

U A N L

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

CONCINA
Theolog
Christian
.5.6.

BX175I

.C6I

1768

v.5-6

cl

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN

DIRECCIÓN GENERAL DE BIBLIOTECAS

THEOLOGIA
CHRISTIANA
DOGMATICO-MORALIS
AUCTORE
F. DANIELE CONCINA
ORDINIS PREDICATORUM.
EDITIO NOVISSIMA.
TOMUS QUINTUS.
DE PRÆCEPTIS ECCLESIAE.

46460

ROMÆ, MDCCLXVIII.
SUPERIORUM PERMISSU.
PROSTANT VENALES VENETIIS
APUD SIMONEM OCCHI.
CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
CAPILLA ALFONSO DE BORBÓN BIBLIOTECA UNIVERSITARIA

R. 16.17. MICROFILMADO 7/12/62

re impudicos oculos in mulierem tempore Missæ, & simul Missam devote, & attente audire, duo mihi videntur extrema adeo opposita, ut simul coniungi nequeant.

Illud tandem lectores cordatos, & praviudiciorum vacuos rogo, obstruere, ut si opiniones aliquæ æquo aut laxiores, aut rigidiores, sive in hoc, sive in aliis romis editis, & edendis deprehenderit, statim me admonere ne designentur. Promptam enim, & sinceram spondeo palinodiam.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE MÉXICO

DIRECCIÓN GENERAL DE ESTUDIOS

INDEX

Liberorum, Dissertationum, capitulum, paragraphorum, & questionum, quæ in hoc Tomo continentur.

LIBER PRIMUS

DE QUINQUE ECCLESIE PRÆCEPTIS.

De primo præcepto.

DISSERTATIO I.

CAPUT I.

Grætes omnes quæ Deum colunt dies festos celebrant. Varii hetericorum errores recensentur, & refelluntur. Pag. 1.

CAPUT II.

Recensentur propositiones hoc de argumento à summis Pontificibus damnate. Item alia quæ nimis laxa; & alia quæ nimis severa quibusdam videntur. 3.

§. I.

Propositiones damnate ab Innocentio XI. an. 1679. quæ primum Ecclesie præceptum spectant. 1b.

§. II.

Propositiones ex pluribus Casuistis descriptæ, quæ nimis laxa videntur. 1b.

§. III.

Recensentur propositiones quæ aliquibus videntur nimium severa. 6.

CAPUT III.

Quomodo præceptum sanctificandi sabbatum ad Decalogum pertineat; quem Dei cultum præcipiat; de illius translatione in diem dominicum; & an simul aliquando cum festo dominico observatum fuerit. 1b.

Quæst. I. Quomodo cultum in præcepto sanctificationis sabbati Deus præscripserit iudeis? 7.

Quæst. II. An hoc præceptum affirmativum sit, vel negativum? 1b.

Quæst. III. Cur sabbati solemnitas in diem dominicum translata sit? 1b.

Cont. Theol. Tom. V.

Quæst. IV. An festum diei dominice iuris divini sit, vel ecclesiastici? 8.

Quæst. V. An facta laudata translatione sabbati in dominicum diem, statim ubique cessaverit sabbati observatio. 1b.

CAPUT IV.

De aliis festis præter diem dominicum excepto Ecclesie celebrandis. 9.

CAPUT V.

De festis quæ Christi Domini mysteria spectant, quæ ex præcepto celebrantur. 12.

CAPUT VI.

De festis quæ ad B. Virginem, ceterosque Sanctos pertinet. 12.

CAPUT VII.

De iis qui potestatem habent dies festos instituendi. 13.

Quæst. I. An Episcopi facultate polleant instituendi festa in sua diocesi absque Cleri, & populi consensu? 1b.

Quæst. II. An Principes seculares valeant sine auctoritate Episcopi dies festos instituere, ad quorum observationem populus sub gravi culpa tenetur? 14.

CAPUT VIII.

Quam obligationem præceptum observandi dies festos imponat; & quando evadit obligatio incipiat. 1b.

Quæst. unic. Quo tempore incipiat dies festi obligatio? 1b.

CAPUT IX.

De iis qui ad observandas dies festos tenentur: & postmodum de adventu, vintibus, peregrinis, & vagis varie questionales resolvuntur.

Quaest. I. An peregrini teneantur celebrare festa sua pariter, seu territorii, & diversis? 15.

Quaest. II. An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia illius loci in quo transiunt? 15.

Quaest. III. An scholares, milites, mercatores, mercenarii, similesque teneantur servare festa, & ieiunia illius territorii in quo manent auti parte versantur? 16.

Quaest. IV. An peregrini qui amovi, & duci, aut tres tantum dies commorantur in aliquo eritate, teneantur servare ieiunia, & festa eiusdem? 16.

Quaest. V. An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia locorum ubi commorantur dumtaxat vel tempore praesentis, vel extra, simulque penitentes, in crastinum discessuri? 17.

Quaest. VI. An incolae, egredientes suam nam de proprio loco, ubi est dies festus, iter aliter ad loca in quibus festum observant, teneantur ante discessum Missam audire? 17.

Quaest. VII. An licitum alicui sit discedere e propria eritate, seu territorio, in quo est praecipuum diei festi, vel ieiunii, hac expressa intentione non servandi praecipuum eiusmodi, cum ad locum pervenerit in quo non iuret? 17.

Quaest. VIII. An Regularis exempti subiecti sunt observationi festorum quae ab Episcopo, vel diocesana Synodo inducuntur? 18.

Quaest. IX. An Episcopus teneatur servare festa, & ieiunia quae populo suo ipse imponit? 18.

DISSERTATIO II.

De operibus a quibus abstinere debent fideles festis diebus.

CAPUT I.

Quae sint opera servilia in diebus festis prohibita, declaratur.

CAPUT II.

An per peccata mortalia diebus festis perpetrata, terminandi festorum praecipuum graviter

violatur, ac teneatur Christianus in confessione sacramentali exprimere, se in die festo peccasse? 20.

CAPUT III.

De opere servili mechanico. Quae sint artes mechanicae, quae de festo prohibita? 22.

Quaest. I. An pingere sit opus servile die festo prohibendum, sive luci, sive recreationis, sive utilitatis gratia fiat? 23.

Quaest. II. An venatio, aucupium, & piscatio opera sint servilia in festis prohibita? 23.

Quaest. III. Licitum ne est festis diebus iter arripere? 23.

Quaest. IV. Licitum ne est agrosolibus, & molitionibus bestiarum curis diebus festis conducere? 24.

Quaest. V. An licitum sit agrosolibus emittere Missam, ut bestias suas in pratis pascant, & ut sumptus faciendos in diversoria evitent? 24.

Quaest. VI. An licitum sit typographi ordinare characteres diebus festis? 24.

CAPUT IV.

Chorea, comestiones, ludii scenici, idque genera similia diebus festis peragi minime debent.

CAPUT V.

An docere, scribere, transcribere, & similia diebus festis vitia sint? 26.

Quaest. I. Num transcribere licitum sit diebus festis? 26.

Quaest. II. An licitum sit transcribere ex instructo, & pro mercede libros cum notis pro cantu musico? 26.

CAPUT VI.

De operibus naturalibus, & religionis, ac pietatis alicuius festis prohibitis.

CAPUT VII.

De operibus quae, licet servilia non sint, lege tamen diebus festis fieri prohibentur; cuiusmodi sunt mercatores, & iudicia forensia.

CAPUT VIII.

De causis excusantibus ab observatione praecipui prohibentis festis diebus opera servilia.

Q. I.

CAPUT III.

Quaest. I. Qua temporis parvitas in servili labore excuset a gravi transgressionis praecipui servitio opera servilia die festo? 27.

Quaest. II. An dominus qui praecipit ut plures sui famuli per integrum diem serviliter laborent ab lucrato percipiendum, sed fructu solum modico tempore, peccat mortaliter? 26.

Quaest. III. Qua necessitas excuset laborantes die festo a transgressionis praecipui? 28.

Quaest. IV. An consilio barba licita sit festis diebus? 29.

Quaest. V. An famuli qui coguntur a dominis fieri die festo laborare, a culpa excusentur, si obediant, ne grave damnum incurrant? 29.

Quaest. VI. An excessus comparandi magnum lucrum excuset ab observatione diei festi? 30.

Quaest. VII. An agitare liceat feriatis diebus tauros molitorum mortuos expostos, ut incantent cornibus, & dentibus bellum pergenti? 31.

Quaest. VIII. Quomodo pietas, religio, & dispensatio sint iuste causae quae laborum praecipuum feriatis diebus licitum constituent? 31.

DISSERTATIO III.

De praecipuo audiendi Missam diebus festis.

CAPUT I.

Natura, & obligatio istius praecipui explicatur; & quae personas comprehendat.

CAPUT II.

De Missa quae diebus festis audiri debet. Missa audienda, vitiosa esse debet. Qui plures partes simul audit, vel duas successively, non satisfacit praecipuo.

Quaest. I. An qui vitabilem Missam partem audit negligenter, mortaliter peccat? 32.

Quaest. II. An satisfaciat praecipuo audiendi Missam qui duas medietates Missae simul eodem tempore audit, puta medietatem unius Sacerdotis usque ad consecrationem, & alteram medietatem alterius Sacerdotis celebrantis a consecratione usque ad finem? 32.

Quaest. III. An satisfaciat praecipuo audiendi Missam integrum qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & postmodum dimidiam partem ab altero audit successively? 32.

De praesentia, loco, & tempore audiendi Missam.

CAPUT IV.

De intentione, & attentione audiendi Missam diebus festis.

Quaest. I. An satisfaciat praecipuo, qui obsequium praevium offerendi impugnat feminam praegnatam ad audiendam Missam? 33.

Quaest. II. Quid dicendum de eo qui templum ingreditur ad audiendam Missam, quam post quatuordecim incensum putat; interim, eo non advertente, Missa in aliquo altari legitur usque ad Sanctus; & tum ex campavale iocundum Missam recitari cognoscit? 33.

Quaest. III. Qualis attentio requiritur, ut satisfaciat praecipuo audiendi Missam? 33.

CAPUT V.

Quae animi puritas requiritur ad audiendam Missam? & an peccet qui cum affectu peccati mortalis Missam audit? 33.

CAPUT VI.

An Christianis diebus dominicis, praeter Missam auditivam, teneantur Leprosi necesse, conversiones audire, aliaque pia opera exercere? 35.

CAPUT VII.

Esurium sanctificationem postulat ut fideles in propria conscientia examine, liberorum precium lectione, agrorum visitatione, atque elemosinarum distributione illis diebus transigant; & quid de re vnicia severius Patres, declaratur.

CAPUT VIII.

De causis quae quandoque Christianos aliquos ab auditione Missae festis diebus excusare valent.

Quaest. I. An Christiani teneantur non parere impedimentum audiendi sacrum? 36.

Quaest. II. An spee acquirendi lucrum temporale sufficiens causa sit negligendi auditivam Missam die dominico? 37.

Quaest. III. An qui legitima causa impeditur Missam omittit, teneatur, si possit, alias preces offerre Deo? 38.

a 4

L I

LIBER SECUNDUS.

De secundo Ecclesie præcepto, quo certis diebus ieiunia præscribuntur.

DISSERTATIO I.

PRÆLOQUIUM.

CAPUT I.

Communis ieiunii ratio, & varia species. Divina lege in Scriptura facta præceptum est. Quid de in sensum hæretici tam assequi, tum recitari.

CAPUT II.

De ciborum delectu. Ieiunium Ecclesie catholice carnium esum nunquam admisit. Hæreticorum errores, Laici aberrationes refelluntur.

CAPUT III.

Lex naturalis, & Divina ieiunium absolute acceptum præscribitur. Ecclesia & tempora, quibus ieiunandum sit, designat, & ieiunia peculiariter præcipit.

CAPUT IV.

Ieiunium ecclesiasticum est altius veritatis. Insuper opus satisfactorium est, & meritivum, si necessarii conditionibus prædicatum sit.

CAPUT V.

De ieiunio Quadragesimæ: de illius varietate, & de causis institutionis eiusdem.

CAPUT VI.

De ieiunio quatuor temporum, feriarum quæritæ, festæ, & sabbati, Adventus, Fastium, Vigilantium, Rogationum, & ieiunium infra annum, ac de diebus quibus tenentur non licet.

DISSERTATIO II.

De ieiunio.

CAPUT I.

Census propositionum quæ in ieiunio materie ab Ecclesia præscriptæ sunt: quæque, licet non præscriptæ, ieiunium prædicant laxitatem.

§. I.

Propositiones de ieiunio ab Alexandro II. summo Pontifice anno 1066. damnatæ.

§. II.

Census propositionum quæ ab aliquibus Authoribus catholicis defenduntur, quæque nimis laxa videntur.

CAPUT II.

Præceptum ieiunii ecclesiasticum explicatur. Triâ includit, nimirum unicam refectioem, quæ pars principalis est, abstinentiam a carnibus, & tempus pro unica refectioem præscriptum.

Quæst. unic. An unica refectio, & abstinentia a carnibus effectum ieiunii constituent; & quænam ex his duabus partibus sit prior?

CAPUT III.

Quor cibos sub carnium nomine Ecclesia prohibet; & quosdam peccatum, quandoque illud peccatum, si qui carnes comedunt, & ibi.

Quæst. I. An in aliquo casu licitum sit carnes comedere ieiunii tempore?

Quæst. II. An dispensatus in die ieiunii ad carnium esum, possit quascumque carnes, etiam suillas comedere?

Quæst. III. An dispensatus in Quadragesima ad esum carniū possit eandem comedere feria IV. & VI. ac sabbati quatuor temporum eiusdem Quadragesimæ?

CAPUT IV.

Dispensatio abstinentiæ a carnibus non infert dispensationem a ieiunio; sed dispensati a carnibus, lege ieiunii tenentur, nisi infirmitas, aut virium debilitas obstat. Quædam hæc res restantur.

Quæst. I. Quæ peccata committat qui plures die ieiunii carnes comedit?

Quæst. II. An qui votum emisit non comedendi tali die carnes, aut ova, toties peccet, quoties carnes comedit, vel ova?

Q. III.

CAPUT X.

Contraria sententia momenta omnia in examen adducuntur, & penitus confutantur, ac vera sententia evidentior constituitur.

CAPUT XI.

An ratione puritatis materia licitus sit potus chocoletis? Quare quantitas chocoletis loco puritatis materia habenda sit.

§. UNICUS.

Dilator obiectincola ab auctoritate Ludovici della Fabra Physico-Medici repetita.

CAPUT XII.

De qualitate unice comestioem, necessaria ad ieiunium; & quomodo pures comestioem ieiunii integritati adveniant.

Quæst. I. An illi qui die ieiunii semel comedent, ita ventrem implent, & expulsi conditioem palatum reddunt, totum seculum spiritus gulum demittent, ut nullam puritatis comestioem sentiant, sed concupiscentiam potus tenent, satisfaciunt ieiunii præcepto?

Quæst. II. An qui pluries in die ieiunii comedat, servat ciborum delectu, pluries etiam peccat?

Quæst. III. An qui in adventu ieiunium frangat, tenetur illa die, cum adventu, ieiunium servare?

Quæst. IV. An interpositio unice comestioem ieiunium frangat? Quibus dicendum de famulæ mensa inserentibus, & ieiunium, & ut qui pyra, poma, & a vas comedunt ad sedandam sitim?

CAPUT XIII.

Resolvuntur tres alie questiones super his quæ unice comestioem adveniant.

Quæst. I. An qui in die ieiunii quilibet comedat cibi sapius comedit, si notabilem puritatem tantum comedat, ieiunium frangat?

Quæst. II. An ieiunium ab amico in die ieiunii, ut potum, aut aliquid cibi capiat, possit, ut iuribus videtur, illud servare?

Quæst. III. An sine fractione ieiunii aliquid cibi fore licet, toties quibus comedit, ne potus nocent?

Quæst. III. An in his regionibus in quibus est penuria olei, licitum sit uti sequitur illis diebus quibus estis carniū restituti? ibid.

CAPUT V.

De abstinentia a lacticiis. Licita ne sunt in ieiunio quadragesimali, aut extraquadragesimali?

Quæst. I. An iure communi, & sub gravi culpa lacticia prohibita sint in ieiunio ecclesiastico?

Quæst. II. An diebus dominicis Quadragesimæ eiusdem lacticia sub eadem gravi culpa vitia sint?

Quæst. III. An in ieiunio extra Quadragesimam lacticia, & ova vitia sint?

Quæst. IV. An Regulares subiecti sint conditionibus quæ in plerisque regionibus obligant secularibus ad abstinentiam a lacticiis in ieiunio extra Quadragesimam?

Quæst. V. An pastures, agricola, & iter-agentes possint diebus Quadragesimæ lacticia, & ova in loca in quibus piscis, ac alium deserunt?

Quæst. VI. An in ieiunio quadragesimali licitum sit edere facinum subactam, cuiusque compatiem, vulgo Ciambella?

CAPUT VI.

De unica comestioem, ad ieiunium ecclesiasticum necessaria, & de eiusdem comestioem natura, quæ sunt respectiva signa ad satietatem.

CAPUT VII.

De collatione, seu refectumulo feriviæ; & an integritati ieiunii ecclesiastici repugnet?

CAPUT VIII.

De ieiunio ecclesiasticis transgressioem ob violentam unice comestioem legem in suspensionem suspenditur?

Quæst. I. An qui pluries die ieiunii extra comestioem vinum bibit, frangat ieiunium?

Quæst. II. An potus vini, si somator extra refectumulo ad sedandam sitim, ieiunium præceptum frangat?

Quæst. III. An lacticia, extra refectumulo sumpta, frangent ieiunium?

CAPUT IX.

Origo potus chocoletis. An ieiunium frangat? Quænam opinio improbabili, quæve probabilis, & iura dicenda sit?

CA-

CAPUT XIV.

De collatione serotina: de illius quantitate, & qualitate: nonnulla alia quaestiones super materia resoluuntur. 159.

Quaest. I. Quomodo cibi sumi possit in collatione serotina? ibid.

Quaest. II. An profusa cibi quantitas collationis serotinae avariè licite possit in peccatisu? Na iuratur? & Resurrectionis damnata? 159.

Quaest. III. An si quis excederet in quantitate praescripta pro collatione serotina, frangeret ieiunium? ibid.

Quaest. IV. An in collatione serotina non solum cibi quantitas, sed etiam qualitas attendenda sit? 159.

Quaest. V. Quomodo cibi sunt in collatione serotina permitti? ibid.

Quaest. VI. An licitum sit in collatione serotina sumere cibum compositum de effugiatis nempe pane, herbis, sale & oleo comitum? ibid.

Quaest. VII. An in collatione serotina licitum sit sumere pisciculos recentes, aliquod butyri, casei, & uorum? 160.

Quaest. VIII. An saltem pisciculi parvi, sumo escantur, vel salconatur, ut astra, cammaros, sardina seu accidia, similesque, possint esse materia collationis serotinae? 161.

Quaest. IX. An quando in die festo licitum est in prandio edere lactinia, licitum quoque sit aliquid eorum capere in collatione serotina? 162.

Quaest. X. An vitæ volucri, delicatiss. Adoniat, passif. Focavateres, Lelares, consilio fluidi vacantes sumere possint collationem serotinae quantitati quam ceteri? & quid sit dicitur de Curie Romana? ibid.

Quaest. XI. An licitum sit sumere mane, vel meridie sumere collationem, prandio delatu in vesperum? 162.

CAPUT XV.

Corollarium, in quo ex doctrina plurimum Caschistarum vera ieiunii quae ipsi admittunt, imago vixit coloribus depicta exhibetur. ibid.

CAPUT XVI.

De hora quo pro refectioe in die ieiunii capiendi praescripta est. Quomodo peccator committatur qui notabiliter eam anticipat. 165.

Quaest. I. An qui notabiliter, nempe pro uano, aut diu horat, absque iusta causa ieiunium solueret ante meridiem, graviter peccaret? 166.

Quaest. II. An Religiosi, qui habent privilegium anticipandi pro horam refectioem in die ieiunii, possint etiam pro aliqua horam tempus episcopi horam constantem anticipare? 168.

CAPUT XVII.

Reverentiam dñs quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus? ibid.

Quaest. I. An Regularis qui regulari observatione abstricti sunt abstinere a carnibus, possit die vovitis, in quo celebratur festum Nativitatis Domini, carnes comedere? 169.

Quaest. II. An qui vi vovet ieiunare qualesdies festa festo, teneatur ieiunium observare, etiamsi in eam incidat festum Nativitatis Domini? 170.

CAPUT XVIII.

De hora quo ieiunii, & affirmatio obligatio incipit, & desinit. Fata hac de re quaestiones resoluuntur. 171.

Quaest. I. An in ultima nocte barchanionum cenam differre possit nullam noctem licitum sit illis qui usque ad mediam noctem ieiunium, & salubritatibus vacant? ibid.

Quaest. II. An qui dubitat, num sit ne ne media nox, comedere possit, quando die festo ieiunare debeat? 172.

Quaest. III. An licet sequi unum horologium pro ieiunio ecclesiastico, & aliud pro ieiunio naturali? ibid.

Quaest. IV. An, si quis, dum cenat, nihil esset designatus mediam noctem, teneatur desistere a cena, si die sequenti sit ieiunandum? ibid.

CAPUT XIX.

De personis quo ad ieiunium obligantur. Plures quaestiones resoluuntur. 173.

Quaest. I. An iuvenes qui expleto annuo vigesimo primam vel post incipit Quadragesimam, vel post horam tertiam diei utuntur, ad ieiunium teneantur? 174.

Quaest. II. An Regularis professi teneatur ad ieiunia Ecclesiae ante expletum annum vigesimo primam? ibid.

Quaest. III. An Regularis iuvenes, magnum expleto tertio sermone, teneantur ad ieiunia regule quam professi sunt? 175.

Quaest. IV. An dubitatur, num annuus vigesimo primam expleverit, teneatur ieiunare? ibid.

Quaest. V. Num senes qui annos sexaginta compleverint, soluti sint a lege ieiunii? ibid.

Quaest. VI.

CAPUT XXII.

Quaest. VI. Num senes regulares, expleta sexagesimaria, & mulieres maritales expleta quinquagesimaria aetate, eximiantur a ieiuniis propriae regulae? 178.

CAPUT XX.

De Ieiuniis, peregrinis, & viatoribus. 179.

Quaest. vovis. An viatores, peregrini, & vagi teneantur observare ieiunia locorum in quibus versantur? ib.

CAPUT XXI.

De illi qui cooperantur ieiunii violationi, materiamque praebent illud violandi. 180.

Quaest. I. An, tergente ieiunii precepto, ieiunium alium paratum frangere ieiunium ad canaliculum, graviter peccet? ib.

Quaest. II. An licet tabernariis, & saepionibus in diebus ieiunii sponte canam ministrare hospitibus? ib.

Quaest. III. An caupones requisiti possint peregrinis, & viatoribus canam praebere? 181.

Quaest. IV. An caupones canam praebere hospitibus possint, quos certe servat ad ieiunium teneri, quosque praevideat alio ituro ad canandum, si canam dare ipsi renuant? ib.

Quaest. V. An caupones, cum dubitent, num hospites teneantur ieiunare, debeant eos interrogare? ib.

Quaest. VI. An caupones qui nulant recipere hospites, nisi coment, peccatum grave peccent? 182.

Quaest. VII. An caupones, qui carnes ministrant in Bobas quibus eorum ejus prohibitus est, graviter peccent? ib.

Quaest. VIII. An qui in ieiunio quadragesimali cibos venales exponunt, graviter peccent? ib.

Quaest. IX. An famuli, & ancillae, paramentis mensant, & cibos vestros dominis suis ieiunii tempore, graviter peccent? 183.

Quaest. X. An possit quis in die ieiunii ieiunare anticum ad canandum secum, cum certo sciat eum aliquid cocaturum? 184.

Quaest. XI. An patresfamilias teneantur compellere filios, servos, & domesticos suos ad ieiunandum? 185.

Quaest. XII. An domini, compellentes servos ad laborem impediendum ieiunium, vel non tenentur se condicere, nisi cum pacto ut non ieiunent peccent mortaliter? ib.

Causa a ieiunio excusantes sunt quatuor: impotentia, labor, pietas, & dispensatio. 186.

Quaest. I. An qui data opera impotentem se constituit ad ieiunandum, teneatur ieiunare? & an iste talis, qui ex intentione expressa vacat ieiunio, venationem, vel rebus veteris, idem ieiunio colit, ad impotentem efficiatur ad ieiunandum, peccet contra praecipuum ieiunii? ib.

Quaest. II. An exsistentur a ieiunio qui calidissimi, & dormire sine cura nequeunt, qui habent alia canteria, quibus vertiginem capitis, vel stomachi debilitatem patiuntur? ib.

CAPUT XXIII.

An Christiani tempore ieiuniorum a re uxoria se abstinere debeant, possintque si delictum conjugale sine transgressione ieiunii peccare nequeant. Varia quaestiones de mulierum praegnantibus, lactantibus, & virginibus, ieiunantibus, venustatis formam amittere poterunt ieiunium, resoluuntur. 187.

Quaest. I. An coitus reddere debitum tenentur, dum est periculum incontinentiae in potestate, etiamsi reddens impotens existeret ad ieiunium observandum? ibid.

Quaest. II. An quando coitus reddere requirit debitum, nisi ieiunium frangat, teneatur peccatis, adhortationibus, ullisque modis abdicere alterum coniugem a debiti peccato? ib.

Quaest. III. An frequens sit casus in quo contingat ab debiti redditionem liberentur a lege ieiunii? ib.

Quaest. IV. An uxor que ieiunii causa incensata, & consequenter minus grata marito reddatur, & puella que volens nubere ieiunium formam perdit venustatis, a ieiunio excusetur? ib.

Quaest. V. An uxor praegnanter, & lactantem excusetur a ieiunio? 192.

Quaest. VI. Quid de femina viro haereticos suspiciat? ib.

CAPUT XXIV.

De labore a ieiunio excusante. Plures quaestiones resoluuntur. 193.

Quaest. I. Quomodo laborantes, seu artifices excusentur a ieiunio? 193.

Quaest. II. An praesati artifices, qui ita robusti sunt, ut absque gravi incommodo ieiunare possint?

valent, habeantque cibum ad ieiunium oportunitatem, teneantur ieiunare? ib.
 Quæst. III. An dicitur qui exercit artes laboriosas, non ex indigentia, sed solum majori lucra acquirunt gratia, a ieiunio excusetur? ibid.
 Quæst. IV. An factores, factores, pictores, barbitonenses, sculptores, argentarii, pistores, molitores, furnarii, coqui, similesque ad ieiunium teneantur? ib.
 Quæst. V. An iter pedestris agones excusetur a ieiunio? 194.
 Quæst. VI. An equitantes a ieiunio liberentur? 195.

CAPUT XXV.

De iis qui ratione pietatis a ieiunio excusantur. Alique difficultates explicantur. ib.
 Quæst. I. An peregrinatio voluntaria excuset a ieiunio, quot cum eadem simul coniungi cogitur? ib.
 Quæst. II. An qui feria quinta hebdomade sanctæ, vel feria sexta discipulis se se publice flagellant, excusentur a ieiunio, quodcum eadem disciplina componi cogitur? 196.
 Quæst. III. An ieiunium sit ieiunium obligans sub mortaliter solvere ob hospitium suscipiendum? ib.
 Quæst. IV. An Concionatores, Confessarii, alique, qui doctorum vel magistrorum officium exercent, sint a ieiunio excusati? ib.

CAPUT XXVI.

De dispensatione, que ab ieiunio observantia liberat. Quamvis possint hanc dispensationem concedere. 198.

CAPUT XXVII.

Christianorum ieiunium comitari debent abstinentia a peccatis, oratio, elemosine aliorumque virtutum exercitia. 201.

CAPUT XXVIII.

Confessorium, in quo decedunt, quemadmodum lex ecclesiastica de ieiunio anni obsolevit, si vera forent veterum opiniones, & licite consuetudines, quibus hæc ieiunium Christiani a ieiunio excusantur. 202.

LIBER TERTIUS.

De tertio Ecclesie precepto, quod ad decimas solvendis.

DISSERTATIO I.

CAPUT I.

Quid sint decime, & quomodo earum origo. Quo iure tum in veteri, tum in novo Testamento prescriptæ sint. Hæreticorum errores recensentur. 206.

CAPUT II.

Varia decimarum genera. Quo tempore consuetudo solvendi decimas in Ecclesia catholica obtinuerit. 208.

CAPUT III.

Iure tantum ecclesiastico in lege gratis decime spectata eorum quantitate, solvantur. Resistentium opinio Gemisterni antiquiorum, assertumque vi iuris divina non decimas pendendas esse. Nonnulla hæc de re quædam cuncta resoluuntur. 211.

Quæst. I. An consuetudo valeat abrogare obligationem solvendi decimas? 213.
 Quæst. II. An Ecclesia valeat asserere consuetudinem inveteratam non solvendi decimas? ib.
 Quæst. III. An summus Pontifex valeat omnino tollere decimarum solutionem? 214.
 Quæst. IV. An summus Pontifex possit aliquis privatus dispensare a decimarum solutione? ib.

CAPUT IV.

Summi Pontifex, & Episcopi curæ iustissime de causis Monachorum & Regularium decimas concessere. Donatio decimarum laici a summo Pontifice facta sint iusta causa, illicita, & nulla est. ib.
 Quæst. unic. An privilegium sint ulla causa iusta laico consuetudinem non solvendi, vel recipiendi decimas, validum sit? 217.

CAPUT V.

De personis que decimas solvere teneantur. Plures questionum hæc de re explicantur. ib.
 Quæst. I. An laici, Turæ, ceterique infideles, qui nunquam baptisimo susceperunt, teneantur solvere decimas prediales? 217.

De fundis quos possident in loco Christianorum? 218.
 Quæst. II. An Ecclesia iure erigere possit ab ingratissimis tributum congruum ad sustentandum Predicatorum, & Missionariorum, quos ad eorum conversionem mittit? 219.
 Quæst. III. An summi Pontifex, & Episcopi teneantur decimas solvere? ib.
 Quæst. IV. An Clerici curati, seu Parochi teneantur decimas solvere personales, & reales? ib.
 Quæst. V. An Clerici simplices teneantur ad decimas tum personales, tum reales? 220.
 Quæst. VI. An Principes, & Reges ad decimas pendendas teneantur? ibid.
 Quæst. VII. An pauperes subiecti sint decimarum solutioni? ib.

CAPUT VI.

Quomodo Religiosi, & Clerici in communi viventes vi iuris communitati exempti sint a decimis personalis: quidque pro ea leni exceptione iustem Regularibus concedant privilegia que extra iuris corpus reperitur. 221.
 Quæst. I. An prefata privilegia, corpori iuris communitati iustata, late, vel strictè interpretanda sint? 222.
 Quæst. II. An nunc Regularis reipsa exempti sint a decimis solvendis de propriis hortis, prediisque, que propriis sumptibus colunt, necesse privilegiorum que extra iuris communitatis corpus reperitur illis concessa? 223.
 Quæst. III. An Regularis ad summos privilegiorum exempti sint a solvendis decimis, non solum de novitiis, sed etiam de aliis terris, aut, vel post Concilium Lateranense acquisitis, propriisque sumptibus colitis? ib.

Quæst. IV. An Regularis teneantur solvere decimas de terris, seu prediis que colenda tradunt aliis, nempe colonis? ib.
 Quæst. V. An eiusmodi privilegia de exemptione decimarum extendantur etiam ad prædialia conducta, vel in employtationem accepta ab ipsis Religiosis, qui propriis manibus, aut familiaribus eadem excolunt? 224.
 Quæst. VI. An privilegia Regularium de exemptione decimarum favent etiam Monachibus? 225.
 Quæst. VII. Quomodo cetera privilegia exemptionis ab usque decimarum amittuntur? ib.

CAPUT VII.

De quibus rebus decime tum personales, tum prediales, quove tempore, & loco solvi debeant? 226.

Quæst. I. De quibus rebus solvenda sint decime personales? ib.
 Quæst. II. An decime solvenda sint de rebus illitis acquisitis? ib.
 Quæst. III. An recensita decime personales, non solum vi iuris communitati, sed etiam ex usu, & consuetudine que usque obtinent, solvenda sint? ib.
 Quæst. IV. De quibus rebus decime prediales, seu reales solvenda sint? ib.
 Quæst. V. An decime solvenda sint de fructibus, antequam adhibeantur expensa facta, vel tributa, & veltigialis, ac operationum prædialium? ib.
 Quæst. VI. De quibus fructibus qui dicuntur primitiæ, solvenda sint decimas que pariter mixta nuncupantur? 227.
 Quæst. VII. Quo tempore solvenda sunt decime prediales? ib.
 Quæst. VIII. An parochiani teneantur solvere decimas, antequam eis Parochus potest? ib.
 Quæst. IX. Quo in loco solvenda sint decime? ib.
 Quæst. X. An decime prediales, seu reales solvenda sint illi parochia in cuius territorio prædii reperitur? 228.
 Quæst. XI. An decime animalium solvenda sint parochie in cuius territorio pascuntur, & fetus paritur, licet homini habitent in alia parochia, vel, si hieme in una, æstate in altera habitent, sint tamen utriusque parochias dividenda? ib.

CAPUT VIII.

De culpa, & præis non solvitur a decimas. De variis modis quibus decime dispensari possunt; & de titulis quibus obligatio decimarum auferri valet. ib.
 Quæst. I. An late sint aliqua pars contra dispensationes decimarum? ib.
 Quæst. II. An qui fructus non decimas solvantur, teneantur ad restituendas Ecclesie decimas contrahere fructuum? 229.
 Quæst. III. An emptor qui fructus non decimas solvit, teneatur solvere decimas? ib.
 Quæst. IV. An combustores, vel destrutores sægetes, & fructus, arborisque succidentes, teneantur destruitas decimas Ecclesie restituere? ib.
 Quæst. V. An parochianus qui proprias sægetes, vineas, aliosque fructus ante collectionem non comburit, vel fructus collectos suis culpa peribit, teneatur pro destruitis decimis Ecclesie satisfacere? 230.

Q. VI.

Quæst. VI. An dominus qui noluit colligere fructus iam maturi, qui ob illius negligentiam graviter culpabiliter perierunt, teneatur ad restitutionem decimæ deperditæ? 231.

Quæst. VII. An qui nolunt colere agros, vel qui agros, aut vineas in domos convertunt, teneantur ad compositionem decimarum? ib.

Quæst. VIII. An Parochi valeant propria auctoritate a suis parochianis decimas accipere, et nihil volentes solvere sacramenta denegare? 232.

Quæst. IX. Quot modis cessat debitum solvendi decimas? ib.

Quæst. X. An compositio, & transactio super decimis valida sit? 233.

CAPUT IX.

De Ecclesiis, & personis, quibus decima solvi debent. ib.

Quæst. I. An quando Ecclesie parochiales incorporantur, seu appropriantur Monasteriis, & Capitulis, censentur incorporate pariter decimæ? ib.

Quæst. II. An in aliquibus casibus decima solvenda sint Episcopis? ib.

Quæst. III. An Parochi divites, vel pauperes mortuus infertis decimæ solvi debeant? 234.

Quæst. IV. An Canonici, Clerici beneficia habentibus, & Regularibus qui curam parochialem exercent, decimæ solvenda sint? ib.

Quæst. V. An laici aliquibus decimæ solvi debeant? ib.

DISSERTATIO II.

De primitiis, & oblationibus.

CAPUT I.

Quid sint primitiæ: quo iure debite alim in lege natura, & scripta fuerint? & quo iure in lege gratiæ debentur? & an nunc sint contraria consuetudine abrogatæ. 236.

CAPUT II.

De oblationibus. Quid sint oblationes: num iure sint impostæ: a quibus solvenda: & quibus debeantur. 238.

LIBER QUARTUS DE QUARTO, ET QUINTO ECCLÉSIE PRÆCEPTO.

nimirum de sacramentali peccatorum confessione, & communionis quatuordecim faciendæ.

DISSERTATIO I.

De præcepto annuæ confessionis.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ, & lapsæ recensentur. 242.

CAPUT II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes fideles ad sacram peccatorum confessionem singulis annis facientium. Nonnullæ quasi-æquivalentiæ hæc de re evincuntur. 243.

Quæst. I. An hoc præceptum obliget non solum Catholicos, sed etiam hæreticos? 245.

Quæst. II. An peccata mortalia omnia tum interna, tum externa fideles manifestare vi istius præcepti Sacerdoti teneantur? 246.

Quæst. III. Utrum non tantum mortalia, sed etiam venialia vi huius præcepti teneantur fideles confessari? ib.

Quæst. IV. An qui nullum perpetravissent mortale peccatum, teneantur tamen in anno confessari venialia? ib.

CAPUT III.

Qua anni parte præceptum confessionis obliget: & quomodo computandus annus sit. Paræ hæc de re quasi-æquivalentiæ discutuntur. 247.

Quæst. I. Quomodo computandum sit anni initium, & finis pro observantia istius præcepti? 248.

Quæst. II. An qui per integrum annum confessus non fuit, teneatur, cum primò commode possit, confessari? ib.

Quæst. III. An, si quis anno elapsis confessionem non offerens, & confessatur sub istius anni initium, satisfaciat hoc annuæ confessionis adversus anni præceptum? 249.

Quæst. IV. An qui veniens anno prævidet se a confessione impediturum fore in toto sequenti anni tempore vel ob penuriam Confes-

essorum, vel ob aliud obstaculum, teneatur confessionem anticipare? 250.

Quæst. V. An qui semel in anno confessus est peccata venialia, si ante finem anni in novum peccatum mortale relapsus fuerit; vel qui venialia confessus sepies, & iterum intra annum mortaliter peccet, teneatur illo anno iterum confessari, ut præcepto satisfaciatur? ib.

Quæst. VI. An qui, adhibitis sufficientibus diligentibus, confessatur omnia peccata qua memoria occurrunt, si post confessionem alicuius peccati oblitus recorderetur, teneatur illud, antequam elabatur annus confessari? ib.

Quæst. VII. An qui propter iustam causam omittit scienter aliquod peccatum mortale, aliis manifestatis, teneatur illud confessari intra annum, si commode possit? 251.

CAPUT IV.

Præceptum annuæ confessionis non impletur per confessionem venialium. Alia nonnulla difficultatibus explicantur. ib.

CAPUT V.

De iis qui huic præcepto subiecti sunt: & de causis quibus quandoque fideles aliqui ab observantia istius præcepti excusari queunt. 252.

Quæst. I. An senes & infirmis annuæ confessionis præcepto subiecti sint? 253.

Quæst. II. An summi Pontifices huic annuæ confessionis præcepto obnoxii sint? 254.

Quæst. III. An præter præceptum contentum in cap. Utinamque secretis &c. detur alia lex quæ obliget ad secretam peccatorum confessionem? ib.

Quæst. IV. An hæc lex Clementina obliget profanos Monachos ad confessionem venialium sub mortali? 255.

Quæst. V. An aliud ius reperiantur obligans Religiosos ad confessionem frequentiam? ib.

Quæst. VI. Quomodo sint causæ ab istius præcepti observantia excusantes? ib.

Quæst. VII. An grave periculum fama, honoris, vel temporarii detrimenti excuset ab istius præcepti observantia? ib.

Quæst. VIII. An fidelis qui idioma ignorat Sacerdotis Confessarii, teneatur per interpre-

tem confessari, ut impleat præceptum annuæ confessionis? ib.

Quæst. IX. An qui non potest propria voce confessari, quia mutus est, teneatur confessari per nuntium, vel scripturam? 169.

CAPUT VI.

De panis impostis iis qui annuæ confessionis præceptum non impleant? ib.

Quæst. I. An incurrant hanc penam excommunicationis qui utrumque confessionis, & communionis, vel qui alterutrum tantum præceptum violant? 261.

Quæst. II. An qui facit confessionem nullam, incurrat hæc excommunicationis penam? ib.

Quæst. III. An parvi impuberes, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant præfatas penas? ib.

Quæst. IV. An meretrices, non implentes præceptum annuæ confessionis, incurrant excommunicationem synodalem, ceterasque communis iuris penas? ib.

DISSERTATIO II.

De quinto Ecclesie præcepto, nimirum de sacra communione paschali.

PRÆLOQUIUM.

An detur præceptum ecclesiasticum communicandi semel in anno; & quas personas obliget. ib.

CAPUT II.

De tempore quo hoc præceptum communionis implendum est. Quid sit tempus paschale. Quasi-æquivalentiæ hæc de re evincuntur. 266.

Quæst. I. An qui tempore paschali non implevit communionis præceptum, teneatur illud implere, transacto Paschate, cum primo commode poterit? ibid.

Quæst. II. An qui prævidet se communionem percipere non posse infra quindecim dies Paschatis, teneatur anticipare illam? 268.

CAPUT III.

An indigne communicantes hoc præceptum impleant. Ubi implentur fit. Quiniam. exco-

sentur ab eiusdem executione: quæ tandem panis transgressibus imposita sunt? 270. Quæ. uic. An excommunicati, & interditi excusentur a sumptione Eucharistiæ? 271.

LIBER PRIMUS

DE QUINQUE ECCLESIAE PRÆCEPTIS.

DE PRIMO PRÆCEPTO, QUOD FESTOS DIES COLERE PRÆSCRIBIT.

Memento ut diem sabbati sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbatum Domini Dei tui est: non facies omne opus tuum, tu, & filius tuus, & filia tua, ieruus tuus, & ancilla tua, iumentum tuum, & aduent, qui est intra portas tuas. Exod. xx. ver. 8. & seqq.

DISSERTATIO PRIMA

DE FESTORUM SANCTIFICATIONE.

CAPUT I.

Gentes omnes quæ Deum colunt, dies festos celebrant. Varii hæreticorum errores recensentur, & refelluntur.

I.

ULLA unquam tam inculta, nulla tam barbara gens fuit quæ diis suis festos dies non consecravit. Lactantius Lib. II. arum. instit. cap. 111. indicat, nonnullos extitisse Philosophos, qui omnem supremi Numinis cultum improbarunt: scilicet, qui, cum vi rationis naturalis falsas esse Ethnicorum religiones agnoscerent, pluresque deos simul conlocare nequiter, & contra, feram religionem, iurisque caelestis obliuio crimina destituit, atque minime valeret, religionem omnem abiecerunt. Hoc in errore fuisse Aristotelem, inspicitur Caicætanus 2. 2. quæst. lxxxv. art. 1. Hi omnes ex illorum numero sunt de quibus ait Apollolus Paulus Rom. 1. Dicentes, se esse sapientes, stulti facti sunt. Si enim nullum Deum existere putabant, quid amentius? Si Deum agnoscentes, eidem cultum denegabant, quid rationi magis infelium? Religione itaque colendum esse Deum, ratio naturalis præscribit. Hæc pariter religio in fellorum maxime celebratione eluceat.

II. Non est quod Ethnicorum varia super-

stitionum genera referant. Non parvi tamen intercell hæreticorum verum Deum colentium errores in festis celebrandis brevissime recensere. Hac enim ratione, ut alibi diximus, Catholicorum doctrina manifestior evadit. Et ut ab antiquioribus initiis ducam. Ebionitæ omnium primi docuerunt, Christianos debere dies festos tum novi, tum veteris testamenti celebrare, videlicet sabbatum rque ac dominicam; sicut refert Eusebius Lib. III. Hist. cap. xxvii.

III. Wiceliffite; Petrosusianorum errores renovantes, omnia festiva de medio tollebant, sed quod ad Iudæorum ceremonias ex pertinere estitabant; ut refert Thomas Valdensis Tom. III. tit. xvi. cap. exl. Hunc errorem tribus D. Pauli textibus confirmabant. Primus habetur Rom. xiv. ver. 5. Alius indicat diem inter diem; alius autem indicat omnem diem. Secundus legitur Galat. iv. Dies observatis, & menses, & tempora, & annos: timeo vos, ne forte sine causa laboraverim in vobis. Tertius tandem Coloss. 11. Nemo vos inducat in cito, aut in potu, aut in parte diei festi.

IV. Lutherani, & Calvinistæ festos dies colendos esse docent; sed illorum celebrationem

nam variis permittit erroribus. Primum autem, dies festos non esse ceteris diebus sacrosanctos, ac si mysteria, vel pia significationis nihil preferret. Volunt enim festa prescripti dumtaxat distingui, ordinis, & politice causa. Quapropter Catholicos acculant, quod iudicio more dierum habeant discerni, & recitatos textus D. Pauli obtrudunt, Secundo Ecclesiam Romanam redargunt, quod preceptorum vi cogat fideles ad festorum celebrationem: liberam liquident volunt feriarum cultum: & solum ratione scandali, aut contemptus obigari Christianos ad festa observanda. Tertio alerunt, idololatram redolere dies festos Sanctis consecrare. Placet ipsius Calvini verba referre, non tam ut ipsius verbi eius promam errores, quam ut ex inveni Heterodoxorum error colligant non pauci quod diebus festis peragere debeant. Ita autem scribit ille Lib. II. Instit. cap. xxi. §. 32. p. 175. Abrogato sabbato inter nos tenet etiam non solum usum habet, sed statuti diebus ad audiendum verbum, ad mystica patri fructuorum, ad publicas orationes convenimus: deinde ut scribit, & operarius sua detur a labore remissio. Item §. 35. Parulo hic ego esse longior, quod sicut et diem dominicum tum multum nonnulli iniqui spiritus: plebem christianam queruntur in iudicio feroci, quod retinet aliquam diem observationem. Ego autem respondo circa iudicium dies istos a nobis observari: quia longo intervallo distinctionem in hoc parte a iudeis. Non enim ut carcerantur et iustitia religionis celebramus, qua puerimus, misterium spirituum servamus, sed suspensum ut veniamus participare in Ecclesia ordinis necessarium. Atque hanc ob rem esse in observantia indicantes Christianos: quia sit unum rei futura. Ideo tamen, ut iter solutus frustra laboravit, quod ad huc dies observant. Et ad Romanos essent, superstitiosum esse, si quis iudicat iter diem & dicitur. At quis, praeter istos dumtaxat servos, non vincat de qua observantia intelligat Apostolus? Non enim in hoc istum positum, & ecclesiasticum ordinem respiciant. Non. Neque sic James septimanam quoniam movet, ut eius servituti Ecclesiam asstringat. Neque enim Ecclesiam damnare, quae alios convocatibus suis solentem dies habeant, modo a superstitione abstinet. Quod uti, si ad festum observationem ascriptum, & ad hunc bene completi referuntur. Summa sit ut sub figura iudei tradita veritate, ita nobis sine numeris commemoratur: primum, ut perpetuum una vita subactissima meditamus a nostris operibus, qui Dominus in nobis per suum spiritum opera-

tur; deinde, ut pia operum Dei recognitione peritiam in quibus, quibus carat, carerent, tam etiam ad omnes final legitimum Ecclesiam videtur, ad verbum audiendum, ad sacrorum administrationem, ad publicas orationes constitutum observantem; tertio ne nobis subditos inobtemperamus, ita transierat naga. Et ad prophetarum, qui iudicia oportuna populum superioribus seculis imbuunt, nihil aliud afferentes, nisi abrogatum esse quod ceremoniale erat in hoc mandato (ad vocat sua lingua diei septima taxationem) remanere autem quod morale est, nempe unius diei observationem in hebdomada. Hi sunt haereticorum errores, quos sequentibus numeris breviter confutabimus.

V. Dico primum, Sabbatum Hebraeorum, et veteris testamenti festa hanc quoque veteris Christianis celebrare. Quoniam sabbatum, & alia iudaea festa figurae erant, & adumbrata imagines futurae lucis, quae est Christus Dominus: istius iudaei adventu antiquanda omnino erant, & abroganda. Quapropter iure D. Paulus, ad Galatas scribens, redarguit meliari ritus cultores, & feriarum observatores. Et Concilium Laodicenum cap. xxxix. anathema is infligit qui sabbatum colunt. Nec refert quod sabbatum vocetur patrum sempiternum, signaque perpetuum Exod. ii. Sic enim appellatur, & quia res aeternae portendit, & quia ad finem usque Republicae iudaeae durare debebat; ut explicat Augustinus in quaestione super Exodum.

VI. Dico secundo, Christianos obstringi dies festos celebrare, non festum ratione ordinis, & politica, sed ratione etiam mystici, quod significat, & esse dies istos alii sacrorum, & sanctiorum. Prima pars per se patet. Praeceptum liquident sanctificandi festa, licet, prout ceremoniale est, antiquatum fuerit; ut tamen morale, seu naturale, & divinum est (quam distinctionem immerito Calvinus reiecit) non sicut a cetera Decalogi mandata, Christianos omnes obligat. Nec minus certum est, Christianorum festa mystica continere significationes. Nam dies dominica memoria est reurrectionis Christi, & beatam vitam praesurat. Insuper solemnus dies festi Matiae, Paulonis, Reluctationis, Ascensionis Domini, & Pentecostes, quos et apostolica traditio Ecclesia celebrat, ut docet Augustinus ep. cxxx. & Lutherani ac Calvinici patitur cultum, mystica lesu Christi repraesentant. Perperam ergo ad ordinem, & politiam Ecclesiae eorumdem celebratio reducitur. Idque confirmatur ex eo quod com-

munim

C A P U T II.

Reverentur propositiones hoc de argumento a summis Pontificibus damnatae. Item alia quae nimis laxa; & alia quae nimis severe quibusdam videtur?

I. Indecis superioris capite haereticorum in erroribus, & se nostra esse censuras quoniamdam Casuliferum, & Theologorum hoc de argumento aberrationes manifestare. Hac enim ratione vel initio statim & unico intuitu, quid evitare lesor debeat, exploratum habebit. Hoc siquidem est institutum meum (quod quavis alibi dictum fuerit, referendum tamen est scriptis, ut invidie periculo, quoad fieri potest, mo subducam) primo erroris ad Ecclesiam damnatos, deinde propositiones, quae, licet expresse proscriptae non sint, videtur tamen virus pestis, & doctis nimis laxa, & tandem quaedam quae nimis severe reputantur, ob oculos ponere.

§. I.

Propositiones damnatae ab Innocentio XI. an. 1679. quae primam Ecclesiae praecipuum spectant.

II. Ex propositionibus a summo Pontifice Innocentio XI. proscriptis duae sunt quae praepro colendi festa adveniunt, suntque sequentes.

52. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalis, si oblii contempserit.

53. Satisfacit praepro Ecclesiae de audiendo sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrandis audit.

§. II.

Propositiones ex pluribus Casulis descriptae, quae nimis laxa videtur.

III. 1. Vere impletur audiendi Sacri praepro, illud ex can. praepro, illud ex can. tempore audiens. Ergo a fortiori cum intentione non satisfaciendi. Thomas Sanchez in Deul. Lib. I. cap. xlii. mon. 13. pag. 65. edit. Parm. 1725.

2. Colligo, posse te brevissimo temporis interitio Missam audire, si quatuor v. g. altariis variae Missae proportionata temporis anterioritate sic celebratur, ut, dum una interitur, secunda ab Evange-

11. ho tunc in consecrationem procedat, tertia a consecratione in consumptionem, quarta denique a consumptione usque ad terminum. Ita Ise (Antonius Elcobar) & novissime Gesulatus in *Theol. Moral. Tom. I. tract. xviii. cap. 11. num. 16.* Unde pater, quam pater modelle locuti sunt Turrianus in *select. disp. xvii. dub. 7.* & Ledelma pater, *1. cap. xviii. post 5. conclusionem*, qui hanc affirmativam sententiam improbabilem vocat. Est enim ista probabilis. P. Antonius Diana *Tom. II. operis coord. resol. 29. pag. 166. edit. Venet.*

12. Dominus qui habet Oratorium, non tenetur rogare, nec nullo stipendio condici, cere Sacerdotem, qui faciat Sacrum sibi, nec valent adire Ecclesiam. P. Goerz Gobat *tract. v. num. 250. pag. 257. edit. Paris.*

13. Prædictæ fidei lesi nimio potu valent dinem, ut nequirem altero die ardem flagratam subire, hæncque impotentiam criticam prævidi. Resp. Tarnetii perire seculi pio patrociniis lurconum; attamen illum de quo proponitur hæc questio, extero a mortali, in quantum prædictæ ponit impedimentum Sacri de iure audiendi die sequenti. Idem Gobat *loc. cit. num. 425. pag. 259.*

14. Dico. II. Nemo obligatur prædictæ fidei non ponere impedimentum Sacri post die audiendi. Sic docet *et. sup. xviii. num. 35.* cum Suarío, Becano, Bonæna, Palao, Diezillio, quos ibidem refero, ubi etiam expressi, licet impedimentum ponatur per adionem postquam, non tamen esse necesse in confessione quædam dicere de omisso Sacro. Confirmo hæc doctrinam resolutione calvi quem Tamburinus in *Decal. Lib. II. cap. 11. §. 3. num. 9.* recitat de duobus adolescentibus, desinantibus proficisci die sabbati ad venerationem infirmidam loco tam remoto ab omni Ecclesia, ut esset impossibile die domino adire Missam.

Calvi Venetorum.

6. Quidam ex congregazione Nobilium selecti adulescentes (verba sunt Tamburini *loc. cit.*) ad Texas in remotio nemore venantes se aggressores, ut sit, ex compulso decreverunt, quo in nemore opportunitas audiendi Sacrum nequaquam suggerat. Arguatur autem dies tenetur illius sollemnitate, & die consequenti iter arripere non crederent, intertergerunt a P. fidelitatis prædictæ, an illi liceret & quandoquidem fore præcedebant ut, die demitisse instanti, in eo loco ab Ecclesiis remotissimo, Missæ non essent inter-

futuri? Respondit Pater, sine culpa licere....

17. *Verum adulescens quidam ex illis, paulo ceteris religiosior, iuxta Patris consilium acquiescens, P. Rectorem eiusdem Collegii, quid de hoc ipse sentiret intervegit, qui nequaquam licere respondit....*

18. Hactenus non solum narratio, sed etiam iudicium P. Tamburini, qui, licet intrinsecum que responsum merito habet pro probabili, ego tamen pro probabiliori habeo Prædictæ, utpote nisi & melioribus rationibus, & auctoritate quinque DD. Idem Gobat *tract. v. num. 447. & seq. pag. 258.*

7. Exculeretur a mortali qui tertiam partem diei festi inluseret in opere servili, sumpta hæc tertia parte dimittat de eo tempore quod regulariter solet infumi in opere servili. P. Zacharias Palqualis *destitutione 300. numer. 6. & seq.*

8. An in die festo licet torquemata, choræ, & alios similes ludos exercere...

15. Tenenda est sententia (affirmativa) qua censuræ torquemata, & alii ludi huius generis ex læa natura, & intrinseco sine respectu ad relaxandos animos: qua, cum causent delectationem, faciunt ipsos quiescere, acque adeo rescissari.... Et hoc habet locum etiam respectu eorum, qui exercent huiusmodi ludos: qua, licet fastigentur in corpore, recreantur tamen in animo. Idem Palqualis *destr. ci.*

9. Non peccaret mortaliter qui efficeret ut plures per totum integrum diem festum laborarent, sed singuli solam pro modo tempore, si illi faceret ob lucrum quod in die percipit. P. Leander a S. Sacramento *de observ. festorum tract. 1. disp. vi. quest. 8.*

10. An satisfaceret qui, etiam si toto Missæ tempore cum aliis consularetur, luderet &c. hoc non faceret continuo, sed interpolato, modo ad Missam attendendo, & modo consulariando &c. Respondet satisfacere in hoc casu, dummodo attente assistat consecrationi, & alii que in Missa principalia sunt. Idem Leander *Part. III. in 5. præcept. Ecclesiæ tract. 11. de audit. Missæ. disp. 1. quest. lxxviii.*

11. An qui ex vi præcepti, & voti penitentia obligatur audire tres Missas satisfaciatis his omnibus obligationibus audiendo eas simul? Respondet satisfacere. Quia præfatus audire vult audit tres Missas. Quod vero faciat eodem, vel diverso tempore, unico, aut pluribus

adi-

12. aibus, hoc nihil obest. Idem Leander *loc. cit. quest. lxx.*

13. Probabiliter respondeo, licitum esse typographicis in diebus festis characteres componere, seu ordinare. Idem Leander *loc. cit. tract. 1. de observ. fest. disp. xv. quest. xviii.*

14. Maxime probabile iudico accedentem ad audiendum Sacrum tempore quo prædicto dicitur, & non extet aliud celebrandum, minime teneri reliquis illius Missæ interesse. Ioannes Sanchez in *disp. selectis disp. xv. num. 5.*

15. An opinio que dicit satisfieri, si successive audiantur due mediæ partes (Missæ) sit adhuc probabilis: ut ver. gr. si quis ad elevationem unius Missæ veniat in templum, & postea audiat sequentem Missam utque ad elevationem tantum? Dicendum est, opinionem illam adhuc manere probabilem. P. Claudius La-Croix *Tom. I. Lib. III. part. 1. de observ. fest. num. 611.*

16. An autem ille qui per longum tempus confiteri, Missam audiat, varie sentit sententia... Alii habitant... Alii absolute negant... Alii absolute affirmant... Alii distinguunt... Omnes hæc sententia sunt probabilis. Idem La-Croix *loc. cit. num. 655. §. 6.*

17. Multi negant, propter lucrum notabile posse omnino Missam; affirmant tamen Azor. Bass. ord. Tamb. num. 7. Gob. a num. 472. qui etiam putat, si lis tennis fortunæ, & excusari ob lucrum duorum ducatorum; si sit vere pauper, unius ducati: qua hoc lucrum respectu illorum est notabile, quo non censetur Ecclesia velle eos privari. Idem La-Croix *loc. cit. num. 681. §. 6.*

18. Si Missam negligat, ut iter agas cum aliquo socio, qui faciat expensas itineris, aut multum habebat, excusant te Suar. Diezill. & alii cum Gobat. Immo, & secundum aliquos, sola derelictio sociorum itineris videtur esse causa sufficienter excusans. Idem La-Croix *loc. cit. num. 682. §. 7.*

19. An qui ex vi præcepti, & voti habent ius omittendi Missam, si hæc audita velere non possunt... Admittit aliqui, etiam si posses veteram omittere sine notabili damno, tamen plerisque non posse; & idem te posse cum illis ut privilegio consuetudinis. Idem La-Croix *loc. cit. num. 682. §. 9.*

20. An peccet mortaliter qui die festo

Cour. Theol. Tom. V.

mandat sex famulus, ut singuli una hora laborent? Respondeo, si mandet ut laborent simul, seculo scandalo, est veniale tantum. Idem La-Croix *loc. cit. num. 580.*

20. Excusari item, saltem a gravi peccato, peravit operis, seu temporis. Ut de grave non videtur una hora laborare (die festo).... Immo durum videtur, mortalis dampnare, si quis duas aut tres horas impendat. P. Hermannus Bulembau *Lib. III. tractat. 11. cap. 111. dub. 2. prima casus*, apud Claudium La-Croix eisdem interpretem *Lib. III. part. 1. num. 583.*

21. Tamquam certum respondeo, non teneri fideles ex vi præcepti colendi Deum in festo ad exercendum intra illum diem aliquem actum internum divini cultus. P. Leander a S. Sacramento in 5. præcept. *Eccles. part. 111. tractat. 11. disp. 11. quest. lxxii.*

22. Qui ad Missam non accessit ante præstationem, non tenetur ad requiem. P. Martinus Torcella *Tom. II. Summ. tractat. 1. disp. 1. cap. 1. num. 19.*

23. Præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacro satisfaci qui duas Missas parces audit, non sumi a duplici celebrante, sed divisiim. Idem Torcella *ibid. num. 26.*

24. Præcepto Sacrum audiendi satisfaci qui extrane compolitus, inere voluntaria destrahitur. Idem Torcella *ibid. num. 21.*

25. Esti digni reprehensione sint qui sacrificio Missæ ludendo, ridendo, & confabulando assistunt; dummodo tamen consecrationi, & consumptioni attenti sint, tantummodo peccatum veniale committunt... Quatenus peccatum grave tantummodo committunt in eo qui toto tempore Sacrificii ad ludens, ridens, & confabulans. Idem Torcella *ibid. num. 28.*

26. Opinio DD. dicentium, præceptum Missæ usque ad annos pubertatis, vel circiter non obligare, probabiliter non cadit. Et idem dicendum venit de præceptis etiam confessionis, & communionis annualis. Idem Torcella *ibid. cap. 111. a sum. 7. ad num. 23.*

27. Distantia unius leucæ, vel trium milium passuum excusat ab obligatione Missæ sam audiendi, etiam hominem robulum. Idem Torcella *ibid. num. 15.*

IV. Plures alias recensere possem similes propositiones, quas brevitas gratia prætereo. Ex his enim quas descripti, colligere facile lector valet, quanta cautione legent-

A 3

legendi sunt Auctores qui dicuntur benigni quoniam istud principis est quibus tractatis elidunt assertiones, cetera dubia que in seclorum occurrit observatione, resolvunt. Quod porro de recentis propositionibus, aliisque affinis dicendum sit, infra suis locis iuxta sanctorum Patrum, & Conciliorum doctrinam, quoad fieri poterit, statuum.

§. III.

Reverentia prepositioes que aliquibus videtur nimium severa.

V. 1. **G**ratia peccati qui cum peccati natalis affectu Missæ lætentiis dominicis, & festis diebus interstitit. Natalis Alexander. Tom. II. Ethel. dogm. & mox. Lib. II. de Decal. reg. 13.

2. De precepto de sanctificatione spirituum sabbati magis violare centumque dominicis, aut festis diebus lætenti peccatum committunt, quam qui quodvis corpus mortale, alias bonum & licitum, faciunt. Idem Natalis Alexander loc. cit. reg. v. Genet de 3. præcepto Decalogi. tract. 10. cap. 11. quæst. 14.

An propositiones illæ severitatem sapiant, an vero suaveri Patrum, & Conciliorum doctrinam continent, infra docebimus. Lege epistolam IIII, ejusdem Natalis ad calcem Tom. II. Lege distict. III. cap. v.

CAPUT III.

Quomodo præceptum sanctificationis sabbatum ad Decalogum pertinet. Quomodo cultum præcipit. De illius translatione in diem dominicum: & an simul aliquando cum festo dominico celebratum fuerit.

I. **A**D Decalogum pertinere præceptum sanctificationis sabbatum, Scriptura sancta testatur Exod. xx. Memento ut diem sabbati sanctifices: Inter Decalogi mandata numeratur, ut morte, & naturale, non ut ceremoniale, seu legale sit. Morale porro, & naturale est præceptum illud, quæ ex parte aliq[uo]d tempus designat quo supremo Numini exterior cultus offeratur. Quod per seipsum explicat D. Thomas 2. 2. quæst. cxxxii. art. 4. ad 1. Præceptum de sanctificatione sabbati, inter alia intellectum, est partim morali-

le, partim autem ceremoniale. Morale quidem est quantum ad hoc quod homo appetit aliquod tempus vite sue ad vacandum divinis. Insuper enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cultibus rei necessarie deputetur aliquod tempus, sicut corporali refectio, somno, & aliis hujusmodi. Unde etiam spiritali refectio, quæ mens hominis in Deo reficitur, secundum declinationem naturalis rationis, aliquod tempus deputatum ad vacandum divinis, cadit sub præcepto morali. Ceremoniale, seu legale dicitur præceptum illud variis rationibus, quatenus scilicet et diem sabbati per alio præscribit, & creationem mundi repræsentat, & viginti quatuor horarum spatio solemnitas illa celebratur. Audiamus Angelicum hæc omnia explicantem loco laudato. Sed inquitur in hoc præcepto determinatur speciale tempus in figuram creationis mundi, sic est præceptum ceremoniale, Similiter etiam ceremoniale est secundum illi gratiam significativum, prout sunt signum quicquid Christi in seipso, quæ sunt septima dies. Unde præceptum de sanctificatione sabbati ponitur inter præcepta Decalogi, in quantum est præceptum morale, non in quantum est ceremoniale. Hinc conligitur, præceptum hoc, prout ceremoniale est, non obligare Christianos; quoniam, promulgata evangelica lege, præcepta legalia abrogata sunt. Utrum autem obligaverit præceptum illud ante legem Moysi in terra legis naturæ, admodum Catholicus Politus in Genesio, Cornelius Fibera, & alii. Sed probabilis negant Fibera Lib. I. c. 13. c. 13. cap. xv. Brenxi Lib. II. de iur. lib. 1. cap. xxv. Politus in Genesio, cap. 11. quæst. Catechismus Romanus in 3. Decalogi, præcepto. 4. Ratio clara videtur. Nam Moyses Dei iussu præceptum sanctificationis sabbatum, ut diem Domino sacrum indicxit. Igitur ante id tempus festum illud minime institutum erat. Quod ex eo etiam constare potest, quia, si sub mundi initio iussisset Deus, homines diem hunc ut sacrum custodire, omnes nationes, & gentes sabbatum observarent. Patet autem, nullam aliam gentem, præter Iudæos, sabbatum ut diem festum coluisse.

II. Sabbatum nomen hebraicum est, quod latine requies, seu cessationem significat, & pluribus modis in Scriptura accipitur. Primum pro septimo die, in quo Deus ab omni opere quiescit. Secundum pro toto hebdomada per figuram synecdochem, in qua pars pro toto adhibetur. Et iuxta hæc significationem Pharisæus dixit Luc. cap. xviii. Ist-

imo die in sabbato, nempe in hebdomada. Tertium pro quolibet die festo sabbatum, iuxta illud Lev. xxiii. A vespera usque ad vesperam celebrabitis sabbata vestra. Quartum pro quolibet hebdomada die. Et sic prima sabbati est primus dies post labatum, & secunda sabbati secundus dies, & sic de reliquis. Quapropter in Evangelio Matthæi cap. xxvii. legitur: Ihesus sepelitus sabbati, quæ locutio in prima sabbati: & Lucæ xxvii. Una autem sabbati quæ die diluio. Accipitur etiam pro die dominico. Habetur enim Actuum cap. xv. Una autem sabbati cum convenissent ad frangendum panem. Quod sic interpretatur Augustinus epist. lxxxvi. Una enim sabbati appellabatur dies, qui nunc dominicus appellatur; quod in Evangelio apertius invenitur. Nam dies resurrectionis Domini prima sabbati a Martine, & cæteris autem tribus una sabbati dicitur. Iuxta hæc expolitionem facile intelligitur textus ille Matth. xxviii. Vigilate autem sabbati, quæ locutio in prima sabbati, prout Martini Magister ad alios Martini videtur legentium.

III. Cur Deus sabbatum Iudæis præ alio die præcepit? Varia omittit inæpta & absurda interpretamenta, & eorum qui dixerunt, iudicio Deum voluisse Iudæos ab omni opere die sabbati abstinere; ut inflatus Saturni, qui quo talis dies pignus, evitarent; (quod interpretatio superstitiosam redoluit.) & aliorum, qui afferunt, Iudæos vicibus inquitum laborale, quem morbum Egyptii Sæbæ vocabant, quæ in armitate septimo die eum vacillat liberati, diem illum ut tantum colucent, laborantique compellere: 3. quod inane experimentum est Apionis Alexandrini. Respondendum igitur, primum, causam enim esse quam Scriptura læta assignat, scilicet ut Iudæi creationis beneficium recolere: Hinc quidem habentur Exod. xx. Sed enim diebus fecit Dominus celum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requiescit in die septimo: iudicio beatus Dominus dies sabbati, & sanctificavit eum. Altera causa est, ut Iudæi liberationis a captivitate Egyptiaca recordarentur; sicut etiam habetur Deuter. v. Memento quod & ipse servieris in Agypto, & eiverit te inde Dominus Deus tuus in manu forti, & brachio extenso: Ideo præcepit tibi ut observares diem sabbati. Plures alios causas assignant alii, quæ de re videtur Hieronymum in commentariis ad cap. v. Amos Prophetæ.

IV. Quæritur I. Quomodo cultum in præcepto sanctificationis sabbati Deus præcipit? In panem (id est ad corpus Christi mandandum) dicitur Resp. D. Thomas dicit. Deum iussisse exteriorum cultum, & c. quæst. cxxxii. art. 4.

in corp. In tertio præcepto Decalogi præcipitur exterior Dei cultus sub signo communis beneficii, quod pertinet ad omnes, scilicet ad representandum opus creationis mundi, a quo reverentia dicitur Deus septima die. In eum Iudæos diem septimum mandatum sanctificandam, iussit deputandum ad vacandum Deo. Et ideo Exod. xx. præmissis præcepto de sanctificatione sabbati, assignatur ratio: quia sex diebus fecit Deus celum, & terram, & in septima die requiescit. Hoc ipsum confirmat Catechismus Romanus de tertio præcepto III. Partium. I. Hoc legis præcepto exterior Dei cultus qui Deo a nobis debetur, velle, atque ordine præstabitur. Est enim hic veluti prioris præcepti socius: quoniam quem intus inquisimus pie colimus, sibi, & ipsi addiciti, quam in eo positum habentur, non possimus eum non exteriori cultu venerari, atque gratias agere. Ex his satis aperte colligitur, falsam esse opinionem eorum qui sustinent, cultum interiorum, seu cultus caritatis, & contritionis de peccatis, a Deo præcipi in hoc suo tertio mandato. Quomodo enim præceptum illud de sanctificatione sabbati imperat actus virtutis religionis, ut evidens per se est. Diligito autem Dei ad virtutem caritatis, & contritio de peccatis ad virtutem poenitentiae spectant.

V. Quæritur II. An hoc præceptum affirmativum sit, vel negativum? Resp. Est affirmativum: quoniam Deus in hoc præcepto reverentia iubet sanctificationem sabbati. At enim: Memento ut diem sabbati sanctifices. Imperat tunc sanctificationem istius diei, cultumque ipsi exhibendum. Ance mandatum, a quo tributum Deo offerendum præscribit, inter necessitas mandata recentis potest? An ex aliante Iudæi celebrant sabbatum, quoniam aliquo sabbato exteriori Deum colerent? Quinam autem præcise fuerit actus ille quo Iudæi cultum Deo offerbant, ex lege non constat. Indefinitus ergo erit, ex populi arritio fluctuans.

VI. Quæritur III. Cur sabbati solemnitas in diem dominicum translata sit? Resp. Cum ex ipsa naturali lege aliqua temporis pars assignari debeat qua Deo cultus offeratur, Apostoli elegerunt primum hebdomada diei veluti cæteris aptiores, quem Ethnici dixerant diem Solis, ipsi vero diem dominicum appellabant. Illius diei dominice celebritas observatur penes Christianos Apostolorum tempore. Illius meminit S. Iohannis Apocal. 1. Eni in Spiritu dominica dies, & aliter. Meminit quoque S. Lucas Act. xv. Una autem sabbati cum convenissent ad frangendum panem (id est ad corpus Christi mandandum) dicitur Resp. D. Thomas dicit. Deum iussisse exteriorum cultum, & c. quæst. cxxxii. art. 4.

causæ plures exhibentur. Primo, quod die illa mundus initium accepit. Secundo, quod eodem die Christus a mortuis resurrexit ad vitam immortalem. Tertio, ne Christiani quod commune cum Iudeis habere viderentur. Quarto, quia eodem die Spiritus sanctus super Apostolorum collegium visibilis apparuit. Quinto, hac eadem die Apostoli omnes predicandi gentibus Evangelium a Christo susceperunt. Has rationes recenset *epist. ix. olim lxxxvi. cap. i. S. Leo*, qui diem hanc dicit *resurrectionis dominice vocat*, his verbis. *Hic qui confiterenti sunt, iniquitatem benedixit, nisi in die resurrectionis dominicæ, retribuat... quæ tunc dicitur in dispensationum mysterio est consecrata, ut quisquid est a Domino insignitus constitutum, in huius diei dignitate sit gestum. In hoc mundus summi christi exordium. In hac per resurrectionem Christi & mors interitum, & vita accepit initium. In hoc Apostoli a Domino predicandi omnibus gentibus Evangelium tubam sumunt, & ascendunt in universo mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hoc, sicut B. Iohannes Evangelista testatur, congregatis in unum Discipulis, resurrexerunt, cum ad eos Dominus intrasset, resurrexerunt, & dixit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt. In hac denique promissus a Domino Apostolis Spiritus sanctus adventus, ut eorum ipsi quædam regula insinuat, & traditum novumque, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacrorum benedictionum, in qua collata sunt omnia dona gratiarum.*

VII. Quæst. IV. An festum diei dominicæ iuris divini sit, vel ecclesiasticæ? Resp. Panoritanus cap. 111. de For. cum aliis quibusdam iuris divini contendit. Sed Theologi communi consensu docent esse iuris ecclesiastici cum D. Thoma 2. 2. quæst. xxxi. art. 4. ad 4. ubi hæc habet. Dicendum, quod observantia diei dominicæ in nova lege succedit observantia sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine populi christiani. Hoc idem tradit Catechismus Romanus III. Part. in 2. Decalogo præcept. num. 19. *Placuit autem Ecclesiæ Dei in diei sabbati cultus, & celebratis in dominicum transferretur diem. Quod clara quoque ratione confirmant Theologi tere omnes. Docent enim, Christum Dominum in sua nova lege nulla alia nobis imposuisse præcepta divina, præter ea quæ fidem, sacramenta, & sacrificium spectant. Celebritas autem diei dominicæ, nec ad fidem, nec ad sacramenta, nec ad sacrificium pertinet. Ergo festum*

illud Ecclesiæ indicendum reliquit. Ut autem veritas plenus eluceat, animadvertendum, verum utique esse quod iuris naturalis, & divini sit, non solum debere determinatum esse tempus quo Deo debitus cultus exhibetur; verum etiam quod dies aliqui designantur ad cultum hunc Deo tribuendum. Quoniam tertium Decalogi præceptum, ut morale est, etiamnum perseverat. Nisi autem aliqui dies determinati essent, quibus Deo vacandum foret, non posse præceptum communitè ab omnibus observari. Quod autem hi dies sint feria prima, vel secunda, vel tertia, Ecclesiæ potestatis Deus reliquit; non tamen sequitur iuris esse divini: quia Apostoli non omnia ex mandato Christi Dominici, sed plura ex Spiritu sancti afflatu decernerunt. Ex quibus colligitur, Ecclesiam absolute posse præceptum de observatione diei dominicæ mutare; estque re ipsa nunquam id præstat. Namquam siquidem Ecclesia ea mutat que immemorabilis, & universalis consuetudine confirmata sunt, atque divinis mandatis quammaxime consentanea.

VIII. Quæst. V. An, facta laudata translatione sabbati in dominicam diem, situm aliquis esset veritas sabbati observatio? Resp. Difficultas proposita longiorum requiret dissertationem. Paucis tamen cum expediam. Iam cap. 1. improbatum fuit error Ebionitarum, qui sabbata, & omnia facta veteris testamenti æque ac festiva novi fœderis, celebranda estimabant. Nunc autem, cum de solo sabbato sermo recurrit, brevissimum dico, quod, licet Hebræorum legalia, & ceremonialia antiqua fuerint, lege evangelicæ promulgata: atramen sabbati festum non illico in omnibus Orientis Ecclesiis abolitum fuisse, sentiri eroditi non pauci, quos inter Ludovicus Thomassinus de dierum festorum celebratione Lib. II. cap. 11. Idque colligitur ex constitutionibus apostolicis. Nam Auctor illorum canonum, & constitutionum hæc scribit Lib. II. cap. lix. *Convenite diebus singulis mane, & vespere ad evangelium Psalmos, & dominico autem die sabbati, & dominico. Clarior hoc præcipit Lib. VIII. cap. xxxviii. Petri, & Pauli nomine. Ego Petrus, & ego Paulus constituimus ut scribi quique diebus opus faciant, sabbato autem, & dominico die vacent in Ecclesia propter doctrinam religionis. Diximus enim habere quidem sabbatum rationem creationis mundi, dominicum vero resurrectionis. Nihil facilius foret dictum quam*

CAPUT IV.

De aliis festis, præter diem dominicum, et præcepto Ecclesiæ celebrandis.

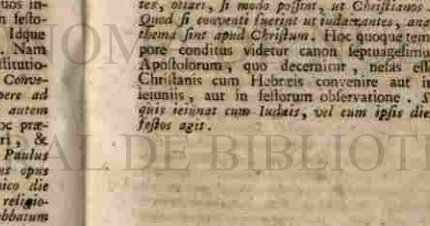
UT clarior omnium celebratio que in Ecclesia catholica ex præcepto celebrantur, cognitio habeatur, primum festa que ad Christum Dominum, deinde que ad B. Virginem, & postremo que ad Sanctos attinent, recensendo. Sed antequam id prælo, decretum Urbani VIII. exscribam, quod in Bullario habetur Tom. V. Primum tamen ejusdem decreti paragrammum omitto, cum minime necessarium ad institutum nostrum. In aliis autem paragramphis habentur que sequuntur.

§. 2. Nos itaque volentes ex debito pastoralis officii providere, & sanctificationis festum verum deceptis firmare præceptum, institutionem Ecclesiæ in hac consuetudine festivitatis, habitis prius fragmentibus per doctos, profique viros, quos ad hæc specialiter deputavimus, consultationibus, & ut videtur gratiarum postulare, motu proprio, & ex certa scientia, meritaque deliberatione nostra, nec non de prædictæ apostolicæ plenitudinis potestate; hæc perpetuo vultura constitutione, de toto etiam venerabilis sacrum nostrorum sancti Romanæ Ecclesiæ Eminentissimorum Cardinalium, sacris ritibus Præpositorum, apostolicæ auctoritatis decernimus, & declaramus, infra scriptis observantias dies pro festis ex præcepto celebrandos esse, quos nempe vel tantis sacavit antiquitas, vel universalis Ecclesiæ probavit consuetudo, vel omnium gentium unanimis pietas veneravit.

III. Dominicos scilicet dies totius anni, Nativitatis Domini nostri Jesu Christi, Circumcisionis, Epiphaniæ, Resurrectionis cum duobus sequentibus feriis, Ascensionis, Pentecostes cum duobus pariter sequentibus feriis, sanctæ Trinitatis, Solemnitatis Corporis Christi, & Inventionis sanctæ Crucis, nec non festivitatum Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis, Nativitatis Beate Virginis, Dedicacionis sancti Michaelis Archangelis, Nativitatis sancti Iohannis Baptistæ, sanctorum Petri, & Pauli, sancti Iohannis Evangeliste, sancti Iacobi, sancti Andree, sancti Thomæ, sanctorum Philippo, & Iacobi, sancti Bartholomæi, sancti Matthei, sanctorum Simonis, & Iude, & sancti Mathiæ Christi Discipuli Apostolorum: item sancti Stephani Protomartyris,

laudatum Librum apocryphum esse; & propterea nullius auctoritatis. At convenit inter eruditos, existisse codicem quendam canonum Ecclesiæ in Oriente quatuor primis sæculis, cui libro consequentibus annis leges recens late auctoritabant. Porro in laudato canonum, & constitutionum libro non pauca repereruntur que a Apostolis accepta sunt referenda; plurima vero, que tertio, & quarto sæculo fuerunt condita. Dicendum igitur, in quibusdam Orientis Ecclesiis, temporibus, & regionum habita ratione, permissam in aliquod tempus fuisse sabbati celebrationem, tum ve Hebræi, qui christianæ religioni nomen dederant, turbarentur: tum ut splendidi cum honore synagoga ad sepulcrum efferretur.

IX. Ceterum in plurimis ipsius Orientis Ecclesiis sabbati celebrationem abrogatam fuisse, testis est Epiphanius Constantiæ in insula Cypri Episcopus hæresi lxxvi. sabbatum illud lege præscriptum ad Christi usque adventum perseveravit, quo sensum abrogatum, magnum nobis sabbatum videtur, qui ipse Dominus, requies, & sabbatum nostris. Ad Ecclesiam occidentalem quod attinet, compertum est, post noni fœderis promulgationem nunquam in ea sabbatum observatum fuisse; quemadmodum & de Ecclesia Alexandrina testatur vel ipse Socrates, hæresi hie infestus, Lib. V. cap. xxi. quamquam minime sibi conatit, dum aliorum, omnes orbis Ecclesiis, præter Romanam, & Alexandrinam, sabbatum celebrare: quod manifeste falsum est. Quarto tamen labente sæculo, Synodus Laodicæna in omnibus aethiopia induci qui sabbatum colerent. Hoc tenent statum can. xxxv. *Non oportet Christianos inducere, & in sabbato utari, sed eo die operari. Dicit autem Antiochicus presbyter, utiari, si modo possint, ut Christiani. Quod si convenit fuerit ut iudicantes, aethiopia sint apud Christum. Hoc quoque tempore conditus videtur canon Iepuagalimus Apostolorum, quo decernitur, nefas esse Christianis cum Hebræis convenire aut in ieiuniis, aut in festorum observatione. Si quis tenuerit cum Iudeis, vel cum ipsis dies festos agit.*

tyris, Sanctorum Innocentium, sancti Laurentii Martiris, sancti Sylvestri Pape, & Confessoris, sancti Ioseph etiam Confessoris, & sancta Anna, Despara respicitur Spousi, & Genitrice, solemnitate omnium Sanctorum, atque nomis ex principalioribus Patris in quocumque regno, sine provincia, & aliarum prout principalis in quacumque civitate, oppido, vel pago, ubi hoc patronus haberi, & venerari cœntur.

IV. §. 3. Ad religiosorum vero diem observantiam, quæ hæcenus sine in antea Ecclesia, hæc in quæritatione, aut regno, provincia, diocesi, aut loco, quomodocumque, sine ex precepto, sine ex consuetudine, sine ex devotione, Christianales tamquam festis celebrantur, nequaquam ex precepto ipsos tenent, dicta auctoritate, tenore presentium, respectu etiam decernimus, & declaramus. Ne autem dies festi a locorum Ordinariis nisi aliis quibus fuerint, aut populorum imperantibus delectis, tamen multiplicari cogantur, eisdem Ordinariis in Domino mœnibus, ut ad necessarios ubique serventur æquivalentes de cetero perperis futuris temporibus, ad immissione sub precepto notiorum festorum studiant observare. Ut verba que supersus expressis sunt, serventur que decernuntur, ac devotissime colantur; eisdem Ordinariis antiquorum canonum observantiam ad memorialem recedamus, in concedendis licentis laboranti diebus festis; que quidem licentis non aliter quam ad formam predictorum canonum, nisi prœmittitur, concedenda, nullis gratis, libere, & sine ulla proferre, aut patto, directe, vel indirecte concedantur sub penis eorum gravioribus, nullo, successoreveque vicarii arbitrio infringendis. Non intendimus tamen per hæc nostram consuetudinem aliter tractari circa immissione in aliis temporibus, quod ad hunc effectum referimus in eisdem formis, & terminis in quibus erant antecessoribus promulgationem. Datum Roma apud sanctum Petrum anno Pastoratus nostri dominici 1624. Idibus Septembris Pontificatus nostri anno xx.

V. Ex recitato decreto clare colligitur, omnia festa que in eodem expressa non sunt, esse omnino antiquata. Et eorum accedo sententia que asserunt, abrogata etiam festa que prius ex voto observantur. Quoniam summus Pontifex derogatione utitur universalis, que sicuti quancumque legem, & consuetudinem, ita quocumque votum quodlibet delat.

CAPUT V.

De festis que Christi Domini mysteria spectant, quæ ex precepto celebrantur.

I. Primum omnium festorum, que Christi Domini sanctissimam vitam spectant, est eisdem Nativitas. Festum enim Incarnationis, seu Annuntiationis, quod alioque primum esse habendum, inter festa beatissime Virginis Mariæ recentiori solet. Ex Apostolis ipsi originem duxisse festum Nativitatis Christi Domini colligitur ex Clemente Lib. VIII. Constit. & ex Isidoro, qui Lib. II. de offit. cap. xxx. ait: Natalis dies Domini in Patribus veteris sublimitatis institutus est. Tamen solemnitate istam sero Gæci persequere, ut testatur Chrysostomus Tom. I. sermo xxxi. ubi de natalis Christi die verba facit, hæc habet: Nativitas decimas annis est, et quæ hinc inde demanifestis nobis tangit. Assertit nihilominus, in Occidentem tempore celebratum fuisse: rationemque prodit, quia scilicet in urbe Roma servabantur monumenta descriptionis Iudeæ, Annelidimporante facte; & idcirco Romana Ecclesia eoptime laude potuit natalem diem Christi Domini. Ex his liquet (ait ibidem) descriptionis primis tempore natum esse. Et cum veteres historiarum codices, qui Romæ publice observantur, lecturæ habeant, perspicue etiam tempus huius descriptionis accurate discere poterit. Adhuc, neque diffidat. nam illi ipsi qui illic commorantur, multantes, & ex antiqua traditione ipsam celebrantes, ad nos ipsos ista veritatem expresserunt. Festum illud eodem die celebratur, ut in mysterium fuit peractum, scilicet die xxxi. decembris. Dies iste dominicus fuit. Si autem festo esse, tur non semper die dominico, sed quolibet hebdomade die festum celebraret, consule Durandum Lib. VI. Ration. xv.

II. Secundum festum est Circumcisionis. Solemnitas hæc cum octava die Nativitatis confundi solet. Illud verutamen indicat Concilium Turonense II. anno 567. celebratum. Siquidem, postquam pronuntiavit dies omnes inter Nativitatem & Epiphaniam festus esse, tres profolos recenlet, quorum potremus fuit calendæ ianuarie, quibus Missam de Circumcisione celebrari iubet. Et quia inter Natale Domini (inquit can. xvii.) & Epiphaniam omni die festositates sunt. excipitur illud videlicet, quo ad

cat.

calendæm Gentilium consuetudinem Patres nostri statuerunt, privatas in calendis ianuarii fieri liturgias, ut in Ecclesiis psallatur, & hoc octava in ipsi calendis Circumcisionis Misser, Des precepto, celebratur. Si Synodus lateranensis antiquorum Patrum vestigiis insulere, innot certæ Circumcisionis festum vel ea arate antiquum fuisse. Iam tunc ergo contentum quidam, recens in Ecclesiam invehitum esse festum illud.

III. Tertio loco succedit festum Epiphaniæ, seu Theophaniæ, aut Bethphanie. Epiphaniæ significat apparitionem, qua Christophus, media stella, Magis se adorandum manifestavit. Theophaniæ etiam dicitur, quod eadem die, multis revoluitis annis, novo modo mundo apparuit IESUS, cum a Ioanne baptizari voluit; eiusque divinitas declarata fuit Patris testimonio. Theophaniæ enim apparitionem Dei prodit. Quare Clemens pro illius festivitate ratione dicit Lib. VIII. cap. xxxiii. quod in illa die declarata sit divinitas Christi testimonio Patris in baptismo, & Spiritus sancti, qui in specie columbæ descendit ostendit enim cui tributum erat testimonium. Addit etiam Isidorus Lib. II. de his diebus esse, eodem die peractum fuisse a Christo celebrare illud miraculum, aquæ conversum in vinum; & cum miraculum istud peractum fuerit in domo in qua mystice celebrantur, festum hoc vocatur etiam Bethphania.

IV. Festum quartum est Pascha, quod nomen hebraicum est, & significat transitum, non quocumque, sed illius Angeli, qui Ægyptiorum primogenita percussit. Varias alias denominationes nomen hocce in Scriptura habet. Accipitur primo pro agno, quem quatuordecim immolabant, & eadem Hebræi in memoria illius agni patres eorum comederunt pridie illius die; quem in quatuor Ægyptiorum excusserant. Utopiarum legantur non die ægyptiorum. Tertio pro immolatione agni passivi a quatuor Evangelistis accipitur. Tandem Ecclesia catholica Pascha usurpat pro tribus primis diebus quibus ex precepto celebrat Christi Domini a mortuis resurrectionem: que est omnium solemnitarum potissima. Etenim inquit Apollonio: Si Christus non resurrexit, vana est fides vestra: ad hoc enim estis in delictis vestris. Traditio propter delicta vestra, & resurrectionis prope justificationem nostram, ut quomodo Christus resurrectus a mortuis per gloriam Patris, ita nos in vivitate vite amobimus. De antiquitate istius solemnitatis non est quod dixerimus. Primum liquemus eam ab ipsis Apostolis duxisse primordia. Secundo Ecclesie

seculo diffidum maximum excitatum fuit Occidentales inter & Asiaticos. Illi quatuordecim die post æquinoctium verum celebrandum esse Pascha contendebant; illi dominicæ æquinoctium consequente ne iudicium redolere viderentur. Acce, & ingubre diffidum duobus ferme feculis Ecclesiam exagitavit, donec in Concilio Nicæno I. decretum fuit, dominicæ post verum æquinoctium solemnitas paschalis ad universa Ecclesia celebranda esse.

V. Quinto loco ponitur Christi Domini Ascensio in celum solemnitas, quam ab Apostolis ipsi rependendi esse tenent negaverunt. Anne ambigendum, Apollonio, & Discipulis, qui Christum ascendentem in celum conspexerit, tanti triumphi solemnitas celebrare censent Theologi quidam, cum ipso Christo sanctorum Patrum multitudine ad Celum convolante.

VI. Sextum festum est Pentecostes: quod Hebræi in memoria legis divinitus date peragebant; Christiani vero ob visibilem Spiritus sancti super Apostolos, & Discipulos apparitionem celebrant. Et quancumque ad Spiritum sanctum hoc festum pertinere videntur; nihilominus tamen Christo Domino consecratum est: tum quod ipse illius adventum promittit; tum quod hæc die eius Evangelium publice per univertum orbem ceoptam fuerit promulgari.

VII. Septimus dies festus est sanctissime Trinitatis, recens in Ecclesiam introductus. Solemnitas hæc non modo ubique cultu diuere. A quibusdam Ecclesiis observabantur dominicæ, que Adventum anteverit, & ab aliis octavo die Pentecostes. Ab Urbe Ecclesia non agebantur, quod Trinitatis laudibus commentes vocabat precibus, & sacrificiis, ut testatur Alexander III. quilibet enim dominicus dies Trinitati postsum conlectus censibatur. Qui de causa Micrologus asserit, singulis olim dominicis Trinitatis prædicationem in Missa decantantur litam fuisse. Et etiamnum illud diebus in matutinis horis ultimum responsum, si festum aliud non occurrat, de Trinitate recitatur; sicuti & Symbolum fides. In maiorem tamen sanctissime Trinitatis reverentiam, & venerationem Ioannes XXII. & Urbanus VIII. quatuordecim primo dominico die post Pentecostem decreverunt eisdem festum colendum esse.

VIII. Sacrosanctæ Eucharistiæ mysterium feria quinta post octavam Pentecostes celebratur. Hoc festum post duodecim secula

ab

ab Urbano IV. institutum fuit peculiaris constitutione, quæ incipit, *Transiitius de hoc mundo ad Patrem*: quam confirmavit Clemens V. Quamquam vero festum illud ceteris enumeratis recentius sit, uberiori tamen celebrari lætitia, & solemniori apparere solet. Officium, quod ab universa Ecclesia recitatur, & a Lazaro Angulano sive Thoma compositione fuit illud Urbani institutum, tantam redolens dulcedinem, tantam spiritalitatem, & adeo ecclesiarum ac divina quodam charitate mysterium ineffabile explicat, ut omnium mentes admiratione defigat, animique summo perfundat gaudio.

IX. Tandem inventio sanctæ Crucis, quæ die tertia maii colitur, inter festa ad Christum pertinentia numeratur. De historia istius inventionis non una est scriptorum sententia: quorum tamen momenta expendere hic minime mater. Quod Helena Constantinii Imperatoris mater Crucis sanctæ lignum invenire, ad substantiam factum quod attingit, vix in discrimen vocari potest. Quæ enim contra reconperitur, nullus sunt pondus. Historia istius, non ratio, sed occasio sui instituenti festum in honorem sancti illius ligni, ex quo infinita beneficia in universum genus humanum permauerunt. Verisimile est festum illud incepisse Sylvæstri Papæ tempore.

CAPUT VI.

De festis quæ ad B. Virginem, ceterosque Sanctos pertinent.

I. Festis Christi Domini succedunt Desparæ solemnia. Primum festum huic dicitur, quod in Urbani constitutione recentior, est illius Purificatio. In hac festivitate duo recoluntur, & Iesu Christi oblatio, & Virginis in templo prædicationis. Secundum divine Mariæ festum est Annuntiatio, quæ Archangelus Gabriel a Deo missus Virginem relevavit mysterium Incarnationis Filii Dei in eisdem purissimo utero, quo circa festum etiam Incarnationis appellatur. Tercius dies istius, Virginis consecratio, est illius Assumptio in cælum: cuius insinuat in ipis Apollolis, vel temporis Apollolorum proximo accepta referret. Festum quartum est Nativitas epulorum, cuius initium incertum est. Satis tamen antiquum esse, convenit inter Theologos. Quintum festum sub præcepto, a Clemente XI. anno 1708. lato, celebrandum, est Conceptio Virginis immaculatae.

II. Similique Martyribus ornata fuit Ec-

clesia, eisdem religioso cultu profæqui cepit. De fide enim est, in Sanctiorum honorem aliquos dies festos ab Ecclesia institui potest: de quo plura diximus ubi de cultu Sanctorum sermonem habuimus. Quod autem respectu Ecclesiæ Sanctos suos venerata sit, testatur Clementis Romanus, rationemque prodit Lib. VIII. Constit. cap. xxxiii. *Quia & magistri nostri fuerunt ad docendum nos de Christo, nosque Spiritum sanctum delevit, & Christum vita sua anteposuerunt.* Quod confirmat Tertullianus Lib. de Corin. milit. iniquem: *Ex antiqua maiorum traditione pro natalitiis omnia die fecimus &c.* Fidem, modumque istius institutionis peroptime explicat Augustinus Lib. XXII. de Civ. Dei cap. x. *Nos Martyribus nosse, non temple, sicut dicit, sed memorias, sicut hominibus moribus, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus; nos ubi erigimus altaria, in quibus sacrificaverunt Martyria; sed non Deo & Martyri, & nostro, sacrificium immolamus: ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in veris confessores creaverunt, susceperunt & hoc amittunt; non tamen a secedunt, qui sacrificia, inscruentur. Deo quippe, non istis sacrificia; quævis in memoria sacrificet votum: quia Dei Sacerdos est, non illorum. Ipsum vero sacrificium corpus est Christi: qui non essent ipsi, quia hoc sunt & ipsi.* Ex his Augustini verbis evanescunt perceptis omnia hæreticorum commenta, quibus blasphemis festos dies Divis dicatos superstitio-nem redolere, & idololatram.

III. Primum autem festum quod in Urbani VIII. decreto recentior, est *Dedicatio sancti Michaelis Archangeli*, quod celebratur die 29. Septembris ab universa Ecclesia in memoriam sancti cuiusdam Angelus. Eius festum a Bonifacio II. communiter repetitur. Secundum est Nativitas S. Antæ Baptistæ, quod prædicat videtur Archangelus Gabriel Luc. I. *Et natus in Nativitate eius gauderunt.* Antiquissimum est festum istud, testatur Augustinus epist. cxxix. Tertium est martyrii Apollolorum Petri, & Pauli: cui succedunt celebratio aliorum Apollolorum, Andree, Iacobi, Ioannis, Thomæ, Philippi & Iacobi, Bartholomæi, Matthei, Simonis & Judæ, ac Martini.

IV. Inter festa Martyribus consecrata primum sibi vindicat locum festum Protomartyris Stephani, quod antiquissimum esse in Ecclesia, patet ex cap. Pronuntiandum de Consecr. dist. III. & cap. Consequens, de Feriis: & illius distincte meminit Clemens Lib. VIII. Constit. cap. xxxiii. Sanctorum quo-

CAPUT VII.

De iis qui potestatem habent dies festos instituendi.

quoque Innocentium celebratam veratam esse in Ecclesia, constat ex Origene hom. lxxi. in diversis, ubi inquit: *Horum memoria semper, ut dignum est, in Ecclesia celebratur.* At semper fuerit vi præcepti celebratum festum illud, dissentiant Auctores. Post Urbani constitutionem nulli occurrat difficultas. Sub eodem præcepto colitur festum sancti Laurentii, de quo plures sermone habuerunt Patres, & Leo, Ambrosius, Augustinus, Petrus Chrysologus, & alii.

V. De festis Confessoribus certo non constat fuisse semper in Ecclesia aliquod festum sub præcepto ab omnibus Christi fidelibus celebrandum. Quamvis enim festum sancti Sylvæstri in laud. cap. de Conf. & cap. ult. de Fer. continetur, non hinc tamen eruitur fuisse universale, & ex præcepto impolitum; quemadmodum tunc est post decretum Urbani VIII. Secundum Confessorum festum est illud dicatum sancto Patriarchæ Iosepho, quod nunc pariter sub præcepto celebratur. Tertio loco ponitur festum sanctæ Agnæ genitricis Desparæ. Ultimo tandem loco nominatur festum omnium Sanctorum, quod ante Augustini tempora institutum fuisse putant aliqui propter sermonem qui sub Augustini nomine de hoc festo legitur. Sed iam concessit sermonem illum suppositivum esse. Et communis Doctorum sententia est, celebratio hinc capisse tempore Bonifacii IV.

VI. Præter recentia festa, ab universa Ecclesia celebranda, addit Pontifex Urbanus, in quolibet regno, seu provincia, & civitate, aut oppido posse festum unius, ex principalibus Patronis sub præcepto colendum deligere. Quamquam istud regna, provincia, civitates, oppida, plures sentiunt, ut Patrom veneretur, non omnium, sed unius tantum respective festum ex præcepto celebrare tenentur. Dissipant autem Theologi, num sicut regnum, ita & provincia regno fluida possit sibi peculiariter eligere patronum cuius festum sub præcepto colendum sit. Probabilior mihi videtur opinio affirmativa. Sædem potest quodlibet regnum, quod & provincia quæque; cum in decreto regnum, provincia, civitas, & oppidum nominentur. Nec obstat, quod provincia per partem sit, quæ, ut aliquibus videtur, facit festum distinctivum, esse illud, offeratur. Quoniam, si quandoque valent prodit festum; lapis etiam alium, in favorabilibus, ut in prædicta evenit. Huic præcepto colendi festum Patroni, principales loci adscripti sunt etiam Regulares.

I. Extra disputationis aleam in primis est, Concilium generale, & summum Pontificem posse dies festos instituere, & habent enim, ad spirituale regnum quod attingit, potestatem universalem super omnes fideles; festorum autem institutio ad iurisdictionem pertinet spiritalem. Poterunt igitur festa indicare, quæ ubique terrarum obligent christianam populum. Neque de hoc difficultas est penes Catholicos, quicquid fabulatur heterodoxi.

II. Quæst. I. An Episcopi facultate possent instituendi festa in suis diocesi abque Cleri, & populi consensu? Resp. Episcopi iure communi possunt dies festos instituere in propria diocesi, ut constat ex cap. Pronuntiandum de Conf. dist. III. & cap. Consequens, de Fer. & ex verbo Ecclesie ubi. Iudicium in controversiam vocant Theologi; an Episcopus in hac institutione dependeat a Cleri, populique consensu? Sententia mihi probabilior videtur, vi iuris communis non posse Episcopos sine Cleri, & populi consensu festa indicare. Quoniam in cap. Pronuntiandum dicitur: *Illas festivitates quas singuli Episcopi in suis Episcopatus cum populo colantur.* Et cap. Consequens hoc habetur: *Ceterisque solemnitatibus, quas singuli Episcopi suis diocesi cum Clero, & populo dixerint instituendi celebrantur.* Sanctus Antonius II. Part. III. tit. cap. v. post enumerationem festorum ante prædictum, inquit: *Indicatur etiam ex illis verbis cap. Pronuntiandum, quod Episcopi festi non possunt indicare festa celebranda, nisi populus acceptis.* Sententia D. Antonii accedunt Angelus verb. For. Tabien. num. 10. Sylvester verb. Doct. n. 3. Azorius Tom. II. cap. xxvi. inquit. 111. Suarez Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xi. num. 8. Bonac. disp. v. post. 1. num. 3. Sanchez in Conf. Lib. V. cap. 11. dub. 5. num. 6. Casuarvans Lib. IV. variat. cap. xix. num. 9. Augustinus Barboia III. Part. de post. Episc. alleg. 165. num. 36. & alii plures. Hoc iane elicitur ex iure, Episcoporum facultatem limitare. Hæc autem limitatio hæc naturæ congruentia, quod ex festorum institutione politice civitatis, negotia interumpantur. Sicut enim forum, & manalia opera cessant diebus festis. Neque alienius momenti est quod ex decreto Urbani VIII. oppo-

nunt Salmanticensis. *trist. xxiii. par. 6. §. 1. num. 119.* scilicet Pontificem solis Episcopis prohibere fellorum institutionem, nulla populi, aut Cleri facta mentione. Ideo enim Pontifex solis Episcopis verat, quia eorum est, non populi, vel Cleri, indicare festam. Il sunt qui, tamquam superiores, Cleram, populumque congregare, vel admittere debent de fellorum institutione. Quapropter is verat Pontifex, & non Clero, aut populo, quorum dominus est assentiri, vel dissentire. Ceterum nec verbum in laudata constitutione habetur, vel oblique ostendens, quod si vellet Episcopus indicare festam, ad prelatum valeat obsequi Cleri, penultime contenta: quem aliquam iura expresse requirunt. Ibi autem contentum obinet ut Episcopi soli sine Cleri, & populi consensu festos dies instituant, omnino servanda est.

III. *Quæst. II. An Principes secularis valetis sine auctoritate Episcopi dies festos instituere, ad quorum observationem populus sub gravi culpa tenetur?* Resp. S. Antonius II. *Par. 16. ex. cap. vel. §. 1.* inquit: *Legisime feria sunt, quas Imperator instituit, vel propter collectam quam fecit, vel quia regem dicit, vel quia et filius natus est, & similia. Et dicitur regnum, quæritur, & subieci manducantur. Nullus poterit Principum hoc iudicare potest. Et de fer. I. Nul. . . Si cruce, vel dominus indicit, iam mandat aliquod festum sub certa pena celebrari, penam quidem posse exigere, & violatoribus, sed culpam non incurrit: quia non perit ad eos festa precipere. Sententia D. Antonini solentium committit Doctores, qui allerant cum eodem, posse quidem Principes laicos festos dies indicare, in quibus ludibrii, & laboribus, operibusque mechanicis, feriati, publice lætitiæ, & exultationis vacant, non tamen festa precipere posse, ut publicum Dei cultum, & animarumque bonam inspiciant. Quoniam sub hac exceptione ad spirituum pertinent jurisdictionem. Quando autem Principes congium indicaverint quædam festa celebrari, ob aliquam gravem necessitatem, & ad implorandum divinum auxilium, potere debent a Pastore ecclesiastico, ut ea indicat.*

CAPUT VIII.

Quam obligationem præceptum observandi dies festos imponit; Et quando eiusmodi obligatio incipiat.

L PRæceptum servandi dies festos obligat sub mortali, etiam præciso scandalo, & contemptu. Hoc assertio certa est; & contrariam propositionem proscriptam Innocentius XI. quæ est quæmodi: *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, lapsis fœdulo, si abste contempserit. Caramuel in sua Theologia Regularium disp. cxi. hæret, & subdubitat, an quinque Ecclesiæ præcepta obligent solum sub pena, & non sub culpa: atque plures Doctores referunt pro opinione affirmante, quinque Ecclesiæ præcepta penæ tantum, non culpe adtingere fideles. Sed, quæ hæc de re dicit Caramuel, nos in tractatu de legibus ad examen revocabimus. Nunc subiciat innere, præceptum sanctificandi festa ex universal nobilium persuasione obligare sub mortali. Hæc enim res facta est. In questione autem facti evidenter constituit telum multitudi. Cum itaque omnes fideles pro orbem diffusi in hoc convenient, quod deur talis gravis obligatio servandi festa; consequitur, certissimum esse eumdem obligationem. Vide ea. quæ dicta sunt cap. 1. num. 7. adversus hæreticorum errores.*

II. *Quæres, quo tempore incipit dies festi obligatio?* Resp. Hanc quoque esse questionem facti, in qua experientia, seu consuetudini standum est. Porro res ipsa constat, præceptum servandi festa, & ieiunia a media nocte incipere, & durare usque ad alteram median noctem proxime sequentem. Quæ certe consuetudo & facilius est ad servanda festa, & etiam rationabilior videtur, præceptum ut Christianorum ritus distinguatur a ritu Iudæorum, qui a vespere usque ad vespem servant sabбата sua. Nil tamen impedire quominus Pontifex pro universa Ecclesia, & Episcopus pro sua diocesi, valeant festa precipere vel a vespere usque ad vespem, vel ab aurora usque ad meridiem, vel a meridie usque ad vespem. Hæc enim determinatio ecclesiastica est, quæ, gravi occurrente causa, mutari optime potest.

CAPUT IX.

De iis qui ad observandos dies festos tenentur: Et postquam de adventis, vespertinis, peregrinis, & sagis varia quæstionibus serventur.

I. **O** Mnes fideles utriusque sexus, cum rationis usu potantur, ad observandum præceptum de fellorum sanctificatione obligati esse, vis est qui in dubium revocet. Tempus quo nati sunt rationis assequuntur, est septimum præterpropter. Quare, si ante septimum rationis lux in mentis puerum affugiat, ut in optime educatis, & acri ingenio præditis ulvenire solet, hi fellorum præcepta observare obligantur, ut communissima Doctorum sententia docet. Ratio evidens est: quia lex, seu præceptum est vinculum rationis, ut inquit Angelicus *quæst. xvi. de virtut. art. 3.* Ergo, quando comque ratio adit, lex ligat. Si autem, septennio expleto, dubium occurrat, an rationis radis splendat, tenetur puer ad observationem dies festi: quia in dubio iuror pars est eligenda. Et si, septennio nondum expleto, si non levia appareant dictionis, cogendi sunt pueri ad Missam audendam, ut docent Auctores gravissimi.

II. Infantes, usu rationis destituti, cum non sint levis capaces, pariter non sunt præcepto sanctificandi festa adstricti: idemque dicendum de omnibus amentibus. Infideles quoque ab hoc præcepto soluti sunt. Quandoquidem, cum non sint Ecclesiæ membra, nec Ecclesiæ legibus subiacent, neque in rebus Ecclesiæ possunt communionem habere. De his D. Paulus I. *Cor. v. inquit: Quis enim nobis de iis qui foris sunt, iudicabit? Nomen de iis qui foris sunt, vos iudicatis? Nam eos non servit Deus. Iudicabit. Quæ de causa nec catechumeni huius præcepto obnoxii sunt. Ad Missam illi admittuntur usque ad offerendum, diciturque Missa catechumenorum: sunt enim & illi extra Ecclesiam.*

III. *Quæst. I. An peregrini teneantur celebrare festa sine patria, seu territorii, & adventis?* Resp. Festa in duplici genere considerantur. Alia sunt quæ ab universa Ecclesia observantur, ad quæ celebranda omnes, & ubique tenentur. Alia sunt propria alicuius territorii, seu diocesis. Nominè quoque peregrinorum non intelligimus vagos, qui nullibi proprium domicilium habent. Illi enim tenentur ad festa locorum in quibus resident. Neque sermo est de iis qui domi-

lilium mutant: quoniam illi, non peregrini, sed incolæ dicuntur. Peregrini, sui viatores illi reputantur qui extra propriam territorii, seu diocesis per modum transitus versantur. Istos autem ad festa sua patriæ non teneri, prohibitor sententia est: quam committit tam Iuriste, quam Theologi docent; quæ etiam probatur ex constitutione Bonifacii VIII. in vi. *Decret. cap. Ut animarum*, ubi Pontifex statuit, firmas extra diocesis propriam non subesse excommunicationis lætæ ab Episcopo in fures sine jurisdictioni subiectos, his verbis. *Statuo Episcopi, quæ tu omnes, qui factum commiserit, excommunicationis sententia promulgat, subditii eius extra eius diocesis existentes, minime ligari nosentur; cum extra territorium iuri digni non preceat impune. Ex quo clare colligitur, viatores, extra propriam diocesis in transitu permanentes, subiectos hand esse legibus propriæ diocesis. Ratio autem facti clara videtur. Quoniam indicitio felli diei in aliquo territorio directe non afficit perianos, sed loci illius bonum spectat; quatenus vel ob hæreticum quodpiam illi a Deo collatum, vel ex quopiam favore, gratiamque a Deo incolæ impetrent, eorum religiosum tali die Deo respondendum Episcopus decernit. Ergo præceptum eisdem obligat dimittat homines tali in loco versantes. Ex quo evanescit adverte sententia argumentum, videlicet peregrinos, & viatores subditos esse propriis Episcopis, etiam extra patriam suam exilientes. Nam verum est esse subditos illis; sed, cum præceptum servandi præfata festa in ipsis immediate latum non sit, eisdem non sit obnoxii. Quod autem opponi solet, heinc absurdum conseqi, nempe peregrinos istos nec felis lux patriæ, nec sollicitudinis territorii subiectos fore, statim refutandum.*

IV. *Quæst. II. An peregrini teneantur observare festa, & ieiunia illius loci ubi sunt in transitu?* Resp. *quæst. Teneri.* Quod probat auctoritate Augustini *Lib. III. confes. cap. VIII.* & referat cap. *Quæ contra* dist. xii. *Quæ contra nocet hominum sunt flagitia, pro momentum deiecitæ vitanda sunt; ut pactum inter se evitatis, ut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla erit, aut peregrini libidine vincitur. Turpis enim omnis pax est, suo universo non congruens. Sed lubet referre aliud Augustini testimonium, quo clarus assertio evincitur: & habetur *epist. cxviii. infernusque est dist. xii. cap. Illa &c.* *Nec disciplina illa est in his melior gravi, prudentique Christiano, quam ut eo modo ager**

quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque forte decerneret. Quod enim neque contra fidem, neque contra bonos mores iudicatur, indifferenter est habendum, & pro eorum intercessio vocatur, societate servandum est. Mater mea, Malabalam me fecerat, invenit Ecclesiam labdato non invenimus: corpora stultitiae, quid ageret. Tunc ego consilium de hac re beatissimi memorie virum Ammonium. At ille ait: Cum Romani non tunc, ieiunio fessato; cum Mediolani sua non tunc. Sic etiam tu, ad quamcumque Ecclesiam veneris, eius morem serva, si autem non videris esse servandum, nec quemquam nisi. Hoc non magis vultis, libere amplius est. Hoc solum Ammonium, & Angulini testimonium sufficere debet pro evidenti iure decisione. Rationem tamen ad maiorem manifestationem addere volo. Quamvis viatores, & peregrini absolute subditi sint Episcoporum propriae patrie respectu & gradus sui dignitatis assequenda, & aliarum actionum; nisi tamen impedi quominus iudicantur Episcopis locorum ubi consistunt, in his legibus que bonam communitatem, & politiam exteriorem illam diocesium spectant. Quia haec advenant subditi necessaria profertur est & bono regimini, & morum integritati talis legi. Nonne magna fuit perturbatio, si dum incolae abstinere a carnibus, ab operibus, & sacra adimplere, Deoque vacare; si advenit & contrario sacra negligere; carnes manducarent; & operibus vacarent mechanicis? Nonne illi qui vel hospitalitatis, vel amicicie causa advenas exciperent, magna perferret offensivam, & in occasione periculoque non levi repererentur, simul cum advenis propria violandi festa, & ieiunia? Quare Episcopi iure animadvertunt in viatores, non sive festa, sive ieiunia praecipita non servantur. Quia siquidem potestatis valent in bonum spirituales sui gregis statuta tendere; sedem potestatis valent esse omnes qui suo gregi iudicando sunt, commendeque operum levitate a divino arceant cultu. Quia omnia vel universalis consuetudinis sunt. Intimo enim sensu fideles omnes se se obnoxios reputant legibus locorum in quibus versantur, etiam in transitu. Et profecto, si Principes laici potestatis fruuntur ferendi leges, quibus advenas, peregrinos, viatoresque omnes subiciantur; & refractarios reipsa plebunt, quoniam hoc consent in bonum, & pacem Respublicae: quia ratione immem potestatem denegabimus Praedictis ecclesiasticis pro bono spirituali, sanum respective directum? Max sententia in hac an-

plitudine communissima est: & contrarium opinionem, asserentem peregrinos legibus locorum non devinciri, nisi animus habeant perpetuo ibi manendi, iure improbabilium vocat Suarez Tom. I. de Relig. cap. xv. numer. 2.

V. Quæst. III. An scholares, milites, mercatores, mercenarii, similesque tenentur servare festa, & ieiunia illius civitatis in qua maiores anni parte versantur? Respondit, non omnes subditi esse legibus illarum civitatum in quibus commorantur: non solum quia, licet diuturna permanentione non acquirant domicilium absolute, acquirant tamen quasi domicilium, ut aiunt; sed praecipue ob rationes adductas in superiore paragrapho. Et haec sententia non modo probabilior, sed communissima est.

VI. Quæst. IV. An peregrini, qui unum, duos, aut tres tantum dies commorantur in aliqua civitate, tenentur servare ieiunia, & festa eiusdem? Respondet, Negant non Pauci Theologi: & hanc aliquantulum rationem: quia solum ad festa particularia tenentur qui sunt subditi Episcopi diocesis, & incolae illius loci: sed similes peregrini non subditi Episcopi, cum eos neque ordinare, aut confirmare &c. ergo ad dicta festa non tenentur. Quamvis facienda haec ratio sit, Salmanticenses tract. xxiii. par. 9. §. 3. numer. 185. declarant his verbis. "Licet advenas per alienas dies commorantes non fiant subditi Episcopi quoad alios effectus, bene tamen quoad obligationem diet festi, & ieiunii. Tamen a priori: quia hoc iustissime est necessaria ad bonum regimen pro- prii gregis. . . . Tum a posteriori: quia, ut supra vidimus, licite Episcopi advenas praedictas non servantis festa punire possunt. " Cum itaque advenas subditi sint legibus loci in quo versantur; licet nec domicilium, nec quasi domicilium habeant: hanc obligationem limitare, aut extendere minime possimus per maiorem vel minorem moram. Nec maior vel minor permanentia consent iurisdictionem ipsi, & aliam subjectionem. Quoties ergo advenas commorantur in aliquo loco, tempore apto, & congruo ad observandum festum, vel ieiunium: toties tenentur ad eorum observantiam. Et quo unicus dies tempus aptum est ad observandum festi, vel ieiunii; qui unico die commorantur in civitate, ad eiusdem festi, vel ieiunii obligantur observantiam. Nonne statim ac aliquis exiit ex proprio territorio, solutus est a legibus tunc territorii? Nonne hic perperam maior aut

minor mora opponeretur? Ergo idem dicendum de permanentia alicuius in extranea civitate. Debet enim esse aqua conditio absentiae, & praesentiae; & qui sentit commodum, debet sentire & incommodum. Quae omnia confirmari possunt hac hypothese, quod festum in utroque loco, tam transitu, tum domicili, ex peculiaris statuto observaretur. An tunc advena solutus esset ab obligatione? Neque advertitur autem id concedere. Quia ergo lego tenentur observare festum illud? Non lege sine patriae, a qua abest: non lege generali Ecclesiae que nulla est. Teneatur ergo lege illius loci in quo versaretur. Quo dato, consequitur, advenam hunc obligari ad festi observationem; etiam si nulla foret lex in sua patria de tali festo. Anne lex loci sui domicilii subditum cum consuevit Episcopi alterius diocesis? Heine inferendum est, potiori iure obligari ad servanda festa, & ieiunia qui per hebdomadam, aut mensem in aliena versantur civitate. Et hanc nostram sententiam, ut probabilior, & communior, defendunt vel ipsi benigniores Calistae, quorum caput est Leander de praec. Eccl. tract. 1. disp. xxi. quæst. xxx. qui cum pluribus aliis huc accedit.

VII. Quæst. V. An peregrini tenentur observare festa, & ieiunia locorum, ubi commorantur diutinat vel tempore praesentis, vel vacationis, similesque permanentes, in transitu discessur? Resp. tenent, si tempore quo commorantur, occurrat opportunus congrua pro praecipuo observazione, nimirum, si occasio fuerit comedendi, debent a carnibus abstinere. Si fuerit dies festus, & dormierit quis in illo loco, ac mane discedere velit, brevis permanentia in locum, ubi festum non est; Suarez Tom. I. de Relig. lib. II. cap. xv. numer. 23. asserti illam non tenent ad missam audiendam. Leander aut loco citato quæst. xxiii. docet advenam illum debere audire Missam cum subditi. Ex doctrina ipsius Suarez hoc evincitur. Probat siquidem loco laudato numer. 18. & 19. peregrinos obnoxios esse legibus loci non ex maiori, vel minori mora, sed quia revera subditi sunt eidem legibus; atque facti esse ad obligationem, ut commorantur tempore apto pro praecipuo observazione. Cum itaque aliquis mane audire Missam commode possit, qua ratione a tali onere excusabitur? Si autem toto tempore matutino in eodem loco versaretur: teneretur ad Missam audiendam, etiam secundum Suarez. Deoque dicendum censet, etiam si summo mane discederet, quoties festum illud servaretur in toto territorio, per quod ulque ad

meridie iter acturus esset: quoniam revera militat eadem ratio, ac si in loco in quo pernoctavit, moratus esset. Qui vero nullo modo commoratur in tali loco, sed solum illuc transeunt, non adhibentur intercepte iter, ut Missam audiant, quemadmodum commorantur docent Auctores.

VIII. Quæst. VI. An incola, egredientes summo mane de proprio loco, ubi est dies festus, iter acturus ad locum in quibus festum non est, tenentur ante discessum Missam audire? Resp. obligari: quia praecipuum audiendi Sacrum est adfirmativum, & ad actum unum potissimum obligat: ergo impleri debet, cum facultas suppetit. Existent enim in loco eadem loci praecipuo ligatur; & cum urgeat, implere tenetur, si potest. Summo mane praecipuum urgeat; & obligat: addeque facultas illud observandi. Ergo ad observantiam tenetur. Quod autem quidam distinguunt de una, & pluribus Missis, iniquentes: Si plures sint Missae celebrandae in tali loco neque ad meridiem, tum non obstringitur; obstringitur vero, si una tantum Missa sit celebranda: hoc sine mihi videtur ineptum committendum. Quia, quo plura celebrantur Sacra, eo maior est implendi praecipii opportunitas: An postea causa quo Missa non celebraretur, nisi circiter meridiem, debet egressurus e loco exspeclare toto mane; minus durum reputat Suarez Tom. I. de Relig. lib. II. cap. xv. numer. 30. ad tantam obligationem illum abstringere. Si vir egressurus properet vite, graveque incommodum patiatur, tunc illo tempore exspeclans celebrationum Sacri; & exaltatione dignus videtur, si non audiat: licet dicendum de his qui titulo gravis incommodi evasuri nequeant. Ceterum in similibus casibus genere Parochii locorum considerandi sunt, ut pro circumstantiarum varietate, quod commeterdini, & religioni congruum sit, decernere valeant.

XI. Quæst. VII. An incola alicuius sit illud esse propria civitate, seu territorio, in quo est praecipuum diet festi, vel ieiunii, hoc expressa intentione non servandi praecipuum, nisi modo ad locum pervenerit in quibus non urgeat? Resp. Sublata necessitatis causa, minime licet egressus vite. Quoniam, cum in aliqua civitate live festorum, live ieiuniorum praecipua imitantur, & a Civico, populoque acceptantur: omnes incolae sincero animo se se obstringunt praecipuorum observantiam. Et quamvis praecipua non servantur in illam, vel in istam partem; sed directe spectent bonum communitatis; nihilominus essent omnes, ut hoc communitatis bo-

num promovent, deliberato consensu præcepta loca, vel summi suspiciunt. Nec præcepta in sola materiali, quæ legum capacia non sunt, feruntur, sed regimen, disciplinamque exteriorem inspicunt. Hæc porro disciplina sine populo consistere nequit. Populus ergo est qui legem implere debet.

X. Populus utique, repones, non autem fingi cives. Dilectio isthæc vana est. Præceptum indifferenter omnes, & singulos obligat nec unum magis præ aliis obligat: immo, ut extra dispositionem positum supponimus, absolute obligat omnes; quod de permanentibus in civitate etiam adveniens conciliant. Obligat, inquit, permanentes; sed non obligat transientes. Verba sunt hæc. Nam in institutione legi omnes, nulli facta dilectioque, obligati sunt: quæ sane obligatio in posterum permanat, ut supponimus. Solum ergo proderit interpretari possumus, præceptum non ligare, quando iusta dicendi causa occurrat. At quo incole etiam dicere, & hæc expressa intentione velint, ut legis observantiam evadant; hoc, mea quidem sententia, est illudere legi. Deumque, cui promissio facta est, irridere. Nec dici valet, incolas illos uti iure suo. Quoniam usus istud absolute supponitur observantiam præcepti tam tum cum institutum fuit: & solum benigna, prudensque interpretatio eos in vinculo obligationis solvit, dum iusta aliqua evadendi ratio arguat. Hoc, & non plus animi rectitudo, bona fides, & incertæ bene fidei adventus expressa intentio alio abeundi, ut iugum factæ promissionis excutiantur. Sententiam hæc defendunt Sylvester verb. Iemium quest. 11. Layman Lib. I. tract. IV. cap. 21. n. 9. Sayrus Lib. VII. clav. Reg. cap. VIII. num. 11. Ledelma de Matrim. disp. XXI. Rebell. cap. Cuius omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eadem iuris debet. Et Sapientia dicit antiquitas: Patere legem quam ipse tulit. Improprietate etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt; & qui alius iura gravia imponunt, & ipsi nec digito volent ea movere, ut dicitur Matth. XXIII. Unde quantum ad Dei iudicium Principes non est solutus a lege, quantum ad vim directivam eius. Dicit Thomæ sententia subscrībunt communitur Theologi.

XI. Quæst. VIII. An Regularis exempti subiecti sint observationi seclorum quæ ad Episcopos, vel diocesana Synodo traduntur? Resp. Regularis tenentur observare fella quæ pro universa diocesi sunt ab Episcopo iudicata. Ad aperte declarat, & præcipit Tridentina Synodus sess. xv. cap. xxi. Dies autem festi

quæ in diocesi sua servandos idem Episcopus præcepit, ad exemptis omnibus, etiam Regularibus, observentur. An politica tenentur Regularis celebrare fella quæ pro uno tantum oppido, vel civitate, ex voto populi, Episcopo approbante, sunt introducta, disputant in utramque Theologi. Eorum mihi videtur probabilior opinio qui affirmant, eandem Regularis teneri etiam ad quosmodi fella. Primo quia Tridentinum absolute iubet, Regularis servare fella quæ Episcopus in sua, non pro tota sua, diocesi præcepit. Fella quæ consuetudine iusta invecita sunt, sine expresso mandato, consensu tamen Episcopi præcepta sunt. Nec videtur maior ratio de primis ac de secundis. Secundo, quia populi iudicio Regularis in suas civitates introducunt, ut Deo sacrificia immolent, ut veniam a divina misericordia implorent, ut laicis exemplo sint in domino cultu. Non autem virtutis exemplum, sed mali speciem, occasiones præberent, si eo ipso tempore quo cives ferati Deo vacant, illi terrenis operibus indulgerent. Quapropter vel ipsi contrarie sententiæ patroni Regularis hortantur ut in seclorum celebratione ad populum se se conforment. Vix enim in praxi tenens se getere possunt absque scandalo. Regularis quocumque advenæ, seu hospites tenentur servare fella locorum ubi in transitu commorantur: quemadmodum dicitur de laicis: quoniam eadem de his ac de illis ratio est.

XII. Quæst. IX. An Episcopus tenetur servare fella, & tenentur quæ populo suo imponit? Resp. Episcopi, & omnes legislatores subditi sunt legibus quæ ferunt in liberos pro bono communi Republicæ. Id docet D. Thomas 1. 2. quæst. xvi. art. 5. ad 5. Quoniam ad vim directivam legis Principis subditi legi propria voluntate; secundum quod dicitur extra. Rebell. cap. Cuius omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eadem iuris debet. Et Sapientia dicit antiquitas: Patere legem quam ipse tulit. Improprietate etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt; & qui alius iura gravia imponunt, & ipsi nec digito volent ea movere, ut dicitur Matth. XXIII. Unde quantum ad Dei iudicium Principes non est solutus a lege, quantum ad vim directivam eius. Dicit Thomæ sententia subscrībunt communitur Theologi.

DISSERTATIO II.

DE OPERIBUS A QUIBUS ABSTINERE DEBENT

FIDELES FESTIS DIEBUS.

CAPUT I.

Quæ sint opera servilia in diebus festis prohibita, declaratur.

PRæceptum sanctificandi fella, ut iam indicatum fuit, affirmativum simul, & negativum est. Prout affirmans, cultum Deo exhibendum præcipit; de quo dissertatione sequenti: ut negans, ab operibus vacare iubet; de quo in præsentia. Opera quæ diebus festis prohibentur, servilia nuncupantur. Omnis opus servile non facietis in eo. Lev. cap. XXIII. Hoc textu omnia lere opera corporalia interdiebantur Iudeis, necdum more servitium. Hæc tamen prohibitio haud erat pro omnibus fella æqualis. Pro observantia sabbati adeo severa, & generalis erat, ut ipsis nec cibos coquere, vel præparare liceret; sed id fiebat die precedenti, qui propterea parafeser, ut pluribus vitium est, dicebatur. In ceteris autem festivitibus vitium minime erat ignem accendere, cibos præparare, idque genus similia; ut habetur Exod. cap. XII. de die prima, & ultima azymorum: Nichil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vesendum pertinent. Quin nec in ipso sabbato omnia omnino opera corporalia prohibita Iudeis erant. Nam poterant tunc agere ad certos limites, adfere corporales actiones exercere que anteveri nequebant; ut animalia ducere ad aquæ potum, eadem e fovea subducere, si opus fuisset. Porro Christiani non solum hæc, sed plura alia ad usum corporis necessaria conceduntur. Quare severior erat Iudeis sabbati, quam fit Christianis diei dominice observatio. Differentiam ratio est. Iudeis omnia sub figurarum velamine contingebant: & quia sabbatum Dei cessationem ab omni opere præsentabat; sed id tam severe otium illud præcepit. Secus accidit in lege gratiæ, in qua figura, & symbola impleta sunt. Hæc omnia egregie persequitur D. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 4. Nec huiusmodi (sicut die dominice) observatio figurata est, sicut fuit observatio sabbati in veteri lege. Et idem non est ita arcta prohibitio operum in die dominica, sicut in die sabbati;

sed quedam opera conceduntur in die dominica quæ in die sabbati prohibebantur; sicut decessio ciborum, & alia huiusmodi: & etiam in quibusdam operibus prohibitis facilis propter necessitatem dispensatur in nova quam in veteri lege: quia figura pertinet ad præstationem veritatis, quam nec in medico præterire oportet; opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore. II. Explicandum nunc superest, quoniam opera corporalia hoc præcepto prohibentur. Certam namque est sola corporalia, & externa opera prohiberi; non autem omnia, sed tantum servilia. Porro servilis operis notioem prodit D. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 3. Servitium est quæ homo servit homini. Est autem homo alterius servus, non secundum mentem, sed secundum corpus. Et ideo opera servilia secundum hoc dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri servit. Duplex ergo in homine operum genus, servilium nimirum & liberale. Opera servilia est relata doctrina Angelici exant que, sicut ab anima, tamquam a principio, procedunt, operantur tamen corpore excedunt, & per se corporis commoditatibus inservunt, & per se servos fieri solent, idque servilia nantupantur, ut terram colere, domos edificare, artefacta consilire. Contra, opera libera a mente procedunt, & sepe ab organo corporeo pendunt, eo proxime tendit, ut mentem illuminet, animumque excolat; ut docere, predicare, legere, scribere, & similia.

III. Triplex opus servile distinguit D. Thomas: nimirum religiosum, quod famularum Deo præstat; vitiosum, quod homo peccato intersit; & demoni, & humanum, quod homo homini servit. Hæc sunt verba Angelici 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 3. Est autem triplex servitium. Unus quidem qui homo servit peccato, secundum illud: Qui facit peccatum, servus est peccati: & secundum hoc omnes peccati servitium servit. Alia vero servitium

num promovent, deliberato consensu præcepta loca, vel summi suspiciunt. Nec præcepta in sola materiali, quæ legum capacia non sunt, feruntur, sed regimen, disciplinamque externam inspicunt. Hæc porro disciplina sine populo consistere nequit. Populus ergo est qui legem implere debet.

X. Populus utique, repones, non autem fingi cives. Distinctio isthæc vana est. Præceptum indiscriminatim omnes, & singulos obligat nec unum magis præ aliis obligat: immo, ut extra dispositionem positum supponimus, absolute obligat omnes; quod de permanentibus in civitate etiam adveniens conciliant. Obligat, inquit, permanentes; sed non obligat transientes. Verba sunt hæc. Nam in institutione legi omnes, nulli facta distinctio, obligati sunt: quæ sane obligatio in posterum permanat, ut supponimus. Solum ergo proderit interpretari possumus, præceptum non ligare, quando iusta dicendi causa occurrat. At quo incole dicere iudico, & hæc expressa intentione velint, ut legis observantiam evadant; hoc, mea quidem sententia, est illudere legi. Deumque, cui promissio facta est, irridere. Nec dici valet, incolas illos uti iure suo. Quoniam usus istud absolute supponitur observantiam præcepti tam tum in institutum fuit: & solum benigna, prudensque interpretatio eos in vinculo obligationis solvit, dum iusta aliqua evadendi ratio arguat. Hoc, & non plus animi rectitudo, bona fides, & incertæ bene fidei adventuræ expressa intentio alio abeundi, ut iugum factæ promissionis excutiantur. Sententiam hæc defendunt Sybeller verb. Iemium quæst. 11. Layman Lib. I. tract. IV. cap. 21. n. 9. Sayrus Lib. VII. clav. Reg. cap. VIII. num. 11. Ledelma de Matrim. disp. XXI. Rebell. cap. Cuius omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eadem iuris debet. Et Sapientia dicit antiquitas: Patere legem quam ipse tulit. Improprietate etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt; & qui alius iura gravia imponunt, & ipsi nec digito volent ea movere, ut dicitur Matth. XXIII. Unde quantum ad Dei iudicium Principes non est solutus a lege, quantum ad vim directivam eius. Divi Thomæ sententia subscribitur communitur Theologi.

XI. Quæst. VIII. An Regularis exempti subiecti sint observationi seclorum que ad Episcopos, vel diocesana Synodo traduntur? Resp. Regularis tenentur observare festa que pro universa diocesi sunt ab Episcopo iudicia. Ad aperte declarat, & præcipit Tridentina Synodus sess. xv. cap. xxi. Dies autem festi

que in diocesi sua servandos idem Episcopus præcepit, ad exemptis omnibus, etiam Regularibus, observentur. An politica tenentur Regularis celebrare festa que pro uno tantum oppido, vel civitate, ex voto populi, Episcopo approbante, sunt introducta, disputant in utramque Theologi. Eorum mihi videtur probabilior opinio qui affirmant, eandem Regularis teneri etiam ad quosmodi festa. Primo quia Tridentinum absolute iubet, Regularis servare festa que Episcopus in sua non pro tota sua, diocesi præcepit. Festa que consuetudine iusta invecita sunt, in expresso mandato, consensu tamen Episcopi præcepta sunt. Nec videtur maior ratio de primis ac de secundis. Secundo, quia populi iudicio Regularis in suas civitates introducant, ut Deo sacrificia immolent, ut veniam a divina misericordia implorent, ut laicis exemplo sint in domino cultu. Non autem virtutis exemplum, sed mali speciem, occasiones præberent, si eo ipso tempore quo cives ferati Deo vacant, illi terrenis operibus indulgerent. Quapropter vel ipsi contrarie sententiæ patroni Regularis hortantur ut in seclorum celebratione ad populum se se conforment. Vix enim in praxi tenens se getere possunt absque scandalo. Regularis quoque advenæ, seu hospites tenentur servare festa locorum ubi in transitu commorantur: quemadmodum dictum de laicis: quoniam eadem de his ac de illis ratio est.

XII. Quæst. IX. An Episcopus tenetur servare festa, & tenentur quæ populo suo imponit? Resp. Episcopi, & omnes legislatores subditi sunt legibus quæ ferunt in liberos pro bono communi Republicæ. Id docet D. Thomas 1. 2. quæst. xvi. art. 5. ad 5. Quoniam ad vim directivam legis Principes subditi legi propria voluntate; secundum quod dicitur extra. Rebell. cap. Cuius omnes, quod quisque iuris in alterum statuit, ipse eadem iuris debet. Et Sapientia dicit antiquitas: Patere legem quam ipse tulit. Improprietate etiam his a Domino, qui dicunt, & non faciunt; & qui alius iura gravia imponunt, & ipsi nec digito volent ea movere, ut dicitur Matth. XXIII. Unde quantum ad Dei iudicium Principes non est solutus a lege, quantum ad vim directivam eius. Divi Thomæ sententia subscribitur communitur Theologi.

DISSERTATIO II.

DE OPERIBUS A QUIBUS ABSTINERE DEBENT

FIDELES FESTIS DIEBUS.

CAPUT I.

Quæ sint opera servilia in diebus festis prohibita, declaratur.

PRæceptum sanctificandi festa, ut iam indicatum fuit, affirmativum simul, & negativum est. Prout affirmans, cultum Deo exhibendum præcipit; de quo dissertatione sequenti; ut negans, ab operibus vacare iubet; de quo in præsentia. Opera que diebus festis prohibentur, servilia nuncupantur. Omnis opus servile non facietis in eo. Lev. cap. XXIII. Hoc textu omnia lere opera corporalia interdiebantur Iudeis, necdum more servitium. Hæc tamen prohibitio haud erat pro omnibus festis æqualis. Pro observatione sabbati adeo severa, & generalis erat, ut ipsis nec cibos coquere, vel preparare liceret; sed id fiebat die precedenti, qui propterea parafeser, ut pluribus vitium est, dicebatur. In ceteris autem festivitatibus vitium minime erat ignem accendere, cibos preparare, idque genus similia; ut habetur Exod. cap. XII. de die prima, & ultima azymorum: Nichil operis facietis in eis, exceptis his que ad vescendum pertinent. Quin nec in ipso sabbato omnia omnino opera corporalia prohibita Iudeis erant. Nam poterant tunc agere ad certos limites, adfere corporales actiones exercere que anteveri nequebant; ut animalia ducere ad aquæ potum, eadem e fovea subducere, si opus fuisset. Porro Christiani non solum hæc, sed plura alia ad usum corporis necessaria conceduntur. Quare severior erat Iudeis sabbati, quam fit Christianis diei dominice observatio. Discriminis ratio est. Iudeis omnia sub figurarum velamine contingebant: & quia sabbatum Dei cessationem ab omni opere representabat; sed tam severe otium illud præcepebatur. Secus accidit in lege gratiæ, in qua figura, & symbola impleta sunt. Hæc omnia egregie persequitur D. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 4. Nec huiusmodi (sicut die dominice) observatio figurata est, sicut fuit observatio sabbati in veteri lege. Et idem non est ita arcta prohibitio operum in die dominica, sicut in die sabbati;

sed quedam opera conceduntur in die dominica que in die sabbati prohibebantur; sicut delectio ciborum, & alia huiusmodi: & etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in nova quam in veteri lege: quia figura pertinet ad protectionem veritatis, quam nec in iudicio perferre oportet; opera autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore. II. Explicandum nunc superest, quoniam opera corporalia hoc præcepto prohibentur. Certam namque est sola corporalia, & externa opera prohiberi; non autem omnia, sed tantum servilia. Porro servilis operis notioem prodit D. Thomas 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 3. Servitium est quæ homo servit homini. Est autem homo alterius servus, non secundum mentem, sed secundum corpus. Et ideo opera servilia secundum hoc dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri servit. Duplex ergo in homine operum genus, servilium nimirum & liberale. Opera servilia est relata doctrina Angelici exant que, sicut ab anima, tamquam a principio, procedunt, operatio tamen corpore procedunt, & per se corporis commoditatibus inserviunt, & per se servos fieri solent, idque servilia nantupantur, ut terram colere, domos edificare, artefacta consilire. Contra, opera libera a mente procedunt, & sepe ab organo corporeo pendunt, eo proxime tendit, ut mentem illuminet, animumque excolat; ut docere, predicare, legere, scribere, & similia.

III. Triplex opus servile distinguit D. Thomas: nimirum religiosum, quod famularum Deo præstat; vitiosum, quod homo peccato intersit; & demoni, & humanum, quod homo homini servit. Hæc sunt verba Angelici 2. 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 3. Est autem triplex servitium. Unus quidem qui homo servit peccato, secundum illud: Qui facit peccatum, servus est peccati: & secundum hoc omnes peccati servitium servit. Alia vero servitium

est qua homo servit homini . . . Tertia autem est servitus Dei: & servitium hoc opus servile possit dici opus laicum, quod pertinet ad Dei servitium. Si autem sic intelligatur opus servile, non prohibetur in die sabbati: quia hoc esset contrarium fini observationis sabbati. Videndum nunc superest, quænam opera servilia est sic quæ enumerata sunt, hoc præcepto prohibeantur.

CAPUT III.

An per peccata mortalia diebus festis perpetrata, eorumdem festorum præceptum graviter violatur; ac teneatur Christianus in confessione sacramentali exprime, se in die festo peccasse.

I. Inter propositiones superiori dissertatione capite secundo recentitas, quæ non paucis titulis redolere rigorem videntur, hæc una est, quam isthuc transcribere lubet. » Præceptum de sanctificatione spirituali sabbati magis violatur: censetur qui dominicus, aut festis diebus terale peccatum committitur, quam qui quodvis opus corporale, vel aliud bonum, & licitum, faciat. » An doctrina isthuc nihilam super severitatem, aperendum est. Atque, ut pro dignitate gravissima quæstio, in qua de committendo nove peccati mortalis sermo est, erudite, ac quæ extra disputacionem aliam sunt posita, ab his qui in controversiam recitantur, leceramus oportet.

II. In primis Theologi omnes, tum veteres, tum recentiores, adfirmant, peccata mortalia exterius commissa in diebus festis graviora esse, & quamdam irreverentiam præcepto irrogare. Verum an hæc maior malitia mortalis sit, & alterius speciei, & ex necessitate in confessione manifestanda, vel venialis dimittatur, necesse in utranque partem Theologi dissentant. Antequam parum super hæc re iudicium profero, utriusque partis momenta producam, & expendam. Atque ut a sanctis Doctoribus initium ducam, certum videtur, antiquos Theologos, ipsosque Patres, qui controversiam hæc tractarunt, docuisse, peccatum mortale in die festo perpetratum novam, gravemque inducere malitiam speciei diversam, necessarioque in confessione exprimendam. Sanctorum Doctorum verba omnium primum exhibebo.

III. Auctor libri de vera, & falsa penitenti-

tentia, quem sancto Augustino adidicat Gratianus, de circumstantiis in confessione peccandi loquens, dicit festi, in quo peccatum est, exprimentiam afferit circumstantiam: & refertur dicit, v. de Penit. can. i. Consideret qualitates criminis in loco, in tempore, in perseverantia, in varietate persone. . . Si in loco sacro, aut cui debuit excellentiam fieri, ut sunt domus dominorum, & aliorum multarum. Si in tempore orationi consilio, ac in festivitate Sanctorum, & in tempore ieiunii. Consideret quantum peccaverit, & defecit. . . Omnis ista varietas consistenda est, & defendenda.

IV. S. Augustinus in Plat. xxxii, conc. I. Observa diem sabbati, non carnaliter, non inulatis deliciis, qui otio abutuntur ad nequitiam. Sabbatū enim utique tota die servetur quam tota die sabbatum.

V. D. Ambrosius in Lucam xiii. super illud, Arripite ergo vos indignos, quia sabbato curasset Jesus, inquit: » Lex in sabbato non » hominem corare, sed servilia opera facere: » id est peccatis gravari prohibet. » Et habetur in glossa ordinari. ibid. . . Item gloss. Marc. 1. & iii. Si licet sabbatis bene fuerit? inquit: » Opus servile peccatum est, a quo » Christus nos docet sabbato abstinere. »

VI. S. Thomas 2. 2. quæst. cxlii. art. 4. Quia magis homo impeditur a rebus divinis per opus peccati quam per opus licitum, quoniam sit corporale; ideo magis contra hoc præceptum agit qui peccat in die festo quam qui aliud corporale opus licitum facit. Unde S. Augustinus dicit: in Lib. de decem chordis: Melius faceret Iubus in agro suo aliquid vile, quam si in theatro lectissimos existeret; & melius seminare eorum die sabbati lanam faceret, quam quod tota die in necromentis suis impudice saltarent. Non autem qui peccat venialiter in sabbato, contra hoc præceptum facit: quia peccatione veniale non excludit sanctitatem.

VII. Hanc eandem doctrinam conceptis verbis docet Catechismus Concilii Tridentini Part. III. de tert. præcept. nom. 21. Facile enim perspicere potest omne servitium operis operis prohiberi, non quidem ea re quod sua natura aut tempore, aut melius sit; sed quoniam mentem nostram a divinis cultu, qui finis præcepti est, abstrahit. Quo magis peccata fidelibus in tanta sunt, quo non solum animam a divinatione verum studio avocant, sed mens a Dei amore profusa secontingit.

VIII. S. Antoninus II. Part. vi. de cap. vii. §. 7. Festum violatur, & vocat celebratur, ex triplici negligentia, scilicet defectu. Primum, quia non cavetur a defectibus criminalibus.

Secus.

Secundo, quia non inheretur alibus spiritualibus. Tertio, quia non abstinetur ab operibus manualibus. Quantum ad primum de his quæ abstinere a peccatis maxime diebus festis, quia plus habent impedire mentem, si mortalia sunt, a vacando Deo, quam opera manualia. Unde dicitur Levit. xxxiii. de sabbato, cui successus festi habebis: Omne opus servile non facies in eo. Sed opus servile est peccatum; dicit enim Christus Ioan. viii. Omnis qui facit peccatum, servus est peccati. Peccatum ergo mortale commissum die festo est multo gravius quam alia delictum illius propriam deformitatem, puta furci, vel fornicationis, habet speciem deformitatem ex illa circumstantia temporis sacri, cui festum violatur. Unde talis, ut dicit Hieronymus de Lyra super Exod. cap. xx. non solum agit contra unum præceptum, scilicet, Non mechabaris, aut illud, Non sortum facies, sed etiam contra illud de sanctificatione sabbati.

IX. Alphonsus Tostatus Episcopus Aduentis in cap. xx. Exod. quæst. xi. & xii. Magis servile est opus peccati quam quod bonum negotii. Magis celebratum festi irrisivum in peccando, et fornicando, & occidendo, quam alios labores agriculturæ vestris manibus exerceo. . . Ideo, licet ab utroque abstineamus sit, magis tamen ab iniquis operibus quam a corporalibus laboribus. Ex hoc sequitur quod qui de divitiis adulteratur, aut occidit, vel indignatur, magis peccat quam si vilius diebus idem ageret: quia sic transgressor est auspice præcepti, scilicet, Non occides, aut evulsiat alterius; & huius, scilicet, peccata non observat diem dominicum. X. Alexander Alant. III. Part. quæst. xxxi. memb. v. artic. 2. Qui fornicatur die dominico, peccat dicitur peccatis, scilicet, die dominico peccatione numeratur ratione reatu.

XI. Concilia quæ non pauca hæcædem veritatem aptissime edocent. Concilium Lingonense hæc statuit. Homines utriusque sexus in festis debent plurimum esse intenti divinis, puta orando, ecclesiastica officia, & divina, ac servamus verbi Dei audiendo, de Deo, & sanctis loquendo. Et, ut his verbis melius possint intendere, debent abstinere ab omni opere servili; & possessione a peccatis quæ gravius peccat qui peccat in festo, quia fornicat, fornicatur, quam qui in aliis diebus hoc facit. Concilium Eboracense anno 1170. Cellare vero oportet Christianum in die festo maxime, & vitare, & peccatis: quoniam servare debet Deo, cui displicet omne peccatum. Corduba laudat etiam Concilium Co-

Conc. Theol. Tom. V.

loniense anno 1536. celebratum. Audiamus Patres Salmanticensis tract. xxiii. cap. 1. punct. 11. §. 2. non. 128. his verbis: Ad id quod additur ex Concil. Colon. responderet, non esse generale, sed provinciale. Ne ergo quævis responsio? Conveniat Episcoporum, & Pastorum non est infallibilis. Pauci vero Capituli, non simul congregati, sed dispersi, sicut ne infallibilis Concilium provinciale, licet non sit oceanumque, mea sententia, prævalet mille Calaisiis. Et de hoc alias.

XII. Hanc sententiam, præter recentissimos Doctores, & Concilia, docent D. Bonaventura in III. dist. xxviii. §. 6. & 7. de fortiori opera carnalia, in ebrietate, litæ, & iurgia, quæ maxime repugnant spiritus liberati, ut homo Deo suet, divinitus, sicutque opera servilia; & in hoc præcepto sunt prohibita, potius quam opera vacacionis, & quam negotia terrena, quæ animam abstrahunt, ne homo divinis intendat, secundum Augustinum de decem chordis. His omnibus accedunt B. Albertus Magnus in III. dist. xxviii. Ioannes Gerion Alphab. xxii. Nicolaus Lyranus in Exod. xx. & in Math. xxi. Scelus in III. dist. xxviii. Gabriel in II. dist. xvii. quæst. 1. artic. 4. Hadrianus in II. dist. xvii. quæst. xv. Et in quodlibet. xvii. art. 1. Angel. in Morali cap. v. Medina de Conf. quæst. x. Ioannes Nyder in 3. præcept. cap. 1 & 12. Summa Angelica iii. Confess. 1. §. 22. tit. Ferie §. 36. Summa Rol. tit. Confess. 2. §. 7. Ambrosius Catharicus contra Caietanum Lib. 16. de sacro Conf. Maior in II. dist. xvii. quæst. 14. Natalis Alexander Theol. Dogm. Lib. 16. reg. v. Franciscus Genesius tract. iv. de 3. præcept. quæst. 11. Henricus a S. Ignatio in Ethica Amoris Tom. II. part. 111. cap. 111. Ioannes Pontas hinc adhæret opinioni cum Concilio tantum limitatione in suo Diction. Casuum conf. verbo Dies dominica. Præ omnibus autem hæc proponit Laurentianus P. Antonius Cordubensis Auctor libri gravi: eamque non modo omni argumentorum genere munit, sed defendit quoque ab adversariorum obiectis in suo Quæst. Theolog. Lib. quæst. vi. & concludit, hæc solam sententiam omnibus antiquis Doctoribus, pluribusque recentioribus probatam, amplectendam esse; contrariam vero, a paucis tantum noterioribus vestram, retinendam.

XIII. Rationum quoque momentis satis validis evincitur sententia hæc. Primo, quod omnis irreverentia, iniuria live loco, live temporis sacri impacta, præter propriam deformitatem, sacrilegii malitiam induit. Sa-

ne futurum in templo communium malitiam circumstantie moraliter adferre, communitur est. Doctorem, qui advertebat opinionem patrocinantem, consensit. At non minus dicit feli tempus quam locus Deo dicatur in crum est. Eadem itaque utriusque ratio. Quod enim templum benedictio sit consecratum, secus tempus festum, nullam prodiit discernimus rationem: cum re ipsa ambo Deo sint consecrata: atque promde sancte tractanda. Secundo omne peccatum morale externum (de interno enim haud est sermo) magis quam quodvis opus mechanicum opponitur divino cultui: quum cultum Deo debitum potissimum hoc precepto inberi, reatatur Catechismus Tridentinus loco laudato num. 1. his verbis: *Hoc legis precepto exterius ille cultus qui Deo a nobis debetur, vellet, atque verba prescribitur.* Quare male illud opponitur, quod fuit legis non cadit sub lege; quoniam verum habet de fine externo operantis, secunde sine ipsius operis. Neque negari potest, cultum externum hoc precepto prescribi. Et, quod fortius tenet confirmat, est, quod, licet cultus directe a lege prescriptus non esset, id tamen aperte prohibetur quod eidem cultui maximo est impedimento. Quis porro incipias ierit, peccatum mortale magis hominem effugere necesse ad hunc cultum Deo rependum quam opera mechanica servilia? Servile a huiusmodi opus est ipsum etiam peccatum. Et, quamquam servitatem duntaxat exprimit metaphoricam, tantum tamen effectus illius vere servitatis, quia a divino cultu homines vocat. Magis ergo quam cetera, opera servilia vetitum est die festo. Plures alias rationes misiss facio.

XIV. Contrarium sententiam recens invectam esse, ingenue fateor Doctores externis P. Suarez, cui tamen ipse subscribit Tom. 3. de Relig. Lib. II. cap. XVIIII. num. 3. his verbis: „Secunda opinio alii, ferit, opus peccati ex eo tantum quod peccatum fit, non contineri in materia huius precepti, nec ex vi illius prohiberi &c. Haec opinio non habet Auctores multum antiquos, et vere notavit Corduba 3. habet tamen plures, & graves. Eadem opinionem docent Caietanus 2. quæst. cxxii. art. 4. & in Sum. verb. Fest. Sol. in II. dist. XVIIII. quæst. 1. art. 4. Almyra in II. dist. XVII. quæst. 1. Sylvester verb. Domin. Armil. verb. Fer. inmer. 12. Navarrus cap. Confidetur. Trullenchus Lib. VI. in Decal. cap. 1. dist. 6. num. 11. Palauis Tom. II. tract. 12. dist.

ante. punct. 9. Bonacina in Decal. disp. 9. quæst. 1. punct. 2. & 3. num. 3. Leander de Penit. tract. 5. dist. VIII. §. VIII. quæst. 11. Decillus tract. VIII. de Penit. disp. xx. dubit. 8. num. 722. Salmanticenses tract. XIII. punct. 11. §. 2. alique recentiores Casuistæ.

XV. Litorum Scriptorum nepo quidquam graditii pro hac opinione asserit aut ex Patribus, aut ex sacris Canonibus. Salmanticenses duntaxat loco laudato opponunt D. Thomæ auctoritatem ex IV. Sentent. dist. cxxxi. art. v. quæst. 11. ubi ait: *Ad iudicandum questionem dicendum, quod peccata debentur in die festo non est circumstantia triabens ad aliam speciem peccati. Unde non potest in infinitum aggravari. Et ideo non peccat mortaliter uxor, vel vir, si in die festo debentur peccati.* Ergo (insinuant) sunt laudati Patres circumstantia temporis festi non mutat speciem peccati; nec est in confessione aperienda. Mirum sane est potuisse Auctores istos talem obtrudere auctoritatem. Sermo nunc est, an peccatum mortale, non autem an operatum, aut infidens, sit contra preceptum de sanctificandis festis. Petere debentur opus est coniugale, a quo ut fideles abstinent die festo, Patres hortantur, et expeditius Deo vacare possint. Si tamen peccat etiam die festo, Angelicus asserit, eos non peccare mortaliter, sed venialiter. Si autem iuxta Patres, & Angelicum preceptum colendi festa opus imponit, ut ex decencia, & reverentia coniugati abstinent ab actu matrimoniali; quibus elucere hinc potest, quanto magis vi talis precepti a peccati omnes abstinere debeant. Ceterum, ne de mente D. Thomæ illis dubitandi locus remaneat, præter auctoritatem ex Summa supra deprempsam, aliam isthuc transferbo ex opposit. VII. in 3. precept. Decalogi: *Memento ut diem sabbati sanctifices* - ubi post enumerationem operum festivitium quæ vitari debent die festo, hoc lubdit. *Quinto debemus cavere culpam. Hierem. XVII. Custodite animas vestras, & nolite portare pondus in die sabbati. Omnis autem animæ, vel pondus malum, est peccatum. Psalm. cxxvii. Sicnt onus grave gravata sunt super me. Peccatum autem opus servile est: quia, ut dicitur Ieremias XLII. qui facit peccatum, servus est peccati. Unde cum dicitur, Omne opus servile non facietis in eo, potest intelligi de peccato. Et hinc contra preceptum hoc facit quæ, quando in sabbato peccati: quis operando, &*

pecc-

peccando Deus effunditur. Ubique ergo sibi constat Angelicus in asserendo peccatum, non secus ac aliud opus servile, precepto sanctificandi festa advertari.

XVI. Obiicitur 2. Preceptum Sabbati non obligat per se ad non peccandum; sed solum iubet nos Deum externo cultu colere, & abstinere servili opere. Cultus autem ille in Missæ additione consistit. Nec plus preceptum Ecclesie imponit. Porro peccatum minime impedit Sacram audire. Non ergo peccatum divini cultus precepto opponitur. Resp. Peccatum mortale prohibetur esse hoc precepto: quia sancte sancta tractanda sunt; & gravem irreverentiam irrogat temporis sacro. Utique peccatum non impedit Missæ auditionem. Ac nunquid non consistat tempus sacrum? Nunquid non consistat hominem inopem ad vacandum Deo? Non est autem non comprehendit sub precepto: preceptum dictum est, id non semper verum esse, potissimum si sermo sit de fine operis, & specialis, ac præcipuo, proxime intento; ut apertissime docet Suarez Tom. III. de Relig. disp. lxx. sect. 2. pag. 854. col. 1. sub initium. Et quamvis preceptum non semper iubeat finis allocationem, veratamen ne quid contrarium illi finis agatur.

XVII. Obiicitur 3. Preceptum sanctificandi festa arctius non licet in novo quam in veteri fovere. Ar in lege scripta peccata vi precepti de labbaro colendo haud erant prohibita. Ergo negus in lege gratie. Tandem concludunt Patres Salmanticenses num. 226. his verbis: „Ultimo, quia e contra hoc preceptum de festis sanctificandis positus est in rimam quam in dedicatione, nem animarum; cum communiter peccata diebus festis committantur. Nonne validum est hoc ultimum argumentum, quod frequentissime utarpe soleat recentiores Theologi, ut legem Dei humane fragilitati accommodent? Ex peccandi universaliter concludende inferunt lapsulum, legem non extare quæ peccata tam frequenter prohibeat. Quod quam fit inestum argumentandi generis, alibi ostentum est. Ad præteritum vero objectionis partem respondetur, minorem propositionem falsam esse; ut exis tur dicta hinc, comita, & clarus iam iam fiet.

XVIII. Ex dictis hactenus duo colligas velim, quæ nulli sunt dubitationi obnoxia. Primum est, Theologos communiter adirmare, peccatum die festo perpetratum novam contrahere malitiam; solumque inter ipsos dissidium esse, an mortalis sit, aut ve-

nialis malitia illius; ut iam indicatum est. Secundum est, Doctores antiquos, & ex recentioribus gravissimos Theologos propagare primam sententiam. Hinc concludit Antonius Cordubensis, his verbis loco laudato: „Quare hæc secunda (iuxta nos prima) opinio, utpote communis omnibus Doctoribus antiquis, pluribusque modernis, utique verior amplectenda est. Prima vero (id est secunda) utpote nonnullis paucis recentioribus præconata, sed neque fatis, res, tantula videtur.“

XIV. Tempus iam est ut hæc de re noturum seramus iudicium, illudque est, antiquorum sententia standum esse. Et quia istota est, nonnulla mortalitas sit, an venialis, curis decido difficillima est; lubet ad Scripturam tribunal illam revocare. Nec enim aliunde melius quam ex Scriptura, quam nunquam letalis, quemam venialis sit, colligi potest. Porro tum ex Scriptura inferimus, legis transgressionem esse mortalem, cum Deus transgressores penis addidit æternis. Tremenda autem tum supplicia illa que in festorum violatores Deo minatur. Antequam vero eiuusmodi recensamus, præcepti divini verba expendamus oportet. *Memento ut diem sabbati sanctifices.* Quod ergo primum prescribit, est sanctificatio temporis sacri. Deinde collationem ab operibus imperat.

Audiamus Angelicum 2. quæst. cxxii. art. 4. ad 3. *In observatione sabbati deo sunt confiteboris: quoniam non est licitum frui, hoc est operari, & laborare, quod significatur in hoc quod dicit, Memento. Quia enim dicitur sanctificari in lege quia divino cultui applicatur. Aliud est cessare operum.* Quibus possit, iram, furoremque divinum advertis labari violatores describamus. *Quæ est hæc res mala quam vos tacitis, & profanatis diem sabbati? Eiaze II. cap. XIII. Neomeniam, & sabbatum, & festivitates alias non foram. Iniqui sunt cæcus vestri, Calendas vestras, & solemnitates vestras adicitis anima mea; facta sunt mihi molestia laboribus vestris. Ilaie cap. 1. vers. 12. Dispergam super cultum vestrum fœcus solemnitatum vestrarum. Malachia cap. 11. vers. 3. Unde, quæto, tantum odii, molestiæ, & abominationis? Unde tanta suppliciorum severitas? Forsitan quod Iohannis operibus manuaris festa profanaverint? At neminem fugit, Induos Iuxta religione, ne dicam superstitione, ut etiamnum videre licet, abstinuisse semper diebus festis a manuum labore. Sæ ergo facta criminum perpetracione violabant, profanabantque. Porro, si profanatio ista festorum*

B 4 1815

V. Quæst. IV. *Licitum ne est agasibus, & mulieribus lesitas conuictis diebus festis conuictis?* Resp. Primo communiter Theologi docent, licitum esse iter inceptum persequi. Adfirmant quoque, illicitum hæc esse dicere mulos sine oneribus de uno ad alium locum; quia hoc est solum iter agere. Inchoare uero iter cum bellis onibus, tamquam abutulum non tolerandum, reprobat Caietanus, Suarez, Navarrus locis sæpius citatis. Id quoque asserunt Layman *Lib. IV. tract. VII. cap. 11. num. 5.* Bonacina *disp. v. maxime* quando muliones lesitas seipse, aut imponere onera debent. Quoniam tunc magna dei pars in operibus seruilibus consumeretur. Quæ omnia uera sunt, quoties alique iulla causa, & necessitate hoc fiat. Et quia in præxi uix sunt ubique necessitate uel privata, uel communis; ideo ubique peccato, saltem graui, succedentur. Sic concludit D. Antonius II. P. tit. 11. cap. VII. *Item ad opus seruile spectat cum equis, asinis, uel bo- uibus deferre blanda, uel ligna, uel uera, uel mercimonia, nisi necessitas uigat... Item co- ctores mercium, aut alimoniarum, qui possunt ad loca remota, cum aliis non possunt sine graui incommodo uitam transigere, uel uis- ues exuere, si uisere non possent.*

VI. Quæst. V. *An licitum sit agasibus conuictis Missam, ut lesitas suas in diuerso loco conuictis?* & *in sumptibus sacrosanctis in diuerso loco conuictis?* Resp. Adfirmat Rodriguez *1. Part. Sum. exp. cxxxii. concl. 9.* in subseribit Trullendianus in *exp. Decal. Lib. III. cap. 1. dicit. 7. num. 6. & dicit. 7. num. 1.* A agasibus pauperes sint, & maximi sumptus facientiendi essent in hospitio. Hic uolubis pauper, si- militatis, & maximi sumptus (quas tamen li- mitationes non imponit Rodriguez) succum faciunt imperitis Caluista illi. Nam agasibus communiter pauperes sunt. Sumptus quo- que eorum conditioni respondent; licet quoad quædam materies, quandoque minores sint. Com- munitur ergo secundum eundem Theologos agasibus, muliones, & uelociter ab onere au- dendi Missam liberi erant: quia communiter pauperes sunt; & sumptus in diuerso faciendi, eorum inspecta conditione, ma- gni semper reputantur. Anne dimidia illa hora qua agasibus Missam audirent, fa- zere perirent bellis, si quales priuarentur? At tempus non est terendum in hac impu- gnanda opinione; quia sua nimia iustate aniam ingerit, & occasionem agasibus ue- ciosibus, alisque similibus Missam negligendi festis diebus.

VII. Quæst. VI. *An licitum sit typogra-*

phis ordinare characteres diebus festis? Resp. negative: quoniam eiusmodi characterum ordi- natio uere est opus mechanicum, & ser- uile: non enim alio tendit, quam ad fabri- candas illas quas uocant tabellas, festoformas, quibus impressore utuntur ad euendas li- teras: hæcque tentantur omnes ferè graues Theologi defendunt. Quare omnino impro- babilem censio opinionem contrariam, quam cum quibusdam Caluista defendit Leanda; *tract. 1. disp. 16. quæst. XVIII.* Impressorem autem librorum omnes docent esse opus ferè- uile, & prohibuit in die festo.

CAPUT IV.

Chorea, & conuersiones, ludæ scenici, idque genus similia diebus festis peragi minime debent.

I. Caietanus in sua Summa docet, cho- reas nec agere suo genere non esse pecca- tum: quoniam, si iuxta naturam illa agere peccatum esset, semper, inquit ille, formaliter loquendo, peccatum esset; quod constat esse falsum: nam in nuptiis, & publicis lœtitiis licite sint choreæ. Addit insuper ex circum- stantia temporis, post diei festi, choream mi- nime fieri mortalem: quoniam non est opus seruille. Ex hac theoria Caietani doctrina, qua statuit, choreas agere absolute non esse peccatum, neque ex circumstantia diei festi letaliter culpam euadere, inferunt non pauci Caluista, diebus festis absolute licitum esse choreas agere. Quod chorearum exercitium sit genere suo, seruandum a circumstantiis peccatum nec no (non enim sub hæc con- sideratione præcisè promittunt saltationem sexum includit) quod idem sit opus seruille, aut leue; parum ad id quod propellimus, decernendum conducit. Quamquam enim reum absolute notiones ad metaphysicas con- clusiones eliciendas præcisè necessitate sint; in morum tamen tractatione, si a circumstan- tiis prædicantur, maximam fide Ethicæ chris- tianæ eadem inferunt. Missis itaque cho- rearum genericis notionibus, id dilectum modo est, an choreæ, omnibus cir- cumstantiis inspectis semper, & omni tem- pore, & personis cuiusque conditionis licite sint. Quod enim choreæ quandoque in patris ædibus inter puellas, uel in nuptiis inter consanguineos; quod etiam mulierum rubricarum choreæ interdum li- cite sint, nec ego negabo. Inter perso- nas diuersi sexus uix unquam absolu- te concederem, attentis periculis que ab

his choreis raro separabilia sunt. Quare pos- sime elicitur, choreas agere diebus festis o- mnibus indiscriminatim licite. Quoniam ne- que ex genericis reum notione, neque ex una, aut altera, sed ex omnibus circum- stantiis, & ex his que plerumque eueniunt, morum resolutiones colligamus oportet. Por- ro quod choreæ, quæ uirgines & puellas, seu uiri & mulieres promiscue docunt, ple- rumque auocant mentes a diuino cultu, si- mite occasione libidinis, riarum, & scan- dalorum, necno negare audebit, nisi qui ma- nifeste experientia contradicere uelit. Hoc autem fati est ut absolute dicere possimus, choreas esse postillimum diebus festis illicitas. Caluista ex aliqua peculiari circumstantia, & euentu, puta quod quandoque rusticis in- nocentes liti eiusmodi choreæ, uel consan- guineis nuptiarum, aut alterius publice læti- tiae tempore, erunt ueritatem opinionem, nimirum choreas omnibus, & omni tem- pore, etiam licite, licite esse, nulliusque pec- cati occasione. Et defendunt peccata diebus festis commissa non contrahere letalem malitiam, hanc inter alias obtrudunt ratio- nem, nimirum peccata, & omni tempore nimis graue foret, si hæc letaliter sacrilegii temporis fieri inquinata multiplicarentur. Neque autem omnia letalium oblectamenta ut innocua propugnant. Opera conuivia, saltationisque, inquit, nihil nisi lætiam, & innocentiam redolent; quoniam non sunt opera seruilia. Feminarum exquillus cultus, hominum luxus, & splendida orna- menta quis letali culpe damnabit? Cedo An negare auius fuerit, peccata que festis communissimis allerit, a Christianis pos- sibilium perpetrari occasione saltationum, conuiviorum, chorearum, aliorumque id genus oblectamentorum? Peccata frequen- ter in festis quam in profectis diebus ler- pere concedunt. At, cum de peccatorum occasione, periculique sermo recurrit, oc- casiones, & pericula honestas deunt oble- tamentis. Quæ, malum, est eiusmodi dis- ferendi ratio? Omnis itaque quæstionibus, an præfata oblectamenta sint opera seruilia nec ne; uel peccata genere suo, aut in alio- quod euentu, & circumstantia licita: his, inquam, omnibus missis, sequentem statum concludam.

II. *Chorea, ludæ theatralis, idque genus similia, omnibus circumstantiis inspectis, sunt occasiones peccandi, & plerumque ad pec- cata prouocant, & pertrahunt, neque minus a diuino cultu uisus abstrahant: ideo die-*

bus seruis potissimum sunt Christianis uerita. Id melius probari nequit quam Patrum, & Conciliorum auctoritate. Concilia liquidem, & Patres, ista manifesta, & distorta experientia edocet, omni ferè tempore scilicet ma- gis edidit decretis, quibus saltationes, ne- que diebus festis prohibuerunt. Sanctus Basilus ætæ oratione inuenitur aduersus feminas qualdam, quæ Palæstina die splendidis vesti- bus comite choreas dicebant, iuuentumque lætibus oculis, oreque impudico libidinem prouocabant. *Capita honestis aperta ualenti- bus uerentes, Deum, & eius Angelos dis- sperientes, ad marium aspectus impudentes, diffusa, comas, tunicarum luxum ostentantes, pedibus gestantes, ad ueslo petendo, visu læ- sciuo, ad saltationem insanienter, inuenturis intemperantiam in se prouocantes.* Tom. I. Hom. xiv. in ebriet. & lux. Sanctus Augu- stinus conc. 1. in Palm. xxxi. *Offensa diem saltanti, non carnaliter, non iudiciali delictis, qui utio abundant ad inquitiam. Multos e- nim tota die foderent quam tota die saltant.* Similia habet in Patrum. xci. *Melius est enim uirare quam saltare. Illi a loco ope- re uacant, & teclera non uacant.* Sanctus Iuuenius Martyr episc. ad Magnesia non scribit, *sabbatum ab eo spiritualiter ce- lebri qui in lege Domini meditantur, non ad præsertita spacia amulans, & saltatio- nibus, inuisibus infens gaudent.* Sanctus Cyrillus Alexandrinus grauissimam, & uehe- mentissimam orationem habuit in Iros Chris- tianos qui, cum templa frequentare, con- giones audire, diuini officii interesse, ora- tionibus insilere deberent festis diebus, tunc maxime inuisibilibus, conuivis, & choreis uacabant. Inquit enim, *cap. VIII. cap. v. in Ioan. xvii. Id ne est, o Christiani, celebrare diem festum, indulgere uentris, & inuocare uoluptatibus balneas laxares... Diebus ad excedenda seruilia opera concessis, inuisibilique suo intentis est operi, & absti- nentia a crapula, ludis, & uentibus; diebus autem festis passim conuocantur ad carposum, ad ludos, uel spectacula, & choreas, in derisionem diuini Nominis, & dei præseruati- onem.*

III. Tempus me delictet, si omnia Con- ciliorum decreta, que saltationes, ceteros- que ludicos ludos festis diebus prohibent, recensere uellem. Ex pluribus pauca deliba- bo. Concilium Tolerantium III. in canone relato diu. xxxi. de Consecr. Irregularia con- suctudo est quous ualens per Sanctorum sol- emnitates agere conuersi: populi qui debent ad diuina officia attendere, saltationibus, & tur-

pius invigilant canticis, non solum sibi nocentes, sed & religiosum officii persequentes. Hoc etenim ut ab omni Hispania deplatur, Sacerdotum, & iudicum a Concilio sancto cura committitur.

IV. Concilium Mediolanense III. tit. de festi. dier. cultu. Quoniam autem usum huius in provincia nimis contemptum est, deprecativis hinc temporibus, & moribus, ad choreas, tripudia, saltationes, & id genus alia vulgi quam ferè contrarii sunt multas, & in quibusdam gravissimis Dei offensivibus: Idque non ob turpes cogitationes, oblectata dicitur, imbecillas actiones, morum corruptelas, & periculosas ad omnia opera carnis liberatas illi perpetuo committas; tam propter eadem, rixas, dissidia, stupra, adulteria, etique mala plurima, inde consequentia quom. respiciunt. His ter offensivum; & pericororum seminaris lectum dare, ut praefatum dicitur qui dies precipitanti sunt, & in ipsi diebus fides plebsque, nequias istis sapientia blanditibus, illicitis, a devotis officiis, religiosi supplicationibus, lectioibusque sacris abducit, avertitque rudes a percipiendis fidei instrumentis, a liturgiæ ad alios christiana pietatis officia, in quæ se tempore religioso immiscendum est, abstrahit, & amoveat: hoc certe gravissimum est in conspectu Dei, & Ecclesie. Quare festis in diebus, saltem teris quibus divina celebrantur officia, interdicimus ne saltationes, rixas, choreas ducantur, aut fiant. Ne tamen comædie, ludii scenici, vel theatralis, iustitulia, & alia cuiusque generis spectacula agantur. Ne circumfessiones circumstant, & id generis nebulosæ profusiusque, inenitæque spectacula agant neque quavisq. animo vendant, ne medicamentum quidem præstent.

V. Concilium Turonense, anno 1583. celebratum, titulo de festorum cultu hæc dicitur, & prohibet. Diebus dominicis praefertim, & aliis festis, conlationes, convivia publica, tripudia, saltationes, scriptura, & choreas fieri, vocari, & acquirere tempore terri, in hospitibus, seu campis aliis, quavis rixas, ebrietas, & vinorum misiviarum, ludus palmarum, & alios (maxime dum sacra consistuntur, landesque Deo decernantur) aperiri, comædare, ludos scenicos, vel theatralis, & alia eius generis irreligiosa spectacula, sub anathematis pena prohibet hæc Synodus. Concilium Bithuricense anni 1584. cap. vii. Prohibent populus profana sollicita, conlationes, choreas, tripudia, latus, & theatralis ludos isdem diebus festis exercere. Concilium Agense anni 1585. tit. de festi. dier. cultu: Constatones vero, ebrietates, lusus

improbos, turpes cavilantur.... atque omnem festorum praefationem damnant, & reprehendunt. Carolus Magnus in Iure Capitulationibus: Placeat ut fideles diem dominicum omnes venerabiliter colant, ne in illo sancto die vanis fabulis, aut locutionibus, sive cantationibus, sive saltationibus.... ut fieri solet, inferviant.

VI. Cardinalis Bellarminus dominica 3. Adventus can. vi. sermone, unctioe caliculi delictibus, invehitur in lacorum dierum praefationes: Nescis fortasse quantum sacrilegium sit dies Deo consecratos profanare? ... Quaero a vobis, si videmus aliquem iudiciali audacia vestibus sacris uti pro vestibus profanis, templo pro taberna, altari pro mensa, quis vestium non horret? quis non exclamaverit? Et quare videmus dies festos, sibi mississimos, secretissimos, Deo dicatos... sacros leges, choreas, saltationes, convivia, & convitiabiles, impudicicias, scurriliositas profanari; & nemo exhorret, nemo moeretur, nemo miratur. Deus immortalis! Que conventio Christi ad Belial? Qua est hæc insania? Que furia infernalis nos exagitant?

VII. Serio animo nunc tecum reputes velim, cumque ex duabus sit opinionibus adhibendum, Casuistarum nempe, vel Patrum, & Conciliorum, Casuiste absolute dicent, choreas, saltationes, & similia diebus festis esse licita, necne ex suo genere non sunt operi terrena, necne ex suo genere peccata mortalia. Contra, Patres, Episcopi, quoque possit Deus regere Ecclesiam licet in Concilio congregati, Pastores preps evangelici, qui penitus animarum sibi committarum statum agnoscunt, longa experientia edocti, atque ex ipsius populi confessionibus, tellantur, saltationes, chorealque malorum feminaria, libidinum, rixarum, ebrietatum, & conellationum scaturigines esse; ac propterea praefata omnia diebus deovent, diebus peccitimum festis, seu sacri illius temporis sacrilegas profanationes. Tametsi ergo saltationes, & choreas non fiat, ut Casuista volunt, operi terrena, nec laquei narata peccata mortalia, anne inde inferre astringit, diebus festis eadem licere? Ut enim licita, & venuta sint festis diebus, facti est enim animum a rebus divinis abstrahere, peccandi occasionem præbere, ad libidinem, rixas, aliaque crimina recipia, & omnibus circumstantiis consideratis, provocare & inducere. Porro hæc omnia ex dictis oblectamentis, cum ex infectis feminibus vitulosas frogas, nulluere tellantur Patres, Concilia, gra-

vissimi Theologi, & quotidiana experientia. Quod autem hic vel ille, vir aut mulier nil mali experiant in choreis, saltationibusque; non idcirco isdem permittenda in posterum sed quod sunt a pio, doctoque Casuistario. Sed gratias præterita pericula evaserint, Deo gratias referant, deinceps abstant ab his oblectamentibus quæ plenumque, & respectu multitudine flagitiorum plurim cause sunt. Aliter penias dabunt, quod malorum originem sua præsentia foviant. Quod dictum est de saltationibus, & choreis, idem dicendum est de torneamentis, & hallitudis.

CAPUT V.

An docere, scribere, transcribere, & similia diebus festis vitia sint.

I. Docere quævisque scientiam, atque in eadem incumbere, sive ob lucrum, sive absque lucro, licitum esse communitur docent Theologi cum D. Thoma laudato art. 4. ubi in responsione ad tertium hæc habet. Similiter etiam nullus spiritualis actus executioni est contra observantiam sabbati: puta si quis doceat verbo, vel scripto. Quare antiquata videtur contraria opinio Abulen'sis, & quorundam Summularum: pater enim ad artes liberales pertinere præfatos actus studendi, docendi, & scribendi.

II. Quæsi. I. Num transcribere scriptum sit diebus festis? Resp. Absolute illicitum esse abdicunt gravissimi Auctores: Caietanus 2. quæst. cxxii. art. 4. Navarrus in Manuali. cap. xiiii. num. 10. Azorius Tom. II. Lib. I. cap. xxvii. quæst. 5. Sanchez Lib. V. consil. cap. 11. dub. 9. num. 4. Sylvester verb. Dominica quæst. v. consil. 5. Cardinalis Bellarminus Tom. II. Lib. III. cap. x. de cult. Sancti. ubi hæc habet: Non tamen licet transcribere sine necessitate libros sacri gratia: & alii plures. Hanc sententiam validè concitant rationibus. Quoniam transcribere opus mechanicum est, nec expeditur, inquit Caietanus, extra limites operi corporalis. Siquidem non plus menti transcripto attribui potest quam quodlibet aliud artefactum. Quod enim mentis plus emicat in transcripione quam in stilis, vel in fracta? Qui transcribit, depingit characteres, uti sunt in autographo; quemadmodum pictor adumbrat aliquid exemplaris imaginem. Quod alia peritate perquisitori confirmatur. In pressu librorum dubio procul terrene opus est. At transcribere genus quoddam impressiois est. Nec aliud

discrimen assignari potest, nisi quod unis casuismo, alter prolo characteres imprimi. Item ordinare characteres pro codendis libris opus terrene est, ut diximus supra, & communitur Auctores docent. Quidni ergo & characterum transcriptio?

III. Contrariam opinionem defendunt Suarez Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xxv. ubi ex proffo difficultatem vertit. Laudat pro sua sententia Mediam in Instructioe Confess. Lib. I. cap. xxiv. §. 8. Sed Auctor ille incidenter tantum hæc de scribit, multam probabilium vocat Caietani opinionem; sed contrariam quoque opinionem probabilem allicit. Hæc pariter opinioni accedunt communitur Casuiste recentiores hæc ratione, sane non contentienda, sunt. Scribere non est opus mechanicum, neque terrene. Ergo nec opus transcribere. Nec videtur assignari posse discriminis ratio. Qui scribit ea quæ magister dicitur, quamquam nil prolixius intelligat, opus omnino liberale exercet. Qui vero eadem transcribit, quia nihil eorum quæ transcribit, percipit, operi mechanicum vacabit? Scriptor non exercet opus terrene, dum conceptus alterius verbo percipit transcriptione referent, fervorum operaperat? Quid, queso, magis rationi ad verum, quam hic dicamus, eum qui ex libro impresso transcribit, non peccat, peccare autem illum qui ex codice manuscripto transcribit? Patet autem, iuxta omnes non esse illum qui de festo studio litterarum vacat, ex libro transcribit ea omnia quæ ad vivandæ memoriæ, & intellectu immobendo constantia iudicaverit. Cui ergo peccabit qui ad aliorum profectum eadem, vel similia transcribit? Plura alia promittit, quæ in idem recidunt.

IV. Fatetur mihi, utramque opinionem ferio perpendenti, æquam ferere. Utraque enim & rationum vi, & Theologorum auctoritate nititur. Abique tamen cuiusquam iniuria dicere possumus, graviores Theologos priori ipsarum opinionem, cuiusmodi sunt Caietani, Navarrus, Azorius, & Bellarminus. Præiungam mentem quæcumque prope indium, certa ab incertis decernam fas est. Ex primo errorum est, otiumque inscriptionem non esse opus terrene. Qui enim ut docendi, aut addidendi gratia transcribit, non terrene, sed liberale opus exercet. Neque hoc improbat Caietanus, aut alii Theologi. In hoc vitio difficultas vertitur, an si qui, pacto pretio, atrem transcribere exer-

exercent, et sunt illi qui italico idiomate *Capituli* vocantur, opus leve peragant, quod lane mihi affirmandum videtur, licet enim nec finis scribentis, nec pretii acceptio in metaphysica consideratione actuum notiones variant; nihilominus in morum translatione plurimum circumstantiarum cogitationem non infrequenter operam genera transmittit. Transcribere suapte natura non est opus servile. Finis scribendi ob lucrum temporale, quemadmodum & ipsam lucrum, seu pretium, extrema cum sint, hand valent actus naturam pervertere. Sit ita, dum hæc singularia aspicimus. At, dum forma finalis consideratur, & ut peculiaris artem constituunt, iuxta prudentiam examinationem, et ego quidem sentio, in mechanicam declinat professionem. Quis enim ante typographicæ artis inventionem eam qui sola artem transcribendi codices vitam alebant, excusasset a culpa, si singulis diebus festis transcribendis codices insudasset? Nunc communissima Theologorum lententia culpe damnat, & inprelores, & typographos tempore sacro laborantes. Et tamen ordinario literarum, sui characterum non minus mentem a Deo avocant, nec plus corpus defatigat quam mercenaria, & mechanica professio transcribendi codices, & scripserunt. Noli ergo unam, vel alteram circumstantiam singulatim considerare; sed ea omnia ob oculos tibi sistito que librarium constituunt, seu amantissimum, qui existimatur transcribit, quemadmodum ceteri artifices suas exercent artes, et vitam amant. Hanc nostram lententiam conceptis verbis docet sanctus Antonius II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 5. Item pertinet ad opus servile prohibendum scribere pro pretio, et de quatuor in quatuor, vel instrumenta, cum tamen possit sine periculo differri. Confidere autem instrumentum instrumentum, vel contractus matrimonium, ubi est de mere, videtur posse fieri. A culpa quoque excusandi nisi mercatorum familiarium, familiarique amantissimum, qui ad memoriam conservandam eorum que in negotiatione, similiter professione evenerunt, de codicibus, diaris, aut de tabellis, libellive in alios libros transcribunt. Frequenter etiam scribit causæ que ipsa librarum, ex insituro professionum, illudum est. Inter causas excusandas, una est solamen pauperum, & rusticorum, & rusticorum, qui professis diebus dominos adire sine gravi incommodo nequeant ad prestatas rationes Incommodis.

VII. Quæritur, II. An licitum sit transcribere ex insituro, & pro opere libri cum notis pro cantu missæ? Ex his que dicta sunt questio procedenti, iam liquet, artem hanc

V. Ad argumentum contrariæ opinionis licet inter disputandum responsum fuerit, addere tamen libet, quod scribere, & transcribere, ut memoriam excollamus, augeamus, & conservemus, ut intellectum imbuiamus, & alios doceamus, opus utique est liberale. Hæc vero peragere ex insituro, licet causa, ad verum comparandum, opus mechanicum, & servile redolent. Non quod opus aliquo libere, ut peroptime animadvertit erem. Azorius loco laudato, per se in servile transeat, cum mercedis gratia fiat. Concedimus, ut si premissis objectionibus occurramus, quod finis transcribentis, quod pretium, extrema cum sint, non valent actum naturam pervertere; sed dicimus, quod scribere, & transcribere sit genus quoddam, quod in duos rebitur species, altera est operis liberalis & altera operis servilis. Scribere, & transcribere sciendi, docendique causa opus est liberale; artem vero proficere scribendi, & transcribendi licet causa opus servile est. Cur? Quia in omnium existimatione labore manuum vitam transgredere, atque ex profecto organo corporis laborare propter victum assequendum, opus servile est.

VI. Ex his que dicta sunt, colligimus, licetum esse cuicunque Doctori, Concionatori, Magistro uti amanuensis, si opus sit ad componendas lectiones, & conciones ad populum habendas; quia in similibus casibus amanuensis luppitas ferunt ad proximorum instructionem, & que opus spirituale est. A culpa quoque excusandi mihi videntur caulorum patroni, qui vel per se, vel per procuratores, seu causidicos scribunt iura allegationes, etiam soluto pretio; quia hæc omnia per se dirigitur ad veritatem manifestandam, & iudicem infundantem, litigantque tractandam; que omnia opera liberalia sunt. Possunt quoque iudi magistri exemplaria conscribere, a quibus poeri scribere dicant; & archidieci iura exemplaria delineare, quibus alios doceant edifica construere. Longas autem supputationes, ratiocinationes, eadem de uno in alium librum transcribere, nisi aliqua necessitas, vel rationalis causa urgeat, illicitum videtur, inquit S. Antonius loco laudato his verbis: Videre autem ratiocinatio, & facere computum professionum, illicitum est. Inter causas excusandas, una est solamen pauperum, & rusticorum, & rusticorum, qui professis diebus dominos adire sine gravi incommodo nequeant ad prestatas rationes Incommodis.

VII. Quæritur, II. An licitum sit transcribere ex insituro, & pro opere libri cum notis pro cantu missæ? Ex his que dicta sunt questio procedenti, iam liquet, artem hanc

exercere diebus festis summe licitum esse: quoniam, quemadmodum pictura, ita & hæc mechanica est, potissimum si quis illam ad victum sibi comparandum ex officio proficiatur. Hanc opinionem non modo defendunt Auctores, quos superiore questio laudavimus; sed vel ipse Tamburinus *lib. II. cap. 111. §. 1. non. 7.* illicitum reputat diebus festis lineas pro notis mulcis ducere. Patrius Sponser illam Tamburini opinionem resequitur, hanc lapidam opponit responsonem tract. 111. in 3. precep. Decal. cap. iv. sec. 3. num. 44. *Sed Germani non ita augustinus merito scriptis italicis.* Si vel ipse Tamburinus, inter benigniores Italici Scriptores facile Princeps, plus iullo severior videtur viro Teutonico; si doctrina Tamburini Germanorum conscientias scriptulorum aculeis torquet; que erit blanda, & laxior doctrina que eorum alpera ulcera delinire valeat? Sed nugas relinquamus.

CAPUT VI.

De operibus naturalibus, & religiosis, ac pietatis, diebus festis prohibitis.

DIctum est, opera servilia festis diebus venia esse. Aliqua tamen sunt servilia opera vel ad corpus, vel ad spiritum pertinentia, que prohibita non sunt. Et ut ad operibus naturalibus exordiamur, quamvis comedere, & bibere non sint actus serviles, sed naturales; ars tamen preparandi, & coquendi cibos, hæc nostra tempestate nimium exculta, servilis omnino est. At, ut animadvertit Angelicus locus superius laudato, in lege evangelica arsi illa coquendi, & preparandi cibos nunquam prohibita fuit. Id solum desiderandum foret ne in dies amplificaretur, & ad colligendos eodem die fructus, ut meliores sint, & ad occidenda animalia, aliisque id genus, que peramque procedenti die fieri possent. Ad eas res consistenda illicitaria arsi que nec anticipari, nec conservari, nec sufficere propter populi multitudinem possunt. Qua de causa non licet, die festo coquere panem, nec molere trumantum in pilirino, live aquæ, live vini, live bellinarum opera, nisi rationabilis necessitas urgeat, quidquid fabulenter quidam Casulisti.

II. Pura quoque sunt opera servilia, & corporalia que pro cordis infirmitate, & exercitio diebus festis, rationabiliter. Sic chirurgi minime peccant, sians festis diebus venas incidunt, & languinem minuunt; quia hæc, & similia remedia, aliisque huiusmodi

mechanica opera necessaria, aut valde convenientia sunt ad salutem humani corporis, & maxime ad agrotorum curacionem. Quæ omnia pietas, & caritas erga proximum laudent, & imperant.

III. Ad opera corporalia divino cultu imdica quod artem, eorum plurima & varia sunt genera; adeoque de ipsis iuxta generum varietatem dijudicandum. Quædam sunt omnino intima divino cultui, in quibus elucet divinus honor, quibusque divinus cultus exercetur; ut sunt circumgessare, organa ad divinas laudes pulsare, & alia musicalia canere. Alia sunt que proxime ad cultum divinum excitant; ut campanas ad Missam, Vesperas, ceteraque Dei laudes, pulsare. Alia que remotius ad cultum divinum conferunt; ut ornare aulæ templum, scopis vertere, hostias pro sacrificiis conficere, idque genus similia. In ultimo gradu sunt que remote folent, & ex operantur intente in utilitatem, & cultum templi cedunt; ut agros Ecclesie colere, arare, ligna, & lapides ad templi constructionem conjugere, & deferre, ceteraque id genus, & in eundem finem peragere.

IV. Si sermo sit de operibus in quibus cultus divinus emicat, vel que proxime ad cultum divinum excitant; ut sunt deferre statuas, pulsare organa, & campanas, canere divinas laudes, certum est iuxta omnes, licere hæc omnia diebus sacris. At, si loquamur de his operibus corporalibus que anticipari valent, ut conficere hostias, scopis templum mundare, tabulata ad solemnitatem erigere, varia est Doctorem opinio. Nam Casuetanus non solum consilii, ut minus timore referunt Salmanticenses tract. xxxiii. cap. 1. p. 100. §. 11. non. 256. recontra operante festum prelatum; sed absolute de sermone, ea non debere abique rationabili causa in diem festum differri. In verba Casuetani 2. 2. quest. cxlii. art. 2. §. 8. Ad hoc dicitur. Quædam vero sunt preparatoria, que possunt precedenti die fieri, ut ornare templum, mundare illud, conficere hostias pro Missis celebrandis; & hæc sine rationabili causa non debent in die festo fieri. . . . nisi rationabilis causa alij, debent congruo tempore, sed est opus festum fieri, & non in die festo. Eadem scribit in Summa verb. fest. ubi supra. Idem quoque docet Suarez. Tom. I. de Relig. lib. II. cap. xxi. num. 11. Uterque vero addit, se non addere peccati mortalis damnare eos, qui prestat opera exerceret festis diebus. Cui sententiae iustissimum. Secunda opinio statuit, peccatum esse mortale dicta

opera festis diebus exequi. Tertia vero statuit, omnino licita esse profana opera; etiam profectis diebus fieri possint, & abique rationabili causa in diem festum differantur. Et hæc præcipua ratione tractatur Salmanticensis tract. xi. cap. 1. punct. 11. num. 258. & Leander tract. 1. dist. 14. quest. lxxi. Si peccatum esset, inquit, eiusmodi opera præstare de facto, aut mortale foret, aut veniale. Nequum autem est. Non primum ut adversarii fatentur. Neque secundum, quod materia per se gravis sit, nam magni diei pars consumitur. Quæ ratio mihi ridicularia videtur. Multa, & plurima sunt in morum materia quæ mala licemus esse, & licet quantitate malicia ignoremus, & qualitate. Frequentissime vero plurimum temere deserunt, illud mortale, hoc veniale esse peccatum. Dicimus itaque, eos qui abique rationabili causa quosvis dies festis exequantur, peccare. An vero peccatum illud mortale sit, vel veniale (opus dictio abique evidenti veritate imprædenti est, & temeraria) confiteri non erubescimus, nos id ignorare. Ad summum ex variis circumstantiis id colligere poteris prædictis, doctissime Theologus. Ad paritatem campanarum, organorum, aliorumque instrumentorum patet responso, quod hæc nequeant anticipari. Numquid organa pullabunt festis ad cultum promovendum diei dominice? Consecratio, quam opponunt, est corruptela. Omnes bene morati religiosi sibi verunt sine illa rationabili causa in diem festum differre hodiernam confessionem.

V. Evidentius patet, ultimi generis opera, nempe colere aedem, Ecclesiam, vel Hospitalis, ad eorum ædificia licita vehere, & prædicas dealbare, esse opera servilia, & prohibita. Nec pietatis exercendæ causa sufficit ad tollendum onus observandi dies festos. Quoniam præceptum festorum ad religionem pertinet: & idcirco præferendum est operibus liberis pietatis. Religio enim est superioris ordinis, quæ semper præire debet, sublata necessitatis causa. Neque admittimus id quod addunt Salmanticensis loco laudato num. 260. omnes nimirum quasi Ecclesias, & monasteria laborare epulante: & ideo licitum esse agricolas, aliosque artifices operas suas diebus festis impendere, nempe extruere templa, agros colere, legere metere, & excutere; saltem citant pro hæc opinione necessitatem esse causam infamam tallæ agendi. Nec verbum habet quod indicet omnes Ecclesias, & Monasteria, aliaque præ-

socialia tali labore paupertate, ut licitum sit festis diebus opera servilia in eorumdem subsidium exercere. Verum lentianiam hæc communitur Theologi reiciunt.

CAPUT VII.

De operibus quæ, licet servilia non sint, lege tamen diebus festis fieri prohibentur: cuiusmodi sunt mercatus, & iudicia forensia.

I. Opera quæ suapte natura servilia sunt, vi præcepti de observatione festorum sunt prohibita. Dantur vero aliqua opera quæ, quavis minime servilia sint, peculiari tamen lege prohibentur; cum minus festorum observationi consentanea. Porro huiusmodi opera quæ sic videntur diebus festis, habentur in cap. Omnes ut ut. 9. de. Omnes dies dominicos, & i. vespere in vespere omni veneratione decernimus observari, & ab omni illicito opere abstinere; ut in diebus mercatus vitium fiat, & neque placitum, neque aliquis ad mortem, nec ad penam iudicatur, nec sacramenta, nisi pro pace, vel alia necessitate præstentur. Et cap. Consequitur... Debet tamen iudicialis strepitus diebus consecratis, qui ob reverentiam Dei vespere esse statuit. Duo itaque actionum genera potissimum prohibentur, negotiationis scilicet, & fori. Hæc iuris canonici lex consonat iuris civilis statuto, tum antiquo, tum recenti. Marcus Tullius Lib. II. de legibus forensia iudicia in albam eorum perhibere quæ servilia sunt, quæque festis diebus minime licent. Festis iudicia amovendo, eque in famulis operibus patris habent. Opera quæ non servilia, Cicero famula vocat. Hæc igitur opera, tametsi non servilia, idcirco festis diebus prohibentur, quod a divinis rebus mentem abstrahant.

II. Mercatus, qui primo loco inhibetur, non modo publicas solemnæque mundanas comprehendit, quæ semel, vel bis in anno sunt, sed etiam quæ in lingulis hebdomadarum peraguntur, omneque contractus solutionem, permutationem, & venditionem, sit solum exceptis quæ ad quotidianum usum sunt necessaria, ut Doctores omnes adfirmant. Laudatum ius, cum canonicum, tum civile, contraria consuetudine, ad mercatus, sive annuos, sive hebdomadicos, quod attinet, abrogatum videtur. Consuetudinem tamen hæc, cum iniquam, & abulim, reitunt Panormitanus, & Abbas in cap. 1. de iuris, & antiquæ, nulla posse rationabiliter

consuetudine abolere legem prohibentem mercatus. Quoniam plura, quam servilia opera, inmercatura cultum divinum impedit, & ad plura peccata viam aperit. Quamquam titulum Auctorum opinio communitur reijciatur: non ob id tamen suo destituit fundamento. Quandoquidem, ut consuetudo contra legem peccet, melius quam ipsa lex, vel legislatoris finem, vel bonum commune promovere debet, aut saltem eisdem non adversari. Verum, quia xix desiderare, nedum sperare licet, ut intracta auferatur consuetudo, ideo curandum duximus pro viribus esse ne eiusmodi consuetudines, ubi non sunt, introducantur, aut ne latius amplificentur, ubi sunt. Quæ vero temporis diuturnitas, & superioris consensu introductæ, ac firmatæ sunt, excusantur communi Doctorum suffragio a culpa. Siquidem festorum institutio, potissimum quantum ad numerum, tempus, & multitudinem, est ius ecclesiasticum, quod sine est mutationi obnoxium. Nec desit mutationis congrua ratio. Adcirco enim festis diebus mandata scriptis sunt, tum quia solet illis multitudo populi convenire, tum ob satisfactionem, & pauperum commodum, qui profectis diebus minime possent nudinas adire, nisi istarum operum iacturam facerent. Hæc autem inventio consuetudo ad opere audiendi Missam non solvit, nec illa unquam introduci potest contra tale debitum, Sacrum scilicet audiendi. Quare coram videntur rationes Panormitani. Possunt enim fideles inter ipsas nudinas divinis rebus vacare, & Missam audiendo, illa in Dei cultum exsurgendo, elemosinas maxime largiendo pauperibus.

III. Nihilominus consensu prædatis minime favet mercatoribus, qui in diebus mercantur. Quamobrem isti, si notabilem diem patrem in emptionibus, & venditionibus, a peris officina sanas, infunderent, peccarent mortaliter iuxta communissimam Theologorum sententiam: quoniam hæc sub mercato, iure canonico vetito, comprehenduntur; nec contraria obtinet consuetudo. Excipie tamen venditionem, & emptionem panis, vini, carniæ, fructuum, aliorumque id genus, quæ ad victum quotidianum sunt necessaria. Quæ excusantur tabernariis, lallamentariis, lallatis, porcinariis, lallatisque, qui mercas vendunt ad corpus vel sustinendum, vel curandum. Excusantur quoque venditiones quæ sunt in parvis oppidis: quia in profectis diebus nulli forent emptores, & ob rusticorum, ac pauperum commodum communiter excusantur; quæ, cum in publicam utilitatem cedant, consuetudine obvinent, licet repu-

Cow. Theol. Tom. V.

tantur. Hæc ratione excusantur futones, qui calcæos vendunt. An nomine mercatus intelligatur prohibita alia negotiationes, ut locationes, conductiones, & similes contractus, alii admittunt, & alii negant. Mihi sub nomine mercatus prohibita hæc omnia videntur. At in praxi standum est consuetudini, quæ, quoad fieri potest, restringenda, nunquam dilatanda est.

IV. Quid dicendum de mercatoribus, seu tabernariis illis qui festis diebus debita exigunt; oppida, & villas adeunt, ut vina, frumentum, aliaque merces a rusticis accipiant; eadem mensurantur, & de uno ad alium locum transferunt? Ut me præfert opinio, non pauci Calistæ nimis late loquuntur: dum hæc omnia absolute licere statuant. Quoniam in primis cerum est, opus servile esse triticum, & vinum admitti, vel transferre; cum recentia omnia a cultu divino abstrahant. Igitur per se illicita sunt. Verum tamen illa, necessitatem frequenter excusant; quia profectis diebus rusticis, relictiis domibus, colendis agris data operam. Quare difficile mercatoribus debita exigent, nisi festis diebus debitores sollicitentur. In id tamen incumbere Parochi, & Confessores debent, ut fideles, & maxime mercatores, admodum, horrenturque, ne magnam diem festi partem in eiusmodi negotiationibus, & excusationibus infumant; nec in iurgia, & altercationibus erumpant; sed ut non solum Missam audiant, verum etiam conscientias, aliosque divinis laudibus inserant. Quo enim illi mortuorum delincentur curis, eo uberiores Dei auxilium opus habent. Careant ne pro via aviditate necessitatem sibi fingant. Iidem denique explicite sancti Pii V. Pontificis maximi constitutionem, quæ incipit, Cum primus... Dierum festorum observatio ad cultum Dei maxime pertinet, & in lege divina præcipitur: cupientes ab his peccatis, qui ex operibus inobstantia inobstantia, omnino corrigere, & antiquorum canonum statuta renovare, mandamus ut omnes dies dominici, & præcipue in honorem Dei, B. Mariæ Virginis, & sancti Joannis Apostolorum feriati, cum omni reverentia observentur, & omnes in diebus profectis Ecclesias... frequentent, divini officii devote intendant, ab omni illicito, & servili opere abstinere, mercatus non fieri, profana negotiationes, & iudicium strepitus conquireant. Qui vero in diebus profectis opus aliquod illicitum fecisse deprehensus fuerit, peccatum dicitur iniquum, & animum amittit, quibus ad vestram iustitiam, etiam gratias potius incurret arbitrio nostro.

C

V. San.

V. Sanctissimi Pli V. constitutioni consonat declaratio Barba Rit. Congregationis in qua refert Barba Tom. I. Collecti. Doct. in Lib. II. decretal. de Ver. sit. 9. cap. Omnes dies n. s. his verbis. *Preceptum de dominicis, & festis diebus* &c. pluribusque omnibus, hæc in eadem habentur. *Ceterum his diebus* (prosequitur dicta sacra Rit. Congregationis declaratio) *licet agnoscibus, ac aliis innumeris veteribus, sui meritis conducticibus, iustis, & aliis iustis serventibus, ac iustis sacras, & cetera modicorum causa exonerent, & deponere, inceptumque sit, Missa tamen prius audiri, transmissio prosequi, & continuare. Non autem debere forensis componere, & summa occidere ad iter de iure incipendum. Neque mortuaribus, aut aliis exequiis, & variis his diebus, etiam clausis episcopalis, mores vendere, aut spectare necesse, nisi tantum ad officium necessarium, quod alia ministrata, & modici momenti opera non consistat, & elaborata pro transmissum hospitium, alimoniam, & externum urgenti, & presentanea necessitate, & opportunitate: in quo partes erant Episcopi, propriis edificiis providentur in primis in festis diebus observantia colantur, simulque populorum consuetudinem necessitatibus, quantum sine divina offensione fieri potest, considerant. Quibus iudicia autem, quo dominicis, & festis solam debent, id observari poterit quod iure communi permittitur in quibusdam urgentibus casibus, qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus, & aliis irregulariter Consulenda mandatis præfationum ecclesiasticarum constitutiones, & summorum Pontificum si que habent privilegia, & allegatum Breve fides recordat. S. Pli V. servanda esse statuit. Nihil frequentius offendens penes multos Casistas quam hæc omnia contraria consuetudine esse antiquata. Sed an consuetudo, que adeo familiariter obstrudunt, legitima sit, non satis ostendunt. Humanae legis frequenter opposita consuetudine aufert, & ipse fœtor. Quin & ego in his que iuri humani sunt, facillime benigniori parti adhæreo, dum solida occurrunt inmenta, dum verâ, & non sœla necessitas indulgentiam suadet. Si omnes generalitates consuetudines rationabiles, & valde forent, ædum iam esset de factorum observantia. Respectum ergo habeant Patroci, & Confessores ad populi indigentias, & necessitates; sed oculis claudis præceptum Ecclesiæ non præterant; immo pendant iure & naturali, & divino Deum iusto tempore a nobis colendum esse; solamque temporis determinationem esse iuri humani. Quo duo si ob oculos habebis, & populi indigentis, ve-*

trique necessitatibus occures, & simul legis decorem factum testum custodies.

VI. Placitum, quod secundo prohibetur, significat iudicium sive criminale, sive civile, quod omnes actiones comprehendit, que ad causam tractandam proximè pertinent. Sunt vero citatio partis, formatio processus, causæ cognitio, & prolatio sententiarum. Hæc omnia sub nomine placii festis diebus prohibentur, excepta aut necessitate, aut pietatis causa. Itaque citatio in die festo illicita est, & invalida: quoniam pernet, cetera pars, ad irruptionem forensis. Iubitus est enim actus iurisdictionis tam in decreti formatione, quam in ipsius intimatione. Idem dicendum, quando facta sit in processu pro die festo. Quare in die citationis, utpote invalidæ, nec in die solutionis alio die tenetur rem comparare. Citatio spatium plurimum, præ octo diebus, elaudit, quamvis aliquod festum recurrat, tenetur res comparare intra definitum terminum: quia non cogitur a iudice ut die festo, sed ut tempore opportuno comparat. Hæc communia sunt apud omnes. Secundus iudicii forensis actus est formatio processus, in quo examinandi sunt testes. Examen autem testium iuramentum includit nomine iuramentum in iure laudato expressum. Examen ergo istud fieri nequit die festo, etiam si iuramentum profecto die antecedenti eisdem fuisset. Est autem meum firmamentum id quod asserunt aliqui, in hoc eventu iudicium retrahitur: quod quidem examen res ipsa die festo peragitur, & iuramentum factum profecto die, festo die renouatur. Iuramentum vero factum pro causis spiritualibus, pota matrimonialibus, & similibus, validum esse admittunt Caietano 2. 2. *quæst. cxxix. art. 4. Sotus de iust. & iur. Lib. III. quæst. 1. art. 10. conic. 4. & alii plures: quæst. lxxxix. artic. 10. Pro aliqua necessitate, vel magna utilitate licitum est die iurare, & præcipue pro spiritualibus negotiis, pro quibusdam iuramentis conceptis præstare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus accommodatum. Non autem sunt iuramenta præstantia pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate. Quod etiam clare colligitur ex cap. Omnes, ubi iuramenta prohibentur cum limitatione his verbis. *Nec sacramenta nisi pro pace, vel alia necessitate, præstentur.* Sub nomine necessitatis causas spirituales comprehendit, satis versosiliter videtur. Iuramentum quoque extrajudiciale die festo lic-*

itum esse, cum Caietano, aliisque pluribus iudicamus. Quia in iure prohibentur dumtaxat iuramenta iudicialia, & tolemia, ut ex rexta patet. Iuramenta enim privata nullo modo perturbant diem festum solemnitatem, nec a cultu divino avocant; quin, cum actus religionis sint, ea debitis circumstantiis servatis emissa, divinum promovent cultum.

VII. Ultimus actus ad placitum attinens est iudicium sententiæ, que sive civilis sit, sive criminalis, die festo facta, invalida est tenendum omnes; quemadmodum & eisdem sententiæ exsecutio die festo nulla est. Secus dicendum de sententiæ excommunicationis, suspensionis, & interdicti. Quoadquidem eisdem sententiæ sunt medicinales, que animæ bonum inspicunt, nec causæ cognitionem requirunt. Contra vero committit Doctores assensum de sententiæ iudicis arbitri, qui, servatis iuris formulis, sententiam dicunt.

Talem namque sententiam, ut invalidam, resciant ex leg. 7. Omnes dies, *cod. de fer. ubi hæc habetur: Ut nec ipsos arbitros vel a iudicibus flagitantes, vel sponte dantes, nisi ex cogitis iugiorum.* Si vero sit iudex arbitri, qui rem transigit, nullo iudiciali strepitu, tamquam amicabilem fœderator, & pacis mediator; tunc sententiæ quam profert, valida reputatur: quia hæc inter opera caritatis, & pacis fœdera recentur. Appellatioque factam die festo validam reputant patres Theologi, eo quod licitum sit quilibet de se defendere; potissimum quia appellatio illi hæc sine strepitu forensi communiter fit. Verum, quod ad eisdem omnia spectat, legitime locorum, & tribunalium consuetudine standum est. Hæc enim consuetudine excusant notarii, procuratores, & advocati qui festis diebus verbo, vel scripto iudicium instrunt de causæ tractandæ veritate. Verum hi omnes minime debent seatem periculis plenam exercere, & ideo singulares Dei gratiæ indigere. Quæ auxilia hi diebus saltem festis iugibus peccatis non implorent, nisi iudicium aliumque propriæ salutis negotium magnificere. In id ergo incumbant, ut non modo Millam dimidiet, nec dicam quadrantis, horæ audiant; sed etiam ut maiorem diem festi partem divinis laudibus, cultui divino, piisque operibus impendant.

VIII. Quæ sub nomine placii prohibentur, necessitatis, & pietatis causa, ut dictum est, licite exerceri possunt, nemine contradicente: quia lex sic statuit. Quod pro necessitate, & pietatis gratia intelligendum sit, non adeo exploratum est. Bre-

viter dico, posse iudicium, seu placitum exerceri: primo, si res tempore peritura sit: secundo, si periculum sit fuge delictoris, aut dilapidationis, aut notabilis damnificationis: tertio, si spiritualibus rebus damnum imminere: quarto, si telis alio tempore haberi nequirit, vel nullis festis diebus sine magno incommodo ad eam tribunal non possent: qua de causa in parvis oppidis mos obtinet eisdem iudicia festis diebus exercendis. Sub titulo pietatis sacri canones excipiunt causas que vel cultum Dei, vel misericordiam in proximum spectant. Quare licitum est ius dicere pro causis pauperum, pro detentis in carceribus, pro constitutendis, & dandis curatoribus, ac tutoribus, pro causis pauperum, & patris. Refert hæc omnia Glossa cap. *Consequitur*, verbo *Pietas* his verbis.

Hæc faciunt causas festis tractare debent: Pax, sœlus admittim, mansuissim, respicienda.

Terminus expirans, mora testis abesse volentis, Causæ potestatis patriæ ius filius exit.

CAPUT VIII.

De causis excusantibus ab observantia præcepti prohibentis festis diebus opera servilia.

Plures sunt causæ excusantes a transgressione festorum eus qui opera servilia exercent, nempe materia parvitas, necessitas, pietas, dispensatio, religio: de quibus singulariter differemus, excepta religione, de qua dictum est supra.

II. Quæst. I. *Quæ tempore parvitas in servili labore excessu a grati transgressione præcepti committit opera servilia die festo?* Resp. Est hic de re apud Theologos, & Casistas varietas opinionum, ut vix omnes consentire valeamus. Ut ab his que penes omnes certa sunt, ducamus initium, certum primum est, dari in hoc, sicut & in ceteris humane potestatis præceptis, parvitate materie, que a morali excusat, non tamen a veniali: quia, si quis leviter præceptum infringit, leviter tempore peccat, causa iusta sublata. Quod ergo in controversiam vocatur, est, quantum temporis pars ceteri debeant materię parvitas: Paucialiter de hoc, n. 6. loco parvitas materię habet laborem tertii partis diei festi; dummodo lo-

V. Sanctissimi Pli V. constitutioni consonat declaratio Barba Rit. Congregationis in qua refert *Barbara Tom. I. Collecti. Doct. in Lib. II. decretal. de Ver. sit. g. cap. Omnes dies n. s. his verbis. Preceptum de dominicis, & festis diebus* &c. pluribusque omnibus, hæc in eadem habentur. *Ceterum his diebus (prosequitur dicta sacra Rit. Congregatio) declaratio) licet agnoscitur, ac aliis innumeris veteribus, sui meritis conductibus, hinc inde, & aliis innumeris serventibus, ac in multis sacras, & omnes inordinam causa exonerat, & deponere, inceptumque licet, Missa tamen prius audita, transmissis prosequi, & continuare. Non autem debere forensis componere, & summa onerata ad iter de novo incipendum. Neque mortuariorum, aut alius exequiorum, & rituum his diebus, etiam clausis episcopalis, mores vendere, aut episcopate rebus, nisi tantum ad officium necessarium, quæ alia invidiosa, & multi momenti opera non consistat, & elaborata pro transmissum scriptum, aut verum, & exterius urgent, & presentanea necessitate, & opportunitate: in quo partes erant Episcopi, propriis edictis providendum in primis in festis diebus observationes colantur, simulque populorum consuetudinem necessitatibus, quantum sine divina offensione fieri potest, considerant. Quibus iudicia autem, quo dominicis, & festis solam debent, id observari poterit quod iure communi permittitur in quibusdam urgentibus casibus, qui moram, & dilationem non patiuntur. In quibus, & aliis irregulariter Consulenda mandatis præfationum ecclesiasticarum constitutiones, & summorum Pontificum si quæ habent privilegia, & allegatum Breve fides recordat. S. Pli V. servanda esse statuit. Nihil frequentius offendens penes multos Casistas quam hæc omnia contraria consuetudine esse antiquata. Sed an consuetudo, quæ adeo familiariter obstruditur, legitima sit, non satis ostendunt. Humanae legis frequenter opposita consuetudine aufert, & ipse factor. Quin & ego in his quæ iuri humani sunt, facillime benigniori parti adhareo, dum solida occurrunt inmenta, dum verâ, & non solum necessitas indulgentiam suadet. Si omnes generalitates consuetudines rationabiles, & valde forent, adum iam esset de factorum observatione. Respectum ergo habeant Patroci, & Confessores ad populi indigentias, & necessitates; sed oculis claudis præceptum Ecclesiæ non præterant; immo pendant iure & naturali, & divino Deum iusto tempore a nobis colendum esse; solamque temporis determinationem esse iuri humani. Quo duo si ob oculos habebis, & populi indigentis, ve-*

trique necessitatibus occures, & simul legis decorem factum testum custodies.

VI. Placitum, quod secundo prohibetur, significat iudicium sive criminale, sive civile, quod omnes actiones comprehendit, quæ ad causam tractandam proximè pertinent. Sunt vero citatio partis, formatio processus, causæ cognitio, & prolatio sententiarum. Hæc omnia sub nomine placii festis diebus prohibentur, excepta aut necessitate, aut pietatis causa. Itaque citatio in die festo illicita est, & invalida: quoniam perinet, & ea pars, ad irruptionem forensis. Inhibitus est enim actus iurisdictionis tam in decreti formatione, quam in ipsius intimatione. Idem dicendum, quando facta sit in processu pro die festo. Quare in die citationis, utpote invalidæ, nec in die solutionis alio die tenetur rem comparare. Citatio spatium plurimum, præ octo diebus, elaudit, quamvis aliquod festum recurrat, tenetur res comparare intra definitum terminum: quia non cogitur a iudice ut die festo, sed ut tempore opportuno comparat. Hæc communia sunt apud omnes. Secundus iudicii forensis actus est formatio processus, in quo examinandi sunt testes. Examen autem testium iuramentum includit nomine iuramentum in iure laudato expressum. Examen ergo istud fieri nequit die festo, etiam si iuramentum profecto die antecedenti eundem fuisset. Est autem meum firmamentum id quod asserunt aliqui, in hoc eventu iudicium retrahitur: quod quidem examen res ipsa die festo peragitur, & iuramentum factum profecto die, festo die renovatur. Iuramentum vero factum pro causis spiritualibus, pota matrimonialibus, & similibus, validum esse admittunt Caietano 2. 2. *quæst. cxxxi. art. 4. Sotus de iust. & iur. Lib. III. quæst. 1. art. 10. conic. 4. & alii plures: quæ sententiam probabiliorum reputo, cum mihi videatur eam D. Thomas docere 2. 2. *quæst. lxxxix. artic. 10. Pro aliqua necessitate, vel magna utilitate licitum est die iurare, & præcipue pro spiritualibus negotiis, pro quibusdam iuramentis non potest præstare in solemnibus diebus, quibus est spiritualibus rebus tractandum. Non autem sunt iuramenta præstantia pro rebus temporalibus, nisi forte ex magna necessitate. Quod etiam clare colligitur ex cap. Omnes, ubi iuramenta prohibentur cum limitatione his verbis. Nec sacramenta (visi pro pace, vel alia necessitate) præstentur. Sub nomine necessitatis causas spirituales comprehendit, satis verosimile videtur. Iuramentum quoque extrajudiciale die festo lic-**

itum esse, cum Caietano, aliisque pluribus iudicamus. Quia in iure prohibentur dumtaxat iuramenta iudicialia, & tolemia, ut ex rexta patet. Iuramenta enim privata nullo modo perturbant diem festum solemnitatem, nec a cultu divino avocant; quin, cum actus religionis sint, ea debitis circumstantiis servatis emissa, divinum promovent cultum.

VII. Ultimus actus ad placitum attinens est iudicium sententiæ, quæ sive civilis sit, sive criminalis, die festo facta, invalida est tenendum omnes; quemadmodum & eundem sententiæ exsecutio die festo nulla est. Secus dicendum de sententiæ excommunicationis, suspensionis, & interdicti. Quoadquidem eisdem sententiæ sunt medicinales, quæ animæ bonum inspicunt, nec causæ cognitionem requirunt. Contra vero committit Doctores assensum de sententiæ iudicis arbitri, qui, servatis iuris formalibus, sententiam dicunt.

Talem namque sententiam, ut invalidam, resciant ex leg. 7. Omnes dies, *cod. de fer. ubi hæc habetur: Ut nec ipsos arbitros vel a iudicibus flagitantes, vel sponte dantes, illis est cognitio iuriorum.* Si vero sit iudex arbitri, qui rem transigit, nullo iudiciali strepitu, tamquam amicabilem fœderator, & pacis mediator; tunc sententiæ quam profert, valida reputatur: quia hæc inter opera caritatis, & pacis lædenda recentur. Appellatioque factam die festo validam reputant patres Theologi, eo quod licitum sit quilibet de se defendere; potissimum quia appellatio illi hæc sine strepitu forensi communiter fit.

Verum, quod ad eisdem omnia spectat, legitime locorum, & tribunalium consuetudine standum est. Hæc enim consuetudine excusant notarii, procuratores, & advocati qui festis diebus verbo, vel scripto iudicium instrunt de causis tractandæ veritate. Verum hi omnes minime debent seatem periculis plenam exercere, & ideo singulares Dei gratiæ indulgere. Quæ auxilia hi diebus saltem festis iugibus peccatis non implorent, nisi iudicium aliumque propriæ salutis negotium magnificere. In id ergo incumbant, ut non modo Millam dimidiet, nec dicam quadrantis, horæ audiant; sed etiam ut maiorem diem festi partem divinis laudibus, cultui divino, piisque operibus impendant.

VIII. Quæ sub nomine placii prohibentur, necessitatis, & pietatis causa, ut dictum est, licet exerceri possint, nemine contradicente: quia lex sic statuta. Quod pro necessitate, & pietatis gratia intelligendum sit, non adeo exploratum est. Bre-

viter dico, posse iudicium, seu placitum exerceri: primo, si res tempore peritura sit: secundo, si periculum sit fuge debitoris, aut dilapidationis, aut notabilis damnificationis: tertio, si spiritualibus rebus damnum imminere: quarto, si telis alio tempore haberi nequirit, vel nullis festis diebus sine magno incommodo ad eam tribunal non possent: qua de causa in parvis oppidis mos obtinet eisdem iudicia festis diebus exercendis. Sub titulo pietatis sacri canones excipiunt causas que vel cultum Dei, vel misericordiam in proximum spectant. Quare licitum est ius dicere pro causis pauperum, pro detentis in carceribus, pro constitutendis, & dandis curatoribus, ac tutoribus, pro causis parentum, & patris. Refert hæc omnia Glossa cap. *Consequitur*, verbo *Pietas* his verbis:

Hæc faciunt causas festis tractare debent: Pax, sedulus admittim, manumisso, respicienda.

Terminus expirans, mora testis abesse volentis, Causaque potestatis patriæ ius filius exit.

CAPUT VIII.

De causis excusantibus ab observatione præcepti prohibentis festis diebus opera servilia.

Plures sunt causæ excusantes a transgressione festorum eus qui opera servilia exercent, nempe materia parvitas, necessitas, pietas, dispensatio, religio: de quibus singulariter differemus, excepta religione, de qua dictum est supra.

II. Quæst. I. *Quæ tempore parvitas in servili labore excessu a grati transgressione præcepti vocatur opera servilia die festo?* Resp. Est hic de re apud Theologos, & Casistas varietas opinionum, ut vix omnes consentire valeamus. Ut ab his quæ penes omnes certa sunt, ducamus initium, certum primum est, dari in hoc, sicut & in ceteris humane potestatis præceptis, parvitate materie, quæ a morali excusat, non tamen a veniali: quia, si quis leviter præceptum infringit, leviter tempore peccat, causa iusta sublata. Quod ergo in controversiam vocatur, est, quantum temporis pars ceteri debeant materię parvitas: Paucialibus deest, *ecc. n. 6.* loco parvitas materię habet laborem tertii partis diei festi; dummodo lo-

la horæ competitur quibus operarii laborare solent: puta, si duodecim diei horas operari laborat, die seculo quatuor horas laborare poterunt: quia, inquit Anchar ille, licet cum aliqua trepidatione, quatuor horæ respectu duodecim horarum centidie sunt tempus breve, & modicum. Hanc opinionem recentium *diff. 1. cap. vi. §. 2. num. 1.* inquit sententias quæ vix dicitur, & plus minus labor videntur. Mihi autem non laxa modo, sed laxissima est, & tanquam omnino improbabili obedienda. Tertio siquidem pars cuiusque rei; non levis, sed gravis postea est, in communem omnium utilitatem. At in re manifesta non est dicitur immorandum. Diana *l. Fari. tract. xv. & alibi spatum duarum horarum parvam materiam naturi*; excusatque a peccato mortali laborantis integris duabus horis. Hic opinionis funderit Leander *tract. 1. diff. vi. quæst. vi.* cum aliis Casuistis. Hanc etiam opinionem, ut nimis laxam, graviores Theologi habent, teste Caltopolo *tract. ix. diff. sent. par. 5. num. 4.* Alii horam unquam integram esse materiam & avem admittunt; & hanc opinionem nimis rigidam appellat Suarez *7. l. de Relig. Lib. II. cap. xxv. num. 2.* Quare concludit, arbitrio prudentum hæc difficultatem relinquendam esse, ut, consideratis & perlorum, & laborum quantitatis, decernat quod magis consentaneum iudicaverit. Salmaricenses *tract. xxv. de 3. Decal. præcept. cap. 1. par. 14. §. 11. num. 322.* hoc Suarezii consilium improbant, & quod laxitatis viam aperiat, & quod difficultatis evasio, non relinquitur. Nam difficultas isthæc Suarii ingenio superior: Mihi sane non displicet Suarii consilium; sed potius admittit facilitatem qua non pauci absque ulla fundamentis, iuxta propriam arbitrium, limites legibus apponunt. In dubiis siquidem rebus, quæ eventuum varietate mutantur, vix prudentes est iudicium decretorum suspendere. Dubia autem res est, quodnam sit spatum temporis leve, vel tantum respectu violationis lesorum. Certo enim dimittat adhibere possunt, dari materiam levem, puta unum vel alterum hora quadrantem. An postea spatum infra duas horas, aut hora cum dimidio sit nec ne materia gravis inducens culpam letalem, factore non nolle absolute decernere, sed cum Suario dico, id est circumstantiis colligendum esse. Clarius aperiam mentem meam. Si Christianus, nulla profus causa rationali, sed sola aviditate lucrandi, & augendi patrimonium, per integram horam in sua

officina in sterili opere desudaret, si insuper illum ex luce coincidentis manifestatione agnoscerem rerum terrenarum amorem captum, divino cultui parum addidit, patrimonium augendi impotenti cupiditate ardentem: eam ego de præterito labore absolverem, tantum de culpa soli Deo compta, si inter cetera admitteret le impotenter cessatum ab opere sterili tempore sacro; ligarem vero, si persisteret vellet in prava consuetudine alicui labori. Secus me haberem cum altero qui ob aliquam, licet non adeo gravem, causam etiam supra horam laboraret. Igitur, ut ego sentio, melius ex persone facti, ex illius conscientie ratione, & ex consuetudine, aliisque circumstantiis, quam ex uno vel altero plus minusve quadrante resolverem esse mortalem culpam, aut venialem. Labor tamen sterilis per duas integras horas absolute, & quocumque circumstantiis respectu præcio, materia gravis est, ac peccatum mortale; ut communis sententia docet. Prudentum ergo arbitrio relinquimus iudicandum de temporis spatio infra duas horas. Sic enim laxitatem via occidit, & benignæ interpretationis aditus aperitur. Quare, ut improbabile, reiciamus hanc opinionem Tamburini *Lib. IV. de Decalog. cap. 111. §. 2. num. 2.* Notat *Abbe Sanchez Lib. 1. in Decalog. cap. xv. §. 1. num. 12.* Bonacina mox citandus *num. 3.* non esse mortale singulis ipsis per duas operari horas, quamvis animo tantum id possit, id toto anno efficere velit, & de facto efficiat. Ratio est, quia unum diei felus non admitterit cum alio ad hunc materiam gravitatem efficiendam; & Sanchez nec verbum habet de duabus horis. Ceterum firmam illud propositum laborandi per totum integram unum singulis ipsis duabus horis quis, præter Tamburinum, simileque Theologos, a gravi culpa purgare audebit.

III. Quæst. II. An dominus qui præcipit ut plures sit famuli per integram diem servititer laborent, ut lucrum percipiant, sit singulari solum modis tempore, peccet mortaliter? Resp. Quod humana malitia plures excogitaverit rationales, quibus eludere leges possit, supere minime debentur; sed mirari subit, Theologos nova in dies dogmata excogitare, ut quæ homines carnales per suis elendis appetitibus peragunt, licita constituent. Prædictum siquidem dominum talia suis famulis præcipientem non peccare mortaliter, docent Leander *tract. 1. diff. vi. quæst. x.* Trullenchus *Lib. III.*

in Decal. cap. 1. dub. 10. Salmaricenses *tract. xxv. cap. 1. par. 14. §. 1. num. 324.* Tamburini *Lib. IV. in Decal. cap. 111. §. 2. num. 2. his verbis.* Non aliter modo ad verum Bonacina. . . dominum, in unum gentem labore: duarum horarum viginti v. ut famulis suis, non peccaturum mortaliter: quia unius opus, necquam unum cum opere alterius, idemque erit, ex Portelli, si singulis successively per motus inter le horis, toto die facta laborant; etiam horam, uno post alterum laborante, tot die occupat, quia pari modo unius opus cum alio non connectitur. Duo hic laxitatem sapient. In primis spatum duarum horarum iuxta communiorem opinionem materia gravis est. Quapropter famuli ipsi peccarent mortaliter. Ad dominum præcipientem quod attinet, omnino improbabili isthæc mihi videtur opinio ad illudmodum legis adveniat. Rationeque quibus nititur, vana sunt. Licet enim physica unione carum opera, & respectu unius prescientiam moralis unius connecti sint; Siquidem dominus præcipientem unum commodum, unum lucrum intendit acquirere; & ubi sunt multa propter unum Philopoli etiam suffragante, ibi est unum tantum.

IV. Ut itaque istius opinionis falsitas evidenter pateat, a metaphysicis subtilitatibus prædicandum oportet: etenim in morum difficultatibus resolvendis, morali, ut sic dicamus, modo discernendum est. Est primum, labor famulorum simulaneus esse potest, aut successively: necne viginti famuli una hora simul laborare possunt, aut singulis successively una hora. P. Claudius La Croix de more pro utroque casu patronos asserit *Lib. III. tract. 111. cap. 1. num. 180.* In labore simulaneo sic ipse docet, scilicet scandalo, locum esse culpam venialem. In labore successively, inquit, Bonacina, Caltopolo, Orsiedo, Trullenchus, Diana, Palquinus, Tamburinus, Illing, alique communis adhibe excusant mandatum a mortali. Oppositum tamen hoc lecurde ille defendit. Communitur hæc Calisturum opinio horrorem piis Christianorum auribus ingerit. Præfatus igitur dominus, præcipias viginti famulis horam duarum horarum, ut sit gravem inurbanum tempore sacro. Quod, quales in morali consideratione interdui quod propria, vel aliena manu operetur? Si propriis manibus totum opus illorum famulorum efficeret, peccaret; et saltem laboris peccam subiret. Quod vero per famulos o-

peretur, id etiam commodi habet, ut, dum ipse otio distitit, servorum sudoribus lucrum assequatur. D. Augustinus *serm. xiv. de Sanctis asserit*, Sanguis eorum omnium manibus divum Stephanum lapidatis, quorum vitiositate condolebat, ut expeditus profomartem lapidibus obrueret. An negare quis aulus fuerit, potiori ratione horum unum servititer integro die illo laborare, cuius iusto ter famuli, divisi inter le horis, toto die facta laborant? Paulus non vult lapidationem Stephanum, sed tantum missis ferravit; & ob hanc vestium custodiam Augustinus testatur, illum cooperatum fuisse martirem Stephanum. Quid ergo diceret Augustinus de hero nostro, si vidente laborans famulis suis integro die lesio, cum sola successively perlorum quor horis substitutione?

V. Respondet Salmaricenses loco citato, ideo Sanguinem gravem peccale, quia, ut dicitur Act. vii. *quibus non consentimus nisi tunc.* Contentus ergo, & conscriptus, inquit, in morem Stephanum fuit Sullus peccatum. Admoneat etiam Trullenchus, & Solveta ipsam invidia adversus Stephanum excusasse. Sed ut quæra videris sit responsum hæc, ostendat, verba Augustini isthæc transcribenda sunt. Nam, & quælibet lapidatus est Stephanus primus Martyr pro nomine Christi, evidenter adest, & Sullus, & sic dicitur lapidatus, ut non est sufficiens, hinc unum suis manibus lapidatus. Ut quia esse in omnium lapidationem unicum, ipse omnium vestimenta servavit, magis leviter omnes amittendo, quam suis manibus lapidando. Serm. xiv. de Sanct. edit. Lat. Iulii Augustinus hoc examen inducit peccatum quod Sullus perpetrate collidendo vestimenta lapidantium; & dicitur, ipsum omnium lapidationum manibus peccale, quod omnium vestimenta servavit. Quod, aurem istam invidia livore, alique pravis affectibus adversus Stephanum prædictus esset, non impedit quominus eius cooperatio in morem Stephanum peccatum fuerit. Debilius ostendere ex Augustino, Sanguinem non fuisse cooperatum morti Stephanum, neque peccatum lapidantium, dum eorumque vestimenta custodit. At oppositum aperteissime docet Augustinus tum verbo recitat, tum verbis quæ idem Salmaricenses opponunt ex *serm. 1. de Sanct. Ab iplo omnium lapidantium vestimenta servavit, ut tamquam in manibus omnium ipse lapidare videretur.* Cum ergo heros dicitur non solum impedimenta ad laborem non removeat a

quid peccati mortali damnabilis illos barbitorios, qui, ni felis diebus ecclesiis suis barbaram radant, & ipsos amittunt, & luci facturam faciunt? Absoluta responsio vix dari potest; sed ex multis circumstantiis, quid faciendum sit, pendet. Qui ob solam lucri aviditatem his diebus artem exercent, damnandi sunt. Qui alenda familie necessitate cogente laborant, tolerandi, & admonendi, ut maiori qua possunt cautela id faciant, ut missam audiant, Vespers, & divinis laudibus, quoad fieri potest, interfuerint. Verum maioris culpe lapsus rei sunt ipsi homines tendendi, qui, nulla necessitate coacti, sed ob solam vanitatem, ut & magis curiosos, & ornatos prodant sollemnioribus diebus, tempore dumtaxat factis barbitorios aduent, & profectis diebus perpetuo discurrunt toto, vel judicari, rebusque ineptis vacant. Ibi sane excurrunt, resque sunt; non quod ipsi peccent; non quod alius peccandi occasionem præbent, prævique abutunt, & scandalum faciunt. Superior ratio cum furorebus, & fuscibus habenda est. Nisi enim vera urgeat necessitas, excusandi non sunt. Rarius autem in hac quam in barbitoria arte necessitas occurrat.

X. Quæst. V. An famuli qui coguntur a dominis suis die festo laborare, a culpa excusentur, si excusentur, ne grave damnum incurrant? Resp. Id in primis verum est, non posse excusari, si in contempnitione diei festi cogentur a dominis, vel licet operari. Quin in hoc casu etiam cum vitæ dispendio, debent se a operibus abstinere: quoniam bonum, fidel, & religionis prætere debet cuicque temporariæ vitæ damno. Si vero domini cogant eos laborare ob solam lucrum & commodum; ne grave damnum lubeant, laborare licet quandoque possunt. Tertia siquidem necessitas, que secundum D. Thomam excusat laborantes, est ratio evitandi imminens damnum rei exterioris. Opera itaque servilia que ad grave damnum vitandum, five proprium, five alienum necessaria sunt, licite festis diebus fieri valent. Illud solum recognoscendum est, ne malum quod imminens dicitur, fictum sit, & imaginarium. Servi tamen qui absolute iusta causa lapsus a dominis compelluntur laborare servituti festis diebus, debent tales dominos deserere, non deserantur a Domino Deo, quo protegente, alios vineant. Quapropter illud malum dumtaxat a labore servili realitatem remover, quod evitare non potest nisi gravi incommodo.

Hæc ratione excusantur decolantes ferrum coqueantes vitrum, saponem, calcem, tegulas, ollas, & similia, et eiusmodi opera non inchoata festis diebus continent: quia ex intermissione graves & inevitabile damnum sequeretur. Non tamen excusantur qui præfata opera inchoant festis diebus, maxime coqueantem calcem, laterum & ollarum. Verum hæc omnia ex prudentum arbitrio frequentur pendunt.

XI. Quæst. VI. An occasio comparandi magnam lucrum excuset ab observatione diei festi? Resp. Adfirmant non pauci recentiores: quia amissio magni lucri grave damnum reputatur; ad quod vitandum licitum est labor servilis. Quod confirmant auctoritate Alexandri III. Pontificis summi, qui super plicatione al-cium dispensavit, ut supra dictum est, exceptis tantum sollemnioribus festis. Vro hæc opinio claudum Gallicantus, sed improbita: nam Calcutius, loquitur de lucro quod in communis Republice bonum dedit. Eractam opinionem defendunt Tamburinus, Diana, Sporer tract. tri. in 3. præcept. Decal. cap. 17. sessio. 8. n. 10. 15. quam tamen nos, ut improbabilem, rejecimus. Atque, ut congruam exhibemus responsum, duplex lucrum, seu commodum distinguimus, privatum, & publicum. Ob lucrum, commodum, & utilitatem Republice licitum est festo die laborare; idque omnino fatetur. Et ob hoc commune, & publicum bonum, atque utilitatem dispensant Pontifex summus picari die festo al-cies; cum omnes tamen succurrant supplicibus, atque munera offerant vicinis Ecclesiis, ut alius dictum est, ex cap. liti. *letas de for.* Unde hanc pro nostra sententia eheimus rationem, Pontifex privilegium picatis al-cies ob publicam utilitatem imperitius minime est absoluta, sed cum dictis oneribus elemosinarum. Et ad hæc elemosinas tenentur omnes, quicumque præfatos, vel similes picas, qui nonnulli stato tempore capi possunt, picari festis diebus volunt. Neque hoc dumtaxat consilii Pontifex, ut contendi Sylvester, sed et debita imponit conditionem. Porro, si dispensatione opus fuit, ut talis picatio, ob publicam utilitatem facta, licita esset, & nonnulli conditione & quere elemosinarum concedenda fuit: quo fundamento licite inferre ausum, licitum esse abino ulla dispensatione servilem laborem facere tempore ob solam privatam utilitatem? Nec alicuius momentum est arguatio illa que ex iusti factura grave infle.

inferunt damnum. Est enim purus, purusque paralogismus. Nam lucrum, de quo est sermo, non est debitum; neque ad illud aliquid sequendum his aliquod habet homo operarius. Solum amissio illius lucri, & eorum honorum loco damni proprie habetur, in quo ius, & dominium, qui amittit, habet. Qui vero amittit lucrum contingens, in quod nullum habet ius, sed solum appetidum, & facultatem omnibus communem ad illud comparandum; minus proprie damnum pati censetur. Et, si ob hoc damnum vitandum licitum esset festis diebus servilis labor, actum esset de feriatis diebus. Nam omnes, ex quo non lucrarentur, se magnam pati damnum obtruderent. Nec voces illa magni, & extraordinarii lucri quidquam alio vincunt, nisi aures imperitorum implere, vacuque mentibus etiam illi occasione aperire, & solam præbere quolibet lucrum extraordinarium sibi extorquendi. Abiudic autem a vero quoque quod dicitur P. Sporer loco citato, excusandum licitum hand esse, Ecclesiam quam materne vel obliare fideles suos ad rem sane difficillimam, qualis est sollicitudo servilium operum, que lucrum multorum aureorum, alias non ita facile obtinere, amittere cogit; idque maxime fatendum, quando lucrum alias ad aliis caperetur, v. g. in locis diversarum religionum. Hoc commento frequenter utitur Auctor iste, ut alias obstruatur, quo tum Dei, tum Ecclesie intentionem dimittit contendit pro suo arbitrio. Nec alio spectant eiusmodi interpretationes, quam ex ut legum humanarum, & incommodum cupiditati. Estimandum est, Ecclesiam velle fideles suos obliare ad colendum Deum iuxta Evangelium Christi occidit; *Quærite primum regnum Dei, & hæc omnia addentur vobis.* Difficilius ne res est amissio lucri plurium aureorum? An non difficillius, nos aurum & argentum possidere, tamquam non possidentes, animamque & affectum ad fidem levatum continenter servare? Et tamen hæc omnia Christus præcipit, ut difficiliora nunc præteream, ubi relaturus, occasione profugandi similia inventa. Sola itaque necessitas, vitam, & familiam alendi, non cupiditas herandi, ad opere servandi excusatur. Sententiam hanc omnes antequam Theologi docent. Sufficit unum pro omnibus laudare D. Thomam, qui conceptis verbis docet, causam acquirendi lucrum non excusare a servitio; & consequenter multo minus a sanctificatione diei festi: *Ex quo patet quod intentio*

maioris lucri non necessarii eos a peccato non excusatur, si intentionem frangant: in IV. dist. xv. quest. 111. art. 4. ad 3. Eadem docent Gabriel, Antonius, Durandus, omnesque graves, & pii Theologi.

XIII. Quæst. VII. An agitare licita servilis diebus tanquam melioribus mensibus expofitos, ut incivis curibus, & dentibus bellum peragant? Resp. Sicut qui id absolute licere afferant, maxime ob publicam Republice utilitatem; quemadmodum ob hæc universalem causam afferunt licitum esse artificibus theatra, tabulata, arcus triumphales, velles, & similia arte facta contrivere, vel ob insignem partem victoriam, vel ob vult, ut adventum Principis. Quid ex Principum imperio licitum sit, mea nunc non interest curiosus inquirere. Scio ob publicam utilitatem, commodum, & necessitatem licitum esse festis diebus servituti laborare. Ceterum meo propofitum tantorum actionumque diebus festis culpe expertem esse. Est actio tanquam natura servilis; nullaque adeo iusta causa ipsam excusans: quin in ipsi profectis diebus licita vix est præfata agitatio. Nec est quod contrarium obtrudas considerandum: quoniam non conductio, que rationabilis sit, sed abusus, & corruptela appellari merito debet. Siquidem hæc ludicia belli, que Ethnicorum lapunt mores, & crudelitatem, populum commovent, a cultu divino avocant, atque ad insipientis mundi oblectamenta provocant. Quare non ob id solum quod servilia exercitia sunt, festis diebus advenantur, sed etiam ob scandalum, que inde proficiunt, prohibita afferuntur.

XIII. Quæst. III. Quando pietas, religio, & dispensatio sint iusta cause, que laborem servilem feriatis diebus licitum constituant? Resp. De pietate, & religione iam dictum sufficienter est supra cap. vi. Nec enim res adeo difficilis est, ut falsorem requirat sermone. Nam opera que ex suo genere pia sunt erga proximum, ut lepelle moranos, induere nodos, curare infirmos, plenum est sepius vi caritatis debita esse, nodum licita. Quæ vero per se pia non sunt, sed sapte natura servilia, solumque ex operantis intentione in opus pium dirigitur, nisi necessitas urgeat, immo licita sunt. De religione satis iuxta laudato explicatum est, quomodo excuset ab observatione servitium. Ultima ergo causa que laborantes servituti festis diebus excusatur a culpa, est dispensatio. Hæc est iuris alicuius relaxatio, ab habente legitimum potestatem facta.

facta. De illius valore, & consuetudinibus suo loco scribitur. In præsentia solum dicimus, potestatem dispensandi ab observatione festorum referre primum in summo Pontifice qui Pastor est supremus universæ Ecclesiæ. Secundo hac potestatem potiuntur Episcopi, qui non solum dispensare valent in festis, & sua Synodo præscriptis, sed etiam in festis que pro universâ Ecclesiâ præcipiuntur, maxime in eventibus, repentinis, qui frequenter occurrunt. Siquidem fidelibus omnibus facilis non est ad summum Pontificem accessus. Residet denique potestas isthæ in Parocho, & Curato, seu loci Pastore; His tamen in eventibus dumtaxat extraordinariis, & pro aliquo casu particulari, & ad tempus dispensare valet.

XIV. Præter omnes assignatas causas, que servilia opera de crimine purgant feriatibus exercita, alia est quæ non tam excusat a legis observatione, quam legem illam abrogat, & consensu nuncupatur. De qua id solum nunc dicimus, quod ut a culpa excuset, & legem tollat, plures requirit condiciones, de quibus suo proprio lo-

co differetur. Sub consuetudinis larva plures abusus, & corruptela occultantur. Quod committere a multitudine peragitur, quarequam abusus manifeste sit, consuetudinis iure obducitur. Parochorum, & Confessariorum est populam edocere abusus a consuetudine diversos, & contra. Eorum est pro viribus consuetudines, legum robur insipientes, coartare, & limitare. Eorum denique est explicare populo criminis gravitatem in violatione festorum; & mala etiam temporalia que ex transgressione tanti præcepti obvenire solent transgressoribus. Divina ultio istius præcepti, festorum violatoribus sæpius infligita, refert Concilium Parisiense VI. anni 89. can. 30. *Multa nostrorum vitiis, multi etiam quorundam clerici delictibus, quosdam arrium attractione multatos, quosdam etiam visibilibus igne, corporibus ossibusque simul sub momento absumptos, in cinerem subito resolutos, poenitentibus occubuisse. Et multa alia terribilia iudicia existere, & hæcenus existunt, quibus declaratur, quod Deus in tantis diebus debeneratione offendatur.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DIRECCION GENERAL DE

DISSERTATIO III.

DE PRÆCEPTO AUDIENDI MISSAM DIEBUS FESTIS.

C A P U T I.

Natura, & obligatio istius præcepti explicatur; & quas personis comprehendat.

I. Præceptum sanctificandi festis negans est, & admissans; ut alias fuit dictum. Prout negativum est, prohibet opera servilia, de quibus superiore dissertatione: prout affirmativum, præcipit cultum divinum. Quare divino iure Deo cultum festis potissimum diebus offerre debemus. Cultum hunc Ecclesiæ suo præcepto iubet exhiberi præcipue Missæ auditione. Siquidem extra controversiam est, dari in Ecclesiâ præceptum audiendi Missam. Perdoctus Suarez Tom. III. in III. part. dist. lxxxviii. sec. 1. docet, de fide tenendum esse in Ecclesiâ præceptum impositum fidelibus audiendi Missam; idque enincere multis hæreticis contentidit, ex iure canonico petitis, ex communi Doctorum consensu, & ex us, ac consuetudine ecclesiastica. Verum id solum de fide tenendum est, quod in Scripturis, aut traditione regulariter Ecclesiâ proponit credendum. Nullibi autem revelatum est, ab Ecclesiâ hoc præceptum emanasse. Præceptum enim absolute ecclesiasticum est, ut fatetur & ipse Suarez; quamvis iuri & naturali, & divino quæ maxime concomitantur.

II. Obligatio istius præcepti genere suo gravis est: quia materia ipsa gravis est, & summi momenti. Quapropter fideles, qui libere Missam continent audire festis diebus, peccant mortaliter, etiam sublato scandalo, & contemptu. Hocque certum est penes omnes. Oblinguntur quoque fideles audire Missam, non solum diebus dominicis, sed omnibus festis ex præcepto præscriptis. Et quamvis in cap. Missas de consecr. dist. 1. solus dies dominicæ mentio fiat, non ob id tamen excluduntur alia festa; sed dies dominicæ expressa mentio fit: quia hæc succellit sabbato, & inter omnia festa eminent. Ceteris autem diebus, qui sacri ex præcepto non sunt, necesse fidelium audire Missam tenentur, nec in triduo rogationum, nec in feriis Quadragesimæ, nec in triduo hebdomadæ sanctæ,

etiam si feria sexta in Parasceve, aut sabbato recurreret festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis. Secus vero dicendum, si feria quinta celebrari præfatum festum contingeret: tunc enim adesset obligatio audiendi Sacram, & observandi festum. Quæreret hic nonnulli solent, num ab hac obligatione Pontifex summus dispensare valeat. Quæ sane quæstio inutilis est: siquidem quandonam occurrit iusta ratio dispensandi ab hoc onere? Inanis quoque ex alio capite quæstio est: nam per se constat, posse Pontificem ab omni lege ecclesiastica, prout ecclesiastica est, solvere fideles.

III. Præceptum istud comprehendit omnes fideles iura rationis præditos; excludit vero omnes amentes, parvulos, ebrios, & catechumenos: quoniam nec amentes, nec parvuli, nec ebrii capaces sunt assistendi Missæ præsentia humana. Pueri vero completo septennio, quamquam mysterium non intellegunt, sinque adhuc nimium rudes, nihilominus præcepto hoc ligantur. Insuper qui simul exco, surdus, & mutus esset a nativitate, absolute loquendo tenebatur audire Missam; potiori autem iure obstringeretur qui talis non sonat a nativitate, vel qui taptum exco, surdus esset. Possunt enim in omnes modos quodam humano assistere; quicquid dicat cum suo Gobat La-Croix Lib. III. part. 1. sum. 616. Catechumeni non tenentur, eo quod legibus Ecclesiæ subiecti non sint: quare nec ad partem Missæ ante offertorium tenentur. Hac eadem ratione excluduntur infideles omnes. Solum ergo fideles omnes post rationis usum adstringuntur Missam audire, non modo secularares, verum etiam Religiosi, Sacerdotes, & Episcopi. Quia illi potiori iure obstringuntur, inquit Sanctus Augustinus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 1. *Si enim tenentur ad hoc laici; multo magis Clerici, & Religiosi, qui ad maiora tenentur, & qui totaliter sunt divi.*

facta. De illius valore, & consuetudinibus suo loco scribitur. In præsentia solum dicimus, potestatem dispensandi ab observatione festorum referre primum in summo Pontifice qui Pastor est supremus universæ Ecclesiæ. Secundo hac potestatem potiuntur Episcopi, qui non solum dispensare valent in festis, & sua Synodo præscriptis, sed etiam in festis que pro universâ Ecclesiâ præcipiuntur, maxime in eventibus, repentinis, qui frequenter occurrunt. Siquidem fidelibus omnibus facilis non est ad summum Pontificem accessus. Residet denique potestas isthæ in Parocho, & Curato, seu loci Pastore; His tamen in eventibus dumtaxat extraordinariis, & pro aliquo casu particulari, & ad tempus dispensare valet.

XIV. Præter omnes assignatas causas, que servilia opera de crimine purgant feriatibus exercita, alia est que non tam excusat a legis observatione, quam legem illam abrogat, & consensu nuncupatur. De qua id solum nunc dicimus, quod ut a culpa excuset, & legem tollat, plures requirit conditiones, de quibus suo proprio lo-

co differetur. Sub consuetudinis larva plures abusus, & corruptela occultantur. Quod committere a multitudine peragitur, quarequam abusus manifeste sit, consuetudinis iure obducitur. Parochorum, & Confessariorum est populam edocere abusus a consuetudine diversos, & contra. Eorum est pro viribus consuetudines, legum robur insipientes, coartare, & limitare. Eorum denique est explicare populo criminis gravitatem in violatione festorum; & mala etiam temporalia que ex transgressione tanti præcepti obvenire solent transgressoribus. Divina ultiois supplicia, festorum violatoribus sæpius infliguntur, refert Concilium Parisiense VI. anni 89. can. 30. *Multa nostrorum vitiis, multi etiam quorundam clerici delictibus, quosdam arrium attractione multatos, quosdam etiam visibilibus igne, corporibus ossibusque simul sub momento absumptos, in cinerem subito resolutos, poenitentibus occubuisse. Et multa alia terribilia iudicia extiterunt. Et hæcenus existunt, quibus declaratur, quod Deus in tantis diebus debeneratione offendatur.*

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA
DIRECCION GENERAL DE

DISSERTATIO III.

DE PRÆCEPTO AUDIENDI MISSAM DIEBUS FESTIS.

CAPUT I.

Natura, & obligatio istius præcepti explicatur; & quas personis comprehendat.

I. Præceptum sanctificandi festis negans est, & admissans; ut alias fuit dictum. Prout negativum est, prohibet opera servilia, de quibus superiore dissertatione: prout affirmativum, præcipit cultum divinum. Quare divino iure Deo cultum festis potissimum diebus offerre debemus. Cultum hunc Ecclesiâ suo præcepto iubet exhiberi præcipue Missæ auditione. Siquidem extra controversiam est, dari in Ecclesiâ præceptum audiendi Missam. Perdoctus Suarez Tom. III. in III. part. dist. lxxxviii. sec. 1. docet, de fide tenendum esse in Ecclesiâ præceptum impositum fidelibus audiendi Missam; idque enincere multis hæreticis contentidit, ex iure canonico petitis, ex communi Doctorum consensu, & ex us, ac consuetudine ecclesiastica. Verum id solum de fide tenendum est, quod in Scripturis, aut traditione regulariter Ecclesiâ proponit credendum. Nullibi autem revelatum est, ab Ecclesiâ hoc præceptum emanasse. Præceptum enim absolute ecclesiasticum est, ut fatetur & ipse Suarez; quamvis iuri & naturali, & divino quædam maxime constanter.

II. Obligatio istius præcepti genere suo gravis est: quia materia ipsa gravis est, & summi momenti. Quapropter fideles, qui libere Missam continent audire festis diebus, peccant mortaliter, etiam sublato scandalo, & contemptu. Hocque certum est penes omnes. Oblinguntur quoque fideles audire Missam, non solum diebus dominicis, sed omnibus festis ex præcepto præscriptis. Et quamvis in cap. Missas de consecr. dist. 1. solus dies dominicæ mentio fiat, non ob id tamen excluduntur alia festa; sed dies dominicæ expressa mentio fit: quia hæc succellit sabbato, & inter omnia festa eminent. Ceteris autem diebus, qui sacri ex præcepto non sunt, merito fidelium audire Missam tenentur, nec in triduo rogationum, nec in feriis Quadragesimæ, nec in triduo hebdomadæ sanctæ,

etiam si feria sexta in Parasceve, aut sabbato recurreret festum Annuntiationis B. Mariæ Virginis. Secus vero dicendum, si feria quinta celebrari præfatum festum contingeret: tunc enim adesset obligatio audiendi Sacram, & observandi festum. Quæreret hic nonnulli solent, num ab hac obligatione Pontifex summus dispensare valeat. Que sane quæstio inutilis est: siquidem quondam occurrit iusta ratio dispensandi ab hoc onere? Inanis quoque ex alio capite quæstio est: nam per se constat, posse Pontificem ab omni lege ecclesiastica, prout ecclesiastica est, solvere fideles.

III. Præceptum istud comprehendit omnes fideles iura rationis præditos; excludit vero omnes amentes, parvulos, ebrios, & catechumenos: quoniam nec amentes, nec parvuli, nec ebrii capaces sunt assistendi Missæ præsentia humana. Pueri vero completo septennio, quamquam mysterium non intellegunt, sinque adhuc nimium rudes, nihilominus præcepto hoc ligantur. Insuper qui simul exco, surdus, & mutus esset a nativitate, absolute loquendo tenebatur audire Missam; potiori autem iure obstringeretur qui talis non sonat a nativitate, vel qui taptum exco, surdus esset. Possunt enim in omnes modo quodam humano assistere; quicquid dicat cum suo Gobat La-Croix Lib. III. part. 1. sum. 616. Catechumeni non tenentur, eo quod legibus Ecclesiæ subiecti non sint: quare nec ad partem Missæ ante offertorium tenentur. Hac eadem ratione excluduntur infideles omnes. Soli ergo fideles omnes post rationis usum adstringuntur Missam audire, non modo secularares, verum etiam Religiosi, Sacerdotes, & Episcopi. Quia illi potiori iure obstringuntur, inquit Sanctus Augustinus II. Part. tit. ix. cap. x. §. 1. *Si enim tenentur ad hoc laici; multo magis Clerici, & Religiosi, qui ad maiora tenentur, & qui totaliter sunt divi.*

divino cultui deputati: xii. quæst. 1. *Duo sunt: & permixtione tribus dicitur in Missa exhibetur. Nec memi curari aliquam generalem præceptum ad licet ad quod Clerici non tenentur, cum debeant esse exemplum ceterorum.*

CAPUT II.

De Missa, qua festis diebus audiri debet. Missa audienda integra esse debet. Qui plures partes sunt audiri, vel duas successivo, non satisfaciunt præcepto.

Missa talia solemnitas, seu cum cantu, alia privata, seu qua sine cantu celebratur. Alia est catechumenorum, alia fidelium. Alia votiva, alia propria, seu de die. Missa, quam in præceptis fideles audire tenentur, integra esse debet. Quod clarissime præcipitur in cap. *Missa*, ubi hæc habentur. *Missa ut dominico secularibus tota audire perhibi ordine præcipitur.* Et quævis, ut animadvertit Suarez, illa particula notata in aliquibus codicibus antiquis desideratur, in pluribus tamen reperitur; neque de hoc difficultas est. Non requiritur quod sit solemnitas; sed curaque integre Missa, sive propria, sive de tempore, sive votiva, sive de Sanctis, auditio tatis est ad implendum præceptum. Nec enim exigitur ut latine recitetur; sed quocumque idiomate, sive Latino, sive Graeco, sive Syriaco, sive Illyrico, quocumque denique lingua ab Ecclesia Romana approbata, Missam celebratam audiant fideles, præcepto satisfaciunt. Præceptum siquidem est de audiendo Sacramentum absolute, non hoc, vel illo idiomate, aut ritu. Sufficit ergo ut Sacerdos celebrans sit catholicus, dummodo non sit excommunicatus, de gradibus, aut publicis Clericis perculsus. Quare, si alius Sacerdos non esset, qui die festo celebraret; omittenda potius esset Missa quam cum tali Sacerdote excommunicato denuntiat communicandum in divinis. Licet tamen audire Missam Sacerdotis excommunicati tolerari, & non denuntiari: quia post Concilium Constantiense, & constitutionem Martini V. nemo tenetur evitare excommunicatos toleratos, non denuntiatos, etiam in receptione sacramentorum. Eiusmodi tamen ad celebrandum inducere haud debet: sed, si alii sint Sacerdotes, ab his laeta audire, & sacramenta percipere adinveniri.

II. Quæst. I. *Ad quæ instabili Missa partem audire negligens, letaliter peccet? Resp.*

Tam dictum est, fideles teneri integram audire Missam. Sed, quia Missa ex pluribus partibus constat, in controversiam vocatur Theologi, an aliqua pars omitti possit absque gravi violatione præcepti. Et tanta est opinionum varietas, ut Lexander circiter duodequadraginta questiones, & non paucas prolixas, insinuat super hac integritate; & quædam docet iam ab Ecclesia proscripta. Hæc questionum, & opinionum multitudo, ac varietas rem faciem, & pernam, impeditam obscureque efficit. Paucis tamen nos illam expediemus. Et primum ea que penes bonas certa sunt, præmittimus. Qui leviter partem, puta introitum, omittit, satisfaciens præcepto; sicut qui notabilem, scilicet mediæ, vel tertiam partem. Sic respondet Sanctus Antoninus II. Part. tit. vi. cap. 2. q. 2. *Septimum dubium est de ea qua dicitur, aliquam partem Missæ, puta introitum Missæ, &c. Respondetur, quod medium pro Missa repetitur, &c. ut verba legi sit amare interpolanda sunt; illos dicendum est, quod talis indiculus est leviter præcepta, sed, si dimitteret partem notabilem, puta medium, vel tertiam partem, scilicet. Hæc dicit Antonius opinio non subscribitur communiter Theologi. Sed in variis postea distrahuntur opiniones, dum definiunt, quænam sit pars notabilis, & tertia ipsius Missæ, quænam leve. Aliquæ hæc delibabo. Aliqui dicunt peccare nec venialiter fideles qui, accepta Sacerdotis benedictione, sicut, non audito dicit Joannes Evangelium, & dicitur. Quoniam, licet in iure casuatur ne quis aucte benedictionem Sacerdotis abeat, quis tunc præsumit Evangelium non legatur in Missa; tunc tamen partem Missæ constituit: que opinio mihi sane probatur. Stephanus Banez *tract. vi. de Sacrificio Missæ quæst. vii.* docet, non peccare mortaliter eum qui Missæ introitum solum ab offerendo inclusive usque ad postcommunionem exclusive, Hæc opinio la-xissima est: quia que præcedunt offerentiam, & consequuntur assumptionem, constitunt pluraque tertiam partem Missæ. Assent quoque idem Auctor, satisfaciens eum qui in quibusdam locis a principio Missæ usque ad *Pater noster* assistit; obridique consequendum existens; que corruptela dicitur est. Lexander docet, eum qui auditus Missam accedit peracta consecratione, non debere audire alteram moderatam que sequitur. Hæc sane opinio improbanda est: quia saltem est non teneri ad partem qui totum implere non potest. Joannes San-*

Sanctius in *foliæ disp. xv. nam. 5.* sustinet hæc propositionem: *Et maxime probabilis iudicio, accedere ad audendam Sacramentum, quod præceptum dicitur, & non etiam aliquid celebrandum, immo tenentur religiosi illius Missæ interesse;* nempe canon, consecratio, oblatio, & communicatio, ad Sacrificium non pertinent; preces vero, & cetera que præstationem antecedunt, sacrificium efficiunt. Hæc opinio, tanquam laxa, & omnino improbabilis, reicienda est. Alii dicunt, satisfaciens præcepto fideles qui Missæ assistere incipiunt post Epistolam; alii post Evangelium; alii la-xiora docent, que omnia missa facio. Quæ delibavi, sufficient, ut quique colligere valeat quam impotens sit laxandam legem libidinis. Præfati Auctores, cum præceptum iactantificandi sit, ut adfirmans est, exponunt, non aliter omnino contentum scribere illud docerunt præter additionem Missæ, præscriptam ab Ecclesia. Cum porro de hoc sacro audiendo sermone habent, in tot partes illud tribuunt, tertia partes a debito reddendo decerpunt, ut præceptum colendi Deum festis diebus in nihilum ferere videantur.

III. Sententia que mihi probabilior videtur, hæc est. Fideles qui ab Epistola inclusive usque ad finem assistunt Missæ, satisfaciunt præcepto, sicut si qui vel lecta integra Epistola, vel potius iure lecto etiam Evangelio, Missam audire inciperent. Ratio est: quia sensibile, introitus, collectæ cum Epistola, absolute partem Missæ constituent; & notabiliorum, si Evangelium etiam includatur. Ergo qui vel post Epistolam, vel post Evangelium, Missæ assistere incipiunt, non implent præceptum. At que ut clarus hæc mea sententia pateat, animadvertendum obvio, me in dictione ne usus præcepti parvitas, vel gravitatis materie non tantum respicere materie quantitatem, sed & ex quantitate primum, deinde ex circumstantiis aliis, materie gravitatem, vel parvitatem sæpius colligere. Exempli gratia, fidelis die dominico, lecta Epistola, postest audire Missam. Hæc absolute, postest audire gravi incommodo aliam audire. Deliberate respigit; sed, illa deturcata Missa contentus, integrum diem iudicis oblietamentis, epulis, aut otio consecrat. Insuper ex quodam tempore, desidia, & verum divinarum fastidio solet Ecclesiam audire Missam iam incepta. Ego lane fidelem hunc non absolverem, nisi maiorem in audienda Missa diligentiam adpromitteret. Nec est quod opponas, me hoc modo non desi-

gnare ceteram regulam, unde gravitas, vel levitas materie deprehendi possit. Quin hæc circumstantiis evidentiis, quod sabilius, & videntur. Quod si tibi hæc ratio deservendi gravitatem, aut parvitatem materie non sapit; nec mihi ardet communi Casuistularum plurium methodos, qua abolutas, & decretorias illas positiones, que ex mero eorum arbitrio pendunt, suscipiunt. Aliqua lecta apud omnes leva, ut collectio, aut introitus simul. Quædam sunt gravia, ut mediæ, vel tertia pars Missæ; & omnibus certis talia apparent. Que ab his exitibus recedunt, dubia statim evadunt; tibi leva, mihi gravia videntur. Cum ergo ex intima rei natura rationes non occurrant, quibus valeamus contravertendam hæc transigere; non aliunde melius quam ex circumstantiis aliter postulantur materie gravitatem sufficientem ad peccatum mortale, inspecta etiam simul ipsa materie quantitate in se ipsa; ut finibus dicemus de quantitate materie gravis, vel levitatis, dum de ieiunio disputabimus. Et revera adeo mihi verisimilis apparet opinio proposita, non inhiis perindeam, neminem Theologorum repletur, qui præfatum fidelem, quem modo descripti, absolvent, si deliberato animo continuare vellet lectis diebus desideriosum illud vivendi genus. Quare licet ut improbabili mihi est ista opinio, de qua supra, & quam docet La-Croix *lib. III. part. 1. tract. 111. cap. 1. dub. 11. num. 597.* his verbis: *Non est mortale iniquis festis ad duas horas laborare, quæcumque illi volis facere. Et respicitur, tunc non, quia dies & laborer illi non amittunt in ordine ad confitendum materiam gravem pro inobstantione oblativæ festi: ita improbabili cetero hæc alteram: Non peccat mortaliter qui vellet desiderato animo integrum annum festis diebus audire Missam post recitatum Epistolam, & cetera omnia que præcedunt usque ad initium Missæ.*

IV. Quæcumque Missæ partem line rationabili causa omittit, est peccatum veniale; & de hoc nulla est discussio. Partes componentes Missam alie sunt principales, in quibus Sacrificium consistit; alie integrantes, & preparatorie. Collectio, introitus, Gloria in excelsis, & collectæ sunt præces, que partem non adeo notabilem Missæ constituent, ut qui illa omittit, nostra quidem sententia, peccet mortaliter. Pax Jordanus tamen, & alii non pauci sentiunt, eum qui præfata omittit, peccare mortaliter. Ex quo colligit, me ab utroque extremo severitatis, & laxitatis, quod fieri potest.

potest, declinare, Epistola, & Evangelium, que verbum Dei sunt, legemque christianam continent, quare peculiari ritu, & solemnitate cani solent in Ecclesia, ut mea præsertim opinio, non levem Missæ partem efficiunt; eamque consecratio, oblatio seu offerentium, five ante præfationem, five post consecrationem, & æmptio partes potissimam sunt Missæ. Quare qui omittit assistere consecrationi, & assumptioni, peccatæ secundam omnes mortaliter: quia in alterutra Sacramentum consistit. Victima quidem per consecrationem immolatur, & per assumptionem consummatur. In uno si quis soli consecrationis ritusque spectet intervallo omittet, nec carer graviter; eam in consecratione essentia sita fit Sacrificii, ipsam non hæc censent de comminatione, eo quod in hoc Sacramentum consumitur, & sit nobilitatem eundem Sacrificii pars. Verum piæ plures hæc de re insinuant questiones. Quis enim Christianorum, cui sua religio, & salus cordi est, voluntarie omittit, dum interest Missæ, aliquam præceptionem illius partem?

V. Quæst. II. An satisfactio præcepto audiendi Missam qui duas medietates Missæ solum eodem tempore audit, puta medietatem solum Sacerdotis usque ad consecrationem, & alteram medietatem alterius Sacerdotis celebrantis a consecratione usque ad finem? Resp. Asserunt Diana Part. II. tract. XXI. ref. 30. & alibi, Bonacina disp. 17. quest. ultim. punct. 11. num. 12. Dicalhuc disp. v. dub. 3. num. 42. Gesualdus I. Part. tract. XXI. cap. 11. num. 16. Eleob. & Mendoza tract. 1. cap. 11. num. 16. Leander tract. 21. disp. 1. quest. VIII. Baum. Bartholomæus in S. Paulo, & alii. Opinio hæc damnata facultas Lovanienis anno 1657. Eadem anno 1679. dñs devotus Innocentius XI. in hac, que est 53. de damnatis ab ipso præceptionibus: *Satisfactio præcepto Ecclesie de audiendo sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul diversis celebrantibus audit.* Validas præceptiones damnatæ per istas. Missa pluribus partibus consistit, que libi invicem succedunt. Simultanea partium existentia repugnat nature talis Sacramenti, quod motu laborum peragitur. Ergo repugnat partes illas simul audiri. Caramel in sua Theologia. Fundamentalibus. lib. 31. num. 778. pluribus consistat hæc opinio. Inter alia hæc promittit num. 781. *Præceptum est ferre multo altaria, quibus simul esse præfationis Petrus possit, & in una Missa incensetur, in altero Epistola, in altero Evangelium, in altero oblatio, in altero canes, in altero consecratio, in altero postconsecratio, & in*

altero ultimum Evangelium, post Petrus uno quasi momento temporis integram Missam audire. Respondet Leander loco laudato similibus argumentis, sibi a Lugo opposito his verbis. *Datum per impossibile (quod moraliter tale iudico) ut quis possit assistere, & interesse præsignatis decem partibus Missarum diversorum Sacerdotum, in debita distantia, humano modo, debita attentione, & devotione, atque cum cognitione clara partium distinctivè Missarum, & eorum constitutionis distinctivè ad integrandam unam Missam: tunc vere adimplet etiam præceptum audiendi Sacramenti, quia in utroque casu eadem medietatem ratione hæc referre voluit, non ut tempus digredieret in iis retardandis (sua enim levitate currunt, & levitate naufragum ingerunt) sed ut line colligat lesor, quod liborum, & similitum Auctorum arbitrio in controversias morum transigendis desere debeat. Adhuc in istius nostre præceptionis confirmationem placet pauca alia verba exhibere que ibidem habet Leander. Inquit sententia: *Nec existimes, o Theologe, hæc nostram sententiam esse nimis laxam, aut contra bonos mores. Quia, cum omnino moraliter loquendo, non sit peccabiliter, nec laxa aliter, nec contra bonos mores videtur potest. Est igitur speculative, & metaphysice æque principii intrinsece probabilis: præctice vero, moraliter loquendo, minime: quia illud quod speculando asserimus, necesse est ad præctice moraliter reduci. Unde ad præctice me asserit, ut præctice sit sententia, licet præctice ad cogendam speculativam veritatem. Si hæc non sunt nimis laxa, quænam erunt? Immo sunt adeo relaxata, ut homines ipsi nequeant ea executioni mandare. At enim, speculative opinionem suam tantum esse probabilem, quia illud quod speculando asserimus, neque ad præctice moraliter reduci. Vix enim contingere potest decem, aut viginti Sacerdotes eo ordine simul Missam celebrant, ut unus introitum, alter Gloria in excelsis, alter Epistolam, alter Evangelium hæc recitent. Ceterum, si eam hæc accidere, opinio esset probabilis: Et quia reciperi, opinio frequenter, quod duo, vel quatuor simul celebrant, idcirco possunt fideles implere præceptum, audiendo simul eodem tempore duas, vel quatuor partes Missæ: sic in præctice poterunt fideles duobus, aut tribus minutis præcepto satisfacere: quia partium sunt Sacerdotum (ut unam non essent) qui octo, vel decem minutis Missam celebrant. Et his ipse audiui aliquos, præfatione humilissimi reperiri, testati sunt missa**

viri fide digni. Quod vero unico minuto non satisfaciunt præctice præcepto, inde eventum quod moraliter loquendo nunquam reperitur tot Sacerdotes uno, necessario ad ordinem, celebrant. Unde concludit Leander, quod, si sua opinio non fuerit præctice executioni unius minuti, prodest tamen ad cogendam speculativam veritatem. Ne egrégus speculator?

VI. Quæst. III. An satisfactio præcepto audiendi Missam integram, qui dimidiam partem ab uno Sacerdote, & postmodum dimidiam partem ab altero audit successivè? Resp. Duobus modis eventum potest quod quis successivè a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ audiat. Primo, servato debito ordine, nempe, si quis audiat Missam unam ab uno Sacerdote utique ad consecrationem, & alteram ab alio utique ad finem. Secundo, inverso ordine, si quis veniat in templum tempore elevationis unius Missæ, eique assistat utique ad finem; deinde alteram audiat usque ad elevationem. Sunt qui defendunt primum, minime secundam opinionem. Prima vis in præctice contingere potest, nisi Sacerdos decedat in ipsa celebratione, vel nisi quis prælibito velit abique ratione Missæ partem ab uno, partem ab altero Sacerdote audire. Secunda, que ordine inverso duas partes Missæ licite audiri posse contendit, frequenter in præctice occurrit; eamque recentiores magis communiter defendunt, alii tamquam probabilem, alii tamquam probabiliorum. Giribaldi tract. VIII. cap. 11. dub. 4. num. 16. La-Croix Lib. III. part. 1. cap. 1. dub. 3. num. 611. Salmanticenses tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. Velandæ tract. x. can. v. num. 100. Miran. est, & probabiliorum quod, qui proficiter laicorum, & probabiliorum doctrinam se amplecti, non infrequenter opinionem reipsum minus probabiles edocere solent, de qua agitur, iuxta graves Theologos est minus probabilis quin Francisco Suarez, quem gravissimum, & doctissimum inter omnes recentiores reperit, est opinio isthæ suspecta. Inquit enim Tom. III. in III. part. disp. LXXVIII. sect. 2. *Propter hæc suspecta mihi semper fuit illa doctrina, quam nonnullis etiam Theologis, & Iurisperitis displicere videtur: quia revera est parum consentanea intentioni ecclesiasticæ præcepti, & religionis, ac reverentia debita huic Sacramenti.* Annius de hac eadem opinione loquitur Lib. VII. cap. 111. hæc scribit: *Notandum est, quod pactum rem divinam sequens, & integrum audit qui eam per fragmenta, & partes audit, qui interrupti, &*

*dividit, qui ab uno sacro impio recedit, & postea ad aliud accedit ex parte. Dicitur, si vere est secunda sententia, licet etique sine iusta causa rem divinam per partes audiat. Sed audiamus ipsam Cardenas, qui quævis contendit, hæc de successiva duram Missæ partium additione propositionem nullo modo præctice in altera propositione damnata de simultanea duram medietatum damnata de simultanea duram medietatum audiente; nihilominus tamen fatetur, hæc esse præctice probabilem, si ad principia intrinsece animi intendamus. Sic enim ait differt. xxxi. in prop. 52. Et quidem, si attendemus solum ad principia intrinsece, recte dicit possit, hæc opinionem de audiente successivè duram medietatum, esse tenent probabilem propter dicta. Quod autem est tenent probabile, ipso Cardena iudice, non est congrua regula operationis moralis. Itaque, saltem ex principis intrinsece, hæc opinio est præctice improbabilis. Ad extrinseca principia quod attinet, nempe Theologorum qui eam defendunt, auctoritatem, dico laudatam opinionem non laud fieri probabilem. Siquidem istem Theologi, in omnes, saltem plures, qui hæc propugnant opinionem, docebant etiam alteram damnatam de simultanea duram medietatum audiente. Errant in ista, cur non in hæc? Quid quod principia intrinseca evincunt, fatentibus ipsi Probabilibus, istos errasse? Quod quod istæ duæ opinionem adeo propinquæ sunt, & affines, ut ex una alteram proficere tædetur ipse Tamburinus Lib. V. cap. 11. num. 10. his verbis: *In rigore veram autem contrariam sententiam: quia ex istis duabus partibus negotiationem consistit unum Sacramentum, cui interesse debet Ecclesia. Adde & absurdum quod ex priore opinione consequitur: nam sic posset quæritur ab uno sacerdote dimidiam Missam audire, & ab alio celebrante eadem hora in vicino altari, cum ad alterum, & hoc pacto satisfactio; ut ad alterum, Sacerdotem multo præsentia haberi possit; quod certe Sacrosancto repugnat absurdum.**

VII. Ratione omnino evincitur, non satisfacere præcepto eum qui a duobus Sacerdotibus duas dimidias partes Missæ successivè audit. Siquidem Ecclesia præcipit audire unam, & integram Sacramentum Missæ. Præfate dimidias partes non constituunt unam, & integram Sacramentum. Ergo præcepto non satisfaciunt qui hæc duas successivas partes audiat. Mirum vero est quod ex Callapolo respondent Salmanticenses tract. v. cap. vi. punct. 1. num. 7. Ego, ut ait Paulus, istæ partes independentes sunt, necque unum Sacramentum constituunt.

tunc possit, ideoque illis assensum, nequaquam integro Sacrificio propriis, sed in vigore assistit; atramentum ex benigna interpretatione Ecclesie communi Doctrinam indicio approbata, reputanda sunt partes unum Sacrificium componentes quoad effectum audiendi Sacram, & satisfactionis Ecclesie precepto. Mirabile, inquam, est responsum hoc. Atque, ut eius mirabilitas fiat manifestior, observandum est, sermone nunc minime esse de Christiano, qui iusta cogente causa, duas dimidias Missas partes audit; sed de eo qui ex arbitrio absque ulla causa partem Missae ab uno Sacerdote, & partem ab alio Sacerdote audit. Qua consideratione facta, quoniam occurrit ratio interpretandi, Ecclesiam velle suam laxare, absque ulla necessitate, legem? In hoc ergo polita est Ecclesie benignitas, ut precepta sua ad hominum libitum, & voluntatem accommodet? Missa est actus ille omnium excellentissima, Sacrificium omnium sanctissimum, quod terrorem Angelis incutit, quod ab hominibus colitur, quod Sacerdotes temere inceptum commutare aude ad finem, atque consumere, etiam cum dependo vita, tenentur. Fideles vero qui una cum Sacerdote hocce incrementum Sacrificium immolant, pro libito poterunt illud arumpere, atque ordine inverso audire? Semper ne ergo, nulla necessitate impellente, leges, & precepta humanam appetitionibus, & voluntati attemptanda erunt? Quod de Sacerdote, in medio Missae occumbente, & alio ad finem perducite Sacrificio, opponunt, in ipsos perturbatores referunt. Quandoquidem, si abique hac necessitate Sacerdos aliquis intermissum Sacrificium, gravissimum certe, & maximumque sacrilegium perpetraret. Non est ergo quod eiusmodi extraordinarios casus obtrudant, ut ostendant, posse ad libitum fideles qui tantum Sacrificium audiunt, ipsam dividere in partes. Neque multitudine Auditorum, quos allegat Leander *roth. 1. disp. 1. quest. 114.* in sua opinione praedictum, aliquantisper illius notrae sententiae firmatorem elevat. Quoniam Doctores illi, saltem pro maiori parte, alteram cum hac conexam, damnatam ab Ecclesia sententiam, ut indicavimus, proponuntur.

VIII. Integram ergo Missam, ab eodem unice celebrantem Sacerdote, audire ex precepto Ecclesiae debent fideles. Neque ad partes quam ad unam obstruuntur. Quapropter, licet in die sanctissimi Nativitatis Domini tres Missae celebrarentur; nihilominus satisfaciunt precepto, si unam tantum audiant. Peccant autem, non modo cum reipia Missam

audire negligunt; verum etiam quando periculo gravi illam omittunt voluntarie se la exponunt; tamen si casu polles eveniret ut illam audirent. Quare Confessarii penitentios, non perfectorios, sed diligenter examinate debent, an periculo non audiendi Sacram se libere expolierint; vel, si casu omiserint, pro viribus curaverint illud audire.

CAPUT III.

De praesentia, loco, & tempore audiendi Missam.

I. Moraliter praesentia in audienda Missa, necessaria est pro precepti huius executione. Tunc moraliter praesens quomodo dicitur, cum est vel intra Ecclesiam, vel in loco iuxta contiguo, ut censetur facere unam societatem cum illis qui sunt intra Ecclesiam. Physica praesentia non est necessaria. Quapropter latius est preceptum, licet sacrificium Sacerdotem non videret, nec audiret; si tamen ex signisalem vel aliquo modo possit quid in Sacrificii celebratione peragatur. Moraliter praesentes reputantur etiam exilientes extra Ecclesiam, in platea, in campo; quando templum non omnes capiat; dummodo tamen cum aliis assentent, & cum multitudine assente unum consistere in morali exultatione videantur. Porcione censetur moraliter praesentes qui in atrio exteriori Ecclesiae, in cancellis, cubiculis, & oratoris Ecclesiae adnexis Missam audiunt. Qui tamen in altissimi magni templi, parva, Rotae in Ecclesia S. Petri, in domo, Serrilla, aliove angulo omnino separato subsistent, non censentur moraliter praesentes Sacerdoti celebranti in alio loco distanti, & separato; quia nihil esset vi cuius posset colligi moralis eius praesentia. Qui e fenestra propriae domus, via aliqua media, licet angusta, ab Ecclesia separatus, assistent Missam, non satisfacere, mea quidem sententia; precepto; tamen si videret Sacerdotem: qui non esset moraliter praesens; nec censetur consistere unum corpus cum Sacerdote celebrante, & ceteris assistentibus. Et hoc opinio, quam defendit Tamburinus *lib. III. de Sacri. Miss. communior*, ac probabilior est. Qui vero Sacerdoti celebranti intersunt, quamquam, ut librum, vinum, thurs, vel alia necessaria ad sacrificandum deferant, si Sacrificio partem recedant, censentur moraliter praesentes, & precepto satisfaciunt; dummodo tamen abientia non sit notabilis. Ut omnes casus in hac materia occurrerent facile

facile resolvere possit, animadvertas oportet populum assistentem una cum Sacerdote Sacrificium incrementum immolare. Debent ergo congrua ratione moraliter, sin minus physice, uniri. Qui, necessitate cogente, vel ob angustiam templi, vel ob multitudinem populi, a celebrante distant, sed animo, & corpore cum aliis vicinioribus ununtur, si simul genus festinant, pectora tendunt, simul capta inclinant; iuxta communem exultationem unum corpus constituunt, simulque Sacrificium offerunt, & preceptum implent. Contra qui, nulla necessitate urgente, vel e fenestra sine domo se iuncte ab Ecclesia, vel ex aliquo alio loco separato Missam audit, nec unum corpus creditur constituere, nec precepto satisfacere. Rei enim summi, & maximi momenti, ut est Sacrificium, ea qua par est reverentia, ac meliore modo quo possumus, interesse debemus. Physicum praesentiam hanc requirimus; moralem vero talem fundamus, quae satis sit pro obsequio, & observantiam Sacerdotem non videret, nec audiret; si tamen ex signisalem vel aliquo modo possit quid in Sacrificii celebratione peragatur; tunc, quam maxime potes, accede. Hac enim modo debita omnia evanescent.

II. Locus, in quo Missa audiri debet, est Ecclesia publica quaecumque. Et licet congruum sit fideles in propriis parochiis Missam audire; satisfaciunt tamen precepto, etiam dum Missam audiunt five in aliena parochia, five in Ecclesia Regularium, ut patet ex communi consuetudine ubique recepta, & a summi Pontificibus approbata. Neque de hoc difficultas est. In se potius veritas controversa, si non scilicet qui in loco privato vel profano Missam audit, preceptum implerit? Nominis loci privati non intelligimus oratoria five sacella erecta in palatiis Episcoporum, aut in conventibus Regularium, vel parvulis aliis Ecclesiis, quae ianuam habent publico ingressu, & communi vix expositam, aut a Millionariis privilegiatis certo loco erectas capellas. Qui enim in his oratoris Missam audiunt, dubio procul precepto faciunt satis. De oratoris ergo privati, in domibus, five Clericorum secularium, five laicorum exstantibus, sermo est.

III. Omnes loci qui sunt de familia, in qua est oratorum privilegium, ad sunt potius inter, unus, & gener, uxori, filii, nepotes, & ceteri per lineam rectam descendentes, ac consanguinei unicum familiam, item servi, & famulae, satisfaciunt precepto, cum diebus festis in parato oratorio Missam audiunt. Aliquando comprehenduntur etiam hospites, uterunque famuli. Sed de hoc consue-

Cons. Theol. Tom. V.

solendum est Breve apostolicum, in quo concessitur persona privilegiata.

IV. Patres Theologi, ut Azorius *Tom. I. lib. III. cap. vi.* Balesban, Callipolans, Marchantius, alique, sustinent, quoscumque, etiam non sint de familia, satisfacere precepto, cum Missam audiunt in quibusvis privatis sacellis; quos communi iure id saltem praecipit ut Missa audiant. De loco autem nulla sit mentio. Ad communitatem, & vera tenentia docet, eos omnes qui non sunt de familia, tamen Missam audire in publica Ecclesia; nec satisfacere precepto in privatis secularium oratoris Missam audienter. Ratio est evidens: quandoquidem Pontifex in suis Brevis conceptis verbis exigit omnes qui de familia non sunt. En clausulam quae praefatis Brevis inseri solet: *Personas autem ut alios, qui non sint de familia, non censentur libere et obsequio audire Missam in Ecclesia.*

Respondent, contra haec addita esse ex suppositione quod sit in aliquo praecipio Missae additionem in propria parochia, ut ubi tale vis exstitit alicui; cum iure, si etiam non foret, nolle Pontifex pro suum privilegium, privato concessum, quodammodo damni alicui. At, cum antiquum tunc sit estis modi ius, restrictio addita in Brevis nihil operatur; sed ponitur, ut illius reverentiam antiquam servandi formulae. Responso illius nullo nititur fundamento. Lex enim communis est, ut Missa audiant in Ecclesia.

Ad hac lege peculiari privilegio excipiuntur Religiosi. Cum itaque Pontifex non modo una civitas seculari qui non sunt de familia privilegio donant, sed clare legis ostendunt; abique ulla fundamentum praefati Theologi privilegium, aut private familiae imperitium, ad omnes indiscriminatim extendant. Porro, si in aliqua Bulla pontificia haec limitatio committeret, & privilegium esset aboluitur; tunc & nos concederemus, posse eos etiam qui de familia non sunt, precepto satisfacere. Haec probable censemus, implere preceptum audiendi Missam eos qui in caltris cum militibus, & in littore cum navigantibus Sacro assident. Quoniam privilegium conceditur celebrandi, & audiendi Missam in eandem locis absque ulla limitatione. Ergo, etiam si hoc foret de audicione Missa in publica Ecclesia, privilegium indomitum, & univiale, praefatis locis concessum, omnes qui ibi Missam audirent, essent meret & tali lege. Verum, ut quoscumque difficultates quae hac de re occurrere possunt, resolvere valeas, privilegia ipsa legenda assente sunt, & perpendenda.

D V. A3

V. Qui audit Missam, ignorans esse diem festum, debet scire, si possit, audire, ut precepto satisfaciatur. Si tamen presens praesentem possit assistere in tali homine virtuosum voluntatem insatisfaciendi precepto Missae, possit fortassis solvi ab onere audiendi alteram. At in re dubia sciturus pars eligenda est. Eo vel maxime quod sine gravi incommodo id praestari potest, ut supponitur. Qui Missam audit animo expulso, & deliberato non satisfaciendi precepto, debet scire, nisi elucido deliberatione partem suam animi serupulis exagitat: tunc enim nec ipse ad aliam audiendam illum urgetur. Sic, cum viri scrupulosi Missam audientes, vel huiusmodi canonicas recitantes, laudant aliam audire Missam, & iterum eandem hanc recitare, non debet aliter periclitari ut aliam Missam audiant, vel ut hanc repetant. Secus vero dicendum arbitror de homine a serupulis alieno, qui interdum affectum varietate, & negotiorum multitudo distractis, dum Missam die festo audit, decernit se aliam audire velle, ut precepto satisfaciatur, mentemque distractionibus vacua id peragere valeat. Ille debet alteram Missam audire. Ut ergo familes causae optime resolvantur, Confessarii prudentia opus est.

VI. Quæst. III. Qualis attentio requiritur ad satisfaciendum precepto audiendi Missam? Respondetur. Omnes adimpleti necessarii esse aliquam attentionem; sed in eo difficultas veritur, qualis nimirum debeat esse ad satisfaciendum. Duplicem distinguimus attentionem. Altera est externa, qua excludit occupationem exteriorem, impediendam attentionem mentis; interna altera, quæ est animi applicatio ad ea quæ in Missa præsentantur a Sacerdote. Requirit attentionem exteriorem, certum est. Quare qui pingit, loquitur, dissipatur, & id genus similia exterius agit, præceptum non implet. De attentione interna duplex est sententia. Prima negat esse necessarium attentionem internam, eo quod Ecclesiam non præcipiat ad ea interna. Plures a Cardinali de Lugo disp. 211. §. 2. num. 29. laudantur pro hac opinione. Secunda communior, & vera necessarium esse imponit attentionem internam, quoniam, tametsi Ecclesia non præcipiat ad ea interna directe, & absolute, eas tamen imperat, ut sunt aliam exteriorem rationem, & veluti formam. Sed de hoc plura alibi. Hæc attentio interna triplex esse potest. Prima, qua homo animum applicat ad acta, & verba celebrantis; & la-

pacto Deum colere studet. Secunda est attentio ad sensa, & mysteria per verba significata, & representata, maxime passionem, & meritum Iesu Christi, in cuius commemorationem Sacrifacium immolatur: & hæc est perfectissima attentio, quam ut loquuntur fideles a Confessariis, & Parochis instruuntur, debent. Tertia est attentio generalis, quæ, durante Missa, Deo colitur, & laudatur. Attentio ad Missam non excludit preces voluntarias, neque ex aliqua obligatione debitas. Potes ergo recitare sub Missa horas canonicas, penitentiam immundam a Confessario, aut orationem ex voto debitam. Hæc siquidem obligationes non modo sunt sibi oppositæ, sed potius mutuo se se adiuvant. Item servitus quæ præstatur a ministris in Missæ celebratione, hæc implet attentionem necessariam. Sic mulier, temporaria, tubicines, chelystæ factidiosi precepto, si audientes Missam simul attendant ad id quod in Ara geritur. Idem afferunt de collectoribus elemosynarum. Quia horum actiones in Dei cultum referuntur. Ego tamen omnibus istis laudem, ut Missam privatam audierint. Quia nihil factius dictum quam esse implere preceptum, si simul attentam animum ad Missam conservent; at hoc opus, hic labor est. Si hoc intervenit, nec ego alterius Missæ additionem impono. Sed quia non adeo facillè hoc evenire censui, idcirco in re tanti momenti privatam Missam audire consulo. Qui sub Missa per notabile tempus invicem confabulantur, qui libros profanos legunt, non implent præceptum, quemadmodum nec illi qui ipsa Missa peccata confitentur Sacerdoti; quia hæc confessio omnino impedit attentionem necessariam. Satisfacit vero qui continuatione de peccatis edit. Confessarius, dum confessionem audit, non potest satisfaciendo precepto audiendi Missam, quando ipse non celebrat. Neque Sacerdos celebrans valet simul audire Missam, debitam vi voti, aut alterius obligationis: quemadmodum non potest quis eodem tempore simul audire tres Missas, unam vi precepti satisfaciendi illa, unam vi voti, & unam ex debito penitentiae sibi iniunctæ a Confessario. Similiter, quando Confessarius dicit, aut tres, vel quatuor Missas audire iubet, quæ imponi tamquam satisfactionem, quæ pars est sacramenti penitentiae, non laudat facit suo debito penitentem, si simul eas audiat: quia id est contra intentionem Confessarii: prædenter enim prædicatur velle unam

post

post aliam audiri: siquidem numerum augens Missarum intendit augere onus penitentiarum, ut per se patet; quodquid in contrarium dicit Leander abique ullo fundamento. Non requiritur quod attentio, sicut nec intentio, sit actus continua, & formalis; sed sufficit laudatio, nimirum quod non sit revocata, & quod excludat voluntarias distractiones: eo ipso enim quod quis advertit se mentem habere distractam, curat expellere distractiones, intelligitur habere continuatam vi præcedentis actus attentionem. Confessarius monens fideles, exteriorem attentionem iurare internam. Qui oculis, ceterisque exterioris membris ad modeliam bene compositis Missam audiunt, facillime attentum animum conservant. Qui vero, dum Missam audiunt, hæc & illuc profane respiciunt, & notabilis Missæ parte modo in unam, modo in aliam mulierem oculos contingunt, præceptum audiendi Missam non implent.

CAPUT V.

Quæ enim puritas requiritur ad audiendam Missam? & an peccet qui cum affectu peccati mortalis Missam audit.

I. N Sacerdote, qui Missam celebrat, summa requiritur animi puritas. Id, si cuiquam peccati mortalis macula inquinatus sacrosanctum Missæ sacrificium immolaturus accedat, horridum dubio procul peccat sacrilegium, eo quod sancta, non tantum sed immundo corde tractet. An hæc animi puritas, & sanctitas etiam in fidelibus Missam adhibendis necessaria sit, inquiretur. Ut via insilluam, quæ cum a laxitate, tum a severitate declinet, ea quæ penes omnes certa sunt, patefaciamus oportet. Extra disputationem in primis veretur, maiorem in Sacerdote celebrante, quam in laico assistente, exigantur devotionem, cordique sanctitatem. Propius enim Sacerdos victimam immolatum tractat, atque ex officio Sacrificium offert; locus vero christianus populus. Ceterum, quia omnes fideles unum corpus mysticum cum Sacerdote offerente constituunt, & ipsi, remotus quidem, in hoc in sensu Apostolus Petrus populum christianum vocat: retale sacerdotium; immo & spirituales hostias, eo quod etiam offerantur, nedum offerant. Quibus postquam sequentem resolutionem sapientum iudicio impo-

II. Dico, Christianis qui festis diebus

Cour. Theol. Tom. V.

Missam audiunt, peccati mortalis laqueum possunt, quique actuali affectu peccatum amant, profanationem committere, novamque Missam maculam contrahere, non quod Missam audiant; sed quod non, sicut oportet, audiant. An hæc profanatio, novaque macula venialis sit, vel mortalis, non decerno. In id potius propendo, non esse mortalem, ob rationem infra addendam. Satis nunc mihi fit demonstrare, fideles qui eo tempore quo Missam audiunt, cordis amore erga illicitas oblationes, & gravia crimina rapiuntur, aliquo modo peccare ob hoc locum, quod fordido corde, & maculata anima Missæ intersunt. Nec levera hæc tibi erit sententia, si animo lenio reparabis, Christianos Missam audientes duplicem habere ad Sacrificium respectum, duplicem munere defungi; offerentium nimirum, & victimarum. Sacrificium offerunt, non quidem ad publici, & consecrat ministris, sed in publico ministerio cooperantes, illique uniti, propriamque intentionem illius intentioni contingentes. Quapropter unum est, & populi adstantes, & Sacerdoti offerentis Sacrificium: sicut in ipsa Missa testatur ipse Sacerdos, qui post oblationem, quæ præstationem antecedit, ad populum convertitur, illum adhortatur his verbis: *Orate fratres, ut meum pariter, ac vestrum in conspectu Domini fiat acceptum Sacrificium.* In canone quoque Missæ bis asseritur, & declaratur, fideles adstantes una cum Sacerdote Sacrificium offerre. Primum ante consecrationem. *Memento, Domine, famularum, famularumque tuarum S. N. & omnium circumstantium, quarum tibi fides cognita est, & nota decernit, pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc Sacrificium laudari.* Secundo post consecrationem. *Unde & memores, Domine, non servi tui, sed & plebs tua sancta... offerimus præclare maiestati tue &c.* Quapropter hæc elicit consequentiam D. Petrus Damianus opusculo III. *Quibus verbis hæc clarina sonat, quia Sacrificium, quod a Sacerdote facris altaribus superponitur, a cunctis dei familia generaliter offeratur.*

III. Non modo fideles Missæ assistentes Deo offerunt cum Sacerdote sacrificium, verum etiam una offeruntur, tamquam spirituales hostiæ. Quod ut percipiatur, celestis Augustini Theologia recitanda est. Christus, inquit, ille, caput est Ecclesie, id est fidelium; & fideles corpus mysticum efficiunt suo capiti unitum. Christus itaque, & Ecclesia unum corpus constituunt: ille capitis, hæc corporis vices gerit. Que cum ita sint; quoties offeratur caput, offeratur & corpus necesse est: nec enim caput sepa-

D 3

ra

Et vade prius reconciliari fratri tuo; Et tunc veniens offeres munus tuum? Si sciam erga proximum caritatem reparare debemus, ut quancumque oblationem Deo digne offerre valeamus; quanto magis oportet Deum ipsum nostris culpis offerendum placare, priusquam Christum Iesum simul cum Sacerdote celebrante illi offeramus? Quid plura? Non modo Patres, quos dedimus, sed gravissimique Theologi hanc nostram defendunt sententiam. Auctor *Moralis christiana in orationem dominicam*, Lib. III. art. 2. fac. 1. Ecclesia Repellens in suis collationibus dicitur: Natalis Alexander in *Theolog. Dogm. & Moral. Lib. II. de Deo*, c. 9. pluresque alii tum Episcopi, tum Cardinales, ac præsertim doctissimi Bellarmini principia docent, e quibus sponte profuit hæc quam docemus sententia. Siquidem *Lib. I. cap. vi. de bonis operibus* statuit, novi criminis rem fieri eam qui dominicam orationem recitat, simulque peccandi ardore flagrat. Inquit enim: *An qui ex animo recitat intentionem, et tamen in aliquo alio peccato voluntario perseverat, possit hac oratione aliquis impetrare?* Respondet: *Si non cepit graviam confessionem, nec ex animo illam petit; sed vel orat felle labris, et confusivissime, vel, quod gravius est, ut videtur ab hominibus; non solum nihil impetrat, sed etiam eius oratio per in peccatum: cum in singulis fere positionibus insistitur. Quomodo enim potest dicere: Pater noster, qui non vult esse filius? Et. Sanctificetur nomen tuum, per quem nonnulli Deo esse blasphemaverit? Et. Advengan regnum tuum, qui nihil magis quam adventum Domini times? Et Fiat voluntas tua, qui suam, non Dei voluntatem semper facit? Porro, si hæc Bellarmini doctrina nec novitatis, nec severitatis inculcata unquam fuit; quo iure levitatis redarguere quicumque poterit hanc nostram de dispositione ad Missam recte audendam sententiam? Anne maior animi puritas requiritur ad recitandum orationem dominicam quam ad audiendum, & aliquo modo offerendum sanctissimum Missæ Sacrificium?*

CAPUT VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missæ auditionem, teneantur vespersi interesse, conciones audire, & aliæque pia opera exercere.

Recentiores Theologi communiter docent, præceptum sanctificandi festa, quatenus adfirmans est; solum auditionem Missæ præcipere; & prout negans est celebrationem ab operibus servilibus. Heic, si Christiani Missam audiant, & ab operibus servilibus abstinant, nullo modo peccant iuxta ipsos contra præceptum sanctificandi festa; etiam si nec concionibus, nec vespers, nec aliis divinis laudibus intersint, nec aliud quodpiam bonum opus exercent. Quis, si audita Missa, ludis, oblectamentis, convulsi- tionibus toto die operam navarent, neque hoc in casu quidquam agerent adversus præceptum sanctificandi sabbati; sed ad summum possent peccare contra alias virtutes. Suarez inlo talium hæc veritat materiam *Tom. I. de Relig. Lib. II. cap. xvi.* atque descriptam opinionem defendit. Ad examen vocat omnia pia opera externa, que agere fideles possent die festo; ostenditque nullum opus sacrum, præter Missæ auditionem, ecclesiastico præcepto imponi fidelibus. Et hæc sententia, ut dixi, communiter accedunt tum Theologi magis communiter, tum Casolite omnes. Paludanus in *lib. de off. xv. quæst. v. art. 2. com. 2.* docet, fideles vi præcepti ecclesiastici teneri ad vespers, & sermonem audiendum, quoties in Ecclesia festis diebus hæc peraguntur. In hac præcedentem sententiam Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part. I. cap. xv.* Pontas in suo *Dist. Mor. verb. Dies Dom. cap. 1.* Ut ab utroque severitatis, & laxitatis extremo declinemus, distinguenda sunt ea que vi præcepti ecclesiastici præcise imperantur, ab his que alio titulo debentur. Mihi itaque certum videtur, præceptum ecclesiasticum sanctificandi dies festos, prout adfirmativum est, non aliud præcipere præter Missæ auditionem quod tum ex ipsius præcepti verbis, tum ex communi Theologorum, ac fidelium sensu colligitur. Quare sententia que defendit, peccare mortaliter adversus præceptum ecclesiasticum fideles qui vespers, & concionibus non intersint festis diebus, & nimium severa, & a veritate abduere mihi videtur. Secundam opinionem Scoti, & aliorum, qui docent, Christianos vi illius præcepti ad actus internos

cari-

caritatis, & contritionis teneri, alii rejiciunt. Tertia tandem opinio communis recentiorum, qui propugnant, Christianos nullo modo peccare adversus præceptum istud, etiam si, post audiam mane Missam, integram diem insulantur in ludis, convulsiationibus, oblectamentis, aliisque profanis huiusmodi occupationibus, nimis laxa, minusque consentanea Ecclesie sensui nobis pariter videtur. Quibus libatis, nostram promissimus sententiam.

II. Peccant Christiani, atque in gravi æternæ salutis periculo sunt qui festis diebus, audita Missa, nullum aliud pium opus exercent; sed tamen diem rebus profanis vacant. Ut hæc meam sententiam clare explicem, animadvertendum obicito, duo esse præcepta colendi festa, divinum unum: *Memorito ut diem sabbati sanctifices*. Hoc præceptum, prout adfirmativum est, iubet cultum divinum. Iuxta hanc considerationem præceptum morale est, & immutabile, dumque viget usque ad hunc mundum. Quoniam veritas est, quæ præcipit, nullo actu definitur; sed indeterminationem illum Deus reliquit; hæc est præceptum alterum ecclesiasticum: nam Ecclesia, ut ex una parte fidelium tranquillitatis consuleret, indeterminationem cultum aliquo modo definire voluit; & ne ex altera parte conscientias nimium gravaret, solum auditionem Missæ ipsa esse debito imposuit. Non propterea tamen decrevit ad nullum prolium alium actum fideles teneri: sed opus totum potius in plurimum Conciliis declaravit. Nullum itaque alium actum peculiariter, præter Sacri auditionem, Ecclesia suo mandato præcipit. Quare & ego communiter recentiorum sententiam ad hæc quod attinet, accedo, scilicet adversus Ecclesie præceptum non peccare fideles qui nec concionibus, nec vespers adsunt. Dico etenim vi præcepti ecclesiastici eos non teneri ad hunc vel ad illum actum peculiariter: quia nullum actum in particulari, Missa excepta, Ecclesia præcipit. Nihilominus subdo, peccare Christianos adversus præceptum sanctificandi sabbatum, quatenus divinum est, gravique hæc salutis periculo obnoxios esse, quoties nullum actum præter Missæ auditionem, exercent; sed toto integro die terrenis negotiis, profanis oblectamentis indulgent.

Quandocumque, licet Ecclesia, ut modo distinximus, præter Missam, præcipiat suo mandato, non idcirco tamen decrevit, vi præcepti divini ad nihil amplius teneri; quin oppositum data occasione declaravit. Nam *Cæson Astensia diffinit. 221. de confes.* hæc præscri-

bis: *Die dominica nihil aliud agendum est, nisi Deus recitandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.*

III. Nicolaus I. in responsionibus ad CONSULTA Bulgarorum cap. x. & xi. dicit: *Domino die a labore terreno cessandum, ac omni modo orationibus insistentium, ut, quod negligenter per sex dies agitur, per diem reverentibus dominicis pœctibus expietur: ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus insistere, orationibus vacare, oblationes offerre, memoris Sanctorum commémorare, ad imitationem eorum affluere, & eloquiis divinis intendere, ceterasque iudicantibus ministrare valeat Christianus. Que omnia si quis negligens, orationem tantum vacare noverit, & ad ceteras mundi vanitates licetis laboribus converterit, neque ei fuerit ipsa die laborare manibus suis, si habere unquam voluerit necessitatem patituribus.*

IV. Hanc eandem veritatem manifestavit Ecclesia in pluribus Conciliis, variis temporibus celebratis. Concilium Turonense, Caroli Magni ætate celebratum, anno nempe 813. cap. xl. ait: *Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, & in laude Dei, & gratiarum actione ad vespæram usque perseverare.* Concilium Remense anno 1382. de festis diebus hæc præscribit. *Diebus dominicis, & festis in suis paratis populis concionentur, & Missæ, concionis, ac vespers interveniant.* Concilium Bardiense, eodem anno celebratum, tit. de festis, hæc indicit suis Patribus: *Omnia provincia nostra Barochis inditimus, ut populum suum frequenter, & serio commonefaciant, ut diebus festis non solum a quolibet prohibitis operibus se se continent, verum etiam sacris omnibus ministris, & divini verbi predicationis, quantum fieri possit, ex animo, & religione interest: nec prius opera ista prætermittant, in pauperibus recitandis, assiduis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus Christianis professo, & caritas maxime placet.*

V. Concilium Avenne, 1385. celebratum, tit. de Fell. cal. *Docetur* (inquit) *populi crebro ab his ad quos pertinet, a festis diebus, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officiis, concionibus audiendis, nec non in orationibus, maximisque ac concionis eorum nos beneficiis recedendis, sancte ac pie transigant, præsertim ut præter Missam, que suo officium peccati culpa prætermissum non potest, præter vespers item, quibus fidelem memencumque, nisi impeditum, interesse maxime*

con-

Et vade prius reconciliari fratri tuo; Et tunc veniens offeres munus tuum? Si sciam erga proximum caritatem reparare debemus, ut quancumque oblationem Deo digne offerere valeamus; quanto magis oportet Deum ipsum nostris culpis offerendum placare, priusquam Christum lesam simul cum Sacerdote celebrante illi offeramus? Quid plura? Non modo Patres, quos dedimus, sed gravissimique Theologi hanc nostram defendunt sententiam. Auctor *Moralis christiana in orationem dominicam, Lib. III. art. 2. sec. 1.* Ecclesia Repellens in suis collationibus dicitur: Natalis Alexander in *Theolog. Dogm. & Moral. Lib. II. de Decal. reg. 9. pluresque alii tum Episcopi, tum Cardinales, ac præsertim doctissimi Bellarmini principia docent, e quibus sponte profuit hæc quam docemos sententia. Siquidem Lib. 1. cap. vi. de bonis operibus statuit, novi criminis rem fieri eam qui dominicam orationem recitat, simulque peccandi ardore flagrat. Inquit enim: An qui ex animo recitat intentionem, et tamen in aliquo alio peccato voluntario perseverat, possit hac oratione aliquis impetrare? Respondet: Si non cepit graviam confessionem, nec ex animo illam petit; sed vel orat felle labris, et confusivissime, vel, quod gravius est, ut videtur ab hominibus: non solum nihil impetrat, sed etiam eius oratio per in peccatum: cum in singulis fere positionibus innotuit. Quomodo enim potest dicere: Pater noster, qui non vult esse filius? Et. Sanctificetur nomen tuum, per quem nonnulli Deo esse blasphemaverit? Et, Advengan regnum tuum, qui nihil magis quam adventum Domini times? Et Fiat voluntas tua, qui suam, non Dei voluntatem semper facit? Porro, si hæc Bellarmini doctrina nec novitatis, nec severitatis inculcata unquam fuit; quo iure leventatis redarguere quicumque poterit hanc nostram de dispositione ad Missam recte audendam sententiam? Anne maior animi puritas requiritur ad recitandum orationem dominicam quam ad audiendum, & aliquo modo offerendum sanctissimum Missæ Sacrificium?*

CAPUT VI.

An Christiani diebus dominicis, præter Missæ auditionem, teneantur vespers interesse, conciones audire, & aliæque pia opera exercere.

Recentiores Theologi communiter docent, præceptum sanctificandi festa, quatenus adfirmans est; solum auditionem Missæ præcipere; &, prout negans est cessationem ab operibus servilibus. Heic, si Christiani Missam audiant, & ab operibus servilibus abstinant, nullo modo peccant iuxta ipsos contra præceptum sanctificandi festa; etiam si nec concionibus, nec vespers, nec aliis divinis laudibus intersint, nec aliud quodpiam bonum opus exercent. Quis, si, audita Missa, ludis, oblectamentis, convulationibus toto die operam navarent, neque hoc in casu quidquam agerent adversus præceptum sanctificandi sabbati; sed ad summum possent peccare contra alias virtutes. Suarez inlo talium hæc veritat materiam *Tom. 1. de Relig. Lib. II. cap. xvi.* atque descriptam opinionem defendit. Ad examen vocat omnia pia opera externa, que agere fideles possent die festo; ostenditque nullum opus sacrum, præter Missæ auditionem, ecclesiasticum præcepto imponi fidelibus. Et hæc sententia, ut dixi, communiter accedunt tum Theologi magis communiter, tum Casolite omnes. Paludanus in *lib. de off. xv. quæst. v. art. 2. com. 2.* docet, fideles vi præcepti ecclesiastici teneri ad vespers, & sermonem audiendum, quoties in Ecclesia festis diebus hæc peraguntur. In hac præcedentem sententiam Henricus a S. Ignatio *Tom. II. part. 1. cap. 5. Pontas in suo Diss. Mor. verb. Dies Dom. cap. 1.* Ut ab utroque severitatis, & laxitatis extremo declinemus, distinguenda sunt ea que vi præcepti ecclesiastici præcise imperantur, ab his que alio titulo debentur. Mihi itaque certum videtur, præceptum ecclesiasticum sanctificandi dies festos, prout adfirmativum est, non aliud præcipere præter Missæ auditionem quod tum ex ipsius præcepti verbis, tum ex communi Theologorum, ac fidelium sensu colligitur. Quare sententia que defendit, peccare mortaliter adversus præceptum ecclesiasticum fideles qui vespers, & concionibus non intersint festis diebus, & nimium severa, & a veritate abduere mihi videtur. Secundam opinionem Scoti, & aliorum, qui docent, Christianos vi illius præcepti ad actus internos

cari-

caritatis, & contritionis teneri, alii reiciunt. Tertia tandem opinio communis recentiorum, qui propugnant, Christianos nullo modo peccare adversus præceptum istud, etiam si, post audiam mane Missam, integram diem insulantur in ludis, convulationibus, oblectamentis, aliisque profanis huiusmodi occupationibus, nimis laxa, minusque consentanea Ecclesie sensui nobis pariter videtur. Quibus libatis, nostram promissimus sententiam.

II. Peccant Christiani, atque in gravi æternæ salutis periculo sunt qui festis diebus, audita Missa, nullum aliud pium opus exercent; sed tamen diem rebus profanis vacant. Ut hæc meam sententiam clare explicem, animadvertendum obicito, duo esse præcepta colendi festa, divinum unum: *Memorito ut diem sabbati sanctifices.* Hoc præceptum, prout adfirmativum est, iubet cultum divinum. Iuxta hanc considerationem præceptum morale est, & immutabile, dumque viget usque ad hunc præceptum, nullo actu definitur; sed indeterminatem illum Deus reliquit; hæc est præceptum alterum ecclesiasticum: nam Ecclesia, ut ex una parte fidelium tranquillitatis consuleret, indeterminatem cultum aliquo modo definire voluit; &, ne ex altera parte conscientias nimium gravaret, solum auditionem Missæ ipsa esse debito imposuit. Non propterea tamen decrevit ad nullum prolium alium actum fideles teneri: sed opus illud potius in plurimis Conciliis declaravit. Nullum itaque alium actum peculiariter, præter Sacri auditionem, Ecclesia suo mandato præscribit. Quare & ego, contra recentiorum sententiam, ad hoc quod attinet, accedo, scilicet adversus Ecclesie præceptum non peccare fideles qui nec concionibus, nec vespers adsunt. Dico etenim vi præcepti ecclesiastici eos non teneri ad hunc vel ad illum actum peculiariter: quia nullum actum in particulari, Missa excepta, Ecclesia præcipit. Nihilominus subdo, peccare Christianos adversus præceptum sanctificandi sabbatum, quatenus divinum est, gravique hæc salutis periculo obnoxios esse, quoties nullum actum præter Missæ auditionem, exercent; sed toto integro die terrenis negotiis, profanis oblectamentis indulgent.

Quandocumque, licet Ecclesia, ut modo distinximus, præter Missam, præcipiat suum mandatum, non idcirco tamen decrevit, vi præcepti divini ad nihil amplius teneri; quin oppositum data occasione declaravit. Nam *Cæron Astensia diffinit. 221. de confes. hæc præscri-*

bis: Die dominica nihil aliud agendum est, nisi Deus recitandum. Nulla operatio in illa sancta die agatur, nisi tantum hymnis, & psalmis, & canticis spiritualibus dies illa transigatur.

III. Nicolaus I. in responsionibus ad CONSULTA Bulgarorum cap. x. & xi. dicit: Dominico die a labore terreno cessandum, ac omni modo orationibus insistentium, ut, quod negligenter per sex dies agitur, per diem reverentissimi dominicæ præcibus expurgetur: ut liberius ad Ecclesiam ire, psalmis, & hymnis, & canticis spiritualibus insistere, orationibus vacare, oblationes offerre, memoris Sanctorum commémorare, ad imitationem eorum affluere, & eloquiis divinis intendere, ceterisque iudicantibus ministrare valeat Christianorum. Que sententia si quis negligens, orationem tantum vacare noverit, & ad ceteras mundi vanitates licetis laboribus converterit, neque ei fuerat ipsa die laborare manibus suis, si haberet unquam redire necessestiam patientibus.

IV. Hanc eandem veritatem manifestavit Ecclesia in pluribus Conciliis, variis temporibus celebratis. Concilium Turonense, Caroli Magni ætate celebratum, anno nempe 813. cap. xl. ait: Oportet omnes Christianos in his diebus a servili opere cessare, & in laude Dei, & gratiarum actione ad vespem usque perseverare. Concilium Remense anno 1583. de festis diebus hæc præscribit. *Diebus dominicis, & festis in suis paratis populis concionibus, & Missæ, concionis, ac vespers intervenit.* Concilium Bardiense, eodem anno celebratum, tit. de festis, hæc indicit suis Patribus: *Omnia provincia nostra Barochi inditimus, ut populum suum frequenter, & serio commoveant, ut diebus festis non solum a quolibet prohibitis operibus se se continent, verum etiam sacris omnibus ministris, & divini verbi predicationis, quantum fieri possit, ex animo, & religione interest: nec prius opera terrena prætermittant, in pauperibus recitandis, assiduis consolandis, aliisque piis rebus gerendis, in quibus Christianis professo, & caritas maxime placet.*

V. Concilium Avenne, 1585. celebratum, tit. de Fell. cal. Docetur (inquit) populi crebro ab his ad quos pertinet, a festis diebus, qui Dei cultui dicati sunt, in divinis officis, concionibus audiendis, nec non in orationibus, maximisque ac concionis eorum nos beneficiis recedendis, sancte ac pie transigant, præsertim ut præter Missam, que suo officium peccati culpa præmittitur non potest, præter vespers item, quibus fidelem memencumque, nisi impeditum, interesse maxime

concurrit, in doctrina christiana rudimentis, omnes tam maris quam feminæ, tam viri quam pueri, vel perfectissimi, si illa ignorant, vel aliter perdoctissimi vescuntur. Concilium Avenionense anni 1594. cap. xliiii. hæc statuit: *Doveant Parochi, ceterisque verbi Dei præcones, diebus festis Dei cultus dedicatis, divinis officijs, concordiisque audientibus, ceterisque vel genus ipsi operibus vacandum esse; nec Missam, a quovisque, hanc legitime impedito, sine gravi peccato prætermitti posse.* Concilium Aquileiense anni 1586. can. xvi. hæc prædicit: *Tempus diei festi in audientibus concionibus, Missa sacro, & divinis officijs ponendum est, non in confessionibus. Multo minus, peccato prædicto, ad festalitates, ad lusus delectationum; cum sit in Ecclesiis ad horas veritas audientibus discretissimam, & sumentem Dei vocandis, & devota vel silentii meditatione, vel sermone exaltatione laudandam. Quod prædicant Episcopi Cathedralium diligentia populus nequari.*

VI. Carochium Concilii Tridentini III. Part. de 3. præcept. moner. 25. inquit: *Næque vero Parochus illud prætermittit debet, ut diligenter doceat, quibus in operibus, atque actionibus christiani homines diebus festis exercere se debeant. Illa vero eiusmodi sunt, ut ad Dei templum accedant, eoque locuta, succurrere animi attentione sacrosanctæ Missæ sacrificio intersint; & divina Ecclesiæ sacramenta, quæ ad salutem nostram instituta sunt, ad animæ cultorem curamque crebro adhibeant. Nichil vero est quod operosius, aut melius christiano hominibus fieri possit, quam si peccata sua sacerdotibus sepe confitentur. Ad quatuor perfectissimum potestatem Parochus adhortari, sumpta diebus prædicandæ rei ratione, & copia ex his quæ de penitentia sacramento suo loco tradita, & præcepta sunt. Neque solum ad hoc sacramentum populum excitabit, sed sedulo etiam atque etiam adhortabitur, ut sacrosanctum Eucharistiæ sacramentum crebro percipiam. Assente præterea, diligenterque sacra concio fidelissimè audientia est.* Exercitatio item, & studium fidei in precibus, divinisque laudibus frequens esse debet, præcipue verum cura, ut quæ ad christiana vite institutionem pertinent, ea diligenter adstant, seduloque se exercant in his officijs quæ pietatem continent, pauperibus, & egenis elemosinas tribuendo, agros homines visitando, miseris, vique dolore afflicti iugari, pie consolando. Nam, ut est apud sanctum Iacobum, religio manda, & immacolata apud Deum, & Patrem hæc est, visitare pauperes, & viduas in tribulatione eorum. Ex his quæ dicta sunt, facile erit colligere

quæ contra huius præcepti regulam committuntur. Perpende hæc ultima Cathedralium verba, quibus significat, Christianos contra illius præcepti regulam agere, dum concionibus, vesperis, elemosinis, precibus, aliisque piis operibus neglectis, mundanis negotijs, terrenalibus rebus vacant.

VII. Hanc ipsam doctrinam confirmat Concilium Mediolanense III. in quo S. Carolus Borromæus tit. de fest. dieb. cult. sic loquitur. *Ut vero ita dies omni pietate, & religione colantur, hæc crebro populum Parochi, & Concionatores admonent, atque hortantur, ut illorum æteram tempus, quod Deo, eiusque cultus debetur, in his actionibus totum consumant in quibus sancte commendatum est. Ut contentum maneat, & sacramentum a prædicto, ubi explicari solet, audiant. Ut divinis, vesperarum præsertim, officijs præstent, pie, religioseque assistant. Ut in christiana doctrina rudimenta, ac præceptis vel percipiatis, vel recitentis, præstent. Ut in operibus etiam, & officijs pietatis se exercant, agros homines visitando, miseris pie consolando, & alio cuiusmodi præstando. Ut denique ab illis actionibus, unde omnis peccandi materia, atque occasio existit, ferant, in ea opera intendant, quæ sunt illi fieri diis instituta. Plurima alia Concilia præterea, Narbonense, Bituricense, Triburense, Matilonense. Adiciam solum ultimo loco auctoritatem Synodi Sextæ, quæ can. viii. hæc habet: *Dies dominicæ tanta debet esse observantia, ut præter orationes, & Missarum solemnitas, & ea quæ ad velleendum pertinent, nihil aliud fiat. Denique Concilium Tridentinum sess. xxv. de Ref. cap. iv. ait: *Miseri Episcopi populum diligenter, teneri nunquamque parochis se interesse, ad commode ita fieri potest, ut audientiam verbum Dei.***

VIII. Respondent recentiores Theologi, omnia quæ retulimus, piis esse adhortationibus, & optima consilia; minime vero præcepta. Et nos utro fatemur, non esse præcepta; atque concedimus, fideles vi præcepti non obstringi, ut dictum est, ad hunc vel illum actum in particulari. Sed dicimus, Ecclesiam voce Conciliorum, & Pontificum in recitatis decretis manifestasse sententiam, & intentionem suam, quod videlicet ad implendum præceptum divinum sanctificandi sabbatum alia pia opera, præter Missæ additionem, requirantur. Quare Cathedralissimum Tridentini Concilii conceptis verbis assent, eos fideles qui concionibus, vesperis, aliisque piis exercitijs neglectis, otio, ludis, mandantique rebus vacant, adversus

regulam præcepti de festorum sanctificatione agere. Ergo in idem præceptum peccant. *Et.* Verum ad maiorem sententiæ nostræ confirmationem ea prorsus habet quæ scribitur hoc de argumento duo gravissimi Theologi, sanctitate, & doctrina eximii. Primus est sanctus Antoninus, qui II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. libri proponit hanc questionem. *„ Sed quæri potest, utrum quis abstinentendo lea a criminalibus, & operibus manualibus per hoc solum quod non vacat divinis, nisi audiendo Missam, vel non audiendo, quia non potest, sed per totum festum solanatur, & ratiocinatur de otiositate, peccet mortaliter. Et videtur quod sic: quia maxime cadit sub præcepto quod est de intentione legislatoris. Sed ad hoc intento legislatoris huius præcepti de sanctificatione sabbati est, ut vacetur Deo. Quis autem non vacat Deo: quia, etsi audit Missam, illud valde modicum est respectu totius diei, & modicum pro nihilo reparatur, de consec. dist. 11. Revera. Ergo &c. Quod si verum esset, durus esset hic sermo, & multi præter suum credere, inimo & commune credere damnarentur. Possent ergo ad argumenta responderi per quamdam distinctionem quam ponit S. Thomas 1. 2. quæst. xcix. art. 8. dicit enim in responsione ad argumentum secundum. *„ Intento legislatoris circa aliquod præceptum est de diebus. Uno quidem ad quod inducere intendit per præcepta legis, & hoc est verum. Aliud est de quo intendit præceptum ferri, & hoc est quod inducit, vel disponit ad virtutem, scilicet actus virtutis. Non enim idem est finis præcepti, & id de quo præceptum datur; sicut nec in aliis verbis est idem finis, & id quod est ad finem. Hoc Thomas. Et hoc videtur posse dici, quod, quævis intendat legislator finem præcepti, ut ad quod perfectum, non tamen intendit id ponere sub præcepto: quia multando, cui datur lex, non est subito capax perfectio nisi, sed palliativa. Sed intendit ponere sub præcepto id quod disponit ad illud, quod facilius est ad observandum; & sic abstinere ab operibus servilibus est in præcepto. Non vacare Deo pro maiori parte diei tamen peccatum est. *„***

X. Cardinalis Cateanus in sua Summula xvi. Fess. hoc de argumento non abstinendi modo loquitur. *„ En ipsius verba. *„* Licet cum abstinencia a servilibus solius Missæ cultus sufficit in festo ad evitandum peccatum mortale: tenentur tamen fideles diem expendere in divinis laudibus, sal-*

tem eundo ad prædicationem, & ad vesperas. Upde qui post Missam festos dies, vane consumunt, ludendo, jocando, otiose loquendo, aut versando, spectaculis intendendo, licet ex ipsis operibus, utpote non servilibus, mortale non incurrant; ex omissione tamen divini cultus, ad quem festi instituta sunt, graviter peccant: quia non reddunt quæ sunt Dei, Deo; & quæ quantum est in eis, ridiculo exponunt christianam festi, iuxta illud: *„ Videtur enim hoc, & desiderium sabbati eius. Et hoc præcipue tangit viros graves, & maiores, & dominos: ceteri namque eos imitantur. *„**

XI. Ex his omnibus luculentissimis documentis colligere fas est, peccare graviter, ut inquit Cateanus, adversus præceptum de festorum sanctificatione eos qui, Missa audita, feriat otio discurrunt, & ludica, ac vana lectantur. Cum dicimus, eiusmodi Christianos graviter delinquere, minime intelligimus, eos peccare letaliter. Hoc nec Antoninus, nec Cateanus asserunt; quin oppositum docent. Ex allatis Conciliis, & Patribus illud sane tamquam certum colligitur, præfatos Christianos aliquo modo peccare adversus præceptum sanctificandi dies festos. At, cum illius peccati gravitas non declinatur, merito & nos contenti sumus culpam indicare, & ab illius qualitate determinanda abstinere. Hac enim via media incidere, utrumque extremum devitamus, severitatis, & laxitatis. Enim vero quis levetatis arguere audeat fuerit opinionem quæ peccare quidem docet fideles qui debentem cultum Deo reddere diebus festis committunt: at quominus manifestum non est, eorum peccatum esse letale, idcirco gradum levi genus malitiae non præmittit. Ex adverso ad altero laxitatis extremo declinamus. Quandoquidem nimis a veritate evangelicæ exorbitare nobis videtur id quod iuniores docent, nempe Christianos qui, audita Missa, & feriat ab operibus servilibus, totum intereum diem inlucantur in baculationibus, ludis, choreis, ceterisque infantissimi mundi iudicij spectaculis; nullo modo delinquere adversus festorum sanctificationem; quamquam dicant, peccare eiusmodi homines posse adversus alia peculiaris virtutes. Id sane nimis laxum nobis est, tum propter relatas auctoritates, tum propter rationem ipsam. Significandum mandatum hoc, quantum affirmativum est, sanctificationem festi diei præcipit. *„ Memento ut diem sabbati sanctifices. Utique a Deo nullus peculiaris actus iustus*

sanctificationis definitus est; sed iubet fideles sanctificare sabbatum pio operibus, quia operum numerum, seu actus, quibus col debet, præscribat. Ecclesia sub mortali imperio non audiendi Missam; seu inter alia quibus Deum colere debemus, solum additionem Missæ ipsi præcipit. At non iudico declaravit, eos admissum præceptum implere qui solum hanc actionem exerceant; immo contrarium declaravit, ut supra vidimus. Et profecto, anne sanctificare diem festum dicens illi est qui unico quadrante, vel ad summum media hora, Deo vacat, Missam audiendo?

XII. Rationi sane repugnare videtur, Christianum hominem diem festum sanctificare, qui per mediam tantum horam sancte operatur; Nonne contra iuramentum recentioris Theologi docent, minime violare diem festum eum qui serviliter operatur, non modo mediam horam, sed infra duas horas? Cur? Quod parum pro nihilo reputatur. Una vero hora, immo quasi duæ horæ respectu totius diei festi parum reputatur. Cum ergo quis adversus præceptum, prout negativum est, duabus sere horis agit, illud non transgreditur, qui vero media sola hora divinis vacat, præceptum, prout affirmativum est, implet? Hic parum pro toto die, ibi parum pro nihilo reputatur. Cur hæc diversa pondera? Sic potius argumntari debemus. Qui totum, vel maiorem partem diei in popinis, ludis, vanis oblationibus, & rebus profanis impendunt, diem sanctum profanant; ut per se liquet. At qui diem sanctum profanant, peccant, Ergo peccant, qui die festo narratis exercitiis dant operam. Qui sancte agit per mediam horam, diem sanctificat; & qui profane agit per totum quali diem, diem non profanabit? Si autem profanant, nunquid non peccabit? Hocce ne solum dicitur crimen dies profanos inter & sacros, quod Christiani festis diebus in clariorem lucem somnum protrahant, quod splendiores induant vestes, quod compiores, oratione ferant in publicum prodeant, quod lautius epulentur, & dimidia horæ spatio in Missæ auditione impenso, reliquum tempus, nempe totum diem, satisfactionibus, orationibus, potationibus devoteant? Hoc profecto est quod D. Antoninus II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. amaris lacrymis dicitur, iniquus: O miseranda cecitas Christianorum! quæ pira peccata faciunt, & graviora in diebus festis. Aliis diebus laborant, ut possint vivere; diebus festis, quando deberent laborare pro anima, & Deo vacare, implicent se in multis vitis. Similia de-

ditimus supra ex sancto Basilio. Nunc opera pia que agere debent fideles, explicanda sunt, præter ea que hæcenus indicavimus.

CAPUT VII.

Festorum sanctificatio postulat ut fideles in propria conscientia examine, librorum piam lecturam, agrorum visitationem, aque elemosynarum distributionem illis dies transigant; & quid de re uxoria suscipiant Patres, declarant.

I. Nihil aliud festorum non ex duxerat spectat, ut fideles Deo cultum offerant, & divina meditentur; verum etiam id præcipue requirit ut in propria conscientia examine, cõditisque compunctione verentur. Ideo enim a terrenis negotiis abstinere debent, ut sum, & unicam æternæ salutis negotium peragant. Et, quoniam præceptum ecclesiasticum hæc explicite non iubet; mandatum tamen illud generale, quod omnes adstringitur animæ nostre salutem ceteris omnibus præferre, emarata exercitia præscribit. Si enim festis diebus spiritualis vilificationis ratione non subducamur, eas ne inoperabilibus proflatis diebus? Anne læte æternæ salutis curam habere dicendus est qui neque feriatis diebus propria conscientie vulnera curare satagat? Sentiam ergo recentiores plures quidquid sibi libuerit. Dicant, præceptum illud non aliud præcipere, nisi abstinendum a servili labore, & Missæ auditionem. Ego, hæc in iudicio relicta doctrina, pro certo habeo, Christianos illos qui sacro tempore, Missa audita, toti sunt in terrenis negotiis, ab æternæ salutis via aberrare, graviter perditionis discrimini obnoxios esse. Idque manifesta experientia compertum est. Nam Christiani, quibus animæ salus cordi est, festis potissimum diebus conscientiam suam peccatorum confessione mundant, arguunt pio operum exercitio divinam iustitiam placare, Deumque sibi propitium pro virtutibus reddere student. Contra vero Christiani sine festis immemorati festis maxime diebus ventri indulgent, luxum, ludos, saltationes, ceteraque stulti mundi spectacula frequentant. Que hucusque dicta sunt, mirum in modum explicat S. Antoninus, qui pia opera, que veri Christiani festis diebus præstare

debent, queque Christiani sibi exercere solent, ob oculos ponit II. Part. tit. ix. cap. vii. §. 4. Debet ergo die festo iussu operibus spiritualibus uti, meditationibus, auditionibus divinorum, lecturis, & elemosynis, & huiusmodi; unde & cum factus esset Iesus annorum duodecim, ascendens in templum ait Hierosolymam, secundum consuetudinem tuam diei festo, & Christus cum eis ascendisset, & purus visisset, nisi ad adorandum Deum, & vacandum dicitur, ut lex iubet. Et inter cetera debent homines vacare compunctionibus, & contritionibus peccatorum suorum, recogitantes que egerunt aliis diebus, in quibus fuerunt occupati. Dicitur enim Levit. xvi. Sabbatum requiescitio est: affligitis animas vestras, scilicet per contritionem, secundum Originem. Item audiantur Missæ & divinarum officiorum, & predicamentum, de quo dicitur capite sequenti. Item admodum, & correctio proximorum, & præcipue familie sue. Theopylus laborat in Job, de quo scribitur in primo capite: Cumque in cubum transisset dies, mittebat Job, & sanctificabat eos, id est in capite hebdomadæ, quod est dominica. Dicitur autem sanctificare filios, quia illa die admonet eos, & corriget de adestibus, si quos infra hebdomadam fuissent, ut exposuit Thomas super Job. Vel etiam quod offerret orationes, & sacrificia pro eis. Item iussu dicit magis elemosynas. In eadem figuram legitur in Levit. quod duo agni offerentur die sabbati, aliis diebus unus tantum, scilicet in holocaustum. Totius etiam preparatio præcedit in die festo iussu filium ad vocandum patrem ad convensum amicum, pater tamen spectat mortuos, quem audit in electa creature, ut habetur Job. II. Sed quis est hic iussu celebrare festum vacando divinis, & laudibus eius, cum invenimus? Hactenus descripta sancti Archiepiscopi via illa opera que veri Christiani, sequum Dei antecedentes, præstare festis diebus debent. Deinde persequitur enarrare ludicras occupationes peccatorum hominum, qui diebus festis peculiariter cultum demonibus offerunt. Novus (lobidit) iussu occupatio hominum in festis est circa corpus? Mores vacent, & non parum temporis expendant in se vacando ad capiendum animarum famulum, & famulis ad præparandum eos accitibus festis; mercatoribus ad sciendos suos compositos, & mercatoribus, ad scribendum librorum, & litterarum inscriptiones homines ad audendum de Palatiis, vel spectacula vacent nulla cura filiorum, & familia, sed amores ludis dimittuntur ad faciendum mala:

& quod cum multo labore per hebdomadam lucrati sunt, in festis in ebrietatis, & ludis, non in elemosynis expendunt. O abusus perverfus hominum, & luctuosa temporis irreverentia, & negotium gratissimum demeritum! Aperte de his dicit Hieronimus Thron. i. Videtur enim huius, id est ebrietatis, humilitatis passivi animas, seu Ecclesiam, & derelictam labrata eius, id est festis, quæ scilicet non Deo, sed sibi vacant, vacare, & demeritum.

II. Hanc viam doctrinam habuit Antoninus ex ipsa Scriptura, Patribus, & Conciliis. Siquidem maiores nostri ad festorum diem cultum potiores consueverunt, pauperum egellati propiciere. In hunc finem ecologia, & oblationes offerrebat Christiani, ut iislen clerici, & pauperes sustentarentur. Mos ille sanctificandi festos dies ab ipso Apostollo initium duxit; ut testatur D. Paulus Cor. xvi. De collectis que sunt in sanctis, sicut ordinari Ecclesie Galatia, ita & vas fuerit. Per nosam sabbati nulli quisque vestrum quid se seponat, recedens quod in bene placuit, ut non, cum vacat, non collecta fuerit. Hanc sanctam consuetudinem, qua fideles, sacro auditu, & peracta synaxi, pauperibus stipem conferant, egregie sanctus Iustinus apol. 2. repræsentat his verbis: Satis, qui dicitur, die, (diem ille, quam nos dominicam, appellabant antiqui) omnium qui vel in oppidis, vel ruri degunt, in unum locum sit convocati etc. Commentaria Apostolorum legitur etc. Precationes præfationes etc. Distributio, communicatio fit coram in quibus gratia ante fuerit, cuique presentibus, abundantibus per diaconos ministris. Ceteros qui copiosiores sunt, & volent, pro arbitrio quique suo, quod solum est, contribuant, & quod non colligunt, quod præpositum dependit, & aque inde die optantur, opus illi, & videtur, & sic qui proper modum, aut aliquam aliquam causam egent, quique in vicinis sunt, & peregre advenientes, & peregrinos, & pauperes dicant, indignitatem in omnino caratur est.

III. D. Ioannes Chrysostomus rationem assignat, cur potissimum dominico die Apostolus Paulus beneficentiam commendaverit, Tom. V. lect. xxxi. pagin. 321. & sequi. Quia dominus hanc diem oblationi deputavit. In die destruitur est infernus, extractum malitiosum, dispersum peccatum, conciliantur hinc Deo homines, nostrumque genus ad presentem, immo ad maiorem, redit dignitatem: Quisque hoc inspirationis, & admirabilis illud spectaculum, quod homo factus est in-

ra foret contraria opinio, posse puella, & vis deformis, possent levis debet Missam audire.

VI. Ignorantia, & confusio sunt due cause que excusare possunt ab auditione Missæ. Ut ignorantia excuset, debet esse omnino invincibilis. Si enim aliquo modo vincibilis est, omnino non excusat; sed dimittit peccatum plus minusve, juxta maiorem vel minorem negligentiam in inquisitione veritatis. Conscieto quoque, ut excuset, debet esse rationalis, & approbata. Hinc ratione confusio alicui videtur excusatur, que aliquibus fellis post mortem Missam non audiunt. De temporis quantitate distulimus est penes Auctores. Aliqui per tres menses, aliqui per integrum annum afferunt, posse viduas omittere Sacrum: idque probant ratione conscientiam. Ego has consuetudines, que per medium, aut integrum annum a templis lacris abesse viduas permittunt, tamquam minus rationabiles, reiecerim; si alicui inter Christianos obtinerent, quoniam nulla solida occurrere potest ratio, cur vidue, que iuxta Paulum Apostolum singularem devotionem præbere debent, sint a vinculo illius præcepti soluta. Sic docent D. Antonianus II. Part. tit. IX. cap. x. §. 2. *Quod vidue aliquibus diebus vel hebdomadis in morte vivorum maneat doctæ in signum tristitiae, unde & Missam non audiant, videtur tolerandum, si est de more patriæ. Sed quoad maneat per integrum annum, vel per tres menses, excusari non possunt, quia magis ab solto est. Conscieto, si enim puella nubes Missæ diebus festis non audiunt, irrationabilis est; & ab illis nobis videtur. Ipsi tamen excusantur, si invite domi detinuerunt. Sed parentes peccant, dum eas audire Missam impediunt; maxime cum ipsi ad ludos, choreas, si alique oblectamenta exundi libertatem concedant. Ita S. Antonianus loco laudato, *Puella nubes, que non exiit domo, quia non permittitur a parentibus, videtur excusari, si negligit præceptum, vel festos licent exiit, si permittitur. Non enim fas est solas domo exire, ut audiant, quia magis pericula possunt inde contingere. Sed parentes eorum, qui non permittunt accedere, imitentur conclusioni patriæ, non videtur posse excusari, si permittunt eas exire ad choreas, vel alia loca, vel stare ad lectum domus, vel foras, ut videantur ab hominibus. Non in ecclesiasticis non possunt consuetudo, que in ratione fundatur. Idem Corneptia. Conscietudinem quoque qua, quidam alterant, mulieres, dum parturunt mensuram, excusari a Sacro audiendo, ut abulium relictissim.**

VII. Quoad iugiter præceptum caritatis, & misericordie erga proximum, impleri debet,

etiamsi Missa omittenda sit. Debent utique, si fieri potest, ambo præcepta impleri. Sed, si alterum omittendum ex necessitate sit, illud omitti debet quod minus obligat. Fortius autem obligat præceptum caritatis quam præceptum audiendi Missam: illud divinum, hoc ecclesiasticum est. Hac ergo ratione excusantur qui infirmis medicinam lubimulant, qui occupantur in bonis proximi subducendis periculo incendii, grandinis, naufragii, & in quovis misericordie opere gravi, ac necessario, quod dilationem non patitur.

VIII. Quærit. I. An Christiani teneantur una ponere impedimentum audiendi Sacrum? Resp. In calce illius capituli qualdam quæntuliculas proponere lubet que dignæ nobis videntur peculiariter animadvertione. Ad propostum quæntulicam respondet in primis P. Sporer cum aliis, extra dispositionem esse quod quisque possit tempore remoto, nempe tres, aut quatuor dies ante diem festum, impedimentum ponere ea directa intentione, eoque sine, ut in sabilem se constituat ad Missam audiendam: *trōc. 111. in 3. p. cap. Desal. cap. 11. lex. 2. n. 30.* Quia talis utitur iure suo, & sua libertate. Neque intentio culpabilis est: quoniam hæc non idem ponit obiaculum, ut executionem præcepti impediatur; sed ut te eximat ab obligatione præcepti. Hæc doctrina, quam passim obtrudunt recentiores Theologi non pauci, non modo certa nobis non videtur, sed potius falsa apparet, & christiane sinceritati adversa. Enimvero Christianus quisque animam paratum ad obediendum Ecclesie legibus habere debet. Qui data opera latebris quarit, ut observantiam legis evadat; qui impedimentis dicitur se laque obstringit, ut imporetur, & omnino inopis evadat præcepti observator: qui, inquam, hæc incedit via, dicens non est revereri legem? Ubi iustitiam erga legislatorem obsequium? Ubi studium observandi legis? Quamvis præceptum solammodo die festo obliget, secus diebus profestis precedentibus; ad illud ministerium præceptum generale, quod omnes non Christianos obstringit, nobisque veter neque Ecclesie nostre matris eludamus, ne sophistici distinctivculis a legis declinamus observatio-ne. Quid enim præter hæc distinctio: non refugit observantiam præcepti, sed ab observantia præcepti se le eximit: quid, inquam, aliud significat repita hæc verborum multiplicatio, nisi manifestam voluntatem excusandi iniquam legem? Ad hæc iterum alibi fultus.

IX. Secundo loco concedimus omnem, neminem posse die ipso festo impedimentum ponere, quo postea, Sacro interesse nequeat; quoniam nequit impedimentum ponere eodem tempo-

tempore quo iugiter præceptum. Quin communitè alicuius, hoc impedimentum licite poni non posse tempore proximo diei festo, sed tantum tempore remoto. De eo postea disputant, nimirum quodnam sit dicendum tempus proximum, quodnam remotum. Laudatus P. Sporer loco supra citato subdit, nimis laxum concludere intra istum diem festum, seu contra vero tempus proximum extendere vique ad totam diem, que immediate præcedit ipsum festum, et nimis arctum. Quod clarius exprimitur hoc modo. Si tu alicui, non esse licitum ponere impedimentum tempore proximo diei festo, id est per totum diem qui antecedit festum, doctrinam nimis rigidam doces. Si contra status, posse quempiam ponere impedimentum tempore remoto, id est sub initium diei festi, laxam evulgas opinionem. Inter propositiones, que hominibus doctis, & piis nimis laxæ videntur, quæve dedimus *differt. 1. cap. 11.* hæc una est. *» Prædie festum licitè vel impedimentum nimis potest, ut nequiter aliter diei eodem sacrum habere, hæcque tam potentiam ortum prævidi. »* Alteram quoque prolixiorum, & consimilem propositionem ibidem recentui. Et P. Gobat loci ibi laudato hæc propositiones defendit; ego autem, tamquam nimis laxas, & tamquam improbabiles, salvo meliori iudicio, reitico. Quoniam, admissa hæc doctrina, actum esset de præcepto sanctificandi dies dominicos. Quisque enim diee labari posset se negotiis implicare; vel ad venandum, ut Tamburinus cum eodem Gobat asserit ibidem, in diluta memora perserere, vel ex pupa, libidine, ebrietate se le operumque ad intentionem, & sine ne Missam audiat, festinatio observet. Si autem hæc quæ pœcet adversus præceptum sanctificandi, hæc proterge valeat; cur non & altera? Omnes ergo poterunt in ea se conicere impedimenta quibus ab onere audiendi Missam, & sanctificandi festæ se le eximant; quod quam sit & rationi, & christiane religioni, que festorum celebratione maxime ipseidet, adversum, nemo non videt. Ut paucis rem hæc perstringam, nonquam, neque tempore proximo, neque tempore remoto, licitum est ea expressa, & directa intentione, ac sine impedimento ponere, ut præcepti observantia evadatur. Molto minus postea licet id prædiare pridie festum; quia nemini licitum est insidiarè parare observantiam legis, que bonum commune religionis, in tempore promoveret, qualis est lex sanctificandi festum.

X. Quærit. II. An ipsa acquiescentia licentiam temporale festivitatis causa sit negligendi audi-

tionem Missæ die dominico? Resp. Adfirmat. ve respondent non pauci recentiores: & citato capite secundo inter propositiones laxas hæc recentium opinionem, que propinat, ob notabile locum temporale licitum esse Missam omittere. Ut vero deprehendere quisque possit, quo progressa sit quantandam Theologice benignitas, describo caliam quem propinat, & resolvit P. Gobat *tract. 5. num. 493. his verbis.* *» Comissa N. enixa est prologum jam nullatum, summis desideris, ac longum jam tempore expeditum. Id si primus non taveris eius matris, donabit tibi pro evangelio duos ducatos; at non eice primus, nisi si negligas Sacrum: an heic negliges? Resp. »* Es aut honeste fortunæ, aut tenus? In neutro casu excusabit te Ariaga. Ego tamen in secundo, immo, si agatur de uno solo ducato, sique vere pauper, poteris presumere de benignitate Pontificis, adeoque que facultate interpretativa. Etenim licet erum unius ducati, seu aurei, est respectu pauperis notabile, & allicui ponderis. » Igitur Auctoris verba castrum, & resolutionem referre volui, ne quisquam suspicetur, me aliquid addidisse. Porro, si rationem tuius decisionis quæris, non aliam offendas præter auctoritatem Scripturæ. At que ratio infragari potest opinioni que, ut mihi videtur, sua nimia laxitate le ipsam conficit? Venalis ergo suat præcepta christiane religionis? Homo tenuis fortunæ, hoc est neque dives, neque vere pauper, potest ob duorum ducatorum pretium maximam lege religionis actionem, cui ex præcepto obnoxius est, missam facere; & si est vere pauper, ob unicum solum ducatum? Si infensillimam religionis nostre hostes, Lutherani, & Calvinisti, hæc legant, vel audiant, quam animo suo religionis nostre immensam concipiant, quæve estimantem? Missæ auditio die dominico character est principis Romane communionis, & unius ducati pretio poliponitur? Homines divites paucis in maiori, immo maxima parte, aut tenuis fortunæ suat, aut vere pauperes: poterunt ergo occasione licendi duos, aut unum ducatum Sacrum negligere omnes Christiani, exceptis divitibus, & aliis honeste fortunæ? Non modo laxitate te toleret, sed, ut ipse exterior, horrorem incutit opinio hæc. *Differt. 11. cap. 111. num. 11.* Impugnativus sententiam plurimum recentiorum, qui asserunt, magnum, & extraordinarium locum esse illam causam laborandi: servititer diebus festis. Quod si neque magnum licetam excusare audendum ab observantia diei festi; nimirum licum parvum unius ducati satis erit ut quis

possit presumere de voluntate summi Pontificis, remittentis debitum audiendi Sacri? Hæc restituisse, relessisse est. Vide ea quæ dicta sunt loco supra laudato.

XI. Quæst. III. An qui legitime casse impeditus Missam mittit, tenetur, si possit, alias preces offerre Deo? Resp. Negat La-Croix Lib. III. p. 1. cap. 1. num. 601. argue, satis esse ipsum abstinere a servilibus ea intentione ut collatur Deo, qui in sabbato quiescit. Marchantius 709. II. tract. 10. tit. 11. quæst. 112. adfirmat, peccare mortaliter eum qui legitime excusatus a Missa, multo alio cultu externo Deum veneratur. Huiusmodi subscriptio P. Sopor tract. 11. tit. 3. præcept. Decal. cap. 17. sec. 2. num. 36. Ad peccatum mortale quod attingit, non animam expressè asserere, illi principio mixto, quod, ubi manifeste, & expressè non comit peccatum esse mortale, illud haudquaquam constituere debemus. Dico itaque, præstatum Christianum peccare, an postea peccatum illud mortale sit, vel veniale, me ignorare fateor: neque enim ratio evidens occurrat, quæ evincere possit, esse mortale. Si tamen conclusum esse patet, in quod ex dubiis extremis propendunt, dicere potui, quem veniale peccatum mihi apparet. Assertio hæc nostra ex his quæ superiøre capite texta dicta sunt, manifesta est. Hi namque demonstrantur fuit præceptum rationum, Christianos præter Missæ audientiam ad alia pia opera Deo debito in præcepti divini, & vi præcepti ecclesiastici distinetur. Quamvis enim præceptum ecclesiasticum non subleat divinum mandatum, sed cultus indicat, quem Deus præcepit, declaratque partem esse debere Missæ audientiam; non tamen definit, neminem cultum a Deo præceptum Missæ audientiam compleri. Itaque vi præcepti ecclesiastici non alium cultum offerre debent, sed eum præter Missæ audientiam, et vi præcepti divini ad plura alia obstringunt: eo quod non in per præceptum ecclesiasticum sublatum debetum honorandi Deum exteriori cultus. Quamvis ergo Christianus impeditus Missam audire nequit, potest tamen aliis precibus, & orationibus Deo offerre; quæ cum ab hoc pendo Deo reddendo solentur? Quæ diem non debent tunc Christianum ullo ad exercitum Deum suum colere, & venerari, ad præceptum illud impediendum. *Remoto ut diem sabbati servaretur?* Pater capiti illi, immo dissertationi suam imponere verbis D. Augustini serm. celi. de temp. est. Lev. Oligi-

venus ergo diem dominicum, fratres, & sanctificemus illum, sicut et ipsi præceptum est de sabbato, dicente legislator. Exod. xx. A vesperæ usque ad vesperam celebrabitis sabbatum vestrum. Videamus nocturnum nostrum sabbatum sabbati sed a vesperæ diei sabbati usque ad vesperam diei dominici sequestrari a tali opere, & ab omni negotio, soli divini cultus votemus. Perpende Augustini verba. Libet nos animadvertere, ne feriat ab operibus otium nostrum vanum sit. Sola ergo ab operibus cessatio, iuxta Augustinum, inutilis, vana, & sterilis omnino est. Quoniam ideoque Deus præcepit ab operibus servilibus quiescere, ut liberius, & expeditius cultum, & oblationes ei litare possimus. Sed persequamur descriptionem textus D. Augustini. Sic quibus sanctificemus die sabbatum Dominici, dicente Dominus. Omne opus non facietis in eo sabbatum, ergo, cuiusmodi possibile sit, ad celebrandum, argo nocturnam celebrationem, & certum cum conventu Ecclesie pro peccatis suis Deum. Qui vero hoc non potest (ea affectio nostra) sabbatum in domo sua esse, & non negligat Deo servare votum, ac valde precibus servituti. In die vero nullas se a sacra Missam celebratione separare, neque in orationibus se occupare, & alioquin mancipetur officio, circumvagantibus campis, & silvas, claustrum, & echinorum ore exaltans, non gemens, nec orationis verba ex intimo pectore ad Deum profertis.... *Alibi quædam, quæ velle dolendum est, quæque cogitem celo, quæ sunt aliquid, & maxime potius ista vultis, quæ cum ratione ad Ecclesiam, quæ sunt dicere ad laudes Dei celebrandas, sed cogitatio delectationis, ut adhibere Missam, & ad coram sabbatum tenet: nec ei licet motum ecclesiasticum sequi propter illorum cultum, & exortum, quæcumque omnia pectus diei ad Dei officium, & reliquum diurnum spectum cum nocte simul ad eorum depositum voluntates. Nolite fratres meo dilectissimi, hoc facere, nullo hoc facientibus consentire: quia non solum qui hoc faciunt, sed etiam qui consentiunt, peccant.* Monstruolum reputat Augustinus unicum diei punctum Deo consecrare, ceteram vero tempus diei sacri prodicere, media diei hora divinis variare, & reliquum diem sacrum voluntatibus, oblectamentis, vanisque rebus operantem dare. Neque reponi potest, non aliud, nisi consilium, & plani adhortationem, Augustini verba continere; quoniam Augustinus præceptum divinum sanctificandi sabbatum exponit. Non ergo consistit solum, sed quæ præceptum ipsum imponit, patet.

LIBER SECUNDUS DE QUINQUE ECCLESIE PRÆCEPTIS.

DE SECUNDO ECCLESIE PRÆCEPTO, QUO CERTIS DIEBUS
IEIUNIA PRÆSCRIBUNTUR.

DISSERTATIO PRIMA. PRÆLOQUIUM.

NON omnes eandem Ecclesie præceptorum numerum constituit: quoniam alii quinque, alii sex enumerant. Diversitas inde oritur, quod qui sex admittunt, primum de sabbatorum sanctificatione in duo tribunt, quorum unum prohibet opera servilia, alterum Missæ audientiam præcipit. Qui quinque tantum computant, præfata duo præcepta sub uno comprehendunt. Ordinem quoque in his recensendis præceptis variant Auctores: nam præceptum ieiunii alii quarto, alii secundo loco constituunt. Varietas isthac nullius est momenti, nos autem breviori & trifidiori methodo inhaerentes, quinque præcepta Ecclesie numeramus; & secundo loco illud quod statim temporibus ieiunia præscribit, collocamus.

II. Tria integra volumina de ieiunio typis publicis editi, lingua vernacula duo, latina tertium. Primum inscribitur *IA QUARESIMA APPELLANTE* &c. Tanta tunc temporis excitata commotio est, ut controversia celebris (utrum ieiunio olim illi essent quæ ab apostolorum ciborum fastidium carnis vescuntur) ad supremum pontificium tribunal delata fuerit: & continuo emanavit diploma, quo præfati dispensati ieiunio subiecti declarati fuerunt. Cavillari Decretalium pontificum ceperunt benigniorum Ethices patroni, inquietantes, adhortationem illam continere, fecens præceptum: quæ effugia ut tollerent Pontifex summus *BENEDICTUS XIV.* aliud *BREVE* edidit, quo luculentius præceptum expressit. Quæ duo *BREVIATA* interpretatur sum altero opere insensio, *LA DISCIPLINA ANTICA*, e *MODERNA della Romana Chiesa inteso al digno* &c. Nec tamen idcirco acquiescere laudari homines adverte sententia fautores; sed ex Hispania plura Romanæ missa sunt polivata dissolvenda: ad quæ rescriptum dedit *BENEDICTUS XIV.* Archiepiscopo Compostellano directum. In quod rescriptum *Commentarium* edidit. Quartum denique Pastoralium pro exactiore ieiunii observatione edidit Pontifex immensus. Hæc quatuor pontificia diplomata isthac transcribere destinaveram; sed melius consultis Tom. I. Apparatus inferenda remitto, quia propria sedem habebunt in Bibliotheca

CAPUT L

Communis ieiunii notio, & variae species. Divina lege in Scriptura sacra præceptum est. Quid de eo sentierint heretici tum antiqui, tum recetates.

Ieiunium in sua generali significatione importat abstinentiam a cibo: ieiunare enim idem est ac non edere. Hoc nomen ieiunium quatuor modis accipitur, seu quadruplex est ieiunium, spirituale, morale, naturale, & ecclesiasticum: Ieiunium spirituale dicitur abstinentia a vitis, iuxta illud (Iacobi lvii). *Novum hoc est magis ieiunium quod elegi? Dissolve colligationes impietatis, scilicet seculares detrimantur.* Quapropter ait Augustinus tractu xxvi. in Ioannem: *Ieiunium magnum, & generale est abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus carnali.* Quod & Hieronymus confirmat cap. xviii. in Matth. *Ieiunium est non solum ab esu, sed a vitiis illicitis abstinere.* Ieiunium morale est abstinentia in cibis, potuque sumptione iuxta temperantiae regulas. Ieiunium naturale est abstinencia ab omni prorsus cibo, & potu. Ieiunium ecclesiasticum, de quo solo in presenti tractatu sermo erit, describi solet hoc modo: *Est abstinentia a plebibus relictionibus, veteraque ciborum genere secundum Ecclesiam regulas.* Dicitur abstinentia à plebibus relictionibus, quia in ista refectione sua essentia ieiunii ecclesiastici, ut suo loco fusiussè palam fiet. Nominè cibi est intelligitur que apta sunt ad alendum corpus, sive per modum cibi fumentur, ut panis, carum caeterus, ova; sive per modum potus, ut mel, lac, vitulum, chocolate, & similia. Sub nomine autem potus ea veniunt que referuntur non ad corpus alendum, sed ad iuvandam cibi digestionem, vel ad restituendam illi, ut lux vinum, aqua, cervisia, & id genus similia: quamvis enim hæc etiam aliquo modo nutriant, iuxta tamen naturam ad alios effectus ordinantur, prout flos loco dicitur. Quæ ad morbos pelendos referuntur, non cibi, vel potus, sed pharmaca nominantur. Regulas porro quæ in ieiunio Ecclesia servandas præscribit, infra explicabimus. Illud solum adnotare iuvat, ieiunium appellari ecclesiasticum, non quia nullum sit ieiunium nisi ab Ecclesia indicitum (plura enim sunt ieiunia libere suscepta, & ratione voti, vel professionis, ut monastica) sed dicitur ecclesiasticum,

eo quod observari debet iuxta regulas ab Ecclesia præscriptas.

Ieiunium secundum suam genericam considerationem præceptum esse a Deo, Scriptura sacra testatur. Quandoquidem Leviticis xi. hæc habentur. *Convertimini (inquit Deus) ad me in toto corde vestro in ieiunio, & in fletu, & in planctu.* Iona iii. Deus Ninivitis ieiunium indicit, quo animæ fordes eloceret, immaque iustitiam, eorum peccata scilicet placarent. *Et crediderunt viri Ninivitis in Deum.* & prædicaverunt ieiunium, & casti sunt facti a mane usque ad meridiem. Rex Iosaphat, pugnavit adversus Ammonitas, Moabitas & Syros, ieiunium populo præcepit II. Paralip. cap. xx. *Iosaphat autem simul precatus, totum se contulit ad rogandum Dominum, & prædixit ieiunium universo Iuda.* Hoc eodem sermo utus est populus, ut Holofernis arma propulset. *Clamavit enim populus ad Dominum instantia magna, & humiliaverunt animas suas in ieiunio, & orationibus, ipsi, & mulieres eorum.* Quibus Sacerdos Eliachim, qui ieiunium populo indicerat, vigiliam promissit, si in ieiunio, & precibus perseverarent. *Tunc Eliachim . . . venit quantum exaudivit Dominus preces vestras, si perseveraverit in ieiunio, & orationibus in conspectu Domini.* Iudith iv. *Either quoque, ut Iudith intercessionem ab hoste Aman parare subderet, ieiunium indicit præcepit. Esther hæc Mardochæo verbis mandavit: Vade, & congrega omnes Iudeos . . . Non comedatis, & non bibatis tribus diebus, & tibus vestris. Et ego cum ancillis meis similiter ieiunabo.* Esther xv. *Primam alia que ex Scripturis promere possem, missa facio, alibi relaturus.**

Il. Antiqui heretici non modo ieiunia non negabant, sed erroneis quibusdam momentis iniuxi plus illo multiplicabant. Recentes vero, ut Lutherani, & Calvinistæ, concedunt ieiunium præceptum fuisse in veteri fœdere; negant autem eisdem obnoxios esse Christianos, ieiis vinculo solutos: quia inquit Apostolus Rom. xii. *Scimus autem quædam quæcumque lex legitur, iniqui in lege sunt, legitur.* Nimis crassa est

est aberratio. Quoniam, abrogati cæremonialibus mandatis veteris legis, certum est consistere moralia, & naturalia, quælibet est illud quod ieiunium præcepit. Hoc constat ex ipso Evangelio Matth. vi. *In autem cum ieiunatis, unge caput tuum, & faciem tuam lava, ut videaris hominibus ieiunare.* Veritatem hanc confirmat Augustinus episc. xxxvi. olim hæret. ad Calulanam. *Ego in evangelicis & apostolicis literis, totaque instrumento, quod appellatur Testamentum novum quomodo id revolvitur, nihil præceptum esse ieiunium. Quibus autem diebus non oportet ieiunare, & quibus oportet, præcepto Domini, vel Apostolorum non invenio definitum.* Iacobus Picensis Calvinista in sua Apologia pro Ecclesia reformata, seu veteri deformatâ, indice exarata, & Cantu in Rechia xviii edita anno 1726. cap. xv. art. 8. ut suo decepto populo faciem faciat, huldatur Augustinus textum truncatum exhibet, quo evincat, ex Augustini mente ieiunium non esse præceptum. *F mirabile, inquit Picensis, in detto di S. Augustinus. Deinde ultimum membrum recitari festus in italicam linguam verbatim promit. In non trovo in tutti i libri del vero testamento definito il tempo in cui si debba digiunare.* Dum hæretici, quæ iuris sunt, interpretantur, illis quodammodo ignoto, si a manifesta veritate, que sola divina luce, quæ sunt dabant, conspiciunt, aberrant. At ipsi veniant hæc non possunt, cum eos videam, quæ faciunt, quæve se se viderent, omni bonitate, & sinceritate pollicita aut denegare, aut impudenti fronte pervertere. Præceptum ieiunii, quod Augustinus in Evangelio se reperisse testatur, Calvinista silentio præterit; & tempus ieiunandi, quod in Evangelio minime præscriptum esse fatetur Augustinus, ac taceat Catholicos omnes, in medium adducit. Hinc autem inferi nullo modo in Evangelio præscribi ieiunium, eo quod dies quibus ieiunandum est, non sint definiti. Quod si e fax dialecticæ hæc promeret Picensis, tollerandum utraque foret; at, quod auctoritas Augustini, manifeste oppositum docentis id confirmare velit, fraudis & male fidei lesionem committat.

Iv. Duo testimonia opponere solent recentis heretici: Lutherani, & Calvinistæ. Primum deprorumpit illi ex Ezechio *Lit. vli. in Levit. cap. xxvii.* afferente, nunc quomodo a Deo præceptum fuisse ieiunium. Alterum ex Theodoro, qui in historia religiois refert, Marcianum dixisse Avito:

Scimus certatim ieiunium præscriptum. Hoc enim dicitur legis opus est; ieiunium vero præscriptum est, & arbitrii. Ad primum respondetur, Ezechium loca huiusmodi loqui de his que Decalogi præceptis habentur: recte prorsus asserit, ieiunium vi Decalogi non esse præceptum. Ad secundum ex historia Theodori responso patet. Marcianus liquidum; & Avitus de ieiunio monastico libere susceperit, non de ecclesiastico, in vicium colloquebantur. Verum falsus de hoc iuris.

CAPUT II.

De ciborum astrictis, ieiunium Ecclesie catholice rationem esse videri quam ab hisse. Hereticorum errores, Lathanis aberrationes refulgentur.

Quamquam anima non est vincere, omnia ieiunia que Iudæi obsecrabant, fuisse cum abstinentia a carnibus; utcumque tamen res illa in veteri lege te se habuerit, nihilominus etiam tum temporis aliqua saltem ieiunia carnum gloriæ excludisse, certum est. Idque colligitur ex Daniele Propheta, qui formam ieiunii describens, hæc habet cap. x. *Ego Daniel ingulam trimum hebdomadarum dicitur: partem desiderabilem non comedi, & caro, & vinum non introierunt in os meum; sed neque unquam unctus sum.*

Il. Sed, ut ut sit de Hebræorum ieiunio, certum est Christianos a primordis Ecclesie semper in ieiuniis fuisse, & potissimum quadragesimalibus, a carnibus abstinisse. Præsumitur vero id ostendo, hæreticorum erroris pacis recessum oportet. Atque ut ab antiquioribus incipiam, Ebionitæ, Encratitæ, Eustathianæ, Priscillianistæ, Apostolici, omnium animalium carnes immundas esse dicebant. Manebant non modo carnes, ut immundas, sed etiam vinum respuebant: quam hæretum, quod attinet ad vinum, secutus est Mahometus. In alium omnino contrarium extremum lapsi Iudæi Nicolaitæ, Valentianæ, & Iovianitæ, qui nullas omnino cibos, neque in perpetuum, neque ad tempus, neque aliquibus personis, interdici posse visitabant. Hanc hæresim applicatæ sunt heretici recentis, Lutherani, & Calvinistæ, alioquin eisdem improbus siquidem in ieiuniis non solum improbus ciborum delictum, sed etiam negant ieiunia esse opera meritoria; & catholicam Ecclesiam damnant, quod ieiunia lege obligante

in conscientia precipiat. Hos omnes errores panis profugimus. Et ut a primo amplius; Ecclesia catholica in ieiunio nonquam elum carnium admittit. Quod Patrum tum Graecorum, tum Latinorum testimonio evincit. Et ex Graecis quidem S. Basilus, ut communem Christianorum consuetudinem a profert abstinendam a carnibus ieiunii tempore. Hæc enim tenet hom. 1. de ieiunio: *Carnes non edis, a vino abstinere, vesperam expectas, ut elum sumas.* Theophilus Alexandrinus episc. 111. quam latine reddidit Hieronymus. Nequam in diebus Quadragesimalis carum edidit de ieiunio. Qui autem legum præcepta custodiant, carum elum in ieiunio reprobatur. Cyrillus Hierosolymitanus cateches. 49. inquit: *Per ieiunium abstinentiam a carnibus, non quod eas abstinemus, sed quod mercedem expectemus.* Chrysostomus hom. 1. in Gen. de ieiunio quidamque inquit: *Inter quatuordecim discipulis, et per diem multatione et medio tolluntur de hominibus. Inter carnis conditiones, et tamulitas cogitationum cessat. Denique Nicephorus Lib. XIII. vult. 111. cap. 55. et 1. narrat, Imperatorem Iulianianum gravissimam fame mactent, iussisse carnes venales Constantinopoli a Janis exponi secunda Quadragesime hebdomada. Populus tantum tanta religione abstinendam a carnibus sacro illo tempore excolat, ut fame potius parere vellet quam carnes comedere. Mortem sibi potius tolerandam, ac subleandam existimans, quam ut quicquam de parvis moribus, ac traditoribus immutaret, inquit Nicephorus.*

III. Inter Latinos Patres, primum profert Augustinus, qui dominica prima Quadragesime ser. 1. qui est 13. de tempore, hæc scribit. *Sed & illa est in Quadragesime diebus grandis utilitas, quod, dum etiam a licitis abstinemus, magis et magis abstinemus illicita vitare: qui enim abstinemus non a carnibus, quibus aliis diebus vitare, qui non abstinemus a vino, quomodocumque utitur, qui ego iherosolimitanus, qui abstinendo licet, in peccatis peccata fugiatis, qui omnino nunquam licent.* Item in sermone sequenti 13. Cesset luxuria, vina, vel carnes, non quod creaturam Dei inordinamus esse damnandam; sed qui toto animo nobis vivamus, saltem vel panes dicitur vivamus & Domino. Hieronymus in cap. x. Daniel. Docemur hoc exemplo, tempore ieiunii a cibis delicatioribus abstinere, nec carum comedere. Auget Lib. 11. in Iob ad indicium Origenis, inquit: *Quando ieiunamus, o viti, abstinemus nos, ut non gustemus carnes, neque vinum, neque superfluos escas.* Maximus Taurinensis hom. 111. de ieiun. quadrag. *Quide*

illud est, quod non veseris carnibus, & de ore tuo fordidus omni esca egredietur maledictum? Gennadius Massiliensis in libro de ecclesiasticis Dogmat. cap. 13. 11. *Sacra Deo viginti impis cogitare, aut pro amore castigandi corporis abstinere a vino, vel carnis, nil credere meriti auferere, non hoc hoc Christiani, sed Iovinianus est.* Quibus omnibus accedunt exempla sanctorum virorum. Nam Clemens Alexandrinus Lib. 11. Pedag. cap. 1. commendat Matthiam, quod semper ieiunabat, & cibis abstinere carnis vesceretur. Eusebius Lib. 11. Hist. eccl. cap. 13. 11. laudibus celebrat Iacobum Apollinum, quod a carnibus abstinentiam abstinere ieiunabat.

IV. Respondet Dallæus in suo de ieiunio Quadragesime Tomo Lib. 1. eiuusmodi allata testimonia evincere quidem liberum, licet necessarium, abstinentiam a carnibus. Cuius responsum fallaciter aperte editit decretum Concilii Toletani primi apud Bucecardum Lib. XIX. cap. 13. 11. *Quotiesque in Quadragesime diebus elum carnium præsumptim attendere, non solum est reus resurrectionis demerita, verum etiam alienus ab eiusdem dei sancta communionem: & hoc illi exsoluitur ad omni esca carum abstinentiam, quia sacris diebus abstinentie obsequio est disciplina.* Decretum Toletanum IV. & Concilium Toletanum VIII. Legis prohibentis carnes in Quadragesima meminit quoque S. Hieronymus Hippolytus Lib. 1. de div. offic. cap. 13. 11. inquit: *Non quia carnes male sunt, prohibentur, sed quia illarum epule luxuriam carumque: sunt enim fomes, & nutrimentum vitiorum.*

V. Obiicit t. heterodoxi auctoritatem D. Pauli 1. ad Cor. cap. x. *Omne quod in macello venit, manducate, nihil interrogantes, propter conscientiam.* Secundo idem Apollolus ad Coloss. cap. 11. ait: *Non quod videtur in cibis, ut in potu.* Tertio 1. ad Timoth. cap. 13. inquit: *Spiritus manifeste dicit, quia in necessariis temporibus descendit quidam ad attendendum, spiritibus carnis, & desideris demeritorum, prohibentium nubere, abstinere a cibis &c.* Tandem Marthei cap. xv. *Non quod intrat in esca, commutat hominem; sed quod procedit ex ore, hoc commutat hominem.*

VI. Ad primum respondetur. Paulum loqui de carnibus idolis immolatis: & quia Corinthii religio si verebatur emente, vel edere idolotrya, que in macello vendebantur, ut Apollolus hoc illos scrupulo liberaret, præcipit: *Omne quod*

in ma-

in macello venit, manducate, nihil interrogantes, an sit nec in caro immolata. Ad 2. respondetur. Hieronymus episc. ad Algasium, Paulum loqui contra eos qui iudaicas ceremonias observare capiebant. Idque ex contextu D. Pauli clare colligitur. Ad 3. quoque respondet Hieronymus Lib. 11. adversus Iovinianum, qui ante Calvinum, & Dallæum citatum textum opponebat. *Reprobat quidem Apollolus (ait Hieronymus) eos qui prohibent impis, & iubent cibis abstinere, quos Deus creavit ad utendum cum gratiarum actione; sed & Marcionem designat, & Tatianum, & ceteros hereticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam ad destruendum, & continentiam, & abstinenda opera Creatoris Nos autem & creaturam omnium laudamus Deo, & maxime sagina, abstinentiam luxuriam, temeritatem proferamus futuri. Eodem modo respondit Chrysostomus hom. 13. in 1. ad Timoth. & Augustinus contra Adimantum cap. 13. 11. ad 4. responso ex se patet. Nam cibi natura sua non commingunt animam; eam vero inficiunt, quoties manducatur contra præceptum Domini, ut lapsus Ade, & uxoris eius evincit.*

VII. Obiicit 2. Lutherani, & Calvinistæ, Ecclesiam catholicam prohibere carnes, alioque cibos ieiuniorum tempore, quod natura sua immundi sint. Idque ostendere conatur, quod iuxta Catholicos, carnes excitant præter concupiscentiam, & luxuriam nutritivas. Hoc autem assertum Tatiani, & Manichæi. Respondetur hæc esse parapsalque hereticorum calumnias. Cibi qui natura sua immundi sunt, semper tales sunt. Ideo Manichæi, & Tatiani, qui carnes, ut super nature immundas, reiciebant, semper ad eas abstinere. Catholicæ autem, excepto tempore ieiuniorum, carnes manducant. Facto ergo evincunt, le eas non respicere ut immundas. Quod carum elum luxuriam, & concupiscentiam provocet, affirmant omnes Patres experientia iustissime. Non ideo ieiunium immunda caro a Catholicis dicitur, quia non dicitur a Deo creata fuit, ut concupiscentias, & libidines excitaret, sed ut moderate sumpta carnes reficeret. Non ego immunditiam obsoni timo, sed immunditiam cupiditatis, inquit Augustinus Lib. X. Conf. cap. 13. 11. & lexentis in locis ostendit, Catholicos non abstinere a carnibus, quia immundis, sed quia carumdem moderata privato concupiscentiam subigit, corpique ipiritu facilius admittit. Quapropter Ecclesia non solum immoderatum usum carum vetat (immoderatus enim omnium ciborum u-

sus iure naturali, & divino vetitus est) sed certis diebus omnem carum elum interdicunt, ut validius concupiscentie pestilantiam cohibeat.

VIII. Ultimo loco recensenda, inique refellenda est Laurantii opinio. Is dissertationem edidit de veteri ciborum delictis in ieiunio Christianorum, in qua ab hereticis recedit, quod non damnet, led laudet abstinentiam a carnibus ieiuniorum tempore; a communem autem Catholicorum sententiam dissentit, quod pro Ecclesiarum varietate varium fuisse contendat servandi ritum, etiam quod attinet ad ciborum delictum. Propugnatio enim liberum & spontaneum fuisse carum elum. Flores Christianos in suis ieiunio ab eisdem abstinere memorat. In hac dissertatione omnes modis legitime prætergressus, & caritatis christianæ lege contenta, invehit in Patrem Nicolai Doctorem Parisiensem Ordinis Predicatorum, quod in Pathologia Rayneriana demonstravit, nunquam in ieiunio, postquam quadragesimali, licitum fuisse carum elum. Quam suam, & Catholicorum communem sententiam propagavit, firmavitque, edito apologico libello, hoc œconomica dissertatione, adversus laudatam Lantium, quem omni argumentorum genere ad incitas redegit, contrivitque, ut mea præsertim opinio. Tria pro in præfata sua dissertatione opponit Lantius, que aliquantulum fuci facere impetibus possunt; cetera omnia sine legitime evadunt. Primum quod opponit, est factum sancti Spiritus, quod narrat Sozomenus Lib. 1. Hist. eccl. cap. 11. *Cum iam inisset Quadragesima, ex itinere quidam forte ad eum venit illis diebus in quibus eum suis diebus peragere consueverat. Ad statuta diem cibum degustare, cum diebus superpositis sine cibo omnino renascens. Cumque Spiritus sanctus videret bene vale de via Iosellum. Age, inquit, o filia; primum vixi bene per te læva, deinde cibum et appone. Ubi vero respondit virgo neque panem in edibus esse, neque polentam (superacris namque fuisse cibum serum apparito propter ieiunium) Spiritum, cum prædictis Deo invocasset, ut utique petisset, dedit mandatum sibi, ut carnes scilicet, quot forte eum in edibus habebat late condidit, converteret: quibus cibus hospitium facit serum, acerbioribus, deque caribus appositis comedere coepit; hanc ut hospitium, ut ipsum intueret; qui, cum illud facere recitaret, dicebatque se Christum esse: Hæc ob causam (inquit Spiritus) minus*

70

recitare deberes: nam omnia invida mundicie Scriptura promittunt. Respondetur, ex hac historia penitus convelli Launoii opinionem. Hofpes, compiciens instructam carnibus mentem, opponit te carnes manducare basui posse. Cur? Quod Christianus sit. Christianus ergo carnum esse ieiuniorum tempore vetitus erat: alioquin vna fuisset excoletio. At Spiritum, precibus Deo oblati, & venia, seu dispensatione postulare, hospitem ut carnes manducet, horatur, turque proccat exemplo. Quoniam, necessitate cogente, obligare lex desinit. Urgebat autem tunc neccitas famis, qua precebat hospitem: cibi eliales desant. Non ergo alia via ponit hospiti fame periclitanti succurrere Spiritum quam carnum esse. Prævalet autem præceptum vite conservande debito abstinendi a carnibus ieiunii tempore. Idcirco lumine cæli peritus Spiritum, & caritatis lege imbutus, carnes ipse prius manducavit, ut foris hospitem ad manducandum impelleret. Si abstinere libera fuisset, ut Launoius contendit, non carnis esset, panem scilicet, polentamve; sed illico hospiti fello exitimine meliores epulas parasset: neque hospes carnes comedere refugisset, christiana professione allegata. Manifeste itaque consequntur, isam necessitatem fuisse illius comestionis causam. Quod vero iustar Dailleus, potuisse Spiritum in sua civitate cibos quadragesimales ab amica postulare, inane est: tum quod Socratenus non ait hoc in civitate contigisse; unde hoc accidere potuit, dum Spiritum ruri habitabat, anrequam ad Episcopatum evehoeretur: tum quod famis tormentum remedii dilationem non patitur.

IX. Secundum momentum quod Launoius obtrudit, desumptum est ex Epiphiano, qui in calce Librorum adversus hæreses varias ieiunandi rite describit, ubi hæc habet num. 22. Quadragesimam observare, atque in ieiunio perseverare consuevit Ecclesia. Dominicus vero nullo omnino, adeoque nec ipsius Quadragesimæ quidem, ieiunare solent. Præterea sex illis Paschatis dies xerophagiis, hæc est arido vincti, transigere populus omnis assuevit, hoc est panem dumtaxat cum sale, & aqua post vesperam adhibere. Deinde num. 23. hæc alia subdit. Sunt & alia in Ecclesia catholica instituta vivendi præstantia; mirum quod illi caribus procul abstinant, tam quadragesimæ, & ætium, quam piscinum, nec non vitæ, & casæ. Tum sunt alia vitæ genera, propter quod non vultis secundum suam laborem mercedem accipit. Igitur sunt qui e-

mnibus illis abstinent; alii quadragesimæ dumtaxat, sed vitæ, ac ceteris vescuntur. Alii etiam ad vitæ temperant, ova, & pisces adhibent. Alii etiam ova repudiant. Sicque qui fello pisces vitæ, quibus nonnulli etiam abstinent, qui tamen casum sibi permittunt. Alii vero casum non vitentur. Præterea quidam a pane abstinent; quidam ab arborum fructibus, & ceteris omnibus. Respondetur, ex hoc Epiphiani testimonio nihilominus in subsidium hinc opinionis colligere posse Launoium. Nam Epiphianus num. 22. loquitur de Quadragesima, rationemque ieiunii quod lex diebus septuaginta observatur, describit, alent, consuevit populum lex illis dies transigere xerophagiis, hoc est pane, & aqua. Deinde num. 23. ubi variis ieiuniorum ritis recenset, non de ieiunio ab Ecclesia præscriptis loquitur, sed de ieiunio que fideles ex arbitrio, sive devotione peculiariter observanda illi eliguntur. Quæ de casta inquit Epiphianus; Sunt & alia in Ecclesia catholica instituta vivendi præstantia, id est omnino libera, non præcepta. Nonne, si etiam nunc omnes ritus ieiuniorum percelleremus, que fideles observant ex libo arbitrio, proferre potsemus alios qui panem, & aquam sumunt, alios qui lacticia manducant, alios qui a caribus abstinunt, sed carnum vitæ sumunt? Si plura hæc de re capis, consule P. Nicolaum, iustus hunc Epiphiani textum explentem.

X. Postremum obicit Launoius testimonium Socratis, qui Lib. 7. hist. cap. xxiii. inquit: Iste etiam non de novum dicitur solum disceptat, verum etiam de abstinencia a cibis curam sequuntur rationem. Nam alii omnino ab omni animantium genere abstinent; alii inter animantium pisces solos convolunt; alii cum piscibus vitæ sumunt manducant; casque ex aqua, ut apud Moysen, nasce assunt; alii a fructibus arborum integumentis involant, & ab ovis temperant; alii arido pane solo vescuntur; alii ne illo quidem. Sunt qui, cum ad hanc vitam ieiuniorum, vitæ absternti generibus utuntur. Alia ratione apud alios genus ieiunatur. Cuius rei sunt causa prope infinita. At quoniam memo de ea præceptum, litterarum monumentis prodium, potest ostendere, præscriptum est, Apostolos liberam possessionem in eadem usque sumunt, & arbitrio permittit, ut quisque sic vitæ, nec necessitate inducitur, quod bonum sit, ageret. Hanc disparem rationem ieiuniorum in Ecclesia esse cognoscimus. Mirum sane est potuisse Launoium hoc Socratis testimonium obtrudere, quod Dailleus, ceterique recentes heretici obiciunt, ut ostendant, nullum fuisse

forte in Ecclesia præceptum ieiunandi, vel abstinendi a certo ciborum genere. Idque magis mirandum, quod Launoius nil ex historia suscipiat, nil vero criterio cribaturum; Socrati vero fabulas clausis oculis deglutat. Non est quod omnes impoluras, & commenta que citato capite Socrates narrat, expendam. Nec enim aut Launoius, aut Lutherani, & Calvinistæ omnia admittunt que ibi Socrates habet; sed plura & ipsi, tanquam sibi contraria, respicere debent. Mihi vero satis sit respondere, Socratem fuisse hereticum Nevatini, & Aetii infectum, Catholicique summpere infensum; nullam proinde mereri fidem in iis que de Catholicis enarrat. Nonne mendaciter revincitur apertissime, quod asserat, Romanos tres tantum hebdomadas ante Pascha ieiunasse, & Iohannem, non lecus ac dominico die, ieiunium non servasse? Præterquamquod non Ecclesie Catholicæ, sed hereticorum ieiunia eorumque diversitatem recensere Socratem si dixerimus, nil sane opponere Launoii potest.

CAPUT III.

Legæ naturalis, & divina ieiunium absolute acceptum præscribitur. Ecclesia & tempora quibus ieiunandum sit, designat, & ieiunium peculiariter præcipit.

INegant Lutherani, & Calvinistæ, tum divina lege ieiunium præscriptum fuisse, tum Ecclesiam posse illud lege obligare in conscientia fidelium præcipere: idque docet potissimum Dailleus in suo de ieiunio libro. Iam supra capite primo ostendimus, id ieiunium Deum in sua Scriptura ieiunium præcepisse, nec vacat in re apertissima diutine innotescere. Quod porro ipsius nature iure ieiunium generatum acceptum iubeatur, comperit res est. Hoc evincunt Anglicus Doctor 2.2. quest. cxlvii. art. 3. evidenti argumentatione. Siquidem ratio naturalis præscribit, unumquemque eo quo indiget, remedio uti. Ieiunium porro remedium est ad plures fines spirituales assequendum apprise utile, immo & necessarium. Ieiunium enim corpus cruciat, concupiscentiam cohibet, ad rebellionem appetitum libidinis, superbiaque adit plurimas, ut antequam ad exilium meditationem incilius locaudato. Obvisque ex naturali ratione tenetur tantum ieiunio uti, quantum sibi necessarium est ad pacem. Et ideo ieiunium in seminum cadit sub præcepto legis nature. Sed

determinatio temporis, & modi ieiunandi seu ieiunium convenientiam, & utilitatem populi christiani cadit sub præcepto rati posteriori, quod est a Prælati Ecclesie institutum: & hoc est ieiunium Ecclesie; aliud vero est nature. Hæc omnia confirmat Aquilinus de utilitate ieiunii cap. 111. exemplo equi indomiti, & calcitrosi, qui pabulum instrahis, ut ipsum coarceat. Si immenso forti indidit, si equo iteris, qui te gestiondo possit præcipere, novus, ut secum iter gerens, citari feraci subtraheret, & fame domares quem freno non posses? Caro tua ieiunium meum est: iter ago in Hierosolim: periculis que me rapit, & de via contur excolet. Via autem mea Christus est: ita excoletem non cohibebo iteris. Quis ergo plus mihi pro morborum diversitate, ieiunii medicinam sumere debet.

II. Hoc ieiunium, quod generice & absolute sumptum, sub natura lege comprehenditur, ius legis præcipit Ecclesie, & ista tempora, quibus ieiunandum sit, designat. Quod porro Ecclesia recte, & iure id præcipere valeat, patet in primis exemplo Synagoge, que Iudæis ieiunia imponebat, ut constat tum ex Hieremia cap. xxv. tum ex Libro Esther cap. ix. tum ex Zacharia cap. vii. ubi inquit: Et Evangelista Luca cap. 2. ubi inquit: Qui vos audit, me audit, & quis vos spernit, me spernit. Idque confirmat Paulus Episcopus ad Romanos cap. xii. Omnis anima profectionibus sustinuitur subdita sit: quod non minus de ecclesiasticis quam de seculari potestate est intelligendum. At enim idem Apostolus Epist. ad Hebræos cap. xii. Obsecro Præpositis vestris, & subiacete eis: ipsi enim periculant, quasi rationem pro animabus vestris reddaturi. Ad Præpositos autem ecclesiasticos potissimum spectat rationem Deo pro animabus illis subiectis reddere. His ergo obedire præcepto fideles debent. Hæc omnia roborentur auctoritate veterum Conciliorum. Canon Iexagelimus octavus Apolloniarum iubet, Clericum depositi, si istum excommunicationis poena militari, si istum excommunicationis violaverint. Eadem poenam in transgressores ieiunii statuit Concilium Gangrenense, ut plura alia omittam. His quoque Patrum testimonia. Terrullanus Lib. 1. de ieiunio inquit: Bene quid & Episcopi universa plebs mandare ieiunia assoluit. S. Basilii oratione secunda de ieiunio ait: Omnes equaliter & præceptum audiunt, & cum gaudio suscipiunt. Angeli sunt qui per singulas Ecclesias ieiunantes describunt. Vide, ne pro-

per edulcorum parum voluptatem damnari in-
 ter. S. Ambrosius term. xxxv. *Quisquis*
Christianus ieiunando non implerit Quadrage-
simam, prostracione, et consummatione
 tentabit. S. Hieronymus epistola ad Marcell-
 lum adversus errorem Montani hæc habet:
 Nos unam Quadragesimam secundum traditionem
 Apostolorum tempore apostoli conve-
 nimus. S. Augustinus serm. lxxi. de tempore
 inquit: *Alis diebus ieiunare venimus*
est, aut primum. In Quadragesima non ieiunare
periculum est. Denique ratio ipsa,
quæ dicta sunt, confirmat. Nam Prælati
Ecclesie non minus ac Principes seculares
potestate potentes, quæ subditorum
bonum promovant, iustitiam illis, ut alibi
solus demonstratum est. Porro quæcumque
lex, præferenda sitque actum, efficit ut
talis actus, qui aliquem liberat, evadat
necessarium. Cum itaque Ecclesia præcipiat ab-
stinere a certis cibis, & ieiunare certis die-
bus, reddi actus abstinentie necessarios. Ex
quo consequitur, adversus præceptum Eccle-
sie peccare eos qui iudicia ieiunia ab Ecclē-
sia transgreduntur.

III. Obiicit Aerian, Iovinianita, Be-
 gnardi, Lutherani, & Calvinista, ieiunia
 nostra esse libera, a carnibus abstinentiam
 superfluum sapere, præcepta vero quibus
 a cibus abstinentia, & ieiunia imperantur,
 tyrannidem redolere. Lutherus contra Am-
 brosium Catharinum ciborum delictum octa-
 vum Anrichristi faciem appellat. *Offensio*
Antichristi latet est delictus iste ciborum, &
ieiuniorum, quæ libera per omnes dies sunt.
 Idem scribit Calvinus Lib. IV. Inst. cap.
 xii. §. 21. *Ita sunt mala lege, imo con-*
scientie essentialibus vinculis stringunt. Interdici-
esse dicitur, ut carnis usus, quasi hominum contem-
naret. Omnes denique Lutherani, & Calvi-
nistæ clamant, observantiam ieiuniorum ad
ingum pertinere legis Moïsaicæ, quæ Christus
nos liberavit. Ascendenda ergo est omnis ob-
ligatio ieiunandi.

IV. His hæreticorum commentis respondet
 Angelicus Doctor 2. 2. quæst. cxvii. art. 3.
 ad 3. *Ieiunia quæ sunt in præcepto, sunt in*
Concilio Episcoporum Batava, & consensu sine
intercessis Ecclesia roborata. Nec sunt contra
libertatem populi facti, sed magis sunt iura
ad imperfectionem servitutum peccati, quæ
repegiat libertati spirituali. A carnibus ab-
stinendum Marcionitarum, & Tactiani discipulim
edum Creatoris. Manichei carnes repre-
bant, quod suapte natura immundas repa-
rent. Catholici omnia Creatoris opera vena-
rentur, & cuncta ab eo condita bona esse

confitentur. A carnibus itaque abstinent,
 non quod immundas eas sua natura esse cre-
 dant, vel iudicent, sed ut abstinendo, seu
 temperantia virtutem exercent, ut rebel-
 lenti concupiscentiam cohibeant, utque carne
 castigata, humilitateque corpore, expeditior
 sint ad peragenda divina. Nec in perpetu-
 um, ut Iudæi, a certis temperant cibis;
 sed stato tempore. Hæc omnia explicat
 Augustinus Lib. de mor. Eccl. cath. cap.
 xxxiii. *Multi neque vescentur carnis, ne-*
que tamen eas immundas superstitio putant.
Itaque idem ipsi qui sunt se temperant, si
ratio utilitatis cogat, agroti sine ulla tem-
eritate accipiunt. Multi vinum non bibunt;
hec tamen eo se coninguntur arbitrantur: nam
et quibusdam languidioribus, & profusis
omnibus qui sine illo nequeunt saltem corporis
utiliter, humanissime, ac modestissime præbe-
re faciunt. Et sic iste immolus reculentes
fractore animorum, nec sana suspitione debita-
ter citius quam saniores sunt.

CAPUT IV.

Ieiunium ecclesiasticum est actus virtutis. In-
 super opus satisfactorium est, & merito-
 rium, si necessariis conditionibus prædi-
 tum sit.

NON est facile dictum, in quot contra-
 rias opiniones distrahatur hæreticum
 recentes, tum antiqui, dom de utilitate
 & fructu, cultu, & merito ieiunii sermo-
 nem instituit. Iovinianista nihil professe
 ieiunium esse utilem, teste Augustino Libo
 de hæreticis hæc. lxxxii. sic (Iovinianus)
 omnia peccata, sunt Stoici philosophi, paria
 esse dicebat, nec posse evitare hominem leti-
 cro regenerationis accepto, nec aliquid præse-
 re ieiunia, vel a cibus abstinentiam.
 Idem docuerunt Beugnardi. Lutherus non negat
 utile esse ieiunium ad macerandam car-
 nem; meritorium autem esse minime con-
 cedit in responsione ad Ambrosium Cathari-
 num. *Hodie si ieiunatur, non ut caro mortifi-*
ficetur, sed quia bonum sit hoc die ieiunasse,
istò, vel isto cibo abstinuisse, quæ calum
facies Antichristi? Lutherus, cui, ipso telu-
quo, cum demone necessitudo erat, obique viden-
dem prodit imaginem, faciemque obtrudit.
 Calvinus Lib. IV. Instit. cap. xii. §. 14.
 plura invicem pugnantia proferit: modo iei-
 unium liberatum, modo necessarium, modo
 liberatum, modo superfluum prædicat. *De*
ieiunio ergo (inquit loco citato) dicantur

non nihil: quia plurimi dum non intelligunt
 quid utilitatis habeat, non adeo necessarium
 esse iudicant, alii etiam ut superfluum pro-
 fessu, reiciunt: & alii eius non deo cogito,
 facili est in superstitionem lapsus. Deinde §.
 19. persequitur fines in quos legitimum ieiunium
 referunt. enarrare. Sanctum, & legitimum
 (inquit) ieiunium tres habet fines. Ex vniu-
 ersitate vel ad macerandum, & subigendum
 carnem, ut loquitur, vel ut ad præter, ac fac-
 tibus meditationibus melius sinus comparat, vel
 ut testimonium sui nostræ coram Deo humili-
 tatis, dum volumus rectam vestram coram ipsa
 cogitari. In hoc itaque Lutherani, & Calvinis-
 ticæ conveniunt, quod ieiunium absolute spe-
 ctatum ad abstinentiam, carnem animamque ad
 præcedendum duntaxat, utile, quod non necessarium
 indicant. Sanctum etiam vocant, ut Calvinus,
 si ad præfatum fines dirigatur. Cum vero
 de Catholicorum loquuntur ieiunio, illud iu-
 peditiosum habere respectum tradunt; quan-
 tum ad spiritum, ut carnem, & concupiscentiam
 subigat, ut spiritus corpus subiciat, ut
 carnis cogitatio, & humilitatis argumentum Deo
 exhibeat.

II. Uti autem hæreticos, qui nostra iei-
 unia traducunt tamquam superfluitia audent,
 retinamus, id quod de ieiunio Catholicæ
 docent, edisserendum oportet. Ieiunium abso-
 lute, & per se sumptum res media est. In
 hac acceptioe nec virtutum, nec virtus est.
 Imponunt ergo nobis Calvinistæ, Lutherani-
 que, dum fructum, nos docere, ieiunium o-
 pus esse tuæ naturæ, & ex opere operato,
 ut dicitur, meritorium, ac satisfactorium.
 Virtutem enim, nobis parentibus, sapit ieiunium,
 si ut malum finem referatur; ut si
 quis ieiunet, ut o vita decedat, vel avaritie
 fudeat: virtutem vero recipiet, si deliberato
 animo eligat ad carnis perturbationem com-
 pendandam, ac in bonum dirigatur finem.
 Media res est, quando a nono, & malo fine præ-
 tenditur, ut cum quis abstinet, quia quod co-
 modat, aut bibit, non habet. Dicuntur ergo,
 ieiunium esse actum virtutis, cum ad bonum
 hoc finem referatur. Ad virtutem abstinenti-
 æ, & temperantia pertinet, cum delectationibus
 cibi, potulque modum præscribit.
 Quæ ieiunat, ut Ecclesie obediat, obedientiam
 virtutem exequitur; quæ ieiunium servat, ut
 melius amet, religionis officium exerceat; de-
 cet ad altorum virtutum fines ieiunium refer-
 rat a ieiunante, ad eadem quoque perti-
 net: proprie tamen actus abstinentiæ.
 Audiamus Angelicum, qui ante oculos Lu-
 theranorum, & Calvinistarum, doctrinam
 Catholicorum de tempore expulserit. 2. quæst.

cxlvii. artic. 1. his verbis. Respondet dicitur
 dum, quod ex hoc aliquis actus est virtuosus
 quod per rationem ordinatur ad aliquod bonum
 honestum. Hoc autem convenit ieiunio. Assu-
 mitur enim precipualiter ad tria. Primo quidem
 ad concupiscentiam carnis reprimendam...
 Secundo assuatur ad hoc quod mens liberet
 elevetur ad spiritualia contemplanda... Tertio
 ad satisfactorium pro peccatis. Unde Isai. li.
 dicitur: Convertimini ad me in toto corde vestro,
 in ieiunio &c. Ieiunium autem quod Ecclē-
 sia præcipit, in hos fines referatur: & id
 circa aliterius, ieiunium, quatenus
 ecclesiasticum, nempe ius conditionibus
 præditum, opus esse, non medium, led re ipsa
 bonum; nisi ieiunantis malitia in pravum
 finem detorqueatur.

III. Ad meritum, & satisfactorium quod
 attinet, certum in primis est, ieiunium cre-
 dere, seu impetrare bona temporalia. Siqui-
 dem Achab ieiunanti mala ei comminata
 Deus inferre desistit. *Immanitate & demer-*
itis in loco... Dicit igitur humilitatis est mei
caussa, non iudicium meum in diebus eius.
 Lib. III. Reg. cap. xxi. Idem patet ex Lib.
 I. Ezechie cap. viii. *Ieiunaveritis autem, &*
requiram Deum vestrum pro hoc: & evenit
multis pro peccato. Niveite triduum ieiunium sui
civitatis liberacionem evitatur. Hoc enter
ieiunium indicit Iona Propheta: Homines,
Quæstantia, & boves, & pecora non estis
quæquam, nec pascentur, & agnovi non bi-
bitur. Quid autem accidit? Et vidit Dominus
opera vestra, quia converti sunt de via sua
malis, & miseris est Deus super malitiam.
 Quod plura? Virtute ieiunii demones a corpo-
 ribus pelluntur, ut habetur Math. xvii. *Hæc*
autem genus non eicitur nisi per orationem, &
ieiunium. Unde infer. *Almanus Libro de*
virginitate: Vide ergo quid faciat ieiunium,
ambros sanat, dissipationem efficit, demones
habet, sed, ne post ista tenera dicit, habet
quæquam, ut postquam in Ezechie... Scribitur
autem quod ad discipulos dicitur: & Dominus,
declaret nobis quatenus patet immundi spiritus
propellatur? Quibus responsio est Dominus:
 Hoc genus demorum non eicitur, nisi ieiunio,
 & oratione. *Quisquis igitur ab hoc*
hoc immundi spiritus evocatur, certum habet
debit hoc plerumque, ieiunium rogatum, &
scilicet spiritus malis aspicitur abscidat.

IV. Neque ieiunium vitæ in impetatione
 sicut temporalium bonorum; sed & ad al-
 sequenda spiritualia, atque æterna dona
 plurimum valet. Quod expressa Evangelii
 auctoritate probatur. Cum ieiunatis (dicitur
 Matth. vi.) nolite fieri sicut hypocritæ

BIBLIOTHECA MUSEI HISTORICO-NATURALIS MUSEI HISTORICO-NATURALIS

tristes: exterminavit enim facies suas, ut appa-
reant hominibus ieiunantes. Amen dico vo-
bis, receperit mercedem suam. Forma de-
inde exhibetur illius ieiunii qui post festum
Deo mercedem recipere, dum subditur: Tu
autem, cum ieiunas, unge caput tuum, &
faciem tuam lava, ne videaris hominibus iei-
unans, sed Patris tui, qui est in abscondito:
& Pater tuus, qui videt in abscondito, retri-
buet tibi. Ut itaque supernaturalia premia iei-
unia nostra assequantur, non ob alium fi-
nem ea peragere debemus quam ut Deo pla-
ceamus, atque in ipsam Deum, et universalium
finem, caritatis amore referantur oportet.

V. Pollicem ieiunium opus est satisfacto-
rium pro peccatis nostris, nobis Deum pro-
pitium, & placabilem reddens: quod patet
ex ipsa Scriptura evincitur. Nam Propheta
Ioel inter opera penitentiarum quae populo pro
peccatis imponit, ieiunium praecipit. Con-
vertimini ad me in toto corde vestro, in iei-
unio, & in fletu, & in planctu... Cavete
intra in Sion, sanctificate ieiunium. Anne
pob cordis contritionem in peccatorum con-
versione ieiunium recitasset Propheta Ioel,
nisi Deo gratum foret, plurimumque ad sa-
tisfaciendum pro peccatis valeret? Nonne
David, ut penam aliquam Deo solveret pro
suis criminibus, illumque placaret, ieiunium
humiliabat animam suam? Psal. xxxiv. Hu-
miliabam in ieiunio animam meam. Nonne
ieiunantes filii Israel cum Samuele Dei vin-
dicam a se averterant? 1 Reg. vii. Nonne
Achab impius Dei furoribus, ob vincam
Naboth raptam, succedentem delinivit, cum
fisco, & ceteris indutus ieiunavit? Il Reg. x.
Idem praesulterum Ninivite tempore Ro-
gae: idem Iudaei tempore Esther: idemque ex-
inanerunt cum veteris, tum novi testamenti
locis constat.

VI. Quae dicta sunt, Patrum auctoritate
confirmantur. Tertullianus Libro de ieiunio
ait: Omnitium ergo vitium liberationem hoc
est cibus, qui rationi invidiosa cibo. Et ob-
servatio praecipio primordiale tam deflectione
exparetur, ut homo per eandem materiam cau-
sa Dei satisfaciatur, pro quam offenderit. S.
Cyprianus sermo, de lapsis sub finem inquit:
Iram. Et essentus eius ieiunium, fletibus,
placibus, sicut manus ipse, placemus. S.
Basilis orat. 1. de ieiunio haec habet: In
merito nullumque peccatum, faciemus per
penitentiam: sed penitentia sine ieiunio va-
na. Et infra haec est: pro ieiunium satisfac-
tio Deo. Neque loqui satisfaciendi, sed &
merendi vim indiscriminatum Patres ieiunio
adiudicant.

VII. S. Augustinus ser. lxx. de temp. edic.
Lxx. qui est secundus dom. 1. Quodreg. haec
scribit. Quantum sit ergo ieiunium, bre-
vi sermone, exemplis additis, discemus.
Moses primus, quadraginta diebus, et no-
ctibus cum ieiunasset, legem Domini accipere
meruit, per quam populus imperaret. Impe-
traverunt unius hominis ieiunia quod totius
populi satisfactio desperaverat. Advertamus ergo
quanta sit inter ieiunium & satisfactionem
distantia, inter ventrem vacuum, & pul-
mones spulis estuantes. Moses ergo, qui ieiun-
avit, Deum vidit; populus, qui manduca-
vit, & bibit, idola fabricatus est. Sed
quid de Moysse, & Israeliticis multitudinis lo-
quar? Princeps ille humani generis Adam
quandam servavit serenos mandatum, in pa-
radiso fuit; ubi vere comedit, etiebat est de
paradiso, & qui in paradiso Dei virgo fuerat,
etiebat de paradiso imperavit uxorem.
Semper enim iuncta est satisfactio lasciviae.
Vicina sibi sunt venter, & genitalia. Et pro
membrorum ordine orbis vitiorum intelligitur.
Eiecit ergo nos de paradiso, reducta est venter,
reducta ieiunium. Divinus ergo quid sanctus
Moses meruit ieiunando, deinde & cuncta vi-
deamus. Saulus Elias ieiunans etiam elementa
famuletia sunt. Hic dicitur tribus annis, & sex
mensibus calum clausus. Videte quanta sit Dei
clementia erga ieiunando... Videte quanta sit
ieiunium virtus, ut id satere ieiunia valeant
quod Apostoli negaverant. S. Leo ser. 1. de iei-
unio septimi mensis inquit: De per humilitatem
ieiunii contra omnes hostes vestros divinum me-
ritum vestrum. S. Ioann. Chrysolomus sermo
de ieiunio ait: Ieiunans, qui peccatis ieiunat,
ut non peccet; ieiunans, ut accipiat ieiunia, et
permaneat quae accepit. S. Ambrosius epist.
lxxxii. ad Ecclesiam Vercellentem inquit: Qui
sunt hi praecipit non, qui meritum excludunt
ieiunii? Innumeros alios Patres brevitas gra-
tia omitto.

VIII. Respondent uno ore Lutherani, &
Calvinistae, Patres antiquos rethorice exag-
gerationibus longius quam par fuerat, pro-
vectos esse, & a veritate discessisse, cum de
ieiunio locuti fuerunt. Calvinus Lib. 11.
Instit. cap. xli. §. 10. expresse scribit, Pa-
tres semina superstitionis icelle in suis ieiunio-
rum encomiis. In illius verba. Qua in
parte non in totum excusare audeo velere,
quae et superstitionis quaedam fontana teoribus
& occasione praedicta ieiunium, quae post-
ea exorta est. Occurrunt quidem interdum sa-
nae, & prudentes de ieiunio sententiae; sed
postea occurrunt subinde immoderate ieiunium
laudes, quae ipsum inter praecipuas virtutes ex-

CAPUT V.

De ieiunio Quadragesimae: de illius varietate,
& de causis institutionis eiusdem.

I. SACRAM quadragesimale ieiunium, tam-
quam quadragesimale ieiunium inventum, im-
probat Calvinus Lib. IV. Institut. cap. xli.
§. 30. Et tunc postulat involvatur superstitionis
Quadragesimae observatio: quia & vulgus ex-
tremum aliquod observatione Deo se in ea pra-
estare voluntatis. & Pastores eam commenda-
bant pro factis Christi imitatione, cum pla-
num sit non ideo ieiunasse Christum, ut alius
exemplum praebere. Mirum est tam credu-
lum hallucinationem hominum acuti iudicis
obrepere potuisse. Calvinus accedunt omnes
Lutherani, & Calvinistae, qui, quemadmo-
dum cadibatur, ita & ieiunia de medio sus-
tulerunt. Quia, inquit Augustinus, venter,
& genitalia sibi vicina sunt. Quapropter
qui venter indiget, ventrem refecti oportet:
quia, subdit Iohannes S. Doctor, pro men-
torum ordine ordo quoque vitiorum existit.
Sed ad rem.

II. Ecclesia catholica docet, ieiunium
quadragesimale ab ipsis Apostolis institutum
fuisse, & non interstitio temporum serie a fi-
delibus observatum tempore esse. Quod evin-
citur in primis celebrato libro D. Augustini re-
sponso Lib. IV. adversus Donatistas. cap.
xxiv. Quod universae tenet Ecclesia, nec Ec-
clesia solus, sed semper veterum et
universi auctoritate apostolorum traditione testi-
monio creditur. Insuper autem ieiunium qua-
dragesimale neque in Scripturis, neque in
Concilii primam facta legitur. Illius ergo
origo ab Apostolis ipsi repetenda est. Pri-
mum generale Concilium in Ecclesia celebra-
tum, fuit Nicenum 1. Hoc autem Con-
cilium ieiunium quadragesimale, tanquam pro-
prie tempore instituit, meminit can. v. Con-
cilio vero celebratum, unum quidem ante Qua-
dragesimam Paschae, ut omni discussione sub-
lata, minus offeratur Deo purissimum. Se-
cundum vero circa tempus autumnum. Quod
confirmatur et his quae de controversia cele-
brandi Paschae, sub Victore Papa, & Ale-
xandro Severo exorta, narrat Eusebius His-
tor. Lib. V. cap. xxiii. Omnes per. Afferre
Ecclesiae, vetusta quaedam traditio, circa
quarta aetate luna solutarius Paschae festum
diem celebrandum esse testatur... Cum tamen
religiosa votum orbis Ecclesiae alio more
ate.

invenitur, qui ex Apostolorum traditione prescriptus etiam non servatur, ut scilicet non alio quam in resurrectionis dominicæ die, ieiunia solvi licet. Hoc ipse colligitur ex Epistola Imperatoris Constantini Magni data Ecclesiis, quam refert Eusebius Lib. III. de Vita Constantini, cap. xviii. edit. Val. *Consideret, queso, (inquit) vestra sanctitatem ieiuniorum, quam grave sit, & intolerantem iisdem diebus aliis quodam ieiunio intentum esse, alios vero coarctare celebrare, & post dies Pasche, alios quidem in resurrectionibus, & autumno ieiuniorum vestrorum, alios vero de pasche vacare ieiunio.* Præcipit ergo Nicæno Concilio ieiunium quadragesimalis institutio. Conspicit, Nicæno prothema, ieiunium item Quadragesimæ meminerunt. Quæsentio celebratum anno 324. cap. xii. anathematizans præter eos subijci, qui sub specie sanctorum vitæ ieiunia Ecclesiæ communia solvant. Si quis coram qui continentia student, alioque necessitate corpora, traditam communis ieiunia, & sub Ecclesiæ custodit, superbiendo distulit, stimulo suo vegetantem impetit, anathema sit. Concilium vero Lateranicum anno 364. plures canones edidit pro observantia ieiunii Quadragesimæ. Can. xlii. ait: *Non oportet in Quadragesima panem edere, nisi sabbate, & sabbato dominicis; & can. lii. Non oportet in Quadragesima ieiunium, nisi natiuitate celebrare.* Posteriorum Conciliorum textus recedere non vult, quoniam perveniunt.

III. Veteres Patres, tum Græci, tum Latini, hanc excepto, Quadragesimæ mentionem fecerunt. Quæ ieiunium est, huiusmodi eorum ieiuniorum, necesse est. Unum vel alterum proferre sufficit. Omnes veteres apostolici prolixius hominibus, in Levit. *Nec he, inquit, ieiunia dicimus, ut abstinentia christiana sine iaculo. Habent enim Quadragesimæ dies ieiunia conferatæ, Athanasius episcopus ad Orthodoxos ait: *Vestris Præbitero, & laico in die tracti, viginti a cetero suo divinis ad tribum Cæsarum rapari, & in carcerem conici. alios sicut edidit, alios flagellis cæcis, panis ieiuniorum ministris, & virginibus necedatis. Hac autem sub Pascha in sacra Quadragesimæ acta sunt, per quæ tempus ieiunio deatæ sunt.* Quinimo plures ex Patribus docent, ad ipso Dominus institutum fuisse Quadragesimæ ieiunium, in verbo exemplo istum, atque Apostolus ex Spiritus sancti precant inspiratione illud instituisse.*

IV. Obiiciunt auctoritatem Cassiani, qui collat. xxi. cap. xxx. hæc habet: *Sicut dicitur, hæc observantiam Quadragesimæ, quamdam Ecclesiæ illius primitivæ perfectio*

inviolata permansit, penitus non fuisse. Non enim præcepti huius necessitate, nec quasi legali sanctione constructi, ad hunc ieiuniorum terminum clauderentur, qui totum anni spatium æquali ieiunio concludebant. Et Respondetur primum, hæc Cassiani narrationem evertere opiniones Lutheranorum, & Calvinistarum. Quandoquidem, non modo quadragesimæ dies, sed totum annum, Cassiano teste, ieiunabant primi Christiani. Favet ne Cassianus Lutherani, qui vel ipsa Quadragesimæ ieiunandum pernegat? Secundo dicimus, falso obijci quod Cassiano viro contemplationis addicto debeatur, fallum esse primos Christianos per totum annum ieiunasse: ex nullo liquidem antiquitatis monumento id colligi potest. Opusculum aperte docent omnes Patres. Tandem Cassianus asserit, omnium Sacerdotum consensu lesam servandi ieiunium conditum fuisse: *Id est, ante apostolos, Sacerdotibus placuit, ut homines, & ad quæ sanctum ieiunium ieiuniorum institutio restituerent, & veluti legalium destinatum necessitate compellerent.* Ex Cassiano itaque habetur, primum Christianos, qui divino amore flagrabant, libera electione ieiunasse; deservente vero caritatis ardore, temporis tractu, ex imperio omnium Sacerdotum quadragesimæ ieiunium observare posteriorum secularium valeant. Quæ autem hæc colligere Reformati vident ad fovendam suam intemperantiam, ventrique studium, sane non video.

V. Ad varietatem Quadragesimæ quod spectat, præsumam diversam Catholicorum consuetudinem patefacere, ostendam hæc est differentia quod Catholicos inter & hæreticos in quadragesimæ ieiunio observantiam intercedat. Non modo Catholici vel ipsi præterit Ecclesiæ tenent, sed & hæreticorum plures, quadragesimæ ieiunia observabant. Montanisti singulis annis tribus Quadragesimis corpora sua macerabant, & ieiuniorum Montani decepti. Catholici autem apostolicæ traditione instruiti unam celebrant Quadragesimam, ut testatur Hieronymus episcopus ad Marcellam: *Nos novam Quadragesimam secundum traditionem Apostolorum, toto anno, tempore nobis contra ieiunamus.* Illi (Montanisti) tres in anni faciunt Quadragesimas, quasi tres passus sint Salariorum.

VI. Unam itaque Quadragesimam ieiunasse a primordiis Ecclesiæ Catholicos, certum est. Nominis autem Quadragesimæ recentis hæretici, non quadragesimæ, vel prope quadragesimæ, nimirum triginta vel prope triginta dies, intelligi volunt; sed continentur, primis

Chri-

Christianos ieiunio vel quadragesimæ horarum, aut unius, vel trium dierum Quadragesimam hæc implivisse: idque auctoritate quorundam Patrum evincere conantur, quibus assensit Laurentius. Verum Catholici communi assensio docent, in Ecclesiæ catholice ieiunium quadragesimale, seu paschale semper fuisse dierum quadragesimæ, aut prope quadragesimæ, nempe triginta sex. Idque constat ex omnibus Patribus, qui ieiunium antepaschale explicant, ad quadragesimæ dierum spatium illud extendunt. Anne ieiunium unius, vel alterius diei quadragesimale vocabantur? Anne Patres omnes assensissent, Catholicos Quadragesimam ieiunare ad exemplum Moysi, Eliæ, & Christi, nisi quadragesimæ dies, quemadmodum illi, ieiunassent? Quod vero Ambrosius, Mediolanensis Ecclesiæ confitebuntur indicans, scribat, Quadragesimam quadragesimæ duos dies continere, & quibus subdilatit dominicis, in quibus non ieiunatur, remanent triginta sex, nisi officii communi universalis Ecclesiæ contemndi ieiunandi quadragesimæ dies.

VII. Obiiciunt Irenæum apud Eusebium Lib. V. hæc scribentem: *Illi quidem se putant unum diem ieiunare debere, illi alios, illi etiam plures, illi quadragesimæ diurnas horas, & nocturnas commentantur suum diem.* Respondetur, Irenæum loqui de continuatione ieiunii in ipsa Quadragesima abique omni cibo; id est, aliqui unum, alii duos, alii quadragesimæ horas transiebant, quin aliqui cibi famerent. Hic est sensus illorum verborum sensus. Quis enim scire mentis notis diei ieiunium Quadragesimæ nomine exprimeret? Quid plura? Hanc ipsam abstinentiam, seu diversitatem abstinentiæ a cibo duobus diebus in Quadragesima, seu in magna Quadragesimæ hebdomada, in qua levius observabatur ieiunium, improbat ipse Irenæus apud eundem Eusebium. *Hæc veteritas (inquit) in observando ieiunio non modo primam nata est, sed multo ante apud maiores nostrum capis, qui negligentes, ut vixissent esse, præsertim, ex simplicitate, & ex imperitia certam consuetudinem posteris tradiderunt.* In quibus Irenæi verbis colligitur, & ieiunium observatum fuisse a maioribus suis, & abstinere ex præsentium necessitate in quodam improffice.

VIII. Obiiciunt, divum Basilium docuisse, dies quoties tantummodo ieiunandum esse: Socraticum scribere, Romanos tres dumtaxat hebdomadas ieiunasse suo tempore; & Ambrosium narrare, Christianos non quadragesimæ, sed quinquaginta dies, & contra alios

Cons. Theol. Tom. V.

triginta tantum dies solitos fuisse ieiunare. Respondetur, divum Basilium cuiusque hebdomadæ quinque dies numerare, eo quod Græci sabbati, & dominicis diebus ieiunium solvabant, quibus detractis, quinque superflui dies. Idque constat ex ipso Basilio, qui ad ieiunium quadragesimæ dierum efficacibus adhortationibus populum excitabat. Ad Socraticum quod attinet, alii respondent, nullam eisdem, Novationum hæresin inquit, si dem adhibendam esse, alii dicunt, textum Socratici corruptum esse. Ut ut sit de Socratici textu, sanctus Leo Socratici corvum, qui eodem tempore Romanam Sedem tenebat, conceptis verbis in suis sermonibus docet, Romanos quadragesimæ dies ieiunasse. Legatur sermones III. IV. v. & vi. Idem affirmant Hieronymus, & Chrylogosus. Maior ne fides habenda Socratici, Græco, Novationum, Aeriano, Romaque distant, quam D. Leonis Romæ degenti? Ad ultimum respondetur Ambrosium quinquaginta dies numerare respectu illorum qui more Græcorum sabbati diebus non ieiunabant. Hinc detractis sabbatis, & una addita hebdomada conficitur numerus quadragesimæ dierum.

IX. Solet inquiri, quo die inciperit, quove desinet quadragesimale ieiunium. Respondet veritissimè esse, illud incipere feria secunda consequente dominicam, que dicitur Quinquagesimæ. desine vero sabbato precedente hebdomadam sanctam. Hinc sequidem hebdomada intra dies quadragesimæ non computabatur; sed recedens dominicæ passionis deputata erant: emque transiebant fideles ieiunio levioris, in quo xerophagis, id est pane, sale, & aqua vivebantur. Quod demantari potest ex Libro V. constitutionum, que dicitur Apostolicæ cap. xxi. ubi, postquam præcipitur servandum esse ieiunium Quadragesimæ, subditur: *Collaborato xero ieiunium hoc ante ieiunium Pasche, incipiens quidem a secunda feria, desinens vero in festum. Deinde, dimisse ieiunio, incipit sanctam hebdomadam Pasche, ieiunanteque omnes cum timore.* Idipsum indicat Epiphanius in Doctrina compendiaria. Nec ulla apud Græcos, sed etiam apud Latinos consuetudo illa obviante videtur, ut S. Augustinus episcopus. *ext. edit. Loci. & S. Leo serm. v. de Quadragesima inuere videtur.* Quod testimonium Rabani Mauri confirmatur. Hic enim Lib. II. de Inst. Cler. cap. xxxiv. inquit: *Notandum tempore est, quod a Quinquagesima ieiunium incipere, quod Romanos, Theodosius sepe memoratus Papa constituit, ut per septem hebdomadas ante Pascha corpus ieiun-*

111

niis esurgens, qui alias septem post Pascha
*postea diem ieiunio nos quadragesimam dierum
 ieiunio preparari, ut digni possimus divinis
 interesse mysteriis. Tertia, ut Christianorum
 animas, peccatorum foribus expiatis, ieiunio
 rursusque severitate caligatis corporibus, di-
 vina constituantur manducandi sacrum Chris-
 ti corpus, ut inquit D. Hieronymus in cap.
 III. Ioan. Dominus missus ad predicationem
 mundi ieiunio quadragesimæ dies; & heredi-
 tatem nobis ieiunii derelinquit, ad spon-
 sas corporis sui sub hac numero nostras animas
 preparat. Quarta ut pensam aliquod Chris-
 tianis divine iustitiæ solvant pro offensis illi
 irrogatis totius anni cursu. Ideo inquit S.
 Leo ser. IV. magna divina institutio salu-
 tibusque provisione est, ut ad reparandam
 mentium puritatem quadragesima nobis dierum
 exercitatio moderetur, in quibus aliorum tem-
 porum culpas, & pia opera redimerent, &
 ieiunio iuste deservantur. Quinta, ut perabi-
 lissimum quadragesimam decimas vite nos-
 træ Domino offeramus. Siquidem dierum
 totius anni decima pars sunt dies triginta sex,
 qui proprie, ut dictum est, constituunt ieiunium
 Quadragesimale. Sic Gregorius Magnus
 homil. XVI. in Evang. inquit: Ita referre con-
 temimus Deo decimas dierum... ieiunium
 quadragesimale est decima totius anni. Sex-
 ta, ut Christiani Redemptoris sui, sancto-
 rumque Prophetarum Moysis, & Eliae ieiunio
 quadragesimæ dierum, sin omnino, sicutem
 ex parte imitarentur; sicut ait Chrysolomus
 hom. I. in Gen. Dominus noster Iesus Chris-
 tus & ipse quadragesimæ ieiunio deservit,
 ut certamen contra diabolum aggressus
 est, omnibus nobis exemplum daret, ut per
 illud amemur, & ex illo robur sumamus. &
 Septima, ut Christiani, non solum pro se-
 metipsis, sed etiam pro catechizantibus, qui
 oim sabbato paschali baptizari solebant, ef-
 ficacius orent. Quam rationem tradit S. Am-
 brosius serm. LVII.*

X. Plures assignantur causæ cur institutum
 fuerit ieiunium Quadragesimale. Septem præ-
 cipue recenserunt. Prima, ut impletur il-
 lud Christi Domini apud Mattheum cap. IX.
 Venit autem dies, cum adferretur ab eis Iosus.
 & tunc ieiunabunt: ad que verba aliud
 dicit Tertullianus lib. de ieiunio cap. II.
 Certe in Evangelio illos dies ieiunio deter-
 minatos putant in quibus abbas est Iosus.
 & hoc esse tam solis legitimos ieiuniorum
 Christianorum. Secunda, ut fides ad maxi-
 ma passionis, & redemptionis dominicæ
 mysteria celebranda prepararetur ieiunio, præ-
 cipuis, & elemosinis, ut inquit S. Leo ser.

x. de Quadrage. Cognoscimus ad celebrandum
 Pascha diem merito nos quadragesimam dierum
 ieiunio preparari, ut digni possimus divinis
 interesse mysteriis. Tertia, ut Christianorum
 animas, peccatorum foribus expiatis, ieiunio
 rursusque severitate caligatis corporibus, di-
 vina constituantur manducandi sacrum Chris-
 ti corpus, ut inquit D. Hieronymus in cap.
 III. Ioan. Dominus missus ad predicationem
 mundi ieiunio quadragesimæ dies; & heredi-
 tatem nobis ieiunii derelinquit, ad spon-
 sas corporis sui sub hac numero nostras animas
 preparat. Quarta ut pensam aliquod Chris-
 tianis divine iustitiæ solvant pro offensis illi
 irrogatis totius anni cursu. Ideo inquit S.
 Leo ser. IV. magna divina institutio salu-
 tibusque provisione est, ut ad reparandam
 mentium puritatem quadragesima nobis dierum
 exercitatio moderetur, in quibus aliorum tem-
 porum culpas, & pia opera redimerent, &
 ieiunio iuste deservantur. Quinta, ut perabi-
 lissimum quadragesimam decimas vite nos-
 træ Domino offeramus. Siquidem dierum
 totius anni decima pars sunt dies triginta sex,
 qui proprie, ut dictum est, constituunt ieiunium
 Quadragesimale. Sic Gregorius Magnus
 homil. XVI. in Evang. inquit: Ita referre con-
 temimus Deo decimas dierum... ieiunium
 quadragesimale est decima totius anni. Sex-
 ta, ut Christiani Redemptoris sui, sancto-
 rumque Prophetarum Moysis, & Eliae ieiunio
 quadragesimæ dierum, sin omnino, sicutem
 ex parte imitarentur; sicut ait Chrysolomus
 hom. I. in Gen. Dominus noster Iesus Chris-
 tus & ipse quadragesimæ ieiunio deservit,
 ut certamen contra diabolum aggressus
 est, omnibus nobis exemplum daret, ut per
 illud amemur, & ex illo robur sumamus. &
 Septima, ut Christiani, non solum pro se-
 metipsis, sed etiam pro catechizantibus, qui
 oim sabbato paschali baptizari solebant, ef-
 ficacius orent. Quam rationem tradit S. Am-
 brosius serm. LVII.

CAPUT VI.

De ieiunio quatuor temporum, feriarum quatuor,
 & sabbati, Adventus, Ieiunium, vigiliarum, rogationum, & de ieiunio
 Iosus, Iosus, ac de diebus quibus
 ieiunare non licet.

I. Quædammodum ieiunium quadragesimale
 ab Apostolis institutum fuisse negant
 Lutherani, & Calvinistæ, sciebat
 qua-

quatuor temporum longe post etatem Apo-
 stolorum pontificia auctoritate inventa esse,
 pugnantissime defendunt, maxime Dalleus,
 & novissimus Samuel Balnagius in suis anna-
 libus politico-eccllesiasticis ad annum 219.
 num. 8. Communis tamen Catholicorum len-
 tentia originem ieiuniorum, que quatuor ap-
 ni temporibus in Ecclesia catholica observan-
 tur, ab Apostolis repetit. Quod probatur in
 primis ex Actis Apostolorum cap. XXVII. Multo
 autem tempore peracta, & cum iam non es-
 set tuta navigatio, & quod & ieiunium non
 preterisset, constituitur ex Paulus. Quibus
 verbis legit videtur de ieiunio hiemali, seu
 decimi mensis, qui quidem tempore navigatio-
 nis tuta esse non solet. Deinde S. Leo, di-
 ligentissimus traditionum apostolicarum inve-
 stigatore, aperitissime docet, ieiunium istud ab
 Apostolis institutum fuisse serm. VII. Aposto-
 lica inquit institutio, dilectissimi, que
 Dominum nostrum Iesum Christum ad hoc ve-
 nisse in hunc mundum noscitur, ut legem non
 solveret, sed impletet.... Quod igitur ex ve-
 teris predicationis doctrina purgationem ani-
 marum, corporumque nostrorum ieiunium septi-
 mensi assignatur; non legalibus nos oer-
 tibus subicimus, sed utilitatem continentia,
 que Christi Evangelio servit, amplectimur.
 Ex sermone VIII. Iusque observantia utilitas,
 dilectissimi, in ecclesiasticis præceptis est
 constitutum ieiunium, que ex doctrina Spiritus sancti
 ita pro totius anni circulum distributa
 sunt, ut lex abstinentia omnibus sit adscripta
 temporibus. Siquidem ieiunium veniens in
 Quadragesima, affertur in Pentecoste, autu-
 mali in mensi septimo, hiemale autem in
 hoc, qui est mensis celebramus. Hæc sane
 sunt ieiunia, de quibus in præsentia agimus.
 Subdique S. Pontifex ser. VII. ab universa
 Ecclesia hæc ieiunia celebrari. Fallitur ergo
 Dalleus, cum asserit, hæc ieiunia in sola
 Romana Ecclesia tempore sancti Leonis ob-
 servata fuisse.

II. Aliquam tamen circa tempus obser-
 vandi eiusmodi ieiunia fuisse variegata, ut
 notat concilium Carolicæ, immo & circa nu-
 merum. Nam primum trium temporum
 ieiunium servabatur, deinde quartum decreto
 Callisti additum est, ut observat Bellarminus
 lib. II. de bono oper. cap. XIX. Quod ad tem-
 pus attinet, primum ieiunium verum sub
 initium mensis martii celebrabatur, nullo ha-
 bito ad Quadragesimam respectu. Secundum
 ieiunium celebrabant secunda hebdomada
 quartæ mensis, nupte iunii. Tertium tertia
 hebdomada septimi mensis, idem septembris.
 Quartum tertia hebdomada decembris, ut

colligitur ex Concilio Moguntino, anno 813.
 celebrato. Communis tamen celebrata fuerunt
 hæc quatuor ieiunia in temporibus quibus
 nunc perarantur: nimirum primum in
 prima hebdomada Quadragesimæ, secundum
 in hebdomada Pentecostes, tertium in ter-
 tia hebdomada septembris, & quartum in
 tertia hebdomada decembris. Quem ordinem
 describit S. Leo, & Gelasius prius: &
 hic ordo etiamnum servatur in Romana ca-
 tholica Ecclesia. Ex hæc varietate inferimus,
 probabile satis esse, Apostolos sub præcepto
 non imposuisse ista ieiunia, sed sub consilio.
 Si enim fuissent sub præcepto imposita, ma-
 ior certe existit in eorum observantia firmi-
 litudo. Concluditur tamen temporis cur-
 sum vim legis obtinuit; & deinde propter fi-
 delium negligentiam præcepta addita a sum-
 mis Pontificibus fuerunt. Quod vero in Ec-
 clesia Romana antiquissimo tempore sub præ-
 cepto ieiunia ista servarentur, constare potest
 ex ter sermonibus sancti Leonis, de his ieiunio
 recensitis.

III. Quædam instituti eiusmodi ieiunia
 recenserunt a S. Leone ser. VI. de ieiun. se-
 ptimi mensis. Prima est, ne Christiani in mo-
 rali virtutum excitatione Iudeis palmam
 cederent. Ieiunabant autem Iudæi quatuor
 anni temporibus, nupte mensis quarto, quinto,
 septimo, & decimo: quorum ieiunio-
 rum meminit Zacharias Propheta cap. VIII.
 Ieiunium quartæ, & ieiunium quintæ, &
 ieiunium septimæ, & ieiunium decimæ mensis
 erit domus Iudæ in gaudium. Secunda, ut
 decima Deo preces offerat, pro copiosis ter-
 re frugibus, & pro ministrorum ordinatio-
 nibus: Præfatis enim temporibus sacri Ordinis
 conferuntur. Tertia, ut nullum fit anni
 tempus a ieiunio vacuum; sed quemadmodum
 dies quatuor anni partes, ita eissent in eorum
 singulis data ieiunia; & sicut quælibet pars
 ter complectitur menses, similiter quodlibet
 ieiunium tribus diebus pararetur.

IV. Ieiunium quartæ, & sextæ seræ au-
 gustianum fuisse in Ecclesia, fateor vel
 ipse Samuel Balnagius in suis memoratis an-
 naliibus ad annum 877. num. 8. inquit: I
 Augustinus sibi videtur assignare ieiunia mer-
 curii, & veneris, documentum est. Cleonus Al-
 denensis, qui de glosso suo suo scriptum
 reliquit: Novus ipse ieiunio quoque exigentia
 bonum dierum, quartæ, inquam, & sextæ.
 Negat tamen ab Apostolis originem ducere.
 Idemque asserit Dalleus; eundem scilicet.
 Ceterum ieiunium istud sub ipis Apostolis
 coepisse, & ab illdem institutum fuisse, mo-
 numentis satis valida evincitur. Et in primo

id constat ex decretis primitivæ Ecclesiæ, quæ Apollonius ipse adjuvatorum sub nomine Canonum Apolloniorum. Canon. LXIX. hæc continet: Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor festum Paschæ Quadragesimam non ieiunet, vel quartam diem, vel parasceven... deponatur; si laicus sit, fegregetur. Clarius hæc confirmat Auctor apostolicarum Constitutionum Lib. V. cap. 21. Epiphanius in Doctrina compendiarum, Hermas Lib. III. Origenes hom. 8. in Levit. Habemus inquit, quartam, & sextam septimanam hæc quibus Ieiunium ieiunamus.

V. Causam infirmitatis hæc duo Ieiunia prædicat Epiphanius in doctrina compendiarum. 22. Etque eil dominica Pascho, quæ feria quarta incipit, & feria sexta consummata fuit. Die liquidem mercursii & Iudas de profendo Christo cum Iudeis convenit, & Iudei eodem die consummationem de illius interfectione ieiunant. Feria autem sexta crucifixus est. Quarta, festaque feria ieiunium ad horam usque novam indicitur, propterea quod quarta feria comprehensus est Dominus, & sexta in crucem sublatus.

VI. Hæc autem Ieiunia non præcepta, sed consilia sunt. Si enim per totum annum vi legis ieiunassent fideles, superflua fuissent Ieiunia quatuor temporum, quæ illdem diebus peraguntur. Probabile tamen est, abstinentiam a carnibus fuisse sub præcepto, prout colligitur ex canone Apolloniorum, necus Ieiunium, seu unicam comestionem. In Ecclesiâ autem Latina, seu occidentali, pullatim in deuetudinem abiit: & consuetudo obmutat abstinendi a carnibus feria sexta, & die sabati.

VII. Ieiunium sabati, veluti Christianiam incongruum, improbant Græci, improperabantque Ecclesiæ Latine, quod illud observaret. Siam opinionem confirmabant ex Canone LXIX. Apolloniorum, ex Lib. III. constitutionum, quæ dicuntur Apostolicæ, & de pseudoepistola Irenæi ad Philadelphenses, & de eum ex Concilio Trulano. Quamvis ad ipsi nuncupato. Inter ipsi Latini Patres aliqua de hoc dissentio fuit. S. Innocentius I. congruum iudicavit situd Ieiunium. S. Ambrosius, & S. Augustinus congruentius censuerunt ad hoc Ieiunio abstinendum: hortabantur tamen ut quibusque sex paritè consuetudinem observaret. Tempus institutionis huius Ieiunii incertum est. Antiquum tamen fuisse, ex recitato dissidio colligitur; & præcipue ex Innocentio I. qui testatur hoc Ieiunium in Ecclesiâ Romana observari, siletque tempus institutionis. Hanc vero in confirma-

tionem illius Ieiunii rationem asserit, nimirum quod, quemadmodum universa Ecclesiâ, tum Græca, tum Latina, ieiunium sabati hæc hebdomadæ antepaschalis propter Christi sepulchrum, & Apolloniorum triduum; sic constantiam videtur, Ieiunium posse singulis totius anni sabatis. Ad ea vero quæ supra opposita sunt, responderit, omnia discussionis monumentorum, prohibuit fuisse Ieiunium sabati in desertationem hereticorum, scilicet Mercionistarum, & Simonianorum, qui negabant Deum verum esse illum qui hunc mundum creavit, quævisque die septimo, ac Iudeico Ieiunabant die dominico, & die sabati, ne viderentur cultum offerre Deo Iudeorum, quem non agnoscerebunt ut verum Deum universi creatorem, sed alium visibilem Deum venerabant a seipsis constitutum.

VIII. Obiicit, Phariseos Ieiunare bis in sabato, id est in hebdomada, iuxta illud, Ieiunio bis in sabato; bis quoque in hebdomada Paganos; & quosdam hereticos Ieiunium servare. Ergo, ne Catholici similes illis appareant, bidden in hebdomada Ieiunium peragere minime debent. Respondetur, consequentiam esse fallam. Nec enim id omne quod heretici, vel Pagani agunt, malum est. Quin plura rationi consona operantur; plura que pietatis, & virtutis proferunt speciem. Anno ab eis observari abstinendum, a patientia, a iustitia, & ab innumeris aliis officiis, propter ea quod eadem præstant Pagani, vel heretici? Præterquamquod Pharisei ieiunabant feris secundis, & quinta, ut refert Epiphanius hæresi XVI. Pagani, alique heretici ieiunabant die sois, nempe dominica, & die lanæ.

XI. Ieiunium quod vocatur Adventus, seu quo celebratur visibilibus adventus Verbi incarnati, perantiquum fuisse in Ecclesiâ Romana, certum est. Obscura tamen illius primordia. Primus qui eisdem mentionem fecit, fuit Perpetuus Episcopus Turonensis, ut testatur Gregorius Turonensis Lib. X. hist. Francor. Perpetuus autem floruit circa dictamur sæculi V. Illius quoque Ieiunii meminere Concilium Turonense, habitum anno 567. can. XVIII. Concilium Mantouense, eodem habente sæculo celebratum. Sub initium a Monachis observatum fuit singulis diebus hoc Ieiunium a festo S. Martini usque ad Natale Domini; a laicis vero ter in hebdomada. Temporis deinceps tractu, nulla præcipiente lege, sed solo devotionis fervore prevalentè, laici ipsi singulis diebus Ieiunare ceperunt in quibusdam provinciis, præcipue in Gallia; ut colligitur ex Capitularibus Caroli Magni.

in quibus cap. cxxxvii. hæc habentur. *Insuper admoveant Sacerdotes, ut legitima triduum ieiunium in eorum agatur; id est quadragesima dies ante Nativitatem Domini, & quadragesima dies ante Pascha, ubi decimas anni solvuntur, & post Pentecostem quadragesima dies. Quamquam enim nonnulla ex his canonice præceperunt auctoritate; nobis tamen omnibus simul propter consuetudinem plebis, & parentum nostrorum morem, hæc observare convenit.* In Ecclesiâ pariter Romana hæc obtinuisse consuetudinem, testatur Nicolaus I. in epistola data ad consilia Bulgærum, in qua capite XIV. narrat, Romanam Ecclesiam eisdemodi Ieiunium ab antiquo tempore servare. Hanc ipsam disciplinam floruisse in Romana Ecclesiâ confirmat Petrus Damianus qui claruit circa dimidium sæculi XI. Lib. I. epist. xxxv. Collapsum porro fuisse in Romana Ecclesiâ disciplinam hæc posterioribus ætatibus, colligitur ex his que scribit Auctor vitæ Urbani V. apud Raynaldum ad annum 1370. num. 21. Rodolphus Tugrensis in Libro de observat. Canonum præfati. XVI. distinguit adventuale Ieiunium Ambrosianum a Romano; atque illud sex septimanis concludi, & inchoari post festum S. Martini; hoc vero incipere dimittaxat dominica post festum S. Catharinae. Illius Ieiunii observantia penes Monachos, alioque sacrorum Ordinum Regulares quamquam interiticia fuit, cum hoc solo determinet, quod eorum aliqui illud anticipantur a festo S. Martini, alii a festo omnium Sanctorum, alii a festo S. Catharinae, alii a dominica propinquior sancti Andree Apostoli festo. Et hæc dominica prima adventus ab Ecclesiâ Romana nunc appellatur. Nuncquam fuit aliquod præceptum universale Iiunium Ieiunii. Quare it Regulares qui vi proprie Regula, ac constitutionum ad illud sub culpa non obligantur, ut sunt Predicadores, non peccant mortaliter illud transgredientes. Quoniam illud observant vi illius consuetudinis, quæ olim penes omnes vigebat, & ad culpam non obligabat; & aliunde constitutiones culpe penam non appointunt. Secus dicendum de his quos propria Regula sub culpa ad illud observantiam obligavit.

X. De stationibus, earumque Ieiunio ex ære Auctores loquuntur. Omphrius in Libello de stationibus ait, stationes ne aliud significare quam statum in hac vel illa Basilica præcationes. Dalesius Lib. II. de Ieiunio cap. v. stationem ab oratione dictam existimat. Alii stationem a stando appellatam autunt, eo quod diebus dominicis fiebat, in quibus Christiani stantes orabant. Sed, his,

alioque dicendi modis prætermittis, dicimus stationem a militari vocabulo derivatam esse. Quoniam excuriebant vulgo stationibus militum locutiones dicebantur. Livius Decad. IV. Lib. VIII. Iura vallium momento temporis compellunt, stationibus tamen firmis, ad ipsos aditus portarum relictis. Quare, sicut militares stationes, ferè vigiliæ immotè consistunt in castris; ita fideles in Ecclesiarum castris orantes immoti stabant. Heine Bellarminus Lib. II. de bonis oper. cap. xxxi. inquit, stationem esse vigiliam diurnam tempore solemnium Ieiuniorum. Stationem a vigilia distinguit, quod hæc nocte, illa die fiebat. Eademque a Ieiunio fecerunt, quod hoc nocte, & interdiu fieri poterat, quod hoc nocte, & interdiu fieri poterat. Vult ergo, stationes esse sacras excurias Ieiunantium, & orantium. Et ceræ, ut ex Terulliano, alique Patribus colligitur, stationes Ieiuniorum tempore communis ieiunio, & preces habebant. Distinguentia tamen sunt duo Ieiuniorum genera apud antiquos: unum solemnem quod ad vesperam solebatur, cuius generis fuit Ieiunium quadragesimale; alterum ritius, quod ultra nonam non producebatur. Hoc secundum Ieiunium Catholicis observant in suis stationibus. Non ergo stationes erant, ut vult Bellarminus, vigiliæ diurnæ tempore solemnium Ieiuniorum tantum; cum extra tempus etiam solemnium Ieiuniorum stationes celebrarentur, præcipue feris quarta, & sexta. Sic igitur melius definiti possunt. *Stationes ad Martyrum convertentes, scilicet, idque a solistortibus, occidentibus, adorationibus, & sacrorum Scripturarum lectionibus, Ieiunia usque ad horam nonam carantur;* ut inquit Cardinalis Cozza Tom. de Ieiunio part. II. art. 19. ex Dionysio Peravio, qui in notis ad expositionem fidei Epiphanius describit stationes: *Ego stationem, apud Terullianum præsertim, religiosum illud esse officium officium arbitror, quo certis diebus ad Synagoga advenit, tandem ad nonam usque perseverabant, ad quam insuper Ieiunium producebant.* Quia vero Montanus stationum Ieiunia ad vesperam producebat contra Ecclesiæ disciplinam, quæ ad nonam Ieiunium situd solebat, Terullianus, ut suos dederet, Montanus, Catholicos carerebat Lib. de Ieiunio, cap. 3. & x. Collapsum hæc primitivæ Ecclesiæ de stationibus disciplinam, fuit diversis forma ab antiqua instauravit S. Gregorius Magnus; sicut scribit Ioannes Diaconus in vita eiusdem fœderis Lib. II. cap. xviii. cum vero eiusmodi stationes diebus dominicis Adventus, & Quadragesimæ

tali die ieiunaret. Die autem dominica (inquit) ieiunare scandalum est magnum, maxime postquam innotuit detestabilis, nullumque fidei catholicae, Scripturis quoque divinis aperte contraria Manichæorum hæresis, qui sunt auctoribus ad ieiunandum istum tanquam legitimum constituerunt diem, per quod factum est ut ieiunium diei dominice horribiliter haberetur. Si quis tamen ex sua devotione ieiunare vellet tum diebus dominicis, tum tempore paschali, nullum peccatum perpetraret, sed

actum bonum exerceret; dammodo abesse scandalum, aut contemptum consuetudinis ecclesiasticæ. Ecclesia enim illa ieiunia improbat quæ ex superstitione, errore, aut contemptu ecclesiasticæ consuetudinis fiunt; scilicet illa quæ ob aliquem optimum finem, vel ad propulandam aliquam calamitatem peragerentur. Quare, si aliqua necessitas urgeret, Episcopus posset, etiam paschali tempore, congrua ieiunia indicare.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE MÉXICO

DIRECCIÓN GENERAL DE ESTUDIOS

DISSERTATIO II.

D E I E I U N I O .

Superiore dissertatione ea expedivimus quæ Catholici communi consensione docent adversus heterodoxos circa ieiunium. Eorum errores brevi sermone, prout instituti ratio postulat, convellimus. Illud nunc reliqui est, ut quæ circa ieiunium ipsum Catholicis inter disputantur in utramque partem, edisseram. Quod dum prætulo, methodo mihi præstitere insulam. Primum omnium quid evitandum sit præfaciam: siquidem centum ob oculos ponam nunc propositionum quæ olim a quibusdam evangelicæ Moralitatis tractatoribus propagabantur, & nunc ab Ecclesia præscriptæ sunt; tum aliarum opinionum, quæ quibusvis præscriptæ nondum sint, nimiam tamen, ut nobis videtur, præferant laxitatem: deinde regulas observandi ieiunii præferibam.

C A P U T I.

Census propositionum quæ in ieiunii materia ab Ecclesia præscriptæ fuerunt, quæque licet non præscriptæ, nimiam præferunt laxitatem.

§. I.

Propositiones de ieiunio ab Alexandro VII. summo Pontifice anno 1666. damnatæ.

- I. **F**rangens ieiunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; puta, quia non vult se subicere præcepto.
2. In die ieiunii qui sapis medicum quid comedit, est mortaliter quæsitatem in fine concedens, non frangit ieiunium.
3. Omnes officiales, qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.
4. Excusantur absolute a præcepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiam si iter necessarium non sit, & etiam si iter unius diei consistat.
5. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lacticia in Quadragesima obliget.

II. Has omnes propositiones ad examen revocabimus suis locis: quoniam licet præscriptæ fuerint rationes tamen, quibus Auctores eadem propagabant, universales cum sint, adhiberi solent ad alias similes propositiones defendendas, ut licitas, quæ tamen in præfatis damnatis assertionibus continentur, ut, data occasione palam hæc.

§. II.

Census propositionum quæ ab aliquibus Auctoribus catholicis defenduntur, quæque nimis laxæ videntur.

- I. **D**ormire quis nequit, nisi sumpta vespere cæna: tenetur ne ieiunium ref. Minime. Si sufficit mane collationem lam lumen, & vespere carnare, tenetur ne ad id. Non tenetur. Quia nemo tenetur perire ordinem refectionis. Ita Pilius, Eusebius Theol. Moral. tract. 1. exam. 13. cap. 111. non. 67. Leander tract. v. disp. viii. quest. xxx.
2. Qui in die ieiunii dat operam ludopitæ, venationi, vel astibus veneris, ex intentione, ut factus impotens non ieiunet, non peccat contra præceptum ieiunii. Rocafull. in præxi Theol. Moral. Tom. II. lib. III. cap. 16. non. 155. apud Dianam coord. Tom. II. tract. vi. resol. 18. ubi ait non. 1. Hanc sententiam impugno, quatenus ait, dantem in die ieiunii licet voluntarie operam ludopitæ, venationi, quod peius est, & nimio cultu la fradem ieiunii, ea intentione ut effectus impotens, non ieiunet, non peccare ullo modo contra præceptum ieiunii, neque etiam quando apponit tale impedimentum ieiunii, cum illa cyphra intencione, ut postea non ieiunet. Hanc sen-

tali die ieiunaret. Die autem dominica (inquit) ieiunare scandalum est magnum, maxime postquam innotuit detestabilis, nullumque fidei catholicae, Scripturis quoque divinis aperte contraria Manicheorum heresis, qui sunt auctoribus ad ieiunandum istum tanquam legitimum constituerunt diem, per quod factum est ut ieiunium diei dominice horribiliter haberetur. Si quis tamen ex sua devotione ieiunare vellet tum diebus dominicis, tum tempore paschali, nullum peccatum perpetraret, sed

actum bonum exerceret; dammodo abesse scandalum, aut contemptum consuetudinis ecclesiasticae. Ecclesia enim illa ieiunia improbat quae ex superstitione, errore, aut contemptu ecclesiasticae consuetudinis fiunt; scilicet illa quae ob aliquem optimum finem, vel ad propulandam aliquam calamitatem peragerentur. Quare, si aliqua necessitas urgeret, Episcopus posset, etiam paschali tempore, congrua ieiunia indicare.

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE MÉXICO

DIRECCIÓN GENERAL DE ESTUDIOS

DISSERTATIO II.

D E I E I U N I O .

Superiore dissertatione ea expedivimus quae Catholici communi consensione docent adversus heterodoxos circa ieiunium. Eorum errores brevi sermone, prout instituti ratio postulat, convellimus. Illud nunc reliqui est, ut quae circa ieiunium ipsum Catholicis inter disputantur in utramque partem, edisseram. Quod dum praetabo, methodo mihi praestiterit insulam. Primum omnium quid evitandum sit praefationis: siquidem centum ob oculos ponam nunc propositionum quae olim a quibusdam evangelice Moralibus tractatoribus propugnabantur, & nunc ab Ecclesia proscriptae sunt; tum aliarum opinionum, quae quibusvis proscriptae nondum sint, nimiam tamen, ut nobis videtur, praefertant laxitatem: deinde regulas observandi ieiunii praescribam.

CAPUT I.

Census propositionum quae in ieiunii materia ab Ecclesia proscriptae fuerunt, quaeque licet non proscriptae, nimiam produunt laxitatem.

§. I.

Propositiones de ieiunio ab Alexandro VII. summo Pontifice anno 1666. damnatae.

- I. **F**rangens ieiunium Ecclesia, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; puta, quia non vult se subicere praecepto.
2. In die ieiunii qui sapis modicum quid comedit, est mortaliter peccatorem in fine conceditur, non fraudat ieiunium.
3. Omnes officiales, qui in Republica corporatim laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii; nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.
4. Excusantur absolute a praecepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei consistat.
5. Non est evidens quod consuetudo non comedendi ova, & lactinia in Quadragesima obliget.

II. Has omnes propositiones ad examen revocabimus suis locis: quoniam licet proscriptae fuerint; rationes tamen, quibus Auctores eadem propugnabant, universales cum sint, adhiberi solent ad alias similes propositiones defendendas, ut licitas, quae tamen in praefatis damnatae assertionibus continentur, ut, data occasione palam fiet.

§. II.

Census propositionum quae ab aliquibus Auctoribus catholicis defenduntur, quaeque nimis laxae videntur.

- I. **D**ormire quis nequit, nisi sumpta vespere crebra: tenetur ne ieiunium ref. Minime. Si sufficit mane collationem lam lumen, & vespere comare, tenetur ne ad id. Non tenetur. Quia nemo tenetur praesertere ordinem refectionis. Ita Piliarius, Eusebius Theol. Moral. tract. 1. exam. 13. cap. 111. num. 67. Leander tract. v. disp. viii. quest. xxx.
2. Qui in die ieiunii dat operam ludo pili, venationi, vel astibus veneris, ex intentione, ut factus impotens non ieiunet, non peccat contra praeceptum ieiunii. Rocafull. in practi Theol. Moral. Tom. II. lib. III. cap. 16. num. 155. apud Dianam coord. Tom. II. tract. vi. resol. 18. ubi ait num. 1. Hanc sententiam impugno, quatenus ait, dantem in die ieiunii licere voluntarie operam ludo, venationi, & nimio colloquio, quod peius est, & nimio colloquio licet ieiunium, ea intentione ut effectus impotens, non ieiunet, non peccare ullo modo contra praeceptum ieiunii, neque etiam quando apponit tale impedimentum ieiunii, cum illa cyphra intentione, ut postea non ieiunet. Hanc sententiam

sententiam docet etiam Martinus a S. Iohanni 28. Ut de eo quod rem facti fecerat, obiter duo proferam verba, quibus sinceritas quorundam Caluillarum ubique, data occasione, comperita fiat; referam quod scribit Azorius loco proxime laudato. " Oslavo juniorum. " Leander *traci. v. disp. viii. quæst. xix.*

3. Dicendum nobis est, quod per se, & uniuersaliter loquendo, femine quinquagenarie libere maneant a lege iuniorum. " Leander *traci. v. disp. viii. quæst. xix.*

4. Religiosi sexagenarii, & Religiosæ quinquagenarie non tenentur ad ieiunium iuxta Legem. " Pasqualius *destr. 250. nom. 3.* Tamburinus *de us. abbatis disp. xii. quæst. v. num. 7.* Sed libet referre rationem quam in fauorem mulierum obtulit Leander. *quæst. xix.* " Femina, ut communis sensus fateatur sententia, post quinquagesimum annum, nullo modo, possit generare ob defectum virtutis naturalis. Ergo in hac ætate iam vere reputanda sunt leues, & consequenter libera a ieiunio Ecclesie. " II. 5. Qui noctu dormit per notabile tempus non potest, nisi cœnet, nimis otiosum esse se ieiunare. Ita Fagnan. *loc. cit. Io. Sanch. diff. 54. num. 13.* Layman *Lib. IV. cap. 111. num. 4.* Neque hunc obligo mane ieiunare, leque iero plane retere: quo pacto iam ieiunium factum tenent. Non obligo, ut ex lapsu dicitur patet, conservare. Non obligo, inquam, licet id commode facere queat: quia nemo in ieiunando est obligandus ad extraordinariam rem media, & ad relinquendum suum ius commediendi circa meridiem. " Tamburinus *Lib. IV. cap. v. §. 7. num. 14.* Videt quantum ius iuratum? Etiam commode ad vesperam cenam discere, sumpto circa meridiem sentaculo, possit Christianus, de quo loquitur, eum ad ieiunium non obligare. Cur? Quia non est obligandus ad extraordinariam remedia; neque iure commediendi circa meridiem spoliandus? Extraordinarium ergo remedium est ad vesperam ieiunium soluere? Et tamen id familiare pluribus Ecclesiis fuit nostris partibus: familiare etiam non est & pluribus Christianis, & aliis gentibus. Non tenentur ergo relinquere suum ius manducandi circa meridiem, etiam dum commode possit, ut ieiunium præceptum observet?

III. 6. Dico detingere, propter auctoritatem Doctorum esse prohibita, nullasque *ritibus, atque adu. futores,* obligati ad ieiunia: quia Eugen. vel concessit (aut) illi privilegium non ieiunandi, vel declaravit eos non comprehendere a lege ieiunii. Ita Trull. *loc. cit. num. 9.* citans Pap. & Sa. Azor. *p. l. 7. cap. xviii. quæst.*

VIII. " Hucusque Tamburinus *loc. cit. numer. 28.* Ut de eo quod rem facti fecerat, obiter duo proferam verba, quibus sinceritas quorundam Caluillarum ubique, data occasione, comperita fiat; referam quod scribit Azorius loco proxime laudato. " Oslavo juniorum, & plerique artifices, iustitiam equam ieiunii exculpationem habent? Respondeo eos habere. Tales sunt fabri, sive ferrarii, sive lignarii, sive cementarii, agrorum cultores, & ceteri huius generis operarii, & artifices; his enim cibus non sufficit semel tantum in die sumere, sed ob immodicos, & nimios corporis labores. . . . Et addit Rosella, Eugenium IV. concessisse, aut potius declarasse, ut officii qui laboriosus ante exerceant, & agrorum cultores, sive divites sint, sive pauperes, liberi sint a lege ieiunii. " Lique Azorius hic sermone minime habes de omnibus indiscriminatim artificibus, sed solum de agrorum cultoribus, de fabricis ferrariis, aliisque id genus, quibus propter immodicos, nimioque laboris unica relectio non sufficit. Et illos, a iur quidam, ab Eugenio IV. iussit declarare a lege ieiunii solutos. Porro quam recte, ac valide auctoritas Azorii adducatur a Tamburino, sive a Scriptoribus qui ab eodem locuntur, pro omnibus artificibus, iudicet quis ieiunium solutos, colligant que fides quod tribuere communitate debeant illi Auctorum cenam quem supra nos nos Casistia offendunt. Si enim tempus, & otium suppetere omnes singillatim considerent; patres sane reperiret qui non plures Azorius illis faceret opinionibus in quarum prædium citantur. Quod de Eugenio IV. referunt, nullo producto documento, nullam meretur fidem. D. Antonius, Eugenio suppar, nec verbum habet de hoc privilegio: quod retulisset certe, si existisset. Quare mirari satis non possum autem Leander, qui *traci. v. disp. viii. quæst. lxx.* nullo adducto documento præter assertionem Nayari, qui pariter nil producit in confirmationem eisdem privilegii, tamquam factum manifestum obtrudit, Eugenio IV. dispensasse omnes artifices. Imputatque Pasqualium contrarium adiuuantem de quo hic loco scribit.

IV. 7. Caramuel in sua Theologia fundam. mentali quærit *num. 1537. & 1538. edit. Rom.* an in ius matrimonium sit causa iudicantis ad omittendam ieiunium? Et ratio dubitandi est, nam futores, factores, bar-

biton-

bitonfiores, & alii mechanici solent a ieiunio excultri; cum tamen certum sit magis debilitas horum, venient exercendo, do, quam in ieiunio, fastidio, ieiunando, Deinde, laudato Diana, atque alio casu matrimonii ipsum ieiunium narrato, non amplius in persona propria, ut fecerat in editione priori Francofordiensi, sed alienam iudicant personam, ne videtur ex propria sententia loqui, sic persequitur. " Hos duos casus viris doctis decidendos propono. Si respondeant severe; repetes, an tantum probabiliter fringant? Qui enim probabiliter fringit, ipsissimus probabiliter sanat. Si dicant severam certam, benignam improbabilem esse, debebunt hanc ipsam improbabilitatem demonstrative persuadere: non enim improbabilitas alicuius sententia probabiliter potest probari. Si benignam esse certam, aut probabiliter dicant, volent scire, qui sint in mundo qui debeant ieiunare. Sutores, factores, barbitoriores, futores, ferrarii, & similes. Prædicatores, Lectores, Confessarii &c. Advocati, procuratores, scriptores &c. etiam mulieri: iter agentes, prædicantes, & lactantes? Qui ergo manent? Sane citius, & qui nullum munus habent. At isti omnes, aut fere, coniugati sunt. Quomodo igitur tenentur ieiunium ecclesiasticum, si etiam iam coniugati exulantur? Adicit vero hanc exim. decisionem: Respondeo nihilominus coniugatos hoc solo nomine non excultri. Illius autem sine decisionis nullam monstrare fundamentum: neque argumenta que pro laxa opinione opponunt, resolvit. Constat ergo laxa opinio, iustitiam frangit probabiliter: quoniam iuxta Caramuelem, non potest improbabilitas alicuius sententia probari, sed debet demonstrative persuadere. Porro, ut dictum est, Caramuel oppositam tantum asserit opinionem, nullo vero modo, nec teni probabiliter, sedum valida demonstratione cum firmat. Ergo laxam opinionem, iuxta assertionem contrariam, inconclusam relinquit: Quam ergo (ut ille ait) tenet ieiunium ecclesiasticum, si etiam coniugati exulantur? Quisque sibi in animo inducat, hinc legi Monachos sistem, religioseque viros subiectos esse. At misericors Caramuel & illes iugo legis subducere entitur *num. 1539. his verbis.* " An Religiosi tenentur ieiunare? Legis titulum, mirasque, in dubium reduci rem tam claram. Teneri? Ecclesiasticos aut, & præcipue Monachos, qui maiorem perfectionem sunt professi

At ego te non incuso; sed hunc Religionum propro. Multis, inquam, a ieiunio excultrantur; ad omnes Religiosi sunt mulier, nec in mundo sunt mulier qui contenti quam Muscardi, & Benedictini præcipue: ergo Monachi non tenentur ieiunare. Quæ ratio idem de ceteris Religiosis evincit: nulli enim qui non continent plus quam seculares. Puto quidem consequentiam legitimam, minorem certam, & maiorem probam citando Sanciani, Dianamque. " Proditur autem utriusque rationibus, concludit Caramuel: Ergo, si etiam Religiosos excludimus, qui erant in Ecclesia Romana qui tenentur observare ieiunium? In priori editione hæc alia lex vocabula reperiantur, quæ sublata sunt in hac postrema Romana: *Volò non severe, sed sincere erudit.* Hæc vix inducere laxitatem conatur Caramuel: similiaque ad omni censura se le constituitre immutem: quoniam personam, qui debent ieiunare, sed referentis Diane sententiam, excitat; & umbra illa cito evanescit, si id quod de Diana ille prædicat, in memoriam revocemus. Caramuel autem in epistola ad Dianam, quæ in præfatio Theologiae fundamentalis Francofordianæ editionis habetur, hæc in Diane eisdem doctrinæ laudem estatur. Diana est *Aguius De talibus peccata mundi.* Deinde paulo inferius subdit. " Sequitur hunc Agnum, nimirum *Dianam;* quocumque tenit. Certi enim sumus, tanto illius dogmata Theologiae sunt firmiter numero, ut querenti an hoc, vel illud liceat? sufficit respondere: *Diana non dicit.* " Sufficit ergo iuxta Caramuelem quod Diana docuit, Religiosos solutos esse a ieiunii lege ratione carnis, ut opinio illius probabilis sit. Diana in posteriore editione recenset hanc Caramuelis opinionem *Tom. IV. tract. vii. resol. 26. his verbis.* " Sed, pace viri amicissimi, hæc argumenta aperiant viam ad opinionem simpliciter *contra præsum opinionem Religiosorum.* Et, cum hanc sententiam viri docti referant, alii referant, alii in astrum hilem ierant. Et quidem Pater Societatis Iesu iocose, & facetiosè respondit: Sicut sententia Caramuelis est vera, mallem Societatem esse adstrictam ad canendum in choro, nam essem deobligatus a ieiunio. " Persequitur deinde Diana amicissimi Caramuelis argumenta refellere. Sed ego persequar alias recentere non minus laxas propositiones.

8. " Non peccant capones, qui in die ieiunii nolunt suscipere hospites nisi ce-

nant:

nent: quia non intendunt violationem ieiunii; sed intendunt iuram. "Pasqualigus *deciſ. 367.*

9. "An poſſint parentes miniſtrare cenam filiis nolentibus ieiunare; quando ad id tenentur?..... Reſpondeo poſſe, immo & teneri: quia ad parentum munus pertinet providere filiis de victu; non vero regere conſcientias ipſorum (maxime quando ſunt in etate proſecta.) Ita ut debeant peccata ipſorum punire, & hoc modo impedire: unde ſubminiſtrando cenam faciunt quod ſuorum miſerum eſt. Nec per hoc cooperantur peccato filiorum; cum cenam de ſe ſit indiſtincta, utpote ordinata ad ſuſtentationem nature; & potius eſt bene, vel male exhiberi. Unde quod male a filiis adhibetur, imputandum eſt malitie ipſorum, non parentibus exhibentibus cenam. "Leander *tract. v. diſp. xxi. quaſt. xxi.*

10. "Domini non tenentur negare cenam famulis nolentibus ieiunare, etiamſi tenent id famulis proſuturum. "Pasqualigus *deciſ. eccl. xxi. num. 7.*

11. "Excitantur a ieiunio qui labore aliquo defatigantur, quavis illum in alium diem commode diſſerre queant; & etiam ſi data opera, ut non ieiunent, hoc agerent; etiamſi in fraudem ieiunii id agerent; nullius negotii cauſa ieiunando ſed ſolo deſiderio non ſervandi ieiunium. "Sanctius in *ſelectis diſp. 1a. numer. 14.* apud Dianam *coord. tract. 19. reſol. xlv. Tom. II.*

12. "Excitantur a ieiunio qui nodu caſeſen non poſſunt niſſeruent. "Leander *tract. v. diſp. viii. quaſt. xxix.*

13. "Qui aſſumit media illicita, & ita laborat, ut ſit incompatibilia cum ieiunio, excuſatione non ſervandi ieiunium, non peccat contra præceptum ieiunii. Pasqualigus *deciſ. eccl. xxi. num. 6.*

14. "Qui non habet vinum, aut quod ſolet loco vini adhiberi in regionibus, ubi adeſt penuria vini, neque teneretur ieiunare: quia eo ſubſtrato, ſubſtituitur magna reſtitutio; & que plurimum torboris aſſerit. "Pasqualigus *deciſ. eccl. xxi. num. 5.*

15. "Si precibus, aliove modo poſſet conſulx removere alterum a peccato debitum, adhuc tamen non teneretur niſi hoc remedio; atque adeo poſſet non ieiunare, & ſic reddere. Ita Thom. Sanchez Ratio eſt, quia perſonalis obligatio reddendi eſt ex iuſtitia, que non obligat, niſi ad reddend-

um perſonaliter debitum; non vero ad conquirenda, vel ponenda remedia; nealter petat. "Tamborinus *Lib. II. in Decal. cap. v. §. 7. num. 37.*

16. "Cathedraſice legentes magno cum plaulu eximuntur a lege ieiunii.... Ad idem affirmandum eſt de legentibus unam, aut alteram leſionem *offententis*, aut oppoſitionis cauſa. "Leander *tract. v. diſp. viii. quaſt. cxviii.*

17. "Si quis excipiat hoſpitiu vicium magnum, non videtur poſſe ſine gravi incommodo ſervare ieiunium. Nam, ſi non parat cenam, hoſpes cenabit ſe non excipi cum illa magnificencia que ſibi debetur; & proinde concipiet malum animum erga hoſpitium. Si vero parat cenam, & legitime accumbat, & non comodat, aut faltem parat, etiamſi prædeſtinet ieiunium obligans; hoc imputabitur ad quandam importantiſſimam correptionem aliorum, aut quod ægre ferat expenſas cenæ: unde vice meriti, quod mediante hoſpitiu deberet acquirere apud talem magnum, aut Principem, potius ipſum offendit. "Pasqualigus *deciſ. eccl.*

18. "Concionatores, qui in Quadrageſima concionantur ter, vel quater in hebdomada, communitur, & regulariter exculantur, ita ut in nullo die Quadrageſime teneantur ieiunare.... Quia hoc videtur requiritum ad robur necellarium ad bene, & fructuoſe concionandum. "Thomas Sanchez *Lib. II. caſuſ. cap. 1. diſp. 13. num. 6.*

19. "Diſpenſatur ad carnes edendas liber eſt a ieiunio. Hinc illi qui conceditur ob diſpenſationem, carnes, licet ſero cenare, immo plures in die ſeſcicare. "Tamborinus *Tom. I. Lib. II. in Decal. cap. v. §. 1. num. 2.*

20. "An difficultas in ieiunando ſit ſufficiens cauſa ad diſpenſandum in ieiunio? Probabilis reſpondeo, eſſe ſufficentem cauſam ad diſpenſandum. Leander *tract. v. diſp. x. quaſt. xxxii.*

21. "Teneodum eſt quod labor ingenti eximat ab obligatione ieiunandi. "Pasqualigus *deciſ. eccl. xxi. num. 2.*

22. "An labor voluntarius ſuſceptus, ſi ſit magnus, extinguit obligationem ieiunandi? Probabilis reſpondeo extinguit. "Leander *tract. v. diſp. viii. quaſt. cliv.*

23. "An labor voluntarius poſſit aſſumit in diebus ieiunii ſemper, quantum, & quoties liberetur? Probabilis reſpondeo, poſſe aſſumit ſemper, & toties

quo-

quoties liberetur. "Idem Leander *loc. cit. quaſt. clv.*

24. "Probabilis reſpondeo eſſe exemptum a ieiunio, nec peccalle adhuc in cauſa conſuetudinis, qui talem laborem adimpleret ob inuoluntarium ſuam (ob quæſionem concubinarum, aut alium malum ſuam.) "Idem Leander *loc. cit. quaſt. clvi.*

25. Non tenentur parentes cogere filios ad ieiunandum, quando nollent ieiunare, etiamſi conſtare quod non haberent cauſam excuſantem.... Quia, licet parentes debeant habere maiorem curam filiorum quam ſerorum... non tamen habent ſupra ipſos iuriſdictionem ſpiritualem: & ideo in ordine ad ſpiritalia non poſſunt ſupra ipſos exercere aliquam vim coercitivam, nec punire, quando delinquant in ſpiritalibus. "Pasqualigus *deciſ. eccl. xxi. num. 4.*

26. "Si probabiliter, vel certo moraliter ſciant tabernarii quod hoſpites peccent cenando, DD. (Navar. Tolet. &c.) permittunt quod illis cenam miniſtrentur... Quia miniſtratio illi, immo & ultroſe invitatio, non ſit directe ad non ieiunandum; ſed ſolum ex intentione lucris invitatur ad cenam. "P. Dominicus Viva in curſu theologicæ-moralis *Tom. I. part. 11. quaſt. 2. art. 4. num. 7.*

27. "Dicendum eſt, ſenes ſexagenarios, quavis fortes, & robuſtos, liberos eſſe ab obligatione ieiunii. "P. Sebastianus Geribaldi in *Theol. Moral. Tom. I. tract. viii. cap. 11. diſp. 1. §. 1. num. 95.*

28. "In ſeculis autem probabiliter... deſinit obligatio ieiunandi, inchoato anno quinquageſimo. "P. Viva in curſu *Theol. Moral. Tom. I. part. 11. quaſt. x. art. 6. num. 8.*

29. "An qui ex iuſta cauſa non tenetur ieiunare, poſſit ſine peccato invitare amicum, quem licet ſumpſiſſe prandium, & obligatum ieiunare, ad locum cenandum? Reſp. nullo modo peccare qui orbanitatis in cauſa alium iam paratum, & alibi cenatum, invitaret ad cenam. "P. Geribaldi *loc. cit. diſp. 1. num. 123.*

30. "Certum eſt ientaculum ſumi poſſe; dumtaxat vero, an hi cibi ſubſtantiales ſint excluſi. Igitur prævales libertas illos aſſumere. Sic diſcutit Tamborinus, cuius ſententiam non ampliſſerit, niſi putarem conſuetudinem iam introductam, ut etiam exigua parte piſcis maioris, cum pone veſci poſſent in debita quantitate octo unciarum; quam ſi quis parum excederet addendo unam, vel alteram unciam, nonniſi venialiter peccaret. "P. Viva *loc. cit. art. 3. num. 3.*

31. "Non eſt legale prohibitio veſci carnis abſque diſpenſatione, conſolatione; neque; etiamſi necellitas dubia tantum excuſetur. "P. Martinus de Torrecilla *Tom. II. tract. 1. diſp. 19. cap. 11. ſect. 1. num. 74.*

32. "In privilegio cruciatæ pro ſecundis carnis diebus prohibitis, conceditur quod, etſi cauſa ſufficiens non excuſetur ad eam velandam, dum tamen ſufficiens ſit ad Papa diſpenſat, medicus ſpirituſialis diſpenſare valeat. "Idem Torrecilla *ibid. num. 73.*

33. "In ieiunii collatione, vel reſectiua colla ſerotina bene unctæ, ultra conſuetudinem octo, gravem adhuc non inferunt tranſreſſionem. "Idem *ibid. ſect. 3. num. 8.*

34. "Ieiunans, ne potus noceat, poſſet toties quoties aliquam parvitate lucere; etiamſi quælibet parvitas dimidiam unciam attingat. "Idem *ibid. cap. 19. numer. 9. & 9.*

35. "Non tranſgreditur ieiunium iterando parvitate cibi neque ad gravitatem, ſi ſumatur, ne potus noceat; dummodo in fraudem legis non fiat. "Idem *ibid. num. 15. 36.* "Generatim ſenes, ſive viri ſextageſarii, ſive ſenæe quinquagenariæ, ieiunium non tenentur. "Idem *ibid. cap. vi. num. 7.*

37. "Opera etiam ingentia, & mentis concuſſa a ieiunio exculant. "Idem *ibid. cap. vi. num. 15.*

CAPUT II.

Præceptum ieiunii eccleſiaſtici explicatur. Trina includit, nimirum unicam reſectiorem, que pars principalis eſt, abſtinentiam a carnibus; & tempus pro unica reſectiione præſcriptum.

I. Ieiunii generatim accepti notionem, variæ ſpeciei initio illius tractatus expoſui. In præſentia ieiunii eccleſiaſtici naturam ſub extarum inſubo. Et primo que extra diſpenſationem penes Catholicos ſunt, paucis perſtringo. Quamvis ex quo ad mores ſpectant, vix poſſint unius definitione comprehendere, quia communiter plures includunt circumſtantias; nihilominus ieiunium eccleſiaſticum deſcribi ſolet hoc modo: *Eſt paſſivaſtius vitius, abſtinentiæ eborum unius formam ad Eccleſia præſcriptam. Hoc eccleſiaſticum ieiunium iuxta omnes*

mes Catholicos est aclus virtutis, ut supra probatum est. Virtus potro hæc est abstinencia, que in materia ciborum mediū consistit. Constat autem, ieiunium ecclesiasticum ciborum materiam moderari. *Ubi notandum est* (inter D. Thomas 2. 2. quæst. cxxxv. art. 2.) quod ieiunium est abstinentia aclus.

II. Unanimi quoque assertione docent Catholicos omnes, Ecclesiam rite, & valide præcepto suo compellere fideles ad observandum ieiunium: qua de re in dissertationibus superioribus capite tertio dictum est. Rationem tradit Anglicus iniquis loco laudato art. 3. *Sicut ad faciliorem Principes potest præcepta legalia tunc naturalia determinari, ita et de his que pertinent ad utilitatem communem in temporalibus rebus; ita etiam ad Prælatos ecclesiasticos pertinet ad hæc præcepta que ad utilitatem christianam fideles pertinet in spiritualibus bonis. Dicitur est enim, quod ieiunium utile est ad deletionem, & continentiam corporis, & ad elevationem mentis in spiritualibus.*

III. Præceptum illud suapte natura, excelsa etiam inobedientia expressa, graviter obligat: tunc quia præcepta Ecclesie secundum omnes Catholicos graviter obligant: tunc quia materia illius gravis est: tam denique quia ab Ecclesia in definitum est, & in Concilio Gangrensi can. xix. ut quo hæc habentur: *Si quis ieiunia que communiter ab Ecclesia constituta sunt, dissolvat, anathema sit.* & ab Alexandro VII. qui hæc propositionem damnavit: *Frangere ieiunium Ecclesie, ad quod tenetur, non peccat venialiter, nisi ex contemptu, vel ignorantia hæc actus, potest quis non vult se subire præcepto.*

IV. Disputant Theologi, num præceptum illud affirmativum sit, an negativum. Utraque pars suos habet defensores. Res est leve momenti. Attamen, quod venialissimum nobis videtur, est, partem affirmativam esse, & partem negativam. Quod affirmativum sit, videtur manifestum: eorum præcepta stricte videmus pariter, unicam refectionem, ciborumque defectum; que omnia poliviva sunt. Consequenter postea prohibet sumere plures refectiones, carnis velicæ, & ante præscriptum tempus ieiunium solvere. Et hæc est communissima sententia.

V. Explicatis istis que extrinsecus quodammodo ieiunium spectant, ad est enucleanda accedimus que ieiunium ecclesiasticum consistunt. Tria unum ad ieiunium ecclesiasticum requiruntur, unica resectio, abstinentia a carnis, & tempus definitum.

Atque ut a primo aspicemur, certum est unicam comestionem partem esse ieiunii ecclesiastici, ne dicam illius essentiam: de qua iam iam, Neque duntaxat ieiunium ab Ecclesia præscriptum, sed quodcumque ieiunium unica temper refectione peractum fuit. In veteri fodere semel in die comestio Iudæorum, quoties ieiunio operam dabant, colligitur evident ex ipsa Scriptura. Dicitur enim Lib. Iudic. cap. xx. vers. 26. *Omnes filii Israel venerunt in domum Dei, & sedebant sicut coram Domino, ieiunaveruntque die illo usque ad vespem.* Idem legitur II. Reg. cap. 1. vers. 12. *David vestimenta sua sedit, & comestum non sedit, & ploravit, & ieiunavit usque ad vespem.* Hanc potro ieiuniorum formam non mutarunt, sed servaverunt Apostoli; quin & severius observarunt primi Christiani. Iiolum enim plures nec semel in die comederunt, sed interdum biduo, aliquando triduo, & nonnumquam integra hebdomada sancta ab omni cibo abstinabant, ut refert Epiphanius in expositione fidei. *Immo vero nonnulli ad biduum usque ieiunia perorant. Alii totam hebdomadam usque sequuntur dominicæ castitatem sine cibo transmittunt.* Id tamen ab Ecclesia non præcipitur, ut scilicet biduum, vel triduum abique omni cibo transcurrant fideles; sed quicque, pro sui majori fervore ardebat, abstinentiam suam ad duos vel tres dies producebat. Id tantum in præcepto semel in die comederent ii omnes qui ieiunare tenebantur. Illius rei rationem hæc prodit Angellus 2. 2. quæst. cxxxv. art. 6. *Discendum, quod ieiunium ab Ecclesia institutum ad comestionem referendam; ita tamen quod nihil solvere. Ad hoc autem sufficere videtur unica comestio per quam homo possit vivere satietate; & tamen concupiscentie aliquid detrahatur, dimittendo fructum vite.*

Et hoc Ecclesia moderatim statutum est, ut (semel in die a ieiuniorum comestio). Hoc vero præceptum nota fuit ab Ecclesia in aliquo suo canone expressum, sed acceptum a Patribus antiqui testamenti consuetudine universalis Christiani impleverunt. Quare Caietanus in commentariis ad hunc articulum ait, quod unica comestio magis videtur in præcepto ieiunii præsupposita, tanquam convenienter intellecta, quam expressa. Fallo itaque Salmasius tract. xxi. esp. 14. proci. 3. §. inu. 442. Caietanum laudans pro contraria opinione. Secundum requiritur ad ieiunium ecclesiasticum, nempe abstinentiam a carnis, supra demonstravimus. Tertium denique, nempe

tempus determinatum, quod primo fuit vespere, deinde novæ hora, & demum circa meridiem, de quo infra, etiam manifestum est. Neque in hoc dissident Catholicis; quævis Lutherani, & Calvinistæ obganniant, Catholicos non observare ieiunium, eo quod refectionem non producant ad horam vespertinam. At suo loco ostendemus, hæc temporis conditionem ab Ecclesia arbitrio pendere: est enim quid accidentale ipsi ieiunio, & præter eius essentiam.

VI. Quævis, an unica comestio, & abstinentia a carnis ieiunium constituantur, & quantum ad his duobus partibus sit pariter? Resp. Omnes conveniunt in hoc quod hæc duo, scilicet unica comestio, & abstinentia a carnis; ad substantiam ieiunii ecclesiastici pertinent. Et, cum res facti sit, non alia requiritur ratio quæ illi essentia, nisi voluntas præscriptum ieiunium. Manifestum autem est Ecclesiam semper rursus præcepisse ieiunium; hæc duo, nempe unicam comestionem; & ab eia carnium abstinentiam. Et de hoc nulla ferme est inter Catholicos, si Latincum exceptis, difficultas. Secundum vero quæritur partem, quem scilicet ex duobus partibus sit in ieiunio præcipua, in controversiam vocant, & in utramque dispartem. Revertentes Calvisæ communiter iullunt, abstinentiam ab eia carnis esse partem principalem; unicam vero comestionem minus principalem ieiunii ecclesiastici. Quoniam, inquit, abstinentia a carnis magis deprimat concupiscentiam, magisque in Deum elevat. Sed Salmasius in hoc, xxviii. cap. 1. v. ubi plures iudicat Theologos recentiores. Contraria sententia non modo probabilior, sed unice vera mihi est. Et quoniam in istis sumis qua ceteri facti spectant, quævis a voluntate legislatoris pendunt; rationes, quas vocant a priori, haud possunt in medium producere. Ex facto igitur colligenda res est, & ex mente legislatoris. Si factum spectamus, competens est, ieiunium cum in veteri, tum in novæ lege, unica semper fuisse refectione solum. De abstinentia autem a carnis non ita certa res est. Et quamquam etiam in veteri leges plures sanctos viros in suis ieiuniis a carnis abstinentia legimus; non tamen fideles omnes talem abstinentiam servasse; tum oppositum plures docent. Et sane ex Scriptura habemus, Iudæos omnes semel in die ieiuniorum tempore comestio; nequaquam vero colligit ex Scriptura potest, verum illis fuisse carnium esum. Quid quod Iudæi, & alie nationes etiam in suis ieiuniis semel comederunt, quin

a carnis abstinent? Ergo iuxta communem omnium gentium existimationem non essentiales, & possibilia ieiunii in unica sita est refectione; qui postea accessit ciborum delectus. Hinc Dionysius Carthusianus in II. sent. dist. xv. quæst. 91. hæc scribit: *Respondendum, quod ieiunio Ecclesie unice est abstinentia ab esu carnis, ut in decreto habetur. Ecclesia ergo catholica fidelibus illud ieiunium imperavit quod a Patribus accepit, quod iuxta omnium existimationem unica perficitur comestio: ad maiorem vero ipsius perfectionem addidit abstinentiam a carnis, & in Quadragesima a lacticiis, & quandoque a vini potu, ut infra dicturi sumus. Ratio quoque suffragatur. Quandoquidem magis cohibetur appetitus, & reprimitur concupiscentia per unicam refectionem, quam per abstinentiam a carnis; quemadmodum per se patet, & nec in loco supra ostendemus. Licet autem iudicio illa absolute accepta inepia videatur (quod enim refert in morum materia quod una sitam partem sit principalem, altera secundariam); nihilominus, quoniam Calvisæ tam recentium plures propugnant, dispensata a carnis, a lege ieiunii solum esse eo quod ieiunium essentiam iuxta ipsos constituitur abstinentia a carnis, qua sublata destruitur ieiunium; idcirco paulo supra discutendo res erit. Nuac tantum addimus. Calvisæ tam opinionum ortum duxisse a diffidio quod sextodecimo seculo Catholicos inter & Lutheranos, ac Calvinianos seruit. Lutherani, & Calvinistæ nullum ciborum delectum in ieiunio admittendum esse contendebant. Contra Catholicos propugnant, Christianorum ieiunium præter unicam comestionem, carnium esum semper concessisse; & hæc a carnis abstinentiam semper esse a primis Ecclesie saculis, individuali fuisse ieiunii comestio. Eo res devenit, ut decursum temporis Calvisæ alique docere ceperint, abstinentiam a carnis non modo esse ieiunii partem, sed essentiam ieiunii constituturæ. Hæc enim via magis se recedere putarunt ab hæreticorum errore.*

CAPUT III.

Quos cibos sub carnium nomine Ecclesia prohibeat: & quoniam peccatum, quandoque illud peccaret si qui carnes comedunt.

Plures sunt cibi de quibus dubitatur, an sub nomine carnis, quam debet seiumiorum prohiberi Ecclesia, comprehendi debeant. In primis pisces censentur, quoties Barbofa, in cap. Deique dist. xv. num. 2. nomine carnis venitur etiam lac, & ova, & quod lac sit opus albus, ova vero carnis liquida. Sed hoc opinio communiter reprobat. Diversi siquidem preceptis prohibentur etiam lacticionum, & eius carnium.

II. Plura sunt animalia de quibus, an piscibus accendi sint, vel non, in utramque partem disputatur. Regulam universalem tradunt communiter Doctores ad discernendum, quænam pro caribus, & quænam pro piscibus habenda sint. Ea animalia quæ diu extra aquam vivere solent, inter carnes computari debent. Aves, si licet aliquæ nutriantur in aquis, carnium nomine veniunt. Hinc corvi marini, falco, & similes, quamvis piscium laporem habeant, diebus seiumiorum comedi minime possunt. Idem dic de chameleone, de oleibus coctis cum caribus, & de carniis insculis, & de sanguine omnium animalium terretrium, arietum, & agnorum &c. nec non de sagmine, & lardo. Locustæ, ranæ, limacæ, testudines, & concha diebus seiumii licite comedi possunt: quia in communi excommunicatione non pisces habentur.

III. Qui tempore seiumii carnes recentissimas comedunt, peccant mortaliter iuxta omnes, nisi materia parvitas excuset. Dari enim etiam in hoc precepto parvitatem materiam, quemadmodum datur in precepto naturali non jurandi, & in aliis, communiter docent Theologi. Id solum quantitas pro parvitate vocatur, quemam carnis quantitas pro parvitate materiam habenda sit, P. Matthæus Stæz in suo Tribunali Pontificie Part. III. Lib. I. quest. 111. artic. 3. num. 527. hæc scribit: *Missi qui hæc scribo, placuit olim dicere, mediani circiter libram esse magnam materiam, parvam quidquid infra illam. Et hoc idem, quod de mente legislatoris sanè bonique quam potest, præsumendum sit: neque visco existimandum, ita illum voluisse restringere conscientias, ut peccato mortali se obstringerent illi*

qui non tantum carnis comedentes, quantum in isto præcepto sufficeret eis qui caribus moderatè vesci solent. Hoc autem videtur esse mediani circiter libram. Hanc opinionem retractavit, ut nimis laxam, sed hæc opinio rectè considerata malo non placet; cum videatur ex æquo laxior. Quare num. 528. hæc addit docens, nam quantitatem quæ dimidium partem quadrantis libra, seu quatuor loti ferè exæquat, sufficere ad peccatum mortale; nam vero quæ hæc notabiliter minor est, peccati venialis limites sepe non excedit, sed se scandalo. Sumit libram Germanico more, quæ sedecim uncias constat. Quare definit, parvitatem materiam esse infra duas uncias cum notabili decremento. Paucis, unam unciam statuit esse parvitatem materiam. Una enim uncia, ad duas comparata, est notabiliter minor. Hæc opinio, comparata ad primam, est notabiliter minus laxa: sed absolute adhelesæ est. Paucaliquis decis. xli. numer. 3. dimidium unciam carnis pro parvitate materiam statuit. Mirum est Auctorem istum tantam carnis portionem pro parvitate materiam assignare; cum deinde decis. xli. m. 5. doceat, mediani unciam chocolata esse materiam gravem, & eum qui illam in aqua iter usum lavaret, frangere seiumium, & mox iter peccare: de quo suo loco. Nunc dicere sufficit, hæc Paucaliquis opinionem communiter vel ab ipse benignioribus Casuistis reprobari. Vide Leandrum tract. v. dist. 11. quest. xxi. Hic assignat octavam unciam parvam, & exiguum frustum, ut illud quod coquit, & cerne sumere solent ad ciborum laporem discernendum: quod licite faciunt. Precisa quantitas assignari vix potest. In hoc omnes conveniunt, quod parvitas carnis que comeditur, debeat esse satis exigua, ut pro parvitate materiam iudicari debeat.

IV. Quest. I. An in aliquo eventu licitum sit carnes comedere seiumii tempore? Respondetur. Qui nullum alium cibum habet, licite vesci potest caribus: quia preceptum ecclesiasticum non obligat cum periculo vitæ, vel salutis. Quid, si nulli alii cibi præter panem suppeterent? Paucaliquis decis. 49. num. 3. & 4. defendit in hoc casu posse quemam carnis vesci, etiam si unico die id contingeret. Paucaliquis adheret Leander tract. v. dist. xi. quest. xix. si sermo sit de magnatibus, & nobilibus, affectis epulis selectioribus, secus dicendum, inquit, de rusticis, aliisque similibus, qui vix antiqui saturantur pane. Hæc opinio laxa mihi videtur. Nullus siquidem, dummodo saluus sit, & peculiari debilitate non laboret, nota-

notabile patitur detrimentum, si unico die pane solo vescatur. Quis hæc unius diei inedia ad lumen conferat. Patentur triqued detrimentum aliquod molles fæces, fecas corporis sanitas. Finis proximus seiumii est corporis moderata conflictatio, sensumque marcerio. Quid ergo obrudendum corporis molestiam, ut a lego seiumii fideles tollant? Solum detrimentum notabile salutis fati esse potest ad constituendum licitum usum carniis seiumii tempore. Cum ergo iuxta communem excommunicationem quilibet, quamvis delicatus & mollis, dummodo sanus sit, & medicorum robatus, non de refici possit solo pane, quin salutis corporalis incommodo obnoxius sit; distinguenda sunt hæc duo, sanitas detrimenda, & delicati corporis eructatio. Primum excusat, secus secundum. Qui vero affluens selectioribus dapibus, per piores dies careret omni cibo præter panem, abundaret vero caribus, eisdem vesci posset quoniam, si solo pane pluribus diebus aleretur, probaret sanitatis læe damno non exiguo subiretur. Fideles, transientes per infidelium, & hæreticorum provincias, diebus prohibitis esse licite carnes queunt, quoties grave periculum illis imminet; fecas, si aliquæ gravi damno abstinere valeant. Idem dicendum de remanentibus in hæreticorum, & infidelium interitibus. Catholici, qui famularum hæreticis, caribus vesci minime possunt, seculis gravi damno, aut periculo: quidquid in contrarium dicitur La-man Lib. II. tract. viii. cap. 111. num. 3. quoniam, cum alii cibi suppetant, & periculum damni abest, nulla assignari potest vera causa excusans. Catholici enim domicilium habentes in infidelium regionibus obstringuntur preceptis ecclesiasticis: quia hæc non locum, sed personam sequuntur. Nec Layman hoc negare potest.

V. Licitum est carnes suppeditate & perpetuo amantibus, & pueris ante completum septennium: De perpetuo amantibus res clara est: quoniam non sunt legis capaces, & amantia est moribus gravissimus, qui carnes indigere potest. Pueri quoque ante expletum septennium a caribus abstinere. Si tamen ante septennium rationis lumen affluerit illis, debent a caribus abstinere: quia preceptum Ecclesie obstringit omnes lumine rationis partios. Immo, quamquam ante septennium rationis lumen non sint; at tamen in hæc abstinencia exereeri eos perpetuum erit, ut facilius, inante precepto, illud oblitare valeant. Quando vero dubitatur, an lumen rationis advenit; iudicandum est respici advenisse;

seuti & septennio expleto, censendum est illum lumine rationis potiri: quia in doctis tutor pars est eligenda. Quod confirmari potest et paritate legis divine. Si enim lumen rationis ante septennium splendat in aliquibus pueris, isti observationi legis divine obstridi sunt. Quidam ergo & obliterant legis ecclesiasticæ? Et licet non pauci iuniores contrariam teneant opinionem; hæc tamen nostra firmior probabili est, quam defendant Aserius Tom. I. Lib. VII. cap. xvii. sen. xxvii. quest. 11. Diana L. P. tract. ix. refut. 43. Trullench. in Bull. Lib. I. §. 4. dub. 2. Sanchez L. P. Sum. Lib. I. cap. 111. Bonacina de leg. Tom. II. dist. 11. quest. 11. punct. 6. num. 5. Suarez Tom. IV. in 111. part. dist. xxxvi. sect. 2. num. 3. Salmanticensis tract. xvi. de c. pæcep. Decal. cap. 11. punct. 2. num. 20. & alii plures.

VI. Quest. II. An dispensatio die seiumii ad carnium usum, possit quamcumque carnes etiam in illas comedere? Respondetur. Plures Auctores solent partem affirmativam, alia nulla producta ratione, nisi quod carnes suilla, & sale condite sint vere carnes. Sed nos hæc opinionem reicimus. Dicimus itaque, dispensatum a caribus posse solas carnes salubres comedere: ideoque peccare carnes vitæ eos qui omnes indiscriminatim carnes manducant. Probatur. Eas solas carnes comedere potest Christianus dispensatus que comprehenduntur sub privilegio dispensationis. Quoniam dispensatum enim qui nullo modo vel dispensatus ad carnes comedendas, nil carnium manducare licite valet; sic qui solum dispensatus est, ut caribus salubribus vesci possit, illas tantum, & non alias, manducare iure valet. Porro medicus, si ve quicunque Superior, qui dispensationis privilegium ad eam carnium impertitur, nullo modo concedit usum carnium salutarum, suillarum, & similium. Quoadquidem cur, quæto, usum carnium concedit medicus? Non sine alia ratione, nisi ut occurrat alicui infirmitati. Ergo eas solas carnes comedendas concedit que tux infirmitati, vel incommodo congruæ sint. Carnes autem inæque, ut suilla, salite, similesque, non modo non congruunt, sed repugnant tux necessitati. Nonne, si expresse eiusmodi carnes motus a Superiore postulares, eas tibi denegaret? Quia ergo ratione præsumi potest, in dispensatione datur illas comprehendere? Hanc opinionem defendit etiam Luroz Lib. III. part. II. quest. cxxvi. num. 1333. contra Tamburinum, qui Lib. VI. cap. v. §. 1. contrariam sustinet. Confirmatur no-

stra sententia auctoritate Clementis XI. summi Pontificis, qui in decreto infra referendo, Romæ publicato anno 1722. die 24. Februarii, hæc habet. *Admittantur, & melius, & qui petita licentiam; ut attendat qualiter carnis, quod nempe flos salubris quia hæc solum permittitur in Quadragesima his que ex ista causa nequeunt veli citius quadragesimalibus. Hanc sententiam defendit Cardinalis Corza Tom. de ieiunio 114. part. 2. lib. 6. pluresque alios Auctores allegat. Qui autem dispensat ut a cibis carnalibus, non peccat contra ieiunii preceptum pilæ comedendo: quia piscium eius nulla lege tempore ieiunii prohibetur nec qui in eum carnis dispensat, novam legem imponit, que prohibeat ebrosos, inebriatos. Ratio autem ad idem qui Tom. 1. conf. 101. §. 1. contrarium defendit sententiam, minime consistit. Inquit enim: Si pisces nocent, & dispensat ut non potest iisdem; si non nocent, sine causa flos dispensat. Dico pisces nocere, ut supponitur, & comedentes peccare vitio intemperantiae, secus aduersus preceptum ieiunii. Si scire cupis, num dispensat ad eum carnis, comedere lactinia valeat; vide commentarium nostrum in RESCRIPTUM BENEDICTI XIV.*

VII. Quæst. III. An dispensat in Quadragesima ad esum carnis post easterum comedere feria 1v. & vi. ac sabbato quatuor temporum eiusdem Quadragesimæ? Resp. Quæstio dispensat, & a maiori vel minori infirmitate, vel necessitate illius qui petit dispensationem: Si enim tanta fit infirmitas in dispensato, ut per annum feria sexta, & sabbato carnis esset, illique velaret, etiam in Quadragesima illas comedere poterit dies quatuor temporum. Si vero committitur per annum bis in hebdomada a carnis ablineat: etiam in Quadragesima potiori ratione abstinere debet. Neque in generali dispensatione pro tota Quadragesima intelligitur, seu præsumitur dispensatio pro multis diebus: quia necessitas non est extendendi ad eodem dies quatuor temporum dispensationem; peccatisque medicis si abique iusta causa ad omnes indiscriminatim dies privilegium dispensationis porrigere.

CAPUT IV.

Dispensatio abstinens a carnis non inferit dispensationem a ieiunio; sed dispensat ad carnes lege tenentur, nisi infirmitas, aut vitium debilitatis obstat. Quædam quæstia resolvuntur.

I. Quæstionem versandam solcipimus, quam recentiorum Caluissianum plures ad inanes Metaphysicæ regulas revocant. Enimvero, quia ex pariter sacre Theologiae statibus nil admodum habere poterant, quo sicut in hac materia lasam, & penitus improbabilem opinionem irripuerunt, ad quædam arbitratia ratione confugerunt, quæ ut infra patebit, ad Moralis christianæ doctrinæ veritas dirimendas inæque prorsus sunt. Quorundam aduersus illos merito exclamatur. Quorundam aliter, de veteri ciborum delectu. Felsi sunt recentiores quidam Theologi, qui carnis abstinentiam ad ieiunii substantiam ita pertinere dicunt, quod Bonaventuræ quæst. 1. de precepto Ecclesiæ pluri, 21. ut qui absolute carnes comedat, ieiunare non teneatur. At ille philosophandi molus Auctores suos prodiit non admodum vestigia antiquis ieiuniorum ritibus. Ut controversiam hanc penitus exharerem, integram edidi voluminem, inscriptum *De Quæstione appellante*. Si plura capis, illud legito. Nouit, ut veritatis manifestanda viam aperiatis, ea que penes omnes certa sunt, leceramus oportet ad his que in controversiam vocantur. Distinguedi ergo in primis ieiunium sunt infirmi; qui tum a carnis, tum ab unica comestione soluti sunt, non titulo alicuius dispensationis, sed titulo legis impotentia. De his nulla potest esse difficultas. Secundo si qui dispensantur, sunt in duplici classe. Alii namque sunt debiles, valetudinarii, qui frequenter cibo indigent, simulque carnis; & quis ita evidens non est occurrunt, quemadmodum est illa deuter. Dispensatione, sicutque laborantem; hincro dispensatione opus habent. Illos quoque tum a carnis, tum a ieiunio dispensat posse concedimus. Quando autem possint, debeantque ab utroque, & quando ab uno tantum onere solvi, prudenter, & Christiani medici relinquimus iudicio. Posterioris classis sunt Christiani valentes, & robusti, quibus ciborum quadragesimalium, piscium nempe, olerum, vel etiam lactiniorum,

rum, usus nocens est. Hi dispensantur in eum carnis. Queritur ergo, an ex ipso intelligantur dispensati etiam ab abstinentia ieiunii, id est ab usu comestionis? De his enim solis dispensatur. Pauci sunt qui quæstionem hæc se prole distinctam exhibuerint. Non negamus tamen, quædam, maxime ex his qui non ita prudenter sentierunt, distinctionem hanc indicasse. At postea illi ipsi qui controuersiam de infirmis debilibusque, & de sanis, robustisque, eo ipso dispensatos pariter esse ieiunio. Pro hæc sententia plures allegari solent Theologi. Primum omnium citari solet Cavertanus 2. 2. quæst. cxlvii. arti. 8. §. 2. *Ad hoc dicitur*. Et tamen Caietanum non solum non faverit huic opinioni, sed oppositum prolixè docuisse convincitur. In verba Caietani. *Dispensat ex impotentia evidenti ab abstinentia carnis; sunt tamen absolute absoluit a precepto ieiunii. Potentes vero abstinere a carnis, non potentes autem abstinere ab vitis, aut a lactiniis, non absoluitur a precepto ieiunii. Errorsus potentes abstinere ab omnibus his, sed impotentes ad ieiunium solum, & non ab abstinentia prohibitorum in Quadragesima.* Ex hæc Caietani doctrina deo colligimus. Primum, quod ille solos ex evidenti impotentia dispensatos a carnis abstinentia, solutos declarat a lege ieiunii. Iam sub initium dispensationis dictum est, eosque aliquo manifesto morbo laborant, quæ inter impotentes ad corporis macerationem computantur, non tam dispensatos, quam re ipsa exolutis & liberis esse a ieiunii lege. Ubi Caietanus nec verbum habet de hominibus sanis, & robustis, quibus saltem modo cibi quadragesimales nocent; & de quibus solum controversia vertitur. Loquitur itaque Caietanus de solis evidenter impotentibus, id est de his qui re ipsa febri, vel alio gravi morbo vexantur, quos omnes, & nos liberos a ieiunio absoluerunt. Secundum, quod ex laudata Caietani doctrina deducimus, est, ieiunium ecclesiasticum pluribus veluti partibus consistere; & esse Caietanum ut ille qui potest aliquas partes implere, ad id teneatur; licet non valeat exequi omnes. De quo paulo infra.

II. Duplex itaque de hac controuersia circumfertur sententia. Una, que asserti omnes dispensatos a cibis essentialibus, five debiles, five sanos, robustisque, eo ipso dispensatos pariter esse ieiunio. Pro hæc sententia plures allegari solent Theologi. Primum omnium citari solet Cavertanus 2. 2. quæst. cxlvii. arti. 8. §. 2. *Ad hoc dicitur*. Et tamen Caietanum non solum non faverit huic opinioni, sed oppositum prolixè docuisse convincitur. In verba Caietani. *Dispensat ex impotentia evidenti ab abstinentia carnis; sunt tamen absolute absoluit a precepto ieiunii. Potentes vero abstinere a carnis, non potentes autem abstinere ab vitis, aut a lactiniis, non absoluitur a precepto ieiunii. Errorsus potentes abstinere ab omnibus his, sed impotentes ad ieiunium solum, & non ab abstinentia prohibitorum in Quadragesima.* Ex hæc Caietani doctrina deo colligimus. Primum, quod ille solos ex evidenti impotentia dispensatos a carnis abstinentia, solutos declarat a lege ieiunii. Iam sub initium dispensationis dictum est, eosque aliquo manifesto morbo laborant, quæ inter impotentes ad corporis macerationem computantur, non tam dispensatos, quam re ipsa exolutis & liberis esse a ieiunii lege. Ubi Caietanus nec verbum habet de hominibus sanis, & robustis, quibus saltem modo cibi quadragesimales nocent; & de quibus solum controversia vertitur. Loquitur itaque Caietanus de solis evidenter impotentibus, id est de his qui re ipsa febri, vel alio gravi morbo vexantur, quos omnes, & nos liberos a ieiunio absoluerunt. Secundum, quod ex laudata Caietani doctrina deducimus, est, ieiunium ecclesiasticum pluribus veluti partibus consistere; & esse Caietanum ut ille qui potest aliquas partes implere, ad id teneatur; licet non valeat exequi omnes. De quo paulo infra.

Falso itaque pro contraria sententia Caietas laudatur. Quare turpiter aberrant qui Caietani auctoritatem allegant, ut probent, dispensatum a carnis, dispensatum esse a ieiunio. Secundum, qui pro hæc eadem opinionem citant, et Azorius: qui similiter nulla facta distinctione eorum qui ex infirmitate, ab his qui ex solum momentum piscium dispensantur, abstinere alicui; quemadmodum Caietanus, dispensationem eandem carnis seum deserre solutionem a ieiunio. Illi duo Auctores, qui ex antiquioribus pro opinione laxa citantur, præfate distinctionis non meminerunt: quia tum temporis nonnulli infirmis eius carnis concedebatur. Ex his que de his duobus Auctoribus dicta sunt, inferas restat, quanta sit aliquorum recentiorum dispensationem in antiquorum præsentia doctrina. His paucis præbatis, ad rem accedamus, veramque sententiam promamur.

III. *Christiani qui non infirmitate, vel nobilitate debilitatis titulo, sed quia quadragesimalium ciborum usus nocens illis est, dispensationem eandem carnis ieiuniorum tempore obtinent, ieiunii lege tenentur. Hæc sola sententia vera; hæc sola probabilis & iusta, Altonæ penitus improbabilis.* Ut tanta libertate loquamur, temporum non cogit calamitas, in quibus probabilis facio laxissime sententia a nonnullis, tamquam licite, propositione. Porro, ut a contraria sententia conuersione initium ducam, illius potissimum fundamentum statim exponendum est. Abstinentia, inquit, a carnis abstinentia ieiunii constituit. Sublata cuiuscumque rei essentia, res ipsa destruitur necesse est. Ergo si qui edendi carnes licentiam habent, a lege ieiunii soluti sunt. Neque enim coniungi poterit cum carnis comestione ieiunii observantia; sed, quemadmodum sobrietas animalium rationali tollitur homo; sic ablata abstinentia a carnis, tollitur ieiunium, cuius essentia in abstinentia eiusdem sita est. Hoc ipsum patrumque (pater illorum Auctorum sit dictum) continentium est in morum materia. Illudque semper magis competentum sit, quam maximum damnum passa fit morum Theologia, ex quo a non paucis ad Metaphysicæ regulas reuocari ceperit. Verum utique est adductam principium, si de abstractis metaphysicis, que individua sunt, sententia habetur; fallissimum vero existit, cum ad res morales transferretur: quoniam moralium rerum essentia diuidua sunt, & ex pluribus partibus sepe consistunt. Id maxime competierit in ieiunio, quod iuxta omnes pluribus constat partibus. Totum autem

tem ex pluribus partibus concretum minime destruitur ob unius partis facturam. Itaque sub hac sola consideratione adductum principium inane est, & ad morum controversias componendas ineffectivum. Ceterum alio etiam ex capite omnino corruit, quia commentitio fundamentum asperitruum. Adversari liquidum tanquam certum ponunt, abstinenciam a carnibus esse partem ieiunii potissimam, seu id quod prius in ieiunio concipiatur. Quod si dixerim ego falsissimum esse, & ex antiquitatis ignorancia ortum docere, fortassis nemo nimis audaciter me arguere poterit. Idcirco capite superiore iterum unam comestione esse præcipuum ieiunii partem. Neque unicuique Doctorem ex antiquis qui contrarium doceat, adducere recitates valent. Quin Caietanus, quem pro se stare falso obtrudunt, oportum conceptis verbis scribit 2. 2. quæst. cxxvii. art. vii. *Non est autem eadem ratio de unica comestione, & alius constitutionibus. Quoniam ieiunium non testamenti est abstinencia carnis, & unica comestione constat, tanquam ex substantiis; ita quod unica comestio est essentialis ieiunio, ut pote a principio ieiunii constituta in veteri testamento, in quo usque ad ultimum diligendum ieiunium ieiunium factum est.* Ex hinc, ut Caietanus indicat, in veteri lege ieiunium, unica comestione persagendum, legitimum imperatum. Atque, ut dictum est, licet plures abstinenciam etiam a carnibus, dum ieiunabant, omnes tamen licet abstinentie hæud potissimum asserere; tamen certo defendere valemus; omnes ieiunantes lesse tantum comedisse. Quod quod omnes lesse, Iudæica, Turcica, nunc ieiunant, unicam servant comestione; minime vero a carnibus abstinent. Id porro ad essentialiam (si etiam metaphysico ratiocinio indulgere velimus) cuiusque licet pertinet quod primo, & semper, & in quocumque ita eadem competit. Ieiunium igitur, in unica lesse comestione, Ecclesia catholica, expressi lesse perlesse, addidit abstinentiam a carnibus; quam abstinentiam, ut singularem quidem ieiunii ecclesiasticæ characterem, omnes venerantur. At, si ea comparatur ad ieiunium absolute acceptum, quid accesseritum est. Fallum ergo etiam ex hoc capite est principium illud, cui innuuntur iunioris, quodve ex proprio arbitrio effluerant, videlicet essentialiam ieiunii in abstinentia a carnibus consistere. Quod sine commentum nemini ex antiquis in mentem venit.

IV. Cum iam huic questioni finem im-

posuissim, ad manus meas pervenit dissertatio de ieiunio, cum est carnis comestione, a D. Alexandro Monteguzzi Sac. Theol. Doct. edita, Auctor ille & elegantissimus illo, & omni argumentorum genere nostram hanc communissimam sententiam defendit. Recentes Caluistas libere recitat, quoties reiciendi sunt; eorumque auctoritatem tantum facit, quanti est faciendi. Adversus hanc dissertationem omnibus numeris ablutam Docteur Petrus Copellotti edidit *Diatribam* lingua venacula: *avvechio ancora a deboli* (inquit ille pag. 10.) *ed infermi di cognoscere fosse noto un peccato tanto nocivo fatto in morale disciplina: id est, ut etiam radiabile, & dignissime deservito, morale disciplina caput spirituum necessarium non noceret.* Nonne summe necessitate est ut vulgus ipsam, & minus docti Christiani tandem aliquando percipiant, se posse bis in diem ieiunii tempore carnis recreari, quando cibum piscium stomacho molestem experientur? Quis non miretur caritatis fervorem, zelumque Iesus Doctoris, qui, ne nostri rigidissimi seculi Christiani nimia penitentia levisitate macerati succumbant, libram composuit, quo suaviores blandiorque temperantia regulas illos doceret? Nilil in hoc suo libro producit, quod prius Caluista recitantes non docuerint. Sed, quia illi latine scripserunt pro doctis tantum, & eruditis, idcirco Doctor Copellotti, ut rudes etiam & indoctos iuvaret, quæ laticæ Caluista cuderunt, italice vertit. Quæ ne ipsi impunere videant, ex verba, quibus restituta a nobis rationem exponit, tanquam inexcussam lesse opinionis fundamentum. *Questa sentenza* (inquit pag. 20.) *è la desino da un principio, che nelle legali, e morali materie è certo, qual è, che, quando si strugge la forma, nella quale qualche cosa consiste, perlesse ancora la disciplina fatta di quella cosa.* Desinde non paucis consillis exemplis, ad rem minime pertinentibus, concludit: *Favere vedere* (pag. 23.) *essere l'asserenza dalle carni la forma sostanziale, in cui principalmente consista, e lesse cui non è perlesse tanto osservabile & ecclesiastico digno.* Quod principium si verum foret, sequeretur, Christianos dominicis diebus Quadragesime, in quibus a carnibus abstinent, ieiunare. Nam, posita forma substantia, seu essentiali ieiunii, habetur ieiunium. Per D. Copellotti cum quibusdam Caluistis forma substantia ieiunii est abstinentia a carnibus. Ergo Christiani abstinentes a carnibus tum diebus dominicis

Qua-

Quadragesima, tum feriis sextis, & sabbatis totius anni, ieiunant. Quid ad hæc D. Copellotti cum omnibus lesse Caluistis? Num respondet, unicam consisturam partem quocque ieiunii esse? Sed iterum ab eo petimus, num hæc unica comestura pars sit substantia, & essentialis? Si ait; falsum ergo est eius principium. Si negat; ergo sola abstinentia a carnibus forma substantia ieiunii est. Ergo, posita hæc abstinentia, habetur ieiunium. Si dicit, unicam consisturam partem integrantem esse ieiunii; consequitur substantia, & essentialiter, ut dicunt, ieiunare omnes Christianos qui diebus dominicis Quadragesime, feriis sextis, & sabbatis a carnibus abstinent; solamque partem integrantem, ad eoque lesse, violare qui iterato comedunt. Quam falsam sunt conclusaria illius, tam falsum est principium ex quo profant.

V. Solam abstinentiam a carnibus consistere essentialiam ieiunii ecclesiasticæ, nemo sane mentis dixerit. Diffidium solammodo potest esse, num unica comestura, vel carnis privatio principalis ieiunium constituat. Nobis certum est, ieiunium potissimum unica consistit refectione, & abstinentiam vero a carnibus additamentum esse, quod abique gravi culpa omitti nequit. At concedamus, partem essentialiam ieiunii esse abstinentiam a carnibus; non inde tamen quicquam prædicti colligunt adversarij pro sua opinione. Quoniam & ipsi latentur, unicam comestione esse partem substantia ieiunii, licet minus principalem. Quam facta positione, hanc validissimam rationem in nostre sententia confirmationem profert. Præceptum ieiunii dividuum est, pluribus partibus constat; ut omnes, & adversarij ipsi, latentur. Atqui, quando lesse plura præcipit, quorum unum sine altero lesse potest, ratio naturalis dicitur, iubetque impleri partem, quando totum observari nequit. Sicut enim qui totum a lege præceptum implere valet, ad totum tenetur; ita qui potens est observare partem, ad illius partis observantiam obligatur. Præceptum ieiunii plura præcipit, videlicet unicam comestione, abstinentiam a carnibus, & desinitque horum refectionis corpus. Ergo qui lesse non potest duo, tenetur lesse utrum. Quæ omnia non solum ratio naturalis, verum etiam ipsa positive lesse præcipiunt. Siquidem cap. Cum dilecti, de dolo, & contum. decernitur quod, cum duo mandantur, si quis ad unum veniat, & ad diem sibi præsum accedat... Si venire non possit ad diem assignatum, tenetur utriusque. Theol. Tom. V.

Ieiunium se indicit præstante; siue ideo erit a mandato solvitur. Hæc lesse duo completitur; accedere videlicet ad iudicem, & accedere tali die. Lex impleri mandat unum, quando ambo servari nequeunt. Cur, quæso, idcirco præstantum non erit in ieiunio observantia? Tria, non duo, ut dictum est, ieiunium præcipit. Unum non pendet ab alio. Stat abstinentia sine unica comestione. Stat unica comestio sine abstinentia a carnibus. Ieiunium lesse potest, etiam si hora refectionis anticipetur. Quæ ergo ratione qui nequit lesse omnia, non tenetur ad duo, vel ad unum? Cur qui dispensatur ab uno, a quo ut dispensetur, iusta datur causa, intelligens da est, prudendumque dispensatur ab altero; si nulla, ut in hoc dispensetur, occurrat iusta ratio? Dispensatur in eia carnis; quia stomacho piscium eia lesse. Cur dispensari debeat in pluribus comestione, si unus dispensationis nullus habetur titulus; quoniam qui dispensatur in eia carnis, sanis est, fortis, robustus; licet eia homines qui ieiunium lesse iuxta omnes partes? Anne qui die lesse dispensatur, iuxta urgente necessitate, ab opere lesse, eo ipso dispensatur a præcepto audiendi Sacram, si Sacrum commode audire possit; vel contrario? An qui impotens est ad solvendum centum, potest vero quinquaginta, liber erit ab illorum etiam solutione? An qui non potest reddere totum, non tenetur reddere partem? Quæ, malum, est hæc argumentandi ratio?

VII. Lubet hanc eadem rationem quam proddimus, validis firmare, & ad eam perducere evidentiam, quæ manifeste evincat contrarij opinionis improbabilitatem. Inque Innocentius XI. hæc propositionem, quæ est 34. damnavit: *Qui non potest recitare matutinum, & laudes, potest autem reliquis horis, ad nihil tenetur; quia maior pars tenetur ad se minorem.* Præceptum recitandi divinum officium divisibile est, pluribusque constat partibus, quarum alia principalis, minus principalis alia sunt. Theologi recentis ante Innocentium XI. communiter propugnabant, eum qui nequit matutinum & laudes recitare, poterat vero alias horis, ad illarum recitationem minime obstringi. Cur? Quia cessante principali cessat & accessorium; quia maior pars trahit ad se minorem. Sed hæc propositionem damnavit Ecclesia. Ergo eodem iure damnanda est hæc altera: *Qui non potest dñm recitare, potest autem servare unicam refectionem, & nihil tenetur; quia subleto principali solvitur.*

Et accelliorum, seu quia maior pars, tribuitur se minorum. Ubi hic vel levis discriminis ratio? Nonne præceptum ieiunii diuinium est? Id sane concedunt omnes, & experientia ipsa constat. Diebus dominicis in Quadragesima observatur abſtinentia a carnis, & unica comestio. Idem eventus qualibet feria sexta, & iabato per totum annum. Adolescentes ante vigiliam primamium abſtinent a carnis in Quadragesima; his vero in die reſtituntur. Denique ipſi aduerſarij fatentur, unicam comestionem esse partem substantialem. Hec minus principalem, ipsius ieiunii, privationem vero carnis esse partem essentialem, & præcipuam, quemadmodum matutinum, & laudes constituunt partem principalem divini officii, ab hac autem horæ partem efficiunt minus principalem. Impotens ad recitandum matutinum & laudes, tenerat, si possit, ad alias celebrandas horas. Ergo qui sibi a carnis temperate nequit, potest vero a dupli abſtineret reſtione, ad illa iuxta Ecclesie doctrinam obſtinere. Quid plura? Maiorem latitudinem habet ieiunium, magisque dividuum est quam fit divini officii recitatio. Quoadquidem in ieiunio duo, ut dictum est, sunt præcepta affirmativum unum, & alterum negativum. Id expresse affirmant omnes, & prædictum advertitur. Licet Cinqvint Ghettin verb. ieiunium num. 9. *In ieiunio duo præcepta, unum tamen præſupponit alterum, puta affirmativum supponit negativum. Ergo, subſtato præcepto negativo, reſtinetur, & affirmativum; & præſupponit abſtinentia a carnis comestione etiam dispensatus ab unica comestione.* Unicum vero est præceptum recitandi divinum officium. Sed, quia officium illud partes habet maiores, & minores, Ecclesia iubet impleri minores ab his qui maiores implere nequeunt. Porro ieiunia servare tenentur ieiunium, in unica sunt reſtione, ille qui abſtinentiam observare non potest a carnis. Tria quibus sunt duæ partes complecti; si abſtinet sumatur, quærem una sine altera reſta conſtitit, ut ex dictis constat, non minus ac horæ divini officii: tum quia duobus distinctis præceptis, quorum unum affirmans, alterum negans est, imperantur; & unum minime ab altero pendet; & reſta invicem separantur, ut ex dictis constat.

VII. Hæc adeo vera, adeo comperita sunt, ut nunquam credidissent, ab aliquo ratione prædico in discrimen vocanda fore. Et ta-

men D. Petrus Copellotti, ut aliena tergiverſatione eluderet argumentum, quod adverſarius eius urgebat, inquirens: num ieiunium quadragesimale concretum, seu compositum aliquod metaphysicum sit, quod, veluti hominibus animalibus, re quidem vera dividi nequeat, & solummodo mentis opere diviſionem patiatur? respondet his verbis pag. 126. *Il digiuno non è un composto metafisico; egli è un ente morale, non dividendo nelle componenti sue parti, atſa la opinione, e coſtanza delle nazioni, ed atſo altri ſi autem reſtariato univerſale inſtituto della catholica Romana Chieſa. Que latine sic verto. Ieiunium non est compositum metaphysicum, sed est ENS MORALE, NON DIVIDIBILIS in partes, quibus constat; si consideretur in ſua natura, & respectu nationum, & respectu iſdem tenent, immutabili, ac univerſali Romano Ecclesie inſtituto. Quid aliunde laberant Lutherani, & Calvinisti adverſus Ecclesie catholice ieiunium, cum adiecit reciter definiti? *Ens morale, non dividuum in partes, ex quibus conſtat?* Queriebant fortasse, num istæ partes, carnis scilicet elus, & unica, aut iterata carnis comestura; seu num prandium, & coena; num elus piscium, & abſtinentia a carnis sint reple partes reales, & separate, nedum dividue, Urgebant, num opinio hominum, admilla manifesta partium illarum separatione, efficere possit ut partes istæ constituant ens morale non dividuum in partes, quibus constat. Tandem exposcit, quo fundamento diſtat ieiunium esse ens morale non dividuum secundum antiquum, perpetuum, & univerſalem ritum Ecclesie catholice Romanæ. Cum certum sit Ecclesiam Romanam duo præcepta imponere ieiunium fidelibus in ieiunio quadragesimali: alterum prohibens elum carnis; alterum vetans plures comesturas. Sed, his nullis, lectori considerandum relinquo, utrum hæc ratio contentandi morum, & christiane pietatis regulari, sibi, & catholicis hereticis obſtat Romana Ecclesie ieiunia nec ne. Considerandum relinquo, num ille sit cardo ille Theologiae moralis imperpetuo ieiunio adeo necessarius, videlicet ieiunium Romano Ecclesie esse ens morale non dividuum in partes: ut tempore Quadragesimæ valeant concedere panem & carnes mane, seu meridie, similiter panem & carnes vespere. Commenta deinde, quibus (pag. 105. & sequent.) circumvenit propositionem præscriptam ab Innocentio XI. quibusve conatur eludere argumentum in-*

con-

conculsum, quod inde elicit illius adverſarius; adeo futilia sunt, ut me pigeat eadem reſtare; cum imbecillitate sua corruant omnino.

VIII. Hactenus exposuimus rationem nostram adverſariorum velleſis insipientes, eorumque falli opinionis indulgentes. Illi iquidem, inconſulta antiquitate, & abſque ulla vel apparentis veritatis momento, ita tenent, abſtinentiam a carnis esse partem essentialem, principalemque, unicam vero comestionem partem minus principalem ieiunii. Quæ etiam admilla hypothesi, huicque demonstrativis, eorum opinionem omnino improbabilem esse; atque in propositione damnata ab Ecclesia de recitatione officii divini evidentur, mica quidem sententia, contineri. Nunc autem, hæc falsa positio reſta, alterum hodiernum fundamentum in cere iuber, cui nostra inheeret sententia. Est autem eisdem. Elementa ieiunii in unica ſita est comestio, seu unica comestio est positiva ieiunii pars. Hæc propositio supra demonstrata est pluribus rationibus, quas, ne actum apam, prætereo. Unicam addo ab ipſo ieiunio proximo ieiunio. Unica, & unica est corpus maceratio, concupiscentie, abſtinentie tenentium appetitionum cohibitio. Ad hoc autem magis conducit unica comestio quam abſtinentia a carnis. Quis inficiatus ieiunio, corpus magis alligat per labractionem cuiusque cibi quam per privationem unius generis epularum? Nonne ieiunium, quod vigiliam annum nutritione motore in, digent; eo quod in augmento sunt, etiam ieiuniorum tempore plures reſti permittuntur; carnis autem veli prohibentur? Cur hoc? nisi quia, licet carnes & nutrant, & delicatioris sint, magis tamen patiuntur, minus incommodum sentiunt iuvenes in privatione plurium reſtiorum quam in abſtinentia a carnis. Nec iuvenes tantum, sed omnes, dum fame laboramus, cibum, non dicit qualitate querimus. Hinc ait D. Bernardus in Apologia ad Guillelmum cap. 10. *Est, non de carne, sed de lente fuit reſtioribus; & de ligno Adam, non de carne damnatus; & Ionaſas ex gūſa mellis, non de carne, morti additus fuit. Quid quod plures facti Ordines perpetuum fervant abſtinentiam a carnis; perpetuum vero ieiunium unus comestio, nullus est Ordo qui obſervet? Ex quibus omnibus magis certa & manifesta redditur propositio nostra, scilicet unicam comestionem positivam esse ieiunii partem; cui potest accedere delectus ciborum. Quo posito, sic meam insinuo argumenta-*

tionem. Ecclesia damnavit propositionem quæ abſturbatur, non tenent Clericum ad partem minus principalem divini officii, quoties partem magis principalem recitare nequibat. Ergo potiori reſta damnata debet intelligi altera propositio, quæ ſtatuitur, fideles non potentes servare partem minus principalem ieiunii, qualis est abſtinentia a carnis, non tenent ad unicam comestionem, quæ est pars principalis eisdem. Anne obtrude reſta amplius valeat metaphysicum illud sophisma, nempe subſtato principali, tollitur accessorium? Si unica reſtior essentialis ieiunii constituit; illico corruit unicum fundamentum, cui innixi defendunt, dispensatum a carnis abſtinentia, dispensatum quoque esse a ieiunio. Ex his autem que dicta sunt, patet tum ratione, tum auctoritate, in unica positivam comestione ſitam esse ieiunii essentialis. Ex quibus evidentiſſime conſequitur, contrariam opinionem duplici ex parte improbabilem esse. Primo quia ſtatuit, tamquam quod certum, abſtinentiam a carnis esse partem essentialem, & præcipuam ieiunii: quod saltem esse demonstratum est. Secundo quia, admillo etiam hæc abſtinentiam esse ieiunii præcipuam partem, nihil tamen minus reprobata intelligitur hæc sententia ab Ecclesia in propositione damnata de horarum recitatione.

IX. Alteram in maiorem veritatis confirmationem addere placeat rationem. Privilegium quod communi iuri hominum inferi; interdicendum est ſtrictè, et aiunt, modo. Hoc adfirmant omnes, & colligitur ex leg. Quoties, *rod. de Precept. Imperat. effect. & leg. Si quando, rod. de iusticijs reſtioribus, & cap. 1. & 11. de filiis Presby. cap. Quod dilecto, de conſanguinit. & affinit. Quæ de re conſiale Innocentium, & Glossam, Ioannem Andream Butrium, & Abbatem. Privilegium autem concedendi carnes in Quadragesima est contra ius commune, & contra legem ecclesiasticam. Stricte legitur & iſſimo rigore est interpretandum. Ergo, cum in privilegio edendi carnes non exprimitur concessio binæ reſtioribus, nullum adei fundamentum extendendi privilegium illud ad plures reſtioribus.*

X. Omnia que hæctenus dicta sunt, summorum Pontificum auctoritate confirmantur. Dehinc, non abſque, primum omnium rationes ab auctoritate petitas, que in morum Theologia summi momenti sunt, afferre in medium; sed controversie huius conditio præpollerem ordinem servare co-

G 4

niæ. Ad rem igitur, Gregorius XIII. in Bulla Cruciata per Lusitaniam Regno hæc decernit. *Præterea indulgentiam, ut, dicto termino decante, carnis, de confilio uris, quæ medicis, temporibus ieiuniorum, tam quadragesimalium, quam quarumcumque dierum totius anni, vestri possit; ac pro eorum libito vici, & lactientis, ut quod qui carnes comedunt, servata in externis ieiuniis, delesiasticis forma, dicto ieiunio satisfactio cesset, ieiunio, iubeat ergo Gregorius, Christianus, non iunius, sed durum medicorum iudicio dispensatis in eum carum, servare in rebus ieiunio ecclesiasticis formam, anius nempe comeditionis.*

XI. Alexander VII. anno 1677. edictum Romæ publicavit, quo propter pestem, quæ anno precedente ieriverat in eadem urbe, Romanis divibus carnum cibum sui amendi potestatem fecit diebus dominicæ, igne, martis, & jovis; ea tamen lege, ut præfatis diebus, dominicæ excepta, omnes ieiunent, semel tantum in die comedant. Integrum edictum isthuc transcribo.

Mortis, divina miseratione Episcopus Albanensis, S. R. E. Cardinalis, Givertus, S. D. N. Pape Vicarius Generalis, Romanæque Curia, eiusque districtus iudex ordinarius. Et, Etsi dicto pietate dignata est fore omnino removere in sua flagella, quibus vixit hæc insublimis quodam indico affecti, non ita tamen essent peccata, quia periti merent, in quadragesimalibus diebus, categoris castitatis, quæ superfluis aliis, nonnullis exitate, ac refectore possit. Dominus vester non alienum a paternis sua providentia iudicavit, quadragesimalem rigorem sanctum paulisper emolliere. Quamobrem sua Sanctitas apud se statuit, ut omnibus qui Romanæ, Romæ domos, & suburbana mediant, permittere at immittentque hebdomada diebus quatuor, dominicæ, feria secunda, feria tertia, feria quinta lactentis, vici, carne a dominicæ prima Quadragesimæ, atque ad Palmam dominicam usque possit. Ad ultimos autem tres dies quod attinet, ieiunio carnis immittent, neminem tamen ieiunio lege solvere intendit. Quintimo vult ut lex ista salve, & insolentis remaneat, quemadmodum in quadragesimalibus diebus feria quarta, feria sexta, & sabbati remanet. Exinde sua Sanctitas haurit omnes, ut datum in quadragesimalibus diebus veniam frequenti sacramentorum susceptione component, elemosinas, & preces agant, ut tam naturalibus, quam supernaturalibus remediis morbum reliquias expurgare pergant.

Dominus vester vult, ut concessa edendi lactentis, vici, & carnes licentia ad universos foras atque Regulares pertinet, ut desuper qui per regulam suam carum non manducant. Nihil tamen minus sua Sanctitas lactentis, & ovium usum permitit.

Denique sic habeatur ad omnibus, ut qui antedictam licentiam accipiunt, dominicæ orationem, & angelicam salutationem quingulis recitare, pro beatissimæ virginis, ut necessitatibus meminerint. Dat. Romæ ex Aedificatio- nis hanc die 3. Februarii 1677.

M. A. Episcopus, Hieropolitani Vag. Ioseph Palamella sec.

Romæ ex Typograph. Rev. Cam. Apost. 1677.

XII. Simile privilegium fidelibus Ducatus Mediolanensis concessit anno sequenti 1678. ipse Alexander VII. hæc apposita clausula: *Cetera tamen exceptis, ut in tenore.* Non ergo, ut Episcopus Romanus tantum, sed ut Pastor universalis fidelium omnium, legem ieiunii cum carum eum coniunxit.

XIII. Clemens Papa XI. ecclesiasticæ disciplinae calcitissimus, atque doctrina non minus quam pietate luminus, decretum edidit anno 1703. in quo hæc habentur latine verba. *Ad illud tum medicis, tum hi qui dispensationes petunt, omnium intendunt, ut carnes salubres sint, quoniam hæc solum in Quadragesima permittuntur hiis, qui ab istam causam diebus quadragesimalibus vestri sequuntur: quorum necessitas, si lactentis non sit levati potest, medici carum alium non concedant; sed lactentis & ova lactent comedant, & ieiunium observent: cuius ieiunio legi etiam illi subiecti sunt qui carnes ea ratione comedunt, quod etiam quædam necaus illis sit.*

XIV. Respondunt quidam, laudantur decretum, non Clementis XI. sed illius generalis Vicarii, non admodum in Theologia versati, partium esse. Quo responso si consideret, actum de omnibus legislatorum legibus esset. Anno missi Pontificis Eminentissimi Carpena vulgaris decretum illud fuit. At, ut iunius rursus omnino evanescat, addo Clementem XI. discutientem istam legem examine episcopali. Deleget siquidem doctores urbis Theologos, quos inter P. Marchetti Societatis Iesu, & Romani Collegis Rector, dissertationem iunio Pontifici obtulit, in qua sexaginta Auctores pro sententia cum eum carum ieiunium coniungente, allegavit. In hanc eandem sententiam concedere S. Officii Consultores, & Cardinalis Vicarii synodales examinatorum.

ut

ut testatur Eminentissimus Lambertini nunc BENEDICTUS XIV. Pontifex sapientissimus in collecta. *Natificationum vest. xv. m. m. 21. ubi, præter citatos Theologos, alium duodequarum numerum ipse adpræmittit in nostræ sententiæ prædium, & eundem Clementem lactentem se proferat. Porro Clementem XI. Theologorum iustis periculis, & quam diligentissime libris, anno sequenti 1704. hanc manu sua scriptam clausulam, edidit de more typi codendo interendam, adiecit. *E sunt tenent observare illi dignum auctore quælibet que vel minus illi esse loco nectro il vito quadragesimali, si eibam dicitur ne salubre. Que latine he reddo. Et tenentur observare ieiunium istum illi qui salubri esse solentur, et solum ducti ratione, quod eorum saluti spirituali eibi noxi sit.**

XV. Quamvis scienda sit interpretatio, quam ex Eminentissimo Lambertino, nunc BENEDICTO XIV. assert D. Copellotti, aliorum fit iudicium. Observat itaque, Clementem XI. in priori decreto anni 1703. his verbis iunio mentem patrescille: *E debent observare ieiunium illi dignum, alle di cui leges sunt tenent quælibet auctore. Et debent observare ieiunium, cuius legibus observari sunt etiam illi etc.* in posteriore vero decreto anni 1704. mutato illud verbum, ius verbi modum, solum, in alium modum, videlicet *sunt tenent;* declarat ieiunium divinum esse, & consequenter Clementem XI. ut Pontificem universalium, libentem, decernere, fideles comedentes carnes in Quadragesima ieiunio legibus subiectos esse. Quo posito, adempta esset Theologis libertas docendi contrariam sententiam. Verum Pontifex iunius, ne vel tantillum præiudicium inferret scholarum Doctoribus, seu paucis Caiusillis loco illius præfatis, solum tenent, subiecit aliam, quam tenent. Quamvis, inquebatur, scienda sit hæc arbitraria, nolique falsa documentum, interpretatio, non est quid multis edictorati. Sive enim priore, sive posteriore præfata decretum illud conspiciatur, in idem recidit, eandemque nostræ sententiæ vim præbet, ut infra parabit.

XVI. Summis Pontificibus succedunt Episcopi: tum in privatis decretis, tum in ius synodis. Ut protestantem, quod fieri potest, vitent, pauca ex pluribus seligam. Synodus Veneta habita a Petro Baroadico Patriarcha Venetiarum, & Dalmatiz Primæ, hæc habet de dispensatis a delectu ciborum in Quadragesima pag. 116. *Dispensati autem omnes sciunt, quod licet a delectu ciborum sint dispensati, se tamen adus*

*ieiuniorum observationi esse obstrictos, sique legali perato esse observant, si esse illentis tenentur, non ieiunentur, pro personarum tenent qualitate, etate, & indigentia. Synodus illa omni iuris præfatis dispensatis non imponit; sed declarat dispensationem edendi carnes minime esse eximere a lege ieiunii. De Episcopis ultramontanis hæc scribit Claudius La-Croix II. Part. Lib. III. quæst. cæxi. num. 1299. Reprobata primum contraria opinione, subdit. *Et hæc ipsorum communitate declarant Episcopos, dispensatos pro cibibus in Quadragesima, dum addunt, se non ligationem ieiunio, quam relinquendo obligacionem ieiunio, qui ad refectorem unicum. Hinc etiam aliquibus per bullam Cruciata datur prolixum ieiunium in caribus, ut faceret Sanchez dub. 71.**

XVII. Respondet D. Copellotti cum suis paucis Caiusillis, decretum Clementis XI. pro solis Romanis editum esse: & adducit auctoritatem Domitii Vici; atque iniunio invenit advertentum, quod minus reverent de eodem Viva locutus fit: scribit enim, *Patrem Viva, vulgi sermone deceptum, suam evasivæ interpretationem. Quæstio præfata (inquit Copellotti pag. 60.) niente di sua natura respectu, auct mirant al affectu di un docto interprete de pontifici decretis. Para in istis Scriptoris commendationem congerit; inimò non exigunt sine Diatribæ carum iniam in elogis pangendis, & apologis conficiendis pro defensione plurimum eundem Viva doctorum.*

XVIII. Aliam promitt D. Copellotti interpretationem Clementis decreti. Concedit ergo (pag. 64.) præfatum decretum esse declarativum præcepti ecclesiastici (ut dicit saluta vici.) Omit tamen tria esse de declarationum genera. Prima declaratio est secundum iurisdictionis principia auctoritate, secunda doctrinalis, tertia spiritualis. Deinde concludit his verbis. *La dichiarazione di Clemente XI. in incerto doctrinale al più al più per la universalis catholica Chiesa, & sero di se solo interpretare a propria obligacione, auct assertiva il dotissimo Canonista Gesuista Schmalzgraber. Quam præfata Schmalzgraber dicitur, e re mea non est in presentia discutere. Ut enim & me, & lectorem meum ab ineptis trici liberent, concedere volo D. Copellotti, Clementinum decretum se solo obligationem non imponere. At quid, si hoc decretum iunio alius duobus pontificis decretis consideretur?*

XIX. Omisiss itaque ianibus commentis.

dici.

dicimus in primis, quod, si decretum Clementis XI. contineret authenticam declarationem, abique nota manifestæ audaciæ, & inobediendi non posset vel in dispositionem hanc questionem revocare adversari. Ad evitandas ergo tricas, permittimus quod Copellotti contendit, videlicet Clementinum decretum esse tantum *destruibile*, id est quod prædat doctrinam ipsius Pontificis, eundemque quos adhibuit interpretum. Quid inde? Anne auctoritas Clementis XI. etiam in Episcopi Romani? & doctrinam, et sane erat Theologus, non quia tot sapientissimis Doctoribus longe multumque non prævaleret panibus Galandis, Trolenchis, Balesibus, Bardi, Bosio, & similibus, qui ut ex eorum scriptis colligere fas est, questionem hanc, non ad antiquæ disciplinæ leges, non ad antiquiorum Theologorum sententias, nec ad Romanæ Ecclesiæ, auctoritatem Ecclesiasticam decreta, & Synodus, sed ad inanis Metaphysicæ canones expendimus?

XX. Quid, si Clemente XI. decreto addatur decretum Gregorii XIII. & Alexandri VII.? Hic ultimus Pontifex non tantum Romanus, sed Mediolanensis quoque ad ieiunium cum carnium esse continentiam obstringit. Non ergo, ut Episcopus particulari Romanus tantum, qui extra tam diocetibus leges ferre non valet, sed ut Pontifex Romanus, universalis Pastor, omnium Ecclesiarum caput, & consequenter etiam Mediolanensis. Quid dicitur, si præfatis Pontificibus accedat alia Ecclesiæ in suis Synodis congregata, aut voce Episcoporum in suis decretis, sicuti revera accedunt? Anne post tot insensibilium argumenta ad auctoritatem petita, & tot evidentiſſimas rationes licetum erit sequi opinionem contrariam?

XXI. D. Copellotti, videns, Romanos Pontifices conceptis verbis laxam opinionem labefacturæ, ad antiquæ Ecclesiæ Patres antiquum convertere. Quid non molitur prædicata sententia occupare animus? Nostra opinio, inquit D. Copellotti, *illa de appropinquato est scripta de eo S. Basilio, si de cui testis est scriptum del grande Natale Mediano, se di cui parole il detto Teologo Scovio scritto l'immagine in titolo liberatissimè spogliando nostra essere l'affinanza dalle carni indolentissima. Io tanto Dottore dice: Carnes non ede, vesperam expedit, et cibum iunias, a vino abstinere. Così se spiega Natale. Cur enim singularem abſtinentiam commendaret, volenti ieiunium (notate di gracia) committere indullam, si eisdem diebus carnes comedere licuissent? Natalis hic impugnat Dallum,*

ostenditque ieiunium Christianorum committere semper habuisse ciborum delectum; ita ut abſtinentia a carnibus indivisa pars fuerit ieiunii nostri. Quid inde inferi eruditus Copellotti? Basilium, & consequenter Natalem, docere dispensatos a carnibus prope nomenclatum piscium, dispensatos item esse a ieiunio? Nonne hoc vel ipsi Stoicis iunio moveri? Omnes Catholici, uno sermo excepto Lamio, adversus hæreticos defendimus, Christianos ieiunantes iam inde a primis sæculis a carnibus abſtinentes; & hanc abſtinentiam esse partem substantialiorem ieiunii. Omnes ergo docemus, dispensatos a carnibus pariter esse dispensatos a ieiunio? Quid dicam de Christianismo, Theophylus Alexandrino, de Paschali III. de Thoma Aquinate, qui pariter in suum prædium obtrudit perdoctus Copellotti? Nil profecto dicam, sed a ieiunio dispensandi relinquo, an qui sic scribit, imponat, decipiatque imperitis lectores nec ne. Pigeat enim adeo auctore resellere commenta.

XXII. At quid dicendum, si medici, & superiores ecclesiastici præfatos fideles sanos, robustosque, sed carnibus ob stomachi qualitatem indigentes, a ieiunio, seu unius comedere, lege solvantur? Respondeo, tum medicos, & superiores dispensationem imperipientes, tum fideles qui eisdem dispensationibus utuntur, absolute peccare. Num fideles dispensati, ipsique dispensationes ignorantia quandoque excusentur, non facile relinquerim. Nimis enim patet, contrarie opinionem falsitas. Et ratio, quæ magis confirmat nostram sententiam, manifesta est. Quandoquidem, ut dispensatio licita sit & valida, utam requirit causam; Superiores enim, qui solo arbitrio, nullaque occurrente necessitate, a legis onere subditos solvant, non prudentes, fidelesque dispensatores, sed crudelēs dispilatores, atque homini publici perdoctores dicendi sunt. Porro qui postellatum accipiunt comedendi carnes sed solum, saluberrimum lactiorum, vel piscium, si sani sint, & robusti, sicut ceteri fideles, nulla habent causa vi cuius ab unius convulsionis lege liberentur. Ergo, etiam superiores dispensatione, cuiusmodi dispensatio nulla foret; peccarentque tum qui illam concederent, tum qui eadem uterentur.

XXIII. Quid, si visio prolixitatis mihi verior, si paulo super rem illam verari lubet: quoniam ex una parte adeo manifesta mihi videtur sententia quam propugno, ut neque in dispositionem vocari deberet; ex altera parte humore verior ne tantus sim, ut a tricas, cavillique probabi-

litat.

litate, quibus implicari, involvique solet, eam alteram. Itaque contrariam opinionem non solum ut minus probabilem, salvo semper meliori iudicio, sed ut penitus improbabilem, & rationi naturali, communique sensui directe adversam, rejicio. Quid enim magis communis sensui infestum quam, si quis creditor suo nollet reddere quinquaginta aureos, quos habet, hac unica ratione qua gratia ipsi facta est, ne redderet diceretur, quod non habet? Quia Ecclesia sacerrimam infirmitati tuæ, qua laboras, a precepto abſtinentiæ te absolvens; idcirco ut sanitate, & forisidine, qua infirmus es, abuti aude adversus alterum Ecclesiæ preceptum, quod ieiunium, seu unicum commendationem imponit? Quid te ad illius precepti violationem impellit? An infirmitas? An virum debilitas? Hæc omnia abesse pro certo habentus. Quid ergo? Quia Ecclesiæ dispensavit a carnium abſtinentia. Denigantes ergo Ecclesiæ ad imperiam abuteris? Quia Ecclesiæ ab uno te absolvit preceptum, tu in grati animi argumentum vis alterum Ecclesiæ preceptum transgredi, & contemnere? Nonne hæc rationi naturali, & communi sensui repugnant? Quid, si universa aliqua provincia Ecclesiæ catholice quadragesimalium ciborum penuria premeretur, solique carnibus abundaret? Etsi ne provincia illatæ a lege ieiunii absoluta? Non teneretur ergo fideles illi semel tantum in die moderate, & sobrie carnes comedere, ut eo quo potest modo concupiscentiam refrenaret, carnis rebellionem cohiberent, copiosaque spiritali subicerent? Quin iuxta naturæ leges qui carnis vescuntur, fortiori vinculo obligantur ad unam servandam commendationem quam qui piscibus utuntur. Si quidem carnes abundantius maritant, copiosiores pingunt humores, & concupiscentiam, ceteraque passionis omnes corporales fovent, & adversus spiritum commovent. Lege ergo nature illi tenentur his totis appetitus plenum commendationem subſtante, seu in die semel comedendo moderari, & in officio continere. Alioquin melioris conditionis essent Christiani qui carnibus quam qui piscibus vescuntur. In eo enim pares sunt, quod neutri habeant instam his comedendi causam; & in eo impares, quod comedentes carnes excusentur a peccato, dum similes in die manducant, secus illi. Immo in hoc etiam impares sunt: quoniam qui carnes comedunt, aptiores sunt, ad servandam unicam reſtentionem præ his qui piscibus utuntur. Quandoquidem carnium estus, ut dictum est, magis nutrit, & validus stomachum

roborat. His omnibus perpensis, hæc nostra sententia luculentissime vera dignoscitur, & in praxi amplectenda est. Eam graviores Theologi, & ipsi benignitatis Galilææ expressè defendunt. Victoria 2.2. *quæst. cxxviii. art. 4. Vega Tom. I. Sum. cap. xiv. cap. 3. Valentia 2.2. disp. ix. quæst. 11. punct. 3. Rodriguez in Sum. I. P. cap. xiv. num. 27. Lopez II. P. Inſtr. cap. 111. Sa in Sum. verb. Ieiun. Reginaldus Lib. II. num. 168. Lellius Lib. II. de off. & iur. cap. 11. dub. 6. num. 45. Clarus hanc eandem sententiam docent Navarrus in Man. cap. xxi. Antonius Gomez in Bulla claus. 7. num. 5. Ledelma 2.2. art. 3. Feb. 207. Pedraza in Sum. 2. præcep. 8. 14. Petrus Genedo in 97. canonis. quæst. xl. num. 3. Fernandez in exen. Theol. Mor. P. III. cap. 13. num. 3. Ortiz in Sum. cap. xix. num. 22. Ioannes Medina codices de ieiunio quæst. 13. 8. de infirmit. ubi etiam ait: in hæc medicos non carere culpa, cum id solum debeant infirmis in diebus ieiunii comedere, quod infirmitas postulat, ut non indiffinse illam indulgere. Sylvius 2.2. quæst. cxxvii. art. 2. verb. Sed quætur, Nihil præcep. 6. cap. VIII. num. 4. Ludovicus S. Ioan. I. P. Sum. tract. de ieiunio cap. 111. Comitus in Resp. moral. Lib. II. quæst. 214. Metcalerus in add. ad Theol. Lib. II. cap. 111. Bassani verb. Ieiun. I. num. 4. Lezana Tom. III. Sum. verb. Ieiun. num. 11. Lavorini I. P. de iud. cap. xx. num. 25. Naldus verb. Ieiun. Layman Lib. II. tract. viii. cap. 111. num. 8. Grahus Lib. II. deſc. cap. xxvi. num. 53. Beia Lib. II. Resp. cap. 107. cap. 10. Bonacina Tom. II. de præcep. eccl. disp. ult. punct. 2. Item de Reg. Asp. 1. quæst. 11. 8. 2. num. 25. Henricus a S. Ignatio Tom. II. Theol. SS. Lib. XI. cap. 11. num. 11. Natalis Alexander Theol. Dogm. Lib. II. art. 7. Reg. 9. Cardinalis Caccia Tom. de ieiunio part. 111. art. 3. dub. 3. Patricius Sporer in opposit. ad III. præcep. Decret. sec. 3. num. 22. Wuzan de decet. d. exam. in num. 100. & apud ipsum Corrabus, Thomas Horradus de refic. Tom. I. refic. 5. L3. Croix Lib. III. part. I. num. 1269. Confarimus Roscaglia Tom. I. tract. 11. quæst. 11. cap. 1. quæst. 3. Rotarius in Appar. Mor. 111. part. cap. 1. num. 24. Geribaldus tract. 111. cap. 111. dub. 3. Gravelon Eccl. eccl. Tom. VIII. part. 13. collog. 6. edit. Rom. pag. 559. Non pauci eorum quos allegavi, postillimum Navarrus, & Ioannes Medina, non modo sanos, sed etiam infirmos, dispensatos in carnium esse, teneri ad ieiunium docent, quando infirmitas adeo gravis non sit, ut duplicem commendationem exigat.*

XXIV. Contrarium opinionem nullus Auctor revera gravis defendit. Laudatur Caietanus & Azorius. Sed iam supra ostendimus est, Auctores illos loqui de infirmis, & inportantibus ad ieiunandum. Nec verbum habent de illis qui ob solam piscium recitamentum obtinent manducandicarnes. Allegatur etiam Bartholomaeus Medina in *Instruct. Conf. Lib. I. cap. xiv. §. 10.* Sed etiam Auctor iste, alioquin gravis, de infirmis loquitur. Et, ne gratis hoc asserere videar, en illius verba, „Quartur ordinarie, an, i quibus, cum possunt privilegio edendi carnem, possit ieiunare comedens eam, & ad ieiunium teneretur semel tantum comedendo? Mea quidem sententia est, ut ille ieiunet: nam coram Domino merebitur, non comedens nisi semel. De essentia enim ecclesiastica ieiunii est non edere carnem.“ Unde ob eum ipsam respectum per quem quis obtinet licentiam comedendi carnem, immunitus est ab onere ieiunandi, propter hoc, quoniam huiusmodi licentia constituitur ad certum tempore ieiunii datur tantum infirmo: & qui infirmus est, non tenetur ieiunare. Tempore itaque Caietani, Navarii, Medinae, Azorii, solum infirmis privilegium comedendi carnes impetiebatur; & controversia erat, an infirmi illi, in eis carnium dispensati, ad ieiunium tenerentur. Adfirmabat Navarrus, Ioannes Medina, & alii; precipue quando infirmitas non erat gravis. Negabant Caietanus, Bartholomaeus Medina, & Azorius. Quam interpretationem confirmat Lessius Lib. IV. cap. 11. dub. 6. in fine *Quod tantus est ieiunium Caietani, & Navarii limitaverit, habens licentiam, ut non ieiunet, nisi debilitatis naturae, vel laborantis id concessum sit, non tantum, si quis a piscibus abhorret, sed etiam necesse temperantem: tunc enim cessante non subsistit cum gemina restitio concedatur. Ceterum ex Theologia nemo minus antiquorum, qui revera Auctor gravis sit, propugnavit, Christianos sanos dispensatos in eis carnium ob id solum quod partuntur incommo dum in ciborum quadagesimalium usu, non teneri ad ieiunium. Pauci dumtaxat recentes, qui, falso obsequio, maiores opiniones passim sequuntur, inquit Fagnanus, hanc defendunt opinionem: Diana coordinatus Tom. I. tract. VI. ref. 75. Leander de precep. Eccl. tract. v. disp. viii. quest. xxxiii. Auctor ille passim actat de corrigere falsas aliorum Auctorum citationes. In controversia autem, quam tractamus, tum quest. xxxii. tum quest. xxxiii. citata corrigi Bonaciam, aliosque Auctores, qui*

laudant Navarrum pro sententia afferente dispensatum ab abstinentia a carnibus obstringi ad ieiunandum. Navarrus (inquit Leander quest. xxxii.) nullo modo loquitur de illis qui est dispensatus in eis carnium. Subdit veru quod, xxxiii. *Unic male illum citat Bonacius pro sua sententia.* Hactenus emendatur Leander. Vidamus nunc, quam licentiam, quamve exactam sit illius criterium. En verba Navarii delumpta ex Manuali cap. xxi. num. 22. quom locum Bonacina laudat. *Notandum tamen (inquit Navarrus) secundum eundem (Caietannum) quod dispensatus, ut comedat in die ieiunii plures quam semel, non videtur dispensatus ut comedat carnes postea ieiunare, videtur dispensatus in his, quod possit comedere... quia, ut ille ait, preceptum Ecclesiae, licet in ieiunio ferri non possit, servandum tenetur quod ad illam pertinet; quo ad quam ferri poterit. Eandem doctrinam docet Tom. I. Constit. conf. 6. de observat. ieiun. Et quo sequitur quod comedens tales carnes (nempe carnes a Papa concessas ieiunii tempore) non frangit ieiunium, & quod vere ieiunat: & consequenter consequatur meritum ieiunii. Sicut credo quod consequaretur ille qui, quia non possit habere panem, & cibis quadagesimalis, comedere semel tantum in die carnes, & cetera, & cetera. Afferit ergo Navarrus, quod dispensatus ut comedat carnes, non est dispensatus ut bis comedere possit. Qua proinde fronte Lessius resargere potuit Bonaciam, aliosque Auctores, pro his citantes Navarrum, certati iudicium. Si per otium liceret, plures huius generis lapsus in Leandri cetero reperiret. Sed labor iste non est operis pretium. Illud est hic animadvertendum, Navarrum pro sua sententia laudare Caietannum, & ex Caietani doctrina statuere, eos qui preceptum divinum aliquod Ecclesiae servare nequeunt in totum, teneri illud servare ex parte; & consequenter qui non possit unam resolutionem, & abstinentiam a carnibus simul observare, debere semel tantum, si possit, in die comedere, vel contra, plures comere, & abstinere a carnibus: id quod nos supra in Caietano animadvertimus. Ut verum hanc breviter perscrutemur, pauci Gallicis recentiores, ut sunt Ioannes de la Griz in Tom. I. Pius, precep. 121. artic. 2. num. 3. Trullenchius Lib. III. in Decal. cap. 1. art. 2. num. 7. Sanctius in select. disp. 11. num. 4. Ghetius verb. tenet, alique si-militer accepti, pace eorum dixerim, nullius in hac materia sunt auctoritatis. Quoniam prin-*

principia, quibus sum conatur probare opinitiam, sunt aptissimi falla. Primum eorum fundamentum ab auctoritate petitur est. Allegant enim in futurum praesulum Caietannum, Mediam, Azorium, Navarrum. Sed vidimus, Auctores illos vel contrarium docere, vel nihil ad eorum institutum asserere. Ex hac ergo parte falsa est eorum opinio. Rationes porro quas producant, sunt evidenter fallae. Porissima liquidem eorum ratio est, quod abstinentia a carnibus sit essentia ieiunii, & unica comestio pars inhabitantialis minus principalis, quae destruitur, sublata parte principali. Quam assertionem in propositione de recitatione horarum damnata esse ab Ecclesia, ostensum est. Quia, inquit P. Dominicus Viva ad propol. 54. Innocentii XI. num. 16. *Quando eadem ratio quae militat pro huius proscripta, militat pro alia comestio, haec ratio inopie reddidit improbabile.* Preterquamquod alio ex capite, ex fallo minime supposito, quod abstinentia a carnibus sit essentia, seu principalis pars ieiunii ecclesiastica, improbabile est opinio.

XXV. Obiicit 1. Consuetudo obviat ut qui dispensatus est in eis carnium, dispensatus quoque sit a ieiunii lege. Item favores, & privilegia sunt amplianda. Resp. Consuetudo, quae obtruditur, putida est corruptela. Solum enim homines qui laxitatis morem gerunt, qui gula exsaturandi student, ieiunia frangunt, cum ex fervore valeant. Privilegia sunt amplianda, quoties non ledant iura communitatis, nec auctori ipsi qui privilegia donantur, nec rationi adversentur. Porro quod dispensatus in carnium esse ob solam fastidium piscium, fit etiam dispensatus a lege ieiunii, iuri tum naturali, tum positivo repugnare ostensum est: ipsique privilegiorum nomenclatum inferat.

XXVI. Obiicit 2. D. Copellotti pag. 49. auctoritatem Caietani, & Constantini Rongaglia referit, quorum primus 2. 2. q. cxviii. art. 8. haec habet. *Consuetudo est optima legum interpret, & communitate in populo christiani observatione invenitur, quod dispensati ex impotentia evidenter ab abstinentia carnium, sunt solutive absolvi a precepto ieiunii.* Secundus vero tract. (non v. ut scribit Copellotti) sed 12. q. 11. cap. 1. postquam nosstram sententiam propugnavit, haec verba addit. *Dixi nihilominus, si consuetudo non sit in contrarium. Futo enim ferre ubique invaluisse consuetudinem, ut dispensatus a carnibus simul se potest dispensatum a ieiunio.*

XXVII. Resp. Caietanus, ut iam proba-

vimus, loquitur de infirmis, quorum impotentia ad ieiunium evidens est: deque huiusmodi dispensatione talem consuetudinem obtinere dicit. Diffidium liquidem erat, quam infirmitas eximeret a ieiunii lege. Ioannes Medina conscientiam medicorum arguit, eo quod sint nimis faciles in absolvendis a ieiunio infirmis. Alii facillimes erant in dispensatione legis ob quamcumque infirmitatem. Caietanus, securusque insillens, statuit, consuetudinem iam obviare pro dispensatione, quando infirmitas reddit ad ieiunandum Christianos evidenter impotentes: quae sola docta verba manifeste confirmant responsum. Nullibi Caietanus questionem movet de Christianis sanis, & robustis, qui, ob naturam dumtaxat piscium, edendum carnium impetrant licentiam. Sed solum de infirmis sermone habet: Statuit autem infirmitatem, quae gravis non est, nec evidenter impotenter reddat Christianos ad ieiunium, non liberare a ieiunii lege.

XXVIII. Constantinus Rongaglia potest esse eundemmodi consuetudinem; sed falsissime id putat. Quoniam in primis, si ipse putat, ego autem non puto; quia manifesta experientia scio, contrariam obtinere consuetudinem, si a corruptela consuetudo distinguitur. Si de experientia sermo sit, in quaesere civitate Italica, quam universam quasi peragravi, Confessarios, & penitentes christianos ostendi, qui ieiunium cum eis carnium coniungendum esse tenent, & occasione data, opere id praestant. Solum vero relaxati fideles, aut benigniorum Confessarium doctrina imbuti, ieiunium non servant. Libere consuetudinem constituunt? Quamvis igitur, amabo te, fronte vulgari potest, consuetudinem ubique invaluisse, ut dispensatus a carnibus, fit tandem a ieiunio solutus? Si apud Indos, Garamantelque haec scriberetur, utcumque tolerari possent; in Italia vero, imo in Europa, nullo modo. Anne Romae consuetudo isthaec vigeret, si tres Romani Pontifices oppositum statuerent, singulique annis decretum adversum contrariam corruptelam civitati indicitur? An in Veneta civitate, si Synodus dioeclesiana ieiunium praecipit? An in ceteris civitatibus, in quibus Episcopi communiter idem ieiunium praescribunt? An in Germania, et in Gallia, ubi pariter Episcopi carnes non concedunt, nisi conditione ieiunii imposita?

XXIX. Obiicit 3. D. Copellotti. Plurimi Theologi, quia plures sancti Patres, docent ieiunium cum eis carnibus pagare. Ergo, si non probabitur, saltem probabilis erit haec opinio.

pinio. Resp. Quod ad Patres attinet, obedi-
entia perniciosa est omnibus istis qui vel a li-
mine Patres salutarum. Fallim quove al-
plurimos Theologos talem docere opinionem.
Pauci dumtaxat Casuiste recentes, & quidam
Canonice expressè eam defendunt; & vix
unus eorum pro dignitate eam versavit; sed
alii post alios ivere. Omnes allegant Catecha-
mum, Navarum, Azorium, aliosque anti-
quos. At fallissimum cum he Theologos istos
gravissimè doctè docuisse opinionem; con-
sequitur posteriores Casuistas esse veluti reles
de loco auditus, qui, quantumvis multiplica-
ti, nullus sint auctoritates. Illi vero Theo-
logi qui inter antiquos recentique medicos
sunt artatis, quive hanc docuerunt opinio-
nem, alteram quoque propagantur de exem-
ptione a debito recitari, partem divini offi-
cii, quando omnes divini iudex celebrari
nequeunt, eo quod maior pars trahat ad se
minorem. Et ex hoc reprobatu principio in-
ferunt, dispensationem a carnium abstinencia,
esse dispensationem ab unica comestione, quæ est
pari iuxta illos minus principalis ieiunii. Quar-
re neque isti sunt in hac materia alicuius au-
thoritatis. Demique alii, ut Ioannes la Cruz,
similique, non distinguunt infirmos a sanis.
Isti illi pauci qui etiam hanc defendunt senten-
tiam, sunt meri compilatores. Idcirco, si
auctoritatem spectemus, hæc opinio omnino
est improbabilis; si rationem, aperte falla-

XXX. Ultimo tandem D. Copellotti suam
advertentiam innotuit, quod Casuistas tradu-
xerit, tanquam Doctores eorum pronuntiantes
de lapsitate, aut sententiam inane, in le-
gibus solamen pauca ex Copellotti transcrip-
tionem. Pag. 124, hæc habet: "Illec tra-
ra le altre mi sono spiaciute, e credo sa-
ranno state biasimate da ogni persona che
professi buono dettame di onestà. La pri-
ma li è quello sconvenevole sentimento di
sistema, ch'egli in più luoghi del suo di-
cumento ha manifestato contro i Professori
della morale Teologia, figurandosi ca-
paci di pronunciare sospetti, ed essere per
sindendi in di fatto maniera aggenti delle
altri dicenti. Et Allegamenti. Morte al
libro delle loro opinioni, che il digno sia
un compofo metafisico &c." Multa alia
referit Casuistam d'antari minus congrua
suo adversario prolata. Postea se concludit
pag. 124. La morale Teologia non è un
torbido torrente di oscuri lussini ella è
una limpissima fonte di che chiarì senti-
menti dell'animo che ci sono di guida alla
eterna felicità. I di lei Professori, solo
intenti a regolare le umane operazioni

in giusta la leggi della cristiana carità, non
attendono a spiegare le cose con meta-
fisiche speculazioni; ed io, che, volente-
re le cose spettanti alla loro, ed al ius-
tu, ho esaminata la presente controversia giu-
sta il principi dalli medesimi appresi, non
mi sono accollato, come veder potete,
né pur per ombra a simili furoi d'inetto
ragionamento. Il digno non è un compo-
sto metafisico, egli è un ente morale, non
dividibile nelle componenti sue parti, et
tesa lo opinioni e espressioni delle veteri-
ni, ed altre altre l'antico, invariato, e
universale istituto della cattolica Romana
Chiesa. §. Que Romana Ecclesia trium
laminarum Pontificum decreto oppositum de-
cemit; ut concedit in explicatione istorum
decretorum vel ipse Copellotti in toto hoc
libello. Non ille egressus tenor? Nec lo-
quacitatem habent Casuiste, pronuntiantes
lapsitate? Metaphysice speculacionibus non
indulgent? Sed quid hæc minor? Sic scri-
bere debet D. Copellotti: quia revera in
nullo Casuistam lapsitate tam prodigio-
sa, ut sunt ea que ipse in hac sua Diatri-
ba, in lucem volavit, reperire licet. Nunc
dicit, ieiunium esse indispensabile. Attendit
(inquit pag. 110.) a sufficiencia demonstrato
il digno existere in un essere intrinseco.
Hoc esse individuum hæc opinio, physi-
cum, aut metaphysicum? Nunc morale,
nunc physicum (& ideo individuum) ap-
pellat. Nunc (ut pag. 112. & 113.) sic
arguit. *Alqua cosa fuit indispensabile, aliqua
digno: ego autem P. Lucio præcipuum
ieiunii est indispensabile. Quam non sophis-
ticam (nimis enim crassa est) sed de ihi
validam demonstrationem reperit pag. 126.
& alibi. Si omnes D. Copellotti contradi-
ctiones referre vellem, & omnia lapsitate
ta, ac postillimum e, quibus pag. 107. &
seq. involvit propositionem damnatam ab
Innocentio XI. de recitatione horarum ca-
ponicarum, deberem integram ferè Diatri-
bam exhibere. Sed piget me tempus pro-
dugere.*

XXXI. Longius fortasse quam par fue-
rat, hanc tractavimus questionem, & ali-
quantisper plus iusto acris. Sed veniam
sane lector dabit, si serio repenaverit, his
calamitose temporibus nihil fere tam laxum
esse, quod a quibusdam iuro probabilitatis
non obtegatur. Et lectores hæc antici-
patione præventi, dum legunt vel paucos
Casuistas aliquam docere opinionem, illico in-
ferant, illam esse probabilem. Et, quod
validus in errorem eos inducit, est, quod
exi-

existiment omnes Doctores, quos allegatos le-
gant, eam docere sententiam pro qua lau-
dantur: cum tamen legimus falsum sit. Ut
inquit de deceptione subdolanum lectores, ne-
cessitas arget illos admonere, occasione data,
quod hæc, vel illa opinio improbabili sit,
laxissima, & penitus rescicienda. Quibus
piralibus minima utimur, ut quidquam
illius obsequii, quo Auctores omnes colimus,
detrahamus; sed ut in veritatis semitam,
quod fieri per nos potest, lectores nostros
revocemus. Verum in semitam revertamur.
Concludamus ergo. Præcepta Ecclesie, pos-
sitiva cum sint, summa benignitate, non ve-
ro summa laxitate, interpretanda esse & ipse
confitetur. Laboratis gravi morbo & a ie-
iunio, & a carnium prohibitione liberi sunt.
Qui iam cibos quadragesimales necesse sibi es-
perunt, lacticia, & ovis orantur, ac ie-
iunent. Si lacticia, & ova fastidiant, car-
nes comedant; sed, si valent, ieiunent. Qui-
bus satis est unica comestio, bina non per-
mittitur. Si virium debilitas eiusmodi est,
ut duplicem requirat restitutionem, hæc con-
cedatur sed, tibi quadragesimales iusticiam,
non permittatur lacticia; & quibus iusticiam
quid lacticia; non concedatur carnes.
Quid benignius? Quid suavis? E contrario
quod laxius, quod perniciosius, quam tante
ecclesiæ indulgentia abusus? Quam pro-
prie illius æternæ manebit contemptio
quam negligens comeditorum quæ & a lege
præcipitur, & sine gravi incommodo execu-
tionem mandari possunt. Sed de hoc plura
satis, cum sita tam controversia sit. Duo
quidem diplomata pontificia que supra in-
dicavi, ad ieiunandum fideles alirungunt.

XXXII. Quest. I. *Quæ peccata committit
qui plures dies ieiunii carnes comedit?* Resp.
Toties peccat, quoties carnes comedit.
Quoniam præceptum prohibens carnum e-
sum, negativum est, quod toto die obligat.
Ergo in qualibet comestione infringitur.
Hæc sententia communis est. Quemadmo-
dum communis est altera, que docet, eum
qui ova, & lacticia in ieiunio quadre-
simali comederit, peccatum perpetrare. Quin
toties peccat, quoties ova comederit.
Quia præceptum illud, non secus ac alte-
rum de carnum abstinencia, negativum est,
& ab eodem distinctum. Quatenus distin-
ctum, illius violatio peccatum est, & pro-
ut negativum, multiplicationem insert pec-
catorum.

XXXIII. Quest. II. *An qui vatum censum
non comedendi tali die carnes, aut ova, te-
netur peccat, quoties carnes comedit, vel ova?*

Resp. Communior opinio docet, hunc toties
peccare, quoties carnes comedit: quia votum
istud simile est omnino præcepto negativo.
Quare, si uti illius repetita transgressio mul-
tiplicat peccata, ita & voti non comedendi
carnes, vel alios delictos cibos, violatio. Sen-
sus dicendum de eo qui ieiunium vovit
tali die. Violato liquidum ieiunio per car-
num comestionem, non potest sanari illud
die ieiunium levare. Quoniam directe abstin-
entia a carnibus non vovetur; sed solum
consequenter ratione ieiunii. Peccaret igitur
in prima comestione; non in secunda, & ter-
tia. Ad ieiunandum tamen alio die obli-
gatus est. Et hinc patet differens inter obli-
gatum vi voti, & obligatum vi præcepti ec-
clesiastici. Qui vi præcepti tenetur hæc die
ieiunare, si ieiunium frangat, non obstringi-
tur alio die ieiunare. Et in hoc ieiunio, ut
ieiunium est, duo considerantur præcepta: quor-
um unum præcipit unicam comestionem, al-
terum abstinencia a carnibus. Violato pri-
mo, committit secundum. Hæc duo non distin-
guunt vovens; sed ieiunium per modum unius
prostitit tali die peragendum. Ideo semel
tantum peccat in prima transgressione, minime
in sequenti; sed alio die implere de-
bet votum suum.

XXXIV. Quest. III. *An in illis regionibus
in quibus est penuria olei, licitum sit uti seg-
minis illis duntaxat quibus esus carnum vetitur
est? Resp.* Quidam negant; sed communior
sententia adfirmat. Ego vero cenleo necessaria
esse Superiorum; ad quos ardet, dis-
pensationem. Neque cuiusque est decernere,
quando nec ne talis præcipit olei penuria, que
iustitiam pro licito uti segminis, seu lardi.

CAPUT V.

*De abstinencia a lacticiis. Licita ne sint
in ieiunio quadragesimali, aut
extraquadragesimali?*

I. N primitiva Ecclesia in usum fuisse ab-
stinencia a lacticiis, manifestum est:
quoniam, ut Tertullianus, alique Patres
narrant, primi Christiani xerophagis in
quadragesimali ieiunio volebantur, id est,
cibus crispis, & exlicatis. Hinc Concilium
Innocentium, celebratum anno 315.
can. 1. hoc edidit decretum. Non oportet in
Quadragesima quinta feria ultima hebdoma-
de ieiunium distillare, & totam Quadragesimam
invenari; sed per totos hos dies iei-
unare, & ovis abstinencia continentibus,
id est

pinio. Resp. Quod ad Patres attinet, obedi-
entia perniciosa est omnibus is qui vel a li-
mine Patres salutarum. Fallim quove al-
plurimos Theologos talem docere opinionem.
Pauci dumtaxat Casuiste recentes, & quidam
Canonice expressè eam defendunt; & vix
unus eorum pro dignitate eam versavit; sed
alii post alios ivere. Omnes allegant Catecha-
mum, Navarum, Azorium, aliosque anti-
quos. At fallissimum cum he Theologos illos
gravissimè doctè docuisse opinionem; con-
sequitur posteriores Casuistas esse veluti reles
de loco auditus, qui, quantumvis multiplica-
ti, nullus sint auctoritates. Illi vero Theo-
logi qui inter antiquos recentique medicè
sunt artatis, quive hanc docuerunt opinio-
nem, alteram quoque propugnant de exem-
ptione a debito recitari, partem divini offi-
cii, quando omnes divini iudex celebrari
nequeunt, eo quod maior pars trahat ad se
minorem. Et ex hoc reprobat principio in-
ferunt, dispensationem a carnium abstinencia,
esse dispensationem ab unica comestione, quæ est
pari iuxta illos minus principalis ieiunii. Qua-
re neque isti sunt in hac materia alicuius au-
thoritatis. Denique alii, ut Ioannes la Cruz,
similique, non distinguunt infirmos a sanis.
Isti illi pauci qui eare hanc defendunt senten-
tiam, sunt meri compilatores. Idcirco, si
auctoritatem spectemus, hæc opinio omnino
est improbabilis; si rationem, aperte falla-

XXX. Ultimo tandem D. Copellotti suam
advertentiam innotuit, quod Casuistas tradu-
xerit, tanquam Doctores eapæse pronuntiantes
de lapsitate, aut sententiam inexactam, in le-
ctoris solamen pauca ex Copellotti illuc tra-
nscribam. Pag. 124. hæc habet: "Ille cro-
tra le altre mi sono spiaciute, e credo sa-
ranno state biasimate da ogni persona che
professi buono dettame di onestà. La pri-
ma si è quello sconvenevole sentimento di
sistema, ch'egli in più luoghi del suo di-
cumentò ha manifestato contro i Professori
della morale Teologia, figurandosi essi
pauci di pronunciare sospetti, ed essere per
sindendi in di fatto maniera aggenti delle
altri dicerie, & Alleggiamenti. Morte al
libro delle loro opinioni, che il digno sia
un compofo metafisico &c." Multa alia
referit Casuistam d'antari minus congrua
suo adversario prolata. Postea se concludit
pag. 124. La morale Teologia non è un
torbido torrente di oscuri lussini ella è
una limpissima fonte di che chiarì senten-
menti dell'animo che si sono di guida alla
eterna felicità. I di lei Professori, solo
intenti a regolare le umane operazioni

in giusta la leggi della cristiana carità, non
attendono a spiegare le cose con meta-
fisiche speculazioni; ed io, che, volente
ne le cose spettanti alla loro, ed al mi-
no, ho esaminata la presente controversia giu-
sta il principi dalli medesimi appresi, non
mi sono accollato, come veder potete,
né pur per ombra a simili loro d'inetto
ragionamento. Il digno non è un compo-
sto metafisico, egli è un ente morale, non
dividibile nelle componenti sue parti, et
tesa lo opinioni e oscuramente delle notio-
ni, ed ateso altesi l'antico, invariato,
e universale istituto della catholica Romana
Chiesa. §. Que Romana Ecclesia trium
laminarum Pontificum decreto oppositum de-
cemit; ut concedit in explicatione istorum
decretorum vel ipse Copellotti in toto hoc
libello. Non ille egressus tenor? Nec lo-
quacitatem habent Casuiste, pronuntiantes
lapsitate? Metaphysice speculacionibus non
indulgent? Sed quid hæc minor? Sic scri-
bere debet D. Copellotti: quia revera in
nullo Casuistam lapsitatem tam prodigio-
sa, ut sunt ea que ipse in hac sua Diatri-
ba, in lucem volavit, reperire licet. Nunc
dicit, ieiunium esse indispensabile. Atendo
inquit pag. 110. a sufficiencia demonstrato
il digno, esistere in un essere intrinseco.
Hoc esse individuum hæc morale, physi-
cum, aut metaphysicum? Nunc morale,
nunc physicum (& ideo individuum) ap-
pellat. Nunc (ut pag. 112. & 113.) sic
arguit. *Alqua cosa tua individua, aliqua
divina: ego autem P. Lucio præceptum
ieiunii est individuum. Quam non sophis-
ticam (nimis enim crassa est) sed tibi
validam demonstrationem reperit pag. 126.
& alibi. Si omnes D. Copellotti contradi-
ctiones referre vellem, & omnia lapsita-
ta, ac postillum e, quibus pag. 107. &
seq. involvit propolitionem damnatam ab
Innocentio XI. de recitatione horarum ca-
ponicarum, deberem integram ferè Diatri-
bam exhibere. Sed piget me tempus pro-
diere.*

XXXI. Longius fortasse quam par fue-
rat, hanc tractavimus questionem, & ali-
quantisper plus iusto acris. Sed veniam
sane lector dabit, si serio repaverit, his
calamitose temporibus nihil fore tam laxum
esse, quod a quibusdam ioco probabilis
non obtegatur. Et lectores hæc antici-
patione præventi, dum legunt vel paucos
Casuistas aliquam docere opinionem, illico in-
ferant, illam esse probabilem. Et, quod
validus in errorem eos inducit, est, quod
exi-

existiment omnes Doctores, quos allegatos le-
gant, eam docere sententiam pro qua lau-
dantur: cum tamen legimus falsum sit. Ut
inquit de deceptione subdolanctorum, nec-
cessitas arget illos admonere, occasione data,
quod hæc, vel illa opinio improbabilis sit,
laxissima, & penitus rescicienda. Quibus
piralibus minima utimur, ut quidquam
illius obsequi, quo Auctores omnes colimus,
detrahamus; sed ut in veritatis semitam,
quod fieri per nos potest, lectores nostros
revocemus. Verum in semitam revertamur.
Concludamus ergo. Præcepta Ecclesie, pos-
sitiva cum sint, summa benignitate, non ve-
ro summa laxitate, interpretanda esse & ipse
confitetur. Laboratis gravi morbo & a ie-
iunio, & a carnium prohibitione liberi sunt.
Qui iam cibos quadragesimales necesse sibi es-
perintur, lacticius, & ovæ orantur, ac ie-
iunent. Si lacticius, & ovæ fastidiant, car-
nes comedant; sed, si valent, ieiunent. Qui-
bus satis est unica comestio, bina non per-
mittitur. Si virium debilitas eiusmodi est,
ut duplicem requirat restitutionem, hæc con-
cedatur sed, tibi quadragesimales iusticiam,
non permittatur lacticius, & quibus iusti-
ciam lacticius; non concedatur carnes.
Quid benignius? Quid suavis? E contrario
quod laxius, quod perniciosius, quam tante
ecclesiæ indulgentia abusus? Quam pro-
prie illius æternæ manebit contemptio
quam negligens remediorum quæ & a lege
præscriptur, & sine gravi incommodo execu-
tioni mandari possunt? Sed de hoc plura
satis, cum sita tam controversia sit. Duo
quidem diplomata pontificia que supra in-
dicavi, ad ieiunandum fideles alstringunt.

XXXII. Quest. I. *Quæ peccata committit
qui plures dies ieiunii carnes comedit?* Resp.
Toties peccat, quoties carnes comedit.
Quoniam præceptum prohibens carniem e-
sum, negativum est, quod toto die obligat.
Ergo in qualibet comestione infringitur.
Hæc sententia communis est. Quemadmo-
dum communis est altera, quæ docet, eum
qui ovæ, & lacticius in ieiunio quadrage-
simali comederit, peccatum perpetrare. Quin
toties peccat, quoties ovæ comederit.
Quia præceptum illud, non secus ac alte-
rum de carnium abstinencia, negativum est,
& ab eodem distinctum. Quatenus distin-
ctum, illius violatio peccatum est, & pro-
ut negativum, multiplicationem insert pec-
catorum.

XXXIII. Quest. II. *An qui vatum censuræ
non comedendi tali die carnes, aut ovæ, te-
netur peccet, quoties carnes comedit, vel ovæ?*

Resp. Communior opinio docet, hunc toties
peccare, quoties carnes comedit: quia votum
illud simile est omnino præcepto negativo.
Quare, si uti illius repetita transgressio mul-
tiplicat peccata, ita & voti non comedendi
carnes, vel alios delictos cibos, violatio. Sen-
sus dicendum de eo qui ieiunium vovit
tali die. Violato siquidem ieiunio per car-
nium comestionem, non patitur stupus illo
die ieiunium levare. Quoniam directe absti-
nencia a carnibus non vovetur; sed solum
consequenter ratione ieiunii. Peccaret igitur
in prima comestione; non in secunda, & ter-
tia. Ad ieiunandum tamen alio die obli-
gatus est. Et hinc patet differens inter obli-
gatum vi voti, & obligatum vi præcepti ec-
clesiastici. Qui vi præcepti tenetur hæc die
ieiunare, si ieiunium frangat, non obstringi-
tur alio die ieiunare. Et in hoc ieiunio, ut
ieiunium est, duo considerantur præcepta: quo-
rum unum præcipit unicam comestionem, al-
terum abstinencia a carnibus. Violato pri-
mo, committit secundum. Hæc duo non distin-
guunt vovens; sed ieiunium per modum unius
prostitit tali die peragendum. Ideo semel
tantum peccat in prima transgressione, minime
in sequentibus; sed alio die implere de-
bet votum suum.

XXXIV. Quest. III. *An in illis regionibus
in quibus est penuria olei, licitum sit uti seg-
minis illis duntaxat quibus esus carniem vitæne
est? Resp.* Quidam negant; sed communior
sententia adfirmat. Ego vero cenleo necessaria
esse Superiorum; ad quos ardet, dis-
pensationem. Neque cuiusque est decernere,
quando nec ne talis præcepti ob penuria, quæ
insistat pro licito uti segminis, seu larci.

CAPUT V.

*De abstinentia a lacticiis. Licita ne sint
in ieiunio quadragesimali, aut
extraquadragesimali?*

I. N primitiva Ecclesia in usum fuisse ab-
stinencia a lacticiis, manifestum est:
quoniam, ut Tertullianus, alique Patres
narrant, primi Christiani xerophagis in
quadragesimali ieiunio volebantur, id est,
cibus crispis, & exlicatis. Hinc Concilium
Innocentium, celebratum anno 315.
can. 1. hoc edidit decretum. Non oportet in
Quadragesima gauria servia ultima hebdoma-
de ieiunium distillare, & totam Quadragesimam
invenari; sed per totos hos dies iei-
unare, & ovis abstinentia continentibus,
id est

idest aridioribus, uti. Quam consuetudinem, concedendi nimirum cibos aridos, & exsiccatos, uique ad Gregorium Magnum obtinuisse, contendit Chirilianus Lapsus in notis ad can. lvi. Trolanum; ualque ab hoc Pontifice Romanam Ecclesiam indulgentiam accepisse uelendi piscium, utique quod attendi diebus dominicis dominice Quadragesimæ, & in festo Annuntiationis; tertia autem Quadragesimæ diebus xenophanas comessisse. Verum, ad piscium utrum quod attinet, anteriorem ipsum fuisse Gregorio Magno, colligitur ex cap. Denique, ubi hæc habentur. *Ceterum piscium eius ita Chirilianus relinquatur, ut eos et infirmitatis solatium, non luxurie pariat incendium. Denique qui cetero abstinent, nequaquam suspensio sine marinarum belluarum conuicia præparet.* Portio itaque iure ab ovis, & lacticiis abstinenda. Quod conceptis uerbis testatur Gregorius Magnus in responsione data ad Augustinum Anglorum Episcopum: rationemque assignat, uti habetur l. *Par. Dec. d. ff. de cap. Deditur*, his uerbis: *Per autem est ut nos qui lacticiis a carnibus abstinentibus, ab omnibus quoque que sententiam carnis trahunt uigilantem ieiunemus, a lacte uideamus, & ovis.* Clarus colligitur eiusmodi abstinencia ex Synodo sexta generali Constantinopolitana, sub Imperatore Iuliano celebrata, in qua can. lvi. hæc habentur. *Similiter accipimus, & in Aromenorum regione, & in aliis locis, in subditis, & dominis sancte Quadragesima ieiunium uia, & ceterum considerat. Nilum est ergo & hoc, ut omnis Dies Ecclesie, qua est in ieiunio terrarum orbe, uinum ordines sequens, ieiunium perfectat, & abstinet, sicut ab omni maculosis, si ad ovis, & ceteris, que a ieiunio sunt fructus, & ieiunio uentis a quibus abstinentibus. Si autem hoc non fuerint, si sunt quidem Clerici, deponantur, si autem laici, segregentur.* Et quoniam eiusmodi recitatus canon non sit Concilii sexti, sed Concilii Trullani, quod Quinquecentum nuncupatur, & cum Epientissimo Cano Lib. V. de loc. lib. cap. ult. concedamus, canones Trullenes ecclesiasticam non habere auctoritatem; nihilominus ualidi sunt præfati canonis ad manifestandam consuetudinem que sexto labore seculo obtinebat circa abstinencia a lacticiis in quadragesimali ieiunio. Et profecto, nisi in Ecclesia occidentali eiusmodi abstinencia usus uigisset; Patres Trullani reprehendissent Ecclesiam Romanam; quemadmodum illi improperant can. lvi. quod in Quadragesima die lactici ieiunaret. Denique Ecclesiam Romanam lem-

per in ieiunio quadragesimali abstinnisse ab ovis, & lacticiis, testatur etiam Nicolaus I. in epistola data aduersus Photium ad Michaelis Imperatorem. Siquidem, Photio calumnians Ecclesiam Latinam, quod in Quadragesima lacticiis comederet, Imperatori respondit Pontifex Nicolaus. *Quod septem ante Pascha hebdomadibus, a cetero, & uerum est uere non cessamus, coloniam est, cum in Italia nunquam in usu fuerit; Transmontes tamen id ex magna causa ali-cubi apparere concessum. Nonquam igitur, teste Nicolao summo Pontifice, usus fuit lactinorum in Italia; licet Transalpini, quibusdam grauissimis de causis, privilegium uelendi illidem lacticiis concessum fuerit.*

II. Illius consuetudinis rationem assignat D. Thomas, inquit, quod carnes, & lacticia magis nutriunt, & delectant, irritantia concupiscentiam, cuius refectionem ieiunium spectat. Et, perquam in corpore critica fiat, merito Ecclesiam in ieiunio librum ciborum utrum prohibere, non tamen potest explicat cur postulum in Quadragesima hæc precipiat abstinencia. En illius uerba 2. q. qu. xlviii. art. 8. ad 3. *Inter alia ieiunia solemnius est quadragesimale ieiunium; tum quia obseruatur ad imitationem Christi; tum etiam quia per ipsum disponitur ad Redemptionis nostre mysteria deuote celebranda.* Et ideo in quolibet ieiunio interdicitur esus carnicum; in ieiunio autem quadragesimali interdicitur uniuscuiuslibet etiam uia, & lacticia: quia quorum abstinentiam in aliis ieiuniis diuina consuetudine existit, quod deus; que quisque obseruare debet secundum morem inter quos conuersatur. Unde Hieronymus dicit de ieiuniis loquens: *Unaqueque Provincia abunde in suo sensu, & præcepta minorum leges apostolicas arbitretur.*

III. Quæst. I. An iure communi, & sub gravi culpa lacticia prohibita sint in ieiunio ecclesiastico? Resp. Peroptima Sanctus Thomas loco laudato ecclesiasticum ieiunium partitus est in quadragesimale, & in ieiunium quod extra Quadragesimam peragitur: ut sunt ieiunia quatuor temporum, uigilantiæ, & alia. Covarruias Lib. II. var. Res. cap. xx. nam. 13. cetera uideatur, in omnibus ieiuniis ecclesiasticis lacticia esse interdicta. Fagnodus ex aduerso opinus esse intendit, in nullo ecclesiastico ieiunio sub gravi culpa uerita esse lacticia. Verum Catholici omnes nunc sustinent sententiam quam D. Thomas docuit, nempe lacticia

in quadragesimali ieiunio sub gravi culpa uerita esse. Quoniam id colligitur tum ex allegatis documentis, tum ex declaratione Ecclesie, que hæc damnauit propositionem, que ex proscriptis ab Alexandro VII. est 32. *Non est ueritas quod consuetudinem concedendi uia, & lacticia in Quadragesima adhiberetur.* Quod uero obligatio illius sit subleualis mortali, manifestum est tum ex decretis iuris communi: tum ex canone Concilii Trullani, quod, licet decennio post celebrata Synodo, generale sextam habitum fuerit in palatio imperiali, Trullum nuncupato, a quibusdam orientalibus Episcopis, & idcirco non possent auctoritate ecclesiastica in omnibus suis decretis, quorum aliqua iniuriuosa sunt Romanæ Ecclesie; nihilominus, ad hoc quod attinet, doctrinam ueritalem Ecclesie exponit, quam fideles omnes inteperant, & approbant, non quia in canone Concilii Trullani contenta, sed quia a Patribus antiquis tradita, tum ex communi omnium Catholicorum consensu, tum demum ex conditione materie, que grauis est. Considerandæ autem ecclesiasticæ in materia graui grauit obligant. Cum ergo ex declaratione Ecclesie evidens sit hanc consuetudinem esse obligantem, evidens quoque est eam sub gravi culpa obligare. Nec est cur in probanda ueritate quam omnes Doctores nunc defendunt, diutius immoremur.

IV. Quæst. II. An diebus dominicis Quadragesimæ etiam lacticia sub eadem graui culpa uerita sint? Respondet. Negant plures Casuiste; sed communissima sententia docet, eandem esse obligantem abstinentiam a lacticiis diebus dominicis Quadragesimæ, ac ceteris quidem Quadragesimæ diebus. Laudato igitur cap. Denique absolute in Quadragesima lacticia prohibentur. At dies dominici sunt uere dies Quadragesimæ: quapropter illidem diebus a carnibus fideles abstinere. Ergo, si tum carnes, tum lacticia in Quadragesima prohibentur, sicut ab illis ita ab illis abstinendum est diebus dominicis. Diana coordinatus tract. vi. res. lvi. num. 2. refert, contrariam sententiam, iubente tribunal supremæ, & uniuersalis Inquisitionis Romanæ, & sacra Indis Congregatione, expromdam fuisse ex libro cuiusdam recentis Casuiste. Quare neque in hac resellenda opinione plus temporis tendendum est.

V. Quæst. III. An in ieiuniis extra Quadragesimam lacticia, & uia uerita sint? Resp. D. Thomas in allegata doctrina lactis clare indicat, extra quadragesimale ieiunium

lacticia communi aliquo iure haud esse prohibita: sed quique, inquit ille, sacre patrie consuetudinem amplecti debet. Quoniam, pauci regionibus obtinet, sicut in non quæ immemorabile, obligat sub gravi culpa. Et sane in pluribus Italicæ provincis ubi hæc uiget abstinencia consuetudo in ieiuniis extra Quadragesimam, fideles sibi graui culpa uerterent, si lacticia, uel ovis præfatis diebus comederent. In propositione damnata ab Alexandro VII. solius quadragesimalis consuetudinis mentio fit, quia tota consuetudo Quadragesimæ est uniuersalis pro tota Ecclesia. Consuetudo autem pro alio ieiunio non est uniuersalis, sed particularis: idcirco illius non meminit Pontifex summus; sed cuius reliquit, ut peculiarem propriæ patrie consuetudinem obseruet.

VI. Quæst. IV. An Regularis subiecti sint consuetudibus que in pluribus regionibus abligant secularibus ad abstinnendum a lacticiis in ieiuniis extra Quadragesimam? Resp. Leander tract. v. disp. 111. quest. vii. docet, absolute non esse subiectos; hæc ratione quod Regularis sint diuersi status a secularibus; ac prout eorum consuetudinibus non ligantur, Leander opinioni plures alii accedunt. Opposita opinio communior est. At, si uariarum consuetudinum genera distinguantur, pauci inuicem dilabuntur. Aliæ namque sunt consuetudines uniuersales pro tota Ecclesia, ad quas tum secularibus, tum Religiosis omnes tenentur. Aliæ sunt peculiare Clericorum, a licet secularium, alia Regularium. Hæc non obligant extra limites illius status in quo reperuntur. Aliæ tandem sint consuetudines provinciarum, que, nulla sine secularium, siue Religiosorum distinctione facta, indifferuntur omnes obligant. His generalibus consuetudinibus provinciarum, que committere receptæ sunt ab omnibus, & in ipsius tum laicis, obnoxiosis est Regularibus commorantes in dictis provinciis, ambigendum non est. Consuetudo autem, que in pluribus regionibus uiget, abstinencia a lacticiis in ieiuniis extra Quadragesimam est uniuersalis recepta ab omnibus, etiam ab ipsis Regularibus. Ergo eadem consuetudini ipsi Regularis subiecti sunt. Paucis: non ideo tati consuetudini ipsi Regularis subiecti sunt, quia a populis inducta est; sed quia in eadem ipsi Regularis consuetudine sunt. Si enim sub initium restitissent, liberi forent.

VII. Quæst. V. An pauperes, agricola, & iter agentes possint diebus Quadragesimæ

vesi lactiniis, & ovis in locis in quibus pisces, & cetera deficiunt? Resp. Pauperes duplicis generis distinguo. Alii obstitim mendicant alimentum: alii in oppidis morantur, ubi pisces habere nequeunt. Quo in genere etiam sunt agricolæ, & rustici in villis domicilium habentes, ubi pisces panter, & pecunia quibus emantur, deficiunt. Omnis variis dicendi modis, in primis dicendum videntur, pauperes, obstitim mendicantes, si cibo quadragesimali careant sufficienti pro unica comestione, posse ovis, & lactiniis comedere; secus, si cibos civitales habeant, qui pro unica congrua comestione sufficient. Siquidem quique tenetur ieiunium observare meliori quo valet modo, minimum qui minus illud servare integre, & adquate, debet ipsum observare, quo ad partes illas quod implere potest. Sic qui caret cibis quadragesimalibus pro unica comestione, abundat vero lactiniis, hoc comedere semel in die potest; & hac via servare ieiunium secundum portionem, potissimumque illius partem, que est unica comestio. Qui vero nec cibos civitales, nec lactinia, que pro una sufficient comestione, habent, a ieiunio excusantur. Sic docet Angelicus 2. 2. quæst. cxxvii. art. 4. ad 4. Pauperes qui possunt sufficienter habere quod eis sufficiat ad unam comestionem, non excusantur propter pauperiam a ieiunio Ecclesie; a quibus tamen excusantur a ieiunio illi qui frustantur elemosinis mendicant, qui non possunt sibi habere quod eis ad victum sufficiat. Secundo dicendum est, agricolæ, rusticos, pauperesque in oppidis degentes, ubi desunt pisces, solutos minime esse in Quadragesima ab abstinentia lactiniis ob hanc solam causam, quia piscibus carent. Quoniam, licet istius generis persone piscibus careant, possunt autem cibis civitibus vesci. Rusticorum liquidem, pauperumque, in oppidis, & montibus habitantium, ordinarium alimentum ex herbis conficitur, panis, leguminibus, & fructibus. Quid quod, si istis liceret manducare lactinia, & ovis, quia piscibus, & oleo carent, id quoque licitum esset plebeis plerisque in civitatibus dependentibus, eo quod & isti piscibus careant ob defectum pecunie, qui possint eisdem emere? Quid plura? Primi Christiani, non modo rustici, & pauperes, sed nobiles, divitesque delicatis, solis xerophagiis, id est, cibis aridis, & esicatis, in Quadragesima vescabantur; quia a vino etiam, ne dum ab oleo, abstinabant. Et, tamen istius licet recens disciplina nostra, non tamen eo usque remissa est, ut quacunque ex causa viola-

ti abstinentiam quadragesimalem permittat. Tertio iter agentes, si possunt cibos habere qui ad unum congruum prandium, seu coenam sufficient, licet desint pisces, maxime, si iter sit unius, vel alterius diei, nequeunt lactinia comedere. Si vero & isti cibi civitales desint, veluti lactiniis possunt, ita tamen ut ieiunent. Quia, ut superius dictum est, ieiunium potissimum suum est in unica comestione, cui accedit delectus ciborum. Quare, quando utramque servari nequit, reasanda est abstinentia a lactiniis, & si necessitas urgeat, etiam a cærentibus, ut unica comestio observetur. De his omnibus tamen Episcopi, & locorum Praesidi consilendi sunt. Hi soli possunt pro temporum, personarum, regionumque diversitate, legis rigorem plus minusve relaxare. Hi autem animadvertant vestiri, ut in hac lege interpretanda præ oculis habeant, non recentes quidam Canonicas, qui nimium ieiuniorum legem extenuarunt, ac sermo in nihilum redegerunt; sed primorum Christianorum praxim, & Romanorum Pontificum decreta, & gravium Theologorum sentia, ut utrumque extremum, laxitatis, & austeritatis, evitare valeant.

VIII. Quæst. VI. An in ieiunio quadragesimali lactinus sit estere farinae subiectum, & si quis compactionem, vulgo ciambellam. Respondet. Patualigius dicit, lxxxv. numer. 3. affirmative respondet: ea quod quantitas ovi que farinae libbrae immittitur, licet absolute licet accepta satis esset ad gravemini violationem; attamen farina immixta, ita in eismodi compositione absorbetur, ut nullo modo spira, seu panis ille cibis ex ovis censatur. Sed hoc opinio probabilis omnino est. Ideo communiter Theologi docent, neminem posse in ieiunio quadragesimali tali uti cibo. Ova enim absolute vitata sunt. Falium est autem quod, quando farina immittitur, dependantur. Et propterea si istiusmodi cibum comedere in Quadragesima possent, eadem ratione veluti ei liceret iustico, seu arrotatore, vulgo *polpetta*; quod nemo dixerit.

CAPUT VI.

De unica comestione, ad ieiunium ecclesiasticum necessaria; & de eiusdem comestionis hora, que fuit vespertina usque ad sacculum xii.

LEX his que dicta sunt, manifestum est, ieiunium ecclesiasticum unicam admittit comestionem. Quamvis enim diffidum aliquid sit, num hæc comestio sit potissima ieiunii pars, euidemque essentiam constituat omnes tamen adstant, hanc unicam comestionem esse partem substantialem, licet minus principalem, ut quidam arbitrantur, ieiunii ecclesiastici. Cum vero dicimus, unicam comestionem necessariam esse ad ieiunium, non est sensus, quod ieiunantes ex necessitate, & vi præcepti debeant comedere die ieiunii semel: quoniam, si vires suppetant, & notabile sanantur detrimentum abire, possunt unum, aut duos, vel plures dies usque omni cibo transigere; ut de primis Christianis dictum est. Immo ex recentioribus etiam Christianis plures Sanctos colimus, quorum alii integras hebdomadas alii integras Quadragesimas, ut, de sancta Catharina Senensi ferunt, ab omni cibo abstinere. Sensus ergo est, eos qui die ieiunii comedere volunt, posse tantum semel comedere; neque de hoc difficultas est.

II. Hora istius unice comestionis primis Ecclesie fœderis fuit vespertina, id est post solis occasum. Quæ hora videretur ieiunio congrua. Ieiunium enim, ut alias dictum est, inediandum, vel abstinentiam ab omni cibo importat. Ille itaque proprie ieiunium dicitur, qui per totum diem nihil cibi sumit. Dies autem mensura est ab ortu solis usque ad ortum occasum; quemadmodum contra noctis horæ numerantur ab occasu solis usque ad illius ortum die sequenti. Ceterum abstinentia ieiunii ecclesiastici nunc ieiunium dicitur immediate post mediam noctem; ita ut media nox que proxime foli occasum consequitur, ad diem præcedentem, & altera media nox que solis ortum præcedit, ad diem sequentem pertineat. Ieiunium in veteri lege peragebatur unica comestione post solis occasum. Ecclesia hunc ipsam ieiunium iuxta hanc formam adoptavit, sublata superstitione Indæorum, qui vespere stellæ ortum, antequam ieiunium solverent, expe-

rabant. Solum autem quadragesimale ieiunium primi Christiani usque ad vespertinam producebant. Alia enim ieiunia, ut serie xv. & vi. statutionum, vigiliarumque, prout alibi dictum est, ad nonam solvebant. Heine Tertullianus, Montanista factus, arguebat Catholicos, quod Montanistas novitates postulant, eo quod ieiunia statim ad vespertinam producerent. Inquit enim, Lib. de ieiunio cap. 2. *Æque stationes vestras, ut indignas, quædam vero & in senum constitutas, novitates vestimenta inculant.* Ieiunia vero Catholicorum semivivina appellabat, quod ad vespertinam producta non essent. Itaque clarum est, ante Tertullianum, nempe exæte sæculo 11. & ineunte 121. in Ecclesia viguisse disciplinam solvendi ieiunium dimittat post solis occasum. Hanc eandem disciplinam obtinisse sæculo iv. testatur D. Basilus hom. 1. de ieiunio. *Vespertinam expectas ad sumendum cibum; sed diem in foro iudicis consolis.*

III. Sanctus Paulinus Nolanus Episcopus, qui sæculo v. floruit, testatur suo tempore ieiunium quadragesimale ad vespertinam usque continuasse produci. Hæc enim scribit *epist. ad Anianulum* de quodam hisque, tempore Quadragesima a se suscepto. *Quædam ieiunia non vestigat, & pauperum mensulam vespertinam contra non horret; & quæ magis vitam est, calidius vobis contentus fuit.* Teodulphus Aurelianensis, qui claruit sub finem sæculi sexti, in suo capitulum cap. xxxix. utum prælate discipline confirmat his verbis. *Concordalem est enim ad Missam, & antea Missarum solemnibus, & vespertinis officiis, largitis elemosinis ad cibum occedendum est.* Si vero aliquis necessitate compulsus fuerit, ut ad missam venire non valeat, *affertur vespertina hora, completa oratione, ieiunium solvatur.* Octavo currente Ecclesie licentio ieiunium productum fuisse ad vespertinam usque colligitur ex Actis Caroli Magni, in quibus illarum Scriptori, qui fuit Marachus S. Galli, narrat Imperatorem hanc fuisse præschèntum ab Episcopo quodam, eo quod ieiunium quadragesimale hora solvitur octava. Seculo nono exevante eadem ieiunii disciplina viguit, ut deducitur ex regula que nuncupatur Magistri, in qua cap. xliv. hæc habentur. *Ieiunia Quadragesima protabantur in vespere, id est post lucernam.* Tempore illo vespertinae preces celebrabantur post solis occasum, necnon accensio. Micrologus libro de observationibus ecclesiasticis cap. xlix. testatur sæculo undecimo, in quo claruit, eandem fuisse disciplinam quadragesimalis ieiunii. *Quadragesimaliter*, inquit, *ieiunare*

non tenuerunt, si ante vesperam refecturum... in hoc quadragesimale ieiunium ab aliis differa-
 tur, quod in aliis post nonam, in hoc au-
 tem post vesperam refecturum debentur. Tandem
 D. Bernardus serm. v. de Quadragesima, titu-
 lum 17. in quo floruit, disciplinam in ieiunio
 nocturne diligenter a ieiunio ecclesiastico, quod
 illud post vesperam, illud hora nona solve-
 batur. Hæc utique usque ad nonam ieiunium
 soli; nunc usque ad vesperam ieiunium nobis-
 scum universi Reges, & Principes, Clerus,
 & populus, nobiles, & ignobiles, simul in
 unum dices, & pauper. Ut iam dictum est,
 ieiunia omnia extra Quadragesimam vel ipsi
 primi Ecclesie seculari solvebantur hora nona.
 At usque ad seculum 11. ieiunium quadra-
 gesimale non nisi sub vesperam inclinatum
 iam die solvebatur.

VI. Hæc quadragesimalis ieiunii disciplina,
 temporis decursum, relaxari cepit; & ieiunium
 quadragesimale, quemadmodum cetera
 ieiunia, non ultra horam nonam produci
 in consuetudinem venit. Quo præcise
 tempore remissa hæc fuerit disciplina solvendi
 ieiunium post vesperam, hæc est facile
 designare. Illud unum scimus, quod seculo
 XIII. consuetudo obtinebat solvendi ieiunium
 quadragesimale hora nona. Id asserunt
 duo eundem seculi celebres Scriptores,
 D. Thomas, & Alexander Aletius, ratio-
 neliquæ promittunt, cum conveniens sit hora nona
 ieiunium solvere. Nam D. Thomas hæc
 scribit 2. quæst. cxxv. art. 7. Ieiunium
 inclinatur ad desolationem, & substitutionem cultus
 V. Unde oportet quod aliiquid addat supra
 communem consuetudinem; ita tamen quod per
 hoc non multum natura generetur. Est autem
 debita, & communis consuetudo in ieiuniis
 ieiunium circa horam sextam; non quia iam
 vultus esse completa digestio multum tempore
 naturali calore interior recepto præter frigus
 inter circumstantes, & diffusio humoris per
 membra, cooperante ad hoc calore diu usque
 ad sanivium solis ascensum; tum etiam quia
 tunc præcipue natura corporis humani indiget
 inveni contra exteriorum aeris calorem, ne hu-
 mores interiori adurentur. Et ideo, ut ieiunium
 aliquam afflictionem sentiat pro culpe satisfactio-
 ne, convenienter hora committitur relaxatio ieiunii
 tantum circa horam nonam. Committitur etiam
 relaxatio horæ ieiunii passionis Christi, quæ con-
 placuit fuit hora nona, quando inclinatio capite
 tradidit spiritum. Ieiunium enim, dum sanivium
 carere assigunt, passio Christi confirmatur.
 Hoc ipsum testatur Alexander Aletius
 Summ. Theol. IV. P. quæst. xxv. 11. memb.

7. art. 2. Quia ieiunium in ieiunio debet esse
 tolerabile, non corruptiva natura, debet etiam
 esse congruus afflictioni Christi in cruce: et
 ad idem magis congruus ad refecturum tempore
 ieiunium est hora nona. Hæc, quæ prohi-
 bendi ieiunio hora nona momenti adherent
 D. Thomas, & Alexander Aletius, præ sunt
 congruentia, non rationes, quæ necessitati
 inferant sic faciendi. Quoniam tempus
 decursum ieiunium solvi cepit non est hora
 sexta, quæ est hora meridiana. Quo præcise
 tempore hæc secunda committitur anticipatio
 contigit, ignoramus. Tempore D.
 Antonii Archiepiscopi Florentini, qui flore-
 bat seculo xv. & e vivis decellit anno
 1450. adhuc vigeat consuetudo non solvendi
 ieiunium ante horam nonam; ut colligitur
 ex eius Summa II. Part. tit. vi. cap. 11.
 & 10. Ad ieiunium erit labente seculo xv.
 & xvi. incerta mutatio horæ nonæ in horam
 sextam facta est. Primum itaque ieiunium
 solvebatur sub vesperam, nempe post
 solis occasum; deinde hora nona, quæ est
 tertia post meridiem; & tandem hora sexta,
 quæ est hora meridiei. Ut tamen ali-
 quod antiquæ consuetudinis vestigium super-
 sit, hora vespertina anticipatur; & cum
 illud sub solis occasum, accessit lucernis, ce-
 lebrantur, nunc circiter meridiem perfol-
 vuntur; solique post horas vespertinas ce-
 lebrantur, quadragesimale ieiunium solvitur.
 Et hæc ratio, quod post vesperam comeditur,
 hæc comestio, non prandium, sed coena
 improprie dicitur.

V. Et hæc vestigialibus quibus hora
 solvendi ieiunium obnoxia fuit, conperitur
 est, ad substantiam ieiunii parum referre
 tempus quo solvitur. Quomobrem sine ullo
 fundamento Dallæus, Piceninus, alique
 Reformati existunt, Catholicos nullum referre
 ieiunium, eo quod neque ad vesperam,
 neque ad nonam illud producant.
 Quandoquidem desinit tempus, quo ieiunium
 solvitur, ab Ecclesia pendet, quæ pro
 circumstantiarum opportunitate tempus
 illius solutionis variari potest. Et si intima
 rationem ieiunii inspicimus, æque cor-
 pus affligit, carnisque macerat qui ieiunium
 solvit hora sexta quam qui solvit hora nona,
 aut vespertina; dummodo ubique servet
 commotionem. Nam tantum tempus infer-
 ritur ab hora sexta huius diei ad horam
 sextam alterius diei, quantum interitum ab
 hora five nona, five vespertina hodierna us-
 que ad horam vespertinam, vel nonam sequentis diei. Non hinc tamen colligimus
 vim, quemque posse ex arbitrio ieiunii horam
 ante-

antevertere. Quoniam hora solvendi ieiunium
 ecclesiasticum ab Ecclesia pendit voluntate.
 Cum itaque ecclesiastica consuetudine statuta
 sit hora sexta, hæc incertiana pro ieiunii
 solutione, nemo potest privata auctoritate cuius-
 modi horam anticipare; sicuti quisque potest
 est, amota superfluitate, eandem prorogare.
 Quandoquidem Ecclesia non imperat, sed tolerat,
 ut hora sexta solvatur ieiunium; quemadmodum
 animadvertit Bellarminus Lib. II. de bon. oper. cap. 11. ubi inquit, non
 desistit inter Catholicos qui vntro omnino refe-
 cturum contemti, nihil omnino cibi degustent,
 nisi vel hæc nona, vel sub vesperam. Neque
 enim ignorant, ieiunium tanto esse perfectius,
 quanto diutius refectio, sine coma differat.
 Siquidem privilegium, five indulgentia ante-
 vertendi tempus, in quo ieiunium solvitur,
 est in favorem, & levamen ieiunantium,
 quæ peroptime possunt tali indulgentia cele-
 re; & iuxta antiquam Ecclesie disciplinam
 ad horam nonam, aut vespertinam ieiunium
 producere. Quapropter concludit Bellarmi-
 nus loco laudato in fine capituli: Sed quan-
 vis hæc ita sint, & probabilem causam sine
 consuetudinis habeant, qui ieiunium solvunt
 hora sexta; tamen fatendum est, melius il-
 los fore qui more veteri non ante horam nonam,
 & in Quadragesima non ante vesperam
 cibum capiunt.

VI. Illius laxatae disciplinae originem in
 Monachos quidam referunt; maxime si de
 horæ vespertinae in horam nonam mutatione
 sit sermo. Cum enim Monachi sub mediam
 noctem nocturnas laudes perfolverent; incom-
 modum non leve experiebantur dum post solis
 occasum cibum capiebant. Cibum enim he-
 rotinus minus ad vigiliæ præceles nocturnas
 aptos illos reddebat. Hoc latè aperte indi-
 cat Cassianus coll. vi. cap. xxvi. ubi inquit;
 Recens esse perceptio tam vespertina, quam
 nocturna orationibus tenemus, leviusque sensum
 non forte invenitur; itaque comminatum satis
 est, si hæc hora nona refecturum tempus nullum
 est; in quo refectus Monachorum, non solum in
 mediis vigiliis lævis, & varius, verum etiam
 in ipse vespertina solentibus, digestio
 cum cibo, invenitur aptissima. Duo hæc
 Cassianus, & refectorem deserviant
 nocturnis orationibus incommodam, & indulgentiam,
 quæ concessum, seu permissum fuit,
 hora nona sumendi refectorem sumere. Mo-
 nachorum exemplum, temporis decursum,
 ceteris Christianis occasione fortasse fuit ut &
 ipsi horam solvendi ieiunium anticiparent.
 Nil tamen certi statui potest; nisi quod ho-
 ra laudandi refectorem ad ieiunii substantiam
 non quasi ad pleam refecturum, sed quasi
 ad-

non pertinet; dummodo semel in die com-
 edatur. Ad horam vero quod attinet compa-
 rendi, standum est consuetudini ab Ecclesia
 approbate, five tolerata; in idque potissi-
 mum fideles incumbere debent, ut vel in
 ipsa unica refectio temperant, & sobrietas
 modum fervent.

C A P U T VII.

De collatione, seu refecturum festiva; &
 ad integritati ieiunii ecclesiastica
 respicitur.

I. HOC nomen collatio varie significandi
 obnoxium est. Primum apud Monachos
 collatio dicta fuit horarum illarum lectio,
 quæ statim horis, maxime post cenam,
 coram eis fiebat. Sic autem fuit dicta, quasi
 collectio, vel confabulatio, inquit apud
 D. Fresne in Glossario Samaritano in regula cap.
 xli. quod de Scripturis divinis aliis confer-
 rentibus interrogations conferant aliis congruas
 responsiones, & sic quæ diu latuerant oculis
 confertibus patebant perspicua. Regula
 sancti Benedicti cap. xlii. Max ad surripi-
 endi a casu, sedant omnes in unum, & lo-
 gantur unus collationes, vel vitas Patrum, aut
 teste aliud quod adscripti auctoritate. A colla-
 tionibus monasticis, quibus fuit ad bibendum
 ibatur, horum refecturum collationis
 appellationem sortite sunt. Post cenam
 itaque una Monachi conveniebant; sacrosan-
 ctos codices, æque animæ, & spiritualis
 profectus negotia tractabant. Hoc factu
 per se non leve experiebantur dum post solis
 occasum cibum capiebant. Cibum enim he-
 rotinus minus ad vigiliæ præceles nocturnas
 aptos illos reddebat. Hoc latè aperte indi-
 cat Cassianus coll. vi. cap. xxvi. ubi inquit;
 Recens esse perceptio tam vespertina, quam
 nocturna orationibus tenemus, leviusque sensum
 non forte invenitur; itaque comminatum satis
 est, si hæc hora nona refecturum tempus nullum
 est; in quo refectus Monachorum, non solum in
 mediis vigiliis lævis, & varius, verum etiam
 in ipse vespertina solentibus, digestio
 cum cibo, invenitur aptissima. Duo hæc
 Cassianus, & refectorem deserviant
 nocturnis orationibus incommodam, & indulgentiam,
 quæ concessum, seu permissum fuit,
 hora nona sumendi refectorem sumere. Mo-
 nachorum exemplum, temporis decursum,
 ceteris Christianis occasione fortasse fuit ut &
 ipsi horam solvendi ieiunium anticiparent.
 Nil tamen certi statui potest; nisi quod ho-
 ra laudandi refectorem ad ieiunii substantiam
 non quasi ad pleam refecturum, sed quasi
 ad-

II. Si tempore quæritur initium, quo pri-
 mum illius refecturum usus obtinere cepit;
 nil certi reponi valet. Sicut qui initium
 repetunt illius originem, eo quod in antiquis
 monumentis collationis nomen non reperiri
 videntur. Siquidem in capitularibus Lu-
 dovici Pii seculo ix. editis in Addit. 1. Lib.
 111. cap. lxx. legitur statutum, ne ad capi-
 tulum lectio tradatur, & collationem, si tem-
 pore fuerit opportunum. Et illius quæ colla-
 tionis mentio fit in Concilio Nannetensi,
 sex quo hunc canonem refert Ivo Carnoten-
 sis Part. VI. cap. cly. Quando Presbyteri per
 calendaria sunt conventus, post præteritum di-
 vinitus vespertinum, ad necessarium collationem,
 non quasi ad pleam refecturum, sed quasi
 ad-

ad prædium, ibi ad tabulas referant, ne per talia tubercula covoria se invicem gravent. Si canon ille genuinus esset, dubio præcæ validum haberet argumentum asserendi, fuisse in hoc Concilio collationem pro refectioe acceptam. Sed canon ille corruptus est, quem sic relinquit Bucardus Lib. II. cap. clxv. *Post prædium dicitur in iustificatione, & necessitate collationem, id est refectioem collationem, hoc est refectioem. Milla liquidæ panis, & hinc collationem spirituales, quæ inter acta synodalia fieri consueverat, ad mentem, et se referent, sedebant Patres. Cuius expositionis congruit quod statim in laudato canone subditur, *Si & qui ad cocam dominicam, id est collationem verbi, sub occasione convocantur, & ex veritate, veritas causa contingunt, respiciunt illis cocam deo, & hominibus habentis. Satis aperte illic exprimitur, collationis nomine spirituales colloquium intelligendum. Quia vero in huiusmodi colloquio, que post facta peracta iustitia fieri solent, abulis impletur opera intrinsecus contraria, Patres laudati Concilii, ut hinc malo prospiciant, decreverunt, ut post Missam, & spirituales collationem, honestam, moderatamque prædium pareretur. In Regula Templariorum approbata in Synodo Trecenti, sub Honorio II. summo Pontifice celebrata, quævis dicit Bernardus examinavit, videret collatio pro refectioe collatio accipi. Enimvero cap. xvi. hæc habentur. *Audito signo, ut est usus regimini consuetudo, canes ad completæ oportet succedere, & æ gratias generaliter collationem summe acceptamus. Hanc autem collationem in his possessio, & arbitrio magistris, ut, quandoque dicit miserabiliter, ex vino temperate componitur recipitur. Item hoc non ad similitudinem sapienter fieri, sed pariter, quia & iustitiam etiam temperate videmus. Hic collationem pro potu, live aqua, live vini, accipi competentem est. Nullus tandem fit mentio cibi.***

III. Sæculo xiii. inuenta collationem pro sola portæ sompnie acceptam, fuisse, collationem ex constitutionibus Oni. Pres. in quibus diff. i. cap. vi. hæc habentur. *Tempore ieiunii non competentem, sacrificia ad collationem signum faciat; postea refectioem synodalem possit. Deinde Fratrum conventibus in refectioem legit lector. . . . Ista vero lectioem bibere poterant, facta signo a Prælato, & dicitur (Benedicere) a lectore, atque benedictione ab hegemonario (Lector omnium bonorum ab hegemonario (Lector omnium bonorum) finita lectioe dicitur qui presertim (Adiatorum nostrum in nomine Domini) & tunc cum silentio re-*

rent Fratres in Ecclesiam. Nulla hic cibi mentio. D. Bonaventura eundem terdecimum facili Scripsit illius collationis, quatenus solam potus impurum importat, mentem Part. I. specul. discipul. cap. xxx. *Ad collationem tempore ieiunii faciendum duabus tentant, vel tribus, si multæ, bibere diebus temperantia congruit honestam. Studet sibi quamdam temperantia legem in ipsa ieiunio necessitate observare. Etiam hic alium de cibo silentium. Et igitur ex plurium Scriptorum lectioe colligens mihi licet, dicendum videtur, nunquam in hac ieiunia collationis quicumque cibi capium fuisse, quoniam confutendo obtinuit solvendi ieiunium hora tantum non; tum vero cibum sumere in collatione capium fuisse, cum ieiunium sibi cepit hora sexta. Et licet sentim hæc sentia mutatio hora non in horam sextam facta est; sic in hac collatione a potu ad cibum paulatim transiitio contigit. Prima mutatio hora velpertine in horam nonam, pro consuetudine in die ieiunii designantur, et indicantur et, a Monachis in ceteros fideles permanavit. Hæc tunc de Summarum disputacionibus originem dedit. Facta liquidem dei artificialis partitione in quatuor partes æquales, quarum due ante edant, & appellatur tertia, & sexta; & due consequuntur meridien, & appellatur nona, & duodecima. & quælibet trium horarum spatium complectitur. facta, inquam, hæc divisione, disputari corruptum est, non solvendum sit ieiunium hora nona completa, id est hora tertia elapsa post meridiem. Aliterbat Petrus de Palude in *U. diff. xv. quæst. 111.* in ieruo fit de ieiunio quadragesimali, quod iuxta omnes ceteris ieiuniis levius est. Alii dicunt horam nonam, id est intra illud spatium trium horarum quod horam nonam conditit, solvi posse ieiunium dicebant. Hora enim nona, inquebat, statim post elapsam meridien incipit. Ut ergo dicitur solvi ieiunium hora nona, facta est ut infra spatium trium horarum post meridien conestio sumatur. Hæc Summarum disputacione, que habent seculo xv. magno æm effervesciebant, occasio fuerunt ut ieiunium paulatim hora sexta solveretur. Et eodem tempore quo ieiunium solvi cepit hora sexta, collatio, seu serotina refectio, ultra porum aliquid, quamquam parum, cibi admittere consuevit.*

IV. Sæculo tandem sexto decimo usus communitur obrinebat capiendi præter porum aliquid sibi in præfata collatione. Id clare colligitur ex constitutionibus generalibus Clericorum Regularium Theatorum, in quibus

Part.

Part. II. cap. 111. hæc habentur: *Ieiuniorum tempore ad refectioem exequium simul accedant, cibum solum sumant; spiritualis refectiois cibi refectioem. Hoc eodem seculo florebat S. Carolus Borromeus, qui illius refectioem casu olim indicavit, & præter vini poculum anciam panis tunc dimidia manducari permisit, ut habetur in Ecclesie Mediolanensis actibus pag. 822. *Secundum statum in die post meridiem cibum capiant. Quod si aliquid dicitur amplius opus est, vel potus tantum cum dimidia, & vino pro colationem capere licet.* Hæc tunc de origine, & progressu illius refectioem; serotini ieiuniorum tempore. Intra postea differemus, quomodo illius cibi quantitas temporis decuria ab una, & altera uicia, ad octo uncias, vel ad quartam opparte cæne pariter, gradum fecerit.*

V. Hæc porro refectioem non advertebat ecclesiasticæ ieiunii integritati planam est. Quoniam ieiunium non alia ratione nuncupatur ecclesiasticum, nisi quia ad Ecclesie auctoritate institutum, & approbatum est, & iuxta formam ad eam Ecclesie præscriptam observari debet. Hanc autem formam Ecclesiam pro tempore opportunitate variare potest, maxime si, salva ieiunii substantia, in accidentibus tantum mutatio contingat. Hinc horam solvendi ieiunium mutaram bis vidimus. Hæc facta mutatione, altera succellit, nempe uti quodcumque cibi capiendi velpere, ex quo consuetudo, qua ieiunium solvitur, nimirum antipæra fuit, videlicet ad horam sextam. Quasmodum enim Ecclesie præscriptis diebus ciborum, ita etiam valet, cum expediens indicaverit, quidpiam rigoris in ieiunio relaxare. Quod ergo Calvinistic, Dallous, Piccinus, & ceteri Calvinistic, ac Lutherani calumniantur Catholicos, quod ieiunium non observent, quia velpere aliquid parum licet, cibi capiunt; atque, ut illis invidiam consent matorem, hanc collationem comam compellant, effusantes Catholicos ieiuniorum tempore prædare iurati, & corate: Hanc hæc calumniam universa Catholicorum vox, quæ & factum ipsum, propulsa. Quæ enim Catholicorum, ieiunii observatorem, conantem simul, & prædentem invenient Reformati? At quis hominum istorum essentem calumniam Romanam Ecclesiam licentiam mirari satis valet? Si Ecclesia unice ieiunium comeliosum superaddit abhinentiam a carnibus, & lacte; tunc, cum voluptuosis, & tyrannidis postulant. Si aliquid rigoris remittit, si publicis aliquantulum delicatioribus velis, si velpere parum cibi sumere permittit; laxitatis argunt illam,

& tamquam antiquæ discipline prævaricationem tradunt. Paucis igitur, live mitibus, vigiliam catholica Ecclesia disciplinam præscribat, nunquam effugiet hæreticorum iacula, que in eam contorqueri non cessant. Ceterum, ut evidenter pateat communitivulteria advertebat Catholicos, dicant velim Calvinistic, quis antiquorum præscriptis formam ieiunii, quam præscribit eorum Patriarcha Calvinus? In tribus ille asserit sum esse ieiunium. Illius verba illius trancibamus ex Lib. IV. Institut. cap. xxi. & 18. *Ieiunium aliud tempore, . . . hoc ieiunium statum est, in tempore, in cibum qualitate, in passionibus. Tempus dico, ut ieiunium desinam, his attentionibus quarum causa institutum ieiunium, quomodum, exempti cæssa, si ob salutem præstationem quis ieiunet, ut ob improprietatem accidat. Qualitas in eo sita est, ut abstinet omnes luxuria, ac plebei, vilivulvique civis contenti solatium delicatissimum traherent. Quantitatis ratio in eo est, ut parvus ac lenis solitio cessaret, tantum ad necessitatem, non ad voluptatem. Est ne ieiunium illud Calvinianum ad amullum disciplinæ apostolicæ? Quoniam, quævis, Ecclesie seculo istæc ieiunii forma obtinuit? In hoc ergo postum est Calvinistarum ieiunium, ut licet, non ad voluptatem, Epicureorum more, comedant, neve se le in crapulam ingurgitent; sed tantum ad necessitatem manducant; sed longæ dies ieiuniorum a ceteris diebus distinguuntur, quod tempore ieiunii illicitum erit ad voluptatem veloci; licetibus vero alio tempore? Verbo dicam, in ea temperantia, & sobrietate sum est Calvinisticum ieiunium, quam quilibet homo, quia ratio sensus compos, nedum quia Christianus, in omni refectioe servare debet. Denique, si Calvinus autem ad communitivulteria excoquit ieiunium, universa antiquitati inogentium; non poterit Ecclesia catholica, salva apostolicæ ieiunii substantia, aliquid modo addere, modo auferre, pro temporum, & modorumque diversitate, circumstantiam, & modo augere, modo remittere eundem discipline rigorem? Id profecto fuit Calvinisticæ, & Lutherani negabunt.*

CAPUT VIII.

De ieiunij ecclesiastici transgressione et violantia iuxta conditionem legem in sumptione liquidorum.

EXPLICITATE Ieiunij ecclesiastici natura, & conditionibus, nunc manifestandum restat, quod presertim ieiunio adverteretur, & quot modis violari possit, potissimum ob legem in sumptione conditionem non servatam. Plura autem sunt huiusmodi unica, contrahentia integritati repugnant, quæ a Theologis in controversiam vocantur. Idcirco singulatim per distincta quæstiones tractabimus. Hoc tamen in capite, & sequenti de liquidis præcipue verba erunt.

II. Quæst. I. An qui plures dies ieiunij extra conditionem vinum bibat, frangat ieiunium? Resp. Non pauci supercibus extollunt, & frontem contrahunt ob hoc solum quod præsens difficultas proponatur; petente se si absolute potus ieiunium non frangat. Quæ sane admiratio, ex antiquæ disciplinæ ignorantiam ortum ducit. Sequidem certum est, antiquam Ecclesiæ disciplinam abstinendam tum a carnibus, tum a vino præcepisse. Id ex omnibus fere Patribus colligitur, & Hieronymus *hæm. xi. ad pop. ait: Adveniente ieiunio, & si nullius quæ exhortetur, & ieiunia cruentis, & cogant vinum diluere, vel aliud ieiunij lege non concessum, gustare; omnia quæ male pati quom prohibuit tangere vitium non.* Idem tradit Auctor apostolicæ. *Consi. Lib. V. cap. xxi. A vino, & carnibus abstinent vos his diebus.* Cyrillus Hierosolymus *nunc. catech. v. inquit: Ieiunium a vino, & carnibus abstinetis.* Theophilus Alexandrinus *hom. 11. ait: Nequaquam debetis quæstratæ carne vini populum sustinere.* Hæc disciplina adhuc in pluribus Orientis regionibus obtinet. Ecclesia catholica disciplinam abstinendi a carnibus retinuit, secus abstinendam a vino potu. Nemo ergo in dubium revocet, utrum licitum nunc sit potus vini tempore ieiunij intra ipsam conditionem sumptus. Quin extra ipsam quoque restrictionem concessum esse vini usum ad ledendam sitim, communiter fatentur Theologi omnes. Et rationem prædit D. Thomas 2. 2. quæst. cxlviii. art. 6. ad 2. Ieiunium Ecclesiæ non solvitur, nisi per ea quæ Ecclesiæ intendere intendit sustinendo ieiunium. Non autem intendit Ecclesiæ

servitudo abstinentiam (lege sumptionem) potus, qui magis sumitur ad alleviationem corporis, & digestionem ciborum assumptorum, quam ad nutritionem, licet aliquo modo nutriat. Et ideo licet plures ieiunantes bibere. In hoc extempum textum mendam replevit, ut animadvertit Franciscus Sylvius in commentariis ad hunc articulum: ubi legendum admonet, non intendit Ecclesiæ nutriat sumptionem potus: aut, non intendit ieiunare abstinentiam potus. Quare videnda sane est theologia illa iactata, quæ Theologus Anonymus in epistola, italica lingua conscripta, typicque edita, datæque ad D. Petrum Pallerinum Presbyterum Veronensem, virum perdoctum, ovans ac triumphans duplicem, quam ex Sylvio dedimus, quasi a se inventam, offert laudati textus emendationem pag. 96. Deinde lapsus, contradictionis, paralogismique Natalis Alexandri, ubique glorifundus, & ubique præter omnem modum insolentis, recensor, commentatur, sibi quæ nunc perierit blanditur. Quæ omnia quam inerte oblitiscuntur, sed loco patam fiet. Nunc in sententiam recedamus. Ex D. Thoma igitur perspicuum est, licitum esse sumptionem potus tum intra, tum extra conditionem, ad concoctionem ciborum iuvandam, & ad sitim sedandam. Hoc vero quod sequitur, difficultatem habet.

III. Quæst. II. An potus vini, si somatur extra restrictionem ad ledendam famem, ieiunij præceptum frangat? Respondeo. Non solum ex antiquis, sed etiam ex neotericis, plures acriter defendunt, potum vini, extra restrictionem sumptum, non ad ledendam sitim, sed ad expellendam famem, ieiunium violare. Ex antiquis sequitur Richardus in *II. dist. xv. art. 2. quæst. vii. Gabriel in II. dist. xvi. quæst. iiii. art. 7. D. Antonius II. Part. iii. vi. cap. 5. Sylvester verò. Ieiunium non. 9. Ioannes Medicus ead. de ieiun. quæst. xi. res. In his tamen, & vultentis quæst. cxxv. in cap. i. Math. Rosella verb. Ieiun. num. 5. Tabiena quæst. 11. Leander tract. v. dist. v. quæst. 111. laudat etiam pro hac sententia Sylvium 2. 2. quæst. cxlviii. art. 6. & Anonymum *Lib. VII. cap. 2. quæst. vii. in fine.* Sed hi duo Auctores oppositum aperte sustinent, si sermo sit de simplici vino insipido, non imitato eibo. Ex neotericis vero hanc defendunt opinionem Reginaldus *Tom. I. Lib. III. cap. xiii. sec. 1. num. 153.* Thomas Hurado in *disp. non. de choelate num. 21. Henricus a S. Ignatio Lib. XI. cap. 113. num. 38. Natalis Alexander Lib. II. art. 7. reg. 14. Cardinalis**

Costa Tom. de ieiun. part. 111. art. 2. dub. 1. num. 37. Diana coordinatus Tom. II. de iei. c. refert plures Auctores, qui hanc doctrinam opinione: quam (inquit Diana) fatent esse probabilem. Si vel per ipsum Dianam hæc sententia probabilis est, quid inferendum sit, aliorum iudicium esto. Hanc sententiam docet D. Thomas in IV. dist. xvi. quæst. 111. art. 4. quæst. 1. ad 1. his verbis. Dicendum, quod quantum aliquis potus aliquo modo nutriat; tamen de se non ordinatur ad nutriendum, sed magis ad dispositionem bonam animæ præparandam, ut scilicet per membrum deducatur, & in stomacho non comburatur: unde sumptio potus manducatio non dicitur. Et ideo ille qui potat extra hanc restrictionem, non dicitur bis manducare; & propter hoc nec statuitur Ecclesiæ frangit, nisi fraudem faciat: quæ legem violat quia fraudem legis aliquis facit. His ultimis verbis hæc aperte docet laudans D. Thoma, cum violare ieiunij legem qui potum sumit, non per modum potus, id est ad sitim extinguendam, & ad faciendam cibi digestionem procurandam, sed ad ventris famem propulsandam. Et tunc principium cui innititur, communiter tum a Canonistis, tum a Theologis recipitur. Porro ille dicitur in fraudem legis facere qui, talis legis verbis, eius sententiam circumvenit: ff. de leg. l. contra legem. Fraudem legi fit, cum id fit quod fieri nolit, fieri autem conceptis verbis non vetuit. Plura produci solent exempla. Accipe unum, vel alterum, si Mosaicum, habitum barba Religionis respicere, illum velis clericum vel laicum cooperare, in fraudem legis agit, & canonice poenæ obnoxius est: iuxta communem sententiam. Si tutor, cui prohibuit ut rem pupilli emere, aliam substatuam perionem, ut pro se emat, in fraudem agit legis. Lex utrumque principium conditionem, & plures prohibet: quia per eum introhætionem intendit corpus alimere, carnem spiritui subicere, & concupiscentiam cohibere. Si quis ergo cibo ordinario substatuam portionem vini in tanta copia, quod valeat & famem abigere, & corpus nutrire; certe in fraudem legis agit, eamque circumvenit. Ex his omnibus colligere licet, opinionem hanc, tum ob Doctorum auctoritatem, tum ob vim rationis, probabilissimam esse.

IV. Contrariam sententiam communiter sustinent neoterici, quos recentent, & sequuntur Salmanticensis tract. xxiii. cap. 11. punct. 3. §. 2. num. 72. hi rationibus innati, quod mirum Ecclesiæ sit solum extra restrictionem prohibeat quod cibi ratio-

nem habet. Vinum autem potus naturam habet, non cibi. Nec intentio alimentum vinum ad expellendam famem variate potest illius naturam, quæ in potu, non in cibo, fit est. Et tandem id sentire videtur communis fidei sententia.

V. Verum adductæ rationes fœdant quidem, conceptis verbis potum vini, plures sumptum extra restrictionem, a lege non prohiberi; minime vero evincunt, fraudem legi non fieri, licet quis vinum sumat, ut famem expellat, ut corpus nutriat, ut carnem impinguet, verbo dicant, ut legem in omnibus quæ præcipit, elidat, & frustretur. Utique verum est, intentionem fœditatem rerum naturam non variare. Sed licet vinum principaliter naturam habeat potus, quoties simul cum cibo sumatur, aliquando tamen rationem & naturam cibi habere potest, & respecta habet, quando eundem, quem cibum, affectum producit. Product autem lepus, ut experientia compertum est, potissimum cum vinum opimum est. Præterquamquod in Christiana Morali tractanda, non ad Metaphysicæ, sed ad prædictæ regulæ revocandæ difficultates sum.

VI. Ex adducta pro utraque opinione rationum momentis sequitur, neutram, tamquam omnino certam, defendi posse. Probabilior, & luminis naturali conformior prima videtur. Sed, contentiosa relictâ disputatione; quæ pro præxi tunc sunt, exhibeo. In primis itaque omnes fatentur, eum qui vinum prater necessitatem die ipsam sumit, potusque, non ad cibum digerendum, & non ad sitim extinguendam, sed ob solam voluptatem, peccare contra legem temporalem. Hanc ergo pro præxi factam regulam, quam verissimam censo. Hi Christiani qui ieiuniorum tempore quilibet corpus mortificationem intendit studere; qui licet concupiscentiam humilis urgeant, licet libidinis igne ardeant, & peccatorum sordibus polluti sint, nihilominus omni via student appetitibus suis indulgere, quædam solammodo ieiunij imperium servant. Præterea enim ad iustitiam, seriosam restrictionem ad laxiorum opinionum excogitatas mensuras sumunt, per totum vero vero diem, modo una, modo altera potius lauces recentent; verbo, nec minimum abstinent, & penitentia, quam lex ipsius præcipit, parum perficere volunt. Ergo hi omnibus abstinentiam benevolentiam distentem, donec per Christiani ieiunij observantiam, ceterique remediis, moderationis semper regulis servatis, passionibus cohibent, peccatorumque emendationem affectu emittentur.

tenor. Nam manifestum est eos nullo vero eterna salutis desiderio teneri; immo satis contemptum est eisdem hinc salutis remedia contineri, dum præceptorum pondosa existerent tentant, nihilque onera, nisi ad speciem quandam, lætare volunt. Sive ergo prima, sive secunda opinio vera sit, in praxi satis erit, si attentis eiuſmodi circumstantiis, postsumus & debeamus præfatos Christianos obligare ad observantiam illius veri ieiunii quod scripta necessarium est ad permandos appetitus, libandam concupiscentiam, & Deo pro peccatis criminibus quandam satisfactionem exhibendam. At, iniquis hoc est difficultatem evitare, non solvere. Et ego respondo, hanc scribendi rationem esse animarum regimini harmoniosè consentaneam. Que enim displicent in utranque partem poterant, in medium attingimus; quodque veridicibus nobis visum fuit, indicavimus. At, quia in eadem opinio sæpe clara nobis apparuit, ut certum de alterutra poteramus subiciui; iudicior, utique in suo relicta statu, quod tutum in praxi, & extra disputationem positum iudicavimus, amplectendum propolimus. Heinc non probabile, sed impossibile probis, censemus quod scribit Tamburinus Lib. IV. cap. v. §. 2. *Probabile est (inquit) hinc in istis diebus ieiunium bibere vitæ, aquam, cerusiam, equas ex herbis, vel ex quibusdam non diffusatis, etiam de manu istius ob factam delectationem, etiam volentes in die, etiam in frigidum ieiunium.* Non minus improbabile nobis videtur quod scribit P. Viva Tom. I. part. 11. quæst. 1. art. 1. num. 7. pag. milii toæ. *Utrum autem peccet venialiter qui bibit, aut comedit solum ob delectationem?* Ioan. Sancti apud Dian. *Part. III. tract. v. in solut. 6.* Martinus Perez, Elicobar, & alii negant; si non peccat cor saluti; sicut non peccat qui videt res peccatas, & casat odores solum propter delectationem. Neque id damnata ab Innoc. XI. Nam propositio damnata dicitur. *Comedere, & bibere ad satietatem ad solum voluptatem non est peccatum, nisi non obis valetudini, quia licite potest appetitus suis actibus frui. Quando enim ad satietatem quis comedit, aut bibit ob meram voluptatem, facile limites temperantiae debite prætergreditur, & idcirco venialiter peccat: quod non accidit, nisi que si comedat aliquid, aut bibat propter voluptatem, non tamen ad satietatem cum periculo intemperantur.* Sicciene ergo decreta pontifici eliduntur? Quod

itaque homo christianus comedat ob solum voluptatem, nullum peccatum committit? Tamen sic solum peccat, quando ob solum voluptatem comedit plus, ad satietatem cum periculo intemperantur? Sed propositio damnata potissimum est ob hanc doctrinam: *Comedere, & bibere ob solum voluptatem non est peccatum ... quia licite potest appetitus naturalis deo. Si quis postea affereret, licitam esse comesturam ultra regulas temperantur, alius esse error iure profertentibus. Ea porro comestura temperantiam violat quæ sit præter necessitatem alenda vitæ. Et hæc comestura obest valetudini. Propositio autem damnata cum supponit cibum, & potus licitam supponit que valetudinem non officit. Ergo non ob id quod ob intemperantiam comellatur, sed ob id quod ob solum voluptatem comedere permittitur, damnata tollit. Peccat homo christianus, tum ubi ob solum voluptatem, tum ubi præter limites temperantur comedit.*

VII. Quæst. III. *An electuaria, extra restrictionem sumpta, frangant ieiunium?* Resp. Ante omnia, quid electuaria nomine intellatur, explicandum est. Iudicior apud Dian. *Prose in Glossariis, electuarium vocat, eo quod molle forbeatur.* Ioannes de Ianna, *Electuarium, inquit, dicitur ab electione rerum, & quibus confectur.* Brocardus in descriptione terræ sanctæ apud eundem Dian. *Frone, habent panes, inquit, citrina magna, & quibus optima mischitur electuaria.* Electuarium alia sunt dactyla, alia amara, alia acia iuxta varietatem rerum & quibus conficiuntur. Proposita autem quæ nuncula duplicit in sensu tractari potest. In primis, an electuaria, sumpta per modum medicinæ, ieiunium frangant? Deinde, an violent ieiunium, si ieiunantur ad extinguendam famem, vel ob delectationem. Quibus prælibatis, dico primum, electuaria, sumpta per modum medicinæ, nullo modo ieiunium frangere. Ita D. Thomas 2. 2. quæst. cxxvii. art. 6. ad 3. *Dicendum, quod electuaria, etiam si aliquando nutriant, non tamen potest asseverari ad nutrimentum, sed ad digestionem ciborum. Unde non solent ieiunium, sicut nec aliarum medicinarum asseverari.* Hæc opinio communis fuit est.

VIII. Dicendum secundo est, electuaria, sive sumuntur ad extinguendam famem, sive ob solum delectationem, ieiunium frangere. Utraque pars eadem evincitur ratione. Electuaria, de quibus in presenti sermo est,

est, quæ vulgo *coserve* vocantur, sunt de genere ciborum; & suapte natura parvum corpus. Solum ergo actualis infirmitas, quæ remedium prohibet, electuarium ieiunium non excusat potest diebus ieiunii. Nec si idem die de cantibus, qui chorum moderantur, quive hoc munus, aliquo necessarium, exerceat minime possunt; nisi vocent aliquo remedio adiuvant. Horum omnium prudentia evangelicæ regula fit oportet: atque pro maiori securitate, & in legis obsequium, a Superiore, dum commodè fieri potest, licentia obrinetur. Colligis quique, non advertari integritati ieiunii potionem a quæ, focharo, cedro, balsamo, quæ vulgo dicitur *linosata*, condite, ad sicut extinguendam sumptam; dummodo partium horum condimentorum aque immisceatur, ut scilicet ab illa erudias antiter, & stomacho appetat; quoniamque polten medicina fuit, quæ gustari etiam apta & contraria est. Sive vero in frigidum ieiunium rerum distinet tantæ quantitas immisceatur aquæ, ut cibus potius quam potus ferret; tunc aliquo dubio ieiunium prætergreditur. De his liquidis, nempe lacte, iuculo, & similibus ferre non fit: quia hæc rationem cibi habent, & ad nutritionem, non ad sicuti sudandam sumi solent; prouideque ieiunium solvant, frangantque. Hoc omnia communia sunt apud Doctores. Ex quibus inferes saltem absolute esse illud axioma. *Liquida non frangunt*: quoniam aliqua iuxta omnes frangant ieiunium, aliqua non frangunt.

CAPUT IX.

Origo potus chereatis. An ieiunium frangant. Quænam opinio improbabilis, quæve probabilis, vera, & ita dicenda sit.

I. Disputationem versandam ægredior invide plenam, eo quod dixerim, & nobilium delicata iucibus bellum iocentur, utique apud nobiles tantum inveniunt in discrimen adducit. Quare, ne usus, sive abusus, qui a medio dicitur seculo invaluit, verisatit tenebras offundat; ea que penes ommes certa sunt, ab his que in controversiam vocantur, seceranda diligenter sunt, omniaque singularim enucleanda. Si enim quævis ad sua certa principia exigatur, hæc fore ut veritas sua in loco consistat, multoque patiatur damnium ex pluribus sophismatis, quibus implicari solet. Et, antequam ultra provehat, primum omnium de origine istius potus, seu ubi, & quando usus eius

est, ex his colliges, omnia ea ligite si mi posse die ieiunii que non ad delectationem, neque ad nutritionem, sed ad solum aequalem infirmitatem repellendam, per mo-

cius cepit, nonnulla perlingam. In India occidentalis primum obtinuisse potationem istam, committit Auctores testantur. Aquilinus de Padilla Archiepiscopus de Hispania Lib. II. hist. Præc. Mexicani, cap. lxxv. scribit, potum istum in provincia de Chiapa ortum durasse: cui assentitur eadem Scriptores. Quo autem anno illius potus confectus obtinuerit in hac provincia, non indicat. Id quod nobis conjectari assuetum licet, est, medio circiter seculo post quintum decimum eius usum inuectum fuisse: seu votum, hoc circiter tempore Scriptores illius potus mentionem. Ab Indis in Hispanos migravit. Nec transiit illis tempore designatum inuenio. Ex Scripiorum Hispanorum testimonio eruitur, ante annum millesimum quingentesimum Hipatos potationem hanc inuicem non desuisse. Ludovicus Lopez, qui in vivis erat anno 1592. in suo Infortunio edito Salamancæ anno 1584, cap. cxli. scribit, apud Indos hunc potum in usu fuisse: de Hispanis vero alium est apud illos silentium. Molto ferius ad Italos pervenit potus iste. Quoniam hunc scribit Thomas Tamburinus Lib. IV. in Decal. cap. v. §. 2. num. 8. *Chocolate Italia, Hispanique semel, Italia vero dudum colida.* Tamburinus obiit anno 1697. Fac ipsum vivens annos ante obitum librum suum edidisse, nempe anno 1655. Si hoc tempore scripsit ille, dudum valde præfatum potum Italiam familiarem evasisse: plus minusve simul ac usum ferpere in Hispania cepit, bellum Theologos inter concitavit, aliis pro illo, aliis contra illum pugnantibus.

II. His delibatis, primum omnium, quid chocolates sit, explicemus oportet. Potro chocolates est corpus solidum concretum ex materia comestibili, nempe ex cacao, cinnamomo, saccharo, & vagnula: que omnia suapte natura cibi nutrimenta rationem habent. Quare si quis quilibet ex peractis partibus, ex quibus componitur chocolates, magna in quantitate fuerit, ieiunium legem violaret. Ex quo consequitur, chocolaten in notabili quantitate sumptum aboluisse, & aquæ non immixtum, ieiunium frangere. Hæc etiam dispositiones aliam sunt posita penes omnes Auctores. Et, ne rem sumptu movent, a qua prænotum controversie resolutio pendet, gratis adferre videat, testes alios nulli exceptioni obnoxios. P. Thomas Hurtado, qui præ omnibus materiam hanc dixit testat. l. cap. i. hæc scribit num. 10. *Quarto conveniunt omnes, quod si ea materia que aqua diluta est, man-*

ducatur, frangit ieiunium: amittit hinc suam potestatem. Beacignissimus Casalla Leander tract. v. disp. v. hæc scribit *Adversus, quod in præfationem non est difficultas utroque Doctores, nec quæstio, an videlicet sumptio chocolatis in se, hoc est in miga, palla, o pallilla, sit fractiva in se ieiunium: nam hoc apud omnes certum est, quod chocolates in se sumptus sit vere cibis: sicut est saccharum, & huiusmodi: unde sumptus in magna quantitate frangat sine dubio ieiunium.* Nullum itaque diffidium est de chocolate separatum ab aqua sumpto, sed in hoc controversia difficultas versatur, num scilicet chocolates aqua dilutus, seu potus chocolatis ieiunium ecclesiasticum frangat, ad libitum sumptus. Nunc enim a materia parvitate, de qua infra, præcedimus. Et inquirimus de potro chocolatis, sumpto toties quoties cuique libuerit. Sed primum omnium cibi, potiusque potationes promittenda sunt. Cibus est substantia essentia nutritione, aut fortificatione, que aliqua lingue & palati compressione insolvitur, ne deglutatur, potus nutritio, & ad sustentandum ordinata. Hanc definitionem tradit vel ipse Hurtado, eamque colligit ex Bercho. Lib. III. Reduct. Moral. cap. xv. Clemente Alexandrino Lib. II. Paedag. cap. i. Iuliano Lib. XX. cap. 11. In hæc cibi definitione ex eam comprehenduntur que solubilia sunt: idque patet ex II. Reg. cap. xxi. *Thamar tollens facinram amittit, & liquofacens in oculis eius caris fortiter...* Tollit ergo Thamar fortiter, & quæ fortiter, & tenuit ad Amor facinram suam in concreta. Cum subtiliter sit cibus &c. Nemo itaque de dispositionem vocat, quod liquida, & solubilia plura cibi natura habeant. Potum definitur sic. *Substantia liquida, que sine fortificatione, aut lingue, & palati compressione, sine morali interruptio, sed continua hauritione deglutatur, seu ad nutrimentum ordinata, sed ad similes temperanda, & ad alimentum, copiosum, & distributum.* Triplex distinguitur potus, naturalis, artificialis, medicinalis. Potus naturalis, cuius finem dedit, a natura datus est. Artificialis, hominis arte fit in eundem finem, & ad eundem effectum inducendos quos potus naturalis producit, immo sæpius ars intendit non modo producere commodæ, sed etiam impedire nocumenta potus naturalis: ut dum aut vino, aut aqua quidquam aromatum admiscet. Potus medicinalis eo tendit, ut morbos pellat.

III. Illud autem summo opere animadvertendum

tendum occurrit, potum artificialem fieri utique humano artificio: minime tamen ad hominis voluntate ita pendere, ut id potus evadat quod effectum potus parere nequit. Itaque, ut aliqua substantia, vi artis liquidata effecta, recipiat ad hominum institutum potus denominationem, necesse est qualitates eius principalem, & prævalentem, sitim relinquere, cibique digerere, & distribuire: quæquæ simul virtutem nutriendi, & alendi corpus habeat. Quapropter hominum institutum nequit tribere denominationem potus, atque inter liquores potabiles constituitur substantiam, quantumlibet liquidam, que recentibus naturalis potus effectus principalem non producat. Doctrina hæc certa est, & manifesta, quam nemo in contentione adducit: sed etiam adversarii contra quos scripturi sumus, illam approbant. Iuvat exhibere verba Huradi, principis patroni potitionis chocolaticæ. Hæc autem habet hæc de pot. chocol. cap. xv. num. 55. *Quærit, si substantia talis sit, quod sitim extinguere ex sua natura non possit, homines non possint illam potum per artem constituisse: sed semper cibis manebit. Ut homines potus artificiales conficiant, debetis que potus effectus, & non semel sitim, & vim sedulius suam habere, ut homines institutum sua illam vim eligant que magis reducat: & hominum institutum non dat rationem potus aliam substantiam liquidam. Tunc autem dicitur liquida substantia sitim extinguere, quando homines, urgente sitim, eam bibunt sine morali interruptio, vel instructa mentia hæc prænotat, & in certa pro pota habent. Hæc omnia certa sunt, & adversariorum iudicio confirmata. Quibus positis ad controversiam definitionem accedo.*

IV. Dico, potum chocolatis ieiunium ecclesiasticum licet violare. Ut initio lectoris animam aliquantulum excitem, atque commoveam, auctoritatem in medium adducere consilium viri ex una parte doctissimi, ex altera parte a nimio rigore suspicione omnino alieni. Is est Vincentius Gravina, qui in sua de receptis fortibus doctrinarum oratione circa medium hæc scribit. "Ad quem animus fore penitentia comparatur, que subtrahens de rebus, ac sensibus atterendis vitam tradit ad consuetudinem mortis: ut, quo pluribus viventes abstinemus, eo morientur minus amittamus, minus contristemur: paraverimus, quo sensus nobis extinximus rerum humanarum. Unde, quod voluptuosum extremum est vitæ, id penitentibus ex-

tremum est mortis, & vitæ immortalis exordium.

"Habeant igitur suæ cum doctrinæ blandis mollioribus magistri, qui, ut ait Erasmus, sui quæstus causa & hæc solentiam sententia, quoque abstinente defraudante tenacius impliant animos rebus caducis, & negligentia penalium operum in vita, difficultates omnes coercerant ad tempus mortis, ut, cum hominem tandem prodiderint cupiditatibus, cogant eum contra dominos, & disturnos suos possessores dimicare, postquam iter vireque omnes longaevitate, & proxima corporis agrotatione consumulerit. Facessant a Christianorum scholis fallaces illæ distinctionales liquidorum, & solidorum, quibus ieiunium, relinquenda cum cupiditatem reavendum potentissimum, insulterant, quibusque, ut D. Hieronymi verberis utat, abstinente nomen quævisse delictis, ut audent, o frontem hominum! præter horum cibo statuta permittere ieiunium: nantibus Indica potiones, non modo contra ieiunium naturam, & legem tristicas, & tristitantes, ac sensus oblectantes: verum etiam contra commune hæc hominum veritas expidies incedentes.

Ulro a nobis abigamus fraudulentæ illæ honoris exequationes cum vita, in quibus interpretes privatam iniuriam tionem inter Christianos inducentes, potitionem legitæ penitus evelerunt. Exuente etiam, & pontificia voce imperium aliquando veretur, opinio eorumdem illæ que cum carnis ulu reliquam abstinente obligationem exolvebat. Sed evidenti ratione idipsum evincos. Chocolates ex rebus que corpus nutriunt, componitur, atque sic concretus, inaque in specie consistens, cibus est substantialis, inaque natura multum roborans, & nutrens corpus. Hanc propositionem, ut testantur Leander, & Hurtado, concedunt omnes. Et sane illi omnes quos ego legi, id affirmant. Quod illi negant, duratura, & manifesta experientia reclamaret. Non est ergo de prima propositione ambigendum. Atqui que suapte natura cibi nutrimenta rationem habent, sive liquata, sive solida sumantur, ieiunium violant. Quæ propositio, quo iure negari possit, sane non teneo. Quid enim referat quod ea que vere comestibilia sunt, sumantur vel liquata, vel solida? Quandoquidem in hoc solum comestibilia liquata a solidis distinguuntur, quod illi minor labore, & incommoda deglutantur, quin ad faciliorem digestionem, & meliorem nutri-

tionem congrua sit. Quot absurda monstrosa non consequenter, si que in sua specie, seu genere accepta, vive habent cibi nutritientis rationem, dicantur ieiunia tum non solvere, cum liquata per modum potus fumantur? Nonne, hoc admisso, conlequitur, pinguem caponem in iusculum stillatum potari posse die ieiunii? Potus quoque lactis sumi possit; quin potiori iure quam potio chocolatis: lac enim sæpe ad sitim extinguendam forbetur, secus chocolates. Aque hinc validius assertio nostra firmatur. Quoniam chocolates aqua diluantur, non ob id potus naturam induit. Siquidem potus sæpe natura inlinitus est ad sitim extinguendam, ad corporis alterationem, cibumque digestionem iuvandam. Potus ex natura sua speciat, ut cibum in ventriculum invehat, ut alimentum, languinemque per corpus distribuat, ut cibum refectat, & ut refectus facillius coquat. Nisi enim potus modum caloris in stomacho temperaret, cibi adirentur, & forent ad digestionem minus apti. Quæ omnia, non solum cum D. Thoma Theologo, sed & medici fatentur. Anne igitur chocolates sumuntur ad sitim extinguendam? Ad huc officio potus frigidus communiter intersit. An ad ciborum alterationem, facilliorque digestionem? Nonne chocolates sumuntur valde mane, quando nec sitis sanes erunt, nec cibum stomachum gravat? Quid plura? Si quis sibi laborat, nonne prius aquam ad satietatem bibat, ut facies, & viscera humedet, ac refrigeret; deinde potionem chocolatis sicciter sorbeat, ut stomachum roboret, ut vires infusetur, ut corpus alar? Ne multa: ut totum illud tempus quod meridem, in quo prandendum, sive cenandum (ut nomina saltem retineamus) est, præcedit, abique ieiunii incommodo, & molestia transigere possit. Ex quibus omnibus sic inlano argumentationem. Chocolates, absolute accepti, ad genus pertinet ciborum nutritientium corpus, ut omnes fatentur. Quæ autem sæpe natura in genere ciborum nutritientium consistunt sunt, quamvis aqua diluantur, naturam cibi nutritientis non amittunt; ut concors est Theologorum opinio. Ergo chocolates, etiam aqua liquata, rationem cibi retinet nutritientis. Frangit ergo ieiunium. Quid quod enanti dici possit, aliquos cibos aqua liquatos in naturam potus transire; id tamen de chocolate nemo iure asserere audebit? Quoniam, si chocolates, aqua diluunt, veri potus rationem habent; eisdem effectus pareret quos potus aque,

vel vini producit, & ad eisdem usum adhiberetur. Porro quis est, ut indicavimus, qui unum vel alterum vasculum chocolatis sumat ad sitim extinguendam, ad aridas fauces refocillandas, ad calida viscera refrigeranda? Quid reponit? Chocolates habet rationem potus. Cur ergo inter prandendum, vel cenandum aliquando saltem non adhibetur? Quid garris? Quomodo potus naturam habere potest chocolates, si neque ad sitim restituendam, neque ut refecionem faciliorem reddat, neque ut alimentum digerat, illum forbes? quoniam vix unquam tempore ad hos effectus producendos apto illum sumit? Enimvero, si statim perfecto prandio aliquando illum biberes ad fovendum calorem, digestionemque iuvandam, nemo dixerit te ieiunium frangere: quis potionem cum prandio commiserit. Frangit vero dubio procul, dum per diem, vel summo mane illum sumis; cum digestio iam peracta est; & stomachus omnino vacuus reperitur, cum nulla sit laboras, nulloque indiget potus pro his visibus ad quos producendos potus est institutus. Evidens ergo est, chocolates, quamvis aqua liquantur, rationem potus minime habere. Ergo, siue dentibus abique aquæ beneficio chocolates molatur, siue aqua liquatus poterit, ieiunii legem infringit; quemadmodum certe ieiunium violat panis extra compositionem sumptus, siue dentibus contriturus, siue comminutus, & aque immixtus forbeatur.

V. Si quod sentio, proferre libere licet, nullum topisima adeo parvum exceptari potest, quam si dicatur, panem, & chocolatem ieiunium frangere, in sua specie, si manducetur; secus autem, si aqua diluantur. Et tamen omnes fatentur, tum panem, tum chocolatem frangere ieiunium, si in eorum natura comedantur. Secus vero, aliqui dicunt, si aqua liquefacta forbeantur. Dicat velim, quid substantia chocolates perdidit, aqua immixta? Non modo nihil perdidit; sed saporem reddidit visuosorem, sed palatum magis trillat, dulcius fauces demulcet, & stomachum magis roborat, famemque validius expellit. Quæ omnia manifesta experientia comperita sunt. Atque, ut hi effectus securus habeantur, regulæ, quæ ars liquandi chocolatem, illi lingue cum aqua componendi præscribit, admittuntur servantur. In primis aquæ quantitas respondere debet quantitati chocolatis. Deinde ligneo instrumento ad ignem calefacta mixtura taliter agitur, ut pars in spumam condensata, altera pars liquida,

sed spissa remanet. Hic ne potus aptus ad extinguendam sitim? Non modo ergo chocolates aqua diluunt substantiæ nihil amittunt; sed tum aqua, tum chocolates simul mixta, quemadmodum alia epula: ex pluribus constituta, & magis substantialia, quæ virtus unita fortior, & magis palato lapida evadunt, atque veluti in tertiam substantiam transiunt. Aqua per se partem nutrit. At immixta substantiæ nutritientis tonum constituit, quod secundum omnes suas partes revera nutrit, famemque repellit. Quid quod Theologi in collatione ieiunia panem in sua natura manducari concedunt; comminutum vero, & in aqua coctum, quem papariam vocant, non adeo facile aliqui permittunt, quod sic compositus magis nutrit effectus? Quia (inquit Laymanus Lib. IV. tract. viii. cap. i. num. 9.) *magis non possit, quia ignis concitissimus plurimum mutat materiam substantiam, ut alium ex ea cibum faciat nutritivum magis infermentum.* Si ergo advertebam concedunt, chocolatem in sua natura sumptum frangere ieiunium; potiori iure lateri cogantur, chocolatem aque immixtum, & ad regulas artis iactatum, legem violare ieiunii. Hæc adeo vera sunt, ut vel negare debeant, Christianum qui ieiunii tempore frusta chocolatis ad satietatem manducat, ieiunium frangere; vel affirmare, si illud negare non audent, ieiunium gravius violare illum qui chocolatem aque immixtum & coctum, atque adeo magis substantialem, & nutritientem, sorbit.

IV. Hæc, quam explicuimus, ratio adeo valida, & manifesta est; ut salis cavillis eludi, non autem aliqua probabilis responsione infirmari valeat. Quapropter sententiam nostram non modo antiqui, sed & recentis Theologi communiter defendunt. Non est quod antiquorum Doctorum consensum texam; cum plerum sit illos hanc positionem velut ieiunium intentam damnavisse. Sed his omnibus exceptio datur, quod ad vetulas severioris discipline præscriptum locum fuerit. Onitio vel ipsam D. Thomam, qui tum 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. ad 3. tum in dist. xv. quæst. lxi. art. 4. præcipitur, 1. ad 1. conceptis verbis docet, vel ipsa medicinalia exceptoria facti haud posse ad extinguendam famem; sed solum ratione infirmatam actualis repellende. Idem docent D. Antoninus, Sylvester, Ioannes Medina. His ergo omnibus missis, recentis in medium assero, & quidem vel ipsos benigniores Casuistas, qui in hac controversia gravioribus accedunt Theologis. Azorius

Tom. I. Lib. VII. cap. 8. quæst. 911. Ioannes a sancto Thoma in explic. Doctr. christ. de 4. præcep. Ezech. Sanchez in consil. iudic. v. num. 15. Franciscus Sylvius 2. 2. quæst. cxlvii. art. 6. Villalobos in sum. 1. P. tract. xxviii. difficut. 8. num. 18. Diana coordinata Tom. 7. tract. vii. resol. 97. Trullenchus Lib. III. Decal. cap. 11. dub. 2. num. 15. Callotpalus Tom. VII. tract. 1. dist. 111. punct. 2. §. 2. num. 4. Antonius de Leone quæst. de chocolate part. 1. num. 20. Solerzanus in Polit. Indiar. Lib. II. cap. 5. Pinellus quæst. de ebriet. Apud eundem Franciscus Corneo, quem locupletissimum, & magistrorum magistrum vocant Hurradus, Paqualigus tract. de ieiunio deest. 121. num. 2. Leander de Murcia quæst. xv. in cap. 111. Reg. D. Franc. Lézana verb. ieiun. & in Tom. Consil. consil. 28. Turrianus in Sum. 1. Par. cap. cxlii. dub. 74. concl. 4. & 7. Corella in Pract. Consil. tract. 111. cap. 123. num. 30. Henricus 2. S. Ignatio Lib. XI. cap. 111. Natalis ab Alexandro Lib. VI. resol. 15. Elebarius tract. 1. exam. 12. cap. 112. Laymanus Lib. IV. cap. 1. Wiganus tract. v. exam. 4. num. 97. Ioannes Pontas Tom. II. verb. ieiun. cap. 14. Fagundes de 4. præcep. Ezech. Lib. I. cap. xv. num. 14. P. Carolus Billuart Tom. I. dist. 11. ar. 5. §. 5. Leander 11. Sacramentum tract. v. dist. v. quæst. v. ubi tamen mediam sententiam invehere nititur. Asserit enim, quod si portio chocolatis parum habeat admixtum sacchari, amygdalarum, mastis, aliarumque ingredientium rerum, non frangat ieiunium; si vero talis portio multum habeat admixtum chocolatis, ita ut in quantitate multum excedat aquam, cui admiscetur, tunc in natura sua remansens frangit ieiunium, quia remanet simpliciter in ratione cibi. Ratio, inquit, huius responsionis est, quia mixtum seu compositum ex duobus semper a predominantissimo tale dicitur, vel denominatur; ut consilium in mixto ex aqua & vino compositum, ipsam namque semper remanet in ratione vini, quoadquale superetur ab aqua: quia tunc ratione aquæ predominantis aqua potus erit, & denominabitur. Sic ergo in proposito, Mixtum ex materia chocolatis & aquæ & portio esse, ac denominari cibum, & potest esse, ac denominari potus: cibum quidem, si excedat in materia portabilis; potus vero, si excedat in materia comedibilis; natura sua, & ex se frangit ieiunium, quoties sumatur in magna quantitate. Si vero contra in illo mixto sit maior ma-

materia potabilis, seu quantitas aquæ; *non frangit ieiunium; quamvis sumatur in magna quantitate, & quoties libenter; quia ex se est potus, non remanens in esse tali.* Hactenus Leander, cui adhaeret Geribaldus tract. viii. cap. 111. dno. 5.

VII. Leandri sententia evidenter falsa est, & iuxta ipsum Leandrum, & iuxta rationem. Primum Leander absolute concedit, tum loco laudato, tum §. 1. eundem questionis, potionem chocolatiæ ieiunium frangere. Deinde subdit, ieiunium non frangere, si chocolatis superetur ab aqua, cui miscetur. At communitur in potione chocolatis aqua exedit chocolatem, sicut ultra medicamentum. Delicium liquorem potatores, cui potionem hanc consuevit propinquant, dat unciam chocolatis immiscet sex uncias aquæ; et qua mixtionem impletur unis cyathus, seu unum vasculum, quod forberi solet. Istius rei periculum ipse feci: aquam scilicet ponderavi, & chocolatem, quem misceri solent ab istius rei peritis in coctione chocolatis. Ergo vel Leander admittere debet id quod negat, nempe chocolatis potionem communitur ieiunium non violare ieiunium; vel, si admittet violare ieiunium, revocare debet suam mediam sententiam, cum ipsa nihil distet ab altera quam improbat. Ratio porro contra ipse promittit, est contra sensum communitum, & manifestam experientiam. Inquit enim ille, quod, quando in mixto aqua exedit materiam comestibilem, mixtum est, & denominatur aqua. Hæc ratione potens, cibis rusticis familiaris, debet iuxta Leandrum esse, & denominari aqua: quoniam in hoc mixto culibet farinæ libris respondent circiter tres librae aquæ. Pulmentum ex oryza, adeo commune omnibus mensis, aqua per Leandrum nuncupari deberet: quia culibet uncia oryzae pliquam sex uncias aquæ respondent. Alia mixta recensere omitto, ne in te aperitissima tempus prodigam. Sententia ergo Leandri, absolute accepta, falsa est, & falsissimo innititur principio. Insuper laxissima est, eo quod asserat, ex illo mixto in quo aqua exedit, posse sumi & in magna quantitate, & quoties libenter. Hinc enim sequitur quælibet posse sumere die ieiunii mediam, quam integram, libram chocolatis; dummodo tribus vel quatuor libris aquæ eam immisceat. Exemplum quod adducit de aqua rosacea, permixta aquæ naturali, ineptum omnino est: quod ad rem qua de agimus. An postea unica uncia chocolatis, insula magno aquæ valis, ieiunium violat, infra ubi de parvitate materie sermo erit, dicam.

VIII. Hanc nostram sententiam defendunt præter supra laudatos plures alii, quos silentio prætereo. Unum, vel alterum tantum recensere. Patres Salmanticensis tract. xxiii. cap. 11. punct. 3. num. 60. quid pluraliter Pater Tamburinus lib. II. in Decal. cap. v. §. 2. num. 9. & seq. ubi inter alia rationes quas promittit, ait: "Chocolata fini Ecclesie ieiunium præcipit omnino addi verlatur: quia in his Ecclesie est prohiberi extra unicam refectionem cibos ex se non trinitivos: solumque concedere veram potionem distributioni alimentorum servientem; nec chocolata componitur ex cibis multum substantialibus, & nutritivis, nec per se ordinatis ad vehendum, diluendumque non per venas alimentum: nam propterea manne, & lera, ieiunio ventriculo, sumi consuevit. Libuit referre ipsius Tamburini verba, quæ magis auctoritative esse debent: quoniam Auctoris sunt in summam benignitatem propensi. La-Croix lib. III. part. 11. cap. 111. num. 1291. proponit questionem hanc, & utriusque partis recitet Auctores; ac de more nihil de suo addens, lectori electionem relinquit. Sic tamen utramque partem proponit, ut opinionem faventem potioni, alteri prætere videatur. Quantum utilitatis hocce scribendi genus asserat, aliorum cito iudicium.

X. Patet sunt Auctores qui contrariam opinionem absolute, & nulla limitatione adiecta, defendunt. Nam plures ad materiam parvitate confugunt. Aliqui tamen absolute docent, chocolatem nullo modo ieiunio integritati adverari; et omnes solummodo toties, quoties sibi libenter, ieiunium minime frangere. Ut ingenue fatear; quamquam in morum controversiis difficilis sum in ferendis iudiciis; attamen temperare mihi haud possum quin hanc opinionem, tamquam omnino fallam, & scandalis plenam, et relictam; quoniam tum extrinsecus Theologorum auctoritate, tum intrinsecus ratione delicta est. Et ut ab auctoritate suspicemur, nullus Auctor vere gravis pro ea asserit. Nollum certe mihi legere licuit. In medium producentur Thomam Huradum, qui Part. II. tract. x. & in appendice ad illum num. 60. refert quoddam Patres Soc. Iesu Universitatis Salmanticensis pro opinione defendente potionem chocolatis: quos tamen Auctores nihil scriptis hac de re consignasse perhibetur. Deo tandem Cardinalis, nempe Brancatii, qui unam dissertationem contexit de potu chocolatis, & Cozza, defendunt potionem cho-

chocolatis (varis tamen limitationibus adiectis) non violare ieiunium. Primum in laud. Dissert. de potu chocol. Secundus in Tom. de ieiunio part. 111. art. 1. dno. 9. num. 109. ubi omnes rationes Brancatii, & aliorum, & quas ipsa excipiente potuit, promittit in medium. Omnes ego sincere mihi obiciam, et sicque refoveam, ut heinc evidenter colligat lector, quam verum sit id quod scribit Letana Auctor, ut ex pluribus eius operibus colligatur, sane pius & doctus, & in Patrum lectione veritatis. Hic autem Tom. de consuet. consil. xviii. num. 88. ait: Sententia, qua affirmat potionem illam ex Indis Hispanicis advenant, vulgo chocolata, non frangere ieiunium (intelligi, quando in aliquantitate notabili quantitate sumitur) non videtur mihi probabilis, sed potius falsa. Quod quidem, sicut pace morum Hispanicorum quos valde venero, dictum sit.

CAPUT X.

Contraria sententia momenti omnino in exaratu adducatur, & penitus confutatur: ac vera sententia vindicator constituitur.

I. **B**revi calamo verè, communique sententia rationes expolui, ut fulvus confutare possem paradoxa, & sophismata, quæ contra eandem opponi ab adversariis solent. Cuius adversa opinio falsa sit, & communi sensui repugnans, ut sub aliquo probabilitate velamine appareat, multis eget pigmentis, sive sine melle, atque, ut se teatit, cavillandi arte, & dicitur quibusdam unam necesse est. Quare, si prolixior fuero quam veritate si hæpate natura expolcat, non mihi vitio vertatur, sed adversariis, qui causam facilem, peripicquamque animam impeditam, & implexam effecerit. Antequam vero argumentis Cardinalis Cozza, & Thomæ Huradi profero, non abs re consilii exhibere opinionem, quam ex laudato Brancatio docet. Viva quæst. vi. art. 1. num. 8. his verbis: "Verum, præcisa auctoritate extrinseca, arduum dicitur mihi opinio eminentissimi Brancatii, cum Eusebio, quod scilicet, si ea manureo modo quo in Mexico est potus usualis (ita videlicet ut septem, vel octo unciis aquæ addatur una uncia chocolata, & mediæ facilius) ieiunium non frangat, secus si addatur una uncia chocolatae in aqua." Vero, si magna quantitas chocolatae immiscetur aquæ ita ut indicat ratio, non pulmenti ut dissimus de lorbera. Ratio non est, quia uncia est materia parva: nam sic non potes illam pluries

sumere sine mortali, nec semel sine veniali; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud illas nationes, & sic ubilibet tamquam potus usualis sumi potest.

"Neque dicas potum, quod, quamvis talis potus sit usualis apud Indos, non est apud nostrates usualis. Nam, si alibi est potus usualis, iam natura sua habet famam ad vehiculum cibi, & ad sedandum sitim. Quod autem natura sua est tale, ubilibet est tale. Et hæc de causa apud nostrates cerevicia non frangit ieiunium, quamvis non sit hic usualis.

"Neque dicas secundo, quod vere narrat: nam idem diei potest de vino, & cervisia; quæ tamen ieiunium non frangunt."

II. Exponens visum fuit proptis Auctoris verbis illam sententiam transcribere. Quod in eodem primam omnium admirandum occurrit, est, ipsam Theologorum suam, pro tyrionibus Europæ editam, & ad Mexicanorum mores, tamquam ad regulam potus ieiunium in Christianorum ieiunium, revocare. Chocolates ergo potus usualis est apud Mexicanos. Ergo etiam apud Christianos. Cur? Quia id quod alibi est potus usualis, iam natura sua evadit talis. Papæ? Si alibi sumeretur iac, aut iusculum pro potu usuali; iam illud natura sua fieret talis apud omnes Christianos? Sed cur chocolates Mexicanis vel potus usualis? Quia componitur ex septem vel octo uncias aquæ, & uncia chocolatis cum dimidia sacchari. Chocolatem igitur hoc modo maxum sumere potest Christianus die ieiunii quoties sibi placeat? Quoniam non ideo illam sumere potest, quod uncia cum dimidia sit parva materia; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud Mexicanos. Quapropter iuxta hanc doctrinam P. Viva poterit Christianus die ieiunii extra prandium sumere decem, vel quindecim, vel viginti uncias chocolatis; dummodo queque uncia cum dimidia, septem, aut octo aquæ unciis immisceatur. Aliter, quod mirari sicut in hac scribendi ratione, est, P. Viva cum aliis recentioribus in id maxime incumbere, ut casus refovet practicos, & prædentibus circumstantiis accomodatos. Porro in hac questione nec verbum facit de chocolata Italico, Hispanicæ. Ac sit solum, chocolatem, more Mexicanorum mixtum, posse sumi pluries in diei tempore ieiunii. Quod, si mixtus esset more Europæorum? Silento hoc præterit. Ceterum discrimen inter chocolatem Mexi-

materia potabilis, seu quantitas aquæ; *non frangit ieiunium; quamvis sumatur in magna quantitate, & quoties libenter; quia ex se est potus, non remanens in esse tali.* Hactenus Leander, cui adhaeret Geribaldus tract. viii. cap. 111. dno. 5.

VII. Leandri sententia evidenter falsa est, & iuxta ipsum Leandrum, & iuxta rationem. Primum Leander absolute concedit, tum loco laudato, tum §. 1. eundem questionis, potionem chocolatiæ ieiunium frangere. Deinde subdit, ieiunium non frangere, si chocolatis superetur ab aqua, cui miscetur. At communitur in potione chocolatis aqua exedit chocolatem, sicut ultra medicamentum. Delicium liquorem potatores, cui potionem hanc consuevit propinquant, dat unciam chocolatis immiscet sex uncias aquæ; et qua mixtionem impletur unis cyathus, seu unum vasculum, quod forberi solet. Istius rei periculum ipse feci: aquam scilicet ponderavi, & chocolatem, quem misceri solent ab istius rei peritis in coctione chocolatis. Ergo vel Leander admittere debet id quod negat, nempe chocolatis potionem communitur ieiunium non violare ieiunium; vel, si admittet violare ieiunium, revocare debet suam mediam sententiam, cum ipsa nihil distet ab altera quam improbat. Ratio porro contra ipse promittit, est contra sensum communitum, & manifestam experientiam. Inquit enim ille, quod, quando in mixto aqua exedit materiam comestibilem, mixtum est, & denominatur aqua. Hæc ratione potens, cibum rusticis familiaris, debet iuxta Leandrum esse, & denominari aqua: quoniam in hoc mixto culibet farinæ libris respondent circiter tres librae aquæ. Pulmentum ex oryza, adeo commune omnibus mensis, aqua per Leandrum nuncupari deberet: quia culibet uncia oryzae pliquam sex uncias aquæ respondent. Alia mixta recensere omitto, ne in te aperitissima tempus prodigam. Sententia ergo Leandri, absolute accepta, falsa est, & falsissimo innititur principio. Insuper laxissima est, eo quod asserat, ex illo mixto in quo aqua exedit, posse sumi & in magna quantitate, & quoties libenter. Hinc enim sequitur quælibet posse sumere die ieiunii mediam, quam integram, libram chocolatis; dummodo tribus vel quatuor libris aquæ eam immisceat. Exemplum quod adducit de aqua rosacea, permixta aquæ naturali, ineptum omnino est: quod ad rem qua de agimus. An postea unica uncia chocolatis, insula magno aquæ valis, ieiunium violat, infra ubi de parvitate materie sermo erit, dicam.

VIII. Hanc nostram sententiam defendunt præter supra laudatos plures alii, quos silentio prætereo. Unum, vel alterum tantum recensere. Patres Salmanticensis tract. xxiii. cap. 11. punct. 3. num. 60. quid pluraliter Pater Tamburinus lib. II. in Decal. cap. v. §. 2. num. 9. & seq. ubi inter alia rationes quas promittit, ait: "Chocolata fini Ecclesie ieiunium præcipit omnino ad verlat: quia in his Ecclesie est prohiberi extra unicam refectionem cibos esse nisi trinos: solumque concedere veram potionem distributioni alimentorum servientem; nec chocolata componitur ex cibis multum substantialibus, & nutritivis, nec per se ordinatis ad vehendum, diluendumque per venas alimentum: nam propterea manne, & lera, ieiunio ventriculo, sumi consuevit. Libuit referre ipsius Tamburini verba, quæ magis auctoritative esse debent: quoniam Auctoris sunt in summam benignitatem propensi. La-Croix lib. III. part. 11. cap. 111. num. 1291. proponit questionem hanc, & utriusque partis recitet Auctores; ac de more nihil de suo addens, lectori electionem relinquit. Sic tamen utramque partem proponit, ut opinionem faventem potioni, alteri prætere videatur. Quantum utilitatis hocce scribendi genus asserat, aliorum cito iudicium.

X. Patet sunt Auctores qui contrariam opinionem absolute, & nulla limitatione adiecta, defendunt. Nam plures ad materiam parvitate confugunt. Aliqui tamen absolute docent, chocolatem nullo modo ieiunio integritati adverari; et omnes solummodo toties, quoties sibi libenter, ieiunium minime frangere. Ut ingenue fatear; quamquam in morum controversiis difficilis sum in ferendis iudiciis; attamen temperare mihi haud possum quam hanc opinionem, tamquam omnino fallam, & scandalum plenam, et relictam; quoniam tum extrinsecus Theologorum auctoritate, tum intrinsecus ratione delicta est. Et ut ab auctoritate suspicemur, nullus Auctor vere gravis pro ea asserit. Nollum certe mihi legere licuit. In medium producentur Thomam Huradum, qui Part. II. tract. x. & in appendice ad illum num. 60. refert quoddam Patres Soc. Iesu Universitatis Salmanticensis pro opinione defendente potionem chocolatis: quos tamen Auctores nihil scriptis hac de re consignasse perhibetur. Deo tandem Cardinalis, nempe Brancatius, qui unam dissertationem contexit de potu chocolatis, & Cozza, defendunt potionem cho-

chocolatis (varis tamen limitationibus adiectis) non violare ieiunium. Primum in laud. Dissert. de potu chocol. Secundus in Tom. de ieiunio part. 111. art. 1. dno. 9. num. 109. ubi omnes rationes Brancatii, & aliorum, & quæ ipsa excogitavit potuit, promittit in medium. Omnes ego sincere mihi obiciam, et sicque refoveam, ut heinc evidenter colligat lector, quam verum sit id quod scribit Lerana Auctor, ut ex pluribus eius operibus colligitur, sane pius & doctus, & in Patrum lectione veritatis. Hic autem Tom. de consuet. consil. xviii. num. 88. ait: Sententia, qua affirmat potionem illam ex Indis Hispanicis adveclam, vulgo chocolatem, non frangere ieiunium (intellige, quando in aliquantitate notabili quantitate sumitur) non videtur mihi probabilis, sed potius falsa. Quod quidem, sicut pace morum Hispanicorum quos valde venero, dictum sit.

CAPUT X.

Contraria sententia momenti omnino in exaratu adducatur, & penitus confutatur: ac vera sententia vindicator constituitur.

I. **B**revi calamo verè, communique sententia rationes expolui, ut fulvus confutatur pollem paradoxa, & sophismata, quæ contra eandem opponi ab adversariis solent. Cuius adversa opinio falsa sit, & communi sensui repugnans, ut sub aliquo probabilitate velamine appareat, multis eget pigmentis, sive sive melleis, atque, ut se teatut, cavillandi arte, & dicitur quibusdam unam necesse est. Quare, si prolixior fuero quam veritate si hæpate natura expolcat, non mihi vitio vertatur, sed adversariis, qui causam facilem, peripicamque animum impeditam, & implexam effecerunt. Antequam vero argumentis Cardinalis Cozza, & Thomæ Huradi profero, non abs re consilii exhibere opinionem, quam ex laudato Brancatario docet P. Viva quæst. vi. art. 1. num. 8. his verbis: "Verum, præcisa auctoritate extrinseca, arduum dicitur mihi opinio eminentissimi Brancatii, cum Eusebio, quod scilicet, si ea manureo modo quo in Mexico est potus usualis (ita videlicet ut septem, vel octo unciis aquæ addatur una uncia chocolata, & media facilius) ieiunium non frangat, secus si addatur una uncia chocolatae in diebus ieiunii." Vero, si magna quantitas chocolatae immisceatur aquæ ita ut indicat ratio, non pulmenti ut disimus de lorbera. Ratio non est, quia uncia est materia parva: nam sic non potes illam pluries

sumere sine mortali, nec semel sine veniali; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud illas nationes, & sic ubilibet tamquam potus usualis sumi potest.

"Neque dicas potum, quod, quamvis talis potus sit usualis apud Indos, non est apud nostrates usualis. Nam, si alibi est potus usualis, iam natura sua habet famam ad vehiculum cibi, & ad sedandum sitim. Quod autem natura sua est tale, ubilibet est tale. Et hæc de causa apud nostrates cerevicia non frangit ieiunium, quamvis non sit hic usualis.

"Neque dicas secundo, quod vere narrat: nam idem diei potest de vino, & cervicia; quæ tamen ieiunium non frangunt."

II. Exponens visum fuit propterea Auctoris verbis illius sententiam transcribere. Quod in eodem primam omnium admirandum occurrit, est, ipsam Theologorum suam, pro tyrionibus Europæis editam, ad Mexicanorum mores, tamquam ad regulam potus ieiunium in Christianorum ieiunium, revocare. Chocolates ergo potus usualis est apud Mexicanos. Ergo etiam apud Christianos. Cur? Quia id quod alibi est potus usualis, iam natura sua evadit talis. Papæ? Si alibi sumetur iac, aut iusculum pro potu usuali; iam illud natura sua fieret talis apud omnes Christianos? Sed cur chocolates Mexicanis vel potus usualis? Quia componitur ex septem vel octo uncias aquæ, & uncia chocolatis cum dimidia sacchari. Chocolatem igitur hoc modo maxum sumere potest Christianus die ieiunii quoties sibi placeat? Quoniam non ideo illam sumere potest, quod uncia cum dimidia sit parva materia; sed quia in tanta quantitate est potus usualis apud Mexicanos. Quapropter iuxta hanc doctrinam P. Viva poterit Christianus die ieiunii extra prandium sumere decem, vel quindecim, vel viginti uncias chocolatis; dummodo queque uncia cum dimidia, septem, aut octo aquæ unciis immisceatur. Aliter, quod mirari sicut in hac scribendi ratione, est, P. Viva cum aliis recentioribus in id maxime incumbere, ut casus refovet practicos, & prædentibus circumstantiis accomodatos. Porro in hac questione nec verbum facit de chocolata Italico, Hispanicæ. Ac sit solum, chocolatem, more Mexicanorum mixtum, posse sumi pluries in diei tempore ieiunii. Quod, si mixtus esset more Europæorum? Silento hoc præterit. Ceterum discrimen inter chocolatem Mexi-

canum & Italicum non aliud est, nisi quod in illo unum chocolatis cum dimidia sacchari, miscetur septem, vel octo uncias aquæ; in isto vero, seu Italico, & Europæo, una uncia chocolatis cum dimidia sacchari miscetur quatuor, seu quinque circiter uncis aquæ. Quærendum nunc est, num varietas duarum unciarum aquæ est sciende potest, quod chocolatis etrad nec ne potus sitialis, aut potus principaliter nutriendus, sed de hoc pluraquam laus. Ex solutione liquidæ objectionum clarius apparebit falsitas recentium opinionum, coloribus Mexicanis delibatur. Addit tamen P. Viva, non esse laxandas hæc opinionibus habenas, præsertim a *libertatis*, qui Christum Dominum imitari, liques, non abdomini, inservire satagunt. Hic etiam quærendum est, utrum inter timoratos, qui Christum imitant, liques, non abdomini inservire debent, recedendi fiat omnes Christiani. Interim hæc opinio, quam P. Viva pia intentione reputavit probabilem, mihi non modo falla est, sed scandali plena, ut iam dixi supra: quia *toties quærit* liberetur, potum chocolatis concedit. Contendunt aliqui P. Viva in lex Trutinæ, hanc opinionem remissile: sed Trutinæ edita est an. 1708. Curius vero Theologus an. 1721. Utinam autem sitandum est. Talis vero, quum dederit, mihi videtur opinio P. Viva. Quid hic mali est?

III. Opusit ergo 1. Eminenssimus Coræza. Potus chocolatis non libet, ex natura sua rationem sibi; sed naturam veri potus. At in omnium sententiis, potus non adverteatur integritati ieiunii, nisi sit extractus ex materia in diebus eularibus prohibita, ut sunt vitula ex carne, & similia. Ergo. Maiorem, inquit Coræza, probat Brancivæ ex pluribus Auctoribus, qui in Indiarum partibus commemorati sunt, quinque testantur, potum communem Indorum esse chocolatem. Adducit inter alios Ioannem a Costa, hæc verba profertentem Lib. III. de proc. Ind. salut. cap. XXII. *Robustans, & salubrem, & insusceptis non invidiam esse fœram (sic enim iam dictam voco istam vulgarem Indorum potionem, five miam, five cacao, five quoribus alio genere consistit) nullum modo negare possunt potestatis istam experti fuerunt.* Argui licet, sed *libet Coræza*, non est ex natura sua citius; sed est mere potus aptus ad inebriandum. Quoniam Scriptura eodem modo de vino ac de ficera legitur Deuter. XXIX. *Pancem non commisitit, vinum, & ficeram non bibistis.* & Lib. Ind. cap. XIII.

Cere ergo ne bibas vinum, ac ficeram. Alios Auctores refert pariter testantes, Indorum potum esse chocolatem.

IV. Utraque syllagimæ propositiones constat esse manifeste falsas. Maiorem quidem, quæ naturam veri potus habere allerit chocolatem, ex dictis falsam esse patet. Nam vere potus inter prandendum, & ad sitim reficiendum, vel cibum digerendum communiter adhibetur. Chocolatis est mixtum quoddam, ex aqua, & substancia comestibili compolitum, quod non vo, quo potus, nempe ad alterationem cibi, ad distributionem sanguinis, ad extinctionem sitis spectat; sed ad vires instaurandas, famæque repellendam. Ceterum, ut magis manifeste pateat præfate propositionis falsitatem, isthuc transferenda sunt que, iniquam penes omnes certissima, in disparitatibus hinc inde laudato num. 102. præmittit ipsismet Eminenssimus Coræza. *Ad exactum, inquit, hinc rei dissolutionem sortendo sunt certa ab incertis, ac clarius procedatur. Et primo in hoc concordant quædam, quod chocolatis in se, & ex natura sua latet rationem cibi: nam componitur ex materia comestibili, componitur enim ex cacao, cinamomo, saccharo, & vanillia, quæ omnia in se habent rationem cibi nutritivi.* Chocolatis ergo est mixtum, concretum ex rebus comestibilibus, etique suapte natura cibis substantialis, ac nutritivus: & hoc iuxta omnes. Tota ergo difficultas in minori, seu secunda propositione, vertitur. *Potus, inquit præfatus Auctor, in quantum facultas non adverteatur integritati ieiunii, nisi sit extractus ex materia in diebus eularibus prohibita, ut vitula ex carne, & similia.* Hæc propositio in omnium sententiis est, debetque esse falsa. Nonne in ieiunio extra Quadragesimam licita sunt lactinia pluribus in regionibus? Licetis ergo erit potus lactis, quoniam materia prohibita non est? Ovis quoque trita, & aqua diluta sorberi poterunt? Quid plura? Non patet in Quadragesima privilegium habere comedendi carnes, hæc antica ratione quod pisces nocui tunc illorum stomacho. Ipsi iuxta laudatum Auctorem ad ieiunium tenentur. Poterunt ergo isti potare iulculum ex carnisbus; quod non fit ex materia illis prohibita extractum. At, ut præfatus falsitatem propositionis manifestemus, exprimatius iulculum ex materia in ipso quadragesimali ieiunio omnibus concedit. Communiatur itaque acipenser, vulgo *ficione*, trita, alioque optimi pisces, saccharo, alioque aromatibus commisceatur, & aqua liquati ad ignem iuxta regulas artis coquinariæ, quemadmodum chocolates, cele-

fiant. Hoc iulculum optimum sane erit, non minoris forte pretii ac saporis quam chocolatem. Quid ais? Est ne Theologus qui audeat allere, posse Christianos ieiunantes potare præfatum iulculum; seu, quod idem res ipsa est, in ventrem ingerere, quoties per diem libuerit, præfatos pisces; sive in potum natura comelior, sive aqua liquatos? Quomodo, quæso, non puderet id adfirmare? Sunt tragæ ambe propositiones præfari syllagimæ evidentissime falsæ. Patet autem veritas huiusmodi ex ploritur. Potus, ex rebus comestibilibus substantiis & nutritivis, atque ex aqua, vel alio liquore concretus, itaque in tempore extra refectonem prohibitus est, & ieiunium frangit. Potus vero simplex, non immixtus rebus comestibilibus, cuiusmodi est vinum, aqua, cervisia, quæ repta ad extinguendam sitim, ad cibum alterationem, & alimentum, sanguisque per venas distributionem adhibetur, de ieiunio ad temperantiam regulis legitis est. Quod postea subditur, Ioannem a Costa vocare chocolatem *ficeram*; & *ficeram* iuxta Iohannem Scripturam esse potum, non fecundum vinum, adeo lapidum, & festivum est, in sola administratione præteriri debeat. An Indorum potus sit chocolatem, ut in Europa componitur, penes laudatos Auctores fides esto. Nemo sane in Europa, coram latere qui summo mane chocolatem dulciter sorberit, ad sitim extinguendam, vel alios naturalis potus fines assequendos illum adhibet. Quid si, sed in ulum habere potandi iulculum ex carnisbus? Idem ne Christianis potus ille liceret ieiunio tempore? Quid ergo inceptus quam Christianis ieiunia exigere ad Indorum dubiæ confertudines, quæ, sive vere, sive falsæ sint, nihil ad tempus de agnitis, pertinent? Forsitan Indi quidquam pulveris aquæ aspergunt, ut eam palato lapidum efficiant, ab eademque cruditate amoveant; quemadmodum sunt apud nos aquæ plures artificiales, quæ severa ratione potus habent, & ad extinguendam sitim adhibentur, v. g. portiones citreæ, & potiones ex succo mali medicæ, vulgo *fontes*. Nunc autem sermo est de chocolate simplici, crassoque, qui in Europa sorbetur, non ad sitim extinguendam, sed valde mane ad ventriculum, & vacuum stomachum roborandum.

Ve Obicit 2. Cervisia ex hordeo, vel frumento, & vinum ex uvis, quæ comestibilia sunt, exprimitur, ac virtutem nutritivam, & tamen potus vini, ac cervisie extra refectonem sumptus ieiunium non fran-

git. Ergo idem de chocolate dicendum. Respo. Etiam hæc obiectio purum est putumque iulculum. Estim vero, si quis ex hordeo, vel frumento comminatio, & trito, & ex aqua simul mixtis, potum vel rarius eriam mixtum, sicut est papparium, componeret, quemadmodum componitur portio chocolatica, potest ne aliquis tempore ieiunii illum potum, sive papparium sumere? Aliud ergo est, ex re comestibilibus liquorem portabilium exprimere; & aliud longe diversum, rem comestibilibus cum liquore portabili miscere, & mixtum conficere. Potio chocolatica est mixtum quoddam, ex re comestibili substantiali, & nutritive iuxta oppositorem, omnemque adversarios, & ex aqua concretum, quemadmodum mixtum est polys, lex papparium, quæ procul dubio ieiunium frangunt. Cervisia autem, & vinum liquoros sunt simplices, rebus comestibilibus minime immixti, licet ex rebus comestibilibus expressi: atque suapte natura adhibentur ad sitim extinguendam, & alimentum, sanguinemque per venas distribuendum. Idcirco isti, simpliciter liquores vel potus rationem habent in communi omnium exhibitionem. Ut panis aqua esset, deberet unquam unquam, vel ipsam tritum concuti, & aliis aromaribus, & aquæ immisceri, & per calefactionem, ac concoctionem ita alterari, ut spissa aliqua forbitudine coningeret, quæ sicut chocolates, interruptis moribus forberetur. Sed tunc illa, quemadmodum chocolates, ieiunium transgredit. Quomodo autem vinum, & cervisia, quæ aqua, aliquo modo nutriant; quia tamen a natura illata sunt per ad sitim extinguendam, cibumque digerendum; idcirco ieiunium non frangunt. Quod si, non ad præfatos effectus, sed in trandem intendunt; iuxta omnes esset peccatum intercurrit, & iuxta fore omnes antiquos, potus, sicut Theologus, potest ieiunium. Chocolates vero, licet potestur, non ideo adhibetur, ut veri, & simplicis potus effectus habeatur; sed sicut lapide dictum est, ut fames pellatur, & ab incommodo, inselliquæ quam ieiunium affert, corpus liberetur.

VI. Obicit 3. Quando aqua excedit quantitatem substantiæ comestibilis, tunc mixtum ex aqua, & substantia comestibili rationem potus habet; sicut e contrario, quando materia comestibilis, & liquoris, cui insubditur, quantitatem superat, mixtum quoque componitur, non potus, sed cibum

nuncupatur. Resp. Iam inter disputandum paradoxon illud penitus profligatum fuit, plurimumque exemplis illius falsitas comprobata. In maiorem tamen veritatis confirmationem respiciam certissimum assigno discernendi quendam mixtum, licet portabile, ieiunium Iulianæ ecclesiasticum. Quando substantia rei comestibilis, in sua specie seu natura comesta, est tanta quantitas, quæ satis sit ad violandum ieiunium, ea etiam aqua à ieiunante potanda immixta, illud frangit. Contra vero, si res comestibilis foret quantitas adeo modica, ut, licet in sua natura manducaretur, non frangeret ieiunium, ea neque aqua permixta illud infringit. Hoc mihi evidens, & manifestum est; nec periculis quomodo quicumque ratione præditus prælatam regulam negare audeat. Solum addo, res comestibiles aquæ iniectione aptiores evadere tum ad nutritionem, tum ad famis espulsionem. Quod si de quaque substantia comestibili verum est, ut supra æque Layman animadverti, potiori sane iure hoc de chocolate affirmari videtur. Nain, si unumquodam chocolatei in sua specie comederet, alter vero eundem chocolatei unciam, quatuor uncias aquæ commixtam, revolveret, agitasque, & per coctionem optime ad aristereque compositam potaret: hic dubio procul minus quam primus stomacho illud præditum afferret, vacuum ventriculum magis impleret, & palato ac faucibus melius contoleret. Ex quo consequitur, quod, licet materia comestibilis, in se spectata, sit quantitas insufficientis ad ieiunii violationem; mixtura tamen ex ea, & aqua potest esse sufficiens ad eundem ieiunii transgressionem. Itaque, si chocolates absolute comestus ieiunio, ut fatentur omnes, adversariur, gravis ieiunium violabit, si aqua dilutus potetur.

VII. Obicitur 4. Romani Pontifices declarant, potum chocolatei ieiunium non frangere. Hoc integro capite expresse enunciat Thomas Hurtado in suo de potione chocolatei tractatu, c. cap. lxi. Patet benignus hæc, et paucillum prolixior quam par sit, fuerim, ut cavillos, & impollutæque, quibus obdici veritas ab adversariis presentatur, penitus convellam. Scito igitur, præfatum Thomam Hurtadum, duos integros tractatus elucubrasse, ut sævum chocolatei potum diebus ieiunii licitum propagaret. Auctor est non inductus, pluraque laude digna edidit; sed plura quæ laxitate plena evulgavit; ut data opportunitate set palam. Et, ne extra limites excurram disputationis, aliqua indicabo,

quæ nostram spectant questionem. Ingitur laudato capite, ut viam pareret ad suam firmam assertionem, proponit argumentum ab auctoritate summorum Pontificum peritum. Antequam vero illud promat, hoc statuit principium, quod, inquit, *velut, si non ut testamentum, sed sicut in ediculis.* Ne arguatur estatum? Sed spernans hoc, *sive consuevit, sive testamentum.* "Quando (inquit) fideles maxime inclinaverint ad operandum quod videtur esse contra, quæ inclinatione difficultate avertuntur: Doctoribus, præcipue Theologis, qui forum conscientiarum respiciunt, incumbit illi declarare, eiusque obligationem aperire, quantum fieri potest, in conscientiarum favore, & quierem, ut sic peccata mortalia evitentur. Etenim, ut aliqua lex humana non observetur, lat est ratio probabilis. ET NON SOLUM PROBABILIS, SED QUOD PROBABILIS APPREHENDATUR A VIRIS DOCTIS, & TIMORATIS." Sic defendunt Theologi, & Iurisperiti, dum agunt de obligatione legum ecclesiasticarum, & de causis hæc obligationem exsolvantibus. Quare *CONVENIENS est, rationes adducere auctoritate Doctorum utentes, quæ tuis certis dato probabiliter appareant, ad ostendendum, potum de chocolate ieiunium non frangere.*

VIII. Hæc præmittere volui, ut, quo spectet similitam Auctorem intentionem, clarior percipias. Audisti, non solum veram probabilitatem, sed apparentiam ipsam probabilitatis eximere à legis obligatione? Ut autem laxitatis horrorem melius deprehendas, advertas velim, sermonem esse de legibus ecclesiasticis, quæ determinant, definiunt, & explicantur, quæ obligationem generantur legis naturalis, & divinæ; ut est hæc, quam explicamus, de ieiunio. Quisnam alia ridicularia, laxa, & fallacia, que in his duobus tractatibus congruit, edisse possent, quæ tamen, veritatis gratia prætereo.

IX. Inque ut apparetur probabilem suam constituit opinionem, conator asserere auctoritatem summorum Pontificum, nempe S. Pii V. Gregorii XIII. Pii V. & Gregorii XV. Probat vero, S. Pium V. declarasse chocolatei ieiunium non frangere, sequenti documento, quod refert *loc. cit. cap. xv.* P. Raphael de Luxan, Provincialis provincie S. Vincentii Ordinis Prædicatorum, sub iuramento ad testatur, P. F. Hieronymum a S. Vincen-
22 euif-

22 euif-
eiusdem provincie Provincialem, virum re-
ligiosum &c. singularis virtutis, sibi dixisse, hanc causam se, dum esset Rosne tempore Pii V. motum Iulio Zelo, Iuani Sanchiæ Eratrem bonæ memoria Pium V. consultiisse, ipsamque informando de ingredientibus hanc portionem, habuisse responsum: *Potus non frangit ieiunium.* Adducit ibidem alios Auctores Hispanos, qui testantur, Gregorium XIII. Paulum V. & Gregorium XV. eundem declarasse, chocolatei ieiunium non frangere.

X. Resp. Hæc omnia pura putaque sunt commenta, & labellæ aniles. Hoc autem evincit omnibus illis rationibus quibus evincitur falsitas alicuius facti, quod nunquam fuit: cuius propterea reperiri non potest tellis, qui illud aperte neget. Et ut a levioribus incipiam. I. Pontifices summi, nec ullus Princeps, vel Legistrator in colloquiis privatis legibus universales Ecclesie interpretantur. II. Etiam in privatis colloquiis propriam credent sententiam; nequaquam hæc, tamquam authentica interpretatio, adduci in forum potest; ut docent Covarruvias in *V. Decret. per. 11. cap. vii. §. 3. num. 7. Causa de locis theol. Lib. VI. cap. viii. Sanchez Lib. II. de matrim. disp. xiv. num. 4. & communiter alii. III. Responso ipsa, quæ data a Pontifice auctoritate, sui ipsius sollicitate prodit. *Potus non frangit ieiunium*, dixit S. Pius V. Hæc propositio, si cavillæ liquidi potum comprehendat, laxa, & falsa est: nam potus lævis, vitæque & sanissimi, ieiunia frangit, nempe repugnat. Quid, si Frater ille Hieronymus Pontifici representasset, in præfata provincia chocolatei esse potum unicum, qui in perandio, & in cena, & extra consuetum adhibetur? Optime responddisset Pontifex, potum ieiunium non frangere. Nemo quippe pronuntiaverit, chocolatei alter compactum, ut ad extinguendum situm, & ad citius digerendum formatum, frangere ieiunium, quia tunc aqua erit, & parva chocolatei pulveris quantitate terpesca; ut aqua se temperata præter faucibus, & innocua stomacho evadat. At passio illæ nihil ad questionem nostram pertinet. Nunc enim sermo est de chocolate qui non sit potus utilis ad frictum extruendum, sicutque digerendum adhibitus; sed de eo chocolatei nobis sermo est qui mane sumitur ad stomachum roborandum, & cuius usus est ad alios effectus, præterquam ad frictum extruendum, & concoctionem ciborum. IV. Præfatum responsum, & integra illa narra-
Conc. Theol. Tom. V.*

22 euif-
tio omnes prode meræ imposturæ characteres. Primo tempore Pii V. usus chocolatei Romæ, & in Italia minime obtrahat. Et certe sanctus Pontifex, ut ex illiusmodi colligitur, chocolatei nunquam usus fuit, ac prout sententiam dicere hæud poterat in rem minime cogitant. Secundo Doctor Navarrus, Pio V. ceterisque laudatis Pontificibus petarum & familiarum, Romæ scribentium manasse, octogesimo annuum agens, in quo cap. xxi. num. 13. disputans, non potus aque, vel vini mane, sive post prandium sumptus frangat ieiunium, negative responderet, auctoritate mixte D. Thome. Cur non adduxit recens oraculum S. Pii V. dicentis, *Potus non frangit ieiunium*, relictum dubio procul, si fuisse? an magis quod loco laudato num. 15. conceptis verbis loquitur de consuetudine ieiuniorum, quæ tum obtinebat in novo orbe, & terris non reperitur. Quid quod erant, ut *Rotari non reperitur*, una verba Italia, sive Iuliofudentium, sive Canoniarum, sive Thulofudentium, postquam illud oraculum scriptis prodidit? Solis Indiciæ, & Hispaniæ oracula, quæ Romæ Pontifices edunt, compta sunt? V. Demum, quomodo Cardinalis Brancati, Eminentiissimi Cardinalis Brancati, qui, quantum licitum ieiunii tempore chocolatei ulum defendat, candide tamen, innotuit, sibi non constare de laudatis pontificis oraculis: addidit, nunquam se audivisse quidem de his oraculis a viris quorum cognitionem illa fugere minime poterant. Næ gratias hæc dicere videat, verba Brancati ex dissertatione sua transcribit. *Non asserunt mihi hæc assertiones prædictas esse effectus summorum Pontificum Pii V. Gregorii XIII. Pii V. Gregorii X. declarationibus relativi potus extra ab Hurtado, aut ex Bulla felicitissimi Urbani VIII. cuius meminit Hortensius Stibius. Et prima Pollicæ ab Hurtado relatæ, negativam nullam significationem continentibus. De his enim mihi legitur non constet. Neque illis vidi, neque id a viris quorum certe investigationem sapere non possidant, audivi. Immo, cum plerumque eorum Pontificum in Episcopatum examine, me presentem, hæc controversia fuerit propostia, nulla de assertis Bullis mea facta est. VI. Hinc collige ex multitudine Pontificum, qui allegantur in præfatum chocolatei, novum, validumque putidæ imposturæ argumentum. Et hæc verissime (dicam fortis) fieri non potuit ut pontifices oracula ediderint, & declarationes, bullaque pro licito chocolatei potu ieiunii tempore; & falsis Indis, ac Hispanis
13*

panis eiusmodi pontificia documenta nota sunt; & nemo illorum qui in Italia, qui Romæ degunt, eadem agnovit: quorum tamen, telle Cardinali Brancatio, consilio non ligere minime potuissent? Nonne ob recurrentes frequentissimas occasiones multorum interseculi eiusmodi documenta caste ferre, & esse, ut loquamur, & ex alia parte in contentionem, disseminque adductum, chocoletis potum propagant? VII. Familiare quibusdam Causis est familiaris communitatis, si vero probationes deficiant. Nam, ut ceteros liceat, Pater Hieronymus Lamas, tamquam certum, scriptis prodidit oraculum, quo Iudatus S. Pius V. exemit sexagenarios a ieiunio quadragesimali precepto, ut infra cap. xvi. videbimus. Et tamen evidenter palam fit, merum illud, nimirum deus commoverit esse. VIII. Si quilibet concludat: licet argumentationibus, loci ceteris conspectum efficiat, omnia quæ ex recensitis Pontificibus obtrudantur, nihil aliud esse quam labels idem fide indignas.

IX. Obicis 5. Cirrus P. Hurtado opponit consilium D. Martini Navarri, quod descriptum in calce sui tractatus x. in defensionem potus chocoletæ. Consilium illud Romæ scriptum alienum ad petitionem D. Sebastiani de Oviedo Dominici Provincie Guatimalæ; & ex originali in Civitate de Chiapa transcriptum esse testatur P. Franciscus de Olmo Superior Convenus S. Dominicæ anno 1577. Ratio, libet antiquæ consilium commoverit Legi; Navarri, quæ testatur Romæ octogenerum suum Manualem, in quo facti verissime est Verba talis sententia remissive, ut supra indicatum fuit. Accedit Navarri sua consilia typis editisse. Cur autem, ambo re, istud neglexit? Cur repetit re editioribus in tenebris temper delituit? Romæ Navarri scriptis sex consilia de ieiunio, quæ habentur Tom. II. Lib. III. pag. 271. Aliqua sunt levioris momenti, & aliqua etiam inutilia, quæ, ut inquit ille consil. 17. propter occupationes non potuit illa perscrutare. Dic, Iohes, si Navarri omnia sua consilia, immo vel ipsa fragmenta consiliorum edidit, namquid consilium commisit suum momentis, consilium, inquam, datum ad petitionem istegre civitatis de Chiapa? Quæ quæ consiliorum istius, etiam si verum esset, nihil faveret contrariæ opinioni; sed potius illam labefaceret? In eo dicitur: *Naturales illius terre (Chiapa Indiarum) cum sola frequentatione istius potus laborare consueverint: sic et quod sumunt*

alium cibum usque ad vesperas. Si per totum diem hoc solo potu nutritum corpus inter ipsos labores Indi illi: quis dixerit, potum illum cibi nutritis, & conservatis corporum naturam non habere? Quis dixerit eum vitandi vim non habere, si vel inter labores vires refecere potus est? Verum de hoc infra iterum sermo revertetur.

XII. Labet alium conatum istius P. Hurtado lectori indicare meo, ut paulatim sub animam cedio, quod proximitas ingerit, subducam. Lepida quippe sunt, & festiva que ex hoc Hurtado adductus sum. Perge potero. Hic invenitur in P. Zachariam Pasqualigum, scriptorem aliquem in laxandis ieiunio regibus nimium secundum. Cur ergo ab honesto laxitate patrum vapulatis? Quod scripsit, chocoletis potum ieiunium frangere, quod, cum ratione excogitaverit, quibus consueque fere status homines ad ieiunium lege eximeret, tanti non fuerit, ut quidpiam inveniret, quæ probabiliter suo ieiunio efficeret chocoletæ potum. Hæc sunt que Hurtadum in admirationem pertrahunt, æque adverte Pasqualigum commoverit, & inflammat. Luvat eundem verba istuc afferre. Sic ergo in Appendice ad tractatum de potione chocoletæ cap. 18. num. 134. loquitur Hurtado: *Et in primo miror Zachariam Pasqualigum, qui, cum in Tempore prædicti iam citato ex his status hominum in Ecclesia, quæ ab obligatione ieiunii non excludit, illat quod potus iste ieiunium frangat, citus frivolis argumentis, cum alias ex quo sunt pro vestra sententia, valde arguta sint. Ne isti iussa improprandi Pasqualigo causa? Fuit in omnibus fere alis de ieiunio sententis laxus; & in hæc de chocoletæ fevris est. Tolerari me istud immoto animo valet ad his quorum est Ethicam evangelicam suam efficere? Ne vero gratis succedere Pasqualigo Hurtado videretur, Synopsin laxarum opinionum, quæ de ieiunio Pasqualigis docuit, & iterum oculis inspicere, quæ & ego transferere non inutile reputavi. Sunt autem sequentes.*

Decisiones 275. excusat panperes. 276. servos, quibus parum cuius inventur. 277. iuræ negatus, qui non inventur. 278. iustitiam vincunt, 279. illi qui ordinarie pane, & alio sustentantur. 280. uxores, qui, si ieiunant, non possunt reddere debitum. 281. ieiunant, quæ, si ieiunant, colores perdit, quibus gratia redditor marito. 281. & 282. virginitatem, vel de sponsalio tractans, si he-

si ieiunans palchritudinem anittat. 287. omnes illos qui exercent artes, vel officia laboriosa; etiam si alias divites sint. 290. & 291. etiam si dies festivi sint, in quibus non laborant. 297. portantes onera. 297. fortiores. 296. coquos, qui condunt cibos. 297. fumarios. 298. textores. 299. molendinarios assidentes per diem molis. 300. eos qui circa pelles curandas laborant. 301. argentarios, & aurifices. 302. qui vadunt per vias, & plateas per diem integram. 304. mulieres lavatrices, etiam postquam extendunt, & duplicant pannos. Sarcofes, & barbanicos non excusat. sed illos etiam Dama, & Fagundes. 309. pictores, & illustratores. 307. & 308. typographos, qui typis adstant. 309. maritantes. 310. milites præstantes. 311. qui templis adstant. 312. iter facientes pedites. 313. etiam si iter voluntarium sit. 314. iter facientes caballis currendo. 315. qui iter faciunt mulabus de Aquile. 316. ludentes pisci, vel alio ludo nimis laborioso. 318. qui debiles facti sunt ex nimio inhonesto coitu. 319. Prædicatores, etiam si tribus tantum diebus legitime ieiunium habeant, ceteris diebus eximuntur. 320. Lectores, & Cathedralium conciliorum facultates eximuntur. 327. illi qui voluntarium gratia ieiunant ad opinionem acquirendam. 328. studentes, qui conclusiones defendunt, in ieiunio oppositionis faciunt. Confessores ieiunium confessionibus assidentes, etiam si illi faciunt voluntarie. 331. etiam si lucra gratia. 332. studentes continuo. 333. advocatos, procuratores, iudices, piumm laborantes. 334. scribas, si maiori parte die laborant, & secretarios Principum diebus quibus nimium laborant. 335. Episcopos in diebus ordinum, aut quibus exercitum laboriosa exercent. 337. ieiunarios, qui multis infirmis assidunt. 339. illos qui in septimana sancta flagellantur, etiam si flagellatio voluntaria sit. 340. peregrinos ad loca sancta. 341. eos qui nimium voracem habent calorem stomachi. 342. ut 6. Catholicos qui infidelibus interveniunt. 340. eum qui advenit Princeps hospes. ut illi in mensa assidet, potest frangere ieiunium: & decil. 325. dicit, quod labor invenit, & piumm attentionis excusat ab obligatione ieiunii.

XIII. Hæc ex Pasqualigo transcriptis Hurtado, qui sibi plaudit, quod, antiquam legere Anchoram istum, exclavavit a ieiunio prædices consiliorum, & viros

consiliorum his verbis. Si enim Lectores, & Prædicatores deobligantur a ieiunio propter unam lectionem, aut sermonem unius hore spatio durantem: cum illi nihil spatio quinque, vel trium horarum assident, tractantes negotia difficultia, & diversa, obligati ad studendum, ut recte decident causas, multo magis excusabuntur, non solum diebus consilii, sed etiam diebus festis & feriatis. Ita respondit in tergatus, antiquam viderem Anchoram istum. Qui cum rationes probabiles invenit, viros ad omnes rebus excusabiles, miraturus fuit, non sibi occurrere ad decedendum, quod Anchora non frangat ieiunium; nisi testem hæc dicit pro Italia, & alio rebus gradibus, in quibus consuetudo istum videtur non prevalere, facti inveniuntur in Italia, & in Hispania.

XIV. Hæc, licet valde prolixa, operæ pretium dicit proferre, ut colligere, iuxta illorum interitum opinionationes excolere a Cas theolico tam cætu ieiunio ecclesiastica; cum ad Iohes Christianos otio diffidentes atque delicia torpentes ieiunia cogitaverint. Commoverit, & admiratione insuper Huradus hæret, quod Pasqualigis alius ius laxitatis non addiderit laxitatem potus chocoletæ. Sed nos, christiane lector, experiamur, ut sed nos aliorum aberrantibus presentium capiamus. Opus hæud est ut evincam, nihil quilibet Scriptorum auctoritati defendendum esse. Consilium enim nonnullis, pia quidem intentione, eo confissa & inscriptione suas collocatione, ut leges, & præcepta humani delictis, & appetitionibus accommodantur. Plura dicenda forent adverte hunc Anchoram; sed aghi sermo erit. Et rursus in presentibus sufficit indicasse, eam nullius videlicet esse in hac questione auctoritatis: quoniam pater, nimio affectu, & impotenti captivatione eum ferri in defensionem laxæ opinionis, quam, ut invidit etiam superius propugnavit, commenticia oracula Porfirium allegavit, erronea principia adduxit, & Doctores per ieiunium, ac maxime secundam salutatem sibi inventes laudavit. Audi quæ sit, cap. num. 132. scribit: *sed per auctorem Anchoræ istum (Pasqualigum) graviter sit pro harsiventia; pro eo hæud Anchoram non minus graviter, tum religiose, tum scriptura, tum resolutione in re vorali P. M. Lezana Regentem studiorum in Romano Convectu; in sua Summa. vobis ieiunium. Hæc autem iuxta omnia verba Lezana lococitato hæc de re. Potus autem lectis, & iuris, aut similitum ieiunium frangit quia.*

quia hincmodi liquida sunt cere cibis.... idem videtur dicendum de potu velis choco-
latis: licet aliqui apud Dioscorum oppositum exi-
stiment pro Hispania, ubi pro potu usuali eli-
quendum sumitur. Favet ne tunc sententia sa-
pientissimus ille magister tuus? Si quis evi-
dentius deprehendere salutaritatem capit, legat
textum *Lesana*, quem desidero: cap. ix. n. 6.
Non multum distans salutaritatem tuam est:
nam pro tua opinione allegat cap. xii. n. 6.
Sapientissimum magistrum Lopez. Tom. II.
Lezana. cap. cxi. ubi scribit, chocoletam
sumptum ab Indis non frangere ieiunium,
quia parum male chocoletis Indi admittunt
aque potanda. Frangere vero ieiunium sub-
dit, si tantum chocoletis aque miscetur,
ut ipsius potus fiat. En illius verba: *De po-
tibus usus est apud Indos, quæ chocoletate
dicuntur. Et sic ex fructibus arboris, qui dicitur
choca, qui fit ex grano maris (alios
fructus Indos) commoluit, & commista-
tur. Dubitari hic merito poterit, an frangat
ieiunium. Et respondetur, quod regulariter
per hincmodi potiones non solentur ieiunium:
quia potus sumitur per modum potus, quam
visi, & quia parva materia mista, sine ser-
mone admittitur sibi cum aqua, unde quasi
liquidus potus manet. Si tamen tanta misce-
retur massa, aut materia, quod ille potus
se posse reddere, quod sufficeret ad sustenta-
tionem, ieiunium dissolvere videretur. Hinc
patet, tempore Lopez, nempe circiter an-
num 1594. hunc potum ubi non fuisse Hi-
spanis, sed Indis tantum. Porro Lopez scribit
pro frangere ieiunium hanc potionem,
prout ab Indis sumitur, quod parum pal-
samiscetur aquæ formamque & rationem
potus usualis in illis regionibus habeat. Ce-
terum proderit addit, quod si potus ita
ipsius fuerit, ut sufficeret ad sustentationem,
fuiti reversa, fit in Europa, in qua nullibi
sumitur chocoletas ad hunc existendum,
atque adeo rationem potus non habet, fran-
gere ieiunium. Quare tota nostra questio
est de chocoletis, quod sumitur in Europa,
non in menta, vel urgente, & urgente calo-
re sitis, sed humo mane ad roborandum
vacuum stomachum. Morum questionum ad
bonæ fidei tribunal, non ad cavillandi ar-
tem, deducenda sunt.*

XV. Obicit B. Consecutum in materia
ieiunii, cuius lex pollicetur est, plurimum
valere. Ad consecutum obtinet potandi val-
de mane, & interdicta chocoletam: sumitur
enim eiusmodi potus ab ipsi Prelatis, Car-
dinalibus, quin a Religiosis ipsi Ievrosius
instituti, & viris doctis, & piis, scientibus

ac tolerantibus Episcopis, & Pontificibus
Iuminis. Quemadmodum ergo sola consecu-
tudinē selectio ferotina introducta est, qua
præcise ætatis Christiani non utebantur; sic
consecutudinē licitus reddi valet potus choco-
latis? Resp. Nihil facilius est quam sob con-
suetudinis larva abusus, & corruptelas obtru-
dere. Et primum omnium quero, an cho-
colates cibus sit, vel potus. Si potus; illius
usus consecutudinē approbante, & permittente
non eget. Nam potus, in hincmodi natura sui
ad hunc extinguendum, absolute & semper
licitus est omnibus. Si cibus chocoletas dicitur,
illius usus corruptelas est, non consecutu-
dine. Quæque, admittit triplici refectione in-
diem, matutina, meridiana, & serotina seu
nocturna, futilis foret ieiunii lex, & ridicu-
la. Tum enim ieiunium Christianorum ad
solum delectum ciborum constitatur. Quod
de viris doctis innotuit, solvitur facile, si di-
cendo, ad summam viri doctus semel in die
chocoletam sumere, sibi blandientes, quod
materie parvas excuset. Ceterum saltem
provis est consecutudinem vigere sumendi
chocoletam toties quoties libent: sed sal-
tem chocoletas, tanquam cibum, & ieiunium
non repugnantem. Concedo, refectionem
cibum hincmodi sola consecutudinē invocari
esse. Verum abs te quero, an præsumi rati-
onabiliter possit, quod Ecclesia approbata
sit alteram consecutudinem sumendi matu-
tinam refectionem. Collatio ferotina qua-
dam tolerantia approbata, sive permissa fuit
pro universis Catholicis ad naturæ debilita-
tionem loblandam. Semel tunc in die co-
medebatur, circiter meridiem. Ad somnum
capiendum, & naturæ imbecillitati subveni-
endum, concessum fuit, quidquam cibi
fero sumi posse. Postquam ergo Ecclesia
antiquam ieiunii severitatem remisit, to-
lerantiam collationem concessura erit?
Quidni & post meridiem? Quidni toties
quoties cubus libent? Nonne errorum
est illi suspicari? Et tamen illuc tendit ob-
iecta pro chocoletate potione consecutudo.
Accedit, adversus ferotina collationis con-
suetudinem neminem Theologorum re-
cta male unquam; sed bona fide, & nemine
repugnante eam invocari fuisse. E contra-
rio adversus potum chocoletis Theologi &
Probabiliter, & Antiprobabiliter communi-
ter reclamant; & hanc consecutudinem, ut
corruptelam, improbant. Sed ultra progre-
diamur, & notiones vere consecutudinis ex-
hibeamus. Ut consecutudo aliqua adversus
legem

legem obtineat, rationabilis sit oportet; ho-
nam commune promovere debet, vel saltem
eidem non repugnet; consensu maioris par-
tis hominum requiritur, & legislatoris saltem
ratiocinatio. Haram nulla fruatur potus choco-
latis ieiunii tempore. Et primum quod non
sit contententis rationi; lumine evangelicæ
legis illustrata, quæ ieiunii tempore carnis
macerationem, & castigationem sentiam,
quæ denique carnis penitentia cruciatibus
subigere, corporale conflictare iubet, evidens
est. Rationali non congruit, urgente ieiunii le-
ge, statim ac e concilio Iuresilli, ventri in-
dulgere, sarem suavissima potione recreare,
vacuumque stomachum opplere, & ventricu-
li pangentes, simul retundere, ut, ad præ-
dium martirium usque, ieiunii nullam in-
commodum perferant. Anne bono commu-
ni christiane Republice congruit potus iste?
Quodnam est bonum quod lex evangelicæ
spectat? Christianorum sanctitas, morum in-
tegritas, virtutum exterminatio. Præsum-
it, quod tendit ieiunii lex? Ut Deo ob per-
petrata flagitia homines laboriosam peni-
tentia opera offerant, ut divinam vindic-
tam avertant, iustitiamque propitiam red-
dant, ut concupiscentiam cohibeant; verbo,
ne, in peccata profandantur. Quid, quædo,
hinc non tam repugnantem quam suavissimam
sive potus? Reponis fortasse, ob adductas ra-
tiones neque tentaculum ferotinum, quantum
ab hinc fiscali inventum, his dubiis, recentis
consecutudinis prerogativa fuit? Verum
abusus a vero. Siquidem, deducto ad meri-
dianum prandio, homines noctu vix capere so-
mnum poterant; & natura nimium torque-
batur. Ut penitentia assiduo tolerabilior
ficeret, vini potus, & fructuum panis, aut
aliquid fructuum concessum est. Nihil istius
quod delicias redoleat, quod concupiscentiam
inflammet, quod suaves titillet. Hæc concessio
nulli esse spectat naturæ conservationem.
Tandem postrema & potissima conditio con-
hereditas, innotuit scilicet pars populi, & le-
gislatoris contentente, proter decem. Nam,
si totam catholicam Europam spectemus, nes-
centissima pars Christianiorum utitur choco-
lata, intra, vel extra tempus ieiunii. Idem
de quolibet regno, & de quolibet provincia
verum habet. Sed civitates, in quibus ma-
xime vitus istius potus obtinet, in examen
venit. Quis dixerit, Venetiæ, Mediolani,
Janæ, Florentiæ, Romæ, Neapoli maiorem
Catholicorum partem chocoletam in Qua-
dragesima epotare? Constat namque fallum
id esse. Huic evidentissimo argumento re-
spondet P. Huradus *app. cap. vi. num. 107.*

summ sapientissimum magistrum Ludovicum
de Montefino docere, a minori ieiunium,
prudentiorum, ac precipuum civium partem
invehi consecutudinem posse. Cumque tot Re-
ligiosi gravissimi, tot magnates, & viri di-
vites timoratae conscientie sumant hunc po-
tum in Quadragesima, perantes non frange-
re ieiunium; ad illis introducta est consecu-
tudo legem ieiunii mitigans. Quod enim ho-
mines infamæ notæ, & plebei talem potum
non sumant, non derogat huic consecutudi-
ni. Hæcenus Huradus.

XVI. Respondet. Audistis? Potentes,
Magnates, virique divites, qui phialis, &
poculis indulgent, qui selectioribus epulis
velantur, qui magnis impensis gula inferunt;
vivent: isti ne, inquam, legis ecclesiasticæ
arbitri erunt? Illi in causa propria, gula
& ventri favente, tanta prudentia, sapien-
tia, & admodum polent, ut consecutudi-
nem derogantem legi ecclesiasticæ, quæ vis
naturale, & divinum determinans, inveh-
re possint? Christiani ergo qui exacte ieiunium
legem servant, qui carnem, & concupiscentiam
penitentia freno coercent, & in servitute redigunt,
qui promde abundantiore lupreni Numinis lumine perfusi
sunt, Deoque cariores, Christiani isti infer-
tioris notæ, vilesque plebei pro nostrum
Theologum sunt; atque adeo inestri ad sus-
consecutudinem audientium. Ludovicus de
Montefino non faver latitavit P. Huradus.
Quia Montefino fute evincit *loc. cit.* ma-
joris partis consensum necessarium esse; &
deinde, in examen vocato, nam ad hanc
maiorem partem consensum numerari de-
beant pueri, mulieres, ac hebetes homi-
nes, decernit, minorem partem leniorum,
prudentum, sapientiumque, comparate ad
indiosos, mulierculas, & pueros, inveh-
re consecutudinem posse: quia (en eius ver-
ba) *quævis sit a minori secundum nume-
rum, est tamen a minori secundum qualita-
tem.* Itaque concludit Montefino. Sed urge-
bit P. Huradus, Religiosos gravissimos utitur
chocoletam. Qui sunt, Huradus iudex,
Religiosi isti, gravissimi, profecto non esse
quæ. Religiosos viros illos ego voco qui ad
ambrosium Regulam suam, & ieiunia tum
ecclesiastica, tum monastica ferant, votaque
omnia promissa implent. Ex his neminem
chocoletate debere illicitibus viri certo scio,
nisi aut peccatis infirmis, aut ingravescentis
ætas, aut necessarij studij labor impellat. Opti-
me enim norant, le non ieiunii tantum legem,
verum etiam monasticæ panperitatis voto a
potione non infirmis preti prohiberi, nisi in-
ita

fla addit causa. Si quis vero sint qui nulla ducti necessitate, sed tantummodo ad removendam iceniam incommoda, chocoletam tantum, hos non consentiendum, sed abstinere invehere indubie pronatio. Dives ergo, sive in Religiosis, sive in secularibus, continentis maioris partis. Deest consensus maiora partis Theologorum, doctorum, presidentum, & sanctorum. Deest Pontificum consensus. CLEMENS PAPA XI. qui sanctissimus, doctrina, & eloquentia antiquorum Pontificum singulari modo, & corporis iceniam, nec ipse summat, nec in suis præteritis sumi ab aliis chocoletam permittebat, ut testatur Eminentiſſimus Cardinalis Rufus, qui præfatus Pontifici, ut Prælatos domesticos, invertebat. At Pontifices vident, iceniam chocoletam potari, nec vetant. Verum habet. At nunquam sicut Pontifices, quoniam sint illi qui ob solam voluptatem, immo-remque corporis habitudinem, & oblique ulla vera necessitate hoc potu orantur, & quantum contra illi sint qui, urgente tantum massa laici, hanc potum adhibent? Universaliter est usus carnis in Quadragesima quam chocoleta in permolis civitatibus. Venerunt autem, & maxima pars aliusque ulla vera, & legitima causa carnis vescitur. Id competitur Episcopis, & Pontificibus est. At, quia nequeunt legitime dispensari ab aliis invalide dispensatis distinguere, illorum tolerantia nequit reputari ut tacitus consensus, qui in nullo legitime præsumi potest, nisi sit rationabilis, & bono communi consentaneus, aut saltem non repugnant. Deest ergo maioris partis Catholicorum cuiusque provincie, & civitatis consensus, deest consensus Ecclesie. Ergo futilis est, ac contentiosa consuetudo, que obtrudit adversum communem Theologorum sententiam. Existim ne decem Casuillarum manifestis adversum licentiam carnis Theologorum omnium consuetudinis larva induere aperitissimum conspectum poterit? Ut ergo efficacius lætetur, hanc consuetudinis contentum, istam laxam oppugnatæ volui opinionem. Nulla unquam in Ecclesia invecita consuetudo fuit, repugnante graviorum Theologorum choro. Quandoquam tranquillam possessionem abulsi licet obtinuit? An non tempore graviores, & numerosiores Theologi reclamant contra abutium istum, sine scandalo plenum?

XVII. Obicit 7. Pater Hurtadus hoc est, non. 109. ubi, ut hanc obiectæ consuetudinis larvam teneat, sic tulerat suam argumentationem. A tempore Pii V. & Grego-

rii XIII. introductus est usus probabilis opinionis, cuius probabilitas in dies vires accipit, & incrementum: quia (subdo ego) illius mater concupiscentia, seu intemperantia in dies fecundior evadit. Quod si quis (persequitur ille) titulo ipsius opinionis probabilis non velit hac portione uti, utatur, si velit, titula declarationis pontificie. Quod si hoc contentus non sit, utatur titulo consuetudinis derogantis. Ad quam consuetudinem introductionem sufficit longævitas ipsius opinionis probabilis. Hæreticus Hurtadus.

XVIII. Respondet. Hæc omnia supposita sunt adeo græsa, ut vel ipse Hurtadus coram vanitatem agnovit. Quæpostremo ad pontificiam declarationem se recipit modo ad consuetudinis spectum contingit modo tandem ad probabilitatis asylum recedunt: quæ nullibi solam reperit ubi poterit. Obiuncta pontificia parva potaque commenta esse, iam supra ostensum fuit, ubi etiam indicavimus, ignotum omnino fuisse chocoletis potum Europæis temporibus Pii V. & Gregorii XIII. Diximus quoque, illorum orationum papalium solos Hurtadum allegare Americanos, Mexicanosque tales absque ulla documento legitimo. Siquidem non, aliorum authentica, & sincera expositio facta S. Pio V. super qualitate, & materia chocoletis, que ab Indis forsetur, quod de aliis pontificis oraculis, nempe Gregorii XV. & Pauli V. satis superque dictum est supra.

XX. Verum, ut summa, que in questionibus morum, & facti haberi ac deliberari potest, evidenter ostendamus quam falsa sint documenta que tacentur, animum inpendat lector velim ad ea que ex eodem Hurtado adducere nunc placeat. Narrat Hurtadus cap. 111. ino. 74. sub text. Augustinus de Padilla Archiepiscopus de la Espanola testatur, se vidisse consilium Navarri, qui ad petitionem Provincie de la Chiapa super hoc potu in die iceniam somno, consulit Gregorium XIII. Et verbum Padilla Lib. II. histor. Provincie Chiapa cap. 10. To lo qual la confueta, que se usava el Papa Gregorio decimotercero por mano del Doctor Aspillera Navarero a instancia de la Provincia de Chiapa, desde la emargen esta librida, y conser la relacion ha to encarecida, respondiendo el Papa por dos veces que no queriavaca el ayuno. Tanti facit hoc testimonium Hurtadus, ut neglectis omnibus aliis momentis, hoc solum larvæ esse velit pro legitima consuetudine: sic enim loquitur cap. 10. n. 96.

Quæ

Quæ quidem consuetudo introducta est in regionibus Indiarum, sed etiam in vestris Hispania, & alia aliquis FORNIDINE, QUÆ ABICI DEBET, cum sit de testimonio Illustrissimi Archiepiscopi Padilla, quod summat Pontifex declaravit, potum chocoletis non frangere ieiunium. Epi enim declarationem fecerat ad instantiam unius provincie; tamen declaratio ipsa catholica fuit, & universalis.

XX. Nonnulla hic per transennam animadvertas velim. Primo dicit consuetudinem obtinere etiam in Hispania; sed cum fornidine, que abigi debet: quia Theologorum est, aut ille, canari legem humanam auferre, seu licet interpretari, non obligeat, nisi peccata videntur. Secundo contendit Pontifici declarationem, licet ad instantiam unius provincie factam, catholicam esse, & universalem. Quod quam falsum sit, nemo non videt. Potus quoque iste in illa tantum erat provincia usualis; nec, Gregorio XIII. vivente, potus iste in Europa comiebat. Quid quod nec in præsentia rationem potus usualis obtinet, ut comperitissimum est? Et Casuilla, qui oppositum docent, vulgus decipiant, bonamque fidem violant, cum nemo in Europa chocoletam somat ad istum extinguendum, aut in præsidio, vel extra loco communi potus. Tertio asserit, Gregorium XIII. declarasse his in diebus, hoc esse licere chocoletam sumere: quod commentum animi laicorum, & religiosi libi dicunt plerumque semel illum sumere. Verum, ut ad id quod caput esse accedam, dico, attestatorem Angellum Padilla arbitrarium commentum esse. Idque evincit, non alio testimonio quam ipse Hurtadus, qui consultationem Navarri, laudatam a Padilla, integram refert in calce sui tractatus, ipsamque extractam fuisse aliter est originali, quod altervare in civitate de Chiapa. Consilium hoc (inquit Hurtadus cap. v. num. 98.) ad presentiam Aspillæ ad eorum referent: quod fideliter translatum fuisse a suo originali in civitate de Chiapa, testatur F. Franciscus de Oliva die 22. Aprilis anno 1577. Gabriel de Morales, Navarri, Toledo.

XXI. Audi nunc manifestam imposturam. In hoc consilio nec verbum habet Navarrius consilio de Gregorio XIII. vel de testimonio eo habito. Padilla autem scribit, se vidisse consultationem factam ad petitionem Provincie de Chiapa pro Navarriam cum Gregorio XIII. Hanc ipsam consultationem typis edidit Hurtadus. Ergo, si in hoc con-

silio nec verbum de Gregorio Pontifice summo habetur, evidens est & consilium suppositum esse, & relationem Padilla falsam. Quod pro in consilio Navarri consilio nec verbum habetur de Gregorio, factum est manifestum: atque ad liberandam fidem meam integram ipsam datam transcribo.

Consilium suppositum Navarri super potu chocoletis.

Supposito quod in aliquibus partibus Indiarum de more habeant potum consuetudinem esse, & relationem Padilla falsam. Quod pro in consilio Navarri consilio nec verbum habetur de Gregorio, factum est manifestum: atque ad liberandam fidem meam integram ipsam datam transcribo.

Supposito quod in aliquibus partibus Indiarum de more habeant potum consuetudinem esse, & relationem Padilla falsam. Quod pro in consilio Navarri consilio nec verbum habetur de Gregorio, factum est manifestum: atque ad liberandam fidem meam integram ipsam datam transcribo.

„ tus

tus, & potius ad alterandum, quam ad nutriendum, non interdicitur huius usus in die ieiunii: ergo nec a fortiori uisus aquæ prædictæ, quæ sumitur ut potus ad alterandum potius quam ad nutriendum.

Hæc tamen videtur locus fuisse Navarrus: & quæ sequuntur, ex modo loquendi ab Hurrado agitata apparent. Illa tamen exscribo, ne vel verbum omittam.

Nec obstat quod ait, quod Indi aliquando a mane usque ad noctem laborantes, suscitantur potu illo de chilate: quæ multi solum vino etiam suscitantur iter facientes. Tam quia satis est propositio nostra, quod Ecclesia non interdicit potum, sed elum; & quod prædicta aqua habeatur potu in illis regionibus Indiarum, sicut vitum, & cervilla multorum generum in toto orbe christiana: nec, quod longe magis nititur, quam proposita aqua. Salva, quæ iustior fuerit, sententia.

Martinus Doctor Asplencia Navarrus.

XXII. Manifestum itaque est, in hoc consilio Navarræ, a Padilla laudato, nullam Gregorii XIII. mentionem fieri. Fallunt ergo est testimonium Padillæ, cui unice superstit Hurrado iactatæ consuetudinis spectant. Ultimum paragraphum, ut indicavi, facinia videtur, ab Hurrado commentitio consilio adiecta: & nihilominus eam ratio signo a consilio distinguit; & mirum non præmittit subscripti Doctoris Navarræ. Padilla non aliud iudicat consilium præter illud quod in civitate de Chiapa servatur. Hoc ipsam est quod ex autographo Chiapensi deliripsum est Hurradus. Non est ergo de suppositione Navarrici consilii, nec de falsitate oraculorum papalium ambigendum. Ergo nec titulo consuetudinis, nec titulo pontificæ declarationis licitus est ieiunii tempore potus chokolatis. Multo vero minus licitus dicit potus titulo opinionis probabilis, ut arguitur Hurradus: quod lic evidenter ostendo.

XXIII. Lex ieiunii certa est; ergo nec dubia, nec probabilis consuetudine auferri potest. Omnes præsertim consuetudines docent, legem certam, & quæ est, ut videtur, in possessione, antiquari, & abrogari non posse per consuetudinem dubiam, aut probabilem: quæ dicunt, melior est conditio possidentis. Quæ clarior ita explicari valet. Opinio tantum probabilis nequit inducere consuetudinem quæ

legem certam abrogat. Postea ergo certitudine legis ieiunii, evanescit probabilis consuetudinis contrarie. Verum id habet inquit Hurrado, si sermo sit de consuetudine quæ legem invehit obligantem ad culpam gravem. Hæc utique per probabilem opinionem inveni nequit. Fallunt contra est, si consuetudo introducenda derogatoria tantum sit. Quoniam eo ipso quod sit probabilis, ab obligatione legis eximit. Quid? Opinio probabilis nequit inducere legem quæ obliget; & valet abrogare legem iam constitutam, & secularium vetustate firmatam, & diuturna observatione monitam? Unde, quæso, probabilis opinio fortitudinem tam variam, circosque adeo contrarias collegit, ut neque non tam invehere, valeatque veterem antiquare legem? Sin maiora, æqualia saltem momenta delicto procul necessaria sunt tam in institutione, tum in abrogatione cuiusque legis. Et, si aliqua adeo diveritas potest, plus ad deturbandam et iure possessionis legem obtinentem requiritur quam ad novam invehendam.

XXIV. Sub illo tamen aspectu larvam oblectæ consuetudinis expono, atque penitus repello. Si id quod super præ natura cibi est, ut est chokolatis massa ieiunium ab aqua, fatente Hurrado, omnibusque advertariis, comminatur, & aqua diluatur, valet ut consuetudinis, aut opinionis probabilis fieri licitus potus in die ieiunii: quæro, utram hæc consuetudo faveat lollidivitiis, & nobilibus, an universali pro omnibus Catholicis sit? Si hæc, consuetudinem hæc sollicitudinis faveret, & nobilibus: nec una ergo est communitas Catholicorum, lex, & congerendo, sicut una est fides, unumque hæresim? Quod desiderium rempo adhuc excogitavi. Collatio serotina universitatis est. Ergo universalis sit necesse est & collatio matutina, facta positione quod licet. Porro, si consuetudo istius matutine potens universalis est, quid pergeret maxima Christianorum pars? Illi tamen non sunt, ut medium inthem, seu decem milia Venetoespandunt pro uno chokolatis cyatho, seu pro uno haustu. Poterant ergo minoris pretii penitentiam, seu mixtum compingere quod minoris valoris sit ac potio chokolata. Quid est Theologicæ aqua hares, unum? Catholicis ieiunio ieiunii mane hares istam bolam panem comedere ad hunc modum istam reparatorem? Non debiles modo, sed omnes indigentur, an recipient panis unum, illum tenent, & in puerum committunt: quinque autem lex aquæ unis miscetur: bechamur, & aromata adiciant: volvant, revolvantque ad

ignem.

ignem, donec ad modum chokolatis spissum putrem excohit. Deinde unum, & alterum cyathum mane, quo per totum diem, quoties piacuerit, sorbentur. Quid respondet? Consuetudinem chokolatis gerandi vigere, secus a tercio, nequonia? Responsum illud nimirum sane crassum esset, ac superflitionem redoleret. Cedo. Cur pasta trimenti Indici, lex granorum casao, aliorumque aromatum aqua diluta potus licitus evadere Catholicis vi consuetudinis potat; secus vero pasta trimenti Italici, aut granulorum capitaneorum, & aromatatum, si eodem modo in formam potus redigatur? Discriminis rationem alligat. Hæcine dispar ratio, quod potus ille Italici minoris pretii sit? Quod minus nutrit? Quod concupiscentiam minus inflammat? Quod palatum & fauces minus titillet? Agebis. Aliquid respondit, quod bonus auribus quodque, exhibet. Nonne delectantur nec habentur ille qui adferret, & revivam confectam ex hordio, aut tritico licitam esse Germanis? secus vero, si ex filigine exprimeretur? Velis ergo, nolis, si divitiis, & nobilibus concedis refectionem potabilem matutinam; eandem, vel similem, si fieri possit, aut saltem inferioris pretii, saporis, & nutritionis, omnibus Christianis permittas oportet.

XXV. Obicit & Hurradus argumentum quod vocat validissimum, mirumque sortissimum, atque inespugnabilem, ut illius utar verbis. Illud autem accessit a sumptione electuariorum. Electuaria olim licite sumebantur ieiunii tempore, tamen ex robore quo cibi rationem habebant, compungentur. Cur ergo licitum non erit sumere chokolatam, quamquam ex his componatur quæ manducari possunt?

XXVI. Respondeo. Hoc argumentum, quod fuisse Hurradus verbatum cap. vii. in append. tum cap. xi. tract. consultatur ab eodem Hurrado tum cap. vii. in append. tum cap. xi. innot. 50. & seq. ut iam iam indicavi sum. De electuaris dictum est supra cap. rti. quasi. rti. Ut, quam futile sit oppositum argumentum, appareat, id in memoriam revocandum est, antiquos Doctores, qui electuariorum meminere, ut D. Thomas, Alesander Aiensis, Durandus, & linguæ, doctæque, licitam esse illorum vitam medicinæ tantum causam, videlicet si sumantur ad sanandam dispositionem. Tam enim velle ieiunium solvatur, & ne plus vespere ieiunium solvatur, & non cetena indigella somnum impeditur, molestem redderet, qui minus calore fervebant, electuaris utebantur ad cibos facilius digerendos. Accedit quod tum collatio serotina invehit nondum erat, quia declinante die ieiunantes resistebantur. Quare ex inconstancia antiqui ieiunii scribit Hurradus cap. xxi. Cur ergo hinc electuariorum nostro tempore substitui non possit aliquis potus ieiunii potio est chokolatis caustica? Quia sumptio electuariorum successit collatio serotina. Sic reponere possem. Verum, ne quis benigna interpretatione animam abutendi arripere, consertim addiderunt præfati Doctores, eiu modi electuaria frangere ieiunium, si in fraudem legis ad nutriendum corpus, extinguendamque famem allumantur. Unam pro omnibus referre satis fit D. Thomam in IV. dist. xv. quest. rti. art. 4. quest. 1. ad 3. Dicitur, quod electuaria, est aliquo modo nociva, non tamen licet eis principaliter usus carnis: unde nec loco manducationis sumi consueverunt. Et ideo talis sumptio tenetur Ecclesie non solum, quantum homo possit sustinere, ut in parte ad hoc meritum nonnulli perire, vel etiam mortaliter peccare, si sit immoderata libido: non tamen est transgressio præcepti Ecclesie, nisi in fraudem sumere, & eis, quasi aliis cibis, uteretur, ad famem extinguendam. Idem docent D. Thomas sextatores, Paludanus, Tabienna, Samuel Lumblineus, Sylvester, D. Antonium, Servius, & alii communitur.

XXVII. Sed aures nunc adhibas lector veim, ut auctores P. Thomam Hurradum manibus, pelliculæ in nostram concedere sententiam. Ille namque & cap. vi. tract. & in append. cap. vii. falsè, efficiturque probat, chokolatam frangere ieiunium, si utiatur, sumatur. Tria ille perit argumenta in hoc nostraque sententia confirmatio nem, quæ pauci dempsit, tandem fere verbis illius transcribo. Latissime loquitur, quod, si vinum, & chokolata sumantur ea intentione ut nutriant, frangunt ieiunium. ... Hæc tamen doctrina, quæ OMNIUM FERE ANTIQVORVM EST, aliquibus modernis doctis visa est. Mihi tamen verissima apparet, ad quod sufficit quod cum tradit D. Thomas, quem secuti sunt sanctissimi Auctores gravissimi, quibus addo Archidiazconum, Abulensem, Ludovicum Lopez, Medicum, Alessem, Azorium, Lumbinum, Lellium, Dianum. ... Primum fundamentum est, quia tam vinum quam potus de chokolata, vere nutriunt. Et qui hoc negat? cum experientia illi doceat. Ergo, si quis ea licet mat intentione, ut nutriant, & tamquam extinguant, peccat contra præceptum ieiunii, & replea ipsam frangit.

rum, tum ratione a me allata: cui addo, quod alias indicavi, chokolatem immixtam aquae, seu mixturam ex aqua & chokolata, plus nutrire quam nutriat solum chokolatae ablutae comestibus. Ex quo consequitur quod licet unica parte chokolatis unca esset materia levis, mixtura tamen ex illa officia, & ex quantar uncis aquae evadit materia gravis. Ut ergo consuetudine tua constabat, abstinere ieiuniorum tempore ab eiusmodi potu. Hinc est nostra sententia: quam si perplexus fueris, legem ieiunii implebis: si liquis, vel eam infringes, vel periculo eam infringendi te committis: quia dubium leu periculum peccandi adverteis legem per contrariam probabilitatem non auerit. Enimvero nulla vera probabilis ratio adduci potest, quae ostendat, mixturam quoque unciarum esse materiam parvam. D. nos insuper abstinere, ne illis ille, seu verus abstinere, occasionem ingerat ceteris Christianis, qui chokolatem emere nequeant, excogitandi, & loquendi aliam similem mixturam minoris pretii, & quidem virtutis ad corroborandum stomachum, & extinguentiam famem. Tandem scandalum quod populo christiano minus ille ingerit, spectandum est. Dant Christiani videlicet viros probos, sanos aliquos, & robustos, chokolatem potare, nil exulcerant, nisi in parva, aut maxima quantitate ab illis sumatur, sed factum spectant, & sola chokolatis potum licitum esse concludunt. Quare in discrimen adducitur laeta ieiunii observantia: cuius lex licet ad temporis definitionem quod attinet, sit politica; abstinere tamen & naturalis, & divini iuris est. Hinc si sermone, relicta quorundam Calistulorum sophismata, expendis, atque veram ieiunii formam ad oculos tibi proponas, non dubito quin ieiunii tempore abstinere a praefata potione. Nec mihi in voce est antiquam ieiunii disciplinam renovare, nec iniquitatem, ut alius, regulas venditare: sed esse demonstrata studia mea spectant, ut nonis, & in diem quiescentibus abstinere agerent pro modo suo opponant. Nolle ieiunium, iam per Ecclesiae benignam elementarium corpusculum imbecillitatis sibi accommodatum, nobis resolutionem ieiunantis in ratiocinatio, ut nullam veri ieiunii speciem servaret.

V. Quid, si octavam, vel sextam unca partem chokolatis qui infundere aquae, ut Pasquibus ait? Respondeo. Si quid pulveris chokolatis aquae in temperata aspergatur, ut aqua lapida efficitur, usque cruditas ab

aequatur, & stomacho attemperetur, & aliquam aqua naturam aquae, & rationem veri potus retineat, ac repta ad extinguendam sitim adhibeatur: quemadmodum aqua, cui commiscetur quidquam fiscoi expressi ex malo medico, & aliquid sacchari, vulgo *limonata*, hoc modo ieiunium non frangitur. Et hic fortassis erit infans usus. Sed quis in Europa chokolatem de sumit?

VI. Si qui stomachi, vel capitis incommodum laboret, si ad aliquod onus, officiumque exercebunt, cui ex debito obnoxius est, viribus destitutus reperitur; chokolatem pro modum medicinae sumere potest: sicut olim electuaria pro modum medicinae fumebantur; non in fraudem ieiunii ad expellendum famem, ut inquit D. Thomas. Qui ob alios fines chokolatem sumit, semper ieiunium ieiunio irrogat, levem, vel gravem. Et cum limites illius gravis, vel levis austerius certet, & manifesti non sint: tu ad hac in die ieiunii potione abstinere, ne in gravem labaris culpam, dum levem tantum te peperere autumas.

VIII. Ultimo loco perpendas velle, universam Ecclesiam Gallicanam, tanquam puritatem corruptam, hanc immutare ieiunii tempore potione. Scandalum imposteret grave, si qui Galorum tibi biberet, ut ieiunium doceret eiusmodi potum. Et nos, qui religionis centro propius iustitiam, talem usum propugnabimus? Quid, si Scripturarum divinarum principia in medium afferam, ex quibus evidenter consensio abusus ille improbiatur? Ab omni specie mali cavendum esse, S. Paulus docet. An non speciem mali abusus ille praeterit?

§. UNICUS.

*Dilecti obsequiendi, ab auctoritate
Ladovici della Fabra Physico
Medici scripta.*

Postquam dispensationi finem imposueram, manuumque ex hac tabula subduxeram, ad me epistola pervenit, Italica lingua exarata: quam, ne deprehendi auctor possit, latine sincere verto. P. Constat, qui in hac sua de chokolatis potu epistola testatur, se genere historici periodum velle circa ieiunium, aut illicitum eiusdem velle circa ieiunium, in eos qui licet impetu, ne dicam timore, in eos qui licet tum ulum propugnant, haudquaquam potuerat. Historiam meo textu, an bellum de-

quantet, nemo est qui non videat. Possit sumum illius hoc in certamine principum eo pertinere, ut dicat, qui tamen demonstrat, chokolatem vi nutritiam praestantem esse, atque adeo ieiunium frangere. Si doctori Physico videretur eadem e manu scilicet tum illud sumperet, evinceretque chokolatem nutriendi facultate carere, concertatio omnis annuleret. Heine ille inter illos status annuerendum merito esset qui videlicet vult, & divinae mandatum, ut de eisdem loquitur Eszechiel cap. xlii. Sed ecce doctorum Universitatis Ferrariae, & videri della Fabra Universitatis Ferrariae, si Professorem primarium, Auditorem Patris Conciliae genovae (causam saltem numeram) quam meminit) qui in illo suo opere inscripto *Dissertationes Physico-medicae* typis editae ann. 1712. pag. 437. & sequ. demonstrat chokolatem nutriendi virtute destitutum esse: & eni causam finitam. Et pro bono pacis detorqueat praetermittamur Eszechielis obmurgationem in Patrem Conciliae. Duo sunt officia medicinae: unum quo sanatur infirmitas, & altero quo sanitas conservatur: inquit S. Augustinus episcopus, xlviii. Hoc duo medicinales effectus nemo est qui chokolati non ascribat. Quare quomodo modum medicinae, etiam si aliquantulum nutrant, illicita tamen non est ieiunii tempore eorumdem impetu, ita neque medicinalis chokolates licitus est eum in ieiunium serviliter, ut aut fingeret infirmitas, aut saltem contrivertet, & custodiant famem; quamvis non esset, sicut repta est, qui demonstrat, chokolatem vi nutritiam haudquaquam polleere.

II. Haec epistola auctor de vultu mihi ignota est; sed ab amicis diu dignissimum intellexi, virum esse morum integritate, eruditione, pluribusque titulis clarum. Quamobrem stamm epistolam delibetaram, idque repta pressit, si me duntaxat nihilum hominemque contumelias sollicitum sentirem. Conceptum esseque consilium urgebat epistola ad amicum fiero, illaque familiaritate quo amicos intercedere solet, data. Verum, cum repto mecum animo negotium repotarem, eruditum, probumque Consensum benignioris quam potest est Moralis hunc inquitur, aliorumque quos aut voce, aut consilio videretur, amicos insipientem deprehendi. Mihi videre, amicos sum hominum, doctrina licet, optimeque moratum, probabilioris nec opinandi modo, quem ab evangelica simplicitate, & sancto Patrium doctrina alienum, & corrupte-

erranti omnium fontem declaravit Alexander VII. preventum. Concedit enim meam confirmavit doctrina illa lane festiva, quam ex Autore a me supra cap. x. Num. 33. citato adoptavit? Quamvis hæc? Chocولات nec potus est, nec cibus. Quid ergo? Medicinæ potus. Quod commentum lane inordinatum, et confirmet, auctoritatem S. Augustini ex *epist. xlviij.* in medium adducit. *Non sunt officia medicine &c. Legi integram *epist. xlviij.* olim lxxxi. Dehis oculis percurri *epist. xlviij.* tot. edit. nunc *xxij.* ad *Veneruntum* valde proficam. & nec verbum offendi allegati testimonio accidentalium. Legit *laxitate* eruditus Censor perita verba in aliquo libello illorum quibus, ut in molliorem opinandi probabilitatem promovent, et depravationem Scripturarum sanctarum textus, detorqueant in erronea fidei Patrum testimonia, familiare est. Quare lectio integra Augustiniana *epistole xlviij.* nunc *xxij.* ad *Veneruntum* sponte currenti calcaria addidit, ut eundem mihi obediens epistole verbis alloqueret Censorem clarissimum. *Non omnis qui parit* (inquit ibi) *circa initium S. Augustini amicus est, nec omnis qui verberat inimicus. Meliora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici. Mellus est cum severitate diligere quam lenitate despicere. Utilius esturiam panis velatum, si de cibo securus injuriam negligat, quam glomerat panis frugum, ut in insipientia felicitas acquiescat. Legendam epistolam citatam laudato erudito Censori.**

III. Ex epistola isto, quantum probabili asequi coniectura valeo, eruditus Censor mihi adversantium laxa opinandi ratione preoccupatus, propriam quoque eorumdem scribendi formam imitatus est. Excandescere illi solent, & supercilia contrahere, dum luxurie & nimium blandientis doctrine paradoxo nativis coloribus representant, & deridenda propinari vident. Et cum pugnant ratione nequeant, inaledicta contorquent. Hanc eandem inlicitam viam Censor nollet. Quid? An ille medicissimus, & ad humanitatem compositus, me furore abiecit, & insania detachantem tradidisset, nisi eorumdem probabilitate utere vellet, & scribendi formulae preventum fuisset?

IV. In aliquo similiter Probabilistam libello sicuti testimonium S. Augustini, ita testimonium sanctissimi Prophete Ezechielis ab illo lectum esse sentire nos convenit. Si enim in suo fonte integrum illud *CAP. xliij.* proprio mentis acumine expendimus, certior factus fuisset mihi etiam

erranti quadrate hand posse severissimam interpretationem a Deo latam in Pseudopropheta, quod non levera, & amara pocula, led dulcia foribilia propinari, & molles pulvillus populi cervicibus insperant. Audiat eruditus Censor quid post obediens verba, *Isa. dicit vana, & divitiarum inductarum.* Propheta Ezechiel continuo ibidem adiciat. *Pa. qui consumunt pulvillus, sed omni subito manus, & faciunt cervicibus suis capite unguis? raris ad capientes animas. . . . Eructabant me ad populum meum (N. B.) propter pugillum bordis, & frugum panis & cyathum chokolatis cum crustullo. & interfecerunt animas que non moriuntur. & cruciaverunt animas que non vivunt.* Quomodo later, in me *Rigorissimam*, ut adversarii contendant, etiam errantem detorqueat Ezechielis verba non posse?

V. Quæ hæcenus dicta sunt, inde manupere confirmantur, quod dignissimus Censor non provocator, non latus tam levera ferula me exceperit. Porro cum neque ab indole, neque a consuetudine ad similem scribendi rationem inclinaret, consequitur hoc accerbitatis & asperitatis adductum esse ex nimio, & impositum erga laxissimum raris nostræ opinandi modum affectu. Icti Chilli caritas urget, ut errantem Censorem, & alios fratres in errorem pertraherent illuminare pro modulo nostro latagamus. Oculum iam est, opinionem que licitum chokolatis ponum tenam tempore absolute defendit, nulla solida probabilitate nititur. Verum opponit ille Medici candidam auctoritatem, que nisi commenticia obediendorum, in potato errore perfluit. En pauca expostam nostræ brevissimæ responsionis causam. Non ergo, ut mordentem remordeam, non ut vellentem vellercio, & Plinno sale desiccem, sed ut probatissimum virum probabilistico fermento, & hodiernæ benignitatis pelle insectum, alicuique inficere conantem, in veritatis sententiam reducam, calammum frinsio. Celeberrimus igitur ille Physico Medicus, ad cuius tribunal causam appellat, in medium producat.

VI. Is est Ludovicus della FABRA primarius in Universitate Ferrariensi artis medicæ Professor, qui in *litteris dissertationibus physico-medicis* pag. 433. chokolatis naturam, & partes quibus constatur, describit eo hio quem ex subjectis testimoniis colligere lector potest. Questionem theologicas veritate sibi minime vitio vertit artis medicinæ tantummodo cultor. Quoties ergo confutatur pro dignitate soleo quorundam Casularum

cras-

crasissimas aberratione, illorum opinionis propriis igitur verbis conceptas in medium addo, ut lectores horrorem concipiant. Hanc in præfate libro methodium. Itaque Ludovicus iste della FABRA pag. 433. hæc latuit questionem. . . Num autem est, cau-nutriendi, ac impingandi sit facultas, ut ab OMNIBUS ita admilla fuit, ut dubium non omnibus, ac eius confesso ientium frangeret ecclesiasticum, uti in voce suo laudat Caldera. . . . Nunc negatius patet. . . Nam eo tempore, ab hypotheli Calderæ commotus Cardinalis Brancatius leite pro-bavit chokolatum. . . nequaquam frange-re ieiunium.

VII. Turpiter in sola facti narratione FABRA erat. Cardinalis Brancatius unam chokolatis onclam ieiunii die sumendam tandem permittit ob materia partitatem. *Omnes* (telis hoc Ludovicus FABRA) inesse cæco virtutum nutriendi asserunt. At, inquit, *numcogitavit patet.* Ecce nam patet? Nemini profecto illorum qui cerebrum fatum, communique sensu præditum habent. Vix in universa Europa doctor occurreret Medicus, qui tam immanæ paradoxon propagare aulit. Eruditores univerſe Italiæ Medicos allocutus ego sum, ornique uno ore testati sunt, neminem nisi aut fatuam, aut bono sensu delictum negare chokolatis prole nutriendi facultatem.

VIII. Sed iterum loquatur Ludovicus FABRA. Hæc ergo sibi opponit pag. 436. . . Nihil illi quoque pensari faciunt tot monumentis tradita exemplaria de eradicatis, confirmatis, & gracilibus chokolatis cum enumeratis, & parafactis, neque quod tot facit, *maximam viam*, de qua scribere, eam ut pote oleam enutrire fateantur, & quod quilibet experiri valeat abique alio victu, ut dictum, sola ebocolate porione ter, quæ utaque in die assumpta facilius robur, itaque trahere diem, cum experimento quodque conler solo tabaci fumo abique illa *ratione* quodam vivisse, & fortasse vivere ad labores.

IX. Tabaci fumus illius Medici fuscipit obnubilatum, extenuatumque fuisse dicamus fas est, dum talis scriberet. Tabaci fumus ad labores stomachum roborat, confirmatque? Insuper ipse, si hæc resellerent commiserat. Tam crasse imaginationis pœnitit contentio nostram Physico-Medicum, qui *sey. pag. 437. univ. 85.* hæc subdit. Nequaquam tamen negandum, quod hæc confesso ad corporis sustinendum SUMMOPERE non confertur, non prout ipsa sit, vel includat nutriti-
Cont. Theol. Tom. V.

*non succum, sed quatenus balsamica suo totalis, blandaque elegitate venustatis ferocitate, ut dictum, sicuti in ab exoticis capere. Exotica lane oratione declaravit Physico-Medicus rationem, cur chokolatis nutriti. Veram pag. seq. 438. a Casullis distinctissima non exorta, led familiarissima mutuo obtenta locustas suam munim opinionem, his verbis. *Qua de re, chokolatis nutriendas partes, non ut PER SE sit, sed includat nutrimentum, sed quatenus CONCURRIT DISPOSITIVE.* Pergrate. Hinc sunt conlecte distinctiones, quibus nonnulli Casulle hodierni divinarum Scripturarum, & sanctorum Patrum doctrinam corrumptant. Validus labelactare vanissimum, & communis sensu repugnantem opinuculam non poteram, quam comments, quibus illam defendere studet Ludovicus della FABRA, reticendo. En quam verum pro verbum sit: *Nihil tunc insandum quod aliam non essetis Philosopho.* Huius Physico-Medici vanissima sententia representavi, ut eruditum, probamque Censorem monerem, ne fidem indiscriminatum adhibeat iove Medicis, sive Theologos omnibus nostris temporis, nisi severa critica, maturoque examine præcunte. *Fideli, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. Quoniam multi Pseudeprophetae extiterunt in mundum.* Epist. i. Ioan. cap. iv.*

CAPUT XII.

De qualitate unice compositionis, necessaria ad ieiunium: & quomodo plures compositiones tenim integritati adversentur.

I. UNICAM compositionem ad ieiunium necessariam esse, iam supra demonstratum est. Qualitas nunc istius unice compositionis huc examinetur. Quoniam, ut quis intentioni sanctæ matris Ecclesiæ, ieiunium precipientis, responderet, non satis est semel in diem comedere; sed insuper opus est ut hæc unica comestio apta fit ad occupatissimum cohibendam, passionisque subfugandas. Ad difficultates que agitari solent, clarior resolvantur, sequentia quædam propono.

II. Quæst. I. An illi qui die ieiunii semel comedentes, ita ventrem implent, & exquiritis conditionis palatum vallicent, totum felicitis epulis gulam demittent, ut nolam ieiunii afflictionem sentiant, sed concupiscentiam potius iritent, satisfaciunt ieiunii præcepto? Resp. Adversus hanc non paucorum

erranti omnium fontem declaravit Alexander VII. præventum. Concedendum meam confirmavit doctrina illa lane festiva, quam ex Autore a me supra cap. x. Num. 33. citato adoptavit? Quamnam hæc? Chocولات nec potus est, nec cibus. Quid ergo? Medicinæ potus. Quod commentum lane inordinatum, et confirmet, auctoritatem S. Augustini ex *epist. xlviij.* in medium adducit. *Non sunt officia medicine &c. Legi integram *epist. xlviij.* olim lxxxi. Dehis oculis percurri *epist. xlviij.* tot. edit. nunc *xxij.* ad *Veneruntum* valde proficam. & nec verbum offendi allegati testimonii accidentalium. Legit *laxitate* eruditus Censor perita verba in aliquo libello illorum quibus, ut in molliorem opinandi probabilitatem promovent, et depravationem Scripturarum sanctarum textus, detorqueant in æroneam fidem Patrum testimonium, familiare est. Quare lectio integra Augustiniana *epistole xlviij.* nunc *xxij.* ad *Veneruntum* sponte currenti calcaria addidit, ut eundem mihi obediens epistole verbis alloqueret Censorem clarissimum. *Non omnis qui parit* (inquit ibi) *caræ initium S. Augustinus amicus est, nec omnis qui vorabat inimicus. Meliora sunt vulnera amici quam voluntaria oscula inimici. Mellus est cum severitate diligere quam lenitate despicere. Utilius esturiam panis velitar, si de cibo securus injuriam negligat, quam gloriari panis frugibus, et inusitata felicitas acquiescat. Legendam epistolam citatam laudæ eruditio Censori.**

III. Ex epistola filio, quantum probabili asequi coniectura valeat, eruditus Censor mihi adversarium laxa opinandi ratione præoccupatus, propriam quoque eorumdem scribendi formam imitatus est. Excandescere illi solent, & supercilia contrahere, dum luxurie & nimium blandientis doctrine paradoxo nativis coloribus representant, & desideranda propinari vident. Et cum pugnant ratione nequeant, inaledicta contorquent. Hanc eandem inlicitam viam Censor nollet. Quid? An ille medicissimus, & ad humanitatem compassus, me furore abreptum, & insaniam debachantem tradidisset, nisi eorumdem probabilitate utere tacuisset, & scribendi formula præventum fuisset?

IV. In aliquo similitere Probabilistam libello sicuti testimonium S. Augustini, ita testimonium sanctissimi Prophete Ezechielis ab illo lectum esse sentire nos convenit. Si enim in suo fonte integrum illud *CAP. xliij.* proprio mentis acuminè expendentes, certior factus fuisset mihi etiam

erranti quadrate hand posse severissimam interpretationem a Deo latam in Pseudopropheta, quod non levera, & amara pocula, led dulcia foribilia propinari, & molles pulvillus populi cervicibus insperant. Audiat eruditus Censor quid post obediens verba, *is dicit vana, & divitiarum inductio.* Propheta Ezechiel continuo ibidem adiciat. *Pa qui consumunt pulvillus, sed omni subito manus, & faciunt cervicibus suis capite unguis? raris ad capiendas animas. . . Eructabant me ad populum meum (N. B.) propter pugillum bordis, & fragmen panis & cyathum chokolatis cum crustullo & interfecerunt animas que non moriuntur. & cruciaverunt animas que non vivunt.* Quomodo later, in me *Rigorissimam*, ut adversarii contendant, etiam errantem detorqueri Ezechielis verba non posse?

V. Quæ hæcenus dicta sunt, inde manupere confirmantur, quod dignissimus Censor non provocator, non lætus tam levera ferula me exceperit. Porro cum neque ab indole, neque a consuetudine ad similem scribendi rationem inclinaret, consequitur hoc accerbitatis & asperitatis adductum esse ex nimio, & impositum erga laxissimum raris nostræ opinandi modum affectu. Icti Chilli caritas urget, et errantem Censorem, & alios fratres in errorem pertrahentem illuminare pro modulo nostro latagamus. Oculum iam est, opinionem que licitum chokolatis ponum tenam tempore absolute defendit, nulla solida probabilitate nititur. Verum opponit ille Medici candidam auctoritatem, quæ nisi commentaria obediendorum, in potato errore perfluit. En pauca expositam nostræ brevissimæ responsionis causam. Non ergo, ut mordentem remordeam, non ut vellentem vellercor, & Plinno facile deservicem, sed ut probatissimum virum probabilistico fermento, & hodiernæ benignitatis pelle infectum, alicoque inficere conantem, in veritatis sententiam reducam, calammum frinsio. Celeberrimus igitur ille Physico Medicus, ad cuius tribunal causam appellat, in medium producat.

VI. Is est Ludovicus della FABRA primarius in Universitate Ferrariensi artis medicæ Professor, qui in *litteris dissertationibus physico-medicis* pag. 433. chokolatis naturam, & partes quibus constatur, describit eo hio quem ex subjectis testimoniis colligere lector potest. Questionem theologicas veritate sibi minime vitæ veritæ artis medicinæ tantummodo cultor. Quoties ergo confutatur pro dignitate soleo quorundam Casularum

cras-

crassissimæ aberratione, illorum opinionis propriis igitur verbis conceptas in medium addo, ut lectores horrorem concipiant. Hæc in præfate sermo methodum. Itaque Ludovicus ille della FABRA pag. 433. hæc latuit questionem. . . Num autem est, *cau-nutriendi, ac impingnandi sit facultas, ut ab OMNIBUS ita admilla fuit, ut dubium non esset, ac eius confessio ientium frangeret ecclesiasticum, uti in votis loit Caldera. . . Nunc negatius patet. . . Nam eo tempore, ab hypotheli Calderæ commotus Cardinalis Brancatius leite pro-* *bavit chokolatum. . . nequaquam frange-* *re ieiunium.*

VII. Turpiter in sola facti narratione FABRA erat. Cardinalis Brancatius unam chokolatis onclam ieiunii die sumendam tandem permittit ob materia partitatem. *Omnes* (telis hoc Ludovicus FABRA) inesse cæcæ virtutum nutritiæ afferunt. At, inquit, *numcoguita patet.* Ecce nam patet? Nemini profecto illorum qui cerebrum fatum, communique sensu præditum habent. Vix in ulla Europa doctor occurreret Medicus, qui tam immaæ paradoxon propugnare auit. Eruditores univerisæ Italiæ Medicos allocutus ego sum, ornnique uno ore testati sunt, neminem nisi aut fatuam, aut bono sensu destitutum negare chokolatis posse nutritiam facultatem.

VIII. Sed iterum loquatur Ludovicus FABRA. Hæc ergo sibi opponit pag. 436. *Nihil illi quoque pensari faciunt tot monumentis tradita exemplaria de ermaticis, confirmatis, & gracilibus chokolatæ cum enumeratis, & pangofactis, neque quod tot facit, matissimæ vitæ, de qua scripsere, eam ut pote oleam enutrire fateantur, & quod quique experiri valeat abique alio victu, ut dictum, sola ebocolate porione ter, quæ utaque in die assumpta facilius robur, itaque trahere diem, cum experimento quogue conleret solo tabaci fumo abique illa *ratione* quodam vixisse, & fortalite vivere ad labores.*

IX. Tabaci fumus illius Medici fuscipit obnubilatum, extenuatumque fuisse dicamus fas est, dum talis scriberet. Tabaci fumus ad labores stomachum roborat, confirmatque? Insuper ipse, si hæc resellerent commensentia. Tam crasse imaginationis pœnitit contentio nostram Physico-Medicum, qui *sey. pag. 437. unu. 85. hæc subdit. Nequaquam tamen negandum, quod hæc confessio ad corporis sustinendum SUMMOPERE non confertur, non prout ipsa sit, vel includat nutriti-* *Cont. Theol. Tom. V.*

*um succum, sed quatenus balsamica suo volatili, blandaque elegitiate venustatis fermentis, ut dictum, esturiantia ab exoticis capisunt. Exotica lane oratione declaravit Physico-Medicus rationem, cur chokolatis nutritiam non exortat, led familiarissimam mutuo obtenta locustas suam munim opinionem, his verbis. *Qua de re, chokolatis nutritiæ partes, non ut PER SE sit, sed includat nutrimentum, sed quatenus CONCURRIT DISPOSITIVÆ.* Pergrate. Hæc sunt consæte distinctiones, quibus nonnulli Casulæ hodierni divinarum Scripturarum, & sanctorum Patrum doctrinam corrumput. Validius labelactare vanissimum, & communi sensui repugnantem opinuiculam non poteram, quam comments, quibus illam defendere studet Ludovicus della FABRA, reticendo. En quam verum proverbum sit: *Nihil sano insandum quod aliam non efficiat Philosophia.* Huius Physico-Medici vanissima sententia representavi, ut eruditum, probamque Censorem monerem, ne fidem indiscriminatim adhibeat iocæ Medicis, sive Theologis omnibus nostris temporis, nisi severa critica, maturoque examine præceunte. *Fideli, nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus, si ex Deo sint. Quoniam multi Pseudepropheetae extiterunt in mundo.* Epist. i. Ioan. cap. iv.*

CAPUT XII.

De qualitate unice compositionis, necessaria ad ieiunium: & quomodo plures compositiones tenim integritati adversentur.

I. UNICAM compositionem ad ieiunium necessariam esse, iam supra demonstratum est. Qualitas nunc istius unice compositionis huc examinetur. Quoniam, ut quis intentioni sanctæ matris Ecclesiæ, ieiunium præcipiente, responderet, non fati est semel in diem comedere; sed insuper opus est ut hæc unica comestio apta sit ad occupatissimum cohibendum, passionisque subfugandas. Ut discutiatas que agitari solent, clarior resolvantur, sequentia quædam propono.

II. Quæst. I. An illi qui die ieiunii semel comedentes, ita ventrem implent, & exquiritis condimentis palatum vellunt, totum ieiunii epulis gulam demittunt, ut nolam ieiunii afflictionem sentiant, sed concupiscentiam potius iritent, satisfaciunt ieiunii præcepto? Resp. Adversus hanc non paucorum

hibere plures refectiones: sed reponunt fieri non posse ad præceptum, semel per secundam comestionem violatum, deinceps observetur, eo quod destructa sit eius essentia: quod autem non est, observari nequit. Hoc intra palam fiet esse merum sophisma. Interim inquiri: cur toties non agis contra præceptum negativum ieiunii, quoties comedis post secundam comestionem? quemadmodum toties agis contra præceptum negativum comedendi carnes, quoties carnes manducas? Cur assensu, prohibitionem illius præcepti ieiunii esse limitatam ad secundam comestionem? Oppositum videmus in omnibus alijs negativis præceptis. Quia Ecclesia prohibet die ieiunii comestionem carum, quoties peccatur, quoties comeditur. Quia prohibet plures Missas celebrari, namque singulis sacerdotibus permittit, toties peccatur, quot Missæ post primam celebrantur.

VIII. Respondent, quæ a præcepto ieiunii prohibentur, non esse lapsæ natura malæ: non enim ingale refectione prohibentur, sed ea duntaxat quæ ieiunium violant, nempe secunda, post bibita dicenda erit. Hæc responso innuitur. Quandoquidem Ecclesia prohibet ingredi Sacramentalium monasteria, prohibet non ieiunio ad Eucharistiam sumendam accedere, prohibet carnium etiam, aliq̄e multa verat, quæ lapsæ natura malæ minime sunt; & tamen certum est toties aliquem peccare, quoties carnes manducat, quoties non ieiunio Eucharistiam sumit, quoties septa ingrediuntur Sacramentalium; & idem de omnibus præceptis negativis dicendum. Nec disparitas quam assignant, aliter momenti est; videlicet quod alijs præcepta adhibita adhuc post primam transgressionem servari possunt: lecus præceptum ieiunii, cuius essentia per unicam secundam comestionem destruitur. Non inquam, quidpiam valet hæc responso. Quoniam nequæ carnes semel comedit ieiunii die, potest amplius omnino, & perfecte præceptum prohibens carnum comestionem observare, sed tantum imperfecte. Ergo quemadmodum post primam carnium manducationem ad observantiam imperfectam præcepti obstringitur ille qui carnes comedit, sic quis bis comedit, ad ieiunii præceptum eo modo quo potest observandum obligatur.

IX. Ex his quæ dicta sunt, responso patet ad contrariæ sententiae rationes, quæ metaphysicæ sunt, non morales. Verum siquidem in physicis est, quod, ablata forma essentiali, compositum destruitur, sed

illud in moralibus non contingit. Quoniam ieiunii essentia non ad individua, ut sunt essentie metaphysicæ; sed dividua est, plures habens partes, quarum aliquæ consistunt, destructæ alijs. Itaque post secundam comestionem non potest amplius perfecte, & secundam omnnes partes ieiunii præceptum observari. Ad cur observari nequit imperfecte? In quo essentia, non metaphysicæ, sed moralis ieiunii sita est? In corporis abstinentia, in concupiscentiæ, aliorumque appetituum refectione. Ad hæc effectus producens unica comestio prædicta est, & plures prohibentur. Quæ, num post secundam comestionem corpus capax sit abstinentiæ? Nonne per abstinentiam a tertia refectione caro comprimitur, & concupiscentia cohiberi potest? Nemo id negaverit. Potest ergo aliquo modo impleri præceptum. Cur ergo implendum denegatur? Quod, ablata ieiunii forma, per secundam comestionem destructa est ieiunii essentia? Sed iustitricæ & nage sunt metaphysicæ, quæ perpetuam rebus moralibus applicantur. Hæc responso patet ad paritatem ex fractione valis peccatum. Si enim vas ita infirmatur, ut post fractionem ad hoc aptum sit ad committenda ista; peccatum novum esset, si per repetitas percussiones denovo comminueretur. Ieiunium, ut demonstratum est, post secundam refectionem adhuc utilis observari potest, quia plures habet partes. Quare, si paritas fieret valis, quod unica fractione omnino inutile redditur, esset paritas inepta ob evidentem disparitatem iam assignatam: videlicet quia ieiunium plura præclibit; & idcirco, quamvis tangatur secundum aliquas partes, potest secundum alias observari. Qui non potest abstinerere a carnibus, poterit forsitan servare unicam comestionem. Qui secundam refectionem simpliciter potest omittere tertiam. Qui ante meridiem comedit, tenetur restitui a præcepto imperari servare. Qui in alieno territorio, ubi non valet præceptum ieiunandi, prandium simpliciter, in propriam reverit civitatem, in qua præceptum est ieiunandi, nec carnes comedere, nec carnare potest. Ne nulla, ieiunium plura complectitur. Qui omnia servare nescit, ea pauca servare que potest. Quemadmodum qui non potest recitare integram officium divinum, tenetur recitare partes eisdem. Neque ex eo quod secundam partem principalem violatum sit ieiunium, licet non est reliquis eius partibus infringere. Alioquin qui læcerat vestem, posset etiam illius partes omnes comminueri.

& qui

& qui alienas domos præcipuam partem demolitus fuisset, posset omnia reliqua cubicula diruere. Ex quibus omnibus evidenter constat, rationem potissimam cui contraria sententia innititur, esse merum paralogismum; & praxim fidelium, quam obiciunt, esse abnolum, qui illorum culpabilem ignorantiæ consequitur. Denique concludo, Christianum qui semel violavit ieiunium, debere a tertia, & quarta refectione abstinerere: quia certum est iuxta communissimam Theologorum sententiam, si novum, gravius saltem peccatum eum committitur, ut nec certis testatur sanctus Antonius II. Part. tit. vi. cap. xi. §. 9. Item dicitur ieiuniorum pro quibus vivit, qui comedit ultra unam vicem, peccat mortaliter secundum Iovinem de Neopoli in quolibet: quia reducti istud præceptum ad negativum. Sed Dacandus dicit in W. hoc esse tantum unum peccatum mortale, quia est fructio unius præcepti pro una die, sed tanto gravius, quanto plures vicibus comeditur ille die. Et istud communis tenetur. Et hoc, nisi novo contemptu plures comederet: quia tunc veram esset dicitur Iovinem.

X. Quæst. III. An qui inadvortens ieiunium frangat, tenetur illa die, cum advortens, ieiunium servare? Resp. Quod dicendum sit, patet ex dictis in superioribus questionibus. Nam omnes illi quos allegavimus, in consequenter loquuntur, sustinent hanc non teneri eo eadem rationem quam supra explicavimus; nimirum quod destructa ieiunii forma, que est unica comestio, non potest amplius ieiunium servari. At nos rationis huius manifestam fallitatem satis superque ostendimus. Nunc tantum addo, advertarios, ut defendant comedentem carnes non teneri ad ieiunium, docere, abstinentiam a carnibus esse ieiunii essentiam, cui accedit unica comestio: nunc autem, ut propugnent non teneri eum quibus comedit, ad ieiunandum, docere, in unica comestione sitam esse ieiunii essentiam, quæ subsistat, possitque non ad observantiam ieiunii. Pro commodo enim inveniuntur variant ieiunii definitiones: Sed hæc omnia tam prolifera sunt. Idcirco paucis dicimus, eum qui ex ignorantiâ ieiunium fregit, cum primum animadvertit ieiunii legem violare, ad illius observantiam teneri ob evidentes rationes quas in superiori questione dedimus. Si enim qui scienter violavit ieiunium, tenetur eo quo potest modo, illud secundum alias partes observare; potiori iure ad id obligatur qui ex inadvertentia illud transgressus est.

XI. Quæst. IV. An interruptio unica com-

estio ieiunium frangat? Quis diciturum de famulo mensæ inferentibus, lectibus, & sic qui pyra, poma, & arvas comedunt ad secundam frim? Respond. Qui surgit et mensa animo redeundi, & refectionem continuandi, ieiunium non frangit, si, peracto negotio, refectionem resumat: quia moraliter unica refectione reputatur. Quodnam spiritum interfecto debeat inter has duas comestiones partes, non una est sententia. Sanchez in select. disput. li. i. nom. 4. dicit hoc admitteri. Sed hoc spatium, tamquam nimis longum communiter reprobat. Didimus hanc intervallam assignant congruentius, & communius alii. Ut mihi videtur, id arbitrio prandium relinquendum est. Nam maior, vel minor necessitas tractandi aliquid non levis momenti negotium, sicut potest a ieiunio exulare, sic longior, vel brevior comestionis interruptio permittere valeat. Qui vero surgit et mensa animo non resumendi refectionem, ieiunium frangit, si, peracto negotio iterum comedat: quia non amplius censetur unica comestio. Qui credit prandium finitum, involvique inappalliam, & alio novo serculo producto comedat, non violat ieiunium: quia ad veram unicam comestionis interruptionem requiritur physica cessatio a prandio, seu crama; nec sufficit sola intentio. Qui tandem et mensa surgit ob imminens aliquid negotium, mensa intentione præmissa de resumenda, & continuanda, expedito negotio, refectione, eo quod ad id non advertit animum, si multum temporis non interfuserit, videtur posse resumere refectionem; lecus qui deliberato animo non resumendi refectionem et mensa abcedit: quoniam tunc & physica interruptio, & intentio concurrunt simul. Hæc omnia tamen iudicio prudentis viri relinquenda sunt: quia diversæ circumstantiæ occurrere possunt, ut varias exigant resolutiones. Qui mensis intervient, live sint Religiosi, live famuli, ratione istius servituti nequeunt quidquam cibi ante prandium capere; quicquid in opusculum auti afferant: quoniam etiamquid officium non videtur inapte natura sufficiens ratio interruptendi refectionem. Si vero aliquid peculiariter stomachi debilitate laborarent, atque notabile detrimentum ex prandii dilatione subirent: tunc aliquid cibi sumere possent, vel prandium anticipare. Qui poma, pyra, uvas, similesque fructus, etiam ad extinguendum frim, comedunt, ieiunium frangunt: quia eiusmodi fructus sunt verus cibus, & ad nutriendum sunt ordinati; quicquid in contrarium afferat Pasqualis de-

ci.

est. cxxxvi. Sola materia parvitas excusare potest, vel manifesta necessitas, quæ legem non habet. Hæc est communis Theologorum sententia, quam docet S. Antonius II. Par. tit. vi. cap. 11. §. 9. *Siua comestio frugum ieiunium, eorum scilicet quæ communitur ieiuni sumi in cibum; ubi etiam fructus cerealis, pira, & quæ compatiuntur, quæ in loco refectioem assumuntur, ut in proculis, & in cerea: & herba ieiunij, quæ laici Petrus herbas vescebantur. Coquant tamen proculare licite valet cibos, dummodo id non fiat in fraudem ieiunij.*

CAPUT XIII.

Resolvitur res alia quæstionibus super iis quæ totius consensu adversantur.

Quest. I. An qui in die ieiunij quidquam modicum cibi sapient comedit, in tantulum quantitatem tandem comedere, ieiunium frangat? Resp. Communis Doctorum sententia docet, hunc peccare mortaliter contra præceptum de observando ieiunio. Et sic declaravit Alexander VII. qui hanc propositionem damnavit. *In die ieiunij qui sapient modicum quid comedit, est tantulum quantitatem in fine comedere, non frangit ieiunium.* Ratio evidens est: quia aquæ omnium legi materia nobis prohibita, sine simul, sine diuina ponatur.

Quest. II. An incitatus ab amico in die ieiunij, ut potum, vel aliquid cibi capiat, peccet, ne tantulum comedat, illud comere? Resp. Auctores non hinc citius respondent huc quæsitio. Nam alibi nulla facta distinctio, aut hinc peccat mortaliter; alii venialiter; & alii nullo modo peccare respondent. Dico primum. Qui invitatus ab amico comedit ne turbatus appareat; & ubi procul agit contra præceptum ieiunij, quod unicam permittit commelionem, a quo præcepto officium urbanitatis, & amicitie non exultat. Lex enim amicitia subiecta est: debet legi Dei, & Ecclesie: nec urbanitas erga amicum iniuriam præcepto ecclesiæ inferre debet. Hinc proverbij loco dicitur: *Amicus usque ad aras.* Dico secundum. Si invitatus comedat quantitatem modicam, peccat mortaliter: si quid modicum manducet, peccat venialiter. Hæc comperta sunt natura sunt.

Quest. III. An sine fractione ieiunij aliquid nisi sumere liceat, utres quoties libenter, ne potus necet? Resp. Diana coordinat. *Tom. II. resol. 98.* afirmativam opinio-

nem defendit. *Et hoc est, inquit, intelligendum toties quoties libenter; dummodo id non fiat in fraudem ieiunij, sed ne potus necet.* Hinc sententia accedunt plures alii. *Caramuel in Theol. Reg. num. 916. Leander tract. v. disp. 8. quæst. 8. Viguierus de Iustitia. Theol. cap. 111. de temp. §. 3. Cardinalis Cozza Tom. de ieiunio. Part. 111. artic. 1. dub. 3. ubi auctoritatem asserit D. Thomæ de Ieiunio ex 11. Sent. dist. xv. artic. 4. in confirmationem sue sententia: cum tamen non verbum quidem proferat Angelicus quod favore potest prædare opinioni, quæ fave nimis laxa nobis videtur. Quare contrariam sententiam, tanquam unice veram, hinc quoque quam defendunt Caietanus 2.2. quæst. 68. 111. artic. 6. Salmanticenses tract. xiiii. cap. 11. par. 3. §. 2. num. 68. & laudant Sanchez, Abulenium, Villalobos, Bonacium, Layman. Claritas tamen gratia distinctio præmittenda est. Si quis, non adfectus vino potando, ardenti siti exultans, quid parum cibi caperet pro sua vice ad evitandum potus nocivum, forte excusari possit. Ceterum quod hoc licitum sit, toties quoties cupit libenter, nos, tanquam evidenter falsum, reprobamus. Et, antequam sententiam nostram fundamus, lobet indicari cibiquantitatem, quam cum pota sumendum permittitur adversarij. Diana docet, posse sumi quicquid vel lex amygdalas saccharo conditas, vel quid simile. Leander concedit quantitatem cibi infra dimidiam unciam, siue cibus iste panis sit, siue fructus, aut quid huiusmodi. Palqualius permittit aliquid infra unciam, dummodo non sit chocolata, cuius dimidia uncia vel semel sumpta ieiunium per ipsum frangit. Quamvisque harum opinionum legimus, si leges notaveris, quantitatem cibi notabilem, & gravem tandem te simpliciter compertum est. Porro, ut videmus, Alexander VII. damnavit propositionem quæ asserbat, posse quemquam Episcopi quid comedere, est notabilem quantitatem in fine comedere. Porro qui sepius bibit, & toties comedit, vel lex amygdalas saccharo conditas, vel infra unciam, aut dimidiam unciam, frequenter quid modicum comedit, & in fine potationum, & commelionum notabilem quantitatem emittit comedisse. Ergo iuxta doctrinam Ecclesie ieiunium frangit. Et sane inter propositionem damnatam & istam aliud discrimen ego non video, nisi quod propositio damnata admittit plures pars commelionem; opinio vero quam impugno, ultra simul admittit plurimas potationes. Igitur, si vera est*

huc

hæc sententia, insignes potatores feliciores ceteris forent. Quoniam illi possent toties quoties bibunt, quidquam cibi capere; & cum frequenter bibant, frequenter etiam bibi possent. Quæ omnia & intentioni Ecclesie, & ipsi naturali rationi contraria sunt. Nec alicuius momenti est limitatio adiecta, quod scilicet libere commeliones non fiat in fraudem ieiunij. Nam hoc est merus verborum latus. Siquidem, ut sepius ex D. Thomæ notavimus, intentio ieiunantis naturam ieiunij non variat. Quoties cibus in notabili quantitate sumitur, itas ieiunio fit, quecumque sit intentio ieiunantis. Concedit D. Thomas, esse, & quantitate sumat per modum cibi: 2.2. quæst. 68. art. 6. ad 3. Ex quantitate Angelicus arguit fraudem. Quoties ergo in repetitis potationibus sumitur, licet divisim, quantitas notabilis cibi, toties iniuria ieiunio irrogatur.

IV. Obicitur, Ecclesia cuique permittit in ieiunio bibere, quoties ipsi libet. Ergo permittit etiam omne id quod necessarium est, ne potus necet. Porro cibi aliquid sumere necessarium est, ne potus necet. Licet ergo erit cuique toties cibum sumere quoties bibit; dummodo id non fiat in fraudem ieiunij. Resp. Concedo (quamvis non pauci, & graves Auctores hoc negent) Ecclesiam permittere extra refectorem plures vini potas ad extinguendum sitim; inficior tamen ipsam permittere plures comediones; sed unicam tantum concedere aio. Qui autem sepius parum cibi capit, non semel, sed pluries comedit. Igitur adversus legem ieiunij peccat.

CAPUT XIV.

De collatione serotina: de illius quantitate, & qualitate: nonnullæ alia quæstiones super hæc materia resolvuntur.

Capite septimo originem, & progressum refectioculæ serotinae explicemus; illamque non adversari integritati ieiunij demonstratum est. Dicitur fuit illi originem hanc collationem duxisse a Monachis, qui in ieiunij, a sua tantum regula indictis, ante, vel post colloquia sua spiritualia, quæ collationes dicebantur, aquam bibebant. Hæc bibendi facultas etiam ad ieiunia quadragesimalia extensa fuit, cum Religiosi ob laboris delatationem potu indigebant. Usquequidam ieiunium solvi consuevit vel

vespere, vel hora nona, seu tertia postmeridiana, collatio serotina nihil præter potum aquæ, vel vini admittit. Aliquando etiam electuaria, at tempore divi Thomæ Aquinatis, iumentur per modum medicinae. Retroacta æcena, seu prædica ad horam tertiam, iam tum collatio aliquid cibi admittitur cepit. De hæc itaque serotina collatio ne sequentes quæstionibus resolvatur.

II. Quæst. I. Quantum cibi sumi possit in collatione serotina? Resp. Antequam quid ipe sentiam profero, brevissime ob oculos ponam incidium, & progressum quantitatis cibi sumi consuevit in hac collatione. Ut dixi, sub incitum, & usque ad quartam decimam Ecclesie. Incellum collatio nihil præter potum admittit. Secundo decimo quantum labente, & quindecimo incunte, præter potum, fructus, & herbas sumere in serotina refectioculæ Christiani ceperunt. Tempore sancti Antonij licitum solummodo erat sumere vel herbas, vel fructus, vel electuaria, ne potus noceret. Uti sumendum panem nondum erat inventus. En verba sancti Archiepiscopi II. Part. tit. vi. cap. 11. §. 9. *Cum commentis usas Christianorum sit facere collationem de sero, aliquid parum sumere cum potu, sicut alia consideratione, quoties non intendunt sumere per modum medicinae, ne scilicet vinum necet, sed ieiunium consuetudini, quæ ea ratione videtur introduci; pie est interpretandum factum eorum, & excusandum: & hoc, nisi sumerent in quantitate notabili, vel de pluribus generibus fructuum, vel fructus ad nutriendum. Et quæ panis est principalis cibum ordinatus ad nutriendum, omnino congruum videtur panem sumere. Sumere autem bacellam panis frangit ieiunium. Neque hoc tempore consuevit obtinebat sumendi collationem ad nutriendum. Quoniam D. Antonius ait excusandum esse, & pie interpretandum factum illorum qui non intendebant sumere collationem per modum medicinae. Sola bacella panis ieiunium frangebatur. Similia habet Sylvester, qui habente lœculo quindecimo, & sextodecimo ingente florbat, verb. ieiun. num. 10. De collatione serotina generaliter sitendum est, quod quædam sunt quæ nec sumuntur, nec sunt ordinata principaliter ad nutriendum, licet nutriant aliquoties; ut panis etiam vini, & electuaria, & alia medicina. Quædam vero sunt ordinata principaliter ad nutriendum, quæ in cibum sumi consueverunt; ut panis, & secundum Petrum de Palude fructus, & herba, & principaliter panis. De primitis ergo, & de secundis,*

huc

excepto pane, non est dubium quod licite de fera sumatur causa medicina, id est in necesse potus; licet non per modum cibi. Sed, si non sumatur per modum medicine, secundum diversitatem, pie interpretandum est ratione consuetudinis, que eo de causa videtur introduci; quod etiam sentit Pavonitinus... Unde, quia circa hoc legem altam præter consuetudinem non habemus, dico, quod, ubi est consuetudo, licite sumitur panis, si aliter non habetur, vel, si habetur, illud stomacho nocet, et non reparat sufficiens contra potum, hinc etiam licet, ubi est consuetudo de non sumendo pane, ipse in foro consuetudo consuetudo non obligat, nisi in quantum legislator intendit; ut patet ex dictis supra. Consuetudo §. 13. qui non intendit ut sine pane bibas, quando sive pane potus, quo ininges, obest; ut quia fructus non habes, vel, si habes, non habes stomachum fructibus opportunitum. Similiter scribit Caietanus 2. 2. quæst. cxviii. artic. 2. Licet prescis temporibus non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas, aut buccallam panis, ne potus laeret stomachum... hoc tamen omnia licita sunt per modum medicine in vesperis potu, fructus colligite... Deservendum tamen est consuetudinem fore, si fructus, ubi non convenit sumi panem, non sumatur sua rationabili causa, puta quia fructus nocent, aut non habentur, aut non possunt contineri detentibus. Temporis tamen tandem obtinuit consuetudo sumendi panem. Nam, ut supra dictum est, D. Carolus Borromæus concessit per hac serotina refectiunculam unciam & dimidiam panis, ac vini poculum.

III. Quantitatem panis, quam per serotina cenula definit S. Carolus labente seculo sextodecimo, ineunte seculo decimo primo, augere coeperunt christiane. Ethica traditores. Iam enim hoc tempore collatio sumebatur, non solum per modum medicine, sed absolute per modum cibi, ut testatur Atonius Tom. II. Lib. VIII. cap. xviii. quæst. iv. ubi inquit; Fætor quidem illam primo vesperie cause somni accipimus, & idcirco etiam indigent. More tamen, & consuetudine introductum est, ut ea absolute, & simpliciter utatur. Idipsum confirmat Lellus Lib. IV. cap. 11. dub. 2. num. 11. Item sumentes collatiunculam vesperinam, etiam si id faciant non solum ne potus nocent, ut olim, sed etiam aliendi causa, & absolute potus: quia consuetudo permittit. Hoc gradatim videlicet de collatione per modum medicine, ad collationem per modum cibi, consensum quantitas cibi aucta fuit. Sub initium bolus pa-

nis; deinde uncia cum dimidia, ut ex dicto Carolo retulimus; tandem, seculo decimo septimo ineunte, in controversiam pennis Theologus hac quantitas venit; & ex eorum contentione augmenonum reportavit, Grassius I. Part. desol. Lib. II. cap. xxviii. num. 29. cum aliis tres uncias cibi permittit, & nil amplius. Atonius Lib. VIII. cap. xviii. quæst. viii. permittit tres, vel quatuor uncias panis. Lerana cum aliis in Summ. 99. Reg. 206. Ieiunium quatuor uncias cibi concedit. Adolpheus in Summ. tract. 3. cap. 111. cum aliis quantitatem cibi serotini extendit ad tres uncias. Leander tract. v. disp. iv. quæst. 111. Caltopolans Tom. II. tract. 1. disp. 111. §. 2. n. 7. Diana tract. vii. resol. 116. amplificant ad octo uncias. Addit Leander quæst. xiv. cum qui definitur octo unciarum quantitatem per unam, vel alteram unciam excederet, non fructum ieiunium. Insuper iuxta ipsum Leonardum quique potest has decem panis uncias aquæ immiscere, & coherere per cochleam papparium: quod sane iter circiter viginti & amplius unciarum, sufficiens ad oppellendum quælibet mediocre ventriculum, prandio antecedente præoccupatum. Reginaldus Tom. I. Lib. IV. cap. xv. dub. 10. num. 185. Füllinger Tom. II. tract. xxviii. part. 11. cap. 111. quæst. viii. n. 32. cum aliis assignat quartam partem ordinariæ cæne, quam ieiunantes sumere solent tempore quo non ieiunant. Alii præduntum iudicio totum relinquunt. P. Magister Milante in exercit. xxiii. in proposito. Alexandri VII. de collatione serotina hæc scribit: Ut cenula ista innocua sit, debet esse modica, ita nimirum ut octo unciarum pondus ordinarii hanc excedat quantitas illa que per refectiunculam sumitur, ita quidem universum viri quæ pietate, qua doctrina polletens docent, & ad praxim reducent. Dixi ordinariæ, quia ista esse cenula poterit esse maioris ponderis, quando videlicet aliunde majori eget nutrimento. Hæc domestici Scriptoris opinio laxissima est, & improbanda.

IV. Paucis pertraxi que tum antiquis, tum recentibus Auctores hac de re scriperunt. Quid porro mihi dicendum est in tanta opinionum varietate, ubi principia certa designantur, & ubi quique per arbitrio mensuras auget, minuitque? Ut consilio tollatur, & aliquam regulam que tum à laxitate, tum à severitate, quoad ferri potest, declinet, assignemus, ea primum omnium indicabimus que vel ab ipsius benignioribus Casuistis respiciuntur. Diana, Salmanticenses, & alii in magno numero impro-

bant

bant, tanquam laxam & improbabilem, opinionem que per collatione serotina quartam cæne partem assignat. Nec aliquid probabilitatis eidem conciliat lepidia & illa responsio P. Patrini Spoter, qui in append. ad 3. præcep. Decal. sect. 2. num. 26. hæc reperit in defensionem laxæ opinionis, quam sibi adoptat. Mistant illi Germanis tempore ieiunii suam calicem calicem, cibum, & vina pinguis, fructus, & confecta &c. & ieiunium vinum cum ipsis. Communi opinio inter recentes Casuistas illa est quæ octo uncias panis, seu cibi permittit. Er hæc est etiam post illam que permittit quartam cæne partem, omnibus laxior. Secundo animadverto, consuetudinem legitime introductam posse variare ieiunii formam. Tertio admitto, consuetudinem investitam esse sumendi collationem serotinam. Concedam, hanc collationem, nemum tolerari, sed & appetitam esse. Tandem consuetudinem introductam esse, ut in hac collatione aliquid cibi, præter porum, nempe panis, & fructuum, seu herbarum, sumatur. Veram illa consuetudine approbata est quantitas illa octo unciarum, quam per arstitio assignant plures recentes Theologi. Quin etiam quantitatem vere Ecclesie consuetudinis advertari facile colligitur. Quandoquidem sancti Episcopi, ut Antonius, Caietanus, Carolus Borromæus, alique, qui præfate collationis originem, & introductionem propinquiores fuerunt, oppositum aperissime docent; & dantes panis non permittant, Theologi, qui his Sanctis vel suppare, vel viciniores fuerunt, tres, vel ad summum quatuor uncias panis concedunt.

V. Ut itaque, sicut præmissi, media ego via incedam, opiniones, que sive quartam cæne partem, sive octo uncias permittunt, renicio, tanquam laxas, & ut ego arbitror, à vera consuetudine Ecclesie exhibitates. Patululum quoque, quin plitquam paululum, ab antiqua recedo severitate; & sanctis visis medicis, ut ita dicam, iustis consuetudinibus tenatis, gravioribusque Theologis accedere volo. Duas uncias panis, & unam unciam aut amygdalium, aut ficum, aut nucum, detractis corticibus, permittentem in collatione ieiunia. Hæc sententia minus recedit a Sacerdotum doctrina, & præciè simul ætate humanitati indulget; sed indulgentia ita moderata est, ut à laxitate recedat. Non negaverim tamen, iuxta varias corporum constitutiones posse aliquid quantum præfatum regulam relaxari. Quamobrem diu in ea sui opinione, nihil

videhæc statumendum esse super illius collationis quantitate. Sed experientia didicimus, nimirum periculosè laxitatem, & etiam servatam obnoxiam esse sententiam illam quam nihil statuent; omnia autem iudicio reseruit. Ex ea quoque magna confusio in ieiunio observantia legitur. Nam Christiani, vel quia audiunt, vel quia legunt Calullos alios permittentes octo quantitatis uncias, alios concedentes quartam folite cæne partem, ex his opinionibus unam certam efformant, & quique ferre eorum Theologus factus, peculiarem usus collatiunculæ mensuram sibi præfinit; atque eo deinceps, ut asserat factis esse ad ieiunium, si a cenula serotina cum fame assurgant. His omnibus serio reputatis, congruum estimavi regulam assignare, que & consuetudinis non adeo vetustæ, & Sacerdotum præcis imaginem quandam referat, & laxitatem aditum præcludat. Præfata regula committit intersere omnibus potest; hæc aliquid ratione peculiaris constitutionis, possint aliquantulum ab ea recedere; sed, ne multum aberent, ad eam respicere debent. Et quamvis plures Casuiste nimis rigidam eam appellent, non ob id minus vera est; immo character ferè veritatis eius ob temporum calamitatem est, quod panis illam amplectantur, plerique laxas opiniones suscipiunt. Quapropter iure asserere poterit Diana coordinatis Tom. IV. tract. vi. de col. 116. Cum quantitatem unciarum cæne illa collatione, licet non esse statum sit; in hoc puncto non multo debemus adstrictiores, quæ talen quantitatem ab omnibus cum acclamatione, & brachiis expansis sustinendam esse video. Dicat, quæro, Diana, qui sine ita omnes qui cum acclamatione, brachiisque expansis hæc tam fulmineam opinionem? Nam omnes tum Patres, tum Theologi, quin ex Scriptorum relatione omnes Christiani qui vixerunt ulgus ad seculum decimumseptimum, hanc opinionem verbo & opere improbarunt. Qui sunt ergo illi omnes? Non graviores Theologi, & sanctiores viri? Nimis gentium. Er tamen idem Diana in laudata declatione inquit, consuetudinem illam que viget apud parvam numerat, non esse regulam ieiunii, sed illam que viget apud viros bonos, & conscientia timoratos. Confitero ergo Ecclesie vel ferotina collationem. Confitero Ecclesie certissime faveat parvæ quantitatis cibi sumendum. Soli recentes Casuiste propugnant, ut licitam, magnum octo unciarum quantitatem. Hanc opinionem brachiis expansis, & ore

apet-

aperto, & palato acclamante, suscipiunt Christiani manus pri, & iudicij. Ceterum & omnes, non solum antiqui, sed etiam nostræ viciores Sancti, ac Theologi, insuper & videntes tum pri Christiani, tum docti Theologi præfatam opinionem improbant, & sententiam quam nos docemus, confirmant. Neque ob id sigilli vel legeri haberi volumus. Quia in omnibus his que postsumus scribere, in benivolentiam partem propendimus: semper tamen a laxitate declinare studuimus. Sed de hoc iterum infra ferre reuertetur.

VI. Quæst. II. An præstata cibi quantitas collationis serotina, uel licet postea in periculo Natiuitatis, & Resurrectionis committatur? Resp. Communis opinio leuitiorum allegat consuetudinem obstruere ieiunium in periculo Natiuitatis Domini collationem quantitatis duplo maioris quam alii diebus. Ubi hæc consuetudo viget, dubio procul licet erit eiusmodi maiora quantitas. Sed difficultas est, num reuera hæc consuetudo vigeat: de qua re penes ipsos Auctores fides est. Venetis, ubi episcopus scribo, consuetudo illi hæc, quantum mihi scire licet, certe non obtinet. Sed ut ut sit, res tanti momenti non est, ut maiori egeret discussione. De eo aerius disputant, num licet quando periculum Natiuitatis incidit in diem sabbati, & festum Natiuitatis in diem longæ, licet maiore uti collatione. Et in hoc secundo puncto non ita se in primo conueniunt. At episcopus, sicuti prius, ita hæc secundo respondendo, standum esse consuetudini, quæ, ubi viget, licetiam redere potest in periculo, & Natiuitatis, & Resurrectionis. Peccosiosus, & Natiuitatis S. Ioannis Baptistæ maiorem collationem. Sed, ut dixi, me fuisse hanc vigere consuetudinem in his nostris regionibus. Et certe in periculo S. Ioannis Baptistæ, Paschæ, & Pentecostes non obtinet. Inquirunt etiam, num consuetudo illi hæc faveat Regularibus. Sed ego non video cur fustigari non debeat, ubi reuera viget, Regularibus, quemadmodum laicis, quemadmodum illorum Regula expressè id non prohibeat: sicut consuetudo comendandi, in eadem in Quadragesima in his regionibus ubi obtinet, tum laicis, tum Religiosis faveat. Et ea ut velim, Alii ubi ubi viget differunt in præfatis periculis conam ad vesperum, & suscipiunt mane collationem: quo in calu communi negant, licetiam esse excedere contentam quantitatem dietæ refectiunculæ, quam sero sumptam abundantiore esse permittunt ob laborem nocturnarum vigiliarum: & hæc ratio evanescit cum mane, committatur prandio in cenam, collatio sumitur. Denique inquirunt, an possit uti privilegio istius consuetudinis sumendi maiorem collationem ille qui vovisset ieiunare die veneris, vel altero die, si in hos dies pervigillum Natiuitatis incideret? Adhuc alii; & alii negant. Sed hæc mihi levia mihi videntur. Quare breviter dico, quo vovet ieiunium, vel qui pro lucrando lubitio ieiunium, non possunt uti dicta maiore collatione: quia illa maior collatio, non cœnula, sed cœna est, nec vero ieiunio conueniens. Quapropter ubi viget hæc consuetudo, illo die reuera fideles non ieiunant, quia ieiunio pro tali die derogavit. Voto autem obstricti, & lucratis lubitum ad verum ieiunium tenentur: idcirco maiorem illam collationem sumere nequeunt. Ex quibus colligit, quam rectè scripsisse laudari Auctores, si quis ieiunium, num conseruando non ieiunandi in periculo Natiuitatis Domini, aliarumque solemnium altitudo invaluerit: quam consuetudinem forte nullibi reperissent.

VII. Quæst. III. An, si quis excedere in quantitate serotina pro collatione serotina, ieiunium ieiunant? Resp. Diana coordinatus lib. II. tract. VI. res. 123. Leander tract. V. disp. IV. quæst. XXV. dicit, excessum duarum unciarum supra octo uncias, quas pro collatione serotina assignant, non frangere ieiunium: quia, dicitur, ex hoc ille loco parvitas materia habendus est. Sed alii communiter asserunt, quod due uncie excedant limites parvitas materie. Verum, sicuti ego supra reprobavi quantitatem octo unciarum; ita nunc reitico hanc excessum: & id quod iam dixi, reprobam, nempe non posse assignari quantitatem mathematicam istius collationis, sed solum regulam quædam, que neque a veteri consuetudine nimiam recedat, neque ieiunium in rectoriam tempore laxitatem declinet: quam regulam supra determinavi; ubique addidimus pro varia corporum constitutione potus paululum quantitatem illam vel minui, vel augeri. Quoad quidem ratio introducenti eiusmodi collationem fuit solamen nature, ut nempe homines possent ieiunium capere, atque corporalia munia obire. Quare ea cibi quantitas que satis fit ad excedendas, licet cum incommodo, & molestia, que a ieiunio inseparabilis esse debet, nature functiones, & inquam, quibus contentus esse debet. Et licet lib

ini-

ignitum quadragesimalis ieiunii ob stomachi vacuitatem difficile ieiunium caperet, non propterea illico collationem augere fas esset: sed oportere ut conseruaretur difficultas illam exercitio, & assuetudine devincere. Quod si post congruam experientiam victoria non poterat, led corpus nobiliter debilitate langueret, natura succurrendum foret, & iuxta prudentis, & evangelicæ benignitatis leges quantitas cibi augenda.

VIII. Quæst. IV. An in collatione serotina non solum cibi quantitas, sed etiam qualitas attendenda sit? Resp. Bonacina disput. ult. punct. 3. num. 3. docet quantitatem, sicut qualitatem, attendendam esse. Obsecra tamen, inquit, in secunda refectiunculæ uel ter tertia præberi cibi qualitatem, sicut in ventriculo quantitas. Quamvis enim communiter usu recipimus sit, ut in secunda refectiuncula sit ieiunium ubi quibus in die ieiunii ex seime ante, vel post prandium, ut sunt uicia, nucis, poma, vel alia ex saccharo, aut melle confecta: licet tamen potest fieri ieiunium; modo non sit ex coctis cibis, qui tempore ieiunii interdiciuntur. Porro etiam comedi pisciculos, aut exigua pars piscis maioris: immo multæ aliæ res in eadem refectiunculæ degustari possunt. Sententia Bonacinae accedunt alii pauci Catholici. Contra tamen auctorem sententia communissima est, nempe cibos, quos consuetudo in hac collatione concedit, esse determinatos, minime vero cuiusque generis. Alioquin, si licitum foret sumere indiscriminatim præfatam collationem ex quovis cibo quadragesimali, liceret etiam sumere ex cibis compositis, & concretis ex piscibus recentibus tritis, & ex aromatibus, & uti lacte amygdalarum, a liove iulculo, stillato ex acipiente, tructa, aliisque optimis piscibus: quorum, similitudine ciborum unica uncia plus nutrit, & satiat quam multe uncie herbarum, & lactium. Porro quis est uncias sumi posse coctas, immo decem, ex dictis cibis, quia ieiunium frangatur? Nemo sane, nisi christianam legis penitus inscius. Explora itaque hæc sententia, tamquam manifeste laica, respiciendum superest, quinam cibi permitti sint, & quinam vetiti in præfata cœnula.

IX. Quæst. V. Quibus cibi serotina in collatione serotina permitti? Resp. Iuxta communissimam, veramque sententiam sunt panis, sicca, oler, nucis, herbe crude, dulcioria, uel bellaria, idque genus similia. Quoniam huiusmodi cibi eorum non sunt qui naturam

sustentent, & consuetudo, que collationem introduxit, nos quoque cibos sumendos in vestit.

X. Quæst. VI. An licitum sit in collatione serotina sumere cibum compositum ex assuetudine, nempe panis, herbis, sale, & alio conditum? Resp. Leander tract. V. disp. XX. quæst. XXXV. & XXXVII. cum alii Caluisti asseruerint defendere sententiam, Quia, inquit, panis immixtus aquæ, aliisque simplicibus, non plus nutrit, quodam quantitas non auger, ac nutrit, si solidus, & separatim sumatur. Hæc siquidem mixto nihil substantiæ addit, nihilque novi nutrimenti. Cur ergo licitum non erit, servata quantitate, eiusmodi cibos elutatis miscere simul, & per coctionem componere? Hæc omnia meta inventa sunt, ad extenuandam ieiunii formam, & ventriculo indulgendam excogitata. Quare hanc opinionem, ut evidenter falsam, reiecitum. Et, ut omnibus illius falsitatem composita fiat, primum omnium explodendum est illud, quod, tamquam certum, obtrudunt, videlicet, aquam non nutrire. Quandoquidem, licet aqua a natura intrinseca sit ad siccum extinguendam, & cibum alterandam, ac per corpus distribuendam; artem certam est, atque extra omnem dispositionem, aquam aliquo modo hæc natura nutrire; ut experientia constat, & sententia Medici ferunt. Quia postea dicendum de aqua, cibis nutritiis immixta: Quis negare ausus fuerit, cibum concretum ex pane, aqua, sale, & oleo, & per coctionem compositum, non magis nutrire, & corroborare, quam si panis solus, separatim comedatur? Sed, quia effectus istius maioris nutrimenti, vel substantiæ nobis ignoti sunt, his relictis, libet rationem evidentem proponere, nisi tribulatio obnoxiarum. In cibo collationis serotinae id maxime considerandum est, quod sumitur expellit, & quod omne ieiunium incommodum auferat. Porro cibis compositis modo dicto, siue parum, siue multum nutrit, tamquam certe repellit, nullam quasi ex ieiunio molestiam experiri potest, nullumque panis incommodum. Ieiunium eo spectat, ut moderata fame carum, & concupiscentiam subigat. Accipimus nunc quinque, vel sex uncias panis, & duas uncias aliarum rerum stultitiam; deinde aquam proportionatam ad componendum cibum: que aqua, ut proportionata sit ad congruam coctionem, erit viginti circiter unciarum. Compositum itaque consistat viginti octo uncis. Demme, si vis id quod coctio consistit. Semper

per remanebant circiter viginti uncie papari, seu illius cibi compoliti. Nonne cibis iste magis implet ventriculum quam si partes separate fuerint? Nonne hominem se-mi contentum; ne dum optime prandium, quasi satiare valeret? Admissa eiusmodi cibo in collatione serotina, ubi, quod, ieiunium vel leve incontinentium? ubi velotus molesta? Et, etribane lectur, notum temporum ieiunium, quod quidam Casuista permitunt. Summo mane lex uncias cibi compoliti ex chocolate, & ex aqua, sub meridie optimum prandium, & sero relictionem cibi compoliti ponderi viginti unciarum concedunt. Sed hoc ieiunium simpliciter reprobat communitate Theologi, reprobat consuetudo Ecclesie. Quid de herbis dicendum? Crede communitate iunio debent, non tamen nequam aliquando, peculiaris ratione impo-nit, coclas sumi posse. Nota, vero ne panem vino immixti, potest? Minime, dummodo moderate hoc fiat. Ceterum, si compolitur ex pane, & vino conteres, licet dictum est de compolito ex aqua, & ex pane, potiori ieiunium frangeres; quia valde magis vinum quam aqua nutrit. Verum, dum quis fructum panis vino madefactum fuit, proprie non dicitur cibis compositis, solidus, & al-terius generis; licet est papparum coctum ad ignem ex aqua, pane, sale, & oleo. Communi sentus hæc omnia distinguit. Ex-trema vitanda sunt. Cicera quoque, fabas, lentes, oryzam, hordeum, & quecumque legu-mina cocta, & condita excelsiora collatione serotina.

XI. Quæst. VII. An in collatione serotina licitum sit sumere pisciculos resectos partes, aliquid butyri, casei, & syrini? Bonaci-pa, ut iam indicavimus, adfirmantem opi-nionem defendit cum aliis paucis Caluistis, quibus novissime accessit P. Sproer in *append. ad 3. præcept. Decal. sect. 2. §. 3.* ubi quodam-modo aversus P. Laymanum, & opusitum sententiam, indignatur. His enim verbis animum suum admiratione desumit. Ego miror Patrem Paulum Layman, aliam bonum Patrem, in hæc sola materia patrio-tis suis fuisse tam auctorem. Hanc sententiam non modo graviores Theologi, sed & benigniores Caluiste improbant, tamquam laxam, & falsam. Et, quia resecti non legit momenti, oportet præteritum duxi in hoc Dia-nam ipsum imitari, qui non modo loca Au-thorum allegat, sed & verba trancribit. Quoties enim allegatur Casuista allequi ven-tri favens, illico fides adhibetur; sed, si ad-versus galiam citatur, non tam facile credi-

tur. Referam primum omnium que scribit Diana coordinatos *Tom. 1. res. 116. num. 4. & seqq.* Aliter in dicta collatione sub-crene peccati mortali gravitatem licetiam non posse fieri in piscibus, ovis, & aliis lachrimis, seu cibis substantiislibus in coena manducari solitis: & ratio est manifesta: quia, ut dictum est, collatio est licita propter consuetudinem: sed con-suetudo, que introduxit dictam collatio-nem, non solum præscripsit, & præscri-bit quantitatem, sed etiam qualitatem ciborum; namquam vero per consuetudi-nem in collatione introducti licet cibi qui communitate ordinantur ad sustentatio-nem, & inter ferula apponuntur, ut pisces, ova, & legumina &c. ergo talia manducare illicitum, & peccatum erit. Veniunt, quia multi nolunt hæc verita-tem intelligere, ponant per extensum verba Doctorum. Ex his quos ille recen-set, & ex recentioribus aliquos, ego quoque referam.

Azorius *Lib. VII. cap. VIII. quæst. VIII.* In refectione vespertina solum edi possunt que ante, vel post prandium sumi solent, quales sunt fructus arborum, herbe, & alii quidam fructus leviores sumi soliti ex tantum ratione ne potus thoma-cho noceat, ut proinde sit corporela, si si cibi somantur qui postmodum ad nutriendum valent, qualis sunt legumina, & pisces. Retrahit que docetur *quæst. VII. Reginaldus Tom. I. Lib. IV. disp. XII. dub. 20. num. 185.* In collatione serotina solum edi possunt que ante, vel post pran-dium, aut cenam alias sumi solent, quæ-tia sunt electuaria, fructus arborum, patz hæræ, ova, nuce, pyra, poma, herbe &c. Si enim locus fiat, idem sumantur alii cibi, & qui valent postmodum ad nutriendum, ut sunt pisces, & legumina, non erit refectione, sed ieiunium solven-tur.

Billuicus *Tom. II. tract. xxviii. p. 2. sub 6. num. 36.* Cibi qui communitate ordinantur ad sustentandam naturam, & inter ferula apponuntur, videntur prohiberi esse: tales sunt pisces, ova, item insula ex legumi-nibus, amygdalaro, & humilmodi: hæc enim omnia prohibentur, quia non solent numerari inter cibos ad tentaculæ, sed inter cibos ad alendam, & sustentandam na-turam. Laymanus *Lib. IV. tractat. VIII. cap. 1. num. 9.* Qualitatem cibi in collatione in-temdi aiunt DD. communitate esse fructus, aut

aut herbas, adiuncto etiam pane, vel pi-sciculo, parvo, legendum Azorium; sed ego puto eum legi de pisciculo parvo, qui sumo siccat, vel aceto maceratus sit, qualis etiam inter leviores cibos numerari solet.

Stephanus Fagundes *de præc. Eccles. tract. IV. Lib. I. cap. IV. num. 18.* Consuetudi-ne ubique receptum est, ut in refectione, la soli fructus cum modico panis capian-tur; & hæc consuetudinem excedere non est licitum. Et si aliquid non nihil piscis adhibere solent, id quidem per correpten-tiam faciunt, non per consuetudinem legiti-mam: communis enim consuetudo est, ut fructus modici, & modicum panis in col-latione adhibeatur; non pisciculi parvi, vel tantillum magni piscis: non enim quantitas materic, sed materia prohibetur. Sancius in *select. disp. III. num. 8.* Nec ex cibis ad cenam aptis etiam in minori mensura poterit accipi refectione: obstat enim consuetudo ad id contraria.

Ioseph Angles *de ieiunio quæst. IX. art. 2. dub. 4.* In collatione serotina ne illa fa-miantur que per se ad nutriendum ordi-nantur, quales cibi sunt pisces, ova, &c. tam in his, quamquam simile quantitas non violenter ieiunium, ratione tamen qua-titatis violaret. Vivaldus in *canon. aut. part. ult. cap. XI. num. 23.* In refectione concessi possunt fructuum panis cum pyro, pontioque cum ova, vel paucis ficis, nucibus vel his si-milibus.

Berardus in *Sum. ser. part. I. cap. I. num. 69.* In collatione serotina concessi possunt aliqua electuaria, confectiones, vel pa-uci delicatius, fructus, & herbe &c. que ad nutriendum principaliter ordinata non sunt.

Jacobus de Grassis in *Deif. Part. I. Lib. II. cap. xxviii. num. 29.* Collatio de licet licet potest vel sumendo parum fructuum, vel butyri, vel panis soliti, vel utriusque iuxta morem regionis. Antonius de Leteratis in *Suom. Part. II. cap. XIX. num. 4.* Ieiunans in sero die non debet lumere aliquid commensibile quod in prandio consuetum est sumere; sed ali-quod per modum medicinæ, ne potus illi noceat. Molleius in *Sum. Tom. I. tract. cap. III. num. 24.* Nihil interest, si in pane vel fru-ctibus fiat humilmodi collatio; quamvis de-cessus fiat in fructibus.

Sylvius *2. 2. quæst. cxviii. art. 6. quæst. 2. Conc. Theol. Tom. V.*

Pisces autem pro collatione comedere, ut salomonem, iurium, asellum, & alios hu-jusmodi, non credimus esse licitum. Leander *tract. disp. IV. quæst. XII.* Tam-quam certum mihi respondeo, quod in col-latione non licet ut piscium relictibus. Primo quia consuetudo communis tam do-ctorum, quam vulgarium hominum usque ad hæc nostra tempora oppolitum tenet; ut contra: ergo istam excedere non erit licitum; sicut non est licitum legem exce-dere, nam consuetudo vel legis habet.

XII. Plurimi alii Auctores hæc eandem sententiam sentiant, ut S. Antonius *II. P. tit. XI. cap. 11. §. 9.* Selveller *ser. Ieiun. quæst. 141. num. 10.* Caietanus in *Sum. verb. Ieiun. sed & recentes, Lavourius tract. de ieiun. p. 1. cap. 22. num. 30.* Boia *part. 1. cap. 7. Medina in Institut. Conf. Lib. I. cap. 111. §. 10.* Laurus in *Sum. Lib. I. cap. 11. §. 24.* Ortiz in *Sum. cap. XII. num. 10.* Ioannes Medina *red. de ien. Cardinalis Cozza de ieiun. p. 114. dub. 5.* pleneque alii. Ex quibus omnibus colligit, sententiam Bonacianæ, & Tamburini, aliorumque paucorum esse omnino improbabilem, & falsam; atque adeo in praxi omnino relictendam. Sic con-cidit laudatus Diana. Ex his omnibus ap-paret licet ratione & fundamento contra communitate Doctorum sententiam locutum fuisse Bonacianum disp. ult. ubi alieni in collatione serotina non tam cibi qualita-tem, quam quantitatem attendendam esse. Nam, ut supra ex ore omnium Theo-logorum probatum est, qualitas cibi in re-fectione frangeret ieiunium. Et ita etiam sentiunt plures Patres nostræ Religio-nis, & ex Societate Iesu 3. me de hæc re-consulti. Unde minime dubitandum est, contrariam facientes peccare mortaliter, & frangere ieiunium. Scripsi hæc ad con-primendam adiaciam aliquorum, qui ex auctoritate Bonacianæ contrariam sententiam in praxi consilire audebant; que quidem sententia non est probabilis, sed falsa, quia est destituta rationibus, & est contra communitatem, ut vium est. Ergo &c. Hætenus Diana in citata *resol. 116. num. 23.* Si vel ipsi benigniores, & laxiorum opinio-nem detentores falsam, & improbabilem vancant opinionem que pisces comedendos per-mittit in collatione serotina, quos audebit enim impropterea propugnare, vel aliis am-plexandam consilire.

XIII. Quæst. VIII. An saltem pisciculi parvi, sumo exsiccati, vel sale conditi, ut asæce, camarones, sardine seu accidia, similes-que,

que, possit esse materia collationis serotina? Respondet. Affirmativam opinionem defendit Bonajna cum aliis, quos inter est Henricus a S. Ignatio, quod opter, & sine ullo examine hac de re verba facient, ait Lib. IX. cap. 1. num. 67. posse in suo Belgio sumi piciculus in parva quantitate. Sed contraria sententia communissima est, ut inquit Salmanticensis tract. xxix. cap. 1. par. 3. Scimus. 8. quorum verba illius transcribenda sunt. Sed omnium (sicut) Doctorum serotina docet, non esse materiam collationis piciculus parvus, siue recedens sint, siue sumi fuerit: quia, cum collatio serotina consistat in sero citius qui citius materiam esse possit, ut nullius est consuetudo introducta summi in piciculus parvus, ut testantur Palalibus, Acer, Polavi, & alii infrascripti. Ergo non super nos licet. Uterius: nam picies ex se ordinari sunt ad nutriendam, & sustentandam naturam: ergo eis non licet uti in collatione serotina. Sic Sanchez Lib. 8. conf. cap. 1. dub. 25. nam. 2. Ledelma tract. xxvii. cap. 11. Trullencium in Decal. Lib. III. cap. 17. num. 8. Villalobos tract. xxvii. lib. 7. num. 3. Palmi Tom. 6. tract. 1. disp. 114. par. 2. & 3. num. 6. Lexana verb. Isiam. omnia. 4. Fagundes de 4. Errori. par. 3. Lib. 4. cap. 10. num. 18. Diana par. 2. tract. 13. res. 4. & Bar. II. res. 117. & alii. Idcirco illorum verba transcripsi, quod resolutionis eiusmodi, facti cum sint, plus ad auctoritatem quam a ratione pendere soleant. Doctores siquidem, qui variis temporibus temperant, rectes sunt consensuendi. Porro illi testantur, namquam vixisse consuetudinem sumendi piciculus, etiam sumo excoctos, in collatione serotina. Manifestum igitur est non posse licite sumi praefatos piciculus. Ratio quoque hoc ipsum evincit. Enimvero, si communissima tum antiquorum, tum recentium Theologorum sententia est, prohibito esse in collatione serotina picies magno, & recentes, etiam servata quantitate, si salissima est sententia que statuit, quantitatem, lecus qualitatem attendendam esse in refectione serotina; nulla sane ratio superest que licitos ostendat piciculus parvulo sumo excoctos, vel acro maceratos in dicta collatione. Nam idcirco verbi sunt recentes, quia cibi sunt, ex primaria institutione ordinati ad commodum nutriendam, aliendamque naturam: quapropter nunquam consuetudo Ecclesie eisdem concessit in refectione serotina. An nunquid cibi non sunt, ad nutriendam, & sustentan-

dum naturam eodem modo ordinati, piciculus parvi sumo excocti, vel acro macerati? An sumi, vel acro sumi substantie illis admittit? Quin picies sumo siccati non raro meliores sunt quam recentes: idemque est de aliis piciculis aceto maceratis, qui nunquam solo aceto, sed simul cum aceto, aromatisibus etiam conduntur. Uterius, cur liciti erunt piciculi parvuli, & non magno, si quantitas levior? Sed, nunquid neque duas farinas salitas concederet Respondet, quod plura possent permitti, si ubi haberent, unde summi sumunt: sed quia ad oliscitiam viam aperitur, idcirco nihil est piciculus, siue recentibus, siue aceto, siue sale maceratis sumendum, cum communi Theologorum consensu statas. Ratio enim, ut dixi, aequa, proportione servata, evincit esse illicitos picies magno ac parvos: quia etiam parvi tunc cibi eodem modo ordinati ad nutriendum. Dic, quod, cur licitus erit sumere duas uncias farinarum, si hoc verum duas uncias theani, salinis, anigram, quin etiam crassa lactis, vel sumo, & sale macerata, quae vulgo dicitur herozeta, estque optima? Ob id ergo solum picies erunt materia collationis serotinae, si nomine diminutivo piciculi compelluntur? Cum itaque consuetudine rectis sint absolute in collatione serotina picies, tam parvi, quam magno, tamen recentes, quam saliti, prohibiti intelliguntur: ut communissime testatur Theologorum sententia. Et praeter allegatos Auctores addere iubet Leandrum tract. 5. disp. 11. quæst. xlii. ubi hæc scribit. An saltem licet in collatione uti piciculis sumo siccati, si loque conditis? ... Ut mihi certum respondeo, non posse: quia nec ratio, nec usus circumventionem, & imorate conscientie ad contrarium tacendum urgeat: ut constet, cum sit omnino contrarius. Ex his colliget, communitari opinionem in conspectu nostræ nullo modo esse probabilem, utpote & ratione, & auctoritate destitutam: Quis enim praeter Bonajnam, alioque paucos recentiores eam defendit? Solum utique laudari Caietanum pro illa opinione, eo quod scribit in Summula verbi. Item in lib. 1. cap. Quia ad hoc videtur serotinum refectionem reduci, ut non referat, quid quisque sumat, si modum non excedit. Qui hoc Caietani verba allegant, ut evincant non esse illicitam qualitatem ciborum quæcumqueque ex permittis in prandio, in primis iniuriam irrogant Caietano, quia textum illius truncatum exhibent, & illius temporis consuetudinem ignorant. Tum liquidem disputabatur, num licitus esset in collatione usus pa-

ni, vel tantum fructuum arborum, vel herbarum. D. Antonium, & alii negabant, posse licite in collatione sumi panem; sed tantum fructus. Caietanus licitum utrumque defendebat. Quapropter sic incipit textus Caietani: *Non sumere in refectione parvos panis frangit ieiunium: quia ad hoc videtur serotinum esse. Clarior rem hanc explicat Caietanus 2. 2. quæst. exviii. art. 6. §. 2. ubi sermone habet de omnibus his rebus que in collatione serotina sumebantur. Licet presertim temporibus, inquit, non fuerit forte licitum sumere fructus, herbas, ac bucellas panis, ne potus laeret stomachum, quia ieiunium usque serotinum se est manducatio, ut Auctor dicit: hodie tamen omnia licita sunt per modum medicinae in vesperatio potu, fructu esse sante: quoniam tam consuevit christiani populus ut per unum malicium huiusmodi licet unum utat, quod manducavit. Dixerunt autem non est consuetudo licet; scilicet, ubi non consuevit sumi panis, non sumatur sine rationabili causa, puta quia fructus nocerent, aut non haberentur, aut non possent contineri dentibus. Evidens hinc est, non aliud Caietanum velle, nisi quod tum temporis licitum erat sumere vel fructus arborum, vel panem, parumque referre, quid quisque ex his sumeret, dummodo modum non excederet. Nec in Caietani, nec in cuiusque illius vel Serapioni mentem venerat picium utos in collatione serotina adhibendum. Nondum enim adeo laxata erat ieiunii severitas. Sed de hoc plura infra dicemus.*

XIV. Hinc mirari satis non sinit, P. Thomam Milantem, qui le purgatorio Theologia cultorem habet, in ser. sacris, docere que sequuntur. *Nec scrupulosi quidem Theologus (Craspolus ne Theologus Drana, aut Leander) infirmari audent (te posse velci piciculis recentibus) presertim quia viri prudentes, ac docti, immo Regularium coordinatis esse non videri in scrupulosi ieiunio consueverunt. Vin meliora Audi sequentia. Ut tangeat meam hæc in us proferam sententiam, etiam praesenti discipulis, siu ubi scrupulosi posse etiam magno picies in eadem quantitate permitti videri. ... Unde, bene loqui in prandio licet gustare picies conditas, licet potius in eorum cum debito moderamine manducare. Auctor ille invenitur contra Craspolus, quos Leander appellat: & tamen illorum benigniores tam laxam doctrinam sibi docent. Domestici Theologi aberrationem repeli, ut novum argumentum perhibeam, me non parum studio, sed veritatis amore succentium, molliorem Ethicem improbare.*

XV. Quæst. IX. An, quando in die ieiunii licitum est in prandio edere lacticia, & butyrum, quæ sit aliquod etiam capere in collatione serotina? & respondeo. Doctores qui negant licitum utrumque picium in collatione, negant quoque licitum esse utrumque ovorum, & lactis materiam: quoniam eisdem & ratio, & consuetudo obtinet adversus lacticia, & ova, ac adversus picies. An vero in rationibus læpterrationibus, ubi fructuum inopia est, licitum esse possit aliqui calæ cum pane sumere, res tanti non est, ut de eis disputare debeamus. Parvitas materiam, & necessitas exulare quandoque possunt. Quin alius etiam rationibus, ob capitis, vel stomachi debilitatem, infirmamque corporis constitutionem, praeter communem consuetudinem agere quandoque licet. Absolute tamen ubique collatio serotina sine lacticiis sit oportet. Quare nec patientia, nec alia pasta ex ovis, butyro, ac lacte concrete licite sunt in eadem refectione.

XVI. Quæst. X. An viri nobiles, delectati, Abscatis, Procuratoribus, Lectores, omnesque similes vacantes, sumere possint collationem maiorem quantitatibus quam rectis? Quæstio dicendum de Curia Romana? Respondet. Patrumque deest. xxix. Leander tract. v. disp. 19. quæst. xxviii. & seq. Cardinalis Cozza part. 1. quæst. 6. alioque docent, omnes iudatos viros posse amplius sumere collationem; & pro ratione obstruunt consuetudinem, ac debilitatem corporis constitutionem. Iforum Auctorum opinio non modo improbabili, sed & indigna ut proponatur est. Quandoquidem neque nobilitas, neque divitie, neque recentia praesentibus ab obedientia ieiunii exulare possunt: Ergo neque a sobrietate, in serotino ieiunio servanda. Ut saltem istius opinionis omnino pateat, expendant licet status singuli enumerati. Atque in primis nobilitas nullo privilegio potius adversus legem. Deinde plurimi nobiles foris, & nobilitate constitutionis iurquam multi plebei. Si plures viri graves, delicati sint; etiam plures viri plebei habent constitutionem gracilem, minisque firmam. Potius ergo est allere, nobilitatem statum causam iusticiantem esse auctori collationem serotinam. Sed, siue nobiles, siue plebei sint, si aliqua peccati debilitate, vel incommodum laborum, poterunt plus intinere iuxta Superiorum docti, & prudentis arbitrium a lege collationis serotinae dispensari. Cur vero Advocati, Procuratores, Lectores, omnesque qui studii vacant, possint sumere amplius collationem? Quæram consuetudo licet per-

mitur? Nulla sane. Si enim præfatis omnibus licita esse maioris quantitatis collatio, politici iure licita foret omnibus artificibus, satoribus, barbitonioribus, pictoribus, alioque. Plebei probus, qui artibus magis laboriosius insudant, a ieiunio etiam excusarentur. Pro quibus ergo statuta est regula iuxta octo unciarum? An pro Religiosis? Leander loco citato *quæst. xxx. ait*, posse litos *aspiciuntur respectu suorum famæ, etiam si continuo ieiunio non vacent, dummodo certis horis (nempe quinque, vel sex) studeant, etiam si faciunt recessiones vacillæ, vel si in diuina cantant, aut membris laborent. Concludam ergo cum Caramello in Theol. fund. num. 159. *Epæ. si etiam Religiosos excusamus, qui erant in Ecclesia Romana qui tenebant ministeria iuridica?* Dicantur potius e contrario, nobiles, procuratores, viroque graves minorem præ ipsi plebeis debere ieiunio collationem: tum quod lautius præstant, & exstantur: tum quod minus laborent corpore, & consequenter corpus magis indomitum habere soleant: tum denique quia illi severiore indigere solent penitentia. Qui vero studeo vacant, minus ventum implere debent. Nulla enim ratio, nullaque consuetudo permittit nobilibus, Advocatis, Procuratoribus, & Magistris maiorem collationem quam ceteris Christianis. Una pro omnibus lex: sola infirmitas, vitiumque debilitas, non status diversitas, relaxare legem potest. Considerandum, quam de Cura Romanæ obtrudunt, nimirum, licitum esse in præfata Cura sumere maiorem collationem consueta, inventam est illorum Casulianum quos loco citato *quæst. xxx. recenset Leander. Quin in Romana Cura, ubi sedes est religionis cultus, severius Ecclesie præcepta servari debent, ne inimici nostri obpantur, & exprobrare audeant, Roma scilicet extrinsecus, ut illud Augusti, minime vero tibi subsistere. Neque alicuius status (quos, si tolerant) nunquam approbant Pontifices summi; sed pro virili parte evellere conantur) pro consuetudine legitima opponi valent.**

XVII. *Quæst. XI. An ieiunium si summo mane, vel meridie sumere collationem, præsumptum astat in vesperam?* Respondet Caramellus licentia est, abique ulla causa id minime licitum esse quia non licet ordinem ab Ecclesia sive lege, sive consuetudine statutum & firmatum pervertere. Iuxta vero occurrente causa, nempe urgentis negotii, studii, concionis, itineris, debilitatis, alteriusve rei similis id licitum erit. Si enim iuxta causa a ieiunio observantia excusare va-

let, multo magis ab illius circumstantia poterit. Disputant deinde Auctores, quodnam peccatum perpetraret qui abique ulla causa sine mane, sine meridie lameret collationem, ut sero crearetur. Communiter, & mihi probabilior sententia est, hunc non peccare, nisi venialiter: quia hæc inversio non ferret contra sobriam, vel contra finem ieiunii ecclesiastici; sed tantum contra circumstantiam consuetudine inveniatur. Porro transgressio ius circumstantie legis, non gravis esse videtur. Quod, nisi manifestum esset, pluribus evincere.

XVIII. Patres Salmanticensis *tract. xxxii. cap. 11. par. 2. s. 3. num. 83. ex Villalobis* referunt privilegium concessum Religiosis, ut ieiunantes possint mane sumere collationem, & vespere orare. Sed, quicquid sit de hoc privilegio, de quo mihi non constat, licet ceteri possint ratione itineris, abique privilegio, sumere mane dictam collationem; ita etiam idipsum poterunt Religiosi. Omnes vero fatentur, posse Christianos, omnino ieiunio, & transacto toto die sine cibo, vespere orare. Hæc enim ratione perfectius, & iuxta antiquæ discipline formam ieiunium observarent. Somnare vero mane ieiunium loco collationis ferotius absolute licitum est, nisi aliqua speciale ratio arguat que excuset. Que autem rationes sufficiunt ad hunc ordinem licite invertendum, prudenter esse iudicium.

CAPUT XV.

Consuetudinem, in qua ex doctrina plurium Casulianorum varia ieiunii quod ipsi admittunt, imago vris coloribus depicta exhibetur.

I. Nihil evidentius alicuius feminis consuetudinis naturam proicit quam monacholus parvus ex eodem natus. Caputibus superioribus tenuissimæ doctrinam quam de variis ieiunantibus, videlicet de collatione ferotina, & de portione matutina chocolatis, evulgavit Casulite non parci. Nunc ieiunium formant, que ex præfata doctrina, veluti ex fæmine matris, coningit, ob oculos referre lubet. Fænis illius representationem quoque unice spectat, ut lectorem meum gravissimo periculo probandam in laxitatis maxime extremum subducam. Plura docent Calulite quidam, que ipsam accepta, & fæco benigne probabilitatis delintra, speciosa apparent, ac facillime suis læscemis lectores

capunt, & in errorem inducunt. Verum, si omnes istæ benignitates, & dulcedines simul miscantur, mixtum male olens constituitur. Hæc omnia exemplo conspecta evadent. Docent Casulite nonnulli, licitum esse summo mane, quin per diem etiam, sumere matrem, vel unam eam dimidio, immo etiam duas uncias emellibilis chocolatis, non solidi, sed fæcæ unciis æque ligati. Deinde concedunt appropinquare prandium. Post prandium non modo potum permittunt ad seum extragendum, sed etiam ad vesperam capientiam. Ne autem potum nocent, quiores libis, totæ quiddam cibi, ut fæcæ amygdalæ, duas fæcæ, & similia, benigne impermittunt. Si ab amico invitatus fœcis ad hauriendum, ne turbandum videaris quiddam cibi etiam capere poteris. Vespere tandem resubducendum, quam Ecclesia tolerat in parva quantitate panis, & ieiunium, ad octo uncias cibi cuiusque generis in prandio permittit extendunt. Addunt vero abique gravi fræctione ieiunii se posse supra octo uncias duas alias sumere ratione parvitate materie. Hoc illi docent cibi ieiunio habes, cuiusque is conditionis. Gerunt, si nobilibus, si procuratoribus, si advocatis, si iudicibus, si studiis vacans fuerit, aliquid amplius tibi concedunt, nempe, ut minus, duas alias uncias, scilicet duodecim uncias: quam quantitatem plus minuse pro toto die sufficere, docet Lessius in libro de tenenda sanctitate. Descripti quantitatem cibi quam non pauci Casulite concedunt. Quæritur etiam indicanda est, ut ieiunium imaginem melius adombreamus. Permittit, se posse sumere ex omnibus quibus in prandio concedit vel a lege, vel a privilegio; ita ut non modo piscem, sed etiam lactentia, & ova, si hæc in prandio comedantur, licite capere valeas. Patrumque præfatarum quantitatem, & qualitatem in moderata fœcæ, ut iuridice valeamus mentiam, in opprobrium, saltem lautam. Concedunt etiam iudicati Casulite hæc omnia simul misceri. In primis itaque duas uncias panis sedecimuncias aquæ infundit, & per collisionem pulcrit confectio, cui unciam amygdalarum, quas vel comminuant, vel stillabo, in liquorem permiscebo. Sic paparium illud & palato lapidum, & stomacho subsistentiale erit. Accipiam duas alias uncias panis; apponam patellam manibus quibus, quinguo modo conditi, ponderis duram unciarum; & sperandam duas uncias recentis piscis. Superest adhuc una uncia, quam in fræctibus, aut bellaris tibi dabo. Si vero fueris nobilis, advocatus, censor, procurator, vel studii vacans, duas alias

uncias ameho vel tracticæ, vel accipiaris vel alterius piscis, Et partitorem lactis, si rationes subducere, consensum summam decem unciarum equarum pro plebeis, & duodecim pro nobilibus. Hæc omnia in collatione ferotina iuxta non parcos Casulitas, quos forte hæcque lecturi es, credere vales, quin graviter ieiunium frangas. Nonnemotrolum ieiunium sume illud est? Ubi in hoc ieiunio vel lege christianæ poenitentia velle ieiunium? Quia ubi vel imago ieiunii, sive christianæ, sive iudæicæ, sive paganicæ? Hanc deformem & prodigiosam ieiunium formam minime deprehendens, dum separatim, & sparsim, que præfati Auctores scribant, legitis idcirco omnia simul collata ante oculos tuos obicere vultis, ut unico conspectu videre possis quo laxitatis tandem devoniant iactata quorundam recentium benigna iactata. Si suspicaris, aliquid a me per exaggerationem dictum fuisse, revolve superiora capita, tibi Auctores, & loca, in quibus, que recentis docent, indicata comparas. Nihil fæcæ iterum eorum nomina adducere, ne ipsi invidiam concitare viderent. Ceterum nil admodum, nec verbum quiddam addidi, quod illi expresse non tradant. Hinc non modo concipias, velim horretum maximum adverte ieiunium quod quidam recentes Theologi docent: sed regulam in mente tua statuas cupio, parum videlicet fidei asilandum hinc, similibusque Auctores, iuxta Emericum explicitibus christianam. Neque humilissimi in hoc sensu accipias velle, ut eos te discipulum animique humilissimè, suspicatis. Ab his hoc. Sed in animo tuo infundit velle, eos tales opinionem sine examine, sine delictu, bona fide (quoniam iam ex aliis casu transibunt) docere, qui a veritate evangelicæ via te deducunt, & in errores gravillimos te continent. Exillimarunt illi esse probabiles opinionem quæ docere, ut facillimè redderet ieiunium observantiam. Sed, ut ego quidem arbitror, adeo laxa sunt, ut ieiunium Catholicum de medio tollant.

CAPUT XVI.

De hora quo per refectorem in die ieiunii accipienda, præfata est. Quodam peccatum committit qui notabiliter eam anticipat.

I. Ieiunium, sive veteris, sive novi fœderis, semper habuit horam præfixam, quæ semel in die comedi statutum vel lege, vel consuetudine fuit. Iam supra ostensum

est, tum Hebraeorum, tum primas Christianorum velare tantum ieiunium solvere contuivisse. Hæc porro disciplina temporis tractu variatione obnoxia fuit; & hora, non, seu tertia post meridiem ieiunium solvi ceperunt, celebrato tamen officio vespertino. Disciplina hæc vixit usque ad seculum quartum decimum. Siquidem exierit hoc tempus hora solvendi ieiunium retractata est ad meridiem, id est ad horam sextam, qua hora nunc ieiunium solvitur. Regit tamen etiam nunc differri primum usque ad nonam, vel vespertinum, non solum abique culpa fed tamen maioris licenti hæc: tale enim ieiunium magis congruit antiquæ disciplinae. Licet tamen etiam solvitur hora meridiana, quæ comestio totius Ecclesie id permittit. Hæc hora meridiana computanda minime est modo mathematicæ, & individua, sed moralis, ut loquitur D. Thomas 2. 2. quæst. 147. art. 2. ad 2. Ad ieiunium requiritur hora definita, non secundum substantiam expirationis, sed secundum gradum estimationem. Sufficit enim quod sit circa horam nonam nostro vero tempore circa horam sextam, id est prope meridiem. Quare docent plures, ieiunium nunc solvi posse hora, sere indicata ante meridiem iuxta horologia Transalpina: quia etiam hoc modo prope meridiem solvitur. In illa enim græssæ estimatione minus exierit hora ipsam computari posse exierit: maxime ubi non est horologium solvæ. Non parum hæc morali computatione abstrahitur, eo quod vi illius aut unam horam, aut unam cum dimidio ante meridiem solvi posse ieiunium adfirmant. Sed hæc non græssæ, sed græssissima computatio est. Extrema itaque vitanda sunt, subtilis & mathematica supputationi consentienda; larga quoque anticipatio reicienda. Ita committit omnes. Nunc, qui in contrarium vocantur, discutienda sunt.

II. Quæst. I. An qui notabiliter, nempe per unam, aut duas horas, abique iusta causa ieiunium solvere ante meridiem, graviter peccet? Respondet. Omnes adfirmant, hanc anticipationem fieri minime posse abique peccato. Difficentia dumtaxat est, num peccatum hoc veniale sit, an mortale. Pro utraque sententia sunt plures Auctores. Culliam mortalem esse defendunt D. Antonius II. Part. vii. cap. 11. §. 8. Caietanus 2. 2. quæst. cxlvii. art. 7. & in Summ. viii. leon. Paludanus in D. distincti. v. quæst. 19. etiam 1. Turrecremata cap. Solent nunc 2. de cons. distincti. 1. Abulensis quæst. cxxxii. & cxxxiii. in cap. vi. Matth. Covarravias

Lib. IV. tom. cap. 21. Sylvaller verb. leon. Tabiena quæst. v. Læselmia part. 11. quæst. xxxii. art. 4. Grassius Lib. II. deesi. art. cap. xxxvii. Antonius Lib. II. cap. 56. quæst. 11. Argles quæst. 15. de leon. artic. 2. disti. 1. Vega Tom. II. Summ. cap. xiv. cap. 33. Fagnanus præcep. 17. Eccles. Lib. I. cap. 11. num. 4. Sanchez Lib. III. in Dotal. cap. 21. num. 51. & Lib. Consil. v. cap. 1. dub. 23. Ghertius verb. Ieiunium cap. 112. num. 7. Lavorius 1. Part. de libel. cap. 22. num. 15. Scivium 2. 2. quæst. xxviii. art. 3. etiam 3. Hornobonus de summo Ecclesie 1. Part. tract. vii. cap. 13. quæst. 10. Joannes a Cence 1. Part. Summ. præcep. 16. et 4. dub. 8. et 1. 2. Reginaldus Lib. II. cap. xiv. num. 160. Augustinus Barbols in Collect. Dotal. in 1. Part. Dotal. distincti. xiv. cap. Unum orationum 5. Cardinalis Cozza Tom. de leon. parte 111. art. 5. dub. 1. num. 7. Petrus Siquet in append. ad 3. præcep. Decal. sect. 1. num. 22. hæc opinio non rotiorum, magis quam, & in praxi colendam esse scribit. Ratio quoque validissima hæc sententiæ suffragatur. Nam certum est, omneque, pauci exceptis, fassurum; antiquius non licuisse abique fractione ieiunii horam anticipare comestione. Hoc evidenter colligitur ex cap. Solent nunc 2. de cons. quod caput de promptum fuit ex Concilio Cæcilienensi, ubi hæc habetur: *leoni pner, qui se tempore putant in Quadragesima; mox ut signum audierint, ad horam nonam comedere: qui nullatenus ieiunium reddendi sunt, si que inviolabiliterque vespertinum celebrare officium.* Et gloria ibi: *Non sunt credendi ieiunare. Nam prius debet officium audire: & si venire non possint, expectata hora vespertina, & completa oratione sua, comedant.* Ergo quemadmodum tunc culpa gravis erat anticipare horam præiudicium pro unica comestione sumenda in die ieiunii; si hæc temporis culpa gravis erit horam tunc consecutivæ statim notabiliter antevertere. Quarum enim discipula præiudicium hæc horam, illaque diligendi nunc, tempus vespertino, nunc tempore postmeridiano, nunc tempore meridiano, variationem patto fit; tempus tamen fideles obstricti fuisse observationi præfate horæ in ieiunii solutione. In primitiva Ecclesia peccatum grave erat ante occasum solis coenam sumere. Usque ad seculum quartum decimum grave peccatum erat ante nonam horam notabiliter ieiunium solvere. Quid ni ergo peccatum grave erit etiam nunc notabiliter præiudicium horam antevertere? Hoc confirmat Caietanus 2. 2. quæst. cxlvi. art. 7. univerto populi Christi-

stiani

stiani consensu. Communis, inquit, agni conceptio Christianorum est, quod comedere summo nunc in die ieiunii non ieiunat: qui patet ex hoc quod quilibet Christianus, videtur aliquando summo nunc comestione, id est: sive non ieiunat. Ex hoc . . . evidenter patet quod hora consuetæ comedendi pro ieiunio, quæqueque hora sit illa, est de necessitate tenenda.

III. Obicitur contrariæ sententiæ patroni. Determinatio horæ non pertinet ad substantiam ieiunii, sed est tantum illius conditio. Non igitur gravis culpa erit illos anticipatio. Intulit, quæcumque hora ieiunium solvatur, hoc minime officit nisi ieiunii: quia æque affligitur corpus, sive hora sexta, sive hora nona, sive vespere recessio capitur. Tamen liquidem dilata hora sexta viginti diei ab hora sexta diei loquentis, quantum dilata hora tertia ab hora quæ solvit hora sexta, ac qui solvit hora tertia. Tandem licetiam est postponere comestione per duas, & tres horas: ergo & illam anticipare. Hæc sunt argumenta contrariæ sententiæ, quam defendunt Diana coordinatur tract. vi. resol. 104. Leander tract. v. disp. vi. quæst. viii. Pasqualius deei. cxvi. num. 3. & 4. Trullencius Lib. III. in Dotal. cap. 11. dub. 4. numer. 13. Bonacia libet. ubi quæst. 1. punct. 2. numer. 3. Salmanticensis tract. xiii. cap. 11. punct. 4. numer. 87. Soter in append. ad 3. præcep. Decal. sect. 1. num. 23. P. Viva quæst. 2. art. 2. numer. 5. Ferris. Festum 33. dei. an præceptum, aut consuetudinem gratior obligent ad non anticipandam comestione ante meridiem. Rotari ergo Christianum pro arbitrio, qui graviter peccet, anticipare uticam comedaturam. Quam hæc sit communis Christianorum sententia consentanea, aliorum est iudicium.

IV. Respondetur ad primam objectionem, vana usque esse horæ determinationem non pertinere ad ieiunii essentiam: sed dicimus, esse conditionem, quam servandam præiudicium Ecclesie. Ut toties dictum est, præparat in Morali Christianæ controversiæ obtunduntur essentio metaphysica nonna, essentia, & accidentis; ut inde, neglectis circumstantiis, moralium rerum definitiones eruantur. Quotiam morum præcepta a voluntate legislatoris pendunt. Non negamus tamen, aliqua principaliter imperari. Sed addimus, omnia que imperantur, servanda esse. Porro tria precipiuntur in ieiunii lege, nempe unica comestio,

abstinencia a certo ciborum genere, & hora comedendi. Omnia ista sub præcepto observanda esse, decernunt graviores, antiquioresque Theologi. Sive enim hora comedendi præcipitur per modum conditionis, sive per modum substantiæ, quando certum est res ipsæ ab Ecclesia illam præcipi, oblectanda est. Hæc patet responsio ad secundum argumentum. Quamvis enim cuiusmodi horæ anticipatio non adverteretur (quod tamen saltem est) nisi ieiunii, nempe comestio abstinenti; pugnat tamen sive cum lege, sive cum consuetudine Ecclesie, horum comestione præiudicantis. Semper enim ieiunium habuit horam præiudicatum, sive vespertinam, sive postmeridianam, sive meridianam: quod ab arbitrio Ecclesie pendit. Semel autem determinata ab Ecclesia præfata hora, in casibus arbitrio positum minime est illam variare: aliquo magis esse casibus, si quilibet ad libitum solvere ieiunium possit. Ad ultimum dicitur, non esse eadem rationem de protractione cuiusmodi horæ, ac de anticipatio. Quoniam nonquam vetitum fuit solutionem ieiunii producere, fed solum antevertere. Quando in primitiva Ecclesia solvatur ieiunium hora vespertina, licitum erat ad secundum, & tertium diem ieiunium producere: sicut vel unam horam ante solis occasum anticipare. In productione elicit virtus abstinentiæ, & temperantiæ; in anticipatio sepe intemperantiæ virtutum occurrat. Unus verbo, Ecclesia vete anticipare, licet præiudicet. Et hoc satis evidens, nostra mihi viridius sententiæ argumentis, nostra mihi videri evidens, & manifeste iudicio principum amplior, & amplectendam iudico, tamquam probabiliorum, ac tutiorum. Plures enim, & graviores ex recentioribus Theologis, & omnes antiqui eam propugnant. Rationes quoque validæ eidem favent.

VI. Ut clarior præcipui sensum primæ sententiæ, animadvertas oportet, non quamcumque anticipationem præfate horæ esse mortalem, sed eam solum que dicitur notabilis. Dissident autem Auctores in designando temporis intervallo sufficientem ad completendam anticipationem notabilem. Alii namque aliquantulum quadrantes, alii semihoras, alii horam integram. Pollentia hæc sententiæ est communior, & verior: spatum liquidem horæ integre in communi estimatione constituit tempus notabile; sicut intervallum quadrantis, aut semihoræ. Hæc porro anticipatio non implet punctum

astronomicum meridiem, sed tempus illud in quo committitur iuxta consuetudinem regionis ieiunium solvitur. Variæ enim sunt etiam in hoc regionum consuetudines. Nam in Helvetia omnes Catholici ieiunium solvunt integra hora meridiei; & ex recepta, ac immemorabili consuetudine illa hora cenantur hora meridiei: quare eadem hora pullant etiam pro recitatione antefecer salutacionis. Qui ergo pro integrâ horâ committitur consuetum horam propriam solvendi ieiunium absque iusta causa, peccatur graviter.

VII. Ex his quæ dicta sunt, inferunt, in illa existente causa, secundum rationes polle nobiliter præsum horam anticipari. Porro causæ iustæ anticipationis sunt hæc. Condicio regionis, in qua sunt maxime calores personarum qualitas, quibus nimium nascuntur necesse prolicere ieiunium usque ad horam consuetam: iter necessarium sospiciendum: negotia statim post prandium tractanda, quæ mentium mentis attentionem exigant. Tandem Casultæ plurimi excitant omnes protectores, advocator, studis vacantes, hospites suscipientes, entes ad venationem, & piscationem, etiam recreationis causa, eoqueque Principes alioqui debent, & omnes eos qui noctu, aut valde mane surgunt ad propria officia peragenda. Verum illi nimis extendunt, & simpliciter illius anticipationis causas. Quare pauca concludimus, ad tollendam anticipationis causam, requiritur aliquam veram & realem necessitatem, minimeque sufficere arbitrarîam. Si enim omnes quos hoc invadimus, debent anticipare possunt dictam horam, qui essent iustitici hæc consuetudo? Non ergo officia exercenda solum, sed gravis difficultas ad illa peragenda aliquibus esse potest iusta anticipationis causa. Qui anticipant horam, sive iusta, sive iniusta causa, tenentur abstinere a secundo prandio. Qui enim nequit observare primam, tenetur secundam partem ieiunii observare, ut superius dictum est.

VIII. Quæst. II. An Religiosi, qui habent privilegium anticipandi pro horam refecturionem in die ieiunii, possint etiam per alios fore tempus distinuit horam consuetam anticipare? Respondetur. Communitate Tribulationes sui mortali, Diaria Lectura, Quæstia, ploruntque alii, communitatem privilegium indistinctum Regularibus, noctu ad matutinibus surgentibus, anticipandi diebus ieiunii prandium pro horam. Sed neminem videtur eiusmodi privilegium in medium afferat, vel locum indicet ubi reperitur. Quare, nisi

privilegium nulli ostendatur, dico, Regulari debere ad horam consuetam prandium distinuit. Admissis vero privilegiis, nego, quod licentiam Pauperibus, Lecturis, & aliis, præse Religiosis illis, privilegio donatos, ultra horam sibi concessam per aliud tempus non notabile prandium anticipare. Extradendum autem cum citatis Auctoribus hoc privilegium, si adellet, etiam ad eos qui nocte ad matutinum non surgunt: quia membra sunt communitatis, qui præsum privilegium concessum dicitur. Regularis, sive privilegiati in hoc fuerint, sive non, debent in Quadragesima ante prandium horam vesperina perfolvere, quomodomodum præsum omnes alios Ecclesie: & extra Quadragesimam noniam perfolvere debent. Qui vero choram non frequentant, ad id non tenentur.

CAPUT XVII.

Recessurus dies quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus.

I. Quamquam superiori dissertatione distinximus de variis temporibus quibus ieiunandum est; nihilominus ab re non iudicamus, præsum hæc dies omnes recitendere quibus ex præcepto Ecclesie ieiunandum, vel abstinendum est a carnibus. In primis Fideles ieiunare tenentur tota integro Quadragesima, quæ incipit feria iv. cinerum, & desinit nunc sabbato sancto, & octavo veteri desinit feria v. in cenam Domini, & alio quoque tempore incipit, de quo dictum est supra. Mediolani etiam nunc consuetudo obtinet incipendi Quadragesimam dominica prima eadem: cuius tamen consuetudinis privilegio non gaudet Regularis. Item ieiunandum est in omnibus vigiliis Apostolorum, exceptis vigiliis Iulianæ, Philippæ, & Iacobi, ac Iohannis Evangeliste. Et quævis olim dubium fuerit de vigilia S. Mattheæ, occurrente feria tertia post dominicam quinquagesimæ; in presentibus tamen nulla est difficultas ob decretum Sacre Congregationis, datum anno 1694. die 24. Ianuarii, quo decernitur ieiunandum esse etiam ubi quadragesimale ieiunium incipit feria iv. cinerum. Si aliquod Apostolorum festum feria secunda celebrari commingatur, ieiunandum est. Tertio loco ieiunandum est in vigilia Nativitatis Domini, & Assumptiois B. Virginie

rel.

maque alia vigilia B. Virginie ad ieiunium obstringitur. Ieiunia quatuor temporum obstringunt sub mortali; quædam in oppositum obstringunt contra committendum licentiam Pauperibus celebrari feria iv. & sabbato post festum S. Crucis Septembris, post festum S. Iacobi mensis Decembris, post diem cinerum, & post festum Pentecostes. Ieiunium vigiliæ Pentecostes obligat non vi iuris canonici, sed vi receptæ, & universalis consuetudinis. Tandem sub mortali ieiunandum est in vigiliis S. Iohannis Baptiste, S. Laurentii, & festivitatibus omnium Sanctorum pariter ex universalis fidelium consuetudine. Si vigilia S. Iohannis Baptiste incidat in festum Corporis Christi, feria iv. ieiunandum est; ut patet ex Bulla Urbani VIII. quæ incipit *Comproverere*, data anno 1688. Hæc sunt ieiunia ab universa Ecclesia sub mortali obstringenda. Si quæ olim alia in usum erant, nunc antiquata sunt.

II. Recentibus ieiuniorum diebus, ostendendum nunc restat, quando abstinencia a carnibus obligat sub mortali, sive vi legis, sive vi consuetudinis. Alicubi consuetudo obtinet abstinendi a carnibus in tribus diebus Rogationum: in aliis provinciis ieiunatur feria secunda, & quarta: & in aliis tantum in vigilia Ascensionis: ac tandem in pluribus regionibus omnibus hæc tribus diebus carnes comeduntur. In Lusitania festum Barboia in cap. Rogationum, hoc ieiunium ieiunium eorum, maxime in pervigilio Ascensionis. Quare quique hæc patriæ morem observare debent. Olim fideles ieiunabant feria iv. & v. & sabbato, ac integro Adventu; & consequenter a carnibus abstinabant. Sed hæc consuetudo iam penitus obolevit. Nunc solum consuetudo obtinet abstinendi a carnibus diebus sabbati, & veneris. De sabbato tamen varia est consuetudo. Nam Galli, & Belgæ carnes comedunt sabbati a Nativitate Domini usque ad Purificationem; ut testantur Palodanus, Covarruvias, & alii: similiter Hispani, licet sabbati a carnibus absolute abstinant, comedunt tamen extremitates animalium, ex mediis ieiunia omnia. Alique tamen prota, seu ieiunia omnia. Alique tamen prota, vicine etiam ab ut abstinant. Fideles aliorum regionum sabbati omnibus a carnibus, etiam ab inanimis, abstinant. Quare locorum consuetudines servanda sunt. Ubi viget consuetudo abstinendi a carnibus, obligat sub mortali. Ubique locorum fideles abstinant diebus veneris a carnibus ex universalis Ecclesie consuetudine, quæ obligat sub

culpa gravi: Excipitur solus dies veneris, in quo recurrit festum Nativitatis Domini: in eo enim licitum est carnes comedere ex privilegio, quod habetur in cap. Explicari de observatione ieiuniorum nova, 2. in quo hæc legitur. Explicari per Sedem apostolicam (inquit Honorius III.) postulat. *De Responsionibus*, quod illi qui necesse, nec regulariter observantia sunt adstricti in festo sabbati, si festum Nativitatis domine die ipso venis coingere, caribus propter festi excellentiam vestri possunt secundum consuetudinem Ecclesie generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt qui ob devotionem voluntur abstinere. Idem dicitur, si festum Nativitatis incidat in diem sabbati: ex universalis enim consuetudine etiam hoc die carnes comeduntur, quoties Nativitas festum recurrit.

III. Quæst. I. An Regularis, qui regulari abstinencia adstricti sunt abstinere a carnibus, possint die veneris, in qua celebratur festum Nativitatis Domini carnes comedere? Resp. Regularis qui vi voti, aut præcepti obligantur sub mortali, tenentur abstinere a carnibus, & ieiunare die veneris, iuxta communitatem sententiam non possunt in prædicto die, etiam si incidat festum Nativitatis Domini, carnes comedere. Difficilis est de Regularibus qui solum ad ieiunium, & abstinencia tenentur vi Consuetudinis, quæ ad culpam non obligat, ut sunt Predicatores. Sylvester verb. Ieiun. num. 28. cum addiderit alii, Iulianus Præsum, qui valet ceteris diebus dispensare in ea carnium, posse quoque in dicto die. *Enchir.* inquit, cum ubi sunt hæc prohibitiones, testat Ecclesiam, & Religiosos, subacta prima per Ecclesiam, sicut solum sabbati, super quibus præsum Præsum. Hanc opinionem defendunt etiam Wigandus tract. v. exam. 170. num. 102. Salmonicenses tract. XIII. cap. 11. punct. 5. §. 2. num. 106. Sed omnes Auctores isti innuntiant fallissimum principio. Quoniam, ut ex relata concessione Honorii III. constat, privilegium committendi carnes illi solis conceditur qui vel ex voto, aut ex regulari observantia non tenentur abstinere: *Qui nec vota, nec regulari abstinencia sunt adstricti.* Ex, ergo excipit Pontifex a suo privilegio qui non modo voto, sed etiam regulari observantia adstricti sunt abstinere a carnibus. Quo ergo fundamento afferunt Sylvester, & Salmonicenses, esse duas prohibitiones, Ecclesie, & Religiosis, & subacta prima, recinere secundam; cum Pontifex conceptis verbis declarat, et non aufert primam, ubi est secunda? Si privilegium absolutum esset, omne-

astronomicum meridiem, sed tempus illud in quo committitur iuxta consuetudinem regionis ieiunium solvitur. Variæ enim sunt etiam in hoc regionum consuetudines. Nam in Helvetia omnes Catholici ieiunium solvunt integra hora meridiei; & ex recepta, ac immemorabili consuetudine illa hora cenantur hora meridiei: quare eadem hora pullant etiam pro recitatione antefecer salutant. Qui ergo pro integra hora committitur consuetum horam propriam solvendi ieiunia absque iusta causa, peccatæ prævaricatur.

VII. Ex his quæ dicta sunt, inferunt, in illa existente causa, secundum rationem posse notabiliter præsumi horam anticipari. Porro causæ iustæ anticipationis sunt hæc. Condicio regionis, in qua sunt maxime calores personarum qualitas, quibus nimium nascuntur necesse præterire ieiunium usque ad horam consuetam: iter necessarium sospiciendum: negotia statim post prandium tractanda, que mentium mentis attentionem exigant. Tandem Casusque plurimi excitant omnes protectores, advocatos, studis vacantes, hospites suscipientes, vias ad venationem, & piscationem, etiam recreationis causâ, eoqueque Principes alioqui debent, & omnes eos qui noctu, aut valde mane surgunt ad propria officia peragenda. Verum illi nimis extendunt, & simpliciter illius anticipationis causam. Quare paucis concludimus, ad tollendam anticipationis causam, requiritur aliquam veram & realem necessitatem, minimeque sufficere arbitrarîam. Si enim omnes quos hoc invadimus, debent anticipare possunt dictam horam, qui essent iustitiam hinc consuetæ? Non ergo officia exercenda solum, sed gravis difficultas ad illa peragenda aliquibus esse potest iusta anticipationis causa. Qui anticipant horam, sive iusta, sive iniusta causa, tenentur abstinere a secundo prandio. Qui enim nequit observare primam, tenentur secundam partem ieiunii observare, ut superius dictum est.

VIII. Quæst. II. An Religiosi, qui habent privilegium anticipandi pro horam refecturionem in die ieiunii, possint etiam per alios fore tempus distulsi horam consuetam anticipare? Respondetur. Communitate Tribulationum sui mortali, Diaria, Lætalium, Quædam, plorantique alii, committuntur privilegium indultum Regularibus, noctu ad matutinibus surgentibus, anticipandi diebus ieiunii prandium pro horam. Sed neminem videtur eiusmodi privilegium in medium afferat, vel locum indicet ubi reperitur. Quare, nisi

privilegium nulli ostendatur, dico, Regulari debere ad horam consuetam prævidiam distulsi. Admissis vero privilegiis, nego, quod licentiam Pauperibus, Lætalibus, & aliis, præter Religiosis illis, privilegio donatis, ultra horam sibi concessam per aliud tempus non notabile prævidiam anticipare. Extradendum autem eam citatis Auctoribus hoc privilegium, si adellet, etiam ad eos qui nocte ad matutinum non surgunt: quia membra sunt communitatis, qui præstatum privilegium concessum dicitur. Regularis, sive privilegiatus in hoc fuerint, sive non, debent in Quadragesima ante prævidiam horam vespertinam perfolvere, quomodomodum præstat omnes alios Ecclesie: & extra Quadragesimam noniam perfolvere debent. Qui vero choram non frequentant, ad id non tenentur.

CAPUT XVII.

Recessurus dies quibus ieiunandum est, & abstinendum a carnibus.

I. Quamquam superiori dissertatione distulimus de variis temporibus quibus ieiunandum est; nihilominus ab re non iudicamus, præfatis hæc dies omnes recitendere quibus ex præcepto Ecclesie ieiunandum, vel abstinendum est a carnibus. In primis Fideles ieiunare tenentur tota integro Quadragesima, que incipit feria vi. cinquentium, & desinit nunc sabbato sancto, & octavo veteri desinit feria vi. in eadem Dominum, & alio quoque tempore incipit, de quo dictum est supra. Mediolani etiam nunc consuetudo obtinet incipendi Quadragesimam dominica prima eadem: cuius tamen consuetudinis privilegio non gaudet Regularis. Item ieiunandum est in omnibus vigiliis Apostolorum, exceptis vigiliis Iulianæ, Philippæ, & Iacobi, ac Iohannis Evangeliste. Et quævis olim dubium fuerit de vigilia S. Mattheæ, occurrente feria tertia post dominicam quinquagesimæ; in presentibus tamen nulla est difficultas ob decretum Sacre Congregationis, datum anno 1694. die 24. Ianuarii, quo decernitur ieiunandum esse etiam ubi quadragesimale ieiunium incipit feria vi. cinquentium. Si aliquod Apostolorum festum feria secunda colligatur communitate, ieiunandum est. Tertio loco ieiunandum est in vigilia Nativitatis Domini, & Assumptionis B. Virginie

rel.

maque alia vigilia B. Virginie ad ieiunium obstringitur. Ieiunia quatuor temporum obstringunt sub mortali; quædam in oppositum obstringunt contra communitatem licentiam Pauperibus celebrantur feria 16. & sabbato post festum S. Crucis Septembris, post festum S. Iacobi mensis Decembris, post diem cinquentium, & post festum Pentecostes. Ieiunium vigiliæ Pentecostes obligat non vi iuris canonici, sed vi receptæ, & universalis consuetudinis. Tandem sub mortali ieiunandum est in vigiliis S. Iohannis Baptiste, S. Laurentii, & festivitatis omnium Sanctorum pariter ex universalis fidelium consuetudine. Si vigilia S. Iohannis Baptiste incidat in festum Corporis Christi, feria 19. ieiunandum est; ut patet ex Bulla Urbani VIII. que incipit *Comprocedere*, data anno 1688. Hæc sunt ieiunia ab universa Ecclesia sub mortali obstringenda. Si quæ olim alia in usum erant, nunc antiquata sunt.

II. Recentibus ieiuniorum diebus, ostendendum nunc restat, quando abstinencia a carnibus obligat sub mortali, sive vi legis, sive vi consuetudinis. Alicubi consuetudo obtinet abstinendi a carnibus in tribus diebus Rogationum: in aliis provinciis ieiunatur feria secunda, & quarta: & in aliis tantum in vigilia Ascensionis: ac tandem in pluribus regionibus omnibus hæc tribus diebus carnes comeduntur. In Lusitania festum Barboia in cap. Rogationum, hoc ieiunium ieiunium eorum, maxime in pervigilio Ascensionis. Quare quique hæc patriæ morem observare debent. Olim fideles ieiunabant feria 16. & 17. & sabbato, ac integro Adventu; & consequenter a carnibus abstinere. Sed hæc consuetudo iam penitus oblitivæ. Nunc solum consuetudo obtinet abstinendi a carnibus diebus sabbati, & veneris. De sabbato tamen varia est consuetudo. Nam Galli, & Belgæ carnes comedunt sabbati a Nativitate Domini usque ad Purificationem; ut testantur Palodanus, Covarruvias, & alii: similiter Hispani, licet sabbati a carnibus absolute abstinant, comedunt tamen extremitates animalium, & medulla inesterna omnia. Alique tamen prota, seu inesterna omnia. Alique tamen prota, vicine etiam ab ut abstinant. Fideles aliorum regionum sabbati omnibus a carnibus, etiam ab inesternis, abstinant. Quare locorum consuetudines servanda sunt. Ubi viget consuetudo abstinendi a carnibus, obligat sub mortali. Ubique locorum fideles abstinant diebus veneris a carnibus ex universalis Ecclesie consuetudine, que obligat sub

culpa gravi: Excipiunt solus dies veneris, in quo recurrit festum Nativitatis Domini: in eo enim licitum est carnes comedere ex privilegio, quod habetur in cap. Explicari de observatione ieiuniorum nova, 2. in quo hæc legitur. Explicari per Sedem apostolicam (inquit Honorius III.) postulatæ. Et. Respondetur, quod illi qui necesse, nec regulariter observant ieiunium in festo sabbati, si festum Nativitatis dominice die ipso venis coingere, carnis propter festi excellentiam vasa possunt secundum consuetudinem Ecclesie generalis. Nec tamen hi reprehendendi sunt qui ob devotionem volunt abstinere. Idem dicendum, si festum Nativitatis incidat in diem sabbati: ex universalis enim consuetudine etiam hoc die carnes comeduntur, quoties Nativitas festum recurrit.

III. Quæst. I. An Regularis, qui regulari abstinencia abstricti sunt abstinere a carnibus, possint die veneris, in quo celebratur festum Nativitatis Domini carnes comedere? Resp. Regularis qui vi voti, aut præcepti obligantur sub mortali, tenentur abstinere a carnibus, & ieiunare die veneris, iuxta communitatem sententiam non possunt in prædicto die, etiam si incidat festum Nativitatis Domini, carnes comedere. Difficilis est de Regularibus qui solum ad ieiunium, & abstinencia tenentur vi Consuetudinum, que ad culpam non obligant, ut sunt Prædicatores. Sylvester verb. Ieiun. num. 28. cum addiderit alibi, Iulianus Prædictum, qui valet ceteris diebus dispensare in ea carnium, posse quoque in dicto die. Dicit, inquit, cum ubi sui esse prohibita, testat Ecclesiam, & Religiosos, subacta prima per Ecclesiam, sicut solum secunda, super quam præter Prædictum. Hanc opinionem defendunt etiam Wigandus tract. v. exam. 170. num. 102. Salmonicenses tract. XIII. cap. 11. punct. 5. §. 2. num. 106. Sed omnes Auctores isti innotuitur fallissimum principio. Quoniam, ut ex relata concessione Honorii III. constat, privilegium commedendi carnes illi solis conceditur qui vel ex voto, aut ex regulari observantia non tenentur abstinere. Qui nec vota, nec regulari abstricti sunt abstricti. Ex, ergo excipit Pontifex a suo privilegio qui non modo vota, sed etiam regulari observantia abstricti sunt abstinere a carnibus. Quo ergo fundamento afferunt Sylvester, & Salmonicenses, esse duas prohibiciones, Ecclesie, & Religiosis, & subacta prima, recinere secundam; cum Pontifex conceptis verbis declarat, et non aufert primam, ubi est secunda? Si privilegium absolutum esset, omne-

omneque indiscriminatim dispenseret in eis carniam; interpretatio dictæ loci esset, nempe, sublata universali lege ecclesiastica, remanere duntaxat constitutionem monasticam. Sed privilegium conditionatum, seu, ut ita dicam, hypotheticum est: dispensat enim in hypothese quod vi alicuius voti, aut regularis observantia non sit obligatio abluentia. At, inquit Salmaticensis, Pontifex declarat in dicto capite, legem abluentia a carnibus esse et constitutum contraria totius Ecclesie derogatam; & solum reliquit obligationem regularis observantia. Verum, ut saltem istius assertionis evidenter patet; non aliud exigitur, nisi ut in sanis oculis privilegium legatur. Tunc enim repetere, Pontificem declarasse, eos solos posse secundum consuetudinem Ecclesie generalis veteri carnibus in Nativitate Domini die veneri recurrenre, qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti. Hanc nostram sententiam propugnat primus benignitatis moralis patronus Bartholomæus Medina in *instructi. Confess. Lib. 1. cap. xiv. §. 10.* cuius verba illuc transcribere lubet. *Dubium est an possit eam (carnem) comedere qui regulam D. Dominici professi sunt. Ratio dubitandi adest, quoniam conceditur privilegium sanctis fidelibus, nobis autem prohibetur comedere; sed non conceditur propter vestras constitutiones, inquam ad eos non obligantes. Ergo carnes edentes non sumus contra commune preceptum ieiunium, sed contra nostras constitutiones tenemus. Ita dicitur de mandatis viri nunciæ dicitur, in est *37. tract. 2. §. 1. Franciscus a Victoria. Sed contrarium quid certius videtur. Nam dicit privilegium, nisi possit quis resisti carne illa die veneri, nisi aliquis sit cui ex voto, aut regulari constitutione prohibetur comedere. Debet igitur, hanc habentibus constitutionem, non proferri hoc privilegium. Et sic tenetur ratio iuris communis in suo antiquo vigore; & de iure communis est ut non comedatur caro die veneri. Religiosus ergo sancti Dominici non possit illa velle, cum tale non habeat privilegium. Neque ut ergo Superiore Ordinis Prædicatorum cum quocumque dispensent in eis carniam. Et res ipsa quam dispensant, est publice carnes concedantur. Quod tamen, si privilegium illis haberet, prælate possent. Quædam sunt privilegia quo spectat, ut publica populi lætitia magis solenne reddatur festum: seu propter excellentiam feli, inquit privilegium, conceditur fidelibus publica talium epulatum, carniamque comestio. Si ergo Prælati reli-**

gioni sibi vertunt dispensare cum tota communitate in tali die; graviori crimini sibi ducere debent aliquibus privatis concedere facultatem; quoniam privata dispensatio solum privatorum commoditatem, non commune festi gaudium spectat. Quod autem constitutio obliget sub culpa nec ne, nihil refert. Quandoquidem Pontifex se dispensare declarat solummodo eos qui nec voto, nec regulari observantia adstricti sunt carniam abluentia. Quod vero hæc regularis constitutio, præscribens carniam abluentiam, nullo modo obliget sub culpa, vel obliget sub culpa veniali (ut ut res illa sit hæbeat) non tollit quominus impedimento sit, ne privilegium prætato ligamini devinctus faveat. P. Magister Thomas Milante *exerit. xxvii. in propositi. Alexand. vii.* minus sincere exponit nonnullum privilegium, ut laxam, & laxam, nec quidem iudicio, opinionem defendat. Narrat, Pontificem excepere eos Regulares qui vel voto, vel Regula abluentia a carnibus. Dominicus nec vi voti, nec vi Regule, sed tantum vi Constitutionis a carnibus abluent. Ergo ut privilegium abluentia sine interpretatio, quam Pontifex sumimus in antecessum prælocavit, dum inquit, *quis nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti.* Magister nollet contendit, abluentiam Dominicanam non esse regularem observantiam. Cur? Quia hæc non est a Regula, sed a Constitutionibus est præscripta. Refertur non hæc commenta valent, quia dicitur Pontifex summus, ut venis, & legitimis ecclesiasticè consuetudinibus interpretatur privilegio omnes eos excludit qui an vi voti, sub gravi culpa obligantur, aut vi regulari observantia a carnibus abluent. Dominicus vi regulari observantia carniam abluentia sine adstricti. Ergo vi citati privilegii nequeunt præfatis diebus eadem comedere. Quod hæc regularis observantia præscribitur vel a Regula, vel a Constitutionibus; perinde est. Et distinctio P. Milante vana omnino est, & arbitraria. Quæ contraria opinio, ut ego quidem sentio, nullo fruitur veræ probabilitatis gradu.

IV. Quæst. II. An qui vi voti tenentur ieiunare qualibet feria sexta, teneantur ieiunium observare, etiam si in eam incidat festum Nativitatis Domini? Resp. Nisi votum præfatum diem exceperit, tenetur ieiunare, ut ex rotato privilegio clare colligitur. Et hæc votum ieiunandi omnibus festis feris est eorum, est de re bona, & absolutum. Quæ ergo ratione extimi videntur, potest ab observantia? An quia expresse dictum diem non

com-

comprehendit? Sed qui omnibus festis feriis ieiunare vovit, nullam feriam sextam excusat.

V. Obiicit Molinus, Diana, Arorius, alique. Sub generali promissione illa non veniunt quæ, si singulatum proposita essent, non promitterentur. Sed, si dies Nativitatis Domini votivis menti occurrisset, verisimilius est quod votens præfatum diem sub suo voto non comprehendisset. Igitur dicendum, res ipsa diem non includi in tali voto. Item nemo præsumendus est voluisse esse onerosam proprie familie. Estet autem eiusmodi votum, si sexta feria solus ieiunaret. Resp. Si vera esset prima propositio, actum esset fere de omnibus votis, in quibus plures forent circumstantie minime prævide: neque tamen ob id vota cessant, ut communitè Theologi docent. Secunda quoque propositio inepta est: tum quia, etiam si vera esset, nihil concluderet; plures liquidem circumstantias implere tenentur votentes, quas si prævidisset, carere eas a votis suis excludissent: tum quia gratis asseritur quod votens verisimiliter excludisset diem illum Nativitatis, si advertisset, si prævidisset. Cur quæstio hæc? Num quod circumstantia mala sit? Num quod nemo vocat ieiunare tali die? Hæc solummodo possent esse fundamenta talis præsumptionis. Sed hæc erronea sunt: quia & circumstantia est de re optima; & res ipsa Pontifici oppositæ, aliquos fideles votens ieiunium etiam in tali die; cum eas excipiat qui votum observant. Præterquamquod ignorant ne fideles identidem recurrere festum Nativitatis die veneri? Secunda obiectio procedente melior non est. Personale liquidem ieiunium non est onus adeo grave familie, ut obligationem voti dirimat. Nonne, si votum qui emittit ieiunandi die dominica, teneretur illud implere? Certe familia onus ab observantia non excusaret.

ubi horologia non sunt, computari mathematicæ, sed moraliter, iuxta commentum innotatum existimationem. Ubi vero horologia sunt, illorum indicationi mathematica tenentur non indident mathematica punctum temporis, quod fuit; indicant tamen horam, cui fideles stare debent. In hæc hinc certum finem infirmita sunt horologia. Et hæc certa sunt apud omnes. Idcirco ad ea resolvenda accedimus que in controversiam vocantur.

II. Quæst. I. An in ultima nocte bacchanalium carnam differre post median noctem licitum sit illis qui usque ad median noctem ieiunant, & satisfactionem usant? Resp. Melius non potest hæc proponere questionem, que sua facilitate evanescit, quæve Christianis invidiosa est. Verum, quia Pasqualigus eam proponit, & quod pens est, eam defendit *desp. clix. num. 3.* idcirco sub licite producere carnam ultra bacchanalium in dicta ultima nocte hæc bacchanalium. Quandoquidem certum est diem cinerum incipere in medio noctis ultime bacchanalium puncto. Ergo certum est pariter eodem momento incipere ieiunii obligationem. Ita sentiunt omnes Theologi. Quare Pasqualigus opinio a Diana, Leandro, ceterisque Theologis, tamquam falsa, improbabilis, & fidelium pietati contraria, tenetur. Quæritio ista solet, nam detur parvas materia in anticipationem, vel protractionem carnis post median noctem. Adfirmat Pasqualigus *desp. clix.* & hæc parvitate temporis dicit esse ipsatum infra horam. Negat Leandro *tr. de disp. vi. quest. xxviii.* dari parvitate materia. Inter hæc duo extremam opinionem diligenter ieiunium notacionem, quod necessarium est ad communionem, in quo nulla datur parvas materia; & ieiunium ecclesiasticum, in quo, licet in ceteris, videtur posse admitti materia parvas. Si enim in omnibus præceptis potius datur parvas materia; quid in præcepto ieiunii quantum ad eius incipionem, & terminationem? Sed hæc materia parvitate ista dimidium quadrantem ego contraherem.

III. Obiicit Pasqualigus. Dies cinerum non incipit, nisi post median noctem ultimam bacchanalium: quia consuetudine incipit esse ut hulus, satisfactionis, & alia huiusmodi producantur ultra median noctem. Quæ præsumendum est, benignam matron Ecclesiam nolle obligare fideles, ut ieiunium a puncto illius medie noctis incipiant. Resp.

Pro-

CAPUT XVIII.

De hora qua ieiunium, & abluentia obligatio incipit, & desinit, & varia hæc de re questionum resolvuntur.

I. Omnes adfirmant, ieiunii ecclesiastici obligationem incipere a puncto medie noctis, & eodem puncto medie noctis lesipientis desinere. Punctum sive incipientis, sive terminationis medie noctis nequit,

quod in uno, aut in altero exercit; sed ad id quod communiter contingit. Ad hoc autem autem committere non attingit terminum augmenti, nisi post expletum annum vigesimum primum. Eiusmodi tamen iuvenes fortes, & robusti aliquando, si in lege Ecclesie, lege tantum naturali adstringuntur cohibere concupiscentiam, & carnisque moderata inedia labere. Idcirco dictum est ieiunium prohibere iure naturali precepti: quo remedio postea in praxi quique uti tenetur, prout magis, vel minus indiget. Temper animadversandum est, quod sit Angelicus, & nempe consentaneus est, & magnopere consentaneum ut iuvenes exarctodormo, in ieiunio, expletum anno quatuordecimo, in ieiunio. Et de quibus valeat probabili nulli videtur sententia, iuvenes sanos teneri, aliquibus latem diebus, in Quadragesima ieiunare post annum quatuordecimum. Quod aperte indicat D. Thomas in IV. dist. xv. art. 2. quæstione 3. in cor. scilicet quia, quanto ad ieiunium prædictum appropinquat, tanto virtus naturæ magis reboratur, & augmentum tardius procedit, quia in quovis primis annis pervenit per se ad mediocritatem totius augmenti, ut Phil. dist. 2. hinc ieiunium quod magis appropinquat ad prædictum terminum, fuerit eis ieiunia magis commensuranda. Hanc obligationem, non tam ex Ecclesie præcepto, quod communiter tenentur fidelium spectat, quam ex iure, & æquitate naturali, & ex necessitate mortificationis in iuvenibus repero. Parochiorum vero, Confessoriarum & parentum est implere, & hanc obligationem docere. Si enim illi narrat privilegium quod a præcepto Ecclesie eos eximit, potiori tunc illi ob oculos ponere debent necessitatem & se adjuvandi observantia præceptorum Ecclesie, & comprædenti rebellionem appetitum, & carnis spiritum subigendi. Quodnam, quælo, naturæ iuvenum post annum quatuordecimum documentum inesse potest, cui annus vel alterum ieiunium in hęcmoda? Valde recto consilio potest tum ad assuetudinem, tum ad concupiscentiæ reformationem, ieiunare extim tenentur iuvenes, si votum ieiunanti aliquot diebus emittant. Item, si Confessoria pro certis annis penitentia aliqua moderata illis ieiunia imponant, ea implere adhiberi fuit. Quamvis autem iuvenes non obligentur committere ad ieiunandum, nisi expleto tertio septennio; tenentur tamen oblinere a carnis, & aique cibis vitiis, sicut ex utriusque rationis prædicti fuit; quod circiter septennium primum contingere solent peccatoque qui illi cibos veti-

tos subministrant. Tandem adolefcentes soluti sunt ab obligatione ieiuniorum, siue communitatis, siue Synodi: quoniam, si ob defectum ætatis liberi sunt a præcepto universali Ecclesie; multo magis immunes erunt a voto, vel præcepto peculiari alicuius civitatis, vel Synodi.

III. Quæst. I. An iuvenes qui expleto annum vigesimum primum, vel post incæptum Quadragesimam, vel post horum terminum die ieiunati, ad ieiunium tenentur? Resp. Omnes communiter adfirmant, eos qui post incæptum Quadragesimam complent tertium septennium, ad ieiunium teneri, si vel iuventus dies superesset post annos expletos. Ratio evidens est: quia præceptum Quadragesimæ individuum non est, sed integrum, respiciens quadraginta dies tanquam partes. Qui ergo non potest totum, tenetur ad partes, quæ implere valet; ut sepius dictum est. Circa secundum membrum quæstionis distillat est inter Auctores. Leander tract. de disp. viii. quæst. xii. contendit, non teneri ad ieiunandum iuvenes qui post incæptum ieiunii diem ætatem ieiunandi complent. Sed communiter, & probabilior est sententia opposita, quam deservit Sanchez Lib. II. de matrim. disp. xxv. num. 22. Bonacina disp. ut. de pæno. Ecclie. pæno. lib. num. 7. Lessana verb. Aet. Post. in dub. Reg. verb. ieiun. Salmanticenses tract. xxviii. cap. 11. punct. 6. num. 120. Ratio est: quia ex momento quod proximè consequitur annum vigesimum primum, præceptum ieiunii obligare incipit, & ergo, quatenus die hora, siue tertio, hinc veniat, siue non anni complentur, præceptum statim adstringit. Et reipia in susceptione Ordinum, in professione religiosa, in matrimonio anni computantur a momento in momentum. Nec alicuius ponderis est ratio Leanderi, quæ præceptum ieiunii respiciet integram diem, ut individuum obiectum. Quoniam sepius dictum est, præcepta morum moraliter accipienda esse, & secundum regulam prædictam. Præceptum ieiunii obligat per integram diem eos qui per integrum diem ieiunare possunt, & tenentur; alios autem obligat iura sorum statum, ut patet in illis qui descendentes a loco ubi non est ieiunium, & peregrinos ad locum ubi præceptum urget ieiunandi, ad ieiunium tenentur.

IV. Quæst. II. An Regularis professi tenentur ad ieiunia Ecclesie ante expletum annum vigesimum primum? Respond. Communis sententia docet, præfatos Religiosos non

non teneri; quia eadem ratio est de iuvenibus religiosis, ac secularibus.

V. Quæst. III. An Regularis iuvenes, quodam expleto tertio septennio, tenentur ad ieiunia Regularis quam professi sunt? Resp. Medicina in Institut. Conf. Lib. I. cap. xiv. §. 10. cum paucis aliis negat præfatos iuvenes teneri. Sed hæc opinio evidenter falsa est: & idcirco communiter Theologi eam improbant. Quandoquidem quilibet ante vigesimum primum annum votum emittere potest ieiunandi. Si vero ieiunium sponte quis se se obligari possit, quod nemo negat; cur non obligari possit, quatenus voto sit obligatus observare Regulam, quæ ieiunia præscribit? Sed Regularis iuvenes professi votum emittunt conformandi vitam suam ad Regulam, quam professi sunt, prescripturam. Ergo tenentur servare ieiunia quæ Regula præcipit sub eo onere quod Regula imponit. Si Regula præcipit observari ieiunia tum Ecclesie, tum alia quæcipia præscribit, sub mortali, ut Regula S. Francisci: tenentur sub mortali: si sub veniali, ut Regula Carmelitarum: tenentur sub veniali: si sub sola poena corporali, sicut sub poena culpe etiam levius, ut Regula Predicatorum, tenentur sub poena poena. Sanchez Lib. II. cap. xxviii. quæst. 11. Lessana H. Part. tract. xxviii. cap. 11. cunct. 5. difficult. 2. Villalobos tract. xxiii. diff. 4. num. 5. Fagundes de 4. præcept. Eccl. Lib. I. cap. viii. num. 8. Lessana verb. Ieiunium. Trullenchus Lib. III. in Decal. cap. xi. dub. 1. num. 1. Sylvius 2. 2. quæst. cxviii. art. 4. Reginaldis Lib. IV. cap. xxviii. num. 208. Leander tract. de pæno. viii. quæst. 12. Vigaudo tract. de pæno. iv. num. 88. Sponer in appo. ad 4. præcept. Decal. sect. 4. num. 49. Salmanticenses tract. xxiii. cap. 11. punct. 6. num. 121. & communiter alii omnes, paucis exceptis. Quare nullo modo reputanda est probabilis contraria sententia, licet probabilior eam appellet, & ut talem lectionibus proponat P. Viva quæst. x. art. 6. num. 4.

VI. Quæst. IV. An dubitans, non annum vigesimum primum expleverit, tenetur ieiunare? Resp. Negant communiter Probabiliter, illi principio nixi, quod in dubio melior est conditio possidentis. Sed quia non hoc principium in sola iustitia materia valere, sed loco demonstrabimus; idcirco nunc affirmamus debere præstratum dubitantem ieiunare ob illud verissimum, & universale principium, quod in dubiis tutior pars est eligenda.

VII. Quæst. V. Num senes qui annos sexaginta complerint, solati sint a lege ieiunii? Resp. Solutos esse a ieiunio lege vitæ ieiunantibus, non modo dubium sed & robustus, forteque, eo modo quo liberi ab eadem lege sunt iuvenes ante annum vigesimum primum, docent plures receptes, Trullenchus Lib. III. in Decal. cap. xi. dub. 7. num. 3. Grandæ 1. 2. cunct. 7. tract. xi. disp. vi. quæst. 1. sect. 5. num. 35. Leander tract. de disp. viii. quæst. xxv. Salmanticenses tract. xxiii. cap. 11. punct. 7. num. 150. ubi referunt declarationem Viva vocis datam a S. Pio V. Sponer in appo. ad 4. num. 50. Viva quæst. x. art. 6. ex

VIII. Senes ratione ætatis sexagenarie nullo modo exculantur a ieiunio. Idcirco enim exculantur iuvenes, quia certum est eos crelere, & corumque nutrimento indigere frequentius. Quapropter D. Thomas, & alique sancti, graveque Theologi declarant, iuvenes ante annum vigesimum primum solutos esse a ieiunio lege. Nemo autem neque sanctorum, neque graviorum Theologorum eximit senes sexagenarios, nec septuagenarios a ieiunio lege ratione prædictæ ætatis; sed solum frequentius exculantur senes, quia sequentibus in senectute occurrunt easdem dispensationis. Sic docent sancti, & antiqui Doctores. S. Vincencius exculantur senes in certis casibus, & ieiunio exculantur senes in certis casibus, sed non quando prædictum talem senectutem, & ut quilibet ad illud ieiunium comedens, vel qui perdidit dentes, & emendat lapsa, vel spiritus sancti facinus puri. Sed senes ætatis avarorum, vel amplius, qui senes nec possunt comedere, tales non exculantur in aliquo prædictorum; quia ipsi peccant mortaliter: & ideo cum diligenter omnes ieiunant. S. Antonius II. Part. tit. vi. cap. 11. §. 6. inquit. Senes, si sunt multum debiles, eo modo possunt ieiunare, sicut debili est de infirmis. Ratio autem senectutis tantum non excusantur, si sint fortes ad observandum ieiunium. Nec est determinata ætas ad aliquam legem ad quos annos quisque tenetur ad ieiunium. Narratur hæc ætatem defendit sententiam in Man. cap. xxiii. num. 16. Impunita ieiunio, ab hac lege parvus aliquid ad vigesimum primum annum hæc ætatem excimit sexagenarios senes secundum communem: quoniam sanctus Thomas nihil de hoc dicit, & merito, quia, ut sibi ait Gratianus, alii aliquid citius sunt ad id impositus: & ideo arbitrio prudentis, qui superioris est relinquendum est.

est. Et quidem (gratia Deo) octuagesimum annum agens perinde possum ieiunare, ac cum agerem sexagesimum, immo & quinquagesimum. Ioannes Pontius, qui nostram, communemque intentionem delectat, post relictum Navari delictum testimonium de ieiunio hoc addit verbi. Ieiun. cal. 18. Item de nobis affirmate positurus, qui octuagesimum septimum ætatis nostræ annum ieiunio anno 1725, attingimus. Omnes forte ieiunari nos quos ipse agnovit, & infirmos, sollicitus quam invenet viginti quinque, & triginta annorum, & vixi quinquaginta annorum, ieiunant. Quare, ut dixi, hæc nostra sententia communissima est penes graviores Theologos. Sylvester verb. Ieiun. 2. 3. quæst. cxxvii. art. 4. Medina in Instr. Conf. Lib. 1. cap. xv. §. 10. Ludovicus Lopez. II. Part. Instr. tract. de pen. cap. 111. Toletus. Lib. VI. Sum. cap. 16. num. 2. ambigue tamen loquitur. Armilla verb. Ieiun. Layman Lib. V. tract. VIII. cap. 11. num. 1. Valentinus 2. 2. disp. 11. quæst. 11. punct. 5. Tannerus disp. 11. quæst. 11. dub. 9. num. 102. Lessius Lib. II. cap. 11. dub. 6. num. 112. Reginaldus Lib. II. cap. xviii. secta. num. 209. Arrius Lib. III. cap. xviii. quæst. 1. Villalobos Tom. I. tract. 211. disp. 4. num. 6. Boracina dispensat. de præc. Eccl. quæst. 1. punct. ult. num. 4. Ledetina Tom. II. Sum. tract. xxvii. cap. 11. dub. 3. Ioannes à Crève Part. I. disp. præf. 11. art. 4. dub. 9. concl. 2. Fernandez Part. II. Sum. cap. 9111. §. 2. num. 20. Wiganus tract. de xam. iv. num. 91. Paulus Gabriel Antoine in append. de ieiun. quæst. vii. Unde contra ipsa opinio nobis probabiliter gradu fruitur. Dum hæc serbo, sexagesimum annum ago, & feliciter nunc quam ætate triginta, vel quadraginta annorum ieiunia observo. Quare opinio opposita pugnat cum experientia, pugnat cum doctrina SS. Patrum. Litem aliter agere Basiliensibus sufficit. Sententia affirmativa ac favorabilis ab Antonio ad ipsum (ieiunium) Ieiun. tract. libent. term. 3. de ieiunio.

IX. Obiicitur PP. Salmanticensis tract. xviii. cap. 11. punct. 7. num. 130. S. Pium V. anno 1570. de hoc interrogatus, viva voce respondit, esse excusatus, ut testatur Llamas III. Part. methodi cap. v. §. 20. Ergo ista tenendum est. Fateor me, legentem hæc decretorum decisionem, Llamas auctoritate onice fuisse, maximam ega talem Auctorem concepit exultationem, eumque reputatis primi subleji Doctorem. Et, cum mihi ignotus esset, esse librum sollicitè concilio; ac præter expectationem reperit Sum-

mulam parvulam, seu collectionem quamdam dubiorum, ex aliis Auctoribus concatenatam. Quæ hæc de re habet, illuc transcribo, ut inde lector colligat, quanti sit faciendum Llamas iste. Parcat lector, si professor luero quam oporteat: quia a multis admodum sui, plurimos auctoritate Llamæ decipit. Non itam (inquit loc. cit.) secundo obligatur ieiunare ecclesiasticis sexus: qui autem lenes acciderit, et in qua etate debeat ieiunare, non dicit determinate hinc inde, neque aliquid iure cautum videt, nec taxatum. Tamen gratias Deo, quod decetæ regula ieiuniorum certa, a summo Ecclesiæ Pastore decreta. Pius enim quintus, sanctissimus Pontifex, anno 1570. viva voce, non etiam in bulla Cruciate, ab eodem conella anno 1569. & anno 1570. decretis homines sexagenarios ad ieiunium non teneri ex Ecclesiæ præcepto. Excepit enim illos, etiam si Regularis essent, ad abstinentiam orationis, & ieiuniorum in Quadragesima, cum aliis Regularibus omnino extra privilegium quoad hoc relinquit, etiam accipientes Cruciatam. Insuper interrogatus circa hoc afferat, & certe satisvis: nam, cum ieiunium a ieiunio liberet, & ieiunium ieiuniorum magis sit, immo ieiuniorum continentia & invariabilis moribus, ut optime Cornelius in Summa verbo Ieiunium, ieiuniorum modis ante 60. taxatur, qui iudex est hinc præcipue conspiciunt delictissimis, quibus tunc ad talem statum pervenit, ne citari rebusse ad ieiunium virtute. Omnia verba transcribere placuit, ut inde colligat, Salmanticensis fidem nimis eam adhibuisse Llamæ, quam ipsos non legitè prohibere est; led de more apud alios citatum retulisse illius testimonium, et quo intelletur: Ergo ista tenendum est. Sed verba Llamæ expendamus. Pius V. anno 1570. viva voce, non etiam in bulla Cruciate, ab eodem conella anno 1569. & anno 1570. decretis homines sexagenarios ad ieiunium non teneri ex Ecclesiæ præcepto. Excepit enim illos ad abstinentiam orationis, quot ieiuniorum, quantum confessionis, quot disparata iophimata paucis in verbis? Statuit, & viva voce, & bulla Cruciate Pium V. dispensatæ sexagenarios. Bulla Cruciate, Hispania, Lusitania, aliisque paucis provinciis concessa est. Illud vive vocis oraculum est ne universale pro omnibus fidelibus, pro quibus certe non est bulla Cruciate? Cui cum bulla Cruciate copulatur illud vive vocis oraculum? Deinde que documenta produciunt, que testimonium in confirmationem illius vive vocis? Nulla. In reverso tanti momenti, quibus est declaratio doctrinalis pontificis, unus

Sum-

Summitate consilium narrationi standum erat? Quid quod Navarrus, Auctor gravissimus, & Pius V. suppet, difficultatem hanc verian, illius vive vocis nos verbum facit, facturus certissime, si vera fuisset talis vox? Quid quod respicit eam impugnat? Aut nuncius in Mas. cap. xxi. num. 16. nihil de hoc determinat. D. Thomam: & merito, inquit, quare illi citatus, illi tardus ieiunent: quare illi arbitrio prudentis relinquendum concludit. An, si Pontifex summus suo tempore declarasset, sexagenarios ad ieiunium non teneri, infirmis illi incertum esse Navarrus? qui tempore Pii V. Romæ degabat, et ipique Pontifici, ac illius successores percurat fuit (ut legitur in illius Epitaphio apud Bellar. de Script. edit. Vener. Martinus Navarrus.... Romanus professor, Pius V. Gregor. VIII. Sixtus V. P. P. M. M. carus.) Nonne hoc latius esset ad tenendum, tamquam falsam, & arbitrariam, Llamæ narrationem? Veram Llamas ipse si lo manifestè falsitatis eorum prodit. At, in bulla Cruciate Pium V. declarata, sexagenarios ex præcepto Ecclesiæ ad ieiunium non teneri. Ut falsitas evidens evadat, integrum bullæ paragraphum transcribo. Item, ut dicto anno durante immobis, & singulari regni, insulis, locis, terris, oppid. & dominis predictis (non extra illa) excusatus de consilio utriusque mediæ temporibus ieiuniorum totius anni, etiam quadragesimalibus vestit, ac pro eorum libertate, & libertate, ita quod qui carere considerent, servari in eorum ieiunio, ut iustissimum, hanc dicto ieiunio satisficere consuevit. Et sed hoc indulto servari carere, vivis & lactentibus consuevitibus omnino eorum ieiunio regulari. Patet hæc vero, Archiepiscopi, aliisque inferioribus Prælati, nec non aliis personis regularibus, & qui in ordine presbyteratus fuerint secularibus, ad ieiunium coacti, nisi sexagenarii fuerint. Duas itaque falsitates legitur Llamas. Prima est, quod assertit Pium V. declarasse, sexagenarios ex præcepto Ecclesiæ ad ieiunium non teneri. Ubi in toto illo paragrapho vel minimum verbum de præcepto Ecclesiæ? Quin Pontifex conceptis verbis docet, privilegium referri ad illa determinata pauca regna, & non extra illa. Sexto est igitur de iolo privilegio indulto illis regibus quibus bulla Cruciate concessa est. Falsus est erga Llamas ex hoc capite, dum assertit, Pontificem declarasse, ex præcepto Ecclesiæ sexagenarios non teneri ad ieiunium. Quod pura? Falsus quoque est, assertens, vel vi ipsius bullæ Cruciate, Pontificem dispensatæ sexage-

Conc. Theol. Tom. V.

narior a ieiunio. Solum namque eos excusat ab abstinentia a carnis, & lactentibus; ut ex sola lectione citari textus patet. Porro ex concessione lactentiorum inferre dispensationem a ieiunio est consequens dispensationem, propria Summi de Llamæ; non declaratio pontificia. Si vero hic Summista non erubuit evulgare bullæ, non sentiam modo, sed narrationem de præcepto Ecclesiæ, & dispensationem a ieiunio omnino falsam asserere; ams fides habenda est erit in arbitraria assertionem de vive vocis oraculo? Quid, si veliam alias locutere evidentiissimas falsitates, quas Auctor iste, non dico in tota illa Summista, sed in hoc ipso de ieiunio tractatu vendit pro veris? Arumam iusticiam indicare, quam videm Pius V. & Gregorio XIII. & Sixto V. alique Pontificibus adhiberi, dum hoc, cit. §. 20. non erubescit asserere, tamquam veri certam, præsertim Pontificis declarata & vive vocis oraculo, & bulla Cruciate quod illi qui sunt dispensati a carnis, sint dispensati quoque eo ipso a ieiunio. Quod, ut dixi, evidentiissima falsitas est. Quomam, ut vidimus cap. iv. Gregorius XIII. aperte asserit opotium in sua bulla Cruciate, ut est apud P. Grævelon collig. vi. in hist. seculi 16. sic enim legitur.... ita quod qui carere considerent, servati in eorum ieiunio ecclesiasticis forma &c. & si univertus ille paragraphus præfate bullæ perpendatur, particulam non typographum omissam utriusque in eadem bullam constabit. Ut ut res ista se habeat, illud certissimum est, in ea bulla sermone haberi de solis regibus, ubi eadem recepta est, & illis dubitatur infirmis, iudicio utriusque medici dispensatis. Quam ob causam P. Franciscus Vidal tract. xvii. append. 2. ad Wiganus eorum. It. de bulla Cruc. tract. cit. num. 3. docet, dispensatum pro bullam cruciatam in eorum carum non teneri ad ieiunium; negat tamen hinc inferri, non teneri alios qui dispensantur, non vi bullæ, sed ab Episcopo, vel ab alio superiori. Quod sit de hac opinione, in cuius probationem falsas omnino rationes Auctor probavit, ex eadem etiam constat, nec verbum ibi haberi de fidelibus universis, nec de iis qui non infirmatis titulo, led soliummodo ob piculum, lactentiorumque lassidum carnes comedunt: quis teneat ad ieiunia Navarrus, qui præfatis Pontificibus insper fuit, & tam communiter Theologi docent. Ex quibus omnibus colligitur, Llamam, bona utique fide, ut suppono, falsitatem manifestam scribere de eademmodi ieiunio Pontificibus, qui

M. nec

CAPUT XXI.

De iis qui cooperantur ieiunio obstricti, materiamque præsentem illud violandi.

I. DE peccatis quæ violatores ieiuniorum perpetrant, supra actum est, ubi demonstravimus toties aequalem peccatis, quoties in die ieiunii comedit; duoque peccata committere, quando ieiunium violat, ad quod tenetur tum ex præcepto, tum ex voto; unum vero peccatum committere, si violat ieiunium duplici præcepto imperatum, eo cum qui transgreditur ieiunium in pervillio S. Mathie in Quadragesima, vel S. Matthæ, quod in quatuor anni tempora incidat; quia hæc duo præcepta sunt eisdem rationibus, & idem obiectum inspicunt. In præsentia vero pauca distincti sumus de iis qui cooperantur ieiunio transgressi.

II. Quæst. I. An, negante ieiunij præcepto, incantans eliam paratum frangere ieiunium ad cenandum, graviter peccet? Resp. In primis certum est, quod, si obligatus ad ieiunium, paratificans ieiunij legem, alium inducat ad secum cenandum, duo peccata committit: quia & ipse præceptum violat, & alium ad violandum inducit. Certum itidem est eum graviter peccare qui, licet ad ieiunium non teneatur, inducat tamen alterum, ieiunij lege obstrictum, ad secum cenandum, & consequenter ad transgredendum ieiunium. Hæc omnia certa sunt, & extra disputationem posita. Difficultas est, an peccet ille qui alium, paratum frangere ieiunium incitat ad secum cenandum? Diana coordinatæ tract. vi. res. solut. 125, negat, hunc invitatum peccare; citatque pro sua opinione alios receptores. P. Viva fuso calamo Dianæ, apud quem alios Casuistas de legis passim testatur, sententiam refert; item alios distincti modis similitum Casuistarum, qui distinguunt inter eum qui est paratus ad violandum ieiunium, & eum qui est transgressor ieiunium, & alias subtilitates recitat, quas piæ sub examina inducere; licet ille omnes a se descriptas opiniones asserat esse iuxta Tamburinum probabiles. Verum, inanihus omnibus distindtionibus, dico cum communis sententia, Christianum peccare mortaliter, dum invitatur alterum Christianum ad cenandum, quævis invitatus paratus sit ieiunium frangere. Ratio evidens est: quoniam invitare ad actum malum peccatum est. Porro qui invitare lege ieiunij obstrictum ad cenandum, seu ad transgredendum

ieiunium, invitare ad actum malum. Ergo peccat. Utenius, qui invitare secum ad cenandum hominem ieiunio obstrictum, illi occasione præbet transgrediendi præceptum, & consequenter peccandi: sed hoc malum est: ergo manifestum est humilidum invitantem peccare. Hæc ratio non licet famulo aperte iannam domino suo, parato ad furandum, vel ad violandum virginem; quemadmodum ex propositione quinquagesimæ prima damnata ab Innocentio XI. constat.

III. Obiectis. Licet invitare, & provocare iulla de causa alium ad aliquem actum ex genere suo bonum, aut indifferenter. Sic parochianus potest petere a suo Parocho concubinatio sacramenta. Dicitur illi locare meretricij domum, & ab utraque mutuum depolere cum pacto solvendi usuram. Resp. Hæc, & similia exempla nihil conciliant adversus conclusionem nostram. Concedimus, iulla urgente causa, licitum esse invitare aliquem ad actum reipsum indifferenter; sed negamus, id contingere in nostro casu. Nam, licet cenare in genere sit quid indifferens; nihilominus cenare in eo qui lege ieiunij obstrictus prorsus est, ita est actus malus, ut in praxi nequeat a malitia separari. Quapropter invitare illum ad cenam, seu ad secundam comestionem, licet ad eam paratum, idem est ac invitare ad actum reipsum malum; quemadmodum, si invitare ad comedendas carnes, quarum comestio, licet absolute indifferens sit, in die tamen ieiunij ita est actus malus, ut sublati iulla sententia, nequeat concepti tantquam indifferens in eo qui lege abstinere devinctus est. Ad usurario licitum est homini, in gravi necessitate consistito, non petere ad usuram, sed accipere pecuniam mutuo, quam alter sine peccato dare potest: quævis sua iniquitate indigentem urgeat ad solvendum usuram. Parochianus habet ius petendi sacramenta, & petique actum bonum, quem Parochus sine peccato exercere valet. At ieiunians, qui prorsus est, ius peccato cenare nullo modo valet. De eo qui locat domum meretricibus, plura fere loco dicta sunt. Nunc solum addimus, quod si locatio esset actus malus, licet etiam in eo qui tenetur ieiunare, illicita foret. Ideo nulla ex praxitibus productis vim habet.

VI. Quæst. II. An liceat tabernariis, & cauponibus in diebus ieiunij sponte canam ministrare hospitibus? Respond. Dico cauponem sua sponte minime posse cenam ministrare hospiti-

hospitibus, quos aut certo, aut probabiliter credunt lege ieiunij teneri. Hæc namque ministratio adversatur tum dilectioni Dei, quæ iubet cavere, quantum fieri potest, & in nobis, & in aliis divine maiestatis offensam; tum dilectioni proximi, cuius spirituale perniciem pro viribus evitare debemus. Præsertim autem ex parte ministrato: spirituali proximi inani aperitur, utpote quæ occasione præberet in peccatum prolabendi. Hæc autem cooperatio dubio procul peccatum mortale est, ut declarat cap. Facientis dilectæ. Facientis culpam proculdubio habet qui quod post se corrigere, negligit emendare: scriptum quippe est: Non solus qui faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, participare iudicantur. Et negligere, eum posse deturbare perceptoris, nihil aliud est quam favore. Nec caret serapulo conscientia cordis qui manifeste facturus desinit cavere. Hæc opinio communior est, & ego unico veram, & secundam iudico.

V. Contrariam sententiam sustinent plures Receptores, Leander tract. v. disp. 10. quæst. xv. Ledesma tract. xxvii. cap. 11. dub. 4. Salou 2. 2. quæst. lxxvii. artic. 4. contr. 6. & alii apud eundem Leandrum, ac novissimè P. Viva loc. cit. artic. 4. ubi pro hæc sententia plures Casuistas allegat de more apud hanc Dianam. Suam appello, non quod ignorem alterius esse instituti; sed quod teneo ubique illum, tamquam suum magistrum, sectatur. At (quod mihi satis non possum) in hæc quoque opinionem concedere videtur Casetanus 2. 2. dub. 4. artic. 4. in fine, qui hæc obicit rationes. Ministrantes cibos non cooperantur peccato, sed comestioni, quatenus est actus deserviens facultati nutritivæ, & sustentationi naturæ. Hoc autem licitum esse, ex eo constat quod Deus ipse cooperatur illi comestioni, quatenus servit naturæ. Resp. Si hæc Casetani ratio consideretur, nullus foret actus malus, cui cooperari non posset homo: quia nullus est actus malus in quem Deus, ut provisor generalis, sub ratione entis non influat. Nulli autem homini hoc conceditur. Quare, licet comestio absolute sit actus indifferens: in eo tamen qui ieiunij præcepto obnoxius est, actus malus evadit. Neque præcisiones metaphysicæ, potissimum sine urgenti necessitate, in negotium controversiis transigendis admittende facile sunt.

VI. Quæst. III. An cauponem requisitus possit peregrinis, & viatoribus cenam præbere? Resp. Neque requisitus possunt licite cau-

pones cenam præbere, quando certo, vel probabiliter credunt, hospites suos lege ieiunij obstrictos esse, ob rationes modo allegatas. Sicuti enim non licet petenti cibum concedere, quo ipsum prevedimus male utrum, ut patet de Amalecitis illo (li. Reg. cap. 1.) qui Saulem habere infumum preffit, & pocna mortis reatum diluit, licet Sauli petenti mortem acceleraret: ita vetitum est præbere cibos illi quem certo, vel probabiliter credimus eisdem adhibituram ad mortem animæ suæ, nempe ad violationem ieiunij. Quando cauponem probabiliter credunt hospites suos non teneri ad ieiunium, possunt licite illi cenam præbere. Et, dum viatores cenam petunt, possunt, & debent cauponem præferre, illos ad ieiunium non teneri, vel quia imprudens fons, vel quia ob aliam causam excusantur; quando tamen aliunde cauponibus oppositum non constat: quia de proximo, non quod deturrit, sed quod melius est, præferre debemus; & nemio prolixiatur malus, nisi probetur.

VII. Quæst. IV. An cauponem cenam præbere hospitibus possit quæ certe tenent ad ieiunium teneri, quæque præcedunt alio sturo ad cenandum, si cenam dato ipsi resulant? Resp. Neque in hoc casu licite possunt cenam præbere: licet aliquam lucri iacturam patiantur: quia non licet propter commodum temporale minime spirituali proximi cooperari.

VIII. Quæst. V. An cauponem, cum deturrit, utrum hospites teneantur ieiunare, deturrit eo interrogare? Resp. Ut distum est, quando peccatum rationes dubitandi non occurrunt, cauponem præferre debent, hospites cenam petentes ieiunij lege non esse adstrictos. Cum vero rationes dubitandi habeant, vel dubium deponere debent, vel eoc modo interrogare. Oppositum defendit Leander cum aliis tract. v. disp. 10. quæst. 1211. quia, inquit, hæc interrogatio nimis onerosa esset, & quæ ad cauponem non pertinet hospitum conscientias moderari. Rationes licet inanes sunt. Verum est cauponem curam spirituale hospitum suorum non habere: nec ideo interrogant, ut directè illorum conscientias, sed ut propriè saluti consulant. Ob curam ergo quantæ de propria salute. Cauponem habere debent, interrogare hospites de ieiunij obligatione tenentur. Nec onerosam putandum est id quod in propriæ animæ salutem consistit. Præterquamquod, sicuti sine difficultate cauponem interrogant de quantitate, & qualitate epularum; ita & de obligatione

ieiunii, sine rubore, & onere valent interrogare.

IX. Quæst. VI. *An caupones qui nolunt recipere hospites, nisi carni, peccatum grave peccentur?* Resp. Negat Palqualis desig. cccxxvii. eo quod caupones non intendant nisi lucrum, minime vero ieiunii transgressionem. Hauc opinionem inter nimis laxas cap. 3. dissent. 2. recensuimus. Et revera adeo laxa est, ut neminem, præter unum Palqualium, reperire mihi licuerit qui illum doceat. Peccant ergo mortaliter omnimodo caupones, qui nolunt hospites ieiunii tempore recipere, nisi coentur; quia in hoc casu non modo hospitum peccato cooperantur, verum etiam ad peccandum eos inducunt. At alios ad peccatum inducere, grave peccatum est. Ergo praefati caupones graviter peccant. Dissimulatio Palqualis dicitur, caupones lucrum, non peccatum, intendere, inutilissima est, quæ flagitii, & criminibus viam aperit latissimam. Neque usurarii peccatum, nisi usuram, sed lucrum percipere intendunt. Quis est qui peccatum, ut peccatum, intendat? Sufficit velle illam actionem quæ vel culpabilis est, vel peccatum necessario parit. Cena ieiunantium post primam commotionem repta est culpabilis. Ergo qui illam volunt, nequeunt non velle peccatum.

X. Quæst. VII. *An caupones, qui carnes ministrant in diebus quibus carnis usus prohibitus est, graviter peccent?* Resp. Distingunt communiter Doctores loca Catholicorum a locis hereticorum. Communissima sententia est, graviter peccare caupones qui diebus prohibitis carnes hospitibus non requirit ministrant; quia hæc via ipsos persuadere ad peccandum. Excipit casum necessitatis, aut privilegii. Peccant quoque caupones, si hospitibus, diebus prohibitis carnes pollutantibus, eas ministrant: quia nunquam licitum est in aliorum peccatum libere consentire. Quare, tanquam manifeste falsam, reitimus opinionem Leandi, qui tract. v. disput. ix. quæst. xvii. docet, posse caupones licite diebus prohibitis carnes præbere iis hospitibus qui iam decreverint carnes comedere, eo quod iam per ipsorum intentionem violatum sit præceptum; & exsecutio fiat virtute precedentis intentionis. Hæc sunt mera signata, omni fundamento destituta. Quandoquidem non solum intentio, sed etiam carnis comestio mala est. Quia Ecclesia diserte non intentionem, sed etiam carnium veræ. Ergo caupones, præbentes carnes ad comestionem malam & prohibitam, peccant graviter. Peccant quoque cau-

pones qui diebus prohibitis indiscriminatum tum pisces, tum carnes apponunt. Peccant pariter caupones, si in civitatibus hereticorum, vel mixto religionis, ubi nempe & Catholici, & heretici inhabitant, hereticos ad manducandas carnes invitent diebus ab Ecclesia prohibitis. Quid, si heretici carnes pollutarent? Primo certum est non posse caupones carnes ministrare, si heretici in religionis contemptum illas peterent. Si vero non in religionis contemptum, sed ad communiem nium carnes pollutarent; tunc caupones, si ministratorem evitare possunt, debent; si nequeunt carnes illis negare sine gravi, & notabili damno, dicunt Auctores committere, eos posse ad evitandam gravem vexationem carnes luppeditare, eo quod appetitio illa non sit sive nature mala. Quod nos sentiamus, in dissertatione de peccatis explicabimus.

XI. Quæst. VIII. *An qui in ieiunio quadragesimali cibos vitæ venales exponunt, graviter peccent?* Resp. Quærit veritas de ieiunio Quadragesimali: quia in ieiuniis infra annum constat licitum esse cibos prohibitos exponere: presumuntur enim expositi ad usum sequentium dierum. Hoc autem non contingit in Quadragesima, quæ plures hebdomadas continet. Communiter observant Auctores, quod, cum ad magistratus, seu Principes, & superiores civitatum pertinet regimen, eorum est etiam vitare ne cibi prohibiti publice venales tempore Quadragesimali exponantur. Hæc in magnis civitatibus ob multitudinem eorum qui carnis indigent, loca designata solent determinata, ubi demaxat cibi venditi vendantur. Communior ergo sententia est, non licere tempore Quadragesimali publice exponere venales cibos prohibitos: quia hæc publica venditio occasione multas præbet violandi præceptum; & scandalum pulsis ingerit dubitandi de præcepti obligatione. Quisque autem carnis lege tenetur impedire, & subvertere aliis; quoad fieri potest, peccandi occasionem. Consequitur hinc, venditoris graviter peccare, dum in Quadragesima vendunt carnes illis quos certe sciunt eisdem ad violandam ieiunium abuturos: quia dant operam ut illi, materiamque illis præbent violandi præceptum. Nec amissio licet hoc exculare valet: quoniam nullum ius habent ad vendendos cibos vitæ. Qui vendunt cibos vitæ privatum, & sine scandalio illis quos certo, vel probabiliter credunt habere vel privilegium, vel dispensa-

tionem, seu iustam causam manducandi præbentes cibos, non peccant: quia bona fide procedunt, & venditio sive nature indifferens est. In dubio, an emptor abusus sit tenere scilicet ad furandum, vel suprandam est in favorem emptoris: quia nemo proficitur malus, nisi probetur. Vel potest & debet, nisi valeat deponere dubium, emptorem interrogare, & iusta responsum ipsius actionem suam moderari. Leander tract. v. disput. ix. quæst. xix. cum quibusdam aliis oppositum docet. Sed quæ nos docuimus, communiora, & probabiliora sunt, ac in praxi sequenda.

XII. Quæst. IX. *An famuli, & ancille, parantes mensam, & cibos vitæ dominis suis ieiunii tempore, graviter peccent?* Resp. Quæritur est de dominis qui iustam causam non habent edendi carnes, sed volunt ieiunium frangere. Communiter Auctores recenset, ut Leander, Diana, Palqualis, Bonacina, Reginaldus, immo & Caietanus, Acrius, Fagundes, alique plures id afferunt sine culpa præitari: quia, inquirunt, coquere cibos, & osque ad mensam apponere, res est indifferens. Ex altera parte famuli, & ancillæ officio funguntur quod aliis diebus præstant. Non ergo operam dant rei sive nature illicitæ, neque comedenti domino inveniunt, quatenus ieiunium violat, sed quatenus prædat, vel comat. Fateor, tantam esse ingeni mei tenuitatem, ut vim rationum illarum percipere nequeam. Quid ergo? Numquid committunt Theologorum sententiam improbamur? Minime. Sed palam solum fateor, mihi eorum rationes non probari. Anne vitæ mihi erit hoc aliter? Rationem autem assigno, cur mihi eorum non probetur sententia; quamquam summo obsequio reverer eorum auctoritatem. (Hæc enim demissionis animi utitur, cum per obliqua, & abrupta ambulamus.) Utique carnes coquere, & edere carnes absolute ex genere suo est actio indifferens. At carnes coquere, & ad mensam apponere die ieiunii actiones male sunt; sicut & die ieiunii carnes comedere malum est. Die igitur ieiunii potest famulus coquere, & apponere carnium patellam ad mensam; die veneris id non valet, quia carnes die veneris sunt vitæ: sicut non potest die ieiunii introducere in domum domini concubinas ut ea abutatur potest eam introducere die veneris; si eam in ipsam duxerit. Clarius. Famulus qui tenet scilicet, ut dominus ascendat per le-

nestram ad furandum, vel ad ieiunium violandam, peccat mortaliter: quoniam opinio opposita damnata fuit ab Innocentio XI.

XIII. Respondent, discrimen esse: quia tenere scilicet ad furandum, vel suprandam est actio sive nature mala, ideoque nunquam licita; appollo vero carnium, & menæ instructio sunt actiones indifferentes. Hæc responso mihi videtur evidenter falla. Enimvero tenere scilicet, ut dominus per fenestram ascendat sive nature indifferens est; & ex sola fine circumstantia bona, vel mala evadit. Accidit per scilicet, coniunctus cum furto, actio mala est; coniunctus cum defensione innocentes, est actio bona. Idem omnino contingit in nostro casu. Appollo carnium absolute indifferens est; coniuncta cum circumstantia inviendi domino ad corporis nutritionem bona est; coniuncta cum circumstantia transgressiendi præceptum ieiunii est mala. Neque opponere potest, famulum non apponere cibos, ut dominus violet ieiunium: sed ut comedat, quod est indifferens. Quoniam etiam famulus sustentans scilicet dicere potest, se non sustinere scilicet, ut dominus furetur, sed et ascendat; quod indifferens est ad bonum, & ad malum. Quid ergo? Anne copendi sunt omnino famuli, & ancillæ, ut famulatum relinquunt, quo vitam alunt; atque ioculo dominos inquirant, quos non semper reperire valent? Interim quomodo vivant, cum nihil habeant? Quomodo se gerere debet Confessarius, cum solum audit confessiones? En clara, ut ego quidem arbitror, difficultatis resolutio. Dominus indigere possunt esse carniam. Non oportet ut hæc necessitas famulis innotescat; sed isti præsumere debent dominos suos etiam vitæ ex iusta causa carnes comedere, & cenare. Et quia communiter Catholici, dum prædatis diebus carnes comedunt, aliquam necessitatis causam allegare solent; iudicio communiter famuli coquere cibos, & parare mensam eorum his diebus sine peccato valent. Nec etiam eis inquirere, num vera, vel apparens sit causa quam allegant. En pro via præsi facillimam resolutionem. Ceterum, si essent aliqui domini na celesti, & impudentes, ut aperte dicerent, se nullam habere necessitatem manducandi carnes, sed velle eas comedere, quia de præcepto nihil curant; & consequenter sui famuli certo scirent, dominum revera peccare carnes illas comedendo; dico, hinc in casu, non adeo frequenter, nec tamens rarissimo, peccare mortaliter famulos carnes apponentes, mensamque instruentes, atque,

nam necessitatem carnis vesci, & hac ratione posse communiter carnes apponere, & mentiam illustrare, illis inferendo. Contra vero, cum domini aperte declarent, se carnis vesci, non propter aliquam peccalorem indigentiam, sed quia nolunt præceptum ieiunii observare (hoc in sententia Theologi advertitur quæstionem hanc veriant) & famulis hoc innotescit; domini isti profecto suspitionem incurrunt, male se de religione sentire, cum præceptum ieiunii inter characteres religionis catholice computetur, perditæque conscientie homines se se produunt: ab illis proinde, tamquam ab occasione iniquitatis, scandalorumque sententia, recedere famuli debent. Neque patris, cum alatur, eos desinet, & propter regnum Dei occasionem relinquunt peccatum. Sententia hic explicata, & mitis, & vera mihi videtur. Tu tam, quam magis veritatis, & pietatis conscientiam iudicaveris, obije.

XIV. Quæst. X. An possit quis in die ieiunii invitare amicum ad convivium suum, cum certo sciat eum alio convitaturum? Resp. Leander tract. v. disp. ix. quæst. xxxi. docet, posse illum qui a ieiunio dispensatus est, alium invitare amicum ad secum convivendum, quem certo scit alibi convitaturum, & consequenter fracturum ieiunium. Hanc opinionem defendit, præter alios, etiam Cælestius 2. 2. quæst. cxlvii. §. ult. vobis. Si iustus amicos. Sed non hanc sententiam, tamquam improbabilem, & fallam, recipimus: quoniam erroneum est asserere, ieiunium esse etiam parato ad perpetuandum malum cooperatum, materiamque illud æquequæsi præbere. Sic sentiant Valquez de scandalo art. 1. & 3. Sylvius 2. 2. quæst. cxlvii. art. 3. quæst. univ. post. conclus. 2. Trullenchus Lib. III. in Decal. cap. 1. dub. 3. num. 20. Bonaccia dispic. ult. de præcept. Eccles. quæst. 1. puncti 3. numer. 9. Fagundes de 4. præcept. Eccles. Lib. 1. cap. x. num. 12. Comitulus Lib. IV. Resp. mox. quæst. lvi. numer. 6. prope finem. Quid, si amicus invitatus ad convivium paratus non sit? Etiam hoc in casu licetum esse illum invitare docet Leander. ibid. quæst. xxxii. quantum creditur probabiliter obiciuntur, amittuntur. Hanc quoque opinionem recipimus, ut improbabilem: quia hoc est præbere occasionem repta conviviendi, & violandi ieiunium. Quænam enim efficietur occasio quam mentia instructa elerenti

vicina, & sicuti pecula proxima? Sed audi de Leandrum respondentem: Si iste (invitatus) aliquid tale occasione violandi ieiunii accipiat; id proprie eius malitia est imputandum, non invitantis. Hæc non impugnationem, sed contempationem exposcunt. Quæ enim aperte sacra Scriptura, quæ tot supplicia offendiculis proximo præbentibus trinitur, contraria.

XV. Quæst. XI. An patres familiaris tenentur compellere filios, servos, & domesticos suos ad ieiunandum? Respond. Quæ penes omnes ad ieiunandum oportet. Extra discussa sunt, præmittamus oportet. Extra discutatum est, ad parentes, & dominosque curam filiorum, & domesticorum disciplinam pertinere. Id aperte & sine naturæ, & lex Dei præcipit. Inquit enim Apostolus Paulus 1. ad Tim. cap. 5. Si quis suorum, & vicinorum domesticorum, curam non habet, et in epistola ad Ephes. cap. vi. Patres nolite ad irascendum provocare filios vestros; sed educate illos in disciplina, & correptione Domini. Adfirmant omnes, in eo maxime paterni, & herilis officii religionem splendere, ut domestici omnes, sive filii, sive famuli, præcepta tum divina, tum ecclesiastica observent. Debent propterea patres-familia, dominique domesticis lotis congrua ad ieiunandum alimenta ministrare. Eorum est, si ieiunium filii, vel servi frangant, illos admonere, carpitur, increpare, & ad implendum præceptum urgere. Hæc omnia communia sunt. His præmissis, dico, patres-familias debere filios suos compellere ad ieiunandum eo validiore modo quo possunt; servos vero, nolentes ieiunare, e domo pellere tenentur. Primam partem docent graviores Theologi. Gabriel dicit. quæst. lxxi. art. 3. dub. 6. Toletus Lib. VI. cap. v. Sylvius 2. 2. quæst. cxlvii. art. 3. Comitulus Lib. IV. quæst. lvi. Navarrus cap. xxv. num. 26. & alii plures. Veritas hæc aperte ex Scriptura sacra colligitur. Nam hæc habentur Prov. xxiii. Noli subtrahere a pueris disciplinam. Tu vobis percutite eos, & amicum eius de inferno liberabit. Et cap. xlii. Qui parci virge, edii filium suum. Non modo consilii, & adhortationibus, sed virga etiam impetitur, ac afflictionibus, seu percussioibus. Spiritus sanctus vult parentes compellere filios suos ad servanda ea præcepta quorum observantia illorum animas ab inferno liberat. Quare pliusquam fallam reputamus opinionem Leandri, assentientis non pertinere ad parentes regere conscientias ipsorum, scilicet filiorum: quia (inquit Leander) ad pa-

rentum manus perinet providere filiis de victu, non vero regere conscientias eorum: quem quam propositionem dissent. 1. cap. 1. inter nimium laxas opiniones recensimus. Et que, malum, est Theologia illiæ? Ad parentes non pertinet regere conscientias filiorum in observantia exteriori præceptorum Ecclesie; sed tantum providere eis de victu. Hanc disciplinam bruta exierunt erga patres suos. Famulis ratione præditi, & religionem christianam profitentes, lege caritatis mutuo se se influere in religionis proximi virtutibus; & præceptis adstringuntur. Patres vero, præter communem caritatis debitum, lege tum naturali, tum divina erudire filios suos tenentur in religione quam profiterentur, illis divina explicare mandata, iuxta illud: Pater filius notam faciet, veritatem tuam. Mat. xxviii. Itaque caritatis lege tenentur patres non solum admonere, & hortari filios suos ad observanda Ecclesie mandata; sed etiam virga percussioibus, ut inquit Salomon, compellere rebelles debent, & cogere. Ad quod valeret paterna potestas, si nihil iuris haberet ad ea impedienda que mortem spirituum filii ingerunt? Debent ergo patres & cibos vestros, & secundam conscientiam filii in die ieiunii liberare, & aliisque modis eos cogere ieiunandum. Prudentia filium opus est. Malis malum ex duobus necessariis malis semper vitandum. Hinc, si pater proderet scandala gravia prævidere, et violenta coactione filiorum ad ieiunium servandum, posset exercitium ieiunium patris suspendere. Famulos vero ieiunare nolentes e domo pellere domini tenentur: quia, si domini non habent potestatem cogendi famulos, ut observent Ecclesie præcepta, potestatem habent eos expellendi e domo, cum eadem observare recusat. Hinc inter laxissimas propositiones recensimus opinionem Pasqualiti, assentientis, dominos non teneri necesse censam famulos, etiam si loquere id famulis poterant. Vide differentiam hinc cap. 12.

XVI. Quæst. XII. An domini, compellentes servos ad laborem impediunt ieiunium, vel nolentes eos conducere, nisi cum pretio, ut non ieiunent, peccati moraliter? Respond. Dico cum communissimi sententia, quam fere omnes graviores Theologi defendunt, peccare graviter dominos compellentes servos, & domesticos ad opera que ieiunium impediunt, quoties opera possunt sine gravi damno in aliud tempus differri. Ratio evidens est. Domini tenentur pro vinibus curare ut famuli, & domestici ieiunium observent.

Si autem compellerent illos ad ea opera quæ ieiunium impediunt, non solum non curarent eos ad observantiam ieiuniorum inducere; sed e contrario obliuiscere inducerent. Hanc sententiam defendunt Navarrus, Toletus, Azorius, Ricardus, Gabriel, Paludanus, Allenis, Rolelia, Angelus, Cardinalis Corza, & alii plures. Secundam partem docet expresse D. Thomas in IV. dist. xv. quæst. xv. *Nec veniunt illi a peccato immunes sunt, qui operarios condudere volunt, nisi tali pacto, ut ieiunium solvant; nisi forte sit causa necessaria, quæ festinationem operis pro qua laboratur, exposcat.*

CAPUT XXII.

Causæ a ieiunio excusantes sunt quatuor: impotentia, labor, pietas, & dispensatio.

QUATUOR proponitur causas, quæ a ieiunio scilicet excusare solent, in quatuor distincta capita dividuntur: quia de singulis plures quælibetque discutendæ, & resolvendæ occurrunt. In præsentem de sola impotentia sermonem habebimus. Impotentia duplex est, physica, & moralis: & utraq; a ieiunio excusat; cum lex impossibilis non præcipiat. Ut, quæ hoc in capite dictum sumus, facilius capiantur, diligendæque est impotentia a difficultate. Impotentiam eam appellamus quæ vel naturam supponit recipia distillatum viribus ad effectum præstandum, vel effectum præstare nequit nisi cum notabili eiusdem nature detrimento. Et hæc impotentia a ieiunio excusat. Difficultas illa dicitur quæ incommodum atque naturæ afferit in exercitio ieiunij, sed naturam non ledit, neque inceptam ad sua munia obsequia reddat. Hinc excusant infirmi, qui quotidianæ, vel tertianæ febril laborant; sicuti & valetudinarii, ac convalescentes; quin non modo a ieiunio, sed etiam ab abstinentia a carnibus immunes sunt. Quando vero dubitatio occurrit, num infirmitas, & debilitas excuset nec ne; medicus consulatur, & a superiore dispensatio pro maiori securitate petatur.

II. Quæst. I. An qui data opera impotentem se constituit ad ieiunandum, teneatur ieiunare; & an iste talem, qui ea intentione expressa carat ieiunio, veniat, vel rebus veniat, id est nimio coitu, ut impotens efficiatur ad ieiunandum, peccet contra præceptum ieiunij? Resp. Noli ad verbum me commoveri, quod eiusmodi quæstia exponam; sed illi

indignare qui eadem propugnant. Quæstionacula duas habet partes. Ad primam partem respondeo, impotentem ad ieiunium non teneri lege ieiunij, etiam quando impotentia oritur ex propria culpa: quia ad impossibilitatem isthæc proficitur. Hæc communissima sententia est. Secundam quæstionam partem inter propositiones laxas iam sub initium dissertationis recensui cap. 1. §. 2. n. 2. & non modo laxa, sed etiam item videtur, quatenus asserit, posse quæpiam expressa intentione nimio coitu se impotentem efficere, ne ieiunet, quin peccet contra præceptum ieiunij nec tunc quando apponit tale impedimentum. Quid enim peius ab Ethnico excogitari potest? Nam qui libere apponit causam, ex qua necessario sequitur omnisio præcepti, seu effectus a præcepto prohibetur, peccat contra illud præceptum. Prava siquidem illa, & expressa intentio, quæ ideo lex impotentem quis efficit ad ieiunium, ut re ipsa non ieiunet, directè respicit transgressionem præcepti iubentis ieiunium. Respondent, præceptum ieiunij non prohiberolum, neque venationem, neque coitum. Quæ sane responsio non minus inutilis est ac ipsa propositio. Nam verum est, præceptum ieiunij præfata opera absolute non prohibere; sed illa prohibet, quatenus impediuntur, sunt ad ieiunandum. Neque plus tempera impediendum in impugnatione opinionis aperte falsæ, quamque communitur, non modo antiqui, sed & recentes fere omnes tenuerunt, tanquam improbabilem, & nimium laxam.

III. Quæst. II. An excusatur ieiunium qui caligat, & dormit sine contræveniente, qui habet duo cauteria, quæ vertiginem capitis, vel stomachi debilitatem patiuntur? Resp. Caligantium plures inest impotentes ad ieiunandum recentem omnes quos in quarto descripsimus. Ut proles, solidae responso exhibeantur, in memoriam revocanda est distinctio impotentia, & difficultatis: illa siquidem, non hæc, a ieiunio excusat. Igitur, si ob coitum privationem illa frigidum corpus remaneret, ut ad somnum omnino redderetur inhabile per plures noctes; si periculum infirmitatis immineret, vel prædicationem sollicitet ad solitam calefactionem, & somnum percipiendum. Si collatio abundantior sufficiat; coitare non poterunt. Si quatuor uncie panis quæ immisceantur, & per coctionem papparium fiat; ac postea duæ uncie panis, & duæ

obsonii comedantur (quæ est refectio a pluribus Calaisis excogitata) incredibile est, corpus se refectum ad somnum, & calefactionem inceptum esse. Ceterum hæc omnia prudentis arbitrio relinquenda sunt. Illud solum semper per oculos habeatur, impotentiam, non difficultatem, a ieiunio excusare.

IV. Quæst. II. collatione mane sumpta, & prædico in vesperum dilato, ieiunare possent, teneantur ne id præstare, ut præceptum observarent? Negant plures recentiores, Elicobarius, Diana, Filiucius, Palqualis, Leander *ist. de disp. viii. qu. xxx.* Sed talium opinionem inter laxas recentium *cap. 1.* Non vero, illorum Auctorum rationem expendentes, laxissimam eam appellamus. At namque Leander cum aliis, homines præfata incommodo laborantes posse, si vellet, collationem mane sumere, prædico in coenam commutare, & hac via implere præceptum; sed, cum ius habeant prædico in meride, non teneri se tali iure privare. In illius verba loquar. *Si vellet, possent collationem mane sumere, & prædico in meride implere præceptum ieiunij. Sed quia quilibet habet ius ad sumendum principalem refectorem in meride in diebus ieiuniorum, ergo nullus tenetur, ut ieiunet, hoc iure se privare.* Cur, quæto, ius habent prædico in meride, præcepto ieiunij urgente? Nonne quæque meliori modo quo potest prædico Ecclesie implere adstringitur? Si Ecclesia tolerat ut fideles qui vel concionari, vel alia gravia negotia peragere debent, possint mane collationem sumere, prædico in vesperum dilato; cur non debeant fideles; ut præcepto Ecclesie obediant, collationem, cum possint, anticipare, & prædico differre? Quis fidelibus tale ius contulit, ut cum ieiunij præcepto in meride prædico valeant? Non ergo fideles præceptis, sed præcepta fidelium voluntati subieciunt? At quid plura congero contra opinionem suam nimia laxitate contentem? Opinio que illos excusat a ieiunio qui duo habent cauteria, etiam nimis laxa est, & improbabilis: quoniam delicta est tum extrinseca auctoritate (soli enim Sanctus, & Quintanadvenas, prope nihil scire licuit, eam defendunt) tum intrinseca ratione. Enimvero cauteria idcirco ab arte medica prescribuntur, ut natura per eadem, veluti per duos canales, humores superfluos, & nocivos expellere valeat; & hac via firmior, ac nobilior efficiatur, & conservetur. Tantum abest ut illdem debilitetur. Qui stomachi, vel capitis debilitatem patiuntur, si his incommodis succurrere va-

leant, aliquid panis, vel alterius cibi mane sumendo, tali remedio contenti sint. Si incommoda eiusmodi sint quæ reparari nequeant, nisi ieiunium frangatur; ieiunium frangi potest.

CAPUT XXIII.

An Christiani tempore ieiuniorum a re uxoria se abstinere debeant, potissimum si debuius coniugale sine transgressione ieiunij persolvere nequeant. Paria quæstionibus de uxilibus pregnantibus, lactantibus, & virginibus, timentibus venustatis formam amittere propter ieiunium, resolvuntur.

DE debito Christianorum abstinentia a re uxoria quadragesimali re uxoria verba facturus, quæ docent Patres, antiquioresque Theologi in medium adducam, atque cum his quæ iuniores, recentioresque Doctores excogitarunt, conferam. Fatentur omnes tum antiqui, tum recentes, a Apostolo Paulum consilium omnibus nuptis continentiam, quando solemnibus precibus, & ieiuniis vacandum est. Nalite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; Grecus textus addit, & ieiunio, ut testatur Cornelius a Lapide I. Cor. vii. Patres, non modo consilium, sed etiam iussisse Apostolum nuptis continentiam diebus prædico, & ieiuniorum, docere videntur. Recentes e contrario videntur solvere a ieiunio lege Christianos nuptos, ut commodius rei uxorie operam dare queant. Sed, ut omnia fiat manifesta, tum Patrum, tum recentiorum textus transcribamus.

II. Recentiorum plura Scripturarum, & Patrum testimonia, quibus indicitur nuptis abstinentia ab usu matrimonij ieiunij temporis. In primis Joel cap. 13. inquit: Sanctificate ieiunium, vocate coetum... gradibus sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Deinde Paulus Apostolus I. Cor. vii. & Apostolus Petrus epist. I. cap. 11. *Uxi similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo malibis impatiens honorem, tamquam & coheredibus gratis vite, ut non impediatur oratione vestra.* Heine sanctus Hieronymus Lib. I. cont. Iov. pag. 15. edit. Rom. *Quandiu implemini officium, non impleo continentiam... Petrus Apostolus, experimentum habens coniugalem vitaliorem, vide, quomodo infirmet Ec-*

Si autem compellerent illos ad ea opera quæ ieiunium impediunt, non solum non curarent eos ad observantiam ieiuniorum inducere; sed e contrario obliuiscere inducerent. Hanc sententiam defendunt Navarrus, Toletus, Azorius, Ricardus, Gabriel, Paludanus, Allenis, Rolelia, Angelus, Cardinalis Corza, & alii plures. Secundam partem docet expresse D. Thomas in IV. dist. xv. quæst. xv. *Nec veniunt illi a peccato immunes sunt, qui operarios condudere volunt, nisi tali pacto, ut ieiunium solvant; nisi forte sit causa necessaria, quæ festinationem operis pro qua laboratur, exposcat.*

CAPUT XXII.

Causæ a ieiunio excusantes sunt quatuor: impotentia, labor, pietas, & dispensatio.

QUATUOR proponitur causas, quæ a ieiunio scilicet excusare solent, in quatuor distincta capita dividuntur: quia de singulis plures quælibetque discutendæ, & resolvendæ occurrunt. In præsentem de sola impotentia formonem habebimus. Impotentia duplex est, physica, & moralis: & utraq; a ieiunio excusat; cum lex impossibilis non præcipiat. Ut, quæ hoc in capite dictum sumus, facilius capiantur, diligendæ sunt impotentia a difficultate. Impotentiam eam appellamus quæ vel naturam supponit recipia distillatum viribus ad effectum præstandum, vel effectum præstare nequit nisi cum notabili eiusdem nature detrimento. Et hæc impotentia a ieiunio excusat. Difficultas illa dicitur quæ incommodum atque naturæ afferit in exercitio ieiunij, sed naturam non ledit, neque inceptam ad sua munia obsequia reddat. Hinc excusant infirmi, qui quotidianam, vel tertianam febri laborant; sicuti & valetudinarii, ac convalescentes; quin non modo a ieiunio, sed etiam ab abstinentia a carnibus immunes sunt. Quando vero dubitatio occurrat, num infirmitas, & debilitas excuset nec ne; medicus consulatur, & a superiore dispensatio pro maiori securitate petatur.

II. Quæst. I. *An qui data opera impotentem se constituit ad ieiunandum, teneatur ieiunare; & an iste talis, qui ea intentione expressa carat ieiunio, veniat, vel rebus veniat, id est nimio coitu, ut impotens efficiatur ad ieiunandum, peccet contra præceptum ieiunij?* Resp. Noli ad verbum me commoveri, quod eiusmodi quæstia exponam; sed illi

indignare qui eadem propugnant. Quæstionacula duas habet partes. Ad primam partem respondeo, impotentem ad ieiunium non teneri lege ieiunij, etiam quando impotentia oritur ex propria culpa: quia ad impossibilitatem isthæc proficitur. Hæc communissima sententia est. Secundam quæstionam partem inter propositiones laxas iam sub initium dissertationis recensui cap. 1. §. 2. n. 2. & non modo laxa, sed etiam item videtur, quatenus asserit, posse quæpiam expressa intentione nimio coitu se impotentem efficere, ne ieiunet, quin peccet contra præceptum ieiunij nec tunc quando apponit tale impedimentum. Quid enim peius ab Ethnico excogitari potest? Nam qui libere apponit causam, ex qua necessario sequitur omnisio præcepti, seu effectus a præcepto prohibitus, peccat contra illud præceptum. Prava siquidem illa, & expressa intentio, quæ ideo lex impotentem quis efficit ad ieiunium, ut re ipsa non ieiunet, directè respicit transgressionem præcepti ieiunij. Respondent, præceptum ieiunij non prohibere coitum, neque venationem, neque cotum. Quæ sane responsio non minus inutilis est ac ipsa propositio. Nam verum est, præceptum ieiunij præfata opera absolute non prohibere; sed illa prohibet, quatenus impediuntur, sunt ad ieiunandum. Neque plus tempera impediendum in impugnatione opinionis aperte falsæ, quamque communitur, non modo antiqui, sed & recentes fere omnes reiciunt, tanquam improbabilem, & nimium laxam.

III. Quæst. II. *An excusatur ieiunium qui caligat, & dormit sine contræveniente, qui habet duo cauteria, quæ vertiginem capitis, vel stomachi debilitatem patiuntur?* Resp. Caligantiam plures inest impotentes ad ieiunandum recentem omnes quos in quarto descripsimus. Ut proinde, solidae responso exhibeatur, in memoriam revocanda est distinctio impotentia, & difficultatis: illa siquidem, non hæc a ieiunio excusat. Igitur, si ob coitum privationem illa frigidum corpus remaneret, ut ad formam omnino redderetur inhabile per plures noctes; si periculum infirmitatis immineret, vel prædicationem sollicitet ad solitam calefactionem, & somnum percipiendum. Si collatio abundantior sufficiat; coitare non poterunt. Si quatuor ungiæ panis quæ immisceantur, & per coctionem papparium fiat; ac postea duæ ungiæ panis, & duæ

obsonii comedantur (quæ est refectio a pluribus Calaisis excogitata) incredibile est, corpus se refectum ad somnum, & calefactionem inceptum esse. Ceterum hæc omnia prudentis arbitrio relinquenda sunt. Illud solum semper per oculos habeatur, impotentiam, non difficultatem, a ieiunio excusare.

IV. Quæst. II. *collatione mane sumpta, & prædico in vesperum dilato, ieiunare possunt, teneantur ne id præstare, ut præceptum observent?* Negant plures recentiores, Elicobarius, Diana, Filiucius, Palqualis, Leander *ist. de disp. viii. qu. xxx.* Sed talium opinionem inter laxas recentium *cap. 1.* Non vero, illorum Auctorum rationem expendentes, laxissimam eam appellamus. At namque Leander cum aliis, homines præfata incommodo laborantes posse, si vellet, collationem mane sumere, prædico in coenam commutare, & hac via implere præceptum; sed, cum ius habeant prædico in meridiem, non teneri se tali iure privare. In illius verba loquar. *Si vellet, possunt collationem mane sumere, & prædico in meridiem implere præceptum ieiunij. Sed quia quilibet habet ius ad sumendum principalem refectorem in meridiem diebus ieiuniorum, ergo nullus tenetur, ut ieiunet, hoc iure se privare.* Cur, quæto, ius habent prædico in meridiem, præcepto ieiunij urgente? Nonne quæque meliori modo quo potest prædico Ecclesie implere adstringitur? Si Ecclesia tolerat ut fideles qui vel concionari, vel alia gravia negotia peragere debent, possint mane collationem sumere, prædico in vesperum dilato; cur non debeant fideles; ut præcepto Ecclesie obediant, collationem, cum possint, anticipare, & prædico differre? Quis fidelibus tale ius contulit, ut cum ieiunij dispendio in meridiem prædico valeant? Non ergo fideles præceptis, sed præcepta fidelium voluntati subieciunt? At quid plura congero contra opinionem suam nimia laxitate contentem? Opinio que illos excusat a ieiunio qui duo habent cauteria, etiam nimis laxa est, & improbabilis: quoniam delicta est tum extrinseca auctoritate (soli enim Sanctus, & Quintanadvenas, prope nihil scire licuit, eam defendunt) tum intrinseca ratione. Enimvero cauteria idcirco ab arte medica prescribuntur, ut natura per eadem, veluti per duos canales, humores superfluos, & nocivos expellere valeat; & hac via firmior, ac nobilior efficiatur, & conservetur. Tantum abest ut illdem debilitetur. Qui stomachi, vel capitis debilitatem patiuntur, si his incommodis succurrere va-

leant, aliquid panis, vel alterius cibi mane sumendo, tali remedio contenti sint. Si incommoda eiusmodi sint quæ reparari nequeant, nisi ieiunium frangatur; ieiunium frangi potest.

CAPUT XXIII.

An Christiani tempore ieiuniorum a re uxoria se abstinere debeant, potissimum si debuius coniugale sine transgressione ieiunij persolvere nequeant. Paria quæstionibus de uxilibus pregnantibus, lactantibus, & virginibus, timoribus venustatis formam amittere propter ieiunium, resolvuntur.

DE debito Christianorum abstinentiam a re uxoria quadragesimali re uxoria verba facturus, quæ docent Patres, antiquioresque Theologi in medium adducam, atque cum his quæ iuniores, recentioresque Doctores excogitarunt, conferam. Fatentur omnes tum antiqui, tum recentes, a Apostolo Paulum consilium omnibus nuptis continentiam, quando solemnibus precibus, & ieiuniis vacandum est. Nalite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; Grecus textus addit, & ieiunio, ut testatur Cornelius a Lapide I. Cor. vii. Patres, non modo consilium, sed etiam iussisse Apostolum nuptis continentiam diebus prædico, & ieiuniorum, docere videntur. Recentes e contrario videntur solvere a ieiunio lege Christianos nuptos, ut commodius rei uxorie operam dare queant. Sed, ut omnia fiat manifesta, tum Patrum, tum recentiorum textus transcribamus.

II. Recentiorum plura Scripturarum, & Patrum testimonia, quibus indicitur nuptis abstinentia ab usu matrimonij ieiunij temporis. In primis Joel cap. ix. inquit: *Sanctificate ieiunium, vocate coetum... egredietur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo.* Deinde Paulus Apostolus I. Cor. vii. & Apostolus Petrus epist. I. cap. iii. *Uxi similiter cohabitantes secundum scientiam, quasi infirmiori vasculo malibis impatiens hororem, tamquam & coheredibus gratis vite, ut non impediatur oratione vestra.* Heine sanctus Hieronymus Lib. I. cont. Iov. pag. 15. edit. Rom. *Quandiu imple minister officium, non imple continentiam... Petrus Apostolus, experimentum habens coniugalem vitaliorem, vide, quomodo infirmet Ec-*

refam, quid docent Christianos. Similiter vi-
colabantes &c. Ecce eodem festo, quia
eodem & Spiritu impetari dicit orationes offi-
co coniugati ... si abstinentes non a coitu,
honorem tribuimus uxori; si non abstine-
mus, periculum est honori continentiam esse
contumeliam.

III. Sanctus Augustinus *serm. cxy. olim
lxviii. de diversis*, & in *Quadragesima 1.*
inquit: Per atrocitates adulterii, fornicationis,
nuptiarum illatam carnisque nollis contingere
per hos viros (Quadragesime) etiam a
conjugibus abstinent. Tempus quod reddendo
surgenti deo occupabatur, supplicium
impudicitie. Corpus quod adhibuit effici-
tus sollicitudo, puris precibus profrenatur.
Manus que amplexibus implicabantur, orati-
onibus extenduntur. Hoc idem docet *ser.
lxxiii. de diversis, nunc cxxvii. Quapropter,
castissimi, a quibuscumque cibis nobis placere
pietate abstinetis, momentanea propositum vestrum
pia temperantia conservate, non ut Deo creatu-
ram sacrilegio errore damnetis. Quinque
enim estis coniugibus obligati, nunc maxime
apostolica monita nolite contemnere: ut invi-
centiam abstinere ad tempus, ut vacet oratio-
nibus: I. Cor. vii. Quod enim & aliis diebus
sistit fieri, votis interponendum est, si modo
non fiat. Arbitrationem non esse debet, ac
necessaria observatione, solemnibus diebus hoc
facere coniugatos quod videtur ex quadam
parte professe sunt, quod nota sunt vix
sine intermissione. Item *serm. lxxiii. nunc cxxvii.*
de diversis, sub finem hæc scribit: Ephora
his diebus & crebris ieiuniis, & re-
bus parvis impudentes, & egeni legibus tri-
buentes. A coniugati quoque consuetudini diebus
solent continentiam. Item *serm. lxxviii. nunc c.*
vii. Nunc tempus est quo coniugati ab uxore,
& nuptia a suis viris abstinent, ut orationi-
bus vacent, quamquam & per totam annam
certis diebus hoc facere debent, & quanto
crebrius, tanto utique melius. Item *cap. vii.*
Quadragesima diebus ieiunavit Moyses legis ad-
ministravit: quadragesima dies Elias excellen-
tissimus Prophetarum: quadragesima ipse Do-
minus; testimonium habens a lege, & Pro-
phetis... Non autem, qui tam longum ieiunium
perpetuare non possunt, ut & per totam
diem, & noctes nihil alimentorum, sicut &
illi, accipiunt... Sed nunquid, sicut a cibo,
& potu abstinentia per totam diem non potest
esse continua, sic & a concubitu non potest.
Cum videmus in nomine Christi multos abstine-
re, qui Jesus ab hac re potius invenit mem-
bra Deo dicata servare? Puto non esse ma-
gnam ut tota paschali solemnitate possit con-*

ingum castitas quod potest tota virgini-
tas. Similia scribit Augustinus pluribus aliis
in locis.

IV. Sanctus Elixius Novientensis Episco-
pus comparat concubitum coniugium in Qua-
dragesima cum eiu carnium. Inquit enim
homil. xvi. Diebus autem Quadragesime con-
omnibus modis a coniugio continentiam vestram,
sicut docet Christianos, abstinere oportet.
Nam, ut quidam sapiens ait, similis reatus
est fidei Christiano diebus Quadragesime
etiam cum propria uxore concubere, sicut &
carnes in cibo somere. Theophilus Aurtia-
nensis Episcopus in Capitulari cap. xli. in-
quit: Abstinentiam est in his sacerdotibus de-
bitam a coniugibus, & castis, & pie concordant,
ut sanctificati sint, & corpore ipsi sancti deo
transigantur, & sic personarum ad diem san-
ctum Pasche. Quia per nihil aliud tenentur
quod coniugati opere possunt. Nicolaus I.
Pontifex summus in responsis ad consilia
Bulgarorum cap. ix. ait: Si enim ex conse-
cratione coniugationis, etiam alio forte tempore,
mundo corpore vacat orationi; quanto potius
iste, quo Deo etiam carnis vestre decimas da-
mus, quo ipsam in abstinentia Dominum imi-
tamur, quo non solum illicita, verum etiam
multa a nobis etiam licita, reservamus, omni
est voluptati renuntiandum; & ut liberius
orationi vacetur, castitati mentis & corporis
incumbendum? Penitentiale Romanum *tit.
vii. cap. x.* hæc habet: Qui in Quadragesima
ante Pascha cognoverit uxorem suam, & voluerit
se abstinere ab ea, annuum annus patienter.

V. Propter Fagnanus solo calamo versat
questionem, num licitum sit teriarum tempore
matrimonium consummare? Et authoritate
omnium fere Canonidarum, & antiquo-
rum Theologorum evincit, licitum minime
esse temporibus istis quibus veritum est ab Ec-
clesia tolemas nuptias celebrare, copulam
matrimoniale exercere. Hæc pauca referam
ex pluribus que habet in II. Decr. cap. Cæ-
pellanus de feris n. 11. Similiter quoad copu-
lam carnalem, tametsi Sanchez existimaverit,
nullatenus prohibendum esse matrimonium con-
summare, idemque omnia ipsum scribit Narva-
rus &c. tamem illorum rationes sunt valde
infirma... Quare contra predictos hæc comu-
nis Canonistarum fere omnium sententia, Et
pluribus allegatis concludit. Ex quibus pe-
tenti, hæc esse unanimem Canonistarum senten-
tiam, quam etiam approbavit ex Theologia
vires de Paludo in II. sentent. diffinit. xxxii.
miss. 1. ut. a. Ceterum in summa in verb.
Matrimonium cap. xli. §. Publico autem loco
S. Antonius in III. Part. tit. 1. cap. xviii.

in fin. Synthesi in verb. Matrim. vii. quasi-
vii. post dictum §. sub. o. & alii. Allegat
etiam auctoritatem Concilii Toletani, ce-
lebrati anno 1473. Iob Sixto IV. in titulo.
Quod non fiant nuptie, ubi hæc præcipientur.
Cum secundum legitimam passionem non sit
dubium eos in legem delinquere qui verba le-
gis amplecti contra eius ritum voluntatem:
& quia tempore quo sacrorum canonum de-
cretis imperantur celebratio interdicitur, &
carnalis copula prohibetur &c. Nos contem-
nentem, quod sacrorum canonum intentio fuit,
non tam Ecclæse solemnitates, & nuptiales
beneficentias, quam carnales committunt
prohibere: consuetudinem huiusmodi dixerunt
capientes, sacro approbante Concilio, communi-
cationes predictas... prohibemus, statuentes &c.
Refer etiam Fagnanus Congregationem Car-
dinalium, Concilii Tridentini interpretum,
que ad dubitationem sui propositam sic re-
spondit. Sed in primis comprehendit cap. 1.
§. 1. ubi dicitur, in nuptiis, nuptiarum so-
lemnitates, traditiones ad dominum, & car-
nalem copulam prohiberi. Ex Theologis, quos
Fagnanus adducit, ut ingenue fatear, S. An-
tonius non adeo clare loquitur. Nam hæc
sunt verba D. Antonii in III. Part. tit. 1.
cap. xviii. in fine. Contrahentes nuptias his
temporibus prohibitis debent puniri in quo de-
linquunt, ut scilicet ad tempus separentur
sed, si sit periculum incontinentie, alia pen-
nitentia imponatur, & in ista disponatur...
Non autem effectus morale exgere talibus tem-
poribus ab uxore prius iste beneficia debent.
Petrus de Paludo. Ita est morale sic
consummare matrimonium tempore tali; tam-
quam post primam copulam iterum copulatio
sua peccet moraliter, nisi hæc faceret in con-
tempnitate Ecclesiæ ordinantia.

VI. Thomas Sanchez Lib. IX. de debito
coniugali disp. xii. recenset circa rem hæc
quatuor sententias. Prima docet esse cul-
pam letalem petere debitum coniugale sub
pæne sacris, & ieiuniorum; quam opinionem
plures Canonistæ defendunt. Secunda allicit
esse culpam venialem: & pro hac opinio-
ne allegat ipsent Sanchez omnes fere Ca-
nonistas, & antiquiores, gravioreque etiam
ex recentioribus Theologis, Magistrum
Sententiarum, D. Thomam, Albertum Ma-
gnum, Durandum, Paladannum, Gabrie-
lem, Raynetium, Iohannem de Filibus,
Gerfonem, Carthusianum, Monaldum, D.
Antonium, Adrianum, Solvendum, Ta-
bienam, Tarreccmatum, Sotum, Vique-
ram, Margaritum, Matienzum, Goffre-
dum, Iohannem Andream, aliosque plures.

Tertis sententia admittit aliquando esse cul-
pam venialem, aliquando consilium esse ab-
stinenti. Quarta sententia, cui adherens (con-
cludit Sanchez) licet existimem duas præ-
dictas esse valde probabiles, ait solum esse
consilium &c.

VII. Patres ergo, Canonistæ fere omnes,
& antiquiores Theologi docent, Christianos
ieiuniorum tempore minime exercere posse
coniugalem copulam. Dubium solummodo
est, num sub culpa mortali, aut veniali ab
ea abstinere debeant. Communior, & mitis
sententia, cui & ipse adhaere, est illa que
sub culpa tantum veniali debitum omniteni
copulam matrimonialem profutis temporibus
imponit: & hæc sententiam valde probabi-
lem etiam ipsemet Sanchez reputat.

VIII. Conferas nunc velim cum doctrina
Patrum, Theologorum, & Canonistarum,
doctrinam plurimum recentiorum Casualistarum.
Illi non modo defendunt, Christianos non
teneri intermittere cultum coniugalem hæc
tempore ieiuniorum; non modo aliter-
rum, Patrum exhortationes consilii esse,
non debiti, sed præcepti; non modo ex-
citant, Patres per exaggerationem locu-
tos fuisse, & Rhetorum amplificatione as-
tos; non modo hæc omnia excogitant;
sed, quod plus est, docent Christianos a
lege ieiunii solutos esse, ut debitum ma-
trimonialem perolvere, copulamque sine
detrimto exercere valeant: docent, non te-
neri coniugem hortari precibus, consilio,
aliove modo alterum coniugem, ut desinat
a petitione debiti, quod ipse sine fractio-
ne ieiunii reddere nequit. Quod ne ipsi
imponere viderent, transcribam verba Tam-
barini ex Lib. IV. in Duxal. cap. vi. §. 7.
num. 27. Quod si presbitus, aliove modo
sacerdos, vel alius tenent alterum a petenda debiti,
& ad hoc tenent non tenentur ut hæc re-
media; atque adeo possit non ieiunare, & sic
reddere. Ita Thom. Sanchez. Ratio est, quia
personaliter obligatio reddendi est ex iustitia,
que non obligat, nisi ad reddendum perso-
naliter debitum; non vero ad congruendum, vel
ponendam remedia, nisi ad petendam. Hæc emen-
dam doctrinam prius docerat Palquillus,
& Leander tract. v. disp. viii. qu. xviii.
aliquæ plures.

IX. Videm quantum doctrina quorundam
recentiorum a Patrum, & Conciliorum, ab
Ecclesie doctrina distet? Non teneor con-
tinere precibus hortari alterum coniugem, ut
se abstinent a petitione illius debiti quod
ipse sine violatione præcepti ecclesiastici red-
dere nequit: neque hoc suavissimo remedio
chri-

christiana exhortationis abducere illum a tali petitione tenetur. Poterunt ergo coniugati ad fatietatem petere, & reddere cum dispendio ieiunii ecclesiastici? Iltitæ ne christiana Theologia? Patres, & Concilia una voce iubent, christianos coniuges a concubitu matrimoniali abstinere, ut exactius ieiunium observent, ac sanctificem: & laudat iuniores contra docent, coniugatos posse ieiunium ecclesiasticum infringere, ut copulam matrimonialem exequantur. Quid temperant evangelice, quod caliditate christiane infusus?

X. Obiiciunt. Maritus iure naturali divina, & ex iustitie præcepto adiungitur reddere uxori, & uxor marito debitum coniugale, iubente Apostolo: *Uxor viri debitum reddat; sicut et Christus ecclesia*. I. Cor. vii. Fræceptum ieiunii humanum, & positivum est. Cedere itaque viri debet obligatio. Ergo omittit ieiunium maritus debet, quoties, dum ieiunium servat, neque ad persequendum coniugale debitum efficitur. Resp. Omnes fatentur, coniuges devinctos esse iure naturali divino ad debitum matrimoniale mutuo sibi reddendum. Quid inde? An in omni loco, tum publice tum privato, tum sacro tum profano, copulam coniugalem exercere debent? Minime certium. Penitentia sibi invicem debitum solvitur, sed servatis debitis circumstantiis loci, & temporis. Porro tempore ieiuniorum est Deo vacandum, non matrimonio incumbendum. At, inquit, cum duo debita simul solvi nequeant, illud quidem debemus quod præcipuum est. Reddere autem debitum coniugale ieiunii observantia prævalet; nec Ecclesia obligat ad ieiunium, quoties illud impedit exercitium matrimonii. Unde colligit, Ecclesiam tunc non obligare ad ieiunium, ut copulam matrimonialem exercere valeat? Unde? A Patribus, quos Deus potuit regere, aut docere Ecclesiam suam? Ad illi, ut ieiunium exactius servet, abstinere te a coniugi uli iubent. Unde ergo? A recentioribus Casuistis? Ad illi in conspectu antiquiorum Theologorum, & sanctorum Patrum nullius sunt auctoritatis; nisi ratione evidenti ostendant, antiquos errasse. quod hic minime præstant. Irasmet benignissimus Claudius de la-Croix Lib. III. par. 1. c. 111. num. 1338. resolvit, quod, licet cœtus reddatur minus potens ad reddendum debitum, non ideo detineatur omittit ieiunium.

XI. Ut quæ fufius disputata sunt, in pauca contrahamus, atque maiori, quoad fieri potest, claritate difficillimam questionem re-

volvamus, quæ certa sunt præmittant; deinde quæ mihi probabiliora videbuntur, explicabo. Certum in primis est Patres communiter hortari fideles nuptos, ut tempore ieiuniorum a copia carnali abstinant. Hæc res facti est, omnibus comperta. Certum quoque est tempore quadragesimalis ieiunii, & Adventus solemnem nuptiarum celebrationem Ecclesiam prohibere. Illius prohibitionis rationem assignat D. Thomas, in 1° disticti. xxxi. quest. i. artic. 2. quest. iv. his verbis. *Quia, quando novus sponsus inducitur, antiquis coniugum magis ex ipsa novitate ad carnalem carnalium occupatur: propterea illis temporibus in quibus homines precipue debent se ad spiritualia elevare, prohibetur eis nuptias celebrare.* Quare non ideo einimodi nuptie prohibentur, quia, dum celebrantur, choreæ, læpiti, aliæque profana exerceri solent; neque ipsa sacramenti celebratio, prohibitionis ratio est; sed prohibentur, quia exercitium nuptiarum, seu copula carnalis, nimis mentem hebetat, rationem, sin absorbet, obnubilat, antiungue magnoque a rebus divinis abstrahit. Ex quibus manifeste consequitur quod illis temporibus in quibus homo ieiunium, & precibus potissimum vacare adstringitur, copula carnalis intentioni Ecclesiæ adversetur. Illud pariter certissimum est, copulam carnalem inter coniuges, iuxta temperantiam, & castæ sobrietatis leges exerceri debere; neque unum coniugem alterius intemperantiam indolere teneri. Habenda inter ratio est ætatis; nam frequentior est inter iuvenes quam inter proventus matrimonii luxu. Non æque tenetur ad debitum uxor quæ iugata, ac sponsa viginti annorum. Utraque debet tum reddere debet; sed hæc frequentius, illa rarius. Item corporis constitutio in utroque coniuge consideranda est. Si maritus robustus est, & uxor imbecilla, illa petere debet, habito respectu ad coniugis debilem corporis habitudinem; & hæc reddere non adiungitur cum sanioris detrimto. Admittant ergo non pauci Casuiste exclamare, quod reddere debitum coniugale effectus iustitiae, a iure naturali & divino præscriptur; quoniam nemo in contentione hor adducit. Sed ipsi fubere debent, plura esse quæ iure impediunt einimodi debiti solutionem. Nam infirmitas, sanitatis detrimentum, locus publicus, locus facer absolute impediunt. Quidni ergo & tempus firum? Debilis corporis constitutio, intemperantia excessus, non a toto, sed a recentiori redditione solvit. His præstant certis præmissis, quæ mihi tum a recentioribus,

tate,

tate, tum a laxitate declinare videntur, & quæntibus quantumvis exhibebo.

XII. Quest. I. An coniux reddere debitum tenetur, dum est periculum incontinentie in petere, & etiam reddere impotens existeret ad petendum observandum? Resp. Ad evitandum peccatum incontinentie tenetur coniux debitum reddere sub gravi culpa; etiam si quod vix contingere poterit) frangere ieiunium deberet. Hocque certum est apud omnes, quando periculum incontinentie, non ex culpabili intemperantia, sed ex fragilitate ortum ducit.

XIII. Quest. II. An, quando coniux reddere nititur debitum, nisi ieiunium frangat, tenetur precibus, adhortationibus, aliisque modis abducere alterum coniugem a debiti petitione? Resp. Tenetur omnino: & contra iura opinio, ut dictum est, minus est contra iura castis aurius, & pietati christiane. Iuxta communem Patrum, & insignium Theologorum doctrinam tenetur coniuges se fræ invicem exercitare ad observantiam continentie coniugalis, ut sanctius ieiunium exequi, & liberius Deo vacare queant: & postea, quando exercitium copule coniugalis interat transgressionem ecclesiasticam ieiunii, nullam illi incumbit debitum se fræ invicem hortandi ad continentiam eo sine ut ieiunium observent? Cum ieiunii dispendio rei uxoris navare operam licitum erit; si cum ieiunii observantia id licitura negant Patres?

XIV. Quest. III. An frequens sit casus in quo coniugati ad debitum reddendum liberentur a lege ieiunii? Resp. Ex diuturna exortientia in exercitio ministerii audiendi fidelium confessiones, & ex plurimorum Confessarioium atrelatione, vix æ ne vix quidem contingit ut coniuges liberi sint ab observantia ieiunii ob copulam coniugalem, propter rationem Paludani afferentis in IV. dist. xv. quest. iv. *Non autem coniugati excusantur pro eo quod indigent alimento pro generatione, sicut videtur pro argumento: quia dicitur ieiuniorum non debent uti illis actibus: & quia sufficit senes in anno imprægnare: & cum ieiunio adhuc plus abstinat ieiunio quam sit necesse.* Neque vero ob hanc solum Petri de Paludate rationem, quæ afferit, sufficere solemus imprægnare; veram etiam quis coniuges vel juvenes sint, vel proventus. Si juvenes, ut ait etiam Paludanus, abundant ieiunio in ipsis ieiunium, plurimum necesse sit: calida enim & fervens est communitas ætatis illa. Quare non modo ieiunium non impedit eos ad debitum reddendum; sed potius

e contrario ieiunium illi necessarium est, ut concupiscentiam compriment, & humores abundantius minuant, ut copulam maritalem exercant secundum leges castæ sobrietatis. Quid, si maritus eniet adeo effrenis, ut frequentissime peteret, & uxor ieiunium impotens foret ad tam frequentem redditionem? Uxor deberet in primis maritum hortari, ut concupiscentiam suam ieiunio, & aliis afflictionibus mauerat, ut precibus divinum imploraret auxilium, aliisque viis adhiberet moderari peritioses suas ad leges sobrietatis, & iuxta gratiam uxoris constitutionem corporis. Quod si vir, his remediis adhibitis, adhuc frequenter peteret; illius fragilitatem, etiam cum ieiunii dispendio, indulgere uxor deberet. Sed casus rarissimus est. Quod si maritus (idem est de uxore) adeo effrenis foret, ut, ipretis omnibus remediis, precibus, & consiliis, vellet concupiscentia sua habenas laxare, nullo fibro respectu vel ad imbecillam constitutionem corporum uxoris, vel ad applicationes eiusdem, vel ad præcepta Ecclesiæ; in hoc eventu licet uxor non tenetur reddere cum detrimento propriæ sanitatis, ita neque cum dispendio ieiunii reddere conetur. Et in tali viro periculum incontinentie esset ex utraque malitia, non ex fragilitate. Maritus habet viis petendi; sed intra leges sobrietatis, & temperantiam, habito respectu ad sanitatem uxoris, & ad præceptum ieiunii. At Ecclesia mater benigna est: nec obligat ad ieiunium cum tanta severitate. Verissimum est. Liberat te a ieiunii lege, ut fragilitatem succurras tui coniugis; sed non te liberat, ut illius contumaci malitie morem geras. Ex quibus omnibus colligit, rarissimum esse casum in quo coniugati eximantur a ieiunii lege. Et, quod plus est, neque in mentem venit coniugatorum, se liberos esse a ieiunio, ut copulam æqueant maritalem.

XV. Aliqui Casuiste ex progressi sunt, ut doceant, posse coniuges ieiunium omittit, ut robustiores fiant ad petendum moderate debitum. Sed hæc opinio improbatæ etiam ab ipso Tamborino; nec maiore indiget impugnatione: quamvis enim debitum sit reddendi, non tamen petendi.

XVI. Quest. IV. An uxor quæ ieiunii causa macilentia, & consequenter nimis grata marito reddidit, & nulla quæ velis mittere, ieiunium formam prædit venulitatis, a ieiunio excusetur? Resp. Pudet me sine eiusmodi quaestione proponere; sed ad hoc me cogentur recentes Casuiste plures, qui eadem & proponunt,

nunt. & magna contentione versant; atque illorum non pauci resolvunt excusari a ieiunio tum uxores, tum puellas prefatas. Vide Leandrum tract. v. disp. VIII. qu. XIX. Et Jegg. & Tamburinum. sic. etc. Verum hæc omnia mera inventa sunt illorum. Scripturam, qui suas omnes speculationes in morum materia scriptis consignare voluerunt. Ex quo profecto maximum dampnum consecutum est, scilicet Christianos legantes illorum volumina eas laxitates perhibere quæ antea ieiunabant; & que Auctores speculandi præta, vel ex occasione custodiam rationis, & fortissimi eventus scripserit, libris pro præta tum suscipere. Dico ergo, vii. ut nunquam contingere ut vel mulier ratione ieiunii sui mensura efficiatur, ut d-formis appareat, vel puella speciositatem amittat; quia ieiunium, ut Ecclesia docet, ad corporis sanitatem, & consequenter ad pulchritudinem confer. Nonna Daniel cum aliis pueris venulæ ex ieiunio exivit? Nonne puelle ipse & a vino, & a cibo abstinuit, ut candidiores, agillioresque efficiantur? Ieiunium (inquit ab eodem Augustinus) ne corpore nimis impingatur. Si quæ mulieres ieiunantes deformes fierent, id non ex ieiunio, sed ex peccatis infirmitate eveniret. Namquam ergo puelle lane habere volentes excusantur a ieiunio pretextu venientis antidermæ; neque iuxta pretextum placendi maritis.

XVII. Quæst. V. An uxores prægnantes, & lactantes excusentur a ieiunio? Resp. Non modo recentiores, sed etiam antiqui Theologi committere prægnantes, & lactantes mulieres a ieiunio excusari afferunt. Sanctus Antonius II. Pari. tit. VI. cap. II. §. 6. inquit. *Uxores prægnantes, & lactantes, si debilitas impediatur eas, vel si ex hoc timetur de periculo carum, aut abortus, vel defectus alimentis fieri, excusantur a ieiunio sicut debent dimittere ieiunium.* D. Bernardinus Senensis. *serm. vi. in die cin. artic. 3.* addit. *Insuper solent prægnantes habere desideria inordinata diversorum ciborum, & quandoque ita vitiosa, quod, nisi aliquem modum possent satisfactione appetitui suo, esset periculum fieri. Idem in simili casu possunt etiam carni comedere. Quid, si prægnantes adeo valide, & robustè ferent, ut aliud periculo letis, & proprio detrimento possent ieiunium servare? Quando hæc evident, evidenter tamen morali, consistente, illas non excusant: tamen si eas aliqui Casuarius adhibet excusent. Quid, si maritus prohibeat ne usque ieiunet. Resp. Absolte usque*

non tenebitur obedire marito: quia debitum obediendi Ecclesie antecedit debitum obediendi marito in his que simul componi queant: tamen ob graves rixas, & magna scandala vitanda potest ad tempus omittitur ieiunium. Verum & calum hæc raram iudico, Quoniam, si maritus rationaliter iudicat, mulier parere debet. In dubio etiam mariti vere christiani iudicio fidei debet; nisi oppositum evidenter sibi conset. Si postea maritus videt ulla rationabili causa, sed ex sua mera iniquitate iuberet transgressionem ieiunii; in hoc eventu laudatum foret pharisaicum, quod mulier evitare non tenetur: multo minus, si in marito deprehenderet animum contemnendi præcepta Ecclesie: tunc enim absolute ad ieiunium adstringeretur. Hæc omnia docent Petrus de Palude, & D. Antonius II. Pari. tit. VI. cap. II. §. 6. *De uxoris dicit Ioseph. quod, quamvis debeant dimittere ieiunium, quæ habent ex voto prohibentibus, ut videtur, quæst. v. que tenent ieiunium Ecclesie, xxxi. quæst. v. que tenent ieiunium potest facienda ad pensare non tibi etc. Sed Petrus de Palude in I. dicit, quod hoc videtur esse scandalum Pharisæorum; & per consequens contemnendum, si non vult usque ieiunare.*

XVIII. Quæst. VI. Quid de femina viro heretico nupta? Resp. ad evitanda dissidia gravis potest aliquando intermittere ieiunium; dummodo tamen maritus non iuberet omittere observantiam ieiunii in contemptum Ecclesie. Secus dicendum communiere est de viro uxoris hereticæ: quia ver absolute conceptus est mulieris, & in illam dominatur; illamque facilius ad suum vivendi modum perducit.

G A P U T XXIV.

De labora a ieiunio excusante. Plures que statimula resolvuntur.

I. **C**ertum est quemcumque laborem corporalem a ieiunio non excusare; quem admodum asserunt plures recentiores Casuilli, quorum opinionem demumavit Alexander VII. his verbis. *Omnes officiales, qui in Republica corporales laborant, sunt excusati ab obligatione ieiunii: nec debent excusari, an labor sit incompartibilis cum ieiunio? Ex hac propositione ostenditur constare plures esse in Republica qui corporaliter laborant, & ad ieiunium non solvuntur. Antequam ultra pro-*

gredior, lubet recensere, quoddam vivæ vocis oraculum Eugenii IV. quod sub anno 1240. evulgatum referunt in compendio missionum Fratrum Minorum his verbis. *Aliis Eugenius declaravit, quod artifices laboriosos artes exercentes, & vassallos, sive divites, sive pauperes non teneantur ieiunare sub præcepto peccati mortalis. Et quod absolvi possunt, & induci ad elemosinas, & alia bona opera faciunda. Hoc oraculum, quod vivæ vocis dicitur, parum putamque commentum esse, plurima suadent. In primis D. Antonius, qui hoc tempore scribebat, illius oraculi oralis non meminit. Quid quod oppofitum aperte docet? ut infra videbimus. Deinde contradictiones, & ambigui sentus, quos continet, illius falsitatem produnt. Quid, quæstio, significant hæc verba? *Rustici, sive divites, sive pauperes, non teneantur ieiunare sub præcepto peccati mortalis? Teneantur ne sub peccato venialis poena? Quamvis etiam hæc declarationis forma? Sub præcepto peccati mortalis.* Sed ultra pergamus. Et quod absolvi possunt, & induci ad elemosinas. Si liberi sunt a ieiunio; cur absolvi, cur ad elemosinas, cur ad alia bona opera peragenda inducendi sunt, ut ieiunium observantiam compentent? Si excusantur a ieiunio, quo indigent absolute? Hæc omnia redolent falsitatem præfati oraculi, quo abstantur non pauci recentiores, etiam in ampliori significatu, ut iam iam observari sumus.*

II. Quæst. I. *Quinam laborantes, seu artifices excusantur a ieiunio?* Resp. Quia certum est, ut ex recitata propositione ab Alexandro VII. prescripta constat, non omnes artifices solutos esse a lege ieiunii; idcirco declarandum est, quinam reipsa excusentur, & qui teneantur. In primis excusantur omnes illi qui exercent artes vere laboriosas. Huiusmodi vero sunt agricola, fabri ferrarii, lignarii, lapidicinas, cementarii, figuli, textores, fallones, lanarii, bannii, aurigæ, deinde alii similes, qui exercent artes laboriosas.

III. Quæst. II. *An præfati artifices, qui ita reliqui sunt, ut aliquæ grati incommodo ieiunare volent, habentque cibum ad ieiunium opportunitatem, teneantur ieiunare?* Resp. Negant illos teneri Leander, & Pasqualigus: quia, inquit, sic declaravit Eugenius IV. led teneri non probabilis adfirmamus. Artes laboriosæ excusant, quia communiter tales artes exercentes ieiunare nequeunt; at, data hypothefi quod repugnantur persona ita robusta, ut abique in-

Cont. Theol. Tom. V.

commodo notabili ieiunare possint qua ratione eximi debent a ieiunio? Oraculum Eugenii iam dictum esse apocryphum; quod confirmabitur nam sequenti. Notam sententiam docet S. Antonius II. Pari. tit. vi. cap. II. §. 6. *Multum laborantes, quibus minime necessitas multum laborandi, si non possunt ieiunium observare, excusantur. Aliis si possunt utrumque facere commode, teneantur ieiunare.*

IV. Quæst. III. *An divites qui exercent artes laboriosas, non ex indigentia, sed solum maiores lucris acquirendi gratia, a ieiunio excusentur?* Resp. Excusari debentur Leander tract. v. disp. VIII. quæst. LXXXIII. Pasqualigus, Filicinus, Trullench, aliique; & allegant oraculum Eugenii IV. declarantis artifices, tum divites, tum pauperes a ieiunio lege solutos. Contrariam opinionem conceptis verbis docet D. Thomas 2. 2. quæst. XLVII. art. 4. ad 3. *Si operis labor commode differri possit, aut dimitti alioquin detrimento corporalis saluti, & exteriori status qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vitæ, non sunt propter hoc Ecclesie ieiunia pretermittenda. Similia habet in IV. dist. xvi. quæst. III. art. 2. quæstione 4. ad 3. D. Antonius idem assertit II. Pari. tit. vi. cap. II. §. 6. *Si possunt differre... nisi subtrahere, vel diminuire laborem, ita non possunt ieiunare; & ex hoc non incurrent detrimentum sui status; teneantur a ieiunio.* Hanc eandem sententiam propugnant Gabriel, Durandus, Armilla. Hinc colligere argumetum alius falsitatis oraculi Eugenii IV. si verum nunquam fuisset, D. Antonius Auctor sycheronum oppositum non docuisset. E contrario verisimile non est, Eugenium sententiam evulsisse, Sanctus, & illius temporis Theologorum doctrinæ adversari. Illud ergo solum lucrum quod necessarium est ad propriam sustentationem, vel ad alendam familiam, excusat a ieiunio, secus acquisitio maioris lucris non necessarii. Qui vero eximuntur laboris causa a ieiunio, illis diebus quibus non laborant, ad ieiunium teneantur, nisi debilitas peculiaris eos excusetur.*

V. Quæst. IV. *An futores, sartores, piscatores, carbonarios, sculptores, argentarii, pilares, millitones, furnarii, coqui, similesque ad ieiunium teneantur?* Resp. Adfirmant plures recentiores præfatos artifices omnes a ieiunio solutos esse: quia, inquit, Leander loco citato, Eugenius IV. excusatos declarat ut omnes artifices; quod falsissimum est. Oraculum enim committitur Eugeni-

non excipit solos artifices exercentes artes laboriosas, quin nec illos excipit: sed abfolvi potest declarata, & ad alia pia opera induci. Quare opinio Leandri, aliorumque plurimum Casularum damnata est ab Alexandro VII.

VI. Dico itaque, necessitas artes non esse absolute laboriosas, sed ad summum aliquas illarum debite tantum laboriosas esse. Quare finitæ, latoræ, pictoræ, & harbitores: a ieiunio nullo modo exculantur per se, & absolute, ut docet sanctus Vincentius Ferrerius *serm. 1. de ieiunio ser. 3. c. 1. c. 1.* his verbis: *Sunt autem, & factores, natarii, & similes, qui sciendo faciunt opera sua, non exculantur a ieiunio.* Etque penes antiquos, & praviore Theologos sententia communis. Si aliquis debilis esse constituitur, & necessitates habere exercendi artem, ut se, familiamque aleret, neque posset cum arte labore ieiunium obstantiam componere, a ieiunio excusaretur, non ratione artis, sed ob peculiariter sui corporis habitudinem. Ceteri artifices, pictores, molitores, furnarii, sculptores, argentarii, & coqui, quorum artes aliquando, atretata pericorum qualitate, inter laboriosas collocari possunt, aliquando non absolute, & per se non exculantur. Sed, quia non omnes æque fortes, & robusti sunt; licet non magna brachiorum contentione, nec nimia corporis defatigatione artes suas exercent: propterea arbitrio Superioris, vel Confessarii prudentis exempti a ieiunio plures declarari valent pro temporum & pericorum varietate. Et in hac materia cum artificibus, qui ob necessitatem alenda familiae laborant, benignus & facilis sit Superior, sive Confessarius. Non exculantur famuli, & famulae nentes, & filii ducentes, nec incidentes corium pro calcæis, nec coqui Religiosorum; quicquid fabuletur Palaganus *disp. cxxviii.*

VII. Typographi qui torcular, & prelo trahunt, exculantur; secus compositores characterum: licet abique nullo fundamentum opotitum doceat Leander *quæst. lxxxviii.* cum aliis rectoribus. Qui torcular trahunt, nante tunc die remigant, vel alia navis exercitia peragentes, mercenarii, seu qui merces per urbem deferunt, a ieiunio exculantur, quoties per totum diem artes similes laboriosas exercent: si enim per paucas horas laborant, non eximerentur. Quomodo communiter iudicium Confessarii, vel Superioris necessarium est, quo in praxi declaratur, hunc ad ieiunium teneri, secus al-

terum. Procuratores, advocati, iudices, musici, cantores, consiliiarii ceterique similes ad ieiunium absolute tenentur. Opotitum docet Leander *quæst. cxxii.* & sequentibus cum aliis rectoribus: quorum opiniones si verae forent, vix essent Christiani ieiuniorum observantia subiecti. Quoniam non solum Leander cum aliis sui similibus excusat prefatos artium liberalium professores a ieiunio, sed insuper docet, Cathedralicos legentes cum magno plantu a ieiunio solutos esse. Adde, inquit *quæst. cxxviii. item off. firmendam esse de legentibus unam aut alteram lectionem orationis, aut propositionis causam.* Duo laxissima in hac propositione continentur. Primum, quod una aut altera lectio, que opus positissimum intellectuale est, affert laborem liberantem a ieiunio. Secundum, quod labor orationis, & contradicendi prurigne libere susceptus, a ieiunio excusat. Nimis prolixus essem, si recensere vellem omnes cuiusque status, & professionis personas, quas a ieiunio eximit Leander cum Palqualigo, aliique *tract. v. disp. viii. quæst. cxxvi. & seq.* Indicare sufficiat, prelatos Auctores declarare solutos a lege ieiunii, variis distinctionibus adiectis, Lectores Theologie, iuris civilis canonici, Medicinæ, Philosophiæ, Lectores presidentes dissertationibus publicis, legentes quatuor lectiones Grammaticæ, scholares per totum diem studentes, scribas, notarios, principum secretarios, medicos, chirurgos, canonicos, adde viros ægrogatos, feminas quinquevagas, consiliarios, & exercentes artes vere laboriosas, iter agentes, equitantes. Quid plura? Quirit Leander, an labor ingenii excuset a ieiunio? Et respondet *quæst. cxxviii.* laborem ingenii magnum eximere a lege ieiunii. Et, cum nullus fere sit qui ingenium valde non exercent; sic omnes fere a lege ieiunii soluti erunt iuxta Leander, & aliquos rectoribus. Sed rædet longius in his laxitatibus consistendum immorari. Solt ne otio dissidentes ieiunabant? Nonne omnes in sudore vultus considerent panem debent? Et nihiliosius ieiunia Deus & Ecclesia imponunt hominibus laborantibus.

VIII. Quæst. V. An iter pedestre agnoscit excusatur a ieiunio? Respond. Quod iter pedestre necessarium insilunt, si longum sit, & per integrum diem, committitur excusatur: secus, si iter liberum sit, & diffusi possit in aliud tempus. Sic docent D. Thomas, Antonius, Paludanus, Sylvester, & fere omnes antiqui. Non ergo iter brevia excu-

excusat. Habenda tamen ratio est vis ardoris, & insolie, que maultum debilitat itinerantem.

IX. Quæst. IV. An equitantes a ieiunio liberentur? Resp. Absolute eos excusatos esse, admittit Leander *quæst. c.* Diana, Ortiz, & alii. Sed hæc opinio damnata est ab Alexandro VII. his verbis: *Excusantur absolute a præcepto ieiunii omnes illi qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiam si iter necessarium non sit, & etiam iter minus illi consuevit.* Divus Vincentius Ferrerius *serm. 1. ser. xv. c. 1.* iter a ieiunio excusat itinerantes pedestres propter necessitatem. *Equitantes autem* (inquit *non excusantur.* Equus vel mulla poterit curare, sed non vos sine peccato. Curiores pedestres, quorum vitus necessarius est dominis, si non possunt iter agere, cur ieiunio, exculantur, inquit sanctus Antonianus loco lapsus laudato. Postiori iure ad ieiunium tenentur qui citio, curra, vel lestica iter agunt. Milites sive in castris, sive in munitionibus committitur a ieiunio eximuntur, tum ob magnos labores, tum quia statim horis nec possunt comedere, nec habent cibum congruum pro ieiunio. De labore a ieiunio exculantur, que nobis probabiliora vita sunt, decimas in communi, & etiam flagellantur. Verum tot in praxi occurrunt circumstantiæ, ut nequeet regula constans, & certa assignari, sed frequenter iudicium Superioris, vel Confessarii necessarium est. Ex regulis vero præscriptis facillimum poterit Superior, vel Confessarius ab extremis severitatis, & laxitatis declinare, & solvere, aut ligare iuxta temperam, & pericorum diversitatem.

CAPUT XXV.

De his qui ratione pietatis a ieiunio excusantur. Aliqua difficultates explicantur.

I. Tertia causa, que non rãto a ieiunio excusat, est pietas. Illi enim qui opera misericordiarum, pietatis, religionis exercere debent, vel solent, & nequeant simul cum pietatis operibus ieiunare, possunt ieiunium omittre. Siquidem, quando ieiunium præceptum impedit id quod evidenter maius bonum est, non obligat. Idque committitur omnes admittant. In hoc solum diffident, quod aliqui velint tunc solum opera pietatis a ieiunio excusare, quando ex

officio; vel obedientia exercentur; licet, cum libere, & ex arbitrio peraguntur. Ego vero censet, & opæ pietatis, caritatis, & misericordiarum, sive spiritualium, sive corporali a ieiunio excusare, quoties cum ieiunio coniungi non possunt, sive ex officio, & obedientia, sive ex propria voluntate fiant; dummodo in fraudem ieiunii non peraguntur. Quare si quis ieiunio præfata opera aggregaret, ut a ieiunio liber foret, ille violaret præceptum ieiunii. In hanc sententiam propendit D. Thomas in IV. dist. xv. quæst. 111. art. 1. quæstione 2. ad 3. *Si enim sit tanta abstrusitas, quod homo ab operibus suis impediatur, quarevis ad ea de necessitate non tenetur; multo magis est ieiunium, nisi non sit illicitum.* Hoc tamen verum est, quod omnimodi opera differri nequeunt; & sunt evidenter maius bonum quam ieiunium. Tunc autem constat de maiori bonitate, quando manifesta est proximi nostri indigentia, que nostra caritate, pietate, & religione lublevari opus habet. Heinc exculantur qui per totam noctem vigiliant, & laborant infirmis operi ferunt, & qui in hospitalibus, vel Monasteriis iisdem infirmis assuntur, quando simul ieiunare non possunt.

II. Quæst. I. An peregrinatio voluntaria excuset a ieiunio, quod cum eadem similitudinem requirit? Resp. S. Thomas 2. 2. quæst. cxxviii. art. 2. ad 3. hinc quæstio respondit his verbis: *Ad tertium dicendum, quod circa peregrinatio, & operatio, distinguendum videtur. Quia si peregrinatio, & operatio labor summo differri possit, aut dimitti absolute detrimendo corporalis salutem, & exterioris status, qui requiritur ad conservandam corporis, vel spiritualis vitam, non sunt propter hoc Ecclesiæ ieiunia prætermittenda. Si autem immittat necessitas huius peregrinandi, & magnas dietas faciendi, vel etiam multum laborandi vel propter conservandam vitam corporalem, vel propter aliquam necessitatem ad vitam spiritualem, & simul tunc hoc non possunt ieiunia Ecclesiæ observari; non aliter gerere homo ad salvandum se, quia non videtur fuisse intentio Ecclesiæ statuendi ieiuniorum per hoc impediri alia pietas, & magnos operibus causas. Similia habet Anglicus in IV. dist. xv. quæst. 111. art. 2. quæstione 4. ad 1. *Si autem peregrinatio commode differri non possit, vel quit tempus ipsorum hominum in via præoccupat, vel quia dies festus alicui immittit, ad quem ex devotione homo peregrare cupit. . . . potest cum dispensatione Superioris, omnia prædicta peraguntur, per-**

regimini, & ieiunium solvere. Hæc tamen intelligitur de his qui labore timentis ita affliguntur, quod simul cum ieiunio timere non possunt. Ad hæc clara, & decretoria est D. Thomæ doctrina, ut superfluum sit fastus eam explicare.

III. Ex hæc sancti Thomæ doctrina colligas velim, quam adversa sit sanctorum mentis, & quam laxa opinio Palqualigii, & aliorum recentiorum, asserentium licitum esse assumere non modo peregrinationem religiosam, & planti, sed etiam opera illicita, nempe ieiunium, quoties suscipitur hospes, cum meretricibus coitum, ebrietatem, & id genus similia vitanda. Sancti Doctores negant, licitum esse religionis ergo suscipere peregrinationem non necessariam, vel que differri possit, quando prævidetur ieiunium transgrediendo; hi vero novi Doctores essentiam, alium media illicita posse cum exacta intentione non ieiunandi, quia peccatus contra præceptum ieiunii. Hanc opinionem inter laxissimas recentium sapia cap. 1. num. 13. Sed falsus suo loco.

IV. Quest. II. An qui feria quinta hebdomadæ sanctæ, vel feria sexta disciplina se se publice flagellant, excusentur a ieiunio, quod eam eadem disciplina tempore negat? Resp. Salamanticenses tractat. xxvii. cap. 13. punct. 7. h. a. num. 146. probabiliorem esse opinionem illam asserunt que docet, præfatam disciplinam, potissimum eo modo quo fit in Hispania, excusare a ieiunio: quia, inquit, est actus pietatis, penitentis, & religionis. Deinde addunt, ieiunium institutum fuisse ab Ecclesia ad corpora castiganda, & passionem rebelles compendenda. Publica autem flagellatio nisi macerat corpus, & passiones subicit quam plene ieiunia. Ergo hæc omnia valent, quando ob publicam macerationem servari nequeunt. Quam iniuriam, quamve incerta sint eiusmodi argumenta, nemo non videt. Quoniam non solum considerandum est in ieiunio, quod corpus, & sensus maceret; sed precipue est attendendum, quod precipue ab Ecclesia, & quod præter corporis afflictionem, sensumque reformationem, se cum asserat obsequium, & obedientiam quam fidelis præstare debet matri sue Ecclesie. Non modo corpus, sed etiam privata flagellatio plus corpora macerare valet quam ieiunium. Licet enim non propterea erit cuique dolum percutere, etiam vincto ad effusionem sanguinis, & ventrem contra præcepta Ecclesiæ implere? Non modo hæc publica flagellatio cum ieiunii dispensando non adificat proximum, non confundit hæreticos, non

promovet Ecclesiæ decorem; sed contra tum prodentes Catholicis, tum invidi hæreticis commoventur, dum vident Ecclesiæ præcepta violari ob voluntariam corporis castigationem. Quare hic appodite usurpanti potest illud: Melius est obedientiam quam vitium. His patet contra remanent argumenta producta.

V. Quest. III. An licitum sit ieiunium obligari sub mortali solvere ob hospitium suscipiendum? Resp. Palqualigius deest. 350. ex laxitatis processit, ut doceret licitum esse solvere ieiunium, quoties suscipitur hospes, maxime si sit nobilis, vel Princeps: quia, inquit, si non parares cenam, hospes pararet te come expensis æque ferre; si cenam parares, & accumbis, sed non comedis, aut parum comedis, licet obtrudas obligationem ieiunii, id tibi ad importunam correptionem imputabitur. Quare non modo hospitium tantum beneficio tibi non devincitur, sed potius male de illo moreretur. Hanc Palqualigii opinionem inter laxas recentissimas cap. 1. num. 17. Iniculis Leander tract. v. disp. viii. quest. xl. laudat pro hac sententia Azorium, & Trullench. Quoniam hi Auctores solum docent, quod in tali quo amicus, vel hospes ob suam aliquam infirmitatem, vel ignorantiam, nollet manducare, vel cenare, erronea conscientia deceptus, quod peccaret comedendo, esseque periculum vitæ, vel gravis damni, tunc solum, ut primi damno consuleret, posset spiritu caritatis comedere eo licite, ut amicum, vel hospitem infirmum ad comedendum induceret: quemadmodum præter exemplo sancti Spiritus, quod proferret Azorium. Ceterum quod Christianum ieiunium frangere possit ob vanos illos respectus, & mandatum timorem, aliaque futilia commenta, quæ obruidit citatus Auctor, a veritate, & a Christianæ religionis sensu omnino abluvit. Quandoquidem aut hospes catholicus est, aut non. Si est catholicus, dum audit hospitem suum ieiunii lege teneri, nihil eorum que comminiscitur Palqualigius, potest rationabiliter suspicari. Si hæreticus est, utique observatorem ieiunii deridebit; sed non ob id deridenda est ieiunii observantia. Denique, si hæreticus sit, sive catholicus, non potest ob vanas suspiciones, & iniurias derisiones ieiunii præceptum violari.

VI. Quest. IV. An Concionatores, Confessarii, alique, qui doctorem, vel magistrum officium exercent, sint a ieiunio excusati? Resp. Antequam Theologorum opiniones, meliusque sententiam promo, id considerandum

obiciat quod de semetipso scriptum reliquit Concionator magister D. Paulus Apollonius I. Cor. 13. Castigo corpus meum, & in servitute reitigo, ne forte, cum aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar: ubi D. Thomas in commentariis hæc scribit: Ergo implet factio quod docet verbo, ne se damnet ore proprio. Laudat deinde Augustinum dicentem: Suo timore nos terruit Apollolus: quid enim faciet agnus, ubi arces timet & tremis? His velligit insisterent omnes sancti Concionatores. Plus corpus, ieiuniumque afflictione, atque interiori virtutum exercitio quam vocis sonitu auditores commovebant; plus exemplo quam verbo docebant. Hæc exempla imitentur oportet doctri temporis Concionatores, ut parem verbi divini fructum assequi valeant: vix namque illis, si quod verbi edificare satagant, moribus destruant.

VII. Dico itaque primum, Concionatores non potest ob prædicationis quadragesimalis officium carnes comedere. De hac abstinence nec Theologi, nec Casuistæ, quos ego legi, verbum ullum faciunt: quoniam fatalis ut certum supponunt, id non licere. Et in primis constitutionis sacrorum Ordinum communiter statutum, ut Concionatores qui cibis quadragesimalibus vesci nequeunt, concionari desistant in Quadragesima. Constitutiones Ordinis Predicatorum apud Fontanæ titulo de Predicatoribus ita decernunt. Concionatores qui tempore Quadragesimæ a carnibus abstinere non valent, per Quadragesimam ad populum concionari non possunt, ne plus tanto scandalo offendant, quam verbis edificant. Constitutiones Societatis Iesu Tom. II. pag. 124. ult. edit. hæc statunt: Qui cibis quadragesimalibus vesci non possunt, si propter aliquam rationem proximam ecclesie domus vestras concionari ne possunt. Aliarum consuetudinum textus recentiores omitto, quia exemplaria ad manus non habeo. Sed omnes quas me legisse memini, carnium esum vetant Concionatoribus tempore Quadragesimæ. Et merito. Quia enim efficacitate luadere abstinence, ieiunium, penitentiam, aliaque corporis afflictiones valent Concionatores illi qui, cum ratione & status religiosi, & ministerii apostolici, severiori vivendi instituto sint adstridi, lautitias, & lessestiores epulas conlectantur? Et tamen (hæc tempora perditissima!) Concionatores nonnulli singulis diebus, vel ipso vespere die, carnibus in Quadragesima vescuntur. Mirum ergo esse non debet, si nullam divini amoris sententiam in peccatorum cor-

dis ascendant. Extincto enim in ipsis cælesti igne, & carnis spiritus prævalente, sermone illorum ad aures cordis non pertingit. Carnes, inquis, comedo, quia magna necessitas corporis agitatione, ac laterum vi, & resonante voce concionem recito. Quapropter vires corporis nimium debilitantur, immitique consumuntur spiritus. Exculationes istæ carnales sunt. Quid quod omnes e. g. concionatores Cappucini sine carnium esu, non modo magna corporis contentione, sed & spiritus fervore singulis diebus in Quadragesima concionantur? Nonne homines isti æque ac tu? Cur illi, quantum aliis severioribus constitutionibus extenuant, valent quotidie concionari totis diebus quadragesimalibus nutriti, tu vero id nequis? Cur? Non certe esse impotentia, quam illorum experientia evincit esse commentitiam. Unde ergo in te tanta tenentia? Unde tanta mollietas? Turbet originem perquirito: ego enim eam reterege nolo. Id solummodo addo, rationem vivendi quorundam Concionatorum nimium laxam in causa esse cur pauci peccatores penitentibus viam arripiant. Quid si quandoque etiam Concionatorum aliqui qui laxè vivunt, fructus penitentium in suis auditoribus pariunt; id divine misericordie tribuendum est, quæ luto, & spato interdum utitur, ut carcerum oculos aperiat. Per se, & absolute iustus accidit. Quia licet sacerdos, sic & populus. Quod si excepto concionum cursu in ipsa Quadragesima vel vocis defecto, vel vitium imbecillitas contigerit; poterit Concionator dispensationem a superiore impetrare carnes comedendi.

VIII. Dico secundo, Concionatores qui lingulis diebus conciones ad populum habent, si ieiunare nequeant, dispensationem a superiore impetrare debent solvendi ieiunium: quam dispensationem facillime impetrare potest superior. Iusta enim adest ratio dispensandi, quin Theologi communiter docent, prælatos concionatores a ieiunio lege liberos esse. Sed ego asserere non audeo officium ipsum concionandi a ieiunio exstare; cum potius & contrario similitudinis talis ministerii & severam ieiunii observantiam, & precum fervorem, & alia penitentis tum internæ, tum externæ opera exposcat, ut Patres docent, & sancti Concionatores omnes reipsa præstiterunt. Quare Concionatores qui ieiunare possunt, ad ieiunium teneri puto. Qui certo impotentes sunt, vel qui dubitant de sua impotentia, a superiore ieiunii dispensationem, vel

commutationem obtineant. Sub initium maxime ministerii dispensatio facile tribuenda est.

IX. Dico tertio, nimis laxam esse opinionem Thomæ Sanchez, qui *Lib. 2. cap. 1. dub. 13. num. 6.* exente in hebdomada concionatorum, vel quater in hebdomada concionatorum, quomiam debent conservare vires pro aliis futuris Quadragesimis. Concionatorum, inquit, qui in quadragesima concionantur ter, vel quater in hebdomada, concionantur & regulariter excusentur, nisi in nullodie Quadragesime tenentur feruntur; & hoc maxime, si non feruntur concionatorum... quia hoc videtur requirunt ad robur necessarium ad bene, & fructuose concionandum: quia, ut viri docti dicunt, qui debet officium exercere, non tantum debet attendere, an possit in hac Quadragesima, vel in hac die sumi ieiunare, & predicare, sed etiam in conferentia vires, & possit pures esse, & Quadragesimas predicare. Sic docti tenentur. Hanc opinionem inter propositiones nimum laxas recensit *cap. 1. num. 18. & 19.* Ex ea enim loquitur, etiam artifices, qui ter in hebdomada artes laboribus exercant, in nullo die ad ieiunium in Quadragesima teneri: quod quam sit absurdum, per se patet. Neque in diebus quibus Concionatores non exercent ministerium concionandi, ieiunare debent: Quia tribus in hebdomada diebus predicant, alii quatuor diebus ieiunium solvere poterunt? Cur? Quia docti iuniores docent conservandas vires esse pro futuris Quadragesimis. Quia hoc videtur requisitum ad robur necessarium ad bene, & fructuose concionandum. Pape: Fructus evangelicæ prædicationis non ex corporis maceratione, non ex precum fervore; sed ex robore plei ventris, ex pinguedine terræ? Quid Hieronymus ad Nepotianum *Lib. II. epist. 10. epist. 121.* clamat. Non confundant opera tua sermone tuo; ne, cum in Ecclesia loqueris, te citius quilibet respondeat: Cur ergo hoc que dicitur, *Non facis? Delicatus magister es qui plebem vestre de ieiunio dispensas. Accusare accitiam & latro potes.* Revera præta opinio apostolicum ministerium, quod divinus gratia potissimum ininitur, derelictum, & libilis exponit; atque Concionatores ipsos ad nimias provocat lassitates. His similibus Casularum opinionibus decepti Concionatores quidam in villis, & pagis ter in hebdomada ministerium exercent, & cum maximo populorum scandalo in nullo Quadragesime die ieiunant. Et, quod ultimum malorum est, in tanta opinionum pravitate educati, non modo ieiunia, sed frequentissime sacrosanctum Missæ sacrificium, & internum divinum officium recte negligunt. Et hi potissimum sunt qui

ideo conciones ad populum habent, ut stipendium asequantur temporale, atque auram, clamoremque popularem capient: contraque hæc scribit Hieronymus in laudata epistola. *Docente te in Ecclesia, non clamor populi, sed genitus suscipitur. Lacryma auditorum laudat tunc sine, sermo Presbyteri Scripturarum lectione conditus sit. Nolo te declamatorum esse, & cabulum, garrulumpque sine variis; sed mysterium peritum, & sacramentorum Dei tui gratissimum. Verba sobare, & veritate dicendi apud imperitum vulgus admirationem sui facere, indolentium bonium est... Nihil tam facile quam vultu plebeculam, & indolentium cogitacione loqui, volubilitate decipere, quæ, quidquid non intelligit, plus miratur. Sed has obiter de pertransientia dicitur sunt.*

X. Dico quarto, Confessarios, Magistros, Lectoresque ieiunia docentes nullo modo a ieiunio excusari. Quia eiusmodi officia sunt mentis potius quam corporis parvus; seu illis plus meas quam corpus desaturat. Porro ad mentis exercitia peragenda ieiunia consuevit potius quam necesse. Non negaverim tamen, lecos aliquando contingere. Ideo arbitrio prudentis id reinquendum est. Quando enim materia spiritalia, que animarum profectum promovent, exerceri non possunt cum ieiunio obervantia, ieiunium omittenda esse nemo negaverit. Si enim labor corporalis sufficiens causa læpe est, cur aliquis a ieiunio excusetur, quanto magis excusabitur a ieiunio labor mentis, quantum propter aliquid ad salutem æternam necessarium, vel ad vitam spirituale ordinatum; id solum dicitur, laborem hunc mentalem suapte natura non excusare communitur a ieiunio. Doctores, Lectoresque ob suas quotidianas consuetasque lectiones, que plures lectiones, & per plures horas docent, a ieiunio non excusantur ullo modo. Si vero in aliquibus publicis dispensationibus ob pecculatum mentis attentionem, & studium insolitum aliquo virum debilitate, quædam licet les universis pro toto Excusantur sit supra facultatem Episcopi; prout tamen hæc les spectat hæc excusationem, subiacet iurisdictioni episcopali, quatenus Episcopus valet legent illam interpretari, & ex iusta causa ab eadem suos subditos dispensare: alioquin Episcopus non plus, ad hoc quod arripit, auctoritatis haberet quam simplex Confessarius. In lege vero vel a semetipso, vel a Synodo diocelana lata, non solum potest dispensare, verum etiam eandem iusta de causa abrogare valet.

CAPUT XXVI.

De dispensatione, que ad ieiunium observantia habetur. Quomodo possunt hæc dispensationem concedere.

I. Quarta causa, que ab observantia ieiunii excolvit, est dispensatio: que communitur definitur solentibus verbis.

Est iuris alicuius relaxatio ab eo qui legitimam habet potestatem, facta. De natura, & caulis dispensationis suo loco pro dignitate tractabimus. In presentia brevissime dico, dispensationem iustam a ieiunio exculare: idque omnes fatentur. Quinam poro il sint que omnes dispensationem impartire valeant, paucis declarabimus.

II. Pontifex summus in universam Ecclesiam potestatem habet dispensandi a ieiunio lege, que humana est, quatenus determinata ieiunia, & dies, quibus ieiunandum sit, præscribit. Si Pontifex committeret, maiore dispensare a lege, culpam committeret, maiorem, vel minorem, prout maioris aut minoris momenti esset lex aqua eximeret. Et, qui magis ponderis est ieiunii lex, qui divinam quamdam sapit originem, si ab ea sine rationabili causa dispensaret, dubio procul gravis culpe reus evaderet.

III. Episcopus cum suis subditis dispensare valet, ut ex D. Thoma in *II. dist. xv. quest. 111. art. 2. quest. 1. ad 3. & 2. 2. quest. xvii. art. 4.* docent communitur Theologi, & Canonistæ. Idque experientia coniat: quoniam reipia Episcopi in suis diocelibus dispensant. Et revera id ratio optima regimini postulat, ut scilicet satis provide subditis pro occurrentibus casibus consistant sit. Porro, si Episcopus potestatem desitutus foret dispensandi subditos suos a ieiunio lege, satis illis provium minime foret: quoniam frequens est causa dispensandi; & difficile est ad summum Pontificem accessus. Dispensatio Episcopi a ieiunio, univere Ecclesie indicto, sine iusta causa illicita est, & invalida: quia Episcopus non habet potestatem supra ius communis univere Ecclesie. Quare, dum a lege ieiunii quadragesimalis subditos suos solvunt aliquos Auctores non dispensat; sed tantum declarat in hoc aut illo casu legem non obligare. At, ut ego arbitror, vere dispensat: quoniam licet les univere potestati Excusantur sit supra facultatem Episcopi; prout tamen hæc les spectat hæc excusationem, subiacet iurisdictioni episcopali, quatenus Episcopus valet legent illam interpretari, & ex iusta causa ab eadem suos subditos dispensare: alioquin Episcopus non plus, ad hoc quod arripit, auctoritatis haberet quam simplex Confessarius. In lege vero vel a semetipso, vel a Synodo diocelana lata, non solum potest dispensare, verum etiam eandem iusta de causa abrogare valet.

IV. Parochis dispensandi potestatem de-

pendant plures Theologi: quia Parochorum potestas ultra fori interioris limites non extenditur. At, quidquid sit, num vi iuris communis Parochi valeant dispensare nec ne, communiisium est Theologorum, & Canoniarum sententia, iure consuetudinis saltem Parochos dispensare ob iustam causam posse suos subditos parochianos. Nam non semper facilis ad Episcopatum accessus est; & aliquo sæpe urgent dispensandi rationes. Quin sententiæ probantior videtur sententia, desiderans posse Parochum valide & licite dispensare subditos suos, etiam præsentem Episcopo: quia, experientia teste, id consuetudine invecum est. Dispensant enim Parochi, nec Episcopi reclamant. Idque confirmat suavi regimini Ecclesie. Nimirum anim grave foret, si fideles ex locis remotis adire deberent Episcopos ad impetrandam dispensationem ieiunii, cuius necessitas in die occurrit, & in diem transit, seu deficit. Vicarii quoque Parochorum, seu eorum vires gerentes, nisi Parochi expressè repugnent, possunt dispensare parochianos ob iustam causam; quia sublata, dispensatio illicita esset, & invalida; peccarentque tam Parochi, quam eorum Vicarii illam impetientes.

V. Superiores Regularium possunt cum suis subditis dispensare: quia iurisdictionem spiritualem habent providendi subditis suis in omnibus que ad eorum optimum regimen congrua indicaverint. Communis enim sententia est, id posse Prælatum regularem cum suis subditis quod potest Episcopus in sua diocesi. Eadem licet quidem utroque ratio est, ut scilicet subditis omnibus in necessarium bene provium sit. Superiores autem Regularium sunt Generales, qui in univere Ordine subditos dispensare valent, Provinciales in tota provincia, & priores, Rectores, seu Guardiani conventuum in toto conventu. Vicarii quoque superiorum locorum, adhibitis superioribus, dispensant valent, cum illorum vicibus fungantur. Hi omnes in ieiunio, siue a Regula, siue ab Ecclesia præceptis, & in absentia a carnibus dispensare ob iustam causam possunt. Dispensantes vero siue iusta causa peccant. Et, sicut cum aliis, ita quoque cum semetipso dispensare valent.

VI. Abbates, Prioristæ, & alie quævis superiores Moniales, cum nullam habeant iurisdictionem potestatem, nonnullaque spirituale iurisdictionem, ad quam feminæ non sunt idoneæ, nequeunt Moniales dispensare; possunt tamen declarare, in hoc vel illo casu

Moniales subditas ad ieiunium non teneri. Quæ omnia communia sunt.

VII. Episcopi, iusta urgente causa, belli, pestis, famisque necessitatis, possunt cum tota diocesi, vel civitate dispensare. Parochus tamen id non potest respectu totius parochie sibi subditi; sed Episcopus adire debet in simili eventu, qui raro contingit.

VIII. Confessarii potestatem habent dispensandi suos penitentes; sed solam quandoque possunt declarare in dubio penitentis legem non obligare in tali casu. Confessarii enim iurisdictionem nullam habent supra penitentes, nisi in his que ad forum internum spectant. Dispensatio autem actus est iurisdictionis, quam, ut dixi, Confessarius non habet.

IX. Medici nullo modo dispensare valent a ieiunio; sed iuxta iudicium proferre, quod infirmitas, vel debilitas necessarium notabile afferat, nisi ieiunium levetur. Non quælibet difficultas, non quodvis incommodum; ut in capitis levis dolor, vel stomachi quæcumque debilitas, sed illa tantum corporis molestia que notabile detrimentum nature inferre prohiberi potest, iussit medico, ut licite, & tute attentionem faciat superiori, qui dispensare, hæc polia attentione, valet. Sed miseri medici potissimum in causa sunt car ieiunia passim violentur. Illi enim, ut auram popularum acciperent, ut numerosam clientum turbam sibi conciliant, ut res suas promovere valeant, omnibus, potissimum nobilibus, & mollioribus feminis, non modo quævis, sed testationem faciunt, sed sponte offerunt omnibus lenocinantur, ac blandiuntur. Caveant miseri, nec, dum aliorum concupiscentia, gula, & intemperantia indulgent, ipsi perpetui incendi pernas luere debeant. Illis dumtaxat attentionem faciant quorum infirmitas, aut debilitas notabilis est. Incommoda que remota sunt, continentari. Quæ tantum probabiliter proxime imminet, causæ sufficientes sunt iuste dispensationis, & attentionis. Quando infirmitas, vel incommodum grave, & manifestum est, non est necessarium dispensatio, sed medicus ipse declarat, infirmum excusatum esse a ieiunio. Quare S. Antonius II. P. II. vi. cap. 13. S. 6. inquit: Item de vobis rationabiliter medicis infirmis ieiunia relaxantur, sed comedas carnes diebus probabit non possunt. sed peccare medicos, si sine causa rationabiliter, vel solum dubio ista manant, vel ordinat infirmis.

X. De causis iuste dispensationis in dis-

sertatione de dispensationibus sermo erit. Causæ que sufficient ad impartendam dispensationem a ieiunio, ex his que dicta sunt, constant. Liber dumtaxat hic subiicere doctrinam Sylvæstrii verb. lxxv. quælib. vii. num. 20. Tertium quantum ad dispensationem: super solutione ieiunii talis regula servanda videtur ex mente omnium Doctorum. Si certum est quod quis ieiunare non possit ex causis evidentibus, potest quis ieiunium proprio auctoritate dimittere secundum Vervec, & omnes. Si vero sit dubium, consulendus est Confessor, vel alius. Et, si iudicio eius causa est evidens, iterum potest quis proprio auctoritate dimittere secundum mentem eiusdem Vervec, quia eo casu causa est evidens. Si vero ipse sit dubius, oportet adire Superiorem, idest Episcopum, vel proprium Sacerdotem, qui declarare potest auctoritate dispensatio in dubio. Limita tamquam regulam, esse sententia, quia, etiam casus extante evidentes se, vel aliquibus, si inde aliqui scandalizarentur, petenda esset dispensatio.

XI. Quando itaque infirmitas, seu debilitas evidens est, non requiritur dispensatio; quoniam, certa existente causa impediente ieiunium, lex non obligat. Cum infirmitas, vel valetudinaribus, five quolibet alio incommodo gravatus dubitat, consulat medicum, vel Confessarium. Si illi declarant, causam excusantem esse certam, quæ dispensatione solvitur, est a ieiunio. Si illi dubia sunt, tum causa latis, et si illis tunc Superiorem adeat pro dispensatione, & Superior in alioq. piùm, sed non gratis, neque petenti dispensationem incongruam, opus committit debitum ieiunandi. Illud animadvertant Superiores, maiorem requiri causam ad dispensandum in eis carnum quam in ieiunio. Quare, si sufficienti secunda comestio, non dependit in ciborum qualitate: si carnum eius succurrant indigent, non concedatur duplex sectio. Ad dispensandum in lacteicis causa latis levi sufficit. Quando quis in Quadragesima dispensatus est in eis carnum absolute, non intelligitur dispensatus in feris lacticis, & lapidibus, nec in quatuor temporibus, nisi in dispensatione id fuerit expressum.

XII. Ex his que dicta sunt, improbanda manet opinio plurimum Casuistarum, qui asserunt, non teneri ad ieiunium illos qui debent, an sint obligati, qui melior est conditio possidentis; quam rationem falsam esse alibi probavimus. Si autem dubii essent excusati, vix foret dispensationi locus. Sed

de hoc fulius suo loco. Referuntur pro Regularibus aliqua privilegia & Sixti IV. & Leonis X. quibus declaratur, Regulares, dubitantes super obligatione ieiunii excusatos esse, & a petendis dispensationibus debito exemptos. Addunt etiam Salmanticenses ex Rodriguez merit. xxvii. cap. 11. punct. 7. num. 159. Leoniam X. concessisse Religiosis imitantibus ut ieiunium ex precepto Ecclesie unius diei in alium diem transferre valeant: vel horam comestitionis anticipare. Sed hæc privilegia mihi commentitia sunt; nec videre ea licet. Explicatio vero quam Pasqualigus exhibet deei, ccccvi. num. 3. quamque refert Leander quest. lxxi. disp. x. tract. v. laudati privilegii, illud apocryphum vincit. Ait enim hoc privilegium locum habere, quando iter breve est, & comestio fieri potest. Si enim longum foret, itineras excusatus esset, iterum, si destinaret, non egeret iuxta illorum Casuillarum doctrinam dispensatione. Privilegium ergo dispensationis eos qui nulla indigent dispensatione. Cur Religiosi, qui ubique exemplum penitentia præferre debent, dispensandi sunt in itinere brevi, & commodo? Non dispensandi laici, & dispensabuntur Religiosi? Quo fundamento preclum id potest? Nisi præsumere velimus, Pontifices summo approbante illorum Casuillarum nimiam opinandi licentiam; quod quidem nullo pacto est. Profecto igitur nullum ad id fundamentum prodegerit credendi, Pontifices citata privilegia concessisse.

CAPUT XXVII.

Christianorum ieiunium comitari debent abstinentia a peccatis, oratio, ebrietas, aliarumque virtutum exercitia.

I. Quamquam capite quarto primæ dissertationis advertit Lutheranos, Calvinitalique demonstratum, ieiunium ecclesiasticum, quod Catholici observant, officium esse virtutis, cum in honestum sinei referatur, nihilominus placet in hoc capite Christianos breviter edocere regulas que in ieiunii executione servare debent. Totam liquidem illius dissertationis oratio licet & arida fuit, quantum tota occupata in resolvendis difficultatibus, & innumeris quæstionibus, quas nimia opinandi licentia investit. Congruum ergo est ut post explicatas difficultates que ieiunii obligationem, vel illius exactam observantiam in discrimen adducebant, ac tunc in medium promamus que ieiunium perficiunt, ornant, & nitrum in modum anime

utile, singularique meriti secundum continent. Ex his que hucusque disputavimus, consequens est, paucos esse qui physicas, ut ita loquar, ieiunii regulas, vel verum ieiunium hodieque observent; paucissimos vero qui ieiunium fruantur, meritisque assurgantur. Nam plures ieiunant, quia quid comendant non habent. Ieiunant avari, ut pecunias parcant, ieiunant alii, ut corporis sanitatem conservent, ieiunant hypocritas, ut inænam gloriam acciperent. Peccatores plures a cibis abstinent, sed vitis indulgent. Habent ventrem pitibus, & leguminibus altum; sed avaritia carnes pauperum vorat, & pelles excoirit; lingua proximi famam lacerat, innocentiam fordibus contamiat. Utinam hæc concionatoria esset amplificatio, & oratoria exaggeratio, ac non simplex, & sincera illius ieiunio testimonium narratio, & descriptio. Adversus eundemmodum ieiunia invecti hæc tum Prophetæ, tum Patres. Itaias cap. lviii. Ecce in die ieiunii cæsi invenerunt volantes, infra, & omnes debiores vultus repetitis. Ecce adistes, & contentiones ieiunatis, & percutitis pugna impie. Nolite ieiunare, sicut vultus ad hanc diem, ut audiat in excoelo clamor vester. Numquid tale est ieiunium quod ego, per diem abstinentem animum faciam?

II. Sancti Patres, huic Prophanæ tæxæ explicantes, toti sunt in incitanda a vitis abstinentia, ut corporale ieiunium Deo gratum evadat. S. Basilii hom. 1. de ieiunio. Quæ, in ieiunio utilitatem sola ciborum abstinentia ostendit. Perunt enim ieiunium esse abstinentiam esse vitis abstinentiam. Sed quæ simul abstinentiam continent ieiunium proximo ac debitum dimitte. Non ad litas, & contentiones ieiunatis. Carere non edis; ut interius deoras fratrem tuum, pro abstinent; ut interius ab inimico tibi non temperes. Sanctus Ioannes Chryostomus hom. viii. in Genesim. Ieiunium dicit abstinentiam a vitis. Etiam abstinentia a cibis, ieiunium hoc recepta est, ut vigilem carnis referens. Ieiunatum autem omnia oportet itum referre, mansuetudinem, & levitatem addiscere, habere eos contritum, abstinentiam concupiscentiarum repellere. Sanctus Leo serm. xlii. in Quadragesima vi. cap. 11. Apostolica institutio quadraginta dierum ieiunio implatur, non ciborum tantummodo paritate, sed privationis maxime vitiorum. Nam cum hoc castigatio ista sonatur, ut carnalium desideriorum fontes subtrahantur; nihil magis desiderandum est continentia quam quævis semper sint ab iniuria voluntate liberi, & ab inobsequia actione ieiunii. Sæpius Bernardus serm. 1. de Quadrag. si quis leu

topere hac de re confiligator. Sequelam vero probat quæ in tractatu de legibus omnines supponunt, legem non pro aliquibus, & quali paucioribus, sed pro omnibus, vel plenique saltem communitatis ferri; neque eam legem esse consiliam, quæ perloque saltem comprehendenda, & obligare non possit. Sed iuxta opiniones de ieiunio & abstinencia a carne lex ecclesiastica de Quadragesima, & ceteris ieiuniis non perloque Ecclesie, sed pauciores comprehendit, & obligat ut quicumque eas opinionem, & aperitissimas consequentes tantisper confideraverit, inveniet. Ergo hæc opinionem fallax absurdique si non essent, sequeretur cessasse iam, & desisse legem ecclesiasticam de Quadragesima, ceterisque ieiuniis; solidumque quis opinabitur, legem quæ non omnes, non perloque, sed pauciores communitatis comprehendit, nullas comprehendere, quam ipsi opinentur, factores, Condonatores, equo etiam iter facientes non teneri ad ieiunandum: Ex sequela ergo absurditate dignoscitur opinionum eorum falsitas.

Ex his illud inferrem, eam laborem, illud etiam salutis nocumentum, quod ex observantia quadragesimali per se loquitur in plerisque civitatumque status, non excusare ab ea observantia; sed requiri vel laborem, vel præiudicium salutis esse extraordinarium, & plerique universalesque status regulariter non convenientes, sed minus. Quia lex Quadragesimæ statibus omnibus Ecclesie communis est. Et paulo infra:

Ut ex publicis orationibus liquet, duplex fuit fons sanctæ Ecclesie: alter, & quasi potior, ut pro peccatis nostris penitentiam agamus, qua non modo aliquid pariamur, sed etiam, sicut ipsa dicit, pro peccatis nostris misse affligamur, atque in corpore maceremur; alter, ut hæc corporis castigatio mens rejiciatur. Hæc publica sunt in Ecclesia Dei, quorum prinde non tam ignorantia, quam inconsideratio, & libertas neminem excusare potest. Respicit, inquit, &c. ut apud te mens nostra tuo desiderio fulgeat, quæ se carnis maceratione castigat. Item. Devotionem populi tui &c. Item. Præsta &c. ut familia tua, quæ se affligendo carnem ab alimentis abstinet, sectando iustitiam a culpa ieiunet. Item &c. Et dixi præ. Breviarum esse bonum certe libram molalem.

Hæc porro Breviarum Theologia est de

plano illa ipsam quam S. Thomas tractat, 2. quæst. lxx. artic. 5. Manifestum autem est quod aliorum rationem est molas qui imponitur in concupiscentiis secundum regulam rationis humane, & secundum regulam divini: puta in suspensione ciborum, ratione humane modus statuitur, ut non nocent valetudini corporis, nec impediant rationis actionem; secundum autem regulam divine legis requiritur quod homo castiget corpus suum, & in servitium redigat per abstinenciam cibi, & potus, & aliorum huiusmodi.

Ecce ergo unde contrarietas orta sit legibus ac intentionem Ecclesie, & tot opinionum, eius intentionem insulantium: nam alia regula sit opinatores, alia vero Ecclesia mater utitur. Opinatores scilicet utuntur regula humane rationis, idque primum habent, & respiciunt, utrum ieiunium, & abstinencia a carne nocitura est, afflictaque ieiunantium; & a ieiunio liberant. At mater Ecclesia, non hæc regula, sed altiori alia dimittitur, scilicet divine legis: & vult ut per abstinenciam quadragesimalem vere pro peccatis nostris affligemur, patienturque in carne; item ut maceremur in corpore, sique illud in servitium redigatur, mens vero evadat robustior, atque ipse voces penitentiae, afflictionis in eam, macerationisque ceterisque saltem palam essent eum modum qui per regulam divine legis imponitur. Neque opinionem contrarie sunt profecto castigative, penales, aut afflictive carnis, neque commercium habent cum maceratione corporis... Lex Dei, & ea utramque Ecclesia in constitutione Quadragesimæ haud sumit valetudinem, vel in valetudinem corporis; sed per aliquam etiam eius in valetudinem vult ipsum castigari, affligi, macerari; & ita in debitam servitium redigi, atque debitas peccatorum penas quomodo exsolvi...

Ans: Ergo nulla ratio habenda est valetudinis, vel in valetudinis, nulla rigorosis, vel etiam morosis? Negamus consequentiam, vel distinguimus, & dicimus, eam in valetudinem, vel salutis detrimentum considerandum non esse quod per se loquitur ex abstinencia, penitentia, ac maceratione corporis; cum hæc hæc, ut ipsam intendatur. Considerandum vero est, si quod aliud maius, & extraordinarium imminet. Ad hoc porro, ut dignoscendum dedimus illud signum, utrum scilicet in valetudo, & dolor, aut labor

labor sit singularis, & plerique convenire soleat in quovis statu, an non. Rari enim sunt post transactam juventutem, qui magis aliquid non laborem. Quod si labor, vel in valetudo, vel dolor regulariter convenire plerique soleat, non sufficit, ut dicimus. Aliud etiam sufficere soleat in Religionibus observantibus ad se excusandos a Quadragesimis, abstinenciaque carnis, quam dispensantes peccabunt. Mirari satis non potui, plures etiam Religiosos viros, nedum laicos, qui tranquilla conscientia ieiunia solvebant ob solam medicorum licentiam seu attestationem. Nam, sicuti & Confessarii, & poenitentis sepe in fores cadunt; ita multo magis medici, & facti ægroti, Quod vero (inquit Elzaldia loc. cit.) multi censent se habita licentia utriusque medici peccare non posse, falsissimum est, ut supra de Magistris ostensum est. Et utique medicus peccare potest, & etiam qui sequitur.

UNIVERSIDAD
BIBLIOTECA
DE NUESTRO LEÓN

LIBER TERTIUS DE QUINQUE ECCLESIAE PRÆCEPTIS.

DE TERTIO PRÆCEPTO, QUOD EST DE DECIMIS
SOLVENDIS.

DISSERTATIO PRIMA.

Inter quinque Ecclesie precepta decimarum solutio, Ecclesie mini-
stris faciendam, recenseri, res comperit est. Alii quinto, alii tertio loco
debitum istud collocant. Hoc discrimen nullius momenti est: idcirco cui-
que licet quem maluerit ordinem servare. Theologus moralis tractator
paucis illius precepti difficultates perstringit. Quoniam, quae forum in-
ternum christianis populi spectant, pauca sunt; res vero quae forum exter-
num implicant, ad Canonistas remittunt. Nos media via de more in-
cedemus. Falsus quidem quam Theologi soleant, præceptum istud explica-
bimus; non tamen omnes Canonistarum controversias sub examen inducimus.

C A P U T I.

Quid sint decima, & quantum earum origo. Quae iure tum in veteri, tum in novo fœdere
prescripta sint. Harumque errores recensentur, & refelluntur.

Decima est illa fructuum pars que
quotannis Ecclesie ministris per-
solvitur. Decima nuncupatur,
quia est omnium bonorum mobi-
lium, sive fructuum iure quæstorum pars
decima. Olim Ecclesie, plebes, & altaria
nuncupabantur: nam inquit Urbanus seculum
in Synodo Nemausensi: Ecclesie, vel de-
cima vulgaris vocabulo apud nos altaria nuncu-
pantur. Christianus Lupus Tom. VI. edit.
Ven. in schol. pag. 80. hæc addit: *Est enim
& plebs fuisse appellata, quædam supra
a sancto Petro Damiano. Hinc & ipsorum
Rectores etiamnum hodie nuncupantur Pleba-
ni. Plebs habet Ecclesiam, Ecclesie altaria,
altaria decimam.* In decimis duo consideranda

sunt: nimirum & fructus qui percipiuntur,
qui certe quid temporale sunt: & ius eor-
dem fructus percipiendi, quod in ministris
Ecclesie quid spirituale est.

II. Decimarum origo quamcumque legem
scriptam præcedit. Abraham siquidem ante
scriptam per Moysen legem decimam partem
bonorum que de quatuor victis Regibus
reportaverat, Sacerdoti Melchisedech dedisse
se, Scriptura testatur Gen. XIV. *Et dedit ei
decimas ex omnibus.* Iacob quoque, cum Me-
sopotamiam patris iussu uxorem duceret præ-
terea, decimam omnium horum deditur præ-
daturum vovit, ut eandem propitium in
datum arduo negotio demeretur. Gen. XXVII.
Votum vovit, dicens: Si fuerit Deus mecum,

*Et custodierit me in via per quam ego ambu-
lo, & dederit mihi panem ad vescendum. Et
vestimentum ad indumentum, revertensque ero
prospere ad domum patris mei: erit mihi Deus
meus in Deum, & lapis iste quem erexi in
titulum, vocabitur domus Dei: et quocumque
que dederis mihi, decimas offeram tibi. Quid
plura? Ipsi Auctores ethnici scriptis produde-
re, maiores suos decimam fructuum partem
diis consecrare fuisse solitos. Plinius enim Lib.
XIX. cap. XIV. inquit: *Thur collectum Sabo-
rum, camelis convectum, porta ad id una pa-
tente. Dignidæ via capitales leges fecere. Ibi
decimas Deo, quem vocant Sabon, mensura,
non pondere, Sacerdotes captivas, nec ante me-
tari licet.... Sicut & quæ Sacerdotibus dan-
tur portiones, scribitque Regem curæ. Tullius
Lib. III. de nat. deor. cap. XXVII. Neque
Heruli quisquam decimam (sive decimam)
crevit unquam, si sapiens factus esset: quam-
quam Pythagoras, cum in geometria quiddam
novum invenisset, musis bovem immisisset, dicitur.
Plutarchus quoque narrat, Lucullum,
Romani iuris peritum, maximis opibus dona-
tum fuisse, quod decimas diis peribendas
vovisset. Quæ omnia antiquam produunt deci-
marum originem. Ante legem scriptam tamen
nullam exarabat præceptum solvendi decimas.
Quapropter tempore legis naturalis sancti Pa-
trarchæ decimasolvebant, sed aliquo præ-
cepto cogente, sed rationis virtute prævante.
III. Porro, quamvis nullam ante legem
scriptam esset præceptum, quod decimas præ-
scriberet; congruum tamen ministris Ecclesie,
pro populo divino cultui vacantibus, susten-
tationem conferendam esse, lex ipsa natura-
lis omnibus temper persuasit. Lex autem po-
sitiva seu scripta demittit, hæc alimentorum
quantitatem decimam debere esse partem o-
mnium mobilium bonorum. Levit. XXVII.
*Omnes decime terræ, sive de frugibus, sive
de pomis arborum, Domini sunt, & illi
sacrificabuntur.... Omnia decimarum bovis,
& ovium, & capræ, quæ sub pastoris virga
transierint, quædam decimam venerit, sancti-
ficabitur Dominus.* Ratio autem ob quam Deus
Levit. decimas dandi præcepit, assigna-
tur Lib. Nam. cap. XXVIII. *Reliqua autem Le-
vit. dedit omnes decimas Israelitis in possessionem
pro ministerio quo serviant mihi in tabernaculo
fœderis.***

IV. In veteri itaque testamento iure divi-
no Sacerdotibus, & Levitis decime debeban-
tur de omnibus fructibus terræ: quæ re ipsa
sic præceptum Deus in lege per Moysen popu-
lo data, ut ex relatis textibus plenum est.
Præceptum istud iudiciale fuit: ideo, mor-

tua lege modica per mortem Christi, cessa-
vit. D. Thomas 2. 2. quæst. LXXXVII. art. 1.
hanc de decima difficultatem summam perpici-
verat; omnemque questionem quatuor articulis
solvit. In decimis duo consideranda sunt.
Primo Sacerdotum, seu ministrorum Ecclesie
congruam sustentationem. Secundo determi-
nationem illius sustentationis in decima par-
te. Ex quo infer, præceptum de solvendi
decimas partim fuisse iudiciale, & partim
morale. Quatenus desinebat, alimenta con-
ferenda Sacerdotibus esse decimam partem
iudiciale fuit: quod omnino cessavit, promul-
gata Evangelii lege: prout vero præcipiebatur,
a populo alendos esse ministros Ecclesie, mo-
rale fuit, quod etiamnum subsistit: Unde præ-
ceptum (inquit Anglicus) de solutione de-
cimam partem quidem erat morale, iudicium
naturalis ratione, quatenus autem iudiciale
est decima institutum volens habens.

V. Præceptum istud, prout morale est, seu
propter bovem, ministris Dei, ipsorumque popu-
lo impatientes, ab ipso populo sustentandos
esse, in omni lege, sive naturali, sive mor-
tali, sive evangelica viguit: quia ab ipsa
lege naturali descendit. Quod enunciat D.
Thomas ex Agostolo Paulo, qui I. Corinth.
IX. hæc scribit: *Quis militat proprio stipendio
unquam? Quis plantat vineam, & de fructu
eius non edit? Quis pastor gregem, & de
lacte gregis non manducat? Nonquid se-
cundum hominem hæc dico? An & lex hæc
non dicit? Scripsit enim in lege Moysi:
Non alligabis os bovis triturantis. Nonquid
de bobus cura est Deo? An propter nos tri-
turus hoc dicit? Non propter nos scripta sunt,
quoniam debet in se, qui arat, & arat?
& qui trinitur in se, fructus percipit? Si
non vobis spiritualia ministravimus, magnum
est, si non carnalia vestris metamus.... Ne-
citis quoniam qui in sacris operatur, quæ
de sacris suis, edunt, & qui altari dedi-
caverunt, cum altari participant? Ita & Domi-
nus uncinavit ut qui Evangelium annun-
tiant, de Evangelio vivunt. Ex hæc D. Pau-
li autoritate concludit D. Thomas loco lau-
dato, ministris Ecclesie, qui populo spiritu-
alia suppeditant, esse iustitia debent alimenta
ad corporis sustentationem; non tunc
nec iure inferiori, ac laicis operariis, mini-
stris, & ministris bonam laborant. Quod enim
cui (subdit Anglicus) qui divino cultui
ministrant ad saltem populi utilitatem, popu-
lis necessaria cultus ministræ, ratio natura-
lis dicitur, sicut & hæc qui communiter utili-
tati invigilant, scilicet Principibus, & mili-
tibus,*

Wicleff, & aliis huiusmodi, stipendia solentur dantur a populo.

VI. Ex his colligitur, in novo foedere in re naturali, & divino, quemadmodum in veteri; populum teneri subministrare suo Parochi; populum teneri subministrare suum corpus sustentantem. Quod vero pro hac sustentatione possit decimam partem fructuum duntaxat, hoc bonorum mobilium, est tantum ex iure ecclesiastico. Quoniam preceptum duntaxat, impolitum Iudeis solvendi decimam partem omnium fructuum terrae, termino cessavit in morte Christi, ut dictum est. Animadvertit tamen Angelus, hoc esse discrimen inter iudicialia, & caeremonialia precepta veteris legis. Iudicialia, licet non obligent in lege gratiae, possunt tamen observari absque peccato; immo ad eorum observantiam tenentur fideles, si auctoritas aegrediat Ecclesiae. Et quia Ecclesia res ipsa statuit alimenta, quae populus ex iustitia dare ministris Ecclesiae tenetur, debere esse decimam partem fructuum terrae, ideo dicitur, solutionem decimarum esse iuris ecclesiastici, non divini, in lege gratiae. Caeremonialia vero precepta nullo modo licita sunt. Est autem haec differentia. In iudicialibus, & iudicialia legis praescripta, quod caeremonialia iustitiam est observantiam tempore legis novae; iudicialia vero, est non obligent tempore gratiae, tamen possunt observari absque peccato; & ad eorum observantiam aliqui obligantur, si statuantur auctoritate eorum quorum est condere legem: sicut preceptum iudiciale veteris legis est, quod qui furatus fuerit ovem, reddat quatuor oves, ut legitur Exod. xxxi. quod si ab aliquo Rege statuerit, tenentur eius iudicia observare. Ita etiam determinatio decimae partem solvenda est auctoritate Ecclesiae tempore legis novae instituta secundum quamvis humanitatem, ut scilicet non minus populus novae legis ministris novi testamenti exhiberet, quam populus veteris legis ministris veteris testamenti exhibebat; cum tamen populus novae legis ad iura non obligetur secularium illud Matth. v. Nihil abundaverit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Phariseorum, non intrabit in regnum caelorum; & cum ministri novi testamenti sint maioris dignitatis quam ministri veteris testamenti, ut probat Apostolus II. ad Corinth. ii. Sic ergo patet quod ad solutionem decimarum homines tenentur partim quidem ex iure naturali, partim etiam ex institutione Ecclesiae.

VII. Quae hucusque producta sunt, sufficienter ad confutandum omnium hereticorum errores. Primus haec de re error fuit Ioannis

Wicleff, qui, teste Thoma Valdensi Lib. II. Doctr. fid. art. 111. cap. lxiv. dicebat, decimas, parvas esse elemosinas, nulloque iure Sacerdotibus deberi. Errorem hunc secuti postea sunt Anabaptistae, & Trinitarii. Addebat Wicleffus, etiam modo decimas neque tamquam elemosinas dandas esse Sacerdotibus malis. Hos Wicleffus errores damnavit Concilium Constantense sess. VIII. art. 16. his verbis. Decimae sunt pars elemosinae, & possunt Parochiani propter peccata suorum Praefectorum ad solvendum suum eas auferre. Haec etiam ex propositionibus ipsius Wicleffus, quam mentio damnavit laudatum Concilium, tamquam verba Dei, & iuri naturali contraria. Utroque enim iure decimas, quatenus congruam ministrorum Ecclesiae sustentationem significant, eisdem ministris deberi, satis superque demonstratum est. Quod vero debeantur istis ministris peccatoribus, patet ex illo Matth. xxiii. Reddite quae sunt Caesari, & Caesari, & quae sunt Deo. Tempore quo Christus preceptum illud imposuit, non modo Caesares, sed & Sacerdotes, & ministri Ecclesiae improbi ac seculari erant. Decimae liquidum, non ratione sanctitatis, neque ratione Sacerdotii absolute, sed ratione ministerii spiritualis debentur ministris Ecclesiae, quemadmodum ceteris occeritur debentur stipendia. Ex quo consultus remanet error Joannis Fraticelli, & Mendicantium illorum, qui Fraticelli, & Mendicantes non nuncupabantur, quique, ut retet Ioannes de Turrecremata Lib. IV. Summ. part. II. cap. xxxvii. dicebant, ministros Ecclesiae, qui more Apostolorum in paupertate non vivunt, decimas percipere non posse. Est dictum, inquam, convulsus remanet error iste: quoniam labor in populi utilitatem, sive a paupere fiat, sive a divite, dignus est mercede sua.

C A P U T II.

Varia decimarum genera. Quo tempore consuetudo solvendi decimas in Ecclesia catholica obtinuit.

I. Decimae communiter tribuuntur in praediales seu reales, personales, & mixtas. Decimae praediales seu reales sunt quae solvantur de fructibus praediorum, agrorum, vinearum, pratorum, hororum, arborum, domorum locatarum, & silvarum. Praedia sunt duplicis quodammodo generis.

generis. Alia communia, quae semper fuerunt culta. Alia quae vocantur novalia, & sunt ea de quibus memoria non erat quod antea culta fuerint. Quae per culturam sunt novalia, semper talia remanent. Personales decimae sunt quae solvantur ex bonis propria industria, & labore, puta militia, negotiatione; scientia, officio, & quavis alia arte acquirunt. Mixtae nuncupantur ille decimae quae partim reales sunt, & partim personales; quatenus partim naturae, partim hominum industriae partus sunt; ut sunt quae solvantur ex calce, butyro, melle, & animalium lactibus. Sed hoc tertium decimarum genus, ut superfluum multi reiciunt, illudque reducant ad primum genus decimarum praedialium. Et hoc quidem merito: quia etiam fructus praediales non modo a natura, sed etiam ab hominum industria pendunt; nec tamen decimae quae ex eiusmodi fructibus solvantur, mixtae appellantur. Frustra ergo tertium genus additur decimarum ob hoc quod fructus ex quibus solvantur, tum a natura, tum ab industria humana pendunt. Sed haec levia sunt. Decimae praediales subdividuntur in maiores, & minores, seu minutae. Maiores illae appellantur quae de frumento, vino, & oleo solvantur. Minores, seu minutae sunt quae de fructibus animalium, ut de vitulis, agnis, foveolis, pullis, lana, calce, butyro, lecceminibus, & hororum fructibus offeruntur. Tandem aliae sunt decimae cessantes, quas ministris Ecclesiae pro eorum congrua sustentatione populus solvit; aliae sunt laicales, quae licet ratione institutionis sint ecclesiasticae, ex concessione tamen Ecclesiae a laicis percipiuntur. In antiquo testamento quatuor erant decimae quae solvantur. Primae decimae erant quas ex omnibus fructibus terrae, praegrum, & armentorum laici Levitis offerbant. Secundae quas Levitae ex suis decimis, a populo perceptis, dabant summo Pontifici, & aliis Sacerdotibus, decimam scilicet earum partem. Tertiae decimae erant quas laici ipsi separabant, ut eas tribuerent tempore quo ter in annum ibant in templum. Quarta tandem erant quas quisque lingulis triennis separabat, & apud se retinebat, ut in elemosinas pauperibus, viduis, & pupillis erogaret. Anno tertio separabatur aliam decimam ex omnibus quae nascuntur tibi eo tempore: & reponebat inra laenas tuas. Peregrinus, ac pupillus, & vidua, qui intra portas tuas sunt, comedent, & satiabuntur. Deuter. xxi. In veteri lege preceptum divinum

obstringebat Iudaeos ad solvendas decimas summum praediales, seu reales, decimas personales. Rationem assignat D. Thomas 2. 2. quae lxxviii. art. 2. ad 1. cur teneantur fideles in lege gratiae solvere de fructibus personales decimas Sacerdotibus; cum in veteri testamento nulla de his bonis, in illa industria acquisitis, fuerit obligatio. Specialis ratio fuit, quare in veteri lege non fuit datum preceptum de personalibus decimis, secundum constitutionem populi illius, quia scilicet omnes aliae Tribus eorum possessiones habebant, de quibus poterant sufficenter providere Levitis, qui vacarent possessionibus; non autem interdicebant eis quoniam de illis operibus honestis lucrarentur, sicut etiam Iudaei. Sed populus novae legis est ubique pro mundum diffusus; quoniam plurimi possessiones non habent, sed de aliquibus negotiis vivunt; qui nihil conferunt ad subsidium ministrum Dei, si de eorum negotiis decimas non solvant. Multis etiam novae legis artibus interdicuntur ut si degerint negotiis lucrarentur, secundum illud II. ad Timotheum. ii. Nemo militans deo implicat se secularibus negotiis. Et ideo in nova lege tenentur homines ad decimas personales secundum consuetudinem patriae, & indigentiam ministrorum.

II. Quo praefato tempore in Ecclesia christiana consuetudo solvendi decimas obtinuerit, res dubia est, & obscura. Id comperitur videtur, tribus primis saeculis, servente Imperatorum ethnicorum favore in Christianos, ab istis decimis solutas non fuisse. Nec Ecclesiae ministri certos tum praesentes habebant; sed ex quotidiana spe vivebant. Primus qui inter Patres quidem qualem decimarum mentionem fecit, est D. Cyprianus episcopus lxxi. ubi hortatur Sacerdotes, ut constanter sint in divino ministerio quae licet in veteri lege decimae sacerdotibus solvantur, ita nunc plurimum fratrum caritate spoliata observantur. Qui in Ecclesia Domini orationibus clericis praevocantur, in nullo ab administratione arveantur, nec molesti. & negotiis secularibus attentent; sed in honore spoliatum fructuum, tamquam decimas ex fructibus accipientes, ab altaribus, & sacrificiis non recedant, sed de eis ac necesse existisibus rebus, & spiritualibus servant. Ex hoc Cyprianus testis exploratum est, solutionem decimarum non fuisse tunc lege sancitam; sed quisque fidelium ad libitum Dei ministris ubi dicitur contulerat. Deserviente perfectionibus futuro, saeculo quarto, & sequentibus Patres in

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

luis concionibus populum crebris hortabantur ad dandas decimas ministris Ecclesie; eoque populi Iudæici exemplo excitabant. D. Hieronymus in cap. 17. Malach. hæc scribit. *Quod de decimis, promittitur dominus, que olim dabatur a populo sacerdotibus, & Levitis, in Ecclesia quoque populis intelligitur, quibus preceptum est, non ledere decimas dare, & primitias, sed & redimere omnia que habent, & dare pauperibus, & sequi Dominum Salvatorem.* Quod si facere noluimus, saltem Iudæorum numerum excolat, ut pauperibus partem denari ex totis, & sacerdotibus, ac Levitis honorum debitum fruarimur. Exemplo quoque Iudæorum utebatur D. Ioannes Chrysolomus, ut populum suum induceret ad offerendas decimas, quibus videtur, & orphanis, ac Sacerdotibus sustentaretur. Hæc enim habet hom. v. in Epist. ad Ephes. *Quid Iudæi non faciunt? Decimas, & rituum decimas prebent orphanis, viduis, & Presbyteris. Sed nihil quidem de quopiam dicuntur. Hic, aut ille dat decimas. Quantum plerumque est hoc probum, & delectum. si quod apud Iudæos non habebatur in admiratione, hoc apud Christianos factum est admirabile? Si tunc erat periculum decimas non retinuerit, ergo quantum non sit.*

III. Christianus Lupus Tom. I. edit. Venet. in scholiis ad canonem v. Concilii Romani sub Nicolao II. Summo Pontifice celebrati, ad relata verba Chrysolomi hæc subdit pag. 92. *Ex quo videt, decimas tunc fuisse duntaxat voluntarias. Eas quippe non sumptuose, sed libe duntaxat, ac ille adbat, etæque opus admirationis dignum. Nicolaus Rigaltius apud eundem Lupum, relato Cypriani textu, quem supra extripit, hæc docet. Decime quidem inter mœsacos debebantur, maxime tamen tunc Christiano. Itaque ad Apostolum usque ad Cyprianum tempora nulla fuit inter Christianos sollicitudo decimarum. Usitate aliquando spectantur. Postea vero, evalescente spectantur horum, intravere in Ecclesiam pietas, religio, ceterum, ac primo videtur spectantia liberalitate, quasi spectantia hæc sustinentibus, oblata; mox autem & crudeliter exacta.*

IV. Primitis itaque tribus, Ecclesie facultis Clerum, & pauperes ex obligationibus, que aliquam decimarum imaginem præferant, vixisse colligitur. Et licet tunc præcepto non urgerentur fideles ad decimas solvendas, non propterea tamen minus liberales erant in eorumdem collatione. Quin, quo magis libe-ram servavit legem, tanto abundantiores obligatione offerebant, ut testatur sanctus Ire-

neus Lib. IV. cap. xxxv. *Nihil otiosum, nec sine fructu, & sine argumnto apud enim. Et propter hoc illi quidem decimas non habebant consecratas: qui autem perciperent libertatem, omnia que sunt ipsorum, ad dominum dederunt usum, biliter, & libere dantes ea, non que sunt minora, ut potest maiorem spem habentes. Non genus oblationum reprobatum est: oblationes tunc & illic, oblationes autem & hic, sacrificia & in Ecclesia: sed species immutata est tantum: quippe cum iam non a sacerdotibus, sed a liberis datur.*

V. Cum primus Romani Imperii clavum tenuis plurimum Constantinus, primus ex Imperatoribus Romanis Christianus, imm. tunc tranquillitas afflavit Ecclesie, pacem & tranquillitatem consecratae sunt opes. Hinc Episcopi in suis ad populum concionibus, atque in Synodis crebris hortabantur fideles, ut decimas, non amplius tamquam gratuitas elemosinas, sed tamquam stipendia iure debita, penderent. His Episcoporum, Patrumque adhortationibus permoti populi religioni sibi vertere coeperunt, si decimas exsolvere omitterent. Hac via sensim consuetudo voluntaria solvendi decimas rationem legis obligantis obtinuit. Nam sæculo quinto non modo Episcopi hortabantur, verum etiam penarum severitate cogebant fideles ad pendendas decimas. Id liquetum clare constat ex codice Iulianini, in quo les condita fuit adversus Episcopos illos qui nimia severitate prebentur populos, Ecclesias decimarum solutione deservientes. Siquidem in l. 30. §. 1. cod. de Episcopis, & Clericis hæc præscribuntur: *Non oportet Episcopos aut Clericos cogere quosdam ad fructus offerendos, aut angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare, aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare; quævis ususque obtinuerit. Transgressoribus autem Ecclesie, & administratione ipsius, & dat decimas libras.* Hac lege minime vestita sint decimarum petitio, sed tantum coercita immoderata, & severior exactio.

VI. Sæculo sexto in Concilio Maticonensi II. canone v. declaratum fuit, fideles qui decimas persolvere recitent, pervercatores esse divine legis, & ab Ecclesia separandos esse. *Leges divine, consulentes Sacerdotibus, ac Ministris Ecclesiarum pro hereditatis portione, omni populo præceptum, decimas fructuum suorum sacris locis præstare, ut nullo labore impediti, horis legitimis spiritualibus possint uti, ut ministris. Quas leges Christianorum*

congeries longis temporibus custodivit intermentas. Nunc autem paulatim pervercatores legum prope Christiani omnes ostenduntur, dum omnes que divinitus sancta sunt, adimpleto negligunt. Unde Batavianus, ac decessimus ut nos notigius a fide libus reparatur. & decimas ecclesiasticis famulantibus et erogantibus populis iniquis infertur; quas Sacerdotes aut in pauperum usum, aut in capitulum redemptionem præstantes, suis orationibus pacem populo, ac salutem impetrant. Si quis autem contumax nostris statuti saluberrimis fuerit, a membris Ecclesie omni tempore separatur. Ex hoc tamen Concilio, quod generale non fuit, concludi nequit, universale tunc fuisse præceptum de decimis solvendis; sed pro regionum diversitate variam consuetudinem obtinuisse.

VII. Sæculo octavo delineant, & nono ineunte, in Capitulari Caroli Magni statutu ad Lib. II. cap. xxxv. *Qui decimas non solvant, alimoniam, & penam rationis Sacerdotum dare negligenter, excommunicantur. Iscratum vero esse censuram voluntis, propter periculum perirei.* Sub idem tempus plura in variis Conciliis edita fuerunt decreta, quibus populi obstringebantur decimas exsolvere. Summi quoque Pontifices hanc de decimis, penodens Ecclesie ministris, obligationem suis decretalibus firmarunt, præsertim Alexander III. qui Episcopo Cantuariensi scripsit, ut parochianos, rementes decimas exhibere, omni studio, compelleret ad solutionem. *Quoniam igitur institutione divina manifestus oblatio qui decimas ipsas Ecclesie non persolvunt, fraternaliter vestre per apostolicam scripta manamus, quatenus parochianos vestros, monere, caveris, & si episcopi fuerit, sub excommunicationis districtione compelleret, ut de presentibus volentiam non piscarere, feno, & lana, decimas Ecclesie, quibus debentur, cum integritate persolvant.* In prima Decretalium collectione apud Antonium Augustinum tit. de decimis cap. 11. & in appendice ad Concilium Lateranense, sub eodem Alexandro celebratum IV. part. cap. 11. referitur in eadem eisdem Alexandri III. successores, plura decreta ediderunt. Innocentius III. in Concilio Lateranensi IV. anno 1215. plures statuit canones pro decimarum solutione. Et quævis in Oriente abolitus fuisse decimarum usum, quia apud Grecos certa erant pro Sacerdotum alimentis constituta tributa, nihilominus in Epiphola, ad Patriarcham Latinum Constantinopolitanum data, præcipit Venetos ibidem degentes cogendos esse ad exsolvendas etiam in Oriente decimas; mo-

netque attendendam non esse consuetudinem que Venetis obtinet, solvendi decimas paulo ante mortem. *Novo obstante consuetudine, quam habitores Venetiarum observant, ut videlicet in morte dantur decima illa que accipiantur in vita.* In gelis eisdem Innocentii. Hic sermo est de decimis personalibus, quæ postsumunt esse negotiationis favorebant. Tandem, postquam hæc Romanorum Pontificum responsa, & statuta in Decretalium Librum relata sunt, quæque partem iuris communis constituit, usumque Canoniarum, & Theologorum consensu conculsum est, omnes ad decimas solvendas teneri, tum reales, tum personales, attentata tamen regionum consuetudine, ut infra declarabitur. Si plura de decimarum vicissitudinibus scire cupis, consule Ludovicum Capitulinum Tom. III. vet. & nov. discipl. Thom. & seq. Christianum Lupum Tom. I. vet. edit. pag. 92. Van-ospem part. 11. tit. xxxviii. cap. 1. Epagnam in II. Lib. deano, part. 11. Hæc enim pro nostro instituto debita sufficit.

CAPUT III.

In te tantum ecclesiasticum in lege gratia decima, spectata pars, quantitate, solvantur. Reseruitur opinio Canonistarum antiquarum, esse ferentium vi iuris divini non decimas pendendas esse. Nonnulla hæc de re quasi iudicialia reseruntur.

I. Cardinalis Bellarminus Tom. II. Corruptio Lib. I. de Clericis cap. xxxv. recentis hæreticorum erroribus in decimarum materia, quantum errorem appellat opinionem Canoniarum, contendendum fideles adstrictos esse vi iuris divini ad solvendas decimas, spectata etiam earum quantitate. *Quartus error, inquit, est multisvorum Canoniarum, qui contendunt, decimas, etiam quoad determinationem quantitatis, esse de iure divini, non posse ulla humana lege, aut consuetudine aliam statui quantitatem.* Hanc antiquorum Canoniarum opinionem propugnantiam suscepit Anacletus Resinifentus Tom. I. Jur. Can. Lib. III. tit. xxx. de decimis, & edit. §. 1. nota. 13. & seq. Quoniam, inquit, in contrarietate in quibus agitatur, num aliquid iuris divini sit nec ne, standum est determinationi Ecclesie, & declarationi summorum Pontificum. Atqui summi Pontifices conceptis verbis declarant, decimas iure divino a fidelibus pendendas esse Sacerdotibus. Sunt igitur iure divino solvendæ. Ut minorum propositionem evincat, plura allegat summo-

vum Pontificum testimonio, in quibus clarissime asseritur, debitum conferendi decimas Sacerdotibus, esse iuris divini; nolite aliqua supra decimas, id etiam confirmant (ut ipse quidem censet) Sancti Patres Hieronymus, Augustinus, Ambrosius & alique plures, qui, nulla facta distinctione, absolute pronuntiant, Dominum adstringere fideles ad decimas persolvendas; postquam, si sermo sit de decimis prædialibus.

II Mirum est, Auctorem istum, post unanimem omnium Theologorum consensum, quin & recentiorum Canoniarum sententiam, propugnandam suspectis opinionem aperte saltem falsam, de qua iterum loco laudato ait Bellarminus. *Sine illo dubio error est manifestus, ut non solum Theologi omnes, sed etiam ex Canonistis decem Sylvester, Navarra, &c. Nec solum tantum, sed his peccant multi Cardinalium, Sines, & quia falsum defendunt. Item, quia docentur fere hereses omnes Theologi qui contrarium sentiunt; cum a contrario ipsorum fœderata facilitate convinci possit erroris.* Et sane ex his que capite superiore dicta sunt, evidenter falsa apparet hæc Canoniarum opinio. Quoniam que iuris divini sunt, semper, & ubique eadem consistunt; nec temporum, & locorum vicissitudinibus obnoxia sunt. Quomodo ergo iuris divini est solutio decimarum, si primis Ecclesie sæculis vix mentio expressa de eisdem habitata fuit? Denique postmodum sæculis varia obtinuit consuetudo eisdem solvendi, donec tandem per Ecclesiarum decretum, fuit, ut omnibus solvendas esse, quamquam etiamnum in variis regionibus diversitatem conspiciamus.

III. Ad argumentum autem Reiffenstuel aliorumque Canoniarum factis responso est. Utique in controversiis que ius divinum spectant, standum est declarationi Ecclesie, & immemor Pontificum. Sed negamus hæc Pontifices, aut Ecclesiam reipsa dehisville solutionem decimarum iuris esse divini. Quoniam in testibus qui allegari solent, solum habetur, fideles iure divino & naturali ad debitum istud pendendi decimas iuris esse ecclesiasticum, non divini. Nec alium momenti est, quod subdit Reiffenstuel, Pontifices & Patres non distinguere in decimis quantitatem ab ipsa substantia fructuum; seu, ut ipse ait; inter decimas materialiter, & formaliter sumptas. Quoniam ex his que dicta sunt, compertum latet eis nec non potuisse allegare ius divinum pro ipsa fructuum

quantitate, iuris naturalis, & divini est; sed determinatio talis stipendi auctoritate Ecclesie in lege gratie facta est. Congruum autem dicitur Ecclesie definire, quid fideles pro his alimentis solvant decimarum partem omnium bonorum mobilium; & sic fidei auctoritate innovavit præceptum veteris legis, quod, promulgata lege gratie, cessaverat. Nec, quando Patres, & Pontifices pronuntiantur, decimas iure divino Sacerdotibus conferendas esse, quæstio erat de iure quo debebantur, sed difficultas tota in eo vertebatur, quod fideles reipsa alimenta ministris suppeditare vel negligebant, vel recusabant. Non super alimentorum quantitate, quæ dicitur decima, sed super rota rei substantia disputato tenebat. Idcirco vult omnino argumentatio Reiffenstuel, nempe in controversiis in quibus disputatur, an aliquis iuris divini sit nec ne, standum esse determinationi Ecclesie; non quia id verum non sit; sed quia falsum asseritur, disputatum tum fuisse, tum iure divino teneretur fideles dare Sacerdotibus pro suis alimentis decimam partem fructuum bonorum. Etenim, ut diximus, difficultas in eo sita erat, quod populi recusabant ministris Ecclesie alimenta conferre. Porro, ut Patres, Episcopi, & Pontifices validius populos pemoverent, atque inducerent ad eisdem alimenta, seu stipendia solvenda, legem Dei id præcipientem allegabant. Quæ omnia clariora evadent, si dixerimus malum in nova lege extare præceptum quod definit, quantitatem stipendi Sacerdotibus conferendi debere esse decimam partem omnium bonorum mobilium. Præceptum autem veteris legis non erat mortale, neque enim extabat ante legem Moysi; nec proprie erat ceremoniale; sed iudicialia tantum, quod obsolevit. Cum itaque præceptum nec in veteri, nec in novo testamento reperitur, quod obstringat fideles ad suppeditandam decimam fructuum mobilium bonorum partem Presbyteris; & cum ex alia parte certo sciamus, in Ecclesia vixiam obtinisse consuetudinem circa solutionem decimarum; dicimus necesse est, debitum istud pendendi decimas iuris esse ecclesiasticum, non divini. Nec alium momenti est, quod subdit Reiffenstuel, Pontifices & Patres non distinguere in decimis quantitatem ab ipsa substantia fructuum; seu, ut ipse ait; inter decimas materialiter, & formaliter sumptas. Quoniam ex his que dicta sunt, compertum latet eis nec non potuisse allegare ius divinum pro ipsa fructuum

quantitate, seu decima parte. Quandoquidem nec ex Scriptura, nec ex ratione naturali id erueri poterant. Quæ enim ratio naturalis præscribitur alimentis ministrorum Ecclesie sint decima pars, & non octava, vel duodecima bonorum omnium que laici vel ex terra, vel ex industria colligunt? Iure ergo asserunt omnes Theologi, & recentiores Canonistæ, prælatos Patres ius divinum in medium attulisse, non ad prostrandam quantitatem, sed ad evincendum debitum alendi ministros congruo stipendio: quod postea ad decimam partem deductum fuit, iuxta congruentiam quam ex D. Thoma supra dedimus. Quid plura? Ipsam Concilium Lateranense, sub Innocentio III. celebratum decrevit, solutionem decimarum esse iuris ecclesiastici. Hæc namque verba habentur cap. in aliquibus de decimis: *Ille quisque decime necessario solvenda, sicut quæ debentur ex lege divina, vel legi consuetudinis approbata.* Quis iuris divini fuit, locorum consuetudini non subiacent. Quare, ut hunc textum explicit Canonistæ, in sententiam, vel nolentes, incidunt Theologorum. Concedunt namque & illi ipsi, quantitatem fructuum, seu decimarum pro diversis locorum consuetudine majorem, vel minorem esse. Hoc ipsum latetur Theologi, ut ex D. Thoma supra vidimus, nimirum fideles iure divo ministrare alimenta debere suis Sacerdotibus. Vocantur autem decime *fiducium Dei*: quia fideles, dum eas in ministrorum Dei, aliorumque pauperum, qui peculiariter merita sunt Christi, sustentationem conferunt, illas quodammodo Deo offerunt; & consuetudinem quodam religionis cultu votata sua Deo persolvunt.

IV. Quæst. I. An consuetudo valeat abrogare obligationem solvendi decimas? Respond. Ex his que dicta sunt, propositæ quæstionis solutio manifesta est. Canonistæ qui defendunt, decimas iure divino deberi, etiam quando quantitatem, consequenter propagant, eas nulla consuetudine nimis, vel abrogari posse. Contra Theologi, qui alimenta congrua pro Sacerdotum sustentatione deberi iure tum naturali, tum divino docent, nulla consuetudine contraria auterri posse debitum eadem solvendi etiam solent. Verum quia sicut periculum habent, quantitatem minus sustentationis ab ecclesiastica potestate definitam fuisse; hæc vel consuetudine abrogari, vel minus posse adfirmari. Quia, si ministris Ecclesie alia via provium effectus fuerent, alienantur, introducti posse consuetudinem, vi cuius fideles liberi forent a solutione cuiusque fructuum partis. Quia,

cessante titulo, cessat debitum. Titulus autem conferendi decimas ministris Dei est illorum sustentatio ratione ministrorum. Quoties ergo nullo modo indigerent alimentis, quia aliunde ex Ecclesie provisione illis conferrentur; consuetudo obtinere possit idem decimas non solvendi: Sed hoc nunquam fortassis contingit. Quare consuetudo potissimum locum habet in circumstantiis decimarum, quod nempe solvantur ex his rebus, non ex illis; in hac, non in illa mensura; hoc, non illo tempore. Hoc ipsum præclare valet præscriptio; dummodo ad illam requiratur necessaria pro legitima præscriptione.

V. Quæst. II. An Ecclesie valeat auferre consuetudinem introductam non solvendi decimas? Respondet. D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxviii. art. 1. & quæst. vi. art. 10. ad 2. docet, nunquam introducti posse consuetudinem talem non solvendi decimas, in Ecclesia nequeat tam abrogare: quia nulla consuetudo solvit a debito decimarum, nisi approbata, vel saltem tolerata a summo Pontifice sit. Ubi autem consuetudo legitime obtinere non solvendi vel quantitatem decime, vel simpliciter, vel ex talibus rebus; ea nec per Clericos, neque per Episcopos particulares, sed solum per summum Pontificem abrogari potest. Solut enim Pontifex ex iusta & rationabili causa iure communi derogare valet. Et deo D. Thomas laudata quæstione lxxxviii. art. 1. ad 5. asserit, laudabilitate ministris Ecclesie aliquando non exigere decimas, vel propter delinquendum, vel propter scandalum, quod ex exactione consequerentur. Et *firmius laudabilitate ministris Ecclesie decimas Ecclesie non requiritur, ubi sunt scandalosi, qui non possunt propter delinquendum; vel propter aliquam causam casum. Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvant in illis locis, in quibus Ecclesia non petit; nisi forte propter obligationem animi, habentes voluntatem non solvendi, etiam ab eis peteretur.* Quæ ultima verba, ut advertit Suarez, quodam modo intelligi possunt. Primo, quando fideles ita oblitati essent, ut, licet eorum spirituales ministri indigerent congrua sustentatione, recitentur alimenta necessaria illis suppeditare præterit consuetudinis, que præscribere nequit adversus ius naturale, vi cuius debentur alimenta ministris populo indigentibus. Secundo, quando fideles recitentur obedire Pontifici, qui propter universale bonum Ecclesie præcipere solutionem decimarum, que antea ratione consuetudinis non solvebantur. In his duobus casibus peccarent fideles qui præterit consuetudinem

vere decimas renuerunt. Cæterum, sicut consuetudo eximere potest aliquam integram communitatem, ita potiori iure liberare valet perionam aliquam privatam a solutione decimarum.

VI. Quæst. III. An Summus Pontifex valeat omnino tollere decimarum solutionem? Respondet. In primis Pontificem dispensare non posse a solutione decimarum, quoties ministri debentur essent necessarii alimentis, quæ debentur illis naturali iure, & quod nulli humanæ potestati subiacet. Secundo plures tum Canonici, tum Theologorum docent, Pontificem, si sua absoluta potestate uti vellet, posse omnino tollere præceptum decimarum, salva semper congrua sustentatione ministrorum, quamvis id illicitè præstare. Verum, quidquid sit de hac opinione, dico Pontificem neque validè, neque licite posse legem decimarum, licet ecclesiasticam, omnino abrogare. Quoniam talis abrogatio non esset dispensatio, sed, ut communiter dicitur, dissipatio reddituum ecclesiasticorum, quæ cederet in gravissimum, & universale detrimentum totius Ecclesiæ, non solum temporali, sed etiam spirituale. Porro Christus Dominus suis Pontificibus non contulit supremam potestatem in destructionem, & ruinam, sed in edificationem, & incrementum Ecclesiæ. Verum, quia Spiritus Dei est qui specialitè assistentia regit suos in terris Vicarium in universali Ecclesiâ moderamine, nunquam permittit ut illi quidquam agant, vel decernant in commune tonus Ecclesiæ spirituale detrimentum.

VII. Quæst. IV. An Summus Pontifex possit aliquos privatas dispensare a decimarum solutione? Respondet. Id constat ex usu pio, & manifesto, quo summi Pontifices omnino, seu tempore plures privatæ personæ a debito solvendi decimas dispensant. Ratio autem clara est: quoniam præceptum solvendi decimas ecclesiasticum est, a cuius observantia ob iustam causam Pontifices summi eximere possunt subditos suos. Neque de hoc difficultas est inter Theologos.

CAPUT IV.

Summi Pontifices, & Episcopi variis, iustis, quæ de causis Monachis, & Regularibus decimas concedere. Donatio decimarum, laici a summo Pontifice facta sine iusta causa, illicita, & nulla est.

Decimæ res sunt temporales, ideo Monachis, & laicis iusta de causa communicari possunt. Ius tamen illas exaugendo spirituale est, quod ministris Ecclesiæ competit. Ita inquit sanctus Thomas 2. 2. quæst. lxxviii. art. 3. ad 3. *Sicut res nomine decimæ accipiuntur potest Ecclesiæ alioquin laico tradere, si iura etiam potest et concedere, ut laicos decimas ipsi accipiant, iure accipiunt ministris Ecclesiæ reservato, sicut quibusdam militibus decimæ debentur in fandum per Ecclesiam concessis, sicut etiam ad subventionem pauperum, sicut quibusdam Religiosis laicis, vel non habitantibus curam animarum aliquæ decimæ sunt concessæ per modum elemosinæ: quibusdam tamen Religiosis competit accipere decimas ex eo quod habent curam animarum.* Nullum ergo dubium est, Pontifices summos posse tum Religiosis, tum laicis iustam ob causam privilegium non solvendi, & facultatem percipiendi decimas concedere. Quo posito tamquam certo, ad facti veritatem explorandam accedo.

II. Gravita diffida, iurgia, & scandala Clerum inter & Regulares exasperant ob decimas, illis vel ab Episcopis, vel a summis Pontificibus collatas. Si tamen Clerici, & Parochi ad causas eorummodi privilegiorum animum intenderent; non de Monachis, seu Regularibus, sed de semetipsis conquererent. Certum siquidem est, læpiss Romanos Pontifices, & Episcopos Ecclesiæ parochias Regularium regimini subiecisse, non ut Regularibus, sed ut ipsis Ecclesiis consulerent. Gratianus *caus. xvi. quæst. 1. can. lxxviii.* epistolam refert sub nomine S. Hieronymi ad Damasum Papam, in qua narratur, Episcopos Monachis potestatem concessisse percipiendi decimas. Verum communis est eruditorum opinio, epistolam hanc suppositiciam esse, in gratiam Monachorum confictam eiceteri frontum xi. Ideo eam nullam facimus, ut gemina monumenta protestamus. Leo IX. Monasterio S. Petri Damiani parochialium Ecclesiarum univit. *Sancimus etiam* (inquit Pontifex epist. xviii.) *ut ple-*

ben sanctæ Mariæ, positam in loco qui dicitur in Vinde, presertim Eugenius presertim inter possideat. Plures quoque Ecclesiæ fuisse, constat deudas ab Episcopis traditas fuisse, constat ex Concilio Pictaviensi, anno 1078. celebrato, in quo *can. xviii.* hæc leguntur. *Abbas, Monachi, Canonici Ecclesiæ, quas nunquam habuerunt, non emant, nec alio modo sibi vindicant, nisi consensiente Episcopo, in cuius fuerint diocesi. In illis vero quibus dicitur absque calumniam habuerunt, reditus, beneficium obtinent. Presbyter tamen de cura animarum, & de christianitatis ministerio Episcopo respondet.* Hinc tamen non inferatur, Episcopos potestatem habere applicandi etiam modo decimas alteri quam ei cui ex iure competebant, iusta de causa, ut delegatus Sedis apostolicæ, Regularibus, aliisque quandoque applicare, salva semper ministrorum iustentatione. Innumera monumenta ex antiquitate adhuc transcribere possem, ut ostenderem, semper necessarium fuisse consensum Episcoporum in translatione decimarum ad Monachos, Satis nunc sit referre Concilii V. Romani *can. ix. Ut nullus Abbas decimas, & primitias, & reliqua, quæ auctoritate Romanæ Pontificis, seu Episcopi consensu in cuius diocesi habuit recipit, detinet, apostolicam solutione firmamus.* Verum de hac obiter dictum sit. Aliam nunc viam, per quam ad Regularium Cœnobita decimæ pervenerant, aperiamus.

III. Non modo a summis Pontificibus, & Episcopis, sed etiam ab ipsis laicis decimarum cogunt Regulares acceperunt. Id autem hoc evenit pacto. Secula octavo, nono, & sequentibus cum Europa bellorum æstu arderet, & postissimum pagani hostibus undique premerent, plures Ecclesiis, decimæ, & patrimonialia sacra laici variis titulis occuparunt. Nobiles potissimum, propriis conscriptis opibus in bello adversus infideles, aut ab ipsis Regibus decimas, & altaria obtulerunt, aut propriis auctoritate eadem invenerunt. Carolum Martellum decimas, & Ecclesiis laicis concessisse, historici produnt. Quæ de re fragmentum edidit Petrus Pithæus, quod hæc continet. *Carolus Martellus, & Androsorum Princeps res Ecclesiarum propter utilitatem bellorum laicis reddidit.* Via hæc degeneravit ecclesiasticam reddituum lapsum, aucta in dies fuit, quæ bonorum possessione non extinguitur, sed accenditur, omnibus limitibus transiit, vel iure infundationis, vel aliis titulis, Ecclesiæ parochialium decimas aut a Regibus da-

tas acceperant, aut seipsis usurparunt. At, cum omnes res clamant ad dominum suum, maxime bona sacra ad sapientem universos Dominum Deum clamorem emittunt, atque inuitos possessores continentem reprehendunt, & acerbis stimulis ad restitutionem perargunt. Itaque laici, sacrorum reddituum predatores, & internis conscientie angoribus agitati, & externis Episcoporum adhortationibus perterriti, de sacris inabibus retinendis consilium inire. At, quia Clerus una cum honorum iactura, morum quoque disciplina amiserat, maluerunt laici Monachis, qui virtutum splendore vigebant, quam Episcopis, & Parochiis (fortitan non ita bene moratis) Ecclesiis, & decimas restituere. Non omnes tamen, ut conscientie sue faceret satis, restitutionem hæc execrationi mandarunt. Plures quidem ipse, & ut iustitiae litarent, id præstiterunt, sed plures illi non prius optima spolia Monachis reddiderunt, quam accepta ab ipsis pecunia. Ecclesiæ Pastores, quod neque auctoritate, neque potentia tanta pollebant, ut ad sua fidei restituenda laicos cogere, temporis morem gellere, & quod impedire nequeverunt, necellario approbarunt. Rem hæc describit Christianus Lupus Tom. VI. edit. Vetus pag. 80. *Et Monachorum, & Regularium in censuris, aut collegiis Claustris Clericorum disciplinam non solum vigebat. Hinc plures laici, dum secularis seu singularis Clerici acciperentur, decimas aliorum decimas illis donarunt, & ex ipse fundavit viam Monasteria, & regularia Collegia, atque utramque istam professionem opulentissimas dixerunt. Ipsa decimas cum omni re reparavit, & ornata fabrica, & iustissimè ad populi utilitatem Cleri sustentandi. Post extractionem Caroli Magni solentem, & patet in Formosum Pontificem scandala, malum adeo refluxerit, ut laici in ipsis etiam Romanis Basilicis decimas adventantibus singulis ablatione intruderent, & ipsas adstantes in sui prætoribus, Medietatem adhibere iterum caput Gregorius VI. Victor II. ut præsertim sanctus Leo IX. laudatus ab Hieronymo contractis. Et tunc iterum varia, in quibus vigebat regularis Ordo, Monasteria non parum profecerunt.*

IV. Græci itaque summe Monachis agende sunt, quod morum sanctimoniam, virtutum splendore poterunt et manibus laicorum sacra ipsa extorqueret. Sed ob idipsum maximam liberant Monachi invidiam, ob decimas nempe sibi a laicis collatas, læpiss quidem ipsorum Episcoporum consensu. Hinc si quidem murmura, hinc diffida, & iurgia

Clerum inter & Monachos. Parochi apud Episcopos, & Episcopi apud Inimicos Pontifices Monachos, tanquam iulios decimarum usurpatores, traducebant. Quibus iurgis, ac dissensionibus ut prospicerent Pontifices summi, haudquamquam Monachis decimarum acceptationes interdixere; sed decreverunt ipsos eas recipere debere, vel Sedis apostolice, vel Episcoporum consensu, ut patet ex Capone Concilii Romani sub Gregorio VII. quem paulo ante descripsimus. Simul vero quorundam Episcoporum avasitiam corroborantem, ac declarantem Sedem apostolicam adire Monachos debere, quoties Episcopi consentire rennerent, ut decimas a laicis donatis acciperent. Hæc omnia continentur in Concilio Romano, sub Urbano II. anno 1099, celebrato can. xv. Nullus laicus decimas suas, aut Ecclesiam, nec aliquam ecclesiasticam curiam est. sine consensu Episcopi, sive Romani, sive provincialis Pontificis Monasteria, aut Canonice offerre possunt. Quod si quis Episcopus, improbitatis, & avaritiæ causa, consentire nulerit, Romano Pontifici monietur, & eius licentia, quod offerendum est, offeratur. Similium canon editus fuit in Synodo Mellensi anno 1089. Adeo frequentes canonnes tum Synodi, tum Pontificis eviderent in Monachorum, decimas a laicis recipentium, favorem: quia non deerant pseudo-doctores, inquit Christianus Lupus, qui estusiebant, non secus Monachos ac laicos non posse hære decimas possidere. Quis quo tunc dicere prolepti erant, ut in hæc damnationis deprecarent esse Monasteria que decimas possidebant. Hæc ætatem doctrina militum Monachi ceperit. Casubius relictis, alio tunc receperunt. Hæc omnia describit Ivo Carnotensis Episcopus epist. cxxxi. Hæc & his similia præcones huiusmodi non intelligentes, aut non legentes, suadent Monachis ut sine Monasteria deserant propter Abbatem suum, & procuratores Monasteriorum suorum, qui aliquas decimas, qua, iure pertinent ad ipsam religionem Episcoporum, Monasteriis suis acquirunt. Dicant mihi tum subtilis divinarum iudiciorum scrutatores, quid salubrius sit Monachis, utrum permanere Carolibus sub Præpositorum suorum obedientia, que melior est quam victima, & ibi vivere de decimis, & oblationibus fidelium, quas Ecclesia lege caritatis communitate potest non tantum Monasteriis, sed etiam Xenodochiis, infirmis, & peregrinis; an fieri servatibus, ut in privatis locis propriis iure vivant, & nihil sibi de substantia pauperum per manus reportent, & de seivis negotiatorum accipiant. Licet enim decimas, &

oblationes principaliter debeant clericis militibus; potest tamen Ecclesia omnia quod habet, cum pauperibus iulius communi. Quamvis autem cum his pauperibus qui, relictis facultatibus propriis, non in auxilia Carolibus creatum Christi, sequantur pauperem Christum? Est tamen, in quo Abbatibus, & præpositis Monasteriorum parcendum esse non existimem, si ab illis ad quos non pertinent, id est a laicis, decimas, & oblationes accipiant, si inordinate eas a quibuscumque personis acquirant, si terminis transgrediantur antiquos, iulius si stipendia Præbiterorum antiquis iustitia impendant, ac sibi usurpent. Nec tamen ideo Monachi que hæc ignorant, aut non probant, debent suam collectionem deserre, aut Abbatibus suis minus obedientes existere. Hæc sancti Ivoensis epistola compellit multorum Auditorum, pluresque Monachos proprium Abbatum regimini subiecit. Animadvertit laudatus Lupus, plures Monachos religioni sibi dixisse ius in Monasteriis, que decimas possidebant, vitam degere. Quis enim nesciat, inquit sanctissimum Cisterciensem Ordinem proficisse ex schismate, & quali apollonia exortimant fratrum, & Molinensi Monasterio? Quisstant enim le extra salutis viam diredi, & quod dicit Benedictus Regulam prohibere conferent altarium, Ecclesiarum, decimarum possessionem. Qua de causa Venerabilis Alberticus, secundus Cistercii Abbas, longo tempore, tanquam schismaticus auditor, ac incensor Molinensem carcerem sanctificavit. En quomodo divina providentia pallim permittit ut sacrorum Ordinum insulatores, atque monasticæ disciplinæ reparatores, malorum fratrum perfectionibus vegetentur. Quorum, ut illi meritorum, illi scelerum mentiorum implement.

V. Porro ideo laici decimas Monasteriis libentius conferebant, quod Monachos, liberaliores in pauperes, & exactiores bonorum ecclesiasticorum dispensatores reputarent. Non in Monachorum dumtaxat sustentationem, sed & in pauperum, viduarum, ac orphanorum subsidium decime postissimum Monasteriis conferebantur; ut relatur pre aliis D. Petrus Damianus Lib. II. epist. xiv. Ut capissina in pauperes alimenta proficiant, datur in Monasteria, & Erant decime quorundamque procuratorum, & non modo pecuniam, sed cornicem pariter, & ovorum. Heinc insert Lupus, Monasteria, & Clericorum Collegia, que decimas possident, ad largas, copiosasque elemosinas pauperibus impertientias, non modo caritate, sed etiam iulius lege obstringit. Et quia non

non pauca Monasteria minus exacte tantum debent implere; ideo ab insulato de facere, & in laxitate sententiam prolapsa, in commendas redacta fuerunt. Copiose si quidem divitie semper disciplina non ecclesiasticæ, tum monasticæ, inleste extiterunt, & exaltate. Abundant decimarum possessio occasio fuit, cur Regala D. Benedicti a sua puritate legeritate declinaverit. Ut eisdem Regale punita observantia insularetur, insulato fuit Cisterciensium Ordo in summa paupertate abique decimis, & altaribus. Cuius paupertatis disciplina ut lata testa custodiretur, Alexander III. sacro illi Ordini decimarum receptionem interdixit; & tandem in paupertatis observatione foruit, quamvis saluberrimis sanctissimi Pontificis decretis paruit Ordo ille.

VI. Non modo Monachis, sed etiam Fratribus mendicantibus decimas, & Ecclesiæ collate fuerunt, modo a laicis, contententibus Episcopis, modo a laicis, Episcopis ipis. Fulcos Episcopum Tolosanum decimarum ultum concessisse Patribus Prædicatoribus, competunt est. Concessionem hanc confirmasse Honorium III. pariter certum. Id tamen eorum fuit ut non ipsi, sed Præbiter ab Episcopo insulato regeret altaria. Tempore decuria Fratres ipsi Ecclesiæ regebant. Hinc diffidia, & murmura Parochorum. Ioannes vigesimus secundus sua peculiaris constitutione professorum cultibus mendicantium Ordinis ad inferiores cathedralibus Ecclesiis postulari prohibuit. Sanctus Pius V. hanc constitutionem derogavit, & privilegium indultis conditis mendicantibus, ut quocumque a suis Fratribus prælatore Episcopo possent pro animarum cura peragenda in Ecclesiis sibi iudicatis. Hæc pauca deliballe sufficiat circa decimas, a Pontificibus, Episcopis, & laicis, Regularibus concessas. Qui pura cupit, consulat laudatos Lupum, Thomassinum, & Van elpen.

VII. Quare, An privilegium, sua alia causa iulius laico concessum, non serventur decimas, & aliam sit? Resp. Sub initium istius capituli dictum est, posse summos Pontifices iulius de causa valide, & licite tum Ecclesiasticis, tum laicis aliquam decimarum partem applicare. Quoniam laici, licet capaces non sint iuris percipiendi decimas, quia ius illud spirituale est, ut diximus; capaces tamen sunt fructuum decimarum, quos temporales sunt. Quorsio specialis de iure insulatur. Nam, si applicatio fiat decimarum personis ecclesiasticis, etiam abique iulius causa, valida est. Tunc etiam non violatur iulius commutativa

nisi feret cum damno ministrorum, populis interventum, quibus, ut dictum est, ex iulius alimenta debentur. Quibus posito, dicimus, applicationem decimarum, factam per Pontificem laico sine ulla iulius causa, esse nullam; atque adeo nec Pontificem concedentem, nec laicum recipientem tantum reddere in conscientia. Ratio evidens est. Si quidem decime a fidelibus conferuntur in commorem Ecclesiæ utilitatem, in pauperum, & ministrorum sustentationem, in divinum cultum, aliisque pia opera; non vero in usus profanos. Pontifex autem non est dominus absolutus illorum bonorum, ita ut possit pro libito, cuiuscumque voluerit, eadem impartire; sed est supremus dispensator intra fines quorum intuitu eadem bona a fidelibus collata sunt. Ergo, dum illa in usus profanos converteret Pontifex, peccata contra iuliam commutativam, & ius naturale, ac divinum; & eiusmodi largitio nulla esset, utpote contra intentionem offerentium decimas, & contra voluntatem veni domini. Neque enim Deus potestatem Pontifici contulit in destructionem, sed in edificationem Ecclesiæ. Quando tamen certo, & evidenter non constat, sine causa applicationem factam fuisse, qui recipient decimas, tuti sunt in conscientia; dummodo veras, & non falsas causas exposuerint. Nec enim præsumendum est, Pontifices summos prodigere Ecclesiæ bona, & sine rationabilibus pique causis eadem dispensare. Hanc doctrinam in publica Signatura gratie uberrima eloquentia explanavit summus Pontifex feliciter regnans, BENEDICTUS XIV. epist. anno 1747, ut in Lib. de leg. iulius explico. Heinc insertur, nullam quoque futuram applicationem fructuum alicuius beneficii alicui persone, etiam ecclesiasticæ, vel loco sacro, quando feret cum detrimento congruæ sustentationis ipsius ministri, vel beneficii. Quoniam, ut sapienter dictum est, congrua sustentatio ministri, intervensit populo, est de iure divino naturalis, quod obnoxiem non est humane potestati. Quare si cui sintrodi fructus applicati essent, ad restitutionem tenebatur pro ea parte que necessaria est ad congruam ministri sustentationem. Sed de hoc iulius fun loco.

CAPUT V.

De personis que decimas solvere tenentur. Plures quasiuncule hac de re explicantur.

I. Omnes fideles baptizati vi iuris communis, per se loquendo, nulli aliquo privilegio exempti sunt, ad decimas solvendas adstringuntur. Clare traditur in cap. *Extransmissis*, & c. *A. nolis* de decimis. Res certa est penes omnes tum Canonistas, tum Theologos cum D. Thoma 2. 2. *quæst. lxxviii. artic. 1. & 4.* Explicatur singula membra propositæ assertionis. Ex quo fideles baptizati tenentur ad solutionem decimarum, excluduntur omnes infideles non baptizati, qui a decimis pendendis liberi sunt. Quandoquidem, si præceptum decimarum spectetur, ut naturale est, alimenta ministris Ecclesie conferenda precipiunt, plannim est non obligare infideles, qui, cum a ministris Ecclesie spiritualia nec recipiant, nec recipere tenentur, siquidem sunt extra Ecclesiam, naturali iure ad eorum ministris alendos non obligantur. Si præceptum quatenus ecclesiasticum sit, consideretur, pariter compositum non est, non obligare infideles, qui, cum non sint Ecclesie membra, Ecclesie legibus non sunt subiecti. Fideles autem baptizati, & a ministris Ecclesie recipere alimenta spiritualia tenentur, & membra sunt Ecclesie: ideo iure & naturali, & ecclesiastico ad decimas solvendas obligantur. Hæretici baptizati tenentur ad solvendas decimas, quia ratione baptismatis subiecti sunt præceptis Ecclesie: & quamvis alimenta spiritualia non recipiant, tenentur tamen recipere, & ministri parati sunt ad ea omnia illis conferenda quæ ceteris suis civibus ministrant. Cathælici vero, qui sunt filii infidelium, non tenentur lege decimarum: quia fides interna, & privata, absque professione solennem in faciem Ecclesie, & sine character baptismatis non subicit eos Ecclesie legibus. Filii Catholicorum obligantur ad decimas solvendas, etiam si aduli differant baptismatis susceptionem: quoniam ratione characteris parentum, seu originis, Ecclesie præceptis obnoxii sunt: idcirco ad decimas tenentur.

II. *Quæst. I. An Iudæi, Turcæ, ceterique infideles qui nunquam baptismum susceperunt, tenentur solvere decimas prædiales de fructibus, quas possident in locis Christianorum?* Resp. Infideles per se, ut dictum est, quatenus infideles sunt, decimarum oneri non subiciuntur;

ratione tamen alienis circumstantiæ ad aliquas decimas solvendas obligantur. Ad aliquas, inquam, non ad omnes. Nam communis est Theologorum sententia, ad decimas personales non teneri: quia cuiusmodi decimæ dantur Ecclesie ratione administrationis rerum spiritualium. Nihil autem spirituale ab Ecclesia infideles recipiunt. Quare opinio Gloriosi, in cap. *Quarto* contrarium defendentis, communiter improbat. Aliqui Canonistæ docent, infideles, habitantes in aliqua Christianorum parochia, teneri ad decimas personales ratione computationis damni quod Ecclesia patitur. Si enim loco infidelis inhabitaret Christianus, is decimas solveret. Sed hæc ratio, ut inquit Sotus *Lib. IX. de iustis. & iur. quæst. iv. artic. 4.* nulla est. Quandoquidem Ecclesia ius non habet, ut omnes Christiani alicuius parochie laborent, nequeant, arteque exerceant. Quid, si omnes illius parochie nobiles essent? Anne nobiles tenerentur solvere decimas personales: quas solverent artifices, & negotiatores? Nulla ergo probabilitate gaudet opinio Panormitani, Abbatis, & quorundam aliorum Canonistarum, obligationem infideles ad decimas personales ratione computationis damni quod afferunt Ecclesie. Quoad decimas autem prædiales distinctio operis est. Nam infideles vel possident prædia in locis, & provinciis Christianorum, quæ ab ipsis Christianis emerunt, vel alia prædia possident in propriis provinciis, quæ Christianorum potestati non subiacent. De prædiis que in Christianorum locis possident, decimas pendere obligantur, non quatenus infideles, sed quatenus illis prædiis usus est omnis realis decimarum, quod unus sequitur prædia, quoscumque devolvantur. Hoc aperte declaratum est in capite *Quanto*, de iuribus his verbis: *Hæc eadem sententia Iudæos decimarum compellendos ad satisfaciendum Ecclesie pro decimis, & oblationibus debitis, quas Christiani ad domibus, & possessionibus aliis percipere consueverunt, antequam ad Iudæos quæcumque titulo decissent, ut sic Ecclesia conferentur indennent.* Ex quo textu colligitur, Ecclesiam habere ius ad exigendas decimas ex tali prædio. Porro hoc iure Ecclesia defraudari nequit ob infidelitatem acquirentis. Hæc omnia docet S. Antoninus II. Part. tit. 11. cap. 111. *§. 2.* *Decima prædialis... debet dari indifferenter a possidente prædia, sive iuste, sive iniuste possideret: & non solum, si possideret prædia a Catholicis, sed etiam ad hæreticos, Iudæos, vel Faganos, Thomas, & Raymundos.* De prædiis que infideles possident in propriis

pro-

provinciis, ad decimas non tenentur: quia Ecclesia nullum ius habet, vel habuit in illa prædia. Oppositum sustinet Panormitanus cum quodamdam alio Canonistis: quia, inquit, licet infideles non sint iuri ecclesiastico obnoxii; nihilominus subiciuntur iuri divino. Nonne creatura omnes ratione prædicte tenentur recognoscere Deum, ut supremum rerum Dominum? Ergo hæc ratio, ut scilicet infideles recognoscant supremum Dei dominum, decimas Deo offerre adstringunt. Et videtur hoc colligi ex cap. *Tua nobis*. Responsum facile est. Utrique omnes, tum fideles, tum infideles, tenentur supremum ac universale unius Nominis dominum venerari, suamque ipsi submissionem aliquo tributo, & oblatione testari. Sed falsum est, ut illius iuris obstrigunt infideles ad recognoscendum hoc divinum supremumque dominum decimarum solutione; cum possint huic debito satisfacere aliquo alio tributo, seu sacrificio. Præceptum solvendi decimas in veteri lege non obligabat alios præter Iudæos: & nihilominus alios rationem Deo offerre aliquas oblationes, illiusque aliquo tributo recognoscere adstringebantur. Antequam ergo infideles Ecclesie membra fiant, absolute non subiciuntur Ecclesie præceptis. Hæc responsio, subdit, evincit solum, infideles non debere solvere decimas quoad quantitatem, quod iuris est ecclesiastici; non vero eos exemptos esse a decimis, quatenus sunt alimenta ministrorum, quæ naturali divinoque iure illis debentur. Responsio data utramque evincit. Nam infideles a ministris alimenta spiritualia non recipiunt, nec sunt illorum onus, & ministri non sunt pastores actu infidelium, sed fidelium.

III. *Quæst. II. An Ecclesia iure exigere possit ab infidelibus tributum exequitur ad sustentandum Predicatores, & Missionarios, quos ad eorum conversionem mittit?* Resp. Ecclesia ab infidelibus, in terris sibi subiectis inhabitantibus, sibi que temporaliter subditis, recipi exigit hoc tributum. Rostre siquidem Iudæi pensationem pendunt ad alendum Predicatorem qui illis Christi Evangelium exponat. Hac potestate uti non solet Ecclesia in infideles, sibi non subiectos quoad temporalem iurisdictionem. Verum unquam est, Christum Dominum omnes ad idem vocasse, & vocare. Et, quemadmodum mortuus est pro omnibus, ita omnes quocumque Ecclesia sua supponit, quatenus scilicet omnes tenentur Evangelii prædicationem suscipere, illius ministris audire, etque parere. Quia tamen Deus ipse neminem cogit ad fidem suscipiendam; ideo nec illius

Ecclesia, quæ eisdem Dei Spiritu regitur, sua potestate utitur ad cogendos infideles, ut fidem amplectantur: ac proinde tributum imponere non solet infidelibus sibi non subditis, tum ad evitandum scandalum, quod inde consequi posset, tum ad imitationem Iesu Christi, & Apostolorum, qui omnino gratis legem gratis in omnes gentes promulgantur, quive proprio labore victum fide comparant, aut a fidelibus, iam fide imbutis, quodammodo sibi impie accipiunt.

IV. *Quæst. III. An Clerici tenentur decimas solvere?* Resp. Nec Pontifices, nec Episcopi obnoxii sunt decimis personalibus. Non Pontifex, quia nullum habet imperium, cui subiciuntur: scilicet etiam ipse sacramento a ministris percipit; attamen ille ipse potestatem ministris conferre impediendi sacramenta. Neque Episcopi, qui hæc decimas personales pendendas obligantur. Et certe non Parochi, quia sunt filii subiecti; non Pontifici, quia, licet iusta de causa possit summus Pontifex Episcopos, utpote sibi subditos, decimas personales imponere; tamen hæc potestatem Pontifex nunquam nisi sunt, sed alia via sibi providentur. Sic docet D. Thomas 2. 2. *quæst. lxxxviii. art. 4. ad 3.* *Unde non eadem ratione tenentur Clerici summo Pontifici decimas dare, si exigunt. Naturalis enim ratio dicitur ille qui habet curam de communibus multitudine statu, providere de communibus bonis, unde possit exigi ea que pertinent ad communem salutem.* Pontifices vero obnoxii sunt decimis prædialibus de illis terris, seu fructibus, quas possident titulo patrimonii temporalis. Quoniam; facta parochiarum partitione, unicuique Ecclesie assignata sunt prædia cum onere decimarum: quod omnis, reale cum sit, temper annexum est prædiali prædiali. Ergo, si Pontifices possessores sint titulo vel hereditatis, vel emptiois, vel donationis, vel quocumque alio temporalis iure, eiusmodi prædiorum, obstriguntur ad solvendum decimas decimum eorum dem terra assignatam. Idem de Episcopis potior iure dicendum est. De prædiis, que habent ratione Episcopatus, seu que redimus decimas solvere. De prædiis vero profanis, seu que titulo hereditatis, patrimonii, vel emptiois possident, decimas solvere adstringuntur, ob rationem iam dictam, quod prædiis eiusmodi annexum sit omnis realis decimarum, quæ a quocumque solvi debent.

V. *Quæst. IV. An Clerici curati, seu Parochi tenentur decimas solvere personales?* & reales? Resp. Ad decimas personales non tenen-

tenen-

tentur; quia illæ solvantur Pastor ratione sacramentorum. Parochi autem, cum recipiunt sacramenta, ea non suscipiunt ab aliis Parochiis, tamquam subditi, sed tamquam cooperatores in vinea Domini. Neque tenentur solvere decimas Episcopis de fructibus beneficiorum: quia nec iure, nec consuetudine talæ debitam censent. Obligantur vero solvere decimas de prædiis quæ possidentur in titulo temporali hereditatis, emptiois, aut quovis alio. Sic docet D. Thomas 2.æ quartæ. lxxxvii. art. 1. Clerici autem, in quantum sunt in titulis aliorum, hereditatis prædiorum tenentur decimas de fructibus debentur. Unde tales Clerici, in quantum Clerici sunt, illæ decimas habent ecclesiasticas possessiones, decimas solvere non tenentur. Et alia vera causa, scilicet propter hoc quod Possident proprio iure, vel ex successione parentum, vel ex emptione, vel quocumque legitimo modo, sunt ad decimas solvendas obligati.

VI. Quæst. V. An Clerici simplices tenentur ad decimas non personales, non reales? Resp. Ut primum de decimis personalibus loquamur, animadvertendum oportet, Clericos duplici ex titulo lucrari posse, spirituali nempe, & temporali. Actione spirituali lucrari possunt, dum Missam canunt, dum cadavera defunctorum curantur &c. Quæ his actionibus lucrantur, decimis obnoxia non sunt. Et si vero, quæ corporali labore, seu studio, & temporali titulo lucrantur, tenentur decimas persolvere. Si quidem decimæ personales debentur ratione sacramentorum, quæ ipsi Clerici recipiunt a suis Parochiis. Normæ autem Clericorum intelligimus non solum eos qui in minoribus ordinibus sunt constituti, sed etiam Sacerdotes. Ad decimas vero reales quod attinet, distinctio pariter opus est. Nam de fructibus beneficiorum, aut decimis quas ipsi ratione beneficiorum percipiunt, decimas solvere non tenentur; ut declaratum est in cap. Novum genus, de decimis, ubi Palchalis II. hæc dicitur. *Novum genus exactionis est, ad Clerici a Clericis decimas exigant; cum nullum in lege Domini hoc legimus. Non enim Leviticus a Levitis decimas accepisse legitur.* Quam decretalem refert S. Thomas 2.æ quartæ. lxxxvii. art. 4. in arg. Sed contra. De prædiis vero quæ in titulo hereditatis, emptiois, donatiois, vel alio simili possidentur, decimas solvere tenentur; etiam si eiusmodi prædicia sint in territorio Ecclesiæ cui intersunt. Ita D. Thomas loco laud. ad 2.

Clerici de propriis prædiis tenentur solvere decimas parochiali Ecclesiæ, sicut & alii, etiam si ipsi sint eiusdem Ecclesiæ Clerici; quæ aliud est habere aliquid in proprio, aliud ut commune. Prædicia vero Ecclesiæ non sicut ad decimas solvendas obligata, etiam si in infra terminis alterius parochiæ. Hinc inferitur, teneri Clericos ad solvendas decimas etiam de fructibus sacramentorum, cuius titulo ordinantur: quia eiusmodi fructus, seu terra in patrimonium deputate possidentur a Clerico in titulo temporali, & solum ad tempus deputatae sunt ad sustentationem Clericorum, ceterum remanent bona laicalia. Non ergo defraudandi debent Ecclesiæ parochiales iure expendi super illis prædiis decimas, que sibi debebantur, antequam fundi eiusmodi deputarentur in patrimonium Clericorum. Hæc omnia, quæ hucusque dicta sunt, communiter Theologi docent.

VII. Quæst. VI. An Principes, & Reges ad decimas pendendas tenentur? Resp. Præceptum de decimis solvendis universale est, omnemque fideles baptizatos comprehendens: ergo & Reges, & Principes. Eadem ratio est omnium ratio. Non minus etiam Principes, Receptique subditi sunt Pastoribus Ecclesiæ, in spiritualibus ac ceteri fideles; & ab illis sacramenta percipiunt. Communis penes omnes sententia.

VIII. Quæst. VII. An pauperes subiecti sint decimarum solutioni? Resp. Distinguedi sunt varii paupertatis gradus, seu status. Non minus gradus paupertatis est qui appellatur communis. Secundus gradus paupertatis est qui vocatur gravis. Ultimus gradus paupertatis est qui denominatur extrema. Pauperes in extrema necessitate constituti a decimarum debito omnino liberantur: quia in tali statu possunt aliena, ut propria, accipere. Ergo potiori iure valent decimas retinere, quàm præceptum eorum tanto rigore non obligat. Communis ius hæc penes omnes. Nec tenentur pauperes, si ad meliorem aligerent statum, decimas quas in extrema necessitate non præbuerunt, compenlare Parochiis: quoniam tunc retinuerunt quod tuum erat; quidquid alii dicant. Sed de hoc futuræ loco laud. ad 2. autem.

atem dicendum de pauperibus gravi laborantibus necessitate? Sanez Tom. I. de Re. lig. tract. 11. Lib. I. cap. xvi. num. 18. docet probabile esse, gravem necessitatem eximere pauperem a decimis solvendis: tum quia eiusmodi fructibus indiget pauper ad suam, & familiaris sustentationem (talis quidem reputatur necessitas gravis:) tum quia præceptum illud affirmativum est, quod pro semper, ut dicitur, non obligat; sed cum certis circumstantiis. Nec præceptum decimarum in omnibus circumstantiis urget; sed alienationem solutionis permittit propter gravem necessitatem debitoris: sicut qui possidet rem alienam, & non potest reddere statim sine gravi iactura personæ vel status, potest diserte restitutionem. Admissa vera gravi necessitate, absolute non negantur probabilitatem illius sententiæ. Quoniam decimæ, potissimum quantitate suspicæ, insitute sunt, & accipiuntur ab Ecclesiâ non solum in sustentationem ministrorum, sed etiam in pauperum subsidium. Quapropter, quando pauperes revera gravi veniantur pauperate, non videntur præceptum Ecclesiæ eos ad pendendas decimas urgere; cum potius contra in tali eventu eorum pauperatæ decimarum fructibus sublevanda sit. Hæc sane absolute considerata vera mihi apparet. Sed, quia grave periculum est ne plures se pauperes effingant, gravemque pauperatæ deprædicent, cupiditate magis quam penuria adacti: idcirco mihi probabilis videtur, pauperes tenori exoptate suam pauperatæ Pastoribus Ecclesiæ, ut debitum liberemur, reddere vero, cogitari pauperum gravi necessitate elemosinam ipsi erogare obstringuntur, saltem a solutione decimarum eos eximere. At quid, dum pauperes timent sibi a Parochiis minime subveniendum fore, etiam expolita, & probata propria necessitate? Respondet, verosimiliter esse pauperes hanc pauperatæ exaggerare quam reverere illorum Pastores vere eorum gravitate necessitati succurrere. Ceterum, si Parochi proprii muneris immemores negligenter prospicere urgenti pauperatæ parochianorum; in hac hypothese, post expolitam propriam indigentiam, ipsi possent retinere decimas, quibus suam sustentationem inopiam. Cum tamen fors melior assigneret, ad reddendas decimas tenerentur. Nec audiendus est Fillsicæ, cui tract. xvi. II. Part. cap. vii. num. 166. probabile esse indicat, eiusmodi parochianos ad restitutionem non teneri, etiam divites

effectos. Siquidem communiter hoc Theologorum reprobat. In sola enim extrema necessitate, que consumatur, restitutioni non subsistent, iuxta communionem Theologorum doctrinam.

CAPUT VI.

Quomodo Religiosi, & Clerici in communibus viventibus in iuris communis exempti sint a decimis solvendis: quæque pro eadem exemptione iustis Regularibus concedantur privilegia que extra iuris corpus repetuntur.

I. Capite quorundam superiore egimus de privilegio quibus Romani Pontifices Monachis, & Regularibus, etiam mendicantibus, iustis de causis concessit tenere decimas percipiendi. In presentia vero sermonem institutum de privilegiis quibus Regularis a debito solvendi decimas liberantur. Et ut recte perspicere rem totam evaleamus, prius quid in iuris communis, deinde quid virtute privilegiorum que extra iuris corpus sunt, litem competat declarabimus.

II. Porro Monachi, & Clerici in communibus viventibus in privilegiis, iuri communis inserti, antiquitus exempti fuerant a decimis tum personalibus, tum prædialibus. De personalibus, constat ex cap. Decimas xvi. quæst. 1. De prædialibus vero, nempe earum terrarum quas propriis manibus colebant, sive proprie forent, sive conductivæ, etiam patet ex cap. de multiplici de decimis, ubi Adrianus IV. assertit se hæc privilegia decessit Giffertienibus. *Abbas, inquit, privilegium a nobiscum, ut de lazaribus, quæ propriis manibus, aut simplicibus excolunt, nulli decimas solvere tenentur.* Illius privilegii meminit Alexander III. in cap. Ex parte x. de decimis: & testatur hoc ipsum privilegium fuisse prædecessoribus suis concessum prout omnibus Religiosis in communibus viventibus, Giffertienibus, & Hospitalariis concesserat. *Ceteris vero, at de novallis fuit, quæ propriis manibus, vel simplicibus excolunt, & horris suis decimas non persolvent.* Quod privilegium confirmat ipse Alexander III. addit, quæ ex casibus in eodem privilegio expressè teneri Religiosi omnes ad decimas ex rebus omnibus solvendis. Et in cap. Dilecti declarat, eos non liberari a solvendo d. ciii.

cimis de terris quas per colonos excolant; sed ait, privilegium illud artari ad prædia propria Religioforum; nullo vero modo extendi ad fundos conductos, etiam si per se, aut per suos famulos eos colant. Innocentius vero III. in Concilio Lateranensi, celebrato anno 1215. limitavit præfata privilegia (ut habetur in *cap. Nuper eodem tit. de decimis*.) ad prædia habitata, & possessa ante viduum Concilium. Idcirco etiam Cistercienses, quam Templarios, & Hospitalarios debere solvere decimas de terris, seu prædiis post præfatum Lateranensem Concilium possidentibus; de quibus antea Parochis decimæ solvebantur; consequenter novitas excepta, & immunita remanent, ut suo loco dicetur. Et textum citari capitis. *Ne occasione privilegiorum sanctorum Ecclesie ulterius progrediantur, decemimus ut de alienis terris, & annodis acquirendis, etiam si ex propriis manibus, aut sumptibus excolant, decimas persolvant Ecclesiis quibus ratione prædictorum antea solvebantur, nec cum ipsis Ecclesiis aliis decimas dampnentur. Et hoc ipsum ad alias Regulares, qui gaudent similibus privilegiis, extendi volumus. & mandamus.* Omnes itaque Regulares tenentur ad decimas solvendas de prædiis habitis post Concilium Lateranensem quartum; nisi aliquando posteriori privilegio, transactione, aut prescriptione exemptantur.

III. In prælo tamen *cap. Nuper*, non est revocatum privilegium quo Regulares exempti sunt a solvendis decimis de novalibus, & hortis, quos propriis manibus colunt, & de animalibus que ad eorum sustentationem nutriunt. Ad his liquidum decimis exempti fuerant Religiosi regulares; ut constat ex *cap. Ex parte*, ubi dicitur: *Et de mirum est circumstantiis horum, & de hortis suis decimas non persolvant.* Sed hoc privilegium revocatum non fuit in *cap. Nuper*. Consistit tamen etiam post Lateranense Concilium. Quod autem non sit revocatum, patet ex descripto textu laudati capitis. Nam ibi dicitur, solum a Regularibus solvendas esse decimas de prædiis, impolitum post Concilium acquirendis; & de quibus, antequam ea ad Regulares devolverentur, decimæ Parochis solvebantur. Nullus ibi sermo de Novalibus prædiis, de quibus antea Ecclesie decimas non percipiunt. Nihil pariter statuitur de gregibus, animalibus, & hortis. Ergo privilegium concessum in *cap. Ex parte de decimis* in suo robore subsistit. Et hæc omnia communia sunt. Neque limitandum est dictum privilegium ad solos fructus suo-

rum horrorum, qui cedunt in usum Monasterii; quia, cum privilegium absolute estimatur horros Regularium, a debito decimarum, nullum adgit fundamentum illud restringendi ad solos fructus quos constantem Religiosi, sed ad omnes fructus eorumdem horrorum, etiam ad eos qui per venditionem distrahuntur, extendi debet. Denique, quomodo per dictum caput *Nuper* revocatum fuisse privilegium, concessum in *cap. Ex parte*, quod saltem esse patet ex dictis; plurima tamen sunt posteriora privilegia quæ eximunt Regulares a solvendis decimis de hortis, arboribus, & prædiis que propriis sumptibus colunt. Nam Paulus III. Pius IV. Gregorius XIII. & Sixtus IV. concesserunt Regularibus (ut videtur et in Mari Magno Predicatorum, Carmelitarum, aliorumque Ordinum) id quod concessum erat in *cap. Ex parte*, & cum expressa revocatione capiti *Nuper*; que revocatio addita fuit ad explendos inanes quascunque interpretationes.

IV. Quæst. I. An præfata privilegia, excepti iuris communis inserta, late, vel strictè interpretanda sint? Resp. Salmanticenses tract. xviii. cap. lxxi. §. 2. num. 69. defendunt, latissime interpretanda esse eorumdem privilegia; quia, inquit, non sunt odiosa; cum sint contra præcipuum sit favor Regularium, qui valde in vinea Domini laborant, populæque non minus quam Parochi insistant, & adiuvant. Ideo summa equitate Pontificis dicta privilegia illis concessere. Vera sunt hæc omnia. At negari minime potest, dicta privilegia esse odiosa, & in damnum tertii. Parochis de iure decimæ debentur, qua Parochi de iure sunt gregis, evangelicæ Palliores. Regularis iure cooperatores in Parochorum subsidium vocati ad ministerium laborandi in vinea Domini Sabaothi. Propter eorum frugiferos labores, atque copiosam mellent eorum sudoribus partam iure ad meritum Pontificis summi illis privilegia exemptionum impertiti sunt. Verum, cum remissa generalis præscribat, *ad ea restringenda*, nihil dicendum videtur, laudata privilegia strictè interpretanda esse; quod colligitur etiam ex *cap. Cum capella de privi. Duo* extrema evitanda sunt, in que non pauci, partium affectionibus præoccupati, prolapsi sunt. Nam aliqui, qui partes Parochorum sustinent, ita restringere vellent eorumdem privilegia, ut nullum profrus effectum parentarent. Contra quidam, qui Regularium exemptiones nullo delectu defendunt, ita ampliare illa gellunt, ut Parochorum iura minime

ledantur. Ad hoc duo extrema declinanda, privilegia sic exponenda sunt, ut, quoad fieri potest, illata Parochorum iura consistant, seu ut quam minimum fieri possit, nocent iuri tertii, derogentque communi legi. Verum, ut interpretatio recta sit, etiam restrictio, iusta simul requiritur, ut hæc verba privilegii in sua proprietate salventur, & quem significant effectum producant. Sed de hoc supra alibi.

V. Quæst. II. An non Regulares reipsa exempti sint a decimis solvendis de propriis hortis, prædiis, & quæ propriis sumptibus colunt, necesse privilegiorum quæ extra iuris communis corpus reperitur illis concessa? Resp. Hactenus dictum est de exemptione, qua fruuntur Regulares vi privilegiorum, quæ iuri communi sunt inserta. In præfata autem sermo est de privilegiis illis concessis; quæ extra ius commune sunt; quare illos a solvendis declaraturus ex prædiis, propriis sumptibus aut manibus cultis, examinat. Plures sunt Pontifices, variis temporibus omnibus factis Regularium Ordinibus privilegia ampla impertiti sunt, quibus a præfatis decimis solvendis esse exemptum, Sixtus IV. Predicatoribus, Minoribus, & Carmelitis; Martinus V. Catholicanis; Gregorius XI. Mercenariis; Eugenius IV. Augustinianis; Clemens VII. Monachis Vallisletanis; Sixtus IV. Cisterciensibus; Trinitariis excolentibus Urbanus VIII. Quæ communiter sero omnia antea concesserant Innocentius IV. Alexander IV. Clemens IV. Innocentius VI. Ordines mendicantes. Recentius privilegia videri possunt in collectione privilegiorum, quam quilibet mendicantium Religio habet. Superfluum nunc plures super his privilegiis difficultates relindecenda.

VI. Quæst. III. An Regulares vi suorum privilegiorum exempti sint a solvendis decimis, non solum de novalibus, sed etiam de aliis terris, aut, & post Concilium Lateranense acquirunt, propriisque sumptibus colunt? Resp. Communissima sententia est affirmativa; quia privilegia laudata aliquid concedunt quod ante concessum non erat; altero apertissime declaratum in textu *cap. Audientiam* h. t. ubi hæc reperitur. *Nam, si consiliteremus, tantummodo de novalibus, ubi parvitas de laboribus, & de novalibus governamus.* Porro vi iuris communis Regulares exempti sunt a decimis de novalibus. Ergo, ut præfata privilegia, quæ sero omnia derogant *cap. Nuper*, aliquem effectum habeant,

eximere debent Regulares non solum a novalibus, sed etiam ab aliis prædiis que propriis sumptibus excolunt, quæve post Concilium acquiruntur.

VII. Quæst. IV. An Regulares tenentur solvere decimas de terris, seu prædiis, quæ excolunt tradunt aliis, nempe colonis? Resp. Et responsio clara sit, distinctione est opus. Tribus modis possunt agri, seu prædia aliis aranda, occidant, & solummodo tradi. Primo tradi possunt aliis, ut ministris, & famulis ipsius domini, cuius sumptibus illi mercede pacta agros excolunt in commodum, vel incommodum eisdem domini; & in hoc casu plurimum est Regularis exemptos esse vi privilegiorum, quæ illis post Lateranense Concilium indulta sunt, a debito solvendi decimas. Vel fundi tradunt possit colonis, ut ipsi propriis sumptibus eisdem colant, in proprium commodum, vel periculum, cum onere conferendi dominis antiquam pensionem, sive in frumento, sive in vino, sive in pecunia. Tertio tradi possunt prædia parvitas, ut scilicet coloni propriis sumptibus fundos excolant, deinde fructus, qui produciuntur, inter dominum & colonum partitio dividantur, vel ad medietatem, vel tantum tertia parte domino servata, & duabus aliis colono deputatis. Hoc tamen pacto, ut si fundus post culturam nulli gigneret fructus, aut grandine destrueretur, colonus præfatus decimas esse debebat, nihique exigere ultra a domino valeat. Quibus possit, queritur, an Regulares liberi sint a solvendis decimis de illis prædiis quæ duobus ultimis modis traduntur decimas solvere. Salmanticenses tenentur decimas solvere. *cap. lxxi. p. 3. non. 75.* Insistent, necque Regulares, necque colonos tunc ad decimas solvendas Parochis; sed colonos eas decimas solvere debere. Religiosis domini, qui vi privilegiorum exempti sunt. Et certe admisso, prædia illa esse exempta, tolli Religiosi domini fructus exemptionis gaudere debent, non coloni; quia nullo modo in eorum favorem privilegia illa concessa fuere. Ratio quam præfati Auctores promunt, est, quod privilegia concessa Regularibus, non solum sunt personalia, sed etiam realia, quæ prædia ipsa efficiunt, quantum sub dominio Religioforum remanent. Sed prædia tradita colonis, ut eadem excolant, sunt sub dominio Religioforum. Ergo ab omni decimarum exemptione sunt. Addunt, eiusmodi privilegia realia ipsa concessisse Bonifacium VIII. Cisterciensibus, Joannem

XXII. Carthusiani cum revocatione cap. Super, Statum IV. Carmelitæ, Clementem VIII. Militæ S. Jacobi, Paulum III. Ordini S. Hieronymi, Gregorium XIV. & Innocentium IX. Conventum de *Esorial*: Rescripserunt pro hac sententia Ioannem a Cruce de *perul. Lib. II. cap. 15. dub. 4.* Philippum a Cruce *tratt. de Decim. §. 2. num. 9.* Glosiam in *Clement. Religiosi*, de *decimis verb. Excolendis*, Abbatem in *cap. Ex parte de decimis non. 5. Fagnandez Lib. II. cap. 19. num. 1.* Rodriguez *Op. Reg. Tom. II. quest. xlv. Raphaelien. a Torre. 2. 2. quest. lxxxvii. disp. vi. fol. 360.* Calotropianum *Tom. II. tract. x. disp. unic. punct. 12. num. 10.* Antonium a Spiritu sancto *tract. 21. disp. 111. sect. 6. num. 161.* Dinam *Part. X. tract. xii. Bellarminum Tom. II. tract. viii. cap. vii. sect. 5. num. 176.* Boverium *Tom. I. perul. Motum. comp. 2. l. l. II. num. 122.* Henriquez *Lib. VII. de regulis cap. xxvii.* Tamburinum *Tom. I. disp. xx. quest. xxvii. num. 31.* Garciaum *T. I. n. 1111. disp. 3. dub. 2. punct. 4. num. 10.* Villalobum *Tom. II. tract. xxiii. disp. 4. num. 1.*

VIII. Ur, que probabiliora nobis videntur, distincte promamus, que certa sunt, in antecessum premitimus. In primis certum est, Religiosos vi privilegiorum, que inlata sunt corpori iuris communis, exemptos non esse ab onere solvendi decimas de prediis que altius duobus modis supra expositis aliis tradunt excolenda. Quandoquidem satis perspicue in *cap. Ex parte de decimis x. l. 1. & cap. Licet h. 1.* prelata predia decimarum oneri subiacentur his verbis. *Licet de benignitate Sedis apostolicæ sit votum indultum ut de libertate que propriis manibus, vel sumptibus colitur, novam decimas solvere teneantur; propter hoc tamen non est licitum vobis decimas de terris vestris subtrahere, quas alius tradidit excolendas.* Quod attinet ad privilegia que extra iuris corpus reperiuntur, quæva dicuntur a laudatis Pontificibus concessa Regularibus, saltem non omnia exemptum Religiosorum predia, que non propriis sumptibus, sed colorum industria, expensis, & periculo colorum. Et quando privilegia exemptis non eximant dicta predia, etiam ab aliis colenda, ab onere decimarum non intelliguntur exempta. Quoniam, ut dictum est, quomodolibet privilegia odiosa sunt, & interpretanda. Quid quod, cum fundi plerumque Cencobiorum sint latius amplii, si illi omnes exempti essent ab onere decimarum,

contingere posset quod Parochi congrua satisfactione defraudarentur. Quia in territorio sine parochia fortasse maior fundorum, ex quibus decimas percipit, pars est Regularium. Denique ipsa praxis in pluribus locis, regionibus contraria est. Ceterum, si privilegia explicitè eiuſmodi predia eximant, ut videntur esse illa que concessa sunt Cisterciensibus, Carthusianis, & aliis; tunc tam Regularibus, quam eorum coloni liberi forent a solvendis Parochia decimis; sed coloni decimas illas, ipsi Religiosi dominisolvere deberent. Non enim in favorem colorum, sed Religiosorum privilegia indulgentia essent. Tunc autem fundamentum est affectus, predia dicta esse exempta, quando necantur *Eximuntur hoc Religiosos, eximuntur omnia predia, & fructus ab onere decimarum.* Nec est quod longius, & penitus non hanc discutiamus; quoniam praxi iam inſectæ standum est. Si qui sunt qui suorum privilegiorum amplius exemptionibus fruuntur, bene illis sit, in idque incumbant ut diu in possessionem perire queant.

IX. *Quest. V. An eiuſmodi privilegia de exemptione decimarum extendantur etiam ad predia conductiva, vel in emphyteusim accepta ab ipsis Religiosis, qui propriis manibus, aut sumptibus eadem excolunt.* Resp. In hac questione communis sententia est, que affirmat, Religiosos regulares vi suorum privilegiorum liberos esse a pendendis decimis, etiam de agris alienis, & a se conductis, & cultis. Hanc defendunt Salmanticenses loco citato *num. 77.* & adducunt ex Garcia privilegium Martini V. in quo hæc habentur. *De quibusque possessionibus, & prediis, que in presentiarum possidentur, & in futurum, præstante Deo, inſitis titulis poteritis adipisci, etiam si ea ab aliis conductiva, donec tamen illa vestris manibus, vel sumptibus excolatis, seu pro sustentatione vestra excolat faciat, decimas quibusvis Ecclesiis, laicis, aut personis solvere minime teneantur.* Si omnium sacrorum Ordinum privilegia his, vel similibus clausulis, seu verbis concepta essent, dubio procul Religiosos omnes immunes forent ab onere decimarum, etiam de prediis alienis, & ab ipsis conductis, live propriis, & aliis locatis. Quare hi Ordines qui propria eiuſmodi privilegia habent, tunc contentiamur, quando alia non obtinent, decimas retinere possunt. Sed saltem ad privilegia, communiter Regularibus concessa, esse tam ampla, & expressivè exemptionem decimarum, etiam de agris tunc con-

conductis, tum locatis. Neque reponi valeat privilegium, uni Ordini concessum, per communicationem iustragari omnibus Regularium Ordinibus. Quoniam eiuſmodi privilegia odiosa non sunt, ut probatum est, per communicationem non ampliantur. Et profecti si vera forent que Salmanticenses cum aliis citatis Auctoribus scribunt, plurimi essent Parochi congrua sustentatione destituti. Nam opus plurimum Religiosum satis abundanter aucte sunt; & plures reperuntur parochie, multi etiam notæ, quarum potissima fundorum pars pertinet ad Regulares. Si ergo omnia eorum predia, tum conductiva, tum locata, exempta essent a decimis; certe plures Parochie eluerent. Sed, que diximus supra, in memoriam revocari debent, duo nempe extrema, & nimis extensivis, & nimis coarctativis, in usu privilegiorum evitanda esse. Sententiam nostram docent Suarez *Tom. I. de Reg. Lib. I. cap. xxx. num. 8.* Filiucius *tract. xxvi. cap. viii. quest. xi. num. 148.* Calotropianus *tract. 2. disp. 1. punct. 12.* Barbosa de *iur. Eccl. cap. xxvi. §. 3. num. 20.* & plures alii.

X. *Quest. VI. An privilegia Regularium de exemptione decimarum foveant etiam Monachos?* Resp. Communis sententia est affirmativa; quia plures Pontifices præfata privilegia ad Moniales etiam diatarunt, scilicet Bonifacius VIII. Sixtus IV. Leo X. Paulus III. Clemens VIII. Pius IV. ut referunt Emmanuel Rodriguez in *Op. Reg. Tom. II. quest. xlv. art. 3.* & *Tom. III. quest. xxv. art. 15.* Miranda in *Manual. Pract. Tom. II. qui dicit, art. 22.* Barbosa de *iur. Eccl. cap. xxvi. §. 3. num. 26.* pioreque alii. Equites Ordinum militarium, qui sunt veri Religiosi, omnibus Regularium privilegia, que exemptionem a decimis spectant, fruuntur, ut communiter omnes decant. Excipiuntur tamen bona patrimonialia, que absque dubio decimarum pensioni sunt subiecta.

XI. *Quest. VII. Quomodo citata privilegia exemptionis ab onere decimarum amittuntur?* Resp. Primo amittuntur per non usum universalem Ordinis, cui sunt concessa. Neque enim ad amissionem privilegiorum sufficit non usus alicuius Cencobii; quia causa concedendi eiuſmodi privilegia non fuerunt merita huius vel illius Monasterii, sed totius Ordinis. Ergo neque demeritum negligentiæ unius vel alterius Monasterii causa erit amissionis eorumdem. Quin per usum aliorum Cencobiorum conſervantur etiam in beneficium illius Cencobii quod illidem non

solit, vel neglexit usi; ita ut valeat imponeretur tui beneficio sorordum privilegiorum. Secundo cessant eiuſmodi privilegia, quando decimas temporis evadunt nimis damnosa Parochiis, eorumque iura graviter lendant. Purior, si tempore concessionis exigui & modici erant Cencobii fundi, vel non adeo abundantes; deinde titulo sine duntaxat, sine hereditatis, sine emptionis, sine quavis alia via nimium augetur, v. g. supra medietatem, & ultra; tunc Parochi grave damnum perferunt. Nam, si fundi in eorum territorio devolvantur a laicis ad Regulares, & si devoluti ad Regulares eximantur ab onere decimarum; Parochi amittunt decimas quas antea percipiabant. Graviter ergo laeduntur. Porro privilegium quodcumque expirat, quoties tertio grave-nocentium inferat. Abbas in *cap. Suggestum 11. h. t. num. 3.* & Barbosa in *deon. cap. Resistentium Lib. III. tit. xxx. de decim. numer. 76.* Suarez *Tom. I. de Reg. tract. 11. Lib. I. cap. xx. numer. 2.* Filiucius *tract. xxvi. cap. viii. quest. x. numer. 185.* & communiter tum Theologi, tum Canonici. Quando porro privilegium debeat censi, & iudicari graviter, & enormiter laedere, non est adeo facilis decisio. Communiter citati Auctores docent, læsionem sine dampnum Parochi debere esse certum, manifestum, evidens, ut privilegium ipso facto amittatur; vel ut index inferior, nempe Episcopus, possit declarare privilegium in tali casu cessare. Si autem dubium sit, nun læsio Parochi fit levis, vel gravis, ad summum Pontificem pro declaratione recurrendum est; cap. *Cum venerit 11. de iudicio*, ubi Innocentius III. *Cum super privilegio Sedis apostolicæ vertatur questio, volentes de his per alios iudicari*; quia illius est interpretari privilegia, cuius est privilegium concedere. Tertio amittuntur privilegia *translacione, compositione, seu pacto facta inter partes*, si necessaria requisiti adint, maxime contentus Superiorum iuxta cuiusque Ordinis statuta; quoniam super privilegio, universo Ordini concessio, non possunt superiores alicuius Monasterii transactionem peragere, incontinenti superioribus totius Ordinis.

XII. Ex his omnibus que dicta sunt, colligas velim, in hac a decimis exemptione nitum maxime, & consequentem locorum attendendam esse. In dubiis diffidia evitentur, & cum Parochis de bono & æquo compositiones fiant. Quo liberiores cum Parochis erunt Regulares, eo ditiores erunt penes Deum, & mundam; quemadmodum litigiali

Deo, & mundo odiosi sunt. Abline a litibus, & minues peccata.

CAPUT VII.

De quibus rebus decima, tum personalis, tum prædialis, quoque tempore, & sic solvi debeant.

I. Quæst. I. De quibus rebus solvenda sint decima personalis? Resp. Vi iuris communis de omnibus lucris, & proventibus per industriam acquiritis decimæ solvi debent. Ita omnes tum Canonice, tum Theologi. Iura clara sunt. Cap. Transmissa de decim. xxiii. h. t. Fidelis homo de omnibus que licite acquirere potest, decimas erogare tenetur. Cap. Tua nobis, xxvi. De censuris omnino proventibus decime sunt reddenda. Cum concordantiis. De vine, grano, fructibus arborum, perovibus, negotiatione, de ipsa etiam militaria, de venatione, & de omnibus decima sunt ministris Ecclesie tribuenda. Item de proventibus molendinorum, piscinarum, feno, de negotiis, & artificibus. Quare vi iuris communis omnes mercatores de lucris negotiationis acquiritis, omnes milites, doctores, advocati, iudices, lectores de suis proventibus, omnes piscatores de præda per piscationem comparata, omnes venatores de venatione, omnes artifices de fructibus suarum artium, omnes famuli, & famule de mercede acquisita decimas solvere tenentur ministris Ecclesie. Sententia communissima.

II. Quæst. II. An decima solvenda sint de rebus illicitè acquiritis? Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 2. Dicendum, quod aliqua male acquirantur dissipantur. Uno modo, quia ipsa acquisita illicita; puta que acquirantur per rapinam, aut furtum, aut usuram: que homo tenetur restituere, non autem de eis decimas dare. Tamen, si aliquis ager sit capax de usura, de fructu eius tenetur usurarum decimas dare. Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de meretricio, & hisionati, & aliis huiusmodi: que non tenentur restituere. Unde de talibus tenentur decimas dare secundum modum aliarum personarum decimarum. Tamen Ecclesia non debet eas recipere, quoniam sunt in peccato, ne videatur connivens communicare; sed postquam pauperunt, possunt ab eis de his recipi decima.

III. Quæst. III. An recentia decima personalis non solum vi iuris communis, sed etiam

iam ex usu, & consuetudine, que nunc obsolescit, solvenda sint? Resp. Decima, que iuxta omnes vi iuris communis debentur, usque, & consuetudine omnes abrogatæ sunt. Nullibi enim, quantum scire licet, solvantur, ut fatetur communiter Auctores; & quilibet suæ regionis testis est, quod decimas non perlovi. Hinc concludit D. Thomas loco laudato ad 1. In vobis lege tenentur homines ad decimas personales, secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum. Quare, si in aliqua civitate, vel parochia fundi non essent, ex quibus decimæ perlovi possent, uti est Venetiis, decimæ personales solvenda forent, seu fideles aliqua via ministris suis alimenta, que iure naturali & divino eis debentur, illis tribuere adstringerentur. Res est manifesta.

IV. Quæst. IV. De quibus rebus decima prædialis, seu reales solvenda sint? Resp. Vi iuris communis debentur decimæ Ecclesie de omnibus, & singulis fructibus qui in terra seu præditi tum communibus, tum novalibus producantur: de tritico, hordeo, omnique alia segete, de palea sive integra, sive comminata, de feno, de omnibus fructibus arborum, de foliis mororum, de nucibus, castaneis, de oleo, feni olivis, de olivibus, & leguminibus. Excipit tamen quoddam fructus minus D. Thomas loco citato ad 3. qui, inquit, nec in veteri lege determinatum sunt ut de huiusmodi minoribus rebus decima dentur. . . . Unde & nunc de huiusmodi minoribus rebus non tenentur homines decimas dare, nisi forte propter consuetudinem patriæ. Decimæ quoque debentur de patens, prati, delano, canape, de variis fodinis, argenti fodinis, & de proventibus domorum, cibonorum, molendinorum. In his omnibus consuetudo patriæ consuetudo attendenda est. Nam certum est quod hodie non solvantur ubique decimæ de omnibus recentibus fructibus.

V. Quæst. V. An decima solvenda sint de fructibus, antequam deducatur expensa facta, vel tributa, & vectigalia, ac operariorum præcia? Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 4. Debentur autem decimæ de fructibus terra, in quantum proveniunt ex terreno munere. Et ideo decimæ non dantur sub tributu, nec etiam sunt obnoxie mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deducantur decimæ; sed ante omnia debent decimæ solvi ex integris fructibus. D. Thomas accedunt omnes Canonice, & Theologi, qui pariter allerunt, nec detrahendum esse

semen, puta tritici, hordei; etiam si quantitas fructus, seu mellis, non excederet quantitatem illius grani quod leminatum fuit. Quare coloni partiarum non possunt ante decimarum solutionem expensas deducere; sed primum ex fructibus in unum cumulati conspectis decimæ extrahi debent; & postea divisio faciendæ inter dominum & colonum. Licita tamen est via illa consuetudo, qua agricolæ ante fructuum decimationem elargiuntur elemosinam ex cumulo tritici, vini, aliorumque fructuum. Insuper licita quoque esset consuetudo, si introducta fuisset, extrahendi prius semen terræ mandatum, deinde decimæ; quodvis enim habet potissimum in circumstantiis decimarum, ut supra dictum est: quia quantitas iuris est ecclesiastica.

VI. Quæst. VI. De quibus fructibus, qui dicuntur mixti, solvenda sint decimæ, qui pariter debent animalium, ut de bobus, capris, & ovibus, de quibus cap. Omnes xvii. quæst. vii. dicitur: Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt: quicquid decimum venerit, sanctificatum Domino. De pullis quoque camelorum, equorum, almonum, pecorum, de lana pecorum, de lacte, & calce decimæ danda sunt. Item ex pullis & ovis gallinarum, & anserum, ex melle, & cera decimæ solvi debent. Fetus animalium non statim ac nati sunt, sed solum quando sine matre vivere possunt, dandi sunt in decimam. Lana pulli, vitæ oves, butyrum, & calces in sine collectionis decimæ.

VII. Quæst. VII. Quo tempore solvenda sint decimæ prædialis? Resp. Statim ac collecti sunt fructus, decimæ solvi debent; ut expressè habetur in cap. Cum homines de decimis. Mandatum quatenus eos cogat, ut decimam, statim fructibus collectis, persolvant, atque de subsaratis, & recentis dignam satisfactionem exhibere precurent. Peccant igitur qui tardius quam par est decimarum solutionem differunt. Non tamen absolute demandi sint peccati mortalis, ut ait Leonardus tract. vi. dispu. xv. quæst. xxxv. ubi nimis precipitauerit resolvit, peccare mortaliter eos qui differunt solvere decimas ultra tempus consuetum; & de peccato mortali intelligendum esse Glossam ad cap. Cum homines. Neque enim dilatio quoque culpam inducit mortalem. Ex circumstantialiariam itaque varietate culpe gravitas colligenda erit. Peccant quoque qui deteriore fructum partem

tum in decimas persolvunt: & si detrimentum sit grave, peccatum erit mortale contra iustitiam; & consequenter debitum erit restitutionis faciendæ. Nec tamen tenetur tribuere meliores fructus; sed bona fide ex cumulo manipulorum frumentis, vini, &c. prout res se se offerunt, decipere fructuum quantitatem pro pendendis decimis.

VIII. Quæst. VIII. An parochiani tenentur solvere decimas, antequam eas parochiani petant? Resp. teneri parochianos solvere decimas, etiam si Parochus illas non petat: quia uniuersique reddere alteri tenetur quod eius est, etiam illo non petente. Nec enim Ecclesia precipit ut fideles requisiti decimas solvant; sed absolute solutionem precipit decimarum. Contrariam sententiam defendit Grassus Part. II. cap. xxvii. numer. 15. citaque professe Thomam, & Antoninum. Sed salto, cum ex eorum doctrina aperissime colligatur oppositum. Solum enim docet Angelicus, quod fideles non peccent, si decimas solvere omittant; ubi committendo non esset solvendi decimas: peccarent vero, si adeo obliuati essent, ut Ecclesia etiam precipiente, decimas solvere recusatent: quia Ecclesia auctoritate habet abrogandi consuetudinem non solvendi decimas, & consuetudo contra, repugnat Ecclesie, non præscribit. Ideo, si fideles Ecclesie precipiente obides detraherent, culpam gravem committerent. Id, & non amplius docet Angelicus 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 1. ad 5. Et Landy Doctoris verba. Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvant in illis locis in quibus Ecclesia non petat; nisi forte propter obliuionem animi, habentes voluntatem solvendi: etiam si de eis petatur. Hinc tenentur, tanquam animis laxam, hanc propositionem, quam docet Van-eipen Part. II. tit. xxxiii. cap. ixi. numer. 25. pag. 521. Immo, cum decimæ quotiens ex fructibus singulis annis recentibus debeantur; si uno anno petita non fuerint, sequitur anno duplice petiti nequeant; immo pro anno illo quo petita non fuerint, remissa habentur. Hac opinio improbabilis est, & laxa. Nam præceptum est absolute; & parochiani absolute decimas debent, iure quodam naturali, & divino secundum substantiam, ut aint; & iure vero ecclesiastico secundum quantitatem definitam ab Ecclesia. Asserunt autem debitorem non adstringi, nisi requiritur, ad debiti solutionem, si iustitiam est, non longiore opus habet impugnatione.

IX. Quæst. IX. Quo in loco solvenda sint decimæ? Resp. Iux commune nihil, ad hoc quod

Deo, & mundo odiosi sunt. Abline a litibus, & minues peccata.

CAPUT VII.

De quibus rebus decimæ, tum personales, tum prædiales, quæque tempore, & sic solvi debent.

I. Quæst. I. De quibus iuris solvende sint decimæ personales? Resp. Vi iuris communis de omnibus lucris, & proventibus per industriam acquiritis decimæ solvi debent. Ita omnes tum Canonice, tum Theologi. Iura clara sunt. Cap. Transmissa de decim. xxiii. h. t. Fidelis homo de omnibus que licite acquirere potest, decimæ erogare tenetur. Cap. Tua nobis, xxvi. De censuris omnino proventibus decimæ sunt reddendæ. Cum concordantiis. De vine, grano, fructibus arborum, perovibus, negotiatione, de ipsa etiam militaria, de venatione, & de omnibus decimæ sunt ministris Ecclesie tribuendæ. Item de proventibus molendinorum, piscinarum, feno, de negotiis, & artificibus. Quare vi iuris communis omnes mercatores de lucris negotiationis acquiritis, omnes milites, doctores, advocati, iudices, lectores de suis proventibus, omnes piscatores de præda per piscationem comparata, omnes venatores de venatione, omnes artifices de fructibus suarum artium, omnes famuli, & famule de mercede acquisita decimæ solvere tenentur ministris Ecclesie. Sententia communissima.

II. Quæst. II. An decimæ solvende sint de rebus illicitè acquiritis? Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 2. Dicendum, quod aliqua male acquirantur dissipentur. Uno modo, quia ipsa acquisita illicita; puta que acquirantur per rapinam, aut furtum, aut usuram: que homo tenetur restituere, non autem de eis decimæ dari. Tamen, si aliquis ager sit capax de usura, de fructu eius tenetur usurarum decimæ dare. . . . Quædam vero dicuntur male acquisita, quia acquiruntur ex turpi causa; sicut de meretricio, & hisionati, & aliis huiusmodi: quia non tenentur restituere. Unde de talibus tenentur decimæ dare secundum modum aliarum personarum decimarum. Tamen Ecclesia non debet eas recipere, quoniam sunt in peccato, ne videatur consensu peccatis communicare; sed postquam peccatum fuerit, possunt ab eis de his recipi decimæ.

III. Quæst. III. An recentia decimæ personales non solum vi iuris communis, sed etiam

iam ex usu, & consuetudine, qua nunc obsolescunt solvenda sint? Resp. Decimæ, quæ iuxta omnes vi iuris communis debentur, usæ, & consuetudine omnes abrogatæ sunt. Nullibi enim, quantum scire licet, solvantur, ut fatetur communiter Auctores; & quilibet suæ regionis testis est, quod decimæ non perlovi. Hinc concludit D. Thomas loco laudato ad 1. In vasa lege tenentur homines ad decimæ personales, secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum. Quare, si in aliqua civitate, vel parochia fundi non essent, ex quibus decimæ perlovi possent, uti est Venetiis, decimæ personales solvenda forent, seu fideles aliqua via ministris suis alimenta, quæ iure naturali & divino eis debentur, illis tribuere adstringerentur. Res est manifesta.

IV. Quæst. IV. De quibus rebus decimæ prædiales, seu reales solvenda sint? Resp. Vi iuris communis debentur decimæ Ecclesiis de omnibus, & singulis fructibus qui ex terra seu præditiis tum communibus, tum novalibus producantur: de tritico, hordeo, omnique alia segete, de palea sive integra, sive comminuta, de feno, de omnibus fructibus arborum, de foliis mororum, de nucibus, castaneis, de oleo, feni olivis, de olivibus, & leguminibus. Excipit tamen quoddam fructus minus D. Thomas loco citato ad 3. qui, inquit, nec in veteri lege determinatum fuit ut de huiusmodi minoribus rebus decimæ dentur. . . . Unde & nunc de huiusmodi minoribus rebus non tenentur homines decimæ dare, nisi forte propter consuetudinem patriæ. Decimæ quoque debentur de patens, prati, delano, canape, de variis fodinis, argenti fodinis, & de proventibus domorum, cibonorum, molendinorum. In his omnibus consuetudo patriæ consuetudo attendenda est. Nam certum est quod hodie non solvantur ubique decimæ de omnibus recentibus fructibus.

V. Quæst. V. An decimæ solvende sint de fructibus, antequam deducatur expensa facta, vel tributa, & vectigalia, ac operariorum præcia? Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 4. Debentur autem decimæ de fructibus terra, in quantum proveniunt ex terreno munere. Et ideo decimæ non dantur sub tributu, nec etiam sunt obnoxie mercedi operariorum. Et ideo non debent prius deduci tributa, & pretium operariorum, quam solvantur decimæ; sed ante omnia debent decimæ solvi ex integris fructibus. D. Thomas accedunt omnes Canonice, & Theologi, qui pariter allerunt, nec detrahendum esse

femen, puta tritici, hordei; etiam si quantitas fructus, seu mellis, non excederet quantitatem illius grani quod leminatum fuit. Quare coloni partiarum non possunt ante decimarum solutionem expensas deducere; sed primum ex fructibus in unum cumulati conspectis decimæ extrahi debent; & postea divisio faciendæ inter dominum & colonum. Licita tamen est via illa consuetudo, qua agricolæ ante fructuum decimationem elargiuntur elemosinam ex cumulo tritici, vini, aliorumque fructuum. Insuper licita quoque esset consuetudo, si introducta fuisset, extrahendi prius semen terræ mandatum, deinde decimæ; quodquid in oppositum dicit Sotus Lib. IX. de ius. & iur. quæst. iv. artic. 2. Consuetudo enim vim habet potissimum in circumstantiis decimarum, ut supra dictum est: quia quantitas iuris est ecclesiastica.

VI. Quæst. VI. De quibus fructibus, qui dicuntur mixti, solvenda sint decimæ, qui pariter debent animalium, ut de bobus, capris, & ovibus, de quibus cap. Omnes xvii. quæst. vii. dicitur: Omnes decimæ terræ, sive de frugibus, sive de pomis arborum, Domini sunt: quicquid decimum venerit, sanctificatum Domino. De pullis quoque camelorum, equorum, almonum, pecorum, de lana pecorum, de lacte, & calce decimæ danda sunt. Item ex pullis & ovis gallinarum, & anserum, ex melle, & cera decimæ solvi debent. Fetus animalium non statim ac nati sunt, sed solum quando sine matre vivere possunt, dandi sunt in decimam. Lana pulli, vitæ oves, butyrum, & calces in sine collectionis decimæ.

VII. Quæst. VII. Quo tempore solvenda sint decimæ prædiales? Resp. Statim ac collecti sunt fructus, decimæ solvi debent; ut expressè habetur in cap. Cum homines de decimis. Mandatum quatenus eos cogat, ut decimam, statim fructibus collectis, persolvant, atque de subsaratis, & recentis dignam satisfactionem exhibere precurent. Peccant igitur qui tardius quam par est decimarum solutionem differunt. Non tamen absolute demandi sint peccati mortalis, ut ait Leonardus tract. vi. dispu. xv. quæst. xxxv. ubi nimis precipitauerit resolvit, peccare mortaliter eos qui differunt solvere decimas ultra tempus consuetum; & de peccato mortali intelligendum esse Glossam ad cap. Cum homines. Neque enim dilatio quoque culpam inducit mortalem. Ex circumstantialiariam itaque varietate culpe gravitas colligenda erit. Peccant quoque qui deteriore fructum par-

tum in decimas persolvunt: & si detrimentum sit grave, peccatum erit mortale contra iustitiam; & consequenter debitum erit restitutionis faciendæ. Nec tamen tenetur tribuere meliores fructus; sed bona fide ex cumulo manipulorum frumentis, vini, &c. prout res se se offerunt, decerpere fructum quantitate pro pendendis decimis.

VIII. Quæst. VIII. An parochiani tenentur solvere decimæ, antequam eas parochiani petant? Resp. teneri parochianos solvere decimæ, etiam si Parochus illas non petat: quia uniuersique reddere alteri tenetur quod eius est, etiam illo non petente. Nec enim Ecclesia precipit ut fideles requisiti decimas solvant; sed absolute solutionem precipit decimarum. Contrariam sententiam defendit Grassus Part. II. cap. xxvii. numer. 15. citaque professe Thomam, & Antoninum. Sed salto, cum ex eorum doctrina aperissime colligatur oppositum. Solum enim docet Angelicus, quod fideles non peccent, si decimas solvere omittent; ubi committendo non esset solvendi decimas: peccarent vero, si adeo obliuati essent, ut Ecclesia etiam precipiente, decimas solvere recusatent: quia Ecclesia auctoritate habet abrogandi consuetudinem non solvendi decimas, & consuetudo contra, repugnat Ecclesie, non præscribit. Ideo, si fideles Ecclesie precipienti obedire detraherent, culpam gravem committerent. Id, & non amplius docet Angelicus 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 1. ad 5. Et Landy Doctoris verba. Nec tamen sunt in statu damnationis qui non solvant in illis locis in quibus Ecclesia non petat; nisi forte propter obliuionem animi, habentes voluntatem solvendi: etiam si de eis petatur. Hinc tenentur, tanquam animis laxatis, hanc propositionem, quam docet Van-eipen Part. II. tit. xxxiii. cap. ixi. numer. 25. pag. 521. Immo, cum decimæ quotiens ex fructibus singulis annis recentibus debeantur; si uno anno petita non fuerint, sequitur anno duplice prius inqueant; immo pro anno illo quo petita non fuerint, remissa habentur. Hac opinio improbabilis est, & laxa. Nam præceptum est absolute; & parochiani absolute decimas debent, iure quodam naturali, & divino secundum substantiam, ut aiunt; iure vero ecclesiastico secundum quantitatem definitam ab Ecclesia. Aliterque autem debitorem non adstringi, nisi requiritur, ad debiti solutionem, si iustitiam non esse longiore opus habet impugnatione.

IX. Quæst. IX. Quo in loco solvenda sint decimæ? Resp. Iuxta commune nihil, ad hoc quod

quod attinet, determinavit. Non pauci Canonice docent, decimas deferendas esse a parochianis in domum, sive ad horrea, vel Ecclesias ruralium. Alii sentiunt solvendas esse in agro, sive in loco in quo fructus manant, solummodo debent esse parochianorum monendi Parochiam, ut deferri ceteras decimas ad locum destinatum. Sic docent Suarez Tom. I. de Rehg. mat. 11. Lib. I. cap. xxxvii. numer. 7. & Leander tract. 19. disp. vi. quæst. xxxviii. & alii plures. Sed in hoc stantim est contestandi, quia sane in his regionibus contraria obtinet, & ut mea presertim opinio, rationabilior est, ac ipsi præcepto magis consonanea. Nam, ut ipsemet Suarez adverte citato loco numer. 1. præceptum in veteri lege erat offerre decimas: Exod. xxxi. Debent ergo hæc esse offerre decimas. Quibus? Ministris Ecclesie. Verbum autem offerre essentialiter includit deferre: qui enim offerre victimam sacerdoti, nisi eam deferat. Quomodo namque offerre quis potest aliquid, si illud non deferat, vel non habeat prædens. Si inique fideles viciniam præcepti tenent offerre alimenta congrua ministris suis, profecto eadem illis præferant, seu deferre adtinguntur. Id suadere videtur ratio, cui consuetudo pluribus saltem in locis consonantia est. Si tamen alicubi contrarius vigeat usus, cum nihil, ut dictum est, in uideretur sit, illi standum est. Illud tamen contentum advertunt Auctores, non posse parochianos recondere, vi iuris, fructus sine contenta Parochorum. Stipendium ex reg. 39. iuris in 6. Quod unus tangit, ab omnibus debet approbari. Sed etiam in hoc standum est consuetudini, quæ contraria est: frequentior liquidum usus est, quo ex cumulo fructuum decimæ decernantur, postquam in horrea sint delata frumentum, vinum, & ceteræ fruges, quantum mensuræ vis lupulanti possunt, nulli in horreo.

X. Quæst. X. An decima prædialis, seu redditus solvenda sint illi parochia in cuius territorio prædialia reperiuntur? Respondet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. artic. 3. ad 2. Decima personalem debetur Ecclesie in cuius parochia homo habitat; decima vero prædialis rationalibiter magis videtur pertinere ad Ecclesiam in cuius terminis prædialia sita sunt.

XI. Quæst. XI. An decima animalium solvenda sint parochia in cuius territorio paucuntur, & fetus pariant; licet domini habitent in alia parochia, vel, si bieme in una, æstate in altera habitent, sint inter utraque parochias dividenda? Respondet. Etiam huic quæstio respondet D. Thomas hoc citat. his

verbis. Pastor autem qui diversis temporibus in duabus parochiis gregem pascit, debet proportionaliter utrique Ecclesie decimas solvere: & quia ex passis fructus gregis proveniunt, magis debetur decima gregis Ecclesie in cuius territorio grex poscitur, quam illi in cuius territorio grex locatur. Hanc doctrinam D. Thomas communiter subribitur & Theologi, & Canonice. Ex qua doctrina Theologi, id etiam quod uno ore asserunt Theologi, nimirum, si oves in una parochia pascantur, in altera necant noctu, & dormiant, decimæ debentur illi parochia in qua pascuntur; quamvis opportum doceat Suarez loc. cit. cap. xxi. numer. 10. scilicet decimas esse in tali casu dividendas. Sed D. Thomas doctrina rationabilior est: quoniam fetus gregis potissimum ex partibus, & agris proveniunt: usque cum agri & pascua decernantur oneri subiciantur; potius illi Ecclesie in qua pascua sita sunt, decimæ gregis exolveri debent. Quare, etiam si domus ovium domicilium habeat in una parochia, & grex per interitum annum pascetur in altera parochia, huic, & non illi, decimæ debeantur. Decimæ vero non debentur Ecclesie per quantum territorium oves transiunt pascantur. Decimæ quoque de fructibus apum debentur illi parochia, in cuius territorio sunt apes, hoc domus in altera habitat: quia tales decimæ sunt prædiales. Cera enim, & mel ex herbarum floribus proveniunt. Verum & in hoc consuetudo servanda.

CAPUT VIII

De culpa, & penis non solvendum decimarum de variis modis quibus decimæ defraudantur possunt: & de iustis quibus obligatio decimarum auferri valet.

I. Solutio decimarum, quatenus alii minus, sicut Ecclesie, est actus iustitiae; punit vero solutio hæc contumaciam, tanquam oblatio decimarum Deo facta in recognitionem supremi dominii, est actus religionis; quemadmodum docet Angelicus sepius citata quæst. lxxxvii. Ex quo consequitur, defraudatorem decimarum peccatum committere & iniustitiae, & sacrilegii: quia peccat contra iustitiam, & religionem.

II. Quæst. I. An late sint aliquæ penæ contra defraudatores decimarum? Resp. Coarta non solventes, aut impediendo decimarum solutionem lata est pena excommunicationis: quam ipso facto incurrit, docet Rebuffus c. ult. numer. 15. de decim. Sed hæc opinio fallit, ut

est, ut aperte colligitur ex cap. Statuimus xv. q. 1. & clarum ex Tridentino sess. xvi. c. xix. de refo. ubi hæc habetur: Qui decimas aut subtrahunt, aut impediant, excommunicantur; nec de hoc crimine, nisi plena restitutione facta, absolvantur. Excommunicationi ergo subdiciuntur sunt qui decimas exolvere recusant; nequaquam vero sunt ipso facto excommunicati. Quare præmittenda admonitio est, antequam excommunicationi infligatur. Hinc etiam penam contumacia præire debet, ut communitur Auctores docent. Si Parochus debitum remittat alicui solvendi decimas; si nec culpam, nec excommunicationem incurrit. Qui, dum confitetur, imponitur vere est ad decimas solvendas, absolvi debet; etiam si sua culpa in hanc se coniecit importanter: quia Tridentinum non absolvendo eas declarat illos qui passunt, noluntque propriam implere debitum. Ad excommunicationem vero evitandam non sufficit aliquo decimarum partem tribuere; sed integre decimæ reddende sunt. Privandi quoque sunt ecclesiastica sepultura qui contumaciter resistunt defraudatas decimas renuunt; propterea statuit in cap. Prohibemus de decimis, hic verbis. Prohibemus ne late decimas cum animarum suarum periculo decimantes in alias laicos possint aliquo modo transferre. Si quis vero receperit, & Ecclesie non reddiderit, Christiana sepultura privetur. Hanc tamen penam procedere debet excommunicatio repta iniusta. Excommunicationi tandem obnoxii sunt Religiosi, qui decimas ad ipsos non pertinentes recipiunt, vel occupant, usurpantque. Idque habetur expresse in Clementina de decimis, Ex Clement. Capientes de penis. Suspenduntur quoque penam incurtere Religiosi Confessarii, qui penitentibus suis, in solutione decimarum refractariis, nullam conscientie scrupulum iniungunt, docet Suarez Tom. I. de Rehg. mat. 11. Lib. I. cap. xxxviii. numer. 3. quæst. primæ colligit ex Clem. c. penites. Ut tamen huic penæ obnoxii sint Confessarii, non sufficit quæcumque negligentia; sed gravis requiritur malitia. Quod dictum est de non solventibus decimas, idem dicendum de impediendis solutionem.

III. Quæst. II. An qui fructus non decimatos furatur, tenentur ad restituendum Ecclesie decimas non decimatum? Resp. Certum est cum ad restitutionem teneri; quia decima pars talium fructuum pertinet ad Ecclesiam. Quare servi, famuli, filii, qui ex fructibus non decimatis magnam quantitatem furantur, decimam restituere debent, sub mortali quidem, si quantitas gravis fuerit; Con. Theol. Tom. V.

Sub veniali vero, si quantitas parva exciterit. Satis tamen est, si fructus omnes domino restituant. Immo ipsi propria auctoritate nequeant novem partes restituere domino, decimam vero Ecclesie: quia de aliena re solvere ipsi decimas non debent. Dominus vero de fructibus, facto vel rapina sublati, antequam illos recuperet, decimas solvere non adtingitur, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 4. De his que facte, vel rapina tolluntur, hæc a quo auferantur, decimas solvere non tenentur, antequam recuperent, nisi propter negligentiam, vel culpam suam damnata incurrent: quia ex hoc Ecclesie non debet damnificari. Qui ex hoc Ecclesie non debet damnificari, qui spicas post meliores colligunt, earundem decimas solvere non tenentur; secus dicendum de illis qui ante messem spicas furantur.

IV. Quæst. III. An emptor, qui fructus non decimatos emit, tenetur solvere decimas? Resp. Emptor potest vel bona, vel mala fide tales fructus emere. Si advertat fructus non esse decimatos, & non habeat intentionem solvendi decimas, quia solvere debebat venditor, est emptor male fidei, & peccat; teneturque ad restitutionem, tam ratione iniustitiae acceptationis, tum ratione rei acceptæ. Si vero emptor bona fide emit, putans venditorem sine scilicet debito persolvendi decimas; nullatenus habeat fundamentum suspicandi oppositum, tunc nullo modo peccat; sed ratione rei acceptæ ad restitutionem decimarum Ecclesie faciendam tenetur, servatis sibi iure adversus venditorem. Quare Ecclesia habet actionem adversus tum venditorem, tum emptorem. Ita D. Thomas loco proxime laudato his verbis: Si vero venditor triticum non decimatum, postquam Ecclesie decimas exigere & abemptore, quia habet rem Ecclesie debitam, & a venditore, quia quantum est de se Ecclesiam defraudavit. Uno tamen solvente, alius non tenetur.

V. Quæst. IV. An combustores, seu defensores segietis & fructus, adorsive succulentas, tenentur ad fructus decimas Ecclesie restituere? Resp. Calypsalus Tom. II. tractat. 3. punct. 2. numer. 9. hæc docet propositionem: Quarto inferatur, impediendum a ventilatione, & pascatione, aut segietis aliorum transisse combustionem, aut damnificationem, non tenentur Ecclesie restituere decimam partem illarum: quia Ecclesie solon debentur decimæ de fructibus collectis, & perceptis, non de colligendis. Hæc propositio nimis laxa mihi videtur. Nam ex ea consequitur, latronem furatum fructus, triticum nempe, vinum, aliaque segietis, antequam colligantur, non teneri ad decimarum

marum restitutionem: quod Theologorum nemo concessit. Vana nimirum est ratio qua assignatur, nimirum quod decime debeantur de fructibus collectis: quoniam, antequam colligantur, decima pars neque supparatur, neque reddi potest. Etiam coloni soli de fructibus collectis portiones frumentum, vini, aliarumque segetum dominis suis solvant. Qui ergo fructus illos ante collectionem destruant, comburant, vel surantur, ad restitutionem non tenentur: Id profecto maxime absurdum est. Tenetur ergo iniuste comburens, delivens, & furans, fructus segetesque ad compensandum & dominum & Ecclesiam, quia tunc dominum, tum Ecclesia damnum grave, & reale subierunt. Ergo qui damnum intulit, illud rescire debet. Ita continenter Theologi cum D. Thoma: ex eius doctrina, numeris precedentibus relata, evidenter erunt preteris relati. Qui in bello iniuste segetes, arboresque succidunt, quia id necessarium indicant ad victoriam, & bellandum cum hoste, ad restitutionem, seu compensationem decimarum non tenentur; sed dicendum, si dicta combustio nullo modo necessaria foret ad bellum expedire peragendum.

VI. Quæst. V. An parochianus qui proprias segetes, vineas, & aliosque fructus ante collectionem comburit, vel fructus collectos sua culpa perire sinit, teneatur pro destructis decimas Ecclesie satisfacere? Resp. Bonacina dicitur, unica quæst. v. punct. 3. non. it. hæc scribit: *Adiuvit aliqui Doctores, cum qui iniuste segetes comburit, aut convulsiones, vel arbores succidit, etiamsi fuerit dominus agrorum, teneatur ad restitutionem decimarum, quia salutare fuisset. Nam consecuta causa effectus huius damni Ecclesie, qua habet ius exigendi decimas.*

Ego vero probabilissimus existimo, non teneri, quia dominus agrorum non tenetur solvere decimas agri ex fructibus quos sua culpa non collegit, ergo neque tenetur, si segetes combussisset, antequam fructus colligeret. Præterea qui inopie aliquid iniuste, ne ferax, aut pices capiat, quorum decima solvenda fuisset, non tenetur ad restitutionem: ergo neque tenetur qui segetes nondum collectas combussit. Non modo probabilis, sed, quod mirari fatum non subit, prohibitor Bonacine est hæc sua opinio. Contra mihi improbabili, & laxa videtur. Aliud est quod quis non teneatur agros colere, ut decimas solvat. Hoc & nos concedimus. Nec S. Thomas laudata 9. lxxxvii. art. 2. contrarium docuit, ut falso ei imponit Bonacina loco citato sub initium numeri;

sed solum docet sententiam contrariam laxæ opinioni Bonacine, ut mox videbimus. Aliud vero est quod de productis fructibus, qui ad messem tendunt, inique eidem proximi, decime non debeantur. Urque solvi non debent fructus, antequam colligantur, sicuti neque dominus colonos solvere eos vel debet, vel potest ante collectionem. Decime prediales, ut dictum est, sunt omne reale agris affixum. Fructus cum tali onere nascuntur. Qui illos vel rapit, vel destruit, damnum inferit Ecclesie, quam privat fructibus illi debitis. Argumentatio Bonacine a decimis personalibus ad decimas prediales inopie est. *Qui impedit aliquem iniuste ne ferax, aut pices capiat . . . non tenetur restitutionem: ergo neque tenetur, qui segetes nondum collectas combussit.* Decime de veneratione, & picatione personales sunt, que tunc non solvantur. Anne pices, & ferax omne reale decimarum, quemadmodum predialibus, adnexum est? Præterquamquod, ad paritatem qualem saltem speciem similitudinis præferret, sic efformari deberet. Sicut qui impedit aliquem, ne pices capiat, non est obnoxius restitutioni; ita neque qui impedit aliam, ne terram arce, occidet, colatque, ad restituendum tenetur. Et forte tunc probabilis foret illatio ob impedimentum magis remotum. Vel alio modo, & magis directo, paritas instituerenda fuisset. Qui impedit aliam ne terras arce, non tenetur ad restitutionem: ergo neque qui impedit, ne fructus iam maturus, ne segetem abeam ad messem colligat, tenetur ad restitutionem. Quo quid absurdum dici possit, non video. Ius habet Ecclesia supra fructus, & segetes agrorum, seu prediorum; sed de his disponere nequit, neque actum exerceat super illas, antequam colligantur, sicuti nec dominus prediorum ante fructuum collectionem ad decimas solvendas adstringitur. Qui ergo ledit hoc ius Ecclesie, qui eam privat proximo actu iuris, qui denique illi fructus fructus ad quos ius habet, grave et infertur damnum: ergo ad compensationem obstringitur. Neque limitatio, quam addit Bonacina, iustitiam fere laxentur temporat. Subdit namque, se non obligare ad restitutionem comburentem segetes, nisi segetes, seu fructus arborum in eis essent iam in tractu debentur Ecclesie ad decimas. Quia iuxta eius doctrinam non aliud significat hæc limitatio, nisi quod, si quis comburentem agrum iam excussit, vel manipulos traxerit area, teneatur ad restitutionem. Quippe solum in hoc statu fructus apti sunt ut Ec-

clesie tradantur: quia solum post collectionem decime reipia solvi debent. Ceterum, si dominus frumentum iam messe proximum ad suam pravam iniquitatem volentem comburens, cum ad decimarum restitutionem non teneri, relati Bonacina; illeque probabilissimus iudicat. Mihi vero improbabile videtur. Et hæc nostram sententiam commanissime docent Theologi, Suarez Tom. I. de Relig. tract. 11. Lib. I. cap. xxxvi. num. 17. Covarruvias part. 11. 9. 8. num. 18. Villucius tract. xxvii. cap. xi. quæst. viii. num. 246. Trullench. Lib. III. in Decalog. cap. 111. dub. 2. Raphael de la Torre in 2. 2. quæst. lxxxvii. disp. 3. Sed sufficit unus pro omnibus D. Thomas, contra quem decretorie Bonacina loco laudato relolvit his verbis: *Respondet non teneri . . . contra sanctillum Thomam.* Et, quod magis festivum est, nec verbum habet S. Thomas de ea quam Bonacina veritat questione. Siquidem Bonacina relolvit, non teneri ad restitutionem decimarum agrorum qui sua negligentia agrum non colit; de qua nihil fatuit D. Thomas, qui loco citato a Bonacina, nempe 2. 2. quæst. lxxxvii. art. 2. ad 4. solum asserit, dominum qui sua culpabili negligentia a latrone auferri permittit fructus iam productos, ad eam compensationem teneri. En verba Angelici. *Ille a quo auferuntur (fructus) decimas solvere non tenetur, antequam recuperet, nisi forte propter negligentiam, vel negligiam suam damnum incurrit.* Hæc, & non amplius habet Angelicus loco citato. Et hæc apostolicam doctrinam, fructibus collectis applicatam, excipiunt commaniter Theologi, Suarez, Glossa, Alesius, Rebutius, Fagnandez, Trullench, Felicius, Leander; quin & ipse Bonacina, qui immerito pro sua priori opinione, modo a nobis impugnata, allegat Lessium, & Molinam, qui solum loquuntur de fructibus in bello combustis. Sed de hoc pluraquam satis.

VII. Quæst. VI. An dominus qui voluit colligere fructus iam maturus, qui ex illius negligentiam graviter culpabilis portetur, teneatur ad restitutionem decime dependens? Resp. Suarez Tom. I. de Relig. Lib. I. cap. lxxxvi. num. 20. in eam pendit opinionem que propugnata hæc ad restitutionem non teneri: quam sententiam descendunt Villucius, Gualtopolus, Bonacina, & Trullench. Sed contraria sententia, que clare deducitur ex D. Thome doctrina, mihi probabilior est, quam defendit Sotus, de iustit. et nr. Lib. IX. quæst. iv. art. 2. Leander tract. vi. disp. 11. quæst. xviii. Contraria

sententia patroni ex eo decipiuntur, quod tenent, præceptum Ecclesie non extendendum ad decimas collectas: quod iuxta ipsorum doctrinam falsissimum est. Enervetur & ipsi quidem docent, decimas prediales esse omne reale quod ipsi prædium, quocumque devolvantur, adheret, ita ut, si prædia semel decimis subiecta in dominium deveniunt Regularium, vi iuris communis obnoxia sint decimarum solutioni: quia, inquit Suarez cum aliis, decima predialis est omne reale prædium, & agris affixum. Quo posito tamquam certo, his efformo rationem. Hoc omne, hoc debentur, decimarum prædium adnexum, cui potestati, cui iuri subicitur? Aliter enim iuri subicitur oportet. Quandoquidem debitor, & creditor duo sunt, quorum unus sine altero non consistit. Quis repugnat dari decimam, nisi detur ille qui ius habeat illud exigendi. Omnis ergo laicus debitor decimarum est aliter iuri, & potestati subiectum. Hoc ius, hæc potestas in sola Ecclesia parochiali residet. Ergo Ecclesia ius habet in fructus prediorum, antequam colligantur. Quia omnia competentissima sunt. Verum porro est quod ius illud Ecclesia executioni mandare non potest, nisi post fructuum collectionem: neque dominus agrorum decimas solvere tenetur, immo neque solvere ante collectionem: quia decima pars decipi non valet ex aliis prædium, nisi detur tumulus illarum partium. Hoc autem haberi non potest, nisi fructibus collectis. Quam ob causam dicitur, fideles non adstringi ad solvendas decimas, nisi de collectis fructibus, non de colligendis. Cum in eo evidens sit Ecclesiam iure potiri in fructus colligendos; consequitur, dominum qui sua negligentia graviter culpabilis fructus illos perire sinit, et quod non opportuno tempore eisdem colligere, damnum inferre Ecclesie, illiusque ius ledere. Ergo ad rescindendum hoc letum ius tenetur.

VIII. Quæst. VII. An qui voluit colere agros, vel qui agros, aut vineas in domos convertunt, teneatur ad compensationem decimarum? Resp. Communis opinio est negativa quoad utramque partem: quia præceptum solvendi decimas nulli modo extenditur ad cogendos fideles, ut agros colant, sed solum ut de agris prædiorum fructus respondentibus decimas pendant. In fundis quoque vinearum, & agrorum dominos adhibere possunt: quia dominus pro libito uti re sua valet. Et hæc clara sunt quam ut longiore egeat discussione.

IX. Quæst. VIII. An Parochi valent pro-
p. 4

Eccliesie cathedralis esset Parochus alius Sacerdos, huic decime deberentur. Secundus casus est, quando prædia non sunt alicui parochie determinate assignæ. Hæc prædia tunc censentur sub iurisdictione Episcopi, & deo ex prætatis prædiis decime luvende sunt. Tertio, quando parochia in diocesi distincta non sunt, sed tota diocesis una est parochia, cuius Parochus est ipse Episcopus, vel eum Episcopo decime debentur. Quarto tandem, quando Eccliesie episcopalis, seu cathedralis decime titula vel donationibus, vel consuetudine, live quocumque alio iure, debite sunt, Episcopo solvendo. Ita Avonius Lib. VII. Inq. Mor. cap. xxx. quæst. ix. illumque optime sub hoc capite citat Barbosa quæst. 32. Quare errat Leander tral. in sup. viii. quæst. 111. ubi citat Avonium lib. cap. xxvi. & corrigi Barbosa, citantem Avonium eundem lib. cap. xxx. Passim solum criterium Auctor ille exerceat in his generis, & quæstionibus, ac passim decimas.

V. Quæst. III. An Parochia dividitur, vel prædictis vicibus decime solvi debent? Resp. Parochia, quantum dividitur, decime solvenda sunt: quoniam non ratione, sed intuitu personarum, live divitum, live pauperum, decime penduntur; sed ratione spiritualium ministrorum. Quis dixerit, Regi diviti, & opulento tributum solvenda non esse, aut reddenda non esse debita creditorum, pecunioso 2. Parochia quoque male moratis decime debentur eadem ratione, quod scilicet non ad meritum, vel virtutem personæ, sed propter officium, & curam spirituales a Domino præcipiantur. Iam sub istum dissertationis divites, damnatum fuisse in Concilio Constantiensi sess. xlv. Wicleff errorem, essentibus liberum esse fidelibus denegare Sacerdotibus mali decimas. Quod etiam veritatum fuit in cap. Tua nobis, de decim. Prætexta vero nequitia Clericorum nequunt eas, hoc est decimas, nisi quoniam ex mandato circum debentur, pro suo arbitrio erogare, cum nulli sit sicutum aliena cuique concedere proter animi voluntatem.

VI. Quæst. IV. An Canonici, Clerici beneficiati habitantibus, & Regularibus qui curam parochiam exercent, decime solvenda sunt? Resp. Omnes præfati ius habent ad decimas exigendas: quæ sicut, facta divisione parochiarum, Parochus quique ius habet percipiendi decimas in sua parochia, ius percipiendi facta relictum in plura beneficia, quibus Beneficiatus ius habet, & titulum exigendi decimas que affixæ sunt proprio beneficio. Idque manifeste habetur in cap.

Ex parte de decim. Anima vertendum tamen est, solis Parochia, seu curam animarum exercentibus, ex iustitia decimas debentur; ceteris autem ex præcepto mere Ecclesiæ. Hinc, si Regularis parochialem Ecclesiam administrat, illis, tamquam veri Parochia, decime debite sunt. Quandoquidem neque Clerici simpliciter, neque Regularibus ratione sacrorum ordinum decime debentur; sed tantum ratione ministerii spiritualis, live potestæ hoc spirituale ministerium exercenti Clerici, live Regulares, idem ius æquuntur, live propterea quod lecturis, & primis decimas solvenda sunt.

VII. Quæst. V. An laici aliquibus decime solvi debent? Resp. Iam super dictum est, laicos ineptos prioris esse ad decimatum ius, quod spirituale est, in ministerio sacrali solvendo. Solum laici percipere possunt decimas, vel ratione spiritualium ministrorum, Pontificis, vel ratione alicuius contractus, quo minister ecclesiasticus ad tempus locare valent ius facultatem, seu potestatem exigendi decimas sibi debitas. Que potestatis, utpote fundata in contractu, live locationis, vel venditionis, non spiritualis, sed temporalis est. Manifestum autem est posse ministros Ecclesiæ locare laicis potestatem exigendi decimas, ut habetur in cap. Vella. Duceptatorum Episcoporum statuto contrario non obstat, vestram decimarum potestatem illis libere locare potestis, cum quibus Ecclesiæ vestra constitutione potestatis facere meliores: ita tamen, quod huiusmodi locatio ad festum, vel ad octavam non locetur. Tempus autem infra quod ecclesiasticis ministris decimarum exactionem locare queunt, est triennium: ut decrevit Paulus II. in Extratragenti Ambrosia, de rebus ecclies. non alienand. Hæc omnia pressè, & distinctè docet Angelicus 2. 2. q. lxxvii. art. 2. & 3. videlicet & solis Clerici ratione ministerii ius decimarum competere, & laicis facultatem eadem exigendi concedi posse. Ratione inquit art. 2. solutionis decimarum est debitum quo seminantibus spiritualiter debentur carnalia. Deinde libidè art. 3. ius illud solis Clerici ministris Ecclesiæ convenit, in quantum confessantur illud debitum quo ministris solvitur debentur semper de ministris, & quo seminantibus spiritualiter debentur carnalia: quod ad solis Clericos pertinet habentes curam animarum; & ideo eis solis competit hoc ius habere. Res autem que nomine decimarum dantur, corporales sunt. Unde possunt in usum quæcumlibet edere, & sic possunt etiam ad laicos pervenire. Tandem

dem in responsione ad tertium concludit. Sicut res nomine decime acceptas potest Ecclesiæ alieni laico tradere, ita etiam potest eis concedere, ut dantur decimas ipsi accipiant, ite accipiendi ministris Ecclesiæ referunt, si ve pro necessitate Ecclesiæ, sunt quibusdam ministris decime debentur in fructum per Ecclesiæ concessis, live etiam ad subventionem pauperum, sunt quibusdam Religiosis laicis, vel non habitantibus curam animarum aliquæ decime sunt concessa per modum elemosynæ. Quibusdam ratione Religiosis competi accipere decimas et eo quod habeat curam animarum.

VIII. In ceteris huius dissertationis pauca adiciam, quibus & fideles pii excitentur ad decimas luvendas, & refractarii terrentur; & tandem ipsi Ecclesiæ ministris decimarum exactores permoneantur ad eandem distributionem lacundum pijs fidelium voluntatibus. Atque in primis ampla sunt premia que fidelibus, decimas Ecclesiæ ministris animo hilaro ac devoto, largaque manu offerentibus, Deus etiam in hoc mundo retribuit. II. Paralip. xxxi. vers. 8. Cumque ingressi essent Eccliesiam, & principes eius, viderunt acervos, & benedixitque Dominus, ac populo Israël. Interrogavitque Eccliesiam Sacerdotes, & Levitas, cur ita taceretis acervi. Respondit illi Azarias Sacerdos... dicens: Ex quo offerri ceperunt primitie in domo Domini, comestimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima, ex quibus benedixit Dominus populo suo. Reliquarum videri cepit est illis, quam tertio. Propterea iustus Eccliesiam, ac preparavit heredes in domo Domini: quod non fecerunt, impleverunt tunc primitias, quam decimas, & quocumque viderunt, fideliter. Malachias quoque Propheta benedictiones carissis quibus fideles decimas offerentes Deus replere solet, sic enumerat. Inferte omnem decimam in horreum, & sit cibus in domo mea: & præbium me super eos, dicit Dominus: si non aperueris oculos tuos, & consideraveris benedictionem usque ad abundantiam, & intempta sit vobis devotio, & non contempet fructum terra vestra: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituum. Et beatus vobis dicens: quæ gentes: erit enim terra desolata, dicit Dominus exercituum. Cap. iii. vers. 10. & seq. Contra vero dira, & atrocis supplicia illis minatur.

Deus qui decimas offerre recusat. Hoc colligitur quod non accipit Christus, inquit Augustinus, & habetur in esp. Maiore xii. quæst. vii. & additur ex eodem Augustino, Iude videlicet erant qui sperare solent, & alios, quos non sperant, si iustas decimas, & integros sacrificios. Neque excusantur fideles a debito decimarum, vel iniquam ministrorum distributionem, vel pravum usum, ut essentibus Wicleffis. Sed debent Deo, & Ecclesiæ mandatis parere, memores, quod, live boni, live iniqui sint ministri, non ab illis, sed a Deo premia sunt percipuri: quemadmodum contra Deo ministris severissimas penas debent, si contra fideliem, si pauperum victum, si Christi patrimonium in usus profanos prodigunt. Peccant utique fideles decimarum solutionem constitentes, sed gravius peccant ministri Dei, quoniam eisdem decimas abutuntur, quos non cequant. Enimvero inquit B. Petrus Damianus Lib. II. epist. xvi. ut optiores in pauperes alimenta proficiant, dantur in monasteriis, & ceteris decime. Epistola 2. hæc addit. Quædam regales epistole, quotidie apparant, quotidie nuptiale convivium. Et, unde refrigerare debuerant indicantes, reventium tabularum retroam gestatores. Anne proinde mirandum, si populi, cum videant tam iniquam decimarum distributionem, omni industria se subducere ab eorum solutione studeant, si in murmura lapsus erumpant, si adversus manifestos ac obvios abusus inclament? Quid mirum, si ministros, nimis severitate decimas exigentes, improbitur, evanescant, & frequentius maiorem auctoritatem impertit decimarum exactoribus quam ab ipso sacri avaris decimis distribuis? Excusatio obvia ministrorum Ecclesiæ est, se iuramento obstrictos esse ad Ecclesiæ live iura facta tute custodienda ab omnibus præiudiciis. Hunc polent proteritum contuderet, si exactas decimas, non in usus profanos, non in luxum, delicias, & opparia convivia; sed in pauperum levationem, & in Ecclesiæ ornatum converterent. Ipsi sint fideles decimarum dispensatores; & populi, non iustitiam penis atacti, sed religionis spiritu ducti, & caritatis, qua ardere Pastores suos aspexerint, exemplo permoti, hilari animo decimarum tributum extolvent.

DISSERTATIO II.

DE PRIMITIIS, ET OBLATIONIBUS.

CAPUT I.

Quid sint primitiæ: qua iure debita olim in lege natura, & scripta fuerint: & que iure in lege gratiæ delectantur: & an iure sui contrariæ consuetudine abrogatæ.

Multiplex est primitiarum significatio. Prima est que temporis quadam initia prodit: qua de causâ Apostoli dicuntur primitiæ spiritus ad Rom. viii. vers. 13. *Non ipsi primitiæ spiritus habentes: quia ipsi primi fuerunt sancti Spiritus gratia repleti; primitiæ Christi partes interserunt.* Secundo dignitatem quamdam præfert, & peculiaritatem bonitatem; qua in acceptatione reselectæ, & selectiores; quamvis non sint primi, nuncupantur primitiæ. De primitiis in hoc sensu acceptis nullus nobis in hac dissertatione sermo erit. Primitiæ, de quibus in præsentia, sunt primi fructus agrorum, & arborum, qui Deo offeruntur. De his primitiis loquitur D. Thomas 2. 2. *quisl. lxxxvi.* in quatuor articulis tribus: quorum tres primi sunt de oblationibus; quartus de primitiis; & cum D. Thoma communiter Theologi, & Canonice loquuntur.

II. Primitiæ a decimis distinguuntur, quod decime immediate in ministrum Ecclesiæ sustentationem, & pauperum subsidium exhibentur; primitiæ vero in gratitudinis argumentum Deo pro acceptis beneficiis per se offeruntur, quamvis postea in ministrorum usum convertantur. Insuper decima, ut vox ipsa præfert, designat fructuum partem ex parte; primitiæ vero non aliquam partem, sed aliquid de primis fructibus quo terra gignit, & significat.

III. Omnes fere gentes, naturali perfuse lumine, Deo frugum aliquid offerre in more habuerunt. Caini, & Abels oblationes ex communi opinione, & testimonio Scripturæ cap. iv. *Genes.* fuerunt primitiæ de primogeniis agrestis, & optimis terræ fructibus. Atheniensis iuvenes erant primitiæ, cum ex ephebis excellentissimæ, inquit Alexander ab Alexandro *Lib. V. dier. Gen.*

Apollini consecrabant. Romani, teste Plinio *Lib. XV. cap. 11.* nihil de terræ fructibus sullabant, priuilegium novarum frugum Sacerdotibus primitiis obtulissent. Tamen ante legem scriptam præceptum nullum fuit naturale diuinum, quod primos terræ fructus Deo offerendos prescriberet. Est quidem, inquit D. Thomas, iuri naturali consentaneum ut Deo, tanquam supremo Creatori, aliquid ex productis fructibus offeratur, at quod ejusmodi oblatio sit de primis terræ fructibus, aut quod in tanta quantitate, vel talibus personis detur, fuit in lege scripta iure diuino, & in lege gratiæ iure ecclesiastico definitum. Ita docet Angelicus citata questione lxxxvi. artic. 4. *Pertinet autem ad ius naturale ut homo ex rebus sibi datis a Deo aliquid exhibeat ad eius honorem; sed quod talibus personis exhibeatur, aut de primis fructibus, aut in tali quantitate; hoc quidem fuit in veteri lege iure diuino determinatum; in noua autem lege desinit per determinationem Ecclesiæ, ex qua homines obligantur, ut primitiis soluant secundum consuetudinem patriæ, & indigentiam ministrorum Ecclesiæ.* Dum Angelicus asserit, ad ius naturale pertinere quod homo aliquid Deo offerat de terræ fructibus, non intendit inuicem aliquid præceptum iuris naturalis, quod hæc sint oblationem iubeat; sed eo illa verba præferant, ut expriment, summopere notare consentaneum esse, atque eidem iustum, ut Deus non modo mente, corde, lingua, & ceteris animæ facultatibus, corporaliq; membris, verum externis etiam rebus colatur.

IV. In lege veteri fuisse præceptum a Deo impostum filiis Israël de primitiarum oblatione aperta sunt Scripturæ testimonio. Exod. xlii. vers. 20. *De primitiis tuis, & primitiis tuas non tardabis reddere.* Et cap. xliii. vers. 19. *Primitias frugum terræ tuæ deseres in domum Domini Dei tui.* Et Num. xviii. vers. 8. *Loquutus est Dominus ad Aaron: Ecce dedi tibi custodiam primitiarum mearum.* Et vers. 12. *Primitias tuis dedit, & filius tuus, & filius tuus iure perpetuo: qui mundus est in homo tuus, & vesceat eis. Omnem medullam olei, & vini, & acumen*

ni, quicquid offerant primitiarum Domino, dedit tibi. Et Deuter. xii. vers. 6. *Et offeretis in loco holocaustis, & victimis vestras, decimas, & primitiis manuum vestrarum.*

V. Barbosa *Lib. III. de iure Eccles. non vers. cap. xv.* in eam propendit sententiam que adstruit, primitiis consilio tantum, non præcepto, Deum hominibus præscripsisse. Quod evincere contendit illo textu Exod. xxxv. vers. 1. *Loquere filiis Israël, ut tollant primitiis: ab homine, qui offeret ut voluntas, accipietis eas.* At in hoc textu Deum loqui de tributis, seu elemosinis, quas populus ultroneus in fabricam Tabernaculi consecrabit, evincunt verba que in vers. 3. proxime sequenti habentur. *Hæc autem sunt que accipere debetis: aurum, & argentum, & et, hyacinthum, & purpuram, coccumque bis trictum, & pikes caprarum.* Ex quibus verbis colligitur, sermonem hoc in capite minime esse de primitiis terræ quas Deus in gratiarum actionem, & in sui supremi domini significationem sibi offerri expresso præcepto tulit. Nec solum de omnibus terræ fructibus, sed etiam de fructibus arborum populus linæticus primitiis Deo offerre adstruitur erat. Quantitas primitiarum non fuit in lege veteri definita ulque ad Ezechielem Prophetam, qui propter avaritiam Sacerdotum quantitatem primitiarum determinavit cap. xlv. his verbis: *Hæc sunt primitiæ quas tolletis, sextam partem ephi de eoo frumenti, & sextam partem ephi de eoo hordei: mensura quoque olei, batas olei decima pars eori est, & decem bati eorum facient, quia decem bati implent eorum; & ardetur unum de grege inventorum, que nati sunt Israël.* Animadvertit D. Thomas loco citato in responsione ad tertium, quod in lege non fuit determinata quantitas oblationis: quia, cum primitiæ speciem præferant oblationis, consentaneum est ut quantitas eorumdem arbitrio relinquatur offerentis. At quia avara Sacerdotum cupiditas præter modum populi sanguinem emungebat, idcirco ad eorum coercentiam avaritiam Ezechiel primitiarum quantum determinavit. Quadruplex erat primitiarum genus in veteri lege. Primum offeriebatur primitiæ speciarum ad huc virentium secundo die azymorum, iuxta illud Leviticus ii. vers. 14. *Si autem obtuleris manus primarum (non primarum, ut scribit Leander emendator Suarez, & Corneli, qui scripserunt primitiarum) frugum tuarum Domino de specie adhuc virentium, turrebis igni, & confinges in mucronem faris, & sic offeres primitias tuas Domino.*

Deinde offeriebatur primitiæ panis ex novo tritico in Pentecole, ut habetur Leviticus xxiii. vers. 15. *Numerabis ego ab altero die Sabbati, in quo obtulisti manubulum primitiarum, septem hebdomadas plenas. . . . ex omnibus habitaculis vestris, panes primitiarum duos de duabus decimis simile fermentate, quos coquetis in primitiis Domini.* Tum de panibus, quos lingulis hebdomadibus consecrabit, Deo primitiis offerentibus Hebræi, ut colligitur ex Lib. Num. c. xv. vers. 20. *Sicut de arenis primitiis separatis, ita & de palmentis deditis primitiis Domino: de palmentis, id est de panibus.* Quarto tandem offerentibus primitiis in fella Tabernaculorum ex omnibus fructibus. Exod. xxviii. vers. 16. *Et solemnitate missæ primitiarum operis tui, quocumque seminaveris in agro, & solemnitate quoque in exitu vestri, quando congregaveris omnes fruges tuas de agro. Abundantes primitiis Deo offerentibus Hebræi; non solum ob illam rationem universalem, omnibusque communem, ut scilicet Deum primum confique mellis, & fructuum terre autorem conferentur, sed etiam ut contententer liberationis ab Ægyptiaca servitute, & acquisitionis terræ promissæ memoriam recolerent, atque Deo pro tot tantique beneficiis aliquid grati animi argumentum exhiberent. Hæc omnia indicantur Deuter. xxvi. *Curus tuos interieris terram quam Dominus Deus tuus tibi daturus est possidendam, & obtuleris tunc, argus habitaveris in ea; dederit de cunctis fructibus tuis primitiis, & poples eas in cartallo, persequat ad locum quem Dominus Deus tuus elegerit, ut ibi invocetur nomen eius: accedatque ad Sacerdotem qui fuerit in diebus illis, & dicat ad eum: Preficor hodie coram Domino Deo tuo, quod ingressus sum in terram pro qua iuravit patribus nostris ut daret eam nobis. Suscipisne hæc Sacerdos ecclesiæ de manu tua, & ponet ante altare Domini Dei tui. . . . Adisti nos de Ægypto in manu forti, & in brachio extenso, in ingenti dolore, in signis atque portentis: & introdisti ad locum istum, & tradidisti nobis terram lacte, & melle manantem. Et idcirco nunc offero primitias frugum terræ, quam Dominus dedit mihi. Et diviseris eas in conspectu Domini Dei tui, & aderato Domino Deo tuo.**

VI. In lege gratiæ primitiæ non sunt iure divino, led tantum ecclesiastico debite. D. Thomas non negat (ut fallit ei impostum Leander tract. vi. disp. xi. *quisl. xx.*) primitiæ esse vi præcepti ecclesiastici in lege nova tollende. Quam expresse adducit cano-

nem Ex parte de decimis xvi. *quæst.* vii. ad evincendum, eas in novo fœdere esse præscriptas. Deinde concludit, in lege veteri iure divino, & in lege gratiæ Ecclesiæ auctoritate primitias esse a fidelibus pendendas; ut ex eius verbis hoc capite *num. 3.* relatis constat. Fallitur quoque Bonacina, dum asserit *disp. ult. de præcept. Eccl. p. 1.* *ultim. num. 2.* nullum esse asseri posse in lege gratiæ, quo obligentur fideles ad primitias solvendas. Nam obligentur fideles ad primitias solvendas. Nam communiter cum Theologis, tum Canonice tenentur, institutum reipsa fuisse in Ecclesiæ hoc præceptum. Communis quoque est sententia, ipsa experientia manifestè confirmata, ubique fere obsoletum, & abrogatum esse eiusmodi præceptum. Et hac ratione verum est fideles nunc non obligari ad primitias solvendas. Ideo circa longiore huius rei discussione abstinere. Id dumtaxat adiciam, fideles, qui frugum suarum primitias Deo offerre negligunt, ingratiitudinis notam non evadere. Præceptum positivum contraria consuetudine abrogatum est; ad delectus non est naturalis ille inhiectus, qui inima voce prædicat debitum illud altissimi pendendi, congruunt tributum Deo supremo rerum omnium largitori. Quod & nunc p. fideles, maxime pauperes (quorum est regnum Dei) fructum, tractantque omnium primitias Deo offerunt.

CAPUT II.

De oblationibus. Quid sint oblationes: unde iure sint impostæ: a quibus solvenda: & quibus debeantur.

Oblatio in sua generali acceptio est, cuiusque rei spontanea largitio, quæ homini facta donatio dicitur, Deo dicata oblatio nuncupatur: quia Deo nihil datur, aliquid de suo offerre illi postquam. Hæc oblatio ad Deum relata comprehendit sacrificium, decimas, primitias, cæque res omnes quas fideles sponte in divinum cultum conferunt. Si rei oblate in Dei cultum, & honorum conferuntur, sacrificium appellatur. Si vero quod offeritur in divinum cultum, in ministrorum cedit sustentationem, decimæ, & primitiæ appellantur. Si res denique offerunt, non v. alicuius præcepti, vel legi, sed libere, licet in sustentationem ministrorum cedat, absolute oblatio dicitur. Sic docet Angelicus Doctor 2. 2. *quæst.* lxxvii. ar. 1. *Nomen oblationis commune est ad omnes res que in cultum Dei exhibentur, ita quod si aliquid exhibetur in cultum divinum, quasi in aliquod*

sacrum, quod inde fieri debeat, consumendum, & oblatio est, & sacrificium... Si vero sic exhibetur, ut integrum maneat divini cultui deputandum, vel in usum ministrorum expendendum, erit oblatio, & non sacrificium. Porro oblatio, de qua in present, distinguitur & a sacrificio, quod consumitur in divinum cultum; & a decimis, ac primitiis, que in singulos annos vi præcepti debentur. Hæc autem spontanea est, & libera, atque utilitas, que in dies fieri potest. Quapropter describi solet, quod sit donatio bonorum, qua fideles religionis intuitu ad altare, aut in alio Ecclesiæ loco, aut extra Ecclesiam ad imaginem miraculosam sponte offerunt, ut vel Ecclesiæ, vel ministrorum usui inservantur. Res que in Missa offeruntur, primario nomen oblationis retinent. Quare etiam vulgo appellatur offerria. Secundario oblationis nomen habent res que extra Ecclesiam, vel in Ecclesiâ offeruntur pro purificatione mulierum, pro desponsationibus, alicuique Pastoris functionibus, vel ad aliquam imaginem &c. Solet diligenti triplici alia oblationum species. Prima est donatio rei facta Deo, vel Ecclesiæ inter vivos. Secunda est donatio causa mortis; & solet mortuarium appellari. Tertia est usualis rerum rerum quas, ut diximus, fideles ad altare, vel ad manum Sacerdotis communitur offerre solent.

II. In lege veteri præceptum extabat istarum oblationum, ut colligitur ex Lib. Exod. cap. xxxiii. Non apparebit in conspectu meo advena. Id ipsum præcipitur Num. vii. 21. Dixitque Dominus ad Moysen: Singuli dures per singulos dies afferant munera in dedicationem altaris. Neque de hoc difficultas est inter Auctores. Postquam in questionem vertitur, num in lege gratiæ datur aliquid tale præceptum ecclesiasticum. Sed communissima sententia est, nullum de oblationibus, in ultimo sensu a nobis explicati, dari in lege nova præceptum. Ita docet D. Thomas loco citato. Huiusmodi ergo oblationes de iurisdictione habent quod voluntarie offeruntur, secundum illud Exod. xxv. Ab homine qui offert voluntatem, accipietis eas. Præterea nullum in sacris canonibus reperitur mandatum quod cogat fideles ad oblationes exhibendas.

III. Obicij solent varij iuris textus: ut can. *Omnis Christianus*, dist. 1. de cont. lxxv. *Omnis Christianus procuret ad Missarum solemniam aliquid Deo offerre, & dicere ad memoriam quod Deus Moysi dicit:* Non apparebit in conspectu meo vacuus. Etiam in colle-

collectis SS. PP. liquido apparet quod omnes Christiani offerre aliquid Deo ex usu SS. PP. debent. Can. *Statutus* 55. *caus.* xvii. *can.* *Quia Sacerdotes*, *caus.* x. *quæst.* 1. Respon- que canones intelligendos esse in hypotheli quod ministri Ecclesiæ unde viverent, non haberent; vel facta positione quod fideles loco consuetudine se ad habes oblationes obligassent.

IV. Tametsi oblationes sint libera, animadvertit nihilominus D. Thomas citata *quæst.* lxxvii. *articul.* 1. eas multiplici ratione fieri debitas posse. Primo, inquit, ex præcedenti conventioni; sicut cum alicui conceditur aliquis fundus Ecclesiæ, ut veteris temporibus certas oblationes faciat; quod tamen habet rationem census. Secundo propter precedentem donationem, sive promissionem; sicut cum aliquis offert donationem inter vivos, vel cum religio in testamento Ecclesiæ aliquid rem committit, vel innumera in posterum solvenda. Tertio modo propter Ecclesiæ necessitatem; puta, si ministri Ecclesiæ non haberent unde sustentarentur. Quarto propter consuetudinem; tenent enim fideles in aliquibus solemnitatibus ad aliquas oblationes consuetas. Tamen in his duobus ultimis casibus remanet oblatio quoddammodo voluntaria, scilicet quantum ad quantitatem, vel speciem rei oblata.

V. Ex hac D. Thomæ doctrina evidenter apparet responso data ad laudatos canones. Quod spectat ad tertiam rationem, quam promittit Angelicus, iam sepius dictum est ex eodem Angelico alimera ministris Ecclesiæ iure naturali, & divino deberi; quoniam causam decimæ postissimam, & primitivæ deputatæ sunt in ministrorum sustentationem. Si vero ministri Ecclesiæ has decimas, sive quæ ecclesiasticis proventus, a fidelium liberalitate proficentes, in usus profanos prodigerent; vel si a superioribus aliis personis iniuste applicarentur, vel ad arbitrium dilapidarentur: tunc fideles obnoxii minime forent aliarum decimarum, sive oblationum oneri. Si ministri Ecclesiæ tunc congrua sustentatione defraudarentur, non ex fidelium culpa, sed ex iniuria bonorum ecclesiasticorum distributione id ortum duceret. Immo in similibus eventibus fideles non debent solvere decimas alij personis, a ministris Ecclesiæ applicatas; sed omnes redditus retinere; ut ego quidem sentio, possent, præter id quod rectè foret ad honestam necessariumque ministrorum, seu Sacerdotum suorum sustentationem. Quod tamen ut præstari licite posset,

deberet esse evidens, publica, & manifesta ministrorum Ecclesiæ indigentia. Nemo enim privata auctoritate in dubia causa, immo nec in certa & manifesta, quando necessitas vice sustentandæ non urget, quidquam in rebus a superiore statutis agere, minime, vel debet potest.

VI. Circa quartam rationem, sua Angelicus asserit, consuetudine quoadquæ, nempe in magnis solemnitatibus, oblationes a fidelibus deberi, gravem controversiam sufficitur Theologi non pauci, & Canonistæ. Nam Barbola Lib. III. de iure Eccl. cap. xxxiii. *numer.* 11. Azorius Lib. VII. cap. vii. *quæst.* xi. Hostiensis, Covarravius, Gutierrez, alique Canonistæ præsumunt, obtinere consuetudinem obligantem fideles ad oblationes. Sed communior, & vera sententia oppositum defendit. Nam licet communitur fideles in magnis solemnitatibus, & alicubi singulis dominicis, aut bis in mense, solent Sacerdoti, seu Pastori inter Missarum solemniam aliquid offerre; tamen fundamentum nullum ad id afferendi, consuetudinem hanc inveniam a fidelibus fuisse cum animo se obligandi. Immo contrarium manifestè colligitur tum ex ipsius oblationis natura, quæ spontanea esse debet; tum ex ipso inimo fidelium sensu. Nemo liquidem religionis sibi verit, dum eiusmodi oblationes, etiam in magnis solemnitatibus, omittit. Neque Parochi, aut Episcopi cogere fideles solent ad eiusmodi oblationes. Ergo illius legitime, liberæ eas esse, nullaque sive lege, sive consuetudine debitas.

VII. Quod si alicubi consuetudinem, temporis longo firmatam, & animo se obligandi introductissem populi dubio procul observanda foret, ob rationes quæ obvias, quod nimirum consuetudo legitime introducta, non per modum cuiusdam spontaneæ devotionis, sed per modum legis obligantis servari debet, non secus ac lex quilibet: quo in sensu loquitur D. Thomas in laudata auctoritate. Quamquam vero consuetudo isthæc ad culpam non obligaret; monendi tamen fideles essent ne a tam pio, & laudabili usu desisterent; sed suadendi ut in eodem perseverarent.

VIII. Oblationes quæ a fidelibus fiunt, solum Parochio debentur, sive in Ecclesiâ, sive extra Ecclesiam offeruntur. Et ratio iam sepius indicata est, quod nempe ipsi Parochi sit ius, parochianis sacramenta ministrare, & omnino cadavera sepelire. Hinc oblationes factæ in Ecclesiâ cathedrali debentur.

tor Archiepiscopus, seu Parochus, non Episcopus; nisi Episcopus simul Parochus foret. Deinde etiam oblationes factæ facris imaginibus, in facellis extantibus, pertinent ad Parochum illius parochie, in qua imagines, vel facella, reperitur sita. Item, si imago per quam Deus patrie miracula dignaretur, depicta foret in pariete alicuius domus, oblationes factæ ad Parochum pertinerent. Excipe casum in quo offerentes velient domino talis domus expresse suas oblationes conferre; puta ad sublevandam illius ecclesiam. Nec audiendus est Trullench, qui *Lib. III. Decal. cap. 111. dub. 3. num. 5. neque* potest concedere Episcopum ut domino domus fiant eiusmodi oblationes. Hoc enim absolute ullo fundamento asseritur. Immo Episcopum impedire minime potest, quin facies pauperibus illius domus elemosinas elargiantur; quando alia momenta non obstant. Quid enim frequentius in Scriptura inculcatur quam pauperum levamen? Si itaque fideles velent expresse suas oblationes pauperum titulo domino parietis cui imago miraculosa inhæret, elargiri, non video cur Episcopus id prohibere possit. Mos potius obrinere applicandi eiusmodi oblationes, quando abundantes sunt, ad extruendam Ecclesiam, in qua imago collocanda sit. Passim enim similes imagines, que in muris sunt depictæ, cum contingit Deum in illis, seu per illas manifestare omnipotentem suam miraculorum patratione, in Ecclesiis transferri solent. Semper tamen insubtili quod dixerimus, nimirum omnes oblationes factas, siue intra, siue extra Ecclesiam, iure communi debent Parochi in cuius Parochia facta sunt; et tamen fiant in aliqua capella, in qua distincta beneficia erecta forent: quia licet Capellanus sui habeat nisi preventus sui beneficii; nullum tamen ius habet in oblatione que a fidelibus sunt etiam in præfata capella. Si tamen fideles oblationes suas in ornatu capellæ, vel imaginis convertere velent; Parochus obitare nequiret, nec exigere quidquam posset. Quæ hæcenus diximus, secundum ius commune vera sunt. Ceterum hodie consuetudo fere universalis obtinet oblationes factas extra altare esse illius capellæ, aut facelli in quibus sunt sacra imagines, & sunt oblationes, quæ communiter cedunt in ornatum, & conservationem imaginum & sacellorum: quoniam sic volunt fideles qui munera offerunt.

IX. Oblationes factas in Ecclesiis Regularium, Parochis debent, defendit Trullench

Lib. III. Decal. cap. 111. dub. 13. num. 9. quia ius commune, inquit ille, sic decernit: & allegat translationem factam super oblationibus eiusmodi inter Archiepiscopum Valentinum & Regulares eadem civitatis. Ad dit tamen, nisi Regulares Pontificum privilegii sint exempti; & nisi Regulares habeant titulum legitimæ prescriptionis. Contrarium sententiam propagant Canonizæ, & Theologi communiter: quoniam expresse definitum est, oblationes factas in Ecclesiis Regularium ad ipsos Regulares pertinere in cap. *1. de statu Monach.* ubi hæc prescribitur: *Archiepiscopo Neapolitano. Alica Monasterio tu, nec Presbyteri tui præter diligentiam disciplinæ aliquid molestie infereris: aut si quid illis pro deteriorum devotione accesserit, eorum vendicte asstinetur: cum Monachis tuis serventibus debeat proficere, quicquid a fidelibus taliter offerri contigerit.* Eadem habetur in cap. *Nonis iniqua* de excellentibus Prælatorum, *Quidquid etiam eis, dum celebrant Missarum solemniam, intra domosum intram amittunt, pia fidelium devotione donatur, ab ipsis extorquere oblationis nomine contententes.* Item Bonifacius IX. Fratris Prædicatoribus concessit privilegium, quo confirmavit facultatem recipiendi oblationes factas in eorum Ecclesiis; & sub excommunicatione ipso factis incurrenda Parochis prohibuit ne ullo pacto eas oblationes impediunt, vel præfatos Religiosos molestia adherent. Hoc ipsum declaratæ sacra Congregatio Concilii in *Carolis, in Lun. & Sarcam. Oblationum & Februar. 1727. ubi Bar. de offic. & potest. Paroch. cap. xxxv. num. 20. & in postea. apostolic. decisio. Collectio. 530. numer. 2.*

X. D. Thomas conceptis verbis hæc sententiam docet. *2. 2. quest. lxxxvi. artic. 2. ad 2. Moachi, siue alii Religiosi possunt oblationes recipere tripliciter. Uno modo sunt pauperes per dispensationem Sacerdotis, vel ordinationem Ecclesie. Alio modo, si sint ministri altaris: & tunc possunt accipere oblationes sponte oblatas. Tertio modo si parochi sint eorum: & tunc ex debito possunt accipere oblationes, tamquam Ecclesie Rectores.* Fundamenta autem Trullench lapsis communit. Quoniam verum est iure communi ad Parochum oblationes pertinere; nisi ipsum Parochum oblationes designet aliquis alius præter Parochum, qui valeant fidelium oblationes accipere. Porro Regulares vi iuris communis facultate potiuntur accipiendi in suis Ecclesiis a fidelibus oblationes: quam facultatem

tatem novis privilegiis Romani Pontificis Regularibus confirmantur. Itaque tum iure communi, tum virtute privilegiorum Regulares possunt retinere oblationes que sunt fidelibus, seu confraternitatibus alicuius imaginis, aliorumque Sanctorum existentibus in Ecclesiis Regularium ipsorum; nihilque ex illis Parochi debetur. Regulares enim iura Ecclesiarum sunt veri Parochi, & Rectores. Quapropter ius veluti parochiale in suis habent Ecclesiis, quemadmodum Parochi in laicis; tamen non eam habeant quam Parochi iurisdictionem supra fideles. Verum tamen est oblationes que fiunt in capellis, & facellis Regularium, ut plurimum cedere in ornatum, & beneficium earundem capellarum; sic Regularibus ipsis una cum fidelibus in tam pium religionumque opus consentientibus. Laici nullum ius habent vel habere possunt recipiendi oblationes, quia ius illud spirituale est. Et habetur aperte in cap. *Peroneus xvii. quest. vii. & cap. 1. quest. 1. Hæc consuetudinem, quæ contra sententiam Ecclesiam catholicam exigi videtur, omnino interdiximus, ut nullo unquam modo, ulla tempore, oblationes que intra sanctam Ecclesiam offeruntur, sub dominio laicorum detineantur; sed sicut antequam Sacerdotibus dentur. Neque consuetudo etiam longissimi temporis illis suffragari potest, eo quod non sint talis iuris capaces. Si Episcopus Missam celebrat in Ecclesiis Regularium, oblationes, non Episcopo, nec Parochi, sed Regularibus debentur: quia licet in *Canon. de presb. Episcopus* permittatur facultas celebrandi in Ecclesiis Regularium, nisi tamen de oblationibus immutatur: quapropter illandum est iuri communi, iuxta illud: *Omnia remaneant in dispositio- ne iuris communis.* Item, si oblationes fiant a feminis puerperis, filiorum suorum Domino præsentantibus, candelarum, altarumque rerum in Ecclesiis Regularium, ad hos, non ad Parochos, spectant.*

XI. Non convenit inter Anglos, an introduci valeat consuetudo ut aliquo die, v. g. in festo Purificationis B. Virginis Mariæ, Clerici tribuant laicis aliquod munus, ut ceræc albos, aut rubeos, vel quid simile. Negant Sylvester verb. *Decim. numer. 7. Gutierrez, & alii.* Oppositum communiter sustinent Theologi, & Canonizæ. Distingendum mihi videtur: nam, facta vere distinctione, omnes simul conveniant, necesse est. Si sermo sit de consuetudine obli-

Conr. Theol. Tom. V.

gante Clericos, seu Ecclesiam, ut tributa laicis pendant Clerici de bonis Ecclesie; nemo vel Theologorum, vel Canoniarum id concellerit: quoniam hæc ratione Ecclesia laicis subiceretur: quod fieri nequit. Si politæ sermo sit de pia consuetudine, seu more, vel usû, quo Clerici id faciunt ad faciendum pietatis, & devotionis affectus in fidelium animis, & ut grati animi, seu affectus argumetur exhibeant, nullus, ut ego quidem arbitror, talem improbaretur consuetudinem. Hoc liquidem pacto, nullo modo Ecclesia laicis subicitur; sed tamquam mater pia, & liberalis filios suos hinc monachicis excitat ad ea que christiana lex præcipit, peraranda. Et repta mos iste in universa Italia obtinet; & quantum scire mihi licet, etiam in aliis Catholicorum regionibus.

XII. Dicitur est supra, ab omnibus fidelibus Ecclesiam oblationes recipere. Nunc illi indicandi sunt quomodo oblationes Ecclesia respicit. Primo Ecclesia respicit oblationes omnium infidelium hæreticorum, Iudæorum atque etiam fidelium qui sunt excommunicati vitandi; ut declaratum est in *can. xxxvii.* Concilii Lateranensis. Secundo respicit oblationes eorum dissidentium, quando dissidium ortum notum est. *Caput Oblat. distin. x.* Tandem nec a meretricibus, nec ab usufructis, nec a pauperum oppressoribus oblationes suscipit Ecclesia; ut cum *Div. Thomas 2. 2. quest. lxxxvi. artic. 3.* dicitur Theologi, & Canonizæ. Hoc tamen intelligendum est de peccatoribus publicis, & manifestis. Ius de illis qui tales declarati ab Ecclesia sunt. Sermo quoque est de oblationibus liberis, quæ ad altare sunt; scens de oblationibus necessariis, porta de legatis, decimis, aliisque censibus, qui vi allegatis legis, vel pacti debentur Ecclesie: siue ante omnia, etiam a peccatoribus, excipit Ecclesia. Ut autem oblatio sit Deo accepta, duo sunt necessaria. Primum est, ut victima que offertur, sit honesta, sit propria offerentis, non aliena; ut sit ulla acquiesita, non uliatis, non fraudibus, vel alia via illicita; ut non sit alteri debita, aut titulo iniuste, ut si fierent oblationes Deo, & interim creditores defraudarentur debitorum solvitione, vel ritulo pietatis, ut si filius, omnia sustentatione patris, aut pater, neglectis filiorum necessariis alimentis, Ecclesie, & Deo victimas offerent. Hæc oblationes, non gratas, sed perosas Deus habet. Secundum requiritur recta intentio, animique integritas offerentis.

Q

VIII.

XIII. Nulla est præscripta poena aduersus eos qui liberas oblationes omittunt. Maitæ vero sunt poenæ quibus obnoxii sunt, qui oblationes necessarias, nempe decimas, legata, defensionumque suffragia vel omittunt, vel elargiri Ecclesie differunt. Nam in caput *Qui oblationes xiii. quest. xi. hæc habentur* Quæ oblationes defensionum aut negant Ecclesie, aut differunt reddunt, tanquam agestium uicarietas, excommunicantur. Eandem habentur in Concilio Aguiranensi, Agathensi, & aliis. Concilium vero Tridentinum *sess. xxi. de reform. cap. xi.* excommunicationis poenam vibrat in eos omnes qui bona, census, iura, siue feudalia, siue em-

phiteutica fructus, & quæcumque emolumenta quæ ad Ecclesiam pertinent, in proprias uias conuerterint, aut quævis arte, seu qualitate colore, usurpare, vel impedire, ne soluantur ministris Ecclesie, presumpserint, vel tentauerint. Qui admittunt ad oblationes, quæ inter Missarum solemniam sunt in altari, excommunicatos a Papa, incurrunt excommunicationem maiorem; si tamen excommunicati fuerint denunciati. Interdicitur vero ab Ecclesie ingressu illi qui uisuales oblationes recipiunt ab excommunicatis excommunicatione maiori, vel interdicitur non tolerari *ex cap. Episcop. de privileg. in 6.* Et hoc paucis dixisse sufficiat de decimis, primitiis, & oblationibus.

LIBER QUARTUS DE QUINTQUE ECCLESIE PRÆCEPTIS.

DE QUARTO, ET QUINTO PRÆCEPTO,

nimirum de sacramentali peccatorum confessione, & communione
quotannis faciendâ.

DISSERTATIO PRIMA

DE PRÆCEPTO ANNUE CONFSSIONIS.

IN tractatu de penitentia sacramento, fuso calamo, prout rei magnitudo postulat, confessionis sacramentalis argumentum uerbarimus. Ibi illiusa Christo institutionem euincamus, hæreticorum errores profligabimus; atque tanti sacramenti notiones, & plura quæ præcedere illud debent, & plura quæ illud debent consequi, per dignitate explicari sumus. In præsentia itaque de his demittat quæ præceptum ecclesiasticum, quotannis peragendi factam peccatorum confessionem, spectant, sermo nobis erit.

CAPUT I.

Propositiones damnatae, & laxæ recensentur.

Quoniam alibi, nempe in libro de sacramento penitentia, & hæreticorum errorum, & laxas opiniones deliripitimus; idcirco nunc recessimus a nostra consueta methodo præmittendi hæc omnia culque tractati. Verum, ne omnino viam ardeptam derelinquamus, duas tantum hæc de

re propositiones ab Ecclesia damnatas circa confessionis præceptum, unamque & alteram propositionem, quæ laxitatem sapere uideatur, ob oculos ponere duximus consentaneum.

Propositiones damnatae ab Alexandro VII.

1. *Qui facit confessionem uoluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesie.* Hæc in ordine ex damnatis est 14.

2. *Qui habens copulam cum soluta, satisfacit*

et confessionis præcepto, dicat, Commisit cum soluta gratia peccatum contra castitatem, non capitando copulam. Hæc in ordine est 25.

Propositiones laxæ.

Prima asserit, senes octogenerios non teneri ad præceptum confessionis.

1. Verumtamen contrarium non solum probabilius, sed certius mihi uidetur. Ideoque tenendum proreor, senectutem illam, ut pote octuagenariam, quæ sepe semper homines ita simplices, & rationis reddit expertes, ut nihil a pueris differre uideantur, ueluti hoc eodem anno pluribus ostendimus, ab omnibus, & quibuslibetque tam ecclesiasticis, quam diuinis legibus eorum immunes reddere: & ratio est, quoniam cuiusmodi etatis senes, infantes pueri sunt. In Hippocrates, ut refert Alphonsus a Ruizibus in medicina medicis, *insipiens Luminar. 11. fol. 65.* Lucio Jovius Vives *Libr. 11. de Anima*, & alii a nobis relati *quest. proxime antecedenti* quibus addenda sunt quæ in eadem rem adducit Velasco de privilegiis *miserabil. pen. sonar. quest. xviii. numer. xi.* Ergo, cum pueri ante septennium his legibus sint soluti, ueluti supra *ann. 7.* comprobauimus, etiam octuagenarij liberi erunt. Cuius simile est quod scripsit Oligentis in *Sano. 3.* Quando confitendum, in principio; & post eum Stephanus Gaeta in *epist. cap. ad In. uita. 9. 5. numer. 107.* Palæ. Rubens in *cap. Omnis uerusque lexus, uerbo, Postquam ad auctores discretionis de penit. & remission. scilicet ita senes, qui iam discretionem carent, ut sepe numero octuagenarij esse solent, nec præcepto annue confessionis, aut interceptionis Eucharistie in Pascha teneri, eo nimirum, quod supra diximus, quia in eis eadem capacitas deficientia, ac in paruulis, militat. Legitur quemadmodum illi a quocumque præcepto ecclesiastico hæc ratione reperiuntur immunes, sic & illi esse debeant. D. Didacus de Nardona in *suo libro de statu uoluntatis. Quaest. 80. quest. xv. numer. 2. pag. 682.**

2. Si quis solum haberet peccata cordis, uideatur quod possit differre confessionem usque ad mortis periculum; cum de illis Papa nihil habet iudicare; tamen, quia semel in anno ad præceptum communicare, quod dignè fieri non potest sine confessione etiam de peccato interiori; tenetur talis infirmum confiteri. Item, quia confessio non potest diuidi, si cum peccato interiori habet exterior, de quo

potest Ecclesia præcipere, tenetur indirecte cum illo de interiori confiteri. Magnanimitate Confessorum *uob. Confess. folio milia 44.* Plures alias recenere non minoris laxitatis propositiones ad tractatum de penitentia remittimus.

CAPUT II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes singulos ad factam peccatorum confessionem singulis annis faciendam. Nominalia quæstionem hæc de euacuantur.

I. Quoniam in tractatu de sacramento penitentiae ea omnia quæ ad traditionem, & historiam confessionis sacramentalis pertinent, exhiberi sumus; idcirco nunc plura, quæ diuersis temporibus Ecclesia edidit, decreta pro confessione a fidelibus frequentanda, misis facimus. Olim enim ter in anno ad confessionem adstringebantur fideles. Porro summus Pontifex Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215. celebrato hunc edidit canonem: *Omnia uiriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenierit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, factam semel in anno, proprio Sacerdote, & innocens sibi peccatorum iudex pro scriptis adimpletæ, suscipiens recedente ad missam in Pascha Eucharistia sacramentum: nisi forte de consensu proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinentem: atque in & uicibus ab ingressu Ecclesie arceatur, & meritis christiana carere speretur.* Hoc Concilium Lateranense statutum confirmauit Tridentina Synodus *sess. xiv. can. viii.* his uerbis: *si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam a pijs adolendam, aut ad eam non teneri omnes, & singulos ueluti sine leuæ Christi fideles, iuxta magis Concilii Lateranensis constitutionem, seruat in anno, & ad illud faciendam esse Christifidelibus, ut non constituantur tempore Quadragesimæ, anathematis sit.*

II. Durandus in *IV. Sent. dist. xviij. quest. xiv.* in controuersiam uocat, nisi constituto Concilio Lateranensi consensum illud, & salubris adhortatio, uel præceptum. In id potius pendere uideatur, quod consilium sit, non præceptum. Nil tamen decretorie statuit, sed dubitantur, & subobicore loquitur. Negare non audeat, Ecclesiam potestatem habere obligandi fideles ad sacramentorum frequen-

XIII. Nulla est præscripta poena aduersus eos qui liberas oblationes omittunt. Maitæ vero sunt poenæ quibus obnoxii sunt, qui oblationes necessarias, nempe decimas, legata, defensionumque suffragia vel omittunt, vel elargiri Ecclesie differunt. Nam in caput *Qui oblationes xiii. quest. xi. hæc habentur* : *Qui oblationes defensionum aut negant Ecclesie, aut differunt reddunt, tanquam egentium uicarietas, excommunicantur.* Eandem habentur in Concilio Aguiranensi, Agathensi, & aliis. Concilium vero Tridentinum *sess. xxi. de reform. cap. xi.* excommunicationis poenam vibrat in eos omnes qui bona, census, iura, siue feudalia, siue em-

phiteutica fructus, & quæcumque emolumenta quæ ad Ecclesiam pertinent, in proprias uias conuerterint, aut quævis arte, seu qualitate colore, usurpare, vel impedire, ne solvantur ministris Ecclesie, presumpserint, vel tentauerint. Qui admittunt ad oblationes, quæ inter Missarum solemniam sunt in altari, excommunicatos a Papa, incurrunt excommunicationem maiorem; si tamen excommunicati fuerint denunciati. Interdicitur vero ab Ecclesie ingressu illi qui uisuales oblationes recipiunt ab excommunicatis excommunicatione maiori, vel interdicitur non tolerari *ex cap. Episcop. de privileg. in 6.* Et hoc paucis dixisse sufficiat de decimis, primitiis, & oblationibus.

LIBER QUARTUS DE QUINTQUE ECCLESIE PRÆCEPTIS.

DE QUARTO, ET QUINTO PRÆCEPTO,

nimirum de sacramentali peccatorum confessione, & communione
quotannis faciendâ.

DISSERTATIO PRIMA

DE PRÆCEPTO ANNUE CONFSSIONIS.

IN tractatu de penitentiali sacramento, fuso calamo, prout rei magnitudo postulat, confessionis sacramentalis argumentum uerbarimus. Ibi illiusa Christo institutionem euincemus, hæreticorum errores profligabimus; atque tanti sacramenti notiones, & plura quæ præcedere illud debent, & plura quæ illud debent consequi, per dignitate explicari sumus. In præsentia itaque de his demittat quæ præceptum ecclesiasticum, quotannis peragendi factam peccatorum confessionem, spectant, sermo nobis erit.

CAPUT I.

Propositiones damnatae, & laxæ recensentur.

Quoniam alibi, nempe in libro de sacramento penitentiæ, & hæreticorum errore, & laxas opiniones deliripitimus; ideo nunc recessimus a nostra consueta methodo præmittendi hæc omnia culque tractati. Verum, ne omnino viam ardeptam derelinquamus, duas tantum hæc de

re propositiones ab Ecclesia damnatas circa confessionis præceptum, unamque & alteram propositionem, quæ laxitatem sapere uideatur, ob oculos ponere duximus consentaneum.

Propositiones damnatae ab Alexandro VII.

1. *Qui facit confessionem uoluntarie nullam, satisfacit præcepto Ecclesie.* Hæc in ordine ex damnatis est 14.

2. *Qui habens copulam cum soluta, satisfacit*

et confessionis præcepto, dicat, Commisit cum soluta gratia peccatum contra castitatem, non capitando copulam. Hæc in ordine est 25.

Propositiones laxæ.

Prima asserit, senes octogenerios non teneri ad præceptum confessionis.

1. Verumtamen contrarium non solum probabilius, sed certius mihi uidetur. Ideoque tenendum proitior, senectutem illam, ut pote octuagenariam, quæ sepe semper homines ita simplices, & rationis reddit expertes, ut nihil a pueris differre uideantur, ueluti hoc eodem anno pluribus ostendimus, ab omnibus, & quibuslibetque tam ecclesiasticis, quam diuinis legibus eorum immunes reddere: & ratio est, quoniam cuiusmodi etatis senes, infantes pueri sunt. In Hippocrates, ut refert Alphonsus a Ruizibus in medicina medicis, *insipiens, Laminar. 11. fol. 65.* Lucio Jovius Vives *Libr. 11. de Anima,* & alii a nobis relati *quest. proxime antecedenti:* quibus addenda sunt quæ in eadem rem adducit Velafcus de privilegiis *miserabil. pen. sonar. quest. xviii. numer. xi.* Ergo, cum pueri ante septennium his legibus sint soluti, ueluti supra *ann. 7.* comprobauimus, etiam octuagenarij liberi erunt. Cuius simile est quod scripsit Oligentis in *Sano. 3.* Quando confitendum, in principio; & post eum Stephanus Gaeta in *epist. cap. ad In. uita. 9. 5. numer. 107.* Palæ. Rubens in *cap. Omnis uerusque lexus, verbo, Postquam ad auctores discretionis de penit. & remission. scilicet ita senes, qui iam discretionem carent, ut sepe numero octuagenarij esse solent, nec præcepto annue confessionis, aut interceptionis Eucharistiæ in Pascha teneri, eo nimirum, quod supra diximus, quia in eis eadem capacitas deficientia, ac in paruulis, militat. Legitur quemadmodum illi a quocumque præcepto ecclesiastico hæc ratione reperitur immunes, sic & illi esse debeant. D. Didacus de Nardona in *suo libro de statu uoluntatis. Quaest. 80. quest. xv. numer. 2. pag. 682.**

2. Si quis solum habere peccata cordis, uideatur quod possit differre confessionem usque ad mortis periculum; cum de illis Papa nihil habet iudicare; tamen, quia semel in anno ad præceptum communicare, quod dignè fieri non potest sine confessione etiam de peccato interiori; tenetur talis infirmum confiteri. Item, quia confessio non potest diuidi, si cum peccato interiori habet exterior, de quo

potest Ecclesia præcipere, tenetur indirecte cum illo de interiori confiteri. Magnanimitate Confessorum *verb. Confess. folio milia 44.* Plures alias recedere non minoris laxitatis propositiones ad tractatum de penitentia remittimus.

CAPUT II.

Ecclesia præceptum edidit, quod per se obligat omnes singulos ad factam peccatorum confessionem singulis annis faciendam. Nominali quaestione hac de re enucleantur.

Quoniam in tractatu de sacramento penitentiæ ea omnia quæ ad traditionem, & historiam confessionis sacramentalis pertinent, exhibituri sumus; ideo nunc plura, quæ diuersis temporibus Ecclesia edidit, decreta pro confessione a fidelibus frequentanda, misila facimus. Olim enim ter in anno ad confessionem adstringebantur fideles. Porro summus Pontifex Innocentius III. in Concilio generali Lateranensi IV. anno 1215. celebrato hunc edidit canonem: *Omnia uiriusque sexus fidelis postquam ad annos discretionis peruenierit, omnia sua solus peccata confiteatur fideliter, factam semel in anno, proprio Sacerdoti, & immo illam sibi penitentiam iudicat pro scriptis adimplere, suscipiente recedente ad missam in Pascha Eucharistiæ sacramentum: nisi forte de consensu proprii Sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius perceptione duxerit abstinentem: atque in & uicibus ab ingressu Ecclesie arceatur, & meritis christiana carere speretur.* Hoc Concilii Lateranensis statutum confirmauit Tridentina Synodus *sess. xiv. can. viii.* his uerbis: *si quis dixerit, confessionem omnium peccatorum, qualem Ecclesia seruat, esse impossibilem, & traditionem humanam a pijs adolendam, aut ad eam non teneri omnes, & singulos ueluti sine leuæ Christi fideles, iuxta magis Concilii Lateranensis constitutionem, seruat in anno, & ad illud faciendam esse Christifidelibus, ut non constituantur tempore Quadragesimæ, anathematis sit.*

II. Durandus in *IV. Sent. dist. xviii. quest. xiv.* in controaeruium uocat, non constituto Concilio Lateranensi consilium illud, & salubris adhortatio, uel præceptum. In id potius pendere uideatur, quod consilium sit, non præceptum. Nil tamen decretorie statuit, sed dubitant, & subobicore loquuntur. Negare non audeat, Ecclesiam positentiam habere obligandi fideles ad sacramentorum frequen-

quantiam; sed solum dubitat, an reipſa larum fit præceptum obligans ad ſecretam confeſſionem, quæ, cum occulta fit, Eccleſiæ conſtare nequit, quàm confeſſus eſt. Ne fit. Hæc durandi dubitatio nulla eſt. In Ecclieſia, ut ſibi de gregis ſui ſalute conſilet, præceptum de annua tuiſt confeſſione. Quare omnes ad unum Theologi, & Canonici ſuſſentent. Concilium Lateranense, præceptum impoſuiſſe fidelibus omnibus, ut ſingulis annis proprio Sacerdoti peccata ſua confeſſentur.

III. Franciſcus Suarez Tom. II. in 111. part. diſp. xxxvii. minus, 3. refert, quorundam Theologoꝝ doctriſſe, hoc præceptum non per ſe, ſed per accidens obligare; ratione nempe Euchariſtiæ percipiendæ: Et ſubdit in hæc ſententiam iuſſe S. Thomam in II. diſp. xxvii. quæſt. 111. artic. 1. quæſtionis 4. & D. Antonium III. Part. tit. xiv. cap. xix. §. 3. Mirum eſt, doctum, & accuratum Theologum illius ſententiæ patronos conſtituere Aquinatem, & Antonium; cum ipſi in locis laudandi opoſitum doceant, & commanem Catholicorum ſententiam apertiffime propugnent. Nam S. Thomas in primis, recentia ſententiæ Petri Lombardi, & Gratiani, qui ante Concilium Lateranense ſolum tamquam opinionem prohibitoriam deſendebant neceſſitatem conſequenti peccata Sacerdoti, hæc ſcribit, *Ad ſufficiat ſibi Deo confeſſi, Magiſter, & Gratiani hoc pro opinione ponunt. Sed nunc poſt determinationem Eccleſiæ, ſub Innocentio III. factam, hæreſis reſpondenda eſt.* Tum more iſto validam prodiit rationem, cui præceptum eccleſiaſticum nixum eſt. Hæc enim habet diſt. xvii. quæſt. 111. artic. 1. quæſtionis 1. *Ille ſacramentum, quæ arduum contra culpam, cum quæ ſolus eſſe non poteſt, ſunt de neceſſitate ſubici; & ideo ſicut baptiſmum, quæ deſider originale, eſt de neceſſitate ſalutis; ita & poſſentia ſacramentum*

quod fit per confeſſionem peccatis; & ideo conſiſſe eſt de neceſſitate ſalutis eius qui in peccatum actuale mortale meſiſt. Concepti pariter verbiſſe eandem doctrinam docet in Supplem. quæſt. vii. artic. 3. Ad confeſſionem dupliciter obligatur. Uno modo ex iure divini Alio modo ex præcepto iuris poſitivi; & ſic tenetur omnis ex iſtutione Eccleſiæ, edita in Concilio generali ſub Innocentio III. tum ut quilibet peccatorem ſe recognoſceret, quia omnes peccaverant; & egeſt gratia Dei; tum ut cum maiori reverentia ad Euchariſtiam accederet; tum etiam in Eccleſiam reſtoribus ſui ſubditi iſtmoſtans, ne

lupus intra gregem lateat. S. Antoninus hæc doctrinam D. Thomæ ſere ad verbum tranſcribit. Immoſerito itaque Suarez impoſuit iſtantiſſis hæc Doctores, quod doceant, præceptum annue confeſſionis ſolum per accidens obligare, cum aperte opoſitum doceant, ut eique ex allata doctrina conſtare poteſt. Sed hæc obiter dicta ſunt.

IV. Unanimi itaque confeſſione Theologi catholici docent, dari præceptum eccleſiaſticum, quo omnes Chriſtianiſſe ſemel in anno miniſtris Eccleſiæ peccata ſua confeſſentur. Loque conſtat tum ex Concilio Lateranensi IV. can. xxi. tum ex Concilio Tridentini ſeſſ. xvi. can. viii. proxime relatis, tum denique ex univoſali catholice Eccleſiæ ſenſu. Quare qui opoſitum doceret, hæreſim mantellam evigaret, & ut hæreſicum ab omnibus haberetur. Præceptum illud, ut ex D. Thomæ videmus, non tantum ratione communionis, ſed absolute obligat. Quare, ſi quis impediendo legitimo ligatus licet per Euchariſtiam acquireret, ad confeſſionem nihilominus adiringeretur; & qui ſine rationabili cauſa tum communionem, tum confeſſionem ommitteret, duo peccata mortalia ad verius duo diſtincta præcepta communionis, & confeſſionis perpetraret.

V. Præceptum illud, in ſuo loco demonſtrabit, divinum eſſe, ſi a temporis determinatione ſolantum absolute ſpeculatur. Eccleſiaſticum autem eſt, quatenus præſcribit hæc confeſſionem quotannis faciendam eſſe. Sic docent omnes Theologi; & ſic declaratum eſt in Tridentino Concilio ſeſſ. xiv. cap. v. *Negue enim per Lateranense Concilium Eccleſia ſtatuit ut Chriſtianiſſe confeſſionem, quod tunc omnino neceſſarium, & iſtutionem eſſe intellexerat; ſed ut præceptum confeſſionis, ſoltem ſemel in anno, ab omnibus, & iſtutionem, cum ad annos diſcretionis pervenſſent, impleretur.* Confeſſio itaque peccatorum, Sacerdoti faciendæ, iure divino neceſſaria ſemper fuit vel in re, vel in voto, ut de baptiſmo dicebat. Frequentia vero illius confeſſionis iuris eſt eccleſiaſtica. Quapropter Eccleſia, vel ſummus Pontifex poſſet, ſi congruum & expediens iudicaret, præcipere ut bis, vel ter, ſicut olim, fideles confeſſentur; aut contra poſſet ad eiuſdem frequentia diſpenſationem cum aliquibus ex iula cauſa, quæ diſtictillime occurrere poteſt. De hoc conſule D. Thomam in II. diſp. xvii. quæſt. 111. art. 1. quæſtionis 1.

VI. Quæſt. I. An hoc præceptum obliget non ſolum Catholicos, ſed etiam hæreſicos? Reſp.

Reſp. Affirmativa ſententiæ eſt omnium Theologorum. Quoniam hoc præceptum comprehendit omnes utriuſque ſexus iudeſuſbaptizatos: ſed etiam hæreſicos ſunt baptizati, & quidem validi, ut nunc ſupponimus; igitur etiam hæreſici illius præcepti obligationi obnoxii ſunt. Non eo tamen modo hæreſici, quo Catholici, huic, & aliis Eccleſiæ præceptis ſubſcuntur. Nam Catholici immediate, hæreſici tantum mediate obligantur obedire huic præcepto, quatenus adſtinguntur Eccleſiæ reconciliari, ut, ab excommunicatione ſoluti, ſiant Eccleſiæ membra. Quare, ſi iſti ad ovile redirent, non eſſent de violatione præceptorum Eccleſiæ examinandi. Sed de hoc alias.

VII. Quæſt. II. An peccata mortalia omnia, tum interna, tum externa, fideles manifeſtare ut iſtus præcepti Sacerdoti tenentur? Reſp. Affirmativa reſpondent Theologi omnes; & Tridentino ſeſſ. xiv. cap. v. eviderent conſtat. *Ex his colligitur oportere a poſſentibus omnia peccata mortalia, quorum poſt diligenter ſui diſcuſſionem conſcientiam habent, in confeſſione reconſeri, etiam ſi occultaſſima illa ſint.* Hinc conſtatã remanere opinio quam docet *Margaria Confeſſionum*, & non ſub iurium tractatus retulimus, videlicet quod ſi quis haberet ſolum peccata interna cordis, poſſet diſſerre confeſſionem uſque ad mortis periculum. Præceptum enim eccleſiaſticum eſt determinatio præcepti divini quod circumſtantiam temporis. Divinum autem præceptum omnia tum interna, tum externa peccata confeſſeri iubet. Suarez diſp. xxxvii. ſeſt. 2. reſolvens hæc Margaria opinionem, inquit: *Sed eſt pliquam teneraria ſententiæ.*

VIII. Quæſt. III. Utrum mo tantum mortalia, ſed etiam venialia ut huius præcepti tenentur fideles confeſſari? Reſp. Negativa ſententiæ communiffima eſt penes Theologos; eſque expreſſe declarata in Tridentino loco proxime laudato ſiſ verbis, *Venialia, quibus a gratia Dei non excludimur, & in quæ frequentius labimur, quamquam recte, & utile, itaque omnem præſumptionem in confeſſione dicantur, quod pium hominum uſus demonſtrat, taceri tamen extra culpam, multiplex alia venialia capſari poſſunt.* Ratio quoque id obſtandis; quia præceptum eccleſiaſticum annue confeſſionis eſt determinatio præcepti divini. Præceptum autem divinum non obligat ad confeſſionem venialium. Ergo neque eccleſiaſticum. Diſputant Theologi an Eccleſia præcipere poſſit confeſſionem venialium. *Conc. Theol. Tom. V.*

illium. Negant non pauci; ſed plures adfirmant. In diſcuſſione inſtitutiſſe quæſtionis tempus tendendum non eſt. Cur non poſſit præcipere, proſecto non tenet. Sed, quia nunquam id præcepti, necque, ut præſentem præſentur, in poſſentem præſentur; non vido cur longius de eo quod nunquam erit, diſputare debeamus.

IX. Quæſt. IV. An qui nullum perpetravit mortale peccatum, tenetur ſemel in anno confeſſari venialia? Reſp. Dicitur eſt numero præcedenti, venialia non eſſe materiam neceſſariam præcepti: idcirco quæritur an, data hypotheſi quod quis nulla mortali noxa contaminatus eſſet, iſte obnoxii fore obligationi annue confeſſionis. In utramque partem diſputant Auctores. Si ſola viſ, & natura præcepti ſpectetur; probabilior videtur, eum non teneri quia, abſtata materia neceſſaria, præceptum non obligat. Sola autem peccata mortalia materia ſunt neceſſaria illius præcepti. Verum & hæc diſputationem inter inutileſſe reſticio; quia, cum fidelis in ſalutate ſumere ex præcepto Euchariſtiam debeat, ſiſtere ſe Sacerdoti debet, eique manifeſtare conſcientiam ſuam, & rationem redere cur intra annum nec ſemel confeſſatur. Pater liquidem poſſet eum cogere ut ſemel in anno ad confeſſionem faciendam accederet. Sed, ut dixi, hypotheſis iſte omni ſunt deſtitute fundamento. Qui enim a mortalibus abſoluit, frequenter conſititur, ut gratiam Dei, qua in virtutis via queat perſeverare, alloquatur. Qui per annum integram nec ſemel confeſſatur, cum poſſit, diſtictillime immunitas evadet vel a culpa mortali certa, vel a dantia, vel a tot, & adeo gravibus venialibus, ut nimiam nudæ, & invincuntial, ne plus dicam, foret, niſi confeſſionis ſacramentum conſcientiam purgaret, antequam ad ſeram menſam accederet. Quare in praxi nullum umquam ego, cauſa neceſſaria ſubſtata, a præcepto annue confeſſionis excuſerem. Qui lucrari vult ſublimem, etiam ſi mortalia non haberet, conſitenti debet. Quia bulla Jubilii confeſſionem præcipit, tanquam quæ requiſitum ad indulgentiam lucrandam. Prohibet autem loco hæbitum hoc dictum: *Bulla tantum valent, quantum ſunt.* Contrarium opinionem docent multi Auctores. Sed noſtra, quam ſuſtinent Caietanus, Sotus, Sanchez, Diana, Cordoba, Fagnæde, plerique alii, probabilior eſt. Qui habet in ſua cauſam taceri mortale quod perpetravit, tenetur implere præceptum annue confeſſionis, manifeſtando venialia. Quia, ut

peccati, quod tacet, veniam allequaatur per contritionem, necessarium est prolixum confessionis faciendam modo quo fieri potest meliori. Itaque, si alia mortalia non habeat, venialis confiteri adstringitur, ut annue confessionis preceptum impleat. Quae autem sit iusta causae tractandi gravis peccati, dicam *Tou. IX. differt. iv. de confess. cap. ix. n. 2.*

CAPUT III.

Qua anni parte preceptum confessionis obliget, & quomodo computandus annus sit. *Varia hæc de eo questionum est distinctio.*

I. Sententia communis docet, preceptum illud obligare solum confiteri semel in anno, nulla eiusmodi anni parte designata; quia lex tempus non limitat, nec deputat aliquod tempus determinatum; sed solum infra annum ut quilibet fidelis confiteatur, præcipit. Si autem Ecclesia voluerit ut fideles aliquo anni definito tempore ad poenitentiae tribunal accederent, conceptis verbis tempus illud determinaret; quemadmodum preceptum annue communionis tempori paschali aperte illigavit. Cuius delictum congrua assignari ratio potest. Nam usus Eucharistiae absolute præcipitur, non modo peccatoribus, sed iustis etiam. Nec peccatum ullo modo supponit, ideo talis deus hebdomada præcipi potest. Deinde etiam conveniens fuit preceptum communionis tempori paschali assignari, propter illius temporis solemnitatem, ut tempore definito universa Ecclesia in tanti sacramenti participatione simul conveniret, ac unanimitè confessione tam sublimis mysterii publicam fidem profiteretur. Peccatorum confessio remedium est, & medicina, quæ morbum supponit. Non est autem definitum tempus in quo homo peccet. Et quia satis, ac valde congruum est ut statim post peccatum poenitentiae ballium vulnere applicetur, dum commodè fieri potest; idcirco noluit Ecclesia confessionis preceptum ad aliquam anni partem limitare, sed liberam reliquit, ut quilibet medicinam sumeret, prout sibi congruum, & expediens iudicaret; dummodo tamen ultra annum non differret.

II. Petrus Soto Auctor gravissimus *Art. v. de confessione* sustinet, confessionis præceptum in determinata anni parte obligare, nempe in Quadragesima, & in Paschate. Et sane huic sententiae valde favet non so-

lum Sotus IV. in *Extra. tit. de troqua*, & hæc; verum etiam Tridentinum *sess. xiv. cap. v. ubi hæc habentur. Unde iam in universa Ecclesia, cum ingenti animarum fidelium fructu, observatur magis illi festivitatis consuetudini sacro illo, & maxime acceptabili tempore Quadragesimæ; quoniam mores hæc sancta Synodus maxime probat, & amplius, tamquam pius, & merito retinendum. Respondent contrarie sententiae patroni, consuetudinem hanc vim legis non habere, sed pius esse morem in populum devotione laudatum.*

III. Utraque sententia, si recte exponatur, aliquid veri continet. Prima, si absolute loquamur, vera est. Textus enim clarus & perspicuus est, nullamque anni partem determinatam. Secunda quoque veram continet doctrinam, quæ praxim fidelium propinquius spectat. Sed ius in lege vero exponenda est. Dum ergo Auctores, & ipsa Tridentina Synodus dicunt, in Quadragesima potissimum peccatorum fordes eluendas esse confessionis sacramento, non id intendunt ut fideles qui e. g. sub initium anni peccata perpetrarunt, debeant confessionem differre usque ad Quadragesimam (hoc enim, ut animadvertit Suarez *disp. xxxv. num. 10.* omnino improbabile est) sed intelligant, eos fideles ad confessionem in Quadragesima faciendam obligare qui conscientiam habent peccati mortalis non confessi. Quamvis enim si qui semel in anno confessi fuerint, preceptum annue confessionis absolute impleverint; at tamen, & consuetudo, quæ optime legem interpretatur, ostendunt, fideles ipsos persuasos esse se ad confessionem generari in Quadragesima, quoties alicuius peccati mortalis confessi sunt. Quod in casu, non solum per accidens, sed etiam per se obligati videntur. Quemadmodum enim qui per aliquam anni partem venialia sæpius confessus esset, si in Quadragesima crimen letale perpetraret, dubio procul ad confessionem vi præcepti obligaretur; cur non ita obligabitur qui semel est confessus, si in peccata mortalia relabatur? Non me fugit, discriminis aliquid intercedere. Sed, nullis iniustis disputationibus, quæ pro præcepto, & necessaria sunt, excludantur. Certum est fideles qui peccati mortalis rei sunt, in Quadragesima, vel in Paschate ad confessionem adstrictos esse ratione communionis suscipiendæ; quamvis pluries, nedum semel, intra eandem annum confessi fuerint. Qui enim peccati mortalis con-

scientiam sibi est, iure divino tenetur conscientiam purgare, atque ad Eucharistiam sumendam accedere. Id etiam pro præcepto dicitur, quod, si perle, seu vi præcepti confessionis confiteri teneantur fideles, dum continent tum confessionem, tum communionem, dum peccata mortalia perpetrabant adversus præcepta confessionis, & communionis. Si vero solum per accidens, seu ratione communionis obstringantur; tunc confessionem, & communionem emittentes unum duntaxat peccatum perpetrarunt adversus præceptum communionis. Qui vero nullius peccati mortalis conscientiam habent, quamquam vi præcepti absolute non tenentur ad confessionem, potissimum si pluries intra annum confessi fuerint; nihilominus iuxta universalem, piæque fidelium consuetudinem, atque ad sacram communionem accedant, confessionem sacramentum præmittere solent. Et revera, quicquid fidelium religioni sibi veretur, licet nullius peccati letalis foras conscientia, si nec in Quadragesima, nec in Paschate confiterentur. Quia itaque fideles omnes, tum iusti, tum peccatores, in Quadragesima seipsa confitentur, idcirco hanc consuetudinem laudat Tridentina Synodus, eamque commendandam plurima alia Concilia provincialia.

IV. Quæst. I. *Quomodo computandus sit annus initium & finis pro observantia istius præcepti?* Resp. Plures Auctores, nempe Valquez, Becanus, Lugo, Diana, sustinent, annum computandum esse a ianuario mensis ianuarii, quia sic iuxta communem usum annus computatur. Verum communissima, & ut ego quidem sentio, verissima sententia annum hunc computat a Paschate Resurrectionis ad aliud Pascha Resurrectionis. Quia licet annus civilis a ianuario in ianuario suppletur; annus tamen ecclesiasticus commodius intra duo Resurrectionis Paschata includitur; & quia sententia communissima est. Auctores non recitentur.

V. Quæst. II. *An qui per interitum annus confessus non fuit, tenetur, cum primum remedium possit, confiteri?* Resp. Sylvesterus, Ledesma, Marchantius, & alii respondent negative. Leander *trah. vi. de poenitentia disp. xxi. quest. xi. assertit*, S. Antonium hanc docere sententiam *III. Part. tit. ix. cap. xi.* ubi sanctus Archiepiscopus agit de procello pro denuntiationem. Titulo vero *cap. xix.* ubi de confessionis præcepto tractat, nec verbum habet quod hæc

sententia favet. Contraria opinio communis, & vera est. Eam docent Navarro *cap. xxx. no. 45.* Suarez *disp. xxxvi. sec. 4. num. 2.* Valquez *trah. xi. lib. 2. art. 3.* Victoria *num. 147.* Concinidius *disp. v. n. 65.* Layman *trah. vi. cap. v. num. 9.* Nungius *in addit. quest. xi. art. 5.* diff. 6. Lugo *disp. xv. num. 17.* Diana *III. Part. tractat. iv. resp. 170.* Becanus, Valentia, Bonacina, Palau, Leander, Salmonicenses, & alii communiter. Ratio ex ipsius præcepti natura deponitur. Quotiam præcepti intentio ad poenitentiam, ut fideles absolute confiteantur infra annum, & ultra annum non differant. Abiolute iure divino confiteri fideles tenentur. Ecclesia præcipit ut quotannis hoc præceptum implerent; & consequenter verat ne ultra annum differatur eiusdem executio. Ergo qui intra annum non satisfecit tali præcepto, semper obnoxius est obligationi illius, cum primum poterit, implere. Quemadmodum, si quis singulis annis solvere censum tenetur, & uno anno solutionem omittat, anno transacto, non liberatur a debito solutionis, sed multo magis obstringitur. Ergo ex forma, & intentione eiusmodi præcepti aperte colligitur, quod fideles teneantur confiteri ante finem anni videlicet eiusdem præcepti, & quod nequeant confessionem ultra annum differre. Idque apertius ex verbo, & præcepto colligitur. Siquidem fideles qui illius præcepti observantiam ultra annum differunt, excommunicatio incurrit, a qua non absolventur, nisi confessione peracta. Quod si tenentur confiteri, ut excommunicatio absolutio non allequaatur, evidenter elicitur, non extingui obligationem confitendi, transacta anno; sed præceptum semper urgere, donec impleatur. Si enim excommunicatio esset ob solum omissionem confessionis; patet culpa, poena remitti posset. Sed Ecclesia verat ne eiusmodi fidelibus absolutio ab excommunicatione concedatur, usque dum confessionem, quam omiserunt, peregerint. Manifesto igitur constat præceptum illud obligare etiam post elapsum annum.

VI. Obiiciunt Auctores prima sententia. Præceptum affirmativum, determinat obligari pro aliquo tempore, ullo transacto non obligat; ut patet in præcepto ieiunij, in præcepto audientiæ Sacramenti, & in præcepto recitandi horas canonicas. Item ergo dicendum de annue confessionis præcepto. Respondetur negando consequentiam. An-

recedens verum est, quando præceptum affirmans aliquid obligationem alicui temporè determinat, habetque præcipiens rationem aliquam illius temporis determinati; ut evenit in Ieiunio, in Sacri additione. Eiusmodi liquidem præcepta respectum aliquem habent ad tempus cui obligatio affigitur; puta quod tali die ieiunetur, & die festo audiat Sacrum. Præceptum autem confessio- nis nullum respectum peculiarem habet ad spatium temporis designati; sed solum iubet intra annum confiteri, & ne ultra differatur, vetetur. Immo quasi dicere possemus, quod hoc præceptum annuæ confessionis affert directe fideles, nulloque modo tempus, nisi tanquam terminum, intra quem executio non extendatur. At præcepta memorata peculiarem rationem habent dierum in quibus ieiunandum, & audiendum Sacrum est. Quod si eadem præcepta absolute lata fuissent, ipsosque fideles immediate, ut dicitur, spectarent; idem de illis de confessione dicendum foret. Nonne, quando Confessarius imponit poenitentiam ut bis in hebdomada ieiunet, vel audiat Sacrum, vel recitet Officium mortuorum, si hinc in hebdomada poenitentiam solvere omiserit poenitens, tenetur cum primum poterit, illud reddere: quoniam hoc præceptum non respicit hebdomadam, nisi tanquam terminum obligationis implendæ? Idem omnino est dicendum de præcepto annuæ confessionis.

VII. Quæst. III. An, si quis ante elapso confessionem omiserit, & confiteatur sub finem anni certum, satisfaciat hinc unice confessione utriusque anni præcepto? Resp. Cardinalis de Lugo disp. xv. num. 180. Dicit illas disp. vi. dub. 8. numer. 138. Henricus a S. Ignatio Lib. V. capit. clxxxv. num. 2291. & alii affirmantem opinionem defendunt: quia, quando eadem res eodem tempore, duplici præcepto imperatur, unica actione impleri potest; ut patet in recitatione horarum est præcepto Regularium, & Ecclesie Regularium imperata. Alteram sententiam defendunt Diana P. Part. tract. v. resol. 206. Leander notat. v. disp. 111. quæst. xlv. Hurtado disp. vii. disp. 12. & alii. Auctores isti docent, quod si fidelis culpabiliter distulerit confessionem anni præteriti in hunc annum, mortalemque hoc anno commiserit culpam, satisfaciat unica confessione utriusque præcepti; nec teneatur hoc anno iterum confiteri: quia revera suppositi clavibus Ecclesie materiam necessariam pro utroque anno. Si e contrario sine culpa confessionem omiserit

anno præterito, & anno currenti nullum perpetuiter peccatum mortale; tunc tenetur eum adfirmantem iterum confiteri. Tertia sententia communis, quæve mihi unice in præxisti sequenda videtur, docet, hunc Cheliam non sua confessione, quam in principio illius anni facit, satisfacere solum præcepto anni præteriti; tenetur vero iterum confiteri, ut satisfaciat præcepto anni currentis. Hæc docent Suarez disp. xxxvi. sec. 4. num. 5. Silvius 1. part. quæst. lxxx. art. 11. et xv. Coninchus disp. v. dub. 8. num. 67. Bonacina disp. v. quæst. v. sec. 2. punct. 4. Navarros cap. xxi. no. 45. Medina codi. de conf. q. xiv. Fulvius tract. vii. cap. 111. num. 36. Becanus quæst. viii. cap. xxxvi. com. 3. Nugent in Aldi. quæst. vi. art. 5. dist. 5. Sorus in II. disp. 2. quæst. v. art. 1. num. 578. Tamburinus tract. 11. de 2. præcept. Eccl. cap. vi. num. 11. (licet probabilium etiam iudicet oppositum) & alii plures. Ratio est, quia, ut diximus, præceptum hoc, non elabitur cum ipso anno, sed, anno etiam transacto, præceptum utitur, obligatque fidelem, ut quam primum potest, confiteatur. Ergo prima confessione satisfaciat præcepto anni præteriti deinde altera confessione (posito quod relabatur in aliquod peccatum mortale) implet præceptum anni currentis. Verum utique est, posse uno, & eodem tempore exequitur duplici obligationi, eodem tempore concurrenti, quando aliqua peculiaris ratio oppositum heri non impediat. In nostro autem casu præceptum confessionis peculiari ratione officit fidelem, quæque obligat, etiam transacto anno. Et ideo oportet ut una confessione satisfaciat præcepto anni elapsi, & altera confessione præcepto anni currentis. Nec alienius momenti est illud quod opponi solet, nempe, si quis differat utque ad finem anni, aut si per decem vel viginti annos omittat confessionem, potest in Paschate unica confessione satisfacere omnibus obligationibus. Quoniam aliud est quod unico acta aliquando possunt antequam impleri obligationes, & aliud est quod semper id præstari debet, & valde quærit. Primum conceditur; secundum negatur. Dum sub finem anni quis confiteatur, primum omnino implet præceptum confessionis anni currentis; deinde manifestat omnisonem præteritarum confessionum. Quare iuxta continuationem omnium extimationem nulla hic occurrit difficultas. At, dum sub initium anni confiteatur, impleret poenitentiam primum omnium

omnium intendit implere præceptum anni præteriti. Denique in hac materia non humana ratio, sed Ecclesie praxis consulenda est. Porro Pastores Ecclesie non abolunt fideles ab excommunicatione, donec confiteantur: & dum sub initium anni implent confessionem anni præteriti, sub eadem censura ab illis exigunt sequentem confessionem, ut advertit Suarez loco laudato. Idcirco hanc opinionem ut turberem amplectimur; quia magis Ecclesie intentioni, & praxi est extimamur contententem.

VIII. Quæst. IV. An, qui in eo anno præcedit le a confessione impedimentum fore in toto sequenti anni tempore vel ob peccatum Confessarium, vel ob alium obligatum, tenetur confessionem antecedere? Resp. Aliter natus respondent omnes Doctores: quos ego legi. Ratio evidens est. Obligatio præcepti inquit sub initium anni implenda est. Ergo qui præcedit le sub finem anni implenda, tenetur minime fore hanc obligationem, tenetur eam exequi tempore antecedenti; sicut qui iuramento mane diei dominice præcedit le impedimentum fore a Sacro audiendo, tenetur illud mane audire, ut præceptum impleret.

IX. Quæst. V. An quis semel in anno confessus est peccata mortalia, si ante finem anni in novum peccatum mortale lapsus fuerit, vel qui ventura confessus lapsus, teneatur, supra annum confiteatur, ut præcepto satisfacere? Resp. Secunda pars ex dictis paulo ante inquit. Venialia enim non sunt confessionis materia. Quapropter, si quis mortale perpetrat ante finem illius anni, in quo sæpius venialia est confessus, tenetur mortale quod intra illum annum perpetraverit, vi præcepti confiteri. Idem dicendum de eo qui in confessione venialium oblitus fuerit aliquæ culpa peccatum mortale: tenetur enim, si intra annum recordetur, confiteri illud. Primum plerum, nempe tenetur qui semel confessus est peccata mortalia; non tenetur vi præcepti iterum confiteri intra eundem annum, etiam si nova peccata mortalia traxerit. Doctores plures teneant, Lugo, Diana, Bonacina, Leander, Hurtado, Salamanca, & alii. Sed ex his que dicta sunt num. 3. opposita opinio probabilior nobis videtur, quam docent Suarez disp. xxxvi. num. 9. & 10. et Henriquez Lib. II. cap. xv. num. 2. Ratio, quam iam supra indicavimus, valida est. Ecclesia iubet eorumque

fideles confiteri omnia peccata infra annum commissa. Ergo qui sub finem anni conscientiam habet peccata mortalia, illud confiteri tenetur. Ecclesia, inquit, semel confiteri præcipit. Verum est. Sed final præcipit omnia illius anni peccata confiteri. Qui semel confiteatur omnia peccata totius anni, implet præceptum. At, si nova peccata committat intra annum, antequam annus elabatur, ea clavibus submittere debet. Non ad pura præcepti verba, sed ad intentionem Ecclesie animam intendere debemus. Porro intentio, & confectio Ecclesie ita interpretari videtur sanctum illius præcepti: nempe ut fideles qui in Quadragesima conscientiam habent peccata mortalia, teneantur, antequam tempus paschale excurrat, hoc mortale peccatum confiteri; etiam si ob aliquam causam communionem percipere nequirent. Siquidem iuxta praxi, & rationabilem extimationem peccata totius anni sunt integra illius præcepti materia. Ergo, inquit, toties confiteri debemus, quoties letaliter delinquimus. Ineptæ est confectio. Solum enim admissis omnia totius anni peccata confiteri, sive unæ, sive plurimas confessionibus. Hinc relicto quod inquit Cardinalis Lugo disp. xv. sec. 7. num. 160. videlicet eum qui semel intra annum confessus est peccata venialia, & mortale dubium, si incidat ante finem anni in peccatum mortale certum, non teneri ad novam confessionem, ut præcepto satisfaciat. Quoniam, licet peccatum dubium sit materia necessaria confessionis; contemptum tamen non est quod sit materia sufficiens pro præcepti observantia, quando adest materia certa. Præceptum confessionis comprehendit integrum anni spatium. Si intra annum materia certa adest, qua illud impleri valeat; non video cur sola materia dubia impleri possit. Peccata enim venialia, que simul cum dubia culpa subiciuntur clavibus, licet contentant ad confitendum materiam certam confessionis; ob illa tamen equantur ad observantiam præcepti annuæ confessionis. Quare in præxi, non modo ratione communionis paschalis, sed etiam ut præceptum tuto impleretur, præstatur fidelem ad confessionem peccata mortalis certi, intra annum committi, ego obligarem.

X. Quæst. VI. An qui, adhibita sufficienti diligentia, confiteatur omnia peccata qua memorie occurrunt, si post confessionem aliquot peccata oblitæ recordetur, teneatur illud, antequam elabatur annus, confiteri? Respon-

a quo absolutioem obtineant. Quando itaque defectus est solum ex parte Sacerdotis, si deus bona fide operantes exculantur tum a culpa, tum a peccato; sed non liberantur a debito impleto præceptum, fraude, seu defectu detecto.

CAPUT V.

De iis qui huic præcepto subiecti sunt. Et de casibus quibus quandoque fidelis aliqui ad obsequantiam istius præcepti exonerari queant.

I. TAM sub initium discretationis dictum est, omnes homines baptizatos, non modo catholicos, sed etiam hæreticos, teneri ad præceptum confessionis. Expendendum nunc breviter superest, qua ratione Catholici ipso implere hoc præceptum adhibeantur. Aliquod enim facilius negotium Theologice clausula illa Lateranensis Concilii: *Omnes utriusque sexus fideles, cum ad annos discretæ rationis pervenerint, omnino peccata sua, saltem semel in anno, confiteantur.* Alii liquidum volunt, tunc censendo esse pueros ad annos discretæ rationis pervenisse, cum annum attingunt pubertatis, nempe 14, neque ante hunc annum ad confessionem antea præceptum adhiberi. Hæc opinio communiter reprobat. Alii, quos inter D. Antoninus II. Part. III. IX. cap. VIII. 2. 3. fuliunt, pueros cunctos decimum huius ætatis annum obsequantiam istius præcepti subiectos esse. Sed communis sententia docet, pueros, cum primum illis assurgit rationis lumen, ad hoc præceptum teneri: quod contingere circa septennium communiter solet. Quod, si ante septennium ratione perierint? Negant Caspolarum tract. III. disp. I. p. 107. 2. §. 2. m. 3. Diana II. Part. tract. III. ref. 52. & alii, eos ad annuam confessionis præceptum adstringi. Sed communis, & vera opinio docet, pueros, statim ac obtinuerint rationis ulum ad peccandum mortaliter, illius legis obligatione contingi. Et quemadmodum, si tardius septennium lux rationis illis splendat, solum post septennium, & aliquando post octennium, confiteri tenentur; ita si lux illa septennium præveniat, ante septennium pueri confiteri debent. Quamquam, ut id quod magis praxi inferri dicam, frequentius post septennium, ne dicam octennium, quam ante, illis ritibus in pueris contingat. Aliquando pueri lumen sufficientem habent ad peccandum, locus ad penitendum: facilius namque est cogi-

torum turpitudinis, & malitiae, que naturali veritatem adversari, quam notitia gravitatis divine offensæ, doloris supernaturalis, & necessarij propositi pro vera confessione. Quare puerorum Confessarii primum omnium summa sint patientia instrudi oportet, atque caritate ardentes, & dexteritate præditi. Primo est varis tum interrogatorijs, tum responsionibus deprehendere student, num pueri revera cognoscant leſerit peccata, & quid sit Deum graviter offendere. Quia habita cognitione, super peccato mortali debita eos instruere debent, ob illorum oculos æternæ gloria privationem, atque inferni atrocitæ tormenta exponendo. Si indolis ingenus, & ad bonum propensior illos deprehenderit, poterit absolutioem beneficium illis imperari; secus vero, si fuerint vel tardioris mentis, vel nature vicijs, & in malum propensior. Sed pro illis maiorem adhibeant Confessarii diligentiam necesse est, eos sæpius interrogando, instruendo, absolutioem differendo. Eos tamen de dilatione absolutioem admovent, quotidianum exercitium alicuius devotionis erga B. Virginem, Angelum Custodem, Sanctumque, cuius præterit nomen, imponant. In his Christianissimi officio eos exercere curent, & quamvis, qua adhortationibus continentur in timore Domini eos instruere, atque in eorum mente defigere, in hunc locum finem creatos, redemptorque fuisse, ut paradisi insequantur, evitentque infernum. Improbum, molestumque laborem desinat delictis, & lectura sine præmit finem quod cuiusdam Confessarii paratum a Deo est, quandoquidem est optima puerorum disciplina magister mundi pendet reformatio; providere eorumdem instructio magni moris res est.

II. Quæst. I. An senes octogennarii ætatis confessionis præcepto subiecti sint? Resp. Non dubito quin lector speretia contracturæ sit, dum hoc quædam expolium legitur; sed certus quosum fiam, maiori cum indignatione eum lecturam causam cor illud ergo discutendum propolium. D. Didacus de Narbona latus non obicium normis, in libro de statu hominis an annuam octogennarium quæst. IV. numer. 2. pag. 682. negat vique octogennario præcepto confessionis, alitque ecclesiasticis mandatis subiectos esse. Relata liquidem opinione, adfirmare eodem legis ecclesiasticis constrinxi, illam resistit, tuamque contrariam firmat his verbis. *Ne-*

non tamen contrarium, non solum probabilis, sed certius iuris videtur. Ideoque tenendum præstare, sententiam illam, utpote octogennario, que fere semper ita homines singulares, & rationis reddidit experies, ut nihil a pueris differre videatur, veluti hoc eodem anno pluribus ostendimus, ab omnibus, & quibusque tam ecclesiasticis, quam divinis legibus eos immunes reddere. Et ratio est, quoniam eisdem ætatis senes infantem pueri sunt. Ita Hippocrates, ut refert Alphonsus a Ruzibus in Medicina Medicorum insipient. luminar. 2. fol. 65. Ludovicus Viterbi Lib. II. de amia, & alii a motu rati-
onis q. proxime antecedenti: quibus addo-
de sunt que in antedictum rem adducit Sola-
seus de privilegij miserab. personat. quæst.
XXVII. num. 11. Ergo, cum pueri ante se-
ptennium huius legitibus sint soluti, veluti supra
num. 7. comprobavimus, etiam octogennarii
liberi confundi erunt. . . . Cuius simile
est, quod scripsit Hostiensis in Summa §.
Quando continentium in principio, & post
eum Stephanus Caieta in repetit. c. Ad li-
mita §. 5. num. 107. Palaeus Rubens in cap.
Omnis utriusque sexus, verbo Postquam ad
annos discretationis, de pen. & remiss. festi-
cit ita senes, qui iam discretione rationis, se-
pennario octogennarii esse soluti, nec præ-
cepto annuæ confessionis, aut satisfactionis En-
chiridite in Pædagogia tenent, eo nimirum quod
supra diximus, quia in eis eadem capacitas
deficiente, ac in parvulis, mittat:
igitur, quemadmodum isti a quocumque ec-
clesiastico præcepto hac ratione reperiuntur im-
munes, sic & illi esse debentur. Hactenus
Narbona, qui, dum hac scribebat, fue-
rit oportet ex illis senibus vicijs, & de-
pontans, qui non causa ætatis, sed in-
firmittas, aliquando rationis oculum pa-
tuitur.

III. Hæc Narbonæ opinio proflus impro-
babilis (ne modestius quam conditio assue-
scerit, loquar) est. Quod aliquando homines
octogennarii rationi experies fieri possunt ob
aliquam infirmitatem, quemadmodum &
sexagenarii, quinquagenarii, aut quadra-
genarii, nemo inhiat ierit. At quod æ-
tatis octogennaria lumen rationis extinguat,
vel ita obnuat, ut a præceptis Ecclesiæ,
tamto & a divinis legibus eisdem ætatis
senes absolvat, nemo inhiat ierit. Nec
Hostiensis a Narbona laudatus afferit,
octogennarios senes a confessionis præcepto,
sed a ieiunij lege solutos esse; quos expresse
adfirmat, confessionis lege eos teneri. In-

quit enim loco citato. Item confitendum
est tempore pueritæ. . . . Item & tempore
senectutis: in quo casu, si est in ætate
decepta, scilicet ultra senium iam processit,
post post hoc annos, alleviari debet ieiunij,
& quadrati orationibus. . . . Quid, si sit in
senes, quod omni discretione caritatis? Dic
sicut de populo & furioso. Hostiensis ergo
asserit, eos lenes duntaxat qui, ut iunio-
li, mentis lumen amittunt, levis non
gratum octoginta annorum rationis lumen
ita obnuat, ut auster debetur observandi
leges ecclesiasticas, & divinas, sicut de-
fendit Narbona. Cum itaque manifestissi-
ma experientia compertum, exploratumque
sit, lenes octogennarios, non modo rationis
ultra potiri, sed & prudentia, atque discre-
tione præditos communiter esse, plus mi-
nute, prout magis vel minus in virili era-
te ingenio abundantur: conquirerit, eodem
observatioem legis tum divinarum, tum
ecclesiasticæ subiectos esse; pigetque in re
certissima amplius immorari.

IV. Quæst. II. An senes post facta huius
annuæ confessionis præcepto absolvi sint? Resp.
Negant aliqui, nempe Ricardus in II. dist.
Negant alij, nempe Ricardus in II. dist.
art. 2. quæst. 4. ad 5. Navarrus de Ludo-
vicus de S. Iuvan. quæst. 4. de Conf. art. 6. dub.
2. quia cum Pontifex fit supra Concilium
Concilij lege non obstringitur. Quæ ratio
nulla est, quia, licet summus Pontifex fit
Concilio superior, non inde tamen inferatur
a legis obligatione cum liberum esse; sed
losum conquirerit eum subiectum non esse
potestati cogenti. Obligatur itaque summus
Pontifex legem, five in Concilio, five a se
extra Concilium latam, observare secundum
viam dirigentem, non per potestatem cogentem;
ut peroptime asserit S. Thomas 1. 2. quæst.
xxvi. art. 5. ad 3. Principi dicitur esse
solutus a legi, quantum ad vim cogentem
est. . . . Sed quantum ad vim directivam
legis Principi subditur legi propria voluntate,
secundum quod dicitur. . . . Patere legem,
quam ipse vult. D. Thomas sententiam
communiter defendunt Theologi, Suarez
disp. xxxvi. art. 1. sec. 2. numer. 6. Co-
varruvius in cap. Alia Mater, l. P. cap.
1. §. 5. Bonaccia Disp. 111. quæst. v. sec.
2. p. 107. 4. num. 4. Lugo disp. xv. numer.
142. Azorius Lib. VII. cap. XXX. Becanus
cap. xxxvi. de pen. quæst. 111. Valquez d.
xc. artic. 1. dub. 5. numer. 12. & alij plu-
tissimi.

V. Quæst.

V. Quæst. III. An præter præceptionem confessionem in cap. Utriusque sexus etc. deit alia lex qua obligat ad secretam peccatorum confessionem? Resp. Nullum aliud præceptum reperitur præter illud quod explicimus, obligans omnes fideles ad continentiam peccata pliquam semel in anno. Duo duntaxat dantur iura, quæ confessiones religiosorum perſonarum spectant. Primum est in Clementina 1. Ne in aget, ubi præcipitur ut Religiosi sancti Benedicli singulis mensibus confitentur. In controversiam vocant Theologi, num sit soli Religiosi præfata legi subſcribuntur qui conscientiam habent alicuius peccati mortalis, an vero etiam alii qui nonnulli venialium peccatorum rei sunt. Primum sententiam defendunt Soto in W. dist. xviii. quæst. 1. artic. 3. Paludanus dist. xvii. quæst. xi. artic. 4. Diana dist. VIII. tract. 1. resol. xvi. Leander tract. v. dist. xii. quæst. xlix. & alii apud eundem. Secundam propugnant Caietanus Tom. 1. epist. iii. v. quæst. 1. Canus reſol. de penit. part. v. Navarrus in cap. Placuit de penit. dist. vi. numer. 122. Layman tract. vi. capit. v. Nugens in addit. quæst. vi. artic. 5. dist. 7. Suarez dist. xxvii. facta 5. numer. 7. Valquez quæst. xv. artic. 2. dub. 3. Henricus Lib. 1. de penit. capit. xv. numer. 10. Grandæus tract. ii. dist. ix. numer. 21. Hanc secundam non probabiliter reputamus. Quoniam verisimile minime est Pontificem præsumpsisse Religiosis illo singulari mensibus peccatorum mortaliter. Sed legem tibi pro monastica disciplina reformatione, seu conservatione. Et licet pro christiana disciplina semel in anno Ecclesia demittit etia fidelibus confessionem peragendam; sic pro monastica disciplina semel singulari mensibus Monachos confiteri debere, Pontifex solenniter decrevit. Id autem discriminis intercedit, quod et cap. Utriusque sexus obligantur fideles directe ad mortaliu peccatorum confessionem; Monachi vero, qui statum perfectionis profectur, confiteri tenentur leves culpas, a quibus nemo mundus eximit, singulis mensibus. Quæ interpretatio consentanea est aliis plurimis statutis sacrorum Ordinum in quibus præcipitur ut Religiosi vel singulis hebdomadibus, vel bis in mente confitentur.

VI. Quæst. IV. An hæc lex Clementina obliget præfatos Monachos ad confessionem venialium sub mortali? Resp. Leander pro affirmante sententia recenset loco laudato quæst.

xlx. Canum reſol. de penit. part. v. Caietanum Tom. 1. epist. Suarez dist. xxvii. sec. 5. & alios. Canus conceptis verbis oppositum scribit, inquit, eam Clementinam obligare quidem Monachos ad mensuram confessionem venialium, non tamen sub mortali; ut patet ex pena subiecta, que non adeo gravis est. Idem sentit Caietanus. Et Suarez, quamquam asserat, colligendam non esse obligationis gravitatem ex gravitate peccæ, sed ex legis materia, quod verum est; non tamen statui legem hæc obligare sub mortali; sed concludit hoc pendere ex instituto, & consuetudine talis Religionis: quod etiam verisimile est. Quia neque ad mortalia verisimile vi præfata Clementine sub gravi peccato Monachos teneri, sed ad summum sub veniali, communis sententia docet. Et reipſa ex consuetudine Religionis Benedictinæ constitutio Clementina non obligat sub mortali; neque extenditur ad alias Religiones.

VII. Quæst. V. An aliud ius reperitur obligans Religiosos ad confessionem frequentem? Resp. Alterum ius indicatum est in Tridentino sess. xxv. cap. 2. de Regularibus, ubi admoventur Sanctimonialia, ut singulis mensibus ad penitentiae sacramentum accedant. Quod tamen lex absolute non est; sed gravis, & pia adhortatio. Admoventur, inquit Synodus, Sanctimonialia, ut saltem semel singulis mensibus confessionem peccatorum faciant, & sacrosanctam Eucharistiam suscipiant.

VIII. Quæst. VI. Quomodo sint casus ad istius præcepti observantia excusantes? Resp. Plures occurrere causas possunt, quæ aliquos fideles excusant ab executione huius præcepti. Et in primis plañum est impositum physicam excusare, quando videlicet Confessarius, quacumque adhibita diligentia, haberi non possit. Quia non solum physica, sed etiam moralis impotentia excusare potest, ut quando nonnulli post longam iter Confessarius haberi nequeunt. Quando autem reputanda sit moralis impotentia, & quænam difficultas, quodvis iter sufficere ad continentiam mortalem impotentiam huiusmodi, communiter Auctores dicunt, id iudicio prudentis viri decernendum esse. Et hæc non una pro omnibus regula statui potest. Nam ite enius & alterius die excusabit hominem sanum, & roburatum, etiam si pedes, multo minus si equo insidens, illud peragere deberet: excusabit vero mulierem, puellam, hominemque debilem, alicuique similes. Quo

re iux-

re iuxta perſonarum diversitatem prudens Confessarius iudicium terre debet.

IX. Quæst. VII. An grave periculum fame, honoris, vel temporales detrimentis excuset ab istius præcepti observantia? Resp. Si tibi, vel alteri ex tua confessione imminere notabile datum honoris, vitæ, aut forniculæ salutis non obligat. Raro tamen id accidere potest. Advertendum hic est, quod si periculum foret in manifestatione unius, vel alterius peccati, secus in manifestatione aliorum, illa occultanda, hæc manifestanda forent, & dimidiata confessio esset peragenda, ut suffus suo loco dicitur. Si vero quis nulla mortalia, præter ea quorum manifestatio periculi plena esset, haberet; posse venialia confiteri iuxta ea que supra dicta sunt. Rerius animadvertas, velim, illud detrimentum fame, vel honoris, quod ut fabres apud Confessarium audientem crimina, in que præter opinionem quam de te conceperat, lapsus es, non te excusare ab observantia huius præcepti.

X. Quæst. VIII. An fidelis qui idiam ignorat Sacrosancti Confessarii tenetur per interpretem confiteri, ut implet præceptum omnia confessionis? Resp. Omnes Theologi docent, præceptum Ecclesie non obligare cum tanto rigore, ut quis debeat per interpretem confiteri. Idque evincunt ex ipso cap. Utriusque sexus, cuius sunt verba: Omnis fidelis tenetur solus confiteri peccata sua proprio Sacerdoti. Illud vocabulum solus interpretem excusabit. Difficultas solum penes Theologos est, an quis tenetur confiteri per interpretem, ut satisfaciatur præcepto de vino confessionis ultra mortis articulum, in articulo mortis. Et quo ad primum difficultatis partem, Sylvester verb. Confess. 1. quæst. xv. Archiepiscopus, & alii apud eundem. Xylivm sustinent, etiam extra mortis articulum teneri fideles ad confessionem per interpretem, ut divinum impleant præceptum. Leander tract. v. dist. vi. quæst. ix. laudat pro hæc sententia etiam Canum reſol. de penit. part. vi. ubi conceptis verbis oppositum docet: air enim: In reſiquis vero eventibus, etiam cum iuxta divinum confessio est in præcepto, excusare sine periculo possumus, neminem obligari ad confessionem peccatorum per interpretem. Communissima est Theologorum opinio, extra mortis articulum neminem unquam obligari ad confessionem per interpretem, etiam cum divinum confitentis

præceptum urgeat. Eam defendunt Caietanus verb. Confess. cond. xi. Soto dist. xxviii. quæ. ii. artic. 6. Petrus Soto lect. xi. Medina quæst. x. Valquez quæst. xci. art. 3. dub. 3. Bonacina dist. v. quæst. xv. lect. ii. punct. 2. §. 2. numer. 22. Hurtado dist. xviii. dist. 2. Diana, Villalobos, Layman, Palanus, Salvanicentis, & alii communiter. Contrariam sententiam docet S. Thomas in Supplement. quæst. xxi. artic. 3. ad 2. Dicoendum, quod in eo qui usum lingue non habet, sicut est mutus, vel qui est alterius lingue, sufficit quod per scriptum, aut per autum, aut per interpretem confiteatur: quia non excusatur ab homine pliquam possit; quancvis homo non possit, vel debeat baptismum accipere nisi in aqua, que est univo ab exteriori, & nobis ab alio exhibetur. Sed istius confessionis est ab intra, & a nobis. Et ideo, quando non possumus uno modo debeat, secundum quod possumus, confiteri. Allegit itaque Angelicus, quod non solum possumus, sed etiam quod debeamus meliori quo fieri potest, modo confiteri. Naque affectionem suam ad mortis articulum limitat; sed absolute loquitur. Nec propter illos aboluta doctrina applicanda est eventibus, prout rationabile videbitur. Rationi autem satis contentaneum apparet in gravi periculo vitæ, vel aliâ spirituali necessitate urgente, ut si per plures annos quis confiteri minime potuisset, & ex illa criminum multitudine pressus foret, medicinæ sacramentali summpere indigeret: rationi, inquam, contentaneum videtur, hunc Christianum debere, seu teneri, meliori quo potest modo confiteri, & consequenter etiam per interpretem confessionem peragere, ut animæ lux indigne verum vulneribus sanitate consistat, eamque pessime incolumitati restituat. Hic Christianus pro contritionem, inquit, animæ lux sanare non valet. Id fieri posse, quis ibi infidelis? Ad contritio illa, caritatis ardore vitans, necessaria ad culpam abolitionem, animæque sanctificationem eorum est peculiaris, ad quod assequendum difficillime peccatores perveniunt. Quæ de causa laudari Auctores attritionem, ex solo timore inferni conceptam, sufficere cum sacramento volunt. Summam difficultatem, non modo contritionis perfectæ, sed etiam imperfectæ, que actualem saltem incertam caritatem adiutam habeat, opponere non desistant. Cur nunc adeo faciliem hæc producat contritionem? Si enim secundum sacre Scripturæ regulas loquendum nobis est, Deus dona sua

illis

illis non imparator qui ea que viribus suis efficere possunt, reipia non prestant. Potest peccator per interpretem confiteri; licet cum non levi robore, & difficultate. Qua ergo ratione ab hac confessione liberandus est? Quia lex confessionis cum tanto incommodo non obligat? Ad hoc ipsum est quod vocatur in controversiam. S. Thomas aliter, legem confessionis ad id obligat; ratio quoque suadere videtur. Ceterum, quia maior pars Theologorum oppositum docet; & ex alia parte ratio valida non occurrat; ideo a certa sententia abstinemus; solumque consilium, standum esse Div. Thomæ doctrinæ, quam quisque sua salutis magnopere cupido executioni, ut ego quidem arbitror, occasione data, certo demandaret. Ut tamen quod sentio ipse, clarius dicam, ego a precepto annuæ confessionis exculatorem eam qui acquirit nisi per interpretem confiteri; minime vero exculatorem a divino precepto. Quare Sacerdotem celebratissimum, & in peccato mortali existentem, ad confessionem per interpretem obligarem. Rationem iam iam assignabo.

XI. Quid porro de Christiano peccatore in mortis articulo constituto dicendum? Ciceronem, Senecam, Gallopalum, Diacallum, Antonium a Spiritu sancto, Gabrielem a sancto Vincentio, Leander, Ledesma, & alii docent, neque morte imminente, vi precepti, sive ecclesiastici, sive divini, Christianum adhibendum esse ad confessionem per interpretem. Suarez *disp. xxxvi. sect. 8.* hanc opinionem vocat præcise problemam; atque quemquam raro posse eam sequi; oppositam vero speculativè veriorum, valdeque probabiliem appellat. Subdit postea, quemquam tum ex lege penitentis, ut Deo largiatur, tum ex debito caritatis, ut consilium sui salutis, ad talem confessionem per interpretem adhibeant. Quam sententiam duobus temperat regulis. Quam probabilem habet existimationem de sua vera contritione, excusati poterit ab obligatione consistendi per interpretem; quia talis confessio non videtur moraliter necessaria ad salutem. Si autem dubius foret de contritione sua, tunc teneretur confiteri etiam per interpretem; sed hoc in casu posset ea solum peccata confiteri que cum minori sua infamia manifestare valerent; neque enim integritas materialis confessionis necessaria esset. Ad integritatem materialem quod attinet, nulla est difficultas. Doctrinam Suarez adoptant etiam Salmanticenses *tract. vi. cap. vii. punct. 2. numer. 20. Et 21.*

XII. Tam sententia que statuit, non teneretur peccatorem, in mortis articulo constitutum, confiteri per interpretem, quam doctrina Suarez, nullo modo mihi probatur. Et ut a doctrina quam tradidit fori debito obsequio, ea mihi falsa videtur. Lex penitentis, & caritatis tenetur Christianus etiam per interpretem confiteri; absolvitur vero ab hac lege, si probabiliter putet se esse contritum? Etiam in mortis articulo; etiam in his que necessaria sunt absolute, & ut dicitur, necessitate mediæ, probabilitas suffragatur? Anne fieri potest ut homo, peccati mortalis conscius, salutem allequatur sine contritione vera, que reipia talis sit? Nemo hoc dixerit. Porro qui probabilem solum existimationem habet de sua contritione, reipia decipi potest. Nec contritio existimata, nec iudicium probabile de contritione ad justificationem sufficit; sed necessaria est contritio in re, & ut dicitur, in effecta. Nemo enim dixerit, posse quempiam per solum contritionem existimatum, absque sacramento, mortalium peccatorum lodes elinere. Probabile ergo iudicium de corda contrito in articulo mortis a debito confessionis absolvere nequit. Ex alia parte iudicium moraliter certum de eadem contritione difficillimum esse, in homine potissimum gravibus culpis obnoxio, nemo non videt. Consequitur ergo necessariam esse confessionem per interpretem in tali eventu. Et hæc dicta sunt contra probabilem contritionem, quam absque confessione per interpretem sufficere, Suarez, & alii potissimum docent.

XIII. Ut vero expendamus sententiam que proponitur, neque in mortis articulo vi precepti divini quempiam teneri ad confessionem per interpretem; teneri vero subditam legem caritatis erga se ipsum, quatenus quisque obligatur reconciliari Deo, ne periculo æternæ damnationis se se exponat; ut inquam, sententiam hanc expendamus, in primis quaerimus, quo fundamento asserant Auctores illi, preceptum divinum non obligare ad confessionem per interpretem; ad eam vero obligare legem caritatis erga seipsum. Fortale quia divina lex cum nostre salutis detrimento non obligat? Sed cur lex præcipit caritatis cum fame ejusdem detrimento obligat? Verum hæc obiter dicta sint; & ad id quod caput est, accedamus. Atque primum omnium candidè fateor, magis mihi ponderis esse auctoritatem tot Theologorum qui

qui negant, necessariam, esse confessionem per interpretem, sive vitæ tempore, ut impleatur preceptum divinum, sine in articulo mortis, modo supra explicato. Sed eadem innegitate fateor, rationem quam, ut id evincant, asserunt, mihi non probam, quam nimis valde exilium mihi vident. Nam ut ratio eorum ratio detrimento famæ, quod confessionem per interpretem consequitur, innoxia sit. Nihil enim aliud obiciunt, nisi quod lex divina non obligat cum detrimento famæ, honoris, aliorumque bonorum.

XIV. Preceptum divinum non obligare ad confessionem cum gravi detrimento, quod extrinsecus timetur, ipse concedo. Nego vero, necumque negabit omnis prudens, qui experientiam quotidianam consuluerit, tale detrimento occurrere in confessione per interpretem. Quod ut clarius constet, statuendum est tanquam extra aleam dispensationis positum, aliquid famæ detrimento subeundum esse in confessione, quocumque modo fiat, sive per interpretem, sive directe in aures Sacerdotis. Id solum discrimen est, quod, si Confessori proxima peccata pandatur, penes eum, si per interpretem manifestatur, penes duos, cuiusdam famæ ictura fit. Nam uterque sigillo obstringitur. Et quamquam Confessarius penarum quoque metus, & sacramentali vinculo eo obligatum habeat; nihilominus tamen etiam interpres gravissimo naturali sigillo ligatur; quod naturale sigillum tantam vim habet penes viros probos, quantum penes Confessarios sigillum sacrum; neque prudenter timeri potest interpretem re-revelaturum peccata que hæc via cognoverit. Præterquamquod peccatorum valde enorme, vel contra bonum publicum vel aliud simile, retineri tantis temporibus possent; neque enim necessariam asserimus in hoc casu integritatem confessionis materialem. Accedit quod mundus universus sciet Confessarium, fra & interpretem, qui peccata hic cognita prodere, tanquam infamiam, scelus, & sedisragum execraretur, atque terra marique exterminandum decerneret. Ex quibus colligitur, famæ detrimento, cui obnoxia est confessio per interpretem, non aliud esse nisi quod peccata, que aliqui debent esse nota uni, sint nota duobus. Hoc est totum illud damnum, hoc integrum detrimento, quod tanto verborum apparatu exaggeratur, amplificaturque. Hoc autem detrimento tantum minime est, ut a confessione per interpretem excusare, quemad-

modum ego quidem arbitror, valeat. Quoniam, admissio debito confessionis facienda Sacerdoti, parum refert quod uni, vel duobus peccata manifestentur. Quod ipsa immutata, & quotidiana experientia comprobant est. Nonne homines Confessarios palim perstruant, & modo uni, modo alteri confitentur? Hæc per confessionem manifestant uni Sacerdoti omnia peccata que memorie occurrunt; crassina die peccata obliu, quorumve recordantur, per reconciliationem, ut vocant, alteri Sacerdoti resulant. Nec in mentem illis venit quod famæ proprie icturam inducat hæc peccatorum horum manifestatio, duobus aut tribus Confessoribus facta. Quid plura? Aliquis in mortis articulo constitutus, aut etiam extra mortis periculum, ut impleatur divinum confessionis preceptum, confiteri sua peccata Sacerdoti. Hic viæ media confessione audita, repentina morte occumbit. Adhæc alter Confessor. Nonne huic manifestata sunt peccata omnia? Quin, si & ille, quemadmodum prius, e vivis decederet, tertio Confessorio manifestanda forent crimina eadem. Quod confirmatur in eo qui peccata reclusi reus est, quive a Superiori licentiam petere hand potest consistendi inferiori, quin duobus innoteat, nempe Episcopo, & Confessori; & tamen non precepta si ab onere consistendi liberatur. Et quamvis hæc licentia per Confessarium peti solet; nihilominus Confessarius ad id non tenetur, & libere hoc petitionis onus respouere valeat. Quia si absolute loquamur, intentio Ecclesie relevantis est ut præsentem ipse adeat Superiorem, & ita fieri deberet. Possent etiam penitens ipsi Superiori sua confiteri peccata, & Superior deberet eum audire. Sed passim propter occupationes, & negotia, analogæ causas, ad inferiores Confessarios illius restrictum. Tandem in mortis articulo quilibet Sacerdos potestatem habet absolvendi moribundum ad omnibus peccatis relevantis etiam Papæ, onere tamen imposito postea sistenti se Superiori pro obtemperanda absoluteione a censuris reservatis. Quod etiam fit sæpius extra mortis articulum, cum quis velit celebrare, vel Eucharistiam fumere debet. Ipsa ergo manifestata experientia constat, passim Christianos manifestare debos, & pluribus Confessariis sua crimina, que uni manifestanda essent. Quamquam libere sæpius faciant; atque quandoque occurrunt, & occurrere non infrequenter solent, in quibus necessa-

cessario tenentur pluribus Confessariis peccata sua pandere.

XV. Hæc fœsus disputata sunt, ut palam fiet, incommodum illud manifestandi duobus propria peccata, non esse, ætenta experientia, & communi estimatio- ne, adeo grave, ut exaltare possit a di- vino confessionis præcepto, potissimum in mortis articulo. Esi dubio procul aliqd incommodum confiteri per interpretem. Quis concedat, plus quiddam incommodi alteræ manifestationis peccati, interpreti faciendæ, & confessori, quam duobus Confessariis: quia interpret extrinsecus le habet ad confessionem. At subdo, hoc inanis incommodum compensari latius per retentionem alicuius peccati peculiaris infamæ & malitiæ, quam in confessione per interpretem licitam esse concedimus: scilicet vero in confessione directæ sacerdoti facta. Absque sustinendo igitur amplificat, exaggeratque adversarij detrimentum famæ, & honoris in confessione per interpretem: cum revera & absolute, & iuxta experientiam, comminatioque excommunicationis levo sit, vel non adeo grave, ut ab observantia divini præcepti eximere queat. Quare, licet verum sit, grave damnum vitæ, famæ, honorumque fortune exulare a præcepto divino confessionis, etiam Sacerdoti facti, ab eodem præcepto exulare pariter confessionem per interpretem: quia saltem est eiusmodi confessionem simile grave damnum inducere.

XVI. Rationes quas hinc indeque produimus, nisi me omnia fallunt, satis ostendunt, veram esse S. Thomæ sententiam, a qua non modo extraneæ, sed etiam do- melicæ recedunt. Resolvit S. Doctor loco laudato, confessionem faciendam esse etiam per interpretem, quia, quando vero possimus non modo, debemus, servando quod possimus, confiteri: quoniam præceptum confessionis, potissimum cum quis ad communionem, vel Missam celebrandam accedere debet, & animam habet gravi crimine inquinatam, maximi momenti res est. Si periculum profanandi sacramenti nisi a- nimæ celebrantis, vel communionis per confessionem munderet, & periculum ladan- dæ famæ per talem confessionem invicem compararet; quique prædicit, & plus iudicabit gravissimum illud, leve illud. Concludo igitur, necessariam esse confes- sionem per interpretem iure tum divino, tum

naturali omnibus in articulo mortis constitu- tis. Deinde subdo, necessariam eam esse, quoniam præceptum divinum implendum est, dummodo adit. Interpretes, prædicit, & gratia, de quo nulla prudens suspicio haberi resolutionis, seu naturalis sigilli fractionis, possit. Adde, in eiusmodi confessionibus per interpretem reticere posse, occasione dæ- dæ, aliqd peccatum enorme, & peculiari- ter infamæ. Postquam habenda est per- sonarum ratio. Communiter homines, licetissime peccata sua aliis communicant. Cur, amabo te, exalabuntur illi a confessione per interpretem, quando præceptum divinum servandum sit? Sunt alij qui pec- catori habere, & verecundia sustinentur in manifestatione suorum criminum. Illi o- mittere possunt ea peccata quorum mani- festatio singularem infamiam infert. De- inde cur in his eventibus urgere non de- bet ratio quam sacra Tridentina Synodus profert, ut adhiberi animos integros ad confessionem sequendam? *Ita vero huic- modi confessionis difficultas, ex peccato de- tegendi veracundia gravis quædam vitæ pos- teri, nisi sit tantique communis, & consp- lantibus servaretur, qua omnibus digne ad- he sit sacramentum accidentibus, per absolutio- nem, certissime conferuntur:* lex. xiv. cap. v.

XVII. Obicitur, Valquez loco supra laudato, Si ad implendum præceptum di- vinum esset necessaria confessio per inter- pretem, necessaria quoque esset ad obser- vandum præceptum ecclesiasticum: quoniam præceptum ecclesiasticum est determinatio præcepti divini, seu temporis designatio, in quo præceptum divinum obligare decla- ravit Ecclesia. Resp. Consequenter negat- ur. Utique præceptum ecclesiasticum in- tris divini determinatio est. Ergo tantæ obligationis est præceptum Ecclesiæ, quan- tum est præceptum divinum. Illatio mani- feste falsa est. Habemus enim fundamentum prædicitur prædicendi, Ecclesiam non obligare ad præcepti observantiam cum tan- to onere. Quod fundamentum deest in ob- servantia divini præcepti obedientis, sancta sancte tractanda esse. Adde, quod Eccle- sia expresse videtur excipere confessionem per interpretem, dum præcipit ut penitentis singulis annis solas proprio Sacerdoti con- fiteatur. Quamquam, ut candidè fatear, præfata particula solas non est penes me- ranti ponderis, ut ob illam solam exclu- denda sit confessio per interpretem. Nam idcirco opposita videtur illa particula, quia

con-

communiter homines, non per alios, sed soli sua peccata continentur. Tandem, ut plenissime meam sententiam promam, ut dico eos qui nulla, aut levi verecundia suslan- duntur in manifestandis per interpretem propriis peccatis, teneri per interpretem con- fiteri, ut præceptum ecclesiasticum annuæ confessionis impleant. Non me fugit, Theo- losorum neminem hanc meam docere opi- nionem. Sed neque rationem teneo cur ali- quis possit eam impugner. Nam ideo di- cimus, præceptum Ecclesiæ non adstringere ad confessionem per interpretem, quia huic- modi confessio grave & peculiare incom- modum affert. Ergo admittit hypotheti quod plures nullum peculiare incommodum, præ- ter illud quod cuique confessioni adnexum est, experientur; quia ratione ab observan- tia præcepti liberi illi erunt? Nomen substa- tantia, remaneat affectus? Nunc- ne impedimento remoto, les obligat? Hanc- lane regulam servamus in illorum Eccle- siæ præceptum explanatione. Præceptum jejuniis non obligat fenes qui patiuntur pecu- liare incommodum ob imbecillam valetudi- nem; at obligat alios sanos, & robustos, qui peculiare incommodum non perferunt, ut graviores doctoresque Theologi docent. Cur prodigam in benignitate præsumere Ec- clesiæ debemus? Cur satis non erit ut cum illis benigna sit, & indulgens qui indulgentia ac dispensatione indigent? Anne eadem ratione infirmi, debiles, & sani regendi, ac curandi erunt?

XVIII. Obicitur a Tridentino sess. xiv. cap. v. declarari, præceptum divinum non ob- ligare ad confessionem publicam, quamquam utem esse eam substat; ergo vi præcepti divini minime obligatur ad confitendum peccata Sacerdoti alio audiente. Resp. Consequen- tia falsa est. Synodus loquitur de confes- sione publica quæ coram omnibus alta voce fiat, quæve opposita directè est confessioni secretæ. Confessio in aërem interpretis fidelissimi, & naturali sigillo obstricti, nullo modo publica est, sed secretæ.

XIX. Obicitur 3. Si scirem Confessarium vel ut illi revelaturum mea peccata, non tenerer eidem confiteri. Ergo neque tener, quando alius præter Confessarium audire debet eadem peccata. Resp. Argumentum undique vacillat. Primum in articulo mor- tis, etiam cum tali scientia, lego carita- tis propter quemquam teneri ad confessio- nem publicam, docent adversarij ipsi, quando

moribundus dubius de contritione sua esset. Quare in tali periculo constitutus, quan- do aliud malum non timeret præter mani- festationem suorum peccatorum, alios soli- faciendum absque alio suo præiudicio, non exculatur a confessione: sicut non exculatur a confitendo peccato reservato Su- periori manifestando. Deinde aliud est quod Confessor revelet peccata penitentis etiam uni soli, cui ille voluerit; aliud est quod ipsemet penitens soligat interpretem fidelem, prudentem, sigillique gravissimo ligatum. Erudite hæc dicta sint in defensionem doctrinæ S. Th. & ut ego arbitror, veritatis.

XX. Quæst. IX. An qui non potest pro- pria voce confiteri, quia mutus est, teneatur confiteri per nuntios, vel scripturam? Resp. Multi negant, ut Navarrus in *Manu- al. cap. xi. num. 56.* Diana III. *Part. res. 138.* Sotus II. *dist. xviii.* Valen- tia Tom. II. *dist. vii. dist. xi. quæst. 1.* Villucius tract. viii. *num. 93.* Henricus Lib. III. *cap. xv.* Armilla, Angelus, Ledesma, Ricardus, Vega, & alii. Hi omnes negant, debitum esse confitendi per scripturam; quando penitens est mutus, vel Sacerdos surdus: quia, inquit, scrip- tura est publicum instrumentum; & qui scriptis peccata confitatur, periculo perden- di scriptum le se exponit. Nemo autem cum tantum periculo tenetur ad implendum præceptum annuæ confessionis. Immo alij qui excusant penitentem ab observantia præcepti divini ob descriptum periculum. Contraria sententia communis est, & vera: eamque docent D. Thomas in *Supplem. quæst. xxi. artic. 3.* ad Caietanum *verb. Conf. confit.* Sylvester *verb. Conf. xi. quæst. xv.* Ferrus Soto de *Conf. lect. xi.* Paludanus in *II. dist. quæst. xi.* Nungus in *addit. quæst. iv. art. 6. dist. 3.* Val- quez *quæst. xc. artic. 4. dub. 5.* Suarez *disp. xxxvi. sect. 6. num. 7.* Bonacina de *sacram. penit. dist. v. ser. 2. præst. tit. cum Dicaillio dist. vi. dub. 14. num. 240.* distinguunt & asserit, penitentem qui potest commode, & sine periculo per scripturam confiteri, ad eandem confessionem scriptam teneri; qui vero non potest, nisi cum periculo, & incommodo confiteri, a debito confessionis liberari. Huic doctrinæ subscribitur Salmanticensis *tract. vi. cap. vii. præst. 2. num. 17.* Verum Auctores illi non explicant quodnam periculum, ut incommodum satis fit ad excusandum penitentem ab onere confes-

nis annuo. Breviter ergo dicimus, quod si quis quando poenitentem potest propria voce confiteri, tenetur per vocem ad confessionem; ita, quando potest confiteri per scripturam, urgente precepto, ad confessionem scriptam adstringitur. Periculum quod allegat Bonacina, vel incommodum quod ex natura confessionis scripæ oritur, quia nimirum incommodum est scriptis peccata prodere, aut quia auctorem folio scripto est periculum amissionis, profecto nihil valet ad excusandam omissionem confessionis: tenetur enim lubre & scriptis incommodum, & onus custodiendi scripturam peccatorum, ut impleamus sive divina, sive ecclesiastica precepta. Si autem periculum extrinsecus timeretur, puta, quia Confessarius prævideretur abuturus scriptura, vel eadem scriptura ab aliis e manibus Confessarii surripienda metuitur; his in casibus poenitens ad confessionem non tenetur per scripturam; sicuti necque voce secreto confiteri adstringeretur ille qui prudenter prævideret Confessarium revelaturum peccata audita. Tenetur ergo Christianus mutis per notos, vel Confessori surdo per scripturam manifestare peccata sua, ut impleat preceptum sive ecclesiasticum, sive divinum. Plura alia in tractatu de sacramento poenitentiae, potissimum circa obligationem frequentandi confessionem, & num liceat confiteri Confessario dilanti per epistolas, disseremus.

CAPUT VI.

De panis impoſiti, ut qui annua confessionis preceptum non implet.

I Urandus in *IV. diſt. XVII. quæſt. XIV.* probabile esse cenſet, non poſſe Eccleſiam punire hoc delictum: quia eſt ita occultum, ut in Eccleſia ſero probari nequeat. Quam opinionem omnes ſere Theologi, ut ſaliam, reſciunt. Et ſalutiſſima ratio evidens eſt. Nam ſepe tranſgreſſio iſtius precepti evincitur poſſe in ipſo foro, ut cum homo in publico, & manifeſto concubinato perſiſtit, cum aliis publice, & continenter exercet. Inſuper poſſet Eccleſia attestationem exigere a fidelibus, & frequenter oſtendi poſſet, tale peccatorem ad nullum Confessarium acciſſe. Tandem, licet aliquando eſt deſecta probationis panis non poſſet eiſmodi tranſgreſſio, non hinc conſequeretur eandem

penam non poſſe deſecto iuriſdictionis. Poſſit ergo duplex poena diſtinguenda eſſe. Altera eſt que cenſuram indigit ipſo facto incurrendam abſque indiget ſententia: & hæc poena Eccleſia plene poſſet tranſgreſſores huius precepti: quoniam tranſgreſſio externa eſt, licet occulta; ut conſtat de hereti externali, ſed occulta, que in foro exteriori probari nequit. Altera poena eſt quam iudex, cauſa cognita, imponit: & hæc etiam poena multari poſſet iſtius violator: quia, licet non ſemper, frequenter tamen tranſgreſſio iſta, ut dictam eſt, probari valet.

II. Iove communi nulla poena, ipſo facto incurrenda, annua confessionis precepti tranſgreſſoribus impoſita eſt. Nam in cap. *Utriuſque ſexus ſolum præſcribitur ut tranſgreſſores arcantur ab iſta Eccleſia, & priuſquam eccleſiaſtica ſepultura.* Quorum poſitum executionem iudicis ſententia præcedere debet. In pluribus tamen diœceſibus Epilcopi ſententiam excommunicationis, ipſo facto abſque iudicis ſententia incurrendam, in tranſgreſſores vibrant.

III. Quæſt. I. *An incurrant hæc poenam excommunicationis qui utramque confessionis, & communionis, vel qui alterutrum tantum preceptum violant?* Reſp. Excommunicationis communiter qui utramque, vel alterutrum non impleverint. Et hæc ſententia communis eſt.

IV. Quæſt. II. *An qui facit confessionem occultam, incurrat hæc excommunicationis poenam?* Reſp. Sicuti per confessionem nullam nemo ſatisfacit Eccleſiæ precepto, ut ſupra probatum eſt; ita incurrit poenas ab Eccleſia impoſitas. Res ex ſe manifeſta eſt. Nam Eccleſia impoſuit poenas tranſgreſſoribus precepti. Qui facit confessionem nullam, reſpiſit tranſgreſſoribus preceptum. Ergo ſubiectus eſt poenis latis in tranſgreſſores precepti.

V. Quæſt. III. *An pauci imbuterent, non implentes preceptum annua confessionis, incurrant præſatas poenas?* Reſp. Affirmative reſpondent aliqui; ſed communiffima ſententia docet oppoſitum, nimirum pueros confessionem annuam omittentes, ante annum decimum quartum, vel duodecimum, neque excommunicationem incurrare, neque Eccleſiæ ingreſſu, neque eccleſiaſtica ſepultura privandos eſſe: quia Eccleſia nunquam conſuevit pueros delicta ſimilibus poenis plene. Si tamen in aliquibus diœceſibus impoſueretur hæc poena omnibus iſis qui poſt octavum annuum preceptum non impleverint, tunc

tunc & pauci poenam incurrerent. Sed, quando talis clauſula non apponitur, pauci excepti a poena intelligendi ſunt iuxta communem uſum.

VI. Quæſt. IV. *An meretricis, non implentes preceptum annua confessionis, incurrant excommunicationem ſynodalem, cæteris qui communis iuris panes?* Reſp. Leander tract. V. diſput. 121. quæſt. LVIII. defendit, meretricis non incurere diſtas poenas; & laudat pro hac ſua opinione Vivaldum, Zerola, Graſſium, Rodriguez, & alios: quia Eccleſia, inquit, permittit miſerum meretricis

com ſtatui; ideo non videtur dicendum, illas tam leuera poena poſſe uelle. Hæc ratio nulla eſt: quia plura permittit Eccleſia que impedire non poſſet. Quapropter proteritior eſt ſententia affirmatiua, ſcilicet meretricis ſubiectus eſſe huiſmodi poenis. Eam defendunt Vaſquez quæſt. XCII. art. 3. dub. 5. numer. 8. Fagundez numer. 11. Sa ſeſt. Excommuni. numer. 4. Lupo diſput. xv. ſeſt. 7. numer. 148. Ratio eſt manifeſta; quia lex generalis eſt, nulloſque a poenis, quas impoſuit, tranſgreſſores excipit. Cur ergo excipiendi meretricis?

DISSERTATIO II.

DE QUINTO ECCLESIE PRÆCEPTO,

nimirum

De ſacra communionis paſchali.

PRÆLOQUIUM.

HOC quintum & ultimum Eccleſiæ preceptum brevi manu tractabimus, eo quod in tractatu de ſacramento Eucharistiæ ex proſſo de ſumptione dominici corporis, quatenus diuino mandato præſcribitur, atque de illius frequenti uſu actum ſumus. Ea ſola duntaxat in præſentia diſſeremus que ad obſeruationem precepti eccleſiaſtici de annua paſchali communionis neceſſaria ſunt. Quandoquidem ſicut ſemel in anno conſiteri, ita ſemel in anno Paſchalis tempore Eccleſiam corpus Chriſti ſumere præcipit. Sub initium Eucharistiæ tanta erat fidelium pietas, & tanta dominici corporis fames, cuiusque ſacratiffimi languinis ſitis, ut opus minime fuerit illis ſponte carteribus cæcari addere. Decurrit temporis caritas deſeruit, pietas ceſſavit, Chriſtianorumque diſciplina ad extremum deuenit laxata. Quare octavo Eccleſiæ ſæculo, vel circiter illud tempus, neceſſe fuit ut Eccleſia ſuis mandatis fidelium oſtantiam, & ſoporem excitaret, eoſque ſuis preceptis ad communionem cogeret. Gratianus de confeſſat. diſt. 1. laudat decretalem eſſe ſummus Pontifex Fabiano, in qua ter in anno communionem tumore fidelibus præcipitur. Erradit omnes abſidant Fabiano Pontifici, qui tertio Eccleſiæ ſæculo floruit, laudatam decretalem; eamque circiter octauum ſæculum editam uoluit. Textus decretalis eiſmodi eſt: *Et ſi non frequentius, ſaltem ſu anno ter laici homines communent; niſi forte qui maioribus quibundis criminibus impediatur, in Paſcha videlicet, & Pentecoſte, & Natali Domini.* Sæculo tertio decimo, nempe anno 1215. in Concilio Lateranenſi IV. preceptum hoc limitatum fuit ad unicam quotannis communionem in Paſchate præſcribendam. De vi illius precepti, deque fidelium obligatione ad illud ſeruandum, pauca libabimus. Plura ſiquidem, ut diximus, dicenda ſeruituribus ad tractatum de ſacramento Eucharistiæ, ubi tum hereticorum errores, tum laxas aduerſus morum regulas opiniones recentibimus. Unicam aduerſus hoc preceptum damnatam propoſitionem ab Innocentio XI. anno 1679. ob oculos ſub initium diſſertationis pono; que in ordine eſt 55. *Precepto communionis annua ſatisfit per ſacrilegum dominici manducationem.*

nis annuo. Breviter ergo dicimus, quod si quis quando peccatus potest propria voce confiteri, tenetur per vocem ad confessionem; ita, quando potest confiteri per scripturam, urgente precepto, ad confessionem scriptam adstringitur. Periculum quod allegat Bonacina, vel incommodum quod ex natura confessionis scriptæ oritur, quia nimirum incommodum est scriptis peccata prodere, aut quia auctorem folio scripto est periculum amissionis, profecto nihil valet ad excusandam omissionem confessionis: tenetur enim lubre & scriptis incommodum, & onus cultuendi scripturam peccatorum, ut impleamus sive divina, sive ecclesiastica precepta. Si autem periculum extrinsecus timeretur, puta, quia Confessarius previderetur abuturus scriptura, vel eadem scriptura ab aliis e manibus Confessarii surripienda metuitur; his in casibus peccatens ad confessionem non tenetur per scripturam; sicuti necque voce secreto confiteri adstringeretur ille qui prudenter prævideret Confessarium revelaturum peccata audita. Tenetur ergo Christianus mutis per notos, vel Confessori surdo per scripturam manifestare peccata sua, ut impleat preceptum sive ecclesiasticum, sive divinum. Plura alia in tractatu de sacramento confessionis, potissimum circa obligationem frequentandi confessionem, & num liceat confiteri Confessario dilanti per epistolas, disseremus.

CAPUT VI.

De panis impoſiti, ut qui annua confessionis preceptum non implet.

I Urandus in *IV. diſt. XVII. quæſt. XIV.* probabile esse cenſet, non poſſe Eccleſiam punire hoc deſertum: quia eſt ita occultum, ut in Eccleſia ſolo probari nequeat. Quam opinionem omnes ſere Theologi, ut ſaliam, reſciunt. Et ſalutiſſima ratio evidens eſt. Nam ſepe tranſgreſſio iſtius precepti evincit poſſe in ipſo foro, ut cum homo in publico, & manifeſto concubinato perſiſtit, cum aliis publice, & continenter exercet. Inſuper poſſet Eccleſia attestationem exigere a fidelibus, & frequenter oſtendi poſſet, tale peccatorem ad nullum Confessarium acciſſe. Tandem, licet aliquando ex defectu probationis panis non poſſet eiuſmodi tranſgreſſio, non hinc conſequeretur eandem

penam non poſſe deſecto iuriſdictionis. Poſtremo duplex poena diſtinguenda eſt. Altera eſt que cenſuram indigit ipſo facto incurrendam abſque iudicis ſententia: & hæc poena Eccleſia plene poſſet tranſgreſſores huius præcepti: quoniam tranſgreſſio externa eſt, licet occulta; ut conſtat de hereti externali, ſed occulta, que in foro exteriori probari nequit. Altera poena eſt quam iudex, cauſa cognita, imponit: & hæc etiam poena multari poſſet iſtius violator: quia, licet non ſemper, frequenter tamen tranſgreſſio iſta, ut dictam eſt, probari valet.

II. Iove communi nulla poena, ipſo facto incurrenda, annua confessionis præcepti tranſgreſſoribus impoſita eſt. Nam in cap. *Utriuſque ſexus ſolum præſcribitur ut tranſgreſſores arcantur ab iſta Eccleſia, & priuſquam eccleſiaſtica ſepultura.* Quorum poſterum executionem iudicis ſententia præcedere debet. In pluribus tamen diœceſibus Epilcopi ſententiam excommunicationis, ipſo facto abſque iudicis ſententia incurrendam, in tranſgreſſores vibrant.

III. Quæſt. I. *An incurrant hæc poenam excommunicationis qui utramque confessionis, & communionis, vel qui alterutrum tantum præceptum violant?* Reſp. Excommunicationis communiter qui utramque, vel alterutrum non impleverint. Et hæc ſententia communis eſt.

IV. Quæſt. II. *An qui facit confessionem occultam, incurrat hæc excommunicationis poenam?* Reſp. Sicuti per confessionem nullam nemo ſatisfacit Eccleſiæ præcepto, ut ſupra probatum eſt; ita incurrit poenas ab Eccleſia impoſitas. Res ex ſe manifeſta eſt. Nam Eccleſia impoſuit poenas tranſgreſſoribus præcepti. Qui facit confessionem nullam, reſpiſ tranſgreſſor præceptum. Ergo ſubiectus eſt poenis latis in tranſgreſſores præcepti.

V. Quæſt. III. *An pauci imberberes, non implentes præceptum annua confessionis, incurrant præſatas poenas?* Reſp. Affirmative reſpondent aliqui; ſed communiffima ſententia docet oppoſitum, nimirum pueros confessionem annuam omittentes, ante annum decimum quartum, vel duodecimum, neque excommunicationem incurrare, neque Eccleſiæ ingreſſu, neque eccleſiaſtica ſepultura privandos eſſe: quia Eccleſia nunquam conſuevit pueros delicta ſimilibus poenis plene. Si tamen in aliquibus diœceſibus impoſueretur hæc poena omnibus iſis qui poſt octavum annuum præceptum non impleverint, tunc

tunc & pauci peccati incurrerent. Sed, quando talis clauſula non apponitur, pauci excepti a poena intelligendi ſunt iuxta communem uſum.

VI. Quæſt. IV. *An meretrices, non implentes præceptum annua confessionis, incurrant excommunicationem ſynodalem, cæteris qui communis iuris panes?* Reſp. Leander tract. V. diſput. 121. quæſt. LVIII. defendit, meretricis non incurere diſtas poenas; & laudat per hæc ſua opinione Vivaldum, Zerola, Graſſium, Rodriguez, & alios: quia Eccleſia, inquit, permittit miſerum meretrici

com ſtatui; ideo non videtur dicendum, illas tam leuera poena puniri uelle. Hæc ratio nulla eſt: quia plura permittit Eccleſia que impedire non poſſet. Quapropter proteriores ſubſentia affirmatiua, ſcilicet meretricis ſubiectus eſſe hujuſmodi poenis. Eam defendunt Vaſquez quæſt. XCII. art. 3. dub. 5. numer. 8. Fagundez numer. 11. Sa ſeſt. Excommuni. numer. 4. Lupo diſput. XV. ſeſt. 7. numer. 148. Ratio eſt manifeſta; quia lex generalis eſt, nulloſque a poenis, quas impoſuit, tranſgreſſores excipit. Cur ergo excipiendi meretrices?

DISSERTATIO II.

DE QUINTO ECCLESIE PRÆCEPTO,

nimirum

De ſacra communionis paſchali.

PRÆLOQUIUM.

HOC quintum & ultimum Eccleſiæ præceptum brevi manu tractabimus, eo quod in tractatu de ſacramento Eucharistiæ ex proſſo de ſumptione dominici corporis, quatenus diuino mandato præſcribitur, atque de illius frequenti uſu actum ſumus. Ea ſola duntaxat in præſentia diſſeremus que ad obſeruationem præcepti eccleſiaſtici de annua paſchali communionis neceſſaria ſunt. Quandoquidem ſicut ſemel in anno conſiteri, ita ſemel in anno Paſchalis tempore Eccleſiam corpus Chriſti ſumere præcipit. Sub initium Eucharistiæ tanta erat fidelium pietas, & tanta dominici corporis fames, cuiusque ſacratiffimi languinis ſitis, ut opus minime fuerit illis ſponte carteribus cæcari addere. Decurrit temporis caritas deſeruit, pietas ceſſavit, Chriſtianorumque diſciplina ad extremum deuenit laxata. Quare octavo Eccleſiæ ſeculo, vel circiter illud tempus, neceſſe fuit ut Eccleſia ſuis mandatis fidelium oſtantiam, & ſoporem excitaret, eoſque ſuis præcepto ad communionem cogeret. Gratianus de *conſecrat. diſt. 1.* laudat decretalem ex ſummo Pontifice Fabiano, in qua ter in anno communionem tumore fidelibus præcipitur. Eradit omnes abſidiatum Fabiano Pontifici, qui tercio Eccleſiæ ſeculo floruit, laudatam decretalem; eamque circiter octauum ſeculum editam uoluit. Textus decretalis eiuſmodi eſt: *Et ſi non frequentius, ſaltem in anno ter laici homines communent; niſi forte qui maioribus quibundam circumſtantibus impediatur, in Paſcha videlicet, & Pentecoſte, & Natali Domini.* Sæculo tercio decimo, nempe anno 1215. in Concilio Lateranenſi IV. præceptum hoc limitatum fuit ad unicam quotannis communionem in Paſchate præſcribendam. De vi iſtius præcepti, deque fidelium obligatione ad illud ſeruandum, pauca libabimus. Plura ſiquidem, ut diximus, dicenda ſeruituribus ad tractatum de ſacramento Eucharistiæ, ubi tum hereticorum errores, tum laxas aduerſus morum regulas opiniones recentebimus. Unicam aduerſus hoc præceptum damnatam propoſitionem ab Innocentio XI. anno 1679. ob oculos ſub initium diſſertationis pono; que in ordine eſt 55. *Præcepto communionis annua ſatisfiſ per ſacrilegum Dominum manducationem.*

CAPUT I.

An detur præceptum ecclesiasticum communicandi sancti in eorum; & quas personas obliget.

I. Omnes Theologi catholici respondent affirmative. Præceptum illud latum fuit in Concilio Lateranensi, & his verbis concluditur. *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, semel saltem in anno confiteatur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistia sacramentum, nisi forte de propriis Sacerdotis consilio ab aliquam rationabilem causam ad tempus ab huiusmodi perceptione duxerit abstinentiam; alioquin & ceteris ad Ecclesiam ingressum arcetur, & mortuus ecclesiastica carceri sepelitur.*

II. Hoc præceptum obligat solos fideles baptizatos, quia nomine fidelium illi intelligentur qui per baptismum Christi fidem professi sunt. Hæretici dicuntur huic præcepto subiecti, quatenus Ecclesie iurisdictioni subditi sunt, tenenturque in eius regredi finem, ut explicatum est in precedenti dissertatione. Solum autem fideles adulti hæc lege tenentur; quemadmodum ex verbis legis constat: quomodo autem adulti sunt præcepti, & obligationis capaces. Nullus itaque fidelium adolentium, sive laici, sive Clerici, sive scolares, sive Religiosi sint, ab illius exitum præcepti obervantia.

III. Antiquitas infantem, antequam eis lumen assulgeret rationis, statim post baptismum susceptionem sacra Eucharistia pabulo assecratur. Hæc disciplina pluribus viguit sæculis, quæ post tertium decimum ubique fere obsolevit. Lihet referre quæ hæc de disciplina statuit Concilium Tridentinum sess. xxi. cap. iv. *Deinque eadem S. Synodus docet, parvulos, nisi rationis careret, nulli obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistia communionem... Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si cum morem in quosdam locis aliquando servavit: ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt; ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, controversæ erendum est.*

IV. Antiqua disciplina communicandi pueros ante rationis usum, dilipant Theologi, an communio concedenda tunc illis sit, statim ac rationis lumen alleciti fuerint. Tum Concilium Lateranense, quam Triden-

tinum præcipiunt ut omnes fideles, cum ad annos discretionis pervenerint, semel in anno sacramentum percipiant communionem. Nihilominus diffidium est inter Theologos. Maior namque, potissimum recentiorum, pars sustinet, differendam esse pueris communionem usque ad duodecimum annum, alii addunt usque ad quartum decimum, & alii usque ad quintum, Saarez *Tent. III. in III. P. disp. lxx. sec. 1.* docet, maiorem in pueris respectu cognitione in pro communionem percipiendam quam pro confessione peragendam; atque adeo non statim post confessionem eos ad communionem admittendos. Non adhibet tamen regulam generalem, quæ Sæto statuit, esse illis concedendam communionem, cum annum attingerint duodecimum; neque illorum qui sustinent, tempus congium illius communionis esse annum quartumdecimum, aut quintumdecimum. Ipse vero Doctor externus Saarez resolvit, illud intervallum quod infra decimum & quartumdecimum annum interluit, esse tempus opportunum, quo pueris impertienda sacra communio sit. Hanc opinionem sustinent Bonacina *disp. xv. quest. vii. punct. 3. num. 1.* & *2.* Granados *disp. iv. num. 2.* Diana *III. P. tract. vi. res. 70.* Trullench *Lib. III. in Decret. cap. 3. dub. 2.* Cæcætanus *in III. P. art. 12.* Valentinus, Conradus, Rodriguez, Layman, Tamburinus, & alii.

V. Hæc opinio mihi minime probatur, præsertim quia decreta, & canones Conciliorum oppositum docere, manifestum apparet. Nam Concilium Lateranense cap. *Utriusque sexus* iubet, fideles ad communionem accedere, cum ad annos pervenerint discretionis. Idem expresse docet Concilium Tridentinum sess. xxi. can. 9. *Si qui negaverit, omnes, & singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis, saltem in Pascha, ad communicandum iuxta præceptum sanctæ matris Ecclesie; anathema sit.* Intra communionem loquendi modum tempus discretionis est tempus illud in quo pueri sunt illi capaces, valeantque peccare mortaliter. Cum itaque duo Concilia oecumenica conceptis verbis declarant, omnes ad communionem teneri, cum ad usum discretionis, tunc rationis pervenerint, quo fundamentum postsumus nos hanc legem laxare? Verba legis, inquit P. Saarez, sunt accommodata intelligenda, & iuxta Genus materie. Sacramentum autem Eucharistie longe dignius est quam sacramentum confessionis.

fioit. Illud vero etiam magis est necessarium. Ideo hæc anticipandum, illud differendum est. Hæc omnia comperita erant Patribus Concilii Lateranensis, & Tridentini, & nihilominus idem pro utroque sacramento discretionis tempus assignarunt. Quia professio illius religionis res est quæ maiorem & experientiam, & deliberationem exoptat; Tridentinum decrevit ad illam admittendos non esse venientes ante annum quintumdecimum. Quidni & decreverit, non admittendos pueros ad communionem ante duodecimum, vel decimumquartum, si id opus fuisset? Cur nihil discriminis inter præceptum confessionis, & communionis statuerent, sed idem pro utroque sacramento tempus definire anno, illam Concilia? Quid quod Catechismus Concilii Tridentini eodem prorsus modo loquitur de confessione, ac de communionem; decernitque pueros, cum primum competentem fuerit, eos aliquam admirabilem sacramentorum cognitionem habere; confessioni ad eorumdem participationem admittendos esse? De sacra communionem II. P. sec. 67. hæc habet. *Quia vero ætate pueris sacra mysteria sancta sunt, immo verba confiteri poterit quam pater, & Sacerdos cui illi confitentur peccata. Ad illas etiam potius explorare, & a pueris percontari, an talis admirabilis sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & possint habere. Idem omnino, sed aliis verbis, docet eadem II. Pars, sec. de sacra. panis, circa etatem qua pueri confiteri debeant. Primum namque quod Concilium Lateranense, & ceteris vixit innotuit, non novo consensu lege adscriptum esse ante eam etatem quæ rationis usum habere potest. Neque tamen ea ætas certo aliquo ætatis numero definita est. Sed illud utroque statuerendum videtur, ab eo tempore confessionem pueri inditam esse, cum inter bonum, & malum discernendi cum habet, in eisque mentem dolus cadere potest. Sive itaque pueri sint octennæ, sive novennæ, sive septennæ, dum Sacerdoti constat eos accepisse tanti sacramenti cognitionem aliquam, inquit Catechismus, ad sacramentum communionem accedere debent. Eandem doctrinam prius, nempe paucis annis post celebrationem Lateranensis Concilii tradiderat S. Thomas III. P. quest. lxxv. art. 9. ad 3. *Sec. quando iam pueri incipiunt aliquam usum rationis habere, ut possint devotionem concipere huius sacramenti, tunc potest eis hoc sacramentum conferri.* Sanctus Antonius eandem pro confessione, & communionem præscribit etatem, Concilii Lateranen-*

sis canonis Innocentii III. P. tit. xiv. cap. xii. §. 5. *Puer, cum ipse dolus capax, cum scilicet potest mortaliter peccare, tunc obligatur ad præceptum de confessione, & per consequens de communionem, quæ simul datur. Auctoritate ergo ipsæque & Conciliorum, & Sanctorum, quæ certo prevalere debet magno recentiorum Theologorum numero, falsa est illorum sententia, nempe pueros non teneri ad communionem ante vel decimum, vel duodecimum, vel quatuordecimum annum.*

VI. Nec ratio quam P. Saarez allegat pro sua opinione, mihi probatur. Inquit enim, maturiorum mentem exigi in pueris ad communionem quam ad confessionem; ut graviore iudicio inter cibum hunc sacrum, & profanos distinguere valeant. Verum, & ut ex quotidiana experientia didici, & ut ratio ipsa etiam indicare videtur, difficilis est imbuetur puerum, eumque apum reddere ad confessionem bene peragendam quam ad communionem suscipiendam. Nam, si pueri pravæ indolis sunt, & ad peccandum lapsaces; quam arduum non est eos ad suscipiendum verum, & supernaturalem dolorem de peccatis commissis adversus divinam maiestatem excitare? Quam arduum non est eos inducere ad elicendum firmum stabileque propositum in postulum non peccandi? Si autem boni sunt ingenii, malitiose inficij, non minus difficile est eos ad præfatos actus dolores, & propositi elicendos pertere. Quod licet Confessarius utriusque generis pueros ad diftos actus præstandos, ut oportet, præparare, & disponere valeat; ut me præfater opinio, quam facillime sacra communionis percipiendæ efficere capaces poterit. Admissa enim in pueris cognitio sine attritionis, sive contritionis, & firmæ voluntatis ulterius non peccandi, quæ ad confessionis sacramentum tunc necessitate: quid, quæ, facilius quam eos ad idem finem, & reverentiam suscipiendum erga augustissimum sacramentum permovere? Perandum est eos in peccatum post usum rationis lapsos ad vitam ecellestem regenerare; aut, si in peccatum lapsi non sint, difficile est eos docere necessitatem doloris, & propositi necessarij ad confessionem. Ceterum, elevati cum fuerint ad statum gratiæ, aut ad eisdem gratiæ augmentum provehæ, cur defraudandi erunt sacro illo pabulo, ad eandem vitam ecellestem alendam, conferendamque a Christo Domino instituto? Ojium pueris ad confessionem ineptis Eucharistia concedebatur; illis autem nunc, etiam post confessionem, eadem ne-

gabitur? Si character proprius illius sacramenti est, celsit illi quodam adipe animam, gratia sanante ornatam, saginare, ut proficere in dies valeat, & altius asurgere; ego hanc non percipio, quia ratione pueri illi qui nuda præditi rationis, sacramento poenitentiae supponitur, aut regenerati ad vitam celsorem, aut in eadem vite magis roborati, non debeant Eucharistiam suscipere, quæ peculiarissimum vite celsit in hac via alimentum est. Quod si possunt ad communionem admitti, hincque illius capaces; præceptum iam usquet, cui ut satisfaciunt, admodum sunt ut ad sacramentum mensiam accedant.

VII. Sententia ergo nostra, seu verus D. Thomæ, Antonij, & Concilij, ac Cathedralium Tridentini, hæc est. Cum pueri ad annos discretionis pervenerint, hincque revera præcepti ad confessionem peccatorum facienda, ut teneantur illud præceptum implere; hinc quoque sacre communionis capaces, & ad observantiam illius præcepti, non sicut ad alterius, adstringuntur. Quia vero, ut Catholicismus ait, non potest præse tempus definiti quo pueri annos discretionis attingant; idcirco parentum, & Sacerdotum est id explorare, & a pueris percipiatur, an post instructionem acceptam, tanti sacramenti communionem aliquam sint alleciti. Illud enim quod alibi diximus, & est suapte natura completum, in memoriam revocamus, alios pueros citius, alios tardius lucem rationis obtinere. Quapropter annus, seu tempus præcipuum determinari nequit quo obligatio talis incipiat. Id solum dicimus, quod, si circiter septennium, vel octennium, aut novennium, vel tardius, aut cetero, lumen rationis pueri adeo perfecte allecitur, ut revera perciperent quod illi mortis peccatum, de eodem contenti sit illudque detestari, & confessionem facere, præceptumque confessionis implere possent, & tenerentur; contra illi quoque forent ad sacre communionis præceptum implendum. Non negaverim tamen posse Sacerdotem, prout expediens iudicaverit, aliquot mentes, non vero annum, post confessionem, differre communionem pueris in hunc finem; ut maiori virtutum apparatu, atque ferventiore caritate, & profundiore obsequio, ac reverentia ad tam admirabile sacramentum accedant. Hanc nostram sententiam præter D. Thomam, & Antonium defendunt etiam Tabiena verb. Commun. num. 3. Joannes Sancius in select. disput. xxvi. Callistopalus tract. 111. disput. 3. par. 24. §. 2. num. 7. Philippus de Cruce in Theaur. Eccl. tract.

1. §. 11. num. 3. Leander tract. VII. disp. 111. quest. v. & apud eundem Henriquez, Ledema, Vivaldus, Marcella, & alii.

VIII. Objicit Suarez, sacramentum confessionis magis necessarium esse quam sacramentum communionis; idcirco illud anticipandum. Insuper Ecclesiam non obtinet ut pueri tardius ad communionem quam ad confessionem admittantur. Respond. Ecclesiam non latuit hæc maior omnis sacramenti præcepto necessitas; & nihilominus idem discretionis tempus pro utriusque sacramenti susceptione definitur. In his quoque positivi iuris facti, voluntas legislatoris magis quam rei præscriptæ materia, attendenda est. Sacramentum confessionis præcedere debet, ut anima vel absolute vivat, vel perfectiorem vitam divinam consequatur. Sed, hæc via polita, alimentum quoque illius vite præcipuum confortatur viventi oportet. Confessio obtinet ut tardius pueri ad communionem quam ad confessionem accedant. Hoc & nos concedimus; dummodo dilatio illa non sit ad annum, sed ad aliquod tempus congruum unius, vel alterius mensis, plus minuste, prout prædicti ministro operantem videri fuerit, ut pueri magis accendantur ergo augustissimum mysterium, ut ardentius appetant divinas epulas, ut delique splendidiore caritate veste ad celestis nuptias valeant accedere. Quod si aliquibus esset ut pueri, licet abundanti rationis lumine circiter septennium, aut octennium perfulsi, differrent communionem ad decennium, duodecimum, vel quatuordecimum annum; dicimus, hanc morem ab Ecclesia non probari, cum potius Ecclesia contrarium sui canonibus statuat. Ex ipsa ergo experientia didici, multos parentes, & sacros ministris animam esse in puerorum instructione negligentes. Preterea siquidem maturiori ætatis, & gravioris iudicii, necessarii ad hoc sacramentum percipiendum, differunt eorum instructionem post decennium. Sapientem antiquam ad Eucharistiam accedant, non solum sunt doli capaces, non solum sciunt discernere inter bonum & malum; sed in malicia valde edocti sunt; & non raro etiam mortui, quando comederit iniquum cibum divinum. Quod si statim, postquam per primam confessionem rite factam sanctificati fuerint, celsit alimentum roborati, & saginati fuissent, & in tenera illa ætate vitam Domini percurrere cepissent; non adeo fortassis in adolescentia, & consequenter in proventa ætate effrenes forent, at-

atque ad omnia vitia proni. Desinant ergo abulsi, & parentum, ac Sacerdotum ostantia, & capillari negligentia velamen prætereendere consuetudinis ecclesiasticæ.

IX. Suarez cum aliis, pro illius sententia citatis, quamquam doceat non teneri pueros, statim ac ratione possunt, ad communionem, ut implent præceptum ecclesiasticum, libitè tamen ad eundem communionem teneri, ut implent præceptum divinum. Quare in articulo mortis ministratum esse pariter, lumine rationis præditi, sacrum viaticum adfirmat P. Suarez cum ceteris Theologis. Omnes ergo pueri qui in articulo mortis sunt capaces confessionis, & extreme unctionis, sunt quoque capaces suscipiendi viatici, eique administrari debet.

X. Parentes, & Confessarii qui vel in articulo mortis vel in Paschate non permittunt pueros doli capaces suscipere corpus dominicum, peccant mortaliter absolute loquendo; qui in articulo mortis arguit præceptum Christi Domini: *Nisi manducaveritis corpus Filii hominis*; in Paschate vero arguit præceptum Ecclesie. Peccare sui mortaliter dicimus, si ob negligentiam, & defectum sollicitudinis in puerorum instructione in causa forent ne dicti pueri, aliqui capaces, præcepto paschalis communionis satisfacerent; locus, si bona fide, post diligentem illorum instructionem exultimare ex non esse adhuc ad communionem aptos, & propterea opportunitatem prædenter discerent, in aliud tempus differendam esse præcepti executionem. Quando in articulo mortis dubitatur, an pueri sint capaces doli, potest eis administrari viaticum. In dubio possumus in favorem puerorum dispensare sacramentum; cuius effectus etiam ante rationis lumen participare valent, ut ex antiqua disciplina palam est. Si enim olim Ecclesia illis simul cum baptisate Eucharistiam ministrabat; profecto censet illos capaces esse percipiendi tractus eundem sacramenti, ut docent Suarez, Vasquez, Lugo, Diana, & alij patrum. Si itaque sint capaces, & ex alia parte prohibitio non obstat; dicendum videtur, eos sciendos esse sacro viatico. Nec enim sine fundamento aliterimus, præceptum Ecclesie excludere solent eos a communionem qui certe caret rationis lumine; scilicet eos de quibus controversia est, num illud possideant. Qui tamen hæcenus dicta sunt de puerorum obligatione ad communionem, sapientum iudicio tabi-

XI. Præter præceptum impositum fidelibus communicandi semel in anno, docent Tabiena verb. Commun. num. 4. Navarus esp. xxi. num. ult. Armilla verb. Commun. num. 13. (non 16. ut citat Leander) dari aliud præceptum contentum in *Clementina*, in ego. §. Sane, de *Massa Monachor.* quo adstringuntur Benedictini singulis mensibus communionem frequenter. Subdit tamen Armilla, consuetudinem Religionis attendendam esse.

CAPUT II.

De tempore quo hoc præceptum communionis implendum est. Quis sit tempus paschale. Quæstiones nonnullæ hæc de re elucidantur.

I. TAM dictum est, sub initium Ecclesie, licet communionem fuisse fidelibus quotidianam, deinde trinam singulis annis, & tandem unicam in anno. Præceptum sumentium dominicum corpus divinum est: *Nisi manducaveritis corpus Filii hominis*; non habebitis vitam in vobis: Ioan. vi. Quia vero Deus tempus non definit quo implendum præceptum esset; idcirco Ecclesia tempus in quo præceptum divinum deberent fides observare, designavit. Porro, ne præceptum fragilitati humane nature, & universis fidelium multitudinum nimium grave foret, nonnulli semel in anno eius observationem impositi.

II. Tempus quo præceptum obligat, est paschale, ut ex Concilio Lateranensi verbis, *Ad minus in Pasche*, & ex canone Tridentini, *Singulis annis, saltem in Paschate*, constat. Temporis initio congrua est. Nam hoc tempore fides, quadragesimalibus ieiuniis assidua, & admirabilium mysteriorum contemplatione excitata, magis apti & dispositi ad hoc sacramentum suscipiendum videntur. Deinde hoc eodem tempore augustissimum sacramentum illud institutum fuit, & nostra redemptio consummata. Quamobrem nullam aliud tempus adeo congruum erat, in quo commemoratio fieret divinus institutionis huius sacramenti per ipsius susceptionem.

III. Nominem Paschatis solum diem Resurrectionis intelligendum esse, Panorastius in cap. *Omnia uniusque sexus*, docet; sed oppositum solum Theologi omnes, & Ecclesia ipsa sub Eugenio IV. declaravit, tempus illud paschale quinquedim dies

preceptum aliquod duo prescribit, & substantiam actus, & circumstantiam illius, substantia circumstantia remanet onus exequendi actum. Sic qui non potest communicare in parochia, ut lex prescribit, tenetur alibi, si potest, communionem percipere. Denique communicatio paschalis est quædam publica fides catholica significatio, & apertum testimonium. Ut Ecclesia deprehendere facilius possit utro suos filios, eosque a falsis, & ementitis læcerere, præcipit eis, tempore paschali singulis annis religionis sue insignia prodere, & explicare. Anne, si negligant prædicto tempore manifestare unum ex præcipuis catholicæ religionis characteribus, liberi erant ab onere ipsorum prædicandi, cum primum poterant? Sane quæ ad hæc omnia fieri animam intendit, fateatur oportet, præceptum communionis paschalis, elapso tempore, tamquam termino, ultra quem observantia non differatur, designat, obliquare fideles, ut quam primum poterant, executioni illud demandent.

VII. Quæst. II. An qui prævidet se communionem percipere non posse infra quindecim dies Paschalis, teneatur anticipare illam? Resp. Negant Suarez disp. lxx. sect. 2. Azorius cap. xxx. quæst. ultim. Fillicius numer. 59. Reginaldus Lib. XXIX. num. 76. Boacina disp. iv. quæst. vii. punct. 2. num. 15. Chetius verb. Commun. cap. 2. §. 1. Leander tract. viii. disp. lxxi. quæst. xxx. & alii spud ipsam: quia præceptum ante illos quindecim delinatis dies non obligat. Ergo illud anticipare nemo tenetur; sicuti nemo adtingitur prævenire ieiunium sacrum quod exalina die implere debet. Id confirmat P. Suarez. hæc ratioque quæ valida illi videtur. Nemo tenetur anticipare actum præceptum, nisi per alium actum possit satisfacere obligationi contenti præcepti. Sed per communionem anticipatam nemo illius præcepti obligationem implet. Prima propositio per se patet: quia lex non obligat, nisi si impletur; igitur actus quo impleri nequit, superfluous est. Secunda quoque propositio est manifesta: quoniam, si tempore paschali non occurreret impedimentum quod resistebat, tunc qui communionem anticipasset, deberet ad sacram communionem accedere.

VIII. Contrariam sententiam defendunt Valquez quæst. xc. artic. 3. dub. 2. numer. 13. Nugnus quæst. lxxx. artic. 11.

disp. 3. Sylvius in III. Part. quæst. lxxx. art. 11. quæstione. 3. Fagundes præcep. 111. Lib. 1. cap. vi. numer. 2. Hurtado disp. vii. de penitent. disp. 12. Lugo disp. xvi. numer. 75. Layman Lib. v. tract. iv. cap. v. numer. 9. Caltopalaus tract. xxi. disp. unica. Bernal disp. xxxiv. cap. 111. §. 2. Salmanticenses tract. iv. cap. viii. punct. 2. num. 22. Natalis ab Alexandro Lib. II. artic. 5. reg. 4. Hanc ego amplector opinionem, ut probabiliorum, & tamquam christianæ pietati magis faventem. Neque enim negare volo, rationes quas præter perdoctus P. Suarez, esse latè probabiles. Fætor etiam rationem quam Salmanticenses ex Caltopalao allegant pro hæc sententia, mihi handquaquam probari. Inquire enim, duo esse præcepta, alterum communicandi semel in anno; alterum communicandi in Paschate. Qui anticipat communionem, implet præceptum communicandi semel in anno, secus præceptum communicandi in Paschate. Ex quo consequi videtur quod fideles teneantur vi legis bis in anno communicare: quod falsum est. Quare, hæc missa ratione, aliam inimus viam, ut sententiam hæc demonstremus. In memoriam itaque revocamus, quod, quando præceptum iubet primo, & absolute substantiam actus, deinde circumstantiam illius, si utrumque servari nequeat, id servandum est quod primario loco iubetur. Præceptum quo de agimus, primum & absolute communionem imponit, semel in anno percipiendam; addit vero, cum secundario, temporis circumstantiam. Primo desinit divinum præceptum, Nisi manducaveritis carnes Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, semel in anno implendum esse: deinde tempore executionis designat. Ratio illuc adeo evidens visa fuit P. Suarez, ut receisset, tamquam improbabilem, sententiam quam supra impugnavimus, nempe quæ docet, fideles qui tempore paschali non communicant, elapso dicto tempore, non teneri ad communionem. Ab eo autem nunc recedit, ut mihi videtur, & oblique gravi fundamentum. Interim confirmatur nostra sententia. Qui prævidet se impediendum fore ab observantia præcepti annuar confessionis, tenetur confessionem anticipare, ut ipsemet P. Suarez fatetur. Quod ergo & communionem? Denique, si Ecclesia indulget ut penitens possit, & aliquando de-

beat

beat ultra tempus paschale de consilio Sacerdotis sistere tum confessionem, tum communionem, cur non poterit, & debet tum confessionem, tum communionem anticipare? Profecto ex lege ipsa, concedente dilationem ob aliquam peculiaris causam ultra tempus paschale, clare colligitur, circumstantiam temporis paschalis ad Ecclesiam non spectari, nisi tamquam conditionem congruam, & opportunam. Absoluto vero, & primario loco Ecclesia intendit fideles omnes singulis annis semel ad minus communionem percipere. Qui ergo utrumque, & substantiam præcepti, ipsa actum primarium a lege imperatum, & circumstantiam adiunctam implere valet; præstare utrumque debet: qui potest esse qui primum, secus secundum, ad primum adstringitur. Morum præcepta plura sæpius imperant. Quando unum sine altero fieri potest, cur omitti debet?

IX. Argumenta quæ pro contraria sententia allegantur, ex his quæ diximus, facile solvi possunt. Et ad illud cui maxime fidit P. Suarez, non unam, sed duplicem dare possimus responsum; quorum alteram & ipse probabiliter reputat. Est vero eiusmodi. Ille qui bona fide, & sincero animo implendi præceptum ex Sacerdote, cui futurum impedimentum manifestavit, consilio communionem anticipat, respicit præceptum implet; ita ut, cessante etiam impedimento, quod prædenter timebat, paschali tempore ad aliam communionem non teneretur. Hanc responsum tamen probabiliter agnoscit & ipsemet Suarez. Volo eam ipsius legis verbis confirmare. Semel saltem in anno constituitur, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharisticæ sacramentum. Tò enim ad minus in Pascha loquere natura indicare videtur, quod semel in anno percipienda communicatio sit saltem in Paschate, quando in toto anno nulla præcessit communicatio. Sed iam supra ex communi sententia Ecclesiæ, & Theologorum probavimus, præceptum istud inbere communionem, paschali tempore suscipiendam. Ideo etiam nunc admittimus, quod præceptum absolute paschali tempore obligat communionem. Sed addimus, quod, quemadmodum præceptum istud impleri potest, etiam quando ex rationabili causa ultra tempus ante impleretur, eum ob rationabilem causam eadem communicatio anticipatur. At, inquis, impletur in primo ca-

tu; quia lex id docet; & de anticipatione vero nihil lex decernit. Verum habet. Sed, quoties citius sunt omnino similes, & rationes eadem, interpretatio locus relinquatur. Nec enim lex omnes eventus recenset; sed pro unius resolutionem regulam exhibet, ut ad illius analogiam alios non resolvere valeamus. Eo vel magis quod anticipatio conformior legi est quam dilatio. Quid de his duplis hominibus diceres? Petrus, prævidens periculum non suscipiendi communionem in Paschate, hæc non anticipat, & adveniente Paschate, atque impedimento obstante, respicit non communicat. Paulus, idem prævidens periculum, communionem anticipat. Quis melius ad legem intentionem se conformavit? Nomen Paulus? Quærit, an Paulus impleverit præceptum? Dubio procul: quia intra annum communionem percipit; & sollemnio circumstantiam ob impedimentum omisit. Petrus vero minime illud implevit; sed solum dici potest, quod tempore paschali ab observantia præcepti ratione impedimenti exculatur. Negatur itaque per hæc anticipatam communionem non impleri præceptum. Et sic corripit totam argumentum P. Suarez. At, si impedimentum in Paschate non occurreret, numquid liber foret Paulus a communionem, illo tempore recipienda? Diana II. P. tractat. xv. sect. 42. docet, liberum fore Paulum a debito communionis actus, & sed secundæ responsio. Paulum tamen adstrictum esse ad communionem ratione circumstantiæ temporis. Possit enim tempus cumulare, & plene præceptum implere; possit & substantiam actus, & circumstantiam illius exequi: ideo pro accidenti ratione circumstantiæ adstringeretur etiam in Paschate ad communionem. Si vero impedimentum respici contingeret; per anticipatam communionem impletam fuisset quoad substantiam præceptum, quam iam executus fuisset id quod primo & absolute præceptum imponit. Rationem nostram innotuit illi in morum controversiis receptivum principio, scilicet: Quia omnia a lege præscripta exequi nequit, ea quæ potest, quæque ab aliis seunguntur, implere tenetur. Exempla adducta de ieiunio, Missa, & recitatione horarum, nullius sunt momenti: quoniam aut sunt illarum diuturnæ opera, aut ratio eadem prescribendi est diuturnæ solemnitas, ut dictum fuit supra.

X.

ves, & qui eam acriter defendebant, ut hinc lector colligat, non esse sine examinatione amplius de communionem: quoniam tum repta preceptum obligat. Et hac ratione qui summo mane diei festi praevidet impediendum fore ab audiendo Sacro circiter meridem, anticipare observantiam precepti adstringitur. Nec est qui hoc in controversiam vocet.

CAPUT III.

An indigne communicantes hoc preceptum implere possint? quoniam excommunicati ab ecclesia excommunicati, quod testem contra transgressores impeditur.

I. Communissima omnium erat sententia, adfirmans facilem communionem preceptum istud impleri. Eam propugnabant graves, & plurimi Theologi. Azorius Lib. VII. cap. xxx. quest. xli. Valquez Tom. III. quest. cxxiv. cap. 19. Suarez Tom. III. in III. P. disput. lxx. sec. 3. Filiucius tract. 10. num. 60. Henriquez Lib. VIII. cap. v. numer. 3. Sa verb. Euch. numer. 25. GranaDOS tractat. x. disput. xv. num. 11. Trullench Lib. III. in Decal. cap. v. numer. 13. Lago disput. xvi. num. 83. Bonacina disput. 17. quest. vii. punct. 2. numer. 12. Fagundes tractat. 3. Lib. I. cap. vii. num. 4. Villalobos Tom. I. tractat. 911. disp. 42. numer. 6. Diana III. P. tractat. 19. resol. 43. Ghertius verb. Commun. cap. 19. Uchiagava tract. 11. quest. xv. num. 6. Leander tract. vii. disp. 111. quest. xxviii. & alii. Suarez allegat pro sua sententia Dominicus Soto Lib. II. de iust. quest. 111. artic. x. post Suarez ceteri omnes pro eadem sententia Soto laudant; sed omnino falso. Solum loco laudato asserit Soto, posse aliquid precepta impleri etiam ab iis qui sunt in peccato mortali; puta, filii, peccati alicuius rei, possunt implere preceptum honorandi parentes. Nec verbum ille habet de precepto communionis paschalis. At hæc obiter dicta sunt adversus eos qui in re preteriti momenti citant Auctores, quin eos legunt. Porro sententia, docens communionem facilem impleri precepto communionis paschalis profertur sint anno 1679. ab Innocentio XI. summo Pontifice in hac propositione, que est ex 65. in ordine 55. his verbis concepta: *Precepto communionis annue satisficit per facilem Domini manducationem.* Recentius Auctores gra-

ves, & qui eam acriter defendebant, ut hinc lector colligat, non esse sine examinatione amplius de communionem: quoniam tum repta preceptum obligat. Et hac ratione qui summo mane diei festi praevidet impediendum fore ab audiendo Sacro circiter meridem, anticipare observantiam precepti adstringitur. Nec est qui hoc in controversiam vocet.

II. Quæst. unic. An excommunicati, & interdicti excusentur a sanctione Eucharistica? Resp. Communis sententia est, hos omnes excusari: dummodo ipsi in causis non sint coram censuris non abolvantur. Ratio est clara: quia per excommunicationem, & interdictum privantur sacramentorum usus. Si vero ipsi contumacia sua obicem ponant, ne abolitionem assequantur.

tur; peccat dubio procul etiam contra hoc preceptum. Navarrus cap. xxx. numer. 38. Azorius Lib. VII. cap. xxx. quest. 111. Fagundes, Trullench, Diezhiblo apud Leander tract. viii. disput. 111. quest. xxvii. Summo Pontificem negant aliqui obsequium esse huic precepto; sed oppositum demonstravimus supra de precepto annue confessionis: & est communior, ac vera sententia.

III. De loco, ubi sumenda communio est, convenit inter Theologos, nitrum quemque fidelem in sua propria parochia, aut alibi de licentia sui Pastoris, Eucharistiam in paschate sumere debere. Noctine proprii Pastoris intelligitur summo Pontifex, Episcopus in sua diocesi, Parochus in sua parochia. Ratio huius est auctoritas Ecclesie, sic præcipiens in laudato cap. Omnis. Plurimum Conciliorum provincialium canones referunt Natalis Alexander Lib. II. art. 5. reg. 3. At, quia nulla est penes Theologos controversia hac de re; ideo nec Auctores, nec textus Synodorum recentissimus.

IV. Non pauci Auctores, ut Barbosa, Sa, Gelualdus, Macedo, & alii apud Dianam P. IX. tract. 11. resol. 62. docent, fideles communicantes in Cathedrali, sine licentia Episcopi, & Parochi, satisficere precepto Ecclesie: quia Ecclesia cathedralis est Ecclesia seu parochia communis universitatis diocesis. Negant alii plures ob oppositam rationem, quod cathedralis Ecclesia non sit parochia communis. Hæc secunda opinio probabilior videtur: quia debet intelletuere Parochio communio suorum parochianorum. Hic est præcipuus finis ecclesiasticæ legis. Non intelletuere autem, si fideles, inficio Parochio, communicant.

V. Hæc loca tenentur solum illi qui more licitum communicant, Quare Sacerdotes Missam celebrantes, in quacumque Ecclesia celebrant, satisfaciunt huic precepto. Si vero non celebrant, tenentur communicare in propria parochia, & de manu proprii Sacerdotis Eucharistiam sumere.

VI. Regulares possunt & in mortis articulo, & tempore Paschatis, suis familiaribus, & levitoribus in suis Monasteriis, & locis, a Parochorum iurisdictione exemptis, Eucharistiam ministrare. Quoniam id concessit Clemens VIII. Benedictinis, Innocentius VI. & Sixtus IV. Augustinianis,

Leo X. Minimis, & alii Pontifices, aliis Religiosis. Idemque dicendum de familiaribus conjugatis, noctis dormitionibus extra Conventum; quando & illi sint communitales. Sententia communissima, præxi quotidianam.

VII. Regulares in propriis Ecclesiis posse ministrare secularibus Eucharistiam tempore paschali, ita ut seculares satisfaciunt precepto Ecclesie, docent Rodriguez Tom. II. qq. res. quest. xxxvii. art. 23. Bata II. For. cas. 4. Hieronymus a Sorbo in compend. presb. verb. Commun. Ioannes de Crusæ episcopi, priv. Lib. II. cap. v. dub. 2. conclus. 5. ubi refert privilegium quod concessit Nicolaus V. Patribus de Guadalupe, & Julius II. Quod privilegium ferat haberi in compendio privilegiorum illius Ordinis §. 2. & 6. Hanc opinionem defendit quoque Emmanuel Sa verb. Eucharistia numer. 10. Lago disp. xviii. num. 49. iniqui, admittit veritate privilegii, concessit a summo Pontifice, sententiam hæc nullatenus posse. Verum hæc privilegia suspensa sunt. In Ballaris non reperitur, nec Auctores indicant loca, ubi reperiri queant, præter consensum privilegiorum Patrum de Guadalupe. Ideo communiter Theologi opinantur docent. Et hæc secunda opinio vera est, ac præxi consentanea.

VIII. Regulares neque devotionis titulo posse in die Resurrectionis dominicæ secularibus Eucharistiam ministrare, docent Navarrus cap. xxx. numer. 52. Azorius Lib. VII. cap. xxx. quest. vii. Sarmiento de vitiis Lib. II. cap. 111. num. 30. Henriquez Lib. VIII. cap. iv. num. 1. Trullench Lib. III. in Dec. cap. v. dub. 2. num. 3. Bonacina disp. 19. quest. v. punct. 2. num. 12. limitat conclusionem ad eos qui in propria parochia prius non implerunt preceptum. Contraria sententia communissima est, & vera, præxique confirmata. Quia in privilegio, concessio Mendicantibus ministrandi Eucharistiam fidelibus, excipitur dies Resurrectionis dominicæ pro observantia precepti; seu Pontifices volunt ut fideles omnes in propriis parochiis implerent preceptum. Ergo, quoties fideles vel ante diem Resurrectionis hoc preceptum executioni mandaverint, vel habeant animum intra designatos quindecim dies illud implendi, poterunt, ubicumque voluerint, devotionis titulo communicare. Suarez disput. lxxii. sec. 2. Filiucius num. 265. Rodriguez de commun. cap. lxxv. num. 1. Bo-

1. Bonacina *disp. xv. quæst. vii. puncti*.
2. *num. 9. Nugus quæst. lxxxii. artic. 3.*
Fagundes *præc. 3. Lib. I. cap. v. numer. 9.*
Portel *num. 5.* Ioannes de Cruce in *Epit-*
om. Libr. II. cap. v. dub. 4. conclus. 2.
Emanuel Sa *verb. Euchar. num. 10.* Gra-
nados *tract. xvi. disp. vi. num. 4.* Leander
tract. vii. disp. iii. quæst. x. & apud
ipsum Layman, Regidius, Valquez, &
alii committitur.

IV. Alii Castilæ, ut Ioannes de
Cruce, & Portel, docent, Regulares
posse in articulo mortis ministrare secularibus
Eucharistiam per modum Viatici.
Sed hæc opinio falsa est: & allegata pri-
vilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Tan-
tummodo Parocho deficiente, Regulares,
& quilibet Sacerdos possunt in mortis ar-
ticulo proximo Viaticum fidelibus admini-
strare: quoniam, si possunt in tali extre-
mo eventu sacramentum penitentiae im-
partire, potiori iure valent etiam sacrum
Viaticum porrigere.

X. Advenæ, & peregrini, qui ad pro-
prias parochias redire nequeunt Paschalis
tempore, satisfaciunt præcepto communio-
nis paschalis, in quacunque Ecclesia,
sive Regularium, sive aliorum Sacerdo-
rum, suscipiant Eucharistiam a Sacerdo-

tibus facultatem habentibus illam mini-
strandi. Parochiani de licentia expressa suorum
Parochorum possunt communicare in
Ecclesiis Mendicantium. Secus dicen-
dum de sacramento matrimonii cuius ad-
ministratio a potestate pendet iurisdictionis.
Hæc omnia apud Auctores extra dubita-
tionis aleam versantur.

XI. Iure communi nulla pena, seu
censura lata est contra transgressores istius
præcepti, quæ ipso facto incurritur. Siqui-
dem in cap. *Omnia utriusque sensu* solum
præcipitur, ut huiusmodi transgressores ar-
ceantur ab ingressu Ecclesiarum, & priventur
ecclesiastica sepultura: quibus poenis subie-
cti sunt qui alterutrum præceptorum, vel
confessionis, vel communionis, transgre-
diuntur. Communitè tamen loquendo ne-
mo præceptum communionis violat, qui
prius non transgrediarit præceptum con-
fessionis. In singulis dicendis Episcopi
statuere solent censuras, ipso facto inben-
das a transgressoribus istius præcepti. Idcirco
cuiusque loci consuetudines observandæ
sunt. Et hæc dicta sufficiunt de quinque
Ecclesiarum præceptis. De duobus ultimis
plura alia dicemus in tractatu de sacra-
mentis Penitentiarum, & Eucharistiarum.

FINIS TOMI QUINTI.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PREDICATORUM.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS SEXTUS.

DE IURE NAT. ET GENT. &c.

Adversus Pufend. Barbeyr. Thomaf. aliosque Novatores.

ROMÆ, MDCCLXVIII

SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETIIS

APUD SIMONEM OCCHI.

CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.

1. Bonacina *disp. xv. quæst. vii. puncti.*
 2. *num. 9. Nugus quæst. lxxxii. artic. 3.*
 Fagundes *præc. 3. Lib. I. cap. v. numer. 9.*
 Portel *num. 5. Ioannes de Cruce in Epit-*
om. Lib. II. cap. v. dub. 4. conclus. 2.
 Emmanuel *Sa. verb. Euchar. num. 10. Gra-*
nados tract. xvi. disp. vi. num. 4. Leander
tract. vii. disp. iii. quæst. x. & apud
 ipsum Layman, Regidius, Valquez, &
 alii committunt.

IV. Aliqui Casuilla, ut Ioannes de
 Cruce, & Portel, docent, Regulares
 posse in articulo mortis ministrare secularibus
 Eucharistiam per modum Viatici.
 Sed hæc opinio falsa est: & allegata pri-
 vilegia Pauli IV. apocrypha sunt. Tan-
 tummodo Parocho deficiente, Regulares,
 & quilibet Sacerdos possunt in mortis ar-
 ticulo proximo Viaticum fidelibus admini-
 strare: quoniam, si possunt in tali extre-
 mo eventu sacramentum penitentiae im-
 partire, potiori iure valent etiam sacrum
 Viaticum porrigere.

X. Advenæ, & peregrini, qui ad pro-
 prias parochias redire nequeunt Paschalis
 tempore, satisfaciunt præcepto communio-
 nis paschalis, in quacunque Ecclesia,
 sive Regularium, sive aliorum Sacerdo-
 tum, suscipiant Eucharistiam a Sacerdo-

tibus facultatem habentibus illam mini-
 strandi. Parochiani de licentia expressa suorum
 Parochorum possunt communicare in
 Ecclesiis Mendicantium. Secus dicen-
 dum de sacramento matrimonii cuius ad-
 ministratio a potestate pendet iurisdictionis.
 Hæc omnia apud Auctores extra dubita-
 tionis aleam versantur.

XI. Iure communi nulla pena, seu
 censura lata est contra transgressores istius
 præcepti, quæ ipso facto incurritur. Siqui-
 dem in cap. *Omnia utriusque sensu* solum
 præcipitur, ut huiusmodi transgressores ar-
 ceantur ad ingressum Ecclesiarum, & priventur
 ecclesiastica sepultura: quibus poenis subie-
 cti sunt qui alterorum præceptorum, vel
 confessionis, vel communionis, transgre-
 diuntur. Communitè tamen loquendo ne-
 mo præceptum communionis violat, nisi
 prius non transgrediar præceptum con-
 fessionis. In singulis dicendis Episcopi
 statuerent solent censuras ipso facto inben-
 das a transgressoribus istius præcepti. Idcirco
 cuiusque loci consuetudines observandæ
 sunt. Et hæc dicta sufficiunt de quinque
 Ecclesiarum præceptis. De duobus ultimis
 plura alia dicemus in tractatu de sacra-
 menti Penitentiae, & Eucharistiae.

FINIS TOMI QUINTI.

THEOLOGIA CHRISTIANA DOGMATICO-MORALIS

AUCTORE

F. DANIELE CONCINA

ORDINIS PREDICATORUM.

EDITIO NOVISSIMA.

TOMUS SEXTUS.

DE IURE NAT. ET GENT. &c.

Adversus Pufend. Barbeyr. Thomaf. aliosque Novatores.

ROMÆ, MDCCLXVIII. [®]

SUPERIORUM PERMISSU.

PROSTANT VENALES VENETIIS

APUD SIMONEM OCCHI.

CUM PRIVILEGIO EXCELLENT. SENATUS.

THEOLOGIA
CHRISTIANA

UNIVERSIDAD AUTÓNOMA DE NUEVO LEÓN
DIRECCIÓN GENERAL DE INVESTIGACIONES CIENTÍFICAS

PRÆFATIO,
IN QUA

Noussulle animadversiones in Librum XXVI. Operis inscripti DE L'ESPRIT DES LOIS &c. idest de legum spiritu, premittuntur.

E Prælo iam emerferat Tomus iste VI. & cum publicam subire lucem deberet, ab amicis intellexi, laudarum opus, nuperime ultra Alpes editum, tanta aviditate, & plausu susceptum fuisse, ut intra breve temporis intervallum reperitis typis prodierit, atque Italiam nostram, non sine religionis detrimento, penetraverit. Quædammodum enim illos Casulitarum libros in quibus severæ Morâs christiane leges exquisitoribus facis, & blandioribus lenociniis attemperari humanis appetitionibus solent, facilius distrabi conspiciamus; ita quoque libri illi tranfalpini qui per cuniculos religionis principia impetunt, & ad fidera usque extolli a non paucis sciolis consueverunt. *Spiritus legum* Cenfor protestatur, se obsequio summo religionem colere, eiusque inconcussa fundamenta facta tecla custodire velle. Omnes qui aperte profiteri impietatem reformidant, iactare similia solent, & tanto validius imponunt, quanto & maiorem præferant religionis speciem, & acutioris præditi ingenio sunt. Auctor noster pro tribunali iudex sedens leges sub examen inducit, & in ipsa divina iura iudicium pronunciat, & eaque cerebri sui decempeba metitur, inflectit, restringit, amplificat, & ad ea quæ sibi adlubescunt, detorquet.

II. Priusquam illius verbis hoc quod proposui, evinco, præmittam oportet, quam immane perpetret scelus qui iudicandæ divinæ legis facultatem sibi usurpare incredibili audaciâ, & fatuitate non verentur. S. Iacobus cap. iv. inquit: *Si autem iudicatis legem, non est factor legis, sed iudex.* Quisquæ divina perflusus hinc perhorrescit, dum audit mortalium aliquem eo stultitiæ impetu abreptum, ut iudicare Dei legem audeat, atque adeo supremo Numini divinitatem & sapientiam auferre, sibi quæ subicere; quod longe scelestius est quam supremorum Senatuum sententias pagorum iudicibus submittere. Nemo adeo insanit, ut sub hac nuda facie velit iudicare legem Dei, a Deo tollere ultimi, supremique hinc rationem, Filium Dei rursus crucifigere, & alia istiusmodi scelera patrare; at hæc omnia incrustata & facis delibata, non secus, ac agroti pillulas suas, & pisces latentem hamum, facillime plures deglutiantur.

III. Porro ut quis intelligat quid cognoscere legem sit, & quid iudicare legem, audiat S. Augustinum, qui *Lib. de ver. relig. cap. xxxi.* hæc duo præclare distinguit. *Sicut in istis temporariis legibus, quamquam de his homines iudicent, cum eas institutos, tamen cum fuerint instituta, atque firmata, non licebit iudici de ipsis iudicare, sed secundum ipsas. Conditor tamen legum temporarium, si vir bonus est, & sapiens; illam ipsam consultat æternam, de qua nulli animæ iudicare datum est, ut secundum eius incommutabiles regulas, quid sit pro tempore iubendum, retandumque discernat. Æternam igitur legem mundis animis fas est cognoscere, iudicare non fas est. Hoc autem interest, quod ad cognoscendum satis est ut videamus ita esse aliquid, vel non ita. Ad iudicandum vero addimus aliquid, quod significamus posse esse, & aliter, velut cum dicimus, Ita esse debet, aut ita esse non debuit, aut ita esse debebit, ut in suis operibus artifices faciunt.*

IV. Non poterat Doctor sanctus vividioribus depingere coloribus ea quæ mox sum ex indicato Cenfore rescripturus. Illi itaque divinas leges iudicant qui eadem

ad suas præiudicatas sententias, & præcognita systemata detorquent. Et in hunc scopulum omnes illi impingunt qui divinis Scripturis, Sanctorum, & Ecclesie auctoritatis neglectis, ad propriæ rationis, uniusque tenebris circumfusæ iudicium, Dei leges revocant. Superbam istorum temeritatem reprimat *hom. xx. in cap. vii. Math. S. Ioannes Chrysostomus eodem ac Augustinus principio. Erat enim, inquit, docens eos sicut potestatem habens. Omnis verba servus est legis: quia neque supra legem addere potest aliquid de suo sensu, neque subtrahere aliquid secunium proprium intellectum; sed hoc tantummodo prædicat quod habetur in lege. Neque enim potest mens humana directare, id est extra rectum sacre, scilicet perversum, vel malum ostendere quod scientia divina dilator. Sic enim ait Moyses, & Salomon: Non aidas verbis Dei, neque detrahas inde. Qui autem hoc ausus fuerit, se sapienterem putat esse quam Deum: & incipit esse falsus testis, quia illud dicit quod neque auris audivit, nec oculus vidit.*

V. Hæc pauca præfari oportuit, ut lector intelligat cui periculo se committat quicumque in Dei leges ferre iudicium audeat. Porro ut evidenter palam faciam, Auctorem nostrum se divinarum legum iudicem constituisse, & prima religionis fundamenta corrodere, eam tenebo methodum cui adhaereo, dum morum præcepta a novis commentis asserere pro modulo meo studeo. Quoties quorundam Casuistarum paradoxa refellenda mihi occurrant, prius ex eorundem libris opiniones propriis verbis conceptas in apertum traduco, sinceritate summa, quidquid in oppositum fabulentur rabula nonnulli: deinceps illarum fallitatem brevissime pandō. Hanc nunc insulam viam. Pauca dumtaxat ex citati operis *Lib. XXVI* refellenda transcribam: quod Italorum nostrorum vir eruditione, doctrina, & morum probitate clarissimus per litteras suasit, ut hunc scilicet librum legerem. Parvi, & continuo in eodem deprehendi venetica impietatis semina arguti sententis, eleganti stilo, & exquisita eruditione involuta, atque eo ingenti acuminè preparata, & disposita, ut ab imperitis deglutiri facillime valeant.

ANIMADVERSIO PRIMA.

in cap. Lib. XXVI, pag. 18.

VI. „ La force de la religion vient de ce qu'on la croit; la force des loix „ humaines vient de ce qu'on la craint. L'antiquité convient à la religion, parce „ ce que soient nous croyons plus les choses à mesure qu'elles font plus recu- „ lees: car nous n'avons pas dans la terre des idées accessives tirées de ces tems „ la qui puissent les contredire. Les loix humaines au contraire tirent avantage „ de leur nouveauté &c. Quæ sic latine reddo. „ Religio inde suam vim accedit quod „ quis illam credat. Legum humanarum vis inde proficiscitur quod quis eam timeat. Reli- „ gioni antiquitas convenit, quoniam frequenter quæ recentiora sunt satilias credimus, „ quod menti nostræ obvia non sunt illa quæ pornerunt contra opponi, dum creduntur „ in lucem. E contrario leges humanæ emolumentum ex novitate comparant &c.

VII. Vides hic leges divinas inter & humanas institutam comparationem. Divina religio, non a Deo, sed ab hominum persuasionem suam robur accipit? Commemurum ergo humane mentis, religio est; si inde eius constat firmitas quod tu illam credas. Utique religio suam in eos qui illam non credunt, neque vim, neque imperium exercet. Quid inde? Ideo ne ab istorum credendi exercitio suam capit vim, stabilitatem, veritatemque? Hæc manifestam olent impietatem, & ex Hobesiano fonte derivata sunt. Vide infra *diff. 1. & IV.*

AN I.

in cap. II. Lib. XXVI, pag. 36.

VIII. „ Qu'il ne faut point décider par les preceptes de la religion lors „ qu'il s'agit de ceux de la loi naturelle. „ *Dum de legis naturalis mandatis des-* „ *tinandum est, haudquaquam in subsidium vocare religionis præcepta oportet.* Nul- „ lum ne scdus, commercium nullum juris nature cum divinx religionis iure? „ Pugnare ne hæc duo simul? A duobus ergo disparatis principiis, religionis, „ & natura mandata proficiscuntur? Quidam? reponit ibidem. „ Qui ne voit „ que la defense naturelle est d'un ordre supérieur à tous les preceptes? „ *Quis non videt, defensionem naturalem ordinis superioris esse omnibus preceptis? Si om-* „ *nibus mandatis præire defensio naturalis debet; ergo etiam præceptis obediendi* „ *tum Deo, tum supremis terre potestatis.* Suffodit itaque hæc absoluta & „ nullo termino circumscripta regula vel ipsius terreni principatus fundamenta.

ANIMADVERSIO TERTIA.

in cap. VIII. Lib. XXVI, pag. 37.

IX. „ Qu'il ne faut pas regler par les principes du Droit qu'on appelle „ canonique les choses reglees par les principes du Droit civil. „ *Quæ iuris* „ *civilis principis reguntur, pendere haud debent a principis iuris quod nuncupatur* „ *canonicum.* Quod frequenter iuris civilis controversiæ dirimi, in consulti iuris „ canonici principis, valeant, nemo est qui inficietur. Quoniam frequenter ni- „ hil de rebus que penes civiles forum in controversiam vocantur, ius canoni- „ cum statuit. Verum Censor spiritus legum omnium ultra pergit, contentidie „ respectu eiusdem rei iure canonico definitæ præferendas esse iuris istiusmodi de- „ finitionibus, iuris civilis decisiones. Hæc enim ibidem subicit. „ Comme le „ mari peut demander la separation à cause de l'infidelité de la femme; la „ femme la demandoit autrefois à cause de l'infidelité du mari. Cet usage „ contraire à la disposition des loix Romaines s'est introduit dans les cours „ d'Eglise, où l'on ne voyoit que les maximes du Droit canonique, & effe- „ ctivement, à ne redarguer le mariage que dans des idées purement spirituelles, „ & dans le rapport aux choses de l'autre vie, la violation est la même. Ma „ les loix politiques, & civiles de presque tous les peuples ont avec raison di- „ stingué ces deux choses.

X. Hæc omnia latine non reddo, sed paucis perstringo. A terius æternæ vi- „ tæ ratione habita, matrimonii violatio eadem in viro ac in muliere est. Mox „ iste Romanorum legibus adversus incestus in Ecclesiam, in qua iuris canonici „ prescripta vigent, fuit. Verum omnium populorum leges cum politice, tum „ civiles, iure & merito hæc duo distinguere, & regulam æternæ vitæ legi „ contrariam confirmantur. Christianus ne est qui ista eructat? Sed quia mox hæc „ eadem clarius repetiturus est Censor noster, ad alia propero.

ANIMADVERSIO QUARTA.

in cap. XI. Lib. XXVI, pag. 38.

XI. „ Que les choses qui doivent être reglees par les principes du Droit „ Cons. Theod. Tom. VI.

4 3

„ ci-

„ civil , peuvent RAREMENT l'être par les principes des loix de la religion . “ *Quæ moderari principis iuris civilis debent , RARO dirigi legum religionis principis queant , In impium Petri Belii effatum , quod nempe religio , & status civilis haud bene una societur , prolapsus Censor est , qui tamen alibi Bello talia effutienti intercessit . Quid ? Deus legum religionis institutor , & Princeps terrenus iuris civilis conditor , ita duo sunt supremi legislatores , ut Princeps terrenus raro a Deo in sui principatus regimine pendeat ? Quem prodit sensum oraculum istud ? Per me Reges vequant , & legum conditores iusta decernunt : PROV. VIII .* Sed iterum audiamus legum Censorem , qui *ibidem pag. 39.* hæc adicit .

XII . „ Ainsi quelques respectables que soient les idées qui naissent immédiatement de la religion , elles ne doivent pas toujours servir de principe aux loix civiles , parce que celles-ci en ont un autre , qui est le bien general de la societé . “ *Idcirco quantumvis veneratione digna sint dictata quæ immediate a religione procedunt , non propterea semper legum civilium norma esse debent , cum hæc alio nitantur principio , quod est bonum universale societatis . Expedi itaque contra religionis edicta frequenter agere ? Leges civiles principis religionis norma adverfis nituntur ? Hoc universale societatis bonum pugnat ne , aut convenit cum religionis bono ? Pugnat , inquit Censor , & raro mutuum hæc duo iure socius valent . Idcirco religionis bonum negligendum , & societatis civilis bonum promovendum ? Hæc sunt istius Politici , si Superis placet , Christiani venusta commenta . Non ergo sapientissimus Moderator Deus ita imperia sacra , & civilia disposuit , ut necessario servato subiectionis ordine miras sibi manus darent ? Lege infra *diff. IV.* Piget enim tam irreligiosa paradoxa sæpius resellere .*

ANIMADVERSI O QUINTA .

in cap. X. Lib. XXVI. pag. 41.

XIII . „ Dans quel cas il faut suivre la loi civile qui permet , & non pas la loi de la religion qui defend . “
 „ Lorsqu'une religion , qui defend la polygamie , s'introduit dans un pais , où elle est permise , on ne croit , a ne parler que politiquement , que la loi du pais doive souffrir qu'un homme qui a plusieurs femmes , embrasse cette religion , a moins que le magistrat , ou le mari ne les dedomagent en leur rendant de quelque maniere leur état civil . Sans cela leur condition seroit deplorable ; elles n'auroient fait qu'obeir aux loix , & elle fe trouveroient privees des plus grands avantages de la societé . “

XIV . *Quo in casu legi civili permittenti , scus religionis legi prohibenti obediendum est . Quotiescumque religio que polygamiam vetat , in aliquam introduitur regionem , in qua illa permissa est , non videtur , si politice dumtaxat loqui volumus , quod nationis lex permittere debeat ut homo qui plures uxores habet , amplectatur hanc religionem , nisi saltem magistratus , aut maritus eisdem compensent , & statui civili reddant . Hæc conditione sublata , carum sensus deplorabilis esset . Ipsa nihil nisi obedientiam legi præstitissent ; & ipsa magnis societatis emolumentis destituta forent .*

XV . *Leges civiles ea probare valent quæ iure natura & religionis vetita sunt ? Quoties religio christiana , quæ uxorum pluralitatem vetat , invehitur in aliquod regnum , in quo lex contraria habendi plures uxores obtinet , lex ista & naturali , & divinx*

prævalere legi debet ? Dubio procul , saltem politici regiminis ratione habita , clamat novissimus legum Censor . Unde , quæso , & ex quo fonte , an Machiavellico , an Hobbesiano hæc politica ratio manat ? An Deus naturæ humanæ conditor eiusdem propagationem communitati generis humani non præcipit ? Deum ne naturæ auctorem latet num unum , an pluralitas uxorum ad hæc societatis amplificationem conferat ? Poterat ne superciliosus Censor insolentius , atque audacius in religionem debacchari ? Alterutrum fateatur necessum est : aut Deum secum pugnare , dum propagationi humani generis præcipit , & polygamiam vetat ; atque hæc humane propagationi non obesse . Vide infra *diff. 2. cap. XIV. n. 27.*

ANIMADVERSI O SEXTA .

in cap. XI. Lib. XXVI. pag. 41. & seq.

XVI . „ Qu'il ne faut point regler les tribunaux humains par les maximes des tribunaux QUI REGARDENT L'AUTRE VIE .

„ Le tribunal de l'Inquisition forme par les Moines Chretiens sur l'idée du tribunal de la Penitence , est contraire à toute bonne Police . “ *Fat minime est ut tribunalia humana regentur tribunalium legibus , quæ forecum vitam spectant . Tribunal Inquisitionis ad exemplar TRIBUNALIS PENITENTIAE in Machia Christianis institutum , omni politico regimini contrarium est .*

XVII . *Quo ultra pergitur , eo patentius suam prodit impietatem Censor malecivus . Quis vel novatorum eo dementia abrensis fuit , ac effutierit humana tribunalia regi haud inquam debere sacrorum tribunalium legibus , quæ homines ad æternam vitam instituunt ? Tribunal Inquisitionis ad formam tribunalis Penitentiae formatum cuiuscumque politico regimini adversatur ? Tribunal ergo Penitentiae perniciosum est cuique Republicæ civili . Enimvero , si utrumque tribunal similem institutionis formam habet , similem quoque oppositionem cum politico regimine utrumque præferat oportet . Persequitur Censor *ibid. pag. 42.**

XVIII . „ Ce tribunal est supportable dans tous les gouvernements . Dans la Monarchie il ne peut faire que des delateurs , & des traitres ; dans les Republics il ne peut former que des malhonnetes-gens ; dans l'état despotique il est destructeur comme lui . “

XIX . *Tribunal istud cuiuscumque regimini intolerabile est . Is Monarchia explorator , & proditor ; in Republica inhoneſtus ; in dispositio regimini destructores homines efficit , non secus ac ipsum .*

XX . *Machiavellismus iste non minus politico-civili , quam sacro regimini perniciosissimus est . An non fateatur vel ipse præcurus Censor sacra religionis fundamenta , & leges immobiles esse , constantes , ac perpetuas ; & contra omnia humana fluxa , atque caduca ? Porro quid Reges , Principes , & Republicæ omnes magis exoptant quam principatum firmum , immobilem , & perpetuum ? Ergo quo arctiore vinculo civilia tribunalia conjuncta cum religione sunt , eo feliciora splendent , & constantiori fruuntur perpetuitate . Quid si exemplis illorum regnorum quæ hocce sacro tribunalii destituta , crebrioribus atque honestioribus obnoxia fuerint scditionibus , atque vicissitudinibus , hæc confirmare rem vellet ? Sed quæ seipis luculenta sunt , haud mea egent oratione .*

I N D E X

Librorum, Dissertationum, capitulorum, paragraphorum, & questionum que in hoc Tomo continentur.

IN LIBROS TRES DE IURE NATURÆ, ET GENTIUM DISSERTATIO PROLEGOMENA.

PRÆLOQUIUM. Pag. 1.

CAPUT I. Iuris naturæ finitio. 3.

CAPUT II. Synopsis historici iuris naturalis. 4.

CAPUT III. Sancti Patris in epinomie iuris naturæ mandatis ab Ioanni Barbeyraci, Christiani Thomasi, aliorumque antiquiorum hæreticorum imperiosa afferuntur. 6.

CAPUT IV. Thomasi, Budaci, Barbeyraci, & communiter Lutherani Scriptores iuris naturæ scientiam denegant omnibus que ante Lutherum vixerunt. Ilorum lapsa commenta, & falsæ calumniam refelluntur. 18.

CAPUT V. Grotii, Seldeni, Hobbesii, Cumberlandi, Pufendorfii, Thomasi, Budaci, Heinneccii in iuris naturæ, & gentium conatus, & studia. 23.

CAPUT VI. Iudicium in methodum quo Christianus Wolfius ius naturæ exponit. Parallelii istius methodi cum methodo illa quam Sebaldsticker servans. 31.

§. I. Censuræ nonnullarum propositionum Wolfianarum. 33.

§. II. Nonnullæ animadversiones in recensitas propositiones Wolfi. 35.

CAPUT VII. Tres Sebaldstickeri classes, Possessiva ius naturæ & gentium, omnibus pensatis, scilicet præ omnibus novatoribus exponit. 37.

CAPUT VIII. Hobbesii, Cumberlandi, Pufendorfii, Thomasi, Wolfius, Heinneccii, Barbeyraci, & ceterique transalpinii hæretici solo naturæ lumine, sublata auctoritate omni tum ætiorum Scripturarum, tum antiquiorum Scriptorum, interpretantur iuris naturalis mandata: ipsæ divinas Scripturas, eodem naturæ decreta, humano subiectum ratiocinio. 39.

CAPUT IX. Hobbesii, Cumberlandi, Pufendorfii, Thomasi, Heinneccii, Barbeyraci, Wolfius, & aliorum abstrahentium a doctrinæ veritate in exponendo naturæ iure, abstrahentium patetiam. 41.

CAPUT X. Corrupti humanæ naturæ mores ex S. Augustino describuntur. Mysterium formidandæ vitæ humanæ. Sapientes Ethnicos, hominum male viderant, causam ignorantes. Quam sint ead. Heterodoxi Hobbesii, Cumberlandi, Pufendorfii Thomasi, Barbeyraci, Wolfius, & Heinneccii, ceterique qui solo naturæ lumine moderati hominum societatem inspicere se iactant. 47.

CAPUT XI. Usus recte rationis in iure naturali explicando. Duo extrema vitanda. Humana natura finis est in quo suas agit rationes naturæ. Qui vanae istius soli qualitates ignorant, impis sunt ad explicandam iuris naturalis doctrinam. Heterodoxi Hobbesii, Pufendorfii, Thomasi, Wolfius, & Heinneccii, a veritate doctrinæ abstrahentes, soli recte rationi mixti, ceteros Ethnicos sunt, quod medicinam unicam verbo opportunitatem negligant. Istorum methodus Pelagianismus, & Naturalismus vocat. Errores ab illis evulgati contra ius naturæ. 47.

CAPUT XII. Adversariorum suppositæ propositiones. 48.

CAPUT XIII. ARCANI suspicito, cui noni heterodoxi Scriptores Scripturarum usum in iuris naturalis explicatione resistunt, manifestant. Ilorum contra ius naturæ errores perscrutari. Insuper, cum ipsi crassissimos errores doceant. Ilorum calumniam, quod apud nos Catholicos solum solum inveniunt, sublatâ auctoritate denuo exploditur. Motum ad sperandas quosdam Italos Grotianos, Pufendorfianos, Wolfianosque. 51.

I N D E X.

IK

LIBER PRIMUS. DE IURE NATURÆ, ET GENTIUM. DISSERTATIO I.

De hominis officiis, seu de actionibus humanis.

CAPUT I. DE DEO, & HOMINE, quatenus sunt iuris naturæ principia. S. Thomæ doctrina, qua ex illa hominis idea refertur, & fundamenta moralitatis præcitantur. Eorum que de origine cæterum moralium scribit Samuel Pufendorfus, examina. 55.

CAPUT II. Richardus Cumberlandus ad benevolentiam singulorum hominum erga alios homines, ad propensum propagandæ stirpis, ad ceteri longam magnitudinem, ad eisdem inclinationem ad verum non limitatam temporis, ad ampliora vasa spermatica omnes revocat naturales leges. Hi, & alii errores perscrutantur. 59.

CAPUT III. Doctrina S. Thomæ de homine propriam suam operatur. Finis, qui principium extrinsecum est humanarum actionum, notio, & paritio. Places hoc de argumento quæstionibus. Admonitio ad Pufendorfianos, Wolfianos, & Heterodoxos. 64.

Quæst. I. Quis, & quæ sit finis, & in hominibus propriam suam operatur? 65.

Quæst. II. Solus ne hominis est propter finem agere? 66.

Quæst. III. Officia humana recipiunt ne a fine spectem, seu bonitatem, ac malitiam? 66.

Quæst. IV. Sit ne aliquis finis ultimus humane vite? 67.

Quæst. V. Unus hominis valeat ne esse plures ultimi fines? 67.

Quæst. VI. Vult ne homo, quæ appetit, omnia propter ultimum finem? 67.

Quæst. VII. Sit ne omnium hominum unus ultimus finis? 68.

Quæst. VIII. Utrum in hoc ultimo fine alia creaturæ conveniant? 68.

CAPUT IV. De beatitudine, quæ est verus ultimus finis hominum. In nullo bene creato, sed in solo Deo sita est. Christiani Wolfii de summo bono propositiones. 69.

CAPUT V. De officio voluntatis. Quam præclare hoc S. Thomæ, ceterique Theologi catholici exponunt. Quam serene, imperite, & obscure de his scribant Pufendorfus, & Thomasi, ceterique eorumdem sectarum. 70.

Quæst. I. Quis sit officium voluntatis? 70.

Quæst. II. Sublato omni voluntatis actu, est

ne voluntatis omisso, advertente ratione, utentem præcepto? 71.

Quæst. III. Potest ne omisso esse voluntaria, quæ urgeat præceptum? 73.

Quæst. IV. Quæ sint voluntarii causæ? 73.

Quæst. V. Vult ne voluntas pati potest in actibus tam imperatis, tum elicitis? 74.

Quæst. VI. An que fiunt ex metu, sint involuntaria? 74.

Quæst. VII. Quis contractus ex metu iuris sunt iuris? 75.

Quæst. VIII. Quæ sunt ex concupiscentia, sunt ne involuntaria? 76.

Quæst. IX. Utrum ignorantia inferat involuntaria? 76.

CAPUT V. De humana libertate. Hæc homo in sui creatione præditus fuit, nec eam per originale culpam amisit. Lutheri, Calvini, Pufendorfii, Christiani Thomasi, aliorumque Protestantium errores? 77.

§. I. Lutheri, Calvini, & Iansenii systema de libero arbitrio in æternæ salutis negotio. 79.

§. II. Christiani Thomasi, Budaci, Pufendorfii, & aliorum Lutheranorum de libertate opinioniones. 88.

§. III. Hæresis Ianseniana de libertate, in æternæ propositionis contenta: Ad merendum, & demerendum in statu naturæ lapsæ non requiritur in homine libertas a coactione: paucis perscringitur. 89.

§. IV. Non nisi ex Lutherano, Galviano, & Ianseniano doctrinæ ignorantia, Thomistarum de libero arbitrio, & divinis auxiliis systema comparari cum Lutheri, Calvini, & Iansenii systemate potest. 87.

§. V. Indicatur P. Antonium Maufole ad impositum Iohanni Ianseniano, quam intus summa illi impugnat Doctor Sorbonicus D. Honoratus Turnely. 99.

§. VI. Fallitur, & fallit D. Honoratus Turnely, dum affectu P. Maufole ad signum, quæ veram plantam toxicam systema Iansenianum, in hoc absurdo lapsus esse Doctor Sorbonicus eructavit. 103.

§. VII. Breves vindiciæ P. Joanni Baptiste GONET ab iniuste censuræ D. Honorati TURNELY. 10.

§. VIII.

§. VIII.
 Resoluitur veritas propositio Iansenii: & libertas indifferentia ad merendum, vel demerendum, opposita necessitati, seu determinationi ad unum, auctoritate sacrae Scripturae, tum S. Augustini, cui maxime fidem Galvanius, & Iansenius, conicitur. 110.

§. IX.
 Ex doctrina S. Thomae vera libertatis idea Galvanius, & Iansenii sophismata in antecessum profutata. 112.

§. X.
 Sola indifferentia contradictionis ad essentiam libertatis pertinet. Nisi asseratur iudicij indifferentia, voluntas amittere libertatem nonquit. 114.

§. XI.
 Ex parte solius obiecti necessitas proficitur voluntati. Si Deus imprimere necessitatem voluntati velit, iudicij indifferentiam auferat oportet. Motus, quamvis effectivus, perfectus, non minuit libertatem. 116.

CAPUT VII.
 Mirabilia actuum humanorum harmonia, & ordo. Quam in parte de humanis officiis disputent Patendordius, Thomassius, Cumberlandus, Heinnecius, Wolfius, ceterique Protestantis. 119.

CAPUT VIII.
 De actuum humanorum moralitate. Vera istius moralitatis notio. Error Samuells Patendordii, moralitatem continuantem in imputabilitate, castigatur. 122.

Quaest. I. Sita ne est in libertate, aut denominatione aliqua extrinseca actuum humanorum moralitas? 1b.
Quaest. II. Moralitatis notio sita ne est in ordine, & conformitate ad regulas morum? 1bid.

Quaest. III. Quoniam sint morum regulae? 1b.
Quaest. IV. An moralitatis actuum consistat in imputabilitate? 123.

CAPUT IX.
 Unde alios mores species capiantur. 1b.

CAPUT X.
 Qua fieri ratione potest ut lege sint bona mixta malis, & mala mixta bonis? 125.

CAPUT XI.
 Actus humanae, tametsi ex obiecto indifferentes respa sunt, seu in individuo, aut bene semper sunt, aut mala. Plurimum Peccatorum commenta refelluntur. 128.

Quaest. I. Sufficit ne habitus sine directio operum in Deum, sive in bonum finem? 125.
Quaest. II. In quibus propositionibus ab Ecclesia damnatis & supra relatis, comprehen-

dicitur ne opinio de actu indifferentia in individuo? 130.
DISSERTATIO II.
 De legisbus.

PRÆLOQUIUM. 137.
CAPUT I.
 Variæ iurisceptiones. Pro lege hic accipiuntur. 1b.

CAPUT II.
 De lege in communi. Unde suam repertat originem. Eiusdem notio, & descriptio. Cur propter naturalem, & humanam, divinam positivam Deus in iuribus, Patendordii, Cumberlandi, Thomassii, aliorumque gregalium systema vitium. 138.

CAPUT III.
 Sit ne lex propter communitatem, & bonam communem. De eius necessitate, iustitia, & duratione. 142.

CAPUT IV.
 De legis promulgatione. Qualitas promulgationis legis humane, civilis, & ecclesiasticae. Utrum sufficiat quod lex sine ecclesia, sive ecclesiastica promulgetur in Curia? 69.
Quaest. unic. Aliquid ne temporis spatium interfluere debet a die promulgationis, antequam lex obliget? 142.

CAPUT V.
 Sit ne populi acceptatio ad legis sive ecclesiasticae, sive civilis valorem necessario. Plures quaestiones resolutum, presigatur Samuelis, aliorumque Casuistarum laxis opinionationibus. 147.

Quaest. I. Valet ne Princeps supremus sua lege iusta, & legitime promulgata iudicij subditos cogere ad eam acceptandam? 1b.
Quaest. II. An summus Pontifex, & Episcopi possint, non expectato subditorum consensu, leges ferre? 148.

Quaest. III. Peccant ne subditi legem iniustam non acceptando? 1b.
Quaest. IV. An lex relicta a populo nullius sit? 1b.

Quaest. V. Licet ne subditi possunt ad legistatorem appellare, ut legem a se iniustam abroget? 149.

Quaest. VI. Tempore interpositae supplicationis tenentur ne subditi legem servare? 1b.
Quaest. VII. Quid, si Princeps non iustus, nec reproducat legem a subditis relictam? 1b.

CAPUT VI. 1b.
 De lege aeterna Dei.
Quaest. unic. An sit in Deo: & quid sit aeterna lex? 1b.

CAPUT VII.
 De lege naturali promissa, a lege naturali variis distincta. Corrigitur aberrationes Grotii, Pufendorfii, & aliorum. 150.

CAPUT VIII.
 De naturali lege rationis hominis propria. Lutherianorum, Thomassii, Pufendorfii, aliorumque absurda commenta. 151.

CAPUT IX.
 Erimo ex lege natura sua repugnat. Bonitas, & scripturae ante omnem legem in suo effectu. Errores Hobbesii, Hosiandri, Saldeni, Pufendorfii, aliorumque Lutherianorum, auctoritate H. Tullii Ciceronis refelluntur. 157.

CAPUT X.
 S. Thomas in antecessum errores Hobbesii, Pufendorfii, aliorumque labefactavit. Invidiosum argumentis evincit honestatem, & iurisdictionem actionibus inesse ante omnem legem. 157.

CAPUT XI.
 Fundamentalis ne, an formalis secunda est bonestas, vel malitia quae antecedit ad legem actionibus laevi? 158.

CAPUT XII.
 Legis naturalis pictura. In quo sito vera illius notio sit, ex doctrina S. Thomae explicatur. 162.

CAPUT XIII.
 Quae precepta continentur in lege naturali. Num omnia Decalogi mandata includantur in eadem? 163.

CAPUT XIV.
 De iuri natura immutabilitate, abrogatione, & dispensatione. Vera quaestio iuris divinumur. 166.

Quaest. I. Lex naturalis quantum ad principia immutabilis est ne sensu immutabilis omnino, & invariabilis tam in communi, quam in particulari? 167.

Quaest. II. Lex naturalis quantum ad principia secundaria est ne similiter in se ipsa immutabilis? 1b.

Quaest. III. Est ne potestas aliqua humana, sive civilis, sive ecclesiastica, quae ab obsequio legis naturalis dispense, seu solvere homines queat? 168.

Quaest. IV. Potest ne Deus sua absoluta potestate dispensare in aliquibus iuris naturae preceptis? 169.

Quaest. V. Lucina ne in lege naturali habeat epikura? 171.

CAPUT XV.
 De iure gentium distincto a iure naturali. Errores Hobbesii, Pufendorfii, Heinnecii aliorumque exploduntur. 1b.

DISSERTATIO III.
 De lege politica divina vetere, & nova.

PRÆLOQUIUM. 175.
CAPUT I.
 Lex Mosaeica bona, a Deo facta soli populo Iudae. Eius finis, precepta, & abrogatio. 1b.

CAPUT II.
 De lege nova a Christo instituta. Eiusdem precepta, a Mosaeica distinctio, & distinctio. Errores Lutheri, Calvini, & Hobbesii. 184.

DISSERTATIO IV.
 De iure politico humano publico, & privato, seu de lege voluntaria humana.

PRÆLOQUIUM. 188.
CAPUT I.
 Legum humanarum fundamentum hominum societas. Obiter de societate coniugali, patriam, herili, domestica, & civica. Institutio civitatum legum necessitatem inferre. Samuelis Pufendorfii, & Christiani Thomassii commenta refelluntur. 1b.

CAPUT II.
 De Mosaeica, seu Iudaica potestate civilis. Eiusdem origo, & prerogative. Errores Vitrarii, Thomassii, Pufendorfii, ceterorumque Protestantium obiter refelluntur. 191.

CAPUT III.
 De iure civili publico, & privato. Iurispoliticis Protestantibus impeter confirmatum ius civile supremum cum sacro. In examen potestatis vocatur doctrina quam tradidit Samuel Pufendorfius in libello inscripto, De habitu religionis christianae ad vitam civilem. 194.

§. I.
 Origo iuris civilis, eiusdemque acceptio. Erroris. Dilectum ius publicum inter & privatum. Incepta taxationi gloriamu. Sententia Lutheri, de e tenentur in loco edidisse ius publicum. 1b.

§. II.
 Iurispoliticis Protestantibus, Grotius, Goldastus, Pufendorfius, Coringius, ceterique eundem sectae, ius sacrum cum civili permiscuerunt. Rempublicanorum regimina perturbantur. Nonnulla effata ex libello Pufendorfii de habitu religionis christianae ad vitam civilem delicti. 195.

§. III.
 Potestatis in sacra distinctio notio. Turpiter errant Doctores Lutherici, qui iure & naturali, & sacro concurre Principibus bene potestatem effusant. Nonnulla praenotantur adversus Hugonem Grotium. 199.

§. IV.
*Turpiter erat Palændorcius cum fatis, ex di-
 vinito antiqui faderis iure inferens supremis
 potestatibus convenire sua in sacra.* 201.

§. V.
*Crossius erat Palændorcius cum ceteris Luth-
 ericis, dum vii nupti testamenti summas po-
 testates iure potiri in sacra contendi.* 204.

§. VI.
*Erronee Palændorcius, eriditans summas po-
 testates sua in sacra, ex ipso iure civili,
 canonico, & Catholicorum consensu resellatur.* 208.

§. VII.
*Inipublicis Palændorcius infans Politica. Il-
 lius, quibus illudit Principibus, fraudes,
 Monita ad imperitas, ne ipsius ductoris,
 aliorumque similitum lectionem seducantem
 devitent.* 210.

C A P U T I V.
*De iure civili privato. Eiusdem notio, &
 partitio.* 213

C A P U T V.
De iure canonico, seu ecclesiastico. 215.

C A P U T V I.
De potestate legis condende. 218.

*Quæst. unic. Quid de declarationibus sacre
 Congregationis Cardinalium? Habent ne
 vim legis?* 221.

C A P U T V I I.
*De personis que legum humanarum observa-
 tioni subdita sunt.* 222.

*Quæst. I. Principes supremi astringuntur ne
 leges a se latis servare?* 223.

*Quæst. II. Sicut ne pueri septemque legibus sub-
 diti?* 223.

*Quæst. III. Quomodo infantes, amoves, clerici
 a legum observatione excusantur?* 223.

*Quæst. IV. Tenentur ne clerici parere legibus
 civilibus?* 223.

*Quæst. V. Peregrini, & advena subditi ne
 sunt legibus sua patrie, & locorum per que
 transiunt?* 224.

*Quæst. VI. Peregrini, advena, & forenses
 astringuntur ne servare leges loci per quem
 transiunt sine animo ibidem commorandi, si
 manent unum aut alterum diem?* 224.

*Quæst. VII. Peregrini, & advena tenentur
 ne leges patrie, a qua absunt, servare?* 225.

*Quæst. VIII. Peccant ne qui deliberato animo
 descendunt a proprio territorio, ubi ius te-
 nent, aut festi viget, ut alio se transferant,
 ubi eorumque leges non sunt?* 225.

*Quæst. IX. Qui descendit de festo a proprio
 loco, tenetur ne ante discessum Sacrum an-
 dare?* 225.

*Quæst. X. Qui discessit a proprio loco, in que
 obtinet præceptum ieiunii, ad locum in que
 nullum est ieiunii mandatum, potest ne sen-
 tuculum sumere?* 225.

*Quæst. XI. Quid dicendum sit in casu quo
 est speciale præceptum, & in loco unde il-
 latus, & in loco ad quem accedit?* 227.

*Quæst. XII. Dicitur an valeat ne confissa dicitur
 egredi eo animo ut a peccatis reserva-
 tis qua proprio Parochi confiteri recusat,
 absolvatur?* 227.

*Quæst. XIII. Si peregrinus committit delictum
 extra locum sui domicili, potest ne a pro-
 prio superiore notari ab hoc delictum?* 228.

D I S S E R T A T I O V.
*De legum humanarum effectibus, & vi
 obligandi.*

P R E L O Q U I U M. 228.

C A P U T I.
Propositione damnate, & lexæ Casularum. 228.

C A P U T I I.
Quis ius legis effectus, & quomodo materia. 231.

Quæst. I. Quomodo sit legis humana materia? 231.

*Quæst. II. Possunt ne legislatores humani,
 precipere, aut vetare actus indifferentes?* 232.

*Quæst. III. Valent ne legislatores humani, si-
 ve ecclesiastici, sive civiles, actus mere in-
 ternos directe, & absolute præcipere?* 232.

*Quæst. IV. Potest ne ecclesia præcipere sal-
 tem indirecte actus internos cum externis
 connexos?* 235.

*Quæst. V. Præcipere ne Ecclesia valet actus
 externos occultos?* 235.

C A P U T I I I.
*De legis humane obligatione. Unde eiusdem
 colligenda obligatio iusta ne sit operis, ut
 obstringat. Quid de legibus iniustis? Ple-
 res hac de re questio.* 236.

*Quæst. I. Leges iniuste patrum ne obligantur
 nim?* 236.

*Quæst. II. Leges iniuste tyrannorum servanda
 ne sunt?* 237.

*Quæst. III. Unde colligenda sit gravis obliga-
 tio legis?* 237.

*Quæst. IV. Unde colligendum sit, legem sub
 mortali, aut sub veniali obligare?* 238.

*Quæst. V. Valet ne legislator præcipere mate-
 riam leviorem sub gravi culpa?* 238.

*Quæst. VI. Materia reipsa gravis potest ne a
 legislatore sub levi obligatione imperari,
 aut prohiberi?* 238.

*Quæst. VII. Quomodo sunt regulae unde collig-
 endæ materiae gravioris debet?* 239.

*Quæst. VIII. Quomodo materia levis per se
 similitudinem fiat gravis?* 239.

*Quæst. IX. Quando interrupta reputari mate-
 ria peccati debet?* 240.

*Quæst. X. Quomodo violatio legis in materia
 parva ex contemptu mortalis evadit?* 241.

C A P U T I V.
*De legis penalium obligatione ante, & post sen-
 tentiam iudicis.* 242.

*Quæst. I. Undenam argui potest, legem penali-
 tem mixtam obligare sub gravi culpa?* 242.

*Quæst. II. Paene temporales, inflicta a lege
 penali, sunt ne sufficientes signum obligatio-
 nis sub gravi culpa?* 242.

*Quæst. III. Violatores legum penalium tenentur
 ne taxatas poenas lueri ante iudicis
 sententiam?* 244.

*Quæst. IV. Qui a contracta initio resistunt,
 iudice ne poenam conventionalem debent laturi
 in eiusmodi resistentes, ante sententiam
 iudicis?* 245.

*Quæst. V. Legum penalium violatores tenentur
 ne, proleta iudicis sententia, seipsis
 poenam exequi, an debent expectare iusticie
 executionem?* 246.

*Quæst. VI. Tenetur ne iudex poenam a lege
 taxatas reo applicare?* 246.

*Quæst. VII. Si iudex absque causa poenam a
 lege præscriptam remittat, tenetur ne adre-
 sitionem?* 246.

*Quæst. VIII. Lex in profanatione fundata contra
 legem divinam, veritate deficiente, obligat
 ne in conscientia?* 246.

C A P U T V.
De lege tributum. 247.

*Quæst. unic. Lex quo tributum imponit,
 obligat ne in conscientia?* 247.

C A P U T V I.
De lege irritante. 250.

*Quæst. I. Lex irritans obligat ne in conscientia?
 250.*

*Quæst. II. Unde colligendum sit, conditiones
 præscriptas a lege perimere ad ipsam contra-
 ctus substantiam, vel ad accidentia.* 251.

C A P U T V I I.
*De lege dubia. Ductores Probabilistarum opi-
 nationes proficiuntur.* 251.

*Quæst. I. Qui dubitat, existat ne lex, et
 liber ne a lege est?* 251.

*Quæst. II. Qui certus de lege, dubitat vero, an
 hoc in particulari subsistat sit legis observan-
 tia, exemptus ne a lege est?* 252.

C A P U T V I I I.
*An subdanda veritas aut gravis damni pecu-
 lum ab observanda lege excimat?* 254.

C A P U T I X.
*De voluntate, seu intentione necessaria ad im-
 pletandam legem.* 255.

*Quæst. I. Necessaria ne est aliqua intentio,
 aut expressa, aut virtualis, ad implendū præ-
 ceptum, vel sufficit intentio potenter rem
 præceptum?* 256.

*Quæst. II. Ut quis satisfaciatur legi, debet ne
 finem legis intendere?* 256.

*Quæst. III. Imperi ne præceptum valet actu
 vitioso?* 257.

C A P U T X.
*De pluribus præceptis eodem actu implendis.
 & de impedimentis qua aut apponuntur, aut
 non remouentur, ne lex impletur.* 258.

*Quæst. I. Imperi ne usus actus plura præcepta
 valent?* 258.

*Quæst. II. Satisfieri ne potest eodem tempore
 diversis præceptis?* 258.

*Quæst. III. Peccat ne qui impedimentum ap-
 ponit, ut a lege implenda silet sit?* 258.

*Quæst. IV. Peccant ne contra præceptum qui
 impedimentum non remouent, dum sine gravi
 damno possunt?* 258.

*Quæst. V. Qui non potest rem implere præ-
 ceptum, astringitur ne partem quam po-
 test, exequi?* 258.

*Quæst. VI. Quando duo occurrunt præcepta que
 simul servari nequeunt, quid agendum?* 259.

D I S S E R T A T I O V I.
*De legis cessatione, interpretatione, dispensa-
 tione, & consuetudine.*

P R E L O Q U I U M. 259.

C A P U T I.
*Improbabilis, & lexæ plurium Probabilista-
 rum opinio, qua defenditur, non obligat legem,
 subdulo eiusdem sine in particulari. 260.*

*Quæst. I. Expectanda ne est Principis decla-
 ratio, qua definitur legem cessasse?* 260.

*Quæst. II. Cessante negativa sine adequate legis
 in particulari, cessat ne legis obligatio?* 261.

C A P U T I I.
De legis abrogatione. 263.

*Quæst. I. Quomodo hæc antiquæ abrogatæ
 censetur, nova superveniente?* 264.

Quæst. II. Quis abrogare legem valet? 264.

*Quæst. III. Potest ne inferior legem a se la-
 tam, confirmatam a superiore, abrogare, &
 mutare, eisdemque derogare?* 264.

C A P U T I I I.
*De legis interpretatione, & opinio. Opiniones
 P. Viva, falso pro se citantur P. Suarez,
 & aliorum Probabilistarum reselluntur.* 264.

*Quæst. I. Quo iudice legislator prohibere legem
 interpretatione, licetum ne est? Doctores ex in-
 stituto, nedum obiter, tandem interpretantur.* 265.

*Quæst. II. Quo regule in interpretatione ser-
 vanda?* 265.

Quæst. III. *Extendenda ne lex ad casum in se non comprehensum, et similitudinis, vel identitatis rationem?* *ibid.*
 Quæst. IV. *Quando legislator decidit aliquem casum, extenditur ne decisio ad alium similem casum?* 266.
 Quæst. V. *Quibus in casibus licitum sit uti episcopi, seu episcopi?* 267.
 Quæst. VI. *Requiritur ne certitudo, an factus est probabilitas, ut usus episcopi licitus sit?* *ibid.*

CAPUT IV.

De agro et bono. 260.
 §. I.
Aquisitio regulæ sine canonico habita. 271.
 §. II.
Regula a jure civili selecta. 273.
 §. III.
Sententia ex diversis Marti Tolitii libris collecta. 274.

CAPUT V.

De dispensatione a lege. 276.
 §. I.
Dispensationis notio eiusdemque partitio. *ibid.*
 Quæst. I. *Ut subditus liber sit a lege, sat ne est ut presumat superiorem suæ dispensationem?* 277.
 Quæst. II. *Unde colligi possit, velle respectu Prælatum dispensare?* *ibid.*
 Quæst. III. *Sola iactantia Prælati est ne sufficiens signum colligendi eundem velle dispensare?* *ibid.*

§. II.

De iis qui dispensare in lege aliena, et hanc non esse respectu quorundam, et aliorum. 279.
 Quæst. I. *Concessit ne Deus Romanis Pontificibus privilegium dispensandi in iis que sunt divini iuris?* *ibid.*
 Quæst. II. *Quibus competit dispensatio a legibus humanis?* 280.

Quæst. III. *Inferior in legibus superioris dispensare ne valet?* *ibid.*
 Quæst. IV. *Legislator supremus a legibus eius dispensatione commutationem continet?* *ibid.*
 Quæst. V. *An presens delicta dispensandi sit ample interpretanda?* *ibid.*
 Quæst. VI. *Respectu quorundam datæ legum dispensatio possit?* *ibid.*
 Quæst. VII. *Possit ne legislator secum, quem admodum com. alio dispensare?* *ibid.*

§. II.
Utrum hæc sit dispensatio obsequio iuxta causam datam? Potesse interdum foreveris, que non dispensant, Pecant frequentius, quia dispensant. Laxa Probabilistarum opinio.

excitantur. 280.

§. IV.

Utrum dispensatio sine iusta causa concessa, invalida, et nulla sit. 284.

§. V.

Dispensationes a sacris canonibus, in quibus aliquis vici dicitur, aut naturalis includitur, ut dispensationes recipiendi pignus præbendas, non restitutum, similesque omnium Theologorum, etiam iuristarum, sententia nulla sunt. 288.
 §. VI.

De causis que ad licitam validamque dispensationem requiruntur. 290.

Quæst. I. *Quid, si de causa sufficienti disputatur?* 291.

Quæst. II. *Valida ne est dispensatio, quando respectu dicitur causa sufficienti pro eadem, si dispensator illam ignorat, et nihilominus dispensationem impetrat?* *ibid.*

Quæst. III. *Totius ne dispensator, causa legitima occurrente, dispensationem impetrari illam potest?* *ibid.*

Quæst. IV. *Utrum impositio multæ pecuniarie sufficientis causa sit dispensationis concedendæ?* 292.

§. VII.

De dispensatione subreptitia, obreptitia, et per metum extorta. *ibid.*

§. VIII.

Quibus de causis dicitur dispensatio cesset. 293.

Quæst. I. *Cessante causa finali, ob quam concessa sit dispensatio, cessat ne dispensatio?* *ibid.*

Quæst. II. *Cessat ne dispensatio ad materiam dispensationis?* 294.

Quæst. III. *Possit ne dispensator suam revocare dispensationem?* *ibid.*

Quæst. IV. *Quandonam cesset dispensatio per renuntiationem?* *ibid.*

CAPUT VI.

De lege non scripta, seu de consuetudine. 295.

§. I.

Quid, et quætoplex sit consuetudo? *ibid.*

§. II.

Quinam consuetudinem invadere possint, et que conditiones ad veram consuetudinem requirantur. 296.

Quæst. I. *Quæ sunt conditiones ad veram consuetudinem necessaria?* *ibid.*

Quæst. II. *Quandonam tempus requiritur ad introductendam consuetudinem?* 297.

Quæst. III. *Quinam actus, et que eorumdem frequentia requirantur ad veram consuetudinem? *ibid.**

CAPUT VII.

De triplici consuetudinis effectibus, et de modis quibus consuetudo cessat. 299.

IN LIBROS TRES.

DE NATURÆ, ET GENTIUM IURE, DEQUE POSITIVO, DIVINO, ET HUMANO

DISSERTATIO PROLEGOMENA. PRÆLOQUIUM.

Reverentiam omni ex parte celeberrimam, siue eiusdem dignitatem, amplitudinem, et commodum, siue uberrimam disputandi copiam, explicandarumque veritatum profunditatem, siue tandem diligentiam, studium, eruditioque conatus Cl. Virorum, qui eidem exornandi sedulam navarunt operam, species, illustrandam suscipio. Priusquam vero rem ipsam ingredior, te Lector benevole, paucis alioqui intererit. Et primum omnium licet velim, me hoc delegisse argumentum displicendum, non modo quod sit Theologie nobilis pars, sed alia quoque ratio magno pretere carenti calcaria addidit. Ea porro est, quod plurimi Italiani nostræ læperdi, atque barbarati, quemadmodum veltus formam, ita etiam loquendi, ratiocinandi, atque philosophandi, ne dicam loquendi, regulas ab ipsis Transalpinis, & quidem frequenter hereticis, Lutheranis, Calvinianis, ceterisque illi genus, mutuari minime erubescant. Dum eruditio nostri primæ turis nature & gentium elementa degulare incipiunt, continuo crepant *Grossus, Puffendorfus, Seldenus, Heinecius, Gualterianus, Thomæus, Wolfius*, eorumque præcæles. Dicitur, Iocundat, impollutus, quas hereticis isti in Theologos, quos vocant Scholasticos, in Patres sanctos, in Pontifices summos, in Romanam Ecclesiam impotentem temeritate erubant, scilicet nostri Itali adoptant, & ut eruditio sumum genus vulgus capient, eadem in tempore promant. Usque dum *Gualterianus, & Puffendorfus* opera de I. N. & G. latine dumtaxat evulgata fuerant, vix Septentrionis cœlesti transiit, pauciorumque manibus tenebantur. Verum simulatque cincinnis, & fucus Gallicæ lingue Barbeyraci pennis oleo delibuta, & veluti transformata visa sunt, tum in Italie civitatibus resonant, & semidoctorum hominum ore ad sidera usque extolli ceperunt. Infusus a natura amor in patriam, in nationem olim orbis dominam, & sanctissimam religionis, quam promittitur, defendendæ onus a similibus librorum lectione coercere illi deberent. Nec eo mea spectat oratio, ut improbare velim vel ipsorum hereticorum eruditioem, vel profectum quem quis ex eorumdem percipere lectione valeat. Illud detestor quod plus iusto Italorum non pauci, proprie indolis, & dignitatis oblit, veluti ista mancipia, insipientissimæ Protestantium librorum opera, in quibus, si quid vere doctrine est, a nostris acceptum fuit. Et, quod fati mirari nequeo, laudibus effertant *Puffendorfus, Thomæus, Barbeyracus*, alioque similes, qui adeo sunt in Catholicos Romanos elerati, ut tigris, non homines sese exhibeant. *Puffendorfus* a controverias de iure nature & gentium ita verare contendit, ut folias naturalis humanis ulium, nullo ad religionem divinitus revelatam habitu respectu, adhibere velit. Nihil Scripturatum, in qua methodo, quam turpiter aberraverit, infra ostendam. Nulla ergo adversus Catholicos garriendi, & obsequiendi occasio eras; & ramen patrum vides hominum furentem, atque ubique clamitantem: *Ariana Popæus, Papius, Idolatras Romanæ &c.* Theologos catholicos tuniati populi loco habet. In ipsa præfatione ad opus I. N. & G. eisdem excipit his verbis. Imprimis autem, quare illos hinc excluderim Scripturæ que inter lætæ Romanæ additis, mores tibi, atque conscientias hominum regendas sum-

Quæst. III. *Extendenda ne lex ad casum in se non comprehensum, et similitudinis, vel identitatis rationem?* ibid.
 Quæst. IV. *Quando legislator decidit aliquem casum, extenditur ne decisio ad alium similem casum?* 266.
 Quæst. V. *Quibus in casibus licitum sit uti episcopi, seu episcopi?* 267.
 Quæst. VI. *Requiritur ne certitudo, an factus est probabilitas, ut usus episcopi licitus sit?* ibid.

CAPUT IV.

De agro et bono. 260.
 §. I.
Aquisitio regulæ sine canonico habita. 271.
 §. II.
Regula a jure civili selecta. 273.
 §. III.
Sententia ex diversis Marti Tolitii libris collecta. 274.

CAPUT V.

De dispensatione a lege. 276.
 §. I.
Dispensationis notio eiusdemque partitio. ibid.
 Quæst. I. *Ut subditus liber sit a lege, sat ne est ut presumat superiorem suæ dispensationem?* 277.
 Quæst. II. *Unde colligi possit, velle respectu Prælatum dispensare?* ibid.
 Quæst. III. *Sola iactantia Prælati est ne sufficiens signum colligendi eundem velle dispensare?* ibid.

§. II.
De iis qui dispensare in lege aliena, et hanc non esse respectu quorundam, et aliorum. 279.
 Quæst. I. *Concessit ne Deus Romanis Pontificibus privilegium dispensandi in iis que sunt divini iuris?* ibid.
 Quæst. II. *Quibus competit dispensatio a legibus humanis?* 280.

Quæst. III. *Inferior in legibus superioris dispensare ne valet?* ibid.
 Quæst. IV. *Legislator supremus alicuius cuius dispensatione commutationem contra quædam.* 281.
 Quæst. V. *An presens delicta dispensandi sit ample interpretanda?* ibid.
 Quæst. VI. *Responsa quorundam datæ legum dispensatio possit?* ibid.

Quæst. VII. *Possit ne legislator servum, quem admodum com. alius dispensare?* ibid.
 §. II.
Utrum hæc sit dispensatio obsequii infra casum data? Periculi interitum foreveris, que non dispensant. Pecant frequentius, quia dispensant. Laxa Probabilistarum opiniones

excitantur.

§. IV.

Utrum dispensatio sine iusta causa concessa, invalida, et nulla sit. 284.

§. V.

Dispensationes a sacris canonibus, in quibus aliquid veris divini, aut naturalis includitur, ut dispensationes recipiendi pignus præbendam, non restitutum, similesque omnium Theologorum, etiam imitum, sententia nulla sunt. 288.
 §. VI.

De causis que ad licitam validamque dispensationem requiruntur. 289.

Quæst. I. *Quid, si de causa sufficienti disputatur?* 291.

Quæst. II. *Valida ne est dispensatio, quando respectu dicitur causa sufficienti pro eadem, si dispensator illam ignorat, et nihilominus dispensationem impetrat?* ibid.

Quæst. III. *Totius ne dispensator, causa legitima occurrente, dispensationem impetrari illam potest?* ibid.

Quæst. IV. *Utrum impositio multa pecunie sufficiens causa sit dispensationis concedendæ?* 292.

§. VII.

De dispensatione subreptitia, obreptitia, et per metum extorta. ibid.

§. VIII.

Quibus de causis dicitur dispensatio cesset. 293.

Quæst. I. *Cessante causa finali, ob quam concessa sit dispensatio, cessat ne dispensatio?* ibid.

Quæst. II. *Cessat ne dispensatio ad materiam dispensationis?* 294.

Quæst. III. *Possit ne dispensator suam revocare dispensationem?* ibid.

Quæst. IV. *Quandonam cesset dispensatio per renuntiationem?* ibid.

CAPUT VI.

De lege non scripta, seu de consuetudine. 295.

§. I.

Quid, et quætoplex sit consuetudo? ibid.

§. II.

Quinam consuetudinem invadere possint, et que conditiones ad veram consuetudinem requirantur. 296.

Quæst. I. *Quæ sunt conditiones ad veram consuetudinem necessaria?* 296.

Quæst. II. *Quandonam tempus requiritur ad introductendam consuetudinem?* 297.

Quæst. III. *Quinam actus, et que eorumdem frequentia requirantur ad veram consuetudinem introductendam?* 297.

CAPUT VII.

De triplici consuetudinis effectibus, et de modis quibus consuetudo cessat. 299.

IN LIBROS TRES.

DE NATURÆ, ET GENTIUM IURE, DEQUE POSITIVO, DIVINO, ET HUMANO

DISSERTATIO PROLEGOMENA. PRÆLOQUIUM.

Revinciam omni ex parte celeberrimam, siue eiusdem dignitatem, amplitudinem, et commodum, siue uberrimam disputandi copiam, explicandamque veritatum profunditatem, siue tandem diligentiam, studium, eruditioque conatus Cl. Virorum, qui eidem exornandæ sedulam navarunt operam, species, illustrandam suscipio. Priusquam vero rem ipsam ingredi, te Lector benevole, paucis alioqui intererit. Et primum omnium licet velim, me hoc delegisse argumentum displicendum, non modo quod sit Theologiæ nobilissimæ pars, sed alia quoque ratio magno pretere carenti calcaria addidit. Ea porro est, quod plurimi Italiani nostræ læperdi, atque barbarati, quemadmodum veltus formam, ita etiam loquendi, ratiocinandi, atque philosophandi, ne dicam loquendi, regulas ab ipsis Transalpina, et quidem frequenter hereticis, Lutheranis, Calvinianis, ceterisque illi genus, mutuari minime erubescant. Dum eruditio nostri primæ turis nature, et gentium elementa degulare incipiunt, continuo crepant *Grossos, Puffendorfius, Seldenus, Heinecius, Gualterianus, Thomæus, Wolfius*, eorumque præcæles. Dicitur, Icommatos, impollutos, quas hereticis isti in Theologos, quos vocant Scholasticos, in Patres sanctos, in Pontifices summos, in Romanam Ecclesiam impotentem temeritate erubant, scilicet nostri Itali adoptant, et, ut eruditio sumum genus vulgus capient, eadem in tempore promant. Usque dum *Gualterianus, et Puffendorfius* opera de I. N. & G. latine dumtaxat evulgata fuerant, vix Septentrionis cœlestis transierit, pauciorumque manibus tenebantur. Verum simulque cunctis, et fuscis Gallicæ lingue Barbeyraci pennis oleo delibuta, et veluti transformata visa sunt, tum in Italiæ civitatibus resonant, et semidoctorum hominum ore ad sidera usque extolli ceperunt. Infusus a natura amor in patriam, in nationem olim orbis dominam, et sanctissimam religionis, quam promittit, defendendæ onus a similibus librorum lectione coercere illi deberent. Nec eo mea spectat oratio, ut improbare velim vel ipsorum hereticorum eruditioem, vel profectum quem quis ex eorumdem percipere lectione valeat. Illud detestor quod plus iusto Italorum non pauci, proprie indolis, et dignitatis oblit, veluti ista mancipia, insipientissimè Protestantium librorum opera, in quibus, si quid vere doctrinæ est, a nostris acceptum fuit. Et, quod fati mirari nequeo, laudibus effertant *Puffendorfius, Thomæus, Barbeyracus*, alioque similes, qui adeo sunt in Catholicos Romanos elerati, ut tigris, non homines sese exhibeant. *Puffendorfius* a controverias de iure nature et gentium ita verbare contendit, ut folias naturalis humanis ulium, nullo ad religionem divinitus revelatam habitu respectu, adhibere velit. Nihil Scripturatum, in qua methodo, quam turpiter aberraverit, infra ostendam. Nulla ergo adversus Catholicos garriendi, et obsequiendi occasio eras; et tamen patrum vides hominum furentem, atque ubique clamitantem: *Ariana Populus, Papias, Idolatras Romanæ, et Theologos catholicos tuniati populi loco habet.* In ipsa præfatione ad opus I. N. & G. eosdem excipit his verbis. Imprimis autem, quare illos hinc excluderim Scripturæ quæ inter se hæc Romanæ addidit, mores tibi, atque conscientias hominum regendas sum.

solo eiusdem vera respicendat imago. Quare peroptime inquit Cicero Lib. II. de nat. deor. Solo ratione utentes iure, & lege vivunt.

IV. Verum iuris naturalis imaginem sicut infra delineabo. Satis mihi vultu indicare, eius naturalem gratiam esse affectum humanorum. Ius istud lumen est rationis omni humano generi commune. Stobæicis illud consideres, ordo est creaturarum cum divina æterna essentia, omnium rerum fonte, & exemplari. Ordo iste immutabilis est, & perpetuus, ut fulgur explicabo infra.

C A P E T I I.

Synopsis historie iuris naturalis.

Istoriam iuris nature scripserunt ex hæreticis Christianis Thomasius, Barbeyracus, Budæus, alique, seu errorem & impolituram cænonem consularunt adversus Ecclesie Patres, & Theologos catholicos, quorum ignorantiam in iuris nature arcibus referendis continenter exprobrant septemtrionales Aristarclæ. Franciscus Budæus in brevi exercitatione historice hoc de argumento non adeo furens ut Barbeyracus, & Thomasius, debacatur sive in Patres, sive in ichonasticos Theologos; & ipse tamen Ecclesie Patribus vitio vertit, quod officia hominis, & Christiani non leceverunt, alique aberrandi oculo fuerint. Sed ipse cum ius Lutheranis, Calvinianique Doctoribus turpitur erat, sicuti oportuno loco explicaturus sum, dum hæc duo officia ita separat, ac si opposita essent, neque unum alterius ope indigeret. Homines continentium, & imaginarij formandam sibi iurum Lutheran, non qui res ipsa extet in rerum natura.

II. Iuris nature scientia cum primo parente Adamo nata, eiusque filiorum omnium animis insita est. Aliarum rerum peritiam ignorare abique culpa homines possunt, sed ius naturæ Philosophiam, quæ, nisi rationis limini, quo a brutis differunt, claudant oculos, callent illam necesse est. Homo quippe natura sua sociale animal est, ut ante Pufendorfium, omneque transalpino hæterodoxo sanctus Thomas docuit Lib. I. Ethic. lect. I. cuius verba infra dabimus: Idcirco, que peragere officia in se, in Deum; in socios debet, ipsa ratione duce cognoscit. Vitorum, scelerumque tenebre obnubilare hanc scientiam, secus extinguere valent. Quod quam verum habeat, Ethnicorum opera pastelatum, in quibus, quid obique gratia natura valeat, compertum habemus, in-

quit S. Angustinus. Quare albidita vero Franciscus Budæus Lutheranus inquit S. d. Hist. I. N. in Gentium operibus, in ipso quoque natura iure nihil sanum, & nihil integrum fuit, cuncta corrupta, depravata, & viciosa. Quam committit involuta. Pluribus utique locis erratibus illorum scriptis; at emicant simul localitissimis morum doctrinis. Quid, si huc referent quæ Socrates, qui primus a celo ad formandos hominum mores democra- tice Philosophiam, quæ Plato, quæ Aristoteles, quæ Panætius, innumerique alii domi- nati. Nonne omnis sapientiam Græcorum in doctrinâ per conatus suos collineavit, ut iuris nature legem marum Philosophiam illustraret? Quid de Romanorum Philosophis dicam? Pauca cursum indicabo eorundem dicta, quibus universum humanum genus ad altiores iuris nature comparandam notitiam excitabant.

Hic opus, hoc studium, parvi prece- ptum, & amplum.

Si patrie volumus, si nobis vivere carere- inquit Horatius Lib. I. epist. 112. Luculentius Seneca Lib. III. de benev. cap. xviii. Nul- li preclusa virtus est, omnibus patet, omnes admittit, omnes invocat, ingenios, liberos, servos, Reges, & exules, qui eligi domant, nec vestium, modo homine contenta est.

III. Verum, ne longius abeam, paucis Stoicorum de iure nature doctrinam adumbrabo. Celeste Numen rerum omnium effector, providoræ sapientissimus, non modo univer- sum, sed singulos homines regit, dirigique. Rebus humanis prælo adeli, suppetas fert, etiam ad vitæ commodam assequenda, nedum ad virtutes comparanda. Colendus ergo Deus iste est sup-potens, invocandus, & in omnibus celebrandus, cogitandusque. Eisdem in omnibus obsequendum; ad eosdem omnia prompto animo amplectenda, evigilæ voluntati, omni reprobatione substra, adha- rendum. Subiectionem, sive ætium sine ulla- tumo, quod cuique designavit, tranquillo tenendum animo, statuoque custodienda: mors ipsa appetenda potius quam illius violentur sanctiones. Si homines finem iusti eidem lant, mutuo quoque amore semetipsos omnes complectantur necesse est. Illius meminerit homo, non sibi solum, sed in commune bonum gerentem esse: hoc bonum spectandum, mu- tua fovenda societas, ab iniuria abstinendum, omnibus beneficiendum, non mercedis spe, sed honestatis amore. Curæ, studia, indu- striaque hæc spectare debent, ut pacem, tran- quillitatem, & benevolentiam promoveant, ut animos indolisibiliter federe coniungant. Honestatis cultus, animi integritas, æquita-

tis insulsiague officia nulla vitæ, nedum re- gnum omnium, iactura defendenda. Hæc sunt Stoicorum secta, hæc effata in morum disci- plina. Quod ipsi hæc omnia superbia, ambi- tionis, insulsiague iniquaverint, non impedi- tur quod minus iuris nature cognitione imbuti fuerint. Opus Marci Tullii de hominum offi- cibus splendidum monumentum moralis est Phi- losophie Ethnicorum. Ioannes Barbeyracus in præfatione ad opus I. N. & G. Pufendor- filii, a §. 12. usque ad finem, moralem scientiam recenit Chaldæorum, Ægyptiorum, Perlarum, Indorum, Sinenium, Græcorum, Romanorumque. Falsa veris de more permis- serit. At non est operæ pretium illa ad criti- cæ exigere.

IV. Hebræorum natio, ex omnibus a sa- pientissimo Numine electa, præ cunctis gen- tibus iuris nature leges & mandata cogno- vit: quoniam præter illud rationis lumen, super omnium hominum virtus signatur, splendore divine revelationis luce perita gens illa fuit. Hominum scelera multum obnubilaverant morum sapientiam: idcirco elementissimus Deus, quemadmodum, elapsa prima mundi ætate, antiquata naturalia le- ta, Noe unus industria, inlauravit; ita in secunda ætate, Moyses ministerio, iuris natu- ralis fundamenta & capita prime, decem mandatis comprehensa, in tabulis lapideis imprimi iussit, & in eorum cordibus veluti renovavit. Prophetæ, & Rex Salomon sus- ceperunt, scriptisque consignare. Ab hoc divino Hebræicæ sapientia volumine alias quo- que nationes, non exceptæ Græcæ, plura di- dicitis cordato cuius evidens est. Deficientis Prophetis, Doctores poliores legis spiritum circumvenire, atque tentare erro- rum ritum severam exaggerare observan- tiam, legis cortici, seu litterali sensui plus iusto inherere ceperunt. A Sacerdotibus, a Pharisæis, a Scribis populi calamitas initium duxit, & populi a Doctoribus decepti sceler- a in dies grassantia funestam reprobationem, ultimamque excidium induxerunt: quæ tre- mende formidandaque vicissitudo timorem atque terrorem incutere omnibus debet. Si- quidem illius sanctissime legis Doctores eo cæcitate pervenerunt, ut prima iuris nature elementa fastidium subtilitatum circumsione de medio auferant tentaverint. Quæ excogitave- rint, ut instrumenta, quæ cum divina, tum humanæ societatis vincula sunt, implicarent, tollerentque de medio, narrat nobis ipse Chris- tus Servator noster Matth. xxiii. Quoniam-

que (inquirebant Pharisæi) inavertit per tem- plum, nihil est; qui autem inavertit in auro templi, debet. Quibus exprobravit Chris- tus: Stulti, & cæci. Quid enim manus hæc ædum, an altare, quod sanctificat aurum? Iterum cavillabant Pharisæi: Et quicunque inavertit in altari, nihil est; quicunque au- tem inavertit in dono, quod est super illud, delator. In quos Redemptor nollet divinus sic investus est: Cæci, quid enim manus hæc ædum, an altare, quod sanctificat aurum? ... Pa vobis Scribæ, & Pharisæis, & scri- pturam, & mensuram, & cæpitum, & reliquias quæ graviores sunt legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. Quid quod ipsum altus a natura insitum manda- tum honorandi parentes, Theologi Iudæorum corrumpere non sunt veriti? Propugnabant quippe consilium votum offendi Deo pruna- tra illa quibus patris, & matris egellabius iobveniendo erant; peccareque filios, si factio voto patri indigenti locuerunt. Matth. xv. Vos autem scitis: Quicunque dixerit patri, vel matri: Moxus quodcumque est est me, tibi proderit: & non honorificabit pa- trem suum, aut matrem suam: & tritium scilicet mandatum Dei propter traditionem vo- lunt. Posteriorum temporum Synagoge Do- ctores, antecessentium Pharisæorum, Scribarum, Sadducæorum vanis opinionibus; alius allurgente populi reprobi iniquitate, pe- jora commenta, & superfluitiora signenta superstruxerunt, ut ex Rabbionum libris, & impio Talmudico volumine, iustitiam ple- nissimam, aperte constat.

V. Etsi ius super universam terræ faciem errorum tenebras splendidissima IESU Chri- sti lux dissipat, & iuris nature iacentem, oblitatamque notitiam ad primum revoca- vit splendorem. Cum enim primus naturalis iuris fons sit ipsa divina natura, solus Deus calcigne in laeum illius iuris exactam reno- vare cognitionem poterat. Altissima illa do- ctрина, & castissima vitæ sanctissima, quam in mundum divinitus invehitur adventu, cum naturali morum honestate, & iustitia non pu- gnat modo, verum etiam mirum in modum eam manit, roborat, atque confirmat. Quid quod ipse Christus, eiusque Apolloni ad ipsum rectæ rationis tribunal repugnans incredulo- rum provocabat? Quid quod unum ex possi- bilis credibilitatis mysteriorum dei christia- ni argumentis est mirabilis eiusdem doctri- næ cum naturali iure congruentia, atque con- sensus? Poli Christi, & Apostolorum in celo- rum abitum, Christianorum Doctores tanta diligentia iuris nature studium illustrant,

ut Tertullianus animam naturaliter christiana assererit. Tam proxime quippe accedit Theologia naturalis divina, & Philologia moralis Philosophia christiana, ut anima, quae est lumine naturali, nulla scelerum caligine circumfusa, naturaliter sit christiana.

VI. Origenes, studio propagandae christianae religionis iuveniens, ethicae Philosophiae libros omnes revolvebat, & ut Gentiles propriis ipsorum armis conficeret, & ne in literario certamine cum illecebris aliquid sibi novis, & insolentibus occurreret, eis explodendo minus reperiret idoneus. Hoc idem studium commendabat discipulis, ut testatur S. Gregorius Neoclaesensis in *orat. pomegr. ad Origenem*. Tom. III. Biblioth. PP. edit. Lugd. pag. 332. Nobis ergo ne sapientum quod imperita multitudo invenit, ad vitiosam philosophiarum opinionum genus nos admovebat, nec in eo consistere sinebas, sed per omnia docebatur, nullius nos Graecorum dogmatibus, nec, aut ignovos esse permittere, ipse autem simul incedens praebat, mansueque dicens, tamquam in via... Ita quidam apud singulos Philosophos utitur, ac veritas eras, diligens, nobis quoque opponit; quae vero falsa, secretorum, sunt alia, tum maxime quae hominum propria sunt ad pietatem: & horum quidem ut nihil attendemus, suadens, ne si ut sapientissimus quidem quispian ad omnia celebratur, sed ut uni Deo operam daremus, eiusque Prophetis. Plurima ibidem habet S. Gregorius de hac methodo qua Origenes suos imbuebat discipulos. In Philosophorum libri iuris naturae lecta, si quae erant cognitione, & executione digna, explicari discipulos suos curabat; at, ne cum veritate errores epotarent, ad divinos Prophetas consulendos remittebat. Hanc methodum improbant novis aequilones magistri, Patribus de suspensio explorantes, quod doctrinam a Deo revelatam, cum rationibus a naturae iure accessit confundant: quam turpissimum hallucinationem infra profigabo.

CAPUT III.

Sancti Patres in exponendis iuris naturae mandatis ad Ioannem Barbeyraci, Christiani Thomasi, aliorumque aequilonarum hereticorum impulsibus asseruntur.

I. Mirabar olim Lutheranorum, Calvinistarum, aliorumque hereticorum insaniam in contemnenda sanctorum Ecclesiae Patrum doctrina. At, cum sermo mecum consilium istud reputarem, mirari desisti, eo-

rumque vestram agendi rationem tantum non laudavi. Viderant homines non ulgusque obsecuti propria ipsorum doctrina. uno ore ob antiquis omniumque sanctorum Patrum damnari. Alterutrum a semetipsis praedandum, omni ad effusum oculata via, propostabant: aut errores a Patribus consultatos ad mandandos; aut Patres damnantis errores reitendos. Non primum: ergo alterum. Quid? Patres laudant virginatatem, semperque illam professi sunt cucullati omnes. An doctrinam hanc a Patribus, & a tot eniologetis probatissimis Monachis cultam, insidere Lutherani possunt, cum venerentur excoicatum Monachum suum Martinum, tamquam lux lesse Patriarcham, qui vel senectus proxime contulpravit virginem sanctimoniam, eamque sibi desponsavit? Docent Patres omnes, Scriptura ipsa sancta clamante, servanda vota Deo facta. Lutheranorum vero Patriarcha Lutherus voca Iohannis rita Deo oblata in conspectu totius orbis terrarum infestig, fraudavit, excussit. Improbant Patres utrumquam emulibet; & Doctores aequilones utram propagant: quoniam concupiscentia carnis, & cupiditas ditiarum reciproco semper federe iuncta fuerit. Percurrere cetera Protestantium, & Reformatorum dogmata sola, & singula improbat a Patribus comperit. Quid itaque mirandum, si Lutherani, & Calviniani sanctorum Patrum doctrinam execratur, illi quoque ignorant, & errorum acculent? Neque semel admissio quod propriam ueri lectam velint, reprehendendi; quod minus laudandi, quod nostram causam agant. Dum enim Patres reitendunt, a nobis illare illos, Romanamque doctrinam a Christo Iesu repentit traditione ad nos pervenisse reple consistunt. Equis unquam iudices propriis causis se sponte admittit quae contrariam sibi sententiam laturos fore cognovit? Repudiatis itaque omnium praecedentium lexulorum iudicibus, fateantur Protestantes nostri necessarium est, Patriarcham Lutherum suo matrimonio cum sanctimoniali into generale doctrinam illam, seu errorum toloem, quam veluti ex asse heredes insceperunt mulieri homines.

II. Quo in lentu, quibusque desinitis terminis Patrum auctoritas a nobis Catholicis admittatur, declaravit Melchior Cano *Liber VIII. de locis theol.* tanta perspicacitate, moderatione, & evidentia, ut non proincaim hanc rationis compos queat. Nos proincaim hanc exornabimus Tom. I. *Apparatus ad Theolog. Christian.* In praesentia unum, & alterum Patrem ad impulsus Barbeyraci, Thomasi, aliorumque vindicabimus.

III.

III. Ioannes Barbeyracus in sua praefatione ad versionem operis Samuelis Pafendorfii de *E. N. & G.* Latino in Gallicum idioma & q. gravioribus Ecclesiae Patribus iuris naturalis ignorantiam audacissime improperat. Augustinum, quem primo loco defendendum suscipio, trium acculat errorum cum iure naturae pugnantium. I. Ait: S. Doctorem asserere, uxorem tantum habere, posse, & contra maritum viro alteri renuntiare in propria uxoris corpus. II. Fideles omnia bona iure possidere, secus infideles. III. Iustam esse hereticorum poenitentiam. P. Cellier Benedicinus apologiam Parisiis edidit anno 1718. pro SS. PP. morali Theologia adversus praefatum Barbeyracum. Is, ut defenderet quae in laudaria illa Praefatione docuit, contra P. Cellier edidit *Traclatum moralis Theologiae Ecclesiae Patrum*, ubi sermimas interpretationes P. Cellier cavillari, & explodere iudat. Ego, ne alium apam, & ut protestantem deserviam, ea omnia praesertim quae primum inter utroque disputata sunt; & textum S. Augustini, quem in hoc ultimo citato traclatu Barbeyracus opponit, explicandum suscipio. Opiniones, quae dicebantur licitum esse adulterium, consentiente marito, proscriptis Ecclesiae Romanae sub Pontifice INNOCENTIO XI. in haec proposita, quae est 50. *Capula cum conjugata consentiente marito non est adulterium; adaeque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.* Iaxi Gallicae illius propositionis Anchores a macula aditioris, secus a fornicationis malitia porpabant concubitu illum, quem ab omni culpa immunes asserere Augustinum, contenti studuerunt.

IV. Textus Augustini, quem superciliosus Patrum contra opponit, excerptus est *ex ser. Domini in monte cap. xvi.* & in utraque lingua Latina, & Gallica, illum ob oculos referi, quasi qui iugulum causae peteret. Ut tamen lecton fucum faciat, textum truncatum in partes producit. Integram ego, & non recitum in partes producam, ut uno oculorum istu germanam Augustini mentem deprehendere lector valeat.

„ V. Rursum queritur, utram, si uxoris permissa, sive licitis, quae concubitu patium, si non vult; adiubent illi alteram vir, non alienam, neque a viro sanctam, possit esse sine crimine fornicationis? Et in historia veteris testamenti reperitur extempium; sed nunc praescripta mixta sunt, in quae per illam gradum generatio humana pervenit: traclanda illa tuar ad distinguendas aetates dispensationis divinae providen-

tie, quae humano generi ordinatissime subvenit, non autem ad vivendum regulas iudicanda. Sed tamen utram, quod ait Augustinus: *Mulier non habet potestatem suscipiendi, sed vir; similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier:* possit in tantum valeat, ut permittente uxore, quae maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altera, quae nec aliena uxor sit, nec a viro disuncta, concubere? Sed non ita est existimandum, ne hoc etiam forma, viro permittente, facere posse videatur: QUOD OMNIUM SENSUS EXCLUDIT.

„ Quidquam nonnullae causae possint exilere, ubi & uxor mariti consentit propro marito ius hoc facere debeat, sicut Antichristus factum esse perhibetur ante quingentos ferme annos, *Constitutum tempusque Nam Aegyptium.* tum Praefectus, qui etiam Consul fuerit, quem quendam libertauri debitorum sicut exigeret, nescio unde commotus, quod plerumque in istis Potestati-bus periculum est, quibus, quod liber, licet, aut potius putatur licere, comminatus est iurans, & vehementer adfirmans, quod, si cerdo die, quem constituerat, memoratum aurum non exolveret, occideretur. Itaque, qui ille teneretur immunitus, custodia, nec se possit debito illo expedire, dies metendans imminere, & propinquare coepit. Et forte habebat uxorem pulcherrimam, sed nullam se habere, quae habuerit viro: cuius mulieris pulchritudine cum quidam dives esset accensus, & cognovisset maritum eius in illo discrimine constitutum, misit ad eum, pollicens pro una nocte, si ei mittere veliet, se aurilibrum datum. Tum illa, quae se sciret non habere sui corporis potestatem, sed virum suum, peritit ad eum, dicens, paratum se esse pro marito id facere, si tamen ipse commigali corporis dominus, cui tota illa castitas deberetur, tamquam de re sua, pro viua sua vellet id fieri. Egir ille gratias, & ut fieret, imperavit, nullo modo iudicans adulterium esse concubitu, quod & libido nulla, & magna mariti gratias, se libente, & volente flagitaret. Venit mulier ad villam illius divitis, fecit quod voluit impudicus; sed illa corpus nonnulli marito dedit, non concubere, ut solum sed vivere cepit. Acceptaurum; sed ille qui dedit, fraude lubricitatis quod dederat, & suppositit simile lignamentum cum terra. Quod ubi mulier, iam domum postea, invenit, misit in publicum, ca-

A 4

dem mariti caritate clamatura quod fecerit, quia facere coactus est: interpellat Praetorem, facerem omnia, quam fraudem palam faceret, ostendit. Tum vero Praefectus primo le ream, quod suis iuris ad id ventum esset, pronuntiat, tamquam in alium letentiam dicens, de *Acynodini* bonis libram silico inferendam: illam vero mulierem dominam in eam tertiam, ubi proavum terram accepisset, induci. Nihil hic in aliquam partem disputo. Licet cuique admittere quod velit. *Non enim de divinis sententiaribus deponit HISTORIA.* Sed tamen, narrato facto non ita respicit hoc sensus humanus, quemadmodum videtur, cum sine illo exemplo res ipsa ponitur, *horum.*

VI. Textum hunc non opposere neque *Dallius*, neque *Clericus*, severissimi Angulini censores. Ex ius ergo laudatis magistris illum, quemadmodum cetera adversus Patres, non transcribit *Barbeyracus*; sed ex nostris inferioribus libelli Casuulis, qui eundem allegant, ut iuris naturae ignorantiam ex Angulini mente invincibilem ostendant. Alter ex his est P. Dominicus Viva, qui in commentariis ad 2. *prop. Alex. VIII. num. 2.* falso in sensu laudatum Angulini textum obtrahit, ut profanam ignorantiam probet, ubi etiam truncatum D. Thomae textum exhibet, ut suam roboret opinionem: alter vero P. Leccibi, qui in suo opere interposito *Appendice contraproposita ad litteras del. Probabilium* hanc locum mihi obicit, ut insuper evinceret: quam vero irrito conatu, a illos ostendi in Libro cui titulus *Explicazione di quattro Paradoxi* *C. p. 101. 111.*

VII. Non est ergo quod sibi plaudat *Barbeyracus*, quasi quidquam novi nobis opposuerit. Triumphum ille canit *locus, num. 6.* ac si luce meridiana clarius evicisset S. Angulini ignorantiam. Quid? clamat censor *Levevus*. Angulinus vellet non legis *Molayae* Patres, sed Christianos alioquirit, Christianorumque exempla prohibet. Si perisus ille fasset, veritum esse maritis alteri homini ius coedere quod ipsi habent in uxoris corpus: an vel momento suspensus heryere potuisset? An non continuo desinisset: Circumstantie minuit quidem, non aurem auferunt actionis privitatem? Sequi agit Angulinus. Cuique lectorum, quod illi placuerit, cogitandum relinquit. Ignoravit ergo actionem esse pravam.

VIII. Quae olim adversus Casuistas laudatos dixi, nunc adversus *Barbeyracum* repeto, hoc solo discrimine, quod illos scilicet bono,

demisique, erroneo in sensu interpretatos Angulinum dixerim; is contra superbe, & arroganter aequae ac imperte sancto Doctrinam imponit, atque insulsiat. Ut *Barbeyracus* ignorantiam, & malam fidem simul evincam, primum exponam ipsam Angulini, quae ille opponit, textum, qui adulterio, contentente viro, favere videtur; post alia Angulini loca transferbam.

IX. Et primum Angulini quaeestionem proponit, valeat ne coniug, altero consentiente coniuge, extraneo viro, herye immittit. Hae sunt illius verba sub initium disputationis suae proposita. *Sed tamen utrum quod est Apostolus: Mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir: similiter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: possit in tantum valere, ut, permittente uxore, qua maritalis corporis potestatem habet, possit vir cum altero, qua ipse alieni uxori sit, ut a viri divinitus, concubare?* En quaeestionem. Audi dejectionem, *sed non ita esse existimandum, ut hoc etiam feminis, viro permittente, fore esse videatur: QUOD OMNIUM SENSUS EXCLUDIT.* Hac sua sententia constituta, omnique sensu confirmata, subdit apparere (hoc scilicet significat verbum *esse*) causas posse, quae sensui humano licitam repraesentent praetam copulam. Inter eiusmodi exempla illud quod ante sex annos evenisse Antiochia perhibetur, narrat. Postea hoc pacto concludit. *Nihil hic in aliquam partem disputo licet cuique existimare quod velit. Non enim de divinis auctoritatibus deponit HISTORIA est.* Sed tamen, narrato quod in illa muliere, viro iubente, commissum esset, *QUEMADMODUM ANTEA, cum sine illo EXEMPLETO res ipsa ponitur, horum.* De quo hic ambigit, ambobte, Angulinus? De doctrina? De malitia adulteri? Quis, nisi demens, dixerit? Quippe disputationis initio constituit, in ea esse pravam hanc conjunctionem, ut eam *OMNIUM SENSUS EXCLUDAT.* De facti ergo, de historiae veritate ambigit, quae cum ex divinis Scripturis excerpta non sit, cuiusque arbitrio prudentissime illam relinquit. Hoc illam adicit, quod *humanus sensus non ita perharreticis adulterium quod consentiente viro ab illa muliere commissum est, sicut autem, cum nondum simile exemplum appareret.* Hec est perspicua, haec germana Angulini doctrina. Quid in ea rationi dissonum? Quid cum Evangelio pugnant?

X. Verum, ut oscitantia, ne dicam fraudulenter enim hominem sperbam, insulantem

tem, & evantere humane tractare) *Barbeyraci* emittit evidentes, fingit Angulini doctrinam non esse adeo, uti revera est, periviam, gentinam, manifestam, sed ambigam: nonne equi censoris erat, alia Angulini loca consuleri, ubi, omni ambiguitate sublata, quaeestionem hanc dirimit? Audiat ergo censor noster Angulini *Lib. de fide, & bon. oper. cap. vii.* ubi haec habet: *Ab sit ergo in sensu non humano, sed plane humano, sic dolentem, cum flagitia corrigantur, tamquam commula dimituntur; maxime in civitate Divinitus, in moete sancto eius, hoc est in Ecclesia, ubi nuptiarum non solum vinculum, verum etiam SACRAMENTUM ita commendatur, ut non liceat viro uxorem suam alteri tradere; quod in Republica tunc Romana non solum nimis culpabiliter, verum etiam laudabiliter. Cato scilicet perhibetur. Neque illi dicitur modo disputare opus est, cum & illi quibus respondet, NON AUDEANT AFFIRMARE, NULLUM HOC ESSE PECCATUM, NEQUE NEGENT ESSE ADULTERIUM, NE IPSI DOMINO, SANCITATE ET EVANGELIO APERTE CONTRA CANTOR EXISTERE.*

XI. Quid ad haec *Barbeyracus*? Cur, si ambigunt ubi erit alter locus, hunc non consulti? Numquid, quia tantum tibi non erat otium? Ecurr ergo virgam censoriam exercere in Angulini ausus est? Atro fortasse silentio hunc textum praeterit, quod Angulini audierit Lutheranorum, & Calvinistarum haereticam dampnantem, cum matrimonium sacramentum appellet? At fallor ipse. Quid refert, Angulini amentore, *Sacramentum esse matrimonium?* Aberravit ille, sicut & ceteri Patres. Sesele expandit transalpini nostri Novatores. Quid desiderandum, inquit Fuldenosii, Thomasi, Heinesii, Wolffi, Patribus istis, qui in exponendo naturae iure divinas allegant Scripturas, sicut respicit Angulini in recitato textu sanctum Evangelium, immo ipsum Christianum Dominum ad dicit? Edisserite, quae, vos, Habetis ne in sensu illis voluntariis de I. N. nuper editis in lucem a Wolfo, aliquid *verisiquum*, quo demonstratione geometrica, Evangelio sublato, Caronem doceatis, & convinctis adulterium illud Antiochenum repugnare naturae istis? Nos asserimus cum Angulino, quod dicit adulterium cum iure naturae pugnat; quin cum eodem Angulino addimus, sacramenti dignitatem, & sanctitatem federe: at simul negamus, rationes a iore naturae accessisse semper, & in omni circumstantiarum passu esse ita evidentes, ut divinis literis

opus minime sit; quemadmodum fabulatur Fuldenosius, Thomasi, *Barbeyracus*, ceterique eiusdem sectae.

XII. Repetit *Barbeyracus* in suo opere inscripto *Tractatus Moralis Patrum cap. xvii. §. 7.* inquit Angulini asserere, historiam Antiochenam non reperiri in Scripturis: quoniam regule quae in Scripturis reperiantur, facti sunt pro occurritum casuum dectiones. *Barbeyracus* nos cogit, ut congruis quandoque vocabulis ipsam vocitatus. At non quae ille meretur, sed quae non decet, adhibenda sunt. Iterum ergo audiat turgidus Censor. Angulini dubium relinquit factum Antiochenum, quod non sit in divinis Scripturis enarratum: intra hae confinia totum concluditur illius perioche sensus. Ceterum non ignorat Angulini, & Scripturam adulterium damnare, cum expresse clamet, & Evangelium, & Christianum Dominum, & omnium sensum illud execrari. Quae *Barbeyracus* obtrudit §. 8. ex his quae dixi, convulsa sunt. Duo illius verba transcribere lubet latine verba, ut intelligant lectores, cuius indolis sit *Barbeyracus* iste. Clamat ergo: *Illis ne tamquam directores, & magistris habemus in morum materia qui in tantis momentis paucis facultatem imperantibus id credendi quod vobis placuit.* Auditis scripturam Calvinistam, qui deploret hanc libertatem credendi quae nobis placet, concessam ab Angulino? Sequatur ergo catholicam Ecclesiam, quae credenda desinit quae ei non placent. Sed quid furdo canimus? Iam dictam est, Angulini facultatem concedere credendi, aut respuidi factum Antiochenum, quod sit humanae historiae narratum; fecit iudicandi licitum, aut illicitum adulterium, quod omnium sensu damnari testatur.

XIII. Adhuc insulsiat *Barbeyracus*, qui §. 9. fustime cavillari studet nonnulla quae S. Angulini scribit contra adulterium *Lib. I. cap. 11. de liber. arbitrio.* Quae inagros libros S. Doctor scribit de *adulterio coniugis*, ubi est instituto malitiam adulteri pleno in lumine ponit. Iffos aggrei non est aut *Barbeyracus* noster. Carpere adnititur quaedam Angulini verba, quae truncata refert, & quia illorum alicui sensum non valet, deridenda propinat. Plura mihi impendenda fusa essent, si diceatissimi hominis quiquilias omnes displicere, & reticere vellem; & plus iure herere in limine, cum grandis mihi relata via. Illud recordari satis fit, Angulini *Lib. de liber. arbit. obiter, & praeter institutum de adulterio scribere.* Quae non ideo dico, quae si Angulini quidquam vel ambigui ipsi ha-

UNIVERSITATIS

beat in favorem adulteri; sed ut ahimi candorem, mentisque reſtitutionem Barbeyraci patefaciam. Ne autem in re apertiffima tempore prodigam, pauca Auguſtini verba tranſcribo, ut vel ex illis colligere lector poſſit, quantum fit Auguſtini ad verſus adulterium doctrina. In dialogo formam ſcribit librum ſuum S. Doctor. Incipit Aug. *Die ego pater, qui adulterium male fieri putat? An quia in ſeculo legi videtur? Ego, Non ſano libo malum eſt, quia videtur legi? ſed ideo videtur legi, quia malum eſt. Aug. Quid, ſi quippiam non exagitet, exegeris delictationem adulteri? Et querat a nobis, cur hoc malum? Et damnatione dignum iudicemus, cum ad iurisdictionem legis conſpiciendum certis hominibus, tan non tantum credes, ſed intelligere cupientibus? Nam et ego tecum credo, et in conſeſſo credo, omnibusque populis et gentibus credendum clamo, malum eſt adulterium; ſed non malum id quod in ſeculo legitur, etiam intelligendo ſcire, ac tenere firmiter. Conſidera, quantum potes, et ſonantia mihi, quantum ratione adſpectum malum eſſe cognoſceris. Ego. Hoc ſcio malum eſſe, quod huic iſte in noſtra mea patri videtur. Quisquis autem alieni facit, quod ſibi fieri non vult, male utique facit. Aug. Quid, ſi cuiſpiam libidus eſt ſi. Sec.*

XIV. Barbeyrac noſter, truncato capite orationis Auguſtinianæ, ab his ultimis verbis initium ducit, et rationes omnes quas ad evincendam adulteri malitiam S. Doctor proprio, & interlocutorum ore aſert, cavillari, & corrodere percontat. Inſuper ipſe, ſi eluſum omnes incipias, propere velem. Si leſores aliqui de mala Barbeyraci fide in corrumpeſcenda Auguſtini doctrina ambigunt, illos rogo ut laudatum Auguſtini librum percurrant; & niſi traſuccenſuri ſint Barbeyrac, pœnas me daturum ſpondeo. Contemptus itaque ineptiffimis recuſis, ad alteram proſtagardam calumniam accedo.

XV. Obiter ſecundo loco Barbeyrac in *Lect. prof. Auguſtini epif. cl. 11. al. 11. ad Marton.* docere, iuſtus omnium iure poſſit, infideles vere legitime poſſidere nihil: qua doctrina indicata, ſuis verbis cocitatur. *Principium abominabile, quod a Summo ad una humanam pervenire ſolentur.* Calornia hac priore impenditur eſt, quæque evidentiæ veteratoris hominis impudentiam manifeſtat. Iam doctiffimi Monachi Benedicini in nova editione adverterant, S. Auguſtini *ſec. cit. ex Salomone. Proc. cap. XVII. verſ. 6.* hanc addere textum: *Eius qui fidelis eſt, totus mundus dicitur; illius autem qui*

infidelis eſt, nec obſus. Textus iſte neque in *Hebr.* neque in *Vulgar.* ſed tantum in *Septuaginta, & Arabica verſione* reperitur. Illo tamen utuntur SS. Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Caſſiodorus. Porro Auguſtini præſatum textum his verbis interpretatur. *Nonne omnes qui ſibi videntur gaudent licite conſuetudine, etque uti videntur, aliena poſſidere continentur? Hoc enim certe alienum non eſt quod iure poſſidentur. Hoc autem iure quod iure poſſidentur, alienum eſt; male autem poſſident quod male utuntur.* Ut mentem Auguſtini facilius teneas, ſcias oportere, illam in hac ipſa epiftoſa, & eadem quidem pagina, urgere omnes ad cutioſe rei ablate reſtitutionem. Advocatis poſtillimum improperat, quod male acquiſita non reſtituant, nulla diſtinctione peccatoris, & iuſti facta. Quia tandem Advocatus, an ex Advocato vero optimus facile reperitur, qui iuſtepo ſuo dicitur. Recipere quod mihi, cum tibi male addeſſe, dediſti, & reddere adverſario tuo quod, me agente, inique abſtulisti? Et tamen, quem potius non recte iure reſtitutione poſſidet, etiam hoc facere debet, ac ſi iſte qui totaque litigavit, non vult adjuvante corrigere iniquitatem, eius tamen iniquitatis notis iſte habere mercedem; niſi forte reſtituendum eſt alienum, quod per ſi, cum clauſulo auferatur; & reſtitutionem non eſt alienum, quod in ipſo foro, ubi peccata puniuntur, decepto iudice, & circumventis legibus obtemperat. Quis dicitur de iuſti, quas etiam ipſe leges, & iudices reddi vident? An credidit eſt qui ſubreptis aliquid, vel eripit devoti quam qui tradidit pauperem ſenore? Hac, atque huiusmodi male utique poſſidentur, & velle ut reſtituerentur, ſed non eſt quod iudice repetatur. Iam vero, ſi prædenter intemur quod ſcriptum eſt: *Fidelis hominis totus mundus dicitur* ipſum eſt, *infidelis autem nec obſus.* &c.

XVI. Primum Auguſtini manam epiftoſe partem occupat, ut ſocietatis iura, & iuſtitiæ conſervat. Debitoribus ad reddenda aliena urget: creditores admonet, ne ſerviant in pauperes debitoribus qui ſolvendo non ſunt. Per varios perſonarum gradus diſcurrit, & omnes inſtruit, hortaturque ad mutuum ſervandam iuſtitiam, cuius heu! iura ſocietatis inſingit. Niſiſibi diſtinctionis iuſti, & peccatoris meminit. Tandem vbi epiftoſe lectores, eos ante ſupremi Domini tribunal ſiſtit, & ut in mentem ſibi revocent hortatur, omnia bona a Deo accepſſe eum in finem

nem ut bene iſdem utantur. Qui enim eadem in malos uſus diſtribuant, cum in hunc finem non acceptent, Deo ſupremo diſtributori reddere rationem debebunt, tamquam illegitimi poſſeſſores: qui enim bonis male utitur, illa iniuſte poſſidet, cum ad bonum, non ad malum uſum a Deo illa accepſſerit, & iuſta hunc reſpectum, qui iſdem bonis abutuntur, eadem legitime non poſſident; ſed tamquam iniuſte poſſeſſores penas apud ſupremum iudicem luent. Poſſident vero iure naturali, & civili in hoc mundo: & qui peccatoribus, & infidelibus bona abſque iuſta titulo traſſerunt, peccatorem contra ius naturale & divinum, ſedum contra civiles leges. Quoniam ſibi ſibi Deus reſervavit iudicium ſerendum in bonos, aut malos uſus bonorum. Iterum clamitat Barbeyracus, Auguſtini non diſtinguere, peccatores ipſos quandoque bene, & interdum male uti bonis; nec officium caritatis a iure proprietatis. Iuſte officio bene, quo obiter ad calcem ſue epiftoſe S. Doctor interpretatur oraculum Salomonis in ſenſu morali, & myſtico, ut lectores ſicut ad æternam hereditatem accipendam excitare; in hac, inquam, breviffima interpretatione media pagine præcepta iuris naturalis, & diſcrimen quod inter ius proprietatis, & officium caritatis quaerit, & quandoque bene, quando vero male peccatores abutuntur, explicare S. Doctor debet? Quis quod in eadem ipſa epiftoſa itorum plura docet; in aliis vero libris tantam præſpicacitatem luce præſta omnia deſcribit, ut iuſus Barbeyracus aſert fuerit hac de re Auguſtino calumniam impingere? Accien Dalli, Clerici, & aliorum hæc iugerant. Unum Barbeyrac tantam reſervatam impoluit erant, proſecto tanto cenſore digna.

XVII. Quid arguatur iterum Barbeyracus. Si infideles, & iniqui, qui bonis abutuntur, eadem iure non poſſident, licitum erit ad iſdem illa ſcribere; ut ipſi adſcriti ſunt præſtata bona iuſtiſ viris reſtituere. Cui cavillationi hæc reponit Auguſtinus ibidem. *Sed inter hæc tollatur iniquitas male habentium, & quædam inter eos iura conſtituantur, que appellantur civilia, non quod hinc fiat ut bene utentur ſuis; ſed ut male utentes minus moleſti ſint, donec fideles, & pii, quorum iure ſunt omnia, qui vel ex illis ſunt, vel inter ipſos tantisper viventes malicorum non obſtruantur, ſed exercentur, perveniant ad illam civitatem, ubi hereditas æternitatis eſt, ubi non habent iuſtus locum, non niſi ſapienter principatum; ubi poſt tantum etiam hic non interdicimus, ut ſecundum mores, legesque ſerenas non reſtituantur aliena.*

XVIII. Que Barbeyrac inſeruit in *traſlatu Moralit. Patrum cap. XVI. §. 15.* non con-

ſutationem, ſed contemptum, non indignationem, ſed commiſerationem cæci, & impudentis hominis merentur. Tota Auguſtini oratio in interpretatione oraculi Salomonis eo tendit, quod omnia bona in finem ab quem a Deo data ſunt, diſtribuantur: & iuſta hunc reſpectum, qui iſdem bonis abutuntur, eadem legitime non poſſident; ſed tamquam iniuſte poſſeſſores penas apud ſupremum iudicem luent. Poſſident vero iure naturali, & civili in hoc mundo: & qui peccatoribus, & infidelibus bona abſque iuſta titulo traſſerunt, peccatorem contra ius naturale & divinum, ſedum contra civiles leges. Quoniam ſibi ſibi Deus reſervavit iudicium ſerendum in bonos, aut malos uſus bonorum. Iterum clamitat Barbeyracus, Auguſtini non diſtinguere, peccatores ipſos quandoque bene, & interdum male uti bonis; nec officium caritatis a iure proprietatis. Iuſte officio bene, quo obiter ad calcem ſue epiftoſe S. Doctor interpretatur oraculum Salomonis in ſenſu morali, & myſtico, ut lectores ſicut ad æternam hereditatem accipendam excitare; in hac, inquam, breviffima interpretatione media pagine præcepta iuris naturalis, & diſcrimen quod inter ius proprietatis, & officium caritatis quaerit, & quandoque bene, quando vero male peccatores abutuntur, explicare S. Doctor debet? Quis quod in eadem ipſa epiftoſa itorum plura docet; in aliis vero libris tantam præſpicacitatem luce præſta omnia deſcribit, ut iuſus Barbeyracus aſert fuerit hac de re Auguſtino calumniam impingere? Accien Dalli, Clerici, & aliorum hæc iugerant. Unum Barbeyrac tantam reſervatam impoluit erant, proſecto tanto cenſore digna.

XIX. Ut ad aliam certam Auguſtino impactum gradum faciat Barbeyracus, ſiſi verbiſi biam parat §. 29. ſui traſſ. *Moral. &c.* Dicere plura poſſent, ut evidentiæ notum facerent, quam impetita, quam falſa ſint præſtata S. Auguſtini principia. Sed en, quod caſta... opinio ſtultice horrenda iſtius Paris de vi, & perſecutione in cauſa religionis. In ſecundum reduct cenſor acutus in præſtatione ad ius natura & gentium crambem illam miſſiles recollant, controverſiam nempe de iuſta hereticorum punitione. Quia in cauſa Barbeyracus adverſarios habet. Nondum Catholicos omnes ab Apollolis hæc iſque tempora, verum ſolum Pſeudopatriarcham Calvinum, hinc Calvinitas, nedum Rennoſcentes, & Proſtantes plurimos. P. Cellier ſuis & ſalomo moderationem, manſuetudinem, & lenitatem Auguſtini patefacit, commendat. Gatho.

tholicorum causam defendit. Dominus Barbeyracus rancida libertinorum, qui nullum experiri iudicem vellent, retrahit commenta, in libidinum vocato Clerico suo. Ut igitur aliud argumentum lector habeas geni per Barbeyrac, scias velim, Ioannem Clericum præce-
teris severissimam æque ac audacissimam cruce exercuisse in Augustini opera sub acriterio nomine *Joannis Pheroponi*; & inter cetera propagandam ab eo in hæreticos peritacionem exaggerat. Cl. Ludovicus Antonius Muratorius in suo revera doctissimo opere de moderacione ingeniorum *Lib. II.* pluribus capitibus ex initiato Pheroponi flogillata, cavillationes, arque impollutas ulnasque explodit, labefactavit, & iuvit, rationum momentis evicit, quam sit iusta, quam necessaria hæreticorum punitio. Dominus Barbeyracus sua nativa, atque veracitudo fronte remittit lectorem ad videndum Pheroponum, Petrum Barlium, ceteroque epistolæ forfatis homines. *Vides Pheroponum, Vides Commentariæ Philosophicæ Bayle Cræ.* De Muratorio vero Pheroponi debellatore alium silentium. Hæc disputandi ratio in religionis negotio Lutheranis, Calvinianisque familiarissima, Barbeyraci vero unica, scilicet, rancida, & mille contra soærum commenta iterum re-coquere, atque de libro in quinquem trans-ferbere, illa alius exaggerare, & auro pe-
pello vehementius inculcare, & que a Catho-licis contra scripta sunt, alio abstruso silentio. Hæc ne ingenui hominis dignitatem
methodus, & non potius sophistæ, vituperatoris, & peritacis rabulæ? Ne in simile vitium ipse incidam, abicite vel verbum repom pro defendenda iusta hæreticorum punitio-
ne contra Barbeyracum, quem potissimum in hac lre commiseratione aliqua digno re-puto: causam quippe agit suam. *Tolerantissimus, & indifferensissimus Barbeyrac*, fœque Pheropono, seu Clerico, & impio Petro Bar-
lii religio est. Qui plenam illius controver-
sive notitiam de iusta hæreticorum punitio-
ne Augustino propugnata habere cupit, con-
sular præter innumeros alios Catholicos Cl.
Muratorium *loc. cit.* Et hæc paucæ pro S. Au-
gustino contra Barbeyracum dictas sunt abibi.

XX. S. AMBROSIO obicitur virtutem plus illo laudibus extulit. Nec iniuria, si
corialis Reformatorum, & Proteftantium re-
ligio spectetur. Equid? Placere ne scilicet
illius cocibitatus potest, si leptomptianum
hæretum Protapatrarcha Lutherus implaca-
bile cœlii vitæ indixit bellum, impossibi-

lemque observata eam asseruit? Et ut opere
compertum faceret se, veluti suum in luto,
triginta annorum spatio fedissimam duxit
vitam, qua novæ suæ Reformacioni viam
pararet, fere quinquagenarius consumptam
lacram virginem in matrimonium duxit. Ca-
tholicorum Scriptores nonnulli acri quando-
que siso, & animo quasi succo Lutherao-
rum, & Calvinistarum fœcida adversus illi-
tam virginem commenta excludunt. Ad
contra ego compertum miser genti, que a
Patriarchis suis impossibile esse cocibitatum
didicit, que excusulatos Monachos, & to-
tæ virginis temeratores, ut suos colit Ap-
ostolos. Quid itaque mirum, si horrida illis
calitas virginalis est? Minus, quod in Vir-
gine Sanctissima virginitatem non derelentur.
Salaces homines non confotandi, sed ad Eth-
nicos, ad Vesales amandi, ut aliquo suffan-
dantur pudore. Nec est quod reponant se im-
probare in Patribus, quod ita virginitatem
exaltent, ut nuptias damnare videantur. Ita
ne vero? Ecqua fronte tanta obtrudunt in-
pultura, si Patres uno ore docent, Christum
Dominum ad sacramenti dignitatem nuptias
evexisse? Ne multa. Apud Lutheranos, Cal-
vinianosque, dum virginitas elogia pangunt
Patres, turper erant. Dum matrimonium
sacramentum confitentur, aberrant. Quid,
quæso, hominum illi sunt? Sapientiores quin-
decim seculorum Doctores christiane religio-
nis dogmata ignorant, donec novus aquilo-
naris Moyses Lutherus cum sua Catharina,
& Bucerus cum sua duplici uxore, ad hoc
quod attinet Mahumeto, non Christo simi-
les, ignorant tenebras foparent.

XXI. Sed pauca verba vibret ipsem S.
Ambrosius contra Barbeyracum, essentiam
sanctum Doctorem sacras contemnere nuptias.
Præter Apostolos virginitatem coniugio, *Quæ*
matrimonium iugit virginem suam, bene fecit,
& qui non iugit, malus factus. L. Cor. vii.
28. Idem asserit Ambrosius, *Honorabiliter coniu-*
gium, sed honorabiliter integritas. Lib. de vi-
cap. 11. Item cap. 11. *Licet ergo nubere, sed*
pulchrius est abstinerere. Audi Barbeyrac, que
sequuntur. Dicit aliquis: Ergo illud nup-
tias? Ego vero fœudo, & damno eos qui dis-
solvuntur consueverunt, utpote qui *Sane, & Re-*
becca, & Rachel, ceterarumque coniugia se-
minarum veterum pro documentis singularium
virtutum recensere solem. Non itaque dis-
solvit nuptias, sed enumerat fructus sacrate vir-
ginitatis. Lib. de virg. cap. vii. num. 24. Pater-
ca hæc S. Ambrosii verba omnium Lutheran-
orum, & Calvinianorum ora obstruunt.

XXII. Alterum crimen quod Barbeyracus
S. Au-

S. Ambrosio impingit *cit. præf. §. 9.* est, quod
ultram absolute damnaverit. Ad hoc quod
ascribit, centum non imponit S. Ambrosio, qui
repta omnem prouti iuram derelatur. Sed
dicimus, inter hæretos quæ Pseudopatriarcha
Calvinus exomittit, unam esse ultram de-
fensionem. Ante quippe Calvinum nedum uni-
versa catholica Ecclesia, verum etiam Lu-
therani ipsi iuras quælibet improbarunt.
Quam acriter Bucerus, Beominus, Melanctho-
nius inveni adversus Lutherum sunt, palam se-
cum in *Compendio in Encyclopædia BE-*
MEDICINÆ XIV. tum in *Appendice ad*
ultram contractus trini. Calvinus post xv.
ab Evangelii promulgatione secula hæresim
liciti tenent partim commentus ipse est, par-
tim a prædecessoribus hæreticis, ut alia er-
rorum portenta, mutatis est. Tantum
itaque abest ut cum Barbeyraci super hoc
puncto contendamus, quin ultro, & quam
libenter lateatur, & Ambrosium, & omnes
Patres, omnique Ecclesiæ Catholico-Roma-
ne Doctores iuram, sive moderatam, sive
immoderatam, tanquam ius divino, & na-
turali opollatum, damnare. Potere deberet
parvulam scismaticorum turbam adversus o-
mnium seculorum Doctorem multitudine
corrosum elidere. Sed hæc est eorum con-
ditio, ut medicis in meridie, sole splenden-
te, nihil videant.

XXIII. Quod tertio loco Barbeyracus ad-
verfus S. Ambrosium obtrudit, omnem fide-
m sperat, Contendit homo ille, S. Am-
brosium in suo de Officiis opere Ciceronem
sibi imitandum propoluisse. Et hæc libidit in
cit. præf. §. 9. que ex Gallico idiome in
Latium verba profero. *Verum quidquid asserit*
Theologus Lutheranus (Mich. Fortichius
Proffessor Tumbingensis) qui Vitebergæ hoc
opu prægavit, & dissertationibus eiusdem fari-
ent orationem, si qualem Evangelii peculiariter
principia, que hoc in opere S. Ambrosii senti-
unt, una cum sacrorum Scripturarum exor-
phica, que perpetuo veritatis, sed passim male ex-
phicata, excipias, minime asserere verum, in-
ipolite exemplum sepe infra prototypum, sive
suu elegantiam, & facilitatem, sive operis
utacumque, verumque collocacionem, sive or-
guculationem sollicitatem, & ratiocinatio rectitudi-
nem præter.

XXIV. Hæc est Calvinista nostri critique
in sanctum Ecclesiæ Doctorem. Ethnics ergo
Cicero in formandis hominum moribus lan-
do Ambrosio præstantior est? Pro Calvini-
starum Reformatorum regimini Patrum Ido-
lolatram gravissimum Ecclesiæ Doctorem, qui ca-
sitatem suadet, qui senora damnat, qui fa-

cras esse supias asserit, prætere Barbeyra-
cus forte non immerito potuisset. Ad ni-
mum impotens illius audacia est, dum au-
tem de Officiis S. Ambrosii opus, cælesti
lumine illustratum, longe Tullianum opere
inferius esse definit. Velle multum siso ex-
pore hunc sanctorum Patrum centorem, si
latem, ut Dalesius, ut Clericus, intra alia
que ciuitatioms confinia sese continuisset.
At tanta est humanis sibus temeritas, ut
necessario acriter voces exteat, compellat-
que recedere ab illa scribendi ratione quam
etiam in hæreticorum confotacione adhiben-
tam fœudemus. Sit Tullianum eloquium ele-
gans, sit venustius. Quid hæc ad expli-
canda hominis christiani officia conferat?
Christi enim doctrina Rhetorum fœctus, &
verborum lenocinia designatur. Passim sine
divinarum Scripturarum textus interpre-
tatur Ambrosius? Illius ratiocinatio parum
constans? Ecce? Audi: Tullius docet, te-
le Ambrosio *Lib. I. offic. cap. xxxvii.* pri-
mam esse formam iustitiam, *ut nonini qui*
nocent nisi læcessina iniuria. Hoc repouit
S. Ambrosius, pugnat cum Evangelii doctri-
na, que beneficia pro iniuriis pendere iustit-
bet. Quod (inquit S. Doctor indem) *Evangelii*
veritate vacuatur: aut enim scriptura
ut in nobis sit spiritus Filii inuicem, quæ-
uit cussere fratrem, non inferre iniuriam.
Falsa ne interpretatio illæ, o Barbeyra-
ce? Altera iustitie forma, a Tullio asser-
ta, est euimodò, *Diride formam iustitiae* (sub-
dit Ambrosius ibi) *putaverunt, ut qui com-*
munis, id est publicæ pro publicis habeat, priva-
ta pro suis. Naturæ ordo communia omnia
fecit. Retum occupatio proprietatem inve-
xit. *Ne læquidem* (pegit Ambrosius) *se-*
culorum naturam: natura enim omnia omnibus
in commo præstitit: sic enim Deus generari
iustitiam omnia, ut passim omnibus communis
esset. & terra sicut omnium quædam possessio.
Magna igitur his communem generavit, ul-
partio his fecit putarunt. At, ut magis pate-
ret que sit Barbeyraci critique in S. Ambro-
sius, tranter nonnulla alia euimodum S. Doctores
verba transferent. Paucis enim plura expri-
mit. Ergo secundum voluntatem Dei, sed natu-
re copulam, inuicem nobis esse auxiliu de-
berent, ceteræ officii, velut in medio omnes
utilitates potere. . . . Magnæ itaque splendor
iustitiae, que alitis potius nata quam sibus, com-
munitatem, & societatem nostram adiuuat, ut
suo iudicio omnia subiecta habeat, opem ali-
is ferat, pecuniam conferat, officia non ab-
imat, pericula suscipiat aliena. Neque Do-
ctor sanctus proprietatem; rerum iure bon-
num

tium inuestam absolute excludit; sed eo illius doctrina spectat, ut auiditatem agendam diuitiarum, & malum erandem usum, ut cupiditatem ceteros fratres ad pauperem, inopiamque redigendi improbet, damnetque, ut denique Christianas exeret ad subleuendam aliorum egrediam, superflua pauperibus impertiendo: que est ipsissima Augustini doctrina ex Evangelio haulla. Hec sunt verba quibus sua promittit sententia Ambrosii Lib. I. Offic. cap. xxxviii. *Etiam, dum augere opes, aggregare pecunias, occupare terras possessionibus cupimus, prestare diuitiis, iustitiam formam eximus, beneficentiam communi amissimus. Quando enim potest esse iustus qui studet eripere alteri quod sibi quare? Potentia quomodo cupiditas formam iustitiae ostendit. Quomodo enim iustus pro alio interuenit qui alios sibi facit conuictus? & iustitiam autem facit operum forme qui ipsa gratiam libertatis efficit potentiam? Non est quod mittis a Barbebraci inceptis censuris S. Doctorem asseram. Quae in laudata praestacione congerit censor, satis sperque exploitit P. Cellier.*

XXV. Verum contra hunc Patrum defensorum iterum conatus suos exerit Barbebracum in suo tractatu Moralium Patrum cap. xxi. Clamat §. 12. ne non debere propriam mentis rationem litare iudicio antiquorum Ecclesiae Doctorem, qui propria ratione tam male abusi sunt, quique eodem modo sese auctoritati deuorunt. Apoclogum §. 16. pro Cicerone contra Ambrosium tenet. Ambrosium, pluresque alii Patres, tam antiquiores, quam posteriores, difficultatim displicentes occidendi aggressorem, latronemque, atque adeo grauissimum amittende innocentiam periculum, impeter ferio repantente fieri haud posse ut aggressor, vel latrocin corpus intermitter, quod simul antea detradatur in infernum, horrtati sunt fideles, in Schola Christi imbutos, ut his in euentis sacrificet Deo profratibus ut vitam, quemadmodum Christus Dominus in cruce pro omnibus inimicis donauit suam.

XXVI. Tam diuina doctrina displicet Barbebraco, quoad eam in Calviniana schola non didicerit. Illam tamen probat, commendatque vel ipse Gronius cap. 1. in Joan. & cap. v. in Math. & commendare debent antiquior Evangelium professores. Ad ueritatem Gronii, cuius verba dedit P. Cellier, nihil reponit; sed Ciceronis sententiam Patrum Ecclesiae doctrinae preponit humo refermans. Plurimas alias eundem impotestas in S. Ambrosium praetere, tamquam ine-

plissimas. Nec debito fore ut quispiam dicere aulit, plura me silentio tegere, quod noscolum illa retellere; cum sint omnia vanissima. Quod si aliqui scripturas ipsi Barbebraci utilissimas censuras propinare uelit, illius cerebro faulla precamur.

XXVII. Paucis de LACTANTIO dicam, quem Barbebracus accusat, docere, *uirum bonum nec arma deserre, nec negotiationem exercere in remotis regionibus debere.* Odium quod in antiquo Ecclesiae Patre, qui in necessum haerem Calvinianam, & Lutheranam praefecerat, ardet censor notat, illam excaecavit, ut ea omnia aduersus eundem ipsas que in mentem illi ueniunt. Lactantius minime uerat cuiquam arma deserre, neque mercatoriam artem agere; sed ait, ut aduertit P. Cellier, ne non uidere cor illa peragere hominibus debeat, necessitate subata. *Cor enim uiuiget* (inquit Lactantius) *aut quid putat ex alio terra, cui iussit liber? Cur autem belligeret, ac se alienis furuibus misceret, in cuius animo pacem communiu perpetua ueretur? Aut humana sanguine delectabitur qui non modo ipse eadem facere, sed inter esse facientibus, & uisitare docet uasus?*

Patres sancti Christo, Apollolique propinquiores, diuini Magistri ubique inelamantibus, ipinas esse pecunias, diuitiarum grauissima obfascula assequendi aeternae uita, doctrinam caelestem, occasione data, fidelibus alienando, famuloque humani tendendi seruituti illa absterere curabant. Grauisima belli, diuitiarumque pericula pro dignitate exaggerant, ut eorumdem corda ad caelestia bona comparanda inflammarent. Sublimiora euangelicae doctrinae consilia explicabant, missive tunc secretioris naturae arcanis, quae antea, aut post, vel alibi manifestabant. Barbebracus uerborum Patrum uenator, uel uocem offendat quae plures sentus excipiat, illico eam arrodere, cavillarique in delictis habet. Casus a Carneade propositus displicet Lactantius Lib. V. *inquit, cap. xvii. & diuertit a Marci Tullii opinione sententiam prolam.* Hae quoque displicet Barbebraci, qui sublimem euangelicam perlassionis doctrinam signatam, non fecit ac Cicerone, cuius cogitationes Ecclesiae Patrum Bpientia anteponit.

XXVIII. Lactantio quoque exprobra Barbebracus, quod uirum omnem absolute damnauerit. Mirandum quod non fugisset Patres, propterea quod damnant polygamiam, furtum, homicidium, & horrendiora flagitia. Tam supra, obtulerit, dictum est, Patres omnes, & cuiusque saeculi Doctores Ecclesiae cathol-

ca, Scripturam localitissimis documentis Iuauis, tenora reprobare. Oppellum a duobus citare localis propinam Reformati Calvinista, Scripturas nobis localitissime sunt contra uirum. Pro ista Scripturas ita redidit Caluistia. Quis illius controueris Iudeis? Scripturae? At utraque pars pro se illas allegat. Alterutram ergo: aut illis interminabilis, aut iudex admittendus. Nolum iudicem haereticum uolunt. Nullus ergo controueris terminus. Quisque ergo sibi iudex, quique arguam habet fidem, quique suam religionem. Huc tandem recta deducit uocaturum lecta. Si enim nullus est iudex super uera, aut falsa legum intelligentia; omnia confusa, omnia perturbata in mundo erant. Verum, si ultra huc argerem, ab infinita via declinarem. Fateor itaque uirum omnem alim deuotum Lactantium; agne Barbebracum cum suo Blandipartarcho Galuino, ceterisque Reformatis, seu deformatis, & Lutheranis turpissime errare, dum uirum descendunt.

XXIX. Haec tenus ex innumeris calumniis, Patrius a Barbebraco inuictus, paucis cursim indicauit. Adicere nunc libet nonnulla exiis que Christianus Thomassinus Lutheranus, in aduocia, & impudentia Barbebraco nequam secundus, aduersus Patres Ecclesiae obtrudit in *lib. tur. natur. cap. iiii.* Sperandum erat, inquit, fore ut, exorta in hac mundo iustitia sole Christo Domino, naturalis iustitiae uis reuiuisceret. *At euentus* (subdit §. 2.) *ut in modis hae sane doctrinae luce ueritate graui, & consensibus iustitiae naturalis, & supernaturalis, nos post resurrectionem, & resurrectionem Christi in caelo, adhibet uirum, & uoluitus Apollolis iterum caput erexitur; moribus autem Apollolis, si non omnino, saltem post omnium Christianorum nomine superuentum animis se se inferuauerunt.*

XXX. Originem tam subitaneae mutationis continuo patefacit homo eruditus. Quandiu, inquit, pilatorum, idiotarumque cordibus Christi doctrina haeret, tandiu para & intaminata emicet. Verum simulque Ethnicorum eruditus pates, praecipue Stoicorum, Christi nomen dederunt, illico doctrinam Christianam poluere aggressi sunt. Disputaciones inter Christianos ex Iudeis, & Christianis ex Ethnicis sensus seruere ceperant; & hinc, diuidia, atque pugnantem ortu opinionibus sunt. Quae diu loquitur Platonice Philosophia est. Augustinus pro ceteris Philosophis Platonem tenuit, & praedicat. Tempore Constantini Magis erudit ex ethnicum in christianum transferebant modum docen-

di, inquit §. 10. & 11. *uerosum quidem, & amatum, sed & simul philosophicum, oratorum, iustorum, & effectus ubique constantem.* Ebanus opiniones attingebant, quibus nunquam in mentem uenerant; & postea iracundis, & uolentibus disparationibus hinc illinc restabantur. *Modo loco uisitationis rationabilis uidentur exclamationibus, interrogatiuque uocantibus, aut inuestibus, & uerbis maledictis, parum, aut nihil ad rem facientibus. Modum conturbant responsum ad dubia proposita, & loco responsum uisitantur digressiones longe quiescas, ac fanas & sobrias doctrinas christianas argumentis insufficientibus confirmabant.* Quinam illi Ethnicorum calumniatores, atque inepti eorumdem confutatores? Lactantius, Iulianus Martyr, Athenagoras, Tertullianus, Origenes, Ambrosius, Augustinus, ceterisque catholice Ecclesiae Doctores. Post Christi, & Apollolorum in caelo ascensionem extincta christiana Ecclesia licet aliqae ad exuclatatum, uoluntatemque Lutherum. Tam felix delicia idcirco retero, ut in uisitato ubi, Lutherano reformatorumque lepida cetera pateant. Et ne Christiano Thomasio, censuri sine mendacissimo, quodnam imponere uident, audi que continuo subdit §. 12. *Mactius quod ante plures annos B. Pater* (Iacobus Thomassinus) *in Lepidus professor ueritatis esset, in publicis lectionibus auditoribus suis analysis ethenicorum quarundam Lactantius aduersus Ethnicos secundum regulas bene methodice disputandi in calumniam dicitur; & uicinos haec uis memoratos in magna copia inuoluerit, quae adhuc in eius MS. possideo &c.* De Ambrosio, & de ceteris Patribus uide, subdit, in uisita Barbebracum, quem supra uisitaui, & addidimus. Singulae ne ego has diuitias dixerim, an impudentissima mendacia retellere debeam? Platonice sunt Augustinus, ubi in Platone ueritatem, Antiplatonice, ubi falsitatemprehendere sibi uisus est. Nonne Doctor sanctus ex instituto Platonis errores oppugnauit? Huc ne textus transferant, ut abque necessitate solia impleant? Vide haec de re P. Balthum, qui Patres ab erroribus Platonis uindicat.

XXXI. Si primis aetate religionis christiane saeculis tam dense ignorantia tenentur doctores Christianorum mentes occupant, colligere quomodo facie potest, quantum fuerit eruditio posteriorum temporum, in quibus (subdit historicus notus §. 13.) *stidula ratiocinationis quotidie magis decorem, contra rias & pignae Andabatis magna uicementem ceperunt; nec illi non immoderati, sed potius*

unius veri doctrinae in se ipsa consistit, ut in ceteris legi plane respondentem.

VI. Quod, inter cetera, obfirmatam Lutheranicam vocitatem mihi evidenter patefacit, est illorum aperta illa fides in factis Catholicorum enarrandis, eorumque doctrinis exponendis. Non est magis momenti quod nunc indicavimus fuisse; ceteris & hoc manifestat illorum candorem, & innocentiam. Calliditatem, & quidem laetitiam, turbas acciteri videtur quae Ecclesiae Doctores Thomam, & Bonaventuram. In eodem visibilibus cum Eusebio, cum Diana, cum Villalobos illos collocat eruditissimus Historiographus. Errores quos obtrudit, duo evincunt, & illius calumniam minimum, & Ecclesiae Romanae vigilantiam in sanctorum doctrinae deposito custodiendo, peccatum philosophicum, & opinionem Tertii, & Moysi, docentium cum aliis, has esse elegere sententiam unius dei sui auctoritate mutavit, tamen legi respondentem, anathemate conficit Ecclesia Romana. Quia prima ipsius Probabilissimi capita damnavit, universalem systema communis quoque Doctorum catholicorum sententia improbat. Quae alias laetores, aut etiam equo selectores a Theologos catholicis invidias opiniones non damnarent Pontifices summi, ut parum, atque intantiam ferrent morum doctrinam? Recenserit haec Lutherani, & strenuo sustendantur pudore. Vigilantia quod non iudice, ne quid adversus morum integritatem praesertim impune. Prodeunt etiam ex nostris opinionum moralia, non matris, ut calumniatur Budaeus, sed imbecillitate hominum. At illico caecis Dominis, Episcopis, patres clamant, & damnant. Si ego Lutheranicam, Calvinianam volumina revolvere vellem, quae errorum monstra non occurrerent: De religione, de Deo, de articulis fidei fundamentalibus quot famula, tot sectae. Ex tot libris, in quibus impietas, atheismus, tolerantissimus, naturalissimus apertissime insidentur, apud Protestantem, quilibet proscriptus? Dandum in fidem nemo daret: nonne? Quidam in mentem venit, ad aeternam populi perniciem evolvere tepit illud in Ecclesia Reformata, seu in Babilonica confusio synagoga. Et, cum reprobis hominibus illi undique diffusis errorum caligine circumdari & oblecti sint, audent nihiloliteus catholicae Ecclesiae Theologos errare, & ignorantes impropere. Protervo Lutherano, Calvinianoque omnes, ut vel unicum delignant librum, a Catholico propter evulgatum impietatis suspensum, qui

flammis datum non fuerit. Contra in Ecclesia Lutherana, & Calviniana impune discurrunt pari pallia plures, & impetras, falsitas, & veritas, religio, & incredulitas. Haec omnia in quibusque vides irruant, & nisi ab hostilitate via recederent, eadem documenta invidis demonstrarent.

VII. Sed clamat iterum Budaeus §. 16. Ita moralis doctrina... profusa velut & extorsit, modo per Jurisconsultorum, modo per Theologorum caltra obreram, nictus profecto ab illis quam his habita est, quippe quibus parum fuit non itare decet, sed illi litare: sed corrumpere iniquis, & depravare, pulchrum visum fuit. Nec alia eam temere excipere fata poterant, ex quo a Philosophis neglita, quae vixit in aeternum, & postquam profusa fuit.

VIII. Ubi dum ergo Theologos morum doctrinam & rationibus a iure naturae delictis, & divinarum Scripturarum lumine, & sanctorum Patrum scitis illustrare laetent, eam profanam, & in exitum eorum spectatissimam? Permittere Theologos auctoritates, lumen calidae & divinum cum lumine naturali, & haec imitatio morum castitatem foveat. Satis Philosophus, una natura luminis, seu rectae rationis, una, amandis Scripturae, Patribus, moralis doctrina explananda est? Haec sunt Lutheranicam, & Calvinianam effata, haec dogmata, quae cum virtutum, & sanctitatis metum peperere quam oculis conspiciunt. Et, ut hoc sellum sine lilita exoneret Budaeus, a primis illud archetypis fontibus agerit, ut a Pythagorae, Socrate, Platone, Aristotele, deus recipit, & quae ceteris illorum doctrinam exponit. Plurima laudat, quae dicit, nunquam morales doctrinae Lutherano apparatus laterat maritus & ingenis, deneget tandem ex imo pectore respirans clamas. Satis videtur Hugonem Gratianum, illam non natura reprobamem Theologum post Lutheranicam, & Philippum Melancthonem.

IX. Christianus Thomae, Budaeus longe impudentior, loc. cit. §. 10. Scholasticis inlatur inquis: Inertis paulo ante Reformationem, & circumstante, unquam exierit, & distinctio de iure naturali, & iure positivum, quae fuit, quae inter Reformationem extollit, quod tantum revera Teutonice Scholasticos perfringeret. Painsam tamen omnibus praeripuisse in malefentem Scholasticis scribit §. 20. Erasmus Rotterdammum, cum non solum, inquit, in scriptis suis passim errores erant rheologicis, & philosophicis notavit, sed stilis, & mortificante Monachorum, & Pro-

fesse

fesseum molitiam, & ignorantiam, parum in colloquiis familiaribus, parum in oratione Morae ad verum deponit. Haec reicribit, ut lectores ipsi veluti manibus tangant honestam, callidamque scribendi rationem quam Lutherani Doctores, adhibent. Enim vero nihil eos mirabitur, quae rustica eorum loquendi forma, §. 20. sigillatim Albertum Magnam, & Thomam Aquinatem carpit, quorum doctrinam eos spectare alicui, ut hominis vixi velle rationis, & libertate sententia praerogant, ac sub signum dispositionem non solum quoad corpus, sed & intuitu animae, & conscientiae miserentur. Qui opera S. Thomae Aquinatis legit, & saepe cum his impolitis conferat, statim colligit, quodnam sit Lutheranicam Doctrinam sincipit. Sed ad amoeniora progrediendum. Ut indicavi alias, Lutherani Doctores contendunt, mundum universum semper caligasse in iuris naturae arcibus, cognoscendis, incognitis solummodo illis illis mundo, Lutheri orto, & excucillato. Quaedam enim moralium vitam egit, &iple reberis circumfusus oberat. At, capicio positio, & Catharina deponata, tum aperti oculi eius, & iuris naturae, arcana, & vere religionis sanctitatem penetravit.

X. Ne gratis haec asserere videat, in verba quibus suum aspiciatur caput v. cuius ibi est ritualis. De factis jurisprudentiae naturalis a tempore Reformationis ad Hugonem §. 6. Quam parum impudentem est qui fallere fuerit ut pro Reformationes Lutheri, Zevingii, & aliorum instauratorum, quibus divina providentia in opere Reformationis operis fuit, prae aliis auctoritatis, antiquitatis, auctoritatis, non etiam distinctio, & genuinis usus humanis naturalis, & supernaturales, tem in cathedris scholasticis, quae auctoritatis fuerit restituta, Equidem in eorum scriptis contra Papatum (en intelligentiam naturalem luminis radium) & deprehenduntur multa bona ad istam stopam pertinentes doctrinae, dum partim inopis Aristotelis communiter receptae doctrinae series observationibus passim norant, partim vixis coloribus eam delinunt. Pape? Multas ergo bonas doctrinas contra Papatum in confutandis nugis Aristotelis collegerunt Lutherus, & Zevingii? Sed pauca alia verba, quibus suum Thomae elaudat paragraphum, transferantur, in primis autem in controversia de transubstantiatione abundant, quod etiam in quibusdam theologicis non plane legit, aut verba sacra Scripturae contra regulas recte rationale exponi debeant. Scitissime, Lumen naturale discerit, num in hostia consecrata sit corpus Christi simul cum pane, aut panis in corpore Christi transferat? Lumen naturale Calvini revera ibi non videt Christi corpus. Videt autem naturale Lutheri lumen. Quodnam horum lumen fatum? Calvinus figuratum sensum tribuit evangelicis verbis. Lutherus in sensu literalis eadem verba exponit, contentissime ibi vere, & realiter extrahit Christi corpus, quamquam simul cum pane. Realiter ibidem corpus Christi reperiri fatentur quoque Catholici, sed pane in corpore Christi convegit. Equis tantas componere lites valat? Lumen naturale? Quis tam demens, ut il alferat? Verba evangelica? Dissidium partium, quarum quilibet a se stare evangelica verba contendit, oppolium evincit. Ergo index admittendus, qui verum divinae Scripturae sensum definit. Hoc adeo exploratum est, ut evidenter demonstrat, Lutheranos id negantes delinunt esse luminis & naturalis, & supernaturales. Luminis naturalis usu cognoscendum mysterium, quod est supra humanam vitam egit, & iple reberis circumfusus oberat. At, capicio positio, & Catharina deponata, tum aperti oculi eius, & iuris naturae, arcana, & vere religionis sanctitatem penetravit.

X. Ne gratis haec asserere videat, in verba quibus suum aspiciatur caput v. cuius ibi est ritualis. De factis jurisprudentiae naturalis a tempore Reformationis ad Hugonem §. 6. Quam parum impudentem est qui fallere fuerit ut pro Reformationes Lutheri, Zevingii, & aliorum instauratorum, quibus divina providentia in opere Reformationis operis fuit, prae aliis auctoritatis, antiquitatis, auctoritatis, non etiam distinctio, & genuinis usus humanis naturalis, & supernaturales, tem in cathedris scholasticis, quae auctoritatis fuerit restituta, Equidem in eorum scriptis contra Papatum (en intelligentiam naturalem luminis radium) & deprehenduntur multa bona ad istam stopam pertinentes doctrinae, dum partim inopis Aristotelis communiter receptae doctrinae series observationibus passim norant, partim vixis coloribus eam delinunt. Pape? Multas ergo bonas doctrinas contra Papatum in confutandis nugis Aristotelis collegerunt Lutherus, & Zevingii? Sed pauca alia verba, quibus suum Thomae elaudat paragraphum, transferantur, in primis autem in controversia de transubstantiatione abundant, quod etiam in quibusdam theologicis non plane legit, aut verba sacra Scripturae contra regulas recte rationale exponi debeant. Scitissime, Lumen naturale discerit, num in hostia consecrata sit corpus Christi simul cum pane, aut panis in corpore Christi transferat? Lumen naturale Calvini revera ibi non videt Christi corpus. Videt autem naturale Lutheri lumen. Quodnam horum lumen fatum? Calvinus figuratum sensum tribuit evangelicis verbis. Lutherus in sensu literalis eadem verba exponit, contentissime ibi vere, & realiter extrahit Christi corpus, quamquam simul cum pane. Realiter ibidem corpus Christi reperiri fatentur quoque Catholici, sed pane in corpore Christi convegit. Equis tantas componere lites valat? Lumen naturale? Quis tam demens, ut il alferat? Verba evangelica? Dissidium partium, quarum quilibet a se stare evangelica verba contendit, oppolium evincit. Ergo index admittendus, qui verum divinae Scripturae sensum definit. Hoc adeo exploratum est, ut evidenter demonstrat, Lutheranos id negantes delinunt esse luminis & naturalis, & supernaturales. Luminis naturalis usu cognoscendum mysterium, quod est supra humanam vitam egit, & iple reberis circumfusus oberat. At, capicio positio, & Catharina deponata, tum aperti oculi eius, & iuris naturae, arcana, & vere religionis sanctitatem penetravit.

X. Ne gratis haec asserere videat, in verba quibus suum aspiciatur caput v. cuius ibi est ritualis. De factis jurisprudentiae naturalis a tempore Reformationis ad Hugonem §. 6. Quam parum impudentem est qui fallere fuerit ut pro Reformationes Lutheri, Zevingii, & aliorum instauratorum, quibus divina providentia in opere Reformationis operis fuit, prae aliis auctoritatis, antiquitatis, auctoritatis, non etiam distinctio, & genuinis usus humanis naturalis, & supernaturales, tem in cathedris scholasticis, quae auctoritatis fuerit restituta, Equidem in eorum scriptis contra Papatum (en intelligentiam naturalem luminis radium) & deprehenduntur multa bona ad istam stopam pertinentes doctrinae, dum partim inopis Aristotelis communiter receptae doctrinae series observationibus passim norant, partim vixis coloribus eam delinunt. Pape? Multas ergo bonas doctrinas contra Papatum in confutandis nugis Aristotelis collegerunt Lutherus, & Zevingii? Sed pauca alia verba, quibus suum Thomae elaudat paragraphum, transferantur, in primis autem in controversia de transubstantiatione abundant, quod etiam in quibusdam theologicis non plane legit, aut verba sacra Scripturae contra regulas recte rationale exponi debeant. Scitissime, Lumen naturale discerit, num in hostia consecrata sit corpus Christi simul cum pane, aut panis in corpore Christi transferat? Lumen naturale Calvini revera ibi non videt Christi corpus. Videt autem naturale Lutheri lumen. Quodnam horum lumen fatum? Calvinus figuratum sensum tribuit evangelicis verbis. Lutherus in sensu literalis eadem verba exponit, contentissime ibi vere, & realiter extrahit Christi corpus, quamquam simul cum pane. Realiter ibidem corpus Christi reperiri fatentur quoque Catholici, sed pane in corpore Christi convegit. Equis tantas componere lites valat? Lumen naturale? Quis tam demens, ut il alferat? Verba evangelica? Dissidium partium, quarum quilibet a se stare evangelica verba contendit, oppolium evincit. Ergo index admittendus, qui verum divinae Scripturae sensum definit. Hoc adeo exploratum est, ut evidenter demonstrat, Lutheranos id negantes delinunt esse luminis & naturalis, & supernaturales. Luminis naturalis usu cognoscendum mysterium, quod est supra humanam vitam egit, & iple reberis circumfusus oberat. At, capicio positio, & Catharina deponata, tum aperti oculi eius, & iuris naturae, arcana, & vere religionis sanctitatem penetravit.

quae dicit, nunquam morales doctrinae Lutherano apparatus laterat maritus & ingenis, deneget tandem ex imo pectore respirans clamas. Satis videtur Hugonem Gratianum, illam non natura reprobamem Theologum post Lutheranicam, & Philippum Melancthonem.

X. Christianus Thomae, Budaeus longe impudentior, loc. cit. §. 10. Scholasticis inlatur inquis: Inertis paulo ante Reformationem, & circumstante, unquam exierit, & distinctio de iure naturali, & iure positivum, quae fuit, quae inter Reformationem extollit, quod tantum revera Teutonice Scholasticos perfringeret. Painsam tamen omnibus praeripuisse in malefentem Scholasticis scribit §. 20. Erasmus Rotterdammum, cum non solum, inquit, in scriptis suis passim errores erant rheologicis, & philosophicis notavit, sed stilis, & mortificante Monachorum, & Pro-

fesse

Conc. Theol. Tom. VI.

B 3

men-

mentis confirmet, eo ipso tempore quo illi auctoritas Evangelii ministeria, quae nullam cum natura rationem habent, naturalis iuris historia immittit, & crassa perturbatio involvunt.

XI. Animadvertit *Thomafius*, non unius hominis, ut aetatis illae, erroris qui altas egerunt radices, evelletur. Addit, Reformatores Ecclesiarum evangelicarum, *Lutherum*, & *Calvinum*, super recte rationis viam interpretando *Genesim* in extrema contraria abissis. Quod mutuum bellum inter ipsos *Bartholomaeus* impediendo fuit, ne aique ad *Hugonem Grotium* iuris naturae sententia infunderetur. Verba *Thomafii* digna sunt ut excelsentur. *Institutionum* diffinitum (inquit cap. vi. §. 2.) inter duos Reformatores Ecclesiarum catholicarum, seu protestantarum super eodem articulo de *Israele Genesim*, &c. super eadem quaestione primaria de iure hominum naturalis interpretatioque sententiam litterarum orationis, & prophetarum magis magisque auctorem, si non auctorem, certe ex principis causa non fuit, cui ista disputatio maxime necessaria impedita fuerit, & cui potius in utraque Ecclesia duae illae classes Scholasticarum, orthodoxarum, & mysticarum, quarum utraque, ut hactenus monstravimus, illi disputationi obstitit, iterum caput exerecit.

XII. Patet, quae historia iuris naturae. Cetero nosse inveni, me cogit ut eodem meditando lectoribus proponam. Et quod pergera optata lectoribus hinc, haud debent importuna reputari. Spondeo hinc, libereque sanctorum articulo capituli Reformationum diffidum, quod hactenus non extititum, sed magis magisque auctorem est. Ergo necessario concolopitur, alteram partem hereticam esse. Articulus de quo partes disident, fidei est, & quidem fundamentalis. Ute utraque opinio falsa sit, fieri potest: at plus una esse vera requirit. Quid ad huc *Lutherum*? Quid *Calvinum*? Alterum hereticum nisi necessesse. Duorum seculorum intervallo diffidum inter evangelicas Ecclesias extingui non potuit nisi recte rationis in litterarum litterarum interpretatione. Ergo usas privatus recte rationis in dirimendis iuribus quae passim sentiantur in interpretandis divinae Scripturae sententibus, sufficiens index esse negant. Siquidem *Lutherum*, *Zwinglium*, *Calvinum* hactenus aut bene, aut male ut sunt, recte ratione. Si bene, & diffidum non est extingui, sed magis auctum; si vero privatus recte rationis index inegus est ad lites finendas: si male, ergo duorum seculorum *Lutherani*, *Calvinistae*, ceteraque sectarii damnati sunt.

Porro, si duobus saeculis recta abusi sunt ratione, impolitum non futurus erit usus bonorum? Quis infensus iveris veritatem, quam sub initium indicavi, nullam mysticam in universa urbe praeterea, *Calviniana*, *Zwingliana* reperitur sectam ad hoc creatam, stupidam, demerentem? Sed haec obiter, ut *Thomafii* velligis insulserim, & eoque confusam, perturbatamque scribendi formam facerem.

XIII. Theologos tribuit *Thomafius* in classes duas, etiam inter Protestantes post naturam Reformationem. Alteros Scholasticos, alteros Mysticos vocat. Notiones Theologiae scholasticae, & mysticae non tradit. Sed, quantum ex complexa locutione colligi licet, scholasticam nixolam, pupiatricem, mysticam pacificam, & tranquillam appellat. Narrat,

Theologos mysticos veteri emendationem, atque haereticis christianis cultum argere inter ipsos Protestantes. Et contra, Theologos scholasticos in Academia vitam impiam & astaticam (inquit §. 6.) promovere. Considerabant Theologi mystici, quod, talis vita impia & astatica in omnibus statibus orbis evangetice propagaretur, si eiusmodi studii perita adhaerentur ad functiones ecclesiasticas, aut scholasticas. Ergo credebant melius esse, si loco Theologiae polemicae doceretur Theologia pacifica. Sed metus tamen auctoritatis, & potentiae doctrinae scholasticae deterruit viros hoc optimos. Contra hos viros optimos iracundia §. 8. quod eorum opera confundentur illam heremonem. Praxis quippe minimis optimis confilis respondebat. Quare penes lacrymantem, quae *Albertus Valentinus* Andree excellens ipso indice Theologus, in laqueo mystice Theologiae incidit. Ex quibus haec colligit §. 9. Itaque ratio sententiam septimi doctrinae de veritate & veritate, de differentia iusti & iniusti, boni & mali, de iure naturae &c. tam apud Pontificios, quam apud Evangelicos miserissimum, & poe mirabili modo laborabat. Scholasticos pontificios in libris, qui titulus de iustitia & iure, vel fideibus insinuantur, talia dogmata insinabant animis discentium quae solum inferebant incrementum Papatus, & Clericatus, & se premebant auctoritatem Principum, & ordinem politicorum, & laborant, Praeterea diversissima res inter se miscebant, iura naturae, gentium, Majorum, Indiarum, Graecarum, Romanae, Imperialis, pontificiae, religiose videlicet ex istis quicquid inde peti poterat ad scopum modo memoratum.

XIV. Haec omnia mirum in modum confirmant, *Thomafianam* historiam iuris naturae esse

esse ingentem mendaciorum, & calumniarum errorum, & antilogiarum conseriem. Et, ut a primis hic exierit initium captum, instauratio illa mirifica virtutum, discipulorum, & iuris naturae, quam novus ille legislator *Lutherus*, & *Philippus Melancthon* induxerunt feculo lecto doctum, denique non extinguita erat etiam apud evangelicos Protestantes initio saeculi decimi septimi? Extincta sane, quia, *Luthero* & *Melancthone* parentibus, nunquam visis. Trabantur de iustitia, & iure, quos ediderunt Theologi catholici, eo spectant, ut incrementa Papatus promovant? Papatus suam a Christo, velint, nolint *Lutherani*, institutionem habet, suamque auctoritatem. Quam veritatem in tractatu de fide Theologi Romani communiter defendunt. In tractatibus de iustitia & iure, occasione data, controversias quae dominium in res temporales spectant, quandoque vertant. Aeternum habet, Theologos istos ius confirmare sententias auctoritatis litterarum Scripturarum tantum exoritur, tum novi testamenti, Patrum tantum Graecorum, tum Latinorum, Legum & civilium, & ecclesiasticarum. Et, quod haec viam insistant, propterea ne Molica, Iudaea, Graecia, Romana constanciant? Qui talia blaterat, nonne insanum se prodit? Et profecto idcirco recentissimos errores & fabulas restipit, ut propriis verbis *Thomafium* depingent.

XV. Pergit Historicus noster describere aberrationes Scholasticorum & Mysticorum. Invenitur §. 12. in protestantibus Doctores, quod Theologos pontificios sine dissectione totos exterebant. Carpit indistinctum IESU societatem his verbis, *Legibus, ut fons fuerunt auctus, ita etiam hic fovebant & scholasticorum, & mysticorum classis, &c.* Quid hic mali, quod utraque Theologiam, cum scholasticam, tum mysticam propagaverit? Quin in eorum gloriam hoc redondat, eoque doctrinam hanc abundante evincit. Iamque ergo illos *Thomafius* vellicat. Plura aia, quae Historicus ille congerit, missa tacto.

XVI. *Ioannes Burdyraeus* in *laud. prof.* §. 10. iure advenit SS. Ecclesiae Patres latere finem imponi, omnibus saeculum tandem venturum fore in quo & Patres, & eorum studiosi admiratores immo dicam, quae fruentur, exaltationem amissioni sint. Subdit vero §. 11. Legislatorum *Lutherum*, & *Calvinum* non modo naturae scientiam resistunt, graffice, Dolent tamen, *Calvinum*, & *Bertram*, pluresque *Lutheranorum* crudele dogma de haereticorum punitione defendisse, atque Te-

lerrantissimum in religionis aeterno persequuto fuisse. Hinc colligit qualis fuerit *Bartholomaeus* religio. Post ad *Philosophorum* delictibendas lectas retrocedit, & tandem concludit, *Scholasticum Theologiam moralium auctoritatem esse plurimum allatam, corpus confusum ubique principis fidei, plebem auctoritatis ubique Aristotelis, iuris civilis, canonum, Scripturarum, & Patrum: bona esse mixta malis; sed mala prevolare bonis: postremo aetatis Calvisianae errorum monstrosum, & detestandum invenisse.* Haec ex multis Italia perlinxat, ut lectores mei, & praecipue Itali quidam, tandem aliquando replicent, intelligent, quoniam sint viri illi quos iuris naturae doctos interpretes exilliant. Aut istorum hominum impietatem, cesitatem, & imperitiam apprehendant; aut bene. Si illud; improbi & ipsi, quod impiorum Doctores sibi in magistros aliciant. Si hoc; ceci & ibi, quod tam pulchras tenebras non videant. Nec est quod opponant istorum doctrinam, & eruditionem duntaxat manifestare. Quoniam infra patefaciam, si quam illi doctrinam sanam praesentem, toram a nostris furtipelle, & exoribus atque mendacis seclatam iterum reeribit.

CAPUT V.

Grotii, Seldenii, Hobbesii, Cumberlandii, Puffendorfii, Thomafii, Budaei, Heinsii, in ius naturae & gentium conatus, & studia.

I. Hactenus vidimus ex *Lutheranis*, *Calvinianis*, & *Antiquis* Scripioribus praeterea castignola frenata, oblatas leges, obfcurata iura, & caecitates *Pythagorae*, *Socratem*, *Platonem*, *Aristotelem*, univerique Graeciae Sapientes illius, & christianae religionis eruditores, auctores, factioseque Doctores omnes deissipat ad magnum aequilorem *Moritem Lutherum* usque, qui e tenebrarum captivitate Germaniae partem in locum veritatis, & conscientiae liberatam allerat. Sed tantum facinus unius non erat brachii, vel duorum. Vix inceperat opus incutit, Sed, quando desperata res videbatur, divina factum providentia est, ut *Phoenix Belgicae, HUGO GROTIUS*, appareret in mundum, & naturae gentiumque iura, fore penitus antiquata, ad pristinum revocaret splendorem. Ne fatyam me scribere quicquam suspicetur, referam ego hoc in capite duntaxat opera quae citati Protestantes ad ius naturae & gentium illustrandum ediderunt, & censuras, atque elogio, quae illi ipsi mutuo in suos hoc de argumento libros, & Auctores tolerant.

mentis confirmet, eo ipso tempore quo illi natura Evangelii mysteria, quae nullam cum natura rationem habent, naturalis iuris historia immittit, & crassa perturbatio involvunt.

XI. Animadvertit *Thomafius*, non unius hominis, ut aetatis illae, erroris qui altas egerunt radices, evellet. Addit, Reformatores Ecclesiarum evangelicarum, *Lutherum*, & *Calvinum*, super recte rationis viam interpretando *Canticum molitorio* in extrema contraria abissis. Quod mutuum bellum inter ipsos *Balthasaribus* impeditum fuit, ne aique ad *Hugonem Grotium* iuris naturae sententia infunderetur. Verba *Thomafii* digna sunt ut excelsentur. *Institutionum Aristotelis* (inquit cap. vi. §. 2.) inter duos Reformatores Ecclesiarum catholicarum, seu protestantarum super eodem articulo de *Iure Gentium*, & super eadem quaestione primaria de iure hominum naturalis in interpretandis veterum litterarum scriptis, & scriptis luculenter magis magisque auctoris, si non unica, certe ex principis causa non fuit, ut ipsa disputatio maxime necessaria impedita fuerit, & tunc potius in utraque Ecclesia duae illae classes Scholasticarum, orthodoxarum, & mysticarum, quarum utraque, ut hactenus monstravimus, illi disputationi obstitit, iterum caput erexerit.

XII. Patet, quae historia iuris naturae Censor nosse inferni, non cogunt ad eadem meditando lectoribus proponant. Et quod pergera optata lectoribus hinc, haud debent importuna repetari. Spondeo hinc, libereque sanctorum super articulo capitali Reformationum diffidit, quod hactenus non extinetum, sed magis magisque auctum est. Ergo necessario concolopitur, alteram partem hereticam esse. Articulus de quo partes disident, fidei est, & quidem fundamentalis. Ute utraque opinio falsa sit, fieri potest: at plus una esse vera requirit. Quid ad huc *Lutherum*? Quid *Calvinum*? Alterum hereticum esse non potest. Duorum seculorum intervallo diffidit inter evangelicas Ecclesias extingui non potuit nisi recte rationis in litterarum litterarum interpretatione. Ergo usas privatus recte rationis in discernendis iuris quae passim sentiantur in interpretandis divinae Scripturae libris, sufficiens index esse negant. Siquidem *Lutherum*, *Zwinglium*, *Calvinum* hactenus aut bene, aut male ut sunt, recte ratione, si bene, & diffidit non est extinetum, sed magis auctum; usus privatus recte rationis index ineptus est ad lites finendas: si male, ergo duorum seculorum *Lutherani*, *Calvinistae*, ceterique sectarii damnati sunt.

Porro, si duobus saeculis recta abusi sunt ratione, impolitum non futurus erit usus bonus? Quis inferens iverit veritatem, quam sub initium indicavi, nullam mysticam in universa urbe praeter *Lutheranum*, *Calvinianum*, *Zwinglianum* reperiri sectam ad hoc extant, stupidam, demerentemque? Sed haec obiter, ut *Thomafii* velligis insulserim, eoque confusam, perturbatamque scribendi formam facerem.

XIII. Theologos tribuit *Thomafius* in classes duas, etiam inter Protestantes post naturam Reformationem. Alteros Scholasticos, alteros Mysticos vocat. Notiones Theologiae scholasticae, & mysticae non tradit. Sed, quantum ex complexa locutione colligi licet, scholasticam nixolam, pupiatricem, mysticam pacificam, & tranquillam appellat. Narrat, Theologos mysticos veteri emendationem, atque haereticis christianis cultum argere inter ipsos Protestantes. Et contra, Theologos scholasticos in Academia vitam impiam, & astaticam (inquit §. 6.) promovere. Considerabant Theologi mystici, quod, talis vita impia, & astatica in omnibus statibus orbis evangetice propagaretur, si eiusmodi studiosi postea adhaerent ad functiones ecclesiasticas, aut scholasticas. Ergo credebant melius esse, si loco Theologiae polemicae doceretur Theologia pacifica. Sed metus tamen auctoritatis, & potentiae doctrinae scholasticae deterruit viros hoc opiniosos. Contra hos viros optimos iracunditatis §. 8. quod eorum opera confundentur illam heremonem. Praxi quippe minimis optimis conflictis respondebat. Quare penes lacrymantem, quod *Alextius Valentinus* Andree excellens ipso indice Theologus, in laqueo mystice Theologiae incidit. Ex quibus haec colligit §. 9. Itaque ratio sententiam septimi doctrinae de veritate, & veritate, de differentis iusti & iniusti, boni & mali, de iure naturae &c. tam apud Pontificios, quam apud Evangelicos miserissimo, & poe mirabili modo laborabat. Scholasticos pontificios in libris, qui titulus de iustitia & iure, vel fideibus insinuantur, talia dogmata insinabant animis discipulorum quae solum inserebant incrementa Papatus, & Clericatus, & se premebant auctoritatem Principum, & ordinem politicum, & laborant, Praxi de diversis rebus inter se miscent, iura naturae, gentium, Majorum, Indiarum, Graecarum, Romanae, Imperialis, pontificiae, religiose videlicet ex ipsis quicquid inde peti poterat ad scopum modo memoratum.

XIV. Haec omnia mirum in modum confirmant, *Thomafianam* historiam iuris naturae esse

esse ingentem mendaciorum, & calumniarum errorum, & antilogiarum conseriem. Et, ut a primis hic exierit initium captum, instauratio illa mirifica virtutum, discipulorum, & iuris naturae, quam novus ille legislator *Lutherus*, & *Philippus Melancthon* induxerunt feculo lecto doctum, denique non extinguita erat etiam apud evangelicos Protestantes initio saeculi decimi septimi? Extincta sane, quia, *Luthero* & *Melancthone* parentibus, nunquam visis. Trabant de iustitia, & iure, quos ediderunt Theologi catholici, eo spectant, ut incrementa Papatus promovant? Papatus suam a Christo, velint, nolint *Lutherani*, institutionem habet, suamque auctoritatem. Quam veritatem in tractatu de fide Theologi Romani communiter defendunt. In tractatibus de iustitia & iure, occasione data, controversias quae dominium in res temporales spectant, quandoque vertant. Aeternum habet, Theologos istos ius confirmare sententias auctoritatis litterarum Scripturarum tantum veteris, tum novi testamenti, Patrum Graecorum, tum Latinorum, Legum & civilium, & ecclesiasticarum. Et, quod haec viam insistant, propterea ne Molicae, Iudaeicae, Graecae, Romanae contineant? Qui talia blaterat, nonne insulam se prodit? Et profecto idcirco recentissimos errores & fabulas restipit, ut propriis verbis *Thomafium* depingent.

XV. Pergit Historicus nosse describere aberrationes Scholasticorum & Mysticorum. Invenitur §. 12. in protestantibus Doctores, quod Theologos pontificios sine dissectione totos exterebant. Carpit indistinctum IESU societatem his verbis, *Legibus, ut fons fuerunt auctus, ita etiam hic fovebant & scholasticorum, & mysticorum classis, &c.* Quid hic mali, quod utramque Theologiam, cum scholasticam, tum mysticam propagaverit? Quin in eorum gloriam hoc redondat, eoque doctissimi huius abundante evincit. Iamque ergo illos *Thomafius* vellicat. Plura aia, quae Historicus ille congerit, missa tacto.

XVI. *Ioannes Burdyraeus* in *laud. prof.* §. 10. iure advenit SS. Ecclesiae Patres latere finem imponi, omnibus saeculum tandem venturum fore in quo & Patres, & eorum studiosi admiratores immo dicam, quae fruentur, exaltationem amissioni sint. Subdit vero §. 11. Legislatorum *Lutherum*, & *Calvinum* non modo naturae scientiam resistunt, graefice, Dolent tamen, *Calvinum*, & *Bertram*, pluresque *Lutheranorum* crudele dogma de haereticorum punitione defendisse, atque Te-

lerrantissimum in religionis necotio perferatose fuisse. Hinc colligit qualis fuerit *Burdyraeus* religio. Post ad *Philosophorum* delictibendas lectas retrocedit, & tandem concludit, *Scholasticum Theologiam moralium auctoritatem esse plurimum allatam, corpus consensum ubique principis fidei, plebem auctoritatis ubique Aristotelis, iuris civilis, canonum, Scripturarum, & Patrum: bona esse mixta malis; sed mala prevolare bonis: postremo aetatis Calvisianae errorum monstrosum, & detestandum invenisse.* Haec ex multis Italia perlinxat, ut lectores mei, & praecipue Itali quidam, tandem aliquando replicent, intelligent, quoniam sint viri illi quos iuris naturae doctos interpretes exilliant. Aut istorum hominum impietatem, cesitatem, & imperitiam apprehendant; aut bene. Si illud; improbi & ipsi, quod improbi Doctores sibi in magistros aliciant. Si hoc; ceci & ibi, quod tam pulchras tenebras non videant. Nec est quod opponant istorum doctrinam, & eruditionem duntaxat manifestare. Quoniam infra patefaciam, si quam illi doctrinam sanam praesentem, toram a nostris furtipelle, & exoribus atque mendacis seclatam iterum reeribit.

CAPUT V.

Grotii, Seldenii, Hobbesii, Cumberlandii, Pufendorfii, Thomafii, Budaei, Heinsii, in ius naturae & gentium conatus, & studia.

I. Hactenus vidimus ex *Lutheranis*, *Calvinianis*, & *Antiquis* Scripioribus praeterita castigata frenata, oblatas leges, obcurata iura, & caecitates *Pythagorae*, *Socratem*, *Platonem*, *Aristotelem*, univerique Graeciae Sapientes illius, & christianae religionis eruditores, auctores, factioseque Doctores omnes deissipat ad magnum aequilorem *Moritem Lutherum* usque, qui e tenebrarum captivitate Germaniae partem in locum veritatis, & conscientiae liberatam allerat. Sed tantum facinus unius non erat brachii, vel duorum. Vix inceperat opus incuit, Sed, quando desperata res videbatur, divina factum providentia est, ut *Phoenix Belgicae, HUGO GROTIUS*, appareret in mundum, & naturae gentiumque iura, fere penitus antiquata, ad primum revocaret splendorem. Ne fatyam me scribere quicquam suspicetur, referam ego hoc in capite duntaxat opera quae citati Protestantes ad ius naturae & gentium illustrandum edidit, & censuras, atque elogia, quae illi ipsi mutuo in suos hoc de argumento libros, & Auctores tolerant.

therianorum; & Calvinistarum, Pufendorfii, Budaii, Barbeyraci, Thomasi, aliorumque iuris naturae Scriptorum incitium, illusiones, vanamque tradende iuris naturae scientiae rationem damnant, ut clarius videbitur infra.

VIII. Ioannes Seldenus Anglus Calvinista volumem de iure naturae & gentium iuxta Hebraeorum disciplinam edidit. Opus istud aggregatum Seldenum esse, amulanda Grotii gloriae cupiditate scribit, scribit Budaeus Hist. lit. var. §. 27. Broekerus Tom. V. cap. IV. §. 12. Hoc in opere suo calamo exponit Nonchidarum praecipua legem, quae ius naturae spectant. Noachidas Hebraei vocant gentes omnes, ab Hebraea natione distinctas. Praecipua Moelica in lege scripta (solum populum Iudaicum, hae iuris naturae mandata omnes omnino gentes adstringebant. Praecepta illa in classes duas tribuebant. Prioris generis capita septenarium numero concluduntur, suntque sequentia. I. de cultu extraneo. II. de maledictione iustissimi Nominis. III. de castigatione sanguinis, seu homicidio. IV. de illicito concubitu. V. de furo. VI. de iudicio. VII. de membro animalis vivens non comedendo. Prima sex ipso rerum initio a Dei hominibus imperata dicunt, vocantque priores mandata legum; septimum tempore Noachidarum esse contendunt, quo Deus tum Noachum, tum ceteris hominibus prohibent necem cum sanguine concederet. De his omnibus sulo Seldenus, tanta eruditionis copia, ut, inquit Bruckerus loc. cit. recendat magis iuris naturae decreta quam in apertum producat. Adversus Seldeni doctrinam plura scribit Samuel Pufendorfus in Emite Scandinavica pag. 200. & seq. Verum ea cum praecipua inilitatum nostrum sint, praeterenda censuram.

IX. Impietas plus quam scientia celeberrimam reddidit Thomam Hobbesium similiter Anglum, alterum iuris naturae Scriptorem. De eo haec scribit Christianus Thomasius Hiltner, nat. cap. vi. §. 2. Edidit Hobbesius de Cris, in quo fontem omnium constituit, & legis naturalis ex precepto de pacis servandis deducere voluit. Non continuo ac libellus editus in lucem fuit, expertus Hobbesius adversarios est; quia scilicet, addit ibidem Thomasius, novum tegerat Hobbesius in illibello regnum tenebrarum, id est Theologiam scholasticam, & artes politicas Paparum, & eius religias inter Praestantes. At, postquam ann. 1651. edito Leviathane, non solum illas doctrinas in tractatu de Cris. propolitas sustulisset, sed etiam in huius sectione ultima, quam de regno tenebrarum inscripsit, in-

quire copisset in arcana politica Papatus & statim ira Theologorum, academicorum, politicorum, adversus illum exarsit. Hec nominis insipiam, quam Hobbesium, prodiit Thomasius. Quid blatero iste pallium arcana Papatus crepat? Hoc ne ad iuris naturae hiliarium pertinet? Quis Thomas Hobbesius in Leviathane non contra libros Scholasticorum, sed adversus libros divinos cap. xxxviii. scribit, in medium proferte interet, ut eisdem impietas evidenter pateat. Docet vero libros illos canonicos, id est leges esse in antiquaque civitate, quae summi imperantis auctoritate latae sunt. Imperantium omnium Imperatorum Deum quidem esse, & illi a civibus praestandum esse obsequium, quidquid in contrarium iubeat Rex terrarum. Sed de obedientia Dei praestanda controversiam nullam esse, sed quaedam, & quid licentis sit Deus: idque de his quibus nulla data est revelatio supernaturalis, fieri non posse, nisi per rationem illam naturalem, quae pacis, & iustitiae obtinenda causa auctoritate summorum postularum fit subiacent. Haec sub initium, & sequuntur, in fine capitis habet.

Quatenus non differunt Scripturae a legibus naturae, debicum non est quin sint leges Dei, auctoritateque habeant, omnibus qui ratione naturali praediti sunt manifestam. Sed auctoritas haec alia non est quam quae doctrinae omni morali, si vera sit, attribuenda est. Si leges a Deo ipso factae sunt, nempe leges divinae positae, nulla auctoritate auctoritate humana, illis ipsis leges esse, quae leges divinae promulgatae, ut nulla istae per ignorantiam Dei relinquatur excoletio. Illi igitur quibus Deus non revelavit supernaturaliter, quod Scripturae ab illo sunt, vel eos qui illas praedicant, ab eo missos esse, nulla, ut eas recipiant, auctoritate obligantur, praeterquam eius quae summorum habet in civitate potestatem. Is enim Legislator solus est. Rursus, si auctoritas civitatis non sit, quae Scripturas facit esse leges, auctoritate aliqua alia, vel privata, vel publica factae; si illas ad obedientiam tenentur cui Deus illas supernaturaliter pro legibus dicitur. Nam, si non quibusque pro legibus divinis habere obligentur quicquid aliquid praeterit inspirationis, sed revelationis ascendere (in tanto hominum numero, per ardentiam, vel ignorantiam famulo, phantasmata, consensuumque pro spiritibus divinis testimonio accipientibus) imperabile esse ut leges illae pro divinis agnoscerentur. Si Scripturae leges fieri non possunt sine auctoritate publica, auctoritas illa civitatis erit, vel Ecclesiae. At Ecclesiae, si una persona sit, eadem

res est cum civitate: quae quidem, quia constat ex hominibus, civitas; quia constat ex hominibus christianis, Ecclesia appellatur. Totus autem numerus christianorum hominum, nisi una civitate comprehendantur, non est persona una, neque illa existit persona universalis, cuius auctoritate regendi sunt. Scripturae ergo non sunt leges per auctoritatem Ecclesiae universales. Quod si civitas una esset per totum orbem Ecclesia universalis, sequeretur Reges, caeterosque sanctorum pro privatis personis habendos esse; & ab una universalis potestate per totum orbem christianum indicandos, deponendos, & puniendos esse. Quae quidem de auctoritate Scripturarum reducitur ad haec: Utrum Reges christiani, ique coetus qui in civitatibus christianis summam habent potestatem, & liberi sint in suis ipsorum dominis: an UNI VICARIO CHRISTI subditi sint, ab eo iudicandi, condemnandi, subonandi, & terficiendique possunt. Vicario illi expedire bono communi spirituali vilium fuerit. De qua quaestione determinandum non est antiquum populi praesertim in terra regni Dei, ut sciamus inde, cuius sit Scripturas ferat interpretandi auctoritas. Quicunque enim potestatem habet legitimam faciendi ut Scriptura aliqua pro lege habeatur, potestatem etiam habet eisdem Scripturae interpretationem approbandi & improbandi.

X. Iacobus Bruckerus Tom. V. cap. vi. §. 16. pag. 171. & seqq. hunc ipsum locum ex Hobbesio tranferit, ut eisdem impietatem evincat, sanionemque esse Scripturarum divinarum. Sed in transcriptione incertias desiderandi est. Initium cum capitulo extremum intaret: Bruckerus, signo nullo adiecto. Ea negligit quae Lutheranorum causam evertunt. Adde animis, Thomasi, Bruckeri, Budaii, Barbeyraci, & quotquot estis Lutherani, Calvinianique omnes. Thomas Hobbesius, vobis latentibus, impius est. Cur vero impius, nisi quia homine rationis meriti omnia, vel ipsas Scripturas divinitus revelatas voluit? Haec detrudat tandem illa selectiva Philosophia, quam vos miris laudibus extollitis. Huc nova a vobis ratiocinandi in religionis controversiis inveda forma necessario impellit. Vos omnes Thomam Hobbesium Philosophum summum, verumque acerrimi iudicii dispensatorem. Ac Philosophus iste maximis auxiliis, sagacissimum loco distripto tectur, Lutheranos, Calvinianisque turbas esse phantasticos, greges imperitos, somnolentos, circulatorumque, quorum quique legislatorum supremum, quique iudex, & arbitri legum, & Scripturarum ledet: turbas esse ad-

eo stupidas, confusulas, ut quisque pro ingenio, spiritus privati larva obiecto, atque pro tribunali supremo divinas Scripturas recitavit, aut suscipiat; quique interpretetur sensum verum, aut fallum. Gens Lutherana, & Calviniana adeo a compuni sensu, & recta ratione delectionem fecit, ut, sicuti alias diximus, repetendumque lapsus est, nulla in orbem terrarum natio, quantumvis barbara, & efferrata, reperitur adeo caeca, & pertinax in religionis negotio, ac sunt Lutherani, Calvinianique. Dixi in religionis negotio, nam in aliis facultatibus doctrina, eruditione, ingenio, comitate, & honestate plurimos inter ipsos respiciende si negarem, ineptirem ipse. Quin summopere dolore affictor, dum accensionis illo exipere in religionis controversiis eos cogor. Sed haec nris loquendi ratio causae gravitatis, & negotii magnitudinis, non iure, quia nulla afficior, tribuenda est. Siquidem in hac lere Lutheranorum, & Calvinianorum iniuria adeo manifesta, & splendida est, ut vel ipsorum coecorum oculos percellat. Volunt ipsas divinas Scripturas leipias, omni viliibili iudice sublatro, divinitus traditas patetere, verumque sensum singulis prode. Patenter factum, quod publicum est, innumerales nempe Curilianorum sectas a tempore promulgatae legis evangelicae ad nos uique extrinse, quarum linguae semper Scripturas se late iactabant. At, cum semper fuerint sectae oppollitae, mutuo le collidentes, alterarumque spirituo in sensu divinas Scripturas interpretarum esse excoletum est. Ergo necessaria admittendus iudex iuramentis; qui venim sensum definit, qui litibus religionis causa exortis, finem imponat, qui ordinem, tranquillitatem, ontatem, pacem, societatem in Republica lervet christiana. Et, cum Lutherani, Calvinianique veritatem adeo splendidam, luculentamque pernegent a duobus saeculis; idcirco caeciores, pervicacioresque quacumque iudicia, idololatrica, impietate secta a me repellantur, ipso impio Thoma Hobbesio vade & sponitore, qui clamat loco a Iacobo Bruckerum, & a me incerte extrixit. Quae quidem de auctoritate Scripturarum reducitur ad haec: Quisnam fit ille Scripturarum supremus iudex. An unus Christi Vicarius; an Regis christiani, ique coetus qui sum man habent per orbem. Audistis, o Lutherani, & Calviniani, Atheismi s. simi vestro prodatum, simulque clamantem: Iudex supremum requiritur, qui & divinitatem, & sensum Scripturarum inter dissidentes Christianos definit. Quid quod alter quoque Ecclesiae veltrae filius Antonius Gellius, non fecus

ac Hobbesius. Atheus, vos omnes deridet; ut *libri finem* istius dissertationis indicabo? Necessitate itaque istius iudicis supremi experientia tot lectarum, tot controversiarum, ipsaque communis sensus, intimaque ratio evincunt. Huc recidit tota difficultas. Quomodo sit index iste? Hactenus impus, & Arheilla *Thomasus Hobbesius* vester, qui in hoc capitulo principis, nempe in necessitate admittendi istius supremi iudicis Scripturam, cum Catholicis plene convenit: votque Lutheranos, & Calvinianos, hanc recitantes iudicis eiusmodi necessitatem, damnat, execratur. Recedit postea a Catholicis, quod ille Regem, seu supremam potestatem civilem, & laicam hunc supremum iudicem esse velit; nos vero Catholicis e contrario propinquamus, huc supremum iudicem esse visibiles Christi Vicariam, caput Ecclesie sponse sue, Pontificem Romanum. Vos, Lutherani, a doctis feculis adversus hanc supremam iudicis auctoritatem nihil, nisi vagas, & vanissimas rationes, via veritatem aliqua dignas, opposuistis, pallio orientatis: ergo divine Scripturam subtruncant auctoritati Imperatoris. Insuper istas sane vanissimas milles profectum Romanæ Ecclesie Doctores. Incredibilem Lutherana crebra! Remittit subicere contrarias religionis iudicio universæ Ecclesie, tamquam iudici supremo falsi iudicis, & eas subant iudicio cuiusque rustici, & idiote hominis. Tantum exortatis portentum incredibile apparet; & tamen veritas facti est manifesta, ut in diffinitione cum ministro Claudio demonstrat doctissimus *Bosuetus*. Rex, qui iudicis in singulis provinciis constituit, ut leges a se hinc interpretentur, nunquam aut supra leges, aut supra ferentem illos cogit? Numquid iudicis illi soboles & Regi, & legibus non sunt? Christi Vicarius enim Ecclesia ipsa & divine Scripturæ tabernaculus est, & Christus, cuius vires gerit. Eius auctoritas non efficit ut Scripturæ quæ non sit repta divina, evadat divina; aut quæ divina est, amplius non sit. Sed eius auctoritas eo spectat, ut Scripturam repta divinam declarat ceteri christiano esse talen; ut ille, super eundem sensu identidem intrinsecus inter Catholicos, componat, definitaque verum eorumdem Scripturarum sensum. In quibus numerus paragonum, ne erret, Deus peculiariter lumine eidem assistit. En quam facile nuxæ vestre, adversus Catholicos excoGITATA, levis dehiscant. Contra *Thomam Hobbesium* avidus fortasse selectoribus angustibus. Admissa supra potestate dehiscendi Scripturam sensum, ubinam gentium erit

clamare merito contra ipsum valeat? nostra illa conscientia libertas? Hac positioe facta, iterum super cervicis nostras cadit veritatis legum. Dominatus tyrannicus in fidei recrudescit. Quod dominatus ille papalis sit, aut regalis, peripete est: reponit dubia proci celebratissimus Philosophus Anglus *Hobbesius*. Hæc vos Lutherani, Calvinianique. Quomodo tam insigniter inanis contra vestram rationem, communiaque societatis principia? Vos, Potendofius, Thomasi, Bodini, Wolfii, in familia patrem, in civitate Regentem, in provincia Presidem, in regno Regem necessario constituendum forem ad ordinem societatis constituendum, ad tollendos lites, ad defendendam, protegendamque multitudinem ab hostibus, a periculis. Et, ut in Republica christiana lites componantur, ut tollatur dissidia, ut ab erroribus, a lapsu rapacibus præserventur greges, ut unitas fidei calidatur, quæ in veritate religionis basis, & fundamentum est, caput supremam, regimem gerat, reliquit, contentum, detestantur? Vobis solidum pecus? Talia dubio proci reponet *Thomasus Hobbesius* vester, quem vos, tamquam Plurimum Britanniam, prædicant. Hæc ego diversitè gratia recitari, ut aliquid reponerent Lutherani, Calvinianique, qui in ipsis rebus philosphicis, in ipsa turis naturæ historia, ubique recta, & oblique arcana Papas, idololatram papisticam, tyrannidem, scam Inquisitionis Romane creant. Nemo ergo mihi viro verat, si, ut errabundos, & confuse certantes legatur, & via quandoque digredietur.

XI. Inter plures qui *Thomam Hobbesii* errores labelatarant, prælat *Richardus Cumberlandus*, qui cum adversario manus coniecit, & opus edidit in inscriptum, *Tractatus philosophicus de legibus naturalibus*. Secundo a Latino in idioma Gallicum, vertit *Isaacus Barbeyracus*, ut intelligibilem redderet scripturam latinam, implexam lince, oblectantique. De hoc Cumberlandi opere alibi ferio reddidit. Omnes in Auctoritate hoc ingenii vim commendant.

XII. Samuel Potendofius Lutheranus post *Hugonem Grotium* ceteris sechans prælat in explicando iure naturæ & gentium. Christianus *Thomasi* in *ius Nat. iur. nat. cap. vi. §. 14. & seq. vicissitudines, tumultus, bella litteraria, quæ Potendofio peperit illius opus de iur. nat. & gent. dillicite recentet. Narrationis oria caput ille acalumnias Theologorum Romane Ecclesie. Docuerunt, inquit, *Scholastici* ad interese Cleri pontifici, quæ in*

illa non cadant sub demonstrativum, ita ut lateri adignetur determinationem actionem iustitiam, & iustitiam ab ipso Clero, & scholasticis potere. Ubique inanis homo ille Scholasticus ergo, dum iuris naturæ & gentium principia, & conscientiarum dispositiones, ob oculos habent Cleri pontifici admodum, ob oculos videntur. Lutheranam levitatem? Dum hæc nos paradoxæ legitimus, miramur, unaquequequeque Lutheranam levitatem, ne quid opportunitas illorum calumnians animo procurrunt. Quis Scholasticorum negavit unquam eorum principia evidentiam? Quis illorum alienat, illa demonstrationibus non subicit? Quis e contrario negaverit, nisi falsitas, in genere morum plures occurrere in diei quædamque quæ regalis boni, & equi, minime vero demonstrationibus desinit debeant. Ad Potendofium quod attingit, eiusdem citatum opus Londini Scamorum editum anno 1672, magnificis laudibus excolit, & necari haud potest, Potendofium eruditione, ingenio, & rationis præditum esse. In pluribus principis, & quidem potissimum iuris naturæ principis, turpiter aberravit, & ab Scholasticis, quos impudenter contemnit, non modo doctrinam, sed vel ipsa scribendi formam, neque Tollianas, neque Terentianas, mutatas est. Advertatur fallunt acerimas, & vehementes. Ab humanitate, ne dum ab honestate abhorret gravissima impropria quibus se le merito procedunt Lutherani illi Doctores. Christianus *Isaacus* edidit *Christianam Bonedictionem adversus impiam, & ammanem maledictionem Potendofii* in *opposita ad Scamorum adhibitionem anno 1675.* Hinc in istis, & in illis, in purum, putantque Scamorum Potendofium vocat, claudendo illo pro certo, ut Deus sit Potendofio putentiam, ut respicitur a laqueis illius principis calumnians, quibus hactenus captivus fuit.

XIII. Nicolaus Beckmannus adeo acerbo sileo exceptus a Potendofio est, ut Christianus *Thomasi*, in maledicentia nemini secundus, *loc. cit. §. 26.* scribat, non vix posse ut homo animo rationali præditus tantopere inlaniret, quemadmodum Potendofius, quem impotenti in abroptum exulat. Adversus *Potendofium* libellum fatuolum edidit Nicolaus Beckmannus, cui hæc præfixit titulum. *Memoire de Beckmanni* *ICIV* *legitima defensione contra M. Samuelem Potendofii execrabiles filias exornatas, quibus illum contra omnem veritatem, & iustitiam, ut carnis diabolus, & singularis mendaciorum artifex perfiltrata sua entia moralia (diabolica puto) toti bono, & erudito orbi multo, & ignominiose exponere voluit*

XIV. Nec miramur, Potendofium calumnias, maledictis, dicitur impetum ab emulis fuisse. Enimvero, quemadmodum veritas vitiosus, sceleratior, ita clarorum virorum eruditio, scientia, merita præclara, invidios, superbos, terribes, morolose homines percellunt, torquent, vexant, antant, dilacerantque. Et ipse experientia didici interdum ipsos Catholicos, nemum Lutheranos, Calvinianique homines reperi qui, cum non valeant ratione errore, ludo propagare, ad calumnias, & maledicta confugunt. Nulla itaque nos lubi admiratio, Potendofium remolurum aculis obnoxium fuisse, sed merito eiusdem Potendofii rusticam, viliem, & præter modum omnem liberalitatem defendentium fatum, his alioquitur, verbis. *Affinitas Teodoro Imperatoris nobiles, & quibusdamque* *Lyopontæ: male peras inesse caput, istum, ut Affius Teodoro, Noviss in cerebro Affius Teodoro, tam absurda nate potest: mi stultitæ ferocis: animal insectabile. Et in placra omnium, hæc scribit Potendofius Erid. Scand. pag. 10. Niger ille calumnians, nigra schola principis: niger magistri niger discipulis: nigra scholæ niger, Calumnians omnium niger, niger, vel potius crex, aut inferus monstrum: magister omnium terribimus. His libris tota aspera est Potendofii apologia. Læse totam Eridem Scandiam, aut peiora ostendens. Hi ne præclari morum magni? Hi lunt qui iuris naturæ regulas ad sceleratam embodiam, ad imbecillos mores explanare audent? Quod errores acerbitatis, cenitatis detestantur, quod fallarum opinionum mollia detestantur, quod fallarum opinionum mollia detestantur, quod opinione motibus perniciosis quique pro modulo iustitæ, detestantur, detestanturque maiori qua valet eloquentia vi exhibeat, adhibitis etiam errorum enormitati congruis vocabulis: nihil in limiti scribendi ratione reprehendendum, nihil caritati christianæ oppositum, cum erga errores, fallaque opinionones exerceri caritatis officia nequeant. Verum enimvero personas, Auctoresque ipsos maledictis, imperiosis, diciturque incetate, ad Potendofius edit, hominem dedecore hantatum, nemum christianum. Affius Teodoro, seu Nicolaus Beckmannus contra Potendofium libellum edidit hoc inscriptum titulo. *De Magistro Samueli Potendofii præfatos Philosophie in Carolina Scamorum execrabiles turis doctrinas, horrendo atque proferis moribus, & beluina vita decessisse, sed verissime scribit Severinus de Montebello, & Teodoro Affius**

LIBRARY

id facti, utrimus *Litteraturæ, eade. Et ca-*
lona, pignorem sibi habere servavit, sine Te-
nebris Ajunt, hoc est Puffendorfii, de iuram
extinguere conatur. In Accadem. Estoniana
calumnias & res ipsas Puffendorfii contraria. Nar-
rat Bruckerus Tom. I. cap. 17. §. 17. Nicola-
jam Beckmannum, Puffendorfii amulum,
eiurata tandem Lutheranæ religio, in Svi-
ria Romanam amplius esse. Præter memo-
ratum opus de I. N. & G. aliud opusculum,
inscriptum de Homine, & Cræ, edidit Puffen-
dorfus, in quo, quæ iustore calamo in ma-
iore opere docuerat, succincte & in compen-
dium formam redacta tyronibus exhibet. Plura
quoque de iure naturæ & gentium in Erlæ
Sæulica edidit.

XV. CHRISTIANUS THOMASIVS

Lutheranus, Puffendorfii acerriamus defensor,
 in dicacitate, sicut, in multitudineque arte o-
 minibus suis præstat. Inter alia opera que pub-
 lici iuris fecit, sunt sequentes, que ad ius
 nature attinent. *Planice Historiæ juris natu-*
ralis &c. Centule circa præcipua iuris pruden-
tia &c. Fundamenta I. N. &c. & plura alia,
quæ recenset Bruckerus Tom. I. cap. ix. ubi §.
19. refert censuram quam viri docti inulle-
rent Christiano Thomasio, quæ est eiusmodi.

Reprehendunt (inquit) ingenium, ad la-
 tyram quasi natum, & mordaci dicacitate
 in quocunque non sine amaro risu insur-
 gens qui paradoxo, & novis affectibus suble-
 vere nungunt... Addunt verba favore Sec-
 tæ, non quod omnem evidentiam neget,
 sed quod dubia ubique ex ambiguitate nectat,
 & corda induria angent, verbisque exag-
 geret. Veritatem peroris amant, non ex di-
 cernis primæque fundamentis eum derivare,
 adeoque nec ad sacrum litterarum fon-
 tes, nec ad accuratæ rationis principia, nec
 ad genuina antiquitatis monumenta recur-
 rere, sed ratiocinis topicis utentem cæcos
 in iudicando hæud raro carnos parere. Fa-
 vere autem naturalibus, quem vocant, &
 religioni revelatæ interdum obicere, scate-
 re libros eius excerptis *Atheorum, Scepti-*
orum, Naturalium, Socinianorum, quos
 nunquam Gallia, vel Belgium tulerit, nec
 ea cum verbo divino comparare: abicit
 propter omnem rerum & consuetudinum
 veterum absum, non vero ex emendati:
 plura sinuere eum quam adificare, & om-
 nem religionis christianæ vim ad ratioci-
 nia quædam moralia, gratiam ad naturam
 revocare... Fuerunt quoque nonnulli qui
 animos levent, aliique insulant, &
 mendaci fama consilium ardentem, homi-
 nibus attem *stupiditate,* quique sine reli-

gione vivunt, frigidam suffluentemque vi-
 vo adhuc oblocerunt, & conscientiam eius
 pœcularibus scriptis excitare satagent, quod
 post se. *Ioachim Meindorum Theolo-*
gum Rostochiensem gravi increpatione facit
Anonymus quidam, qui Atheis, & incre-
dulis occasione eum dare rideendi miracula
molesia, & christiana, omnemque veritatem
in lacris paginis explicatam, obicit.

XVI. Anonymus laudatur, est, ipse Bru-
 ckerus tulle, *Ioachim Langius, qui Exerci-*
tationem concussa ad Cl. Thomasio præ-
ter inquisitionem nuper præditam in Program-
mate &c. edidit. His mihi testimonium hæud
est opus, ut nullius religionis Thomasiæ,
Lutheranisiæ extrinsecus profitemem, cred-
dam. Ulus mei iudicii rationes supra indica-
vi. Qui plura de Christiano Thomasio, cuius
quæ nature ipse Thomasio scire vult, consulas
laudatum invenies.

XVII. Franciscus Baderus Lutheranus *Sæ-*
nehusi Historiæ iuris naturæ & gentium scri-
psit. Ex insinuat argumentum illud non tra-
clavit. In suis tamen operibus ipsa iuris pla-
de hac materia disputat. In insinuationibus
Theologia moralis omnia iuris nature officia
quæ præmi spectant, veritat. Passim Ponti-
ficis Lutheranico more, id est ratiocine, car-
pit. Minus, quam quæ recentia, audax, &
modax, at & ipse Lutherane heresice caligine
obductus turvis oculis respicit unitatem
matrem suam, extra cuius sinum æternum pe-
nitentium aberrat cum ceteris suis. Passim quæ-
dum in Pontificis, seu Catholicos imprope-
ritate resoluunt.

XVIII. Ioannes Gual. Heinricus *Flon-*
ta iuris naturæ & gentium edidit. Opuscu-
lum istud secundis typis Venetiis prodit, quod
quidam Italia nostre semidocui per insitium,
quasi opus recentis doctrinæ plenum, ambu-
sis alnis suscipiebant. At ex eiusdem lectio-
ne didicere quemlibet ex notis, non Theo-
logis modo, sed Catholicis, eadem veritate præ-
ter propter argumenta, maiori conditione,
perpicuitate, & doctrina. Mihi tamen minus
ceteris lætis Lutheranis displicet. Dicitio cir-
ca abique tuc, non inolegas. Ceterum com-
muniter res omnes obicit sunt.

CAPUT VI.

Iudicium in methodum quæ Christianus Wol-
fius ius nature exposuit. Parallelus istius
methodi cum methodo illa quem Scholastici
servant.

I. Plura edidit Christianus Wolfius volu-
 mina philosophiæ, & mathematicæ. De his
 nec verbum faciam. Sex integris Tomis
 in 4. ius nature illustravit, de quibus
 panca dicturus sum. Et primum in viro hoc
 moderationem laudare deo. Ceteri Lutherani
 Scriptores, ut Puffendorfius, Thomasius,
 Barbæracus, Bruckerus, Budæus, & com-
 muniter omnes, in ipsa controversia philo-
 sophiæ Romanensium, Papiæ, superstitiosem
 Pontificiorum intrudunt, dictoria spant, ca-
 lomnias intorquent fide mala, & fraudesoma-
 ni. Oppositum, ad hoc quod attinet, in-
 sistit viam Wolfius. Intra chorum cavit, &
 insinuat suum persequitur, quin e via di-
 grediarum. Quare eiusdem moderationem, &
 prædilectam credendi rationem debita fraude
 laude non deo.

II. Verum, si mihi eiusdem moderato placet,
 eo magis displicet illis scribendis metho-
 dus. Quid de hoc ad te inquis: Tibi displicet,
 placet alii. Bene habet. At in sculo
 degimus in quo liberum cuique est in ope-
 ra publici iuris facta iudicium ferre. Bæci-
 cant Lutherani, Calviniani, & sperde in-
 numeri, cuiusque nationis & religionis, ad-
 versus Scholasticorum methodum. Carpent
 barbaram scribendi rationem. Ecor mihi ead-
 em uti libertate ad versus istos Scholasticorum
 contemptores vertum erit. Unam ego præ-
 sibo, videlicet, nullum mihi a calamo exci-
 dere verbum parat, quod Cl. Wolfium per-
 doctum Philosopher, & Mathematicum, o-
 minum ore celebratum videt. Pauca que dis-
 ferunt sum, unice spectant eiusdem scribendi
 forum, quæ iuris nature præcepta, & of-
 ficia exponere ille contendit; at, urego qui-
 dem arripit, implicat, & obfuscora efficit.
 Et hæc que dicturus sum, eo tandem recidit,
 ut quidam scilicet rationem exant; at
 methodi nec eam percipiant, nec lectione iudi-
 ciali operum profectum ullum capiant.

III. Et primum nemo unicus ex Græciæ,
 nemo unicus ex omnibus Latini Sapientibus
 in exponendis iuris nature mandatis, & officiis
 pro formandis hominum moribus hac metho-
 do Wolfiana usus est. Et, quod nec Gre-

cia, nec Latium novit, Sarmati, Cimber,
 Taisali, Teutoni invennerunt? Scholasticæ
 docendi ratio latius sapientiam Græcorum, &
 Latinorum. Damascenus ergo, & Lombardus
 eam adinvenerunt? Si opporuerit, si facilius
 discipulorum profectui fuisset, sapientum
 non aciem fugisset? Qui sic dissipant, notis
 methodi Scholastici expectet sanæ. Scholasti-
 corum docendi ratio, in non contritiem, &
 insipientiam eiusdem, sed modum, & spi-
 ritum spectet, eadem apud omnes semper
 fuit. Et quippe ratio ratiocinandi ipsi in-
 relecti veluti ingenta. Quid, amabo te,
 didicimus inter S. Thomæ Aquinatis articu-
 lum, & orationem Demosthenis, Marci
 Tullii, Livii? Non sane aliud, nisi quod illi
 methodum, in oranda causa servatam, ver-
 borum elegantiam, figurarum apparat, elo-
 quentiam oberte vestiant, ornant, venuliam
 que efficiunt; contra Scholastici his ornamentis
 & lenociniis fœna causam exant propan-
 tem. Ceterum tam in oratione Tulliana,
 quam in articulo S. Thomæ hæc servaturatio.
 Primum illatus questionis clare proponitur.
 Que scilicet causæ intelligentie viam
 aperimus, post principia certa, de quibus dis-
 putatio nulla est, quæ decidendum, quid sum-
 mopere advertendum, ut punctum controver-
 siæ intelligatur, præmittuntur: que omnia
 unico verbo præsentantur, seu præcipuis Schol-
 astici vocant. Deinde rationes pro causa sus-
 cepta oratione simplici, perspicua, aculique
 artificii vacua adducunt. Post obiecta adver-
 sationum resolvunt. Hanc insidit viam S.
 Thomas, Scholasticorum facile Princeps. Hæc
 ipsa ratiocinandi forma præter propter elucet
 in orationibus Demosthenis, Marci Tullii,
 omnique Rhetorum. Hoc demaxat dicitur
 intercedit, quod his indicat ornamentis
 suam vestiant orationem; contra Scholasti-
 cæ, his neglectis, nudam proponant verita-
 tem: Rhetores obiecta via, & veluti per eun-
 dem, Scholastici ratiocinandi, modique pector-
 arem humanæ mentis invadunt.

IV. Verum, ut plangor fieri, ipsam con-
 sulamus experientiam. Vis ratiocinandi, &
 facultas motu communicandi cogitationes
 nostras a natura inflata est. As hæc facultate
 perfecti, non alia excogitat vias. Porro
 nemo sine in privata, sine in publica oratio-
 ne hæc mathematicam methodum sectatur.
 Fac eloquentissimum Advocatum ad tribunal
 sententiarum causam graduatam sine civili-
 lem, sine criminoliam adferre, in ea oranda
 methodo Wolfiana utatur, seu causæ rati-
 ones fecerit in propositiones centum. Ut hæc
 probet, iudicis mittat ad videndas alias du-

centas, quas iam olim firmavit et certas. Post redocant in vram iudicem, & alia illic res. Propositiones astra ad confirmandam causam suam. Post contentaria ad singulas propositiones adiciat. Cedo, An non deridendum, sibi illud ad Advocatū hie esse exhiberet? Nonne et forte pelleretur ut amens?

V. Ultra pergimus. Ascendat Concinator iungens, adeat Legatus Principum, tractent Politici in senatu gravissima belli & pacis negotia methodi Wolfiana usu. Gravissima iuris naturae praecipua, officia hominis in Deum, in se, in proximum explicent: observationem altius inculcent; ut a transgressione legum, & ab officiorum neglectu homines revocent. Republicam, & Principatus controversas vi propositionum, etiam cum commentariorum Wolfii versent. Quid tam? Quo resoluatur? Quo excolatur? Qua celebrata, quo brevitatis negotia expediantur?

VI. Inepta itaque methodi ista in foro, inepta in senatu, inepta in iussu, inepta in conventu sermone. Ubi ergo opportuna? In iuvenum scholis? Methodo ergo tibi imbuedi iuvenes sunt, quam ipsi in nullo hominum commercio, in nulla societate, in nullo tractando negotio adhibere sine derisione valent?

VII. V Wolfius Tom. I. de iur. nat. in preleg. §. 2. contendit, neminem ante se hac sua methodo scientifica ius naturae exposuisse. Nec fallitur. Nulli quippe in mentem venerat tam abstracta, & pertracta via, spinis & frusturis ubique constituta, nullis continuata, & plana, sed lecta, & quilibet passu aliqua fossa interrupta. Caput methodum Puffendorfii his verbis, a Vnglo Puffendorfius ius naturae demonstrasse dicitur. Enimvero qui se indicant, methodi demonstrative satis ignaros se se probant, & qui vel in Mathematicis, vel in operibus naturalibus philosophis fuerit versatus, quantum a veritate distet indidem, abunde intelligit. Legat etiam de methodo philosophica, eadem omnino cum scientifica, seu demonstrativa (§. 792. Loc. commentarii tumus (§. 116. & seq. dist. praef.) & inquirat, num Puffendorfius regulis eiusdem distulacens. Nisi enim in re manifesta exerceat velit, eundem a methodo scientifica tantum abesse deprehendet, quantum astra a terra caelum.

VIII. Pleasat istis Wolfius de sua methodo scientifica mathematica, delicias affinat, corde imbuti eam meditando. Interim liceat & nobis asserere, illum delucissime falli, ac quae illi consuevit & chimaris mentem suam saturare. Methodus mathematica ad demon-

strationes mathematicas confirmandas opportuna, & optima est. Si ad Philosophiam moralem, cuius est hominum societatem regere, formare mores, componere iura, mentem instruere, coercere appetitus, transferatur, vana, inepta, & perniculosa evadit. Patendum est ea usus methodo est quam adhiberunt alii sapientes viri tam Graeci, tum Romani, tum scholastici; quamquam illa non parum utilis sit. Quippe saepe, quae parvi sunt momenti, proluxa, & impedita iurisdictione versat, involvit; & quae majorem possunt interpretationem, praeterit. Verum nactus ille hominis, non methodi, est. Wolfianum opus lectoris torquet, exagitat, illos per circuitum agit. Cum illi Wolfianam propositionum circumscriptam artem ingredi, & invadere penetralia velint, ecce hinc valla, illinc fossae, labyrinthus, & anfractus, quae ite interceptant, & angustiores populant.

IX. Et ut libere, quod sentio, prodam, Wolfiana methodus ius naturae exspectat, ut adolescentium cerebra perurbet, eorumque fibras distumpat, ut in eorum mentes non scientiam, non eruditionem, sed stultitiam, si vellent sedulo illarum propositionum connexionem comprehendere, inducat. Quod si neget, dicas velim, quemam tibi melior tractanda scientia, invidendaeque veritatis methodus. Illa dubio procul quae facilius, expeditius, clariorque in hominum mentes veritatem deserit. Quemadmodum ea locutio disturnobilior, excellentior, quae paucioribus verbis, & maiori perspicuitate cogitationis necesse alteri communicat. Atqui methodus Wolfiana per ambages, & circuitus veritatem ad hominum mentes deserit. In quinquaginta propositiones dividit methodum, hanc doctrinam quae unica, & ad summam duabus propositionibus plenissime exhaustiri poterat. Sed quod methodum illam a Philosophia motali exterminare debet, est, quod illa lectores suos, ut rotas, in gyrum perpetuum circumagat. Ut probat propositionem trigintam, modo te remittit ad decimam, modo ad quinquagesimam. Illic pergit, & continuo aliam citationem offendit quae te mittit ad Philosophiam moralem. Arripis iter, & illic cum perveneris, quasi locus de invento demonstrationis promittit arcem, ea tibi obviant astra citatio, quae te remittit ad logisticam, & haec quae te iterum mittit ad logisticam, & haec quae iterum te in gymnasium agit ad *Psychologiam*; & haec te circumagat ad *Cosmologiam*; hinc revocari ad *Theologiam* naturalem; & tandem aliquando haec te demum ad *ius naturae* amandat, ut continenter per hunc te rotas

cir-

WOLFIIUS §. 148.

Qui ab aliis vult intelligi, vocabulis uti debet, prout fert usus loquendi.

Primum in simplici praefate propositionis difficillime expositione te remittit ad (§. 217. Leg.) post ad (§. 273. Psych. Imper.) iterum ad (§. 139. Leg.)

Adiciat deinde commentarium in eandem propositionem; & in hoc quoque commentario te demum in gymnasium circumagat; & primum ad (§. 118. part. 1. Phil. praef. univers.) post ad (§. 678. Psych. nat. & §. 256. part. 1. iur. nat.) & iterum ad (§. 139. part. 1. Phil. praef. univers.) Integrat paginam impedit, ut laudatam propositionem fudeat. Neque hoc contentus sequentem addit propositionem.

WOLFIIUS §. 149.

Quoniam qui ab aliis vult intelligi, vocabulis uti debet, prout fert usus loquendi.

Quantum haec praefat a prima, tute vides; & tamen haec quoque exponit, & te remittit ad (§. 148.) Commentarium breve adicit, & quoniam alii propositionibus contextus haec addit.

WOLFIIUS §. 154.

Verilogium est sermo moraliter verus.

Exponeat moraliter verum esse, si verba quae proferat, animi tui sententia exprimat. Quae expolitio adeo vera est, quin necesse sit te remittere ad (§. 150.) & aliam adicere propositionem cum commentario.

WOLFIIUS §. 156.

Falsilogium est sermo moraliter falsus.

Eam exponit inquis: Moraliter falsum est, si verba quae profero, sint a mente tua aliena (§. 152.) Quod pluribus explicat, & continuo aliam subiicit.

WOLFIIUS §. 157.

Quoniam falsilogium est sermo moraliter falsus (§. 156.) moraliter vero falsum esse potest quod logicè verum est (§. 153.) falsilogium non supponit falsitatem logicam, nec per ipsum probatur falsitas logica.

Adicit commentarium, & postea alias infarcit propositiones cum commentariis; quibus nullis, hanc refero.

C WOLFIIUS

§. I.

Consus nonnullarum propositionum Wolfianarum.

CHRISTIANUS WOLFIIUS Tom. III. de iur. nat. cap. 11. explicat obligationem circa formam. In hoc itaque capite paucas transibit huius propositiones, ut inde quique perspicuitatem, brevitatem, & elegantiam colligere methodi Wolfiani valeat.

Sed iterum, antequam id praesto, obliquum, officium meum in Cl. Wolfium, tot voluminum editione celeberrimam, & Mathematicum ingenium, in memoriam revoco. Unice illum methodum, veluti discendis morum disciplinam inuicem, & perniculosa, reiendendam suades & evinco. Igitor prima illius propositio signata §. 148. (neque enim cum capite numerus incipit, sed sequitur numerus propositionum antecedentium, quae orant de huiusmodi nulla videtur sequentium connexio) legitur.

Cose, Theol. Tom. VI.

WOLFIIUS §. 164.

Quando ad verilogium obligamur, a falsiloquio abstinere debemus.

Propositio lapsa curque nota est, etiam minus acuro; tamen hanc addit exoptationem, & commentarium; quae omnia transcribere volo.

EXPOSITIO.

Quando enim ad verilogium obligamur, cum verilogium sermo sit moraliter verus (§. 154.) verba nostra cum cogitationibus nostris convenire debent (§. 150.) consequenter, cum lex praecipiva, sit simul prohibitiva, contraria (§. 122. Part. I. tit. 1. var.) prohibitorium est uti verbum quae a cogitationibus nostris dissentient, adeoque ab us abhincendum (§. 163. Part. I. Phil. pract. univ.) Enimvero sermo qui constat ex verbis a cogitationibus nostris dissentientibus, moraliter falsus (§. 157.) adeoque falsiloquium est (§. 156.) A falsiloquio igitur abstinere debemus, quando ad verilogium obligamur; consequenter falsiloquium illicitum est (§. 170.) Part. I. Phil. pract. univ.)

COMMENTARIUS.

Contradictoria sunt verum loqui, & verum non loqui. Sed qui falsum loquitur, non loquitur verum (§. 150. 152.) Ergo qui obligatur ad loquendum verum, et permittitur non loqui falsum. Manifestum itaque est in eo casu quo ad verilogium obligamur, falsiloquium illicitum esse. E. g. si non alicui non est miris mihi laudi pernam, & necesse sit ut mihi dicas, non minus dare velis, non licet dicere, ac verbis fidem tuam infringere.

WOLFIIUS §. 165.

Quoniam ad verilogium obligamur, quando sine ex officio cuidam erga alium, vel obligationi cuidam contractae, qua alteri in singulari tenemur, factis fieri nequit, seu quando alteri ius est ad animi nostri sensu cognoscendum, sive perfectum, sive imperfectum (§. 162.) A falsiloquio enim abstinere debemus, quando ad verilogium obligamur (§. 164.) Falsiloquium illicitum est, seu ab eo abstinere debemus, quando sine officio cuidam erga alium, vel obligationi contractae, qua alteri in singulari tenemur, factis fieri ne-

quit, seu quando alteri ius sine imperfectum sive perfectum est ad animi nostris sensu cognoscendum.

WOLFIIUS §. 166.

Quoniam falsiloquium repugnat officio cuidam erga alios, vel obligationi contractae, qua alteri in singulari tenemur, si sine verilogio neutri factis fieri possit, quando autem factis fieri nequit verilogio, falsiloquium illicitum est, & ab eo abstinere debemus (§. 165.) Falsiloquium, quod repugnat officio cuidam erga alios, vel obligationi contractae, qua alteri in singulari tenemur, illicitum est, & ab eo abstinendum, & eodem modo pater, falsiloquium illicitum esse, quod est contra ius, sive perfectum, sive imperfectum alterius.

COMMENTARIUS.

Atque adeo pater, falsiloquium in se non esse illicitum, sed illicitum effici repugnantia cum officio erga alios, vel obligatione qua alteri tenetur in singulari, aut, si miris, cum iure sive perfectio, sive imperfectio alterius. Quando enim repugnat officio erga alterum, aut obligationi, qua alteri in singulari tenetur, cum iure perfecto alterius pugnat. Falsiloquium itaque in se non iustis moralis quidem turpitudine; sed eam tenet ad actu moraliter turpi, qui eidem accedit.

WOLFIIUS §. 172.

Si sine falsiloquio officio cuidam erga te ipsum, vel erga alios, aut obligationi contractae, qua alteri in singulari tenetur, factis fieri nequit, falsiloquium licitum est. Idem valet, si falsiloquium non dicendo violatur ius alterius sive perfectum sive imperfectum. Cum enim obligatio sit necessitas moralis agentis (§. 118. Part. I. Phil. pract. univ.) officium vero tam erga te, quam erga alios, sit actio ad quam emittendum obligamur (§. 234. 239. Part. I. Phil. pract. univ.) officio erga nosmetipsos, & erga alios non minus satisfaciendum, quam obligationi qua alteri in singulari tenemur. Enimvero lex naturae dat nobis ius ad omnes actus sine quibus obligationi nostrae factis fieri nequit (§. 159. I. Part. Phil. pract. univ.) Ergo dat etiam ius ad falsiloquium, quod sine eo officio cuidam erga nosmetipsos vel alios, aut etiam obligationi contractae, qua alteri in singulari tenemur, factis

fieri

factis fieri nequit; consequenter in hoc casu falsiloquium licitum. Quod erat primum. Nemo quicquam facere debet quod est contra ius alterius (§. 101. Part. I. tit. 1. var.) adeoque ius alterius nullo modo violatur licet (§. 239. I. Part. Phil. pract. univ.) Quod si ergo falsum non dicendo violatur ius alterius, sive perfectum, sive imperfectum, cum lex naturae det nobis ius actuum, sine quibus obligationi nostrae satisfacere non possumus (§. 159. Part. I. Phil. pract. univ.) consequenter in actus liciti sunt (§. 170. I. Part. Phil. pract. univ.) falsum dicere tum licet; consequenter falsiloquium licitum. Quod erat secundum.

COMMENTARIUS.

Exemplum habemus in obstrictibus Aegyptiacis, quae a Rege iussa necare in parte masculae iustitiae Hebraeorum, hoc minime fecerunt, sed Regi persuaserunt, mulieres Hebraeas tanto facilitate parere, ut antiquum ritum adesse possint, partus iam sit in lucem editi. Sine igitur animi falsiloquio vita masculorum Hebraeorum servari minime potuisset; immo nec propriae salutis consuleri licuisset obstrictibus. Exemplum aliud extat apud Plinium Lib. III. epist. XVI. ubi Aeria falsiloquium solatur Petrum maritum. Egrediebatur enim Petrus, & filius, utique maritose. Cuius filius desolatus parentibus carissimus, sanus et ita paratus, & exoptatus dixit, ut ignorare maritus, & quoscunque cubicularios intrare, minime intererant, quod agere poterat, respondebatur cum bene quiescente, & libenter eorum simpliciter. Erat hic falsiloquium medium avertendi petrolium mortis, & maritis, quod partim a terrore, partim a nimio amore animi imminere videbatur.

WOLFIIUS §. 216.

Si ad verilogium non obligamur, nec tacere datur metu periculi, nobis, vel alii imminenti, falsum loqui licet. Etiam, si tacere non datur, aut verum, aut falsum loquamur necesse est: quod per se patet. Quod si ad verilogium non obligamur, nec mentiri necesse est, et verum loquamur (§. 118. Part. I. Phil. pract. univ.) cumque tacere non datur, nec simpliciter est falsum loqui (§. 184.) Quamobrem cum quilibet operam dare debet ut sibi caveat a mali corporis, atque fortunae, quantum in potestate sua est (§. 138. Part. I. tit. natur.) eademque ad alios,

quantum datur, avertere debemus (§. 608. Part. I. tit. nat.) adeoque, ubi nobis, vel alius periculum aliquod imminet ex verilogio, id officio erga nosmetipsos, vel alios repugnat: verilogium efficitur illicitum (§. 170. Part. I. Phil. pract. univ.) consequenter metu periculi, nobis, vel alii imminenti, falsum loqui licet.

§. II.

Nomina animadversiones in necessitas propositiones Wolfii.

LET ut ab ultima initium capiam, plura quam centum paginas implet Wolfii propositioibus circiter 167. de suis verilogio & falsiloquio. Vix unum textum inclarum interpretari allegat ad aliquam propositionem firmandam. Solent, ut eronem luum de licito falsiloquio confirmet, exemplum obstrictibus Aegyptiarum in medium afferre. Cui aliquid aliud exemplum, narratum a Plinio de Aeria solante Petrum medio medicum; quod tamen ille non mentatur, sed falsiloquium vocat. Quare etiam celebres isti Lutherani verborum, & rerum notiones pervertunt, cum illorum interest. Nec illos poltea potest epimodis delectum quibusdam Caluistiis nostris impropetare. Si loco Plinii legitur Wolfius Aegium (lib. de G. conr. mendac.) simile exemplum invenisset. Porro distinctio falsiloquii deliberati a mendacito tam nova, & vana est, quam est distinctio mendaciorum.

II. Recensitas propositiones ex eorum & amplius licite exceptis, non ut eorumdem doctrinam expenderent, aut refellerent id quod cum vero pugnat; sed ut methodi Wolffianae vanitatem evincerent. Vidisti multiplicatas propositiones, proluxa commentaria, ut id probetur quod sua natura cuique ratione praeter notum est. Quae paucissimis declarari verbis possunt, plures impertit paginas. Confine loca citata, quae in textu huius explanationibus, ut te in circuita laorum librorum continet; & vix ullum invenies in quo id evincatur quod promittitur. Quam implexa potest est locutio, quam lingua, non est quod patefaciam. Res ipsa loquitur, & Scholasticorum causam orat.

III. Si potest vocabula quae ipsi asperiores Scholastici non excegerant, desideres, dabo aliqua, quae in oculos incurant; nec enim abuti otio licet in his quibuslibet. Loc. citat. cap. v. §. 933. inquit: Dispendium est.

C 2

est, acrum dolosum, aut culpofum fit periturum.

Wolffius Philosoph. pract. iuris. Part. I. S. 1. Scientia officiorum est scientia voluntatum, & voluntatum ad actus suos determinatum.

S. II.

Scientia practica est scientia locomotivum facultatem, vel etiam cognoscivum determinandi ad actus externos, vel internos voluntati, & voluntati conformiter exequendos, vel omittendos.

IV. Mille similes propositiones extempore potest ex Wolff operibus. Sed paucæ quas recensui, satis sunt ad Wolffianorum, & Lutherianorum retentendam doctrinam, & superfluoquentiam illam, qua Scholasticos Theologos deridendo propinare solent. Proximos illos, ut vel ex uno alicuius nominis Theologico scholastico extempore propositiones in similes quæ nunc ex Wolff adduci. Quin, si omnia Scholasticorum dumeria percurramus, tot lapsus, tot astractas, pat. laberbas non offendimus. Nullus mihi sane Scholasticus lectio tantum rediit, solidique arguit unquam, quantum unus Wolff lectio. Inerbas, vanitiosasque questiones versant illorum plures: non repugno. Sed de his modo sermo non est. Temporis, perioratione defectus illi sunt. Methodum, qua res etiam nihil Scholasticæ veritatis, cum methodo Wolffiana comparata, optatam, perscipiam, facillime afferimus. Quid? An non optima illa methodus qua homo suas notas, nexas, cavillationes uno veluti aspectu expuit, ut extempore earentem, & insuper coram omnium que contra opponi possunt, callentissimè efficiaris? Et contrario Wolffiana methodus te in propositionum labyrinthum detrahit, ibique te in perperam rotat circulum. Quid? Scholasticæ quinquitas, vana subtilitatis versant? Effo. Sed, ut dixi, clara, & obvia methodo. Wolffius controversias lumen momenti displicet, sed methodo implexa, fluctuosa, spumosa, anfractuosa, & mixtissima, soleris indigne oblecta. At quod rem conficit, est Scholasticæ qui ius nature illustrant, ad non omnes alicuius momenti controversias quas Wolffius versat, tractant ipsi prius? Quid tibi mali afferit quod inutiles quoque questiones discutere illi voluerint? Tu fruges elige, relinquantis. Quamquam plurimæ (non dico omnes) Scholasticorum controversiæ, que vocantur inutiles, non profusæ carent utilitate, re bene pensata. Quid

quod, si propositiones Wolffianæ ad severam criticam revocemus, plus strigibilis, quiquilium, & inutilitatis in eisdem reperimus quam in pluribus alicuius nominis Scholasticis? Sed ea est humani palati infirmitas, ut omnia nova eidem sapiant. Quando primum scholasticæ velis mentis appofcere tuere, dulcissimè omnibus erant; elapso congruo tempore vilaverunt. Quis fidem oppignoraret suam, ex non primum indetraprat locum?

V. Breve specimen eorum quæ Wolffianæ suis lex Tomis de iur. nat. tractat. Tomus I. quatuor capitibus concluditur. Capitula ita in §§. 1263. distributa sunt. Primum ius, & onera hominum, eorum libertatem, æqualitatem, & alia que hincconsequuntur, displicet. Secundo capite officia hominum erga semetipsos, quo tempore iusto corporis contentamem, & perfectionem comparare, quibus cibis corpus nutrire, quibus indedere vestibus, qua industria expellere morbos, vitare ebrietatem, ceteraque noxia, qua patientia sustinere adversa, & qua moderatione prospera fortuna uti debeat, & primum alia exponit. Tertio capite edidit officia hominis erga alios. De amore proximi, inimicorum, de inimicis, de calumniis, convitiis, detractionibus, de fame, & vitæ defensione, de homicidio, aliisque pluribus disputat. In quarto capite cultum quo colendus, amandus, & orandus fit Deus, manifestat. Sed omnia oratione adeo ficta, & iusto adeo arida, & talebno dividit, fecat, invaluit, ut viximus, non amorem excitet. Plura docet traxibus obnoxia cernitur.

VI. Alter Tomus includit derivationes de primæva veritatis communicatione, de dominio, & modo idem acquirendi originario, & de obligationibus, ac iuribus in dominio oriendis. In tertio Tomo disputatur de modo acquirendi derivativo, seu de translatione domini, de veritate in sermone manifestanda, seu veritatis, & falsitatis, de sinceritate, simulatione, & dissimulatione, de promissionibus, & pactis, de iuraturando, & votis. Unicus inter Lutheranos, quo legere mihi licuit, est qui, votorum omnia solvenda ostendens, non carpat vota monastica, eaque liperatione polluta efforiat. Tomo finem imponit tractatibus de modo conciliandi alteri ius quoddam in re sua, de derogatione presumpcia, de unicatione, & prescriptione. In quarto, & quinto Tomo vaila contractuum provincia exornatur. Seximus Tomus ad meos non pervenit manus.

VII. Specimen illud tibi exhibere volui, ut

ut conperum tibi sit, nullam ab illis dispici controversiam que non sit a nostris prius enucleata. Nec Wolffio, five ceteris Lutherianis, Calvinianisque vitio verto, quo nova nobis non exhibent; sed illorum thronificam instantiam, qua Scholasticis, velis stupidis & truncis, insulant, iure retundo.

CAPUT VII.

Tres Scholasticorum classes. Postrema ius nature & gentium omnibus profatis, felicibus præcæctis Novatoribus exposcit.

I. Scholasticorum choram ducit Petrus Lombardus. Horum Principes sunt S. Thomas Aquinas, S. Bonaventura, Albertus Magnus, Aalenis, Scotus, Durandus, Antonius. Secunde classis sunt Caietanus, Victorius, Sotus, Molina, Suarez, Valquez, Javelinus, Bannez. Postremæ classis Strivius, Medina, Comitulus, Lessius, Corradus, Salmanticensis, Gonzalez, & mille similes. Hos quoque nominari, quod menti occurrerint, prout, salvo erga alios obsequio, officio.

II. Si cum unius S. Thomæ Aquinatis doctrina de iure nature & gentium opera que ab infami defensione Martini Lotheri eiderant heterodoxi transalpini, compararem; non levem causæ mee præiudicium interem. Que liquidem nocturnam cum leore, pigmeorum cum gigante comparatio? Fateor me, repugnante animo, hac in scenam inducere. Sed ad hoc me renitentem coegerunt & transalpini novatores, & scituli pius Italie nostre, qui, neglectis frugibus quas domi habent, glandes, & quiliquas extrinsecus conparant. Sex iole questiones Angelici Doctoris de hominum officiis, de legibus, de iustitia & iure præstant omnibus que de iure nature & gentium edidere Pufendorfius, Thomafius, Budæus, Wolffius, ceterique omnes eiusdem secte. Si solam methodum, & perspicuitatem spectes, in admirationem te actum sentis. Una oculorum adde questionibus statum, & que in utranque adducit partem possunt, unaque cum causæ resolutione concipis. Vix verbum lapsurum, quin quot verba, tot, ut ita dicam, sententiæ. Phrasæ opportuna: si elegantior esset, veritatis gravitatem, & maiestatem faceret; si neglectior, illam leoderat. Barerent Ovidius, Clentius, Thomafius, ceterique Protestantium angustissimi, barbaram esse locutionem: quoniam veram illi orationis notonem ignorant. Si excipias plures voces, formalique loquendi, quas otus non invenerat

(quæque ipse Marcus Tullius, si animi sententia melius, & facilius exprimit, probat; & illarum non paucas istius nature in S. Thomæ sermone esse vias amens inficiabitur:) si, inquam, eiusmodi voces excipias, in quo auctore reperies Atticum illum nitorem, concinnam illam brevitatem, qua, omnibus ad vivam refectis, veritas in animum tuum seipsa nuda, clara, splendida illabitur? Una sola voce præ alia posita, non raro graves evanescent difficultates. Plurimos tum antiquos, tum novos, Scriptores legi. In aliquibus integros libros, in aliis plura folia attentæ mentis indagare sepe mediari opus mihi fuit, ut alicuius controversiæ decisionem euerem. Unum consulo Thomam; & ecce mihi hinc omnia que contra, illic omnia que pro me sunt, sub unico conspectu propofita. Si de metaphysica scientia sermo sit; quis hoc in genere cum Aquinate vel longe comparandas? Deus immortalis! Quæ profunditas mentis, que vis acuminis, que ratiocinatio efficacia, que rationum soliditas, que verum omnium depositio, quis ordo mirabilis, que omnium rerum comprehensio? At carere, inquam, lingue Græcæ notitia. In humilioribus causis sedere iudex nolo. At quid, si tali oratione caruisse Thomam concederem? Ingenium ne Aquinatis hoc iudicium egebat, ut nature arcana penetraret? Lingua Græcicæ usus idcirco utilis est, ut Græcorum Sapientiam consili scripta valeant. Quid, si ingenium Thomæ nullis Græcorum ingenis in acuminis, iurisque nature comprehensione inferius esset? Quid, si omnibus tum Græcis, tum Latinis in hac scientia præfiteri? Necessaria ne tum illi fuisset istius idioma cognitio? An ignorantes Græci, quod linguas exoticas noverint? Neque hæc se intelligat verum, quasi parvi faciam lingue Græcæ peritiam. Abit tam enormis despectio. Plurimi illam sciunt, dum divine Scripura, dum gentium Auctorum sensa, dum alia eruditioris puncta sunt deservenda. Adde, ad ipsam nature iura penetranda illis omnibus utilissimam esse eiusdem lingue notitiam qui ingenio mediocri præditi sunt, qui Græcis Doctoribus inferiores cum sint, illorum Scriptorum ope proficere hoc etiam in genere valent. At, cum S. Thomas Græcis ingenio superior fuerit, in Metaphysicæ scientia plus illi Latine uls egerit, ut Thomam intelligant, quam Thomas Græcæ cognitione, ut Græcos legat. Quamquam nec lingue Græcæ indoctus profus Thomas fuit; sed eam notitiam eiusmodi lingue habuit que

fac erat ut in gravioribus difficultatibus consuleret Graecorum scripta posset. Dicant nobis Oudinus, Clericus, Thomafius, Barbeyracus, ceterique Protestantæ, quis unquam tam vastam iacturam Patrum tam Graecorum, quam Latinorum conditionem valet, ac unum Thomam? Eius scriptum, quod *Galenus aureus* nuncupatur, an non quid divini portendit? Incredibile illi sanctarum Scripturarum nris ad quamlibet suam confirmandam doctrinam, nonne memoriam mirabilissimam valiosam prodit? Sed quid ego actum ago, & in istam ligna astra? Innumeri sunt qui Aquinatis doctrinam dignis celebrantur elogis. Censores illi qui eisdem ingenium, sine prodigioso, cuiusque auro, cœlestis digna opera flocci faciunt, hominibus sunt, quos libido, furor, voluptas, & turpia scelera ita falcinantur, ut vel ipsum communem sensum experiant. Quare deridendi hi sunt, non refellendi.

III. Si secunda classis Theologos spectes, quis, quosque ex transalpinis heterodoxis, cum aliis illorum comprehendis in exponendo naturæ iure? Caietani acumen loco prodigii habitum suo tempore fuit. Quis illi in difficultatibus arcanis naturæ iuris referendis comparandis? Celebriores S. Thomæ interpretes legi. Nemo, mea quidem sententia, CAIETANO aequalis. Sini alii eruditiores, sint faciliores, abundans precipitatur. Sed vix quicquam ex his didici. Ad eradicationem quod attinet, alibi maiori in copia nunc habetur quam in quolibet Antiqui commentatore. Verum, dum aliqua doctrina adhibetur, & difficultior occurrit, Caietanus ceteris altius affert, & rem penitus invadit, penetrat, referatque æreana omnia. Quod postea ad divinas Scripturas pertinet, telis adiffimato, & morum roborate, seculissimum Mazzuchii, Metropolitanæ Ecclesiæ Neapolitanæ Canonico, & linguarum exoticarum callentissimo, atque toto operum eruditionis immensa editione celeberrimo, Caietanus in Scripturarum divinarum interpretatione inter celeberrimos interpretes replendet. *P. Franciscum Vitarium* universa Hispania, acutissimum ingeniorum feracissima, ut hominum Magistrum venerabatur. Eius Relectiones res de bello, de potestate civili, & de naturæ iure transalpinorum heterodoxorum, sibi quasi vindicantur primam eisdem iuris illustrationem, ora penitus obtulit. Ingens de legis volumine exitum Doctoris Francisci Suarez prævalat omnibus operibus que hoc de argumento vulgatur. Pufendorfius, Budeus, Thomafius, Wolfius, ceterique omnes ex Protestantibus. Qui fuerint, Soter, Mo-

lina, Valquez, Lessius, Bannez, illorum de iustitia, & iure volumina patefaciunt. Christophorus Lavelius, facula & simplis ante Pufendorfium, de homine, de civitate, & imperio de civitate christiano maiori eruditioris copia quam Lutherani septemtrionales scripsit, ut patet ex eius secundo ingenti volumine.

IV. Verum sermonem odii, invideique plenum, & solum cogitibus præfatis transalpinis susceptum, in pauca contrahere libet. Ad erigo, Grotius, Pufendorfius, Thomafius, Wolfius a nostris utrorumque quidam sane doctrina in eorum operibus continetur. Lege Pufendorfium *de homine & civitate*, & nisi in quolibet mediocri Scholastico meliora de eodem argumento invenitur nisi, herbam tibi porrigere velim. Aliqua vox diversa occurrat. Quod nostri vocant tractatum *de officiis humanis*, illi officium hominis appellant. Ceterum, si voces elegantiores, & phrasæ amœniores frequentius in Pufendorfio quandoque quædam in quibusdam Scholasticis nostris, occurrunt non est tamen quod absolute aut ipse, aut ceteri illius sectarii gloriant vel in hoc ipso genere valeant, ac si Tertuliano, vel Tulliano polleant eloquio. Quin dico illorum esse hoc punctum diffiniam. Nam deridendum se propinquare qui contenderet, in linguæ Latine peritia excellentissimum Testonon. Itaque, dum nostris potremis classis Theologos comparo Grotius, Pufendorfus, Thomafius, Budeus, Wolfius in iuris naturæ interpretandis arcanis, non partium studio indulgeo, sed faciem eisdem persequor. Erunt qui hanc meam comparationem, veluti nimio partium affectu partam, improbatum sint. Verum, quid illi dicturi erant, cum nos demonstravero, præfatos omnes eorumque sequales turpiter errasse in hac oranda provincia? Unum ab his excipio HUGONEM GROTIUM, virum revera doctum, gravem, moderatumque, ut alias dixi. Et iam communem perleceus est in hac tractanda causa, nempe rationis, & auctoritatis. Scripturas divinas, Patres, Canones, Doctores Scholasticos, Summimas, Philoosophos, Poetas, Oratoresque consulti: alios ad ornamentum, alios ad confirmandam causæ doctrinam adhibuit. Et hoc est quod ceteri heterodoxi, Pufendorfius, Budeus, Barbeyracus, vix Grotio vertunt. Nimis felicitas est in conquirendis Graecorum, & Latinorum Scripturarum testimoniis, dum aliqui veritates & gentium esse, probare solent. Adde, quod lumen recusatam, & naturæ ubique servit fecit: Thomafius *Fijh*, iur. nat. c. VI. *Ve-*

Verum habet Grotius Scripturas, Patres, S. Thomam, Caietanum, Victoriam, aliosque Theologos passim laudat. De Scholasticis hæc scribit in proleg. nom. 52. *Qui his successerunt Scholastici, quantum ingenio valent, sepe offendunt; sed in infelicis, & artium bonarum ignora facula incidunt. Quorumvis nomen, si inter multa laudanda, aliqua condonanda sunt. Tamen, ubi in re moram consentiunt, vix est ut virent; quia se persequere admodum ad ea vitanda que in se persequere dicuntur possunt. In quolibet aliorum dictis reprehendi possunt. In quolibet tamen diversa inveniri fido, laudabile præsentem molestia exemplum, rationibus inter se certant, non qui mus super adeo inguinare cepit, comitibus turpi fetu impotentis animi. Hæc sola que Perrenius Belgicus promit, facti sunt ad propulandam aliorum, quos memoravi, advertit Scholasticos importuras. Porro, qui *Grotius* graviter moderateque causam oravit, licet a communionem Romanam secessit, licet eisdem opus a Romana Sede proscriptum sit, utpote erroribus featus; tamen non sine laudis præfatione eisdem meminimus. Utinam illustret similitudinem obsequio Pufendorfius, Budeus, Barbeyracus, Thomafius, ceterique infelices. Libertissime illos ipse, tametsi hereticos, similes jenitate excepim. At adeo illi asperes sunt, asperi, superciliosi, throni: & totius fere generis humani, demptis Lutheranis, & Calvinianis, derisores, ac contemptores, ut hili acerbioris sermone propalari illorum impolture vix possint.*

CAPUT VIII.

Hobbesius, Cumberlandus, Pufendorfus, Thomafius, Leibnycius, Heinsius, Puffius, ceterique transalpinos hereticos solo natura lumine, sublata auctoritate omni tum divinarum Scripturarum, tum antiquorum Scripturarum, interpretantur iure naturali vocant. Ipsi ipsas divinas Scripturas, necnon naturæ decreta, humani subiciunt ratiocinio.

I. DUM quorundam Casuillarum laxas, principiolæque opiniones pleno in lumine collicare soleo, ut erroris gravitas, morum corruptio, animarum perniciæ, & cetera abrida que ipse proficiscuntur, evidenter pateant, lectoreque ab illorum Moralistarum velleme absterream, defensores Casuillarum inclamare solent, me illorum lenia adterale, propositiones eorumdem minus sine ere restitisse. Quam fallitatem, & manifestissimam impolituram non semel penitus

proflagavi. Protestantium aberrationes in methodo humanæ societatis, dirigende mediis naturæ legibus, adeo sint crasse, adeo enormes, ut merito verear ne & ipsi Casuillarum rancidulam cautionem sint adoptaturi. Porro, ne id loquere audeam, duo prætabo. Primum ipsorum verba transcribam quibus docent, solo naturæ lumine instruire velle homines in his quæ iuxta naturæ iuris, sublata qualibet auctoritate, sive Scripturarum, sive Patrum, sive quorumque: tum demonstro, hunc esse gravissimum errorem.

II. Et ad primum quod attinet, *Thomas Hobbesius* non modo solo natura lumine civem suum regere contendit, abstrahendo a lumine divino; sed ipsas divinas Scripturas humane subicit rationi: & potestati. Alius verba dedimus supra: ideo ne huius agam, ab illis referendis superfedo. Quod quod impius ille iocis loco divinas habet Scripturas, quarum auctoritas tam varia per ipsum est, quam diversi sunt gradus summorum potestatum, sine quarum auctoritate, & approbatione nullus esse roboris Scripturas divinas essent?

III. Richardus Cumberlandus *form. prelin.* §. 7. hæc scribit. *Verum in sequenti tractatu consultum duximus, intra Philosophiæ fines nos terat contere, ac prout omnino abstinemus a questionibus theologice de iure domini divini... nec consideravimus, quantum derivant facultates hominum qui nunc sunt; posse sint & peccatis protoplastorum, de quibus & Scripture testimonium iudicium ferendum est: sed legem naturalem, & SOLA, ratiis nunc confici sumas, ratione, & experientia conati sumus probare.*

IV. Samuel Pufendorfus ab ipsis suis Lutheranis, veluti erroris pollutus fuit, quod lumen rationis a revelationis lumine separavit, ut fassus ipsemet. Pufendorfus, qui in *ius Etica Scæptia* referat in præfat. ad Lectorem, qui scribit Ludovicus Sekandarius contra talem methodum his verbis. *Evidentem methodum illam quam Dni Samuel Pufendorfus a principibus revelatis abstrahendo suscepit, ut se rittere nolim, nec ipsius hypochesim eandem cum HOBBSIANÆ indicare, multo minus aculeatis disceptationibus, quæ iude surrexerit, me ingerere enipiam; pro medico tamen ingenio meo tantam visibilitatem quæ a separatione principiorum naturalium a iure divino revelato, leni, quod eadem fere recidit, a Decalogo quaritur, perspicere non possum quanta prima fronte videtur. Est enim æreum fit quod Ethicæ, qui S. Scripturam*

pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex sola ratione, & illo homine quod saltem apud plerisque, & cultissimis natione agnoscitur, reformatus sit: tunc tamen modo in christiano vix scribere, & fundamentum iuris divini revelati pollicere, aut negligere, non eodem necessarium est. Turca, & argue Ethnici libros vestros lecturi, aut alia loquax conscripserit non legitur, cum illis officium discipulorum matris, & gladius, aut, si quid cum isleum super communitatis, & iustitiam negotii crederetur, principia iam nota sunt, & heram precipuum, nempe utilitas, minus subtili discipulatione hanc consistat: Hec ubi claudicat, aut cessat, frustra ratiocinari instituit. Eius vero & recentibus hypothesebus (contra meum quidem & scopum Auctorem) proutra nostra, & verbum Dei quotide magis assidens, incertitas animum arripit, ut veteres regulas, que apud ipsos tanquam Christianos merito viderentur, non amplius magis merito videntur, autem hanc constantem fidem adhibeat, & non ulterius quam quatenus exhibuit. Unde & hodie plures quam unquam alias, claudat homines qui Principum, ac Reipublicarum destinatis qualibet, seuque laxis illis, & per probabiliter corruptis principis facile assentiri, volentemque allinere possunt.

V. Non negat Pufendorfus se hac via inaccessibile, quin aperte id fatetur, & hanc suam methodum proponat, ut veram, his verbis ibidem legitur nihil inquisisse videbimus, si patens libertatem, quam in alios sibi non sibi seculorum, in ipsum quoque exercemus. Pufendorfus agit, meus est, in materia de deudendum esse & promissis unius rationis cogitatio, quo illud fit ad caput omnium hominum, quoniamque circa facta personarum foreant, quod idem idem sit ad divergentes omnia inter se hominum actiones, nullo religiose discrimine. Hominum societatem moderari magis Pufendorfus contendit, nullo religiose discrimine. Hoc est Lutherane Reformationis unum ex consensibus, de quo iam iam dicturi sumus, quam monstruolum sit. Factum propositum confirmandum non est.

VI. Christianus Thomaeus in suo opere inscripto, *Fundamenta iuris naturalis, & gentium, ex sola communi ducta, cap. proximo, §. 17.* hac scribit: Debitum est etiam Scripturis iuris naturalis, ut eorum quod verbis continetur hominum inscriptum est, abstrahere a revelatione, & scriptura sacra; cum natura, & revelatio, tanquam diversa principia, non sint confundenda. Sed paucissimi

quidem id observarunt. Quin potius communitate Scriptores iuris naturae magno cumulo immisce solent loca Scripturæ, & quomvis plerique diversas habuerunt intentiones scholastici doctores, ut sibi pretextu veli divini scientias hominum magis sub tyrannide tenerent, ac non rationibus eas ligare non possent, auctoritatis falsarum sacra Scripturæ interpretationem eas tenerent.

VII. Similia & peiora reperit ibidem §. 19. Nunc vero cum eodem fatio cum Pufendorfio factis experis fuerim, provocatio ad sacra Scripturam magis trivari crabrones, quam si ea abstinetur, & proutra huc illa positura universales a meo iam iterum sicuti destructa, ac denique hypothese ista de fundamento iuris naturae in statu integritatis querendo iam sit fere sepulta: ratio iuris naturae modo dicta fundit ut a sacris litteris, & a statu integritatis plane abstraham. . . . Ut rectam Scripturæ sacra scopum esse vitalem futuri facili, doctrinam autem moralem, & totam insipientem intendere solent. *DE REB. FELICITATE VITA PRESENTIS.* Audisti doctrinam hominum Lutherani? Vt tibi respondeat in hac vita felicitatem, missa doctrina revelata, que futuram beatitudinem spestat.

VIII. Ioannes Barbeyracus in *prefat. ad epus. Pufendorfii §. 32.* abstrahendum a divina revelatione in tradenda iur. nat. licentia suadere nititur. Idque ille ipse decantat in *prefat. ad tractatum Moralis SS. PP. pag. 8.* ubi contra P. Cellier scribit: *In naturalis, & morale, unum solo rationis homine, se tractasse in universa sua prefat. ad Pufendorfium.* Sed, quid Auctoris istius in audientia, & impudentia Thomaeus hand infertoris, verba transcribo, si omnes & Latinorum Scriptores continent, omnemque auctoritatem de medio aufert.

IX. Heinricus in *prefat. ad elementa iur. nat.*, At, si dicendum quod res est, boni illi vix vix secum expellere videntur, quam parum ponderis apud gentes, iuris Romani ignaras, & a christiana pietate alienas, habitora sint argumenta, ex iure Iustiniano, iuris Pandectis, iure Pontificio, Thomae, Alberti Magni, Bonaventuræ, & aliorum operibus deprumpta. Apud Plautum Messell. III. l. vers. 29. consilium a domino Theopride, Tranio servus, quid nunc sciendum veniat, quando ea omnia facta neget veteres que ipse retulisset? lepide, ac percallide respondet.

Egou!

Egou! quid respicam?
Capte, obsecro bene te, cum eo una iudicem?
Sed cum videtur te capias qui recitat tibi.
Tam facile vinces, quam vulpes pirum comest.

Idem verior ne pollutent ii qui se iura belli, pacis, foederum, omnesque, que inter gentes intercedere possunt, controvertant, vel ex lehibus Romanis, vel ex iure pontificio, vel ex iuris veteris, novique scriptis libris, vel denique ex vallis Philosophorum scholasticorum commentariis le lophorum velle pollicentur. Iudices enim possunt esse qui his libris, sibi que, eorum auctoritate fretis, credant: pollicenturque victoriam tam facilem, quam si vulpes pirum comederat. Quid vero, si gentes quaedam cum Turcis, vel Sinenis, vel Iaponibus de violatis foederum legibus expulsi? His scilicet facile perlicentur, inulta esse omnia que, non dicam Iureconsulti, aut Pontifices Romani, vel Thomas Aquinas, sed ipsi Propheræ, ac Apostoli scripserunt. At ego id eos credo non facilius conciliaturos, & Confucium suum nobiscum iudicem capere vellet. X. De Christiano Welfio non est quod textus transcribam. Iam supra ostendimus fuit, Auctorem hunc sola methodo mathematica iuris naturae regulas tradere: & facto res conat. Percurrit lex iuris naturae Tomos: vix unam aut Scripturam, aut Patrum auctoritatem offendet, ad quam seu ad supremum tribunal, in causa dubia licet revocet. Scriptorum, quos hoc in capite recentii, methodum sequuntur ceteri fere omnes heterodoxi Scriptores. Lutherani, qui olim Scripturas, & antiquitatem ecclesiasticam ubique iactabant, iam Scripturas, & antiquitate amandatis, ad solas demonstrationes mathematicas morum regulas exiunt.

CAPUT IX.

Hobbesii, Cumberlandii, Pufendorfii, Thomasi, Heinrici, Barbeyraci, Wolfii, & aliorum, abstrahentium a doctrina revelata in exponendo naturae iure, aberrationes patebunt.

I. UT Lutheranism aberrationes nos pollicemur in media luce factum, cui tota innititur causa que est in manibus, illo: nempe missa doctrina revelata, solo

nature lumine dirigere humanam societatem, disputandi ratio pollutat ut ideam istius humane nature promittat, eisdem viros, morboque sincere exponamus. Neque enim idoneam porrigere agrorum medicum medicus potest, nisi infirmitatis naturam comperit habere: nec pericula apta applicari oculo valent, nisi gradus visiois, sua debilitati & hebetudini ocularis pateat. Ut in malorum & infirmitatum naturae humane descriptione ordo aliquis servetur, primum corporis, post animi aggritudines exhibebo.

II. Hieronymus Orosius eleganti oratione humane nature infirmitates describit. Ut enim, inquit ille *Lib. 1. cap. 1. de iustitia celsi*, a natali cuiusque die capiamus exordium, & omnes vitæ patiens oratione perscringentes, tandem ad illius exitum veniamus: horam nullam videbimus aut dolore vacuam, aut labore solutam, aut metu liberam, sed atrox omnino molitibus, difficultatibus, & infinitis calamitatibus, angoribus involutam. Vitæ initium a metu ducimus, membrisque devinctis, in terram abiecti, viam dolorum ingredimur. Cetera animantia perdidit naturæ techa, atque vestita in lucem procedunt. Homines nudi, omnibus egentis, in mundum venientes sua primordia misera & erumola scilicet laborantur. Si que teneat atrox morborum incommoda comitantur, luctus, vix perlequi oratione vales. Quæ tua nutrices, que sollicitudo parentes afficit? Quibus vita periculis obnoxii pueri non sunt? Pubertatem cum attingunt, que aestuum perturbatio, que amorum, voluptatumque procelle animum exagitant, illecebri, vorat, necnon. Quid, cum adulta ætate imperandi, dominantique libido animum inflammat, invidia concitit, odium ardit, contumacia? Quid, cum varia, multiplex, & infinita expoliata spiritum invadit, ipsamque naturam tot morbis oppressam dilacerat? Quid si temperantes illas turbulentiissimas, que varios status anctorum, mercatorum, imperantium obident, commemoraverit? Adde lubricam amicorum fidem, isiorum proditores, rerum civilium turbines, pauperat, inopie, atque miseriarum fluctus. Adde cædes, invidias, supplicia, dedecus, ignominiam, & reliqua mala, quibus vita florens, vel momento temporis quasi impetu suam turbide tempestatis obruitur, vel in suorum laborum omnium contentionetandem absumitur. Quid autem ipsius atatis

extre-

pro vera, aut regula actionum humanarum non habet, ex sola ratione, & illo homine quod saltem apud plerique, & cultissimi natione agnoscitur, reformandum sit: tunc tamen modo in christiano vix scribere, & fundamentum iuris divini revelati pollicere, aut negligere, non eodem necessarium est. Turca, & argue Ethnici libros vestros lecturi, aut alia loquax conscripserit non legitur, cum illis officium discipulorum matris, & gladius, aut, si quid cum isleum super communitatis, & iustitiam negotii crederetur, principia iam nota sunt, & heram precipuum, nempe utilitas, minus subtili discipulatione hanc consistat: Hec ubi claudicat, aut cessat, frustra ratiocinari instituit. Eius vero & recentibus hypothesebus (contra meum quidem & scopum Auctorem) prouta nostra, & verbum Dei quotide magis assidens, incertitas animum arripit, ut veteres regulas, que apud ipsos tanquam Christianos merito viderentur, non amplius magis merito viderentur, autem hanc constantem fidem adhibeat, & non ulterius quam quatenus exhibuit. Unde & hodie plures quam unquam alias, claudat homines qui Principum, ac Reipublicarum destinatis qualibet, seuque laxis illis, & per probabiliter corruptis principis facile assentiri, volentemque allinere possunt.

V. Non negat Pufendorfus se hac via inaccessibile, quin aperte id fatetur, & hanc suam methodum proponat, ut veram, his verbis ibidem legitur nihil inquisivisse videbimus, si patens libertatem, quam in alios sibi non sibi seculorum, in ipsum quoque exercemus. Pufendorfus agit, meus est, in materia de deudendum est & proponit omnium rationis cognitio, quo illud fit ad caput omnium hominum, quoniamque circa facta personarum foreant, quod idem idem sit ad divergentes omnia inter se hominum actiones, nullo religiose discrimine. Hominum societatem moderari magister Pufendorfus contendit, nullo religiose discrimine. Hoc est Lutherane Reformationis unum ex consensibus, de quo iam iam dicturi sumus, quam monstruolum sit. Factum propositum confirmandum non est.

VI. Christianus Thomaeus in suo opere inscripto, *Fundamenta iuris naturalis, & gentium, ex sola communi ducta, cap. proximo, §. 17.* hac scribit: Debitum est etiam Scripturis iuris naturalis, ut eorum quod verbis continetur hominum inscriptum est, abstrahere a revelatione, & scriptura sacra; cum natura, & revelatio, tanquam diversa principia, non sint confundenda. Sed paucissimi

quidem id observarunt. Quin potius communitate Scriptores iuris nature magno cumulo immiscere solent loca Scripturæ; quumvis plerique diversas habuerint intentiones scholasticorum doctorum, ut sibi pretextu veli divini scientias hominum magis sub tyrannide tenerent, ac non rationibus eas ligare non possent, auctoritatis falsarum sacra Scripturæ interpretationem eas tenerent.

VII. Similia & peiora reperit ibidem §. 19. Nunc vero cum eodem fatio cum Pufendorfus satis experiri fuerim, provocatio ad sacra Scripturam magis trahit crabrones, quam si ea abstinetur, & prouta huc illa positura universales a merito iam iterum fuerit destructa, ac denique hypothese ista de fundamento iuris natura in statu integritatis querendo iam sit fere sepulta: ratio iuris nature modo dicta fundit ut a sacris litteris, & a statu integritatis plane abstraham. . . . Ut rectam Scripturæ sacra scopum esse vitalem futuri facili, doctrinam autem moralem, & totam insipientem intendere solent. *DE BEATA FELICITATE VITA PRÆSENTIS.* Audisti doctrinam hominum Lutherani? Vt tamen tibi respondeat in hac vita felicitatem, missa doctrina revelata, que futuram beatitudinem spestat.

VIII. Ioannes Barbeyracus in *prefat. ad epus Pufendorfus §. 32.* abstrahendum a divina revelatione in tradenda iur. nat. licentia suadere nititur. Idque ille ipse decantat in *prefat. ad tractatum Moralis SS. PP. pag. 8.* ubi contra P. Cellier scribit: In naturalis, & morale, nunc solo rationis homine, se tractasse in universa sua *prefat. ad Pufendorfum.* Sed, quid Auctoris istius in audientia, & impudentia Thomaeus hand infertoris, verba transcribo, si omnes & Latinorum Scriptores continent, omnemque auctoritatem de medio aufert.

IX. Heinricus in *prefat. ad elementa iur. nat.*, At, si dicendum quod res est, boni illi vix vix secum expellere videntur, quam parum ponderis apud gentes, iuris Romani ignaras, & a christiana pietate alienas, habitora sint argumenta, ex iure Iustiniano, iuris Pandectis, iure Pontificio, Thomæ, Alberti Magni, Bonaventuræ, & aliorum operibus depræcipua. Apud Plautum Messell. III. l. vers. 29. consilius a domino Theopride, Tranio servus, quid nunc sciendum vult, quando ea omnia facta neget veteres, nos que ipse retulisset? lepide, ac percallide respondet.

Egou!

Egou! quid respicam?
 Capere, obsecro bene te, cum eo una iudicem?
 Sed cum videtur te capias qui recitat tibi.
 Tam facile vinces, quam vulpes pirum comest.

Idem vero non pollutent ii qui se iura belli, pacis, foederum, omnemque, que inter gentes intercedere possunt, controvertant, vel ex lehibus Romanis, vel ex iure pontificio, vel ex iuris veteris, novique scriptis libris, vel denique ex vallis Philosophorum scholasticorum commentariis le sophorum velle pollicentur. Iudices enim pollicantur eos qui his libris, sibi que, eorum auctoritate fretis, credant: pollicenturque victoriam tam facilem, quam si vulpes pirum comederat. Quid vero, si gentes quaedam cum Turcis, vel Sinenfibus, vel Iaponibus de violatis foederum legibus expulsi? His scilicet facile perlicentur, inulta esse omnia que, non dicam Iureconsulti, aut Pontifices Romani, vel Thomas Aquinas, sed ipsi Propheræ, ac Apostoli scripserunt. At ego id eos credo non facilius conciliaturos, & Confucium suum nobiscum iudicem capere vellent. X. De Christiano Welfio non est quod textus transcribam. Iam supra ostensum fuit, Auctorem hunc sola methodo mathematica iuris nature regulas tradere: & facto res conat. Percurrit lex iuris nature Tompos: vix unam aut Scripturatum, aut Patrum auctoritatem offendit, ad quam seu ad supremum tribunal, in causa dubia licet revocet. Scriptorum, quos hoc in capere recentii, methodum sequuntur ceteri fere omnes heterodoxi Scriptores. Lutherani, qui olim Scripturas, & antiquitatem ecclesiasticam ubique iactabant, iam Scripturas, & antiquitate amandatis, ad solas demonstrationes mathematicas morum regulas exiunt.

CAPUT IX.

Hobbesii, Cumberlandii, Pufendorfii, Thomasi, Heinrici, Barbeyraci, Wolfii, & aliorum, abstrahentium a doctrina revelata in exponendo nature iure, aberrationes patefuit.

I. UT Lutheranism aberrationes nos pollicemur in media luce factum, cui tota innititur causa que est in manibus, illo: nempe missa doctrina revelata, solo

nature lumine dirigere humanam societatem, disputandi ratio pollutat ut ideam istius humane nature promittat, eiusdem viros, morboque sincere exponamus. Neque enim idoneam porrigere agrorum medicum medicus potest, nisi infirmitatis naturam comperit habere: nec pericula apta applicari oculo valent, nisi gradus visiosis, sua debilitati & hebetudinis ocularis pateat. Ut in malorum & infirmitatum nature humane descriptione ordo aliquis servetur, primum corporis, post animi aggritudines exhibebo.

II. Hieronymus Orosius eleganti oratione humane nature infirmitates describit. Ut enim, inquit ille *Lib. 1. cap. 1. de iustitia cælesti*, a natali cuiusque die capiamus exordium, & omnes vitæ patiens oratione perscringentes, tandem ad illius exitum veniamus: horam nullam videbimus aut dolore vacuam, aut labore solutam, aut metu liberam, sed ætatem omnem molibus, difficultatibus, & infinis calamitatibus, angustibus involutam. Vitæ initium a metu ducimus, membrisque devinctis, in terram abiecti, viam dolorum ingredimur. Cetera animantia prædidit nature tæctæ, atque vestita in lucem procedunt. Homines nudi, omnibus egentis, in mundum venientes sua primordia misera & erumola scilicet laborantur. Si que tæctam ætatem morborum incommoda comitantur, lætes, vix perlequi oratione vales. Quæ tua nutrices, que sollicitudo parentes afficit? Quibus vita periculis obnoxii pueri non sunt? Pubertatem cum attingunt, que aestuum perturbatio, que ætatis, voluptatumque procelle animum exagitant; illecebri, voracibus incidunt. Quid, cum adulta ætate imperandi, dominantique libido animum inflammat, invidia concitit, odium ardit, contumacia? Quid, cum varia, multiplex, & infinita exoptatis spiritum invadit, ipsamque naturam tot morbis oppressam dilacerat? Quid si temperantes illas turbulentiissimas, que varios status anctorum, mercatorum, imperantium obident, commemoraverit? Adde lubricam amicorum fidem, isiorum proditores, rerum civilium turbines, pauperat, inopie, atque miseriarum fluctus. Adde cædes, invidias, supplicia, dedecus, ignominiam, & reliqua mala, quibus vita florens, vel momento temporis quasi impetu suam quodam turbide tempestatis obruitur, vel in suorum laborum omnium contentionetandem absumitur. Quid autem ipsius ætatis

extre-

extreme morbos, atque moleftias, & corporis exhaulti deformitatem referam? Quid denique cadaveris ipsius horrificam fpeciem terris coloribus depingam? Est ne aliquid vel in odore putridus, vel afpectu truculentus, vel contagione pestilentius, vel deformitate horrendus? Sic igitur in fumma vite brevitate vis ingens malorum circumquaque obfidet: laborem labor excipit: dolor ex dolore nascitur: macerem atque lacum ferpe gravior quidam lactus consequntur: infultu cura, moleftia, follicitudo animam opprimunt, eumque frangunt, atque debilitant, & de omni flatu deiciunt. Quamvis autem animus aliquando in tantis malis falsa quadam boni fpecie commotus inaniter excolat, & futili letitia temperanter elatus gaudiat, non tamen unquam solidum gaudium capit. Amittendum enim que poffidet, meta excedit: & cum quod valde expendendum indichat, effluere id tepente lenit, dolore conficitur; frustra tandem intelligit, non veram lefe, fed fallam & inane voluptatem faulle contactam, ac infinitis coris, & morbis animi contabescit. Semper itaque breviffimum gaudium gravis, & diuturna agritudo contraxina. Licet enim mors animantia cupeta popleatur; nullam tamen est homine vel pluribus mortis ipsius telis expolitam, vel gravitate eundem fessis erociatum. Unde colligitur nihil esse in terris homine calamitofius. Est enim hominis vite imaginio famis & umbra, atque, ut Pindari verbis utar, cum umbra letino comparanda. Illis cupiditas nullo termino circumfcribitur. Semper animus humanus eget: semper aliquid cum follicitudine inquit. Exipit honores, exquiri voluptates, imperia indistatur. In ore hominum cum gloria & dignitate verari desiderat. Ex quo planum fit, omnes homines impetu quadam nature vim sempiternam, & ops immortalis appetere, ipsique Divinitatis imitando lapido ardentiffimo concitari, usque adeo ut sceleratiffimis etiam hominibus hic ardor mentis infidat. Omnes enim immortalitatem appetunt, summamque vim atque sempiternam desiderant: atque de causa multa, & preclara factota moluntur. Quid igitur? Nam homines ad infinitam natu miseriam? Numquid melioris conditionis spes penitus illis abiicienda? Abfit. Sed illorum furore, & amentia fit ut, quo magis ad beatam vitam omnibus corporis, & animi viribus entuntur, eo magis in vite pellem atque perniciem incurrant. Hactenus, pau-

lis demptis, & immitatis, doctiffimus Oforius.

III. Heterodoxorum acuti Scriptores septemtrionales solo rationis lumine, follicite prafidus a nature iure derivatis, in hoc omnium miliarium exilio, in hoc caliginoso carcere tranquillos, atque felices efflicere homines, colque per tam prodelolum mare, per tam obfcuro tenebrolamque viam ducere olentant ad pacis, & quietis fructum. Verum, et eorum aberrationes evidentius patent, ubi animi agilitudines, seu corruptos mores paulo fufus recenfero.

C A P U T X.

Corrupti hominum natura mores ex S. Augustino describuntur. Mysticismi formidantur vita hominis. Sapientia Ethiceorum, hominum mala viderunt, causam ignorarunt. Quam fusticaci Heterodoxi, Hobbesius, Camberlandus, Puffendorfus, Thomafius, Barbeyracus, Wolfius, Heremolius, ceterique, qui solo natura homine modarum bonum societatem infipienter se iactant.

I. Capite superiore mala potius physica, que nature imbecillitatem contiguntur, quam moralia, que animam contaminant, breviter ex doctiffimo Oforio delibari. In presentis ex Augustino morum corruptionem, atque horrendam deformitatem delcribere lubet. Porro S. Pater Lib. XIII. de Civ. Dei cap. xxii. hac scribit, « Nam quod ad primam originem pertinet, ommnium mortalium progeniem fuisse damnatam, huc ipsa vita, si vita dicenda est, tot & tantis malis plena, testatur. Quod enim aliud indicat horrenda quedam profunditas ignorantie, ex qua omnis error exiit, qui omnes filios Adam tenebrosi quodam limo fafcipit, ut homo ab illo liberari sine labore, dolore, timore non possit? Quid amor ipse tot rerum vanarum, atque perhorum, & ex hoc mordaciter care, perurbationes, moxores, formidines, insana gaudia, discordie, lites, bella, insidie, inacidie, inimicitie, fallacia, adulterio, fratre, fortuna, rapina, perfidia, superbia & ambitio, invidentia, homicidia, parricidia, crudelitatis, levitia, nequitia, hauria, perulantia, impudentia, impudicicia, fornicationes, adulteria, incesta, & contra naturam urisulque lexis tot supra atque immunditie, quas turpe est etiam dicere, sacrilegia, hereses, blasphemie, peruria, oppressiones innocen-

tium,

tium, calumnice, sicutventiones, pravitaciones, falsa testimonio, iniqua iudicia, violentia, latrocinia, & quidquid calum malorum in mentem non venit, & tamen de vite hominum non recedit? Verum huc hominum sunt mala; ad illa tantum non eroris, & perversi amoris radice videntia, cum qua omnis filius Adam nascitur. Nam quis ignorat cum quanta ignorantia videntis, qui etiam in infantibus manifesta est, & cum quanta abundantia vana cupiditatis, que in pueris incipit apparere, homo venit ad hanc vitam; ita ut, si dimittat vivere ut velit, & facere re quidquid velit, in hac facinora, & flagitia, que commemoravi, & que commorare non potuit, vel cupcha, vel multa perveniat? Sed divina gubernatione non omni modo delerente damnatos, & Deo non continente in ira sua milerationes suas, in ipse sensibus generis humani prohibito, & eruditio contra illas, cum quibus nalcitur, tonbras vigilant, & contra hos imperos opponuntur, plene tamen eam laborant, & dolentur. Nonne hic apparet, in quid velat pondere suo proclivitas, & prona sit vitiofa natura, & quantum ope, ut hinc liberetur, indigeat? Ab hinc tam misere quasi quibusdam infertis vita non liberat nisi gratia Salvatoris Christi Dei, ac Demini nostri.

II. Pauci alia ex eodem S. Augustino Lib. IV. contra Julian. cap. xii. tranferbo. Videro ne, utrum ista que dicam, non evortant asserfionem tuam. In Lib. III. de Republica idem Tullius hominem dicit, non ut a matre, sed ut a nocera natura editum in vitam, corpore & vultu, & fragilli, & infirmo, animo autem parvo, ad miffitas, fragilli ad timores, melli ad labores, vincto ad fustitias; in quo tamen inest tamquam obrutus quidam divinus ignis ingentis, & mentis. Quid ad hoc dicit? Non hoc Auditor iste male videntium viribus dicit effectum, sed naturam potius accipiat. Rem vide (Tullius,) causam videntur.

III. Licet & mihi post Oforium, & Augustinum nonnulla de vite hominis dicere, ut platiorem mihi ad Lutheranorum, de iure nature disputantium, infipientium demonstrandam viam iterem. Duas in homine substantias considero, corpoream unam, spirituales alteram. Nature ordo postulat ut inferiora mediis, media supremis, obediunt, videntur corpus anime, anima Deo. Iustus ordinis perturbationem homines, nemine excepto, sentiant. Bellum illud, non dicam civile, non domesticum, sed intellinum,

quod inter has duas substantias ardet, insula illa immani diurna atque nocturna, qua caro in spiritum, & in carnem spiritus decortat, turbatum nature ordinem offendit. Moch ratio pro tribunali sedet, obedire superiori inferiorum imperat, licet dirimere, turbulenta conflata, prava radice videntur, imperatoris machinationes antere ferat. Impetrat animas manu, oculo, pedibus, corpori univerfo, & imperio respondet obsequium. Ad nutum animi movetur, sedet, manducat, bibit corpus. Imperat sibi animus, & non fit quod imperat. Pugnat secum animus, quasi in duos divites hostis, qui mutuas perpetuas, atque valerimas adversus semetipfos struant invidias. Nihil tam distans a spiritu quam corpus; & tamen hoc illi falcis lobmittit, obsequiumque prestat. Nihil tam sibi intimum, quam animus sibi; & tamen imperio animi non parat animus; fed animus veluti in animam allurgit, modo deprimit, & modo depressitur; nunc hic palmas ostentat, nunc ille recepta vulnera patitur; modo contidit, modo erigitur. Pax sanctitas, & itam rumpitur. Doli, fraudes, proditores, perfidia continua. Hec sunt portenta formidanda, que ipsam Augustini sciem, tameti aculimam, obtundebant. Audiamus eundem verba. Unde monstruos hoc? & quare istud? Imperat animus corpus, & pariter statim: imperat animus sibi, & resistit. Imperat animus ut moratur manus; & tanta est facilitas, ut vix a servitio discernatur imperium; & animus animus est; manus autem corpus est. Imperat animus, ut velit animus, non aliter: ne facit tamen. Unde hoc monstrum? & quare istud? Imperat, inquam, ut velit, qui non imperat, nisi velit; & non fit quod imperat. Sed non est tota: ergo non est totus imperat. Quantum volentat imperat, ut fit volentat, nec alia, sed ipsa; non utique plene imperat; nam, si plene esset, nec imperat ut esset, quia iam esset. Non igitur monstrum partem volentat, partem nolle; sed agruando animus est: quia non totus allurgit veritate sublevaris, consuetudine pregruatur. Et ideo sunt due volentat, quia una carnis tota non est. & hoc adfit alteri quid deest alteri.

IV. Edulterant nobis recte rationis falli exaggeratores hocce naturam arcanum. Imperat sibi animus, ut alluquenda vite felicitatis: viam excogitet, ut lecum per horum medietur, ut vulnera sibi a concupientia inlicita consideret, ut mentem sursum elevet, ut sine nature auctorem contempletur, cum eodem colloquatur. Deaucto imperio a

vo

voluntate, mens, imperio extollo, terga veritatis, & in remotissimas regiones avolat, ibique in rebus omnino diversis, vanis, ineptis detinetur; non fecit ac illi qui serio homines alloquens, vel audientes, si feles, aut catellus occurrat, hominum dimisso colloquio, cum catello, vel fele colloquitur, nugatur, iocatur. Sive abstractions, inurbanitatis, atque indignitatis admodum; animus, ad se revertitur; & ante Domini tractatorem deus prostratus, ventum rocat. Vix obstantia venit; iterum aufert; & in longinquorem pergit regionem. His perpetuis vicissitudinibus obnoxius animus est, & continuis diffidiis, luctibus, pugniculis dilaceratur in partes eo ipso tempore quo Deum suum alloquitur, precatur, atque cum eo unicuique saluti suae negotium agit. Quid ad haec novi Sapientes Lutherani? Solo naturae lumine utique rursus inurbanitatis hominem arguent, & noxae gravitatem exaggerabunt. Ad istius societatis humane naturae ordinem namque unico naturae lumine, rectaeque rationis solius lux insularibatur, moderabuntur! An humanam societatem in ordinem redigent, continebuntque, si ab ordinis principio, nempe Deo, homines huc atque illuc aberrantes divagantur? Graeci, Latinique Sapientes ethnici haec omnia quae indicavi, viderant, sed causam nescierunt, inquit Angulimus. Verum ad hoc quod pertinet, ut clarior, & pressius urbeo adverteris.

V. Interim tu, lector christiane, serio meditare (labet enim te digressio paululum alloqui) quam formidandum, tremendumque mysterium fit homo super terram. Miles est in campo hostium circumdatus multitudine. Confictus perpetui abique indicis, infidiae, proditoribus, certamina sine intermissione. Navis est in medio mari, hinc procellis, fluctibus, turbinibus, illinc piratis, proditoribusque exagitata. Fremente aegrum strepitum, caelum obnubilantem contrita, & lingua, & figurataque iaculatur. Fastidio sidere coruscante, recta portam versus tendit, ac perpetuo subiectis naufragis cruciandis. Splendidissimam supra aspedat coronam, regale diadema, amplissimum imperium, felicitatem insperitarnam. Insa respicit famamuram voraginem, sulphuris torrentem, flenas, ululatus, erumpnas, tormenta infensa. Et, dum portu potiri calumque tenere credit, ex ire, libidinis, vindictae turbiniem, qui navem submergit; atremoque naufragio periclitatur homo, perpetuis supplicis cruciandis. An non tremendum, formidandumque mysterium illud?

Illud profunda animi demissione meditare, o homo, & cum timore, ac tremore negotium salutaris tue operare, mille recalis. Brevissima digressio haec opportuna vix est: quidquid morosi homines dicitur sent.

VI. Labet haec omnia auctoritate ethnici Cicero: confirmare, ut videlicet periclitantur Protelesantes Luriconfalsi suam causam aberrationem. Itaque Lib. III. *Pulch. sub nit.* haec scribit. *An quod corporis gravitatem, & dolorem animi indicantem, aut in omnium corpore non sentimus? Ita fit ut animus de se ipse tum iudicat, tum ad ipsum, quo indicatur, agrotet. Quod si tales nos natura genuisset, ut eam ipsam tuterit, & prospiceret, eademque optima duce cursum vitae vestrae possideret, haud erat sane quod quinquam ratione, ac doctrina requireretur. Nunc parvulus nobis dedit iugulaculo, quos celeriter malis moribus opinioque depravitavit resistimus, ut visum naturae lumen appareat. Sicut enim ingenio nostris semina innata virtutum, quae se adolescenterem, ipsa nos ad beatam vitam naturae perducunt. Nunc autem simulacrum editi in lucem, & suscepti sumus; in manu caecorum gravitatis, & in summa opinioque pervertitae vestramur, ut pene cum laete nutritis errorem iussisse videamur. Quomodo vero parentibus reddidi, id est magister traditi sumus, tum ita viciis inbumis erroribus, ut viciis veritas, & opinio confirmata natura ipse cedat.*

CAPUT XI.

Usus rectae rationis in iure naturali explicando. Duo extrema vitanda. Humana natura fundus est, in quo suas agit radices naturae. Qui vespicas istius soli qualitates ignorat, inapti sunt ad explicanda iuris naturalis dictata. Heterodoxi, Hobbesii, Puffendorfii, Thomasio, Wolfius, Heinecius, a revelata doctrina abstrahentes, soli rectae rationi iniqua, caeciores Ethnici sunt, quos medicinam unicuique morbo opportunam negligunt. Istorum methodus Pelagianismus, & Naturalismus vocat. Errores ab istis evulgati contra ius naturale.

Q. Uorsum, inquit morosi censores, quae latius duobus superioribus capitibus disputata sunt? Quorsum, percontor ego, exacta infirmitatis descriptio, antequam delinatur quae medicina inhumo lanando exhibenda sit? Fundus, in quo Deus iuris naturalis semina sparsit, natura humana est, his gravata morbis, quos dupli capite indicavi. An non stultus haberetur medicus qui homi-

hominem innanti huc affectos sanare deliberaret, nisi peis habita ratione? Haec ipsa filosofia laborant Hobbesii, Cumberlandus, Puffendorfii, Thomasio, Barbeyracus, Heinecius, Wolfius, qui perturbantur, confusam, fractamque societatem humanam, & fevissima originali culpa peis lanciantem sanare, qui homines felices, tranquilloque redere, aequabili devincere ordine, mutua donata pace, solo rationis naturalis lumine dirigere, superfluo se extendant. Porro hoc naturae lumen peccatum originale, omnium malorum principium, nec a longe cognoscit; quin hoc ipsum lumen ab eodem crimine ipsius circumfusum tenebris est, adeoque obtutum evasit, ut vel ipsius iuris naturalis non pauca precepta sepos inexcussibiliter ignoret. Heinec apparetur iuris hominum insipientia. Verum, ut haec omnia in apicum producam, tribuenda sunt in partes suas.

II. Recte rationis usum adhibendam in omni scientia esse, etiam revelata, nescium in morali philosophia, nemo nisi qui ratione careret, sine iustis potest. Haec argumentum fuisse, ad erudite de more veritate Melchior Cano, lib. VIII. de loc. theol. Daniel Huertius in questionibus Aletatis de concordia rationis, & fidei. Animadvertit iudicatus Cano, duo in hoc genere fuisse extrema, ambo vitanda. Unum eorum qui usque adeo argumonia a ratione ductis addixerant se, ut, si live disputent, live scribant, Scripturam sacram prius negligant. Fuerant, tanquam, qui ipsas theologicas disputationes sophisticis, ineptique rationibus transigere in deliciis habebant. Alterum extremum illorum est qui solis sacrae Scripturarum veritatibus omnia deservunt. Illi *Pelagianismus*, isti *Naturalismus* vocantur. Martinus Lutherus, Pseudopapista Scripturam quae retellere pergit, & qui omnes omnium haereticorum haereticonum sententias, subdit idem Cano, cum eam considerat; non modo assensum omnem philosophiam esse Theologiam iuralem, & noxiam, sed etiam omnes speculativas disciplinas errores esse. Verum haec cum praeter hominum iustitiam sint, nulla facio; itaque de tam arduo indicavi, ut notum facerem, semper Lutheranos per abrupta, errorumque extrema incedere. Lutherus semper Scripturas tabebat. Lutherani, quibuscum sermo est, Scripturas divinas omnia negligunt. Negligimus, inquit, in morali philosophia, sed in iure naturali scientia tradenda, secus in re theologica. Nec ego inhorreo, principem locum Scripturarum auctoritatem in Theologia, sed in iure naturali scientia occupare in-

pro debere. At non propterea tantae effecitatis est lumen naturale, ut se solo referat vel ipsa difficultior iuris naturalis arcana valeat. Homo, cum sit natura sua rationalis, ingenita illi ratiocinatio est. Haec in quacunque disputatione, si five divina, five humana, five naturalis, five civilis, ubi debet; quin sine ea disputare in nulla materia valet. Porro, si Theologi ipsi vix rationandi, & recte rationis exercitium concedimus, singulari profecto titulo illi vindicamus iuris naturae interpretibus. Exerant itaque Hobbesii, Puffendorfii, Thomasio, Wolfius, Heinecius omnes ingenii vires, acuant mentis aciem, solidiora Metaphysica principia promant in medium. Ad ratiocinandum certamen, & quidem ex principis naturae, illos provocamus: tantum abest ut illius generis confidendum evitemus. At nos vix recte rationis, doctrina revelata praetulerunt, & cum causa iustitiae. Ut vero utilitatis gratia ca-tilandi animam viciam, qui unico tendar utatio meae, exponam oportet. Dico itaque turpiter aberrare Iuriconfalsos protelesantes, qui ut iustitiam, & superfluum reiciant Scripturam ulum in investigatione naturalis iuris, eiusque difficultatibus arcana emolcandis. Quare ignoranter non minus ac in iustis S. Ecclesiae Patribus, & catholicis Scripturis improperant, quod a recta tradende scientiae iuris naturae methodo recedant, propterea quod in sublimi Scripturas sanctae, & sapientiam testissima advoent. E contrario aliterius nos praefata omnia ad haec illustranda scientiam magis prope nulla, & valde opportuna esse. Quod autem repta valde viciam, quod commodum, illud cum M. Tulio, & ceteris Sapientibus in morali accipiente deum necessarium. Si quis postea progrei ultra velit, & disputationem inli-meret, sit ne doctrina revelata scientiae iuris naturae tradende simpliciter, & metaphysice necessaria; quocumque humana mentis vires sibi relicte, & hoc externo divino auxilio delitente pertinere valeant; quid in aliquo raro caso evipere queat, & cetera eiusmodi in controversiam adducere; illis haec encleasica relinquo qui in viciis quae homibus acupit tenent. Mihi lat est ad veritas recensitos Protelesantes evincere, non superfluum & intempellum, sed quam maxime opportunum, atque adeo necessarium Scripturam praedictam, quae viciam catholicis Scriptoribus, dum iuris naturalis preceptiones interpretantur. Si enim hoc externum lumen negligimus, quae ratione sperare a Deo pos-

famus inferam illam peccatorem gratiam, quam Theologi catholici ad difficultera iuris naturalis arcana penetranda necessarium propugnant?

III. Ut igitur ad incitas redigamus Naturalitas (sic enim compellere eos lubet) nostros, negabunt nos illi, lumen recte rationis tenebrarum caligine circumfusum esse? Voluntatis infirmitatem, & intellectus ignorantiam si indicentur, contempserunt, non ratione vivendi sunt. Omnes ne veritate naturae naturalis comprehendit intellectus, peccati originalis tenebris obcurantur. Quid ad haec? Si ens comprehendit, nullus ergo hominum factum sapientium in hoc genere erravit? Errant tunc Sapientes, tum Graeci, tum Latini: errant ipsi Naturalistae nostri, contraria inter se docentes, & rusticissimae civitatis se se proferentes. Ergo superioris luminis est intellectus humanus, quo potissimum difficiatior naturae iuris dignoscere praecipua valeat. Pelagiani non sunt Pseudofantasi, Thomasi, Wolfiani, alique? Negant? Concedunt ergo remissam ignorantiam, & peccati labe contractam. Quo iuribus ignorantiae scilicet pellendus est? Non naturali, tenebris septo. Ergo divino supernaturali. Necessaria ergo est revelata doctrina, divini quoque lumen in ipso naturae iure recte interpretando.

IV. Insipientiam, audacemque conatus Hobbesii, Pseudofantasi, Barbeyracii, Heinneccii, Thomasi, Wolfii, aliorumque Naturalistarum evidenter demonstrat auctoritate tum hominum, tum divina. Utramque excludunt Naturalistae nostri. Barbeyracius in praefatione sua ad *Pseudofantasia*, non Patres modo Ecclesiae christianae, sed ipsos & Graeciae, & Latini, Sapientes omnes recitat. Idem fere praefat *Barbeyracius*. Hi novi Socrates, Plato, Seneca, Trimegisti, Tullii aquilonares iuris naturae scientiam mundo peperere. Porro, ut felix sane, & iocunda levialiorum hominum periculo quantum abhorret a veritate, patetiam, duo adversus illos ex Sapientiam auctoritate deprimio. Unum, quod ius naturale, cum sit ipsius naturae formen, ipso aliunde malis, excepta doctrina revelata, hauriri quam ex ipsius naturae voce, quam ex hominum consuetudine, ponit. Porro Sapientes illius naturae, Pythagoras, Socrates, Plato, Aristoteles, apud Graecos, Tullius, Seneca apud Latinos, ipsa iuris naturae praecipua una voce interpretati sunt. Insipienter ergo coidem audire reculant Sapientes Cimbrici nostri. Alterum, quod Sapientes illi in gravissimos lapsi errores sunt, solo natu-

rae lumine hominum societatem moderantes. Alterum ergo confiteantur oportet adfertari: aut solium recte rationis lumen sufficientes haud esse ad universam iuris naturalis scientiam assequendam, docendamque; aut semetipsos Sapientes esse, non dicant e celo delapsos, in naturali iure interpretando, sed infra Deum lupa omnes morales peribosciores. Secundum concedent illi. At nos tum ipsorum amicus eisdem confitemur. Minus enim & ipsi secum putant; & quod unus affirmat, negat alter. Ipsorum ergo experimento rationis recte lumen caligat in submundis naturae recessibus.

V. Denique divina revelatae doctrinae auctoritate Naturalistarum insipientiam, atque ineptissimam tradendam iuris naturalis scientiae methodum patefacimus. Ecclesiastes cap. 12. *Mundum tradidit disputationi eorum, ut non inveniant homo opus quod operatus est Deus ab initio usque ad finem.* Sed, missis pluribus inutilium testimonio, unum altero ex II. Reg. cap. 11. ver. 7. & leg. Et vult, *Domine Deus, tu regnate facili sermone tuum pro David patre meo: ego autem sum puer parvulus, & ignorans egredior, & introitum meorum. Et sermo tuus in medio est populi, quem elegeris, populi insipientis, qui operantur, & insipientiarum non potest pro utilitate. Babi ergo sermo tuus cor aeternum, ut populum tuum iudicare possit, & discernere inter bonum & malum. Quis enim poterit iudicare populum istum, populum tuum, hunc multum? Placuit ergo sermo coram Domino, quod Salomon postulasset huiusmodi rem. Et dixit Dominus Salomoni: Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec divitias, aut amicos inimicorum tuorum: sed postulasti tibi sapientiam ad discernendum iudicium: receperis tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapienter & intelligens, in tantum ut nullus ante te similis tui fuerit, nec post te inveniantur similes tui.* VI. Salomon a Deo petit, non mysteriorum secreti, non ananorum praedestinationis, & reprobationis, sed temperate moderandae Hebraicae societatis scientiam. Cognovit Salomon humanum ingenium, & quam sit illius vires imbecilles, iniquis Ecclesi. 1. *Conclit res difficiles: non potest eas homo explicare sermone.* Idque repetit Sap. IX. *Cogitationis mortalium tenuis, & inventio providentia nostrae. Corpus enim, quod circumspicitur, aggravat animam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Animadvertit Melchior Cano, ipsum Aristotelem hanc eandem veritatem, experimento, insimulque sensu edoctum, declarare. Prudenter quip-*

quippe inquit, mentis nostrae aciem non aliter ad ea que manifestissima sunt, caligare, quam notatae oculos ad fulgorem solis. Nec opus est in superiore oratione pandamus quam inferni fidei ingenii nostri conatus, quam angustiam, fluxam, & invidelam memoria, quam impetuum, reculum, & obicurum acumen. Et tamen licet lux omnia vera sint, nihilominus Naturalistae aguilonares voce scriptoribus Christiani Thomasi clamant loc. laud. cap. ix. nam. 7. *Scriptura sacra scopum esse felicitatem futuri saeculi: doctrinam autem moralem, & totam insipientiam intendere saltem VERAM felicitatem vita praesentis.* Quod paganus Aristoteles huius vite felicitatem in mente, quam infirmam falsus est, contemplante veritatem, seu beatitudinem temporalem locaverit, graviter utique erravit, cum experientia oppositum sentiret, atque quod Naturalistae, Thomasi, Wolfiani, Heinnecciani, Jansenii christianae fidei in baptisate perit, & evangelicam legem perdistitantes, veram felicitatem praesentis vite in iuris naturalis meditatione, cogitationeque consistant, error est eiusmodi, qui idorum hominum indolem manifestat. Neminem Salomonii similes iuristarum Deus revelavit. Sed ecce plurimum Salomonis sunt Pseudofantasi, & Wolfiani. Scientia se delitatum declaravit Salomon, que satis esset ad angulam Republicanam Iudaicam moderandum. Adversarii autem nostri solo recte rationis lumine universam totius humani generis Republicanam se dirigere, & quidem in reprehensibili ordine, placent, atque iactantiosi gloriantur.

VII. Ut iam supra animadverti, ipsi Ethnorum Sapientes humani ingenii imbecillitatem agnoscerunt. Quid itaque Patres omnium haeculorum veritatem eandem confiterentur, referam? Pauci tantum ex Augustino, & Thoma delibabo. S. Augustinus Lib. II. de peccat. merit. & remul. cap. v. *Sicut corporis oculus non adhibetur lux, ut ab eadem luce clarus visusque discat, ut autem videtur, adhibetur ab ea; neque hoc omnino, nisi illa adhiberit, potest: ita Deus qui lux est hominis interioris, adjuvat nostrum sensum obtutum.* VIII. S. Thomas Aquinas Lib. IV. contr. Gent. cap. 111. *Passive hominibus humanum genus diversae patitur, & corporales, & spirituales. Inter spirituales autem non est passivitas debilitas ratiois, ex qua contritus homo non difficiat percipere ad se cognoscendum, & de facili habetur in certum, & appetitus instinctus omnino superat*

non potest, sed multitudine clauduntur ab eis. Similia habet 2. 2. quae II. art. 2. *Humanus ratio in rebus divinis est multum deficientis: cuius signum est, quod Philosophi de rebus humanis naturalis investigatione perfractantes in multis erraverunt, & sibi ipsis contraria senserunt.*

IX. Veram, ut Loricofugari protestantes graviter sentiant crassam suam aberrationem, audiant ipsum Platoneum in *Phaedo* pag. 85. *Edi. Ser. sic loquentem.* " Nam mihi quidem, SOCRATES, rebus, quae ac tibi videtur de huiusmodi rebus certam, ratamque cognitionem habere, aut esse certum rati, quae nullis modo fieri possunt, aut certe quae cum summa difficultate contingunt... Hoc vero unum iuris in rebus huiusmodi est elaborandum, ut aut dicamus quomodo haec se habeant, aut inveniamus, aut si hoc fieri non potest, humanam saltem rationem, ex qua melior, firmiterque, idest quae minus refutari possit, defecta, et quasi invidiosum, ut illa tantum rate veritas videtur illis pericula, difficultateque evadit gemis; nisi quae possit certiore, tutiore, quae modo, firmiter videatur vehiculum, idest divinus quodam verbo traditur, atque transmissi. Soc." Divine revelationis necessarium Platoneum recellit verbis docere fatentur eisdem Interpretes ad iuris naturalis libulinorum veritates cognoscendas. Et hanc ipse revelationem ardentibus votis expectat, ut evidenter constat ex *dialogo 2. ALGEB. pag. 150. & 151. Edi. Ser. sibi scriptorem, & Alchibaden sic colloquentem introductum. SOCR. Necessarium est quae expectare, donec quae discat, quo animo & erga deum, & erga homines esse oportet. ALG. Etsi quando vero tempus illud erit, SOCRATES? Et quid illud doctrinae est? Libentissime enim videtur huic hominem, quoniam ipse sit. SOCRAT. Hi ille est mirum qui de te curam gerit. Sed mihi videtur quomodo modum aut Homerum Minervam Diomedem caliginem ad oculis sensuasse:*

Scilicet ut recte norit Dionysius, hominibus: Sic oportet, excussa ea quae oculis tuis non observantur, caligine, propriis oculorum aciem ad eam rem adhibere, ut possit nosse mysticum, bonumque. Nunc enim id quidem positum esse videtur extra tuam potestatem. ALG. Adferat ita caliginem, sive quid aliud voluerit. Ita enim me comparat, ut nihil eorum quae ille imperavit, subterfugiam, quicquid eadem fuerit visus ille, damnando melius sibi existens. SOCR. Atqui & ille mirifica quo-

quidam erga te est affectus animo. ALC. Ad illud igitur usque tempus opere pretium fuerit differre sacrificium. SOCR. Et recte in quidem: ita enim tuus videtur quam ut tanti periculi alicui subis. Plato, Socrates, Alcibiades, & ceteri Ethnicorum Sapientes tenebrarum caligine undique circumfusis in investigatione naturae iuris saltem tenentur, idecirco necessarium diuinam lucem esse ad eorum modi tenebras dissipandas docent, & eodem iure perfundi entis precibus implorant. Pufendorfius, Thomafius, ceterique Iurifconsulti protelantes e contrario, Socrate, Platone, Alcibiade, & ceteris sapientioribus supra tenebrarum chaos constituti ita toti conuulsant, ita indigne resurgunt, ut, reiecta quocumque caliditate diuinage revelatione, valeant vel sublimiora iuris naturae arcana propria mentis ratione illa luculentissime referre.

X. Paucis omnia perstringam. Lumen intellectus humani colligit in ipsa veritatis naturalis meditatione. Quid, si veritas haec ad naturam reformationem pertinet? Hoc in euentu conspiciatur, humanarumque appetitionum laculentis vaporibus, atque spissis tenebris obnubilant rationis lucem; impotentis voluntatis impetus secum abripit mentem, illamque in caliginoso carcere seipsum detinet. Pufendorfius, Thomafius, Cumberlandus, Wolfius, ceterique naturae iura interpretantur, ut homines, imbuant, dirigant, in Deum, in seipsum, in proximos. Duplici ergo ratione lumen intellectus humani foventi superiori lumine debet, & propter mentis indubitatam in ipsa abstracta veritate investigandam, & propter miram illam coniunctionem voluntatis cum concupiscentia, ceterisque pugnantibus appetitionibus. Adhibetur utique mentis oculus in iuris naturae investigatione: intendatur intellectus acies, recta rationis fixa praecordia, subiecta natura necesse fore vitium conari; verum, cum passim finis occurrant tormos, anfractus obicuri, quos mentis oculus non discernit, tum lux doctrinae a Deo reuelata aduigat necesse est, tum caelesti lumine mentis nostrae tenebris dissipandae sunt.

CAPUT XII.

Adversariorum sephismata profigantur.

I. QUO pertinet tam alius exaggerata oratio? An haec duo lorum, reuelationis, & rationis, separari nequeunt? In-

diuidua ne haec sunt? Porro, si separantur reipia, quae lex cogit in illa nos semper in disputationibus coniuncta adhibeamus? Mens nostra est, inquit Pufendorfius in *Eride Scandala* ad lectorem aduersus Seckendorffium, qui in uniuersale ex principis lumine rationis cognitis accessit. Lumen istud cunctis hominibus opportunum, atque ad moderanda omnium hominum inter se officia, nullo habito religionis discrimine, lat est. Quo iure media in luce exposito, cuiusque licet, quae sua religio, siue christiana, siue iudaica eocet, eidem iuperaddere. Nos non solum alloquimur Christianos, sed omne profus humanum genus. Innumera sunt nationes quae doctrinam reuelatam ne agnoscant quidem, nec eam admitterent, si eidem manifestaretur. Quid itaque religionis christianae interest, si doctrina naturae prior eadem religio, nec ei aduerfa, vel repugnans, fed amice potius tum eadem conspirans, tradatur lux naturae datum indolem, quin alterius, aut particularis reuelatur per affirmatiuas & christiane religionis hypoteses, quae illi non Christiani ignorant, aut non agnoscunt, immo ex ipis Christianis aliqui in dubium reuocant, quibus tamen uniuersali iure usque opus est. Verba sunt Pufendorfii, etc.

II. Adversus hoc Pufendorfii systema scripserunt, ut indicavi supra, praeter alios Valentius Alberi, & Seckendorffius, similiter Lutherani. Assentiantur illi, ut iuris naturalis decreta deducantur ex solis principis quae recta ratio suggerit, abstractando a doctrina reuelata, dum Ethnici, secus dum Christiani imbuendi sint. Quam distinetione propulsae ibidem Pufendorfus studet. Diuina Scriptura, inquit, principia, aut disciplinam iuris uniuersalem non tradit; quin haec disciplinam supponit. Quapropter S. Paulus Rom. 1. & 2. gentes arguit, quod flagitium cum recta ratione pugnantibus se inquinassent, quod legem, eorum cordibus inscriptam, ita vitium caligine obnubilassent, ut vel ipsum Deum videri incognoscibiliter ignorarent. Porro Ethnici illi arqui iure nequeunt ob violatam naturalem legem, ex principis doctrinae reuelatae minime cognitam. Quid quod ius civile Romanum, cuius in magna christiani orbis parte vitium inuoluit, ab Ethnicis conditum primum est? Nec cohaeret, subdit Pufendorfius, rationem istud. Turcae, & Ethnici non est nostris liberos. Ergo ius uniuersale non est aptandum ad captum omnium gentium; sed iuperstruendum est hypotheti, quae a magna

parte generis humani non agnoscitur. Non cohaeret, inquit ille: nam artes formandae sunt, & scientiae, prout earum indoles requirit, siue paucos, siue multos lectores inueniant. Tandem ad id quod ultimo loco apponunt Valentius, & Seckendorffius, hoc Pufendorfii systema in causa esse eruitur verbum Dei fandiit, atque in pietate frigidat, respondet ille salum hoc esse, cum aliunde iuentatis pietas accendi, & foventi queat.

III. Christianus Thomafius, Budaeus, alique committunt victoriam adiudicant Pufendorfii, cuius causam & ipsi amplectuntur defendendam. Budaeus in *Hist. nat.* §. 36. haec scribit. Ego vero maximepe miror potuisse inter viros doctissimos ullam hac super re existere diffusionem. Pufendorfius illorum exponit officia qui christiane religionis sunt expertes: horum contra instruantur contra Theologos, & quatuor natura aut insorge, aut reuelatae constitutionem considerant. Ad ius iure fundamentum illam, alio his nisi oportet. Recte utique haec a te inuenit discernuntur... Superiores ex hoc certamine discessisse Pufendorfium multa eocinent. §. 37. ibi.

IV. Haec omnia sigillatim referre libuit, ne quidquam nos diluulasse eiamtent. Paucis omnia perstringam. Utraque pars, ut ego quidem lentio erravit. Pufendorfii systema reipia saluum eroneumque: illud aduersari conata minus felici exagitarunt. Ut Pufendorfianus, Thomafianus, Heinneianus, Budaeus, Wolfianusque pressus usque, unum & alterum praeritit. Et primum iuris naturae decreta, alia veripica, & manifesta omnibus, alia difficilia, alia displicida, alia difficillima & abstrusissima. Difficilia, omnibusque peria illa de quibus loquitur Paulus *Epist. ad Rom. cap. 1. & 2.* Haec obedienda sunt tum Christianis, tum Ethnicis, illorumque lumine vitiorum horrorem patefacere. Mentis oculus laum exquatur officium, penetret iuris arcana, quoad vires satis sunt. At, si oculus infirmus atque caligat est, adicienda eidem sunt peripicilla, lumen inferius subobicurum loyandum lumine superno, & diuino est. Alterum, mentem humanam, seu lumen rationis obnubilant, obcuratque reipia esse, & ad plura iuris naturae decreta cognoscenda inopum, ut supra demonstrauimus. Christiani fatentur, ut supra demonstrauimus. Doctrina ergo reuelata & Christianis, & Ethnicis, & uniuerso generi humano, necessaria est ad exactam uniuersali naturae iuris cognitionem. Nec est quod reponas, Ethnici, *Conc. Theol.* Tom. VI.

cos, Turcasque flocci facere doctrinam reuelatam, Scripturas diuinas rursu, & sibilis excipere. Intempetiva responsio haec. Quoniam tunc quasillo haud est, sint ne Ethniciam tunc quasillo amplexari. Scimus, has ab illis ignorari, & nihil fieri. In hoc vultu illi discipulis cardo: sit ne uniuerso generi humano, originalis culpe labe inquinato, tenebrique obducto, necessaria doctrina reuelata ad difficiliora iuris naturae decreta agnoscenda, ad ordinem istius societatis humane moderandum? Quo posito, sic urgo Pufendorfianus, Wolfianusque. Cum aliquam artem docere debeo, siliere ne iure valeo aliquod potissimum eisdem artis instrumentum, vel aliquod principium, tametsi sciam a pluribus nationibus illud minime insipientium fore? Sat mihi est, euidenter conuoluto, hoc principium, vel instrumentum talium scientiam, aut artem egere, ut illud manifestare debeat. Omnes Christiani fatentur, caligare humanam mentem ad eam investigationem iuris naturae, nisi doctrina reuelata illustraret. Ideo ne negligenda, silendaque veritas haec est, quod iardi Ethnici audire eam nolint? Ad medicum alicuius infirmitatis eorum praeripitur, veram, necessariamque medicinam siliendo praeritit licite valet, propterea quod plures aegroti nolint eam suscipere? Nonne fatetur ipse Pufendorfius, artes, scientiaque formandas ad se prout earum indoles requirit, siue multos, siue paucos inuenture lectores sint? Atqui veritas luculentissima est, & certissima, scientiam iuris naturae, quae regitur humana societate, indigere doctrina reuelata. Ergo haec doctrina, hoc caeleste lumen, manifestandum est, siue multi, siue pauci lectores illud suscipere sint. Numquid Christus omnibus gentibus suam non reuelatit doctrinam? Quid ergo tu abscondis thesaurum quo omnibus communis esse Dominus imperat? Utique, dum insipienti Ethnici sunt, a iuris naturae principis intum docendum est. At numquid ibi subsistentum?

V. Ex quibus colligas velim utramque Lutheranicorum factionem errare. Siquidem Pufendorfius cum suis erravit, quod reipia doctrinam iuris naturae a doctrina reuelata omnino siluenerit. Valentius Alberi, & Seckendorffius minus feliciter Pufendorfii errorem profligant, quod docerent, coniungendam doctrinam utramque esse, dum Christianis, sicut dum Ethnicis iuris naturae decreta explicantur, & ad hoc quod arctent, etiam illi hallucinantur. Nam veritas, non uni nationi, non uni populo, sed uniuerso

humano generi manifestari omnino debet. Id solum verum est, alio modo Ethnici, alio modo Christiani proponendam veritatem esse; sicut alia via puri indoli, mulicique, alia adoliti, experti, atque exercitati imbuuntur.

VI. Distincta sunt, & separata hæc duo lumina, rationis, & revelationis; at non separatus homo est, qui utroque lumine egere. Quid ergo quisquam Pufendorfianus, Heineciani, Wolfianique, se instrere Ethnicos velle? Taceo, quod vix sine Turcarum, sive Ethnicorum aliqui unquam lecturas sui filiorum opera. Sed quæro: Ethnici illi suntne homines culpa originali fauci? Doctores ne illi, eruditoresque Christiani ipsi? Christiani utroque lumine egent. Potiori ergo iure eodem indigent rudiores, caucioresque Ethnici. Indigent, sed illud non recipiunt. Quid inde? Numquid filiorum obedientia? Quæ tradendæ doctrinæ methodo abducere viros doctos debet? Aberrant ergo toto casu Lutherani Doctores, dum in exponendo naturæ iure, neglecto revelationis lumine, ad solius rectæ rationis tribunal omnia vel difficillima aude solvenda revocant. Et miranda tanta secta illa est, que, cum olim ubique creparet Scripturas divinas, in presentia eadem scissidias, earumque diuinæ negligat. Verum arcana istud non referabo.

VII. Franciscus Budeus Lutheranus *Instit. moral. P. II. in prolegom. §. 11.* laudat consilium Valentini Alberti adversus Pufendorfianum; at simul propugnat, Pufendorfianum errantem. Nec tamen erravit Pufendorfus, dum illud iure naturæ tantum fecerunt in exponendo tractavit. Falsus quippe est Pufendorfianus in *proleg. III. de off. hom. & civ. in Theologia moralis recte adhiberi doctrinam revelatam. Quid intelligit Pufendorfianus nomine Theologia moralis? Respondit ipse cir. *proleg. §. 1. Theologia moralis habetur, illi parti Theologiae contradictoria qua creaturae exponitur. Confinit inter ius naturale & Theologiam moralem designat §. 3. Non quidem inquit, pro auctoritate papali, at si ab omni errore privilegio aliquo mihi cautum foret... sed tamquam talis, cui spartam sibi commisit, pro modulo ingenii exornare cordi sit. Nonne oportet hinc intruditur auctoritas papalis? Sed miseri homines, dimisso aucto dicitur discipulorum gregi, & unitato populo ut deridendum representent Papam Romanam, tum de hoc effusisse bona audire, lectione que gloriantur. Verum, ut nos iam præstitam vitam consumamus, dicimus tam Budeum quam Pufendorfianum causa haullici-**

natione & se, & lectores decipere, nugis, & chimæris hominum mentes palcare. Theologia moralis erodenda non proponit. Et scientia, que hominum officia moderatur adversus seipsum, adversus Deum, adversus proximum, non est moralis? Hanc scientiam morum, seu moralem esse, solum desicere negarent. Vides, viros illos summos, vel ipsas communissimas notiones implicare, ut facium faciunt imperitis? Hanc moralem doctrinam vocant omnes tum Latini, tum Græci Sapientes. Et quoniam illi doctrinam revelatam ignorarunt, & ex solis rectæ rationis principis morum scientiam derivarunt, idcirco in plures errores lapsi sunt, ut alias diximus, & dicendum superius est. Sapientiores ne Budeus, Pufendorfus, Barbeyracus, & Lami Doctores, ut abusus doctrinæ revelatæ imbuere homines possint? Pufendorfus *vir. cit. §. 6.* unum præ aliis determinat inter Theologiam moralem & ius naturale aduenit, quod illa hominem christianum informet ad æternam vitam comparandam: illud vero hominem format, prout hæc vitam cum aliis sociabilem exigere debet. Cedo. Solo iuris naturalis lumine efficere ne vales in hac vita hominem honestum, civem facerem, fortem, fidelem? Homo a te imbuendus commentitius ne est, an verus, qui exet in rerum natura? Verus, inquis, & quidem peccati originalis vulneribus circumquæscit. Hunc ergo hominem tu scilicet, haullique reddere contentus in hac vita? Pro futura vero comparanda illam docuit Doctor Theologus? An non vides quod dupliet ex capite aberrat a veritate? Primo, quod hæc iuris natura scita difficilior a caligante hominis mente comprehendere nequeat, nisi lumen divine revelationis tenebras dissipet. Secundo, licet repta doctrina revelata, & scientia natura iuris desiderant inter se, utque repta separata, quid inde? Homo imbuendus duabus sublimitatibus constat, que motu pugnant. Hoc bellum intestinum inter has duas sublimitates erumpit, & socialitatem humanam fraudibus, dolis, rapinis, iniuriis abrupit. Tu ne sola iuris natura scientia hominum tum intumam, tum extimam tranquillitatem moderari, & nurum inter eos conferre, infusas societatem? Nemo id habens affectus est. Insidius Ego societatem civilem, Theologus morum servavit. Nuge hæc sunt, geræque vanissime. Moralis quippe est actuum humanorum directio: & ut crassissimum errorem defendas, rerum naturas adulterare, ac per-

pervertere studeas. Dicis, mi homo: peridolus illa iuris naturæ spiritum nonne ordini repugnat naturali? An non iure naturæ pars inferior obedire superioris astringitur? Veli, nolis, adfirmare cogaris. Hunc peturbationum naturæ ordinem agnoverunt Ethnici Sapientes; at causam nescierunt: idcirco erroribus scater eorum moralis. Ad hæc causam absolvere Pufendorfianus voluit in moderandis hominum officiis. Ergo gravior quam ipsi Ethnici aberrant.

CAPUT XIII.

ARCANI suspicio, cur novi heterodoxi Scripserunt quoniam in iuris naturalis explanatione vitæ, manifestatur. Illorum conceptus ius naturæ erroris gravissimi. Insuper me exprobrant Calvinis vestris laxas opiniones, cum ipsi crassissimos errores docerent. Illorum calumniosus, quod quod non Catholicis lumen rationis suppriimitur, domo expellitur. Motus ad sapientiam quosdam tractat Grotius, Pufendorfianus, Wolfianusque.

NUllus dubito quin multoties iam censuras habuerim, quod oratione adeo prolixo sistema Pufendorfianum, aliorumque fragillium exagitaverim. Paucis, inquit, transcendere res erat; cum error prolixior, utpote parvi momenti, dignus tam longa disputatione minime esset. Ita ne vero? Imperatorum sententia hæc est. Scopis illius systematicis aperientes, & de illi, qui res peritæ, agnoscant. Docent itaque committere auctores laudati, nihil CHRISTUM IESUM in Evangelio prohibere quod non fuerit legi naturæ verum. Hæc ratio licet iustas moderatas defendens, licet iustisque licitam quoque iustitiam saltem. Quo principio constituto, nemo non videt, universam evangelicam ædificium a summo ad ima dirutum firi. Quoniam licet eorum que Christus in Evangelio prohibet, plurima sint iure naturæ verita; tamen, si leges divine rationis naturalis examini subiciantur, actum de Evangelio est. Porro ita res habet: Protestantibus nostris, neglecta doctrina revelata, & emulæ iustice, sola natura doce iuris decreta sub examini inducent: canones illius iuris condere definiturque. Quid tum? Ad istos canones doctrinam revelatam revocant. Exemplis disputatio evidenter fiat. Utraque, polygamia, divorcium &c. iniquitatis Protestantibus saltem plures, iure naturali veritas non sunt. Ergo neque lege revelata, potissimum evangelica. Textus itaque doctrinæ

revelatæ, qui prohibere videtur senora, polygamiam, divorcia &c. ad legis naturalis præscriptum interpretandi sunt. Et quantum præfata omnia lege naturali veritas sunt; tamen, quia demoralitates ab illius iuris principis acriter non ita cuique ingenuo evidentes apparent, quin cavillationibus, & sophismatibus nequeat implicari, coniequitur Protestantibus perpetuo contrariarum opinionum fluctu circumvolanti, cum iudicem, qui definit sit ne, an lecus, recentia peccata verita, ipsi non habeant.

II. Hugo Grotius, Scripserat graviss, & quem semper a communi Protestantium grege excipiam volo, vim argumentationis fallax est. Lib. I. de I. B. & P. cap. 11. §. 6. Illud licet agnosco, nihil nobis in Evangelio præcipi quod non naturaliter habeat honestum; sed non ulterius vos obligari legibus Christi, quam ad ea que non naturæ populi obligant, sed consuetudinem, non vobis. Et qui aliter sentiant, utrumquam quam solent, ut probent, quæ Evangelio veritatem, ipse iure naturæ esse illicita, ut concubinationem, divorcium, matrimonium cum pluribus fecerunt. Sicut quidem hæc eis sunt, ut eis asserere honestum esse dicitur ipsa ratio; at non talia, ut abique lege divina natus in illis apparat.

III. Grotius haud præsentit, e suis Protestantibus, & Evangelicis reperientes fore qui polygamiam, nedum aliam, ut licitam, & triumphantem propugnant. At, ut narrat vel ipsi Christianus Thomasius in *Instit. iur. nat. cap. 91. §. 16.* prodit dialogus de polygamia iuxta dicto nomine *Saceris Paterburchii*; sub quo nomine credimus fuisse communiter latere *Isaacum Lyfium*, qui sub *Abrahami Pincuti*, & *Theophilii Alciati* nomine postea polygamiam, non solum licitam, sed & præceptam esse, defendere voluit. Addit Thomasius, „ Illo vero tempore per non paucas Germaniae loca disseminatum fuit a viro non obdurate laico (*Joanne Adamo Seberio*) & a *Pufendorfio* auctoritate *Paterburchii* in *republica* fuit. Et cum *Friederico Gessius* imperitandens *Garleibensis* fuit nomine *Christiani Vigili* disputationem *loper* polygamia immutata *Sincero Paterburchio* oppositam edidit, sola natura doce iuris decreta ita scripsit, ut diserte quidem Pufendorfianum cum auctorum esse non asserent, sed „ his tamen verbis uteretur que a quovis impartiali lectore fit intelligeretur, ac si *Pufendorfianum* argueret, quod sub isto *Paterburchii* bergis licitaret.

IV. Ergo turpissimum errorum addit la liberat de possit: que libertate ut fruatur

tur docti nostri heterodoxi transalpini, defensionem a vera Christi Ecclesia fecerunt. Sed referibamus que docet ipse Christianus Theophilus in cit. Hist. iur. nat. præf. l. c. n. 47. pag. 9. *Huius iuris necessitas, & usus exinde quogue apparere, postquam dissertatione publicata anno 1685, Lipsiæ habita de crimine bigamie, ostendit, ne quidem multiplici polygamia prohibitionem ex solo iure nature demonstrari posse, nimirum tantis quidem malis evadit, sed ob deficientiam rationum evidentium publicè contradicere non audentibus. Ut iura naturæ, nullas libidinis species ex iure naturæ sufficiens imponantur posse, quod ostendit cap. 11. Lib. III. Sic autem Liber tertius est illius Tomi inscripti *Fundamenta iur. nat. & gent. &c.* ubi plura congerit in libidinis favorem. Inter alia hæc legitur cap. 11. n. 27. pag. 253. *Concupiscentia tam antiqua, quam pudicitia, & pudicitia, id est castitas, & continentia, sunt, quæ ab eis qui concubinant utuntur, ad evadendum concubitus libidinum usurpantur. Saltem in eo differt a matrimonio, quod concubina, & liberi inde nati non sunt iuxta uxorem, & liberi enim sæpe ad diem vite, nisi quod libertas dixerint, & parentibus hic ubique manere sinit. Quod cum ad species fornicationis fuerit relatum, iterum debetur CLERO PONTIFICIO, quod, ut dicitur, omnia dicitur fornicationem, cui non sufficit benedictio sacerdotalis. Sic exceptis, religio scripturæ appellat matrimonium secundarium, vel simile quid.**

V. En patetiam arcani suspitionem cur Lutherani nostri in moderanda humana societate, repudiique hominum officio, abstrahere a doctrina revelata tanto studio adducunt, ut utatur, ut polygamiam, ut concubinatum, vel simile quid honorare facilius valeant. Clero Pontificio debetur quod concubinatū fornicationem flagitii accensetur? Ceterum per Lutheranos est matrimonium secundarium, vel simile quid? Scitimus, quid est? To simile quid? Felix profecto pluralis, & iucunda expressio. Et homines illi vocem exaltare aduersus Caluistiarum nostrorum laxas opiniones audent? In quo Caluista Pontificio tam mortuorum aberrationem ut illæ que ex Lutheranis Theologis scripte sunt? Quis Caluistiarum descendit concubinatum, ut matrimonium secundarium, vel simile quid?

VI. In huius dissertationis caute, ad illos quorum initio inveni, semidos quosdam Catholicos convertere orationem pauperum volo. Ex paucis que hactenus delibavi, colligere illi valent, quo loco habendi sint Ar-

diores illi quorum audere operibus solent, & non tantum ut magistros suscipere. Quam sint universi humani generis Sapientes, inde constat, quod a Lutheris, a Pufendorfio Horatibus, a Cumberlandis, a Pufendorfio Horatibus a superflitione religionem, a barbaris defecatas litteras, inlustratam iuris nature scientiam ovantes iactent. Apud novos illos Septemtrionis Aristarchos Græciæ, Latine Sapientes, primi Christianorum Doctores videntur, Theologi scholastici stupidi, & truci fidei, contemnunt, data opera negligunt. Solius nature iuris decreta se interpretari gloriantur. Inter hæc vero naturalia decreta eminet *Papatus Romanus*, quem singulis dissertationibus interferunt. Hoc tandem recipient illorum maledicta, impotentior, impotentior, & convicia tam rusticæ, quæ valerant poens, tunicarumque popellam dedecent. Suppletum in Ecclesia Romana rationis lumen calumniantur tanta impudentia, quæ eadem sperant, omnium. Et, quoniam tunc per ceteris clavam tundunt, ut oculos revocare illorum dilemma intrent. Barbeyracus, sive quicumque alius sit Aucter præfationis ad librum Doctoris Bæuffi inscriptum. *La Préface de ce grand prélat de l'Esprit, sans à Angleterre contre le protestantisme cognandi Doctoris Collins hæc de storico illo gallico scribit pag. 31. que latine sic verto. Alitotum fatentur (Romani) necessum esse. Aut penitentur homines iure examinandi que credunt, aut scias. Si aut, Ecclesia, que homines hoc iure precat, falsa, iniusta, tyrannica sit oportet. Si peccant homines credenda discutunt, Ecclesia Romana ad peccandum non sollicita, dum ferti exant ad se trahere stoder. Ecclesia hæc simile homini carnis, obstruere carceri est: extra quem nihil operis est, ut eundem ingrediatur, sed intus extant clausos tenere oculos debet, ne egrediantur voluntas ascendatur. His cavillationibus nugentibus excantant imperitum vulgus, & his calumniis impudentissimis fucum faciunt letitias etiam nostris. Iure potuerunt homines examinandi credenda, quibus rationabili obsequio subiciuntur hominum mentes. Quisque in Ecclesia Romana pro modulo suo divinas examinat, & interpretari Scripturas valet. Catholicorum volumina in hæc articulos heterodoxorum mendacia prolapsant. Ecclesia Romana iudex pro tribunali sedet, ut glificent lites, & contrarias interpretationes, post severissima peracta examina, post discussiones, oppugnationes, omneque huma-*

ne mentis conatus, studia, & industriam, componat, definitaque. Suppressum ne rationis lumen in regno Anglico, Gallico, Germanico, quod supremi iudices sedent, qui lites super varia legum regni interpretatione in dies inlingentes, componant, definitaque, post audita utriusque partis rationum momenta? Quid? Extrinsecus dumtaxat acquirere illi allringuntur, fecus intrinsecus? Quid heins? Argumentationis confinia iam transiit. Dispositio nostra est, num suppressum sit rationis lumen in illa Ecclesia, quæ a nihil credendum proponitur nisi post severum maturamque examen? Quod postea, peracto examine, partes captivare intellectum debeant iudici definitioni, non inserti iuribus naturalis suppressionem. Quin contra reclus naturæ ordo præcipit ut iudicium inferioris, superioris iudicio subiciatur. Provo Barbeyracus, Pufendorfius, Bæuffus, omneque heterodoxos transalpinos, ut respondeant hæc interrogationi. Si Christus Dominus nunc, ut olim, sederet, non Hierusalem, sed Romæ, si congregato Concilio omnium lectarum, & cuiusque sectæ rationibus, disputationibus, qua voces, qua scriptis auditis, definirent tandem, hæc per alia legem veram profiteri religionem, verumque iuxta Scripturæ assequi lentum, suppressum ne tum esset rationis lumen? Quid multitas? Quid iudex? Deus tum, inquis, iudex esset, qui nec fallere, nec falli valet. Bene habet. Sed hoc tantum insert, quod ut divinx definitioni submittendo iudicium non errares. Quæstio est, num hæc tui iudicii subiectio divinx definitioni recte rationis utum supprimat, impediatur? Si aut, ergo Protestantis subiectio proprium iudicium divinx revelationi, medio spiritu privato representant, rationis lumen extinguunt. Si negas, ergo subiectio iudicii tui, superioris definitioni non supprimit rationis lumen. Quid ad hæc? An cavillari audebis, rationis lumen non supprimit, quando divino iudici mens nostra subicitur, & contrario vero reßtam rationem delitui, si hæc hominis definitioni parere debeat, eidemque falces submittere? Extincta ergo rationis fax in electo populo Iudæorum, quando Iuribus Sacerdotibus, quando Aaroni, Moyfi, Salomoni, Davidi, Isaac, Jeremias, ceterique Prophetis mentis obsequium præstitum ab illo fuit? Finge, disputandi gratia, Deum constituisse tuum Vicarium in terris, qui, post audias dissentium partium rationes, quod in hæc, quid in illa controversia iustum, quid verum, quid fide credendum, quid sciendum sit, definit.

Cove. Theol. Tom. VI.

An negabis, & fieri a Deo posse? An non factum in electo populo Iudæico? An non factum in Ecclesia christiana, dicam ego loco suo? Positione autem admittit illis iudicis, Dei vices in mundo christiano gerentis, inferri ne iure potest, etudem in controversiis componendis definitiones extinguiere in litigantibus rationis lumen? Patet ne ad effugium rima aliqua?

VII. Profigato ex hac parte vanissimo five Barbeyraci, sive Bentley sophismate, ex altera parte iugulum Lutheroranum, Calvinitarumque petimus, omni ad effugium oculata ianna. Aut admittendus respia in vera Christi Ecclesia est iudex supremus, falli necius in definitiendi religionis articulis, aut in christiana societate tot sunt religiones, quotiunc capita. Doctissimi Catholicorum viri luculentissimis demonstrationibus hæc evicerant veritatem. Quæ actum agerent, si in ea librandi otio abateret; postquam quod obliterat, & provocat hoc de argumento verba facio. Quid quod vel ipse impius *Autorius Collins* in suo sermone de *Libertate cogendi* evincit, aut *Tolerantissimum* omnium lectarum, & ipsum denique *Abbeium vi* examinatum Lutherani & Calviniani admittendum, aut Catholicæ Romanæ Ecclesiæ irreformabile iudicium suscipiendum esse? Et, nequis suspicetur ne hæc ex ingenio allere, referam que scribit Barbeyracus in præf. cit. ad *obseruationes*. Bentley pag. 31. *Itaque mirandum haud est (Catholicos Romanos) Belgii blandituri sibi deventis D. Collins. Vro protestante egebus (Catholicis Romani) qui ad ultimos abusus gradus cogitandi libertatem irgeret... Hæc vixus consideranda D. Bentley Juxta clare indicat variis locis (D. Collins) adlaborasse pro communiõne Romana contra Protestantes: ne quid fiat abque consilio. Quædam quogue addit, que suspicandi occasionem præbent, maxime D. Collins Juxta Catholicos Romanos, que sibi sua communiõne principia trahuntur.*

VIII. Hæc retribenda erant, ut oris litterariis intelligat, quam amant sint Protestantes nostri. Antonio Collins Catholicis opus erat, ut vincerent Ecclesiæ Lutheranas, & Calvinianas turbas esse accephalas, fanaticas, furentes, cæcas, abque dnce, abque capite, abque iudice, abque ordine? Turbas confusione, perturbatione, caligine, & tenebris undique circumfusas? turbas in quibus quique id credit quod proprium insinuat ex Scripturis divinis credendum iudicis? Turbas, in quibus Manichæi, Cerinthiani, Origenis, Feagiani, Ariani,

D 3 Icono.

Iconoclastæ, Abigeniæ, Sociniani, Anabaptistæ, & quotquot hæreticorum sectæ facinoræ, erantque, tolerandæ sunt? Impio Antonio *Collini* opus erat Catholicis, ut hoc evincerent, si vel ardiores, quin vel ipsam catholicæ religionis vires hæc splendidissimas veritates continenter in ore habent? Dicant potius adversarii nostri, Catholicorum causam adeo esse evidentem, adeo exploratam, ut vel ipsi impio Athæismæ advocant; contra, Protestantium errores adeo crassos esse, adeo turbulentes, perniciosos, ut vel ipsi impio, in quorum numero sunt *Hobbesius*, & *Collini*, illos derideant, improbentque. Latius hæc trahere institui mei ratio non sinit. Sepe e via digrediar, Pufendorfii, Barbeyraci, Thomasi, Heineccii, Bûdæi, quos reledo, intempulivis, nedam latissimis impolitis adversus Catholicos ubique intratis, & sparsis provocatus, & confutes.

IX. Pæncæ, que in hæc prolegomena dissertatione obiter delibata, tammodò confirmant, que supra dicta sunt, videlicet in universo terrarum orbe sectam handquam reperiri hæreticorum, pervicaciorum, & (sicut verbi) solidiorum Lutheranæ & Calvinianæ. Quod sit dictum ubique præiudicium doctrinæ & eruditionis qua in aliis a religione scientiis harum sectarum plurimi præstant. Teneas sit oportet, & statua, qui tum ex Lutheranis, tum ex Calvinianis plurimos viros doctissimos eruditissimosque non suscipiet. At in religionis ad verum Catholicos controversiis nec unum me legisse sèso quem ipso communi sensu extantem, cæcum, omnia prece impollutas, & calumnias, atque ex insidulis ægentem non invenissim: quod nemo cordatus negare poterit.

X. Colligunt hæc Italiae nostræ fæderæ notantill, quantum a via hæcenus aberrantur secta, dum in addidenda iurinatualis scientia, ommissis limpidissimis fontibus, lumentissimas Protestantium lacunas adierunt. Plus ex una hæc de re S. Thomæ quæstionis doctrinæ, quam ex integris Pufendorfii, Heineccii operibus indepti fuissent. Ex alia parte præiudiciis, & erroribus illorum mentes inquinare non essent, neque in religionis fervore adeo tepescerent. Sensim sensu illorum liberorum læctio quodam erga religionem tempore animis affecti, contentibilem auctoritatem supremam reddidit, &

infirmas humane mentis vires plus iusto exaltat. Dicteria illa, scommata, vellitaciones, deliriones Papatus, Papillarum &c. que in illorum libris passim occurrunt, vestigia in ledorum mentibus imprimunt, quos animos a recta deducit via; & heinc paulatim languescit fides, caritas extinguatur, & tandem aliquando impietas succedit. Argue illud omnium malorum maximum est, quod scituli nostri, catholicæ doctrinæ armis defendunt, & antequam veræ doctrinæ lamine mens illustrata sit, hæreticorum libros revolvunt, fatyras, paramias, cenuras, scommata mamuriter adducunt, & errores ignoranter epotant. Ipse audivi plurimos, cum de senore in Italia nostra bellum arderet litterarium, inclamantes, divinas Scripturas ad rectæ rationis tribunal exigendas esse, errasse Patres, desipuisse Scholasticos; signatum esse super nostrarum antistarum mentes rationis lumen, istud continendum; nihil iussisse Christum quod non sit lege naturaliter præceptum. Heinc colligant, moderatam illarum hand esse prohibitam, que gravissima præiudicia, & iniquas præceptiones e tranalpinoctum hæreticorum lectione didicerant. Pudere autem illos deberet ab hostibus sanande infirmitatis pharmaca, & a catholicæ religionis delirionibus inveniendæ veritatis lumen emendicare. Nonquam ergo hæreticorum libri legendi. Legantur, facultate habita, non repugno. Sed prius christianæ doctrinæ fundamenta altius præiciantur, prius catholici Doctores consulantur; & postea hæretici legantur, tanquam hostes, qui insidiam vultus facum lesionibus facere insudent. Verum, nisi illi resiliendi occasio adlit, si illos penitus negligat, in religionis controversiis, latius sibi erit. Quoniam vix aut controversiam philosophicam, aut punctum eruditionis tractare intendissim hi hostes consulescunt, quin religionis causam, & papatum eidem immiscant, & impolloras calumnialque fide mala excogitatas interlerant, ac Catholicorum privatorum abusus, vicia, & corrupelas in ipsam Romanam Ecclesiam regant. Porro imperiti lectores, hand suspicantes tantam in filiis ancillarum fraudem, calumnias pro veritatibus deglutunt, illorumque factis, & artificio non raro captantur. Tuta ergo res erit nullum cum illis habere commercium.

LIBER PRIMUS

DE IURE NATURÆ, ET GENTIUM, DEQUE POSITIVO, DIVINO, ET HUMANO.

DISSERTATIO PRIMA.

DE HOMINIS OFFICIIS, SEU DE ACTIONIBUS HUMANIS.

CAPUT I.

De Deo, & homine, quatenus sunt iuris naturalis principia. S. Thomæ doctrina, que exacta hominis idea referitur, & fundamenta moralitatis præiudicant. Forum que de origine cultum moralium scribit Samuel Pufendorfius, examinet.

I. PRæiens universi conditor Deus, quem admodum omnia ex nihilo creavit omnipotentia summa, ita sapientia infinita rei omnes tum invicem, tum ad scriptum mirabili ordine disposuit, atque ordinavit. Res omnes ratione delicturas, cæca parte componentes hoc universum, concinna harmonia aptavit, eisdem hominis servituti commoquoque subiecit, hominem sibi artificio vinculo devinxit, atque omnia tandem in lux potentia, & providentia manifestationem dixerit. Ordo ille regius est, & mensura actuum humanorum, seu moralium. Actus quippe isti sunt moralitatis, seu bonitatis, & malitiae, subiectum, cui insunt modi isti morales. In hæc porro ordinis ius nature, ad quod cæo ad amissum, hominum officia revocantur, & a quo diriguntur, istum est. Hinc apparet, Deum ut primum, hominem ut secundum, principia esse nature iuris. Ordo enim qui elucet in rebus omnibus, a Deo est, sicut rei ipse quibus inest. Actus vero humani ab hoc ordine dirigendi, & recta ratio ipsa dirigens ab homine proficiuntur. Homo ratione præ ceteris illius universi creaturis ornatus, tria respicit; Deum quem colit; seipsum regendum, moderandumque; ceteras creaturas racionales, quibuscum societatem conatipit. En ut verum regnum iure nature dirigendum, & in Dei, a quo omnia proficiuntur, gloriam ordinandum.

II. Hæc omnia explicat Angelicus doctor peripicuitate summa. Clamabant Pufendorfiani, Thomasi, Heinecciani, Wolfiani nos, ratione domi relicta, auctoritate armatos in campum progredi. Sed saluntur eruditi homines. Nos AQUINATIS nostri doctrinam non ideo in medium afferimus, ut eidem faces illi submittant; sed ut illorum subpidandum instantiam, qua sibi iuris nature scientiam vendicant, retundamus; ut dicant, & velint nolint, fateantur, hæc provincia unum S. Thomam felicis exornasse, ac uberius, non dicam Lutheranis, & Calvinianis, qui eam erroribus crassissimis repleverit, sed ceteris omnibus qui aut præcellere, aut secuti ipsam sunt, illustre. Hæc autem, tantquam fundamenta iuris nature, & moralitatis, præmittit S. Thomas Aquinas in 1. 2. l. 1. *Eth. lect. 1.*

III. Sapienter est ordinare: cuius ratio est, quia sapientia est postissima perfectiorum rationis, & cuius proprium est cognoscere ordinem. Nam, si vires sensitivæ cognoscunt res aliquas absolute, ordinem tamen unius rei ad aliam cognoscere, est solius intellectus, aut rationis. Invenitur autem duplex ordo in rebus. Unus quidem partium ætionum totius, seu alicuius multitudine ad invicem, sicut partes domus ad invicem ordinantur. Alius est ordo rerum in finem: & hic ordo est principiorum quam primus. Nam, ut Philosophus dicit in undecimo Metaph. ordo partium dicitur ad invicem est prior ordinem totius exercitatus ad rationem comparatur. Est enim quidam ordo quem ratio non facit, sed solum considerat, sicut est ordo rerum naturalium. Alius autem est ordo quem ratio considerando facit in proprio actu; puta, cum or-

Iconoclastæ, Abigeniæ, Sociniani, Anabaptistæ, & quotquot hæreticorum sectæ facrite, erantque, tolerande sunt? Impio Antonio *Collini* opus erat Catholicis, ut hoc evincerent, si vel maiores, quæ vel ipsam catholicæ religionis valores hæ splendidissimas veritates continenter in ore habent? Dicant potius adversarij nostri, Catholicorum causam adeo esse evidentem, adeo exploratam, ut vel ipsi impio Athæismæ agnoscant; contra, Protestantum errores adeo crassos esse, adeo turbulentes, perniciosos, ut vel ipsi impio, in quorum numero sunt *Hellesius*, & *Collini*, illos derideant, improbestque. Latius hæc trahere institui mei ratio non sinit. Sepe e via digrediar, Pufendorfii, Barbeyraci, Thomasi, Heineccii, Bûdii, quorū refullo, intempulivo, nedam latissis, impollicitis adversus Catholicos ubique intratis, & sparsis provocatus, & confusus.

IX. Pænæ, quæ in hæc prolegomena dissertatione obiter delibatis, tammodò confirmant, quæ supra dicta sunt, videlicet in universo terrarum orbe sectam hanquam remperit hæreticorum, pervicaciorum, & (sicut verbi verbo) solidiorum Lutheranæ & Calvinianæ. Quod sit dictum ubique præiudicium doctrinæ & eruditionis quæ in aliis a religione scientiis harum sectarum plurimè præstant. Tæpocum sit oportet, & ista, qui tum ex Lutheranis, tum ex Calvinianis plurimos viros doctissimos eruditissimosque non suscipere. At in religionis ad verum Catholicos controversiis nec unum me legissis leio quem iplo communi sensu exitum, cæcum, omnia peré impoluras, & calumnias, atque ex illidulis arguentem non inveniamus: quod nemo cordatus negare potest.

X. Colligunt heic Italiae nostræ fæderæ notandilli, quantum à via hæcensus aberrantur refula, dum in addidenda iuraturalis scientia, omissis lippidissimis fontibus, ludentissimas Protestantium læcnas adierunt. Plus ex una hæc de re S. Thomæ questione doctrinæ, quam ex integris Pufendorfii, Heineccii operibus indepti fuissent. Ex alia parte præiudiciis, & erroribus illorum mentes inquinare non essent, neque in religione fervore adeo tepelcerent. Sensim fensu illorum liberorum lectio quodam enæa religionem tepore animos afficit, contemptibilem auctoritatem supremam reddi, &

infirmas humane mentis vires plus iusto exaltat. Dicteria illa, scominata, vellitaciones, deliriones Papatus, Papularum &c. quæ in illorum libris pallide occurrunt, vestigia in ledorum mentibus imprimunt, quos animos a refula deducit via; & heinc paulatim languelcit fides, caritas extinguatur, & tandem aliquando impietas succedit. Arque illud omnium malorum maximum est, quod scituli nostri, catholicæ doctrinæ amnis dendiati, & antequam vere doctrine lumine mens illustrata sit, hæreticorum libros revolunt, fatyras, paramias, cenluras, scominata mamuriter addilcunt, & errores ignoranter epotant. Ipse audivi plurimos, cum de fenore in Italia nostra bellum arderet litterarium, inclamantes, divinas Scripturas ad refula rationis tribunal exigendas esse, errasse Patres, desulpeite Scholasticos; ligaturum esse super nostrarum antistarum mentes rationis lumen, istud contolendum; nihil iudisse Chritulum quod non sit lege naturalis preceptum. Heinc colligant, moderatam ultram hand esse prohibitam, quæ gravissima præiudicia, & iniquas præceptions e tranalpinorum hæreticorum lecture didicerant. Pudere autem illos deberet ab hostibus sanandæ infirmitatis pharmacæ, & a catholicæ religionis delirionibus invenienda veritatis lumen emendicare. Nonquam ergo hæreticorum libri legendi. Legantur, facultate habita, non repugno. Sed prius chritiane doctrinæ fundamenta alius præiciantur, prius catholici Doctores consulantur; & postea hæretici legantur, tanquam hostes, qui insidii vafros facum lesionibus facere ludent. Verum, nihil illi referendū occasio adlit, si illos penitus negleximus, in religionis controversiis, latius sibi erit. Quonian vix aut controversiam philosophicam, aut punctum eruditionis tractare intensissimi hi hostes consulescunt, quin religionis casulam, & papatum eidem immiscant, & impoluras calumnialque fide mala ex cogitatis interlerant, ac Catholicorum privatorum abusus, vicia, & corrupelas in ipsam Romanam Ecclesiam regant. Porro impetu lectores, hand suspicantes tantam in filiis ancillarum fraudem, calumnias pro veritatibus deglantur, illorumque factis, & artificio non raro capiuntur. Tuta ergo res erit nullum cum illis habere commercium.

LIBER PRIMUS

DE IURE NATURÆ, ET GENTIUM, DEQUE POSITIVO,
DIVINO, ET HUMANO.

DISSERTATIO PRIMA.

DE HOMINIS OFFICIIS, SEU DE ACTIONIBUS
HUMANIS.

CAPUT I.

De Deo, & homine, quatenus sunt iuris naturalis principia. S. Thomæ doctrinæ, quæ exacta hominis idea refertur, & fundamentalis moralitatis præiudicium. Forum quæ de origine cultuum moralium scribit Samuel Pufendorfius, examinetur.

I. PRæcipiens universi conditor Deus, quem admodum omnia ex nihilo creavit omnipotentia summa, ita sapientia infinita rei omnes tum invicem, tum ad scripturabilium ordine disposuit, atque ordinavit. Res omnes ratione delicitas, cæca parte componentes hoc universum, concinna harmonia aptavit, eidem homini servituri commoquoque subiecti, hominem sibi artificio vinculo devinxit, atque omnia tandem in lux potentia, & providentia manifestationem dixerit. Ordo ille requis est, & mensura actuum humanorum, seu moralium. Actus quippe isti sunt moralitati, seu bonitati, & malitie, subiectum, cui insunt modi isti morales. In hæc porro ordinis ius nature, ad quod cæco ad amissum, hominum officia referantur, & a quo diriguntur, istum est. Hinc apparet, Deum ut primum, hominem ut secundum, principia esse nature iuris. Ordo enim qui elucet in rebus omnibus, a Deo est, sicut rei ipse quibus inest. Actus vero humani ad hoc ordine dirigendi, & refula ratio ipsa dirigens ab homine proficiscuntur. Homo ratione præ ceteris illius universi creaturis ornatus, ita respicit, Deum quem colit; scriptum regendum, moderandumque; ceteras creaturas rationales, quibuscum locutionem conipent. En ut verum regnum iure nature dirigendum, & in Deo, a quo omnia proficiscuntur, gloriam ordinandam.

II. Hæc omnia explicat Angelicus doctor perspicacitate summa. Clamabant Pufendorfianus, Thomasiæ, Heimecciani, Wolfianus, ratione domi refula, autoritate armatos in campum progredi. Sed saluntur eruditi homines. Nos AQUINATIS nostri doctrinam non ideo in medium afferimus, ut eidem fauces illi submittrant; sed ut illorum pubidumam instanciam, qua sibi iuris nature scientiam vendicant, retundamus; ut dicant, & velint nolint, fateantur, hæc provinçiam unam S. Thomæ felicis exornasse, ac uberos, non dicam Lutheranis, & Calvinianis, qui eam erroribus crassissimis repelerent, sed ceteris omnibus qui aut præcellere, aut locuti ipsam sunt, illustresse. Hæc autem, tanquam fundamenta iuris nature, & moralitatis, præmittit S. Thomas Aquinas in *1. 1. s. Eræ. lect. 1.*

III. Sapientis est ordinare: cuius ratio est, quia sapientia est postissima perfectior rationis & cuius proprium est cognoscere ordinem. Nam, si vires sensitive cognoscunt res aliquas absolute, ordinem tamen prius rei ad aliam cognoscere, est solum intellectus, aut ratio. Invenitur autem duplex ordo in rebus. Unus quidem partium æqueonibus, seu aliequis inultitudinis ad invicem, sicut partes domus ad invicem ordinantur. Alius est ordo rerum in finem; & hic ordo est præcipuor quam primus. Nam, ut Philosophus dicit in undecimo *Metaph.* ordo partium exercitatus ad invicem est prior ordinem totius exercitatus ad rationem comparatur. Est enim quidem ordo quem ratio non facit, sed solum considerat, sicut est ordo rerum naturalium. Alius autem est ordo quem ratio considerando facit in proprio actu; puta, cum or-

dinat conceptus suos ad invicem, & signa
conceptum, quæ sunt voces significativæ.
Tertius autem est ordo quem ratio confiderando facit in operationibus voluntatis.
Quartus autem est ordo quem ratio confiderando facit in exterioribus rebus, quantum ipsa est causa, sicut in æra, & domino. Et quia confideratio rationis per habitum peritior, secundum hos diverfos ordines, quos proprie ratio confiderat, sunt diverse scientiæ. Nam ad Philosophiam naturalem pertinet confiderare ordinem rerum quem ratio humana confiderat, sed non facit; in quod naturali Philosophia comprehendamus & Metaphysicam. Ordo autem quem ratio confiderando facit in proprio actu, pertinet ad rationalem Philosophiam, cuius est confiderare ordinem partium orationis ad invicem, & ordinem principiorum ad invicem, & ad conclusiones. Ordo autem actionum voluntariarum pertinet ad confiderationem moralis Philosophiæ. Ordo autem quem ratio confiderando facit in rebus exterioribus constituitur per rationem humanam, pertinet ad artes mechanicas. Sic moralis Philosophiæ, circa quam versatur prædens intentio, proprium est confiderare operationes humanas, secundum quod sunt ordinate ad invicem, & ad finem.

IV. Principiis universim conditoris in homine, suam dispositionem sicut Angelicus Doctor, eumque considerat, prout est & iuris naturæ, & moralitatis veluti fundus. His quippe verbis, omni lubato medio, suam persequitur orationem. Dico autem operationes humanas, quæ procedunt a voluntate hominis secundum ordinem rationis. Nam, si quæ operationes in homine inveniantur quæ non subsistent voluntati, & rationi, non dicuntur proprie humane, sed naturales, sicut patet de operationibus animæ vegetativæ, quæ nullo modo cadunt sub consideratione moralis Philosophiæ. Sic igitur subiectum moralis Philosophiæ est operatio humana ordinata in finem, vel etiam homo, prout est voluntarie agens propter finem. Scendum est autem, quod, quia homo naturaliter est animal socius, utpote qui indiget ad suam vitam multos, quæ sibi ipse solus præparare non potest, consequens est quod homo naturaliter sit pars aliquis multitudinis, per quam præstetur sibi auxilium ad bene vivendum, quo quidem auxilio indiget ad duo. Primum quidem ad ea quæ sunt vitæ necessaria, sine quibus vita transigi

non potest: & ad hoc auxiliatur homini domestica multitudo, cuius est pars. Nam quilibet homo a parentibus habet generationem, & nutrimentum, & discipulum. Ex similibus singulis, qui sunt partes domesticæ familiæ, se invicem iuvant ad necessariam vitam. Alio modo iuvatur homo a multitudine, cuius est pars, ad vitam sufficientiam perfectam, scilicet ut homo non solum vivat, sed & bene vivat, habens omnia quæ sibi sufficientia ad vitam. Et sic homini auxiliatur multitudo civilis, cuius ipse est pars, non solum quantum ad corporalia, prout scilicet in civitate sunt multa struenda, ad quæ una domus sufficere non potest, sed etiam quantum ad moralia, in quantum scilicet per publicam potestatem, quos paterna monito corrigere non valet. Scendum igitur autem, quod hoc totum quod est civilis multitudo, vel domestica familiæ, habet solum unitatem ordinem, secundum quam non est simpliciter unum; & ideo pars eius totus potest habere operationem, quæ non est operatio totius; sicut miles in exercitu habet operationem, quæ non est totius exercitus. Habet nihilominus & ipsum totum aliquam operationem quæ non est propria alicuius partium, sed totius; puta conflictus totius exercitus, & tractus navis est operatio multitudinis trahentis navem. Est autem aliquid totum quod habet unitates non solum ordine, sed compositione, aut colligatione, vel etiam continuatione; secundum quam unitatem est aliquid unum simpliciter. Est ideo totus est operatio partis quæ non fit in totis, in continuis enim idem est motus totius & partis: & similiter in compositis, & colligatis operatio partis principaliter est totius. Et ideo oportet quod ad eandem scientiam pertineat talis confideratio, & totius, & partis eius. Non autem ad eandem scientiam pertinet confiderare totum quod habet solum ordinem unitatem, & partes ipsius. Et inde est quod moralis Philosophia in tres partes dividitur; quarum primam confiderat operationes unius hominis ad finem, quæ vocatur Monastica. Secunda autem confiderat operationes multitudinis domesticæ, quæ vocatur Œconomica; tertia autem confiderat operationes multitudinis civilis, quæ vocatur Politica &c.

V. Næc pauca ex plurimis quæ ibi persequitur Doctor sanctus, rescribere volui. Ut autem ipsam novarum caliginem fortius dissipem, mea refert nonnulla alia ex eo-
S. Tho-

S. Thoma transferre, quibus hi tres hominum ordines, seu respectus explicantur, & pax motu, bello lubato, inculcatur. Hæc prope ANGELICUS in cap. xv. Ioan. lect. 7. scribit. Scendum est, quod pax nihil aliud est quam tranquillitas ordinis; tunc enim aliquid dicitur pacem habere, quando eorum ordo in perturbaturus manet. In homine autem ordo triplex est ordo, scilicet hominis ad seipsum, hominis ad Deum, & hominis ad proximum; & sic triplex pax in homine. Quædam introfeca, secundum quam pacificatur sibi ipse absque perturbatione viciniorum. Psal. cxviii. Pax intra diligentibus. Sc. Alia est per quam homo pacificatur Deo, totaliter eius ordinationi subiectus. Rom. v. Iustificati igitur ex fide pacem habemus ad Deum. Tertia est pax ad proximum. Heb. xii. Pacem sequimini cum omnibus Sanctis, & sanctum. Sed notandum, quod in nobis tria ordinari debent, scilicet intellectus, voluntas, & appetitus, scilicet intellectus, ut videlicet voluntas dirigatur secundum mentem, vel rationem; appetitus vero sensitivus secundum intellectum, & voluntatem. Et ideo Augustinus in Lib. de verb. Dom. pacem Sanctorum definiens dicit: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, amoris vinculum, consortium caritatis: ut letentur mentis referatur ad rationem, quæ debet esse libera, non ligata, nec absorpta aliqua inordinata affectione; tranquillitas animi referatur ad sensitivum, quæ debet a molestatione passionum quietescere; simplicitas cordis referatur ad voluntatem, quæ debet in Deum obiectum suum totaliter referri; amoris vinculum referatur ad proximum; consortium caritatis ad Deum. Hanc autem pacem hi Sancti habent, & habebant in futuro: sed hic quidem imperfecte, quia nec ad nos, nec ad Deum, nec ad proximum pacem sine perturbatione aliqua possimus habere; sed in futuro habebimus eam perfecte, quando sine hoste regnabimus, ubi nunquam poterimus dissentire. Et utramque hic Dominus nobis promittit. Primum, cum dicit: Pacem relinquo vobis, in hoc scilicet seculo, ut hostem vincatis, & ut invicem diligatis; quod est quali testamento servandum nobis statutum a Christo. Eccl. xiv. Statuit illi testamentum patris, & Principem fecit eum. Sicut Augustinus dicit, non possunt ad hereditatem Domini pervenire qui testamentum eius non fuerit observare: nec potest concordiam habere cum Christo qui discors voluerit esse

cum Christiano. Secundum vero, cum dicit: Pacem meam do vobis, scilicet in futuro. Ita, ut Declinabo super eum (scilicet Hierusalem celestem) quasi flumen patris.

VI. Et tibi hominis, quatenus & principium est naturæ iuris, & subiectum ad ipsam dirigendum, delineatam (imaginem, accitis & ad ipsa morali Philosophia, & ab ipsa divina Theologia coloribus. Erumpant Lutherani, Calviniani omnes iuris naturæ interpretes, suamque virgam censoriam extendant in hæc quæ EX AQUINATE recitavi. Est ne hic quidquam censura dignum? Immo quod hic quod forum non retundat audeamus? Paucis verbis plurima docet Doctor sanctus, sed tanta perspicuitate, nitore, & facilitate, ut in admirationem lectorem rapiat. Quid, quando ex illius secunda parte Sanctorum omnes humanas facultates, intellectum, voluntatem, ceterosque appetitus, & quæ inde proficiuntur virtus, & virtutes explicat? Et Lutherani, Calviniani que Scripsere iuris naturæ illustrationem suam, iactatione pluraquam thronica, asserere audent?

VII. Et, ne gratis hæc dixisse videar, expendam quæ de origine entium moralium tuo sermone exponit Samuel Pufendorfus Lib. I. cap. 1. de I. N. & G. Et quæ de rebus ipsis absolute acceptis scribit Ricardus Cumberlandus cap. 1. tract. de legis. Quæ ibi verborum straggines, qui rerum agelles, quæ confusio, quæ rerum indigesta moles? Pufendorfus caput 1. laudatum in 23. §§. tribuit. De origine entium moralium, eorumque diversitate intrinsecum caput est; & de hac origine vix tibi sermo est. Signalem moralium entium fontes sunt intellectus, & voluntas humana, vel voluntarium, & liberum. Igitur ista duo distincte explicanda erant, cum proxime entium moralium origines sint. Et res ipsa Theologi catholici, qui via, & ratione incedunt, primum de voluntario, post de liberate, & tandem de moralitate agunt. Quærori nos veluti entium genera, seu quatuor modos in ente consideramus: primum physicum, alterum voluntarium, tertium liberum, quartum morale. In paucis rem totam expressim. Quod autem hæc entis affectiones appellas, aut modos, aut accidentia, quælibet metaphysica est nullius momenti. Pufendorfus §. 4. ova ponit infra extensam sui præstitum erroris; nempe, moralitatem hanc esse adhibitis intrinsecam, sed tunc ex arbitrio entium intelligentium suam nancisci existantiam: quem errorem mox profligabo. Hæc moralia entium tribuit ille in classes quatuor, quas appellat *Actum, passio-*
nam

nam moralem, qualitatem, & quantitatem. Statum vocat eam morale possessivum ob analogiam, quam habet cum spatio. §. 6. Nonnulli fatent, cum quid simile in Scholasticis offendunt, commotum somniam, contulias esse vocum barbarie aures clamant; delibantur vero, cum eiusmodi elegantia formulas legant in eruditissimo Pufendorio. Plures ibidem congerit de loco, de spatio, de tempore tanta consensione, & verborum involucre, ut vix legi queant. Integros inlanit §§. ut exponat statum hominis alterum esse absolutum, alterum erga alios homines: alium esse statum pacis, alium belli. Advenit, pacem aliam esse communem respectu omnium hominum, aliam esse peculiariter expresse fecerit istam, aliam internam inter membra eisdem Republica, aliam externam erga alios extra Rempublicam. Bellum aliquod esse remanere inter omnes homines; aliquid pertinet, quod certi homines gerunt. & est vel internum, sive civile, vel externum. Iterum §. 9. statum partitionem relinquit, ad monetque, aliquos statum adstantem intensivum, vel remissionem existimationis habere. Pollens gener status §. 10. dividit in iuratum, & semivatum, in maternitatem, & avoventritatem.

VIII. Post explicationem entium moralium, quæ ad spatium analogum pertinent, §. 22. exponit illa entia moralia quæ per analogiam ad substantias concipiuntur, iunctque persone mores simpliciter, vel complexè, ut publicæ, vel privatæ. Personæ publicæ vel summo politice, vel existant. Privatæ personæ distinguitur 1. ex negotio, quod sit, aut actio, circa quod quis est occupatus. 2. ex conditione, qua quis utitur in civitate, in qua alius civis, alius inquilinus, alius peregrinus. 3. ex familia, in qua sit mariti, patris, heri, hæc uxoris, ille filii, vel servii personam sustinet. 4. ex ipse, unde homines nobiles, & plebani appellantur. §. 13. personas morales complexas dividit in publicas, & privatas, sacras & politicas. Sacras rursus paritur in generales, ut Ecclesia catholica est, & speciales, ut Concilia, Consilia, Synodi, Presbyteria. Simili partitione distribuit personas politicas. §. 14. gradus recenset, quos eadem persona sustinere valet, nempe domi patrifamilias, in cura senatoris, in foro advocati, in aula consularii, §. 15. admonet, personarum moralium umbras reperiri, & simulacra: unde factum est ut persone vocabulum scena fidei peculiariter vendicit. Fictæ persone notationem in eo sitam asserit, ut ulterius ferat

personæ gæstus, habitusque referat. De more perperam intrudit Petrum Alexandrinum Episcopum, probantem baptismum ab Athanasio puero inter ludendum collatum; & rursus quod Sanctorum Albo acceptentur servorum Dei animæ. §. 16. a personis ad res transit, quas in primæva communiōe homo suis suisque applicabat; at, partitione illarum facta, quæque de re sua, excluso quocunque alio, disponit. Res autem solam demerentem, extralegam subeunt, quatenus iuris obsequium constitunt. Hactenus, inquit §. 17. de modis moralibus quæ concipiuntur ad analogiam substantiarum; nunc autem disputandum de is est quæ formaliter sunt modi; quos modos distribuit in affectivos, & estimativos. Secundum illos personæ certa ratione affectu intelliguntur; secundum hos personæ, & res estimari apte sunt. Illi vocabulo qualitatis, hi quantitatis, latissime applicati, veniunt. Has qualitates dividit in formales, & operativas: illæ non ordinantur ad actum, sed subiecti tantum convenient. Operativas qualitates dividit in primarias, & secundarias. Illa concipiunt, prout res apta est ad actum; & est vel interna, vel externa; quam etiam dicere possis passibilem qualitatem moralem. Secunda est quæ oritur a prima. §. 18. inter attributa moralia recenset titulos, puta sensitivum, Emotivissimum, Illustissimum, &c. Plura de his titulis congerit, quæ prætereo. §. 19. qualitates operativas morales in activas, & passivas dividit. Illarum species sunt potestas, ius, & obligatio. Potestas est qua quis legitime quidquam moraliter agere valet: quæque duplex est, perfecta, & imperfecta. Rursus respectu subiecti potestas illa dividitur in personalem, & communicabilem. Illa subsistit in persona, qualis est mariti in uxorem; hæc alteri communicari pro arbitrio potest. Iuris vocabulum, inquit §. 20. valde ambiguum est. Ius sinit inter qualitates activas, & passivas collocat, sed utriusque censet. Obligationem exponit §. 21. per quam quis prestare, aut admittere, vel pati quid necessitate morali tenetur. Dantur enim, inquit, qualitates passivæ, quæ certo modo iudicium hominum affectu intelliguntur. §. 22. de quantitativis moralibus sermonem instituit. Quantitas in rebus dicitur præterea, in personis estimatis. Tandem §. 23. concludit, quod entia moralia, sicut impositioni suam debent originem, ita ab eadem suam aut stabilitatem, aut mutationem suscipiunt.

IX. Pausis perstringere specimen eorum volui quæ tribus supra viginti paragraphis Samuel Pufendorius suo calamo in capite veniunt.

CAPUT II.

Ricardus Cumberlandus ad benevolentiam singularum hominum erga alios homines, ad propositionem propagandæ fidei, ad certum humani magnitudinem, ad eisdem in civitate non ad veniunt nisi limitatum tempore, ad ampliora usula sperationis omnes revocat naturales leges. Hi, & alii errores præfiguntur.

I. Ricardus Cumberlandus Anglus, Ecclesiæ Romanæ iuratus hostis, nihil insensibile (inquit Payne eisdem vitæ scriptor) detestabatur quam Papsimum, nihil altius illius animi concitabat quam quæ hinc Ecclesiæ severo vitabatur. Numquam illi de hæc Ecclesiæ sermo erat, quin suis odium, fractis aggeribus, exanderet; tametsi in ceteris negotiis temperato animo esset. Cum Carolus II. thronum occupavit, tanto corruptus timore fuit, nec schismaticæ Anglicanæ Ecclesiæ in suam Romanæ matris suæ redire, ut mortiferis sobris eam inalerit. Celebris fuit hypocrita, qui ore religionis tuendum studium iactans, morum pravitate eam fodebat. Hæc pauca delibare volui, quoniam, inquit Aristoteles Lib. 1. Ethic. cap. 1. atque eisdem interpretes S. Thomas, summo per seire interest qui sint mores illius qui de mortem honestate scribit.

II. In hominis itaque benevolentiam, ceu in primam originem, & fundamentum, nature iuris decreta revocat novus ille Philosophus. Illius verba in medium adducenda, ne quidquam per exaggerationem dictum appareat. In titulo cap. 1. Leges nature omnes ad usum de benevolentia erga rationales omnes reducuntur. Deinde ipse primo capite pag. 4. hæc præmittit. Sufficiens nobis inopulenti hinc initio lacorem mundi, totam morali Philosophiæ, legumque naturalium doctrinam in observationes naturales, omnium experientia notat, aut in conclusiones a vera Physiologia egatas, & stabilitas, ultimo resolvi. Nonne firmissima hæc sunt iuris nature fundamenta? Meditationes quibus vi Physiologia explicatur corporum naturalium phenomena, origines sunt in quas ultimo tota morali Philosophiæ, & legum naturalium doctrina referuntur? Sed ultra pergamus. Hoc eodem cap. 1. pag. 5. §. 3. totus doctrinæ suæ propositioem præcitat his verbis. « Quamquam autem tenui innumera sint quæ & cognitionis antea veris definiti possint in materia particulari, rursus dictaminum, ad mores formandos di-

rigentium; visum est tamen pauca tantum, etque generalissima legere que generalia, quam initio proposui, legum naturae descriptionem aliquatenus expleant, & in unico discrimine, omnium legum naturalium patetia, paulo aperius consistant. Illud autem ita se habet. *Benevolentia maxime singularium agitur, et naturalium erga omnes statum constituit singulorum, omniumque benevolentiam quantum fieri ab ipsis potest sollicitissimum; & ad statum eorum, quomodo possunt esse, sollicitissimum necessarium requiritur, ac prout commune bonum erit, supra lex.* Quam hanc propositio, que totius serie capituli doctrinam continet, sit implexa, atque obscura, nemo non videt. Nec clarius explicatio quam continuo Auctor exhibet. Nominem *benevolentiam*, non quamcumque voluntatem languidam, & emortuam, que nihil pariat, sed efficacem, cui effectus respondeat, se intelligere declarat.

Illius interpretes *Masius*, & *Barbeyrac* merito pugnant in interpretanda hac voce *benevolentia*. Ille quippe hoc pacto argumentatur. Tametsi actioes aliquas individuam in bonum commune, atque totius humani generis felicitatem tendant, non propterea consequitur propriam ipsius individui felicitatem illis procurare. Deinde animadvertit, *Cumberlandum* hac voce *benevolentiam* modo intellectum quo ad amandum alios ducitur, modo actiones que ex eodem intellectu proficiunt, intelligere: quo in sensu concludit accipi generalem naturae legem minime posse. *Barbeyrac* in suis enarrationibus ad *Cumberlandum* refert interpretem Anglem, nempe *Maxwell*, atque ineptas esse quas opponit difficultates. Contentis *Barbeyrac*, *Cumberlandum* hanc propositionem evidentem demonstrasse: Benevolentiam universalem magis maxime promovet possibilem felicitatem generis humani: ergo magis maxime promovet possibilem felicitatem huius, aut illius individui. Ignorantia arguit Anglum interpretem, quod in questionem vocaverit sensum in quo *Cumberlandum* benevolentiam accipit. Luce quippe meridiana clarius, inquit est, Auctorem nostrum benevolentiam nomine actum liberam voluntatis nostrae, cognitione, deliberationeque productum, intelligere. Nec ipse inficior, *Cumberlandum* nomine benevolentiae non raro autem deliberationem accipere. At non minus certum est serpe etiam eum naturae insinuat benevolentiam consistere. Comparat liquidem *cap. 11. §. 22.* hanc benevolentiam amori illi quo animalia ad propagandam speciem feruntur. Ego

(inquit) tantum aditiam, manifestum adducens esse, animalia hoc modo in alterius sexus, & proli amorem impelli, atque ad ea, quae sunt, exant, quam sensu sepe ipsa facile decantur ad alia, atque alia ad amanda, donec amor tantum omnia cognoscere ad naturam similitudinem complectatur, atque adeo in communi animinatione naturae fundationem esse illud, quod multiplici experientia observatione, homines post susceptam prolem pacis esse maxime, & propensiones ad prolem suscipiendam omnes ad pacis amorem disponere.

III. Ut ab ultimis verbis incipiam, quis crederet, Scriptorem hunc adeo potuisse desipere, ut cum ipsa manifesta experientia pugnantem ausus fuerit? Impotens ille amor quo homines ad concubitum cum mulieribus abripiuntur, primum est legum naturalium principium? Eiusmodi amor quo individua multiplicatur, unice bonum commune spectat? Iuvenes illi qui puellam amore fuerit, contemptis legibus tum naturalibus, tum divinis, humanisque, nullum non movent lapidem, ut libidinem expliant, numquam bonum promovere commune student? Numquid iuvenes isti propagandae stirpis benevolentia agunt? Tali nec commercio licetias coallescit? An non & religionis, & societatis leges similem congressum quam levitissime vetant? Nihil itaque tam falsum quam quod scribit *Cumberlandus*, *propensio nomen ad prolem suscipiendam omnes ad pacem disponere. Itaque in communi animinatione natura fundatum esse. Oppositum experientia docet. Propaganda proli amor animalia ipsa, nedum homines, insipidiora, zolotyia, anxia, & belligera efficiunt. Nonne galli, gallinarum multitudine lipasus, flocculentem, atque in suas amalas ingredientem gallum videt, eum consensim aggreditur, nec a vislor evadeit? Similia in ceteris animalibus plus minusve conspicimus. Evidentia quoque est, periculum esse *Cumberlandum* istum, videlicet *propensioes propagandae stirpis pacifice efficere animalia.**

IV. At non minus festiva est, & ridicula altera eiusdem propositio, scilicet *homines post susceptam prolem pacis esse amantiores*. Quin nihil magis hominem anxium, turbulentum, cavillatorem, ultraproterque efficit, quam proli multitudo. Quas angustias sustinet paterfamilias ut filibus providat, ut filios patrimonio dicit? Que bella passim alijs non suscipiant, ut vicinorum bona capiat, quibus filios opulentos reddat? Amor itaque propagandae stirpis non pacem,

non

non concordiam, sed rixas, discordias, bella, homicidia parit. Amor ille non bonum commune, sed privatum, summo impetu anhelat. Quid, si dissidia provinciarum, regnorumque calamitates, quas amor multiplicanda proli, seu amor explenda libidinis peperit, oratione complecteret? At sunt haec omnibus nota. *Bonum commune* hominibus laetum? Utrique bonum commune est id in quo hominum actiones tendere debent. Sed quis hominum actiones, de qua loquitur Augustus ille, nihil homines minus deliberate curant quam commune bonum. Extra mentem raptae fuerit oportet *Cumberlandum*, cum talia scripsisset. Bonum quippe proprium est quo homines agunt, & sibi mancipia efficiunt. Boni proprii amor dominatur, imperat, iubet. Haec studia, curae, molimina omnia tendunt. Omnes suam propriam, non communitatem frequentant, & ut beati evadant, miser efficiunt.

V. Sed quae hoc eodem *cap. 11. Cumberlandus* scribit, examinanda occurrunt. Iam sub initium *cap. 1. monuit*, ut vidimus supra legum naturalium doctrinam in naturalibus corporum observatione a Physiologia agitur, res saltem. Quod ut evincat, *cap. 11. §. 23.* inquit. Postulat methodi praestare ratio ut, non nulla expendamus quae hominum corporibus propria sunt, ut videamus, an non illi homines ceteris animalibus aptiores res faciant ad benevolentiam motum inter se exercendam, atque adeo ad societates magis amicitias constituendas. Proprium autem hominis esse ferit ingenium cerebrum, cuius virtute homines ad pacem, ad societatem aptiores esse contendit, his verbis. "Cerebri magnitudo insignis est in proportionem sui corporis, ut habet Aristoteles. Et ut plurimum hominum duplo plus cerebrum habet quam bestiae, nempe ad liberum quatuor, vel quinque pondus. Inde vero sic ratiocinandum esse puto. Corporis humani mediocritas pondus non attingit ultra quatuor pondus ponderis corporis bovini; & tamen duplo plus cerebri ei concessum est in regimine tantilli corporis. Inde sequitur, octuam cerebri datum esse ad regendum aequali pondus membrorum. Ipse etiam convexus, peris, corpora ovium maiorum, & porcorum, tum corpora pondere corporum humanum exaequant. Eorum autem cerebrum tantum octavam circiter partem habere ponderis cerebri humani. Ex his autem sponte sua hoc sequitur, maiorem & molem, & vim cerebri, que in homine consistit, eiusmodi trahit insurre, ut multiplicem aequam

sen motuum varietatem inde pendenter diligenter deliberatione, consilio, & cura (qui uti luit cerebri peculiariter) dirigat. Hoc autem fieri aequo, quam sibi maximum proponendo, commune aequo maxime, verbi, hominum, tantum vero, rationalium praesepit, & optima media commodissima ratione sollicitando, id est, efficaci benevolentia rationales sibi omnes devinciendo... In avibus aliquot, & pitibus cerebri quantitas adeo exigua est, ut ad oculorum suorum mole & pondere aequetur, quandoque etiam superetur. ... nec his tamen hoc deest ingenii, ut pacate agant cum animalibus sui generis. Quanto minus hoc deest se potest (salsa ipsorum leilitate) hominibus universim, qui amplissima agenda cognitionis instrumenta donantur, praestant cum in cerebri uti ad protectionem veri, bonique maximi, maxima pars felicitatis humanae consistat."

VI. Hoc itaque est illud Britanni Philosophi ratiocinium. Homines exerenda benevolentia adversus sui similes, & ad incrementum cum eisdem societatem aptiores sunt ceteris animalibus, quod illorum cerebrum superet in magnitudine aliorum animalium cerebrum. Et hoc unum ex principis quibus refutat Thomam Hobbellum, inquitent, *hominis pesis, lapis, & serpentibus esse ferociores: statum eorum naturale esse statum belli omnium in omnes nullam inter eos esse naturam boni, vel mali publici, antequam civitates constituerent: adeoque nullam eiusmodi boni civitatis, nullum eius oppositum. Quod ut evincat Hobbellus, hanc inter ceteras affert rationem *Levanti, cap. 20.* Bruta inter animalia & diamum non distinguunt: ita que, quantum bene sibi est, ceteris non insulant. Homo autem tunc maxime mollescit, quando ovium, opibusque maxime abundante enim sapientiam suam in regentium actionibus reprobendis ostentare amat.*

VII. Ut hinc emorem *Cumberlandum* refellat, praes alij rationibus unam opponit ex celebri magnitudine accersitam. Unde autem colligit *Cumberlandum*, hac cerebrum praedictum esse prerogativa, qua societas, & mutua benevolentia homines inter promovetur, & custodiatur? Quam illis effectus rationem assignat? Nullam omnino. Nos contra habemus, unde illius principii falsitatem ostendamus. Nam, si illud consisteret, inde sequeretur, homines maiori omnes cerebri aptiores, & efficaciores esse ad benevolentiam, & societatem exercendam, promovendamque. At frequenter evenit, ut ma-

gn

eamque considerat, ceteris relictis, quæ ex culpa originali, quæ Philosopho latet, eadem acciderunt. Cum itaque natura hæc humana seorsum a benevolentiam naturæ, utre, tamquam fundamentum ipsam naturalium, & societatis mutue, hanc designamus benevolentiam.

XIV. Existimamus moralem Philosophiam Proteclantium eo pertinere, de hominum, qui res ipsa extant in mundo, mores formaret; at mea me sefellit opinio. Istorum Philosophia moralis naturam humanam spectat ut abstractam, & in metaphysica præcissione existentem. Hi sunt medici, qui ægrotum invidentes naturam humanam, ut ab infirmitate qualibet immannem, sanare student. Nec illi peritissimi medici? Sinamus ergo Scriptores istos Ethicis cæciores. Utrique vires nature expendende, mediandique. Considerandum, quo natura ex se propendat, quo inclinet, quo tendat. Verum una eandem morbi affectione, inestine revolutione considerande; & quid res ipsa valeat, tota mentis indagare pertinandum est. Porro natura ista ex una parte ad societatem, ex altera ad divisionem, leparationemque fertur. Paganorum Doctores, causam istius intestini belli negligentes, idoneam sanande naturam medicam ignorarunt. Istorum vestigia persequi novatoribus placet. His itaque in insanam tenebrarum ipsa caligine relictis, veritatem paucis manifestemus.

XV. Amor est qui, veluti clavus navim, hominem, hominumque locotatem moderatur, flectit, subicit, erigit, quoquecumque velit. Rex est qui omnibus appetitionibus imperat, qui obsecra sperat, qui grandis molitur, qui non agit perperam, non invidet, non emulatur, non est ambitiosus; sed omnia facit, omnia suffert. Amor ille primorum naturalis rationis lumen dirigitur; deinde & hæc, & flamma sacelli fovetur, accenditur, & perficitur. Amabile Paganorum, eumque Lutherani, & Calviniani rejiciunt, repudiant. Lumen itaque tum naturale, tum divinum benevolentiam humanam dirigit, roborat, & farsum effert. Hæc benevolentia, præfatio lumine directæ, locotatem veram inducit, pacem alit, tranquillitatem fovit. Hæc est doctrina sancti Pauli Apolloli Epistolæ ad Rom. cap. 11. *Qui diligit proximum suum, legem implet. Nam non adultentibus, non occidit, non furtivis, non falsum testimonium dicit, non concupiscit, & si quod est aliud mandatum, in hoc verbo satisfactor: Diliges proximum tuum, sicut teipsum. Diligito proximi malum non operatur. Plebitudo ergo legis est dilectio.*

XVI. Revolet Britannus Philosophus Camberlandus hominum locotatem, legesque naturales in benevolentiam matris cum muliere concumbentis, in libidinem humanam nulli tempore limitatam, in vasa spermatica ampliora in homine quam in brutis. Quoniam hæc philosophandi ratio, Proteclantis heretico revera digna, lat est ut heinc colligas, quo in pretio habendi sint libri quod ad illustrandam naturam ius evulgant Lutherani, & Calviniani. Hæc sunt opera digna ut *Barbaryæ* penicillo dealbentur. Hi sunt sapientes illi aquilonares, qui iacentem, obcuratamque iuris naturæ scientiam ad pristinam lucem relinuerunt; qui, exclusâ doctrina revelatæ, supernoque lumine, iuris naturalis arcana reletere contendunt.

CAPUT III.

Doctrina S. Thomæ de homine propter finem operante. Finis, qui principium extrinsecum est humanorum actionum, notis, & partito, plures hoc de argumentatione. Admittit ad Professores, Wolfianos, & Heimerianos.

INter præcipuas angelicæ doctrinæ prærogativas, periclitatus, & ordo admirandus in primis respiciend. In prima hæc Summæ parte Dei existentiam, naturam, attributa, personarum pluralitatem, potestatem, vimque creatricem illius universi, & innumera alia arcana que Dei naturam consequuntur, incredibili claritate exponit. In secunda eisdem Summæ parte, quam eius Affectus in partes duas tribuerunt, de homine propter finem operante sermonum instituit; argue eundem officia adversus se, adversus Deum, adversus ceteros homines linguatim periclitatus, & ordine declarat. Quid natura vires valeant, quibus auxilii egent, ut se in officia exerant, dispicit. Intellectus, & voluntatis, que sunt duo iuris nature proxima principia; operationes omnes tam ordinate enucleat, tanta luce perfundit, ut in admirationem raptus lecthor hæret.

II. Quoniam vero amor est qui in homine dominatur, ut capite superiore diximus, ad amore ultimi finis S. Thomæ lumen primam considerate partis applicat. In isto lumen libri doctrinam, qua Doctores Anglicani in Commentariis super *Ethic. Arist.* ideam veluti universalem hominis, se, Deum, & ceteros homines respicientis, perhibet, in medium producit. In præfens, qui idem Doctores sanctus in sua 1. 2. de hominis officis mirabili

ordi-

ordine tradit, exponit. Primam suam questionem in octo partitur articulos. Nos vero sequentibus quælionibus omnia perlingemus. Facilia quippe sunt, & omnibus pervia que hoc in capite dicturi sumus, idcirco paucis expellenda.

III. Quæritur I. *Quid, & quotuplex sit finis, & an homini agere propter finem conveniat?*
Resp. Vulgari circumflectitur proverbio, in omnibus respiciendum esse finem, qui est humanarum operationum extrinsecum principium, & terminus. Principium in intentione, terminus in executione. Huc perinet quod Propheta David canit Psal. cxviii. *Inveni cor meum ad faciendo iustificationes tuas, propter retributionem.* Communis finis notio hæc est: *Id cuius gratia aliquid fit.* Duplicem distinguit finem Angelicus. Unum appellat *cuius*, alterum *quo*. Ille res ea est ob quam consequendum agens operatur; hic est eisdem rei adeptio. Præter hos duos fines alius nominatur *finis cui*, videlicet cui queritur res illa que habet rationem finis *cuius*: ceterum existit et *finis cuius gratia*, homo est finis cui desideratur illa cetera merces. Alteram divisionem tradit S. Thomas in finem *operis*, & in finem *operantis*. Finis *operis* res illa est quam opus suapte natura spectat, & in quam tendit. Finis *operantis* est in quem agens ex suo arbitrio ordinat opus suum. Tandem celebris est divisio in finem *ultimum*, in quem voluntas omnia dirigit, & in quo sistit; & in finem *intermedium*, seu non ultimum, in quo voluntas non quiescit, sed ultra pergit; ut dum vult laborem propter mercedem, mercedem ab alendam vitam, vitam ob salutem anime, animæ salutem ob salutem gloriam, in qua tandem sistit.

IV. Homini agere propter finem convenit. Idque S. Thomæ ex ipsius humanæ naturæ fitione evincit. Homo quippe ratione, & voluntate a ceteris creaturis distinguitur. Quare actiones illæ humanæ dicuntur que a voluntate, rationeque deliberante procedunt. Aliæ enim actiones, que sine rationis deliberatione sunt ab homine, *hominis*, non humanæ appellantur sed ab homine ut animalis, non ab homine ut ratione prædito dimanant. Porro actiones illæ humanæ dicuntur que a voluntate agunt, sicut sibi præstituti, cuius gratia operatur. Ecce præstituta finem sibi debet? Quia nequit humana voluntas agere nisi propter bonum, quod est eisdem adequatum obiectum. Ergo, quoties deliberat agit, proponere sibi bonum debet. Bonum autem propositum finis rationem

Gene. Theol. Tom. VI.

habet. Ergo homini agere propter finem convenit.

V. Quæritur II. *Salus ne homini sit propter finem agere?* Resp. Negat S. Thomas 1. 2. Sed omnia agentia propter finem operari docet. Nullum quippe agens in actionem compere valet, nisi ab aliqua causa determinetur. Est enim indifferens ad hoc aut illud agendum. Ergo, ut hoc potius præ alio agatur, determinari ab aliquo debet. Porro hoc est discrimen rationales inter & irracionales creaturas, quod que ratione prædite sunt, lempitales movent per propriam voluntatem, præter rationis iudicio proponente finem, qui in sui prosecutionem voluntatem allicet; que vero finit rationis expertes, non movent seipsas in finem, sed moveantur ab alio. Nam si sensu carent, ab alio diriguntur in finem; ut sagitta in finem, seu scopum dirigatur a sagitante; que vero sensu prædita sunt, naturæ instinctu in finem ducuntur. Homo finem, & media finit consequendo idonea ærolicet. Bruta apprehendunt finem, & abique omni consultatione in eisdem naturæ incitatione rapiuntur. Aliqua bruta, ut canis, equus, &c. ita le gerunt in medium, que sibi obtinendo viam parant, electione, ut, consultatione præmissa, agere videantur; sed es ceteris operationibus liquida constat, in finem, non consilio illa duci. Nature autem omnes creaturas que ratione carent, dirigunt in finem. Bruta utique movent propter finem seipsa in rem que finis est, at finis rationem enim respectu ad media, & medium proportionem cum fine non distinguunt, nec consultiere super istem valent. Ceteræ creature sensu delictura extrinsecus tantum in finem moventur. Neque hinc colligas velim, homines a Deo non moveri in finem: moventur enim & illi, sed iuxta propriam naturam, libero arbitrio instructam.

VI. Hinc colligas, uno in sensu agentia omnia propter finem operari, quatenus ab auctore naturæ diriguntur in finem; altero in sensu solum hominem inter istius universi creaturas agere propter finem, quia lous finem cum mediis, & mediis cum fine consistit. Actiones ridendi, & mendii, admittandi, licet ab homine procedant, si tamen rationem præventant, sicut & prima cogitatio intellectus, & motus indeliberati voluntatis, non sunt proprie actus humani, cum non producantur ab homine per rationem agente. E contrario actiones ipse que brutis competunt, ut comedere, bibere, ambulare, &c. si fiant deliberatione imperante, humane sunt.

VII. Disputare hic Theologi solent, operetur

E

retur

notur ne Deus propter finem. Communis sententia est, illum agere ad extra propter finem, quatenus inquit propter aliud ordinat; non quatenus idem velit hoc, quia vult aliud; sed actio qua vult finem, et causa non est cur velit media; quia quo actu finem, eodem de media vult, & unum in seipsum ordinat, ut Salomon ait Prov. xvi. *Constituta propter se metipsum operatur et Dominus.*

VIII. In controversiam similiter vocant Theologi, num omnes actiones humane, tam elicite, necpe quae ipsa voluntas producit, quam imperate, nampe quae voluntas ab intellectu, & aliisque potentis, sunt propter finem. Communis sententia adfirmat. Nam actiones quae in medium executione occurrunt, ut contentus, electio, & vius, sunt eisdem finis effectus. Siquidem ideo voluntas eligit media, quia vult finem. Aliae actiones quae finem speclant, ut simplex volitio, & intentio, similitur sunt propter finem; quia voluntas a finis bonitate vel vera, vel apprehensa movetur. Bonitas itaque finis illicet movetque voluntatem in sui prosecutionem.

IX. Quaest. III. *Officia humana recipiuntur a fine loquenti, seu bonitate, ac malitia?* Resp. Humana officia, ut moralia, S. Thomas considerat; ita ut actiones humanas, & actiones morales pro eadem re accipiat. Porro has actiones humane iuxta a fine loquentem capere docent Scripturae divinae, & Patres. Inquit enim S. Mattheus cap. vi. *Si oculis vestris simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit.* Quoniam textus iste interpretatur S. Augustinus Lib. II. de serm. Domini in monte. cap. xxi. *Oculus hic accipere debemus ipsam intentionem, quae facimus quicquid facimus; quae si mundata fuerit, & recta, & illud aspicitur, quod aspiciendum est; omnia opera vestra, quae secundum eam operamur, necesse est bona sint.* Quae omnia opera totum corpus appellavit, Lucianus item hanc explicit S. Doctor Lib. de morib. Manich. cap. uti. *Non nos vestramini turibus, & vinum non bibitis, signaculum vobis mirandum, & laudandum putatis. Quid quare a vobis quae sine factis? Eius enim, quae referuntur ea quae factimus, id est propter quem facimus quicquid facimus, si non solum vultu habet, sed etiam laudabili fuerit, hanc demum facta vestra habet aliqua digna sunt. Sin illi iure merito capiat, quae seclatimus, & intemur, cum in aliquo velisur officio; ad quoque officium vobis inpropudendum, vituperandumque dubitaverit. De Castina memoria proditum est, quod frigus, sitim, famem ferre poterat: haec erant illi iure, faceritlogae etiam cum Apostolis vestris commu-*

nia. Unde ergo discernitur paritudo ista ad Apostolis vestris, nisi sine illo, in quo discernimus sequentibus? Hanc S. Augustinus doctrinam ipse S. Thomas in hac vi. quaest. I. art. 3; allegat, & ratione sua confirmat. Actiones, inquit, humane & a principio, & a termino speciem capiunt bonitatis, vel malitiae. Principium autem extrinsecum actionis humane est finis, movens voluntatem, quae licet in eodem fine, executionis ordine peccato, tamquam in termino quiescit. Hinc concludit Angelicus Doctor. *Et ideo manifestum est quod principium bonitatis actionis, bonitatem sunt bonum, est finis; & similiter est terminus eorundem. Nam id ad quod terminatur actus humane, est id quod voluntas intendit tamquam finem.*

X. Quaest. IV. *Sit ne aliquis finis ultimus humane vitae?* Resp. Hanc quaestionem art. 4. proponit S. Thomas, qui adfirmat a fine viro, de quo in altera sequenti quaestione agit, & siclo. Ordinate quippe incedit, & a generalibus ad particularia gradum facit. Quaestio sic verbis respondet. *Impossibile est in finibus procedere in infinitum quatenus in parte: in omnibus enim quae per se habent ordinem ad finem, oportet quod, remota primo, remaneant ea quae sunt ad primum... Nam est impossibile in moventibus causis procedere in infinitum: quia non est primum movens, quo substracto alia movere non possunt, cum non moveant nisi per hoc quod moventur a primo movente. In finibus autem invenitur duplex ordo, scilicet ordo intentionis, & ordo executionis, & in utroque ordine oportet esse aliquid primum. Id enim quod est primum in ordine intentionis, est quasi principium movens appetitum: unde, substracto principio, appetitus a nullo movetur. Id autem quod est principium in executione, est unde incipit operatio: unde, isto principio substracto, nullus incipit aliquid operari. Principium autem intentionis est ultimus finis; principium autem executionis est primum movens quae sunt ad finem. Si ergo ex utraque parte possibile est in infinitum procedere, quia, si non est ultimus finis, nihil appetetur, nec aliqua actio terminaretur; nec etiam qualescunque intentio ageretur. Si autem non esset primum in his quae sunt ad finem, nullus incipit aliquid operari, nec terminaretur constituti, sed in infinitum procederet. Verum quia non habent ordinem per se, sed per accidentem sibi invicem contingunt, nihil prohibet infinitatem habere: causa enim per accidentem indeterminata sunt. Et hoc etiam modo congruit esse infinitatem per accidentem in finibus, & his quae sunt ad finem.*

XI.

XI. Integram argumentationem S. Thomae recensere volum, ut vel ex hac sola colligant Palendoriani, Wolfianique viri, ordinem, profunditatem, atque perspicuitatem rationum quo utitur Doctor Angelicus in quolibet sua firmamda sententia. Innumeris sunt fines particulares, qui ordinem per se, sine essentialiter non habent inter se: nec enim voluntas idoriam ad altero pendit in movendo appetitu, cum sint disparati. Quare voluntas a quolibet particulari sine incipere valet, eumque alteri subicere, cum nullus ex his finibus particularibus suapte natura alter determinatur sit, quin eisdem voluntas ab altero incipere possit. Hinc voluptuosis quarecitur pecuniam valet, ut epularet, ut fornicaret, ut ludat, ut adhaeret, & ad quemcumque alium finem, ob rationem datam, quod nullus ab altero in appetitu movendo pendet.

XII. Quaest. V. *Ultimus hominis volens ne esse plures ultimos finis?* Resp. Negat S. Thomas art. 8. redique rationes assignat. Prima haec est, *Unusquisque suam appetit perfectionem.* Ergo, quoties appetit bonum, tamquam ultimum finem, appetit ultimam, plenamque perfectionem, quae totum implet appetitum. Nisi enim totam appetitionis amplitudinem satisfiat, iam non esset ultima perfectio. Si totam implet, nil ergo alteri fini relinquit occupandum. Notio finis ultimi est, ut omnia referantur ad illum. Si quod essent ultimi finem; vel unus illorum amaretur propter alium; vel secus. Si primum, iam finis, qui propter alium amaretur, non esset ultimus, cum referretur ad alium, quae ordinatio ultimi finis rationi repugnat. Si secundum, neuter esset ultimus finis, cuius notio est, ut omnia propter ipsum appetantur. Altera ratio. *Sicut in processu rationis principium est id quod naturaliter cognoscitur; ita in processu rationalis appetitus, ita in processu appetitus, quae est voluntas, oportet esse principium id quod naturaliter desideratur.* Hoc autem oportet esse unum: quia natura non tendit nisi ad unum. Principium autem in processu rationalis appetitus est ultimus finis: unde oportet id in quod tendit voluntas sub ratione ultimi finis, esse unum. Tertia ratio eisdem modo est. *Cum actiones voluntariae ex fine spectentur, sicut supra habitum est, oportet quod a fine ultimo, qui est communis, formantur rationem generis; sicut & naturaliter procedunt in genere secundum rationem formalis communem.* Cum igitur omnia appetibilia voluntatis, inquantum voluntatis, sint unius generis, oportet ultimum finem esse unum: & praecipue quia in quolibet genere est unum pri-

muum principium: ultimus autem finis habet rationem primi principii, ut dictum est. Sicut autem se habet ultimus finis bonitatis simplicitate ad totum humanum genus; ita se habet ultimus finis huius hominis ad hunc hominem. Unde oportet quod sicut omnium bonorum est naturaliter unum finis ultimus, ita huius hominis voluntas in uno ultimo fine statuat. Nec verbum additio tam sublimi, & luculente doctrinae, quam ipse Chirilus Dominus confirmat, inquit Math. vi. *Nemo potest duobus dominis servire, qui scilicet superius sint, nec unus alteri subiacet.*

XIII. Quaest. VI. *Utrum homo, quae appetit, omnia propter ultimam finem?* Resp. S. Thomas art. 6. hanc proponit quaestionem, & affirmanter respondit ob duplicem rationem. Quoniam quicquid homo appetit, sub ratione boni illud appetit. Porro aut illud appetit ut bonum perfectum, & tam est ultimus finis: aut ut bonum minus perfectum, & tunc hoc bonum vult, ut tendat in bonum perfectum, quia semper inchoatio alius ordinari in perfectionem consummat, in ultimo in fine constituitur. Accedit quod ultimus finis eodem modo appetitum movet quo prima causa motus movet. Omnes autem secundae causae movere non movent, nisi leguntur quod moventur a primo motore. Igitur secundae appetibilia appetitum non movent nisi in ordine ad primum appetibile, quod est ultimus finis. Quatenus S. Thomas eisdem tereberit. Haec de re late disputat in *disput. quae. de caritate, art. 11. Quoniam alia referuntur in Deum non est possibile in hac vita; sicut non est possibile quod semper de Deo cogitetur...* Sed quod omnia virtualiter referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis, ad quam unus tenetur. Idem dicitur dicitur relationem habitualement a virtuali his verbis. *Unde est habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter.* Habitualement enim referri in Deum etiam in his nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dominus. Sed virtualiter aliquid referre est agens propter finem ordinatum in Deum. Unde habitualiter referre omnia in Deum non est sub precepto, sed virtualiter referre omnia in Deum dicitur sub precepto caritatis; cum hoc non aliud sit quam habere Deum ultimum finem. Verum de hoc plura in *disser. de carit. dicta sunt, quae ibi vultu possunt.*

XIV. Quaest. VII. *Sitne omnium bonorum unus ultimus finis?* Resp. Finis ultimus sub duplici aspectu consideratur. Primo secundum generalem finis ultimi rationem, & sub hac consideratione unus est omnium finis ultimus.

E 2 Alto.

Altero modo spectatur ut res quadam particularis, in qua homo suum ultimum finem constituit: & sub hac consideratione unus non est omnium hominum finis ultimus. Quoniam non una omnium est sententia de re in qua boni summi, & perfecti, explicitis appetitionibus voluntatis, ratio sita sit. Nam hanc summi boni perfectionem alii in divinis, alii in voluptatibus constituant. Finis vero ultimus sub priori consideratione unus est omnium: siquidem omnes appetunt id quod existimant esse bonum summum & perfectum, quodque potens sit saturare utroqueque voluntatis appetitionem. Et in hoc ratio formalis finis ultimi sita est.

XV. Quæritur. VIII. *Utrum in fine ultimo alie creature contentantur?* Resp. In octavo articulo, quo suam claudit S. Thomas quæstionem, propositum dicitur quæritum, illudque paucis resolvitur. Finis *cuius gratia*, seu res que respicit est ultimus finis, unus est hominum, & animarum creaturarum. Omnia quippe Deus propter semetipsum operatur est. Si vero sermo sit de fine quo, non unus est hominum, & creaturarum irrationalium finis. Nam homines cognitione, & amore Deum indifferenter, alie vero irracionales creature ultimum finem, seu Deum, assequuntur, quantum aliquam Dei similitudinem participant prout existit, aut vivunt.

XVI. Perstringeret paucis velui primam questionem, quam in octo distribuitur articulos S. Thomas de homine propter finem operante tractat, ut aliquo insinuat ad patrem Pufendorfianum, Walsingham, Henneccianum, ceterique similes, qui Scholasticis obcurantem, iuris naturalis ignorantem, & tumultuarium scribendi rationem exprobrant. Quid, si omnia argumenta, que singulis articulis sibi obicit, dirimitque Angelicus brevitate, & eruditione summa, in medium attulisset? Porro hæc omnia viam aperiant ad naturam humanam, que iuris nature fundus est, peccatis cognoscendam. Et tamen ubinam celeberrimi iuris nature interpretes heterodoxi hoc primam humanarum ad bonum principium illustrant? Ubi Pufendorfianus, Heinneccius, Thomalinus, ceterique hanc doctrinam omnino primam explicandam, declarant? Que idcirco ius vitio vorto, quod, cum omnia perturbante, consueque permittant, temeritate incredibili summi catholici Ecclesie vitio imolare non erubescunt.

CAPUT IV.

De beatitudine, que est verus ultimus finis hominum. In nullo bono creato, sed in solo Deo sita est. Christiani Voluntatem suam bono propositione.

I. Primum S. Thomas universalem finem ultimi notionem displicet: postea rem ipsam, in qua hæc finis ultimi natura sita est, declarandam accedit. Paginorum Sapientie nullum aliud argumentum tanto studio ac illud de finibus bonorum, & malorum illustrant. Hac illorum cura, & ultimi contentus. Quinque libros insumptit Marcus Tullius. At nulla unquam causa inter eos finis in qua minus convenient, & de qua magis dissiderent. S. Angustinus Lib. XIX. de Civ. Dei cap. 15. adverteit, Marcum Varro nemeritate dicentis oboligata & octo sectas multo potantibus super illa felicitate que beate homines valet. De finibus autem (inquit Angustinus) bonorum, & malorum multa, & multipliciter inter se philosophi disputant. Quam questionem maximo intentione versantes, inveniri conati sunt quid esset hominem beatum. Illud enim est finis boni respicere, propter quod appetenda sunt cetera, ipsum autem propter seipsum. Finem ergo bonorum dicimus, non quo contentatur, ut non sit, sed quo proficelatur, ut plenum sit, & solum nulli, non quo esse desinat, sed quousque non posse perdat. Finis itaque ipse suus summum bonum, & summum malum. De quibus arguendo, utando autem summo malo, multum, sicut dixi, laboraverunt qui istud in sapientia in hunc locum, videntur profecti sunt, nec tamen res, quæque dicitur, deest, nec dicitur, nature finem intantum dicitur, ut in corpore, alii in utroque sine bonorum contentent, & malorum. Ex qua impostura vultu generationis distributione sectantur Marcus Varro in libro de Philosophia tam multam dignitatem varietatem diligenter, & subtiliter servatam adverteit, ut ad ceteros, sed, non que iam essent, sed que esse possent, adhibens quædam differentias, nullam pervenire.

II. Notio beatitudinis absolute accepto bonum est plene, & usqueque saturans appetitum rationalis anime. Beatius dicit, latum esse omnium bonorum aggregatone perfectum. Sicuti duplicem finem diligit S. Thomas, ita duplicem dilimit beatitudinem. Altera appellatur obiectiva, & est res ipsa

ipsa, seu finis cuius gratia. Altera formalis, etique actus quo homo obinet, & amplectitur ipsam beatitatem obiectivam, seu bonum quod latet appetitionem humanam. Beatitudo obiectiva duplex. Altera supernaturalis, que est summum bonum, virtus divina gratia obtinendum: altera naturalis, que consistit in summam bonorum, virtus infra diffusum sum; altera accidentalis, que comprehendit cetera bona creata extra Verbum.

III. Doctor Angelicus questionem secundam, in octo item articulos tributam, occupat in investigatione & examine illarum felicitatum in quibus constituitur plures suam beatitatem solent. Et primum definit, non posse in divitiis consistere: divitiis quippe anxium, non beatum efficiuntur hominem, ut testatur Salomon omnium ditissimus. Demonstrat art. 2. beatitatem hanc non esse in honore sitam: quia honor est testimonium excellentiæ, que iam solandat in illo cui honor exhibetur. Multo minus in fama: que, si vera est, consequitur, non consistit beatitudinem, ut ostendit art. 3. Dominum, & potestas pluribus aliis indigent, & sollicitudinem afferant, & curas multas, que hominem non beatum, sed anxium efficiunt: idque probat S. Thomas art. 4. quemadmodum art. 5. vincit, bona corporis non reddere hominem beatum; tum quod hæc brevitate, & mutatione sint obnoxia: tum quod hæc ad conservationem hominis ordinantur. Ipse autem homo nequit sibi esse suæ beatitudinis, nec ultimus finis. Voluptates vero, & dilectiones, ut demonstrat S. Doctor art. 6. hinc efficitur felicitatis, & beatitudinis, non causa eisdem. Anima autem ipsa nequit esse sua beatitudo, quia nequit esse suus ultimus finis, ut declarat art. 7. Et tandem concludit art. 8. in nullo bono creato, neque in omnibus bonis creatis simul collectis consistere beatitudinem posse. Siquidem beatitudinis est plene, & indigne explere, ac saturare appetitionem voluntatis; quam latet omnino bona creata simul etiam coniuncta prestare nequeunt.

IV. Exclusis bonis creatis ad hominis beatitudinem, questionem tertiam inchoat AQUINAS: inchoat in octo distribuitur articulos, in quorum primo beatitatem nostram in solo increato bono inchoat. Quoniam Deus solus est bonum inchoat, & perfectum, potens saturare animam nostram, sancto David teste: *Satis est, cum apparuerit gloria tuis* Cons. Theol. Tom. VI.

Psal. xvi. Distinguit, ut supra, duplicem beatitudinem: alteram obiectivam, que est Deus ipse, increata bonitas; alteram formalem, que est eadē creatum, nempe anime operatio, qua obtinetur, & possidetur ipsa inchoata atque immensa bonitas. Quod in solo Deo ex omnia invenitur que saturare voluntatem nostram queunt, patet ex quantum humani cordis desideris, patet ex quantum hominem exagitant, sicut, que continentur in solo Deo ex omnia invenitur, cum Angelis commune. Alterum est desiderium voluptatis, commune cum brutis. Tertium est desiderium æternitatis, commune cum omnibus entibus corruptionis experibus. Quartum desiderium est honoris & dignitatis, proprium hominis, qui vitam politicam, & civilem agere solentur. Huc recidunt omnia ad que cor hominis inclinatur. Porro hæc omnia in unico solo Deo vult, & possessio splendens. Ibi enim apparet veritas sine antiquitate, cuius possessio voluptatis torrensium anime extinguit. Et, cum Deus æternus sit, perpetua quoque æternitas possessio erit. Quis æternam tantam exprimer dignitatem potest, qualis est æternitas ad thronum Dei, sine euldem mentam, impurum, resumptumque æternitatem possidendum? Plura disputant Theologos, postissimum, num Deus, ut trinus, sit beatitudo obiectiva; & in quo actu, intellectu, an voluntatis, beatitudo formalis sita sit. Verum hæc omnia præter illustrati nostri consilia extant, idcirco illa, sicut & tres alias questiones, quibus Doctor Angelicus beatitudinem, & ex omnia que eandem committant, explicat, missa facio.

V. Sæpe mihi fuit obiter indicare immensam illam felicitatem, ad quam comparandum creatus homo est. Nosse quippe sermo omnis spætare huc debet, ut tunc portum hominibus, cui persequatur Dominum, patefaciat. Crociant Lutherani, Calvinianique, nos doctissimi revelant eum naturali confusione, & ratiocinatio, a iure nature accessit, Scripturam, Patrumque auctoritates permittente. Felices in hac vita cum ethnicis Philosophis homines efficiant illi. Exprobrant nobis iuris nature ignorantem. Nos interea, hæc illorum deliria recognoscant, eorumdem miserum cococitas. Lasciant novi isti Sapientes, se hominem imbure velle, ut recte, moreque te gerat erga seipsum, erga Deum, & erga proximum. Et de principio, hæc omnia officia moderate, vix verba faciant, aut in solis creatis bonis ultimi finis gloriam constituent. Atque adeo milites reddunt homines, dum illos efficere beatos contendunt.

Separant Doctores illi quæ coniuncta sunt, falsaque pervertunt omnia; & dum supra ceteros Scriptores læmetibus extollunt, sese desiderios propinant. Fessiva sunt quæ Wolfius scribit in prolegomeno ad ius naturæ. Iuris naturæ scientiam necessariam asserit ad virtutem colendam, ad conscientiam custodiendam ad culpam cavendam. *Quæ sententia hominum (inquit §. 7.) confugit, & salutariæ compo- sitæ fieri voluit, et iuris naturæ cognitionem primum necessaria. Iuris naturæ cognitionem primum omnium, namque fundamentum, quod prære debet, necessariam omnes fatentur. At fieri ne potest ad hominē, hac sola positā in- structus, summum bonum assequatur, evadāque felicitatis composit? Ubinam hoc summum bonum reperitur? In quo sita est felicitas isthæc? Obmutescit. Verborum fragramen- tum contineat, ut id probe quod nulla eger probatione; & ea silentio obvolvitur que im- primis erant declaranda. Subdit §. 8. *Quæritur perfectæ felicitatis, et cognitionis naturæ necessaria.* Satis ne est cognitio ista, ut quis viam perfectionem assequatur? Christus Dominus dicit: *si vis perfectus esse, vende, & vende omnia que habes, & da pauperibus.* Quid, inquit Wolfianus, in medium Christi sum IESUM addidit? Sola nunc natura decreta scri- pturarum. Bene habet. At namquid natura ista habet supra summam felicitatem, summum suum bonum? Assequi ne perfectionem suam valet in solis que ex suo unico collecti funde? Quod Ethnorum Philofohi in tot seculis dixisti fuerint, & per tot ambulaverint anfractus in istius summi boni, & beatæ felicitatis investi- gatione, aliqua digni fuerunt, venis, ut alios dicit. At Lutherani nostri, talla scribentes, cuncti sunt exultatione delicti. Legē, si per otium licet, laudata iuris naturæ prolegome- na Wolfiana, ut ipse iudex sit, quam illi istorum scriptores Republicæ sine christiana, sive ethnicæ, utilē. Nam, si cum Ethnorum scriptis in ius naturæ confers heteri- tiorum septentrionalium opera, collides, pluri- faciemum esse utis Marci Tullii, utis Plutarchi, unus Senecæ scripta, quasi omnia istorum voluntatum ingentia volumina.*

CAPUT V.

De officiis voluntariis. Quam præclare hæc S. Thomas, ceterique Theologi catholici expo- nunt. Quam tene, imperite, & obscurē hic scribitur Pseudodictus, Thomæus, ceterique exarumēdo sectarum.

I. Hæcenus S. Thomas principium ex- trinitæam, quod voluntatem ad

ius peragenda officia movet, exposuit; nunc ipsius animæ generalis insodit. Recta id disputandi methodus postulabat. *Propositum est primum.* Inquit vel ipse Seneca de vita beata cap. 1. *quid sit quod petamus. Non est, conspiciendum est, quo contentus ille ceteris possimus. Decernatur itaque & quædam- nus, & quis. Ultimi finis notioem, & bonum illud incrementum in quo solo ultimis finis, seu beatitudo nostra reperitur, proponit respicit Angelicus. Nunc ad officia, quomodo ista pervenitur, exponenda procedit. Ultimos subit animæ recessus, secretiora penetras labi- bus, intentiones, maximas, conatus, delib- rationes, cunctas, electiones, usus, & cetera vel occultiora arcana releret. Per immen- sam illam voluntatis humane profunditatem dilectis, anfractibus, specus, antra, labyrinthos offendit. Observat ibi insidias, pro- ditiones, valentissimas machinationes concepti, atque parati; & omnia patefacit. Turbatissimum affectuum & rebullantissimum passio- turbas in suas digerit classes, & incredibiles perspicaciter singulas dispicit, luculentèque quædat. Totam secundam partem sue Sum- mæ, que, ut ego quidem arbitror, cetera partibus prælat, & quid potentissimum præter, occupat in explicandis animæ affectibus, vitis, & virtutibus, ceterique, quæ hinc consequuntur. Vix de hoc divino pro- pemptum opere loqui mihi contingit, quia me rapti sentiam in eisdem eogia tendenda.*

II. Paucis ille hæc omnia explicat in pro- mio ad quæst. vi. his verbis. *Quia igitur ad beatitudinem per alius aliquos necesse est pervenire, oportet consequenter de humanis actibus considerare; ut sciamus, quibus actibus pervenitur ad beatitudinem, vel inopari beatitudinis via. Sed quia operationes, & actus circa singularia sunt, ideo omnis operatio scientia in particulari consideranda præstat. Notanda igitur consideranda, quia est humanum actuum, primo quidem tractanda est in universali, secundo vero in particulari. Plura ibidem habet, que generalem quorundam actuum humanorum economiam prouidit; sed brevitate gratia ea prætereo, & eisdem quæ- sitionis doctrinam explicandam aggredior.*

III. Quæst. I. *Quid sit officium voluntarium?* Resp. Finitio quam tradit quæst. vi. art. 1. S. Thomas, hæc est: *Voluntarium est a principio intrinseco cum cognitione finis.* Præma finitionis particule distinguunt motum voluntarium a motu per vim, aut per artem productum, seu a motu violento & artificiali, qui a principio extrinseco productus. Cæteræ particule distinguunt officium voluntarium ab

ab actione naturali, que, tametsi a princi- pio intrinseco eliciatur, non est tamen cum finis cognitione. Hæc finis cognitio præse- cipitur, quatenus finis cognoscitur ut bonum alliciens voluntatem. Quare actus qui- bus intellectus ex principiis conclusiones asse- quit, non sunt absolute voluntarij, nisi pro- ut a voluntate imperantur: quia actus isti cognoscunt conclusiones, & principia lob ra- tione veri, non sub ratione boni. Itaque hæc particule, cum cognitione finis, strictim in- telligende sunt, prout cognoscitur finis ut fi- nis, seu ut bonum, voluntatem in sui pro- secutionem pertrahens. Et imperi requiritur ut cognitio hæc intelat respectum finis ad media, & mediourum proportionem ad finem.

IV. Disputant Theologi, sine beatorum amor voluntarij. Adferunt comminor len- tentia, quod amor ille sit a principio intrin- seco cum finis cognitione. Et, hec neces- saria illis amoris tollit liberatorem indifferen- tiam, non autem impeditur amor sit volun- tarius actus. Nec enim omnis actus volun- tarius est liber, quævis omnis actus liber sit voluntarius. Sed disputatio hæc vocum, non rei est.

V. Actiones brutorum non sunt volunta- riæ: quoniam, tametsi sint a principio in- trinseco, non tamen cognitione, sicut cum medio comparant, dirigantur. Apprehen- dunt bruta medium, at nec illam cum medio, neque hæc cum fine conferre valent. Distinguit S. Thomas art. 2. duplicem finis cog- nitionem: perfectam omnem, de qua nunc ler- mone fati; imperfectam alteram, que, inquit Aristoteles, *in sola finis apprehensione consistit, sine hoc quod cognoscatur ratio finis, & propon- titur actus ad finem.* Unde inter, eo modo in brutis reperitur voluntarium quod reperitur cog- nitione. Imperfecta hæc est, & limitatior cognitioem. Ergo imperfectum quoque in istis reperitur voluntarium, seu quædam re- mota voluntati limitatio. Habet istuc tra- scribere verba Marci Tullii de officiis Lib. I. cap. vi. *Iuris hominum & bellum hoc maxime interest, quod hæc tantum, quantum sensu mouentur, ad id solum quod adest, quodque profertur est, se accommodat, paulatim admodum sententiam præteritum, aut futurum. Homo autem, quoniam animæ rationis est participans, consuetudine tenet, principia, & causam rerum videt, ceteraque progressus, & quasi necessarios non ignorat, simul videt cooperari, & se- cundum præsentibus adire, atque consilij futuri: facile totius vitæ casum videt, ad cuiusque regendum præparat res necessarias.*

Endeque natura vi rationis hominem conciliat homini, & ad rationem, & ad vitam societatem: inegeraturque in primum præcipuum quendam amorem in eos qui procreati sunt; inspel- litque, et hominum ceteros, & celebrat inter se, & sibi oblectat, ob eoque causas suadet parati ut quæ appetunt, & ad cultum, & ad vitam, nec sibi soli, sed coniugis, liberis, ceterisque, quos caris habet, & iusticie debet. Quæ cura existit etiam animos, & maiores ad rem gerendam facit. In primisque hominis est propria veri inquisitio, atque in- vestigatio.

VI. Quæst. II. *Sublato omni voluntatis actu, est ne voluntaria omisso, advertente ratione, urgentique præcepto?* Resp. Ante resolutionem primum omnium voluntarij partitiones præmit- titur. Voluntarium, aliud in actu, quod est actio reipæ egrediens a principio intrinseco cum cognitione finis; aliud in potestate, quæ- tens in virtute voluntatis continetur. Sed hæc umbra est voluntarij, non voluntarium. Dividitur etiam voluntarium in elicitum, quod a voluntate immediate productus, & in imperatum, quod imperante voluntate ab aliis potentis efficitur. Rursus voluntarium aliud directum, quod voluntas reus influxu producit; aliud indirectum, seu interpretati- vum, quod non productus positivo influxu, sed ex omissione, quæ non impeditur, resulat, & reductor in voluntatem, inquam non impedit, cum possit, & teneatur. Hoc voluntarium indirectum dicitur interpretati- vum: quia quilibet damnatum non impedit, cum possit, & teneatur, perinde se habet iuxta moralem præduntum interpretationem, ac si ipsæ concurreret ad illud producendum. Iam voluntarium aliud physicum vocatur, quatenus procedit a propria persona que obli- que elicit actionem; aliud morale, quod pendet a voluntate alterius persone, quæ trans- ferre in alteram personam suam voluntatem potest variis modis. Tandem voluntarium aliud perfectum, aliud imperfectum; aliud necessarium, aliud liberum. Necessarium dupli- ce capite oritur: aut ex perfectissima co- operatione summi boni, clare vi, & possessi, ut est amor beatorum; aut ex imperfectis- sima apprehensione finis, ut est brutorum ap- petitio necessaria, & imperfecte voluntaria. Quibus delibatis proposita questionculæ re- spondetur.

VII. *Sublato omni voluntatis actu, omisso non est voluntaria.* Mirum est quam scriber disputent in utraque partem Theologi super hæc propositionem. Convenit sere penes omnes, reipæ moraliter loquendo, omissionem non esse

esse abique omni actu voluntariis: quia in praxi nunquam contingit, quod aliquis actus voluntaris omissionem voluntariam non precedat. Sed disputant, utrum id metaphysice, & attenda quavis potentia repugnet. Aitunt illi, negant illi. Nos, missis his trivis, absolute evincimus, nunquam voluntariam reperiri omissionem, quin aliquis actus voluntatis precedat, vel comitetur. Hanc sententiam tradit S. Thomas. *hand. quest. vi. art. 2. Voluntarium dicitur quod est a voluntate. Ab aliquo autem dicitur esse aliquid dupliciter. Uno modo directe, quod scilicet procedit ab aliquo, inquantum est agens, sicut caliditas a calore. Alio modo indirecte, ex hoc ipso quod non agit, sicut submersio navis dicitur esse a gubernatore, inquantum desistit a gubernando.*

Sed sciendum, quod non semper id quod sequitur ab defectu actionis, reductio fiat in causam in agens, ac eo quod non agit, sed solum tunc cum potest, & debet agere. Si enim gubernator non possit navem dirigere, vel non esset ei commissio gubernatio navis, non imputaretur ei peccati submersio, quae per absentiam gubernatoris contingeret. Quia igitur voluntas volens, & agens potest impedire hoc quod est non velle, & non agere, & aliquando debet: hoc quod est non velle, & non agere imputatur ei, quasi ab ipsa existens. Et sic voluntarium potest esse abique actu: quandoque quidem abique actu exteriori cum actu interiori, sicut cum vult non agere, & aliquid autem etiam abique actu interiori, sicut cum non vult.

VIII. Ex his ultimis veris inferri potest, iuxta Angelicum Doctorem absolute non repugnare omissionem repugnant abique actu voluntatis precedente: quamvis, si negantur dependentia, vis omissionis voluntaria delinqua omni actu sit. Ut incertum, quae sit mens S. Thomae in hac controversia, pateat, referam quae de hac controversia scribit in hac 1.2. *quest. lxxi. art. 5. ubi, recentis utriusque sententiae, concludit. Utraque autem opinio secundum aliquid veritatem habet. Si enim intelligatur in peccato omissionis illud solum quod potest pertinere ad rationem peccati, sic quandoque omissionis peccatum est, cum actu interiori: ut cum aliquis vult non ire ad Ecclesiam: quandoque vero abique omni actu voluntario, vel exteriori, sicut cum aliquis hora, quae tenetur ire ad Ecclesiam, nihil cogitat de eundo, vel non eundo ad Ecclesiam. Si vero in peccato omissionis intelligatur etiam causa, vel occasio, ut videtur, sic necesse est in peccato omissionis aliquem actum esse. Non enim est peccatum omissionis, nisi cum aliquis praetermittit*

id quod potest facere, & non facere. Unde loque autem actus voluntatis directus fertur in aliud, per quod homo impeditur ab actu debito: sicut illud in quod fertur voluntas, sic omnino solum omissionis: puta cum aliquis vult ludere, quando ad Ecclesiam debet ire: sicut tunc sic procedens: puta cum aliquis vult dirigitur de se, ex quo sequitur quod non vadit hoc matutinali ad Ecclesiam: & tunc alius sic interior, vel exterior per accidens se habet ad omissionem: quia omisso sequitur praeter intentionem. Unde manifestum est quod tunc peccatum omissionis habet quidem aliquem actum concomitantem, vel precedentem, qui tamen per accidens se habet ad peccatum omissionis. Iudicium autem de rebus dandum est secundum illud quod est per se, & non secundum illud quod est per accidens. Unde verius dicitur potest, quod aliquis peccatum potest esse abique omni actu: inquantum etiam ad absentiam aliorum peccatorum ab actu voluntario pertinet actus, & occasio circumstantes. Contra quae scribit *quodam, de mal. art. 1. ubi plura habet hoc pertinentia.*

IX. Quaestio hoc tantum est, ut sit omnia, quae in utraque adduci partem solent, expendamus. Quod in praxi omnino, sublati omni voluntatis actu, non sit voluntaria, exinde patet quod, ut sit voluntaria, a voluntate hanc voluntati praerogativam accipere debet. Nihil vero a voluntate oriata, nullumque innoxiam praesente producit. Voluntas actibus suam vitam exercet: dum omni caret actione, veluti mortua in adhaerendo est. Quae ergo vis omissionis a voluntate recipit hanc voluntari perfectionem, si omnis voluntatis actio subrahatur. Clarior rem explicat. Duplex est voluntarius in actu primo motus, & est ipsa potentia valens producere actum voluntarium, sed non producens; alterum in actu secundo, seu in exercitio. Omissio non potest voluntaria appellari a voluntate in actu primo: quia nihil ab ea sub hanc considerationem recipit. Voluntaria ergo eradicat ex voluntate in actu secundo. An intelligi in actu secundo nequit, nisi media aliqua actione. Quae quidem actio haud est necessaria ut omissionis absolute, & per se, vis secundum suam naturam sit vitiosa. Et intrinseca natura omissionis sit est hominem teneri ad opus prestandum; & non, seu suspensum herere. Verum id in exercitio minime contingit abique actu, qui sit causa vel occasio eundem omissionis, a quo actu accipit quod sit voluntaria, & libera. Et tunc sit culpabilis, voluntaria, & libera sit necesse est. Libertas autem, & ratio voluntari perfectionem positive sunt. Ergo ab ali-

aliqua causa realiter influente proficiuntur oportet. Quomodo enim fieri omisso libera, & voluntaria potest, sublati omni causa positive agente? S. Thomas, quando naturam expendit omissionis, omnem actum excludit; quando omnia quae in exercitio concurrent, actum necessarium aliam. Et haec satis sint.

X. *Quest. III. Potest ut omissionis esse voluntaria, quae negat praecipuum?* Respondeo. Distingueda omisso est ab effectu qui illum consequitur. Omittere panem indigentem dare. Omissionem hanc mors indigentis legitur. Si teneris imperitricemolam, & omisso, & mors consequens tibi imputatur. Ad questum respondeo. Omissio abique praecipuo esse voluntaria potest. Omissio matrimonii, omisso velendi cibi delicatioribus, & plures similes omissiones merito digne sit, quia nulla precedat obligatio. Similes quippe omissiones procedere possunt a voluntate delibata. Hinc patet non requiri obligationem, ut effectus referatur omissionis consequens, sit voluntarius. Materiam quippe corporis, temperantia a licito conebitum sunt effectus premio digni, si cetera adint, illud tamen verum est quod, ut effectus malus, omissionem voluntarium consequens, aut concomitans, sit vitiosa, praecipuum, seu debitum precedat oportet; ita ut, si nulla sit obligatio vitandae omissionis, nec omissionis erit vitiosa, nec effectus, consequens talem omissionem culpabilis erit omittere. Debitum ergo, & potestas omissionis vitandae necessaria sunt, ut omittere reus omissionis, & eorum quae inde consequuntur, malorum evadat.

XI. *Quest. IV. Quae sint involuntarii casus?* Resp. Quatuor communiter assignantur. Violentia, metus, concupiscentia, & ignorantia. Violentia involuntarium producit, cum vis extraneus inferatur. Id autem pugnat cum voluntario, cuius natura est, ut sit a principio intrinseco. Ententivo violentum (inquit S. Thomas *quest. lxxi. de verit. art. 1.*) est id cuius praecipuum est extra, nihil congregate eo qui cogitur. Duo ad violentiam requiruntur. Alterum, quod principium vim inferens sit extraneum. Alterum, quod qui patitur vim, resistat, & repugnet contra inclinationem: si enim indifferens esset, vim non pareretur.

XII. S. Thomas in hac *quest. vi. art. 4.* hanc praebet distinctionem. Duplex est actus voluntarius: unus quidem, qui est eius innediate, velut ab ipsa elicitus, scilicet velle; alius, qui est aliam voluntari, a voluntate imperatus, & mediante alia potentia exercitus; ut ambulare, & loqui, qui a voluntate im-

perantur, exercentur autem mediante potentia motiva.

XIII. *Quest. V. Vm ne voluntas pati potest in actibus tum imperatis, tum elicitis? Resp.* Actus imperati a voluntate dupliciter sunt generis: alii sunt imperati, & eliciti ab ipsa voluntate. Voluntas enim sibi, non fecus ac ceteris, imperare valet, & repta imperat. Ex intentione finis electionem imperat mediorem, & alios actus, sive a se ipsa, sive ab intellectu prodeutes, qui media spectant. Voluntas pati nequit vim in actionibus a se elicitis, & sibi imperatis: quia ad eiusmodi actus naturali propensione fertur. Sustinere autem vim potest in actibus imperatis, & ab aliis potentis producendis. Imperare voluntas potest ut pes ambulet, ut manus aperiat oculos, vel claudat: potest velle non manus movere, nec pes ambulare: & ab exteriori potestate vel impediunt motus, vel ad eundem cois valet.

XIV. Disputare hic Theologi solent, valear ne Deus vim voluntati inferre. Cui quaelibet illucile responderet S. Thomas pluribus in locis, sed potissimum *quest. xxxi. de verit. artic. 8. Dicitur, quod Deus potest immutare voluntatem de necessitate, non tamen potest eam cogere. Quotiescumque enim voluntas immutatur in aliquid, non dicitur cogi illud: cuius ratio est, quia ipsam velle aliquid est inclinari in illud: casibus autem vel contentis est contraria inclinatio illius rei quae cogitur. Cum igitur Deus voluntatem immutat, facit ut procedenti inclinationi succedat alia inclinatio, & ita quod prima auferatur, & secunda veniat. Unde illud ad quod inducit voluntatem, non est contrarium inclinationi iam existentis, sed inclinationi quae primo inerat: unde non est violentia, nec coactio. Sicut loquitur rationis suae generantis inest inclinatione ad locum deservum, hac autem inclinatione non manente, si solum praesentia, erit violentia: si autem Deus a lapide auferat inclinationem generantis, & det ei inclinationem levitatis, tunc fieri insensum non erit ei violentum: & ita immutatio motus potest esse sine violentia. Et per hanc modum intelligendum est quod Deus voluntatem immutat, sicut eo quod voluntatem cogit.*

XV. Animadvertit autem S. Thomas in hac *quest. vi. art. 5. quod, ut violentia elicito actum involuntarium, debet esse abiolute, & simpliciter talis, relincente omni contraria voluntate, etiam exterioribus potentis, quod licet. Quare, si quis ma. manu alium percoerit, & ita indifferenter te habere, & non efficaciter repugnans, non est*

set violentia. Si puella omni virtutum ornatu non rejicit agrestem, non est vim passa. Si quis vi compellatur ad adorandum idolum, licet mente relinquitur, nisi exterius, quoad potest, repugnet, violentiam non sustinet, nec involuntaria dicitur occidere. Sancti Martyres voluntate deliberata sustinebant tormenta, licet repugnarent inique actioni indigni supplicia. Qua de re consule S. Thomam cit. quest. vi. art. 2.

XVI. Quest. VI. An que sunt ex metu, sunt voluntaria? Respondet. Quoniam decisionis preter metum finis debet. Est autem metus instantis periculi causa motus respicientis. In istum, & levem tribuitur. Ille grave malum valde probabiliter menti obicit; & appellatur cadens sub vim violentiam; quia etiam constituitur in eundem periculum metu, qui validi rationum momenta immittens repugnat motum, ne ibi rationi motivationem, verum carcerem, flagellationem, bonorum proscriptioem, damnationem ad trines, infernam, & id genus similia. Maior, aut minor metus gravitas prater imminentium malorum qualitatem, a perone que metum patitur, conditione etiam colligitur. Metus qui respectu viri est levis, respectu puella, mulieris, adolescentis potest esse gravis. Dupliciter metus respectu agentis timidi habere le potest. Primo tamquam causa obiectiva, moraliter movens hominem ad agendum, vel omittendum; ut cum quis latroni, pugione districto aggressenti, & iugulum petenti, dat pecuniam, ut mortem evitet, vel ad decimandum naufragum merces in mare proicit. Secundo concomitante, quando revera non est causa, cui homo agit, sed tantum comitatur actionem, que fit cum, non ex metu. Confiteri veritatem delicti capitalis iudici interroganti cum metu mortis, quia revera mors imminet incutit timorem; at non ex metu mortis (cum potius ex metu negare eum dicitur) sed ob preceptum urgens confitende veritatis, ob Dei gloriam, animaque tunc salutem: cum metu tamen agit. Quandoque timor est tota causa cum effectus ponatur; ut dum luxuriosus merum minator puella honesta, si consentiat in sui desolationem, tum est causa, ut dicitur, totalis; si mulier mortem erit, timor dicitur causa partialis; quia etiam illa subacta, effectus habet. De meto tunc reme esse, & quod sit tota actus causa.

XVII. Responso communis est, ex que sunt ex metu simpliciter voluntaria esse, involuntaria autem secundum quid. Quod

hoc passio vincit S. Thomas cit. quest. vi. art. 6. Que per metum agitur, motus sunt ex voluntario, & involuntario. Id enim quod per metum agitur, in se consideratum, non est voluntarium, sed sit voluntarium in causa, scilicet ad vitandum malum quod timetur. Sed, si quis recte consideret, magis jam involuntaria voluntaria, quam involuntaria sunt enim voluntaria simpliciter, & involuntaria secundum quid. Unumquodque enim simpliciter esse dicitur, secundum quod est in actu; secundum autem quod est in sola apprehensione, non est simpliciter, sed secundum quid. Hoc autem quod per metum agitur, secundum hoc est in sola apprehensione quod fit. Cum enim actus in singularibus sint, singulari autem, inquantum huiusmodi, est hoc & nunc, secundum hoc id quod fit, est in actu, secundum quod est hoc & nunc, & solo actus conditione individualibus. Sic autem hoc quod fit, per metum, est voluntarium, inquantum scilicet est hoc & nunc, prout scilicet in hoc casu est impedimentum malorum mali quod timebatur; sicut prolixius mentionem in mare sit voluntarium tempore temporis propter timorem periculi. Unde manifestum est quod simpliciter voluntarium est: unde & composit est ratio voluntarii, quia principium eius est intra. Sed quod accipitur id quod per metum fit, ut extra hunc casum existens, prout repugnat voluntati, hoc non est nisi secundum rationem tantum; & ideo est involuntarium secundum quid, id est prout consideratur extra hunc casum existens.

XVIII. Hæc doctrina ahius memoria commendanda est, tamquam apprime necessaria ad percipiendam necessitatem divini amoris, quo peccatis licere in Deum convertatur. Que sunt ex metu, licet voluntarii admittuntur, non sunt ex metu, sed voluntarii admittuntur, ut sit vera, & sincera, totum animum, totum cor, totam sacrificare Deo voluntatem debet. Quod fit ex metu, est voluntarium hoc & nunc, prout scilicet in hoc casu est impedimentum malorum mali quod timebatur, inquit Angelicus, subdito malo imminente, metus evanescit. Quemadmodum mercator vult mercum iacturam, imminente usurario; subacta circumstantia tempestatis, vult conservacionem mercium. Detestatur peccator culpam ex inferni metu. At, si infernus non est metus, culpam veller. Hanc ille hypothetum expresse non format; licet in eisdem timore natura involvitur. Quoniam iuxta omnes tum Theologos, tum Philosophos, timor productum involuntarium secundum quid. Quid hoc prohi? Hoc sane, quod subactis circumstantiis, tollit id quod licet & nunc est. Quod autem

tem sint simpliciter voluntaria que sunt ex metu, evidens est. Quoniam mercator, spectans inscium valore, & proprie vite conservacione, & gravissimo periculo naufragii, omnibusque hic & nunc expensis, absolute vult mercum iacturam. Actiones enim sunt in singulari, omnibus circumstantiis consideratis. Et de illo iudicium fit, secundum quod nunc sunt, sunt voluntaria. Secundum vero quod sunt in apprehensione, dicuntur involuntaria secundum quid. Quoties in S. Thoma, aut in alio Auctore legis, actiones ex metu non esse simpliciter voluntarias, hoc in sensu id intelligas velim, non esse voluntarias omni ex parte abique ulla timoris mixtura: habent enim quid timoris admixtum, quatenus, subactis circumstantiis, homo eadem repouet que hic & nunc revera vult.

XIX. Arguere in oppositum solent. Que sunt ex metu, sunt voluntaria ex suppositione, seu ex hypothese imminenti mali: qua suppositione, licet hypothese subacta, non sunt voluntaria. Hinc dicuntur ex timore gehennæ non est absolute voluntaria. Habet quippe incertam conditionem: subacta infestæ, peccati. Atque adeo attritio ex toto metu mala erit, & tunc hominem hypocritam, ut docet Lutherus.

XX. Utique operans ex metu agit ex suppositione imminenti mali. Quid inde? An non propterea actio voluntaria, & libera? Agens, spectans omnibus, & expensis absolute hic & nunc eligat hoc medium, quo evitabit malum. Quia maxime voluntarius, & licet sit actus iste, ut ex gravi, serioque consideratione, & consideratione omnium circumstantiarum procedens. Timor gehennæ bonus est, non hominem hinc inde hyperritam non facit, ut contendebat Lutherus; sed dominum Dei esse docent Scripturæ, & Tridentina Synodus. Quæ conditiones exigat, ut latus id ad veram christianam penitentiam, in tractatu de Penitentia palam fiet. Hoc certum est, gehennæ timorem disponere & parare cor humanum ad penitentiam. At, subacta divino amore, plenam voluntatem peccandi non excludere in ostenditur. Satis mihi nunc est palam scilicet, actiones, timore imminenti mali elatas, esse simpliciter voluntarias, & liberas; quatenus quid involuntarii admittant habeant.

XXI. Hinc colliges, non esse a peccato mortali immunes homines qui ex quocumque gravissimo metu aliquid perpetravit natura sua inobediunt, & vitiosum. Quam ob causam graviter peccantur qui ob metum tor-

mentorum fidem negabant tantummodo exteriori, licet in corde eandem retinerent. Que enim per le mala sunt, nullo hominam metu possunt, etiam amittenda vire. Id solum verum habet, metum minime culpe gravitatem; quemadmodum enim timor diminuit voluntarium, & liberum; ita etiam aliquid maxime admittit, & delinquenti facilis veniam concilias. Quæ vero intrinsecus mala esse metus, licet lege humana prohibeantur, possunt interdum gravi metu urgente abique culpa executioni demandari. Exempli gratia, quando vire conservatio credit in maiorem Republicæ utilitatem, malique bonum; tum servanda est vita, lege neglecta. Quando vero legis humane violatio infert contemptionem, aut scandalum; tum etiam cum vite dispendio servanda lex est. Si quis in derisionem catholicæ religionis ad manducandas carnes in Quadragesima, ad non audendum Missam in die tunc cogitaret; mors futurus esse potius quam religionis catholice precepta violanda.

XXII. Quest. VII. Qui contractus ex metu sunt, sunt liberi? Respondet. Omnes contractus ex metu gravi celebrati, cum sint voluntarii & liberi, sunt validi iure naturali, quod metus, ut dicitur, licet, rationem voluntarii & liberi non auferat. Sicut enim peccatum ex metu gravi perpetratum voluntarium est: ita etiam contractus, quatenus ex metu mitti, voluntarii sunt. Les tametum ecclesiasticæ, tum civilis nonnullis contractus, ex metu celebratos, irritos declarat. Matrimonium ex metu celebratum nullum est, ut habetur cap. Veniens de sponsalibus. Si mulier, iurisdictione ex metu data, nulla est. 2. ff. de iudicio. Electio Prælatorum ex metu similiter nulla. Cap. Ubi periculum de elect. 3. Ceterum in vi. Absoluto ab excommunicatione metu facta pariter nulla. Cap. nullo. In his que est, utriusque causa in vi. Vota inobscena ex metu facta, irrita. Difficultas est de votis simplicibus, de quorum iura posuisti decrevere. Hæc, cum natura iura valida sint, servanda videntur. Circumstantiis spectandæ sunt, & dispensatio parti potest.

XXIII. De iuramento metu extorto disputat Theologus: quorum subactibus missis doctrina S. Thomæ amplectenda est 2. l. 2. quest. lxxxix. art. 7. ad 3. In iuramento quod quis cauctus facit, duplex est obligatio. Una quidem, quæ obligat hominem cui aliquid promittitur, & talis obligatio tollitur per coactionem: quia ille qui vim incutit, hoc meretur, ut ei promissum non servetur. Alia autem est obligatio,

gatio, qui tunc obligatur, ut implet quod per se non est promissum; & talis obligatio non tollitur in foro conscientiae, quia magis debet damnatum temporale subire quam iuramentum violare. Porro tamen respere, in iudicio quod solvitur, vel prelati demeruisse, non esse obligatoriu, sed quasi huiusmodi obligationes ex hisa causa relaxatas.

XXIV. Hanc eandem doctrinam confirmat quest. xviii. artic. 3. ad 1. Causa non adest iuramento promissorio cum obligandi respectu eius quod licite fieri potest. Et ideo, si aliquis non impliat quod coactus iuravit, nihilominus pernitenti inveniit, & mortaliter peccat. Potest tamen per auctoritatem summi Pontificis ad obligationem iuramenti absolvi, praesertim si causam fuerit saluti, quae potest esse in conscientia certum. Quod autem dicitur, quod licite non sunt poenitenda tamquam pro mortali crimine, non hoc ideo dicitur, quia non peccat mortaliter, sed quia poena est minor infirmiter. Quando itaque res promissa honesta, & licita est, iuramentum etiam ex metu factum obligat. Quod autem tua bona des aggressori, nil mali praesert. Ideo implendum iuramentum, docet S. Thomas.

XXV. Quaest. VIII. Quae sunt ex concupiscentia, sunt ne involuntaria? Respondo. Concupiscentia nomine quilibet appetitus sensitivi commotio, seu passio circa bonam intelligitur, excluda tristitia, & dolore circa malum. Concupiscentia duplex est. Altera antecedens, quae precedit voluntatis actum, et sicque accidentis causa. Visio obiecti delectabilis accendit appetitum sensitivum: & voluntas desiderat, vel delectatur de eo. Altera consequens, quae actionem voluntatis consequitur, quatenus exercitum actionis excitat, accenditque passionem concupiscentiam. De hac nulla quaestio. Hae enim non potest esse involuntaria causa, cum actionem conquiretur. Solum offendit, tamquam signum, peccati magnitudinem, seu magnam voluntatis delectationem in exercendo adione. Quare haec non dimittit, sed arguit potius culpam. Proposita quaestione respondeo S. Thomas 1. 2. quod. vi. art. 7. Concupiscentia non causat involuntarium, sed magis facit aliquid voluntarium aut. Dicitur enim aliquid voluntarium est eo quod voluntas in id fertur: per concupiscentiam autem voluntas inclinatur ad volendum, id quod concupiscentia.

gatio, magis facit ad hoc quod aliquid sit voluntarium, quatenus quod sit involuntarium. Non est tamen contemnendum voluntarium cum libertate. Nam voluntarium fitum est in inclinatione cum finis cognitione; & quae maior est inclinatio, eo maior est voluntarium. Porro, si hoc voluntarium spectetur, ut liberum, cum libertas iudicii indifferentiam pollat, concupiscentia vehementer, & antecedens obtundat hoc iudicium potest, & simul diminuit libertatem, atque adeo malitiam. Quam doctrinam pluribus in locis S. Thomas tradit, & potissimum quest. 111. de mal. art. 11. Meritum, & demeritum in electione consistit ex ratione precedente. Passio autem obviat, vel etiam ligat iudicium rationis. Quod autem iudicium rationis fuerit purum, tanto electio est perspicua ad merendum, vel demerendum. Unde qui inducitur ad beatificandum ex indole rationis, laudabilissimum operatur quatenus quod inducitur ad hoc ideo ex sola animi passione. Hic enim potest esse voluntarium, concupiscentia itaque minuit voluntarium, quatenus liberum est; auget vero, quatenus naturale. Discrimen quod est inter timorem, & concupiscentiam, assignat S. Thomas cit. quod. vi. art. 7. ad 1. & ad 2. Timor, inquit, est de malo; concupiscentia autem respicit bonum. Malum autem secundum se contrariatur voluntati; sed bonum est voluntati consonum. Ideo timor temperat minuit & voluntarium, & liberum; secus concupiscentia, ut dicitur est.

XXVI. Quaest. IX. Utrum ignorantia inferat involuntarium? Resp. De ignorantia fallo calamo agemus Tom. II. Apparatus ad Theologiae Christianam. Ideo pauca hanc errorum quaeestionem expedit. Hae Thomas ignorantiam dividit in antecedentem, concomitantem, & consequentem hic verbis est, quod. vi. art. 8. Ignorantia respicit se habet ad actum voluntatis. Uno modo concomitantem, alio modo consequentem, tertio modo antecedentem. Concomitans quidem, quando ignorantia est de eo quod agitur; tamen, etiam si sciretur, nihilominus ageretur. Tunc enim ignorantia non inducit ad volendum ut hoc fiat; sed accidit simul esse aliquid factum, & ignorantia; sicut in exemplo posito, scilicet cum aliquis vellet quidem occidere hostem, sed ignorans occidit eum, patiens occidere eorum. Et talis ignorantia non facit involuntarium, ut Philosophus dicit: quia non causat aliquid quod se respicit voluntati, sed facti non voluntarii, quia non potest effectu voluntatem quod ignorans est. Consequenter autem se habet ignorantia ad voluntatem, inquantum ipsa ignorantia est voluntarium.

bonaria. Et hoc contingit dupliciter, secundum duas vias voluntatis supra positas. Uno modo quia actus voluntatis fertur in ignorantiam; sicut tunc aliquid ignoranter agit, vel in excusatione peccati habeat, vel ut non recusat a peccando, secundum illud Job xxx. Scientiam viarum tuarum nolumus; & hoc dicitur ignorantia affectiva. Alio modo dicitur ignorantia voluntaria eius quod quis potest scire, & debet: sic enim non agere, & non velle, voluntarium dicitur, ut supra dictum est. Hoc igitur modo dicitur ignorantia, sive cum aliquid actus non considerat quod considerate potest, & debet; quae est ignorantia male electionis, vel ex passione, vel ex habitu peccatorum: sive cum aliquid vitium quam debet habere, non curat acquiescere; & secundum hunc modum ignorantia universalium iuris, quae quis scire tenetur, voluntaria dicitur, quasi per negligentiam peccatorum. Cum autem ipsa ignorantia sit voluntaria aliquid ipsorum modorum, non potest causare simpliciter involuntarium; causat tamen secundum quid involuntarium, inquantum praedit motum voluntatis ad aliquid agendum, quod non est scilicet praesens. Antecedenter autem esse habet ad voluntatem ignorantia, quando non est voluntaria, & tamen est causa voluntatis quod alias non vult; sicut cum aliquis bono ignorat aliquem circumstantiam actus, quam non revelatur scire, & ex hoc aliquid agi, quod non faceret, si sciret; puta, cum aliquis diligenter adhibita nesciens aliquem transire per viam, prolici legittimam, qua interiret transentem. Et talis ignorantia causat involuntarium simpliciter. Si plura de ignorantia Pelagiana, Ianteriana, Probabilistica cupit, consule sandrum Tom. II. Apparatus ad Tom. I. Hist. Probabilit. in Appendix, ubi ex infinito materiae hae sit copia est.

XXVII. Saneb Palendarius in iur. tract. de Hon. & Cir. ab officio, seu ab omnibus humanis, quae iure naturae dirigi debent, initium capit. Verum tam imple, & itine hae veras, ut nihil obcurius scriptum apud Scholasticorum aliquem, etiam inferioris subfelli, inventurus sis. Plures Auctores istius errores in ipsa refellam. Christianus Thomaeus Lib. 1. cap. 1. de natura hominis morali, pluribus impetis §§. quibus physicum corpus humani naturam exponit, tandem §. 17. intelletum, & voluntatem dehit §. 7. hinc agitur intelletus est facultas animae humanae vegetativa in cerebro, & voluntas facultas eiusdem animae concupiscentia in corde. Adeo impedit de intelletu, & voluntate scribit Lutheranus ille, ut oportet potius quam spiritalem animam se propugnare indicet.

Quippe §. 28. aperte scribit, in mandis nihil esse, nisi corpora: & §. 34. repetit, omnem voluntatem esse concupiscentiam in corde. Omnis concupiscentia amor est. Omnis amor est desiderium univrsali sa cum re amata. Omne desiderium comatus est agendi. Dum vero voluntas comatus est voliti, differat a comatu qui sentitur in alio membris corporis, ut comatus circumal sacramento, comatus in alere. Hinc ultra pergit, & §. 40. impara commentone certaque doctrina, quatu supra confirmavit, voluntatem nempe non posse cogi. De falso est, inquit, commune diciturum, quod voluntas non possit cogi. Et a quo cogi potest? Ab homine? A Deo, cui omnia obediunt? Transtribue §. 10. doctrinam Cumberlandi de magnitudine cerebri humani, & de hominis propensione ad venem, non alio quo tempore limitata. Innumeri illius Lutherani abtetterationibus praetermissis, pauca hic obiter indicanda sufficiat, ut Italic norae Iuvenes qui iuri naturae fudent, ab istorum Protestantium lectione abdicam. Quoniam nihil ex istis addicere praeter errores valent. Quid quod vel ipsa erroneae opinionis tanta obstruata, & tanta impetitia exponunt, ut homo bonis studiis adductus, legere istorum opera bene fastidio nequeat?

CAPUT VI.

De humana libertate. Hae homo in sui creatione peccatus fuit, nec tam per originalem culpam amisit. Lutheri, Galvini, Protestantismi errores.

I. Questionem praeter ceteris omnibus necessariam investigandam facio. Quoniam, sublata libertate, superfluent iura omnia, comatur, studium, industria, ceteraque hominum molimina vana, & contentiofiora ferunt. Sola quippe officia libera, iuris tunc naturalis, sunt passiva directioni subiacent. Porro omnium primum, quid libertatis nomine intelligatur, exponendum est. Et, quia plures libertas excipit sensus, notionem divisam eandem praecedat, fas est & quomodomodum & ipse Marcus Tullius Lib. 1. cap. 1. officia dividit, antequam definit. Dividi autem libertas solet primum in libertatem naturae, qua homo conditus fuit, gratia, qua a culpa redemptus est, de qua S. Paulus Rom. vii. Cum servo effectus peccati, liberi facti esse in iura; & gloria, ad quam ex meritis laborasti, delinuit sumus, ut ait idem S. Paulus Rom. viii. Et ipsa vinctura libe-

libertatem a ferocitate corruptiolem in libertatem gloriae filiorum Dei. Libertas natura vocatur etiam spontaneitate, seu compolemente, quae a violentia, & coactione immunitis est. Coactio est vis extrinsecus illata, palsa religione. Hoc in sensu libera dicitur bruta ipsa; & humana voluntas in omnibus ahiobus libis interioris, & eicitis, tametsi necessitatis, libera nuncupatur: quia ad ipsos intentiones actus cogi a nemine potest. Hanc doctrinam valde exponit S. Thomas tom. I. Part. quinquaginta. art. 2. ad 3. tum quinquaginta. de potentia. artic. 2. ad 5. ubi ait, quod naturalis necessitas, secundum quam voluntas aliquid ex necessitate velle dicitur, ut felicitatem, libertatis voluntatis non repugnat. Dei libertas enim voluntatis violentia, vel eicitio opponitur... Libere ego Spiritus sanctus procedit a Patre; non tamen potest; sed ex necessitate. Libertatem hic accipit Angelicus

Doctor pro ipsa immunitate a coactione, & pro naturali voluntaria inclinatione, ad necessitatem propensionem divinam voluntatem.

II. Alia est libertas indifferentia, quae non modo a coactione, seu violentia, verum etiam a necessitate, seu a determinatione ad unum per modum naturae immunitate seculum asert. Haec itaque libertas facultas est quae indifferentiam praestat ad opposita. Duplex est. Una contrarietatis, seu specificativis, ut aiunt, quae opposita producere actus, nempe odium, & amorem, bonum, & malum, valet. Altera est contradictoria, seu exercitio, quae agere, vel non agere, eicere actum, vel omittere eundem absolute valet. Tot absolute significat, quod, spectata natura obiecti limitati, atque adeo cum indifferentia ab intellecta proposito, illa voluntas prosequitur illud obiectum, ut possit suspendere prosecutionem alium.

III. Ad libertatis perfectionem sola requiritur exercitio indifferentia, sublata indifferentia contrarietatis ad malum, quae imperfectio libertatis est. Quomobrem & Deus extra se liber est, tametsi malum velle nequeat; & Christus Dominus liber est, quamvis malum parare non possit. Quoniam vero ex peripicua libertatis idea graviorum difficultatum resolutio pendet, liber paucis ea hic indicare quae sulis infra dicitur sunt. Voluntas humana lodes est libertatis. Causa, & principium libertatis est intellectus, proponens voluntati bonum amandum cum indifferentia iudicii. Toties vero proponit intellectus cum indifferentia iudicii, quoties id quod proponit, bonum & limitatum est, non aequans voluntatis potestatem. Haec est angelica S. Tho-

mae doctrina. 1. 2. quae. xviii. art. 2. ad 2. ubi inquit: Radix libertatis est voluntas, sicut subiectum; sed fuerit causa, est ratio: ex hoc enim voluntas libera potest ad diversa fieri, quia ratio potest habere diversas conceptiones boni. De variis intellectus actibus, qui liberam praecedere electionem debent, infra dicam.

IV. Quomodolibet varia est libertatis conceptio; ita multiplex est necessitatis sententia. I. Alia est necessitas coactionis, & violentiae, quae extrinsecus inducitur; & cui voluntas, ut dicitur, libera est, & cum membra exteriora tantummodo subiecta sunt. II. Alia est necessitas inclinationis naturalis, a principio intimo proficiscens, quae ad unum naturaliter determinat; ut inclinatio in natura spirituali erga beatitudinem in communi. III. Alia necessitas, quae extrinsecus advenit; quae est in beatis necessitas amandi Deum. IV. Rarius alia appellatur antecedens, & absolute, alia consequens, & conditionata. Antecedens rationis, & voluntatis utrum praecedit, ut contingit in motibus primo primis, qui involuntarij, seu indeliberati nuncupantur. Necessitas consequens, seu conditionata, ea est quae consequitur liberam aliquam oppositionem, seu deliberationem; ut necesse est ambulare, si ad ambulandum non determinaverim. Necessitas antecedens nuncupari etiam solet necessitas consequentis; & necessitas conditionata necessitas consequentia. V. Tandem alia appellatur physica, & absolute invincibilis, quae est ipsa ea antecedens; alia moralis, quae in summa difficultate (iuxta communem loquendi modum) sita est, absque in malo, vel faciendo bonum: qualis dominatur in hominibus inveterata aliqua consuetudine, vel habito pravo affectu; quom ex parte absolute valent, sed maxima cum difficultate.

V. Potestatis nomine, quae in voluntate libera requiritur ad oppositum, intelligitur potestas expedita. Potestatem hanc Theologij considerant & in actu primo, & in actu secundo. Potestas voluntatis in actu primo, & expedita, illa dicitur cui nihil ex parte sui deest ad operandum. Hac ratione in Schola Thomistica gratia sufficienter committitur potentiam proximae completam, & expeditam ad operandum, quia ex parte non est nil amplius requiritur; ut vero erumpit in actum secundum, requiritur gratia efficax, quae ex parte actus secundi se tenet.

VI. Pro libertatis intelligentia per oculos quoque habenda est celeberrima distinctio fontis compositi, & divisi: quae in vero tena ex-

Historicum Lutheri, Calvini, & Iansenii systema de libero arbitrio in aeterna felicitate negotio.

SI quis sicut, sincerique coloribus Lutheri, Calvini, & Iansenii de libero arbitrio sistema respiciamus, ipsi me omnia fallunt; in nihilum coguntur gravillime, quae licet Catholicos terrent, qualiones. Siquidem non raro accidit ut homines longiores contentum, licetumque vires tenant; perpetuae diffidula foveant, quod principium unicum, unde tota pendet controversia, pieno in lumine haesitatum collocoerit. Eadem veritas sub una oculorum acie adversantes difficultates explodit, non item sub altera. Quorum haec? Novum me referendum mihi arcantem est in Lutheri, Calvini, & Iansenii doctrina de libero arbitrio exponenda? Minime gentium. Sed notam illorum hoc de argumento haereticum fidei eo representare aspectu delibetari, ut ex solo eiusdem introitu in sumum abeat sophistata illa quibus vellelicis Catholicorum plurimum doctrina solet.

II. Et, ne plus iusto in limine haesam, causam agendorum tractandam. Primum hominem libero praeditum arbitrio fiantur vel ipsi haereticarum; at extinctum, sublatum, que peritus esse possit. Adeo peccatum contentum. Liberum hominem in hoc lapsu naturae datae duntaxat asserunt in civili societate, operumque naturalium regime. In genere vero moris, aeternae salutis negotio, excludi omni eligendi facultate, & omnique activa indifferentia sublata, necessario illum peccare docent, nullaque omnino partes habere in his quae divina gratia praeventur operatur. Omnino perit libera eligendi potestas in Adamo peccante. Ergo necessario homo peccat, necessitateque, dum auxilio divino praeventur, operatur. Quam operationem voluntario quomodo; seu spontaneo motu homo eicit; minime vero libere, libertate electionis & indifferentia. Nullas omnino partes exercere propugnant homines, cum Dei auxilio ad operandum applicantur; sed mere passive se habere in morum sanctitate; quavis voluntario, seu spontaneo motu, quomodolibet & bruta, physice agant. Paucis accipe torus Lutheranae, Calvinianae quoque doctrinae succum. Non ideo Lutherus, & Calvinus negant in homine liberi arbitrii indifferentiam, & electionem; quia Deus gratia, suapte natura efficacissima, humanam voluntatem praeventiat, & praedeterminat; sed con-

plicata a nemine negari iure valet; in sensu falso, et contrario ab omnibus sublata. Sensus falsus huius distinctionis est, si quis diceret, hominem auxilio efficaci determinatum ad bonum, libertatem habere non in sensu composito cum ipso auxilio, sed in sensu diviso, idem subarto tali auxilio. Hoc in sensu etiam homines vinculis devotissimi libertatem habet ad ambulandum, si vincula frangantur; quo nihil absurdum concipi potest. Verus sensus est, hominem, praefato auxilio efficaci determinatum ad amorem, liberum esse ad oppositum sub ipso auxilio, non in sensu composito; quatenus: scilicet valeat coniungere amorem cum non amore, actionem cum non actione, quod repugnat; sed in sensu diviso, inquantum, dum amat, retinet facultatem expeditam ad non amorem, aut ad odium. Ne multa, sensus compositus excludit, inquit, conjunctionem actionis cum negatione eiusdem; minime vero excludit potestatem ad non agendum, vel ad agendum oppositum.

VII. Plures fuerit adeo sensus libertatem errorem. Hanc negant Socii, fatis omnia subiectis. Fatis nomine omnium casuum istorum significabant. Alii ex divina praedicta cogi ineluctabiliter homines ad malum asserant. Manichaei, ut refert S. Augustinus Lib. III. cap. v. contr. duas epist. Pelag. libertatem negant ex natura mala Deo coacta. Pelagiani, in aliud extremum declinantes, errant, libertatem nimiam extollentes. Docebat quippe hominem aequae ad bonum, atque ad malum solis naturae virtus idoneum esse, qui egeat ad bonum divinae gratiae subsidio: contra quos haec S. Augustinus epist. xlviii. ad Valentianum n. 4. scribit. Fides catholica neque liberos arbitrium negat sed in vitam salutem, fides hominum; neque tantum ei tribuit, ut sine gratia Dei valeat aliquid. Contendebant Pelagiani, liberum arbitrium seculum haudquaquam fuisse per peccatum originale; sed veluti in aequilibrio constitutum, aequales habere vires sive ad bonum, sive ad malum. Heime interebat, libertatem arbitrii cum necessitate gratiae, quae voluntatem praeventiat, componi minime posse. Si alterius spe indigen, liber non ero, estitabat Pelagus. Lutheri, Calvini, Iansenii, aliorumque errores adversus libertatem mox referam.

tra ita rationeantur homines isti. Peccato peccato originali, extincta fuit cum in Adamo, tum in eisdem potestas libertas indifferens: ergo auxilium divinæ gratiæ necessarium hominibus applicat ad operandum. Admissio primo errore extrinsecus peccatum originale humanæ libertatis, consequentia legitima est; quemadmodum, quia in brutis nulli est electio, & indifferens facultas, nec cessario a Deo determinatur. Contra Catholicum argumentantur. Homines post Adam illam liberam arbitrio, tamen facti, infirmo, vulneratoque, instructi sunt. Ergo liberæ a Deo præconitior, & applicatur. Eni patet delictum verum, germanique Libertatis, Calvinianæque hæresis specimen.

III. Quæ patet pertrahit, ostendenda nunc sunt propriis Lutheri, Calvinique verbis. De Iustitiam nostram dicitur. Et, ut a Luthero incipiam articulum, hoc est alius de libero arbitrio articulum, quem LEO X. in bulla, *Exceperunt*, anno 1520, edita contra eundem Lutherum, non. 36. damnavit. *Libertatem arbitrii post peccatum esse res de soluto.* Et dum facit quod in se est, peccat mortaliter. Patet transcribam, non ex universis eius operibus, sed tantum ex opusculo de sermo arbitrio adversus Erasmus, ubi ex instituto causam vertit. In aliis quippe opusculis iam prænotam omnem fululere libertatem: in quem errorem calumiam acuit Erasmus, & Lutherum strenue exagavit, prostravitque. Lutherus vero insula sua protrevia adversus Erasmus opusculum edidit, inscripsum de sermo arbitrio, insensumque est. Tom. III. operum Lutheri. Incipit ergo. *Significatur nunc libertatem arbitrii esse plane divinam notionem, nec ulli posse competere, quam soli Deo manifestat. Quod si hominibus tribuatur, nihil relictum tribuitur quam si dicatur quogue est tribuatur: quod sacrilegium nullum esse minus possit. Libero arbitrio donatum Adamum fuisse, qui neget? Nullum tamen sacrilegium, quod arbitrio præditus homo sit. Larvam arbitrii quam in homine admittit Lutherus, paulo post explicat his verbis. Quod si omnino vocem eam omittere voluerim, quod est facti iustissimum, & religiosissimum; bona fide tamen eadem ut docemus, ut homini arbitrium liberum, non respectu superioris, sed tantum inferioris sibi concedatur; hoc est, ut facti sit facti facultatibus, & possessionibus habere suscipiendi, facti, omittendi pro libero arbitrio, licet & insipsum regatur solus Dei libero arbitrio, quomodoque illa placuerit. Ceterum ergo Deum, vel in rebus que præsentant ad salutem, vel damnationem, non ha-*

bit liberam arbitrium; sed capere, subiectione, & servare est, vel voluntatis Dei, vel voluntatis facti. Hoc est capiale Lutheri principium. Homines in civili commercio, in officiis humanis, in concedendo, in bibendo, in saltando liberi sunt. In æterne vero salutis negotio nulla libertate instructi sunt, nullas in eodem habent partes; sed solum Deus, cuiusque humanæ libertatis cooperatione reiecta, salutem operatur nostram, passive tantum hominibus se habentibus. Quin contendit, nihil Patres de libero deinde arbitrio: sic enim pergit ibidem. *Regimus itaque per Christum, ut Erasmus, in eum tuis nobis saltem concedit, ut periculo conscientia nostra absterit, licet meta respiciat, vel saltem assensum differre dignatus, quod in ipse videtur esse nihil, nisi inane vocem. & scriptum salutarum; scilicet, ut liberi arbitrii est, res liberi arbitrii est, etiam si ad summum venientis, & omnia vestra probata sunt, & consistit. Deinde ad hoc incertum apud ipsos tuos, an ea vox sit, ut non sit, cum ipsi inter se servent, & sibi ipsi non consistit. Iniquissimum est, immo longe miserum, solo phantasiae voce nunc, etiamdemque incerta, nostras conscientias vexari, quas Christus sanguine suo redemit. An nisi vexari nos volumus, ut accusamus superbiam invidiam, quod tot Patres ut scilicet horum contemptissimus, qui liberum arbitrium nihil ruerunt, cum veritas, ut ex dictis videtur, nihil præfuit de libero arbitrio definitur; et sub pretextu & nomine illorum, liberi arbitrii dogmata erigunt, cuius tamen neque specimen, nec nomen possunt ostendere, & mendaci vocabulo sic deludent oculos. Quæ disputatio esse cum homine potest qui, cum fronte polita, blaterat, Patres, Augustinum, Hieronymum, Fulgentium, Prosperum, ceteroque nil de libero definitur arbitrio?*

IV. Luculentius paulo post suam exponit sententiam, dum & Erasmus, & Catholicorum improbat doctrinam. Erasmus in suo adversus Lutherum opere, ut liberum propagaret arbitrium, in Sempelagianismo declinavit, cum liberum arbitrium suum se præparare viribus, seque applicare ad gratiam accipiendam asseruit: contra quam doctrinam hoc pacto Lutherus invadit. *Vides ne, ut Erasmus, hac definitur res ipsa non potest... quod barum verum nihil omnino intelligit... & ut supra dixi, minus dicitur, & plus tribuit libero arbitrio quam omnes alii; neque totum liberum arbitrium, omnia tamen illi tribuit. Tolerabilis longe tradunt Sophiste, vel saltem Pater eorum Petrus Lombardus, qui*

liberum arbitrium dicitur esse facultatem discernendi, deinde & eligendi boni quidem, si adit gratia, mali vero, si desit gratia, ... Tu vero utique parem vim facis liberi arbitrii, quod iuste, sine gratia, ut & seipso applicare possit ad bonum, & seipso avertat a bono... Nec hoc dico, quod Sophistarum sententiam de libero arbitrio probem; sed quod tolerabilior esse dicam quam Erasmi: propterea enim accedunt ad veritatem. Non enim illi liberam arbitrium, sicut EGO, nihil esse dicunt; tamen, cum sine gratia ipsorum nihil posse dicunt, proferunt Magister Socraticorum, pugnant Erasmo, immo videntur sibi ipse quogue pugnant, & sola verbi controversiam cognoscit. Ita ergo Lutherus extrinsecum in salutis negotio liberam arbitrium contendit, ut nihil, vel ipsa gratia præditus, homo agere valeat. Et protecto quod non est, nec sanare, nec erigere, nec prævenire, vel determinate gratia potest. Pergit Lutherus: *Nihil nisi inanis vox liberi arbitrii reliqua sit, velint nolint... Ego ex his verbis nihil posse non coniecit, quam liberum arbitrium esse inane vocem, cuius res anisita sit.*

N. Scripserunt testimonium ab Erasmo producta delicta Lutherum incredibili fatuitate. Ad illud Ioannis, *Peccatum dedit eis filius Dei fieri*, respondet: *Ioannes non loquitur de illa opere hominis, neque magno, neque parvo, sed de ipsa invidiamque, & inanimatitate hominis veteris... Hic homo MERE PARSIVE, ut dicitur, sese habet, nec facit quidpiam, sed fit ipsum. Pöll multa folia iterum clamant. Igitur usus ORIGINALIS PEC-CATIUM liberum arbitrium proferunt nihil posse nisi peccare, & damnari... Ego sane de me consistit, si qua fieri possit, volent nulli hæc liberum arbitrium.*

VI. Transcribendum integram opusculum, alioquin ipsorum, mihi esset, si ea omnia congerere vellem quibus probato contendit liberum arbitrium tiridum vanum esse sine re, purum putamque Sophistarum (sic vocat Scholasticos) figmentum; & solum admittit spontaneitatem, quam etiam libentiam vocat. Dum hoc, & alios similes errores in Lutero lego, feris mirari nequeo Lutheranos, qui tam delirantem Sycopphantam: ut proprie lecte Patriarcham venerant, & ut Theologie reformatorem extollunt vel ipsi inter eos doctores. Quid? Errantem Lutherum non legitimum? Cur ergo ut legislatores suspiciter? Si erravit in fundamento universi iuris naturæ adeo manifeste; quanto impudentius in obsecroribus arcanis deliravit? Sublato penitus

per peccatum originale libero arbitrio, legitima confectione inferi hæresis Lutherus ibidem, divinam decerem omnia necessaria prælinere, & determinare. Decretum Dei fulmen vocat, iud quo liberum arbitrium penitus conitum, & extinctum in Adamo peccante allert. Vero Lutherus, sicut ceteras, ita quoque istam controversiam Lutherum confessione, & perturbatione implicat, & involvit: ac passim antiquis manifestis semetipsum conert. Ad Calvini, qui suos errores clarior methodo exponit, & sibi magis conat, doctrinam detrahendam accedamus.

VII. Calvinus Lutheri de libero arbitrio doctrinam adoptavit. In hoc tantum discrepant. Lutherus in suis scriptis iudicio caret, & immani furore adrepsit, huc atque illuc irruit: modo ut insano, modo ut fannio, & sicut molendino & implexo errores suos exponit. Contra Calvinus proptus, acutus, valer, veritatis, arte scribendi penitissimus. Itam qua vexatur, suo tempore exeret. Ut Lutherum veritatis, eruditione, & elegantissimo stilo superat; ita facilius lectorem imponit, & errores suos facit, æque catholicorum dogmatum veritatem adulterat. Faceret Calvinus, eandem cum Lutero causam se habere. Numquam, sicut nec Lutherus, ex divine iræne emittatur: sed ex primi peccati mortali vulnere extraxit liberum humanum arbitrium colligit.

VIII. Verba Calvini transcribo. Is in secundum libro, *Pignus* de libero arbitrio hæc scribit. *Respondit, & Lutherum, & nos omnes duplicem constituit naturam: partem, qualem a Deo constituta fuerat, quam partem & integram fatuimus fuisse; alteram, quam lapsu hominis vitiatam, suam integritatem perdidit. Et paulo post: iam vero ut nihil premitur (Pignus) quod edimus quilibet modo consistere queat Lutheri sententia, aut nostra, originem trahere a veteribus hæresibus vocem notat &c. Pöll multa liberatis, quam cum Lutero defendit, notionem exhibet: Sed quomodo apte Pignus cum necessitate consistit perpetuo consueti, quarum discretione tenere, & diligenter remissive plurimum ad propinquam questionem referi, hæc quatuor, quod inter se differunt, observare convenit, voluntatem aut liberam esse, aut servam, aut spontaneam, aut coactam. Liberam voluntatem in Igo intelligunt, & sicut Pignus quoque definit, quæ bonum aut malum eligere habet in sua potestate. Coacta voluntas nulla esse potest, cum alterum alteri repugnet. Verum decem causa, quid significet, attendendum est, ut intelligatur quid sit coactio. Eam ergo sic vocamus, quæ non sponte*

„ Nolite vobis condere thesaurum in terra: & nolite timere eos qui occidunt corpus: & qui vult venire post me, abneget semetipsum: & pax in terra hominibus bone voluntatis: & quod dicit Apostolus Paulus: quod vult, faciat: non peccat, si nobat; qui autem statuit in corde suo non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, & hoc statuit in corde suo ferre virginitatem suam, bene facit. Item dicitur: Si autem volens hoc facio, mercedem habeo: & alio loco: Sobrii estote, ieiunate, & nolite peccare. Et alibi: O mnes qui vole vult vivere in Christo DE-

SU, persecutionem patienter: & ipsi Timothei: Non negligere gratiam quae in te est: & ad Philemonem: Non bonum tuum veniat EX NECESSITATE esse, sed ex voluntate. Item locum in Epistola sua: Nolite diligere mundum, & cetera humiliter, omnes, nisi hoc, & c. Item dicitur: & ubi ad aliquid faciendum, vel voluntatem in arbitrio mentis operi voluntatis existitur, satis liberum demonstratur arbitrium.

XI. Arrigite aures Calviniani, addele animis. Non omnes liberi arbitrii se ponit Augustinus, siam non in actione spontanea, sed in facultate indifferenti agendi hoc vel illud. Quoties divina Scriptura dicit: Noli hoc, & mali illud; & ubi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in arbitrio voluntatis existitur, excipitur, satis liberum demonstratur arbitrium. Quibus aliis luculentius vocibus exprime S. Docteur potestatem indifferenciam ad agendum, vel non agendum, ad faciendum hoc, vel faciendum illud, ad arbitrii libertatem necessitatem esse? Et hanc doctrinam integro hoc libro repetit. Subdit cap. xv. Provina, carissimi, sicut superioribus testimoniis Scripturarum prolatum in sanctum ad bene vivendum, & recte agendum esse in homine liberum voluntatis arbitrium; sic etiam de gratia Dei, sine quo nihil boni agere possimus, quod sint divina testimonia, videamus. In hac re potestatem voluntatis ostendit, ubi ait: Non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, ut servet virginitatem suam: & tamen non omnes capientes vultum hoc, sed quibus datum est. Quid? Paulus Apostolus excludit ne necessitatem? Asserit ne voluntatem nostram habere servanda virginitatis potestatem, ut declinetur Pharisaeorum invidiam? Ne vero effluere quilibet valeat, Augustinum plus iusto extollere humane libertatis vires, temper addit in toto illo libro, & ubique, ubi de arbitrio sermonem habet, sibi il-

lud nequaquam sufficere, sed gratia Dei parere. Nec tamen (continuo ibi libidini) sufficit arbitrium voluntatis humanae, nisi a Domino gratia concedatur oranti, ne intret in temptationem. Homo ergo gratia invocatur, ne sine causa voluntatis eius laboratur.

XII. Quid ad haec explorata Augustini testimonio reponit Calvinus? Audi, & obstupescet. Faciam (inquit loc. cit. in respon. ad Pighium), quod hactenus solitus sum. Nominis enim alteri aptius quam Augustino ipsi mandari posse has partes existimo, ut mentem suam interpretetur. Quid ergo, cum homini liberum arbitrium tribuit, sub hoc nomine comprehendat, postea definit his verbis: Voluntas (inquit) in homine semper est libera; sed non semper bona: aut enim a iustitia libera est, quando servit peccato, & tunc mala est; aut a peccato libera est, quando deservit iustitiae, & tunc est bona. Gratia vero Dei semper est bona, quia mala sunt: per quam etiam fit ut ipsa bona voluntatis, quae iam esse cepit, augereatur: Habentes, non alia causa liberam dicit voluntatem, nisi vitam spontaneo meritorum officio. Pighius autem longe altius regreditur, ut scilicet liberam habeat vel bonam, vel malam libertatem. Libera est, inquit Augustinus, quia spontanea. Verba delunt, quibus Calvinus ausus exprimitur. Nos, cavillatoris verba usurpantes, vere Augustinum partes mandamus, ut causam suam agat. Non modo S. Pater verba illa, sponte mala, ab ipso Calvino adiecta, non adhibet, sed tanta evidentia indifferenciam voluntatis exponit, ut unus Calvinus imponere simplicibus oppositum audeat. Subdole, & insigne fraude Augustini textum detromatum exhibet, ut suum facere imperitiosum possit. Integrum Augustini testimonium extulimus, inquit capient ad ultimis verbis adductis a Calvino. Per hanc etiam fit ut ipsa bona voluntas, quam esse capit, augetur. Hic sicut Calvinus, posuit vero Augustinus: Et tamen magis fieri, ut possit implere divina mandata, quando voluntas, cum valde perfectaeque voluerit. Ad hoc enim valet quod scriptum est: Si volueris, conservabis mandata: ut homo, qui voluerit, & non poterit, nondum se plene velle cognoscit, & ora ut habeat tantam voluntatem, quantum sufficit ad implenda mandata. Sic quippe adjuvatur, ut faciat quod iubetur. . . . Integrum Augustini liber transcribens mihi esset, si voluisset ea omnia referre quae scribit, ut indifferenciam effectricis voluntatis ad utrumque extremum patefaciat. Adjuvatur, inquit S. Augustinus, liberum arbitrium, ut decli-

destinate malo, eligat bonum. Si adiuvatur, ergo vivit, ergo operatur, ergo eligit unum pro alio.

XIII. Haec colligas velim, quam inconcordia sint, & fessiva Lutheranorum, & Calvinistarum sceler, quae vel ipsa prima principia, insano sensu cognata, perfecte negare non reformidant. Non modo sublatam libertatem a necessitate dixerunt Lutherus, & Calvinus; praefato ut lapsus fuit, ut tanti erroris patronum praedicant Augustinum. Tolerari utcumque illorum insipientia posset, si in explicanda libertate errarent. Ita, cum facti veritatem agerent inculentissimam, omnium contra le indignationem concitavit. Calvinus ad sidera usque Lutherum exaltat, tubaque, cum divina insulam spiritu, vocat. Scribit enim adversus Pighium Lib. I. Non Lutherum insulam luctum, sed Deum per os eius insulamisse, Neque nos hodie loqui, sed Deum e celo virtutem suam exere. . . . Nam, si quis temporis illius statum prudenter consideret, quod exortus est Lutherus, non aliae fore omnes difficultates habuisse cum Apostoli communitate credidit, non vero in se inquirere, ac dixerim fuisse eius conditionem quam illorum, quod nullum erat tunc in mundo regnum, nullus principatus, cui illi bellum indicerent. Hoc autem emergere nullo modo poterat, nisi eius imperii ruina, & interit, quod unum modo potestissimum erat, sed reliqua omnia, quasi cloviae tenebat. Communes ergo cum Apostoli difficultates Lutherus habuit? Communes ieiunia, ieiunia, preces, martirium? Communes iustitiam labores in acquando solo monasterio, in coalliprandis lacris virginibus? Communes non conovium in modis salis cum diabolo combatendo? Quae omnia Lutheri scripta legit, videt hominem meta intemperatam, modo haec, modo illic furentem, bacchantem, atque despondentem, furis agitantem, & ira, non lecuram, sanonemque agit; non praecone evangelici perlonam insulmet. Non ex hilonice haec colligo; sed illius opera typis prodita eiusmodi pobis corloribus depingunt Lutherum. Calvinus Lutherum extollit, postissimum quod docuerit, liberum arbitrium rem esse post primi hominis lapsum de solo titulo. . . . signonem esse in verbis, & titulum sine re.

XIV. En quam verum sit nullis nos egeret verbis, ut evincamus, Reformatores illos Ethnici peiores esse. Illosm scripta, illorum opera satironum perhibent de ipso. Bellum indicunt non Evangelium, non doctrinam divinitus traditam modo, verum etiam ipsi libero arbitrio, lumine naturali, & infimo

senfu cuique noto. Lubet pauca alia ex Calvinio transcribere, ut novum praebam lectoribus eisdem tementiam argumentum. Audi illum loquentem Lib. II. Inul. cap. 11. & c. Semper hoc mihi vehementer illud Chrysolomus placeat, fundamentum vestrae Philosophiae esse humilitatem. Nihil enim illud Augustinus. Quemadmodum, inquit, Relios abnegat, quod primum est in eloquentia conceptis, primum est in eloquentia, primum est in eloquentia, primum est in eloquentia, primum est in eloquentia. Ita, si me interroget de religionis christiane praecipis, primum, secundo, & tertio, & semper responderet liberam humilitatem. Porro humilitatem non intellegit, ubi homo, aliquando virtutis sibi confusus, a superioribus fastigium abstinet, sed ubi talem se vere sentit, qui nullum habeat, nisi in humilitate, respectum. Ut hanc potius humilitatis virtutem in homine excolat, foveat, atque persequatur, hanc illi meditando proponit cap. 17. ubi haec scribit: S. A. Nonnumquam peccati visus ita capisum tenet, ut ad bonum aut malo aspirare, aut studio contentum sapia natura cogit, insulmet, nisi fallat, pulchrum est. Praeterea distinctio inter conditionem & necessitatem potius fuit, unde liquet eum, etiam necessitatem peccati, nihil tamen minus voluntarie peccare. Sed gratiam, illam in servitium diaboli adducit, hanc arbitrio volentis magis agi quam suo, quale sit adeo nisi utriusque generis, explicationem regit: tum sordidum quae, ut aliquid in malis opinionibus Deo sit tribuendum, in quibus nonnullum eius actionem intercedere Scriptura insulmet. Alibi Augustinus hominem voluntatem equo comparat, fessive, minus expectant: Deum ac diabolum insulmet. Si Deus illi insulmet, inquit, perinde ac modulatus & perinde fessive, compositum illam regit, conditum incitat, ieiunium celestium compositum, petulantiam, luxuriamque coeret, perulionem retundit, in vitam rectam deducit. Quid si cum diabolo occupat, insulmet solidi, ac petulantiam fessive, per meta rapit, impellit in fossas, per praecipua derubuit, ad comitacionem, serentiamque insulmet. Tandem concludit voluntatem, iustitiam praecipua fessive, illi serentiam dactis obsequentem necessario perhibere.

XV. Verum, ut paucis rem expediam, dicat nobis Lutherani, Calvinianique: in quo differunt a brutis Christiani in genere maxime Spontaneae agunt bruta, spontaneae tantum operantur Christiani, iura Lutherani, & Calvinium. Nullo ergo pacto in membris saluti negotio a brutis differunt Christiani? Spontaneae celsibus donis fuit primus homo,

lra natura ipsa; at extincta anima non fuit. Ergo neque liberum arbitrium, quod necessario animam consequitur. Quia ergo ratione extat anima, & arbitrium? Laeta anima, fuciatum arbitrium. Nihil, nisi virtus rectitudinis, supernaturalis valet; quemadmodum nec infirmis se erigere suis viribus potest; ut alterius ope adiutus valet. Infirmis et animia, infirmum arbitrium; verum tamen vitam anima, cum arbitrium vivunt, vita utriusque naturalis, & gravissime infirma; at vivunt tamen. Ergo divini medici gratia sanata anima, liberum arbitrium vivunt vite supernaturalis. Vivunt? Ergo agunt. Agunt? Ergo iuxta vite naturam. At natura liberi arbitrii, testibus Lutheri, & Calvino, ut a Deo conditi, ante peccatum in hoc sita erit, ut, ex nulla necessitate, indifferentiam habeat. Hoc indifferentie essentia extincta non est; sicut non est extincta anima. Ergo natura liberi arbitrii extincti post peccatum suam retinet indifferentiam indifferentiam, infirmum quidem, & impotentem ex se ad quodcumque opus supernaturalis. Ante peccatum sanum enim erat arbitrium; robustum, validum. Post peccatum, infirmum, imbecillum, & dolerant. Gratia sanante eget, ut allorgat, ut opera, magna mercede digna, producat. Et ut pressius urgeam, & ad incita redigam Lutheranos, Calvinisticosque, si qui tamen heresim hanc Lutheri, & Calvini hodie sequuntur (nam moderni Lutherani Pelagiani potius quam Lutherani sunt) Lutheri, & Calvinus liberum arbitrium indifferentem admitterit ad opera naturalia, & civilia, ut sunt edificare domos, colere vineas, possidiam societatem moderari &c. Hec homo libere liberate indifferentem operatur: ergo propter aliam finem honestum, & utilitatem. Actiones quippe humane delibentur hic, & necesse, sed ut dicitur, non sunt indifferentes, quemadmodum vera scientia docere, de qua infra. Bona ergo, aut mala sunt necesse est. Præterea quid impedit quominus, Dei gratia sanante, hoc indifferentem arbitrium, ad ordinem supernaturalis eventum, bonum operetur libere? Libere libertate indifferentem voluntate operatur in ordine civili. Ergo hoc liberum arbitrium, gratia divina elevatum, & roboratum, libere libertate indifferentem, quacumque necessitate relecta, bonum morale operatur. Amilogie scriptis primium hereticarum illi.

XVI. Et piecum Lutheri, Calvinique systema de libertate precat, nam ex Concilio Tridentino, & ex *Aldobrandino Calvino* in prefatum Concilium delibanda sunt. Sacra Synodus tribus canonibus sequentibus Lutheri, & Calvinii doctrinam de libero arbitrio protulit. *sess. vii. Can. iv. loquitur sic quid dixerit, liberum hominis arbitrium a Deo motum, & excitatum, nihil operari assensum Dei extantem, itaque coactum, quo ad obtinendum insipientibus gratiam se disponit, ac preparat, neque posse dissentire, si velit, sed veluti nature quodammodo, veluti hominis ægere, merique passivo se habere, non bona sit.*

Can. v. *Si quis liberum hominis arbitrium post ADÆ PECCATUM AMISSUM, ET EXTINGUUM esse dixerit, aut non esse de solo titulo, immo titulum frangere, solummodo denique a Satana revocatum in beatitudinem; anathema sit.*

Can. vi. *Si quis dixerit, non esse in peccato bonitatis, vias suas malas facere, sed mala opera, ut ut bona, Deum operari, non permittit solum, sed etiam proprie, & per se, adeo ut sit proprium eius opus non minus prodest illi quam merito Pauli, aut Bernardi.*

XVII. Audiamus nunc superlucolum Calvinianum qui insans tibi Patre Tridentino stolidius aggeritur. Hec (inquit) moderate est; quam tenent veterani Patres ad errorem corrigendum, quo de justificatione hominis nostra aetate erroris est. *Sic quidem profertur, ut istud nihil sicut hereticorum. Calvinii Sed enim ad rem veniamus, multum abest quia illi relinquunt quod fuit illi. Immo nihil tandem aliud continet verum definitum, quam istam illud Scholasticum dogma, partim gratia Dei, partim operibus propriis justificari homines, ut aliquando se magis circumdant gloriandi quam fuerit Pelagius. De marcellis, & cavillis, ne dicam mendacis, rem agere valet homo. Totum iustificantis opus Dei est, non partim Dei, partim creature; qui quidpiam in hoc negotio homo agit, vi divine gratie prevententis, & adiutantis agit. Verum, non ex meum spectat institutum, ut Calvinii errore convellam, quod docti Catholici præclare iam præfiterentur, sed ut Calviniana doctrina de libero arbitrio insensata variis columbis depingam. Quare qui persequitur ille, transibit. Liberum arbitrium pronuntium viribus fuisse extinguitum, & inclinatam, non tamen EXTINGUUM. De nomine non litigabim, sed, cum liberatum nominum fuisse EXTINGUUM contendimus, sane intelligamus, aliqd restare facultatis humane voluntatis ad bonum illud. Ubi enim non est INTELLIGITUS, illi saltum aliquo est vite portum. Tollitur demum ambiguitatem, cum attenuatum dicitur, & inclinatum. Dabacatur in Patre, quod attenuatum dicitur.*

dumtaxat esse, non extrinsecum desinant liberum arbitrium. Adversus hanc Tridentinæ catholicam doctrinam adeo furenter irumpit, ut ipsorum doctrinam lætorem, radianti sui oblectentem. Perfracta extinctum penitus oblectentem, & indifferentem arbitrium contendit. Quare subdit: *Sed iustitiam Propria verbis, quod concessum a nobis erigendo liberum arbitrium compelleret: quod frangi faceret, bonum quidem opinum, nisi aliquid illis liberum arbitrium. Fatae hanc absurdas sine sensu illi lectiones, nisi offerat quia in homine voluntas.* Fatae hanc absurdas sine sensu illi lectiones, nisi offerat quia in homine voluntas. Non tamen propter quod, *valde extra incutit esse oportet se collegi. Valde extra incutit esse oportet se collegi. Valde extra incutit esse oportet se collegi. Valde extra incutit esse oportet se collegi.* Non tamen propter quod, *valde extra incutit esse oportet se collegi. Valde extra incutit esse oportet se collegi.* Non tamen propter quod, *valde extra incutit esse oportet se collegi. Valde extra incutit esse oportet se collegi.*

XVIII. Ut superius dixi, non eo ratio mea pertinet, ut Calvinianam doctrinam profligem, cum id sapientes Theologi præferunt; tamen, occasione data, temperare mihi haud valeo, quin obiter saltem ischram oculis immittam: ut magis illustrentur doctrinæ harorem, atque terrorem optentur. Quid? Hæc turpe primi criminis, si beatiæ naturam reperitur? Amittam nam primum libertatem, evertam cælestis operis, extinctum rationis lumen, capitulum dominatum captivum animam, libidinis tyrannide contritam voluntatem, totam denique vitam contumpe humanam genero naturam viderentur aviti Septemtrionis Aphodii? Natura illa, quæ primum celestium donorum copia affluente, non aliud nisi est tantum iustitiam virtutum, & omnium celestium, atque æternorum perpetua lentia? Quid inde? Peccata ergo lauat homines, quod voluntate primi parentis peccaverat. Deus per Moysen, deinde per Christum Dominum generalia præcepta, & sublimem disciplinam legem Ierusalem impulit, quibus hominibus omni illis ad libertate delinquent Deum ergo, non modo iustitiam, sed antiquum, ferum, crudelum, truculentumque facis. Navit Deus homines compelluntur in iustitiam, & eos ad persequendum in iustitiam, ut beatius accipiant, ardet? An iustitia illa non fuit quæ omni hominibus omnino alicuique præstetur, quomodo legitime potest? Præterea, quid, Lutheri, & Calvinii, reformare Christi Ecclesiam nolimus; si desitunt libertate mali vitandi homines olaterati? Quid cruciatur voluntas? Peccata dicitur est homo, quæ voluntas addit; tamen necessitate carere quirit? Quæritum vult peccare, quamvis necesse non velit, peccat. Quid, si tales nauis Sophia quopiam audiret? Digna ergo bruta sunt premio, & paratam severitate plebsam, quod non coadit, sed sponte agant? Quid interest quod sponte agant, si tamen necesse non operantur

torem, ut nequeat nisi bonum velle, aut æternum damnata, ita oblitur in malo, ut præterpedit inquirat confinia amplus non possit. Acutum sepe dixi Calvinium; elegantem, eloquentissimumque Scriptorem tunc appellavit: sed, dum religionis dogmata exponit, sine odio peccatus, sine cæcitate sanguine obductus, litipitem & transem frequentissime lo se exhibet. Nihil de libero arbitrio scripturum quod a suo magistro Luthero elegantior quidem illo non transcriberet; & non minus ac Lutherus proprio se conficit mutorum.

XVIII. Ut superius dixi, non eo ratio mea pertinet, ut Calvinianam doctrinam profligem, cum id sapientes Theologi præferunt; tamen, occasione data, temperare mihi haud valeo, quin obiter saltem ischram oculis immittam: ut magis illustrentur doctrinæ harorem, atque terrorem optentur. Quid? Hæc turpe primi criminis, si beatiæ naturam reperitur? Amittam nam primum libertatem, evertam cælestis operis, extinctum rationis lumen, capitulum dominatum captivum animam, libidinis tyrannide contritam voluntatem, totam denique vitam contumpe humanam genero naturam viderentur aviti Septemtrionis Aphodii? Natura illa, quæ primum celestium donorum copia affluente, non aliud nisi est tantum iustitiam virtutum, & omnium celestium, atque æternorum perpetua lentia? Quid inde? Peccata ergo lauat homines, quod voluntate primi parentis peccaverat. Deus per Moysen, deinde per Christum Dominum generalia præcepta, & sublimem disciplinam legem Ierusalem impulit, quibus hominibus omni illis ad libertate delinquent Deum ergo, non modo iustitiam, sed antiquum, ferum, crudelum, truculentumque facis. Navit Deus homines compelluntur in iustitiam, & eos ad persequendum in iustitiam, ut beatius accipiant, ardet? An iustitia illa non fuit quæ omni hominibus omnino alicuique præstetur, quomodo legitime potest? Præterea, quid, Lutheri, & Calvinii, reformare Christi Ecclesiam nolimus; si desitunt libertate mali vitandi homines olaterati? Quid cruciatur voluntas? Peccata dicitur est homo, quæ voluntas addit; tamen necessitate carere quirit? Quæritum vult peccare, quamvis necesse non velit, peccat. Quid, si tales nauis Sophia quopiam audiret? Digna ergo bruta sunt premio, & paratam severitate plebsam, quod non coadit, sed sponte agant? Quid interest quod sponte agant, si tamen necesse non operantur

homines? Cur qui coactus peccat, a supplicio liber est? Non alia ratione, nisi quod vitare peccatum, quod committit, non potest. Sed neque qui necessario delinquit, evadere delictum valet. Nec quid ultra provehit errorum contentio, qui nature vocibus aures occludunt, qui omni exorta fronte, quidquid in hanc veniat, effundunt? Cuius in mentem venisset, tam inmensa errorum portenta confingeret vel a demeritalia plebecula potuisset?

XIX. Si ad Turcarum, Japonam, & cuiusque nationis tribus hanc causam erant, omnibus suffragis desinere, Lutheranos, & Calvinistas omnium, quotquot in mundo sunt, sectarum esse demeritalios, quod magistrorum loco habent Lutherum & Calvinumque, tantorum parentes errorum. Quid? Liberant, Calvinianique plures hodie liberum fateantur arbitrium, & a plebopatriarchis suis recedunt. Ita ne vero? Agnoscat ergo forum Patriarcharum errores crassissimos, qui iudicis dirunt pietatis, iustitiae, fortitudinis, & cuiusque religionis fundamenta. Sublata quippe libertate, corrumpit omnis necessitas est: ut fateatur totam humanam generis Sapientiam. Porro quia iudiciorum repetitio lecta valeat pro illa quae tales duces sequitur? Fateatur Lutherus, Lutherum negasse libertatem voluntatis humanam: & Lutherum hunc Beatum Martinum appellavit, & a Deo electum ad reformandum corruptos Ecclesie mores asseruit? Similes ne omquam Prophetas Deus elegerit, qui populum desperantem in capitali religionis principio? Non est ergo quod reponat, & erroris detestari Lutheri, cuiusque veras tantam doctrinam amplecti. Quoniam, si errorum, & quidem gravissimorum, magistrum fateantur Lutherum, eundem mendacem reformatorum, verumque seductorem fateantur oportet. Plurima, quae aliena occurrerent, praeterea, quod iam suo calamo Theologi catholici destrinxerunt Calvinianum, & Lutheranicum absurdum de libertate commenta penitus prostraverunt.

§. II.

Christiani Thomasia, Budei, Palanderi, & aliorum Lutheranicorum de libertate opiniones.

I. N libertatis dogmate caecos, & furens cum fuerit Lutherus magister, excelsus oportet discipuli qui diversas trahunt in

partes, more scilicet turbatur, qui absque duce vagantur. Lutheranicorum pars maior, Lutheri neglecto in hac controversia, libertatem indifferenter propugnant. Hoc inter alios Potendorus, qui de iur. nat. & gent. Lib. I. cap. IV. libertatem defendit. Contra Christianus Thomasia in suo de iur. nat. tract. libertatem absolute negat, Patuca transfertur. Et primum redargit Budeum, quod modo admittaverit, modo negaverit libertatem. Inquit ergo Lib. I. cap. 1. de iur. homin. moral. §. 132. Hic disputo contra dominum Budeum, qui cum ei placerent quidem nonnulla a me in doctrina moralis inventa, qua ipse cogitabat cum Ethica scholastica combinari posse, sed facile tamen videtur doctrinam de pluribus voluntatibus unius hominis cum multis systematibus scholasticis-theologicis non facile combinari posse, peculiari disputatione defendere soluit, unum esse singulorum hominum voluntatem... Operam ut in christianis ipse operam desisset invenirendi sortitorum, & ingruentem in naturam voluntatis... In prima editione Ethices suae hanc commentum scholastica Philosophia doctrinam servatis, sequentem inter intellectum & voluntatem polverat differantiam cap. 11. §. 30. Inter intellectum & voluntatem discrimen intercedit ratio: ne modi operandi. Intellectus enim est potentia necessaria &c... Ast a voluntate homo habet tum quod sponte agat... tum in quod libere agat.

II. Refert Thomasia alium locum Budei, in quo libertatem intelligendum esse ad actiones externas, quae ita temperare homo potest, ut, licet necessario appetat, ad quae per suas cupiditates fertur, pernam tamen, & praemiorum cogitatione vincat voluntatem in alteram partem, & sic a criminum perpetratione eandem retrahat. Ex quo patet quomodo, sublata licet omni libertate, leges utilitatis pane atque premii locum habere queant. Multo itaque minus homo libertate gaudet, virtutis recte operanda, scilicet quantum sibi restit, nec diviso lumine collustratus est.

III. Deinde sic relinuit suam orationem Thomasia. Cur tam astute dissimulat veritatem, quod sententiam melius edoctus maverit? Cur per verba, inquit, mihi videtur &c. lectorem seducit... Agitur de libertate non istius hominis, sed in specie de libertate humana voluntatis. Vulgaris illa & perpetua libertas voluntatis sit potestatis necessaria, non libera. Et tenet tam contra asseritur, hominem habere libertatem. Quo re-

te inquit? Si inquit voluntatis, aperta est contradictio; si inquit aliter eiusdem potentia, miratur stans controversia. Adde, quod nec inveniunt propriam scholasticam, nisi vel partis, aut facultatis respectu, arbitrium vel libertas hominis possit tribui. Consistit vero Lutheranus ille, tres in homine reperiri voluntates. Inquit enim §. 131. Eadem ratio esset, si voluntas voluntatis non possit dari ex contrahit & non voluntate. Subdit §. 135. Quod vero voluntate ista tres non solum sint opposita, sed & revera pugnant, manifeste patet eorum natura, partem effectus, tum in singulis, tum in diversis hominibus. Si ite voluntate, diversitas admittit, tres quoque animas differentes admittit oportet. Rationem vero cur hominem libertate denudet, assignat §. 97. Nam, si voluntas sequi debet intellectum, necesse est ut intellectus tempore esset rebus. Atque fateantur dari etiam intellectum scripturam. Hinc ergo voluntas non debet potestatem habere, uter intellectus sit rebus, vel corruptus, cum omni iudicium pertinet ad intellectum. Ergo voluntate usque pertinet ad intellectum, sed non rebus, natura sequitur, impudenter facit. Tandem §. 118. haec adicit. Illi vero, qui libertatem electivam omni voluntati humana tribuunt, ex eo in errorem hunc delapsi sunt, quod tunc humano generi naturaeque naturam tribuerit, & cum observant, quosdam homines singulos non ita difficultes, ut esset voluntate sua partem repugnante, cavere quosdam actiones, putant, & alios posse facile in secessu posse, & velle saltem sua libertate uti. Porro, cum animus voluntatem tribuunt etiam sensibus hominibus, & tamen senserit aliosque hominum externas sepe precedere pugnam in animo internam, & tamen nulla facultas animi possit pugnare cum seipsa, vel simpliciter sicerant pugnare cum appetitu, vel insuper tertium quiddam fingunt, pugnare appetitum scilicet cum intellectu, voluntatem vero sic esse, tanquam tertium quendam facultatem liberam, & eligere posse, utrum appetitum velit sequi, utrum intellectum.

IV. Haec refert libat, ut novam argumentum suppliciter praebet illis qui voluntatem libri delectantur in adducere vera natura officio. Monstrata commenta Thomasia palam tacuit, apud nova Septemcentis haereticos quomodo pro ingenio suo eandem dogmata nova. Nihil apud eos certum, nihil fixum; ordo nullus, confusio perpetua. Tot lecta, quot caetera. Diversarum naturarum homines effingit Thoma-

sius. Tres in quolibet homine commixtae sunt voluntates, omneque delectus libertate. Budeus modis propugnavit, modo de medio insulsi libertatem. Nulla adeo Protestantibus, quae petulantia, & insolentia ingenia coerceret. Providentia, quae in ordinem, & intra definita constantia contineret effrenem opinandi temeritatem, Populum redolere: ledicere, extulsi cuiusque moderamine iugo, videt novae Lutheranicorum, Calvinianorumque turbas; Andabatarum more belligerant, non de rebus, quae adque religionis dispendio in utramque disputari partem valeant, led de ipsi primis religionis capitibus, atque fundamentis. Felicia commentarum voluntatum, humanaque naturae diversae, a Thomasio fabricata, rursi & sibilis, non argumentatione, referenda contentus. Quae contra libertatem opponit, vanissima sunt opulimantia. Voluntas, inquit, potentia creata est, quae intellectus errores corrigere non potest. Intellectus potentia est necessaria, & erroribus omnino. Ubi ergo libertas indifferenter? Nunc haec sunt, Lutherano vero digne. Si aeream ex una parte, lapides esse altera, & ex altera caelem colloces, partem ne collidat? Non separatum, sed simul commixtae haec dicit potentia, intellectus, & voluntas, liberam committunt arbitrium. Adde quippe confederatae sunt, & reciproca indigent ope, ut una abique altera nequeat libertatem continere; quomodo enim nec oculis sine lumine, nec manus abique oculo producere visum potest. Si Lutherani quosdam similes veritates, insimio leni cuiusque nota, neque audent, quid mirum, si tanta insolentia audacia advertit religionis divinae mysteria?

§. III.

Haereticis insensuram de libertate, in tertio posteriori contenta: ad merendum, & demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione: potest posteriori.

I. D Uobis praecedentibus paragraphis idcirco pravam, & impiam doctrinam Lutheri, Calvini, & aliorum haereticorum contra arbitrii libertatem propriis ipsorum verbis fidei calamo expulsi, ut vram mihi pararem faciliorem ad conditioquid pleno in lumine insensuram systema contra libertatem indifferenter, non minus quam ovam ovo, Lutherano, & Calviniano simile. Lutherus, ut

Agustinus est efficax adiutorius, relativus est. Tunc erit quod consistit, quando alterum superat. Quod si contingat, alteram ardentem esse, in solis inefficacibus desideris heredit animus, nec efficaciter unquam volit quod vultum est. En. In paucis, & perpicuis verbis epistolam Iansenianum silectura. Precipitatio, extenuationeque ad liberum arbitrium, Adamo peccante. Quid bene! Delectatio carnalis, extulso rectore, & moderatore, libero nempe arbitrio, cui ante peccatum subiecta ad nutum pareat, post peccatum originale continuo imperii habens usurpavit, & captivum voluntatem, libertate indifferenter delictatam, summa & plena tyrannide premit, opprimit, & voluit, veluti passivam lancem, quae miseri penderi incumbit. Haec est clavus, haec balteus tyranni Calviniani-taniani-anae libertatem. Quamvis enim manifeste salutaris, nisi me omnia fallant. D. Bonarum, Servati Doctor Sorbonicus, eum aliis pluribus, imo pluribus, qui solam delectationem victriem relativam clavum heresi Iansenianae esse affirmat. Ex qua manifesta aberratione inferunt, omnes esse Iansenistas qui gratiam divinam delectationem calestem, Iansenique inspirationem appellant. Adversus has voces Andabatarum more beligerant plurimi, & ingentia volumina edunt, ut eas urbe & agro explodant, & ac si voces libere, sua natura innoxiae, lenitas essent Calvinio-Iansenianae adversus libertatem heresie. Quorum argumentationes si larene, Iansenista Augustinus, Ianseniste essent Catholici maini ex parte, ne dicam omnes, ut infra decidat.

VII. Clarus Iansenius Lutheri, & Calvinii errorum a se adoptatorum propositum Lib. III. de stat. nat. lib. cap. xi. ubi cum Ius Calvinio bene esse S. Augustini sententiam efficit. Sententia igitur Augustini, quam tante pere Pelagiani detestati sunt, non alia quam ista est: quod arbitrium voluntatis post lapsum primi hominis, antequam divina gratia restitueret, hoc est antequam christianam infusisset fidem, modo incipit gratia, sub cupiditatibus terrens ita arcte captivum possidetur, ut libertas illa voluntatis, veluti ferris vinculis adhaeret, nulli modo surgere possit, ut bonum velit, nisi sciat; sed ad TANTUMMODO CAPTIVO MOTU PERSETUR IN MALUM. Quo de causa libere arbitrii toto illo tempore non tam esse liberum quam servum, hoc est liberum esse iustitiae, peccati autem servum, SUBLATA FUNDITUS INDIFFERENTIA PROXIMA AD BONUM, ET MALUM. Doctrina ista in Augustini scri-

UNIVERSITATIS

ptis tam luculenta, & perspicua est, ut an- sibi dicat, nullam in hac tota materia esse clausuram, quam ipse, non tamquam opinionem, sed tanquam immutabilem christianam fidei BASIAM docet. Subdit eodem Lib. cap. vi. Sensus enim ipsius (Augustini) hic est: gratiam victriem cupiditatis, hoc est ante lapsum per Spiritum sanctum caritatem, multo que magis ante fidem, NULLAM superesse voluntate libertatem ad bonum, NULLAM POTESTATEM, ut RESISTAT omnipotentiam caritatis desideris, sed illi plano iure dominantibus miserabili servitute succedere captivum. Rursum sub finem eisdem capituli haec adiicit. Docet (Augustinus) haec omnia fieri non ex animi quadam INDIFFERENTIA, & quasi libertate ad bonum, sed ad malum, sed mere ex imbecillitate: quia Iansenista, ut ipsi loquitur, pascipi capax est, non efficax, quia non potest implere legem ... Dicit primò, idem hominem, non solum esse liberum, sed peccato servum, captivum, captivum sub lege peccati, & carnis desiderii imperio tenens, sub possessione, ut in sub- iugationem, tacere in vinculis peccatorum; & subiugatum esse concupiscentis, ut faciat quicquid illa compellat; tanquam omnipotentiam principum servat Iusidini, tracti a concupiscentia dominari, superare pugnantes, dominantem & quasi regnum obtinere, habitare cum principatu. Qui dixerit, nisi catholice fidei parum cupimus, hominem in tam miserabili statu captivum, servum, mancipium libidinis, erentem viribus personali invictissima dominantique concupiscentie, esse, & gratia, & scientia mali, esse arbitrium liberum ad sciendum bonum? ... Supra totius dicit (Augustinus) viciam esse naturam libertate carnis. NON MEREZE AMPLIUS LIBERTATEM. AMISSUM ESSE LIBERUM ARBITRIUM.

VIII. Ultra pergat, & cap. ix. hanc construit thesam probandam, quae est titulus illius capituli. Perit non solum libertas ad agenda bonum, sed etiam abstinere a peccato. Quam thesam sic evincit. Hactenus aliquid ex Augustino demonstravimus, arbitrium post lapsum primi hominis, antequam per gratiam a dominantibus cupiditatibus servitute liberaretur, non esse liberum ad opus bonum. Sed haec occasione merito dubitari potest, an sit saltem liberum, ut recedat a malo, est non faciat bonum. Hoc est, utrum sit liberum saltem ut ab-

abstinet a peccato; an vero in peccandi necessitate, viribus suis ineluctabilem, peccatum sit ... Itaque sanctissimus, & profundissimus Doctor Augustinus, non contentus delectari, hominem post lapsum OMNI bono operi facienda LIBERTATE privatum, eadem sponta partem utramque docet, non esse etiam ei tam liberum a peccandi necessitate, quam est tam liberum a peccandi obstaculo. Et quidem non esse tam liberum a peccandi obstaculo, quantum est liberum a peccandi obstaculo, & constanti. Frontinus licet Pelagianus, docet, ut in dubium revocari nequeat. Hanc doctrinam confirmat integro hoc cap. ix. & x. deinde cap. xi. hunc alium articulum, qui titulum format eisdem capituli, probandum suscipit.

Locus libertatis abstinenti a peccato indicia est peccandi capax est. IX. Ex plurimis quae in praefate thesi confirmationem adducit, haec pauca perscrinor. Si enim non est liberum a peccato abstinere, profecto necesse est peccatum fecere, ut per se patet liquidissime: nam propterea ista duo pronuntia, & pro solum ad Augustinum usurpata sunt. Brevis iam igitur esse peccato primi hominis peccandi necessitate, forte non poterat Pelagianus ... Sed hanc arbitrii libertatem ad bonum, & malum sanctissimus Augustinus pro utraque parte subvertit. Docet enim contra Pelagianorum istas assertiones, libertatem arbitrii non solum cum necessitate solius boni facienda posse consistere, sed etiam cum necessitate solius mali. Quem errorem ut confirmet, plures tractat S. Augustini textus, in quibus Doctor sanctus necessitatem ad bonum pro solum distulitatem, ut illa est quae ex inelucta necessitate proficitur. Rursum integro cap. xii. eadem obrat chorua, & errorem suum Augustini auctoritate intrinsece contendit.

X. Errorem hunc, adeo luculenter cum Tridentini Concilii canonibus pugnantem, conlocare cum doctrina catholica non reformidat Iansenius cap. xxi. & xiv. Esquisito artificio obviare illam imperitis studet; respta tamen heretice suae venenum aperius pandit illo ipso loco quo illud abscondere latagit. Sophimata cap. xxi. huc recidunt. In hoc itata natura lapsi ad libertatem non est necessaria indolentia contrarietas; sed lat est a coactione immunitatis. Liberum esse peccatorum veritate affirmat. Cur? Quod bonum agere, quo abstinere a malo absolute possit? Minime sentiam. Cur ergo? Quia, inquit, liberum arbitrium libere peccare potest. Nam ad alium libe-

rum non requiritur indolentia contrarietas. Audilini? Iansenius tandem hominem peccatorum simulatum diabolo effecti. Quomodo in malo dixerunt sunt; libere tamen hoc, vel illud malum eligere valent; amplissimum vero iniquitatis circumferentiam praetergredi nequeunt. Pariter homo peccator transire imperii libidinis confinia nequit. Per septem provincias peccatorum motuum, superbia; avaritia; luxurie; ire; &c. excurrere valet: qua delectatio terrena dominans, & imperans suam iurisdictionem, & potestatem in totum iniquitatis regnum extendit. Liberratem contradidit, seu exerciti hanc vocat, quam fecit ad merendum, ita ad peccandum succedere ait Iansenius, ut infra clarius explicat.

XI. Pulus cap. xiv. exponit amissam libertatem faciendi bonum, & abstinendi a malo. Distiugit duplex boni generis: alius spirituale, ad vitam aeternam utile; aliud mobile naturale. Omnes, inquit, latentur libere arbitrium impar esse le solo ante gratiam ad primi generis bonum. Hinc igitur (pergit ille) veritas ista disputato, utrum servent Augustinus, ac deperdit, eius ... libertatem post lapsum hominis ita captivum esse, & boni faciendi libertate spoliatum, ut quidquid fecerit ante gratiam, hoc est ante fidem, non liberum a peccato incipit, non tantum nihil ad peccatum, & saltem consistit, sed neque sit in malis bonum, utique quod sit verum, & proprie dictum peccatum: a qua contrarietas ratio, non distat illa, ut quae communitur quere silet, utraque omnia opera insiditum fieri peccata.

Raquo in hoc questione in dubitatum existimamus, esse illam sententiam S. Augustini, atque discipulorum eius, quam iam diximus, nullum vellet opus bonum, ne quidem moraretur, ab humano arbitrio posse fieri, nisi per gratiam, non quavis libertati; ut proinde ante fidem non sit et liberum a peccato, dum hic & nunc agere meditatur, abstinere; sed quomodo se in veritate, quodam hominis viribus INSOLUBILI peccandi NECESSITATE tenetur. Ista sententia Augustiniana expressione satis testatur, quo paulo infra quo supra ex sanctissimo Doctore locutione demonstravimus, iuxta mentem eius intelligenda sunt: per se scilicet libertatem ad bonum, non solum ut non possit ante gratiam tunc iustitia mundi legem implere, sed nec unquam quidem opus eius: per se libertatem abstinenti a peccato, ut nec in alio quod opere, peccati culpam possit effugere: manifestum esse necessitatem peccandi, non tantum in ali-

UNIVERSITATIS

quibus actibus sed sensus eius est, in-
dicant esse peccandi necessitates in OMNI-
BUS actibus Hanc eius doctrinam, quam
brevisime scripsi poterit, curia argumentorum
vulgaribus confirmat. Et repa confirmare
illam persequitur pluribus capitulis usque ad
libri finem, immo toto Lib. II.

XII. Opposit libi Lib. II, cap. xxv. hanc a
S. Pio V. damnatam thesion hanc peccat,
estum damnabilem, in eo quod necessitas facit.
Hoc autem responsum praebet. Necessitas
peccandi ad Augustinum tradita solum est necessitas
in genere, ex qua fit ut non possit homi-
nis ante gratiam agere nisi male. Fieri autem
non solum in peccatis singularibus
perpetrandis libere & voluntarie ad faci-
endum, & assensum habere voluntatem. Sic
quomodo & deinde necessario peccat, & quomodo
in singulari actibus peccatum non necessitate, sed
voluntatis libertate committit; sed non
ignobilis estiam recitantes dicitur docet. Hoc
idem responsum retrahit cap. xlii. alia tamen
adit, nempe quod necessitas illa hypothetice
sit, libere in Adamo voluit. Talis enim
necessitas (inquit) non nisi ex hypotesi prece-
dentis libertate determinationis nascitur. Nec
aliud verum est nisi prima libere voluntatis
perpetratio, & immobilitas Non igitur
eius illa propositio de tali necessitate
male voluntatis ex hypotesi sed de necessitate
peccandi absolute. Interpretamentum illud non
dico crassum ineptumque esse, sed addo bona
fide a Ianenio obtrudi non posse. An
ignorabat ille, comes ad eum Theologus ne-
gare, lat esse libertatem quam habent
posteri in primo parente ad peccata actualia?
Hoc eius interpretamentum damnavit
Alexander VIII. proposit. 1. Calcapia ni-
mum impedit Ianenicum tum hoc cap. xxv.
tum cap. xxxi. tum alibi imponit Scholasti-
cis, quasi illi docerent, ad peccandum lat
esse hominibus vitiorum libertatem contra-
ditionis, aut libertatem illam qua fruuntur
homines, parandi videlicet hoc, aut illud
peccatum, sed necessitate iniqui finis obstru-
it, & devicti. An latuit Ianenicum, catho-
licos Doctores omnes requirere libertatem
contrarietatis? Purgent, si valent, eundem
discipuli hunc suum magistrum ad iniquo de-
cedendi animo.

XIII. Ad hanc propositionem xxx. Bani
proscriptam, Omnis opera infidelium sunt pec-
cata, & Philosophorum veritates sunt vitia
hæc reponit cap. xxvii. eisdem Lib. IV.
Utique partes enim tam constantes, &
luculentes, ut modis Augustinis tradit, ut
si nullo est doctrina in universa lucubratoribus

eius manifesta, & minus obnoxia cavillationi-
bus, illa evicta inter omnes. Unde etiam tri-
citas quibus doctrinam eius obvolvunt
vitiatur quidam recitationes, minus vitiata
in principiis eius dispersimus. Quod si illis
non obstantibus, licet Augustinum alio docere
quæ, fidenter ausum dicere, nos Frustra han-
cticos sanctorum Patrum auctoritate præterita
quos tam licenter ad nostri temporis doctrinam
detorqueamus. Nihil enim est in toto Augu-
stino tam clarum de gratia, vel de quolibet
discipline capite, quod non probabilioribus glossis
in alienas sententias pervertitur quique adver-
sarius vertitur Cur ergo, inquit, profes-
sio sunt? Libero, inquam, quod aliena sen-
tentia Scholasticorum iudicis, humanas magis
rationes, quam ecclesiasticam traditionem at-
tendunt, in seculis esse receptor, atque tri-
tur. Quis enim nesciat, esse non Scholasti-
corum, sed moralia opera bona in infidelibus
significans, & Philosophorum virtutes, non de-
rita, sed virtutes esse presertim? Sed quæ
virtutes illi numeror fuerunt, non possunt eccle-
siasticæ doctrine per Augustinum adscriptæ
Pelagianis consistere Alique ad statum tri-
entis primorum Scholasticorum, quasi per ma-
gnam traditionem, nullum esse prædicium. Fie-
tamen ego summorum Pontificum prædicia,
ut quia Scholasticorum dispositionibus Augu-
stini doctrina ita erat obstruata, & interpret-
ationibus plausibilibus quidem, sed ab eius me-
re remotissimis, quasi obruta, ut quomodo esset
vera illa, & ab Augustino aliena sententia,
difficilio veritatem passet, altera pars ius præ-
dicatio veritatis tantis per vagaretur, tamquam
que veritate, quasi evictis nostri temporis
scandolose portandis, nos enim veritas
tantummodo, sed & per Ecclesie Professores
eius est, cuius interit etiam veritas apud ho-
mines fieri magis periclitari solat.

XIV. Hæc omnia, licet aleptantur pro-
lixiora, reticere volui. Quorum? Ut illa
convellam? sed si præstarem, ad infinitum
meo recederem. Cur ergo? Ut id quod pro-
positum, evidentissime demonstrarem, nempe,
Ianenicum in articulo de libero arbitrio per-
petuo calvinizare, & eandem prolixus, ad
hoc quod attinet, cum Lutheri, & Calvinio
docere hæresim, extinctum nempe penitus
esse per peccatum originale liberum homi-
num arbitrium. Hunc dumtaxat institutum
mentum pertinet, ut heinc postea concludam,
quanta laboraret ignorantia illi qui Calvinis-
mus & Ianenicum obstruere sive Thomis-
mum, sive cuiuscumque Catholicorum schola-
ræudent.

XV. Ceterum adeo monitro commenta
sunt, quibus suam admittere, dixerim, an-
fasciare? hæresim Ianenicam conatur, ut ab-
stinere vis passim quin obiter, & per tran-
sentiam unum & alterum verbum faciam.
Quis non le commotus sentit, dum loca in-
terpretamenta legit in damnatam propositionem
Baianam? Quid? Romana Sedes damnavit
illam propositionem, doctrinam Ecclesie
continentem, Ianenio iudice, ne Scholasti-
corum nubem ostenderet? Ubiam, quæso,
sunt extra hanc Scholasticorum nubem solæ
res Doctores Theologi in universa Romana
catholica Ecclesia, qui oppositum aliquando
docuerint? Errant ergo omnes Ecclesie
Doctores a seculo xiii. usque ad Luthe-
rum, Calvinum, & Ianenicum? Ea est Episco-
pi Irenæi moderatio, & humilitas, ut
omnibus sui temporis Ecclesie Theologis Do-
ctoribus bellum denuntiet, & Augustinane,
immo catholice, doctrine, ut ipse ait, igno-
rantiam exprobrat? Et hanc Augustinano-
catholicam doctrinam Romana Sedes tantis-
per veravit, utrosque, utpote vestitam, ne
Doctores nostri temporis, veritatis illius in-
scios, ostenderet, & perturbaret? Præter-
ea Ecclesie non veritas modo, sed pax etiam
caræ est. Dubio prociat. At nuncquid Ro-
mana Sedes catholice veritate dispensio præ-
sertim curabit? Anathema in innocentissimam,
sanctissimamque evangelicæ doctrine verita-
tem intorquet Romanæ Ecclesie, ne tur-
bam Scholasticorum commoveat? Tam mon-
itro commenta evulgare ausus est Ianeni-
cus? Si hæc admittatur, quid certi, quid
tanti a Romana Cathedra prohibet? Si damna-
tionem suam propositionum supervivisset no-
vus ille Augustini commentator, quæ in Ro-
manam Sedem non erruisset? Ianenicæ im-
properant Calistis pluribus, & quod in præ-
teritis detorqueant damnatas propositiones ab
Alexandro VII. & Innocentio XI. Sed iura
longè impetorem, quæ improperant illi,
quod omnes Pontificum bullas, sibi adversantes,
admittere. En quam veram sit bullas,
adversantes non factioni, exaltari ab altera,
& contra. Sed quomam fuerit Scholasticis illi,
qui propositionibus Baianæ doctrinam impugna-
nt, S. Thomas, S. Bonaventura, Alesius,
Albertus Magnus, Scotus, Darandus, omneque
non Scholasticis tantum, sed Ecclesie Do-
ctores a seculo xiii. ad hæc usque tempo-
ra. Porro nuncquid Doctores Ecclesie seculi
xiii. quidquam in hac controversia innova-
runt? An ignorant illi antecessorum Pa-
trum doctrinam? An sanctum Thomam Aquina-
tæm sancti Augustini doctrinam latuit? Fe-

dem advoce Ianenicum, qui Tom. II. de
deratione & auctoritate Lib. primæ, cap. xlii.
hæc de S. Thoma scribit. Quomodo quodam
nomine reglamentum nihil est aliud nisi reuere-
salvatio? & Augustini doctrina nihil præter
fidei principia in suas deducta conclusiones;
ita S. Thome Summa, ubi Theologum tradit
per magna parte, nihil aliud est nisi Augu-
stini contractus. Ex quo profecto magnitudo
S. Augustini multo splendidius emittit. Et
eius a moralibus S. Thome recte dictum
est, quod articulo, inest esse miraculo: quod
miraculo ille tandem clarissime dicendum est
quod S. Thoman per doctrinam paratorem
fuerit? Nihil hic incidit casualis, vel
ne S. Thomas successerat nihil, peritissimam
in S. Thoma successerat nihil, peritissimam
dam puto, qui, quomodo factissimo Augustini
antecessori ac magistro suo debuit, scribit
ipsomet festum pro humilitate sua, quam
quisquam alius amator eius anteaquam quam
predecessor suorum Hinc laudem qui S.
Thome surripere volunt, postissimam ex eius
doctrinam margaritam avellunt.

XVI. Nemo nostrum hanc splendidissimam
margaritam avellit a S. Thoma Summa.
Omnes eius discipuli grates summas Ianenio
habent, quod S. Thoma Summam Augustini
morum contractum appellat. At S. Thomas in
hoc suo Augustino contractu 2. 2. quæst. 5.
art. 2. ex inlicito disputat, utrum omnia
quæ infidelium sit peccatum. Debeat vero his
verbis. Manifestum est, quod infidelis non pos-
sunt operari bona opera que sunt ex gratia,
scilicet opera iustitiora; tamen bona opera ad
que possunt bonum naturæ, aliquoties operari
possunt. Unde non oportet quod in omni opere
suo peccent Ad 2. Fides dirigit intentionem
respectu finis ultimi supernaturalis; sed
Iudicium etiam naturalis rationis potest dirigere
intentionem respectu finis boni naturalis
.... Ad 3. Per infidelium non corrumpit
potest additer in infidelibus ratio naturalis,
quæ remanet in eis aliqua virtus cognitiva, per
quam scire possunt aliquod opus de genere bo-
norum. Testimonia tum Scripturarum, tum
S. Augustini, quæ opponuntur a Ianenio,
expendit Doctor Anglicus, & iuxta commu-
nem Ecclesie catholice doctrinam interpre-
tatur. Si S. Thomas Augustini doctrinam cal-
bit, eam quoque computatam habuerunt eius
discipuli. Dominicus Soto, ut innumeris alios
omittam, qui ante Baiam scripsit Lib. I. de
nat. & grat. telatur, Lutherum solum hæc
invenisse hæresim, videlicet quod omnia ope-
ra infidelium sint peccata. Testimonia que
ex Scripturis, & ex Augustino opponuntur a
Calvino, & Ianenio, aliis luculentissimis
simo-

testimonis interpretatur. Sed quid Sorum nomine, cum omnes ad unum Theologi catholici quod hoc de argumento scripserint, hanc esse S. Thomae doctrinam, ab ipsis divinis Scripturis, ab unanimi SS. Ecclesie Patrum confessione hauritam, docuerunt, docebuntque, quoadhuc mundus durabit?

XVII. Sed quid Iansenium reprehendo, quod omnium sui temporis Theologorum doctrinam contempserit? Paucis perstrigenda nonne sunt quae capituli nostro inani, quoque conceptis Iansenii verbis liquidissime confirmavit; videlicet, Iansenium de libero arbitrio adoptasse, Docuit hierarchia Haes: Omnis peccatoris operatus peccata: quae propositio damnata est in Concilio Constantinensi. Inter propositiones proscriptas *sess. xiv. num. 16.* damnata haec est: *Mariale peccatum inquit universale estibus hominis vitiosis, sicut virtutes recipit omnes actus virtuosos.* Concilium Tridentinum damnavit haerem Lutheri, & Calvini de amissione liberi arbitri *sess. vi. can. v. Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissionem, & extinctum esse dixerit... anathema sit.* Et rursum *can. vii. Si quis dixerit, opera omnia quae ante iustificationem sunt, quocumque ratione facta sunt, vera esse peccata... anathema sit.* S. Pius V. Gregorius XIII. Urbanus VIII. eisdem errores, & alios inde necessario manantes sacro confixere mitterone. Iansenius adversus haec sacra Concilia, & Pontificum Oculis explicato vexillo fronte, erexit, & non tantum sedebat, & per conculos, latebatur, sed aperta & audea fronte errores damnatos promulgavit integris libris, nedum capitibus. Neque vocibus & phrasibus fuscatis, led expressis, & manifestis, directaque pugnantiis cum Tridentinis canonibus, nisi est, quibus haerem Lutheranam, & Calvinianam defenderet, confirmaretque. Calvinus, ut dixi, levisissimam quibusdam pigmentis horrorem Lutheranae haerese delinivit. Iansenius quibusdam aliis testimoniis, esse divina Scriptura, & S. Augustino incredibili fraude, & astutia excerptis, amplificavit Calvinum doctrinam infelicitissimo conatu pervertavit. Pro haeretico Calvinus habet qui negat liberum arbitrium. Idem laetatur Iansenius: Calvinus *lib. II. de lib. cap. v. num. 4.* libi opponit, *frustra exhortationes suscipi & supervacuum esse admonitionum usum, ritulos esse oburgationes, nisi sit penes peccatorem pariter.* Respondet. *Si melius aliam cum obviarentur Augustino, libellum de correctione, & gratia scribere coactus fuit.* Falsus veritas argumentum istud *lib.*

lib. contra Pighium: & post plurima consilia commenta, tandem concedit, insulam esse oburgationem ob voluntatem liberam; qua in Adamo omnes peccarunt. Iam nunc aliud causari potest, cur peccet, nisi malum voluntatem. Voluntatis porro malitia non aliunde est quam ex hereditaria corruptione.

XVIII. Hanc eandem obiectionem sibi opponit Iansenius *lib. II. de lib. nat. lib. cap. xxviii.* inquit: *aliam argumentationem potest ex ratione praecipi, voluntatis, & iustitiae, atque imperationis &c. & cum Calvinus ad Augustinum confugit, Respondetur. Adversus Manicheos hoc argumentum frivole Augustinus premit... Peccandi necessitas quam Augustinus tradit, sublatam libertate bene facienti, non repugnat arbitrii libertati... Sed in eo tota hallucinatio est, quod, cum audimus liberum voluntatis arbitrium, solum imaginari indifferentiam quandam voluntatis ad bonum, & malum; cum semper hominibus adesse moribus asserbat istudiam, inscribitur Augustinus. Tandem cum suo Calvinus ad libertatem in Adamo habitam se recipit. Infinitus essem, si integram comparationem adornare vellem doctrinae Iansenianae cum Calviniana. Verum quae haecens dicta sunt, satis superque id quod demonstrandum suscipi, evincunt.*

XIX. Pauca adducere libet ad praeveniendam versuta effugia, & technas, quibus fove occultare haerem Iansenius conatur. Saepe distinguit libertatem genericam, & specificam acceptam; contrarietatis, & exercitii. Saepetiam admittit indifferentiam ad bonum, & ad malum, & postulatam quandam abstractam ad actum oppositum. Haec distinctionum varietate, & vocum aquivocatione emolliere Lutheri, & Calvini haerem, & quandam libertatis larvam obtundere veritate solent. Excludit utique feream istam & faralem necessitatem Manicheorum, Spoticorum, & Alitologorum. Ceterum cum aperte doceat amissum penitus esse per culpam originale liberum arbitrium, omnem veram libertatem, sive contrarietatis, sive exercitii, ad hoc statu naturae lapse reicit, solamque libertatem a coactione, secus a necessitate immunitem defendit. Indifferentiam quam laetatur, non aliud est praeter flexibilitatem naturalem, & passivam arbitrii ad bonum, & ad malum, cum omnem, ut vidimus, activam indifferentiam sive specificationis sive exercitii in hoc statu excludat. Haec patet quam fraudulenter libertatis specificationis, & exercitii distinctione abutatur, cum repta neque unam, neque alteram *liber.*

libertatem vero in sensu admittat. Quandoquidem iuxta ipsum homo iustus, dum bene agit, necessario agit, & dum peccat, necessario peccat, licet hoc, aut illud aliter merito queat. Verum, ut dixi, indicitari merito non eo pertinet, ut omnia Ianseniani systematis artificia pandam, & refellam.

§. IV.

Nomisi ex Lutherana, Calviniana, & Ianseniana doctrina ignorantia, Thomistarum de libero arbitrio, & divinis auxiliis systema comparari cum Lutheri, Calvini, & Iansenii systemate potest.

I. Paucis nunc ex principiis certo constitutis colligo quam sit vana, & imaginaria aeterna illa quae inuit Scholae Thomisticae saeculo ab Iansenio, & Iansenianis omnibus recentiores plures ceperunt scholis SS. Augustini, & Thomae in contraversis de libero arbitrio, & auxiliis divinis gratiae. Continuo ac Calvini, & Iansenii systema legi, demitratum, tornari ab aliquo Theologorum inter utrumque systema comparationem hanc potuisse.

II. Extinctam penitus libertatem electionis, & indifferentiam in genere moris post Adae culpam, docent Lutherus, Calvinus, Iansenius. Hoc constituto principio, legitima confectione interum, necessario hominem operari sive bonum sive malum. Liberum arbitrium Adami, ante peccatum, appetitiones carnales, & cupiditates omnes moderatam imperium lumino, & tranquillo. Peccato patrato Rex ille & throno cecidit, perit, peritque extinctus est, inquit Lutherus, Calvinus, & Iansenius. Quid post? Consilia, interurbata, involuta omnia. Novam successit regimen, novam tyrannicum imperium *libidinum*, ut verbis Iansenii utar, leu delectatio carnalis superior, & victrix libertatis perempta. Quid haec? Contestatum legitimum hoc est. Ergo auxilium, quo Deus hominem ad operandum determinat, necessario illum impellit, flectit, dirigit. Deus quippe cum agentibus liberis libere, cum agentibus necessariis necessario concurrat. Auxilium quo Deus bruta regit in ordine naturali, necessitatem inducit, quod bruta libertate delictum necessario agant. Homines iuxta Calvinum, & Iansenium post lapsum Adae libertatem indifferentiam in genere moris amiserunt. Quocumque igitur gratia, sive in sensu Thomistico, sive in sensu Moliniano, sive in sensu Calviniano, Deus hominem mo-

veat, semper homo, libertate indifferentia delictatur, necessario ager.

III. Thomistae, & Catholici omnes humanam indifferentem libertatem per peccatum originale lesam, infirmam, laesam tatenur; extinctam, deperditam, amissam negant, & pro haereticis habent Lutherum, Calvinum, Iansenium, omneque qui extinctum liberum arbitrium post originale crimen docent. Vivit itaque anima ornata sua primae libertate; led aeterna, imbecillis, vulnerata: Medicina indiget, utanetur; lumine, ut illustretur; inspiratione, ut preveniatur; auxilio, quo determinetur; rectore, quo dignatur. Liber igitur homo est post Adae culpam. Ergo libere a Deo prevenitur, adjuvatur, praedeterminatur. Infirma est libertas nostra. Dogma de peccato originali ad omneit. Si infirma, ipsa ne efficiam reddat Dei gratiam? Miror homines, clamant Augustinus, infirmitati suae, quam firmitati divinae promissionis se male committere. Quid? subdit S. Prosper. Si immane illud peccati monstrum nostram non devoravit libertatem, mortem animae infundit; illam ne occidet Deus, eandem ad bonum elevando, adjuvando, determinando? Haec libertas non est interfecta per vulnerationem, & eripitur per medentem? Non amittunt homines suam indifferentem libertatem, cum peccando diaboli tyrannidi subduntur; cum vero deperdent, cum ab hoc captivitate iugo, sanante gratia, subrahuntur? Quin eo liberior voluntas est quo efficaciori gratia sanatur; sicuti quo validior est medicina, eo fortius aegroti vires infloantur.

IV. Paucis nunc invicem systema conferamus. Extinctam penitus libertatem indifferentem per peccatum originale in genere moris docent Lutherus, Calvinus, Iansenius. Ergo, quocumque gratia a Deo determinetur homo, libertate delictus, semper necessario operatur; sicut, quocumque auxilio moveatur bruta in ordine naturali, semper necessario agunt, quia libertate carent. Contra docent Thomistae, & Catholici omnes. Vivit libertas nostra indifferentia ad utrumlibet. Ergo, quocumque auxilio a Deo determinetur, libere determinatur: quia Deus cum causis liberis libere concurrat. Vivit libertas iuxta Catholicos, led infirma, & debilis. Ergo divina gratia sanatur, & perficatur. Toto ergo differunt Thomistae a Calvinis, & Iansenio in principio capitali de libertate post peccatum Adae penitus amissa iuxta illos. Differunt ergo & in consequentia necessum est. Numquam Calvinus hoc ulis

testimonis interpretatur. Sed quid Sorum nomine, cum omnes ad unum Theologi catholici qui hoc de argumento scripserunt, hanc esse S. Thomæ doctrinam, ab ipsis divinis Scripturis, ab unanimi SS. Ecclesie Patrum confessione hauritam, docuerunt, docebuntque, quoadhuc mundus durabit?

XVII. Sed quid Iansenium reprehendo, quod omnium sui temporis Theologorum doctrinam contempserit? Paucis perstrigenda nonne sunt quæ capituli nostro inani, quoque conceptis Iansenii verbis liquidissime confirmavit, videlicet, Iansenium de libero arbitrio adoptasse, Docuit hierarchia Hæc: Omnis peccatoris operatus peccata: quæ propositio damnata est in Concilio Constantiensi. Inter propositiones proscriptas *sess. xiv. num. 16.* damnata hæc est: *Mariale peccatum inquit universale est actus hominis vitiosi, sicut virtus recipit omnes actus virtuosos.* Concilium Tridentinum damnavit hæresim Lutheri, & Calvini de amissione liberi arbitri *sess. vi. can. v. Si quis liberum hominis arbitrium post Adæ peccatum amissum, & extinctum esse dixerit... anathema sit.* Et rursum *can. vii. Si quis dixerit, opera omnia quæ ante iustificationem fiunt, quocumque ratione facta sunt, vera esse peccata... anathema sit.* S. Pius V. Gregorius XIII. Urbanus VIII. eisdem errores, & alios inde necessario manantes sacro confixere mitterone. Iansenius adversus hæc sacra Concilia, & Pontificum Cælis explicata vexillo fronte, erexit, & non tantum subdole, & per conculos, latebrabat, sed aperta & audea fronte errores damnatos promulgavit integris libris, nedum capitibus. Neque vocibus & phrasibus fuscatis, led expressis, & manifestis, directaque pugnantiis cum Tridentinis canonibus, nisi est, quibus hæresim Lutheranam, & Calvinianam delinderet, confirmaretque. Calvinus, ut dixi, levisissimæ quibusdam pigmentis horrorem Lutherana hæresis delinivit. Iansenius quibusdam aliis testimoniis, esse divina Scriptura, & S. Augustino incredibilibus fraude, & astutia excerptis, amplificavit Calvinus doctrinam infelicissimum conatu pervertavit. Pro hæretico Calvinus habet qui negat liberum arbitrium. Idem iactat Iansenius: Calvinus *lib. II. de Inst. cap. v. num. 1.* libi opponit, *frustra exhortationes suscipi, supervacuum esse admonitionum usum, ritulos esse oburgationes, nisi sit penes peccatorem parare.* Respondet. *Si melius aliam cum obviarentur Augustino, libellum de correctione, & gratia scribere coactus fuit.* Falsus veritas argumentum istud Lib.

W. contra Pighium: & post plurima consilia commenta, tandem concedit, istam esse oburgationem ob voluntatem liberam; qua in Adamo omnes peccarunt. *Iam nunc aliud causari potest, cur peccet, nisi malum voluntatem. Voluntatis poro malitia non aliunde est quam ex hereditaria corruptione.*

XVIII. Hanc eandem obiectionem sibi opponit Iansenius *lib. II. de Inst. nat. sup. cap. xxviii.* inquit: *aliam argumentationem potest ex ratione præcepti, voluntatis, & iustitiam, atque imperationis &c. & cum Calvinus ad Augustinum confugit. Respondetur. Adversus Manicheos hoc argumentum fruguet Augustinus premit... Peccandi necessitas quam Augustinus tradit, sublatam libertate bene facienti, non repugnat arbitrii libertati... Sed in eo tota hallucinatio est, quod, cum audimus liberum voluntatis arbitrium, Solemus imaginari indifferentiam quandam voluntatis ad bonum, & malum; quam semper hominibus adesse mortuos asserbat Iulianus, inficiebat Augustinus.* Tandem cum suo Calvinus ad libertatem in Adamo habitam se recipit. Infinitus essem, si integram comparationem adornare vellem doctrinæ Iansenianæ cum Calvinianæ. Verum quæ hæctenus dicta sunt, satis superque id quod demonstrandum suscipi, evincunt.

XIX. Paucæ adducere libet ad præcedenda versuta effugia, & technas, quibus fuam occultare hæresim Iansenius conatur. Saepè distinguit libertatem genericè, & specificè acceptam; contrarietatis, & exercitii. Saepè etiam admittit indifferentiam ad bonum, & ad malum, & potestatem quandam abstractam ad actum oppositum. Hæc distinctionum varietate, & vocum equivocatione emolliere Lutheri, & Calvini hæresim, & quandam libertatis larvam obtundere veritate solum. Excludit utique ferream illam & faralem necessitatem Manicheorum, Spoticorum, & Alitologorum. Ceterum cum aperte doceat amissum penitus esse per culpam originale liberum arbitrium, omnem veram libertatem, sive contrarietatis, sive exercitii, ad hoc statu nature lapse reicit, totamque libertatem a coactione, secus a necessitate immunem defendit. Indifferentiam quam iactat, non aliud est præter flexibilitatem naturalem, & passivam arbitrii ad bonum, & ad malum, cum omnem, ut vidimus, activam indifferentiam sive specificationis sive exercitii in hoc statu excludat. Hinc patet quam fraudulenter libertatis specificationis, & exercitii distinctione abutatur, cum respectu neque unam, neque alteram liber-

libertatem vero in sensu admittat. Quandoquidem iuxta ipsum homo iustus, dum bene agit, necessario agit, & dum peccat, necessario peccat, licet hoc, aut illud aliter merito queat. Verum, ut dixi, indicitari merito non eo pertinet, ut omnia Ianseniani systematis artificia pandam, & refellam.

§. IV.

Nomina est Lutherana, Calviniana, & Ianseniana doctrina ignorantia, Thomistarum de libero arbitrio, & divinis auxiliis systema comparari cum Lutheri, Calvini, & Iansenii systemate potest.

I. Paucis nunc ex principiis certo constitutis colligo quam sit vana, & imaginaria centuria illa quæ inuri Scholæ Thomisticae foret. Ab uno & amplius seculo Calvinianum, & Iansenianum obiter recentiores plures ceperunt scholæ SS. Augustini, & Thomæ in controversiis de libero arbitrio, & auxiliis divinis gratiæ. Continuo ac Calvini, & Iansenii systema legi, demitratum, tornati ab aliquo Theologorum inter utrumque systema comparationem hanc potuisse.

II. Extinctam penitus libertatem electionis, & indifferentiæ in genere moris post Adæ culpam, docent Lutherus, Calvinus, Iansenius. Hoc constituto principio, legitima confectione interitur, necessario hominem operari sive bonum sive malum. Liberum arbitrium Adami, ante peccatum, appetitiones carnales, & cupiditates omnes moderatam imperium luminis, & tranquillæ. Peccato patrato Rex ille & throno cecidit, perit, peritusque extinctus est, inquit Lutherus, Calvinus, & Iansenius. Quid post? Consilia, interurbata, involuta omnia. Novam successit regimen, novam tyrannicum imperium *libidinum*, ut verbis Iansenii utar, leu delectatio carnalis superior, & victrix libertatis perempta. Quid hæc? Contestatum legitimum hoc est. Ergo auxilium, quo Deus hominem ad operandum determinat, necessario illum impellit, flectit, dirigit. Deus quippe cum agentibus liberis libere, cum agentibus necessariis necessario concurrat. Auxilium quo Deus bruta regit in ordine naturali, necessitatem inducit, quod bruta libertate delictu necessario agunt. Homines iuxta Calvinum, & Iansenium post lapsum Adæ libertatem indifferentiæ in genere moris amiserunt. Quocumque igitur gratia, sive in sensu Thomistico, sive in sensu Moliniano, sive in sensu Calviniano, Deus hominem mo-

Cons. Theol. Tom. VI.

veat, semper homo, libertate indifferentiæ destitutus, necessario ager.

III. Thomisticæ, & Catholicæ omnes humanæ indifferentiæ libertatem per peccatum originale lesam, infirmam, lauciatam tatenur; extinctam, deperditam, amissam negant, & pro hereticis habent Lutherum, Calvinum, Iansenium, omnesque qui extinctum liberum arbitrium post originale crimen docent. Vivit itaque anima ornata sua primæve libertate; led ærota, imbecillis, vulnerata: Medicina indiget, utanetur; lumine, ut illustretur; inspiratione, ut preveniatur; auxilio, quo determinetur; rectore, quo dirigatur. Liber igitur homo est post Adæ culpam. Ergo libere a Deo prevenitur, adjuvatur, prædeterminatur. Infirma est libertas nostra. Dogma de peccato originali ad omittit. Si infirma, ipsa ne efficiens reddat Dei gratiam? Miror homines, clamant Augustinus, infirmitati suæ, quam firmitati divine promissionis se male committere. Quid? subdit S. Prosper. Si immane illud peccati monstrum nostram non devoravit libertatem, mortem animæ infundit; illam ne occidet Deus, eandem ad bonum elevando, adjuvando, determinando? Hæc libertas non est interfecta per vulnerationem, & eripitur per medentem? Non amittunt homines suam indifferentiæ libertatem, cum peccando diaboli tyrannidi subduntur; cum vero deperdent, cum ab hoc captivitate iugo, sanante gratia, subrahuntur? Quin eo liberior voluntas est quo efficaciori gratia sanatur; sicuti quo validior est medicina, eo fortius ægroti vires infloantur.

IV. Paucis nunc invicem systema conferamus. Extinctam penitus libertatem indifferentiæ per peccatum originale in genere moris docent Lutherus, Calvinus, Iansenius. Ergo, quocumque gratia a Deo determinetur homo, libertate delictus, semper necessario operatur; sicut, quocumque auxilio moveatur bruta in ordine naturali, semper necessario agunt, quia libertate carent. Contra docet Thomisticæ, & Catholicæ omnes. Vivit libertas nostra indifferentiæ ad utrumque liber. Ergo, quocumque auxilio a Deo determinetur, libere determinatur: quia Deus cum causis liberis libere concurrat. Vivit libertas iuxta Catholicos, led infirma, & debilis. Ergo divina gratia sanatur, & perficitur. Tota ergo differunt Thomisticæ a Calvinianæ, & Iansenio in principio capitali de libertate post peccatum Adæ penitus amissa iuxta illos. Differunt ergo & in consequentia necessum est. Numquam Calvinus hoc ulius

fuit argumento. Deus gratia natura sua efficaci voluntatem humanam applicat, determinat: ergo homo necessario agit. Sed e contrario. Homo per peccatum Adæ amisit libertatem: ergo indiget gratia necesse illum applicante.

V. Quis nunc ferat Theologos illos qui SS. Augustini, & Thomæ, a quibus illi delictive, doctrina Calvino-Ianseniana errorem obtrudere videntur. Intra hi sunt: Annibalem, bellum in hostiam regni inferentem, ut agniti regni imminentem depopulationem crearet. Sic illi, ut adversarius Semipelagianismi censuram concordia nosse excogitaret inferentes, exquisita dexteritate eplident, & iacenti causæ præcipue consilium innot, bellum in adversarios regere, Calviniani primum, post Iansenii spectrum obtrudentes. Vanum commentum, & chimericum impostum celebres Thomista Lemos, Alvarez, Gonet, Gonzalez, Massolle, Reginaldus, Serj, Beuzet, Gravelon, alique multi profugatorum luculentissimi ratiocum mentio, & ampla eruditio. Post tot celeberrimos viros, via non minus brevi, quam plana & aperta, eandem invidiosam censuram propulsi, alius agens, pretium opere ostendit. Quid? Aliquid ne novi hæc in controversia tibi accidit? Tu ne etiam ex illis es qui novam in hac causa historiam, & clarissimi arcani referendi se adveniente gloriantur? Abiit a me insipientie tantum. Lutheri, Calvini, & Iansenii principia recentius, quæ evidentissime pugnant cum principis Thomistarum, & Catholicorum. Heinc necessario consequuntur duo. Unum, Iohannem Thomisticum toto calido die in controversia de libertate a Lutero-Calvino-Ianseniano errore. Alterum, vanam omnino esse concordiam recenter excogitam, qua in tuto collocari libertatem contenditur contra Lutherum & Calvinum, gratia versatili, & scientia exploratrice; ac si hæretici isti ideo negant libertatem, quia gratia Dei natura sua efficiat sic. Ex tamen huc commentum, & fallidum fundamentum tata imperitum concordia machina: quod fundamentum sublato necessario præcepit contrit.

VI. Lucæ meridiana luculentum demonstratum est, inquit, toto capto sistema Thomistarum, & cuiusque catholice scholæ ab hæretici Calvino-Ianseniana diutæ. At non propterea ostensum est, libertatem humanam cum gratia natura sua efficaci, & prædeterminante conciliari posse. Venus habet. Sed hæc controversia ab instituto meo aliena est. Duo, que in hac causa mihi certa sunt, pau-

cis perfringo. Primum, Deum gratia intrinsecus & natura sua efficaci voluntatem humanam determinare, certum, inconcussum, incalculantemque ex divinis Scripturis, & peccati traditione mihi est. Quamobrem eadem evidenter falsum reputo, Dei gratiam versatili esse, indifferentem, & determinabilem ab humana voluntate. Commentum inauditum iudico, quod voluntas humana, infirma, debilis, faciliata efficaciter præbere divinam gratiam valeat, quod Dei gratia uberrimam vim suam ab hac humana infirmitate suscipiat. Alterum, eodem evidenter & firmitate mihi certum est; voluntatem humanam, hæc divina, & natura sua efficaci gratia ornatum, libertatem esse libertate præferentem ad oppositum, & dissentire, si velit, eidem gratiæ posse. Si autem quæris à me, ut modum explicem quod hæc duo una concilietur, & componatur, respondeo, me penitus illum ignorare. Adde quæsitum illud invidiosum, & altius plenum esse, ad veritatem deludendam inventum. Cedo. Scripturarum divinarum auctoritate evincit, animam rationalem unitam esse humano corpori. Tu hæc veritatem negare expresse minime audeo. Sed in his, ut modum exponam quod hæc fiat conciliabile. Et, quia hæc modum explicare esse nescio, in negas animam conciliari divinam gratiam, non a creatura, sed a Deo, a quo datur, suam habere efficacitatem, tanta evidenter divina Scripturas, Patres, & ratio evincunt, ut hæc veritatem ducte inficiari vix audeas. Ideo ad ablitum te recipis, inquam, libertatem laedi esse talis gratiæ efficacitate: quia modum ignoras quod cum hac efficaci gratia conciliari libertas voluntatis nostræ adiutorem, determinatorem, & voluntatem nostram sub hac efficaci gratia revera libere, & quidem libertate indifferente, & activa facultate operari, dissentire, consentire eidem gratiæ posse. Quæ autem hoc ratione fiat, non laet, nec laete interit: & quomodoque vocabulo hæc gratia exprimitur, perinde est.

corpori, potest. Verum enimvero quotquot homines hæretici notam impingunt illi qui hæc gratiam, vel delectationem, vel motum physicum, vel inspirationem, vel motum appellandam existimant, duo mala percurrunt: Unum, turbas commoveat, diffidia foveat, Dei Ecclesiam vexant, turbant, scinduntque in partes, ut propria potentia extendant. Alterum, ignorantem, & ad hæc se producit: quoniam improbat quod ignorat; carpunt quod nesciunt, scire contendunt quod sciri nequit, & explicari petunt quod humanæ mentis sciem omnino superi: negant veritates manifestas, quia comprehendere nequeunt arcana occultissima. Inter illos eminet *Turnelyani*, quos Iansenii notam Theologis catholicis inure pro ingenio minime pudet, ut palam faciam paragramphico adversus *D. Honoratum Turnelyani* Doctorem Sorbonicum. Negabant Theosorum unionem hypostaticam Velsi divini cum humanitate, quod Catholicum inret haud confiterentur, quæ sit eisdem unionis natura, videbatur in modis entitas, an relatio &c. Similiter Calviniani negantes realem presentiam Christi in Eucharistia iactabant nobis quærat quæ ratione hæc realis presentia fiat, an per creationem, an per adustionem localem, an per productionem. Hæc autem argumentationes sophistici sunt, & insidiarum plenissime, ut Catholici omnes fatentur. Mors ergo illorum arguantur illi qui percontantur, quid sit, & quomodo Deus efficaciter determinat voluntatem: an hoc divinam auxiliium dicendum sit qualitas physica, an delectatio, an inspiratio, an motus virtutis. Catholicus Theologo sic est fatens, & docere divinam gratiæ efficacitatem a Deo esse, Deum esse primum voluntatis nostræ adiutorem, determinatorem, & voluntatem nostram sub hac efficaci gratia revera libere, & quidem libertate indifferente, & activa facultate operari, dissentire, consentire eidem gratiæ posse. Quæ autem hoc ratione fiat, non laet, nec laete interit: & quomodoque vocabulo hæc gratia exprimitur, perinde est.

§. V.

Vindictur P. Antonius Massolle ab impostura Ianseniana, quam innotia stantia illi impugnat Doctor Sorbonicus D. Honoratus Turnely.

I. Titus capitis initio indicavi, me velle veris, inmerique coloribus hæreticum doctrinam Lutheri, Calvini, Iansenii adver-

sus libertatem representare, ne a minus peccatis cum ea confundatur catholicorum Theologorum hæc doctrina. Sunt enim hæc tempestate non pauci qui utrum contra Iansenii, Quæstionis & aliorum errores tam ardentibus illud dimittit per Ecclesiam Romanam, an pro domo sua; utrum ut dogmata catholica afferant ab erroribus, an vero ut in se scholæ variis triumphos canant, utique adversarii invicem consistunt extremam: non adeo perpiscue consistit. Antequam veroliqua pergo, veniam a benigno lectore impetro, si in hæc & sequenti paragrafo a via digredior. Necesse est innocentem ab imposturis propagandam me ad digressionem cogit. Duo Ordinis mei Theologi præclarissimi ferula unius Doctoris Sorbonici innotie veraput. Nemo hæcenus illos vindicavit. Quis igitur reprehendere me vult poterit, si occasione data, istorum doctrinam innotia stantia demigraat ab innotis contrariis attere fidei.

H. P. Antonius Massolle O. P. Provincie Tolosane, regulari discipulo, & sapientum virorum copis secunde, alumnus, atque lumina & ornamentum, duo volumina de gratiæ divitiæ auxiliis edidit Romæ anno 1693. Opus in lucem prodit, celebri Magistris Generalis Antonini Cloche (cuius per incerta natione Gallicæ Affiliens erat Massolle) & plurimum non modo nostris, verum etiam aliorum factorum Ordinum Theologorum iustitiam, & potissimum Cardinalis Ferrarii, nota tunc purpura, quam sapientis emmentissimi, tunc temporis sacri Apollonii Palatii Magistris, auctoritate munimur, dicunturque Innocentio XII. Pontifici Maximo. Plurima opera edidit Massolle & adversus Quietistas, & ad motes formandos, divinxque pietatis igniculis incendendos aptissima, atque celestis iunctionis perita. Fuit P. Massolle celeberrimus fuit temporis Theologus, non sacre doctrinæ modo, verum etiam linguarum, præsertim Græcæ, & Hebræicæ, peritissimus, qui in academia Tolosana plurimum amorem innotie cathedræ theologicæ moderatus est. De eo hæc scribit Iacobus Echardus Tom. II. Biblioth. Script. O. P. Mirum, quantum in Urbe orbis christiani capite clarior, quæsi habitus ab eruditissimis, ab universo Cardinalium cætu, a summis Pontificibus, quæ, an vero, sacrorum Ecclesiæ tenentur. Inquisitio generalis Tolosanus iam egredi ab anno MDCXCIII. ex insignitissimis Romanæ consuetudine electus fuit. De questionibus gravissimis, & ad fidem spectantibus, nemp de Quæstionibus, seu Misericordiarum hæresi, de Mysteriorum vocorum hæreticis pietate, & contemplatione, de

percepto philosophico, & precepto amoris Dei, de cultu sanctissimi spiritus, Congregationes plures a Iuvenis Pontificibus Innocentio XI. Alexandro VIII. Innocentio XII. Clemente XI. instituta sunt: in his, ut inter Doctores selectos, suam vitam ferret Massoulie, ut inuenit idem. Hæc pauca præfati voluit, ut intelligantur omnes, qualis licet quædam latendissimi habe vindiandum luscipio contra Doctorem Sorbonicum.

III. Porro de hoc insigni viro D. Honoratus Turnely Doctor Sorbonicus Tom. III. de gratia Christi part. 1. pag. 224. edit. Venet. hæc scribit. „ Atque ita in eo lythemat lan- henti delectatio illa sapienter, quasi ex me- chanica lege voluntatem mouet, ac rapit, siue ad bonum, siue ad malum, prout caelestis, vel terrena præparatur. Quia „ (inquit auctor recentior Massoulie Tom. II. disp. 111. quæst. vi. art. 1. pag. 209.) „ hæc est in omni statu immobilitatis diuina prouidentia lex constituta, ut actio ex pro- portionem maioris inaequalitate oriatur, qui agens libi subicit passivum. & maior vis vincat minorem. Neque id profecto mirum in systemate Lanseii videri debet. „

IV. Plures legi innocentes Scriptores arma- lorum calumnias gravatos: at similem Massou- lie æmulationem. Dehussit Doctor Sorbonicus ex duobus voluminibus in solo P. Massoulie ver- bum aliquod præmere, quod vel remote latente indicaret, voluntatem sub delectatione videlicet necessario, quæ ex lege mechanica, moueri. Anne in allegata propositione istius mecha- nicæ legis luscipio aliqua? An propositionem P. Massoulie negare quiquam ratione prædixi- tus valet? Non est ergo veritas, Doctor Sor- bonice, quod maior vis vincat minorem? Mi- nimus, quæ Doctus Turnely obtrudit contra P. Massoulie pag. 223. „ Non est quod recen- tiores adeo videntur, & extollant auctori- tatem P. Massoulie. Quæ enim ille docet „ circa gratiam sufficientem, in qua duntax- at absolutam agnoscit ad superandam op- portam cupiditatem potentiam, non vero relativam, ac viribus proportionatam, PLA- NE consentium cum Lanseiana, & a Thomi- stica doctrina plurimum discordant. „

V. Quid est iterum, Doctor Sorbonice? Res- pectus ad alterum. Bene habet, P. Massou- lie, te fatente, admittit gratiam sufficientem, quæ devincendo opposita cupiditatis po- tentiam habet. Et vis illa non est relati- va, cum sit ad oppositum. Sed perscrutari recidit hæc alia quæ idem opponit. Conter, qui sic pergit, „ Tom. II. differt. 111. quæst. vi.

art. 2. postquam fuso demonstravit (P. Mas- soulie) exemplo rerum naturalium, hæc esse in omni statu immobilem divinam pro- videntiam constitutam legem, ut actio &c. (scribitur periodum supra relativam, & con- tinuo sic pergit) art. 2. de divina gratia motione sic loquitur P. Massoulie. Si fer- rior sit divinus gratia motio, ut ea motione accensa caritat vincat, si superque prævam cupiditatem; tunc motio divina gratia effi- cax est. Quod sic contra vehementer si se- que cupiditas, cassa & inefficax redidit divi- nis motio, aut eius vis ita retardatur, ut licet effectum aliquem habeat, non habetiam- men perfectam, ad quem ex divina ordina- tione refertur... Et postea: Palam est, in- quit, sufficientem gratiam, quam schola D. Thome admittit, verissime & propriissime suf- ficientem esse, cum re ipsa nihil desit, si vis ipsius agendi spectetur. Quod enim gratia di- vine motio, verbi grat. ut quatuor, interdem of- fectum non habet, non est ex defectu ipsius potentia divina, quæ vim agendi non ha- bet. Est enim verissime sufficientis, immo, & natura sua efficax, ut minorum sua in ordine vim habet agendi quem habet verbi gratia salvo in ordine physico, quem non negaverit vim habere sufficientem comburen- di & trant, si adnotum signum ignis non con- sinit, id non oritur ex eo quod ipsi igni de- sit sufficientis vis agendi; sed, quod ignem, & appetum humiditate, & aqua, impediunt, seu vi, & efficacia ignis obstat. Atque idem de voluntate sentendum est. Nam, si præ- va voluntas minori verbi gratia obstinatione obfermata est, minusque intensus est præ- va ipsius habitus, quo veluti pondere a vir- tute calenda retardatur, & ad ipsam impul- situr. Iste eadem divina gratia motio, ut quatuor, voluntatem ad virtutem impuleret, atque hanc consensum obviaret. Quod si ea gratia divine motio, ut quatuor, volun- tatis consensum non obtineat, id non oritur ex defectu ipsius potentia divina, sed ex præva dispositione voluntatis, quæ est præ- vam habitum intensum, verbi gratia, & ut quatuor, ipsius actionis impressio, & vi- ten efficacia divine motio non subicitur. Hactenus Pater Massoulie. Non poterat ille verbis significantioribus exprimere sen- tentiam Sambovij, Pauli Trenzij, & alio- rum, quorum testimonia retulimus, ubi de potestate absoluta, & relativam, quorum verba videtur exscriptisse: gratiam nem- pe sufficientem absolute quidem in se, & præstis subiecti dispositionibus sufficientem, ad opus perfectum ex divina voluntate an- tece-

cedenti referri. Nullibi vero significat P. Massoulie, sufficientem relative in his circum- stantibus, seu quatenus ardentior est illa con- cupiscentia... Nemo sane hic non recog- noscat Lanseianam systemam, ac radiceem ipsam, unde quinque propositiones necesse- rio fluxu dimanant. Neque vero parum distans P. Massoulie invidiosum illud doctri- nae suæ cum Lanseiana consorium decli- nat, nisi certissimum apostolicam quinque propositionum Lanseii derivando in sen- tum adeo absurdum, & a mente Lanseii alienum, ut Lanseiana heresis fingentium, ac merum phantasma videri possit. „ Hactenus D. Honoratus Turnely Doctor Sor- bonicus. „

VI. Uno vel altero verbo impingi calum- nia heresis potest. Uræa explosatur, plura communitur necessaria sunt. Paucis tamen ego resellam inspectam Theologo nostro cen- suram Lanseianam contentis Doctor Sor- bonice P. Massoulie, quod docet, gratiam sufficientem absolute quidem in se, & præstis sufficientem sufficientem sufficientem, nullibi vero significat sufficientem relative. Unde colligit Do- ctor Sorbonicus, P. Massoulie non admittit gratiam sufficientem relative ad actum effi- ciendum, spectatis circumstantiis? Ex verbis quæ modo transcripsi ex opere P. Massou- lie! At hæc verba, opposita a Censore, gra- tiam efficacem relativam, seu in quadam contemperatione suam exprimitur. An Doctor Sorbonicus confundit cum sufficienti effica- cem gratiam? Alterutrum ergo. Aut Doctor Sorbonicus Lanseii acceperit P. Massoulie, quia gratia efficacitatem in quadam congrua- te, & contemperatione reperit, quæ respo- dit unius est efficax, iudicata vero, seu suffi- cienti respectu alterius; aut quia negat veram gratiam sufficientem, constitutam po- tentiam expeditam in actu primo ad agen- dum. Si primum, Lanseianam damnare debet universam scholam Augustinianam. Nonne communitur illius Ordinis Theologi desende- runt, eandem numero gratiam, seu delecta- tionem, ut ipsi cum S. Augustino aiunt, qui in minus excecatis & obduratis foret efficax, in aliis maiori obductis cæcitate inefficacem esse? Neque heinc derogari divinam gratia effi- caciatis evincitur. Quandoquidem, si Deus delectationem sanctam inspirat, quæ relucen- tem comprimat cupiditatem, id præstis vol- untatis lex propositio. Insuper producant celebres istius scholæ Theologi ex S. Au- gustino testimonia, & rationes, quibus nec- sarium systema confirmant. Gratia hæc me- dicinalis est, & sanans. Quo ergo gravior est

agrori morbus, eo validius applicandam an- tidotum est. Quam doctrinam ut confirmet P. Massoulie loc. cit. a Censore Sorbonico, adducit hæc S. Thome in cap. v. ad Rom. ver- ba. Ubi obduravit præcaram, inquit S. Pau- lusa, sapientia dicitur & gratia. Subdit vero Angelicus: Sicut enim sapientiam morbi non sanat nisi fortis, & efficax medicina: ita requireretur abundantis gratia ad hoc sanare abundantiam delictorum. Quæ dicitur, inquit, eadem gratia prævenit Sanctus omnes sanctæ Quæ dicitur, non plus auxilii, seu sanctæ delectationis reguri ad subeunda pro- fidei confessione trucebant supplicia quam ad tolerandum levem aliquam iniuriam, ad sus- perandum inveteratam consuetudinem quam ad vincendam levem tentationem? Evincitur porro hoc fœum systema toto celo distare a Lanseiano errore. Quoniam Lanseianæ (& hæc omnes Theologi ante-Lanseianæ fateri debent) fatent gratia efficacitatem in delectatione victima, quæ deliberationem, & in- differentiam activism libere arbitrii penitus extirpationem supponit. Contra Augustinianam, & catholicam Theologi omnes cum hac gratia effica- ce (sive vocetur auxilium, sive qualitas, sive motio, sive sancta delectatio) compa- runt indifferentiam activism libere arbitrii. Significand intellectus sub hac gratia proponit bonum hic & nunc amplectendum, ut limi- tationem intemque; atque adeo cum indiffere- rentia iudicii, veraque libere. Discrepat quoque a Lanseio circa gratiam inefficacem: quia ipsi admittunt gratiam efficacem, seu sanctam delectationem, cui voluntas dissentit- tatis potest; admittunt gratiam sufficientem, quæ resistit, & quæ dat potestatem veram, proportionem, & expeditam, & quidem relati- vam ad servanda omnia divina mandata. „

VII. Quid ad hæc Doctor Sorbonicus? Lanseianum ne systema est quod universa schola Augustiniana propugnat? Negabit ne, eandem esse, si substantiam species, Augustinianam, & P. Massoulie in citata quæst. vi. doctrinam? Factum luce meridiana clarius mi- quitur. Si afferit, fallitatem invidiam, ut mistissime loquitur, pronuntiat. Nam gra- tiam vero sufficientem in sensu Thomistico solo calamo pluribus articulis exponit P. Mas- soulie, & quidem in ipsa citata differt. 111. quæst. 11. Verum de hoc infra. Ut enim im- portuna enormitas, quæ Censor Sorbonicus Lanseiana lux aspergit P. Massoulie, luculen- tissime apparetur paucis animadvertere inter- ed, Patrem Massoulie in laudato Tom. II. differt. 111. post explicatam communitem Thomi- sticam doctrinam circa gratiam tam suffi-

cionem, tum inefficacem, tribus prolixiusque
 tionibus, nempe III. IV. & V. tres modos
 proponere, quibus declarat, in quo posit
 via divinae motivationis gratie efficacis, & con-
 munitatem scholae Thomisticae doctrinam omni
 argumentationum genere, & incredibili ordina-
 re propugnat. *Post quod, ut explicat quatuor
 modum, quo efficaciam divinae gratiae in
 quadam congruatur, & contempserunt
 constituit. Hunc ille modum non adoptat,
 ut necessarium ad divinae gratiae efficacitatem
 explicandam, sed illum, tanquam probabili-
 tem, & communi capienti utilem, atque ve-
 luti traditionis causa adiecit. Sic ille testatur
 loc. cit. pag. 226. ubi haec scribit. Ex his re-
 rationibus liquet, non esse omnino necessarium
 hunc explicandi modum, scilicetque negotio ex-
 plicandi omnia posse quae in huius confirmatio-
 nem essent inquam possent, vel quae inde
 suspensum ad impugnavimus primum expli-
 candi modum, quam, ut omnino fundamen-
 tum in his, cui ceteri imitarentur, suffici-
 erunt. Ex his pauca addidit, utrum sit,
 respiciendum cum modum, cum plura
 communitate habere possit. Praecipuum vero quod
 illud repetari commendari posse edictoritur, il-
 lud est, quod quam facillimum argumentum di-
 citur, quod ex D. Matth. cap. 23. V. tibi Co-
 rozorum etc. delimitur. cuiuslibet appendicibus.
 Inde enim liquido constat, potuisse Corozitarum
 praeter Tyrinse reprehendi, qui cum istam auxi-
 lio concessit fuisset Tyrin, quibus non erant
 corozorum Corozaria. Cum enim minor esset Ty-
 rorum ubinitas, & existentia, maior vero
 Corozitarum; eadem auxilia, quae maiorem
 Corozitarum ubinitatem non superabant,
 superarent ubinitationem Tyrinorum, eoque im-
 querescent, in illorum cum omnino suam excessissent,
 fuissetque efficacia, cum tamen in Corozitis,
 ubinitate ubinitate, dominans sufficien-
 tia essent. Exponit alia commoda quae huius
 modis partem, quaeque brevitate causam praetero.*

VIII. His constitutis, enunciatam fuit
 nesciant calumniam in hunc expono. Nemo
 post celeberrimum Lector scholae Thomisticae
 doctrinam de auxiliis divinae gratiae feliciter,
 quae eruditus propagavit, explicavit, & ab
 adversariorum oppugnationibus asserevit quam
 P. Maffouille. Hac doctrina introductis & obar-
 niatis aggressum systema Lanienianum, illud
 quae ex simi parte profligat, atque abellectat,
 ut ex illius opere collat. Ad maiorem vi-
 florae complementam adiecit quantum pecu-
 liarem modum, quo probabiliter indicavit,
 aliquod lucis addi divinae gratiae efficacitatem.
 Quid haec, Doctor Sorbonice? Profusus nunc
 colloquatur. Doctrinam Thomisticam anti-

lanienianam esse asserit ipse. Hac Maffouille
 indistinctis doctrinae prolixiter haerens, Lanienianam.
 Quidnam vero alio peculiaris argu-
 mento, quod probable indicavit, ubi et
 idcirco Lanienista audit? Lanienianum systema
 in chimeram transmutavit? Ut gradatim in
 diffuser gravitas appareat, fingit, hunc pecu-
 liarem modum fallum esse. Fingit Lanienianum
 habere cum Lanienii errore. Quid tum? Pre-
 pterea ne Lanienista Maffouille? Ad firmum
 deceptus in hac parte est; nullo vero modo
 feceris eum profligat aliunde hodie invenit.
 Quot Controversialia catholice hunc arguerent,
 ut vano & falso inter plura vera utuntur ad-
 versus haereticos? Propterea ut strenui catho-
 licae doctrinae assertores haeretici audiant apud
 Doctorem Sorbonicam? In primum, & in-
 finitum calumniam gradum. Pergamus ultra.
 Quid quod modus ille probabilis, immo proba-
 bilissimus est, quem, ut dixi, & universa
 schola Angelicana, & doctrinam Thomisticam
 propugnavit. In secundum calumniam gradum.
 Accedamus ad tertium. Quid in hoc peculiaris
 modo carpit Doctor Sorbonice? Quod gratiae
 sufficientis in eodem P. Maffouille non memi-
 nit. Finge, non meminisse tibi. An gratiam
 sufficientem quatuor integri articuli in sententia
 Thomistica non exponit, & quidem in ten-
 sentia relativo? Ansi pauca verba ex cit. Tom.
 pag. 10. Gratiae sufficientis equidem in actu primo
 sufficit, ut voluntatem perficiat, & completat,
 efficacique (N. B.) proportionem potentiam cum
 actu eliciendo; eorum, in re ipsa actu officiat,
 necesse est ut efficaciter gratis applicetur. Intel-
 lexit in tertio calumniam gradum? Arrige argu-
 limum, sentias. Quid quod in hac ipsa conclu-
 sione, opposita a moroso terrore Censore,
 non tenet, sed plures gratias sufficientes me-
 miniit? Ansi qui scribit quaestiones a te cita-
 tas pag. 225. & seq. id enim pertinet ad suffi-
 cientem gratiam, quae potentiam hic completat,
 & perficit, nihil aliud praeter applicationem
 destitit: quae ceteris applicatio, seu divina autem,
 & efficaciter gratia adeo necessario sufficientem sup-
 punit, ut unquam circa miraculum applicato
 conferatur, nisi antecelat sufficientem gratia. Et
 ex sufficientem gratia, & dispositionibus anteceden-
 dentibus prout superaddita vires fuerint, quibus
 ea, propositio (N. B.) cum alio studio
 constituitur. Quid quod non modo meminit,
 sed lectorem altius monuit, ut si amplecti
 hunc modum velit, illum non leuatum gratia
 sufficienti? En illius verba habebimus evidens
 quaestiones pag. 227. Sed, si quis cum epi-
 curandi modum usat pare velit, nuncius si mem-
 se est, alioque ipse monuit (Audiens &) ex-
 pli-

plurimum modo sumi ad gratiam divinam auxiliam,
 ut comprehendit SUPPONENT, & efficaciter,
 quam observationem supra satis exposuimus.
 Ea vero cautione adhibita sentit, quodque ex
 licuit hanc etiam explicandi modum, ut sine
 periculo poterit usurpare. Satis haec? Reversa
 Sorbonicus non monuit lectorem, sed cum
 calavit, eum decepit, et imponeret, Patrem
 Maffouille negare in hac quaestione gratiam
 sufficientem proportionatam cum actu elicien-
 do. Ne nimis patentem ad incitas redi-
 gam, in quaesque, ultimum adeam impo-
 nit gradum, non quidem gravem, sed sepe
 lesidum In hoc situm, quod modus praefatus,
 ut probabilis a P. Maffouille propugnavit, in
 speciem favore videatur systema Moliniano,
 & Congruentiam, ut advertit ipse P. Mal-
 fouille etc. §. 111. quod. 111. art. 2. ubi inquit
 pag. 212. Dicitur igitur, videtur videtur hanc ex-
 plicandi modum in tractatuum sententiam,
 ubi sufficientem gratiam in congruente reparat.
 Nemo enim officium esse gratiam negavit, sed
 voluit cum efficacia esse, voluntatem congruat,
 ipsique correspondere sit. Unde & adversarius
 solent esse, eandem gratiam in uno officium,
 ut altero officium admittet... Verum re-
 spondet, nec solum quantum iuris negavit est,
 sed unius, ut dicitur, passivis, & quanto
 eadem a terra distat, hinc explicandi
 modum adversarii recedendum est, ut
 etiam. Minus tamen recedit quam alii
 tres modi: & idcirco minus Doctor Sorbo-
 nico Moliniano dillicite debellat. Nemo
 tunc non videt, quam enormis sit impolitica
 quam Gensler Sorbonicus affingit P. Maffouille,
 & de Republica literaria optime merito.

§. VI.

Edictur, & salvi D. Honorati Tarnely,
 non asserit P. Maffouille ad signum,
 ac minus phantasma revocare systema Lanienianum. In hoc abdicatum lapsum esse Doctorem Sorbonicum evincitur.

I. Primum omnium lectorem mones, me-
 ditatum operari ut non solum in vindicanda
 veritate, & innocencia P. Maffouille
 agenda, D. Honorati Tarnely sui valider,
 veram etiam ut in moderna, hinc hinc vi-
 vo digna, ratione sententiandi hinc longe superior.
 Subsecutum haereticum Lanienianum postula-
 vit ille Paretem Maffouille, pium doctrinamque
 Theologum. Abit ut videm Doctor Sorbonico
 reddam. Quam illicum celebris Theologicus
 poibique Catholici, & de Republica literaria

optime merito loco habes, suspicioque. Aio,
 non modo illam toto cicco ab haeretico Lanieniano
 prolus dilatare; sed de eadem etiam a
 le oppugnata videtur coloco. Id solum con-
 tendo, atque iure meritoque evincendum as-
 sumo, adversarium hunc nostrum in exponenda
 Lanieniana haeretici adversus libertatem
 deceptum; atque in illud prolapsum absurdum
 idae quod ipse iocunda, & quidem summa,
 doctrinam P. Maffouille affingit. Vindicata itaque
 P. Maffouille sana doctrina, licet & mi-
 lii unam vel alteram Tarnelyani opera hie-
 sim ad severiorum criticam adducere, et hinc
 scribendi formam expendere. Sed, anrequam
 id praetero, suscipio ob oculos reddendam cen-
 turam istam in P. Maffouille. Nemo sane (in-
 que Doctor Sorbonicus) sic non recognoscat
 quae Lanienianum systema, ac radice ipsam, de-
 de quoque propositiones necessario fluxu
 emanant. Nunc vero prout ait P. Maffouille
 invidiosum illud doctrinae suae cum Lanieniano
 conserium declinare, & sic eam appropinquat
 phantasia quoque propositionis Lanienianae
 derivando in sensum adeo absurdum, & o m-
 te Lanienianum alienum, at Lanienianae hanc
 signationis, ac inveni phantasia videt possit.

II. Sub exaration iam veniat systema illud
 ad quod D. Honoratus Tarnely revocat haereticum
 Lanienianum, esse ad clavim & radi-
 ce, & qua quoque propositiones Lanienianae
 pullant. Ut evincam, Doctorem Sorbonicum
 in illud absurdum lapsum esse quod P. Maffouille
 imponit, in modum aequiuquam profertur
 aliquam perichomam, ex doctrinae illius
 corpore excerptam, ne suspicio oriatur
 detractionis esse; sed haece ipsa promissum,
 quae demonstratae propius, & ad qua revo-
 catur systema haereticum Lanienianum. Haece
 est autem praeterea thesis, quae titulum para-
 graphi format etc. Tom. de grat. Chri. quesi.
 III. pag. 224. edit. Ven. 2. quumque & ego
 per modum tituli expono, ut omnium oculis
 perspicue obvium, et hinc sequens.

Delectatio superior, seu relativa efficiet Lanienianum systema BASIS, ac FUNDAMENTUM est.

Haece est tota & integra thesis, nulla apice
 decepto. Rescribamus alteram, quae ibidem
 pag. 227. constituitur similiter titulum alterius
 paragraphi, & est sequens.

Quinque sententiae propositiones ex delectatione superioris relativae, velut a sententia radice a Lanieniano derivantur.

III. Haec thesis hic continuo, nullo interposito verbo, exponit. Cum delectatio sit
 G 4

perior, et relativus totius Iansenianae doctrinae basis, et fundamentum sit, necesse est Iansenium ad eam, velut ad principium, et radicale quoddam principium, revocare quaequidem docet in suo grandiori volumine, cui titulus AUGUSTINUS.

IV. Meum nunc interit palam facere, D. Honoratum Turney vi harum thesium ad plantatum commentum, merumque signum revocare systema Iansenianum, illicque confutere cum Catholicorum doctrina. Et revera an celeberrimos Augustinum, Cardinalem Noricum, Augustinum Burgundum, Bellinum Pontium Manly, item Macho, Cardinalem Lauria, Humbertus Habert, et alios revere Laurentio Berti viro philosopho, non propagant gratiam efficacem esse delectationem vitricem, & quidem relativam, de gradibus vixit distinctam, & contemptam delectationem carnali, leg concupiscentiae terrene devincenda? Propterea ne hereticum Iansenium? Quid plura? An non Moliniani ipsi propagant gratiam relativam, contemptam malitiae gradibus, quaeque respectu Tyrannum est efficax seu vitricis, & respectu Corruptorum inefficax est? An toto celo distat a systemate Ianseniano est hoc solum quod gratiam, non delectationem, non lumen celeste, non sanctam delectationem, non divinam inspirationem vocent? Sed haec longius quaerit sunt, & extrinsecus.

V. Ipse theses Doctoris Sorbonici ubi criticen veniant, & singula verba ad examen Delectatio. Hic ne lactar venenum Iansenianum? Superior. Quid hic erroris? An gratia quae Paulum, quae omnes peccatores in Deum convertit, superior non est? Sed. Hic ne quidquam veneni? Relativus vitricis. In causa venenum. An his forsitan duabus ultimis vocibus tota copelandum Ianseniana haereticis? Negat ne gratia dari efficacem? Abit. Datur ergo gratia efficax? Si efficax, ergo vitricis. Si vitricis, ergo superior. Si superior, ergo relativa, quae visam, & postquam delectationem terrenam respicit. Quid nocenti? Non in singulis vixit fundis, sed in omnibus simul acceptis reddet Ianseniana haereticis. Redeat itaque sub oculos integra thesis. Delectatio superior, seu relative vitricis Ianseniana systematis basis, et fundamentum, et. Haec verba ergo limbo iuncta. Delectatio superior, seu relative vitricis, constituunt radicem illam venenam Iansenianae haereticis? Quid est haereticis Ianseniana adversus libertatem, de qua summo sermo nobis est? Ad meritum, aut demeritum non requiri libertatem a necessitate, sed a coactione tantum immanem. Ubi

in praefatis quatuor vocibus, sive separatim, sive conjunctione acceptis, vel leve velignum illius haereticis? Et tamen Doctor Sorbonicus alteram similem thesim reducit in fecem. Quippe famosa propositio est delectationem superioris relativam, velut a fonte, seu radice, a Iansenio derivantur. Delectatio ergo inferior relative vitricis basis illa immanis est quae quinque propositionum funicula contra emittit? Sed iterum in illo. Ubiam in haec thesi, ut facer, vel minima vixit haereticis Ianseniana contra libertatem? Iam demum vixit, & quidem evidenter, nisi me meus falsus amor, omnem gratiam efficacem esse vitricem, imperentem, perturbentem relationem ad visam propositamque concupiscentiam, seu delectationem terrenam.

VI. Nec est quod Doctor Sorbonicus opponat, non alium se velle lux thesi relatu quoniam Iansenium ipsum, qui *Lib. de grat. prim. Iansenii cap. vii.* fatetur, hanc delectationem esse veram clavem, qua liberatum aperit ad scripta S. Augustini intelligenda. Quandoquidem, dum hoc opponit, a veritate Iansenii se vitricem deceptum patefacit. Iansenius, utpote acutus & callidus, non fecus ac Calvinus, reprehendit reipso ab Augustino gratiam Dei appellari triumphatricem, & sanctam delectationem, divinamque inspirationem. Et sub hac Augustini larva occultare intendit fudit *clavem Calvinianam* vixit libertatis indifferentis est originale crimen, ut mox dicam. Sciat interim Calvinus nosser, non omnia qua Iansenius docuit, haereticos esse, aut haereticos redolere.

VII. Sed, ut pressis urgeam Doctorem Sorbonicum, cedo. Nonne quinque propositiones continent & clavem, & radicem, & fundamentum totius Ianseniani systematis, & ipsam totam haereticam Iansenianam? Dubio proci. Et in nulla illarum indicatur hae venetica radix, Delectatio superior relative vitricis? Quoniam radix Lutherana, & Calviniana haereticis contra libertatem est extinctio libertatis in peccato originali, nonne LEO X. nonne Concilium Tridentinum hanc radicem manifestantur damnando eos qui dixerint liberum arbitrium extinctum esse per peccatum Adam? Et in quinque propositioibus fundis tanto iudicio, tanta maturitate, tanta partium contentione ex universo Iansenii volumine excerptis, nec verbum habetur illius delectationis superioris relative vitricis, quae Doctore Sorbonico indice sedente, est hae radix, clavem, fons, fundamentum continentis universalem haereticam Iansenianam? Quid ad haec: Tot docti, & sapientes viri sum in-

universa Gallia, tum Romae, tam longo tempore, tam severo examine Iansenii volumine criticatum, Romane Sedi patefecerunt totum de quod damnatum iudicatum in hoc opere: de hanc delectationem totum de quod operis & Iansenius longis rictibus mantelavit Ecclesiae; ut quid vitandus esset, compertum foret: & malum plantam, & veneticam radicem, & pestiferam fontem, & clavem omnium errorum occultam reliquit? Radix in primis, & fons omnium errorum aperendus; atque patefaciendus erat. Alteraturm ergo. Aut Ecclesia ignoravit, vel occultavit radicem Iansenianae haereticis; aut torpescere abierat Doctor Sorbonicus in manifestanda clavi, & radice haereticis Iansenianam.

VIII. Nemo nunc non videt, Confiteor nostrum ad partem primumque fundamentum deducere systema Iansenianum; dum hinc, tamquam finitum in radice, tamquam rivulum in fonte descendit in recessus sua thesi. Debitur Censor Leviter hinc lux thesi, Delectatio superior relative vitricis, adhibere aliquam istam ex his particulis, quae extingunt Ipponi arbitrium, quae excludunt indifferenciam activam, cui humana voluntas non potest resistere. Quid? Haec omnia alibi dicit. Verum habet. Quid heime? Deo profecto, quae oratio mea evidenter ostendit. Primum, quod Doctor Sorbonicus implexe, perturbate, atque confute expositi systema Iansenianum. Alterum, quod ad thesim, iuxta obvia naturalemque Iansenii moviam, & ab errore impetorem, tamquam ad clavem, radicem, fundamentumque, revocat haereticam Iansenianam.

IX. Quid referre, inquit, quod asserat, clavem haereticis Iansenianae esse delectationem vitricem, voluntatem liberi arbitrii? Verbis tantum hae duo differunt. Ita ne vero? Immo tam grave discrimen est, ut heime turbantur tragédie, quae a tanto tempore turbant Ecclesiae praecem, proficiuntur. Unam oculorum aciem coarctate in veram sinceramque picturam quam haereticis Iansenianae, damnatae in tertia famosa propositione, de qua sola nunc mihi sermo est, formavi. Iansenius, non fecus ac Calvinus, quatuor, praecipuum, summumque per peccatum originale liberum arbitrium docuit. Haec clavem, hae basis, hoc fundamentum haereticis Calviniano-Iansenianae; ut ex illorum verbis, & Ecclesiae canonibus palam fiet. Ex hae venetica radice prodit delectatio illa terrena superior, & relative vitricis, quae cum delectatione celestis pugnat. Haec duae delectationes mutuo cer-

tant, & sub eisdem humana voluntas, veluti bilans palliva, duabus pressa ponderibus, altero prevalente, altero succumbente, capiti tacet, volutatur, pallive agitur. Delectatio quae prevalet, voluntatem, desitutam adiva indifferencia, necessario impellit tum loia spontaneitate. Et, quod hinc fit vera, & nativa pictura haereticis Calviniano-Iansenianae adversus libertatem, praeter argumenta repetita ab eorum testimonis, & Ecclesiae auctoritate, patet reipso. Tam Lutherus, quam Calvinus, & Iansenius libertatem electionis admittunt in Adamo ante peccatum. Hac libertas captivam tenebat delectationem terrenam, plenissime dominabatur in omnes appetentes carnales sensualesque. Ut hoc asseratur testimonis, & imperium, quid verum omnium requiritur? Ut e solo detradatur Rex, nemo liberum arbitrium, etiamque potestas activa, sine imperativa omnino extingatur. Hac extincta libertate, necessario consequitur, delectationem terrenam, quae prius captiva erat, occupare solium, evadere dominam, necessario impellit voluntatem, etiam quacumque electionis indifferencia. En veram clavem, radicem, & principium haereticis Iansenianae, damnatae in tertia propositione: *Ad merendum, & demerendum* dec. Error ergo, & quidem criminalissimus, est thesi Doctoris Sorbonici, constituit haereticam Iansenianam in loia delectatione vitricis, tamquam in radice. Nam ideò delectatio vitricis Ianseniana haereticis includit, non quia delectatio vitricis, sed quia hae delectatio, cum Ipponi arbitrium libertatem indifferenciam, tyrannico imperio necessario impellit ad finitum voluntatem; quia iuxta Calvinum, & Iansenium libertas electiois, hae indifferenciae active amissa est per peccatum; quia iuxta Calvinum, & Iansenium necessitas ad unum non officit libertati quae requiritur ad meritum, vel demeritum. Haec perpetua doctrina Iansenii, qui *Lib. VII. de grat. Conf. cap. xix.* scribit: *Nulla necessitas activus liberis formidanda est, sed vix vitis & caecus, & necessitate violentia.*

X. Audiatur nunc Censor Sorbonicum confectionem. Admissa hypothese *Calviniano-Ianseniana*, gratia dicax Dei, quocumque sentu exponatur, necessarium movet voluntatem, destinatum libertate indifferenciae activae. Voca hanc gratiam five delectationem vitricem, five motivationem, five qualitatem, five adivionem, five in sentu Thomistico, five in sentu Moliniano, five in sentu Calviniano, five quocumque alio extinguitur nomine, si efficax sit, necessario movet volun-

tatem, facta positione Calviniano-Ianseniana, quod voluitur: per peccatum originale amittit actum indifferentiam electionis. Ut itaque doctrina catholica contra hereticum Calviniano-Iansenianum systema in controversia de libertate propagatorum, premissenda est catholica veritas, nempe libertatem indifferentiam amittant non esse post peccatum originale. Quam primam catholicam sententiam consequitur hæc alia veritas, scilicet Deum sua officia gratis easdem libere libere movens: & canonicas necessarias non cessari. Modis vero quo id prædicat, acrimonia est, quod inhumanam legitur indifferentiam. Quod hæc gratia effectus vocatur defectio superior, victus, motus, amittit, qualitas, perinde est. Quoniam vocem divergitas, quando sensus doctrinae catholice evidenter opponitur et doctrinae hereticæ, nullam facultat negotium. Nec temeritate locum inventi caret qui ob solam hæc vocem indifferentiam heretici notam imponere non erubescit.

XL Quibus omnibus clare in homine constituitur, hæc tunc nihil paullulum vocem solvunt illos quos non videt hæretic Iansenianæ libam abegete celeberrimis Theologis catholicis, quod una præ alia voce, uno præ alio modo, ut sint in explicanda divinitate gratiæ efficacitate. Et quæ five vocem, five modorum diversitate nullum sequitur, ut palam fecit, absurdum. Ergo nec censores illi tribuunt, iudices supremi sedent: Hos Iansenistas, illos Riganistas, hos catholicos, illos hereticos ex triplice pronuntiant: & qui non *comparat*, continuo *respondet*. Pro certo habeo, & D. Honoratum Turnely, & Turnebranos nonnullis bona intentione, pioque zelo hæc sententiam tanta liberalitate imponere sibi adveniens. Verum, si factum spectetur, censores illi diffidia, schismata, clades, tragedias parturunt in Ecclesia lunestissimas. Pro arbitrio, ad manifeste modum, suis linguæ illi Ianseniani solentis clavium, & ianuarum. Hanc sibi fabricatam clamant, veluti in potestatis iudicariae signum, Iansenismi terrificantem notam quibuslibet sibi obliquescentibus affigunt nonnulli D. Honorati Turnely discipuli. Mira res! Uniquæqueque grassantur depravatae opinionum, quæ impunitatem divini cultus adulterant, quæ superstitionem promovent, quæ morum integritatem corrumpunt, unde heretice omnes semper profectæ sunt. Super his canes murr, altum mentium: immo declamant, & invehunt in eos qui pro morum reformatione vocem

exaltant, calamitumque acunt. Qui iuxta Ianseniana D. Honorati Turnely non exponit divinitatem gratiam, qui eam vocat defectivam victoriam, licet & indifferentiam aditivam liberi arbitrii sub hæc ipsa gratia videretur, & dissentientium facultatem fingere, & velle, & dissentientium Iansenitæ sunt, Calviniani pro propagant, Iansenitæ sunt, Calviniani dicitur. Dicitur tam incauta, ne dicam invidiosa, demerendi catholicorum hominum sanam libido triumphabit, quid passis, quid scilicet omnino postulamus? Si, quæ putime sollicit D. Honoratus Turnely, lector Iansenitæ reparaverit animo, colliget, me mutissima enim excipere oratione. Ut enim P. Massoulié, Ianseniana lux tuatum, accens undique captivis libidinis evincat, audias velim quæ sibi obicit.

XII. Ne ulli dubitandi locus lectori supererit, P. Massoulié doctrinam hereticam esse, hæc sibi opponit Doctor Sorbonicus post latam in eum censuram supra scriptam. *Nam te movet* (inquit continuo pag. 324.) *quod dicitur opus* (P. Massoulié) *Rome sub oculis summi Pontificis typis mandatum fuisse. Intellecti? Non te movet quod operati sunt summo Pontifici INNOCENTIO XII. & auctoritate Magistri Generalis O. P. & Theologorum eisdem, & aliorum Ordinum, & ipsius summi Cardinalis Ferrari, tunc temporis Magistri sacri Palatii, prædicio manutum ROME typis prodierit. Non te movet quod hæcenus pro medium & amplius seculum nec Rome, nec ex Italia, nec ex Germania, nec ex Hispania, nec ex universo orbe Episcoporum, aut Theologorum aliquis contra doctrinam P. Massoulié reclamaverit. Veram enimvero te movet, commoveatque mirum in modum, quod unicus D. Honoratus Turnely Doctor Sorbonicus, postquam, deserta lux celeberrime Universitatis antequam doctrina in hæc causa, ad nova castra, ambiguum ræmon vellet, & antiqui pede, amphiborum more immigravit, in conspectu libremque lege erigat adversus libros qui ROMÆ eduntur, quosque sapientiores, eruditioresque Theologi Romani non probant modo, sed præconis multis etiam esserunt, & exaltant. Hæc centum te commoveat. Theologorum Romanorum maturum cantumque iudicium nihil pendit. P. Massoulié Rome sua volumina edidit. *Insensibilis*. Vir Cl. P. Laurentius Berti suam Theologiam Roma edidit. *Insensibilis*. Cardinalis Norfisi opus Romanorum Cenorum iudicio sana. *Insensibilis*. Quid hæc opponit? clamet iterum D. Turnely, qui eadem pag. 324. se persequitur. *Novus liber Cardinalis Sfondrati Roma pariter edidit*.*

edidit fuit, & cum P. Pontificis Innocentii XII. commendatione, & Cardinalium plurimorum applausu? Non tamen religioni *insensibilis* Archiepiscopi, & Episcopi Gallicani dicitur libere velis plures errores continentur, de quibus P. Pontificis Innocentio in solenni epistola scripta septimo kalendas martii ca. 1667. Dominus Turnely negotium illud reducit in hæcnam? Inter plures errores, quos Archiepiscopi, & Episcopi Gallicani deprehenderunt in præfato libro, numerantur ne gratiam veritatem, & ad humanam voluntate determinabilem, & non efficacitatem recipientem? Erroris ne loco habet censor noster, quod infirma voluntas humana efficacitatem reddere queat gratiam divinam? Nemo sane mentis improbabile, sed commendabit Archiepiscopos, & Episcopos, qui supremo iudici Romano Pontifici deamittant libros quos continere errores iudicant. Cor illos non est imitatus D. Turnely? Quid? Archiepiscopi, & Episcopi Gallicani non sunt auctores censuram in eodem libro Cardinalis Sfondrati, sed legitime supremo iudici illum habendum delectantem: & privatum unum Doctor Sorbonicum, non Episcopos, non Archiepiscopos, in supremum censuram se erigit, & hereticum declarat doctrinam P. Massoulié? Plura sileo, & cito, opera Theologorum Romæ edita non efficacitatem indefectibilem, sed constantem altero, librorum Romæ typis editos, & continet Theologorum tunc generalium sacrorum Ordinum, tum Magistri sacri Palatii censuram suffragis probatos, peculiari obsequio suspiciendos, tamquam in pretio habendos, ob hoc scilicet quod Rome prodierint, & quod Romani Theologi illos probaverint. Quid? An forte Theologi Romani apostolicæ Sedis, qui in conspectu sacri interservunt, susceperunt librum P. Massoulié, non magis perfectam habent eisdem sanctæ Sedis doctrinam quam D. Turnely, & nonnulli Turnelyani? Porro quod D. Turnely, cuiusque affectu nec tenent faciant Theologos Romanos, quod in eisdem centuriam virgam extendant, quod libros illorum suffragis probatos hereticos damnent, iudicent æqui rerum acclimatoros, an hic tantus ausus ferendus sit.

§. VII.

Dicitur iudicium P. Joannis Baptistæ GONET ab iniussu censuris D. Honorati TURNELY.

P. Carolus Renato Billuart in præf. ad Top. I. præsertim asserit, Thomi-

stas non quem, D. Turnely Doctorum Sorbonicum Molinæ placita amplectentur esse. Id miratur dumtaxat, Theologum hunc tribunal inter utramque scholam quæcille, in quo animam ab omni partium studio alienam simulant, utriusque partis rationum momenta in medium se afferre spondunt. Quod sane minus resisdibilem (inquit Cl. P. Billuart) & in gravissimam scholæ hujus injuriam profectus fuit, passim principia vestra solidiora aut tacerent, aut dissimularent, aut contempserint, & iudicio habent, opposita vero, quæ parte placent, propellant, & laudant, quæ parte vitis laborant, occultant, aut pigmentis oblinunt. P. Billuart opiniones aliquas, quæ mihi vitæ sunt laxiores, retellit, ut intelligant adversarii nostri, me non pro domo, sed pro veritate monere. Verum eadem incertitate quos Cl. P. Billuart in pluribus commendat, & recentiorum iudicium magnoque probat. Doctor Sorbonicus nunc invenit Thomisticæ scholæ doctrinam hunc æquidem apud hæreticos, nunc Theologos celeberrimos Dominicos, Massoulié, Contestolium, Gonetum, capiti, vixat, & sicut ad Iansenitiam, aut fraudis dicant impingere æquifita arte fridae. Ut P. Ludovicum Molinam a nota temeritate adversus S. Angulinum esseret, perdoctam Theologum Gonetum mase fidei arguit, quod minus invere P. Molinæ in S. Angulinum centuriam referat. Integram P. Molinæ centuriam referberit, nec apice dempto, cogor, quoniam super hæc D. Turnely iterum intentat P. Gonet, quique fraudis notam impingit. Porro hæc est P. Molinæ centuria contra S. Angulinum in sua famosa *Concordia quæst. xxii. art. 4. & 5. membr. ultima. pag. 304. edit. Antwerp. an. 1667.* Non pro nostra temeritate rationem totam conciliandi libertatem arbitrii cum divina gratiæ, prædestinationis, & prædeterminationis, quam toto *art. xiii. quæst. xiv. & art. vi. quæst. xii. quæst. xlii.* & vix hæc questione tradidimus, sequentibus principis, ex quibus eam deduximus, quæque in variis locis tradidimus, inquit iudicavimus. *Quæst. data, explicitaque semper fuisse. Iste neque Pelagianus heresiis fuisse erroris, neque LUTHERANI tantum impulserit arbitrii nostri libertatem fuisse auti negare, obtemperare eam divina gratiæ, prædeterminationis, & prædestinationis coherere non possit: NEQUE. EX AUGUSTINI OPINIONE CONCERTATIONIBUSQUE CUM PELAGIANIS TOTI FIDELES FUERUNT TURBATI, AD PELAGIANOSQUE DEFECESSUNT: facti hæc*

religiosa ille PELAGIANORUM in Gallia, quorum in epistolis Prosperus, & Hilarius sit membra, fuerint extantia, ut patet ex his in quibusdam homines cum Catholicis concessisse, & ab illis diffusisse eodem epistole sequantur: concertationes denique inter Catholicos fuisse non duntaxat. Plurima alia familia habet P. Molina contra S. Augustinum, cui, quasi futuri censuris praecisus, exclamavit: *Quid speridit qui te docere non potuit*. Lib. IV. contr. Ioh. oper. imperf. cap. 53. *Mira* *Quae quae dicitur: nec sunt quae dicitur, falsa sunt omnia dicitur. Mira* *(Properius, missa artemus, falsa convictionis)*. Lib. III. contr. Ioh. c. 113. *Quae dicitur dicitur talium talium Doctorem*. Lib. II. de orig. anim. An in praefata P. Molinae censura in summam gratiae, & libertatis Doctorem S. Augustinum obsequium, moderate, & modesta splendebant, iudicent aequi rerum arbitri. S. Augustini doctrina de gratia, quam tot saecula de ante, & post P. Molinam semper magis fere Ecclesia tota, quam ceteri posteriores Ecclesiae Doctores, praefati S. Thomas Aquinas, obsequio summo venerati, & amplexati sunt: haec, inquam, Augustini doctrina fideles turbavit? In Pelagianismum eos demulsi? Haec Augustini doctrina Pelagianismum peperit? Haec doctrina in causa fuit ut in Gallia Pelagianorum reliquia extingui non fuerat? Ex hac Augustini doctrina LUTHERANISMUM arripere impudenter negandi arbitri libertatem? Spera ostentum est verbis Lutheri, & Calvini, a quo Concilii Tridentini, & Leonis X. auctoritate, Lutherum, & Calvinum libertatem impudenter negare propter originalem peccatum. Luculentum ergo est toto caelo aberrare hic P. Molinam. Et, ablata hac hypothese, quam falso supponit ex scientia systemati Lutherani, & Calviniani contra libertatem, magna ex parte corripit illius celeberrima Concordia, quae tot celeberrimis, ditissimis peperit. Si Lutherus, & Calvinus comperit habuisse Concordiam hanc, non assensissent libertatem humanam extrinsecam fuisse in Adam? Comperit, extorretaque illam habuit Ianuam. Quid inde? Sed haec nunc extra chorum sunt. Ad P. Molinam accedamus.

II. D. Honoratus Turnely Tom. I. Edit. Ven. 1. pag. 238. haec scribit contra Thomistas, & in primis contra P. Gonet. I. Nec verba, nec sententia Molinae in citato CONCORDIAE loco ab adversariis GONET in primis, sincera referri. Haec sunt verba Molinae: *Nos pro nostra* &c. Quibus

verbis non de scientia media tantum sermo instituitur, ut supponere videtur GONETUS, sed de tota ratione conciliandi libertatem arbitrii cum divina gratia, & oblatione de qua ratione (non de scientia media) post verba iam citata immixtate subiungit Molina: *Quae si data, repplanetaque semper fuisset*. GONETUS ponit fuisset, ut de scientia media Molinae sic pararetur locus. Et geminus, & manifestus huius loci senfus: si sequantur principia quatuor (inter quae unum est scientia media) ea ratione, & methodo ad conciliandam libertatem arbitrii cum divina gratia, praedicta, & praedeterminatione connexa inter se, atque disposita semper fuissent, qua ratione, & ordine, ea methodo, ea omnia data, explanataque iam sunt, forte neque Pelagiana heresis &c. *Hactenus D. Honoratus Turnely.*

III. Quid inducere sibi in animum posset, Doctorem Sorbonicum talia obtrudere potuisse, ut fraudis seu minoris sinceritatis argueret Thomistas univere, & in primis GONETUM? Cur sincere GONETUS non aliter Molinam censuram contra S. Augustinum? Quod loco fuisset scriptum fuisset. Nullum aliud fraudis argumentum? Nullum. Tota ergo fraus latitat in illo singulari fuisset pro plurali fuissent. In reliquis omnibus inessentibus est censura severissima quam P. Molina intulit contra S. Augustinum. Porro, ut a fraudis nota P. Gonetum vindicem, cum positam pluralem fuissent mendam esse, cum positam iuxta criticas regulas referri, non ad principia, sed ad *rationem totam*; cum haec sit quae totam illam periodum regit. Non dico, peritos omnes eiusmodi famose controverfiae nomine scientia media, a P. Molina inverte, intelligere, & comprehendere totum systema Molinianum, quatuor solum principia. Haec praeterea Thomistae, & in primis GONETUS citatum P. Molinae testimonium in medium producit, ut evincat, P. Molinam propro ore *salutem esse*, novum systema se in materia de gratia & libero arbitrio invenisse, sanctoque Ecclesiae Doctori Augustino iniuriosum fuisse, atque incredibili contumelia eisdem doctrinam despectile. Porro quid ad hanc rem attinet, si ve applicetur censura Moliniana soli scientiae mediae, five universis quatuor principiis quibus illa nititur? Audax ne censura est, si soli scientiae mediae attribuitur, modesta vero & humilis, si ad quatuor principia extenditur? Quid ad haec? Curo ego insinceri Thomistae, & in primis GONETUS.

IV.

IV. Qua igitur ratione a temperatis & audacis nota adversus S. Augustinum vindicari Doctor Sorbonicus praefatum censuram Audi. Si quatuor, inquit, principia, inter quae unum est scientia media, ea ratione, methodo, & ordine S. Augustinus explanasset, digessisset, & coniunxisset ad conciliandam arbitrii libertatem cum divina gratia, & praedicta, qua ratione, ordine, & methodo illa explicuit, digessisset S. Molina: quid tunc? Tunc ex doctrina S. Augustini neque Pelagiana heresis extorta, neque turbata Catholicis fuisset, neque tot ad Pelagianos defecissent, neque Lutherani tam impudenter ausi essent arbitrii libertatem inficari. Ne haec modestissima censura? Immo quid humilium, quod obsequentis in S. Augustini doctrinam excogitari poterat? Aut haec quatuor principia, quorum unum est scientia media, ignota Augustino fuere, aut nota. Nulla hic ad evadendum media scientia. Si primum, ergo Auctor Concordiae quatuor excogitavit principia in dogmate conciliandi arbitrii libertatem cum divina gratia &c. quae ignoravit sacra Patrum antiquitas, & praecipue S. Augustinus. Ergo Auctor Concordiae iure sibi ascribit novum in hoc dogmate inventum systema. Si secundum, ergo S. Augustinus habet fuit, & ignorans, qui, cum ante oculos haberet quatuor principia, quibus concordiam libertatis cum divina gratia conciliare poterit, illustrare, digerere, interpretari illa non debuit ea perperitate, & methodo qua illa explicuit P. Molina. Immo S. Augustinus tam confute, & perturbate eadem exposuit, ut inde recentia absurda profecta sint. Quam sepe & festiva sit interpretatio haec, qua Doctor Sorbonicus nomine defenditur Molinae GONETUM cum Thomistis carpit, & fraudis accusat, unaque Augustinem Concordiae a contempto doctrina S. Augustini excutare contendit, nemo non videt.

V. Verum, ut evidenter pateat quam infideli conatu Theologus iste Molinianus causam pro P. Molina orat, pauca tubicere libet. Negat Doctor Sorbonicus, P. Molinam novum in hac controversia systema invenisse, sed ait, nova methodo quatuor principia explicasse. Porro, ad hoc quod attinet, falsitatem illam redarguant celeberrimos Molinae affectus & defensiones, P. Fonseca, P. Valquez, P. Grauso, P. Valentini Herice, P. Tiphanius, P. Henricus Henriquez, quorum luculentissima testimonia recentem Thomistae Gonet, Serry, Billuart. Unum & alterum ego referbo, quod in rem meam conferant. P. Tiphanius Lib. *Acrid. prior*, & *posterior*, cap.

XXVII. tellatur, nullum alium Theologum ante Molinam, nec per summum quidem, de scientia media cogitasse, nec eam ullibi vel supposuisse, vel adhibuisse vel illam fere Scripturae, sive Theologiae scholasticae difficultatem expediantem. P. Valentini Herice I. P. tract. I. disp. VII. cap. I. num. 7. & 8. inquit. *Scientia media patrum & nostra Societas fuit. Inter eos princeps Molina... In qua ego re divinum videri submisit providentiam, & singulari usus beneficium in nostra Religione magister collatum Augustino... & doctrinam eiusdem familiae Scripturae... caelesti lumine profunderi, haecque illustraverit scientia, qua libertas arbitrii contra Lutherum, & Calvinum, obsequitae sectarum desendi posse... Itaque, si singulari obedientia venimus inobedientia, quod homines imberbant, sanavit Ignatius; ita haec scientia conditionalis (satanicum dogma contra libertatem funditus evertit). Minus caute, ut mea minima praesertim opinio, P. Herice comparat scientiam mediam cum obedientia quam S. Pater Ignatius servandam iubet. Nam, quod haec virtus splendidissima obediendi famulae Pontifici, auctantibus eiusdem oraculis & mandatis, omni captofo effragio, & vanis interpretamentis sublati, sit validissimum antidotum contra asperitiam, & appetitum dominantium, ultra latentur omnes. Verum quid scientia media *satanicum dogma* contra libertatem evertat, ceu imaginarium commentum, reicere docti omnes debent, qui systema Luthero-Calvinianum non ignorant. Scientia media eo (sua sua collatae, ut prodigat haecdem Luthero-Calvinianum libertatis amissa per peccatum originale) Haec per pertinent scientia media moliniana? At nolo haec pressius urgere. Sat mihi est palam scelle, D. Honoratus Turnely in dubiis, quae probanda assumptur, evidenter defecisse. Nam censuram, latam ab eo in P. Gonetum, manifeste falsam declaravit Vindictia P. Molinae a novitatis, & nimis aulis nota contra S. Augustinum falsitatem revincunt sapientiores Theologi Moliniani, sicuti demonstrant Theologi Thomistae, sicuti ponit utique ad hoc ultimam Doctor Sorbonicus, plurimos, & non minus celeberrimos Molinae affectus iuniores pro se stare, qui a novitatis labe purgare Molinam student. Et hoc verum habet. Sed hoc responso Doctor Sorbonicus, dum Charybidi declinat, incidit in Scyllam. Siquidem ille exprobrat Ianuam in citato suo Tom. de *grat. Christ.* variationem *insensum* pro temporum conditione. Porro, si ex una parte antiqui & praefatiiores Theologi, tum doctissimi, tum ex-*

tra.

traeus, quo inter Cardinalis Baronus, cuius authenticam epistolam adversus Concordiam dabo, Molinae inventorem novi systematis fateretur, & novitatis argueret; si vero ex altera parte posteriores discipuli meae, P. Molinae inventorem esse essentiae negant; si etiamdem mollem doctrinam de gratia divina duntaxat, & determinabili ad infirma libertate humana a Semipelagianis castris defendere student, alio in vobis systematis meo Consensum: potantur de ad-clerici opponere variationem. Adhuc pro temperantia oportunitate. Sed hoc aliena fuit a meo Instituto: que ideo addidi, ut scholam Thomisticam, eiusque graves Theologos a D. Honoratio Turnely Doctoris Sorbonici caentibus vindicarem.

§. VIII.

Refellitur testis propositus Iansenii: & libertas indifferentis ad merendum vel demerendum, opposita necessitati, seu determinationi ad bonum, auctoritate Item Scripturae, tam S. Augustini, cui maxime fidem Galatius, & Iansenius, extractio.

Nihil in sancto Dei verbo frequentius quam hominem in suos alios dominari, potestatem habere bonum malumve eligendi, omni exclusi necessitate. In ipso primo Lib. Genes. cap. iv. hic habentur. Quare natus es? Et cur concubis fueris tua? Nonne, si bene egeris, recipies: si autem male, factum in verbis peccatum aditus? Sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Quid luculentius contra delectationem terrenam & carnalem Iansenianam? Dominio Cain potestatur in suam concupiscentiam. Contra hoc sanctum Dei oraculum essit Iansenius, hominem esse veluti mancipium sub imperio libidinum, & carnis concupiscentiarum.

II. Ecclasiastica vi. Deus astringit conscientiam hominem, & religit illum in manu consilii sui. Adiecit mandata & precepta sua: servaveris mandata servare, conservaverit te, & perpetuum fidem placitum facere. Apposuit tibi aquam, & ignem: ad quod volueris, porrigere manum tuam. Ante hominem via, & mors, bonum & malum: quod plaverit ei, dabitur illi. Si quis vellet indifferentiam actionum arbitrii exprimit, quae alia adhibere verba debet? Deuteonomii xxx. Considera quod locutus proferimus in conspectu tua vitam, & bonum, & contrarium mortem, & malum: ut diligas Dominum Deum tuum... Testes in voce hodie celum, & terram, quod proposue-

rim vobis vitam & mortem, benedictionem & maledictionem. Elige ergo vitam, ut & in vitas, & semes tuum. Si quis turdo diceret: Audi legem meam, quam tibi propono, ut valeas eam aut implere, aut respicere: si quis caeco diceret: Propono tibi videndum nigrum, & album, ut pollis quod melioris, videre nonne stultus haberetur? Qui ergo fieri potest ut eligi bonum possis, quam malum qui ad alterutrum determinatus sis?

III. Alia testimonia ex veteri testamento promuntur. Numer. xiv. hic habentur. Quia locutus est Dominus aut vocatus fuit, quoniam gladio cecideris, eo quod videris occidere. Domigo. Ieremias propheta cap. vii. Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis mihi populus... Misit ad eos omnes servos meos Prophetas... Et non audierunt me, nec inclinaverunt aurem suam, sed increpaverunt cervicem suam, & pedes operati sunt quam patres eorum. Et loquutus est eis omnia verba haec, & non audierunt te: & vocabis eos, & non respondebunt tibi. Et dices ad eos: Haec est gens quae non audivit vocem Domini Dei sui, nec recepit disciplinam: peristi fides, & abstulisti est ad eos eorum. Rursum cap. xxxiii. Non abiecerunt vocem meam, & in lege tua non ambulaverunt. Omnia quae mandasti eis ut facerent, non fecerunt: & recieverunt ut omnia mala haec. Deuter. cap. xxx. Mandatum hoc quod ego precipio tibi hodie, non supra est, neque presens positum... Sed iuxta te est sermo valde in ore tuo, & in corde tuo, ut facias illud. Considera, quod hodie proferimus in corde tuo vitam, & bonum, & contrarium mortem, & malum: ut diligas Dominum Deum tuum, & ambules in vis eius, & custodias mandata illius. Propheta Iaias cap. i. Recurreris, & audieris me, bona terra comederis. Quod si volueris, & ne ad iram tuam provocaveris, gladius devorabit te. Item cap. v. Quis est quod desinit facere viam meam, & non fecit ea? An quis expectavit ut faceret viam, & fecit labentem? Propheta Amos cap. v. Quarate bonum, & non malum, ut evadatis.

IV. Paucis ex novo testamento. Matth. xix. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata... Si vis perfectus esse, vende, vende que habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in caelo. Item cap. xxiii. Quoties velis congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos, & non visis? Ecce respicite: vobis domus vestra deserta. S. Paulus Apostolus I. Corinthior. cap. vii. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, POTESTATEM autem habens sine

voluntatis, & hoc indicavit in corde suo, servare iugiter suam, bene fecit. Item Epistola II. ad eisdem Corinth. cap. ix. Quisquis quis, postulat deservire in corde suo, non est tristitia aut ex necessitate: hilarem eum datorum dicitur Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundanter facere in vobis, ut in omnibus semper omnem sufficientiam habentes, abundetis in omne opus bonum.

V. Ut ad ultimum verbis Apostoli initium capiamus, omnem gratiam & sufficientem, & efficaciam Deus promittit, quae dicitur in incun. S. Theonis in hunc locum tract. 2. non est inusitatum, ne indigentia gravata, pariterat aliquando vas distille. quia potest esse Deus facere abundantem omnem gratiam Spiritus sancti, quae isicis gaudeatis de bono opere quod facitis. Duos hic Apostolum constituit. Primum, potestatem quam homo habet sua voluntatis faciendi, & non faciendo opus, excluda necessitate, non loiam extrinsecam, verum etiam intrinsicam. Secundum est, Deum omnem gratiam donare, quae voluntas possit legem implere.

VI. Ceterum, ne linguis oraculis exabundantia insillat, frustra esse recitentia oracula divina, & desideria, nisi homo ral praeditus potestatis ellet, qui possit eligere, & non eligere bonum, & recto hono, eligere malum. Porro iuxta Iansenium voluntas humana delectatione victrice superiore sua prela est, & necessario determinata ad unum, ut non habeat potestatem relativam ad oppositum. Nec veritatem hanc eludere Iansenius valet, dicendo possibile esse hominem velle oppositum per Dei gratiam. Quia veritate homo loquitur de gratia efficaci, qua ablenae, voluntas captiva sub tyrannide deponente delectationis non potest velle oppositum. Praefata autem oracula loquuntur, non de possibilitate absoluta & abstracta, sed de potestate adimplendi hic & tunc, circumstantiis inspectis, divinum preceptum, aut illud transgrediendi. Iansenius cavillatur cum suo Calvino, hanc gratiam divina aut loqui de voluntate Adami innocens, non hominis viciosis, aut de voluntate hominum viciosis, quatenus isti theti ad bonum, & malum possunt. Primum responsum est purum purumque delirium. Nam Deus alloquebatur per Prophetas suos Indeco tunc viventes, & audientes, ut luculentissimum est. Alterum responsum continet inserum venenum: hucus Iansenii, qui libertatem constituit cura Calvinio in immunitate a coactione, & in naturali flexibilitate, teu in stabilitate voluntatis, quae fluxu incessivo

ad hoc, ut illud malum vici a dominancia delectationis possit. Hinc erroris & Concilium Tridentinum, & Ecclesia pluribus constitutionibus damnavit.

VII. Ad S. Augustinum, liberi arbitrii & gratiae victricis iterum vindicem, quod attinet, iam plura diximus supra illius testimonium contra Calvinum, excerpta ex Lib. de gratia & libero arbitrio. Innumera S. Doctoris testimonia adhaerens Theologi sere omnes contra errorem Galvano-Iansenianum circa libertatem. Pauci obiter iudicabo. Libro de libere contra Manichaeos cap. x. haec scribit. Quis non dicitur, & scilicet esse precepta dandi ei cui liberum non est, quod preceptum, facere, & iniquum esse eum damnari: cum tamen potestatis iussu complete? Libro de duabus animabus contra Manichaeos cap. xxi. Dicitur animas esse malas, & nihil peccare, plenas esse demeritis: dicere autem peccare sine voluntate, nequam delinquentem: & peccati remissionem quaerant, quia non faciunt quod faciunt non possunt, solum iniquitatis & iniquitatis. Quamobrem ille animas, quilibet faciente, si natura, non voluntate, faciunt, ipsi si libero & ad faciendum, & ad non faciendum motu animi carent: si denique his abstinentis ab opere suo potestatis nulla conceditur; peccatum animi carere non possunt.

VIII. S. Doctor quibuscumque in locis docet, liberum arbitrium Adamo peccante non perdidisse, ut epist. citat. ad Vitalium. Liberos arbitrium ad intelligendum Deum, primi peccati granditate perdidimus. Similia habet Enchir. cap. xxx. Libro arbitrio male utens homo, & sic perdidit, & ipsum. Item Lib. de perfect. lib. cap. iv. Vita vitio, in quod cecidit, voluntati, carnis libertate natura. Non tempore vel ipsi sentimus & sapientissimi Scriptores, dum aliquam veritatem exponunt, cum mutationem contra verlos interpretes sui principis quae alibi flue explicantur. Quoad arbitrium non per peccatum originale perdidisse Augustinus I. Illud quod in statu innocentiae possidebamus, imimue a miseris, a peccatis. Ita scriptura explicat Lib. I. Contra duas epistolas Pelagii cap. ii. Quis vultum dicitur, quod prout homini peccatis libertatem arbitrium de hominis genere? Libertas quidem prout per peccatum, sed illa, quae in parvulis fuerit, habendi plenam eam inmutabilitate ratiorem.

IX. Interdum S. Augustinus necessitatem nomen usurpat pro gravi difficultate, ut Lib. II. de perfect. instit. cap. v. Quis peccaverit, secuta est peccatorem peccatis dura necessitas. S. Doctor Pelagianos resclit, qui propugnabant

UNIVERSITY

illud æquilibrium, quod aliquæ etiam hodie defendunt, quibusdam limitibus munitum, neminem tempore posse pati momento se ad vitam, vel virtutes movere. Quem errorem ut convellat S. Augustinus, vulnera, quibus sanctuarum fuit ex Adæ peccato liberum arbitrium, exponit; & miliarium necessitatem declarat, qua premitur: sed necessitas hæc arbitrii indifferentiam non excludit. Sexto quippe in locis omnem necessitatem determinantem ad unum luculentissimis argumentis expolit. Lib. II. contra Faustum: *Libera arbitrium, quod homo vel male vitare, propter vulgum iudicium Dei ab omni necessitate visus triduatim.* Lib. III. de libero arbitrio cap. II. ait, *animam in ignorantia, & difficultate natam, nulla tamen necessitate compri ad permanendum in eorum quo nata est.* Non nimis libe, animadvertat, velim, S. Doctorem variis modis usurpare necessitatis nomen, prout argumenti quod tractat, conditio fert. Cum disputat adversus Pelagianos, voluntatem sub necessitate asserit, excludit gratia ad bonum operandum, malorum vitandum necessaria. Verum divina gratia prævenit, & roboratus homo infirmus liberæ, omni sublata necessitate, agit. Aliquando asserit, necesse esse hominem operari secundum id quod magis allicit, & delectat; & tunc de necessitate consequente sermonem habet. Si plura capis, consule P. Mestense & alios Thomistas, qui non minus doctè quam erudite omnia qua difficultatem ingerere possunt, dissolvunt.

§. IX.

Ex doctrina S. Thomæ vera libertatis idea. Calvini, & Janseii sophismate in antecessum præfata.

Angelicus Doctor libertatis imaginem tam vividis coloribus depingit, & more suo tanta præcitate, cum brevitate coniuncta, omnia sive antiquorum, qui præcesserit, sive recentiorum, qui subsecuti sunt, libertatis hosiolum sophismata dissolvit, ut eius doctrina læta, omnes evanescent difficultates. Lib. II. contr. Genes. cap. xviii. in actu libertatis humane originem arceffit, ex eiusdem nempe immaterialitate, & intelligentia. Spiritus est rationalis anima. Ergo liberæ. Si enim spiritualis est, intelligens sit oportet. Si intelligens, igitur libera. Quandoquidem spiritus, est materialis determinatione solutus, universalis percipit, meditatur; & sua consultatione præmissa, est uno col-

ligit alterum. Errori obnoxius intellectus est; sed hunc suum ipsum errorem deprehendit: supra suas reflectit cogitationes: arbitretur, ut verum a falso distinguat; & voluntati, a qua movetur, & applicatur, bonum, quod eligere debet, proponit. Hanc reciprocam harmoniam, & mutuum subiectionem melius singulis experientiam quam explicare valeamus. Audiamus S. Thomam Lib. II. cap. xviii. sic ratiocinantem. *Iudicium libertate caret aliqua, vel propter hoc quod nullum habent iudicium, sicut qua cogitationes carent, ut lapides, & planta; vel qua habent iudicium, a natura determinatum ad unum, sicut irrationalia animalia. Naturali enim affectione indicat omni lupum sibi nocivum: & ex hoc iudicio fugit ipsum. Similiter autem in aliis. Quæcumque igitur habent iudicium ad agendum non determinatum ad unum a natura, necesse est liberi arbitrii esse. Huiusmodi autem sunt: omnia intellectualia. Intellectus enim apprehendit non solum bonum, vel illud bonum, sed ipsam bonum commune. Unde, cum intellectus per formam apprehensam movetur voluntate, in omnibus autem movetur, & quantum oportet esse proportionate, voluntas substantia intellectualis non erit determinata a natura nisi ad bonum commune. Quidquid igitur essetur sibi sub ratione boni, poterit voluntas inclinari in illud, nulla determinatione naturali in contrarium prohibente. Omnia igitur intellectualia liberam voluntatem habent, ex iudicio intellectus venientem: quod est liberum arbitrium habere, quod desinitur liberum de ratione indubium. Consule plura alia quæ S. Thomas habet ibidem, & I. Par. quæst. lxxxvii. & de verit. quæst. xxii. & xxv. & inde colliges quam ventosi sint illius temporis Metaphysici non pauci qui antiquioribus Scholasticis adscribere inclementiam non erubescunt.*

II. Paucis expolita libertatis humana idea, pergit S. Doctor ad convellendum errorem quos ex antiquis renovavit Calvinus, & Janseius. Aures erigant novatores, adstant quæ Angelicum illorum de libertate systemam iam pridem perspicue, folleque dirèntem. Narrat ille fuisse quoddam qui (non alterac Calvinus & Janseius) libertatem consisterebant in sola immunitate a coactione, secus a necessitate; hancque libertatem sufficere ad meritum, & demeritum essebant. Quam opinionem hereticam appellat S. Doctor quæst. vi. de malo artic. unie. his verbis. *Quædam posuerunt, quod voluntas hominis esse necessitate movetur ad aliquid agendum; non tamen potest, quod voluntas cogere. Non enim omne necessarium est violentum, sed solum id cuius*

enim principium est extrinsecus: unde & motus naturalis movetur aliqui necessarii, non ratione voluntarii. Violentum enim respicitur naturaliter, sicut & voluntario & quia utriusque principium est intra; violentum autem principium est extra. Hæc autem opinio est heretica. Tollit enim rationem meriti, & demeriti in humanis actibus. Non enim videtur esse meritum, vel demeritum, quod aliquid sit ex necessitate agit, quod vitare non possit. Est enim numeranda inter extraneas Philosophicæ opinionis: quia non solum contrariatur fidei, sed subvertit omnia principia Philosophicæ morali. Si enim non sit aliquid in nobis, sed ex necessitate movetur ad volendum, tollitur deliberatio, exactio, præceptum, & puni-tio, & laus, & vituperium, circa quæ morales Philosophi consistit. Huiusmodi autem opinio, quæ destruit principia alicuius partem Philosophicæ, devertit positiones extraneas; sicut nihil movetur, quod destruit principium scientiæ naturalis. Ad huiusmodi autem positiones potentia induci sunt aliqui homines, partim quidem propter præteritam, partim propter aliquas rationes philosophicæ, quas solvere non poterunt. Hæc medicetur, simulque erubescant indifferentia libertatis dolores.

III. Falso calamo principia vera libertatis ibidem explicare pergit S. Thomas, quæ te-ge ad omnibus vellem. Paucis ex multis delibabo. Forma rei naturalis est indifferens per materialiam; unde & inclinatio ipsam consequitur esse determinatam ad unum. Sed forma intellectiva est universalis, sub qua multa possunt comprehendi. Unde, cum actus sit in singularibus, in quibus nullum est quod adest potentiam universalem, tenentur inclinatio voluntatis indeterminate se habent ad multa. Hæc doctrina alius delenda memoria est. Voluntas non aliunde necessitatem pati valet quam ab obiecto. Porro, cum nullum obiectum, nullumque actus particularis adest, tunc explere totam voluntatis potentiam valet, semper libera manet. Sicut inquit Angelicus *si artifex conceptus formam domus in materia, sed qui conceptus voluntate dicitur figuræ domus, potest voluntas eius inclinari ad hoc quod faciat domum quadratam, vel rotundam, vel aliter figuratam. . . .* Secundo considerandum est, quod potentia aliqua dupliciter movetur. Uno modo ex parte subiecti, alio modo ex parte obiecti. Ex parte subiecti quidem, sicut visus per invaginationem dispositionis organici movetur ad visum, vel minus clare videndum. Ex parte vero obiecti, sicut visus non videt albam, nisi videt nigram. Exprimis quidem immutatio perinet ad ipsum

exercitium actus, non sicut agatur, vel non agatur; aut videtur, vel debeat agatur. Secundo vero immutatio perinet ad specificationem actus. Nam actus specificatur per obiectum. Est autem considerandum, quod in his naturalibus specificatur quædam esse forma; ipsam autem exercitium est ab agente, quod causat ipsam motionem. Movens autem agit propter ipsum. Unde relinquatur quod primum principium motionis, quantum ad exercitium actus, sit ex fine. Si autem consideremus obiecta voluntatis, & intellectus, invenimus quod obiectum intellectus est primum principium in genere causa formalis: est enim eius obiectum actus, & verum. Sed obiectum voluntatis est primum principium in genere causa finalis: est enim eius obiectum est bonum, sub quo comprehenduntur omnes finis, sicut sub eorum comprehenduntur omnes finis apprehensæ. Unde & ipsum bonum, in quantum est quædam forma apprehensibilis, continetur sub vero, quasi quædam verum; & ipsum verum, in quantum est finis intellectus operationis, continetur sub vero, ut quoddam particulariter bonum. Si ergo consideremus motum potentiam anime ex parte obiecti specificatum actum, primum principium motionis est intellectus. Hæc enim modo habent intellectus movet etiam voluntatem. Si autem consideremus motum potentiam anime ex parte exercitii actus, sic principium motionis est ex voluntate. Nam potentia potentia ad quam potentiam ad quam potentiam, movet ad actum potentiam ad quam potentiam id quod est ad finem; sicut militari motus frenum facit ad operandum. Ex hoc modo voluntas & motus ipsam, & omnes alios potentias, intelligit enim, quia volens & similiter uter omnes potentias, & habitus, quia volens. Sic ergo ad ascendendum quod voluntas non ex necessitate movetur, oportet considerare motum voluntatis & quantum ad exercitium actus, & quantum ad determinationem actus, quæ est ex obiecto. Quantum ergo ad exercitium actus, primo quidem manifestum est quod voluntas movetur a seipsa; sicut enim movet alios potentias, ita & ipsam movet. Nec propter hoc sequitur quod voluntas secundum se non sit in potentia, & in actu. Sicut enim homo secundum se non intelligit, in via intentionis movet seipsum ad intentionem, in quantum est uno modo in actu venit in aliquo agendum, quod erat solum in potentia motum; ita per hoc quod homo aliquid volit in actu, movet se ad volendum aliquid aliud in actu; sicut per hoc quod volit sanitarium, movet se ad volendum sanare. Ex hoc enim quod volit sanitarium, incipit consisti de his quæ conferuntur

ad sententiam; & tandem determinato consilio
vult accipere potestatem. Sic ergo voluntatem ac-
cipiendi potestatem procedit consilium, quod quidem
procedit ex voluntate volentis consilium. Cum ergo voluntas se consilio movet; consilium
autem esse inquisitio quadam, non deum
stratus, sed ad opus suum se habens; non
ex necessitate voluntatis sequitur potestatem.
Sed cum voluntas non semper volentis consilium
habet, necesse est quod ab aliquo movetur ad hoc
quod vult consilium. Et si quidem a se ipsis,
necesse est utrum quod unum voluntatis
procedit consilium, & consilium procedit
actui voluntatis. Et, cum hoc in infinitum
procedere non possit, vultesse est potestatem, quod
quantum ad primum motum voluntatis, immo
voluntas utriusque non semper actu
voluntatis ab aliquo exteriori, cuius iudicium
voluntatis velle incipiat. Relinquitur ergo, quod
quod in quod primo movet voluntatem, & in-
tellectum, sicut elegit supra voluntatem, &
intellectum, sicut dicitur quod cum omnia me-
tae secundum rationem mobilium, in lexia
suis, quia desinit, etiam voluntatem
movere secundum eius constitutionem, non ut ex
necessitate, sed ut indeterminate se habentem
ad multa. Est ergo quod si consideretur motus
voluntatis ex parte exteriori actus, non mo-
vetur ex necessitate. Si autem consideretur motus
voluntatis ex parte obiecti determinati
actum voluntatis ad hoc, vel illud volendum,
considerandum est quod obiectum movens vo-
luntatem est bonum convenienter apprehensum.
Vnde si aliquod bonum proponatur, quod ap-
prehendatur in ratione boni, non actum in ra-
tione convenienter, non movetur voluntatem.
Prima quae in hoc eodem est. ut. habet,
missa facio brevitate gratia. Duas alias quae-
siones de voluntate, & libero arbitrio in eisdem
disputatis veritatibus Angelicus, nempe XXI.
& XXV. de veris, triginta constantes articu-
los. Mirabar quod tot in locis, & tam sub-
tili libero arbitrio, proprietateque non
elegerit, omnique sophisticae penitus pro-
fugaverit, non solum, sed pariter. Verum
praesentis ille forsitan, non pauciores futuros
quam antea extiterant, libertatis oppugnatores.
Ideo omnia quae liberum arbitrium
spectant, exhaustivè opera pretium existima-
vit. Et reipsum neque hereticis, neque materialibus,
vel aether quidquam excogitavit ad-
versus libertatem quod convulsum a S. Tho-
ma in antecessum non fuerit. Qui rei pericu-
lum facere vellet, legit loca et laudata,
& invenit nihil hic a me per exaggerationem
dictum esse.

IV. Haereticis appellat S. Thomas opinio-

nam quae negat ad meritum, & demeritum
libertatem indolentem. Quod enim ex ne-
cessitate est, tamen spontaneum, deliberatione
careo. Si quidem deliberatio, ut docet idem
S. Doctor, circa duo versatur, quorum quod-
libet possit eligere, aut reprobare voluntas,
quae dominum supra nos habere actus debet.
Qui autem dominus in actus suos potest, se-
culentem quoque habet volentem, seculentem
actionem proprio subiectus dominio.
Contra, qui necessarii quidquam agit, mini-
me facultatem habet volendi, vel non volendi.
Quod confirmat S. Thomas I. II. q. viii. ar.
lxxvii, art. 3. ubi inquit. Ex hoc enim liberi
arbitrii esse dicimus, quod possimus unum re-
cipere alio recedat. Et ideonaturam liberi
arbitrii ex electione considerare oportet. Et art.
4. libet: Liberum arbitrium... nihil aliud
est quam vis electiva. Essentia autem, sua
natura electionis est indifferentia eligendi u-
num praeter alio, ut repetit idem S. Thomas I.
2. q. viii, art. 2. Cum electio sit praeece-
ptum unius respectu alterius, necesse est quod elec-
tio sit respectu plurimum, quae electio possunt.
Et ideo in his quae sunt penitus determinata ad
unum, liberum non habet. Quae omnia lato
calamo, & immensa eruditione, atque doctrina
exponit laud. qu. xxi. & xxv. de veris.

§. X.

Sola indifferentia contradictionis ad essentiam
libertatis pertinet. Nisi assensum iudicii
indifferentis, voluntas amittere libertatem
negat.

I. Pelagiani contendebant, ad naturam li-
bertatis utramque indifferentiam neces-
sariam esse, & contradictionis, & con-
trarietatis, quarum notiones deest supra. Com-
munis Theologorum sententia est, solam con-
tradictionis indifferentiam essentiam conli-
tuere libertatis. Indifferentia enim contra-
dictoria, seu praesens, quae veritate in-
ter extrema contraria, quae sunt bonum,
& malum, desolat libertatis est; quia haec
indifferentia includit potestatem peccandi.
Potestas autem peccandi libertatis imperfec-
tionem prodit, ut egregie explicat S. Tho-
mas II. Sent. dist. xxv. qu. 1. art. 1. ad 2. Ad
perfectionem liberi arbitrii non pertinet ut in-
determinate se habeat ad bonum, vel ad ma-
lum: quia liberum arbitrium pro se in bonum
ordinatum est; cum bonum sit obiectum volun-
tatis, nec in malum tendat, nisi propter ali-
quod defectum, quia apprehenditur ad bonum
cum non sit voluntas, aut electio nisi boni,
aut appetitus boni. Et ideo nisi perfectissimum

est

est liberum arbitrium, ibi in malum tendere
non potest. Sed hoc ad libertatem arbitrii per-
tinet, ut aliquid aliquam facere, vel non
facere possit; & hoc Deo convenit: bene enim
quae facit, potest non facere; nec tamen ma-
lum facere potest. Si plurima alia cupit,
sicut S. Thomam qu. xxii. ar. 6. & qu. xxv.
de veris, Ratio evidens est. Deus est perfe-
ctissimus, bene per se facit, ut dicitur li-
ber: Anni, bene per se facit, ut dicitur li-
ber: Anni, & tamen peccare nequeunt. Nulla
perfectio est in creaturis quae non sit in Deo.
Ergo indifferentia ad peccandum non sit in Deo.
Imperfectio, non perfectio est. Quare per-
fectior est liberus in Angelis sanctis, in crea-
turis, qui peccare nequeunt, quam in nobis,
qui peccare valeamus.

II. Quod secundo loco explicandum propo-
situm in hoc paragrapho, diligentem curam
postulat. Quoniam ad clariorum libertatis
notionem penitus comprehendendam valde con-
ducit. Communitur omnes qui libertatis no-
tionem proponunt, tria constituent. I. ut vo-
luntas sit actus, non passiva, cum ceteris
hominis facultatibus motans, in causa prin-
cipalis, ut sit indifferens ad agendum, &
non agendum, ad agendum hoc, vel illud.
III. ut plerum suum agendum, sive hoc
electio ab ea fiat, sive imperate, dominium
habeat. Vera haec omnia sunt; sed, quae ve-
ra illius indifferentis notio, & unde dicitur,
non explicatur, idcirco interminabiles,
perpetuae lites ferunt. Quoniam dum
voluntas de a se, & a Deo ad operandum
determinata, infallibiliter operatur, & fieri
resolvit ut non opereatur, praeposita libera
determinatione, clamant multi, veram li-
bertatis notionem ignorantes, liberam non
esse voluntatem, qua indifferens non est ad
eligendum reipsum actum contrarium. Ut igitur
has nunc proponemus, dicimus, nihil
voluntatem ita privati libertatis, nisi
averetur iudicii indifferentia. Si quidem
quandam consistit causa, tantum effectus,
sive proprietates quae eandem necessario con-
sequuntur, exilant oportet. Radix autem pro-
xima libertatis est iudicii indifferentia. In-
differentis vero iudicii causa est ipsa imma-
terialitas, seu spiritualitas animae, quemad-
modum supra ex S. Thomae demonstravi. In
causa confirmandam unum & alterum ejus-
dem tenam addit ad ex mille quos referre
possem. In hac 1. 2. qu. xvii. art. 1. ad 2.
Radix libertatis est voluntas, sicut subiectum,
sicut, sicut causa, est ratio. Ex hoc voluntas li-
bere potest ad diversa ferri, quia ratio potest
habere obiecta, & appetitus boni. Et ideo Phi-
losophi definiunt liberum arbitrium, quod est

liberum de ratione iudicium. Sed legi velim
S. Doctorem in superius laudata qu. xxxv. de
veris, ubi quidem articulis liberi arbitrii
naturam, proprietateque exponit. Inquit
art. 2. Si iudicium cogitatur non sit in po-
testate alius, sed sit aliunde determinatum;
non appetitus erit in potestate eius; & per
consequens nec motus, vel operatio absolute.
Iudicium autem est in potestate iudicantis, se-
cundum quod potest de suo iudicio posse.
De eo ratio quod est in potestate profertur, iudicium
indicare, iudicium autem de iudice suo
est subiectivum, quod super actum factum refer-
bitur, & cogitatur voluntatis rerum refer-
bitur, & per quos iudicatur. Unde ratio
libertatis radix est in ratione constituta. Mil-
lies hanc doctrinam reperit Angelicus.

III. Porro, ut evidenter tenentur indi-
cendum indifferentem, leas oportet, eam in hoc
sitam esse. Ratio voluntati obiectum proponit,
ut finem limitatum, quod equa-
tantia valet eisdem voluntatis ampliatum.
Ideo dicitur cum indifferentia proponitur,
quia reipsum a voluntate potest; et bonum
valde interius seipsum. Si quidem, quia bonum
proponitur limitatum est, ut simul ex adverso
libi expressit, hanc reipsum alia iudicia de se
insinuat; ten, bonum illud, quia scilicet
finem in seipsum natura, rationem momenta
praebet, ut intellectus alia opposita iudicia
formare possit. Quapropter advertit S. Tho-
mas, respectu ultimi finis, seu beatitudinis,
non reperiri libertatem specificationis, quia
intellectus illum proponit ut plene saturan-
tum appetitur. In hac via respectu beati-
tudinis ad libertatem exercitio: quia haec ad
hominem non videtur, valeat de ea non con-
stare. Ceterum haud valet propriam repete-
re beatitudinem in communi, etiam in hac
vita; quoniam, usque dum vivit, possit in
eo suam certitudinem vitam dicit. Liber-
tas ergo humana circa media versatur, quae
finem aliequendo idonea sunt. Et, ut dixi,
Deum ipsam viatorem liberum amat, in ali-
quo habere odio valet; cum possit a ratione
proponi ut quod propriis appetitionibus
opertum.

IV. Animadvertas insuper velim, praeter
iudicium illud quod eligendum bonum cum
indifferentia proponit, interius requirit iudicium
quod praesens appellatur. In quolibet
si quidem deliberatione quaedam syllogistica
ratiocinatio occidit, ut frequenter S. Tho-
mas docet, & P. Ioseph a Via praclare ex-
plicat. Bonum amandum est. Hoc bonum

est. Ergo amandum. Secundo propositio in eamem frequenter vocatur; & expensis in utramque partem rationibus, iudicium primum decernit, tale bonum esse eligendum. Voluntas quippe non amplectitur bonum, nisi quatenus est hic & nunc determinate indicatum ut illi conveniens opportunumque. Quapropter ipsa electio alicui rationis participat, inquit S. Thomas 1. 2. quæst. 1111.

art. 1. In nomine electionis importatur aliquid positivum ad rationem, sicut ad intellectum. Et aliquid positivum ad voluntatem. Et clarum 1. per. quæst. 1110. art. 7. ad 2. docet, hoc iudicium esse veluti consilio nem consultationis precedentis. Iudicium (inquit) est quasi conclusio, & determinatio conclusio. Determinatur autem consilium primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium, a quo immutabiliter libetum arbitrium. Nec preiudicium quicquam inferitur libertati, quod post proposita media, cum indifferentia eligenda, perfecta consultatione, voluntas certo eligat bonum per iudicium primum decernit. Quoniam libertas confluit ex collectione actionum, & consultatione precedente hoc iudicium iudicium consequitur. Ad S. Thomam cit. quæst. de vent. art. 7. Cum ad operationem nostram tria concurrant, cognitio, appetitus, & ipsa operatio; tria ratio libertatis ex modo cognoscitur dependet. Appetitus enim cognoscitur sequitur, & cum appetitus non fit nisi boni quod sibi per vim reverentiam prestat. Et quod quandoque videtur appetitus cognoscitur non sequi, hoc ideo est, quia non circa idem accipitur appetitus, & cognoscitur iudicium. Est enim appetitus de particulari operabili; iudicium vero rationis quandoque est de aliquo universali, quod est quandoque contrarium appetitui; sed iudicium de hoc particulari, operabili ut nunc, nunquam potest esse contrarium appetitui. Qui enim vult formari, quantum sciat in universali specificationem malum esse, tamen iudicat, sibi ut nunc bonum esse sententiarum actum, & sub specie boni illud eligi. Quæ de re, si plura vult, consilium ipsum S. Thomam 2. quæst. xx. art. 2.

V. His præmissis, concludit Angelicus, posita indifferentia iudicii, necessario consistit libertatem. Quandoquidem, si libertatis istius causa est indifferentia iudicii, fieri nequit ut posita, & consistente causa ista, non consistat quoque libertatis effectus. Unde inquit S. Thomas cit. qu. xxiv. de ver-

art. 2.) *minus libertatis radix est in ratione consensuata. Unde secundum quod aliquando habet ad rationem, sic se habet ad liberum arbitrium. Ratio autem plena, & perfecte invenitur solum in homine. Unde in eo solum liberum arbitrium plenarie invenitur.*

§. XI.

Ex parte solius obiecti necessitas profectus voluntatis. Si Deus imprimere necessitatem voluntati vellet, iudicium indifferentiam auferat oportet. Motu, quantum efficacissima, profectus, non minuit libertatem.

LEX hic quæ breviter dicta sunt, plam est, non ex parte subiecti, sed ab obiecto totam originem voluntatis necessitatem. Plurimum in Theologia, & qualiter scientia dispensationis, literæ, & contentiones ardent, quod disputantes frequenter in ipsis rerum notionibus diffident. Experientia didici, diversitas omnino libertatis actiones formari in scholis variis: & hinc interminabiles literæ perpetuæque. Plures ideam libertatis in quadam indifferentia subiectiva sola ad utrumque extremum constitunt. Considerant libertatem veluti balancem inter duo pondera, quæ si in æquilibrio ad alteramque partem: sub quo aspectu bona ipsa libera dicenda forent: nam certum est indifferentiam subiectivam ad ipsam, & protectionem in eisdem reperiri. Quod quod in ipsis rebus sentis carentibus, in ipso pariete, in ipsa tabula indifferentia subiectiva reperitur ad hoc, vel illud colorat? Peripicere ergo, firmiterque doctrina S. Thomæ, & communiter omnium Theologorum præ ceteris habenda est, ut vera libertatis notione penes omnes constituta, legitime instituta disputatio valeat. Hanc autem libertatis notionem in ratione proponente bonum cum indifferentia modo supra explicata S. Thomas constituit. Quoties ergo quod disputatur, sit non libera voluntas eligendum, nem ratione resatur; num bonum quod appetit, & amat, propositum a ratione sit cum indifferentia. Ut vero indifferentiter proponatur bonum, ipsum limitatum, & finitum fit necessum est: quoniam tunc quære voluntatis amplitudinem requirit, quæ ad eam voluntas dominio potitur, quo ipsum te sentire valet. Exemplis res clarior erodet. Firmo in amentiam lapsus eandem omnino indifferentiam subiectivam voluntatis, quam ante amentiam habebat, retinet. At, quia ratione ordinare obiecta proponente caret, libertate quoque delinquit. Beati a sola in-

finis bonitate Deo clare vult, atque possessa necessitatem recipiunt: quia inmensa illa bonitas non solum æquat, sed infinitè superat voluntatis amplitudinem.

II. Quibus constitutis, quacunque motionis efficacitate Deus preveniat, & prædeterminet voluntatem, nullam imprimere necessitatem eidem valet, nisi iudicii indifferentiam removat. At, numquid necessitate Deus voluntatem attingere requirit? Valet sane eidem libertatem auferre; sed libertatis causam removendo, nempe indifferentiam iudicii. Ceterum aliquod hęc iudicium indifferentia non auferat, illam consistentem libertatis iura. Qui enim vult primum, vel licet & alteram, cum eodem necessario conueniunt, opus est. Iudicium porro indifferentiam auferri nequit nisi per claram infiniti boni visionem.

III. Quod itaque clamitant, auxilium quo Deus efficaciter, & immutabiliter voluntatem præmouet, ut libere velit, iudicium indifferentiam præcedente, bonum, præiudicium libertati inferre? Deus (inquit S. Thomas quæst. 1. de mal. art. unic. ad 3.) *movet quidem voluntatem immutabiliter, propter efficaciam virtutis moventis, quæ de se non potest, sed propter naturam voluntatis movæ, quæ indifferentem se habet ad diversa, opus iudicium necessitas, sed non libertas, sicut est iam in omnibus providentia divina inaffinitate operatur. Et tamen a causis contingentes præcedentes effectus contingentes, inquantum Deus omnia movet proportionabiliter, immutabiliter secundum suum modum.*

IV. Invidiam constant advertarii vocibus quibus Thomæ appellare hanc Dei actionem solent: eam liquidem vocant illi motionem physicam, prædeterminatam, præventivam, motionem virtuosam &c. quas voces aliorum sacro ceperunt, ut reviventes, sicut ipsi acclamantur, Pelagianorum, & Semipelagianorum erroris efficaciam remotionem. Sola moralis, id est extrinsecus remotione, lege nempe extrinsecus clamante & iudicente, alicui & moveri voluntatem contentebant præfati heretici. Contra Catholicos cum Augustino intrinsecus voluntatem præventivam, adiutivam, & determinatam tendunt. Quod vero hoc interilem auxilium, ipsam voluntatem immediate movet, atque determinat, præventivam, prædeterminatam physicam, delictum vitæ appellatur, perinde est, si a variis philoſophandi modis præcindas, & solam efficacitatem divine gratiæ, quæ voluntas applicatur ad agendum, consideres. Si enim concedis, voluntatem a Deo intrinsecus

moveri; præmoveri quoque concedas necesse est. An negabis, ordinem in hoc movendi genere servandum? Conspere autem ordinem istum nequis, nisi definias aut Deum primum esse moventem, & voluntatem secundam; aut contra voluntatem primum esse motionis causam, Deum vero secundam; aut denique Deum & voluntatem, nullo subordinacionis ordine servato, simul concurrere ad producendum effectum. Porro, ut ab hoc ultimo membro incipiam, hoc admodum, hoc essent primum causas, sibi minime subiectæ in genere movendi, & producendi effectum. Nam quod creatura in alio ascendit genere a Deo pendet, aliud hinc non sequitur, nisi quod creatura a Deo produci fuerit. Hoc vero extraneum proptus est ab instituto nostro. In rebus quippe ordinem causarum in movendo demeritat simplicissimum, quærimus quænam hoc in genere prima sit, Deus, aut voluntas, aut ambe simul, ita ut neutra præcedat Deum primum esse moventem in hoc movendo genere, qui verit incitias? Primum ergo Deus voluntatem movet. Ergo præmoveret. Illam enim partem præ non aliam ob causam adicitur, nisi ad ostendendum Deum in movendo præcedere. Tum, præmoveret aut extrinsecus legem proponendo, aut intrinsecus. Nullus hic evadendi locus est. Si extrinsecus tantum; ergo militatur Pelagiana heresi. Si intrinsecus; ergo non moraliter damtaxat, ergo physica. Movet, inquit, Deus, quoniam, & præmoveret in sensu explicato, quænam est prima; et auxilio non determinante ad unum, sed indifferenti, & a voluntate ipsa determinabili. Ita ne vero? Concedis ergo, voluntatem intrinsecus moveri. Ergo admittis præmotionem, quænam Deus est primus motor. Admittere quoque debet hanc præmotionem esse physicam hoc non sensu, quatenus intrinsecus & realiter voluntatem afficit. Totum ergo diffidium hęc recidit: determinet ne Deus intrinsecus voluntatem. Si enim determinat, ergo prædeterminat; sicut si movet, ergo præmoveret. Intra itaque summa coluntur Thomæ ob usum hauri vocem prædeterminatam physicam: cum tibi dux voces non aliud significarent quam Deum intrinsecus determinare voluntatem indifferentem ad agendum. Ceterum qui voce appellari debet; modus ille quo Deus voluntatem prædeterminat, audire debet qualiter physica impulsio voluntati, an movet transire, an actio ipsius Dei, an intellectus sanctus, & illuminatio celestis, qui definire valet? An de his vocibus disputant.

dum est? An vera notio nomi quo Deus voluntatem movet, percipi ab homine mente potest? Mover, determinari, & quidem immutabiliter, voluntatem a Deo, Scripturae, Concilia, Patres, & luculentissima rationem praesentat evincunt; modus vero qui id Deum proleat, humanam fugit cognitionem. Mihi duo certa sunt: nempe Deum gratia natura sua efficii voluntatem determinari, & voluntatem sub hac gratia liberam esse libertate indifferentia

V. Mihi, tamquam vocem diffinitam, res ipsa diffinitiva est. Ad numerum huius ego celebrationem de auxiliis divinis in humanam voluntatem controversiam revocabo? Si id agerem, ab infinito meo toto caelo aberrarem. Sed ea ipsorum quae ad rectam humanae libertatis fidem fortissimum conducere existimantur. Non tam neque, plures latorum qui nimis prolixitate in explicanda libertate me fugi representent. At memoriter seniores illi, huius nostri infelicis tempore nihil frequentius in disputationibus adhaerere adduci quam libertatis argumentum. Ego autem non calumniam, sed meros conscientiae culas, ab hominibus excoctas, dilucidatas, sed dogmata, & precepta christianae professionis exponenda liceat. Haec obiter. E diverficulo in lemitam regressor, & praeca adiciam, veluti per translationem, ex S. Thomae, qui invicibilis rationibus eminet, diuinum auxilium, quo Deus efficaciter voluntatem determinat, nullam infere humanam liberam praesidium; sed contra ipsam roborat, atque perficit. *Lik. III. ceteri. cap. lxxxvii.* adducta haec duo Scripturae loca, ut immutabilem efficaciam divinae motionis evincat. *Cy. regis in manu Domini.* & quocumque voluerit, inclinabit illud. *Prover. xxi.* Allegat alterum ex S. Paulo ad *Philip. II.* Deus est qui operatur in nobis & velle, & perficere pro nobis voluntate. Ex quibus hinc paulo argumentatur cap. lxxxix. Quidam vero non intelligentes, quales motum voluntatis Deus in nobis causare possit, ad hunc praesidium libertatis, contra sunt hae auctoritates male exponere, ut scilicet dicant; quod Deus causat in nobis velle, & perficere, in quantum dat nobis virtutem velle, non autem sic quod faciat nos velle *TROC.* vel *ILLUD.* sicut Origenes exponit in III. Periarchon, liberam arbitrium defendens contra auctoritates praedictas. Ex hoc processisse videtur opinio quorundam qui dicebant, quod providentia non est ad huc quae sublimi libero arbitrio, scilicet de electionibus; sed providentia refertur ad exteriores eventus. Non enim qui

eligit aliquid consequi, vel perficere, potest efficere, vel dirari, semper patens ad hoc pervenire. Et sic evanescit nequam adhaerent non subiacet libero arbitrio, sed providentia disponitur.

Quibus quidem, auctoritatibus sacrae Scripturae resistunt evidenter? *Distictio. ceteri. III. xxvi.* Omnia opera vestra operatus est in vobis Dominus. *Act. I.* Non solum virtutem volentis a Deo habentis, sed etiam voluntatem, *2. Petri. I.* Hoc ipsum quod scilicet dicitur, Quocumque voluerit, inclinabit illud, ostendit non solum deum causantem ad potentiam voluntatis extendi, sed etiam ad actum ipsius, *3. Item.* Deus non solum nos rebus virtutem; sed etiam nulla ree potest propria virtute agere, nisi agat in virtute ipsius, ut supra ostensum est. Ergo homo non potest virtute sua voluntatis sui data acti, nisi in quantum agit in virtute Dei. Illud autem in curis virtutis agens agit, est causa non solum virtutis, sed etiam actus eius: quod in articulo apparet, in cuius virtute agit instrumentum, etiam quod ab hoc artifice propriam formam non accipit, sed solum ab ipso applicatur ad actum; Deus est motus causa, non solum voluntatis, sed etiam voluntatis, *4. Amplius.* Profertur inveniuntur verba in spiritualibus quam in corporalibus. In corporalibus autem motus motus causatur a primo motu. Operatur igitur quod in spiritualibus motus motus voluntatis a prima voluntate causatur, quae est voluntas Dei, *5. Adhuc.* Operatur ostensum est quod Deus est causa omnis actionis, & operatur in omni agente; est igitur causa a motum voluntatis, *6. Item.* *Huius,* quod aliqui intelligunt, non siletur, & eligit, & velle, operatur aliquid esse causam: quia una verum operet quod habet aliquam causam, si autem est causa eius aliquid consilium & alia voluntate praecedens, cum non sit procedens in his in infinitum, operatur deinde ad aliquid primum. *Huiusmodi autem motum operatur quod est aliquid quod est motus virtutis, Nihil autem est motus virtutis, & ratione, nisi Deus. Efficitur Deus principium voluntatis consilium, & voluntatis.*

VI. Quis aliquo commento cludere hanc sancti Thomae doctrinam valet? Docet, Dei virtutem & voluntatem movere, & eandem causam esse. Qui indifferenter le habet ad aliquid effectum, dicitur non operari effectum huiusmodi. Applicare Deum voluntatem ad appetendum, quomodo artes applicat instrumentum, docet Doctor sanctus. Cur vero applicatio haec non praesidio libertati, licentis in locis explicat. Unum referam ex

1. 2. quae. 3. art. 4. Ad providentiam divinam non pertinet naturam rerum corrumpere, sed servare. Unde causa motus secundum eorum ordinem; ita quod excaecitate necessarii pro motum directum sequatur effectus ex necessitate; ex causis autem contingentibus sequuntur effectus contingentes. Quia igitur voluntas est actuum principium, non determinatio ad motum, sed indifferenter se habens ad motum; sic Deus ipsam movet, quod motum necessitate ad motum determinat, sed remanet motus sine contingens, & motus effectus, nisi in hoc ad quae naturaliter movetur. Voluntas divina non solum se extendit ut aliquid fiat per eam quam movet, sed ut etiam eo modo fiat quod congruit naturae ipsius. Et illud magis reprobatur divina motum, si voluntas ex necessitate movetur, quod sua naturae non competit, quam si moveretur libere propter libertatem naturae. Si placet alia copia, consule loca citata eisdem S. Doctoris.

CAPUT VIII.

De officio actuum humanorum honoraria, & cetera. Quia verba de humanis officiis disceptat Pulendorius, Thomastus, Camberlandus, Haimecus, Wollus, ceterique Praesulantes.

II. Sanctus Pulendorius in suo de homine & cetera tractatu officia humana exponens, adeo tenne principia proxima, quae humana officia praedant, nempe voluntarium, liberum, libertatis ideam, meritis & voluntatis respectu in motum explicat, ut motum sit voluntas illud a sancti magis fieri. Sed ex eo eorum qui voluntarie, nullaque servata methodo scientis adhaerent, conditio, ut via distinguere fuerunt a peccato, verum a falso kiam. In opere autem de honore, & generis de intellectu, & voluntate, de honoraria, de conscientia solum illud motu; de de more falli movet veris. Considerandum, ut viam latam sibi aperiat ad motus humanos honorandos, a vobis instrumentum amplitudine, ad ingentis cerebri quantitate, a ceteris humani corporis partibus praesidia accipit. *Huiusmodi de voluntario, de libero, de actum tum mentis, tum voluntatis economia* de verba facit. *Postquam in Philobolus moralia instrumenta propositionum multitudine omnia involvit.*

Ita illud huc advertendum, Auctores istos, excepto Thomastus, viro impudentissimo, libertatem propagare, licetis quibus Lubetho Calvinique. Ut humani generis toti

liberum declinare, fateri tandem aliquando debent esse hominem coacti sunt. Si recte luperent, & nisi coactis caligo esset abducere, coactis quoque debent, Lutherum, & Calvinum nonnulli religionem; si ipsi facientibus, primam vera religionis, humanaque sociatatis fundamentum, humanam nempe libertatem, penitus insudarent. At, huius iustis, propositum exequantur.

III. Duplex in primis ordo in motu nostre internis officiis distinguitur, intentionis nempe, & executionis. Novem comprehendit ordo ille officia. Actio prima fit cogitatio. Nil quippe volumus, quam fit precogitatio. Haec fit cogitatio voluntatis exhibet bonitatem, quod ad sui amorem invitatur, & allicit. Hinc priore intellectu actionum respondet voluntatis actus, qui simplex volitio nuncupatur; quoque primus voluntatis fructus illi est, quem ut exarpat voluntas, impellit ab aliquo principio debet, ut supra ex S. Thomae demonstravi. Omnes voluntatis actus sunt volitiones; sed haec prima, ut a polleatibus distincta simplex volitio dicitur appellatur, quia in fine complacencia sibi, in iurque in se, de medio sanctum diligit; & propterea volitio, seu actio languida, & inefficax vocatur. Virtutis pulcherrimum etiam virtutis arduum, eam absolute spectatam diligant; ad dilectionem tardida & infirma; quia, ut ad executionem respectum habet, ab eadem voluntatem avellunt. Hanc simplicem finis volitionem officia eisdem sunt merito consequitur, quia finem quibus comparandum spectat, seu finem facit, ut rationem prole volendi media quibus obtinetur. Et quatuor actus quo media executionum demandantur, specie distinguuntur a finis intentione, nihil tamen impedit quominus voluntas uno actu feratur in finem & in media, quantum in fine contentum. Quotiam cum plura ordinate, & per modum unius attinguntur, ut S. Thomas docet 1. 2. qu. viii. art. 3. sic veritas: Manifestum est ergo quod unus & idem motus voluntatis est quo feratur in finem, sequendum quod est ratio volendi ad finem, & in ipsa quo sunt ad finem. Ceterum actus electionis meliorem absolute dicitur ad intentionem finis est.

IV. Saepo finis intentio intellectus, attentione voluntatis a nonnullis Scripulis attribuitur. Et cum finis intentionis regulas praescribit sunt nec ad metaphysicam regulas exacte, sed promittit quodque intentio pro attentione usurpator in communem ferantur; quoniam sicut attentio operationes di-

dum est? An vera notio homini quo Deus voluntatem movet, percipi ab humana mente potest? Mover, determinari, & quidem immutabiliter, voluntatem a Deo, Scripturae, Concilia, Patres, & luculentissima rationem praesentat evincunt; modus vero qui id Deum proleat, humanam fugit cognitionem. Mihi duo certa sunt: nempe Deum gratia natura sua efficii voluntatem determinari, & voluntatem sub hac gratia liberam esse libertate indifferentia.

¶ Nihil tam saepe vocem diffinit, res ipsa diffinitiva est. Ad numerum huius ego celebrationem de auxiliis divinis in humanam voluntatem controversiam revocabo? Si id agerem, ab infinito meo toto caelo aberrarem. Sed ea ipsorum quo ad rectam humanae libertatis fidem fortissimum conducere exultamus. Non tam neque, plures latorum qui nimis prostratis in explicanda libertate me fecit reprehendit. At meminere ceteros illi, huius nostri infelicis tempore nihil frequentius in disputationibus adduci quam libertatis argumentum. Ego autem non calumniam, sed meros conscientiae culas, ab hominibus excoctas, dilucidatas, sed dogmata, & precepta christianae professionis exponenda liceat. Haec obiter. E diverficulo in lemitam regressor, & praeca adiciam, veluti per translationem, ex S. Thomae, qui invicibilis rationibus eminet, diuinum auxilium, quo Deus efficaciter voluntatem determinat, nullam infere humanam liberam prauidendum; sed contra ipsam roborat, atque perficit. *Lik. III. ceteri. cap. lxxxvii.* adducta haec duo Scripturae loca, ut immutabilem efficaciam diuinae motionis emittat. *Cy. regis in manu Domini.* & quocumque voluerit, inclinabit illud. *Prover. xxi.* Allegat alterum ex S. Paulo ad *Philip. II.* Deus est qui operatur in nobis & velle, & perficere praebent voluntate. Ex quibus hinc paulo argumentatur cap. lxxxix. Quidam vero non intelligentes, quales motum voluntatis Deus in nobis causare possit, ad hunc prauidendo libertatis, conati sunt hanc auctoritatem male exponere, ut scilicet dicerent; quod Deus causat in nobis velle, & perficere, in quantum dat nobis virtutem velle, non autem sic quod faciat nos velle *TROC.* vel *ILLUD.* sicut Origenes exponit in III. Perianchorum, liberam arbitrium defendens contra ueritatem praedictam. Ex hoc processisse videtur opinio quorundam qui dicebant, quod prauidencia non est ad huc quo subiam libero arbitrio, scilicet de electionibus; sed prauidencia refertur ad exteriores eventus. Non enim qui

eligit aliquid consequi, vel perficere, potest inclinare, vel dirigi, semper patens ad hoc pervenire. Et sic eximus nosstram auctoritatem non subiacet libero arbitrio, sed prauidencia disponitur.

Quibus quidem, multo citius sacra Scriptura resistit evidentem. *Distictio. ceteri. lxxvi.* Omnia opera vestra operatus est in vobis Dominus. *Act. I.* Non solum virtutem volendi a Deo habemus, sed etiam voluntatem, a Praeterea. Hoc ipsum quod subiam dicitur, Quocumque voluerit, inclinabit illud, ostendit non solum deum causantem ad potentiam voluntatis extendi, sed etiam ad actum ipsius, & item. Deus non solum nos rebus virtutem; sed etiam nulla re potest propria virtute agere, nisi agat in virtute ipsius, ut supra ostensum est. Ergo homo non potest virtute sua voluntati sui data ut, nisi in quantum agit in virtute Dei. Illud autem in curis virtute agens agit, est causa non solum virtutis, sed etiam actus eius: quod in articulo apparet, in cuius virtute agit instrumentum, etiam quod ab hoc artifice proprio instrumentum non accepit, sed solum ab ipso applicatur ad actum; Deus est motus causa, non solum voluntatis, sed etiam actus. 4. Amplius. Profertur innotuit modo in spiritualibus quam in corporalibus. In corporalibus autem motus motus causatur a primo motu. Operatur igitur quod in spiritualibus motus motus voluntatis a prima voluntate causatur, quo est voluntas Dei. 5. Adhuc. Operatur ostensum est quod Deus est causa omnis actus, & operatur in omni agente; est igitur causa a motum voluntatis, 6. Item. Huius, quod aliqui intelligunt, non siletur, & eligit, & velle, operatur aliquid esse causam: quia una verum operet quod habeat aliquam causam, si autem est causa eius aliquid consilium & alia voluntate praecedens, cum non sit procedens in his in infinitum, operatur deinde ad aliquid primum. Huiusmodi autem motum operatur est aliquid quod est motus virtutis. Nihil autem est motus virtutis, & ratione, nisi Deus. Efficitur Deus principium nostrorum consiliorum, & voluntatum.

¶ VI. Quis aliquo commento cludere hanc sancti Thomae doctrinam valet? Docet, Dei virtutem & voluntatem movere, & eandem causam esse. Qui indifferenter le habet ad aliquid effectum, dicitur non operari effectum hunc? Applicare Deum voluntatem ad appetendum, quomodo artes applicat instrumentum, docet Doctor sanctus. Cur vero applicatio hanc non prauidet libertati, lectentis in locis explicat. Unum referam ex

1. 2. quae. 3. art. 4. Ad prauidentiam diuinam non pertinet natura rerum corrumpere, sed servare. Unde causa motus secundum eorum conditionem; ita quod excausent necessitate per motum directum sequatur effectus ex necessitate; ex causis autem contrarietibus sequuntur effectus contingentes. Quia igitur voluntas est actuum principium, non determinatio ad motum, sed indifferenter se habens ad motum; sic Deus ipsam movet, quod motum necessitate ad motum determinat, sed remanet motus sine contingens, & motus effectus, nisi in hoc ad quo naturaliter movetur. . . . Voluntas divina non solum se extendit ut aliquid fiat per eam quam movet, sed ut etiam eo modo fiat quo congruit naturae ipsius. Et illud magis reprobatur divina motum, si voluntas ex necessitate movetur, quod sua naturae non competit, quam si moveretur libere pro ut competit hoc naturae. Si placet alia copia, consule loca citata eisdem S. Doctoris.

CAPUT VIII.

De officio actuum humanorum honoraria, & cetera. Quia visus de humanis officiis dilucidat Pulcherrimus, Thomastus, Camberlandus, Haemecus, Wollus, ceterique Praefantes.

¶ I. Sanctus Philosophus in suo de homine & cetera tractatu officia humana exponens, adeo tenne principia proxima, quae humana officia praedant, nempe voluntarium, liberum, libertatis ideam, meritis & voluntatis respectu in motum explicat, ut motum sit voluntas illud a sensu magis fieri. Sed ex eo eorum qui voluntarie, nullaque lesata methodo scientis adiacent, conditio, ut vis distinguere fuerit a penultimo, verum a falso kiam. In opere autem de honore, de conscientia solum illud motu; de de more falli munit veris. Considerandum, ut viam latam sibi aperiat ad mores humanos formandos, a vobis imperationum amplitudine, ad ingentis cerebri quantitate, a ceteris humani corporis partibus praedia accedit. Hinc de voluntario, de libero, de actum tum mentis, tum voluntatis economia sic verba facit. *Philos. in Philobolus moral. instrumenta propolitionum multitudine omnia involvit.*

¶ II. Illud hinc advertendum, Auctores illos, excepto Thomastus, viro impudentissimo, libertatem propagare, ceteris quibus Lubetha Calvinique. Ut humani generis toti

liberum declinare, fateri tandem aliquando debent esse hominem coacti sunt. Si recte luperent, & nisi excelsitas caligo eos abducere, coacti quoque deberent, Lutherum, & Calvinum nomis religionem; si ipsi faciebant, primam vera religionis, humanaque sociatam fundamentum, humanam nempe libertatem, penitus infunderent. At, huius iustis, propolitionum exequantur.

¶ III. Duplex in primis ordo in mente nostrae internae officii distinguitur, intentionis nempe, & executionis. Novem comprehendit ordo ille officia. Actio prima fit cogitatio. Nil quippe volumus, quam fit precognitum. Haec fuit cogitatio voluntatis exhibet bonitatem, quod ad sui amorem invitatur, & allicit. Hinc priore intellectu actum respondet voluntatis actus, qui simplex vultu non occupatur; quique primis voluntatis fructus illi est, quem ut erumpat voluntas, impellit ab aliquo principio debet, ut supra ex S. Thomae demonstravi. Omnes voluntatis actus sunt voluntates; sed haec prima, ut a polleatibus distincta simplex vultu iudicio applicatur, quia in fine complacencia sibi, in iurque in se, mediae sanctum diligit; & propterea velle, seu actio languida, & inefficax vocatur. Virtutis pulcherrimo etiam vitalis ardet, eam absolute spectatam diligant; ad dilectionem rapida & infirma; quia, ut ad executionem respectum habet, ab eadem voluntatem avellunt. Hanc simplicem finis voluntatem officia eundem finem intendit consequitur, quia finem quibus comparandum spectat, seu finem facit, ut rationem potest velle media quibus obtinetur. Et quatuor actus quo media executionum demandantur, specie distinguuntur a finis intentione, nihil tamen impedit quominus voluntas uno actu feratur in finem & in media, quantum in fine contentum. Quatuor tum plura ordinate, & per modum unius attinguntur, ut S. Thomas docet 1. 2. qu. viii. art. 3. hic verba: Manifestum est ergo quod unus & idem motus voluntatis est quo feruntur in finem, sequuntur quod est ratio volendi ad finem, & in ipsa quo sunt ad finem. Ceterum actus electionis mediorem absolute ad finem ad intentionem finis est.

¶ IV. Saepo finis intentio intellectus, attentione voluntatis a nonnullis Scriptribus attribuitur. Et cum finis intentionis regulas praedicat sunt nec ad metaphysicam regulas exacte, sed promittit quodvis intentio pro attentione usurpator in communem ferantur; quoniam sicut attentio operationes di-

ritus, in intentione affectuum, & universa
moralis disciplina, & economiam moderatur.
Intentio oculis, & loquens sepe inculpa-
tur: quia quomodiendum oculis hominum
gressus, sic intentio voluntatis molimina, co-
natus, & studia in ultimam humanorum ac-
tum amissum dirigunt ordinatur. Ab illius
intentionis rectitudine tota pender morum
sanctimonia. Si illius intentionis oculus sim-
plex & speculans fuerit, totum corpus lici-
tum erit. Hec scopum definit in quem colli-
care conatus tuus debet. Si huc prava fuerit,
cetera omnia, licet virtutum speciem prae-
ferant, fordescent, & inquinata lacebent.

V. Intentionis successus *confidit*, situm in
ratiocinio intellectus procedit. Hic media ex-
plicitur quibus obtinendus finis est. Illorum
cum hac convenientiam maiorem aut mino-
rem, propriamque proximitatem aut remo-
tioram expendit, libraturque. In hoc consilium
toto inclinatior actus. Prior est *tragicum me-
ditari*, quando media incerta sunt, & dubia;
posterior *indicium*, quo medicum uti-
litas, & cum sine conventoria indicatur.
Priorum actum dirigunt virtus, quae inculpa-
tur *confidit*, posteriorum *species, generis*. Con-
siliium agendum summopere inculant Pa-
ter, & Scripturae sanctae. *Ego speravit in
confilio habito, & evadit incertum cogitatione
vultus*, inquit Salomon *Proverb. viii. Et in-
teritum cap. xvi. Casum tuum vultu communi-
cas tuo, & secretum extrahere ne recales: ne
surre insulter illis, cum audierit, & expone
non possit*. Consilium peculiariter domini Dei est
paucis consuevit, *remittit via omni in qui
illud sibi non arroget*. Duo ad consilium ne-
cessaria, prudentia, quae sine penetratione
mentis, & verum experimento raro reperit-
ur; affectuum puritas, iniqua benevolen-
tia. Amicum habes incedunt, candidam, be-
nevolam, sed hebetem loquacem, nullius
penetrationis. Amicitia haec inutilis. Habes
alterum persequacem, acutum, creditum
sed subdolum versutum, casum, quid hinc
commodi? Videbis plurimos, qui aere omnia
extrahunt, anuelescent, media omnia in fecanum
revocant, quae contra obstant, dilipiunt;
sed in morali, superstitiosi, & animi, ut nec
ipsi, quid consilium dare debeant, interro-
gant; & frequentissime peiora lucent, Re-
siliunt. Quid ergo? Nulli ne consilium
boni? Audi omnium hominum sapientissimum
Salomonem *Eccles. vi. Sibi paravi sibi
libi, & confuturam sit tibi unus de mille*.
Hinc collige quam difficile sit verum repe-
re consiliarium. Scribit enim S. Ambrosius
lib. II. Offic. *Talis debet esse qui consilium*

UNIVERSITY

das, ut *seipsum formam alius ad exemplum bo-
norum operum exhibeat in doctrina, in inte-
gritate, in gravitate, ut sit eius sermo salubris,
atque irrefragabilis, consilium utile, vita
longa, sustentata deservit*.

VI. Consilium sequitur voluntatis *consen-
sus*, quo proposita media approbantur, &
acceptantur, quatenus utilia sunt, & ad
suis affectionem idonea, & consentanea.
Actus ille ab electione unius prae alio me-
dio receditur, quando tamen plura occur-
runt media quae ad finem conducunt, in que
conlentire voluntas possit, & in eisdem li-
bi complacere propter propinquitatem cum
fine. Si unicum sit ad finem medium, tam
ab electione minime distinguitur consensio.
Hic re admonere inquit, ut sentiam a consen-
sio distinguas. Non pauci, dum sentiam in
tentationum speciebus expectantur, anxii sunt,
quod non discernant sentiam inter & con-
siliium discernant. Scite S. Bernardus hoc de re
loquitur de dom. inter. cap. viii. *Locum in-
teritum ratio longae dirigit. Si vero aliam
rationem ad id quod non debet, vel quomodo
debet, loqueretur, non consentit, sed illi res-
pondet. Nam solus consensus vult non fieri.
Tunc enim anima mori, sicut scriptum est, di-
citur, cum ipsa ratio ad peccatum per consensum
incurvat. Anima enim quae peccaverit, ipsa
moritur*.

VII. Post consilium succedit electio *medie-
rum*, quae est actus voluntatis. Praedispositio
urgit actum rationis diligenter, ordinans,
& medicorum cum fine utilitatem consentiens.
Verum voluntas est quae eligit unum prae
alio medio, ut docet S. Thomas 1. 2. *quae-
st. xlii. art. 1. Et quomodo circa media verit-
tate, nil impedit quominus eligere finem ve-
leat, quod finis rationem induit medi con-
sueti dicentis ad alium finem superiorem, sicut
principium unius scientiae potest alterius esse
conclusio. In lata significatione dicitur ut
ipud Deuter. xxvi. *Deum tuum eligis habet, ut
sit tibi Deus, & ambulet in virtute eius*. Item
Luc. x. *Optinam partem eligi sibi Maria,
quae non asseritur ab ea*.*

VIII. Electionem comitatur *impetrium*,
oculus est tubere mediorem executionem. O-
mnem quos, descripti, actus interiores sunt:
electio ipsa intra voluntatem sistit. Impetrium,
quod est actus intellectus, foras erumpit, &
eicereis potentis tum interioris, tum exterioris
executionem intimam, habetque, ut praeser-
re S. Thomas 1. 2. *quae- st. xviii. art. 3. ad 1.*
*Possit determinatum missi, quae est indi-
citur, voluntas eligit, & post electio-
nem*

nem ratio imperat ei per quod agendum est
quod eligitur; & tunc demum voluntas electio-
nem incipit nisi exequendo imperium rationis:
quandocumque quidem voluntas alterius, cum ali-
quis imperat alteri; quandocumque voluntas ipsius
imperat, cum aliquis imperat sibi ipsi. Quo-
modo voluntas applicet intellectum ad impe-
randum, & vicium intellectus imperat vo-
luntati, mutuaque illius duplice potentia
subiectionem, & reciprocam ordinem expli-
cat idem S. Thomas *loc. cit. art. 1.*
IX. Inimatum imperio, continuo succedit
suis actibus voluntati: qui actus ab electio-
ne distinguitur. Hae media spectat in futu-
ra; sicut ut praedicta, & in executionem re-
digenda per potentias exteriores. Hoc opus
hic labor est. Officium illud omnium dili-
gillimum. Plurimi sunt qui recte iudicant,
qui consilia optima praebent, qui eligenda de-
cernunt. At, cum executioni demandanda
consilia sunt, tum omnia evanescunt, lan-
guent, torpescunt; & si manum operi ad-
movent, cito ad incertum recedunt. Quae
omnia praesertim S. Bernardus *sermone de
Coenae cap. 11. Quoties vit. & in-
firmis? Quoties nocet, nec periturus? Quoties
curat? & non desit ultra? Emittit, &
non dicitur parare, & non parat, tentat,
& non asserit. Ubi incipit, ubi desinit; &
dum actus orditur, succidit se. Hae ingu-
li expugnari, dum praeproposita multiplican-
tur, quibus haec executio non respondet ob
voluntatis nihil imbecillitatem.*

X. Postquam, & nonis actus est *fruitio*
suis. Hae actus voluntatis est, quae quomodi-
modum finem possidendum concupiscit, sic
obtinendo, & possessio finis. Finis haec
quae est appetitus, & desiderio de amari-
tate. *Vultus, inveniunt bonis*. *cap. 2. Duplex
distingui finis solent. Altera imperfecta, quae
sibi de fine sperato, & amato complacet,
secundum illud Rom. xiii. *Spe gaudentes*.
Alteria perfecta, & consummata, quae sine
absorptione consequitur, de solum in patria
habetur.*

XI. Ene delineatum actuum humanorum
plurimum paucis quidem, & nimis rudi peni-
culo. At, si plura cupis, consule laudatum
& Thomam, qui de more haec omnia incre-
dibili perspicuitate, & profunditate exponit,
omnes animae recessus penetras, & omnia ob-
oculis ponit. In hac mirabili harmonia duo
potissimum sollicitos habere nos debent, in-
tentio, & executionis. Intentio, tamen con-
ditionem, & tollitionem sine praedispositio-
ne, nihilominus illa est a qua plurimum pender
fides ritum actionum honestas & sanctitas.

Hae est fax quae praebet, quae tendit dis-
cipul, quae, veluti sol, suis officiis lumen
& perfectionem communicat. Hinc est quod
demon, quod praestigiarum amor nostri omni
versata cum facere conatur. Quoniam su-
perbiens, aut insolens intentio ipsa bona ope-
ra corrumpit; quemadmodum opera priva
quantumque vel sanctissimi intentionem
inquinant. Monitum ergo S. Bernardi *lib.
de praevit. & asperitas*, cap. xvi. *Alia sit
mente resolutum. Ut interior oculus vere sit
simplex, duo illi esse arbitri necessarii, ex-
ecutionem in intentione, & in electione verita-
tem. Nam, si bonum quidem diligit, sed ve-
ritatem non eligit; habet quidem volun-
tatem, sed non secundum scientiam. Et nefcio quomodi-
modum iudicio veritatis vera esse possit cum
falsitate simpliciter. Velox denique ad verum
discipulus instruitur simplicitatem magistra ve-
ritatis. Elitote, inquit, prudentes sicut serpen-
tes, & simplices sicut columbae. Praemisit ergo
praedictum, sine quo neminem satis esse
posse simplicem foret. Quomodo denique vere
simplex erit, cuius esum ignorantia veritatis?
Idcirco vero quae dicitur potest simpliciter cum
simplex ignorat veritatis? Scriptum est enim
Ignorans ignoratur. Patet ergo laudabilem
illam, & a Domino simulatam simplicitatem,
aliquis sine dolo non esse bonis, benevolen-
tiae, atque prudentiae, ut oculus videlicet cor-
datis non solum piscis, qui fallere nititur, sed
cautus sit, qui falli non possit. Impendit
hanc meditari caelestem doctrinam vellem il-
los qui piscis, reliquiae intentionibus plene lo-
losque indant; sed semper, aut frequenter in elec-
tionibus desunt. Praesertim Deo fundant, ut
simplicitatem intentionis dirigit, sed quam
illi habent, non quam Deus immitit. Orant
ut Deus misericors in suscipere deliberationem
desinat. Respondeo, & dum deprehendit elec-
tionem cum veritate pugnat, intellige elec-
tionem esse intentionem tuam, quam ignorantie
praevitio inepte excolat stodes. Quoniam
ignorantia ignoratur. Si lumen caelesti per-
fusa intentio tua foret, totum opus lucidum
esset. Falla est intentio. Ergo totum negotium
obscure reparatur. Hinc quoque collige
quam turpiter illi aberrant qui cum fal-
sitate bonitatem moralem veram componunt
beneficio ignorantie invincibilis.*

CAPUT VIII.

De officio humanorum moralitate. Vera officii moralitatis ratio. Error Pufendorfii, moralitatem constituentis in imperativitate, corrigatur.

I. **H**actenus de voluntario, & libero, que sunt fundamenta & principia efficientia actuum moralium, disputatum est. Hinc consequitur discutendum nunc esse officium actuum moralium. In quoque moralis actu quatuor diliguntur, esse physicum seu naturale, voluntarium, liberum, morale. Tria prima iam explicata sunt: quatuor explicandum remanet. Ut vero facilius, & distinctius id præstetur, varis questionibus inter totam disputamus.

II. **Q**uest. I. *Sita ne est in libertate, aut denominatio aliquid extrinsecum, actuum humanorum moralitatis?* Resp. Communis sententia est, necessario quidem libertatem moralitatem præcedere, tamquam eiusdem fundamentum, & causam efficientem; licet in eadem sitam esse illius essentiam. Quid debet præcedere, patet. Quoniam actus que non est libera, nequit moraliter bona esse, aut mala. Actioes quippe necessarie hominum dominio non subiacent; atque adeo nullam præter physicam bonitatem habere valent. Porro quod in libertate non consistit humanorum actuum moralitas, similiter evidens est. Siquidem actus idem, invariata libertate, duplicem induere moralitatis speciem potest. Quis videlicet maritum, ut adulterium perpetrat cum eodem, modo, quo crimina committit eadem, & iuxta libertatem. Si in hac sita moralitas esset, unicum, sicuti unica est libertas, non duo peccata forent. Tandem denominatio extrinsecum quid rationis est. Ergo in eadem consistere moralitas nequit; cum hæc quod reale sit, neque cogitante, actui morali inherere, ut infra evidenter patet fiet.

III. **Q**uest. II. *Moralitatem unam sita ne est in ordine, & conformitate ad regulam morum?* Resp. Adfirmat S. Thomas, & communiter graviores Theologi. Inquit enim Aristoteles 1. 2. quæst. xviii. art. 2. *Actus humani quod dicitur moralis, habet speciem ab obiecto recte ad principium actuum humanorum, quod est ratio.* Unde, si obiectum actus includat aliquid quod conveniat obiecto rationis, erit actus unus secundum suam speciem. Hoc idem reperit quæst. xix. art. 1. ad 3. *Bonum per rationem respiciuntur voluntati, ut obiectum.*

inquantum cadit sub eadem ratione, pertinet ad genus moris, & causat bonitatem moralem in actu voluntatis. Ratio enim principium est humanorum, & moralium actuum. In hoc itaque officiorum ordine ad obiectum, morum regulari circumscriptum, sita est moralitatis essentia. Quæ sunt morum regulari, mox dicam. Hic ordo, qui etiam dicitur tendentia, & habitudo, realis est, seu actus ipse imagine natura conformis, aut dissimilis illi, uterque, & rationi est. Disputat Theologorum tunc transcendentis, aut prædicamentalis ratione dicenda hæc sit. Sed hæc disputatio inter illos rejicimus quæ nullum momenti sunt. Communiter docetur esse relationem transcendentalem.

IV. **Q**uest. III. *Quoniam sunt morum regulæ?* Resp. In primis dux sunt. Altera extrinsecus, & remota, videlicet lex æterna. Altera proxima, & intima, que in ipso recte humane, nempe mentis ratio. Ita docet S. Thomas 1. 2. quæst. lxxi. art. 6. *Habet autem etiam humana, quod sit motus ex eo quod eorum debet commutatione. Quis autem commutatio evidenter rei attenditur per comparationem ad aliquam regulam, & quæ sit libertas, incommutatur erit. Regula autem voluntatis humane est duplex: una propria, & homogenea, scilicet ipsa humane ratio; alia vero est prima regula, scilicet lex æterna, quæ est quasi ratio Deus. Hæc S. Thomæ doctrina sapere natura evidens est. Regula moralitatis firma, immobilis, omnique carere defectu sit oportet. Porro sic solum Deus est primam principium sine defectu in rerum productione; ita est prima regula cuiusque moralitatis. Quam doctrinam exornat hæc similitudine idem S. Thomas cit. quæst. lxxi. art. 2. ad 4. *Quidquid est contra rationem artificiosum, est etiam contra naturam naturæ, quæ est principium productum. Lex autem æterna comparatur ad ordinem rationis humane, sicut ars ad artificium. Unde videtur ratio est, quod ratio & peccatum secundum ordinem rationis humane, & quod sit contra legem æternam. Unde Augustinus dicit in III. de lib. arbitrio cap. xv. quod a Deo habent omnes naturæ, quod nature sunt; & in quantum sunt vitiosa, in quantum ab eis, quæ facta sunt, arte deflectunt.**

V. **H**æc æterna lex rationem nostram dirigit, & lumen humanum super intellectum humanum est quidam radius, sive participatio eiusdem æternæ legis. Per illum lumen, sive dictamen revelationis est proxima & immediata operatio nostre regulæ. Hæc impetu est divine providentiæ dispositio, ut licet

CAPUT IX.

Unde dicitur moralis speciem capians.

I. **F**UO sermone rem hæc discussit S. Thomas 1. 2. quæst. xviii. in quindecim articulis tributa. Pauca hic delibabo. Desinit art. 2. actiones morales speciem accipere ab obiecto, inquit; inquit; bonum, & malum a ratione, sicut & naturam rerum, attenditur esse plantarum essentiam, vel defectu ipsius. Primum autem quod ad plantarum essentiam pertinet videtur, est id quod dat rei speciem. Sicut autem rei naturalis habet speciem ex sua forma, ita actus habet speciem ex obiecto, sicut & motus ex termino. Et idem sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma, quæ dat speciem ei: ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex obiecto convenienti. Si obiectum absolute spectetur, actio sinit ab eodem bonitatem generatam. Ad nullum respectum operatur quod non sit in aliqua specie constitutum: idcirco ad eodem actio insipientium speciem bonitatem. Quodlibet obiectum tui duplici spectari ratione valet, nempe physice, & moraliter: & idem physice obiectum duplicem moralitatem præbere potest. Eadem semina potest esse obiectum adteritæ, vel actus coniugii, amoris, vel est in eadem pecunia obiectum furti, & restitutionis. Obiectum, & finis operis adteritæ, & pro eodem habentur. Similiter operis, seu intrinsecus elementatis est purior levam; simpliciter est obiectum quod præbet primam speciem moralitatis. Hinc est quod non raro dicitur, actiones speciem capere a fine, videlicet operis. Advertat lectorem velim, quod, ut actio aliqua sit actio præmio digna, præter finem operis dirigi debet ab operante in finem superiorum, nempe Deum, ut præcæte docet S. Augustinus Lib. IV. cont. Iulian. cap. xix. *Quidquid actum boni sit ab homine, non propter hoc fit propter quod fieri debet, vera appetitio præcipit, est effectus videlicet bonum, ipso non recte si ad peccatum non.* Actus, quantus obiectum spectat, officium nuncupatur. Hoc officium, postea virginibus, quæ Velles a venereis abincentibus; subdugum, quod Ethnici tributum pauperibus, bona sunt: et ex fine non recta mala evadunt. Et hoc conspiciunt apud omnes est. Nom mala evadunt, quoniam homo in his officiis sitens, nec ad malum, nec ad bonum finem dirigit, dicitur esse in differe, de carit. Lib. I. Interim audi quæ hæc tri. subdit Augustinus. *Noneris, non essis, sed si*

vi causis secundis sim ad agendum communitatis, & cum essent product effectus; ita quoque lumen lux interne legis hominibus imperat, quod moderari proprias valent actiones. Lumen istud, unversale respiciens bonum in communi, applicatur per prædicum conscientie dictamen ad operationes particulares, ut sulus explicabimus in *differt. de conscientia*.

VI. **Q**uest. IV. *An moralitas actuum committatur in imperativitate?* Resp. Samuel Pufendorfus Lib. 1. de iur. nat. & gen. cap. v. confitetur actionum moralitatem in imperativitate, inquit; 9. 3. *Formale actionis moralis est consuetudo in imperativitate, utæ loquar, per quam effectus actionis voluntatis æquum sit potest impari...* Unde facile intelligitur, causam moralis, proprie ac stricte loquendo, formalem rationem in imperativitate, ne, led terminaliter spectata, consistere. Est autem & hoc observandum (subdit S. v. 1.) quod formale actionis moralis, i. e. imperativitatis, habeat rationem formæ potest, et quæ resistit affectiones, præteritæ, & consecutivæ eiusdem voluntatis.

VII. **N**on ideo signavit verba, imperativitatem, terminaliter, casualiter, ut locutionis habentem Pufendorfus imperativitatem, sed ut paululum, occasione data, volentiam leperdas non patere, qui dum in Scholasticis nostris voces miris etiam barbaras legunt, insinuationes conspiciunt, Scholasticorum barbariam exasperantes. Pufendorfus errat, & quidem errat, relegendus est, sitam consuetudine erat, cum sponte sua fallitatem prodit. Significum enimque rei natura, & essentia primum esse locum tenet; & cetera consecutaria sunt. Porro prius est quod actio bona, aut mala moraliter sit, quam quod alio imparetur live ad præmiam, live ad poenam. Cor, quælo, ad poenam homini imparetur hanc? Quæ mala, quæ dicitur, vel humane iury adteritæ. Ergo prius est quod actio sit consentanea, aut dissimulana, legum, quam quod sit homini vel ad mercedem, vel ad supplicium impunitatis. Verum hoc Pufendorfus error ab alio petri pendet, de quo infra terro erit. Probatur itaque manet, actionum moralitatem sitam esse in conformitate ad regulas morum. Idque est ipis dixit Scripturam patet. Deus enim ad Cain dixit Genes. 4. *Uocme, si bene egeris, recipies; si autem male, statim in sortibus peccatum accipies?* Quod quod, antequam imparetur actio, gradus malitæ, aut bonitatis expenditur, ut maior, aut minor poena, maius, aut minus præmium agenti destinetur.

videtur distinguenda esse virtutes. Officium est autem quod faciendum est: finis autem propter quem faciendum est. Et paulo post. Si quidem manus abstinere ab alio, si officium cogitis, potest videri esse iustitia; sed cum queritur, quare fiat; & respondetur, ne plus precium litibus porcat: quomodo tam hoc factum vera poterit esse iustitia, cum ferat iustitiam?

II. Actus qui sunt indifferentes, speciem capiunt a fine; sed tunc finis, tum circumstantiis, obiecti rationem induunt, ut optime docet S. Thomas 1. 2. q. 1. art. 2. Precepta autem legis sunt de actibus humanis, in quibus lex dirigit, ut supra dictum est. Sunt autem tres differentia honorarum actuum. Nam, sicut supra dictum est, quidam actus sunt boni ex genere, qui sunt actus virtutum: & respectu horum ponitur legis actus precipere, vel imperare. Precepit autem lex iuribus actus virtutum. Quidam vero sunt actus mali ex genere, sicut actus vitii: & respectu horum lex habet prohibere. Quidam vero ex genere suo sunt actus indifferentes: & respectu horum lex habet permittere: & possunt etiam indifferentes dici omnes illi actus qui sunt vel parvi boni, vel parvi mali.

III. Primum & essentialium aut bonitatem, aut malitiam actiones humanae ab obiecto capiunt, ut dictum est. Praeter haec primum moralitatem, quae naturam actionis moralis constituit, reperitur aliae bonitatis, aut malitiae accidentales, quae a circumstantiis suam actionem speciem, quae est praeter essentialiam actionis ab obiecto derivant. Quae circumstantiae agunt eundem actionis malitiam, aut bonitatem. Huiusmodi circumstantiae numerantur a S. Thoma quae 1. vii. art. 3.

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quis personae conditionem, huius gradum designat. Quis actionis accidentia, seu modum determinat. Ubi loci circumstantiam prodat, puta furtum in loco sacro perpetratum. Quibus auxiliis, nempe quibus instrumentis utitur peccator est in executione delicti. Cur ad hunc finem significat, quomodo qualiter prodat actionem. Quando temporis quantitatem, aut horam exprimit.

IV. Officia humana, etiam interna, aliquam bonitatem, vel malitiam ab his circumstantiis, ut indicant. Quoniam inquit S. Thomas 1. 2. q. 1. art. 2. In rebus naturalibus non inveniuntur reipsa plenitudine perfectionis, quae debent eis esse forma substantiali, quae dat speciem; sed multum superadduntur ex superuenientibus accidentibus, sicut in lumine ex figura, ex colore, & sic de aliis.

quarum si aliquid desit ad decentem habitudinem, consequitur malum. Ita etiam est in actibus. Nam plenitudo bonitatis eius non in consistit in sua specie: sed aliquid additum est, quae advenit tanquam accidentia quaedam: & huiusmodi sunt circumstantiae delicti. Unde si aliquid desit, quod requiritur ad debitas circumstantias, erit actio mala.

V. Ut actio aliqua bona, vel mala sit vi circumstantiae, haec aut addebat alibi debet, aut ab eodem abesse. Quare carens circumstantiis quae nulli in modo alibi debent, ubi bonitatis actioni detrahit; addit tamen aliquam bonitatem, si ex consilio, opportunum addat. Opportune, inquam, quatenus magis ad finem conducunt. Quare, si nihil contrariat ad finem, nil bonitatis addunt. Quod quis hora manutia, aut meridiana impertiat elemosynam, nihil bonitatis addit; nec homicidium commissum feria tertia plus malitiae habet quam si committatur feria quarta: quoniam inepte prius haec circumstantiae ad finem se habent. Interdum circumstantiae, non tamen semper, naturam induunt obiecti; ut quando per se, & primo illas operans vult, & intendit tanquam finem.

VI. Sape actio humana, praeter bonitatem acceptam ab obiecto, aliam induit ex fine operantis: puta, si quis ieiunet, ut ad meditationem, & ad opera divina promptius peragenda se preparat; ieiunium illud habet suam bonitatem ex obiecto, & simul aliam ex fine in quem dirigitur ab operante. Si actus exterior per se ordinatur ad finem; si finis est qui determinat bonitatem quae est ex obiecto. Si finis disparatus sit, & ex solo operantis arbitrio ordinatur obiectum ad talem finem; tum actus moralis duplicem habet vel bonitatem, vel malitiam, inquit S. Thomas 1. 2. quae 1. xviii. art. 7. Obiectum exterioris actus dupliciter potest se habere ad finem voluntatis. Uno modo, sicut per se ordinatur ad finem; sicut bene proprie per se ordinatur ad virtutem. Alio modo per accidens; sicut accipitur tunc alioquin per accidens ordinatur ad dandum elemosynam. Operantem autem... quod differentia dividitur aliquod genus, & constituitur speciem illius generis, per se dividitur illud. Si autem per accidens, non recte procedit divisio... S. igitur, quando obiectum non est per se ordinatum ad finem, differentia specifica, quae est ex obiecto, non est per se determinativa eius quae est ex fine; nec ex contrario. Unde non istam speciem non est sub alia; sed tunc actus moralis est sub duabus speciebus, quae disparatae

Unde

Unde dicimus, quod illi qui foratur, ut mechetur, committit duas malitias in uno actu, una obiectam per se ordinatur ad finem, & alteram differentiarum est per se determinativa alterius: unde una istarum specierum contrahitur sub altera. Si plura aves, consule ipsam S. Thomam, qui in argumentorum solutione, quaecumque opponi possunt, dispellit.

VII. Idem actus voluntaris succellive potest esse bonus, & malus; ut, dum quis incipit comedere carnes ante mediam noctem, & conciliatur continuatur post illud tempus, & quando argens incipit preceptum verum suam cibum quum. Idem vero actus eodem tempore nequit esse malus ex obiecto, & bonus est: si quis enim furetur, ut det elemosynam, furtum illud semper malum est, nec honestari a fine bono potest. Malitia namque, quae est ex obiecto, utpote essentialis, ineptum actum reddit ad suscipiendam bonitatem ex fine.

CAPUT X.

Qua fieri ratione potest ut sapere bonam mixta malis, & mala mixta bonis?

I. Immediam questionem, quam in utramque ex duobus partem Theologi etiam nostrate, suscipiendam aggradimur. Si id promovere quod laetio, licet, utraque pars minus peripicue difficultatem dirimit. Quae penes omnes certa sunt, delibanda. Idem exterius officium elemosynae, a duobus principibus proficiscens, bonitatem, & malitiam induere potest; quia tum duplicis actionis obiectum est. Bona intentione imperatur a domino: illam perverta exequitur laicus. Sanctus fuit Christi passio, ut volta a Christo; facerile, ut a ludaeis peracha.

II. Idem similitur actus physicus, qui duo obiecta disparata respicit, bonitatem ex uno, malitiam ex altero suscipere valet; ut, dum quis dat elemosynam Petro propter Desiderium, & Paulo propter inanem gloriam; licet enim idem actus physicus sit, moraliter tamen duplex est, & quid successibus habet.

III. Haec difficultas recidit, utrum idem physicus actus, ex obiecto bonus, sed ob finem primum volutus, retineat bonitatem ex obiecto, & pravitatem ex fine. Henricus a S. Ignatio Lib. III. cap. xii. docet, unum eundemque physicum actum internum respectu eisdem obiecti, diversis intentionibus imperatum, quarum una bona, altera mala sit, quaque disparatae, & concomitanter se habeat

ad priorem, bonum finem, & malum esse: quam sententiam doceri a P. Contentonio committit, asserit; sed aperte fallitur. Sententia, ut ab Henrico explicata, vix revocari in discrimen valet.

IV. Sententia P. Contentonii Lib. III. differ. 11. cap. 11. spec. 2. haec est. Quando actus ex obiecto bonus propter finem primum elicitur, tum opus bonum vel eligitur praecise per modum praeiudicii, conducentis ad finem, vel per modum finis intermedii, ita ut voluntas non solum allicatur a fine, sed etiam ab obiecti bonitate moveatur, quamvis illi obiecti amor superadditur finis mali relatio. Tunc, inquit P. Contentonius, bonus erit actus ex obiecto, malum ob finem. Quoniam, inquit, actus quo voluntas per se, & propter se amat levamen pauperis, quamvis feratur in finem malum, aliam tamen ex illo obiecto haurit bonitatem; si obiectum illud prosequatur tanquam finem intermedium, & non tanquam primum modum.

V. Haec P. Contentonius (cuius ingenium, eloquentiam, & eruditionem si quis non magnificaret, in meridie eucurrit) sententia falsa est. Factum, ut ita dicam, verum est; sed male explicatur, & falso principio propugnatur. Nam ornes fatentur, lege, quia frequentissime occurrere ut bona sint mixta malis, & mala mixta bonis. Sed tum plures consequuntur actus. Allicitur quis ex pauperis miseria ad erogandum elemosynam; & cum eam, praesente spectulorum corona, distribuit, compiacet sibi: inanis gloria subscula se se immittit, amor proprius illatur; superbia bonis operibus insidiat. Sed tum actus bonus elemosynae obiectum evadit illius vaes gloriae, inanis complacentiae; atque ad id duo, vel plures actus sunt.

VI. Dico itaque, actum ex obiecto bonum, relatum in finem primum, totum esse malum. Ita docet S. Thomas 1. 2. quae 1. xii. art. 7. ad 2. Voluntas non potest abici bonum, si sit intentio mala eius se volentis. Qui enim vult dare elemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id quod de se est bonum sub ratione mali. Et sic, prout est volutus ab ipso, est malum. Unde voluntas eius est mala. Ratio evidens est. Obiectum non dat actui speciem, nisi circumstantiis vestitur; lea, ea ratione volentis illud spectat, & attingit. Porro elemosyna propter inanem gloriam data, recte rationis delictum reputatur. Ergo obiectum malum est. Malus ergo actus. Ut enim officium bonum sit, dirigat praudenti regula debet. Quis porro dixerit, ieiunium, elemosynam, divini verbi promulgationem

100

tionem, & cetera id genus officia, propter inane[m] gloriam peracta, prudentie christiana[rum] discretione diripi?

VII. Distinguo P. Contentiosum, qui contendit obiectum bonum eligi vel tanquam medium, vel tanquam finem intermedium, & ordinari ad finem malum posse, inanis & commentitia est. Nam cum finis intermedium suam bonitatem retinet, quando in finem ultimam consentaneum, & eidem non repugnantem ordinatur, tunc quando finis ultimi[m] malitia cum finis intermedii honestate pugnat. Pugnare autem simul inanis gloria[rum] pravitas cum elemosina[m] honestate. Porro quia ratione intermolere quia valet elemosinam eligi non ut medium, sed ut finem intermedium? Resp[on]dit haec elemosina dirigitur ad inane[m] gloriam. Ergo inanis gloria illa est quae dirigit, move[re]que operantem. Nam aut inanis gloria movet directum ad erogandum elemosinam, aut secus. Si primum, inanis gloria est finis ultimus, a quo actus respicitur caput. Levamen pauperi nequit natura sua, tanquam finis intermedium, sobriam gloriam; cum haec duo pugnant simul. Et, dum resp[on]dit homo hanc elemosinam dirigit in finem malum, rem perveram agit, verumque ordinem perturbat, dum bonum propter malum operatur, quoad modum dum malum eligit propter bonum.

VIII. Opponet P. Contentiosus hoc S. Thomae testimonium ex l. 2. quaest. xviii. art. 4. ad 3. Nihil prohibet, actioni haberi nam praedictam bonitatem deest aliam: Et secundum hoc contrigit aliterum quod est bona secundum speciem suam, vel secundum circumstantias, ordinari ad finem malum, vel e converso. Non tamen est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant. Hactenus Constantinus. Sed altera[rum] periodum addit Doctor sanctus, quae rem totam dirimit. Quis vigilanter singularis defectus casus malum; bonum autem causatur ex mixta causa. Quodnam malum causatur finis malus? Nam ipse tempore naturus malus est. Aliud vero malum causatur, inquit Averellius. Quodnam? Ipsam bonitatem ex obiecto inquirat, inquit. Quare, licet absolute, & praesertim accepta elemosina bona sit; mala tamen in finem primum, mala evadit. Ideo[que] dicit S. Thomas, non esse simpliciter, id est, vere bonam, sed malam. Vigilatoris, & sophistae est cavillari hanc vocem simpliciter, quasi haec prodatur, actionem partim bonam esse, partim malam, cum ex alio luculentissimis testimoniis compertum sit, S. Thomam docere, actionem bonam, directam in finem primum, totam ma-

lam esse: quia malum ex quocumque defectu, bonum ex intera causa.

IX. Alterum testimonium, quod ex art. 7. eiusdem quaestionis obicit Contentiosus extraneum prorsus est, & truncatum prolatum, non secus ac primum. Quando obiectum non est per se ordinatum ad finem, difficultas specifica, quae est ex obiecto, non est per se determinativa eius quae est ex fine, nec e converso. Unde una istarum specierum non est sub altera; sed tunc alius moralis est sub diversis speciebus quasi disparatis. Hactenus P. Contentiosus. Pergit vero Angelicus: Unde dicimus, quod ille qui finitur ut moribere, committit duas nullitates in suo actu. Duas scilicet species in eodem physico actu rep[er]iri posse, namque unquam est inficitatus. Illud vertitur in dilectum, possit ac simul bonum, & malus esse: quod negat S. Thomas: quoniam bonum ad eod. integrum causa. Magis ablutit a vero quod ex eodem S. Thoma repetit: Alia modo per accidens, sicut accipere rem alienam per accidens ordinatur ad delectandum elemosinam. Quid heine? Bonum in luctum evadit, factum elemosina[m] erogandae causa? Nec ipse Contentiosus id asserere audeat. Ergo perperam testimonium illud obtrudit.

X. Vera sunt quae a posteriori congruit P. Contentiosus, sed male explicata. Frequenter etiam in viris sanctis evenit ut illorum bona opera septa veluti finis inanis gloriae, beneque complacentie nubesunt. Invidiosus Superbie tanquam rimae sibi aperit, exlebrans, per quas penetrat, & invadere vel ipsa laboriosa opera quaerit. Et quanyis bona mentis indagare sanctae intentionis iannam excludit, excubantiae aere tanquam, nihilsecus adeo vertipelles sunt holies nostri tum domesticis, tum extranei, ut quambilibet vigilantiam nostram deludant, insalutem non raro vel oculatiorem attentionem. Hinc Sanctorum timor, & tremor; hinc humilitas, & pavor. Verum haec boni, malique mixtura non contingit, ut PP. Contentiosus, Henricus a S. Ignatio, & alii contendunt, videlicet quatenus viri Dei ad vanam gloriam referant, quibus lux, seu ut eodem actu velint operari sua bona ad vanam gloriam. Adhuc Dei viri tamen apertum faciunt. Sed evenit, quatenus iuxta videntem fructum optionem plantam serpit lenis line lenis temp[er]at, qui suo venefico latitu edites iam fructus optimos menti repraesentat sub magno honoris splendore, ut tante lucis aspectu inermelcet animus, insidens, insolecat.

Actio

Actiones istae male comitantes, & circumstantes actiones bonas, easdem non infeunt; sed animo operantis inquirant. Verum itaque habet priores operationes non amittere bonitatem suam, nisi dum referantur in finem primum. Non est ergo quod P. Contentiosus improperet Salmanticensibus, Ioanni a S. Thoma, ceterisque Theologis nimiam doctrinam levitatem, propterea quod docent, adhaerent bonam, salutem in finem malum, suam causare bonitatem. Quandoquidem doctrina vera, certa[que] est. Quod primum autem spectat, negotium accidit, ut nos explicemus, videlicet sepe bona permixta male esse, & contrario. Verum haec mixtura non uno, sed pluribus modis peragitur. Quae doctrina ipsa experientia constat, & intimo sensu quocumque eam deprehendit. Quis hominum bene moratorum opera sua in vanam gloriam referre sudeat? Quis suam in Deigloriam intentionem non dirigit? At, dum haec praestat, sentit iamque, domesticumque hostem indolite libarentem, & irrogantem: & non raro veterum hostium, veluti sibilus aure tenens, insilat cor, titillat animum, ut de operibus bonis glorietur. Igitur utraque sententia docet, sepe bonis iustorum operibus superbia[m] insidiosi, antinamque ob bona patrata facinorosi sibi paululum blandiri. At vera lenitiam negat, unico partu bonum, & malum produci, bonumque esse officium, mali finis gratia peractum; sed, dum bona permixta operi malis, & mala bonis, a diversis principibus haec duo diversigenere profucluntur. Nec enim arbor bona malos, aut arbor mala bonos edere fructus valet.

XI. Opponet testimonium divinae Scripturae Ps. Reg. 2. ubi de Iehu dicitur. Quia stultus es, ubi nihil rectum erat, & placuit te occidere matrem, & matrem quam videri in corde mercedis. Tacendo quippe constat fuisse insensum eorum regere, mentes suam. Perperam plura distinguntur, nec vel longe indicant, actum illum, quo vel opus bonum in finem bonum ordinatum fuit; praesum donatum fuisse. Cetera quae opponere adversari solent, discutendo illa pretereo.

XII. Argumentum istud, quod magni faciunt adversari, vanum commentum est, quod pluribus in locis sibi opponit, & resol-

vit S. Thomas, potissimum 2. 2. quaest. ex art. 3. ad 2. & in hac 1. 2. quaest. xxv. art. 10. ad 2. Distinguedum est in opere officium, & finis, seu praecipuum exequendi operis a praecipuo dirigen[te] opus in finem verum, & honestum. Primum impleri abique secundo potest. Praecipuum exterminandae domus Acab implevit Iehu. Hoc officium regni temporis infirma mercede remuneravit Deus; secus essentium, quo in finem malum opus illud ordinavit. Voluit Iehu implere divinum praecipuum, & actus iste quo voluit divina praecipui observantiam, ex officio bonus erat, & temporari mercede dignus. Verum actu quo voluit opus bonum ob finem primum, totus malus fuit. Similiter inquit S. Thomas 1. 2. quaest. ex art. 10. ad 2. etiam ostenditur, licet habuerit bonam voluntatem quantum ad liberationem periculi, non tamen fuit eorum recta voluntas quantum ad hoc loco mendacium confessorum. Nonne & ipse Iehu mendacium pronuntiavit, cum dixit: Achab esultavit Baalparat; ego autem colam eum amplius? Si verum adverteriam commentum licet, dicendum, quod haec ex mendacio, prolato ob finem bonum, premium fuerit affectus; quoad modum illud obtinuit ob opus bonum directum in finem primum. Quod tamen nec ipsi admittunt. Egregio S. Gregorio Lib. XVIII. moral. cap. 111. inquit: In qua magis recompen[sa]tione cognoscitur quod mendacii culpa meretur. Nam benignitatis carum merces, quae eis in aeternum potuit vasa retribui, pro admixta culpa mendacii in terrenum est recompen[sa]tione destinati, ut in vita sua, quam mentiuo tunc voluerant, ea quae fecerant, bona recipere, & ulterius quod expectarent, mercedis sua praemium non haberent. Nam si libelliter perpenditur, amare vite praesentis mentis sunt, non intentione mercedis. Tacendo quippe constat fuisse insensum eorum regere, mentes suam. Perperam plura distinguntur, nec vel longe indicant, actum illum, quo vel opus bonum in finem bonum ordinatum fuit; praesum donatum fuisse. Cetera quae opponere adversari solent, discutendo illa pretereo.

CA

CAPUT XI.

ACTIONES humane, tametsi ex objecto indifferentes, respiciunt tamen, seu in intellectu, aut bono semper sunt, aut mala. Plurimum recentiorum commenta refelluntur.

I. Punctum quod enucleandum suspicimus, quoniam morum formationem spectat, formis momenti est. Agitur quippe in eo de fine in quem operationes nostrae a deliberata producentes voluntate dirigi debent. Ut percipiamus decisioni via paratur, quidam in antecellam praeiudicatus fas est.

II. Et primum dantur actus humani ex objecto, atque adeo ex sua specie indifferentes, qui nec boni in ordine morali sunt, nec mali. Ita docet S. Thomas 1. 2. quæst. xvi. l. art. 7. Contrariè quondam aliquos actus esse indifferentes secundum suam speciem, qui tamen sit boni, vel mali, in intellectu considerantur. Et in responsione ad 1. Aliquos actus esse indifferentes secundum suam speciem, potest esse multipliciter. Uno modo sic, quod ex sua specie debentur ei quod sit indifferens, & sic procedit ratio. Sed tamen ipsi modo nullus actus ex sua specie est indifferens. Non enim est aliquod obiectum humani actus quod non possit ordinari vel ad malum, vel ad bonum per seipsum, vel circumstantiam. Alio modo potest dici indifferens ex sua specie, quia non habet ex sua specie quod sit bonum, vel malum; sicut homo non habet ex sua specie quod sit albus, sed aliter, que tamen licet ex sua specie quod non sit albus, vel nigra respectu coloris enim albedo, vel nigredo respectu coloris ordinat quæ ad principia speciei. Doctrina hæc valde communis est, quodcumque aliqui in oppositum disputent. Ideo fati in eam indicalem. His præmissis, legentem statuo thesaurum.

III. Omnis actus humanus moraliter indifferens aut bonus, aut malus est, nullus indifferens. Plura sunt divinarum Scripturarum testimonia, quibus evidenter declaratur concilio nostra, & inculcatur. Sive ergo (inquit S. Paulus I. Cor. x.) manducatis, sive bibitis, sive aliquid feceritis, omnia in gloriam Dei facite. Quis dixerit, hic non tubere Deum ut omnia opera nostra in eum dirigamus finem qui in eisdem cedere gloriam valet? Sed audiamus ipsam Raderuporem nostrum, qui voce Evangelica Martini cap. xii. inquit: Qui non est mecum, contra me est, & qui non congregat mecum, dispergit. Neutraliter hic habere he homo nequit. In alteram te declarare partem debet. Subdit vero idem

Salvator divinus: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonus; aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Nulla arbor indifferens: aut bona, aut mala est. Tandem concludit: Dico autem vobis, quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.

IV. C. P. Eusebius Amori, de Republica litteraria optime meritis, in sua Dissipulatione, de actu morali indifferenter in individuo, narrat, in Bavaria numerum Nestorianorum, qui defendunt actus morales indifferentes per se in individuo, ab anno 1708. inceptibile. Deinde referunt quæ Theologi in celebri universitate Germanicæ discipulis ab an. 1731. & ab an. 1736. dixerunt in defensionem opinionum propugnantium actus indifferentes in individuo. Inter alia quæ extremam iactantiam produnt, hoc interpretamentum obtrudunt, quo elidere exemplum cum oculum de ratione credenda cuiusque verbi obsequi contendunt Nestoræi Professores. De verbo otioso reddenda utique ratio Deo est. Quid heinc? Anne etiam de opere otioso I. Maimæ. Quod si hec responso tibi non ardeat, dices, definitionem verbi otiosi non esse bonam. Verbum otiosum est quod non ordinatur in finem honestum. Tu nega hoc antecedens. Sed referibamus verba ipsa, quibus Theologi universitatis Germanicæ sententiam exprimit. Illa refer P. Amori loc. cit. pag. 4. edit. Venet. R. 1. non desse quidem aliquos qui negant consequentiam, sed admittunt paritatem a verbis ad opera, eo quod verbum sit facti peritus, & peccata facilius quam opera, adeoque licet non dicat actus indifferens verbum, aliquid tamen posse dari actum indifferenter verbum, seu in ordine aliquo consistentem, fuerit tamen, cum hinc responsioni non vadit ad hoc primum subesse principium, (latenter Theologian prælate universitatis Germanicæ hæc doctrinam quæ docet de peccati actibus, non de operibus actibus reddendam esse rationem in individuo formidandoque tribunalis, non nisi ad rem firmam sententia) idcirco probatur ipsi hoc aliud 2. responsum.

Resp. 2. cum pluribus aliis negando antecedens (nempe verbum otiosum est quod non dirigatur in finem honestum.) Hæc enim de prædicto. Illud est verbum otiosum quod non est ordinatum ad finem nostrum honestum, est probabilius falsum ex duplici capite. Primum quia potest dari verbum otiosum, hæc fuit sit honesta illud proferendi. Ergo illa definitio non convenit omni. Antecedens probatur ex communi sensu: qui indicat cum loqui otiose qui in eodem

dom sermone, vel emicavit, quam bono sine instituit, sapienter & pluries idem repetit; & sic verba inutiliter multiplicat, ut supra tempus ex naturali quadam ad superfluum loquacitate excurret. Secundo quia illa definitio non convenit soli. Posito enim in eo aliquis in tempore, vel loco, in quo loqui otiosus non est prohibitus, dicat alteri, Hodie est tempestas, pluvia, non intendendo hic verbis seipsum polliceri honestum, non consistat loqui verbum otiosum.

V. Plura quæ ex præfatis Theologis Germanis refer P. Eusebius Amori, sileo, ne lector exandeleat. En quam verum sit pruriginem, emolliendi sanctum evangelicæ legis rigorem, eo in dies progredi, ut vel ipsa luculentissima Christi Domini oracula in nihilum redigantur ineptissimis distinctionibus, & commentis. Quid mirum, si Lutherani, dum legunt a catholicis Theologis talia doceri, in cachinnos erumpant? Omis ipse abuteret, si in eisdem nativis rellentibus immortari Pergam ergo confirmare auctoritate SS. Patrum sententiam nostram.

XVI. Sanctus Angulimus Lib. II. de peccatis, merit. cap. xviii. Quamquam volentes mirari si potest in medio quodam ita consistere, ut nec bona, nec mala sit. Aut enim iustitiam diligimus, & bona est; & si magis diligimus, magis bona; si minus, minus bona est; aut si omnino non diligimus, non bona est. Evidentius hæc doctrinam declarat epist. xix. ad Hieronymum his verbis. Sed concordandum est, videlicet: hoc disputatione, ne sicut Philosophi quendam factis hominum media dicantur inter recte factum & peccatum, quæ neque in re, neque in peccatis nominentur; & arguimus, eo quod observare legis carcerem non potest esse indifferens, sed aut bonum, aut malum; ut si bonum dixerimus, necesse erit arguere egerunt; si autem malum, non erit, sed simulat ad Apostoli observatas esse creaturas. Ergo vero Apostoli non tantum exemplum Philosophorum tunc, quando & illi in sua disputatione veri aliquid dicunt, quam formidantur Advocatorum, quando in alienorum casarum actionem mentantur. Quid desiderari luculentius potest? S. Gregorius Magnus Lib. XXVI. Moral. explicans testimonia Scripturarum, quæ indicant cap. xiii. inquit: Non enim ante oculos Dei vacuo transvolant cogitationes nostræ, & nulla memento temporis per animam transeunt sine flata rebus. Flores adiciat alios Patres posse Patres omnes hæc propugnare doctrinam, ut P. Gabriel Hæguez tandem fateatur, ille

lam esse S. Angulini, Prosperi, Fulgentii, S. Thomæ, aliorumque Patrum: a qua tamen recedere, religioni minime ille libi verit; idque non raro precat.

VII. Rationum momenta, quibus S. Thomas hæc nostram firmat sententiam, inconcussa sunt. Omnis actus humanus idcirco humanus nuncupatur, ut supra probatum est, quia a recta proficitur, & regitur ratione. Rationis autem est ordinare omnem actionem quæ sub eius lumine elicitur, in aliquem finem. Neque enim fieri potest ut aliqua actio sit ratione moderata, & non sit in aliquem finem directa. Quoniam notio, & natura rationis est distinguere hominem a brutis, quatenus homines vi istius rationis agunt propter finem. Hinc est quod actiones, etiam si ab ipsa humana voluntate eliciantur, humanæ non sunt, nisi rationis lumine dirigantur: atque hominis, non humanæ appellantur. Porro aut bonus, aut malus est finis in quem alio diriguntur. Si bonus finis, bona quoque actio; si malus est finis, mala tandem actio fit necessarium est. Hinc rationem his verbis proponit S. Thomas 1. 2. quæst. xviii. art. 7. Actus moralis non solum habet bonitatem ex objecto, a quo habet speciem; sed etiam ex circumstantiis, quæ sunt quidem accidentia: sicut aliquis convertit individuum hominis secundum accidentia individualia, quæ non convertuntur in unum secundum rationem speciei. Et oportet quod quilibet individualis actus habeat aliquam circumstantiam, per quam trahatur ad bonum, vel malum, ad minus ex parte intentionis finis. Cum enim rationis sit ordinare, actus a ratione deliberata procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali; si vero ordinatur ad debitum finem, concordat cum ordine rationis: unde habet rationem boni. Necesse est autem quod vel ordinatur, vel non ordinatur ad debitum finem. Unde videtur esse omnem actum humani a deliberata ratione procedentem, in individuo consideratione, bonum esse, vel malum. Si autem non procedat a ratione deliberata, sed ex quocumque imaginationis, sicut cum aliquis fricat barbam, vel movet manum, aut pedem) talis actus non est proprie loquendo moralis, vel humanus, cum hoc habeat actus a ratione: & si est indifferens, quasi extra genus actuum moralium existens.

VIII. Mollioris Ethicæ propagatores negant hoc luculentissimum S. Thomæ principium, videlicet debitum ordinari omnes actiones humanas in finem honestum. Satefi, inquit, hominem agere ob naturæ communitatem, voluptatemque. An licitum non

crit, appetitus humanus suis frui actionibus; ames carnis melodia, oculos florum, aliorumque colorum varietate, odoratum odorum suorum suavitate, tactum carnis tenebritudine oblectari, palatum comedere & bibere ob voluptatem, nihil oblit valentius?

IX. Hanc carnalem doctrinam deridit deus. Eccelesia solus Ven. Innocentio XI. in his duobus proscriptis propositionibus, quarum prima, in ordine octava, est. *Comedere, & bibere utque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non abstinuerint, quia licite potest appetitus naturalis suis oblectis frui.* Altera, in ordine nona, est. *Opus coniugii, ob solam voluptatem exercitum, peccatum caret culpa, ac defectu venialis, si propositiones docuerint, teste P. Dominico Viva in Commentariis, Ioannes Sanchez, Eusebius, Diana, Martinus Petrus, & alii. Quia (inquit P. Viva) inest probabilissimum sententiam Sicuti Vasquez, & aliorum, dari potest actus moralis indifferentem in individuo; puta, si quis accedat ad ignem, ut calefaciat, vel si quis deambulet per pomarium, ita ut absterat holivivoli actum, nec profertur, nec percipit, sed permittit. Hanc probabilissimum doctrinam, cui nititur propositio damnata, haud recessit P. Viva. Afferit utique n. 10. Ad rationem fundamentum in possibilitate actus moralis indifferentis in individuo satisfecisse abunde. Verum nec tenuit, nedum abunde, opinionem hanc consultavit, ut mihi videtur, & legenti collabit. Quin num. 13. scribit: *Sentitur primo, ex condemnatione horum propositionum nullatenus conceiti opinionem de possibilitate actus moralis indifferentis in individuo. Ecce conculsa non est opinio isthæc? Quod em docuerint Vasquez, Eusebius, Diana, Tamburinus? Illius opinionis doctrinæ nixa potissimum est proscripta thesis: & non est conculsa? Verum ultra pergit P. Viva, &c., ut sua præferat opinio, partim consistens, partim approbans damnatam propositionem vicat. Scribit enim num. 10. Negue dicitur, quod, licet possunt circa culpam calum, ut vernantem campum prospectare, musicam audire, rosam olfactare, ob voluptatem naturæ consonam, quia ex natura ipsa operis huiusmodi delectatio ad finem debitum, nempe ad vitam conservationem, ordinatur; ita pariter potest homo circa ullam etiam venialem culpam ut coniugio directo ob delectationem, quia pariter ex natura operis ad finem debitum ordinatur &c.**

Nam, ut diximus, lata est disparitas inter voluptatem ortam ex aspectu campi

vernantis; & voluptatem ortam ex actu conigali: illa enim est voluptas moderata, quia, quæ animum ad caelestia trahit potius, quam retrahat; & idcirco natura ad hoc ipsum neutralium eam inclinât, unde illam intendens ordinat ad finem intentionem a natura, contra vero voluptas venerea, ut potest immodica, animum minus aptum reddat ad finem suum &c.

X. Hæc distinctio mihi non aridet. Nam P. Viva docere videtur, idcirco esse proscriptam proposit. IX. quod opus coniugii exercitum ob voluptatem veneream immoradicum. Sed propositio proscripta voluptatem aboluta proferit, non immodicam. Nouns in proposit. VIII. damnatur quæcumque comestura ob solam voluptatem? Id non exprimit in damnata thesi contendit P. Viva, iniquis num. 6. *Quantum in thesi id non exprimitur, iuxta tamen, subdit, communem DD. sententiam neque moderate comedere ob solam voluptatem licet. Sed fallitur P. Viva, id non exprimit in damnata thesi, illam comesturam defendente quis non oblit valetudinis. Ex duplici capite propositio hæc damnabilis est: vel ob solam immoderationem, seu intemperantiam; vel ob solam voluptatem. Catholicorum nemo defendit immoderatam, & intemperantem cibum non esse peccatum. Damnata ergo propositio est, quod doceatur in ea, cibum portumque, perceptum ob solam voluptatem, esse licitum. Doctrina P. Viva exspectare videtur, ut universum illicitum sit frui actibus appetitus naturalis: inquit enim num. 7. *Et sane, si liceret universum frui actibus appetitus naturalis, liceret etiam ebrietatem. Ceterum, quando voluptas actus naturæ suæ moderata est, ut est illa olfactus, visus, auditus, tunc licita est, quia ipsius actus natura ordinatur ad finem debitum. Sed hoc idem dicebant Auctores damnatæ thesi, ut collat ex his que ipse P. Viva ibi exponit num. 9. Respondetur illum qui intendit opus coniugii ob solam voluptatem, exponere se probabili periculo prolabendi in varias cupulas excedendo modum debitum. Secus vero (N.B.) qui moderatam intendit voluptatem, afficiendo rosam, aut audiendo gratiam concentum. Hæc eadem repetit num. 13. Quarto posse hominem licite prospectare campum, olfactare rosam, audire musicam ob delectationem illam, conservationem vitæ consonam; etiam si solam virtutem, & ex natura operis ea delectatio ad hunc finem ordinatur. Quam ambigue, ut missillime dicam, interpretatur hæc duas propositiones damnatas P. Viva, ceteri iudicent. Hoc recidit illi doctrinæ, si omnia licet conferantur.**

rantur. Cibus, potus sunt illicita, quia ob magnam voluptatem ex natura operis eiusmodi actus non ordinatur in finem debitum; immo exponunt periculo prolabendi in varias cupulas. Contra, audire musicam, prospectare campum, olfactare rosam ob solam voluptatem non sunt mala. Ecce! quod homo advertit esse voluptatem moderatam, & ordinatam ex fine operis ad debitum finem. Sed etiam manducans advertit esse moderatam sibi voluptatem; & maritus advertit moderatam esse voluptatem ex opere coniugii perceptam; & ex parte operis in debitum finem ordinatam. Ergo utrobique eadem ratio, ut contendunt Auctores damnatæ thesi. Nec ulla apparet ratio cur voluptas sensuum auditus, visus, odoratus virtualiter ex natura operis tendat in finem; secus voluptas palati, & operis coniugalis. Quoniam etiam voluptas percepta ex moderato cibo magis quam musica auditus, quam olfactus rose, virtualiter & ex natura operis tendit in finem consonum conservationi naturæ. Licet cum ego erit comedere, & bibere moderate ob solam voluptatem, quia hæc voluptas moderata virtualiter tendit in finem naturæ convenientem.

XI. Opponent aliqui, Cur tam severe inquiris, & critice exeres in commentariis P. Viva? Sincere respondeo: quis, ut mihi videtur, & communiter visum est viris doctis, partium studio non preventis, P. Viva frequenter variis distinctiunculis extenuat, & ad nihilum fere reducit multas propositiones damnatas. Ideo, data occasione, ad monere lectores mea interelle existimavi, ut opera P. Viva, sicut plurimum cuiusque ordinis Castellarum, caute legantur. Quod attinet ad actus, recensitos a P. Viva, ob solam voluptatem exercitos, sive moderati, sive immoderati sunt, eo modo proferuntur ac comedere, bibere, exercere opus coniugii ob solam voluptatem. Ceterum, dum homo deliberate agit, facile dirigere eiusmodi actus in finem honestum valet, ut honestam musicam ad pellendam tristitiam, olfactum rose ad caput confortandum, aspectus campi ad animum exhilarandum. Eiusmodi directione in homine bene morato facilis, in peccatore peraræ.

XII. Sed recensitam opinionem de indifferentia actus in individuo hoc pacto iterum profligandum aggredior. Homo deliberate operans, ut homo operari debet, & ut a brutis distinguitur. Ergo operari astringitur ob finem rationalis naturæ, qui est bonum honestum. Et tunc homo indeliberate operans

non peccat. At quoties ut homo ratione præditus agit, agere ut rationalis debet, adeo propter bonum rationis, sicut homo artifex non semper ut artifex, & secundum artis regulas operatur; at, dum agit ut artifex, iuxta artis regulas ordinare, & disponere opus suum debet. Ergo quoties homo deliberate ut homo agit, semper urgetur præcepto dirigendum actum in finem honestum. Semper autem operatur ut homo, quoties deliberate agit.

XIII. Inconculso argumento altero, ex ipso sacrosancto Evangelio deducto, confirmatur sententia nostra. Omnis actio otiosa mala moraliter est. Omnis autem actio in finem honestum non directa otiosa est. Ergo mala. Prima propositio est ipsius Christi IESU Math. XII. *Omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii.* Quæ verba ita interpretantur Patres, quos inter S. Gregorius Lib. VII. Moral. cap. XCV. *Ostium quippe verbum est quod aut ratione iuxta necessitatem, aut intentione pie utilis caret.* Vnius opera, seu res ipsæ, quam verba faciendi sunt. Opus ergo otiosum illud est quod aut honesta intentionis rectitudine, aut ipsa necessitate ratione caret. Malum itaque, atque adeo puniendum in die iudicii. Numquid animadvertet Deus in verba otiosa, secus in otiosa opera? Quod si (clamat Hieronymus) de verbo otioso ratio reddatur, quanto magis de operibus hominum? Verba igitur, & opera illa dicuntur otiosa que in debitum rationis finem non diriguntur; quemadmodum res quæque otiosa & inutilis appellatur quæ prelium fieri non deservit. Nulla hic ad effugium rima patet. Alterum latendum. Quod verbum prolatum, & opus peractum finem honestum habent, aut lecus. Si primum, ergo bona. Si alterum, ergo mala.

XIV. In omnes terque partes argumentatio isthæc advertatur, & in varia, vanaque responsa coniciat. Alii dicere, verba otiosa in iudicium discretionis, secus condemnationis adducenda. Quod responsum, tamquam audax stultumque, committere resicitur: quoniam, ut inquit S. Paulus II. Cor. v. omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum, sive malum. Nulli ad hoc formidandum tribunal deservit quod bonum, aut malum non sit. In iudicium, inquit, discretionis adducenda otiosa verba sunt. Etsi. At, ut quid discernatur, nisi vel ut bona, vel ut mala discernantur? Alitend ne otiosum etiam in illo tribunal effugiet?

XV. Reponat alii cum Theologis Germanis, seu Bavaris, de quibus dictum est supra, opera indifferentia, utpote nec verita, nec precepta a lege, sed permilla, non esse in iudicium addocenda. Si responso illarum non est precedenti melior, hanc mirari debemus, cum veritas luculentissima nullam excipiat responsum eisdem. Opera indifferentia utique lege speciali nec vetantur, nec prohibentur. At lege a natura indita homo rationalis, quoties ut rationalis agit, astringitur ordinare opera sua in rationis finem, nempe in bonum honestum. Opera indifferentia, facta ab homine abique deliberatione, remanent in sua indifferentia abique poena, aut mercede; focus opera que deliberatam rationem consequuntur.

XVI. Respondent alii, dicunt inter verba otiosa & opera indifferentia reperiri. Illa natura sua ordinantur ad mentis conceptus pandendos; focus opera indifferentia, que non sunt propter aliquem finem, sed in se metipsis sibi sunt. Præterquamquod verba sunt proximi mentis partus; opera externa a mente remota sunt. Ideo illa in hæc, non sicut opera dirigi debent. Nuge illa sunt, & getta plerumque fœlis. Numquid verbum otiosum, nisi ostendax sit, non manifestat mentis conceptus? Hac manifestatio mentalium conceptuum non extrahit verba a genere otii. Verba otiosa que præveniunt rationem, indeliberata sunt; & licet manifestent mentales conceptus, nulla sunt poena digna, quod libertate careant. At verba que deliberate profertur, otiosa dicuntur, quia carent intentionis rectitudine. Similiter opera vana, & otiosa sunt que regula carent rationis, & officii: nec Deo rinere in openbus quam in verbis rectitudinem expectat. Fatile ergo alii dicentem alium quæ. Verborum quoque natura est mentalium conceptuum manifestatio, sicuti operum indifferentia natura in respectu ad obiecta indifferentia sita est. Ceterum æque opera ac verba otiosa puniendi sunt, que proprio honesto sine privantur ab agente. Quod verba propinqua menti accedant, propterea ne magis puniendi quam facta? Quæ attentius quam verba, dirigenda sunt exteriora opera, quoniam maiori momenti sunt.

XVII. Ultima responso ceteris iustior est, que in damnata ab Ecclesia prohibitionem recidit. Negat hæc, opus otiosum esse quod in finem honestum ordinatum non sit. Ut opus otio careat, fat est ut aliquam naturæ commoditatem spectet. Hæc responso supra reposita est ex Theologia Bavaris, seu Germanis. Verum habet. Sed hæc naturæ commoditas aut utilis est naturæ conservacioni, instauracioni, & sanitati vel reparandæ, vel servandæ; aut spiritui exhilarandæ; & qui hæc sua opera dirigit, in finem honestum dirigit. Jam dictum est supra, hominis officia alia esse erga se, alia in Deum, & in proximum. Hæc officia hominis erga se hoc positivum spectant, ut corporis conservacionem, perfectionem, sanitatem, & ex omnia que, ut bene se corpus, animique habeant, necessaria & comoda sunt, respiciant. Uterque S. Thomas hic cit. quæst. xviii. ar. 9. ad 3. ineptum topissima convellit. Omnis finis a ratione deliberativa intentus pertinet ad bonum alicuius virtutis, vel ad malum alicuius vitii. Nam hoc ipsum quod aliquis agit ordinat ad sustentacionem, vel quietem sui corporis, ad bonum virtutis ordinatur in ea qui corpus suum ordinat ad bonum virtutis. Quid magis rationi consonum quam ea exercere officia que sanitati corporis, animo temperate recreando utilis sunt, aut necessaria? Perperam ergo inier ad aliorum, seu indifferentia officia hæc tolluntur. Si vero hæc officia exercens ab solam delictacionem, voluptatemque, iam continuo mala sunt, ut ex propositionibus præscriptis ab Ecclesia vidimus.

XVIII. Obicies 1. Nullum extat præceptum quo stringantur homines opera sua in finem honestum dirigere. Si esset præceptum istud, ad aliquod Decalogi mandatum reducendum esset. Porro in nullo Decalogi mandato continetur. Ergo committitur est. Resp. Negari hand potest præceptum quo verba otiosa prohibentur. Hoc præceptum in quodam decalogicum revocatur mandatum? Ad primum, respondent plures, quæ luberrima opera nostra in Deum dirigere vel proximo, vel, ut aiunt, mediare. Sed hæc est necesse ad aliquod est mandatum Decalogi præceptum istud revocari. Dantur quoque quedam Decalogi veluti præambula, cuiusmodi sunt præceptum diligendi nosmetipsos, & ordinandi opera nostra in finem honestum. Sunt enim hæc naturæ indita, quod homo seipsum diligit; quod, dum deliberat agit, agit ut homo, propter scilicet bonum rationis, seu honestum. Lumen illud, signatum super omnium nostrum vultus, & dictamen illud generale synderesis adeo clare præferuntur in omnibus operibus humanis, sed deliberat distinguendum hominem esse a brutis, ut pedere adversarios debet quætere, ubinam sit præceptum istud: est enim naturæ mandatum, ipsi naturæ insitum, ab æque individuali.

sum. Quod si quis obstat in illis, obicit illi verba S. Pauli: *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, curate ut gloriam Dei faciat.* Nihil hic excipit S. Paulus, sed omnia comprehendit.

XIX. Obicies 2. Præceptum istud adfirmans est. Ergo non obligat pro quolibet officio. Resp. Adfirmans est, sed universale, omnes comprehendens actiones; namque mandatum includit, quo venatur nihil præter rationem agendum. Hoc enim interdictum præceptum peculiariter pro actione determinata impolitum, & præceptum generatum non obligat, focus istud. Præcepta particularia ad singulares virtutes pertinent. Præceptum istud universale ad nullam virtutem particularem reducit; sed est omnium virtutum fundamentum. Honestum, & virtutum sunt duo prima genera: & sicuti honestas absolute accepta ad virtutem singularem non attingit; in neque virtutum in sua hac generica notione alicui particulari virtuti opponitur.

XX. Obicies 3. Non datur præceptum semper agendi deliberate. Ergo neque ad id præceptum dirigende operationis deliberate in finem honestum. Nullum præceptum violant homines, dum fricant barbam, dum movent pedem, manum &c. Ergo nullum infringit præceptum qui negligit officia deliberate in bonum honestum referre. Resp. Paritas vana est, atque adeo consequentia falsa. Præcepta homini sine impolita, sine insita a natura, impossibilia non iubent. Ratio autem humana a sensibus pendens sepe ab imaginatione præoccupatur. Quare fieri nequit ut homo semper advertat, dum agit. Ideo non ad id præceptum quod urget hominem ut semper deliberate agit; ad id verò, ut, dum deliberate operatur, querat ut homo, nempe propter finem honestum.

XXI. Obicies 4. Dantur actus indifferentes secundum speciem. Ergo dantur actus indifferentes in individuo. Quoniam species que liber continet sua individua; cum nulla species consistit abique individuo valeat. Indifferentia est vera moralitatis species: habet igitur sua individua oportet. Resp. Sophisma istud non minus quam cetera omnia, vana est. Si quid evinceret, concluderet, actum indifferentem secundum speciem non posse ab homine, etiam volente & contentante, in finem honestum dirigi; quod facultate non caret. Dantur actus indifferentes secundum speciem, non hoc in sensu, ut indifferentia sit forma specifica talium actuum,

sicut rationalitas est differentia specifica hominis; sed sunt ex meritis obiecti, neque veriti, neque precepti, ita indifferentes; ut suscipere vel malitiam, vel bonitatem queant; sicuti homo indifferens est ad abiectionem, vel ingredium. Hæc itaque indifferentia ab habitu, & ad malum, neutrum excludit, sed suscipere alterutrum potest. Nos deliramus indifferencie species, dum actus indifferentes ex obiecto evadit in individuo bonus, vel malus; sed indifferentia status determinatur ad alterutram partem; actus autem semper ex meritis obiecti remanet indifferentes; quamquam ex circumstantia finis bonitate, aut malitiam induat; sicut homo abiectione est indifferens ad varios colores; quamquam recepta semper sit aliquo colore ornatus.

XXII. Obicies 5. Qui leguntur opinionem P. Valquez, aut Scoti, esse actus indifferentes, quæ boni, nec mali sunt. Numquid opinio, quam Scotica schola & P. Valquez cum tanta discipulorum multitudine docet, probabilitate destituta erit? Porro, si probabilis est, qui hæc probabiliter præceteri officia in obiectis indifferentia evenient, in nullum finem eadem dirigunt. Ergo indifferentia sunt. Propterea non bona, quia non relaxant finem honestum; non mala, quia directa opinione probabilissima, que ipsi probabilior, nequam probabilis, apparet.

XXIII. Resp. Argumentum istud aliquod fortale aliquibus negotium facillit, nihil nullum. Frequentior est in causilla Theologia argumentatio illa que a multitudine, probabilibus præfatum reperit. Verum, non a multitudine opinantium, sed a veritate, vel a salutate actio bona, aut mala vadit. Sententiam nostram Scripture divine, Patres veteres, iustice ipso P. Valquez, & conveniunt rationum momenta, Ecclesia ipsa in præscriptis propositionibus evidentem demonstrat. Quis ergo adversariorum multitudinem obrudet? Quid quod, si multitudine cum multitudine Theologorum confisteret, plures pro nostra quam pro contraria stant? Est. At non hec consequitur, adversam sententiam non esse probabilem? Quid, si neque enim eidem quamcumque præfatum probabilitatem? Probabilis opinio illa quam Patres, quam graviores Theologi improbant? Quam ipsam naturam lumen reicit ut falsam? Quam vel ipsi edicini Poete damnant?

*Vina sicut ledunt, nati vultus illius creantibus
Servit: suum bonum transillit meos.
Sed fac probabilis esse. Propterea ne actus
quod indifferens? Minime gentium. Sed
mal*

malī erunt. Probabilitas contrarie sententiae efficere dumtaxat valet ne actuum malitia operantis imputetur; minime vero aucti quin actus repta otiosi, seu vacui sine debito, mali sint. Ceterum, utrum concedendum sit, reperiri ignorantiam invincibilem quae culpa excuset operantis otiosum, quantumque illi iux opinionem probabilitatem obtrudant, non facile asseritur. Uterque semper oraculum Christi Domini, penitentiā esse otiosi verba: ergo longe levetus otiosa. orac. Garrire, cavillari, diffinitionibus excogitare plures valent homines sophilic ad mixandum in scholis, ad altercandum in circus; sed videndum, num haec ante Christi tribunal vim habere debeant.

XXIV. Obiicies 6. Doctrina haec seivum prodit rigorismum, & iugum suave Christi nimis grave efficit: scrupulis continis animas torquet, anxias, trifurque reddit. Omnibus ne delectationibus vale dicendum? Quis esquil, dum suaves comedit escas, dum fragrantem rosmarino oliscit, dum virentem campum, florens vidualium prospectat, harmonicos cantus audit, non oblectatur, delectationemque non percipiat? An David ipse non canit: *Deliciasti me, Domine, insularum tuarum*? Si lux peccata sunt; vera ergo erit doctrina Ioannis Hus, Luteri, Calvini, blasphemantium, homines in actionibus omnibus peccare; quam haereticam damnarunt Concilia Constantiense, & Tridentinum. Hoc *seivum*, illud *seivum*, ubi haec sextadecima *seivum* propositio proferat: *Devisio immediata humanorum operum est quod sine vel virtuosus, vel vitiosus*. Adde, quod S. Hieronymus *epistolae*, lxxxix. ad Aquillinum scribit: *Bonum est continentia, malum est luxuria. Inter utrumque non differens ambulare, digerere veli heros, cepit miribus purgantibus peccare, sicuti vobiscum tacere. Hoc nec bonum, nec malum est: sine enim feceris, sine non feceris; nec insulsum habebis, nec insulsum.*

XXV. Haec opponere si damtaxat valet qui christianae legis indolem, & humanæ naturae dotes ignorant. Iugum Christi honestatis arioni suave; contra delectationibus carnis, & sensuum voluptatibus alperum, amarum. Iugum Christi hostiliter cum voluptatibus pugnat. Quo magis homines moderatum sensus, cohibent passiones, quo longius a brutis distant, operantes, non ut bruta naturae impetu, sed rationis ductu; eo facilius portant Christi iugum, & pulis tristitia, iterantes in via Dei ambulans. Directio omnium operum in finem honestum, nec serupulos inducit, nec anxietatibus pungit ani-

muam: quoniam directio ista non actualis, sed virtuale est. Cedo, Onus ne grave illud quod homo singulis dies suscipitur a Dei invocatione, omniumque operum oblatione in Dei gloriam? Haec sola oblatio, haec prima directio lar est ad regenda cetera omnia quae per integrum diem operantur; caeteris plurima sine laboribus, quorum nulla te laborio situr. Quo frequentius reperitur directio libere, eo laetior & exultanda anima inest. Delectationes plurimas experitur in dulcissimum lapore, in pulcherrimo naturae prospectu, in cantu audito, in odorum fragrantia; sed illa utitur, non fruitur, belliarum more. Omnia in praestitutum a ratione honestum finem dirigit. Dum homines assuescunt in voluptatibus lussare, & sensibus indulgere, pedetentim a morum regalis, a rationis luce cum filio prodigio in brutorum regionem abeunt, & siquis passus voluptatum ceno sese ingurgitant. Et tum clamant, iugum Christi severum esse, crudele, immane, quod iugum voluptates damnet. Experientiam consilium, Mundus viris vera Christi paupertas, filialitas est; penitentia, quae caro reprimitur, sensus coercentur, inhibentur appetitiones, truculenta est carnisica. Contra Dei viris suave convivium, dulces epulae. Interrogata bene moratos homines, grave ne illis sit iugum illud dirigendum operum in finem honestum. Uno ore clamabant, levissimum esse, & omnium consolationum plenissimum: tum dies laetos ducere cum vigilantibus & lerventibus proferat verum finem operantur; tum trillam, mollesque agere vitam, cum tepidi, ocitantes, negligentisque in hoc opere moderantem fuerint. Et quoniam leve sensus rationem preveniunt, voluptas vigilantiam fallit, & subdole irrepit; heinc est quod viri sancti trepidant, humilantur, & cum tremore & pavore aeternae gloriae negotium agunt. Respondent actuum otiosorum propagatores. Non non peccamus quotidie omnes? An non cadunt septies in diem illi? Propterea ne ab operibus cessandum? Propterea ne laxanda lex est? Propterea ne scrupulis, anxietatibus, superflitionibus lacerantur in partes? Pavidū utique temper sunt viri iusti; sed tum beatos lo reportant, cum pavidos se experiantur. Pavor illos, vigilantia, attentio, sollicitudo in hoc altissimo negotio, non triles, non anxios animos efficiunt, sed hilares exercectos, constantes. Quid si Augustini lacrymas sales ob voluptates captas, modo in ipso Ambrosiani cantus audit, modo in elcis percipiendū praestarent? Quid Hieronymi auctoritatem ob-

obtrudant? Narrat Doctus maximus naturae alium, alium exonerare, nates purgare, rheumatia eicere; quae nulla praesente delectatione, & necessario exercentur. Dum vero libere sunt, inspectata illorum natura, sine feris, sine non feceris; nec iustus, nec insultus evadit. Veligium ne in tota illa epistola est de debito operationum dirigendum in finem honestum? Ubi haec veritat doctrinam, nonne conceptis verbis eluciat: Si de verbis otiosis reddenda ratio est, quanto magis de operibus? Quae ratione Hieronymi, eadem & S. Thomae auctoritatem obtrudere possunt. Nam & Angelicus integrum articulum insulmit, ut evincat, officia reperiri esse obiecto indifferentia. Verum de hoc pluraquam satis.

XXVI. Ioannis Hus haereticus doctrina merito proscripta est in Concilio Constantiensi, quod haereticus ille, non leucisae posterioris discipuli, Lutherus, & Calvinus, contemderet, hominem peccatorem in singularibus actibus peccare. Haec est illius doctrina. *Devisio immediata humanorum operum est quod sine vel vitiosus vel vitiosus, quia si hominem est vitiosus, & agit quidquam, tunc agit vitiosus. Et si est virtuosus, & agit quidquam, tunc agit vitiosus. Quia sicut vitiosus, quod crimen dicitur, sine peccato mortale facit vitiosus vel vitiosus actus hominis vitiosus. Sic virtus cruciat omnes actus hominis vitiosos.* Hunc errorem adoptavit Lutherus, qui ex operibus Hus, & Wicleffi se profectice testatur in praesatione quam in illorum haereticorum opera ipse praemittit: & a Lutero errorem adoptavit Calvinus. Verum error hic perperam obtrudatur contra sententiam nostram. Nos enim & iustus venialiter peccare, & peccatores opera moralia bona ethice posse deinde ducimus.

XXVII. Obiicies 7. Divina Scripturae, quae omnia in Dei gloriam facienda, semper omnium praescribit: Patrum testimonio, quae omnia in finem dirigenda evincunt, aut probant dirigenda esse in finem supernaturalem; aut nihil evincunt. Non primum: quia alioquin omnia opera infidelium essent peccata. Ergo neque secundum; cum non minus primum quam secundum evincant.

XXVIII. Fatcor hoc argumentum non leve mihi facillere negotium. Urgent ex una parte Scripturarum oracula, & Patrum praesertim Augustini, testimonia, quae omnia propter Deum facienda esse declarant. Urgent ex altera parte Ecclesiae definitiones, quibus decernitur, non omnia sine peccato, sine infidelium opera esse peccata.

Theologi plures & doctrina, & eruditione celebres; reipia propugnant; omnia opera dirigenda esse in Deum finem supernaturalem, nullaque dari actum per se talem in individuo indifferentem, etiam in ordine supernaturali; quoniam homo in hoc providentia statu elevatus est ad ordinem supernaturalem. Omnibus auxilia sufficientia offeruntur, vel conferuntur ad dirigendum actus suos in finem eundem. Dicunt vero, non omnia peccatorum, vel infidelium opera esse peccata: quoniam ipsa opera ex officio bona, dum non detorquentur in finem pravum, non insulmitur a malitia omnium dirigendi eisdem opera in Deum. Neque heinc sequitur: Ergo infideles temper peccant, aut quia opera natura sua bona in finem pravum insulmit, ut quia omittunt eadem dirigere in verum finem ultimum, nempe Deum, quem ignorant. Quandoquidem respondent, Deum infidelibus ipse interdum illustrationem insulmit, & auxiliium, quo aliquando in verum Deum aliquid opus bonum ordiant. Sententiam hanc probabiliter reputo. Iuxta hanc opinionem currit obiecto. Oppositam ego proponam Tom. I. in Deat. *differt. 12.* Ideo alia via occurro argumentationi quam obtrudere adversarij erubescere deberent. Si quidem ipse latentibus, Scripturae, & Patres praecipere videntur, omnia opera dirigenda esse in Deum auctorem supernaturalem. Ergo de hoc damtaxat disputari poterit, utrum ne temper, & pro temper praestitum iud. Verum quod dirigi debent omnia opera in finem honestum, naturae rationali consonum, neque in dispositionem ex Scripturis, & Patribus revocari potest. Dilectum autem, cur nullum opus in individuo sit indifferentem respectu honestatis moralis, & sit indifferentem in ordine ad meritum supernaturale, evidens est, & collatur ex his quae dicta sunt. Nam obligatio operandi ob finem honestum insula est naturae rationali. Quocirca enim homo ut rationalis operatur, ob finem rationis operetur oportet. Praestitum caritatis dirigendi omnia opera in finem supernaturalem adfirmans est, & peculiariter, quod pro temper non obligat. Consule, si plura cupis est. Tom. I. in Deat.

XXIX. Quaesit. I. Sufficit ne habitus alius directio operum in Deum, sine in honestum finem? Resp. Negat S. Thomas pluribus in locis. In *disput. quesi. de carit. art. 11.* scribit: *Omnia actus referre in Deum non est possibile in hac vita, sicut non est possibile quod semper de Deo cogitetur, hoc enim pertinet ad*

perfectionem patriæ; sed quod omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis, ad quam omnes tenentur. Post ad 3. subdit: *Aliud est habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualmente referre in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dominus; sed virtualiter aliquid referre in Deum est agere propter finem ordinatum in Deum. Interdum S. Doctor directionem habitalem pro virtutibus usurpat. Requiritur ergo virtualis intentio, quæ actuum precedentium virtute remanet in voluntate. Constat quæ dicta sunt in Tom. I. in Detul. diffini. xv.*

XXX. Fufius quam par erat, questione non verlavit; at utilitate proximitas compensatur. Quæstio quippe hæc universalem morum regulam spectat; etenim errorem in capitali principio plurima consequuntur absurda. Si libenter initio a semita desectis, quo magis properaveris, eo longius ab itero declinas. Primum ornatum ergo hominæ præque intentionis lux dirigat universalem negotiationis tuæ opus, præcedatque officia omnia. Memento primum dignitatis animæ tuæ, quæ a brutis animantibus tenuioris est; & inter spirituales creaturas collocat. Recordare postea redemptionis tuæ, quæ Deus te ad finem supernaturalem revertis, ut scilicet vitam divinam vitam, cuius principium & radix vivifica est gratia sanctificans, quam in baptisate recepisti. Vita hæc celestissima in suum finem erigit quæ malitia non fordeat. Ad hæc regulam oculos converte, animamque intende. Tum iter tuum falsis avidis periculis, rectaque semitis alicuius perverte. Dum mane surgis, pri-

mum omnium Creatorem, Patrem, Providentemque tuum omnipotentem Deum profuso reverere obsequio, victimas omnium operationum tali die excedendarum eidem sira. Oblationem hæc lapsus in diem iustitiam, amorisque ignem accende. Tum experimento edoctus contempnes, quam vanæ, quam ineptæ sint nuptæ quas adverte sententia patroni opposuere. Concionatoris ne hæc?

XXXI. Quæst. II. *An datus sit propositio- nis ab Ecclesia damnata, & supra iustitiam, comprehensivus ne opinio de actu non indifferencia in individuo? Resp. Ut meam pro- dam imbecillitatem; non video quæ ratione opinio isthæ declinate proserptionem possit. Non me later, clamaturus adversarios fore; opinionem hæc docere Scotum, Vasquezium, & innumeram Scholasticorum multitudinem. Puerorum territorialium hæc sunt. Suspiciendi sunt Scotus, Valquez, & ceteri omnes, & merito exculandi, quod ante definitionem Ecclesiæ scripserunt. Si post Ecclesiæ tracula scripsissent, aliud docuissent; Læcius de morte scriptis in istius opinionis favorem R. Martinus Moya scribit, vi. disp. 11. quæst. 111. nec allegare pro hac opinione reformidat S. Gregorius Nazianzenum, Hieronymum, immo vel ipsum D. Thomam probabiliter tacentem. Laudat quoque S. Bonaventuram, Scotum, Valquez, Stubrochium, nempe Honoratum Fabrum, quorum auctoritate probare studet, & coniuges propter delectationem posse licite exequi coniugales actus, & homines ceteros inducere, bibere, lesuifacem alios exerce- re ob moderatam voluptatem captandam. Sed hæc theses proscriptæ ab Ecclesiæ sunt.*

DISSERTATIO II.

DE IURE NATURALI, GENTIUM,
ET POSITIVO,

prout est norma actionum humanarum,

SEU

DE LEGIBUS.

PRÆLOQUIUM.

Adenus iuris naturalis, & universæ moralis honestatis fundamenta incunus. Antene rationalis actus voluntarii & liberi it sunt qui iure naturali, & positivo divino, ac humano moderari, & regi deper. Lutherus, Calvinus, & ceteri qui libertatem a necessitate immunes negant, de medio necessario tollunt leges omnes. Vindicatæ adverte istos rationalis nature hostes libertate, cuiusque idea expolita, illud nunc est reliquum, ut iura, seu leges quæ hominis liberi officia moralia dirigunt, coercent, & moderantur, pleno in lumine collocemus. Plura diximus supra adverte aqulionares hereticos, qui elatis cothurnis, thralonica iactantia sibi plaudunt, se iuris naturalis scientiam, tot facile hæcentem, & undique tenebris circumfusam ad primævum, Lutheri duse, revocasse splendorem. In hac dissertatione cralliores Hobbesii, Pufendorfii, Thomæ, & aliorum errores contra naturæ iura, nempe, non rebus ipsis colere, sed sola hominum opinione consistere naturæ ius, bonum, & malum, quemadmodum Hobbesius (in cuius castra, veli, nolli, immisgravit Pufendorfius) & alii contendunt, pro modico meo proliquo, votissimum S. Thomæ Aquinatis in vixis, rationum momentis. Heinc propriam insidiam dependent illi femididit homines qui presatos hereticos, tanquam iuris nature magistros, suscipiant, & præconis extollunt. Sed ad tem.

CAPUT I.

Notæ iuris acceptiones. Pro lege hic accipitur.

Diversa sunt Iuriconsultorum de hac iuris voce placita, tum circa originem unde proficitur, tum circa varios significatos quos perhibet. Hugo Grotius in *Prolegom. de iur. bel. & pac. §. 12.* non alundem originem repetendam originem arbitrat quam ab ipso *lex*, a quo Iovis nomine ius Latine dictum probabiliter putat. Quam etymologiam prius usurpaverat Scip. Gentil. *etymolog. p. 270.* ut animadvertit Heinecius *Lib. I. cap. de iur. nat. & gent. & post illos Ioannes Baptista Vico, Franciscus Con-*

mann *Lib. I. Iur. civil. esp. 11. n. 4.* iuris etymologiam a dictione *lexis* accessit: quam deductionem communiter ut arbitriam reſicunt alii. Maioribus *Lib. IV. Nisic. cap. 1.* a verbo *invo ius* derivat, quod adverte vim prædicam asserat. Sed commentum vanum est. Quarta derivatio, Latinis Scripſoribus satis familiaris, est a verbo *iubeo*, unde *ius*, & inde, dempto syllaba, *iur* dictum voluit. Hæc derivatio minus præcedentibus duplices.

*H. Ulpianus Lib. I. ff. de iust. & iur. a iustitia ius deducit inveniunt: Eft autem ius a iustitia appellatum. Communior est derivatio hæc. Quare etiam Iſidorus Lib. V. etymol. cap. 111. scribit, ius esse dictum, quia iustum est. Et S. Augustinus in *Psal. cxlv.**

perfectiorem patriæ; sed quod omnia virtute referantur in Deum, hoc pertinet ad perfectionem caritatis, ad quam omnes tenentur. Post ad 3. subdit: *Aliud est habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter. Habitualmente referre in Deum est qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dominus; sed virtualiter aliquid referre in Deum est agens propter finem ordinatum in Deum. Interdum S. Doctor directionem habitalem pro virtutibus usurpat. Requiritur ergo virtualis intentio, quæ actuum precedentium virtute remanet in voluntate. Constat quæ dicta sunt in Tom. I. in Detul. diffini. xv.*

XXX. Fufius quam par erat, questione non verlavit; at utilitate proximitas compensatur. Quæstio quippe hæc universalem morum regulam spectat; etenim errorem in capitali principio plurima consequuntur absurda. Si libenter initio a semita desectis, quo magis properderis, eo longius ab itero declinas. Primum ornatum ergo hominæ præque intentionis lux dirigat universalem negotiationis tuæ opus, præcedatque officia omnia. Memento primum dignitatis animæ tuæ, quæ a brutis animantibus tenuioris est; & inter spirituales creaturas collocat. Recordare postea redemptionis tuæ, quæ Deus te ad finem supernaturalem revertis, ut scilicet vitæ diuinam vitam, cuius principium & radix vivifica est gratia sanctificans, quam in baptisate recepisti. Vita hæc celestissima in suum finem erigit quæ malitia non fordet. Ad hæc regulam oculos converte, animumque intende. Tum iter tuum falsis avidis periculis, rectaque semitis alicuius perverte. Dum mane surgis, pri-

mum omnium Creatorem, Patrem, Providentemque tuum omnipotentem Deum profuso reverere obsequio, victimas omnium operationum tali die excedendarum eidem sira. Oblationem hæc lapsus in diem iustitiam, amorisque ignem accende. Tum experimento edoctus contempnes, quam vanæ, quam ineptæ sint nuptæ quas adverte sententia patroni opposuere. Concionatoris ne hæc?

XXXI. Quæst. II. *An datus sit propositio- nis ab Ecclesia damnata, & supra iustitiam, comprehensivus ne opinio de actu non indifferencia in individuo?* Resp. Ut meam pro- dam imbecillitatem; non video quæ ratione opinio isthæc declinate proserptionem possit. Non me later, clamaturus adversarios fore; opinionem hæc docere Scotum, Vasquezium, & innumeram Scholasticorum multitudinem. Puerorum territorialium hæc sunt. Suspiciendi sunt Scotus, Valquez, & ceteri omnes, & merito exculandi, quod ante definitionem Ecclesiæ scripserunt. Si post Ecclesiæ cruciata scripserint, aliud docuerunt; Laxius de morte scripsit in iustis opinionis favorem R. Martinus Moya scilicet. vi. disp. 11. quæst. 111. nec allegare pro hac opinione reformidat S. Gregorius Nazianzenum, Hieronymum, immo vel ipsum D. Thomam probabiliter tacentem. Laudat quoque S. Bonaventuram, Scotum, Valquez, Stubrochium, nempe Honoratum Fabrum, quorum auctoritate probare studeo, & coniuges propter delectationem posse licite exequi coniugales actus, & homines ceteros inducere, bibere, lesivæque alios exercere ob moderatam voluptatem captandam. Sed hæc theses proscriptæ ab Ecclesiæ sunt.

DISSERTATIO II.

DE IURE NATURALI, GENTIUM,
ET POSITIVO,

prout est norma actionum humanarum,

SEU

DE LEGIBUS.

PRÆLOQUIUM.

Adenus iuris naturalis, & universæ moralis honestatis fundamenta incutimus. Antene rationalis actus voluntarii & liberi ita sunt qui iure naturali, & positivo divino, ac humano moderari, & regi debent. Lutherus, Calvinus, & ceteri qui libertatem a necessitate immunes negant, de medio necessario tollunt leges omnes. Vindicatæ adverteus istos rationalis nature hostes libertate, cuiusque idea expolita, illud nunc est reliquum, ut iura, seu leges quæ hominis liberi officia moralia dirigunt, coercent, & moderantur, pleno in lumine collocemus. Plura diximus supra adverteus aqulionares hereticos, qui elatis cothurnis, thralonica iactantia sibi plaudunt, se iuris naturalis scientiam, tot facile hæcentem, & undique tenebris circumfusam ad primævum, Lutheri duse, revocasse splendorem. In hac dissertatione cralliores Hobbesii, Pufendorfii, Thomæ, & aliorum errores contra naturæ iura, nempe, non rebus ipsis coltere, sed sola hominum opinione consistere naturæ ius, bonum, & malum, quemadmodum Hobbesius (in cuius castra, veli, nolli, immisgravit Pufendorfius) & alii contendunt, pro modico meo proliquo, votissimum S. Thomæ Aquinatis in vixis, rationum momentis. Heinc propriam insidiam dependent illi femidodis homines qui presatos hereticos, tanquam iuris nature magistros, suscipiunt, & præconis extollunt. Sed ad tem.

CAPUT I.

Notæ iuris acceptiones. Pro lege hic accipitur.

Diversa sunt Iuriconsultorum de hac iuris voce placita, tum circa originem unde proficiscitur, tum circa varios significatos quos perhibet. Hugo Grotius in *Prolegom. de iur. bel. & pac.* §. 12. non alundem originem repetendam originem arbitrat quæ ab ipso *lex*, a quo Iovis nomine ius Latine dictum probabiliter putat. Quam etymologiam prius usurpaverat Scip. Gentil. *etymolog. de iur.* ut animadvertit Heinecius *Lib. I. cap. de iur. nat. & gent. & post illos Ioannes Baptista Vico, Franciscus Con-*

mann *Lib. I. Iur. civil. cap. 11. n. 4.* iuris etymologiam a dictione *lexis* accessit: quam deductionem communiter ut arbitriariam relictur alii. Maioribus *Lib. IV. Nisic. cap. 1.* a verbo *invo ius* derivat, quod adverteus vim prædium asserat. Sed commentum vanum est. Quæta derivatio, Latinis Scripioribus satis familiaris, est a verbo *iubeo*, unde *ius*, & inde, dempto syllaba, *iur* dictum voluit. Hæc derivatio minus præcedentibus duplites.

H. Ulpianus *Lib. I. ff. de iust. & iur.* a iustitia ius deducit inveniunt: *Est enim ius a iustitia appellatum.* Communior est derivatio hæc. Quare etiam Iudocus *Lib. V. etymol. cap. 111.* scribit, *iur esse dictum, quia iustum est.* Et S. Augustinus in *Psal. cxlv.*

inquit: *Ius, & iniuria contraria sunt. Ius enim est quod iustitiam dicitur. Hoc idem scribit S. Doct. Lib. XIX. de Civ. Dei. cap. xxi. Illud ius esse dicitur quod de iustitia fonte manavit.* Hæc de etymologia, unde ius suum fortitum est appellationem.

III. De multiplici istius vocis significacione nunc delibanda sunt. Scilicet utrumque ius pro eo quod rationis dicitur, divinum humanæque legi contentanem esse. Interdum accipitur pro loco in quo stipulantibus ius suum cuique redditur, inquit Ulpianus I. ff. de interog. iur. sciend. *Ius enim solennitudo legum esse ubi iuris dicitur, vel iudicandi gratia (index) consistit.* Interdum pro sententia accipitur, qua index ius dicit, ut alicui rem suam adiudicet. Sententia liquidum iudicis lex quædam privata est.

IV. Communitur ius accipitur etiam pro facultate quidam agendi, vel omittendi, ac ad rem aliquam acquiescendum, aut obediendum alteram ad aliquid agendum, vel omittendum. Et talis potestatis violatio iniuria iuris, & iniuriæ dicitur. Hinc, quando aliquid cuiusdam ex iustitia debetur, si habere ius ad illud dicitur. Ius in lenio quoque habet ius agnitionis, cognitionis ad tutelam, ad hereditates, quod ius *necessitudo* nuncupatur: sicut & quando heres dicitur succedere in omni defuncti ius.

V. Iuris nomine ars ipsa non raro intelligitur, seu scientia legum, canonum: sicut medicina, inquit S. Thomas, ars a medicis applicandis suam recipit appellationem. Ex quo ita qui hinc scientiam student, *iurisperiti*, vel periti, aut doctores, aut professores iuris nuncupantur.

VI. Tandem verior, & principalior iuris significatio pro ipsa lege, seu norma humanorum actuum intelligitur. Leges quippe id quod iustum est, vel inter ipsos civiles, vel Republicanam inter & cetera præcipiunt. Et dicitur leges ipse tum divines, tum humane iuris nomine communiter veniri: & sic dicitur ius naturale, divinum, humanum, ecclesiasticum, seu canonicum, civile, publicum, & privatum. Paucis hæc serie omnia exponit Angelicus Doctor 2. 2. quæst. lvi. art. 1. ad 1. *Sicut vana medicina inoppositum est primo ad significandum remedium quod præstat infirmo ad sanandum, deinde tractum est ad significandum artem qua hoc fit: ita etiam hoc nomen ius primo impositum est ad significandum ipsam rem iustam, postmodum autem est derivatum ad artem qua cognoscitur quid sit iustum: & alterius ad significandum locum in quo ius redditur.*

sicut dicitur aliquis competere in iure: & alterius dicitur iustum, quod ius redditur ab eo ad cuius officium pertinet iustitiam facere; licet etiam id quod decernit, sit iniquum.

VII. Gratianus dist. 1. cap. ius generale docet, ius in communi accipi pro lege; legem in particulari pro constitutione scripta. S. Thomas loc. cit. ad 2. concludit, ius proprie non esse legem, sed aliqualem legis rationem. Et ideo *lex non est ipsum ius, proprie loquendo, sed aliquis ratio iuris, in sermo latius ipsa lege patet.*

VIII. Non est opere pretium fufius variorum iuris significatio dæpicere: quoniam in presens, misilis ceteris omnibus significacionibus, ius pro lege, seu norma actionum humanarum accipimus. In hæc vero significacione ius est iusti, aut iniusti; boni, aut mali regula. Quare quod in aliis facultatibus est norma, ut in mathematicis est circulus, in Geometria linea, in arte fabrilis perpendiculum, in ceteris rebus mensurationis obnoxius ulna, pertica, cubitus, palmus &c. id est in humanis officiis ius.

IX. Ius pro lege usurpatum, quemadmodum in presens accipitur, tribui in actuale, & positivum solet. Positivum in divinum, & humanum: illud in sacrum, & profanum. Profanum in illud quod est omnibus populi commune, & in illud quod est alicui Reipublicæ proprium. Illud ius gentium, illud civile nuncupatur. Aliud ius publicum, particulare aliud. Ius publicum est quod publica est auctoritate institutum, & respicit publicam utilitatem. Ius publicum quandoque idem est ac universale, quod omnes fere gentes, & civitates comprehendit, & coalescit partim ex preceptis naturalibus, partim ex placitis Gentium: quandoque vero peculiariter tantum est, cum videlicet populum particularem, ut Atheniensem, Romanum, Germanum &c. spectat. Et hæc quantum ad varios iuris significatus satis sit.

CAPUT II.

De lege in communi. Unde suum repetat originem. Eiusdem notio, & derivatio. Cui præter naturalem, & humanam, divinam positivam Deus indicavit. Pufendorfii, Cumberlandii, Thomasi, alterumque gregatum systema veniunt.

I. A Ntequam de lege in particulari sermone instituo, legem ipsam, pro ut ad quasque peculiare leges lege extendit,

dicere, dicentem oportuim exillimavi. De legis origine varie sunt opinionem. Aliqui a legendo, eo quod lex scripta legatur, eam derivant: que derivatio communiter reicitur, cum necesse minime sit ut lex absolute scriptura consignetur. Melius a deligendo eam alii repetunt, ut S. Augustinus quæst. xx. in Levit. *Legem a legendo, id est ab eligendo, Latini Antiores appellatum esse dixerunt.* S. Thomas in 1. 2. quæst. xc. eam derivat a ligando, quia obligat ad agendum. Sed hæc levia sunt. Legis acceptiones varias. I. Interdum sumitur pro conditione actus alicui contracti. II. Pro quacunque regula quidam præscribente, sive bonum, sive malum: nam & iusta tyrannorum iniquæ leges appellatur, contra quas clamat Isaias cap. x. *Ve qui condunt leges iniquas.* III. Pro termino, & cuiusque rei confinio, iuxta illud Prov. viii. *Quando certe lege, & gyro vallabat abyssos. Legem ponebat aquas, ne transiret fines suas.* IV. Pro ipsa legis executione, sicut inquit Ioan. vii. *Nemo ex vobis facit legem.* V. Pro disciplina religionis dogmata continentem, iuxta quam acceptionem dicitur legem christianam, legem veteram, legem novam. VI. Pro quacunque inclinatione, & inclinatio usurpatur, iuxta illud Rom. vii. *Videte aliam legem in membris meis &c.*

II. Notio legis quam S. Thomas tradit 1. 2. quæst. xc. art. 4. hæc est: *Ordinatio rationis ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.* Directio hæc præcipiens est. Ex quo lex a consilio distinguitur. *Ad bonum commune.* Per hæc particulas lex a precepto, quod nec bonum commune directe spectat, nec perpetuitatem prodiit, distinguitur. Quare salutar P. Dominicus *Leges, qui part. 1. quæst. 1. art. 1. sum. 1. post relatum S. Thomæ definitioem habet, clarior legem definitur a P. Suarez, quod sit preceptum commune, iustum, ac stabile sufficienter promulgatum.* Quæ hæc definitio & vana est, quod legem cum precepto confundit, & diminuta, quod præceptum ipsum, ac stabile ab iis promulgari potest qui potestate carent leges ferendi. Sed, utcumque res se habeat, saltem est quod clarior hæc definitio sit ea quam tradit Angelicus. Immo, ut minus, hæc implexa est & obcura. Alio modo S. Thomas delictiva legem loc. cit. art. 1. *Lex quædam regula est, & mensura actuum, secundum quam aliquis inclinatur ad agendum, vel ab agendo retrahitur.* Dicitur mensura, non quorundamque actuum, sed humanorum, seu mora-

lium. Posteriores particule distinguunt legem a consilio: quod istud non obliget, sed tantum proponat, suadeatque; lex contra verum, abstringitque ad actum. S. Thomas, explicans hæc iura definitionem, inquit, quod eundem mensura, seu regula sit ipsa ratio. *Regula autem, & mensura humanorum actuum est ratio, que est principium primum actuum humanorum:* tanquam articulum concludit his verbis: *Unde relinquatur quod lex sit aliquid pertinens ad rationem.*

III. Acriter Theologi disputant, utrum lex sit actus intellectus, aut voluntatis; seu ad voluntatem ne, aut ad intellectum lex pertinet. Omnes itentur, S. Thomam in ratione, seu in intellectu legem consistere. Quam S. Thomæ doctrinam non Dominiani modo omnes, sed graviores S. L. Theologi, ut Valentia, Valquez, Tanneus, Grapado, & alii sequuntur. P. Suarez Lib. 1. cap. v. ambiguus est, eumque auctoritas S. Thomæ determinare non valet. Fateatur neutram opinionem posse evidenter demonstrari, quod nec nos inciamur, sed aliterum, doctrinam S. Thomæ probabiliorē esse, tum rationem, tum auctoritate Theologorum. Sed res tanta non est ut longiore contentiosis funem ducamus. Brevis controversiam hæc perstringere lubet. Lex regula est humanorum actuum. Ratio autem, non voluntas, est agendi regula. Ergo ad rationem, non ad voluntatem, lex pertinet. Lex illuminat, dirigit. *Preceptum Domini lædunt illuminant oculos:* Psal. xviii. Item Psal. cxviii. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Igitur lex præse accepta, secundum suam essentialem notitiam, debio procul ad rationem attinet, cuius est loqui, dirigere, illuminare, docere, quocumque voluntatis actum præcilio; si res secundum solam metaphysicam notionem spectetur. Ceterum ipsa omnis lex positiva actum voluntatis includit. Imperium enim quo lex intimatur, actum præsupponit voluntatis. Idque demonstravit S. Thomas supra quæst. xvii. art. 1. *Imperare est effective iterare actus rationis: imperare enim ordinat eum cui imperat, ad aliquid agendum, intimando, vel denotando: sit autem ordinare per modum cuiusdam intentionis est rationis.* Imperium elicitur ab intellectu: idcirco, si absolute spectetur, nihil nisi rationem prodiit. Verum quia ipsa non producit ab intellectu, nisi precedente voluntatis motu a quo efficaciter accipit; inde est quod ipsa ad legem ferendam concurrat etiam voluntas.

IV. Obiicitur i. Scripturæ divinæ legem in voluntate constituant. Nam David Plal. cxi. *Notas fecit vias suas Moysi, filius Israel voluntatem suam.* Item Plal. cxxix. *In capite libri scriptum est de me ut faciam voluntatem tuam.* Quid quod leges Principum placita appellatur? Resp. iam dictum est, nullam legem positivam iure voluntatis actu ferri. Testimonium divina explicat quod testis sit: & modo rationi, ut ex supra allatis testimoniis patet, modo voluntati legem adscribunt. Porro S. Thomas vi. rationis inferri in lege condenda potiores esse intellectus partes. Quod P. Suarez *tit. Lib. cap. v. num. 24.* alteri, melius intelligit legem naturalem, si in actu voluntatis, lex constituitur, prodiit quodam sit illius erga S. Thomæ doctrinam obsequium, & propensio. Quod non ideo dico, quasi P. Suarez præfatio, S. Thomæ doctrinam egeret; sed ut, data occasione, patefacerem, Authorem hunc ab Angelico Doctore via frequenter recedere. Sententiam S. Thomæ præter laudatos Iesuitas defendit P. Azorius cum aliis pluribus locis.

V. Notionem legis partitio eisdem consequitur. Tamen sub finem superioris capituli indicata obiter sit iuris pro lege accepti divisio, nihilominus libet paullo clarius legis diversitatem exponere. Prima partitio est in æternam, & temporalem; quantum lex aut in Deo, aut extra Deum est. Si in Deo, æterna; si extra Deum, temporanea sit oportet. Æternam legem sic describit S. Thomas 1. 2. quest. xcii. artic. 1. *Lex æterna nihil aliud est quam ratio divina sapientia, secundum quam est directiva omnium actuum, & motionum.* Temporalis aut a Deo, aut ab homine est: & dividitur in naturalem, & positivam. Naturalis est æternæ legis participatio quædam in creatura rationali; de qua infra ferio erit. Lex positiva ab aliquo potentate habente condita est, quæ pro divina, aut humana nuncupatur. Positiva divina duplex. Altera lex veteris fœderis, quam Deus Angelorum ministerio Moysi, & Moyses populo Israelitico manifestavit, intimavitque. Altera est lex novi testamenti, quam Christus ipse præcipit, & promulgavit ore proprio, & Apostolorum predicatione universo mundo denotavit. Positiva humana ab homine lata similiter duplex. Altera ecclesiastica, quæ rogatur vel a Pontificibus, vel Conciliis. Altera civilis, quam condunt Principes, Reges, Imperatores &c.

VI. Thomas 1. 2. quest. xc. art. 2. controversiam facti dignam, quæque hic opportuam sedem habet, dissipat, tur-

preter legem naturalem, omnibus hominibus a Deo uitam, & humanam, aliam condiderit positivam, quæ divina appellatur: quæditio hac magis momenti doctrina respiciet. Præter legem naturalem, & legem humanam necessarium fuit ad directionem humana vite habere legem divinam. Et hoc propter quatuor rationes. Primo quidem quia per legem dirigatur homo ad actus proprios in ordine ad ultimum finem. Et si quidem homo ordinaretur tantum ad finem qui non excederet proportionem naturalis facultatis hominis, non oporteret quod homo haberet aliquam directionem ex parte rationis supra legem naturalem, & legem humanitatis positam, quæ ab ea derivatur. Sed quia homo ordinatur ad finem beatitudinis æternæ, quæ excedit proportionem naturalis facultatis humane. . . . Ideo necessarium fuit, ut supra legem naturalem, & humanam dirigatur etiam ad finem suum legem divinam data. Secundo quia propter incertitudinem humani iudicii, præcipue de rebus contingentibus, & particularibus, contingit de actibus humanis deorsum esse diversa iudicia, ex quibus etiam diverſæ, & contrariæ leges procedunt. Ut ergo homo abique omni dubitatione scire possit quid ei sit agendum, & quid vitandum, necessarium fuit ut in actibus propriis dirigatur per legem divinam datum, de qua constat quod non potest errare. Tertio quia de his quæ sunt homo legem facere de quibus potest iudicare; iudicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, quæ latent; sed solum de exterioribus actibus, qui apparent. . . . Quarto quia. . . . lex humana non potest omnia quæ male fiunt, punire, vel prohibere; quia, dum auferre vult omnia mala, sequeretur quod etiam multa bona tollerentur, & impediretur utilitas boni communis; quod est necessarium ad conservationem humanam. Ut ergo nullum malum impediatur, & impunitum remaneat, necessarium fuit superaddere legem divinam, per quam omnia peccata prohibentur. Et ipse quatuor causas assignat in Plal. cxxix. ubi dicitur: *Lex Domini immacolata, id est nullam peccati turpitudinem permittens; convertens animas, quia non solum exteriores actus, sed etiam interiores dirigens; testimonium Domini fidele, propter certitudinem veritatis; & reclusivum; sapientiam præterans parvulis, in quantum ordinat hominem ad supernaturalem finem, & directionem.*

VII. Quatuor hæc rationum momenta ab imis convellunt systema Pufendorfii, Thomasi, & aliorum Lutheranorum, qui pueriliter tacent sese iuris naturalis scientiam in-

tau-

taurata. Quid sola ratio valeat, gratia deſtituta, in Ethnicorum sapientibus patet: & evidenter in Lutheranis, Calvinianique id constat. Hi enim, utpote rebellores loci divina, & oppido magis ingrati calceatibus auxiliis, in aliquos errores lapsi sunt. Blanderent Barbeyracus, Budæus, Thomalius, ceterique, nos antiquorum testimonio implere solia nostra. Quoniam, si ex fructibus plantæ, & ex mellis: apti qualitas colligitur: melius ius nature quam ex nature voce, & unde clarior nature vox auditur quam ab iis qui nature donis abundantius ceteris adſerunt; potest? Testimonium S. Thomæ frequentissime promissum, non quod in obsequium Auditoris mens captivetur; sed quod doctrinam continent læventissimam, quam corpore multi hædum tenentur, labefactare nemini datum fuit.

C A P U T III.

Sit ne lex propter communitatem, & bonum communem. De iudicio necessitate, iustitia, & duratione.

I. **C**ommunitas duplex. Imperfecta priora, ut est privata domus, quæ communiter sui sufficere non potest; perfecta altera, ut civitas. Rursus altera communitas est naturalis, in qua omne genus humanum convenit politica, seu mixta, altera, peculiariter modo congregata. Priorem communitatem spectat lex naturalis. Posterior communitas aut est congregata sub divina lege sub aliquo capite, ut sunt olim Synagoga, & nunc est Ecclesia catholica; aut lege aliqua ab hominibus lata, ut sunt civitates, Republicæ &c. Quibus præmissis, dicimus leges proprie non ferri propter communitatem imperfectam, sed perfectam tantum. Communitas imperfecta, ut est privata domus, non sibi sufficit ad humanam sollicitudinem comparandam: nec personæ quæ componunt domum, sibi præstare sufficiens iuvamen queunt. Nec patrefamilias potestatis cogente; & æquales in omnes domesticos potitur. Diverso quippe modo dominatur in uxorem, in filios, in servos. Non est ergo in patrefamilias perfecta potestas legislativa, quæ valeat unitatem quandam moralem in domo constituit, prout requiritur ut legis naturam. Lex ergo perfecta communitatem, ut civitatem, provinciam, regnumque, spectat. Hæc omnia tradit S. Thomas 1. 2. quest. xc. art. 3. ad 3. *Sicut homo est pars domus, ita domus est pars civitatis. Civitas autem est communitas perfe-*

cta. . . . & ideo, sicut bonum unius hominis non est ultimum finis, sed ad commune bonum ordinatur, ita etiam & bonum unius domus ordinatur ad bonum unius civitatis, quæ est communitas perfecta. Unde ille qui gubernat aliquam familiam, potest quidem facere aliquæ præcepta, vel statuta; non tamen quæ proprie habeant rationem legis.

II. Frequenter transibit S. Thomæ testimonium, ut potiore infundatur Lutherani liti, qui iuris naturæ scientiam sibi arrogat. Legatur Pufendorfus *Lib. de iur. nat. & gent. cap. v. ubi legem in communi exponit, & quæque iudicet, num quidam promat quod inscientibus dictum a vulgari Caluſta non fuerit.*

III. Lex ergo præcepto diligitur, quod hoc tunc, vel alteri homini, illa communitatem indicitur. Nec tamen necesse est ut totam communitatem lex obliget; sed latet ut vel totam, vel partem communitatis lex subsufficiat; dummodo commune eisdem communitatis bonum spectet. Contingere enim non raro potest ut bonum commune civitatis exigat legi una hominum conditio, & non altera legi subsufficiat. Aliqui interdum diluunt leges personales a lege publica. Sed eiusmodi locutiones minus exacte sunt. Etiam privilegium quandoque lex vocatur, cum potius exemptio a lege sit.

IV. Triplex ratio lex a præcepto diligitur. I. Lex communitatem directe spectat. II. Lex natura sua perpetua est. III. Præceptum a quocumque superiore imponi valet: legem ille solus ferre potest qui vel a Deo, vel a Republica potestatem accepit. Dum dicitur, legem directe spectare communitatem, non est sensus, quod lex spectet communitatem, quasi abstracte sumptam; sed personam, quæ communitatem componit afficit: quandoque collectivè, quatenus præcipit, vel prohibet alium qui a sola præstiti, vel omni communitate potest; & interdum distributive, quatenus a singulari exequenda est, aut ab illis quorum lex expresse manitit, iuxta legum diversitatem.

V. Non solum lex communitatem, sed etiam eundem communitatis bonum spectat commune; ut docent omnes cum S. Thomæ, qui 1. 2. quest. xc. art. 2. perspicue hoc demonstrat, concluditque: *Unde oportet quod, cum lex maxime dicitur secundum ordinem ad bonum commune, quocumque autem præceptum de particulari opere non habeat rationem legis, secundum ordinem ad bonum commune; & ideo omnis lex ad bonum commune ordinatur.* Omnis lex includit præceptum, quatenus vni præcipiendi habet; sed nullam pro-

cc-

ceptum, dum particularis personæ commodum, utilitatque respicit, legis obinet rationem. Idque patet in omnibus legibus. Lex naturalis bonum commune totius generis humani in ordine ad naturalem felicitatem respicit. Leges divinas homines ad celestem gloriam omnibus paratam dirigunt. Leges humane tam canonicæ, quam civiles, bonum commune promoveunt. Idque evidentiis motu constat.

VI. Necessitas legum, postea creaturae rationalis creatione, seipsum prodit. Poterat utique Deus non creare hominem; & tunc legis necessitas nulla esset. At, homine creato, necessario lex consequitur, quod creatura hæc superior, a quo producta est, subjacet. Ergo ab eodem regi, eidemque parere debet. Porro quatenus hæc creatura ratione prædita est, legis capax est, & impensis; & tandem quoniam ex nihilo deducta fuit, in nihilum tendit, & ad bonum, malumve flexi potest, in erroresslabi, & vitia: ergo legis regimine eget. Conditum ergo hominem lex necessario consecuta est. Quare mens est illius quoniamdam, qui homines quandoque leges committuntur. Numquam homines abique societate, nunquam hominum societates abique lege & naturali, & divina. De legum civilium ortu, & progressu infra sermo erit.

VII. Altera legis prerogativa est quod sit iusta, tum ex parte materis subiectæ legi, tum ex forma qua rogatur, tum ex parte legislatoris. Iustam esse debere legem fatentur omnes. Nam vel divina est, vel humana. Si divina, est ipsa iustitia; si humana, similis divinx fit oportet; alioquin lex non esset. Quare optime S. Augustinus Lib. de ver. Relig. cap. xxxi. inquit: *Conditorum legum, temporaliūque, si vir bonus est, & sapiens, illam ipsam consiliū æternam, de qua nulli ante se videtur datum est, ut secundum vitam immutabilem regulas, quæ sit pro tempore videndum, et admodumque differant. Heinc necessario consequitur, legem omnem debere rem honestam præcipere. Omnis enim iniustitia, & turpitudō ab æterna dei lege vitata sunt. Nullus inferior in superiore potestatem habet. Ergo nullus Princeps, cum inferior Deo sit, rem turpem, aut iniustam præcipere valet. Quoniam res hæc a Deo vitata est. Materia ergo legis aut honesta, aut indifferens, & apta ad bonum commune fit necesse est. Possibilis quoque esse debet, cum impossibilia Deus non præcipiat, ut divina Scriptura docet, & Ecclesia definiit in Concilio Tridentino sess. vi. cap. i. can. xviii.*

VIII. Ex parte formæ qua lex præferitur, iusta sit oportet, quatenus distributa onera, respectu habito ad subditos qui illa ferre debent. Proportio quippe in hac distributione servanda est. Tandem, ut iusta sit ex parte legislatoris, requiritur legitima potestas faciende legis. Hæc omnia perspicue docet S. Thomas 1. 2. quæst. xcvi. art. 4. *Leges postea humanitas vel sunt iustæ, vel iniustæ. Si quidem iustæ sunt, habent vim obligandi in foro conscientie a lege æterna, a qua derivantur, secundum illud Prov. viii. Per viam reges regnant, & legum conditores iustitiam decernunt. Dicuntur autem leges iustæ & ex fine, quando scilicet ordinantur ad bonum commune; & ex aliore, quando scilicet lex lata non excedit potestatem ferentis; & ex forma, quando scilicet secundum æquivalentem proportionem imponitur subditis onera in ordine ad bonum commune. Cum enim unus homo sit pars multitudinis, quilibet homo hoc ipsum quod est, & quod parit, est multitudinis; sicut & qualibet pars id quod est, est totius. Unde & natura aliquod detrimentum inferri parit, ut salvet totum. Et secundum hæc leges, in iustissimis onera proportionaliter inferuntur, iustæ sunt, & obligant in foro conscientie, & sunt leges legittimæ.*

IX. Ex triplici autem capite laborare iniustitia leges valent, si aut non cedant in bonum commune, & utilitatem subditorum, sed ad gloriam, & cupiditatem illius qui leges condit; aut non servant iustam distributionem in onerum partitione; aut excedant potestatem legislatoris. Sic optime ibidem S. Thomas persequitur. *Iustæ autem sunt leges dupliciter. Una modo per contrarietatem ad bonum humanum & contrariè prædicatur: vel ex fine, sicut cum aliquis præfatus leges imponit onerosas subditis, non pertinens ad utilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam: vel etiam vel ex aliore, sicut cum aliquis legem fert ultra seipsum committens potestatem: vel etiam ex forma, puta cum inequaliter onera multitudinis dispensantur, etiam si ordinantur ad bonum commune. Et huiusmodi magis sunt violentiæ quam leges.*

X. Si iniustæ leges forent, quæ inequalem onerum, graduum, & dignitatum distributionem præciperent; iniustissimi dicendi forent legum lattores, & executores illi qui seipsa inequaliter onera distribuerent, & præmia. Verum de hoc alibi.

XI. Tandem perpetuas comittitur legem, aut ex parte principii; & secundum hæc rationem sola lex æterna initium non habet:

aut

CAPUT IV.

De legis promulgatione. Qualitas promulgationis legis humana, civilis, & ecclesiastica. Utrum sufficiat quod lex, sive civilis, sive ecclesiastica, promulgetur in Curia.

I. Promulgandum esse legem docent omnes, ut obligandi vim obtineat. Rationem assignat S. Thomas 1. 2. quæst. xc. artic. 4. his verbis. *Lex imponitur sibi per modum regule, & mensuræ. Regula autem, & mensura imponitur per hoc quod applicatur his que regulantur, & mensurantur. Unde ad hoc quod lex virtutem obligandi obtineat, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum eam regulari debent. Talis autem applicatio fit per hoc quod in iustorum aures deducitur ex ipsa promulgatione. Unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc quod lex habeat suam virtutem.*

II. Iuxta legum diversitatem promulgationis varietas requiritur. Lex æterna promulgatur media inspiratione, seu illustratione divina. Lumine quoque super homines a Deo signato promulgatur lex naturalis. Lex divina politiva modo promulgatur interna revelatione; & hæc via Prophætis suis multa Deus promulgavit: modo externa propositione; sicut Christus Apostolus suam promulgavit legem solemnitate externa; & sicut lex mosaica in monte Sina, & lex evangelica in die Pontecostis promulgata fuit.

III. Lex humana semper juxta signo exteriori, quo in hominum notitiam devenire possit, promulgari debet; ut mox clarius explicabitur.

IV. Disputant Theologi, si ne hæc promulgatio conditio, an pertineat ad legem essentiam. Disputationem hæc iis acculeo que nullius sunt momenti, cum conveniat penes omnes, legem non obligare, nisi sit promulgata. Quare satis est dicere, promulgationem esse conditionem essentialiter necessariam, ut lex regula, seu, ut aiunt, in actu secundo obliget; quemadmodum necesse est intellectum obiectum proponere, ut voluntas in eisdem prosecutionem alliciat.

V. Tota difficultas eo pertinet, ut qualitas promulgationis declaratur, quæ requiritur, ut lex humana obliget. De divina, & naturali nulla controversia est. Quæ penes omnes certa sunt, prælibata. Porro omnes adfirmant, spectato naturali iure, & quantum præcise facta, non aliam promulgationis rationem requiri præter eam que necessaria

faria est, ut lex naturalis, & ut sic dicam, moralis modo ad notitiam perveniat subdito- rum. Quoniam, ut lex legitime condita obliget, satis est ut nota sit communitati que servare illam debet, sive lex civilis sit, sive ecclesiastica.

VI. Ad leges civiles imperiales quod attinet, Imperator Julianianus factum Novell. lxxvi. eos non obligare nisi post promulgationem factam in singulis provinciis. Dicitur enim in prefata Novell. cap. 3. constitutiones pro testamentorum valore factas vim obligandi habere, *ex quo in communi facte sunt manifeste. In provinciis autem, & ex quo directa per Metropolitas palam facte sunt, vel postea facte fuerunt. Et sub Novella tamen in episcopo hec adiunguntur. Quae igitur placuerunt nobis, & per hanc declarata sunt legum, preceptis propriis tua Eminentiis omnibus faciat manifestis & qui in hac maxima civitate, & qui foras inhabitant, quatenus omnibus fuerint palam quae a nobis promulgatae sunt facta sunt.* Quae promulgationis forma tametsi pro testamentis condendis instituta fuerit, tamen invaluat in ceteris quoque leges similiter promulgari debent in provinciis Imperio subiectis.

VI. Petrus de Marca, Vencesen, & plures alii contendunt, eandem promulgationis formam servari in ceteris Regnis, imperio Romano non subiectis, ut in Regno Galliae, in Belgio. Hoc ex vi & consuetudine pendet. Nam, si absolute res spectetur, fat est ut consuetudo, seu lex in Metropoli, ubi Rex, vel Princeps sedet, promulgetur. Si quidem forma legis publicandae in singulis provinciis habeatur dumtaxat in Novella Iulianiana, sicuti etiam illa determinatio, quod post duos menses a die promulgationis factae obliget. Ergo, hac Novella sublata, & Principatus proprium morem, & consuetudinem servare debent.

VIII. Gravis controversia est de legibus pontificis, seu ecclesiasticis. Varia fuerunt haec in Theologorum placita. P. Cardenas in sua Crisi Theol. l. disp. ix. ca. xxv. art. 11. inquit, fuisse olim probabilem opinionem, quae docuit, legem Pontificis non obligare, nisi sit in singulis provinciis, & dicebatur promulgata: pro qua opinione laudat P. Dominicum Soto Lib. 1. de iust. quest. 1. art. 4. Angelum verbo Lex num. 13. Medicumum 1. 2. quest. xc. art. 4. concl. 2. Caietanum num. 1. 1. quest. xc. art. 4. Carbonem de legibus Lib. III. disp. ix. Conradum 1. 2. quest. xc. art. 4. ad 2. Senarium Tom. II. disp. de leg. Moll-

nam disp. cccxxv. Becanum 1. 2. tract. 111. cap. vi. quest. vi. Laymanum tract. 10. cap. 111. Baldellum Lib. 1. disp. xvii. Sa verbo Lex, Homobonum in Enam. Part. II. tract. xii. cap. 111. quest. 2. Solorum de posth. Conf. cap. ix. quest. 9. Mirandum Tom. II. quest. xxxv. artic. 4. Victorem in not. ad Nov. cap. xxv. Trullencham, Dianam, Toleraum, Duvalium, Marcanium, & alios. Aliqui ex citatis Auctoribus, ut P. Soto, dicitur docent, nisi Papa aliter sua lege expresserit. Alii ambiguo loquuntur, & ut probabile tantum habeat opinionem defendunt.

IX. Docet ibidem P. Cardenas, praefatam opinionem nulla fuisse prohibentem post decretum Alexandri VII. in quo damnatur sequens propositio. Duplicationem sibi dicitur potestatis Sacerdotis pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem eius specialissimum fructus ipsius celebranti correspondentem, idque post decretum Urbani VIII. Hae est octava propositio. Nota vero eiusmodi. *Post decretum Urbani VIII. potest Sacerdotis, cui Missa celebranda imminuit, per alium legitime celebrata illi minori stipendio, alia parte stipendii sui recedere. Proposito vero duodecima haec est. Mendicantes possunt absolvere a castibus Episcopis reservatis, non obtenta ab Episcopo facultate.* Quae propositio ideo damnatur, quia oppositum praecipuum fuit in decretis a Paulo V. & ab Urbano VIII. Roma dumtaxat promulgatis, minime in singulis provinciis. Porro Theologi, qui laudatas propositiones propugnant, eo nituntur fundamento, quod decretum Urbani VIII. non erat in provinciis evulgatum.

X. Post utriusque opinionis severum examen, nisi me omnia fallunt, ad certa capita retrahere se potest, ut diffida cessent. Et primo certum est iure nature hanc in singulis provinciis promulgationem necessariam non esse; neque Novellam Iulianianam aliterque Pontifices ut suas leges laudate forma promulgent, immo nec aliterque posse.

XI. Si praxis communis spectetur, leges Conciliorum & Pontificum consuetudinem promulgari in singulis diocesis. Nec est quod Vencesen tam suo sermone factum illud illustrare conetur. Quis est legislatorum qui legem suam ubique, nedam in provinciis, promulgari non desideret, & observari? Ut innumera monumenta praeteram, Concilium Tridentinum sess. xxv. cap. 1. postquam declaravit invalida matrimonia clandestina, haec in fine decreti adiecit. *Decretis insuper ut haesumodi decretum in unguaque parochia suam robur post triginta dies habere incipiat,*

a die

a die prima promulgationis in eadem parochia facta nuntietur.

Utro ergo fateatur, Pontifices, non solum ut benigniorem, laevioreque procedendi modum adhiberent, solitos esse, & fuisse hanc in singulis parochiis, nolum provinciis, legum ecclesiasticarum promulgationem curare; sed quia legislatores omnes nihil magis cordi habent, quam ut propriae leges ad singulorum notitiam perveniant. Et reipia Pontifices summi, dum aliquam condunt legem, ad singulos Episcopos eam mitti iubent, ut in singulis diocesis suis illam promulgent, eundemque observantiam inculcent. Desinat ergo Vencesen, & ceteri adversarii exaggerare iuave Christi reges in singulis provinciis promulgantur, quoniam reipia id praefat. Ecclesia: neque sub hoc benignitatis & suavitate praeterit salam doctrinam facere, & venditare studeant.

XII. Hoc ergo difficultas recidit, utrum lex ecclesiastica, tolerent promulgatione Romae facta, quae ob aliquod impedimentum extrinsecum occurrere nequeat in singulis provinciis solenni forma promulgari, obliget fideles continuo ac illi moraliter certi sunt, legem laetam esse, & Romae promulgatam.

XIII. Adhuc ergo iuxta communem Theologorum, & Canonistarum sententiam & si perspicue eam explicaverit, non visio qua ratione revocari in discrium a quocumque iure possit. Antequam vero sententiam expricam, exponendum omnium primum est id quod leges ecclesiasticae praecipere communitate solent. Porro quae Pontifices communitate praescribunt, aut credenda, aut agenda sunt. Aut declarant anteriores leges, divinumque ius interpretantur; aut quidquam iubent quod ab moribus formandos attinet. Quo posito, quis dixerit legem a supremo Pontifice latam, qua ad fidei articulum declarat, aut res morum sanctitatem spectantes interpretantur, non obligare continuo ac Romae promulgata fuerit, & ad fidelium notitiam pervenerit, etiam ob aliquod impedimentum in provincia promulgata non sit? Alios ne impetris index, praeter Concilia, & Pontifices, in iis qui fident, aut mores sedant? Cur ergo leges promulgatione Romae peracta, si obligandi fideles eiusmodi leges credunt? Quod praesumendum est, benevolentiam matrem Ecclesiam nolle subditos suos, nisi post factam in singulis provinciis legum promulgationem, aliterque? Praesumptio haec mera illusio est, statu questionis nostrae speciosa. Nam reipia Pontifices summi cupiunt, curantque, ut decreta sua in singulis parochiis, Tom. VI.

chis, immo fidelibus singulis inculcentur, nedum ut in singulis provinciis, & dicecibus promulgentur. Quae nostrae est, obligent ne pontificae leges tolerentur Romae promulgatae, quatenus accidit ut in provinciis, aut regnis non promulgantur; quando aliquo decreto ab solutum est, morisque respicit, aut idem? Quis praesumptio locus, i contra Pontifices summi reppugnant omissioni promulgationis? Quis praesumptio locus, si lex, lex decretum omnes fideles indiscriminatim spectat? An Pontifices pro omnium fidelium instructione leges condent, si promulgari tantum in propria ditione vellent? An decreta Alexandri VII. Innocentii XI. Alexandri VIII. adversus opinionem damnata, tametsi in singulis provinciis promulgantur, non promulgata, fideles omnes non aliterque?

XIV. Quod quid, dum eiusmodi leges in aliquo regno, vel principatu non promulgatae contingunt, nunquam promulgatio committitur, aut impeditur ob ea quae ad fidem, morisque attinet, sed dumtaxat ob politicas rationes? Quoniam Catholici omnes farentur, Ecclesiam totam, seu illius Caput esse iudicem supremum eorum quae fidei, aut morum sunt. Ergo, est ob rationes politicas non promulgantur in aliquibus regnis, vel provinciis ecclesiasticae leges, non propterea obligare desinant. Quoniam ius quae fidei, aut morum sunt, neco catholicorum Principum sine opposita vult, sed ea quae hae dno spectant, obsequio iudicium iustitiae fideles omnes.

XV. Nec est quod opponas, legem non obligare, quando promulgata non est, undecumque promulgationis omnino proficiatur. Quis mea interet legem non promulgari si ve ob politicos respectus, The ob alia rationis momenta. Quoriam lex promulgata non est si ve ob hoc, si ve ob aliud rationis momentum, illius obligatione non aliterque. Huc tandem recidunt quoniamdam sophismata, ut scilicet leges eisdem, fideleque ab legem observantia eximant. Sed frustra. Nam vius aliquem reperitur in Theologorum patrum qui sententia, prout a nobis explicata est, repugnant vult. Nam quoties Pontifices leges condunt pro omnium fidelium regimine in iis quae morum, & fidei sunt, ubique eiusmodi leges evulgant, & observari avert, nec per ipsos lat in promulgantur, quin & absolute deservant non sentet exprime ubique locorum observanda esse, & omnia universalis promulgationis, & acceptationis argumenta perhibent.

XVI. Omnia in pauca redigo. Nemo ha-

K &c.

tenus asseruit, aut asserere iure potuit, leges, in singulis provinciis promulgandas iure nature, aut iure divino esse. Sed ex elementis, & benigna summi Pontificis voluntate hanc in singulis provinciis evulgationem formam colligit. Ergo, quoties Pontifices summi promulgant in locis parochiis, nullum provinciam, aut, & per ipsos non sit quod non promulgantur; iam iuxta ipsa advertisementum fundamenta leges pontificis ubique locorum obligant. Porro Pontifices summi constitutione suas, pro fidei, morumque exhibitione latas, ubique publicas, ubique inenarrat, & ab omnibus observari iussio summo cupiunt. Ergo quoties Pontifices, aut Concilia expresse non declarant leges vim obligandi non habere, nisi post promulgationem in singulis provinciis peractam; semper urgent ubique locorum, post promulgationem Romae factam. Cedo. Possunt ne Pontifices absolute legem condere, quae Romae promulgata obliget universos Catholicos? Quis inestabit, si iam concessum est, nec iure nature, nec divino iure necessarium esse talem promulgationem formam? Valens itaque summi Pontifices absolute leges suas, Romae promulgatis, omnes Catholicos ubique locorum extantes obstringere. Sed recipit id prestant dum, nulla facta exceptione, leges iuxta absolute pro omnium Catholicorum regimine condantur, & solemniter ritu Romae evulgant, mechanicque ab omnibus servandas; & per ipsos non fiat quominus in singulis parochiis, neque promulgationem, evulgationem. Adeo huc luculenta sunt, ut adversarium iure habere nequeant.

XVII. Obicies. Plura sequuntur incommoda, nisi leges in singulis provinciis evulgentur, & postmodum legem ignorant. Quomodo enim servari leges possunt, nisi sciantur? Quomodo autem sciri possunt, nisi promulgentur? Resp. Nuge hoc sunt, & frivola ineptia. Lex pontificia Romae promulgata omnes fideles obligat ubique locorum; at si dominatur legi observationi obnoxii tunc qui legem sciunt. Ignoratio quippe legis ab eisdem observantia excusat; nec transgressio imputatur ad culpam, quando ignorantia est inevitabilis. Promulgatio in singulis provinciis efficit utque et facilis, & celeritas ad omnium notitiam hinc perveniat. Hinc tantum pertinet hinc promulgatio. Ad propterea ne exempti a lege servanda fideles erunt, quando alia via, licet tardius, legem agnoverint.

XVIII. PP. Salmanticensis tract. xi. cap. 1. punct. 6. §. 1. defendunt, nec leges ecclesiasticas, nec civiles promulgandas, esse in singulis provinciis, ut obligent: sed latas esse ut promulgentur in Curia. Adhucque, in Hispania tepla non promulgantur in provinciis, sed tantum Matrili. Et laudant pro hac opinione P. Petrum de Tapia Tom. 1. Lib. II. quest. 19. art. 3. num. 2. P. Valquez 1. 2. quest. civ. cap. 21. Gordonium Lib. II. quest. 13. num. 26. Grandaeus Contr. vii. tract. 111. part. 1. disp. 4. ser. 2. num. 10. Molinam 1. 2. quest. 20. art. 2. dub. 2. tract. 2. Moralium Tom. II. disp. 21. quest. 17. dist. 1. v. 1. Petrum ab Anselmo in Specul. Privil. disp. 8. ser. 2. Salas disp. 211. ser. 2. Villalobos Tom. II. tract. 11. dub. 12. Laymanum Lib. I. tract. 14. cap. 111. num. 4. Dianam 1. Part. tract. 8. Ref. 8. Basilium Pontium de Matrion. Lib. 1. cap. 111. Bonacinam, Palaum, Suarez, & alios.

XIX. Quaesit. Aliquid ne temporis spatium intersit debet a die promulgationis, antequam lex obliget? Resp. Laudati Salmanticensis loc. cit. §. 2. res super hoc qualis opinionis recentior. Prima desinit, legem quamlibet, siue ecclesiasticam, siue civilem, continuo se promulgata esse, obligare, nisi legislator aliquid intervallum temporis concedat. Quam opinionem defendunt Salas disp. 211. de leg. sec. 2. Bonacina disp. 1. quest. 4. Gregorius Martiner quest. 20. art. 4. dub. 6. conch. 2. Montelinus disp. 23. quest. 10. Gordonium lib. 13. quest. 6. Valquez 1. 2. quest. civ. cap. 111. Tannerus 1. 2. disp. 4. quest. 6. & alii.

XX. Altera sententia sustinet, legem promulgatam in Curia continuo obligare omnes in eadem extantes; nec plus temporis effusure debere quam illud quod necessarium est, ut legem notitiam compare subditi valeant. Ut vero lex promulgata in Curia obliget extra illam communitates, tempus congruum requiritur, non desinitum, sed plus minusve, quod possit ad illorum notitiam hinc pervenire.

XXI. Tertio opinio defendit, legem nullam siue ecclesiasticam, siue civilem habere vim obligandi tam intra, quam extra Curiam, nisi post duos menses; quando legislatores ipsi non desinit aliquid temporis intervallum. Pro hac opinione aucti Salmanticensis Meochium de arto. Lib. II. casu 185. num. 19. Valentium Tom. II. disp. 111. quest. 5. p. 3. Sylvestrum verbo Lex, 1. 2. Part. Lib. II. quest. 14. art. 4. Sotum Lib. II. quest. 1. art. 4. Reginaldum Tom. II. Lib. III. cap. 101. Grandium Contr. vii. tract. 111. disp. 21. ser. 2. Dianam 1. Part. tract. 10. fol. 9.

Bo

CAPUT V.

Sit ne populi acceptatio ad legis, siue ecclesiasticas, siue civiles, validam necessaria. Plures quatuordecim reholventur, prolegatis Caramuelis, aliorumque Casuistarum laxi opinionationibus.

I. Primum convenit penes omnes, legem a populi acceptatione pendere, quoties populus Regem, vel Principem eligendo eisdem potestatem limitavit, ut leges absolute condere nequeat, populo non contentiente. Controversia itaque est de lege iusta, & legitime promulgata, & de legislatoris absolute potestate, vel a Deo, vel a populo acceptata. Et quoniam plures disputatio hinc sensus habet, idcirco, ut claritas displicatur, in sequentes quatuordecim casus tribus.

II. Quaesit. I. Valens ne Principis superiora sua lege iusta, & legitime promulgata iuribus subditos cogere ad eam acceptandam? Resp. Negat Lutherus lib. de captivis, Babylon. cap. de baptis; ubi hoc habet. Neque Papa, neque Episcopus neque ullus hominum habet in unius syllaba constitutenda super christianum hominum nisi fiat eorum consensus. Hanc eandem sententiam defendit Caramuel pluribus in locis. In Theolog. Ration. Lib. II. disp. 1. num. 285. inquit: Videtur me semper in omni lege publicis consensum requirere. Non enim iurati populi opprimunt homines liberi, & legunt, qui necesse non possunt. Falsus hoc docet in Reg. Bond. disp. 4. num. 48. Flares pro hac opinione Auctores laudat, Bonacinam, Navarram, Valentium, & alios, quos dicens non vacat.

III. Hinc opinio falsis est, & erronea, utpote divinis Scripturis manifeste opposita. Inquit enim S. Paulus ad Rom. 13. 1. Omnis anima potestatis subditorum subditi sit. Non est enim potestas, nisi a Deo. Sive autem ius a Deo, ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem resistit potestati, ipsi sibi damnationem requirunt. . . . Ideo necessitate subditi esse. Si populus legem iustam reprobare licite possit, a Deo, condatumque esse de omni imperio, & principatu; locustate vincit iactura, ordo, tranquillitas, pax, obedientia evanescent; & omnia tumultibus, seditionibus, insidiis reholventur; & impia Hobbesii doctrina, quae haereticus, quomodo posse alium opprimere, triumpharet.

IV. Obicies Caramuel S. Panlum II. Cor. 2. 11. scribere: Secundum potestatem, quam

Bonacinam Tom. III. cap. vi. conch. 2. num. 3. Tabienam, Mirandum, & alios. Hinc opinionibus insubstantibus & ipsi Salmanticensis. Quominus, insubstantibus, facta promulgatione, aliquid sequitur tempus quo pervenit lex ad subditorum notitiam valeat. Porro, quoties tempus illud desinitum a legislatore non est, arbitrio prudentum laudandum est. Prodenitimum autem fieri tempus duorum mensium taxatur pro legibus imperatoris, ut patet ex Authent. Ut fidei move Constit. collat. v. Stantium ergo hinc determinationi est. Conventiam illius determinationis inde colligit, quod intervallum illud congruum sit pro omnibus subditis, & pro uniformi legis observatione tam intra quam extra Curiam.

XXII. Nulla lex, siue ecclesiastica, siue civilis, vim obligandi subditorum notitia, non acceptatione, vel executione accipit. Sed continuo ac promulgata est, vi obligandi potitur. Et hoc nihil certum est. Aliud quippe est, an subditi teneantur legem servare, antequam ad illorum notitiam perveniat; & aliud longe diversum utrum suam obligandi vim lex habeat, antequam cognoscatur a subditis. Lex naturalis iuxta Probabilitatem potest a pluribus ignorari, & quidem invincibiliter. Propterea ne vim obligandi non habet? Inde solum eruitur, subditos ignorantes excusari ab implenda lege, utquidam illam agnovissent. Ceterum lex promulgata vi obligandi potitur. Quid? Pontifex Romae decretum solenniter in Curia; & Romanorum mensium spatio ab observando decreto liberti erit? Si precipiat aliquid servandum in Quadragesima, tota illa prima Quadragesima violata impune decreta poterunt? Quod asserunt, spatium duorum mensium tempus congruum esse pro uniformi observantia, non urget. Plures, etiam post duos menses, ignorare legem valent. Pro hac uniformitate quilibet civitas, quolibet provincia tunc legem observet cum primam ad eundem notitiam pervenerit. Et ita in praxi evanescit lex. Nec auctoritas laudata Authenticae quidem concludit respectu legis ecclesiasticae, vel aliorum Principum. Si enim vellet Pontifex, hoc duorum mensium spatium effluere die promulgationis, id exprimeret. Ergo dicendum videtur, legem absolute latam, & continue ritu promulgatam, statim obligare; omnique eisdem observationem astrictos esse, cum primum illam agnovissent.

Domini dedit mihi in adiutorem, & non in destructionem. Verum liber. Omnes adfirmantur, potestatem Principum in adiutorem esse, non in destructionem; leges iustus ferre debent in bonum commune iudiciorum. Populi tamen non est iudicare, sed ius ne, an iniusta lex sit.

V. Quæst. II. An summus Pontifex, & Episcopi possint, non respectu habitationis conferre leges? Resp. Quamvis Principes omnes, summa potestate præditi, valeant leges ferre, & populos coherere ad eandem observantiam, tamen peculiariter ratione Pontifex summus potest similes leges condere. Quoniam ceteri Principes a populis, Pontifex a Deo immediate ius habet in populum christianum potentem. Idque patet ex Evangelio Ioanne cap. xxi. *Pescis agnis meus. Pesece vobis meus.* & Evangelio Matthæo cap. xvi. *Tibi dabo claves regni cælorum: & quæcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis.* Numquid pallor ab æquitate pendet in eisdem regenda? Nonquid tanta virtute gentium exhibere potest debet? Potestas ligandi vim legis parat. Ad hoc certa hæc doctrina est, ut oppositam opinionem, tamquam manifestum errorem contra fidem, non paucis detestentur.

VI. Obiicit 1. S. Augustinus *Lit. de ver. Relig.* cap. xxxi. inquit. *In istis temporalibus legibus, quoniam de his homines iudicant, cum eos instituant, tamen cum fuerint instituta, etque firmata, non licet iudicari de istis iudicari, sed secundum ipsas. Quam locum referat Gratianus dist. iv. cap. in istis ubi hæc incipit. *Leges instituntur, non promulgantur; si manent, cum moribus utuntur approbatur. Si autem contra moribus utuntur in contrarium novallæ leges, hæc abrogata sunt, ita multas utendum ipsa lege confirmantur.**

VII. Truncatum referunt S. Augustinus testimonium. Eundem & Doctor ibi adnotent legislatores, ut mature exponant, in re leges conformes aeternæ legi. Nullum ubi leve veligium de populi consensu, et leges vim obtinent obligandi. Subdit quippe continuo. *Conditor tamen legum reprobatur, si ius bonum est & sapienter, illam ipsam consilium æternam, de qua nulli anima iudicari datum est, ut secundum eius incommutabiles regulas quid sit pro tempore iudicandum, æquidnamque discernat.* Gratianus optime aliter, leges firmari, cum acceptantur, seu executioni demittuntur, quia res ipsa non tantum iure, sed iusto confirmantur.

VIII. Obiicit 2. Leges contra consuetudinem abrogantur. Item L. D. *quibus nec.*

den, si de legibus hæc habentur. *Isle leges non abrogantur de causa non tenent, quam quod iudicium populi concepta sunt.* Tandem, si universales communitatis legi resistat, lex illa hæc esse bono communi utilis potest. Lex autem que bono communi opponitur, iusta non est.

IX. Respondeo. Concedendo legem abrogat legitime præscripta. Legitime autem præscriptio Legislatoris accedere consensus debet. Ergo ex consuetudine abrogant legem nullo modo colligit, ex populi consensu legem pendere. Lex De quibus nondum leges comprehendit latas, non a supremo legislatore, sed legis latus a Principe, qui a populo limitatim accepit auctoritatem. Quando testatur communitas repugnat legi, aut lex iniusta est, aut iniusta. Si iniusta, lex ipsa nulla est, non quia communitas repugnat, sed quia ante communitatis oppositionem vi obligandi propter eam iniustitiam carebat. Si lex iniusta est, communitas resistendo non efficit legem esse nullam. Et si Legislator vitandis vitandis, & rebellionis causa legem revocat, tum ex voluntate legislatoris, non ex consensu populi, lex cessat. Et quando res ipsa vindictiores populi, seu communitatis, Principi debito obsequio representant, legem hæc esse bono communi, & publicæ felicitati consentaneam, legislator præcedentem legem revocabit.

X. Quæst. III. *Peccatur subditi legem illam non acceptantem?* Resp. Bonacina dist. i. de leg. quæst. i. parit. 4. docet, subditos non acceptantes legem absolute latam, & promulgatam, non peccare. Si tamen legislator exprimeret, se velle obligare ab acceptance populi; tum peccaretur subditi non acceptantes. Pro hac opinione citatur P. Valentia *Tom. II. disp. vii. quæst. v. par. 2.* ubi docet, Principem non posse ferre legem nisi ad hæc conditione, *Si populus acceptaverit.* Hæc opinio damnata est ab Alexandro VII. cetero x3. *Populus non peccat, etiam si illa illa casu non recipiat legem a Principe promulgatam.* Hæc doctrina leditur, & perturbatur, immo destruitur, principatum, & regimen quodlibet. Ad quod valet Principis potestas, nisi coherere solentibus possit, & in ordine suo legibus redirent? Mater in populo quæ in Principe potestas foret. F. referre Principum leges populus iure possit. Distinctio, si legislator adiecit conditionem, *si populus acceptaverit.* inutilis est. Quis enim legislatorum similem conditionem, proprie auctoritatis repugnantem, immo indecorantem, legibus suis inferret?

XI. Quæst. IV. *An lex reiecta a populo invalida.*

valida fiat? Respondeo. Caramuel *disp. v. in Reg.* num. 49. hæc scribit: *Si non acceptatur, non obligat: & sic non peccabit qui contra illam operabitur.* Idque probare studet hoc argumentum. *Legem vero non acceptatam esse invalidam, ostenditur, quia superior habet auctoritatem dependentem a populo, qui consentit illi pro tunc nullam concedere.* Caramuel indefinite loquitur, atque adeo etiam Pontificem Romanum comprehendit. Error autem manifestus est, consistere auctoritatem Pontificis Romani dependentem a populo. Immo respectu cuiusque legislatoris doctrina Caramuelis falsa est, & seditionis plenissima, iudicariamque efficit Principum potestatem, qua iudicari possunt, ut queant coercere refractarios, & ea omnia agere que bono publico expedire iudicaverint. Nec populus iudex efficitur, aut iniustitiam legem. Piores alios errores habet Caramuel adversus Principum potestatem; sed cum natura sua naturali naturali repugnet, non est quod tempus teram in illis figillatim convellendum.

XII. Quæst. V. *Licet ne subditi possunt ad legislatorem appellare, ut legem ab ipso iniuste latam abrogent?* Resp. Si legislator inferior fuerit, tum licitum erit appellationem apud superiorem interponere. Verum si legislator sit supremus Princeps, tum nulla interponi appellatio valet: quia hæc est ab inferiori ad superiorem. Loco ergo appellationis humilium supplicatio fieri potest, ut Princeps legem suspendat, si expediens eis visum fuerit, auditæ rationum momentis.

XIII. Quæst. VI. *Tempore interposita supplicationis tenentur ne subditi legem servent?* Resp. Diana, Bonacina, & alii defendunt, populum minime peccare, dum tempore interpositæ supplicationis legem non servat, si iusta supplicationis causa adit: quia hoc, inquit, ad suæ Reipublice regimen pertinet, ne populi leges onere preamur, donec legislator clarior mentem suam expriserit. Sed hæc opinio falsa est. Lex iniusta & legitime promulgata vim obligandi habet, nec eam ex populi supplicatione amittit. Si vero Princeps, audita supplicatione, vel expresse legem suspendat, aut præcedent diffinitum legi inobservantiam; tum lex non obligat, & ab eisdem observantia liberi sunt subditi. Quoniam, si Princeps vellet legem suam consistere, iudicaret, urgetque pro eisdem observantia.

XIV. Quæst. VII. *Quid si Princeps non iustet, nec reproducat legem a subditis reiectam?* Resp. Peccat, ut dictum est, subditi, dum legem illam non acceptant. Si postea Princeps. *Theol. Tom. VI.*

ceptis non erget ut lex reiecta acceptetur, nec inquit pro tempore observantia; tum lex per deicendum cessat, & subditi posteriores non peccant eam non servando. Sed de hoc infra, dum de cessatione legis fermo erit.

CAPUT VI.

De lege æterna Dei.

I. **L**egis in communi acceptæ notionem, etiamdemque divisionem, atque conditiones, que iustam legem absolute spectatam comitari debent, hæcenus declaravi. In præsentia de legibus figillatim agendum est. Et quoniam prima inter omnes lex æterna Dei est, a qua ceteræ singulari proficiuntur; ideo de ea primum sermo est institutus.

II. *Quærit, an sit in Deo, & quid sit æterna lex?* Resp. Theologi cum S. Thoma in ratione divina legem constituites, sub uno respectu illam considerant ut supremam artem, sub alio ut ideam. Quatenus effi exemplar omnium rerum creaturarum, appellatur idea; pro uter pro illam omnia sunt producta, artem vocant; secundum quod vero ratio est, omnia dirigens in debitum finem, lex æterna nuncupatur. Nam legem æternam a providentia distinguunt. Illa bonum commune universi, hæc bonum particulare cuiusque creature respicit: illam vim obligandi prædit, hæc ab obligatione præcinit. Hanc diversitatem tradit S. Thomas quæst. vi. de divinitate tradit S. Thomas quæst. vi. de ver. art. 1. ad 2. *Providentia in Deo proprie non nominat legem æternam, sed aliquid ad legem æternam consequens. Lex enim æterna est consideranda in Deo, sicut accipitur in nobis principia operabilitum naturaliter nota, ex quibus procedimus in consideranda, & scienda, quod est præcedente, scilicet providentia. Unde hoc modo se habet lex intellectus nostri ad providentiam, sicut principium in demonstratione. Et similiter etiam in Deo lex æterna non est providentia, sed providentia quasi principium.*

III. Ad primam quæstionem partem respondeo, admittere esse in Deo æternam legem. Idque demonstrat S. Thomas ratione factis obvia. In qualibet Republica bene instituta reperitur legislator, qui omnia administrat in bonum commune. Demonstravit Doctor sanctus I. *Par. quæst. xxi.* mundum hunc a Deo regi. Ergo consequitur Deum sua lege æterna omnia in suum finem dirigere. Sic inquit in hac 1. 2. quæst. xvi. art. 1. *Supposito quod mundus divina providentia regatur... nota communitas universi gubernatur a lege divina: & ideo ipsa ratio gubernationis*

nis verum in Deo, sicut in Principe universitatis, existent, leges habet rationem. Et quia divina ratio nihil concepit ex tempore, sed habet aeternum conceptum, ut dicitur Prov. vii. i. inde est quod immutabilem legem oportet dicere aeternam. Insuper admittenda est lex firma, immobilitas, iusta, indeficiens, ad quam, cum ad amissum, ceterae omnes leges exsurgunt. Haec autem est sola lex aeterna.

IV. Illius aeternae legis hanc tradit notionem S. Thomas 2. 2. quæst. xcxi. art. 1. Lex aeterna, inquit, dicitur ratio divina sapientiae secundum quod est directrix omnium actuum, & motionum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi. Ut definitio clarius intelligatur, lex aeterna Dei sub duplici respectu consideratur. Primum passivo pro ipsa directione creaturarum, & intimantur creaturis rationalibus facta; & secundum hanc respectum lex aeterna non est, sed temporalis. Secundo active ex parte Dei, & sub hoc respectu aeterna est, existens in summo Principe, omnium creaturarum motus in ultimum finem dirigente. Notio legis in communi est, quod sit regula, & norma studiorum in bonum commune. Porro ratio practica divina sapientiae est prima regula omnium creaturarum in bonum commune totius universi. Ergo veram legis rationem habet.

CAPUT VII.

De lege naturali promissiva, a lege naturali variis distincta. Corrigitur aberrationes Grocii, Pufendorfii, & aliorum.

I. Nihil lege naturali laesivum, cum nemo ignoret illam sine culpa valeat. At, si Iurificatorum, & Theologorum varia placita, controversæ, & diffinita spectentur, nihil implicans. Veritatem omnium perviam nimium disputando obscurant, ceteroque cooperant ut longiore oratione respondent ea que paucis perstringi aliquo possunt. Et quoniam iuris naturae interpretatio precipuum est instituti nostri argumentum, peculiaris ratio urget ut pro dignitate eiusdem naturam picturam veris, sincerisque coloribus delineemus. Quod ut efficacius, singulari in sua capita digeremus, & praefinito ordine explicabimus.

II. In ipso capitis titulo duplicem indicavi naturam legem; unam promissivam, alteram rationalem. Primum de promissiva, post de rationali verba faciam. Nec nova tibidifinitio hæc apparet: quoniam ex doctrina S. Thomæ eruta est, & ad controversie per-

spicuitatem magnopere conducit. Ex illius quippe distinctionis neglectu multa tam Ichi, quam Theologi conserunt, que consilium, & umbra circumscriptam iuris naturae ideam efficiunt. In dissertatione prolegomena resultantissimam quam iuris naturae Ulpianus tradit, quamque Ichi, & Theologi usurpant; eliquæ etiammodi, *ius naturale est quod natura omnia animalia docuit. Non nisi studium non humani generis proprium, sed omnium animalium &c.* Quamdam illius functionem tangunt *lex. cit. adambravi, & inno.* utique que facultatis Doctores ex hac iuris naturalis notionem acriter disputandi occasione arripere, nisi ne bratis ipsi iuris naturae ratio: & in hunc locum pietiorum huius rei explanationem remisit. Contendunt illi, a sola humana ratione referendam esse naturae legem; propugnant isti, naturae legem non minus brutis quam hominibus communem esse. Quid, inquam, legem, que totius universi naturam comprehendit, ut homini illigere? Naturæ pro ceteræ lege caret, & ordine? Si rationis dictata naturæ legem constitunt: hæc in ceteris naturæ, ratione destituta, quadrare minime valent. Pines ergo naturæ leges sint necessarii est, a variis manantem principis. Quid quod in ipso homine duæ sunt naturæ diversæ, mutuo inter se pugnant? Diversis ergo devincitur homo legibus, quarum tamen altera alteri pareat oportet: quas duas leges Paulus Apostolus in semetipso experiebat.

II. Promissivam ergo legem appello que homini, animantibus, & ceteris omnibus naturis communis est. Lex ista tam longe lateque vagatur, ut illius universi res omnes concludat, regatque. Lex illa ordo est, & moderamen omnium motuum quibus singula creature voluntur, & aguntur. Praepotes quippe orbis efficit Deus omnibus creaturis, tum ratione & sentia praeditis, tum ratione & sentia carentibus, proprias, indidit inclinationes, & motus, quos certis ordinavit legibus, quarum seriem legem dicimus naturæ communitatem, seu *promissivam*. Hanc legem *promissivam*, alii appellant *ius naturæ primarium*, seu, ut Stoici loquebantur, *Prima natura*. Legem vero rationis vocant ius naturæ *secundarium*, quod secundum Stoicos ipsos ea spectat que dicuntur *naturæ rationali consensivæ*. Verum minus recta est partitio hæc. Quoniam, si presse loquendum sit, ius naturæ in solo homine proprie reperitur; hocque primarium appellandum est. Ceterum his de voce est. Nam aliud non intelligunt nomine iuris primarii quam legem promissivam. Porro

ab hac lege promissiva, hoc ordine ista omnia pendunt, ut præter hunc ordinem nihil aut interest, aut oritur, aut reviviscit. Sicut itaque leges habent naturæ sentio & ratione destituta: suas bruta, & corpora humana committunt, in quibus conveniunt: suam peculiaritatem habet homo, prout a ceteris omnibus illius universi creaturis distinguitur. Ut clarus infra illam explicarem, hanc quam promissivam appello, omnibus naturis communitatem legem præmittere, & levi periculo adambrare, opere pretium existimavi.

IV. Que hæcenus dicta sunt, doctrina S. Thomæ confirmo, haulla ex 1. 2. quæst. xcvi. art. 2. *Insuper enim primo inclinatio homini ad bonum secundum naturam, in qua communicat cum omnibus substantiis, prout scilicet qualibet substantia appetit conservationem sui esse secundum suam naturam: & secundum hanc inclinationem pertinet ad legem naturalem ea parte que tota hominis constituitur, & constitutio immutabilis. Specialis inest homini inclinatio ad alia magis propria secundum naturam in qua communicat cum certis animalibus: & secundum hoc dicitur ea esse de lege naturali que natura omnis animalia docuit: ut est compositio maris & femine, & educatio liberorum, & similia. Tertia inest homini inclinatio ad bonum secundum naturam rationis, que est sibi propria: sicut homo habet naturalem inclinationem ad hoc quod veritatem cognoscat de Deo, & ad hoc quod in societate vivat: & secundum hoc ad legem naturalem pertinet ea que ad huiusmodi inclinationem spectant; ut patet quod homo ignorantiæ vitat, quod alios non offendet, cum quibus debet conversari, & cetera iustitiam, & ad hoc spectant.*

V. Si hæc doctrinam præ oculis habuerint Protestantes, Grocius, Pufendorfius, Christianus Thomæius, atque, qui pluraquam sibi vendicantia iuris naturæ illustrationem pueri vendicant, non docuissent, matrimonii indissolubilitatem iure naturæ evincere vix posse, Modeste tamen, & caute de more Grocii hæc de re loquatur. Sed, quia illi non distinguant legem naturalem promissivam a lege rationis, frequenter aberrarunt; rarius tamen Grocius. Concubitus maris & femine inuptæ non est contra legem naturæ promissivam; idcirco exillimarunt, probari non posse, eundem repugnare legi naturali proprie hominis. Verum, licet præteritus concubitus non perturbet ordinem legæ naturalis promissivæ, rationis tamen ordinem invertit; ut in libro de matrimonio palam fiet. Hæc obiter indicent, nam infra clarius ostendam, Pufendorfium, Thomæium, aliosque in im-

terpretatione naturæ iure vix quidquam laudem dignum habere, nisi exceptis que a nostris sunt mutata. Christianus Thomæius adeo vana commentari in suo de hominis morali capite 2. fabricavit, ut nec legi valeant, asidum referant.

CAPUT VIII.

De naturali lege rationis, homini propria. Luthecorum, Thomæii, Pufendorfii, aliorumque absurda commenta.

I. Puffinus, & orantes Protestantium celeberrimos magistri, qui de iure naturæ scripserunt, præcedentia sane incredibili aciesere libri iuris naturæ illustrationem, ut alias dictum est, haudquaquam embulcent; led passim præana canunt, & triumphale puerorum more tripodiam agunt. Si quidquam lucis (uno excepto gravi modellogo Iurificatorum libris) immo Hugone Grocio, qui nobis iam sapientum veligis indidit,) hanc scientiam attulissent, immo nisi eam ineptissimis commentis turpiter fœdassent, utranque ferenda leviculorum hominum iactantia esset. At ritus, & sibi a viris doctis excipiuntur thrasiones illi, solingum ab sciolis, qui ineptas confestantur novitates, quibusdam exhibitionem auram capere valent. Audi que scribit Christianus Thomæius Lib. I. de norm. act. human. cap. xv. §. 17. *Quicunque ante Reformationem scripserunt de conscientia, iuris scripserunt, sive propositiones obscuras, nugantes principium, & pessime coherentes, quædamque regulæ illæ absurde sint, utiles tamen fore Oleroad acquiriturum dominium in latere: & cetera omnes tenuissim.* Ante ergo bacchantem istam Lutherum sectam, que humanam libertatem de medio scilicet, Origenes, Basilii, Nazianzenis, Chrysolomus, Lactantius, Ambrosius, Bonaventura, & cetera catholica Ecclesiæ lumina nugæ de conscientia norma, seu legibus scripserit? Quis non miretur istorum hominum cerebræ? Hæc sunt luculentæ stultitiæ Lutherana monumenta. Utinam modestius representari istorum errores possent.

II. Veram, ut evidenti patet quam sapienter illi de naturæ iure scripserunt, meditando propono regulam illam fundamentalem, universalis quæque iuris naturæ, & gentium, quem idem Thomæius prescribit (aud. Lib. I. cap. vi. §. 21. pag. 172. Norma, inquit, universalis quærunvis alicuius, & fundamentalis propositio iuridicativa & gentium, hæc sit dicitur, est: Facienda esse que vitium non

minum reddunt, & maxime distantur, & seculissimum; & curanda quae vitam reddunt insensibilem, & mortem accelerant. Ne illi sapientissimi Episcopi? Hæc est fundamentalis iuris naturæ regula, & quamvis ad hominum normam? Norma ergo actionis humana, dum pro patria, pro virtute, pro religione, decernitur est; Ipreta patria, contempta religione, ea peragere quæ ventri consulunt, quæ distantur vitam constituent? Hæc sunt estata sapientium Lutheranorum. Ingerit excubiendus liber Thomasi essat, si omnes eiusdem crassissimas recentiores aberrationes vellem. Sed ex ungue leonem lector cognoscet.

III. Samuel Pufendorfius, licet non adeo craute ut Thomasi, de iure naturæ scribat, tamen & ipse, qui vulgo habetur ut principalem inter Lutheranos iuris naturalis interpretis, implicat obsecratque eisdem iuris ideam; immo pro iuris naturæ notione inane perhibet commentum. Lib. II. de iur. nat. & gent. cap. 1. iur. naturæ naturalis depingit, sed coloribus adeo diversis, & oppolitis, ut alicui facile minime fit quam ipse proponere notionem velit. Illud extipioratum, plura falsa, & erronea docere, plura vera fallis intererere, & modo huc, modo illuc se ferrotantem vix alicubi pedem figere. Commemorem iuris naturæ ideam improbat, post eam adoptare videtur, & perpetuis antilogis semetipsum iugulat. Paucos ex multis quos ibi errores habet, hic delibabo, & graviores cap. seq. confutatorus. Itaque Pufendorfius cit. cap. 11. §. 13. relictæ communem doctrinam, dictata nempe rationis, quæ honestum & inhonestum, bonum & malum, modo infra explicandum, ostendunt, homini ad Auctorem naturæ indita, exactam præbere iuris naturæ ideam citra ulteriorem informationem, aut conditionem... Sic, quod etiam in pueris, & rudi vulgo magna deprehenditur facultas equam ad iusque discernendi, id ex ab iustitiam provocari: dum a tenore ante, & statim atque ulum aliquam rationis elementum, valent bona probari, mala improbari, & illa in laudem, hæc in pecnam legi. Quorum quotidianum exercitium, & totius civitatis communitate compages ad istum modum digesta, ita animos disponit, ut paucis dubitare succurrat, an alter ius fieri possit. Secundum itaque Pufendorfianum principia naturalis iuris, licet natura lex ex populi informatione, ex ulu, & alioquin hauritur, non indita, sed acquiritur est, ut clarior ibidem explicata resti, sed sensu lex naturalis nobis dictaturam resti, rationis assessor, quod intellexit humanum est facultas, ut ex contemplatione conditionis

humana liquido percipere possit, ad normam eius legis sibi necessario vivendum; simulque intelligere principium ex quo eiusdem præcepta solide, & plane demonstrari queant. Ut hæc confirmet, artificum exempla obstruat. Illi, artes suas exercent, ut optime proficiant; & quamquam ex artis principis & regulis ignorent hæc agendi rationem demonstrare; id non impedit quin omnes illorum opera sint ad regulas artis exacta. Hæc sunt Lutheranorum estata post Reformationem excogitata. Ante hanc Reformationem omnes excutiunt. Inveniri autem Deformationem Lutheranam Ethicorum Marcus Tullius hinc errorem profugavit Lib. II. de leg. ex communi Paganorum lententia inquiring. Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingenitis excogitam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternam quiddam, quod universum mundum regeret, imperantem, prohibentem, & præcipientem. Ita principem legem illam, & ultimam mentem esse dictam, non ratione aut cogitatione, aut voluntate dei: ex qua illa lex quoniam dii humano generi dederunt, recte esse laudata. Est enim ratio mensque sapientia ad iudicandum, & ad deterrendum idonea. Crassam Pufendorfii aberrationem refellit vel eiusdem Adnotator Ioannes Nicolaus Hertius in enarratione ad laudatum §. Nec minus est opus ut erroris salitas evincatur. Quid? Homo ergo ad humano commercio ieiundus, qui ceterorum hominum disciplina, & præceptis non imbuatur, lege naturali carebit? Informis inciliatur, optimam magistrorum informationem, educationemque plurimum ad ipsa iuris naturæ decreta feliciter penetranda, & exsequenda conducere. Sed in hac instructione iuris naturæ legem constituere, error est manifestus. Alioquin tot essent iuris naturæ leges, quot sunt magistrorum operationes; quarum privatitate hæc puerorum mentes ita inciliantur, ut a naturali lege desistant, & subdit idem Marcus Tullius Lib. II. Tuscul. Cum vero parentibus redditi, id est magistris traditi sumus; tum ista variis iudicium erroribus, ut vanitate, veritate, & opinionum contrarietate natura ipsa cedat.

IV. Hæc errori alium adiciet peiorem Pufendorfius, qui cit. cap. §. 14. fundamentum legis naturalis potissimum in amore collocat, & comendat; quo politico, omnium humana societas perturbatur. Hæc sunt eiusdem verba. Ibi igitur primo homo habet communem cum omnibus animationibus, quæ sensus sui iussu, ut seipsum quam maxime amet, seipsum sicutat omnibus modis conservare, quo bono sibi videtur, nitatur acquirere, & ma-

la repellere... Et iste quidem cuivislibet esse scriptum amor regularitur tam validus est, ut quavis inclinatio erga quosvis alium hominem ipsedat. Doctrina hæc Pufendorfii de iure naturæ, Lutheri Pseudopatriarchæ sui doctrinæ de christiana religione, velut ovum ovo, similis est. Amor propria utilitatis, commodique primum est iuris naturæ fundamentum. Quis Ethnicorum tam immane patriæ adonem commentus unquam fuit, præter unum Epicurum? Sed quæ subdit §. 15. audiatur. Sic itaque persequitur. Ex hisce possit facile esse fundamētum legis naturalis invenire, scilicet manifestò apparet hominem esse sui conservandis studiosissimum, persequeum, ad mutua commoda promovenda maxime idoneum. Eiusmodi animali, ut saltem sit, bonique fruatur, que in ipsius conditione hinc cadunt, necessarium est ut sit sociabile, id est coniungi cum suis similibus velit... Neque enim per socialitatem bene intelligimus præcise proclivitate ad iungendas societas particulares, quæ etiam male fuit & modo trini possunt, ut est coniunctio latronum.

V. Plura alia transcribere negligo, ut prolixitate deviem. Illud admones, plura eodem in capite Pufendorfium habere quæ verba sunt, quia communia, & a nostris accepta Scripioribus: quæ omnia ipse implicavit, ut aliquid novi promeret a peno suo. Sed vix aliquid illius proprium est quod error non sit. Secum ipse pugnat, & frigidum, & calidum eodem ore profert. Loc. cit. §. 20. scribit quod scilicet plures homines in libertate naturali constituti ad ista dictata (rationis) personam conservandam ditius tamen eadem libertate quoniam habent quam ipsorum consensus ducitur. Neque solum, si omnes, qui conspiraverunt simul, descendere placuerit, obligatio exprobitur (sicut tam quando a pacto mutuo dispensari resistitur, fieri solet) sed etiam durante eo consensus vix obligandi debet: quippe cum illud distamen rationis de servandis pactis modum uno legi induerit, id quod supponitur; adeoque etiam singulis prohibet, ceteris licet dissentientibus, ab eiusmodi pacto licet abire. Vides hominem philosophantem, veluti nauant abque clavo navigantem, hæc atque illa pænantium fluctuum impetu rapi. Secum quoque pergit, non habet; quia a certa fixaque communi doctrina desivit, ut novus iuris naturæ magister apparet. Sed, unde sibi capere gloriosam suam credit, incipit potam contrariis. Rationis dictata, indita a supremo Numine, fixa sunt, nulli mutationi obnoxia; & ad ista, eum adsummi, revocanda sunt hominum pacta, & commer-

cia: non ab hominum consensu, sed a Deo vim obligandi dictata ista receperunt, prout infra explicatur sumus. Quis inficias ire aolus fuerit, clarissimum hunc iuris naturæ magistrum ad ipsum Hobbesii castra transfudit, & ius naturæ in sola hominum opinione constituit? Verum de hoc infra.

VI. Quæ de hominis socialitate scribit, extranea sunt, & falsa. Hominem animale sociale esse non sibi tantum, sed alii natum, fatetur omnes, & ante Pufendorfianum, eivusque Deformationem luculentius hoc docuerunt quotquot hac de re scripserunt. Ad neminum unquam in mentem venit, in socialitate legem naturalem sitam esse. Hæc factitas hæc materia est, a nature lege dirigenda. Nonne & bruta ipsa ad mutuum societatem, & conjunctionem inclinant? Datur lex promissiva, seu iuxta Stoicos prima, quæ hanc communem cum brutis socialitatem dirigit. Sermo nunc est de lege rationis, quæ propria folus hominis officia moderatur. Ergo non in socialitate, brutis communi, sed in ratione, homini foli propria, sita est lex naturalis. Nec Pufendorfii aberratio maiore confutatione egat.

CAPUT IX.

Homo exlex natura sua repugnat. Bonitas & turpitudine ante omnem legem insunt actionibus. Errores Hobbesii, Olandii, Seloni, Pufendorfii, aliorumque Protestantium auctoritate M. Tullii Cicerois refelluntur.

I. Homo natura sua exlex nuncupatur, quia nulla lege ante suam liberam determinationem obstringitur, sed ei pro discreto & lege sua voluntas. Hominem hunc repugnare alicuius, quia ante eius liberam determinationem insunt intrinsecus rebus, seu officio bonitas, aut malitia. Bonum solum in ordine est, perficitur rem cui inest; malum, seu turpitude, quæ in rebus ab ordine reidet, eandem inquit. Omnes actiones humanæ libere vel libentur corpore animusque, aut imperfectionibus habent eundem asperant. Si res omnes ante quantumque legem indifferentes essent, homo re ipsa natura sua esset exlex: quia innata obligatione conformandi actiones suas cum rebus ipsis, modo inferius explicandis, minime abingeretur. Obligatio enim connexio est actionum cum ordine rebus ipsis intrinsecus hærente. Et quantum ordinem hunc rebus hætere dicimus, ante omnem exteriorerem legem, liberamque imperium; idcirco hominem

subiectum huic obligationi, seu connexioni conformandi officia sua cum ordine alicuius. Porro ordo iste, ipis rebus in se, obiectum est iuris, seu legis naturalis, prout clarius explicatur sum. Bonitas, aut malitia, quas rebus ipse habere dicimus, sunt ante legem omnem fundamentaliter tantum, an formaliter, quanto est quam scholastici in utramque partem disputant; & ego infra illam ad criticen revocabo. In praesentia dumtaxat defensivum absoluite, ante omnem legem bonitatis, malitiamque rebus in se Hobbesium, Osiandium, Pufendorfium, et ceterosque Protestantis, oppositum propugnantibus.

II. Errores Hobbesii; & Pufendorfii propriissimum verbis recitentur. Defendit inquit Thomas Hobbes Anglus, omnia ante legem voluntariam esse indifferenter; atque adeo ex solo libero beneplacito bona aut mala evadere. Siquidem de Civ. cap. xiv. scilicet. scribit, regulas boni, & mali, iustitiam, & iniustitiam, bonestatem, & inhonestatem esse leges civiles: nihil quod legislator preceperit, nisi potius, ad quod veteritur, pro malo habendum esse. Quare hoc eum primum sui systematis praecipuum fundamentum est. Lib. de Civ. cap. i. scilicet. Natura desinit utriusque in se in omnia; hoc est, in statu naturae naturae, sine antiqua bonorum, aut malitiae, sive iustitiae, sive iniustitiae, vel cuiusqueque libere facere quaequeque, & non possitque habere, & possidere, nisi, sive amicitia, quae valet, & poterat. Quam fir haec doctrina seditiosa, tumultuosa, & absurdam plenissima, nemo non videt. Homines natura pares sunt? Filius ergo inferior patre non est? Iure potentior omnes homines eadem sibi accipiendi bona: & quisque suum exercere potestatem valet, ut vi, quae aliorum sunt, sibi comparet; etiam si opus aliquis occasione fuerit? Eadem ergo res iusta, & iniusta erit, idemque ius in eadem rem habere duo mutuo quent? Singuli ergo homines in alterius hominis vitam intrare indifferas poterant, & carere, ut iure constaret curavit, praevenerit aliorum, illumque de medio tollere ius erit? Quidam subdit Hobbes loc. cit. sect. 12. Bellum subdit Hobbes. Et patentius hoc adimrat cap. v. sect. 1. Sper unquam securitatis, conservacionisque ius in se sit esse, ut viribus, actionibusque propriis proximum suum vel palam, vel ex insidiis preceperat posse. Item Leviathan cap. XIII. Securitatis vitam maiorem habet nemo anticipativa. In cuiusquam meentem venisset usquam, tam absurda paradoxa edi in laudem ab homine ratione praedito potuisset? Ut doctrinae horrorem temperet, genericque

humani declinet injuriam, cogitur ipsemet quamdam naturae legem admittere. Ut homines, inquit Lib. de Civ. cap. xiii. sect. 1. humani modum bellum omnium in omnes devitavit, mutatis se devincere pactioibus debent. At quae lex urget ut haec pactio custodiantur? Lex, subdit, antecedens contractibus istis. Extrematur lex naturae, hominum decreta antecedens. Pugnare ergo secum systema Hobbesianum. Lib. de Civ. cap. xi. sect. 7. haec habet: Prima & fundamentalis lex naturae est, quaerendum esse pacem ubi haberi potest. Si prima naturae lex homines impellit ut mutuas pactas pacem curent; haec eadem lex damnat bellum omnium contra omnes. Proprie itaque antilogice Hobbesius contra semetipsum pugnat. Sed, ut clarum pateat quam fit errorem Hobbesianum, systema, hoc pacto disputo. Ante hominum, contractus nulla lex nulli, aut iniusti, Hobbesio teste. Licite homo irrumpere vitam homini valet, pactis mutuis sublati. Quidam & post pacta? Cur enim pacta vim obligationi mutuae inferant? Quia homines mutua se obtinere fide. Sed quicquid: cur peccatum est hanc mutam infringere fidem? Hic est nodus solvendus. Alteritutum enim respondendum est. Aut regula est, cum quae fidei fractio pugnaret; & tum ante hominum pacta ad illa regula bona & mala. Aut si nulla regula est, cui fidei violatio propinquant frangere. Si enim lex naturae ante omnia pacta boni factam non vetat; cur violare promissionem factam veritate? Aut contra, si oppugnantiam licite frangere lex naturae vetat; potiori iure, prohibet bellum omnium in omnes, & homicidii privata autoritate peracta. Bonum ergo, & malum est ante hominum pacta.

III. Nonnulla alia est Hobbesio transcribam, quae evidenter eundem monstruosa paradoxa manifestantur. Constituit alterum principium sui systematis potissimum, omnipotentiam videlicet Dei unicam esse fundamentum sui in creaturas iuris ex eo quod nemo possit eidem resistere. Haec iuxta eiusdem verba Leviathan cap. xxxi. Regni divini naturae vis deservit ab eo quod divina potentia consistit. Impossibile est. Idque prius dixerat Lib. de Civ. cap. xiv. In regno naturae regulandi, & puniendi eos qui leges suas violant, in Deo est sola potentia irresistibilis. Et quibus hanc colligit conclusionem Lib. de Civ. cap. xvii. §. 7. Quid si in regno dei habet Deus ab omnipotentia sua, manifestum est obligationem ad praesens hunc obediendum, includere hominibus propter imbocillitatem.

litatem. Haec sunt impia, nodum absurda, Hobbesii commenta. Creatorarum imbecillitate ratio est cur obedire ille Deo debeant? Creaturae ergo obedire Deo haud alitriungunt, quod edite in laudem a Deo sunt, quod conserventur, quod regem fit inferiorum superiorum venerari? Haec sunt paradoxa, post Reformationem Lutheranam, & Calvinianam excogitata, omnibus Ethnicorum doctrinam vix reclamantibus. Non est quod nunc pius eadem refellam. Infra quippe palam faciam, naturae legem, omnem voluntatem antecedente, homines strictos esse ad Dei cultum, ad vitanda turpia, agendaque homine.

IV. Samuel Pufendorfius doctrinam Hobbesii de indifferetia actionum omnium ad honestatem, vel turpitudinem adopravit, & totis lacertis eam propugnare nititur. Scribit in Lib. I. de iur. nat. & gent. cap. xi. §. 6. Haud quaquam necessarium arbitrium cum nullis statueretur, quamvis per se extra omnem impositionem esse honesta; aut turpia; & haec facere obiectum iuris naturalis & perpetuum: cum illa, quae idem honesta, aut turpia sunt, quae legislator voluit, sub legum praesentiarum scelestum veniant. Cum enim honesti, sive necessarii moralis, & turpitudinis sint affectiones actionum humanarum, extra se corroborantia, aut disconcertantia a norma, seu lege; lex vero sit iustissimum superioris; non adoretur quomodo honestas, aut turpitudinis intelligi possit ante legem & extra superioris impositionem. Allegat auctoritatem Seldeni de I. N. & G. & postea concludit. Est sane qui extra impositionem divinum moralitatis actionum humanarum, etiam non aliquam statum regulam, nisi aliud nimis videretur agere quam ut Deo adjuvantur principium aliquod caeterum, extrinsecum, quod ipse in dispensabilis verum formis sequi necessarium habuerit.

V. Hanc eandem doctrinam repetit Lib. II. cap. xxi. §. 4. Falsus vero in Evade honore, cui inserta est apologia adversus Nicolaum Beckmannum, sine doctrinae oppugnatorem, in quem, & in omnes Scholasticos sic invehitur pag. 26. Explicare tamen paullo clarius tibi (loc. cit.) veritas placet, ut eo manifeste constat Augustum Tenererem omnibus scriptis, & verborum palmam praecipere. Quandoquidam Scholasticus inquirebatur, quam differentiam esset inter ea quae naturali, & quae positiva lege vetantur, aut precipiuntur: id demum ab uno, vel altero promittitur in tratatum dogma invocavit, ut quae legem naturae precipiuntur, aut vetantur, in se, & sua natura honesta, aut turpia esse; quae

vero positiva, vel voluntaria, & imperium legislatoris talia fieri dicerentur. Et admittisset, ut haec foretae commendat explanationem, modo certum constituitur veritas, ex quo se quibus constaret, an, & cum aliquid in se esse honestum, vel turpe. Id demum foret, necessarium fuisse praevenerit desiderium legitimam, quae non possit non in circulari revolvit, & patere id quod est in principio. Si enim quare est istis hominibus, de quibus non lege naturali disponatur? respondendum est quae per se, & sua natura honesta, vel turpia sunt. Sin ulterius quare? Quoniam autem sunt illa per se & sua natura honesta, vel turpia? nihil aliud habent quod respondentent, quam ea de quibus lege natura disponatur. Ex quo & aliud horribile absurdum consequitur; si nempe datur aliquid honestum in se antecederet ad Deum, vel admittendum esse statum Stoicum, cui & ipse Deus sic alligatus; vel alteri aliquo principium, Deo prius, aut coeternum, format verum quibus determinatum, & specificatum, cui ne Deum quidem contempnere deesse, aut possit. Quo cum nihil solidum firmum posse videtur; sibi miratus sum non Creatum solam, sed & plerisque ex iustitibus Theologis istum assertionem extra ullam dubitationem passim asserere.

VI. Ecur Grocius, & plerisque Lutheranos suos demitrat dumtaxat est! Latuit ne Pufendorfium, omnes & Paganorum, & Christianorum sapientes extra illam dubitationem errorem hunc crystallinum utramque consensione laebelatae? Hugo Grocius vir gravis, doctissime commanent amplexatus doctrinam est: quia inter Protestantis unus fuit qui non aderet, ut communitur ceteri, deliperet. Quid horribile obstrudis absurdum, admittendum esse statum Stoicum, aut principium Deo prius, aut coeternum? Nunc ista sunt, & parca. Divina essentia, quae Dei intellectum, voluntatemque procedere concipitur, omnium rerum fons, & exemplar est; omnia quae creata ad illam, tanquam ad normam, ordinem habent. Hanc suam essentiam Deus contemplans videt quae necessarium, & quae libentem ordinem exprimat. Spectat plura, quae necessarium cum eadem relationem habent; & haec honesta: alia, quae necessarium eam agnoscant; & haec turpia sunt. At iterum ovans, & veluti triumphans abunde clamat, non circulo vitioso involvi & implicari. Si enim quare, subdit, ex istis hominibus, cur haec turpia, cur illa honesta; respondentent, quia pugnant cum prima, & necessaria regula. Si ulterius percontetur, cur ante omnem legem pugnent, aut contentant eadem regula

le sunt; reponere, quia aut turpia, aut honesta sunt natura sua. Et in illos perpetuo involvitur circulo. Eadem semper chorda obrerant *Pufendorfius*, & *tophilant* agit. Circulum ipse libi fingit, & cavillatur. Nos dicimus, ideo res turpes, aut bonas esse, quia aut ordinem produnt cum essentia divina, prima regula, & omnium rerum fontis; aut ab eadem deficiunt. Si autem ultra pergat, & inquiras, cur ante omnem legem consentaneas, aut dissentaneas sint prima regula; non reponitur, quia aut turpia, aut honesta sunt. Sed dicimus, quia omnes res create pendunt ab essentia divina, tanquam a prima causa exemplari, seu a prima archetypa idea, quam Deus contemplant omnia creat, disponit, & ordinat. En principium, in quo firmus. Quodam hic viciosi circuli vestigium? Aut negat *Pufendorfius*, omnia a divina essentia, tanquam a prima exemplari causa, pendere, & ab ipso Deo, tanquam ab effluente causa, prodire, aut fecus. Si primum; Atheismum prodit. Si secundum; ergo aut ordinem exprimit cum divina essentia, & ecce honestatem; aut eidem dissentaneas sunt, & ecce turpitudinem. Cedo. Cur paries ille dilabens sit? Quia, inquis, ad normam non conformatur. Bene habet. Sin ulterius peto percontari: Ecur ad normam non conformatur? quid repones? Non aliud fane, nisi quia a norma recedit. Circulo non vitioso implicatur? Ediffere, cur par, & impar paginet? Cur duo, & tria, conficiunt quinque? Quid hincit homo iuris naturae illustrator? Quis non videt, baculo Aristoteleo, aut aiunt, non argumentatione confutandos illos esse philosophi qui prima principia, & quae natura sua nota sunt, demonstratione evincenda contendunt? Animus Tenebriosem, & omnibus lycophantibus, & nebulousis nequiorum postulat Nicolaum Beckmannum Lutheranum, led poltea, eiarura Lutheranera heresi, Catholicum; quod errorem hunc refutaverit. Nihil stultius inelamam, quam aliquis consistere quae turpia, aut honesta sint antecederent ad legem voluntariam. Nos, utpote honestatis amatores, non quibus ille meretur, led is qui non decet, vocibus ab illo percontabimur, an, sicut tria, & duo sint aequalia quinque, ita quinque sint aequalia tribus, & duobus antecederent ad omnem legem? Quidquam ne stoliditatis redoler, asserere has veritates disputandas esse? Minus ne verba sint propositiones, quae proximam spectant? Deus est colendus, vitandum mendacium, perjurium fraus. Deo nec placere, nec probari flagi-

tiam potest. Nullam Deo principium prius, aut certius essentia divina, ceu a prima regula, necessario rerum ordinem dimittant. Potest Deus creare, aut non creare pro suo arbitrio que ei libuerit; ad polito quod aliqua creare velit, iuxta ordinem necessarium, quem hae expriment cum sua divina essentia, regula prima omnium rerum, disponere illa debet, ut mox fufius dicemus iam.

VII. Interim lobet auctoritate M. Tullii Cicerois recentiorum Protestantium errores habefacere. Stoliditatis arguit *Pufendorfius* Scholasticos, quod doceant, natura sua honesta, aut turpia esse quae naturae lege precipiuntur, aut vetantur. Contra Cicero demeritiam dicam impingit *Hobbesius*, *Pufendorfius*, *Soldano*, *Osiandro*, ceterisque Protestantibus, qui oppositum docent. Et primum illum crassissimum errorem convellit quem superiore capite explio, quo nempe ab utilitate, iuris naturae principia repetuntur. Inquit enim *Lib. I. de leg. Si, ut eidem dicitur, utilitate omnia metienda sunt; negligit leges, casque peremptet, si poterit, is qui sibi eam non fructuosam putabit fore. Ita fit ut nulla sit omnino iustitia, si neque natura est, & ea quae propter utilitatem constituitur, utilitate alio convellit, atque si natura conformata ius non erit, virtutes omnes tollantur. Ubi enim libertati? Ubi patria caritas? Ubi pietas? Ubi aut benemerendi de altero, aut referenda gratia voluntas poterit existere? Nam hae naturae sunt ex eo quod natura propensius sumus ad diligendos homines, quod fundamentum iuris est... Quod si populorum iustis, si Principum decretis, si sententis iudicum iura constituantur, ius esset latrocinari, ius adulteri, ius testamenta falsa supponere, si hae suffragia, aut scitis multitudinis probarentur.*

VIII. Nec est quod *Pufendorfius* obtrudat *Lib. II. cap. xxi. §. 4.* Deum reapse prohibuisse turpia, & precipisse honesta; atque adeo imperantem fore, & peraliam quere quod facere poterit, cum conllet quid fecerit. Nam reponit continuo Cicero. *Quae si tanta potestas est illiusmodi sententiae, atque iustis, ut eorum suffragia verum natura veritatis; eae non faciunt ut quae mala, pecciosaque sunt, habeantur pro bonis, ac substantibus? Aut eae, cum ius est iniuria hae facere possit, bonum eadem facere non possit ex malo? Atque nos legem bonam a mala mala alia via, nisi naturae norma dividere possumus, sed solum ius, & iniuria diducatur, sed omnino omnia honesta, ac turpia; nam & communit intelligentia nobis notas res efficit, eaque, in*

animis nostris inclinant, ut honesta in virtute ponantur, in vitis turpia. Hae autem in opinionibus existant, non in natura posita, vere deontis esse. Nec demeritiam notam *Pufendorfius* diluit, dum arguitur, petulantiam esse inquirere quid Deus facere poterit, cum conllet quid fecerit. Nam iure & evidenter inferimus, Deum potuisse mendacium, odium, fraudem precipere, positione facta quod indifferenter omnino sibi officia hae. An non quilibet legislator precipere, aut vetare in una parte, postquam destinavit Deo creare omnibus penatis, id expedire bono, dum, publico inconveniens? Quid nil ergo & Deus?

His angulis praefus *Pufendorfius* locuti quae, *in. Lib. II. cap. xxi. §. 4.* Faretur es una parte, postquam destinavit Deo creare animal rationale, & sociale, necessitate hypothetica conlequi ut legem eidem congruentem aptare dlaberit; ac simul inclinat, hoc minime impedire quin omnes actiones ante legem fuerit indifferentes. Quae contradictio adeo manifesta est, ut nulla egeat confutatione. *Barbeyracus* irrito conatu defendere in notis ad Gallicam versionem *Pufendorfium* adiuvit. At ego, ne prolixior sim, eidem cavillationes, ut vixet, pretereo.

CAPUT X.

S. Thomas in antecessum errores *Hobbesii*, *Pufendorfii*, aliorumque labefecerat. In vitis argumentis probat; honestatem, & turpitudinem actionibus inesse ante omnem legem.

I. Caput istud eo spectat, ut quorundam colorum incitiam redarguam, & Lutheranorum, Calvinistarumque, tibi iuris naturae illustrationem falso iudicantium, falsam instantiam, ne dicam peraliam, retundam. Quod ut praefum, ob ocules praefentare gei alvibus istarum errores in antecessum Angelicus Doctor scripfit, opere pretium extimavi. Capite superiore dicitur Ethnici; Ciceronis testamentis *Hobbesianis*, & *Pufendorfianis* errores prodigavi. In presentia ante Ecclesiam Romanam Doctoris argumentationibus eisdem labefacere errores in votis ac animo est. Prolixa sunt quae ex Angelico transcribam, sed utilia. Colligent quippe haec *Pufendorfiani*, quanta argumentorum copia, quantaque orationis perpicuitate veritates quae nunc in dilectione adducuntur, firmaverit, atque a pluribus saeculis manaverit *AQUINAS* notiter, iuxta quem,

vellet, nollet, nocturne in conspecta solis, & pygnari in conspectu gigantium sunt novae aquinas iuris interpretes.

II. Controversiam nostram ex instituto S. Thomas dirimit, & omni argumentorum genere evincit *Lib. III. cont. Gent. cap. cxxix.* cuius hic est titulus: *Quod in alibus hominis sunt aliqua recta secundum naturam, & non solum quasi lege posita.* Hanc thesism inquantibus argumentis demoustrat.

III. Ex praefus autem apparet quid ea quae lege precipiuntur, retundantur sed, non solum quia sunt lege posita, sed etiam secundum naturam.

1. Ex praefus enim legis divinae mens bonitas ordinatur sub Deo, & omnia alia quae sunt in homine, sub ratione. Hae autem naturalis ordo requirit, quod inferiora superioribus subalternentur. Sunt igitur ea quae lege divina precipiuntur, secundum se naturaliter recta.

2. Praeterea. *Homines* est divina providentia sortitur naturalis indicatorio rationis, ut principium propriarum operationum. Naturalis autem principia ad ea ordinantur quae sunt naturaliter. Sicut igitur aliqua operationes naturaliter homini convenientes, quae sunt secundum se recta, & non solum quasi lege posita.

3. Praeterea. Quoruncumque est natura determinata, aptos esse operationes determinatas, quae illi natura convenient; propriis enim operatio insensibilisque naturam ipsam sequitur. Constat autem hominum naturam esse determinatam. Operet igitur operationes esse aliquas secundum se homini convenientes.

4. Adhuc. Quoruncumque est aliquid naturaliter aptos esse naturale id sine quo illud haberi non potest; natura enim non deficit in necessitate. Est autem homini naturale quod sit animal sociale, quod ex hoc ostenditur quod unus homo solus non sufficit ad omnia quae sunt humanae vitae necessaria. Ea igitur sine quibus societas humana conservari non potest, sunt homini naturaliter convenientia. Huiusmodi autem sunt utriusque, quod suum esse conservare, & ab iniuriis abstinere. Sunt igitur talia in hominis alibus recta.

5. Amplius. Supra ostensum est quod omnis homo naturaliter hoc habet quod naturae rectus inferioribus ad sua vitae necessitates. Est autem aliqua mensura determinata, secundum quam utrasque praedictarum rerum humane vitae est convenientes; quae quidem mensura si praetermittitur, fit homini nocivum; sicut apparet in sompnie inordinata ciborum. Sunt igitur aliqua alia homini naturaliter convenientes.

le sunt; reponunt, quia aut turpia, aut honesta sunt natura sua. Et in illos perpetuo involvitur circulo. Eadem semper chorda obrerant Pufendorfius, & topophilum agit. Circulum ipse libi fingit, & cavillatur. Nos dicimus, ideo res turpes, aut bonas esse, quia aut ordinem produnt cum essentia divina, prima regula, & omnium rerum fonte; aut ab eadem deficiunt. Si autem ultra pergat, & inquiras, cur ante omnem legem consentaneas, aut dissentaneas sint prima regula; non reponitur, quia aut turpia, aut honesta sunt. Sed dicimus, quia omnes res create pendunt ab essentia divina, tanquam a prima causa exemplari, seu a prima archetypa idea, quam Deus contemplant omnia creat, disponit, & ordinat. En principium, in quo firmus. Quodam hic viciosi circuli vestigium? Aut negat Pufendorfius, omnia a divina essentia, tanquam a prima exemplari causa, pendere, & ab ipso Deo, tanquam ab electrica causa, produci, aut fecus. Si primum; Atheismum prodit. Si secundum; ergo aut ordinem exprimit cum divina essentia, & ecce honestatem; aut eidem dissentaneas sunt, & ecce turpitudinem. Cedo. Cur paries ille dilabens sit? Quia, inquis, ad normam non conformatur. Bene habet. Sin ulterius peto percontari: Ecur ad normam non conformatur? quid repones? Non aliud fane, nisi quia a norma recedit. Circulo non vitioso implicatur? Ediffere, cur par, & impar paginet? Cur duo, & tria, conficiunt quinque? Quid hincit homo iuris naturae illustrator? Quis non videt, baculo Aristoteleo, aut aiunt, non argumentatione confutandos illos esse philosophi qui prima principia, & quae natura sua nota sunt, demonstratione evincenda contendunt? Animus Tenebrionem, & omnibus lycophantibus, & nebulionibus nequiorum postulat Nicolaum Beckmannum Lutheranum, led poltea, eiarura Lutheranera heresi, Catholicum; quod errorem hunc refutaverit. Nihil stolidius inelamam, quam aliquis consistere quae turpia, aut honesta sint antecederent ad legem voluntariam. Nos, utpote honestatis amatores, non quibus ille meretur, led is qui non decet, vocibus ab illo percontabimur, an, sicut tria, & duo sint aequalia quinque, ita quinque sint aequalia tribus, & duobus antecederent ad omnem legem? Quidquam ne stoliditatis redoler, asserere has veritates disputandas esse? Minus ne verba sint propositiones, quae proximam spectant? Deus est colendus, vitandum mendacium, perjurium fraus. Deo nec placere, nec probari flagi-

tium potest. Nullam Deo principium prius, aut certius essentia divina, ceu a prima regula, necessario rerum ordinem dimittant. Potest Deus creare, aut non creare pro suo arbitrio que ei libuerit; ad polito quod aliqua creare velit, iuxta ordinem necessarium, quem hae expriment cum sua divina essentia, regula prima omnium rerum, disponere illa debet, ut mox fufius dicemus iam.

VII. Interim lobet auctoritate M. Tullii Ciceronis recentiorum Protestantium errores habefactare. Stoliditatis arguit Pufendorfius Scholasticos, quod doceant, natura sua honesta, aut turpia esse quae naturae lege precipiuntur, aut vetantur. Contra Cicero demeritiam dicam impingit Hobbesio, Pufendorfio, Soldano, Osiandro, ceterisque Protestantibus, qui oppositum docent. Et primum illum crassissimum errorem convellit quem superiore capite explodi, quo nempe ab utilitate, iuris naturae principia repetuntur. Inquit enim Lib. I. de leg. Si, ut eidem dicitur, utilitate omnia metienda sunt; negligit leges, casque peremptes, si poterit, is qui sibi carum fructuosam putabit fore. Ita fit, ut nulla sit omnino iustitia, si neque natura est, & ea quae propter utilitatem constituitur, utilitate alio convellit, atque si natura conformata ius non erit, virtutes omnes tollantur. Ubi enim libertati? Ubi patria caritas? Ubi pietas? Ubi aut benemerendi de altero, aut referenda gratia voluntas poterit existere? Nam hae nascuntur ex eo quod natura propensissimus ad diligendos homines, quod fundamentum iuris est... Quod si populum iussit, si Principum decretis, si sententis iudicum iura constituerent, ius esset latrocinari, ius adulteri, ius testamenta falsa supponere, si hae suffragiis, aut scitis multitudinis probarentur.

VIII. Nec est quod Pufendorfius obtrudat Lib. II. cap. xxi. §. 4. Deum reapse prohibuisse turpia, & precipisse honesta; atque adeo imperantem fore, & peraliam quodere quid facere poterit, cum conllet quid fecerit. Nam reponit continuo Cicero. Quae si tanta potestas est illiusmodi sententiae, atque iussit, ut eorum suffragiis verum natura veritatem; eae non faciunt ut quae mala, pecciosaque sunt, habeantur pro bonis, & substantibus? Aut eae, cum ius est iniuria hae facere possit, bonum eadem facere non possit ex malo? Atque nos legem bonam a mala mala alia via, nisi naturae norma dividere possumus, sed solum ius, & iniuria diducatur, sed omnino omnia honesta, & turpia: nam & communit intelligentia nobis notas res efficit, &que, in

animis nostris inclinat, ut honesta in virtute ponatur, in vitio turpia. Hae autem in opinionibus existant, non in natura posita, vere deontis est. Nec demeritiam notam Pufendorfius dilat, dum arguitur, petulantiam esse inquirere quid Deus facere poterit, cum conllet quid fecerit. Nam iure & evidenter inferimus, Deum potuisse mendacium, odium, fraudem precipere, positione facta quod indifferenter omnino sibi officia hae. An non quilibet legislator precipere, aut vetare in una parte, postquam destinavit Deo creare omnibus penatis, id expedire bono, dum, publico inconveniens? Quid nil ergo & Deus?

His angulis praefus Pufendorfius locuti quae, in Lib. II. cap. xxi. §. 4. Faretur ex una parte, postquam destinavit Deo creare animal rationale, & sociale, necessitate hypothetica conllet ut legem eidem congruentem aptare ducerit; ac simul inclinat, hoc minime impedire quin omnes actiones anteleghem fuerit indifferentes. Quae contradictio adeo manifesta est, ut nulla egeat confutatione. Barbeyracus irrito conatu defendere in notis ad Gallicam versionem Pufendorfium adducit. At ego, ne prolixior sim, eidem cavillationes, ut vixet, pretereo.

CAPUT X.

S. Thomas in antecessum errores Hobbesii, Pufendorfii, aliorumque labefactant. In vitio argumentis probat, honestatem, & turpitudinem actionibus inesse ante omnem legem.

I. Caput istud eo spectat, ut quorundam isolorum incitiam redarguam, & Lutheranorum, Calvinistarumque, tibi iuris naturae illustrationem falso iudicantium, falsam instantiam, ne dicam peraliam, retundam. Quod ut praedicti, ob ocules praefatorum seu aliorum istarum errores in antecessum Angelicus Doctor scripsit, opere pretium existimavi. Capite superiore dicitur Ethnici Ciceronis testimonium Hobbesianum, & Pufendorfianum errores prodigavi. In presentia ante Ecclesiam Romanam Doctoris argumentationibus eisdem labefactare errores in votis ac animo est. Prolixa sunt quae ex Angelico transcribam, sed utilia. Colligent quippe haec Pufendorfiani, quanta argumentorum copia, quantaque orationis perpicuitate veritates quae nunc in dilectionem adducuntur, firmaverit, atque a pluribus saeculis manaverit AQUINAS notiter, iuxta quem,

vellet, nollet, nocture in conspecta solis, & pygnari in conspectu gigantes sunt noviaquiones iuris interpretes.

II. Controversiam nostram ex instituto S. Thomas dirimit, & omni argumentorum genere evincit Lib. III. cont. Gent. cap. cxxix. cuius hic est titulus: Quod in alibus hominis sunt aliqua recta secundum naturam, & non solum quasi lege posita. Hanc thesion inquantibus argumentis demoustrat.

III. Ex praefus autem apparet quid ea quae lege precipiuntur, relictissimum sed, non solum quia sunt lege posita, sed etiam secundum naturam.

1. Ex praefus enim legis divinae mens bonitas ordinatur sub Deo, & omnia alia quae sunt in homine, sub ratione. Hae autem naturalis ordo requirit, quod inferiora superioribus subalternentur. Sunt igitur ea quae lege divina precipiuntur, secundum se naturaliter recta.

2. Praeterea, Homines ex divina providentia sortuntur naturae indicatorum rationis, ut principium propriarum operationum. Naturalis autem principia ad ea ordinantur quae sunt naturaliter. Sicut igitur aliqua operationes naturaliter homini convenientes, quae sunt secundum se recta, & non solum quasi lege posita.

3. Praeterea, Quocumque est natura determinata, aptet esse operationes determinatas, quae illi naturae convenientes; propriis enim operatio insensibilis naturam ipsam sequitur. Constat autem hominum naturam esse determinatam. Operet igitur operationes esse aliquas secundum se homini convenientes.

4. Adhuc, Quocumque est aliquid naturaliter aptet etiam esse naturale id sine quo illud haberi non potest: natura enim non deficit in necessitate. Est autem hominis naturale quod sit animal sociale, quod ex hoc ostenditur quod unus homo solus non sufficit ad vitam quae sunt humanae vitae necessariae. Ea igitur sine quibus societas humana conservari non potest, sunt hominis naturaliter convenientia. Hae naturalis autem sunt utriusque, quod suum esse conferre, & ab iniuria abstinere. Sunt igitur talia in hominis alibus recta.

5. Amplius, Supra ostensum est quod omnis homo naturaliter hoc habet quod naturae rebus inferioribus ad sua vita necessitatem. Est autem aliqua mensura determinata, secundum quam utraque praedictarum rerum humane vitae est convenientis; quae quidem mensura si praetermittitur, fit hominis motum; sicut apparet in sompnie inordinata ciborum. Sunt igitur aliqua alia hominis naturaliter convenientes.

6. Item. Secundum naturalem ordinem corpus hominis est propter animam, & inferiores virtutes anime propter rationem; sicut & in aliis rebus materia est propter formam, & instrumentum propter principalem agentem. Ex eo autem quod est ad aliud ordinatum, dicitur et auxiliium provenire, non autem aliquod impedimentum. Est igitur naturaliter rectum quod sit proventus ad hominis corpus, & inferiores virtutes anime, ut ex hoc & ceteris rationibus, & bonis ipsius motibus impellatur, magis autem iustitiam. Et autem ferre accidit, est naturaliter peccatum, & violentia igitur, & convulsiones, & inordinatio temporum usus, per que ista rationis impeditur, & subditur passionibus, que liberum iudicium rationis esse non sinit, sunt naturaliter mala.

7. Præterea. Unicusque naturaliter convenit ea quibus tendit in suum finem naturalem. Que autem a contrario se habent, sunt ei naturaliter inconvenientia. Obfusca est enim supra quod homo naturaliter ordinatur ad Deum sicut in finem. Et igitur quibus homo inducitur in cognitionem, & amorem Dei, sunt naturaliter recta. Quæcumque vero a contrario se habent, sunt homini naturaliter mala. Per quos quædam laesam, & inordinat in bonum, & recte non solum sunt secundum legem positivam, sed etiam secundum naturalem ordinem. Hinc est quod in Psal. xviii. dicitur, quod iudicia Domini sunt vera, & iustificata in semetipsis. Per hoc autem excluditur peccatum dicendum, quod iusta & recta sunt secundum legem positivam.

IV. Ex quam verum fit id quod initio dixi, & Thomam Hobbesianum, Pufendorfianumque errores proscalle. Iampridem enim ante S. Doctorem errores huiusmodi evulgati erant. Quare, sicut Pseudopatriarcha Lutherus in religionis negotio non novas, sed antiquas ex ore revocavit hæretes, sic eiusdem discipuli in iuris naturæ controversiis, non novæ quidem, sed vetustis errores in scenam deduxerunt. Non est ergo, ut inquit Hieronymus advertebat Vigilantium, quod gloriam querat, quasi sint novæ sceleris repertores. Erumpant in medium omnes Hobbesiani, & Pufendorfiani, & agmine facto, septem que ab Anselmo Doct. te producta argumenta naturæ appendunt. Nihil hæcenus adversus eadem excogitarunt. An nequibunt novi isti iuris naturæ instauratores, partem infirmitatem esse toto, atque propter totum factam, corpus spiritui, inferiora superioribus, & creata omnino Deo subiecta? Negantur ne hominem tam præditum, atque animal sociale?

Ergo normam ad quam lex socialitas conformetur, admittant oportet. Porro norma & regula istius socialitatis, que omnem legem antecedit, est quod unicuique est quod sibi est, conservetur, & ab iniuriis abluatur. Sine illis quippe consilire socialitas nequit. Non ergo socialitas ipsa norma est, sed materia normæ subiecta. Si homo in se spectetur, an pluribus non eger ut vivat? Nempe ante omnem legem inordinata ciborum lampulo mota eadem est? Evidenter itaque constat humanis debitis ordinem naturalem esse, qui regula contrariis, aut dissipatis obli- scuntur potius quam illustrantur. Quoniam, inquit M. Tillius, ius est cum scriptum, sed natum: quod non delictum, accipimus, legimus; verum a natura ipsa accipimus, haurimus, expressimus; ad quod non docti, sed facti, non instituti, sed innati sumus.

V. Sed ipsam S. Paulum adheimus ad Rom. xi. Cum enim gentes, que legem non habent, naturaliter ea que legis sunt, faciunt, eiusmodi legem non habentes ipsi sibi sunt lex. Ut omnia que hoc in capite dicta sunt, magis sint tibi perspicua, ob oculos habeamus velim illud luculentum S. Thomæ principium, nempe: *Hominis ex divina providentia fortissimè naturalis iudicaturum rationis, ut principium propriam operationum. Naturalis autem principia ad ea ordinantur que sunt naturaliter. Sicut igitur aliquæ operationes naturaliter homini convenientes, que sunt secundum se recta, & non solum quasi hæc possit. Indium homini est naturale iudicium rationis? Ergo necessario consequitur, admittendum esse in actionibus ipsi istius iudicii obiectum. Hoc autem obiectum est rectitudo, que scilicet obiectiva appellatur. Præterea docta commentaria in hunc articulum Francisci Ferrarensis, inter Scholasticos, quo novæ iuris interpretes decidant, valde celebrata.*

CAPUT XL

Fundamentalis ne, in formalis dicenda sit honestas, vel malitia, que anteceditur ad legem actionibus hæret.

I. Proposite quæstionem anam docti P. Gabriel Valquez vir acerrimi ingenii, qui l. 2. disp. cl. cap. 11. defendit, naturam rationalem esse primam honestatis moralis regulam. Si hinc nature usus conformes fuerint, honesti; si difformes, turpes sunt. Ratio P. Valquezii est doctrina superiore capite tradita. Sunt, inquit ille, actiones natura

tura sua & intrinseca ita male, ut nulla extante lege, sine eterna Dei, sine iudicio rationis prohibente, malitiam producat: & e contrario alie sunt natura sua ita honestæ, ut anteceditur ad omnem divinam voluntatem, & rationis dictata tales sint. Porro aliqua assignari regula debet huius honestatis, vel malitiae. Non voluntas divina, non iudicium rationis. Ergo ipsa natura rationalis secundum suam essentiam spectata.

II. Hæc doctrina, inquit eximius Doctor P. Suarez Lib. 1. de leg. cap. v. num. 5. quatuor species honestatis, aut malitiam, intrinsecus actionibus quibusdam hærentes, vera est; falsa vero, prout loco naturalis legis prædicantur, aut veritatis assignat ipsam animam rationem. Quandoquidem natura rationalis, absolute spectata secundum suam prædicata essentialia, nec præcipit, nec prohibet, nec dirigit, nec illuminat. Ergo legis notionem hæret iniquitatem.

III. Committitur Theologi omnes sententiam P. Valquezii reiciunt: & licet verum fit actiones plures intrinsecus honestas, aut turpes esse; solum tamen est illarum honestation, aut turpitudinem repetendum esse a difformitate, aut conformitate cum ipsa anime rationalis essentia ob rationem assignatam.

IV. Porro Theologi committunt, ut ab argumentatione B. Valquezii, proponantis intrinsecum actuum humanarum honestationem anteceditur ad iudicium rationis, voluntatemque Dei, lex expellatur, respondent, actiones anteceditur ad omnia legem honestas, aut turpes esse fundamentaliter, seu formaliter. Salamancaenses tract. xx. cap. 11. punct. 3. num. 5. inquirunt: *Si enim amor Dei non præcipitur ab aliqua lege, non est bonus formaliter, sed tantum fundamentaliter: & similiter odium Dei, nisi aliqua lege prohibeatur, tantum est malum, & peccatum inchoatum, & fundamentaliter. Pro hac lententia laudant ceteros Thomistas.*

V. P. Ignatius de Camargo Lib. II. contr. iv. art. 1. num. 24. vir meo quidem iudicio perspicacissimus, faretur, maximum fore absurdum, quod recentia obiecta possent, aut non possent prohiberi. Quæmodum non adversus Hobbesianum & Pufendorfianum demonstravimus recipit esse evitæ posse. Si amor Dei, odium Dei, fraus, mendacium, similesque actiones essent omnino indifferentes. Venit, ut aliqua actio non contingenter, sed necessario a lege eterna Dei & naturali præcipiatur, aut prohibeatur, opus laudandumque est ut in signo anteceditur le-

gem eternam præcipientem, aut prohibentem habeat consummatam perfectamque bonitatem, aut malitiam moralem; sed latet quod sit natura sua vel conformis, vel repugnans ultimo fini naturali rationalis, sed essentialiter divinæ, primæ regulæ & mensuræ civilitatis divinæ, prout accellum, aut recessum ab illa: hoc ipso enim debet necessario regula actiones habent malitiam, vel bonitatem, non perfectam, sed inchoatam, viam; imperfectam, que appellatur *fundamentalis* solet.

VI. Nemo non videt, quæstionem hanc verborum esse, non rei. Theologi isti omnes in id consentiunt, quod actiones que constituunt obiectum iuris naturalis præcipiunt, aut vetantur, non esse indifferentes, sed natura sua repugnantes, aut convenientes ultimo fini creature rationalis in signo anteceditur omnem legem. Hinc legitime inferunt, necessario, & non liberè, prohibendas, aut præcipiendas a Deo auctore natura esse. Quod polleat honestas, aut malitia, que in hoc accessu, vel recessu ab ultimo fine fundatur, sit vitiosa, inchoata, & imperfecta, aut formalis, & perfecta; nominis, non rei, aut saltem minimi momenti quæstio est. Nam ratio controversia veritatis circa conceptiones obiectivas, & rationis signa. Nullam quippe temporis momentum est in quo, exempli gratia, odium Dei, mendacium, blasphemia, & cetera iniuriosiora non fuerint prohibita, Quæ semper, & ab ætate omnium actiones reipsa male formaliter fuerunt. Solum ergo disputatur, utrum in illo signo in quo intellectus metaphysice prædicione considerat laudatas actiones consentaneas, aut dissentaneas ordini, utrimque finis creature rationalis, ante legem eternam, & naturalem, in signo posteriori eadem vetante, formalem perfectamque, aut viam & imperfectam malitiam, honestatemve producat.

VII. Quæstionem res tanti momenti non fit, ut levanus exigat examen, tamen, ut mea præter opinio, si preste, & metaphysicum rigore loquendum sit, licet scholasticorum Theologorum doctrina vera est. Tum quod nulla actio que plures excipit metaphysice prædiciones, & conceptiones, coram nam aut bonitatem, aut malitiam habuit ab uno solo respectu, seu secundum unam solum considerationem, sed secundum ea omnia que actio illa necessario reipsa excipit. Porro actio suæ natura inordinata, ut odium Dei, necessario vetari excipit. Ergo consummatam per-

sedamque militiam tum accipit tum ab ipsa repugnantia cum ultimo fine, tum a lege aeterna & naturali, illam necessario prohibente. Tum quod hoc pacto consistit communis SS. Patrum, & Theologorum loquendi usus: omnes quippe Patres, & Theologi per ordinem advertebant legem peccatum delinunt. S. Augustinus Lib. XXII. *contra Faust.* cap. xxvi. *nunc peccati definitionem, ab omnibus Theologis lateptam tradit. Peccatum est delictum, factum concupitum contra legem aeternam Dei. Est autem lex aeterna ratio, vel voluntas Dei. Item ad illa Psalmi xxxviii. verba, Fratru carissimi, repantur omnes peccatores terre, idemmet Augustinus inquit. Si peccatores sunt omnes peccatores terrae, nullum est atque sine peccatione peccatum: nulla est peccatio sine lege: nullum est igitur, nisi lege peccatum. Tandem idem Augustinus Lib. de peccat. merit. & remiss. cap. xvi. *Negle peccatum est, si quid erit, si non delinimus ad beatum non sit. Similia habent ceteri Patres, qui non secundum metaphysicas praecisiones, sed ut reipsa peccatum perpetratur, delinunt. Porro reipsa perpetrari peccatum contra legem naturae nequit, nisi violando legem: quia ab aeterno lex aeterna aeternae suae naturae turpes prohibet.**

VIII. Eadem hanc capituli imponit Doctor Angelicus, qui de more & difficultate, & resolutionem patitur, sed lignificatibus verbis, nobis exhibet. Totam quam haecenus veritatem, difficultatem sibi opponit t. 2. quae. lxxi. art. 6. arg. 4. *Ex hoc dicitur ali- quid esse prohibendum, quia legi contrariatur. Sed non omnia peccata sunt mala, quia prohibita: sed quaedam sunt prohibita, & quia male. Non ergo in communi definitione peccati debuit poni, quod sit contra legem Dei, Cuius argumen- tum hoc praebet responsum. Dicoendum, quod cum dicitur, quod non omne peccatum ideo est malum, quia est prohibendum, intelligitur de prohibitione facta per se ipsorum. Statim refertur ad iuxta naturae, quod committitur primo quidem in lege aeterna, secundario vero in naturali indicatorio rationis humanae, tunc omne peccatum est malum, quia prohibendum. Ex hoc videtur quod ad inordinatum, iuxta naturam repugnat. Capite superiore legem argu- mentum demonstravit Angelicus Doctor ante legis positionem plures actiones, ad inordinatas, aut ordinatas esse, atque adeo turpes, aut honestas. Ergo aut repugnant iuxta naturae, aut conveniunt. Ergo prohiben- da, aut iubenda. In signo antecedentem ad legem illam turpitudinem inordinatam, aut*

honestatem ordinatam habent, quae necessarium exigunt aut prohibitionem, aut iustitiam. Postquam necessaria lege aut prohibente, aut vetante, tum completa continentataque malitia plene sunt.

IX. Fufius fortasse quam par fuerat, disputatum hoc de argumento est: non inficere. Sed idcirco tribus integris capitibus hanc dis- plicere questionem volui, ut podere sustentandam iustitiam iuris naturae interpres novi, qui eundem naturae iustitiam exorbi- tate Theologi scholasticus non erobescunt. Qui namque illorum Protestantium, qui erro- res Hobbesii, & Pufendorfii, consulantur, tanta praecisione, pertinacitate, & argumen- torum copia scriptam hanc exornavit? Nemo fane. Sileant ergo, suaque impoluras ad- vertus Scholasticos retrahant.

CAPUT XII.

Legis naturalis pictura. In quo fita vera illius ratio fit, ex doctrina S. Thomae explicatur.

I. Hactenus de materia legi naturali sub- iecta: in praesentia de ipsa lege dis- putandum est. Lex naturalis primum omnium considerari sub duplici aspectu potest, nempe respectu hominis, & Dei. Si comparare ad hominem spectetur, duplicem prodit relationem, alteram obiectivam, quae est ordo ille robis inherens de quo supra sermo fuit, alteram formalem, ipsi intellectui inherente, scilicet lumen illud quo ordo nobis instans cognoscitur. Lex naturalis in Deo naturae auctore duplicem quoque respectum prodit: alterum obiectivum, qui est ipsa essentia Dei, iuxta archetypum, & exemplaris omnium ceterorum, rerumque creaturarum; alterum formalem, qui est ipsa aeterna ratio, qua Deus suam infinitam essentiam, omnique omnes, & rerum relationes cum eadem neces- sario connexas contemplantio, omnia decernit, praecipit, aut vetat iuxta ordinem & relationem, aut repugnantiam cum eadem divina sua essentia. Lex ergo aeterna respectu Dei est ipsa aeterna ratio, quae suam essentiam meditando, secundum ordinem rerum ad ipsam, vel ab eadem recipientem, praecipit, aut vetat. Hinc potest videri quod Deus creatoris producere, & non producere; at, iuxta positionem quod velit eandem creare, servandi sunt ordines quos res producende habent cum ultimo fine suaeque divina essentia. Igitur lex aeterna prima regula est; lumen autem rationis impressum secundum cuiusque hu- manae operationis. Quae omnia perspicue do-

docet S. Thomas t. 2. quae. lxxi. art. 2. *Lex est sit regula. & mensura, dupliciter potest esse in aliquo: uno modo sicut in regulante, & mensurante; alio modo sicut in regulato, & mensurato: quia, in quantum participat aliquod de regula, vel mensura, sic regulatur, vel mensuratur. Unde, cum omnia quae divina providentia subsistant, a lege aeterna regulentur, & mensurentur, manifestum est quod omnia participat aliquantulum legem aeternam, in quantum scilicet ex imperfectione eius habent inclinatio- nes in probis actibus, & finem. Inter cetera autem rationalis creatura excellitiori quodam modo divina providentia subiacet, in quantum & ipsa fit providentiae particeps, sibi ipsi, & aliis providens. Unde & in ipsa participatio ratio aeterna, per quam habet naturalem inclina- tionem ad debitum actum, & finem. Et ratio participatio legis aeternae in rationali creatura lex naturalis dicitur. David Propheta, subdit Angelicus, hanc questionem proponit illorum ore qui iustitiae opera sibi manifeste subtingit. Multi dicunt: Quis ostendit nobis bonum? Cuius questionis respondens dicit: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine; quasi lumen rationis naturalis, quae disce- rnit quid sit bonum, & quid sit malum, quod pervenit ad naturalem legem, nihil aliud sit quam impressio divina lumen in nobis. Unde patet quod lex naturalis nil aliud est quam participatio legis aeternae in rationali creatura.*

II. Haec est veluti generalis pictura, seu speciem quoddam legis naturalis. De eiusdem notione disputant Theologi. Aliqui pro- cedunt accipiunt legem naturalem, synderesim, & conscientiam: quae tria tamen maxime differunt. Nam lex naturalis est ordi- natio rationis, nobis a Deo impressa; synderesis lumen est naturale, quae ipsam divi- nam ordinationem cognoscimus; conscientia vero dictamen praetereunt intellectus est, quo legem ipsam applicamus, & iudicamus quid hic & nunc agendum sit. Synderesis versatur circa principia generalia absque ulla discul- sione, quae ignoscat nemo valet; ut bonum est amandum, malum fugiendum. Conscien- tia contra, media rationatione, seu, ut ait Angelicus, *sylogismo practico* suus elicit con- clusiones. Hinc tot conscientiae, quot homi- nes; immo idem homo pro temporibus, affectuum, & cognitionum diversitate, va- riam sibi conscientiam format. Lex autem naturalis semper eadem est, semperque sibi constant.

III. Legis naturalis ideam aliqui collocant

in ipsa naturali rationali secundum se specta- ta. Alii legem hanc contendunt esse ipsam lumen naturale, quo dicimus bonum, & turpia; non tamen in ipso actu discernen- di, sed in habitu eam constituinti. Plures alii eam in ipso actu sitam volunt. Primum opinionem supra relecti. Videndum itaque, sita ne sit lex ista in habitu, vel in actu, aut in potentia, vel in ipso lumine.

IV. S. Thomas t. 2. quae. lxxv. art. 1. docet, legem naturalem non esse habitum proprie acceptum, inquit: Dicoendum, quod aliquod potest dici esse habitus dupliciter. Uno modo proprie, & essentialiter; & sic lex naturalis non est habitus. Dicitur est enim se- pra, quod lex naturalis est aliquod per ratio- nem constitutum; sicut etiam propositio est quoddam opus rationis. Non est autem idem, quod quis agit; & quo quis agit. Aliquis enim per habitum Grammaticae agit in rationem cogitantem. Cuius igitur habitus sit quo quis agit, non potest esse quod lex estque sit habi- tus proprie, & essentialiter. Alio modo potest dici habitus id quod habito tenetur, sicut ad- ditionem fides id quod fide tenetur. Et hoc modo, quo praeccepta legis naturalis quandoque considerantur in actu eratione, quandoque autem sunt in ea habituraliter tantum, secundum hunc modum potest dici, quod lex naturalis sit habi- tus; sicut etiam principia indemonstrabilia in speculativis non sunt ipsi habitus principia- rum, sed sunt principia, quorum est habitus.

V. Lex ista naturalis non est habitus proprie acceptus, neque potentia, neque actus. Quid ergo? Respondet S. Thomas, t. 2. ad 2. Dicoendum, quod sunt in actu ex- cessivus est essentia operationis, & operatio; puta adificationem, & edificatum; ita in operibus rationis est considerare ipsorum actum rationis, qui est intelligere, & ratio- cinari; & aliquod per huiusmodi actum con- stitutum: quod quidem in speculativa ratione primo videtur esse descriptio, secundo enun- tiatio, tertio vero syllogismus, vel argumentatio. Et quia etiam ratio practica utitur quodam syllogismo in operabilibus... ideo est necesse aliquid in ratione practica quod ita se habeat ad operationem, sicut se habet propositio in ratione speculativa ad conclusionem: & huiusmodi propositiones universales rationis practicae ordinatae ad actiones habent rationem legis: quae quidem propositiones aliquando actu- riam considerantur, aliquando vero habitua- liter a ratione tenentur.

VI. Lex itaque naturalis non est habitus, neque potentia, neque actus; sed propositio-

nas universales, non euntiativae, ut sunt propositiones intellectus speculativi, sed precipientes bonum, & vitantes malum legem naturalem constituunt. Felicio S. Thomas vocat has propositiones universales rationis practicae ordinatas ad operationem. Haec propositiones, seu haec dictata sunt nomina data ab ipso Deo; suntque participationes legis aeternae Dei; & quomodoque habitus proprie non sunt, sunt tamen permanentes, & esse in mente nostra. Lex ista neque lumen, si prole loquentium sit, dici potest; quoniam lumen ostendit dumtaxat, non praecipit quid fit agendum; lumen tamen lege vocatur, quia lex ista & ostendit, & simul iubet, & vetat, honesta, & turpia. S. Thomas vocat has propositiones universales, quia peculiariter dictata, & iudicia, quae, cum quidam agendum est, excitantur, quaeque ostendunt quod operandum, quid vitandum sit, non sunt leges absolute acceptae, sed sunt lectiones legis, & legis applicationes, & intentiones, quae transeunt, & recedunt. Lex haec naturam participat, est, ut dixi, legis aeternae. Lex naturae aeternae est ratio divina sapientiae, directiva omnium actuum, & motionum creaturarum in ordine ad bonum commune totius universi; ut docet S. Thomas 1. 2. *quest. xxix. art. 1.* Ergo etiam lex naturalis in nobis, quae est illius aeternae, id est veluti radius, signatur veluti vultus mentis nostrae, est ordinatio rationis per sapientiam divinam digesta.

VII. Haec colligas velim, legem naturalem eo spectare, ut hominem in cognitione veri imbuat, & illuminet; veri, inquam, non ut mediandis, sed ut exequendis, veri practici, cui individua est bonitas quae alicui voluntatem. Perpetua & constantis est S. Thomae doctrina, ut vidimus, legem absolute spectantem ad intellectum pertinere: idcirco dicitur *ordinatio rationis in bonum commune.* Obiectum autem naturae, seu intellectus est verum. Ergo ius, seu lex naturalis, huc pertinet, ut veritas practica humanis officiis executioni demandetur. Quapropter David tam frequenter clamat: *Lex tua veritas.* Quod enim verum, id honestum, id bonum, id iustum, id decorum. Quapropter nos Tom. II. *Apparatus ad Theologiam christianam*, iulo sermone palam faciemus, *solum veritatem, expliat, & convalla quaeque probabilitate veritatis vacua, etque regulam vere honestatis, & virtutis. Quod enim est verum, nisi mentis cognitio rerum ordinatae constantiae?* A rerum ordine nam veritas, quae bonitas hauritur. Lex aeterna Dei, lex veritatis est.

Lex naturalis participatio est legis aeternae. Ergo utraque lex veritatis est. Rerum ordinem, constantem, & a mente cognitum, veritatem praefert. Amor illius ordinis, appetitui rationali contentum, honestatem, bonitatem, & utilitatem praefert.

VIII. Haec sunt pietatum quomodoque generalem iuris naturae delineant. Notio nonne precilia eiusdem danda est. Verum rationem praecipiam vix apud Theologos, & istos asperna licet. Quaedam quippe sunt quae descriptione manifestati, non levis definitione circumscripti valent. Luculentius lex ista describi, mea quidem sententia, nequit, quam hac brevi oratione: *Lex naturalis est rationis practica in bonum commune ordinata menti nostrae a Deo indita; eaque precipiens, aut vetans quae lumine naturali cognosci possunt.* Descriptio est illi quae diximus, patet. Quilibet lex est rationis practica ordinata, & quidem in bonum commune. Porro haec est mensio nostra a Deo indita, & quae asperna precipiat, aut vetat quae lumine naturali cognoscuntur. Dum dicimus, honesta a lege naturali praecipit, sentio non est quod omnia quae honestatem produunt, lege naturae praecipiantur vero praecipit; sed ea tantum quae necessaria sunt ad bonum commune servandum. Ceterum plura tunc honestissima, quae consulantur, & commendantur, minus vero praecipiantur a Deo. Possunt tamen lege humana praecipit, quia ex aliqua circumstantia alicuius status evadere bono communi necessaria possunt. Descriptionem hanc ipse Lactantius lib. VI. cap. VIII. *Est quidem vera lex, recta ratio, natura cognovens, diffusa in omnes, constant, sempiterna quae vocat ad officium iudicis, vetando &c.*

IX. Ex illi, quae dicta sunt, facile colliges, legem naturalem, nobis impositam, non esse legem absolute, & perfecte talem, sed tantum participatam, ut dicitur, secundario, & secundum quid. Existit quippe in nobis, sed ut in regulati, & mensurati, inquit Augustinus; sed dumtaxat secundaria, & proxima, quae nunc dirigit operationes nostras per conformitatem ad primam regulam honestatis moralis, nempe ad legem ipsam naturalem aeternam in Deo existentem. Quamobrem S. Thomas dixit 1. 2. *quest. lxxi. art. 6. ad 4. ut supra vidimus, sui naturalis continent primam rationem in lege aeterna, secundum vero in indicativo rationis humanae. Ratio evidens est: quia sola lex aeterna potest imperari, & primi legislatoris dispositio, cogit-*

que actus nostros ad finem ultimum alloquentem. Haec sola lex sapientia est recta, sancta, vera, immutabilis, atque adeo sola prima cognitio moralitatis, honestatis, veritatis, & iustitiae regula. Quare lex naturalis imposita est veluti propositio, & applicatio proxima legis aeternae, & omniaque moderatur, & dirigit per conformitatem ad eandem primam regulam.

X. Obitur animadvertis, velim, quam abeant a veritate plures, etiam eorum qui bene morati habentur, dum passim iactant *legem naturalem veluti primam honestatis regulam.* Quoties perlassi sunt propositi sibi respondere, spondere officio, securitatem, nihil deiviimus praeter ea quae conscientie nostrae dicamina praecipiant tamquam honesta. Bene habet. At videndum topesit, utrum haec dicamina sint primae regulae, & principi legis naturalis constantiae. Si enim haec dictata a prima regula differunt, erronea sunt, & falsa. Lex autem prima, & sempiterna lex veritatis est, cui fallit, & error repugnant. Error autem in illi quae iuris naturae sunt, non excusat, ut suo loco demonstrabitur. Haec per translationem dicta sunt, ut scilicet, & metaphysicam disputationem aliquo documento quod proxim spectat, temperarem.

Quod ut efficacius praesentem, auctoritatem S. Augustini adducere libet. Sanctus hic Doctor *lib. 1. de Civitate Dei, cap. 19.* exponens essentiam illud quod scripturae *lib. 1. contra Academicos: Quia testes esse aliud bene vivere, nisi secundum illud quod in homine spirituum est, vivere?* haec habet: *Haec quidem verum est. Nam, quantum attinet ad hominis naturam, nihil est in eo melius quam bene & recte, sed non secundum ipsam habet vivere qui bene vult vivere: aliquo secundum hominem vivit, cum secundum Deum vivendum sit, ut possit ad beatitudinem pervenire, propter quam consecranda moe seipsa debet esse contenta, sed Deo immensum subditae est.* Dum S. Doctor loquitur, non esse secundum rationem vivendum, non alia intelligit, nisi quod ratio nostra non sit prima regula, sed secunda, quae ut recta sit, ad primam se conformare debet.

XI. Ut a diversitudo in sententiam regrediamur, quamvis lex naturalis, cum prima aeterna lege comparata, sit participativa, & secundum quid talis, absolute tamen spectata, sit simpliciter nuncupatur, eique legis proprietates competant. Dirigit quippe officia nostra, praecipit honesta, vetat turpia, omniaque ordinat in finem ultimum. Et tantum spectant quae ultimo loco dicta sunt, ut vi-

gilantiam excitant ad meditandam legem illam veritatis aeternae, torporisque quae hallucinationem illorum excutiant qui nimis facile sibi illud in suis honestandis officiis, quae parum scire curant, sicut haec legi aeternae constantiae. Praesens se fuisse lege sunt, ut conformitatem suorum dictaminum cum aeterna lege internoscerent: & non rationis amoris proprii impetu pro divisa revelatione deservant. Principium verum, unde colligi legitime possit, sicut non dicamina legi aeternae conformata, hoc est, Si officia, resolutiones, & molimina tua ipsa experientia consenserit esse vera, honesta, optimeque librata; tum magna probabilitate interer poteris conformem cum aeterna, primaque regulae conformitatem: si secus experientia patefecerit; dicamina tua amoris proprii illusiones fuerit. Et haec de iuris naturae idea satis sint.

CAPUT XIII.

Quae praecipia continentur in lege naturali. Nunc opinio Decalogi mandata tribulantur in eadem.

I. NON desinat qui contententur, ut advertit etiam esimus Doctor P. Suarez *lib. 11. de leg. cap. VII. num. 2.* sola generalia praecipia patia bonum amandum, declinandum malum, sub lege naturali comprehendit. Verum opinio haec, ut aperte fallat, ab omnibus optinor.

II. Lex naturalis plura praecipia includit, quae ab uno, tamquam prima radice, proficuntur. Ita docet S. Thomas 1. 2. *quest. xxiv. art. 2. Dicendum, quod... praecipia legis naturae hoc modo se habent ad rationem practicam, sicut principia prima demonstrationis se habent ad rationem speculativam: utraque enim sunt quaedam principia per se nota... Quaedam sunt dogmata, vel propositiones, per se nota communiter ostenduntur. & huiusmodi sunt illa propositiones quantum terminis sunt ostensibiles tantum; ut, omnia rerum esse materia sua parte; & quae non est eadem sunt equalia, sed diversa sunt equalia. Quaedam vero propositiones sunt per se nota sed sapientibus... In his autem quae in apprehensionem hominum cadunt, quidem ordo invenitur. Nam illud quod primo casu in apprehensionem, est ens, cuius intellectus includitur in omnibus, quocumque quae apprehendit. Et illa prima principium indemonstrabile est, quod non est simul affirmare, & negare; quod fundatur supra rationem ensis, & non ensis: & super hoc principio*

omnia alia fundantur ... Sicut autem eius
 primum quod dicitur in apprehensionem simplici-
 ter, ita bonum est primum quod dicitur in ap-
 prehensionem practicam rationis, quae ordinatur
 ad opus. Omne enim agere agit propter finem,
 qui habet rationem boni. Et hoc primum prin-
 cipium in ratione practica est, quod fundatur
 supra rationem boni; quae est, Bonum est quod
 omnia appetunt. Hoc est ergo primum practi-
 cum legis, quod bonum est faciendum, & pro-
 hibendum, & malum vitandum. Et super
 hoc fundantur omnia alia praecipia legis natu-
 rae, ut scilicet omnia alia facienda, vel vitanda
 pertineant ad praecipia legis naturae, quae ratio
 practica naturaliter apprehendit esse bona
 humana. Quia vero bonum habet rationem fi-
 nis, malum autem rationem contrarii, inde est
 quod omnia illa ad quae homo habet natura-
 lem inclinationem, ratio naturaliter apprehen-
 dit ut bona, & per consequens non opere pro-
 hibenda; & contraria eorum ut mala, & vi-
 tandanda. Secundum igitur ordinem inclinationum
 naturalium est ordo praecipiorum legis naturae.
 Inest enim primo inclinatio hominis ad bonum
 faciendum naturam ... Secundo legis homini
 inclinatio ad aliqua magis perfecta secundum
 naturam, in qua communitur cum ceteris ani-
 malibus ... Tertio modo inest homini inclina-
 tio ad bonum secundum naturam rationis, quae
 est sibi propria.

III. En quam arte accersit S. Thomas cu-
 jusque sententiae suae originem. Ad ente ini-
 tium capit, constituitque hoc primum prin-
 cipium: *Quodlibet est, vel non est*. Ubi enim,
 inquit ille, ordo reperitur, primum designan-
 dum est illius ordinis, a quo cetera pendunt,
 principium. Porro, sicut primum quod oc-
 currit menti meditandum, est esse sui ens;
 ita primum quod voluntati offertur, est bonum.
 Ex quo colligitur hoc primum in genere
 appetibilium principium: *Bonum est amandum,
 malum fugiendum*. Bonum aliter quod omnia
 appetunt. In quam descriptionem in septe quidam
 sapere variavit. Si enim bonum illud
 est quod perfici res omnes; nullaque creatu-
 ra sit que sui non appetat perfectionem: iure
 inferitur, bonum esse quod omnia appetunt.
 Ex primo landato principio ea prin-
 cipium sponte dimanant naturalia praecipia
 quae conservationem propriam spectant, re-
 morventique opposita. Haec pertinent praeci-
 pa comedendi, sobrietatis, temperantiae
 servandae, abstinentique ad iis quae proprie
 tur perniciosa sanitati. Altera inclinatio
 hominis speciem suam propagandam servan-
 damque respicit. Heinc vero praecipia quo-
 rum matrimonii officia, prolis educationem di-

gunt. Tertia inclinatio rationis naturam con-
 sequitur: ex qua proficiuntur omnia praeci-
 pta quae cultum Dei, & proximi societatem
 moderantur. Haec autem proximi iura,
 etque sua oratione detinet M. Tullius *Lib. II. de legibus*. Pauca ex multis huc transcribere
 lubet. A prima fonte & ipse sermonem
 repetit; *Quomobrem lex vera, atque principii,
 opus ad vitandum, & ad vitandum, ratio est
 recta summi iuris*. Post pauca autem ad le-
 gum variationem detribendam accedit. *Con-
 sistat profecto ad salutem civium, civitatumque
 incolumitatem, vitandorum hominum & quom-
 odam, & beatam inveniam esse leges ... Est ita
 igitur leges rogabitis, videlicet quae nunquam ab-
 rogantur. Et post pauca leges promittit quae Dei
 cultum praeferunt. Quinti fratris impulsu.
 Sed iam exprime, si placet, istas leges de reli-
 gione. M. Expressum equidem, ut patens ...
 Ad deos adverte: casto pietatem adhibentio:
 opes amemento: qui secus fuerit, Deus ipse
 vindex erit. Separatim nemo habet deos, nete
 novos ... Ad illa, propter quae datur homini
 ascensus in caelum, mentem, virtutem, pietatem,
 fidem, carumque laudem delubra iuncte,
 nec ulla vitiorum. Sacra solemnia obeuntio. Fe-
 ritus iugis amemento, easque in famulis, ope-
 ritibus paratate, habentio ... Quaeque quosque
 ritus decora, gratiaeque sunt hostia, providentio:
 discipulaeque sacris, omnibus pontificis,
 singulisque iustis factio: curisque quae vestales cu-
 stodiunt ignem sacri publici conspiciuntur.*

IV. Plurima ibidem alia enarrat praecipia,
 quae tum communitatem religionem, cum ho-
 minum foedera, & societatem spectant, ad-
 idelicet inventis quae imperitiosae religionis cere-
 monias dirigunt. Quare, his militis, praeci-
 pta illa decem que Decalogi conclusuntur,
 ex ipsius naturae iuris sine pronante
 ostendendum est. De tertio mandato dumtaxat
 Theologi disputant, utrum a lege natu-
 rae proficiatur. Sed hanc controversiam di-
 mittit S. Thomas in III. dist. xxviii. quae. i.
 art. 5. quaestione 2. *Praeceptum de sabato ob-
 servando, quantum ad aliquod morale est, &
 quantum ad aliquod ceremoniale. & quantum
 ad aliquod potest etiam dici naturale. Secun-
 dum enim illud est quod naturali ratio ali-
 quod praecipium morale est, non scilicet ali-
 quod tempus in quo mandandum sit, non est de
 illius naturae legis; & ideo non est morale
 praecipium. Sed secundum quod habet pro
 causa significationem, sic est ceremoniale. Secun-
 dum autem quod habet pro causa conditionem
 illius populi, cui subveniendum erat, per
 hoc praecipium iudiciale est. Quatenus itaque*
 pra-

praecipium istud culum Dei spectat, ab ipsa
 natura lege dimanat: temporis vero determi-
 natione, ceremoniae observandae, & alia id
 generis, lege positiva praescripta sunt.
 V. Cetera Decalogi mandata, quae cultum
 Dei, proprie vitae honestam conservationem,
 socialitatis iura servanda praecipiant, a natu-
 rali lege proficili competunt esse. Nam
 omnia haec praecipia sunt natura sua recte
 rationi consentanea. Heinc inferit Sanctus
 Thomas, illorum praecipiorum explicitam
 cognitionem necessariam omnibus esse, quae
 xiv. de verit. art. 11. ad 3. *Mandata Decalogi
 sunt de his quae naturaliter cognoscuntur: & ideo
 quilibet sentit ea explicitè cognoscere. Man-
 data primo tabulae cultum Dei, vota, iura-
 mentaque collidenda praescribunt. Quid au-
 tem recte rationi magis consentaneum? Re-
 liqua mandata, tum affirmantia, tum ne-
 gantia, de honorandis parentibus, de homici-
 diis, de vago concubitu, de adulteriis, de
 furtis, de mendaciis, de pravus desideris vi-
 tandis, sunt ipsi naturae similiter instita.*

VI. Alia praecipia tum universalitatem, tum
 particularitatem ad Decalogum revocari, vel tan-
 quam principia in conclusionibus, vel tan-
 quam conclusiones ex principis eruta, evin-
 cit S. Thomas 1. 2. quae. c. art. 3. *Utique
 tamen hominum praecipiorum constituantur in
 praecipio Decalogi, sed diversimode. Nam illa
 quae sunt prima, & communia, continentur in
 eis, sicut principia in conclusionibus proximis;
 illa vero quae per sapienter cognoscuntur, con-
 stituuntur in eis & converso, sicut conclusiones in
 principis. Prima principia sunt: Bonum amand-
 um, fugiendum malum: Quod tibi non vis
 fieri, alteri ne feceris. Haec, & similia con-
 tinentur in Decalogi, tanquam principia in
 conclusionibus, quae sunt deducta ex istis
 principis. Porro mandata decalogica sunt
 conclusiones ex his primis principis ex prom-
 pte; cetera vero tum conclusiones expresse
 modo ratiocinio ex istis Decalogi mandatis.*

VII. S. Thomas 1. 2. quae. xxv. art. 3.
 disputat, si sint omnia virtutum officia a natu-
 rae lege praescripta, & hanc probat respon-
 sionem. *De virtute virtuosus dicitur loqui
 philosophus: uno modo, in quantum sunt virtu-
 tiosi, alio modo, in quantum sunt tales autem
 in propriis speciebus considerati. Si igitur lo-
 quamur de actibus virtutum, in quantum sunt
 virtuosus, sic omnes actus virtuosus pertinent ad
 legem naturae. Dicitur enim, quod ad legem
 naturae pertinet omne illud ad quod homo in-
 clinatur secundum suam naturam. Inclinat
 autem unumquodque ad operationem sibi con-
 sistentem secundum suam formam; sicut ignis*

Conc. Theol. Tom. VI.

ad calefaciendum. Unde cum anima rationalis
 sit propria forma hominis, naturalis inclinatio
 inest cultibus homini ad hoc quod agit secundum
 rationem: & hoc est agere secundum virtutem.
 Unde secundum hoc omnes actus virtutum sunt
 de lege naturali. Dicitur enim hoc naturaliter
 iudicari propria ratio, ut virtuose agat. Sed,
 si loquamur de actibus virtuosus secundum spe-
 cies (sicut scilicet in propriis speciebus con-
 siderantur) sic non omnes actus virtuosus sunt
 de lege naturae. Multa enim secundum virtutem
 sunt ad quae natura non primo inclinat, sed
 per rationis investigationem ad formas adin-
 venturam, quasi actus ad bene vivendum.

VIII. Sub duplici aspectu humana officia
 meditanda proponit Angelicus. Primo secun-
 dum rationem genericam, quatenus exerco-
 dia sunt iuxta rationis regulas; & sub hac
 consideratione omnes humanae actiones virtu-
 tis speciem proferunt. Porro homo, dum operatur,
 agere secundum suam formam, iuxta
 rationem debet. Quapropter actuum huma-
 norum indifferentiam reiecitur. Ergo omnia
 humana officia, ad regulas rationis recte ex-
 acta, ad legem naturae spectant. Secundo con-
 siderat haec officia, prout sunt aliquibus cir-
 cumstantiis subiecta, ut in specie particulari
 determinata; & secundum hanc considera-
 tionem, non lege naturae, sed humana praeci-
 pantur. Exemplo doctrinae clarius fiat:
 Officia temperantiae secundum genus suum,
 seu quatenus cibum temperatum indolent,
 lege naturae praescribuntur; quia temperate
 vivere ad vitae conservationem requiritur.
 Verum temperantia a carnibus, a licito ma-
 trimonialibus concubiis, non naturali, sed vo-
 luntaria humana lege praescripta est. Et ideo
 dicit Angelicus, actus eiusmodi, in hac spe-
 cie constitutus, non cadere sub naturae lege.
 Nec enim eiusmodi officia necessaria sunt,
 sed dumtaxat utilia ad finem facilius compa-
 randum. Dum itaque S. Thomas docet, omnes
 actus virtutum ad legem naturae pertinere,
 sentius hanc est quod unumquodque omnia
 virtutum officia exequi debeat. Plura quippe
 virtutum officia sunt quae aut solo consilio,
 aut lege supernaturali praescribuntur. Serius
 ergo angelicæ doctrinae certamina est, quod
 omnes actus virtutum secundum rationem
 genericam virtuti, nempe quatenus exerco-
 centur ab homine deliberate operante, ad
 legem naturae pertinent. Eccc! Quia quocumque
 homo operatur ut homo, debet secun-
 dum recte rationis normam operari; atque
 adeo virtute iuxta regulas rationis.

IX. Oppone. Mandata Decalogi lege vo-
 luntaria divina praescripta sunt. Ergo non
 natu-

natura iure. Quae enim natura lege praecpta sunt, inharent hominum cordibus, insita humane menti sunt. Hanc difficultatem sibi opponit S. Thomas 1. 2. quæst. xcix. art. 2. art. 2. & hoc præbet responsum ad 2. *Legis divinae convenientes eam ut non solum procederet in his ad quae ratio non potest, sed etiam in his circa quae contingit rationem humanam impediri.* Ratio autem hominis circa præcepta movetur quantum ad ipsa communiissima præcepta legis naturae non potest errare in iudicando, sed tamen propter confusivum peccatis obsecrabitur in particulatibus agentibus. *Circa alia vero præcepta naturalia, quae sunt quasi conclusiones deductæ ex communibus, ut patet in principis legis naturae, multarum ratio obest, ut in quibusdam quae sunt secundum se omnia, multarum ratio licet indicet. Unde operatur contra utrumque defectum hominis subverti per auctoritatem legis divinae. Sicut etiam inter credenda non proponuntur non solum ea ad quae ratio attingere non potest, ut DEUM ESSE TRINUM, sed etiam ea ad quae ratio recta pertingere potest, ut DEUM ESSE UNUM, ad excludendum rationis luminescentiam, quae accidit in multis.*

X. Ut paucis omnia comprehendam, tripliciter sunt generis, ut alias dictum est, iuris naturalis præcepta. I. Aia Deum colendum, reverendum, adorandumque, ipsant. II. Aia ad nos utramque, quae homines moras prædicant, & vitam propriam custodiam, veritateque societatem, illicitoque concubitas. III. Cetera socialitatem respiciunt, quaeque iubent honorare parentes, Magistratus, Principes, omneque superiores imperant fidelitatem in contractibus, in promissionibus, veritateque in iuriis iniustitiisque omnes.

XI. Naturae ius non modo adus inhonestos, turpique vetat, sed plures etiam irritat, nulloque efficit. Quomobrem contractus ultimat, pacta turpia, non modo illicita, verum etiam nulla sunt. Atque, unde discernendum, licet ne aliqui actus iure naturae irriti? Quoties actus fecerint defertur turpitudinem perpetuam, eo ipso licet nulli, cuiusmodi licet donatio, venditio retentiva, contractus vi, fraudeque extortus, matrimonium inlicitum cum perpetua impotentia, & cetera id genus, quae socialitatem laedunt.

CAPUT XIV.

De iuris naturae immutabilitate, abrogatione, & dispensatione. Parte quasi inane dimititur.

I. Quæstionem disputandam proponimus quam perdifficilem, & implexam esse

erunt varia Theologorum placita. Tamen, si omnia in suo vero lumine collocentur, & omnia quae facere negotium videntur, ad sua vera principia exstantur, decilio facilius & perspicua evadet. Opere certum itaque est ut ea præmittamus quae certa videntur, quæque negari a nemine iure valent.

II. Et primum omnium ea in memoriam revocanda sunt quæ supra solo calamo explicavimus, nempe honestatem, & turpitudinem rebus ipsis inesse antecederent ad omnem legem. Porro assuta illa que natura ius ante omnem legem aut honesta, aut turpia sunt, nulli mutationi, abrogationi, aut dispensationi obnoxia esse, quod in iusticiis potest. Hoc principium penes omnes certum, & includibile est.

III. Alterum principium non minus certum constituendum est, nempe, iuris naturalis præcepta diversis generis esse. Alia sunt que humanum consensum præsupponunt, quo constituto, surgit natura ius, quod in pactis, in promissionibus, in contractibus, in iuramentis, in votis, &c. respiciunt. Hæc etiam pertinent præcepta que bonorum proprietatem respiciunt. Gentium quippe consensu rerum partio in vestra est, qua posita, ius nature vetat quæpiam iurium propriis bonis ipsari. Hæc omnia mutationi, & variationi includibile sunt; idque penes omnes convenit.

IV. Tertium principium non minus certum spectat iuris naturalis partitionem, quam supra indicavi, & nunc repetendam iudico. Tribuitur itaque primum ius naturale in præcepta prima per se nota; & in alia præcepta, quae sunt conclusiones ex istis collecta, quarum alie proximiores, alie remotiores sunt. Secundum tribuitur in ius præceptivum, & in approbativum, seu concessivum, quod etiam permissivum dicitur. Plura quippe approbat, & condit ius nature, quæ tamen non precipit. Approbat ius iudicium bonorum communionem, homines liberos esse, matrimonium contrahere, virtutes omnes exercere, sinum patri succedere, fidem adhibendam duobus rebus. Hæc vero, & alia plura singulis ius nature non precipit; quamquam approbet, concedatque. Hæc omnia, quæ sub iure concessivo, cadunt, mutationi includibile esse nemò inficiatur.

V. Quarto loco statendum est tanquam certum id quod docet S. Thomas 1. 2. quæst. xcvi. art. 5. nempe, quod lex naturalis potest intelligi dupliciter mutari. Uno modo per hoc quod aliquid ei addatur; & sic nihil prohibet legem naturalem mutari; multa enim supra legem naturalem addita sunt ad humanam

viam utilia tam per legem divinam, quam per leges humanas, alio modo potest intelligi mutatio legis naturalis per modum subtractionis; ut scilicet aliquid desinat esse de lege naturali quod prius fuit secundum legem naturalem; & sic quantum ad prima principia legis naturae lex naturae est omnino immutabilis; quantum autem ad secunda præcepta, quæ dicitur esse quasi quædam propria conclusio propinqua primis principis, lex naturalis non immutatur, quia ut in pluribus sit rectum semper quod lex naturalis habet, & est tamen mutari & in aliquo particulari, & in particularibus propter aliquos speciales casus impediens observantiam talium præceptorum.

VI. Quinto loco dico, hæc S. Thomæ doctrina sola perspicue explicata, in nihilum occidere omnes difficultates quæ opponi ad verum iuris naturæ immutabilitatem solent. Et quia S. Thomæ interpretes hanc doctrinam, ut ego quidem arbitror, pleno in lumine non collocarunt; idcirco, cum de dispensatione, seu solutione ab hæc lege dispensata, minus clare difficultates dirimunt. Neque eo hæc dicta spectant, ut nova ego me promere iactem: sed hæc pertinent; ut nisi me amare fallit, quæ alii de solus, & aliquo modo obscuris disputarunt, paucis perstringere, & clarius proponere velim.

VII. Itaque aliqua præcepta iuris naturæ ita licet immutabilia, siquæ constantia, & æterna, ut semper, & in quocumque evento obigen. Quotidum sunt: *Celæbus Deus est, non mensurandum non poterandum, non falsum testimonium dicendum, non calumniandum, non odia habendum, servanda iustitia, empendenda veritas, temperate vivendum.* Hæc, & similia nullam excipiunt circumstantiam, nullamque subeunt mutationem. Alia sunt præcepta iuris naturæ, quæ absolute spectata similitur sibi constant, & cuiusque sunt mutationis experta. Verum hæc circumstantiæ excipiunt, quarum ratione id prolixius quod absolute, tali, aut tali circumstantia labata, precipiunt. Exemplo a S. Thomæ addita doctrina hinculente evadit. Lex naturalis est inquit 1. 2. quæst. xcvi. art. 4. quod deposita sint reddenda: & hoc quidem ut in pluribus verum est: sed potest in aliquo casu contingere quod sic de mensura, & per consequens retractabile, si deposita reddantur: puta, si aliquis petat ad impugnamdam partem. Et hoc tanto magis invenitur deficere, quanto magis ad partem descenditur: puta, si dicatur, quod deposita sint reddenda cum tali conditione, vel tali modo. Quarto enim plures conventiones

particularis opponuntur, tanto pluribus modis poterit deficere, ut non sit rectum vel in reddendo, vel non reddendo.

VIII. Ex his sponte consequitur, etiam hæc secundaria præcepta esse in uno sensu immutabilia, quatenus eadem semper precipiunt, vel venant: quoniam eadem semper precipiunt, vel vetant absolute; aut non precipiunt, nec vetant sub hæc, aut illa circumstantia. Et hoc in sensu non minus quam prima constantiam, & immutabilitatem possunt. Dicuntur mutabilia; non quod aliquando obligaverint, aliquando non obligaverint; sed mutabilia dicuntur, quatenus sub hæc aut illa circumstantia non obligant. Verum hæc mutatio propria non est: quoniam ab æterno verum fuit depositum absolute reddendum; non esse vero reddendum in hæc aut illa circumstantia: homicidium esse licitum publico auctoritate iustum; illicitum privata auctoritate perpetratum: illicitum furtum; fornicum in hæc aut illa circumstantia, vi cuius fornicum malitiam, & vel ipsum nocent esuit. Dicitur igitur hæc præcepta mutabilia, non quod ipsa in se mutationi subiecta sint: sed ratione materis, & circumstantiarum, iuxta quorum diversitatem semper, & ab æterno modo precipiunt, modo non precipiunt, modo vetant, modo non vetant. Quibus positis, sequentes quædamque dirimendas propono.

IX. Quæst. I. Lex naturalis quantum ad principia naturalis est in se ipsa immutabilis omnino & invariabilis, tam in communi, quam in particulari? Resp. Affirmantur respondendo. Quomodoquidem illa sita est in ordine rerum, sui officium cum essentia divina, ideu archetypa omnium ordinum, & naturarum, quæ indissolubili nexu cum eadem connexæ sunt. Porro ordinem hunc antecedere rationis signa vel ipsam divinam voluntatem, alius supra. Ergo lex naturalis absolute, & in se ipsa cuiusque variationi, & dispensationis experta est. Enim vero lex illa vel accipitur, prout est in homine, & consequitur ipsam naturam rationalem, veluti eandem proprietate necessitas; & secundum hæc considerationem, sicuti natura rationalis immutabilis est, ita immutabilis esse debet lex naturalis, quæ necessario eandem consequitur, modo supra expostio: vel accipitur, prout est in Deo, seu quatenus cum divina essentia coniungitur; & sub hoc aspectu quamcumque variationem, mutationemque excludit, quoniam divina essentia immutabilis & invariabilis est.

X. Quæst. II. Lex naturalis quantum ad

precepta secundaria est ne similiter in seipso inmutabilis? Resp. Dicitur patet ex his que num. 8. dicta sunt. Quandoquidem hæc præcepta secundaria in ordine cum recta ratione, & divina essentia sita sunt, non secus ac prima. Ordo autem ille æque in secundis ac in primis necessarius est. Ergo eodem modo invariabilis & immutabilis. Id idem verum est, quod iam innumis, his secundariis præceptis advenire circumstantias posse, vi quarum lex non præcipiat id quod, sub his circumstantiis, præcipiebatur: quia recte rationi congruit ut in his circumstantiis lex valeat quod ablati circumstantiis præcipiebatur. Lex naturalis vetera absolute maribus tangere ubera feminarum ob intrinsicam cum recta ratione repugnantiam; at, adveniente infirmitatis gravi necessitate, lex nature, seu recta ratio præcipit tactum prædictum, ut, pulso morbo, sanitas repararetur. Porro mutationem hæc recte interpretatur D. Thomas materiam, secus formalem, vocant. Quoniam mutatio formalis tunc evenit, quando lex, que olim urgebat, nunc obligare cessat, aut quia laetitia, & irrationabilis, evadit; aut quia legislator eam revocat ob aliquem peculiarium finem sub initium late legis non præsumit. Tum lex cessat, & formaliter mutatur. Lexque naturalis, etiam quantum ad præcepta secundaria, mutari hoc modo repugnat. Quoniam hæc eadem præcepta salus ipsos excipiunt. Præcipiunt aliqua officia absolute spectata, ut reddere depositum, obedire parentibus &c. & hæc eadem officia prohibent, aliqua circumstantia occurrente, nempe quando restitutum depositum, & obedientia parentibus sunt noxia proximo, & perniciosa Republicæ. Et quia reipia circumstantiæ variantur, ideo dicitur hæc præcepta variationem excipere materiam, quatenus scilicet officia subiecta legi modo hæc, modo illa circumstantia involvuntur. Lex autem non modo absolute, verum etiam spectatis circumstantiis, officia aut præcipit, aut prohibet. Patet igitur, hæc ipsa præcepta secundaria formaliter, & in se immutabilia esse, quia vetera, aut in bono officia humana, quatenus recte rationi aut congruunt, aut repugnant. Ex quibus consequitur totam mutationem esse materiam, quatenus materia legi subiecta, modo una, modo altera circumstantia circumferibitur.

XI. Ex his que dicta sunt, evanescent nonnullæ que opponi solent, difficultates. Bona omnia nature iure communis erant, & hominum voluntate eorumdem invecita divi-

sio est, & proprietas, & hominum servitus. Verum habet. Sed iam diximus, hæc & alia etiam sub iure naturali, non præceptivo, sed concessivo, seu approbato tantum contineri; ut optime explicat S. Thomas 1. 2. quæst. xciv. art. 5. ad 3. Aliquid dicitur esse de iure naturali dupliciter. Uno modo quia ad hoc natura inclinatur: sicut non esse inimicam alteri faciendam. Alio modo quia natura non inducit contrarium; sicut possessio dicitur, quod hominem esse dominum est de iure naturali, quia natura non dedit ei vestitum, sed usum abiecit. Et hoc modo communiter omnium possessio, ut una libertas dicitur esse de iure naturali, quia scilicet distinctio possessionum, & servitus non sunt inducitur a natura, sed per hominum rationem ad utilitatem humane vite. Et sic etiam in hoc lex nature non est mutata nisi per additionem.

XII. Altera quoque difficultas de præscriptione, vi cuius bona que erant Pauli, hoc invito evadunt Francisci (quod cum iure nature pugnat videatur) seipso committit. Nam quemadmodum gentium contentio iudicatur et honorum partitio, ita quoque invecita præscriptio est ad tollendam confusionem, & perturbacionem. Diximus huc initium, aliqua esse de iure naturali esse præsupposito humani consensu, & hæc mutationis obnoxia sunt. Præscriptio, ut fuitus suo loco dicitur, ab ipso iure naturali, & divino proficiscitur; tantum abest ut his iuribus adveniat. Congruum quippe recte rationi tempus fuit ut divitiis bona tranquille, & pacifice possiderentur; atque adeo ea præscripturam remedia que hæc tranquillam quietamque possessionem fovent, & conservant. Idcirco legislatores humani ea adiecerunt remedia que sunt huius fini congrua, & necessaria. Verum de his suo loco.

XIII. Quæst. III. Est ne potestas aliqua humana, sive civile, sive ecclesiastica, que ab observatione legis naturalis dispensare, seu solvere homines queat? Resp. Antequam responsum exhibeo, notandum dispensationis præmittam oportet. Dispensatio, que latine indulgentia, seu solutio a lege, dicitur, est exemptio aliquorum subditorum ab observatione legis in aliquo particulari eventu, ceteris subditis legi servandis devinctis manentibus. Alii dicunt, dispensationem esse relaxationem communis iuris. Discriminatur tum ab irrogatione, qua lex aboleatur, antequam obliget; ut quando Princeps religiose approbare legem latam ab inferiore, lex non approbata a legitimo superiore irritata dicitur: tum ab derogatione, vi cuius lex que iam

iam obligabat, & observabatur, penitus auferretur; cuiusmodi fuit lex Mosaicæ quantum ad ceremoniam, & iudicialia per Christum penitus abrogata: tum a derogatione, que legis aliquid detrahit, & aliquid relinquit: tum a declaratione, seu interpretatione, vi cuius declaratur, legem hoc in casu particulari non urgere. Declaratio non est potestatis; sed iudicio, & doctrina. Dispensatio impertiri a solo legitimo superiore, cui lex subiecta sit, potest. Theologi, & Iuri interpretantur iura, eaque declarant; ad dispensare ab illis nequeant.

XIV. His breviter delibatis, ad præpositam quæstionem respondeo, nulla potestate humana dispensant homines posse ab his servandis que iure nature sunt. Resolutio evidens est. Nullus enim inferior in leges superioris potestatem habet. Sed lex naturalis superior est omnibus Principibus tum laicis, tum ecclesiasticis: lex enim naturalis primario est in Deo, & secundario in recta ratione antecedente omnem voluntatem humanam. Nec minus lex nature præceptis subiecti sunt Principes, Reges, Imperatores, & Pontifices quam sint ceteri homines. Qui plura hæc de re cepit, censulit quoque nostrum de supra concessis irini adversus P. Prohibet disp. v. ubi futo calamo Iobacellamus illius paradoxon, quo contenti, utramque legem naturam veritatem, alio Principum domino & potestate licitam fieri posse.

XV. Obiicit, Dispensant Pontifices summi Episcopos a residentia, que iure & naturalis & divini est; alios fideles ab observandis votis debique iustis, que similiter a iure nature, & divino præscribuntur. Obiiciturcula istæ ex his que in antecessum dicta sunt in sumum abest. Aliqua iuris naturalis, & divini esse diximus præsupposito hominum consensu, quo posito ius utrumque urget. Porro plures sunt eventus in quibus hoc ius ob aliquem circumstantiam additionem non obligat reipia. Immo aliquando oppositum præcipit. Non est tamen cuiusque decernere, quo in casu obliget, aut secus e-infimos ius; sed hoc pertinet ad supremum illum iudicem quem Deus constituit in terra tanquam lex voluntatis interpretem. Summi itaque Pontifices nullo modo a residentia personalis Episcopos dispensant; sed in aliquo casu ob maiorem Ecclesiæ utilitatem declarant, a residentia exemptum Episcopum esse. Neque replices, frequentes nimium esse eisdem exemptiones: quoniam ad neminem privatum spectat virgam censoriam extendere in Superiorum interpretationes, & decla-

rationes. Satis nobis est asserere, exemptioem a residentia esse licitam ius tantum in casibus in quibus reipia ius nec naturale, nec divinum obligat. Admissio vero quod viuris naturalis, & divini redire in diocesi Episcopis atrifrangitur in hoc aut illo casu, nulla pontificia autoritate eximi a residentia valent. Idem dicendum de exemptione ab implendis votis, servandisque diebus festis. Quæ P. Suarez Lib. II. cap. xv. num. 22. opponit, nullum mihi fassent negotium. Contentid ille in hæc controversia, esse concedi veras dispensationes; at iudici, esse non esse in iure naturali præceptivo per se spectato, sed in materia eius, mutando illam; qua mutata, cessat ius naturale obligare. Si quartas, quomodo Pontifices mutent materiam, plura reponit que mihi nihil significant; & reipia P. Suarez recidit in responsum P. Seta, quod oppugnat, & in communem doctrinam, quam dedimus supra, videlicet ius naturale eisdem modo non obligare in hoc aut illo casu; cuius obligationis, aut non obligationis Pontifices iure interpretes. Ne multas. Si iuxta P. Suarez mutatur materia; ergo cessat obligatio: ergo falsum est quod asserit, illam esse veram dispensationem. Nam vera dispensatio tum adest, quando, vigente lege, & consistente eadem materia, Superior dispensat ab obligatione adimplendæ legis. Verum hæc liter de verbis sunt, atque adeo præterminendæ.

XVI. Quæst. VI. Potest ne Deus sine absolute potestate dispensare in aliquibus iuris nature præceptis? Resp. Triplex reperitur sententia. Prima in omnibus etiam universalibus; altera in decalogicis, que proxime dicuntur ex primis; tertia in remotis duntaxat iuris nature præceptis dispensare posse Deum contendit. Omnes tres opinionem mihi falsæ videntur. Aio ergo cum S. Thomas, in nullo iuris nature præcepto posse fieri ut Deus revera dispenset. Idque ex his que iam præmissis evidens est.

XVII. Dispensatio est solutio a lege, cuius obligatio, & materia manent, & urgent. At fieri nullo modo potest ut Deus imperium facultatem agendi contra legem naturalem, que in his circumstantiis, in quibus dispensat, viget, urgeatque. Quoniam, dum ius nature urget, & præcipitque aliquid officium, opposita humana actio intrinsicè mala est, & turpis. Ergo fieri nequit ut media dispensatione a Deo probetur. Quæ luculentiora apparebant, si in medium revocare que supra exposui; videlicet, iuris nature materiam, seu obiecta ita esse intrinsicè ordina-

ta, aut inordinata, ut necessario petant aut precipi, aut vetari. Ergo nullo modo subiacent libere & voluntarie dispensationi: alioquin eadem officia honesta simul, & turpia essent, quod contradictorium involvit.

XVIII. Sed audiamus rationem quam ipse S. Thomas promittit, 2. q. c. art. 8. *Tam in preceptis debet fieri dispensatio, quando exigitur aliquid particulare iustus, in quo si verbum legis observaretur, contrarietur intentioni legislatorum. Intentionem autem legislatorum intelligitur ad hunc finem; scilicet ad ordinem iustitiae, & salutem, & utilitatem quibusdam communibus conservandam. Et ad istum pertinetur. Si qua ergo prescriptio dicitur, quae continetur ipsa conservandam bene communitatem ipsam ordinem iustitiae, & salutem, & utilitatem, non potest non haberi in intentione legislatorum: Et ideo indispensabilis sunt. Precepta autem Decalogi continent ipsam intentionem legislatorum, scilicet Dei. Nam precepta prima tabulae, quae ordinant ad Deum, continent ipsam ordinem ad Deum commune, & finale, quod Deus est. Precepta autem secundae tabulae continent ordinem iustitiae inter homines conservandam; ut scilicet nulli fieri indelicatum, & illicitum recedat debitum. Secundam hanc omnia nationum sunt intelligenda precepta Decalogi. Et haec precepta Decalogi sunt communia indispenfabilia: Quae doctrina punctis concinnata potest. Precepta Decalogi, & cetera omnia quae iuris naturae sunt, dirigitur homines, ut ordinate se habeant ad verbum, & ad verbum Deum, serventque in socialitate iustitiae ordinem. Sed ab hoc servando ordine dispensare Deus negavit, sed, ut melius loquar, hic ordo non excipit dispensationem, cum per turbatio istius ordinis sit turpia, & intrinsecus mala. Ergo precepta nulla iuris naturae dispensationi divina lubricant.*

XIX. Obiicit, 1. Potest legislator humanum dispensare libere a legibus a se latis. Ergo & Deus in legibus naturalibus, quantum ad illas, aliquam minoris potestatis esse Deum quam homines. Resp. Consequentia fallax est; quoniam precepta iuris naturae ea precipiunt, aut prohibent quae antecedenter ad libertatem voluntatem hominum, aut turpia, matrimonica sunt. Antecedens quaeque si habet exceptiones. Nam quoties legislator humanus quidquam vetat, quod reputat bono communi, nulla frangitur ab hoc dispensandi facultate. Exemplum prohibet S. Thomas 1. 2. q. c. art. 8. *Si penetraret hoc preceptum in tali, quae communitate, quod nullus distringere Rempublicam, neque prolece eritutus obsequium,*

sed quod nullus aliquid faceret in ipse, vel male, huiusmodi precepta essent indispenfabilia. Quoniam ea prohiberent quae recte rationi repugnant. Nec est quod reponas, Deum libere, & non necessario condidisse ius naturae, seu naturam humanam, quae iudex est iuris naturalis. Quandoquidem iam diximus, Deum libere producere omnia quae extra ipsum sunt. At, posita hypothetico quod producere ea velit, necessitate hypothetica attingitur ut eadem producat iuxta ordinem quem haece exprimit cum sua divina voluntate, & recta ratione. Rerum exhibentur libera Deo. At quid verum cum prima regula necessarius est.

XX. Obiicit 2. Deus teipsum dispensavit in pluribus Decalogi mandatis. Nomen Abraham precepit ut filium suum Isaac periret; sic ut narratur Gen. xxxii. Nonne Samsone iussit ut semetipsum confiteretur: quemadmodum habetur Iuditha xv. Quis Israelitis imperavit ut vala Aegyptiorum aurea, & argentea iurperent, nisi Deus? Quis Patriarchis facultatem indidit ducendi plures uxores? Quis Iudeis omnibus potestatem alienis feneratoris impertivit, nisi Deus? Nonne Olea Dei iussit accipere mulierum fornicariam?

XXI. Haec omnia ex his quae sub initium capituli primi, & sequuntur. Dictum est, plura reperiri precepta iuris naturae quae iuxta circumstantiarum varietatem modo praecipiant, modo vetant eundem tenem, variis adveniens accidentibus adducant. Et haec ipsa mandata sunt in se formaliter immutabilia; solumque eorumdem preceptorum materia variis subest circumstantiis: ideo illa ipsa precepta excipiunt casus qui congruunt, aut repugnant fini ultimo. Porro solus Deus, qui humani generis conditor est, comprehendit casus omnes in quibus officia humana aut conveniunt, aut pugnant cum fine ultimo.

XXII. Deus itaque Abraham precepit illi innocens occidendum; quia vita cuiusque creaturae subiacet divino dominio. Mandatum Decalogi vetat occisionem iniquam, qualis ea est quae privata auctoritate perpetratur, seu quae publica potestate iubetur. Homicidium quod reputat bono publico, malum est; quod ideo in gloriam Dei cadit, sanctum reputatur. Victima Isaac Deo laudanda gloriam Dei promovet: ideo ideo, & sancta. Hoc est in dispensatione, iniquus Occidit innocens suapte natura mala est. Ergo nullo modo cadere in gloriam Dei valet. Sua natura mala est, absolute spectata; seu circumstantia peculiari affecta. Equivocum est circumstantia illius? Respondetur, illam

istam circumstantiam mentem humanam, quae comprehendit universalem humani generis finem sequitur, fugere. Ergo pro arbitrio loquimur? Fallitur. Principia certa habemus, unde responsionem colligimus. Scimus certo mortem, & vitam in manu esse Domini. Ipsa recte rationis dictata nobis representant, congruum esse atque consentaneum ut vita nostra subiecta sit Creatoris voluntati, & arbitrio, quod possit eam aut dimittere, aut citius ex hoc mundo eripere. Ex quibus principis certis & indispenfabilibus colligimus, occasionem cuiusque hominis, divina per aliam voluntate, divinam promovere gloriam. Terreni Principes in hominem vitam absoluto non potuerunt dominari; nec universalem totius mundi finem comprehendunt: ideoque innocentem homicidia precipere directe nequeunt; sed facinorosorum hominum duntaxat, qui Reipublica tranquillitati infesti sunt, mortem iure imperant. Contra Deus, ut ipse Dominus, civitatemque hominis vitam servare, aut tollere iure potest. Et hoc non modo non repugnat, sed maxime iuri naturae congruit. Nulla ergo opus dispensatione est ut quorundamque hominum, atque adeo Isaaci & Samsonis mortem Deus iubeat.

XXIII. Israelite iurperare Aegyptiis vala aurea, & argentea: quae partim bonorum, quae communia erant, voluntarium hominum consensu facta sunt, summo & absoluto dominio eorumdem omnium bonorum Deo relicto. Unde ergo dispensandi a iure naturae necessitas, si naturae iure omnia creatura bona libere Dei dispositioni subiecta temper fieri, sunt, erantque? Quia asserere animum fecit, hanc bonorum partitionem cum praedicto, & limitatione divinae potestatis factam fuisse. En quam vera sit doctrina quam praemissimus, ius nempe naturae suas admittit exceptiones, & appendices. Facta bonorum partitione, ius naturae prohibet ne quis iustus propriis bonis spolietur a quacunque humana potestate. Verum hoc ius naturae dicitur, Deum posse eodem quo pollebat ante divisionem dominio, etiam post divisionem, pro sua libertate, circumstante sibi placuerit, eodem bona donare, posseforeque spoliarum in desistorum petnam, vel ut alios sibi nos sines; ut docent S. Thomas *In 2. 2. q. c. art. 8. ad 3. declarat. Si aliter averteret quod finem erat, si debitum est quod ipsum amittat, hoc non est factum, vel rapina, quae praepio Decalogi prohibetur: Et ideo, quando filius Israel praepio Dei iuravit Aegyptiorum spolita, non fuit factum, quia hoc ius debebatur ex servitute Dei.* S. Augustinus

adiicit, Aegyptios ob sacrilegiam aut, argenteque abulam iure multatos a Deo fuisse. Inquit enim Lib. XXII. contra Fulvium cap. lxxi. *Aegyptii vero sacrilegi, & iniqui: nam et auro illos, hoc est deiecerunt, malo utentes ad Creatoris invocant, nisi idolis serviebant, & homines peregrinos labore gratuito iniuste et voluntariter afflicerent. Digni ergo erant et isti quibus talia iuberentur, & illi qui talia poterant.*

XXIV. Quia ratione, qua auctoritate summa Dei transito bonorum iusta est, eadem uxorum pluralitas licita erudit. Deus enim, non minus scriptis quam bonorum dominus est; & quemadmodum bonorum, ita & corporum murrare dominia valet. Repugnat uxorum pluralitas naturae iure absolute; verum hoc ius naturae praesupponit humanum consensum, & suas includit appendices. Servandum ius istud iuxta conditionem propriam, quatenus nempe consensus humanus, quem praesupponit, intrinsecus claudit conditionem, nisi Deo, qui supremus humanorum corporum dominus est, aliter placuerit. Matrimonium ad propagandam, servandamque naturam institutum est. Solus Deus universae naturae conditor comprehendit, quando uxoru pluralitas conducit ad istius naturae propagationem atque conservandam. Quapropter solus Deus declarare potest, hoc aut illo tempore congruum esse uxorum pluralitatem. Nulla ergo dispensatione Deus ullo est, dum Patriarchis sanctis plures concellit uxores; sed declaravit, ut legitimum & sumptum interser, ius naturae tali tempore, & talibus personis non prohibere uxorum pluralitatem. Sicut quodlibet praecipuum voluntarium humanum observandum est iuxta conditiones, quas includit; ita quoque ius naturae servandum est secundum eas appendices quas ob varias materice circumstantias admittit. S. Thomas in 2. 2. dist. xxxiii. *quest. 1. art. 2. arguit verbo dispensationis, hoc declarandum. Dispensationem illi amplio in sensu accipit, ut ex omnibus aliis locis ubi de hac re loquitur, patet.*

XXV. Nec est quod opponas, ius naturae esse necessarium; nullus ergo conditiones admittere, vel subtrahere potest. Quoniam obiectio haec est fallax imaginatio oritur. Scilicet quia necessarium est ius naturae, consequitur ut debeat praecipere, aut vetare iuxta materice, & circumstantiarum diversitatem. Congruit recte rationi hoc officium tali tempore huic persone: hoc idem officium; variis circumstantiis, cum recta ratione pugnat. Hanc autem diversitatem lo-

lus Deus agnoscit, & ideo solus Deus declarare valet, quāquam liceat, aut fecit, pluralitas aorum. Solus quippe Deus etiam impedire iurgia, dissidia, ceteraque incommo- dia, quae pluralitatem aorum consequuntur, etque impertiti subdita potest quae valent ad has in ordine, & tranquillitate continendas. Nulla itaque humana auctoritate neque pluralitas aorum concedi potest, neque matrimonium contractum dissolvi; ut suo loco fuis- sus palam fiet.

XXVI. Fenerandi licentiam Deus Hebris permittit cum alienis ob eorum oblitam avaritiam, inquit S. Thomas. 2. quae lxxviii. art. 1. ad 1. Quod autem ab extraneis usu- ram acciperent, non fuit eis concessum quasi licitum; sed permittum ad maius malum vitan- dum; ne scilicet a Iudeis, Deum colentibus, usuras acciperent, propter avaritiam, cui de- dit erat.

XXVII. Ad exemplum Olee patet ex di- ctis responso. S. Hieronymus hae verba, *Seme rito uxorem fornicatam, sic interpreta- tur. Ex quo effundit mulier ista, quam propheta sinit in coniugem, non sinit, sed frequenter fornicat. Et hae tibi filii fornicationum. Utrumque potest intelligi, quod & fornicariae priores de fornicatione suscipios recipiat filios; & ipse ex meretrici generet filios, qui ideo fornicationis appellandi sunt filii, quod sint ex meretrici generati. Accipit ergo propheta in coniugem mulierem meretricem; quae adiuo nullam prodit deformita- tem. An non licet cuique meretricem sibi despondere in coniugem? S. Thomas. 4. & communi principio nititur, & respondet laud. quae c. art. 7. ad 3. Similiter etiam Olee accedens ad uxorem fornicatam, vel mulierem adulteram, non est machatus, nec fornicatus: quia accessit ad eam quae sua erat secundum manda- tum divinum, qui est auctor institutionis mat- rimonii. Ex divinae Scripturae textu non eruitur, hanc mulierem fuisse adulteram, sed simplicem meretricem, quam in uxorem suscipere nulla lex vetat. Ideo S. Thomas 2. 2. quae civ. art. 2. ad 2. inquit: *Non etiam Olee non peccavit fornicando ex praescripto divi- no: nec talis concubitus proprie fornicatio dicitur dicit, quāquam fornicatio naminam, referendo ad causam commocionem.* Nec S. Doctor desinit asserit, fuisse adulteram; sed forni- catam, vel adulteram, quatenus etiam cum viris uxoris opulam habuit. Verum non est huius loci rem hanc severius dicere. Semper ergo recurrit eadem doctrina. Ius naturale quod in contrahibus viget, cum praesupponat, tanquam fundamentum, con-*

sensum voluntarium, mutationi materiali obnoxium est: quia semper in se continet condi- tionem intimam, nisi Domino supremo aliter visum fuerit. Et quia Deus auctor est matri- monii, & supremus Dominus corporum; idcirco pro tempore opportunitate, & iuxta finem a sua aeterna Sapientia praesentatum potest efficere ut matrimonium preloatum sit; quemadmodum ex S. Thoma interpretatur Cornelius a Lapide in cap. 1. Olee.

XXVIII. Obicit S. S. Bernardus *Lib. de dispensatione, cap. 111.* inquit: *Non videtur, nisi tabula legis scita, quae est nullam profusa- manam dispensationem admittant. Dominus tamen variis, quod voluit, quando voluit, solvit, sive cum ab Hebraeis & Egyptiis spoliari, sive quando Propheta cum muliere fornicaria fornicari precepit.* Resp. Vera hae omnia esse iam demonstravi. Quod loquitur nunc est de modo quo id Deus praestat. Factum S. Bernardus nartrat; modum quo id fit, sicut, nec de eodem disputat.

XXIX. Opponi plura alia solent levioris momenti, ut matrimonium filiorum Ade cum propriis fororibus, quod matrimonium legis naturae adversatur. Verum tantum abest ut cum lege naturae pugnet, ut cum tempore pugnavit matrimonium praefatum, quin- imo ad naturam conservandam propagan- damque necessarium erat. Matrimonium au- tem, ut diximus, Deus est: ergo eas praes- gre illius celebrationis conditiones potest quas expedientes iudicaverit. Omnia nititur praestato fundamento, quod precepta il- la naturalia quae praesupponunt liberum con- sensum, includunt semper subiectionem ad supremam Domini voluntatem.

XXX. Ut paucis omnia concludam, plures Auctores in hac controversia minus exacte loquuntur; quia veram & integram iura- turam potestatem, ideamque respectam mini- ma habent. Alii aliqui, hanc hominum fe- citatem exortere Deum posse, aliamque sus- sistere: quod dubio procul verum est. Ex quo inferunt, oppositas leges praescribere pos- se, & futurum, homicidium, & adulterium imperare. Quae sane locutiones falsae sunt. Quamquam verum sit posse Deum efficere ut ea quae aboliatur, & nullo ad illius supre- mum dominium habito respectu, sint furta, homicidia, adulteria, iuri naturae secundum ordinem aduersa, talia non sint, si suprema eius potestas accedat; tamen ut haec Deus praestet, haud opus est ut hanc societatem evet- rat, sed in hac ipsa societate haec omnia praestitit;

sint, ut ex exemplis supra allatis palam est. Verum cum Deus suo supremo dominio haec praescribit, ea quae spectato iure naturae se- cundum ordinem, pendente scilicet a constanti- tudine, sunt admittere, futurum, homici- dium inobitum, adiecto respectu ad supre- mum divinam dispositionem, non sunt adul- terium, nec furta, nec homicidia indebita. Quae praefata locutiones, Deus potest factum, adulterium &c. imperare, implicat contra- dictionem. Eo ipso enim quod Deus haec imperat, futurum non est factum, adulterium non est adulterium: seu id quod est adu- lterium illicitum, & oppositum iuri naturae absolute spectato, adiecta conditione, evadit licitum, & adulteri, furti, homicidii mali- tiam exiit. Sunt utique hae quaestiones vo- cam. Ergo vitandae sunt ambiguae phrasae, & minus exactae locutiones; cum possimus verborum proprietate, & pertinenti exprelli- mus hae omnia recondentare.

XXXI. Quae. V. Locum non in lege natura- li habet epikia? Resp. Profuso sermone haec de re scribit P. Suarez *Lib. 11. de leg. cap. xvi.* variatque Opiniones recenset. Sed istum dissi- dum ex diversa epikia intelligentia oritur. Nam alii nomine epikia legis correctionem intelligunt; alii illam pro interpretatione, & declaratione accipiunt. Quomodo, ut vidimus supra, plures dispensationem cum interpretatione coniungunt; ita non pauci epikiam pro dispensatione usurpant. Nos epikiam eo in sensu intelligentes in quo illam exprimit S. Thomas, dicimus, in lege natura- li locum eandem non habere. Porro S. Thomas 2. 2. quae civ. art. 1. docet epikiam emendationem, & correctionem legis esse, eamque in legibus humanis locum ha- bere. Quomam, inquit, *humani actus, de quibus leges dantur, in singularibus contingenti- bus consistunt, quae invariabilis modis variari possunt; non sunt possibile aliquam regulam legis institui quae in nullo casu deficiat; sed legislatores attendunt ad id quod in pluribus accidit, secundum hoc legem ferunt: quam tamen in aliis quibus casibus servare est contra equita- tem iniuria, & contra commune bonum, quod lex intendit. Et ad hoc ordinatur epikia, quae apud nos dicitur equitas.* Ex quibus apparet, S. Doctorem epikiam pro cor- rectione legis accipere, quatenus legislator vitandae cum non possit omnes casus con- siderare, leges fert, secundum quod res com- munitur contingant. In hoc necessarium asserit epikiam, quae lex in dicitur non illa casti- corrigitur. Lex autem naturalis immutabilis & invariabilis in se ipsa formaliter est; o-

mnique casus possibiles illius conditor Deus praevidet: ideo in hac epikia locum habere nequit. Et quando casus aliqui occurrunt in quibus ob varietatem, circumstantiam vel ipsa naturalis non obligat, hos plures casus solus Deus agnoscit. Sola ergo interpreta- tione, & declaratione Deus utitur, mini- me autem epikia. Nec res saluorem exigit orationem.

CAPUT XV.

De iure gentium, distincto a iure naturae. E- rres Hobbesii, Pufendorfii, Heineccii, aliorumque expulsi.

I. Thomas Hobbesius de Cive cap. xiv. naturalem legem tribuit in naturalibus hominum, & naturalibus civitatum, quae vulgo ius gentium appellatur. Praecepta utriusque eadem sunt, sed quae civitatum semel instituta induunt proprietatem hominum personales, leges quae loquentes de hominum singularium officio naturalium dicimus, applicata toti civitati vel nationi, sive gentibus, vocatur ius gentium.

II. Samuel Pufendorf *Lib. 11. de iur. nat. & gent. cap. 11. §. 23.* post relatum Hobbesii doctrinam libidit. Cui sententia & nos plane subiectionis. Hanc eandem opinionem amplectitur Heineccius *Lib. 1. de iur. nat. & gent. cap. 1. §. 21.* ubi conlerta praesidentia scribit: *Rationes nos fugere qui nescio quae ius gentium, a iure naturae diversum, sibi fingunt. Haec sunt effata quae promittit hi qui iuris naturae, gentium, & positivi arcana re- velant. Et illi in illo modestissime se iactant. Erronea hinc opinio confictaria est illius erroris quem supra praefigimus, videlicet lege naturalem voluntariam esse, nullamque live bonitatem, live malitiam anteceden- ter ad legem liberam in rebus reperiri. Quid profecto commentum sit eis ad evi- tendum, quam profundi Metaphysici fuerint Doctores illi.*

III. Antequam istorum errorem convello, praenitum oportet iuris gentium descriptio- nem. Medium quodammodo est illud, natura- le iure & positum, repta tamen a naturali, cum quo habet propinquitatem, om- nino distinctum est, ad mox declarabo, & ad positivum accedit, immo positivum dici potest. Gentium ius nuncupatur, quia gentium omnium, vel plurimarum invicem est confensio. Omnes fere gentes, nulla Prin- cipum, sine subditorum dilectione facta, obstringit. Gentium nomine non intelligitur omnes populi nobis incogniti, aut barbari,

re, stupideque nationes, quæ, morum honestate destitute, brutalem vitam ducunt; sed gentes cultæ, moratæque, quales sæpe semper plerumque, & insigniores mundi populi, ut Indæi, Græci, Romani, & postillanum Europæi.

IV. Plures distinxere ius gentium in primarium, & secundarium. Ius primarium in naturali hominum instinctu, ius secundarium in hominum usu & consuetudine collocant. Sed hæc distinxerunt ut futiles relictas. Atque negant ius gentium proprie dictum; hæc autem fundamentum, quod nunquam gentes simul coherant ad ius illud institutum: quod vanum commentum sponte corruit. Nec enim necesse fuit ut gentes omnes, vel plerumque una convenirent, & morum consensus verbis exprimerent; sed facti sunt consensus taciti, quo cultiores gentes omnes in certas fixasque regulas, seu leges conspirarent. Nonne gentes mutuam inter se societatem invicem? Societates illæ consistere ne abique ulla lege poterant? Qua ratione inter se federa, ægere commercia, celebrata contractus, plectere fraudes, & dolos poterant, nisi pæla, & leges statuerent, ad quarum amplexum fortasse & dirigere oculos sua possent? Poterant hæc leges, tacito & uniformi consensu nasci, ius gentium appellamus. Hæc quoque indicavimus, eisdem iuris necessitatem evincunt.

V. His delibatis, dico, ius gentium a naturali omnino disjungitur esse. Nam obiectum iuris naturalis, ut vidimus, sunt actiones quæ natura sua intrinsecam habent honestatem, vel turpitudinem; atque adeo necesse necessarium præcipiendi, aut vetandi. Iuris gentium obiecta non sunt intrinsecam necessario honesta, aut turpia, atque adeo necesse necessarium præcipiendi, vel prohibenda, quamvis maxime iusta ad finem præstituerint. Idque indicando, quæ ius gentium præcipit, aut prohibet, palam fit. Iure gentium bonorum divinum, admissio legatorum, transitus visum, & cetera plura introducta sunt. Ius gentium veteri veneno interfecit etiam in ius bello hostem, recitare abique legitime causa legatos. Quæ omnia natura sua nec honestatem, nec turpitudinem necessariam produunt.

VI. Aliqua quæ ad ius gentium pertinent, scriptis consignata sunt, ut illa quæ federa, pæla, & cetera id genus spectant. Cassilla efficiunt ius gentium facti gentes ipse. Nec aliter momenti est quod obtrudit Puffendorfus *loc. cit.* quod gentes ipse subiecte sunt iure iuri. Ius autem quodlibet a supe-

riore rogari debet. Nonne Communitates Republicæ leges condunt, simulque eidem legibus subiciuntur? Fatemur tamen, futuram cum iure naturæ ius gentium propinquitate habere. Adeo enim recte rationi congruum est, ut, quasi impellente, seu diligente natura, fuerit unanimes consensus receptum. Tamen quæ ex quæ præcipit, aut vetat, non continent necessariam intrinsecam militiam; aut honestatem, sed mutationi propriæ & fortali obnoxia sunt; ut palam est in partitione honorum, quorum exactam communitatem servabant Christiani primi, servanteque nonne plures, & in exprivitate serorum, & in aliis pluribus; idcirco a iure naturæ præius distinctam est.

VII. Dividi ius gentium communiter solet in affirmativum, & negativum; in proprium, & imius proprium. Ius gentium præceptum illud est quod, ut iam descripti, comprehendit ea quæ natura nec iubet, nec vetat; sed tacito consensu, moribus, & consuetudine in communi omnium vel plurimarum gentium utilitatem, & commodum invecita fuerunt. Talia sunt I. *legationes*, qui ab uno Principe, Republica, Communitate ad aliam destinantur, acceptatio; qui acceptatio iure naturæ nec prohibetur, nec præcipitur. II. *Fœdera pacis*, ut communita peragere negotia valeant Communitatis, seu Principatus nomine. III. *Prohibitio*, ne arma, aut fontes veneno inficiantur. IV. *Ne ho-* biles per sicarios dolo, & prodicione occidantur. V. *Fœdera pacis*, & iudicium, quæ licet, postquam inita sunt, iure naturæ obstringant; quas institutionem tamen, petitionemque iure gentium sunt instituta. VI. *Servitus*, seu potestas atendi captivis iusto bello captis. VII. *Commerciorum procuratio* inter nationes non inimicas. VIII. *Ius le-* gulture. IX. *Bonorum partitio*. *Exempla ius-* gentium *aliqua præcipit* accipi sunt I. *Mun-* diti civitatum. II. *Permutatio rerum*. III. *Ius* postliminii. IV. *Uti panis pro cibo*, iura acquiriti bona, & nomina alii contractus. V. *Defensio certi status hominum ad offe-* renda Deo sacrificia.

VIII. Ius istud obligat in conscientia plus minusve, iuxta materiam gravitatem maiorem, aut minorem. Immo hæc iuris violatio tantum apud omnes gentes fœderis prodit, ut eisdem violentes non modo eorum contrahant in divino conspectu, sed et infames, & publicæ tranquillitatis hostes reputentur. Quare ius istud obstringit omnes, & postliminio orbis terrarum Principes, Reges, Imperatores, & omnium Communitatum ca-

pitæ. Secundum illius iuris regulas dirimuntur litæ, & diffidia inter supremas Potestates. Plura sunt iura civilia in quocumque statu, extra quem non transiunt. Verum quæ iure gentium invecita sunt, populos omnes obligant. Quare Principes, supremæque Potestates non modo proprii status, sed omnium populorum, quibulum commercium & negotia habent, pacem, tranquillitatem felicitatisque spectant, & cavere eius perturbacionem somnare debent.

IX. Illud tamen animadvertendum, mutationi obnoxia esse, ut iam dictum est, ea

quæ iure gentium comprehenduntur. Mutari possunt non usu, & desuetudine; temperari, roborari iuris civilis decretis apud unam gentem, & non penes alteram. Rationem mutabilitatis iam dedi, quia necesse ea quæ hoc iure aut præcipiuntur, aut prohibentur, intrinsecam bonitatem, aut malitiam necessariam continent. Licet tamen omnia mutabilia sint, res ipsa fieri morali ter nequit ut omnia mutantur: quandoque plura in publicæ utilitatis consuetudine sunt, & ulla, ut abique eisdem tranquillitatis publicæ consistere nequeat.

DISSERTATIO III.

DE LEGE POSITIVA DIVINA VETERE, ET NOVA.

PRÆLOQUIUM.

Egi naturali, de qua hæc lex, succedit lex positiva voluntaria, in divinam, & humanam tributa. Hanc dissertationem, quæ circa divinam legem versatur, duobus capitulis concludam. In primo legem veterem, in altero novam exponam. Si materiam validitatem, dignitatem, excellentiam, & utilitatem species, amplè esse debet dissertationi nostræ. Verum, quia longum iter superest, plura paucis perstringam, ne utriusque legis lectorem meum ieiunium reliquam. Plura de evangelicæ legis spiritu, & sine dicturi sumus in *Tom. I. Apparatus ad Theologum Christianam*. Quæ propter illuc lectorem uberiorè cupientem remitto.

CAPUT I.

Lex Mosaicæ bonæ, a Deo lata soli populo Iudæo. Eius finis, præcepta, & abrogatio.

I. **PRIMA** lex quam Deus mundo intimavit, est Mosaicæ. Præcesserunt utique aliqua divina præcepta, quæ tamen legis universalis denominationem non habuerunt. Præceptum intimavit Deus Adæ in statu innocentiæ. Post lapsum aliqua eidem præcipit Deus, quæ spectant incrementorum usum, quo tum adulti, tum infantes a peccati originali macula mandarentur. Item autè diluivum animalium quædam munda, quædam immunda reputata fuere, ut legitur *Gen. vii. Et post diluivum Deus præcepit Gen. ix. Car-*

nem cum sanguine non comeditis; sanguinem enim animarum vestrorum requiram. Discretio illa animalium Iseritica tantum spectabat; cum probabiliter sit ante diluivum non omniumque constantidinem eius certium. Hæc tamen, ut dixi, præcepta fuerunt secularia, quæ legem prælo acceptam non confirmant. II. **PRIMA** lex proprie dicta quam Deus ogavit, est illa quam Moyses Deo iusto promulgavit, idcirco Mosaicæ nuncupata. Adverfus hanc legem hæretici plures blasphemarunt primis Christianæ Ecclesiæ sæculis. Propagabant kelsitæ homines dog præcipia, bonum unum, malum alterum. Legem veterem a malo Deo fuisse latam docebant Simoniani, Carpocratiani, Cerdoniani, Valentini, & omnium impudentissime Manichæi, quorum infamiam strenue repressit S. Augustinus.

re, stupideque nationes, quæ, morum honestate destitute, brutalem vitam ducunt; sed gentes cæcæ, moratæque, quales sæpe semper plerumque, & insigniores mundi populi, ut Indæ, Græci, Romani, & postillanum Europæi.

IV. Plures distinxere ius gentium in primarium, & secundarium. Ius primarium in naturali hominum initio, ius secundarium in hominum usu & consuetudine collocant. Sed hæc distinctio non est facta rectè. Quæ hæc distinctio in gentium proprie dictum; hæc non fundamentum, quod nunquam gentes simul coherant ad ius illud institutum: quod vatum commercium sponte corrui. Nec enim necesse fuit ut gentes omnes, vel plerumque una convenirent, & morum consensus verbis exprimerent; sed fact fuit consensus tacitus, quo cultiores gentes omnes in certas fixæque regulas, seu leges conspirarent. Nonne gentes mutuam inter se societatem invicem? Societates illæ consistere ne abique ulla lege poterant? Quæ ratione inter se federa, ægere commercia, celebrata contractus, plectere fraudes, & dolos poterant, nisi pæla, & leges statuerent, ad quarum amplexum fortasse & dirigere oculos sua possent? Potest hæc leges, tacito & uniformi consensu laras, ius gentium appellamus. Hæc quoque indicavimus, eisdem iuris necessitatem evincunt.

V. His delibatis, dico, ius gentium a naturali omnino disjungitur esse. Nam obiectum iuris naturalis, ut vidimus, sunt actiones quæ natura sua intrinsecam habent honestatem, vel turpitudinem; atque adeo necesse necessarium præcipiendi, aut vetandi. Iuris gentium obiecta non sunt intrinsecam necessario honesta, aut turpia, atque adeo necesse necessarium præcipiendi, vel prohibenda, quamvis maxime iusta ad finem præstituta. Id quoque indicando, quæ ius gentium præcipit, aut prohibet, palam fit. Iure gentium bonorum divinum, admissio legatorum, transitus visum, & cetera plura introducta sunt. Ius gentium veteri veneno interficere etiam in iusto bello voluit, recitare abique legitime causa legatos. Quæ omnia natura sua nec honestatem, nec turpitudinem necessariam produunt.

VI. Aliqua quæ ad ius gentium pertinent, scriptis consignata sunt, ut illa quæ federa, pæla, & cetera id genus spectant. Cassilla efficiens ius gentium sunt gentes ipse. Nec aliquid momenti est quod obtrudit Puffendorfus *loc. cit.* quod gentes ipse subiecte sint huius iuri. Ius autem quodlibet a supe-

riore rogari debet. Nonne Communitates Republicæ leges condunt, simulque eidem legibus subiciuntur? Fatemur tamen, futuram cum iure naturæ ius gentium propinquitate habere. Adeo enim recte rationi congruum est, ut, quasi impellente, seu diligente natura, fuerit unanimes consensus receptum. Tamen quæ ea quæ præcipit, aut vetat, non continent necessariam intrinsecam militiam; aut honestatem, sed mutationi propriæ & fortali obnoxia sunt; ut palam est in partitione honorum, quorum exactam communitatem servabant Christiani primi, servanteque nonne plures, & in exprivitate serorum, & in aliis pluribus; idcirco a iure naturæ præius distinctam est.

VII. Dividi ius gentium communiter solet in affirmativum, & negativum; in proprium, & imius proprium. Ius gentium præceptum illud est quod, ut iam descripti, comprehendit ea quæ natura nec iubet, nec vetat; sed tacito consensu, moribus, & consuetudine in communi omnium vel plurimarum gentium utilitatem, & commodum invecta fuerunt. Talia sunt I. *legationes*, qui ab uno Principe, Republica, Communitate ad aliam destinantur, acceptatio; qui acceptatio iure naturæ nec prohibetur, nec præcipitur. II. *Fœdera* eorum securitas, ut communita peragere negotia valeant Communitatis, seu Principatus nomine. III. *Prohibitio*, ne arma, aut fontes veneno inficiantur. IV. *Non hostes per sicarios dolo, & prodicione occidantur*. V. *Fœdera pacis, & iudicium*, quæ licet, postquam inita sunt, iure naturæ obstringant; quas institutionem tamen, petitionemque iure gentium sunt instituta. VI. *Servitus*, seu potestas atendi captivus iusto bello captis. VII. *Commerciorum procuratio* inter nationes non inimicas. VIII. *Ius sepulture*. IX. *Bonorum partitio*. *Exempla iuris gentium alia præcipere accipi sunt I. Munus civitatum*. II. *Permutatio eorum*. III. *Ius postliminii*. IV. *Utius panis pro cibo*, iura acquiriti bona, & nominis alii contractus. V. *Defensio certi status hominum ad offerenda Deo sacrificia*.

VIII. Ius istud obligat in conscientia plus minusve, iuxta materiam gravitatem maiorem, aut minorem. Immo hæc iuris violatione tantum apud omnes gentes fœderis prodit, ut eisdem violentes non modo eorum contrahant in divino conspectu, sed et infames, & publicæ tranquillitatis hostes reputentur. Quare ius istud obstringit omnes, & postliminio orbis terrarum Principes, Reges, Imperatores, & omnium Communitatum capita.

pitæ. Secundum illius iuris regulas dirimuntur litæ, & diffidia inter supremas Potestates. Plura sunt iura civilia in quocumque statu, extra quem non transiunt. Verum quæ iure gentium invecta sunt, populos omnes obligant. Quare Principes, supremæque Potestates non modo proprii status, sed omnium populorum, quibulum commercium & negotia habent, pacem, tranquillitatem felicitatioremque spectant, & cavere eius perturbationem somnare debent.

IX. Illud tamen animadvertendum, mutationi obnoxia esse, ut iam dictum est, ea

quæ iure gentium comprehenduntur. Mutari possunt non usu, & desuetudine; temperari, roborari iuris civilis decretis apud unam gentem, & non penes alteram. Rationem mutabilitatis iam dedi, quia necesse ea quæ hoc iure aut præcipiuntur, aut prohibentur, intrinsecam bonitatem, aut malitiam necessariam continent. Licet tamen omnia mutabilia sint, restat tamen fieri moraliter nequit ut omnia mutantur: quandoque plura in publicæ utilitatis consuetudine sunt, & ulla, ut abique eisdem tranquillitatis publicæ consistere nequeat.

DISSERTATIO III.

DE LEGE POSITIVA DIVINA VETERE, ET NOVA.

PRÆLOQUIUM.

Egi naturali, de qua hæc loquitur, succedit lex positiva voluntaria, in divinam, & humanam tributa. Hanc dissertationem, quæ circa divinam legem versatur, duobus capitulis concludam. In primo legem veterem, in altero novam exponam. Si materiam validitatem, dignitatem, excellentiam, & utilitatem species, amplè esse debet dissertationi nostræ. Verum, quia longum iter superest, plura paucis perstringam, ne utriusque legis lectorem meum seiviam relinquam. Plura de evangelicæ legis spiritu, & sine dicturi sumus in *Tom. I. Apparatus ad Theologum Christianam*. Quæ propter illuc lectorem uberiorè explicant remitto.

CAPUT I.

Lex Mosaicæ bonæ, a Deo lata soli populo Iudæo. Eius finis, præcepta, & abrogatio.

I. PRIMA lex quam Deus mundo intimavit, est Mosaicæ. Precesserunt utique aliqua divina præcepta, quæ tamen legis universalis denominationem non habuerunt. Preceptum intimavit Deus Adæ in statu innocentis. Post lapsum aliqua eidem præcipit Deus, quæ spectant incrementorum usum, quo tum adulti, tum infantes a peccati originali macula mandarentur. Item autè diluivum animalium quædam munda, quædam immunda reputata fuere, ut legitur *Gen. vii. Et post diluivum Deus præcepit Gen. ix. Car-*

nem cum sanguine non comeditis: sanguinem enim animarum vestrorum requiram. Discretio illa animalium Iseritica tantum spectabat; cum probabilis sit ante diluivum non omniumque constantiam esse carniem. Hæc tamen, ut dixi, præcepta fuerunt secularia, quæ legem prælo acceptam non confirmant. II. Prima lex proprie dicta quam Deus dedit, est illa quam Moyses Deo iusto promulgavit, idcirco Mosaicæ nuncupata. Adverfus hanc legem hæretici plures blasphemarunt primis Christianæ Ecclesiæ sæculis. Propagabant kelsitæ homines dog præcipia, bonum unum, malum alterum. Legem veterem a malo Deo fuisse latam docebant Simoniani, Carpocratiani, Cerdoniani, Valentini, & omnium impudentissime Manichæi, quorum infamiam strenue repressit S. Augustinus.

stinus, Pelagiani contra plus iusto legem excolebant, contententes illa fuisse hominem iustitiam assequi, ut narrat S. Augustinus Lib. IV. contr. duas epist. Pelag. cap. v. *Rogus in laudem legis quid est prodest quod contra Manichaeos verum dicitur; quando ex hoc ad illud velint ducere quod falsum contra Catholicos fecerunt? Dicunt enim: legem etiam veterem secundum Apostolum istam, & sanctam, & bonam sententiam, quae essentibus mandata hoc, ac per selem esse virtutibus, sicut in prophetis, & in scripturis, & in sanctis, utitur, etiam contra peccatum, & in bonis verbis callidissime peccat, legem contra gratiam laudant. Nogue enim lex illa, quantumvis iusta, sancta, & bona, amittit hominibus Dei, sed fides, quae in Christo est, vitam potest conferre perpetuam.*

II. Bonam esse, utriusque legem Mosiacam demonstrat S. Thomas 2. 2. qu. xviii. art. 1. tum auctoritate, tum ratione. Christus Dominus Matth. vii. dicit: *Vnde, ostende te sacerdoti, & offer monas quod praecipit Moyses.* Item S. Paulus ad Rom. vii. ita quae lex quidem sancta, & mandatum sanctum, iustum, & bonum. Ratio quam exhibet S. Thomas, haec est. *Dicendum, quod aliquis cum dicitur lex veter bona fuit. Vnde eius doctrina ostenditur esse vera ex hoc quod consistat rationi, ita etiam lex aliqua ostenditur esse bona, quod consonat rationi rectae. Lex autem veter rationi consonabat, quia conscientiam reprimbat, quae rationi adversatur, ut patet in illo mandato: Non concupiscas verum proximi tui, quod ponitur Exodi xx. Ipsa etiam omnia peccata prohibebat, quae sunt contra rationem.*

IV. Fuit a Deo vero lata lex Mosiaca, iocus a Deo malo, ut praeiati heretici blasphe- mabant. Praerunt alii qui effutere, partim conditam a Deo esse, partim a Moyle, & partim a semitibus populi: quae omnia, ut vana deliria, deridentur. Innumera sunt legis novae testimonia quae vero Deo legem Mosiacam adscribitur. S. Paulus ad Rom. cap. I. Vocatur Apostolus, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis. Item ad Hebraeos cap. I. Multifariam multaque modis locis Deo loquens patribus in Prophetis, non sine diebus istis loquitur est nobis in Filio. Rationem praeiati S. Thomas loc. cit. art. 2. Christus est verus Filius Dei vivi. Porro lex verus homines ad Christum suscipiendum, credendumque disponebat. Ergo idem Deus qui misit Filium suum in mundum, legem illam tulit quae in hunc finem perducebat. *Ex eum ve-*

tus, inquit S. Doctor, homines ordinabat ad Christum dupliciter. Uno quidem modo, testimonium Christo perhibendo... Alio modo per modum cuiusdam dispositionis, dum retraheret homines a cultu idololatriae, & conculcabat eos sub cultu unitus Dei, a quo salvandam erat humanum genus per Christum. Si plura cupis, consule S. Thomam.

V. Universam legem, & non partem dantatam, datam a Deo fuisse, testatur Moyses Exod. xxi. *Narravit plebi omnia verba Domini, atque iustitias: responditque omnis populus una voce: Omnia verba Domini quae locutus est Dominus, faciemus. & Omnia obedierunt ei.* Sed quid tempus tero in re manifesta demonstranda?

VI. Modus quo lata lex fuit, perspicue describitur Exod. xii. & xx. Narratur in monte Sinai legem hanc datam fuisse: subditur etiam in monte Horeb. Sed idem mons duplici nomine appellatur. Annus quo promulgata haec lex fuit, teste S. Paulo ad Galat. iii. quadringentesimus trigentesimus est a divinitus promissione Abrahae facta. Disputant Theologi, fuerit ne lex ista a Deo immediate, an ministerio Angelorum lata? Ipse Patres dissent. Iustinus, Irenaeus, Clemens Alexandrinus, atque plures datam volunt per verbum divinum, quod sub magno Angeli nomine intelligebant. Oppositum sentit S. Augustinus cum aliis. Probabilior sententia est, legem istam Angelorum ministerio Moysi revelatam fuisse. Hanc assignat congruentem rationem S. Thomas cit. quest. art. 3. *In amittibus possessivis, & artibus ornatissimis ille qui est superior, principalem, & perfectissimum actum operatur per seipsum, & ex vero quod disponat ad perfectionem ultimam, operatur per suos ministros; sicut navifactor compingit navem per seipsum, sed preparat materiam per artifices subministrantes. Et ideo conveniens fuit ut lex perfecta novi testamenti daretur immediate per ipsum Deum hominibus factum, lex autem veter per ministerium Dei, scilicet per Angelos, daretur hominibus.*

VII. Sola populo Iudaeorum intimata haec lex fuit, ut habetur Deut. iv. *Quae est enim alia gens se incluta, ut habeat caeremonias, iustitias, iudicia, & universam legem? Ratio haec est sola, & impercratabilis Dei voluntas. Hanc Deus legem promissi sanctis Patriarchis, Abraham, Isaac, Iacob. S. Thomas loc. cit. art. 4. hanc congruentiam perhibet. Posset una ratio assignari quare potius populo Iudaeorum data sit lex quam aliis populis: quia, alius populus ad idololatriam detin-*

ventibus, solus populus Iudaeorum in cultu veteris Dei remansit: & ideo alii populi indigebant legem recipere, ne sanctum cultibus daretur. Sed ista ratio congruens non videtur: quia populus ille etiam post legem latam ad idololatriam declinavit, quod gravius fuit. Ideo, hanc missa congruentia, subdit post pauca haec legem dedisse populo Iudaeo, ut completeret verbum suum Dominus, quod sub invocamento pollicitus est patribus suis, Abraham, Isaac, & Iacob... Si autem rursus quaeratur, quare huic populo elegit, ut ex eo Christus nasceretur, & non alium; convenit responso Augustini, quoniam dicit super Iohannem: *Quare huic trahat, & illum non trahat, nisi vellet indicare, si non vis errare.*

VIII. Si uni Iudaeorum populo data haec lex fuit, solos ne Iudaeos obstringebat? Hanc quoque difficultatem proponit S. Thomas loc. cit. art. 5. respondetque, ceteros populos gentesque adhaerentes, ceteros populos gentesque adhaerentes, ceteros populos gentesque naturaliter, non quia continentur in Mosiaca lege, sed quia a lege naturae, & omnes ratione praeditos obligant, praeterita erant; a ceteris vero preceptis pecuniaribus legis Mosiacae solutos omnino fuisse. Ratio evidens est. Quoniam nulla lex obligat nisi eos quibus imponitur. Lex Mosiaca solis imperatoribus Iudaeis fuit. Ergo istos solos adhaerit. Et res plures gentes, a lege circumcissionis liberi, quorum caput, & sacerdos fuit S. Melchisedech, solvi facti sunt, quia verum Deum colebant, & iuris naturae precepta observabant. Gentiles tamen, qui populo Iudaeo adhaerebant, Mosiaca legi subiecti erant; ut describitur Exod. xxi. *Si quis peregrinorum in vestram voluntate transierit colentiam, & facere plebe dicitur, circumcietur priusquam masculinum erit, & tunc vice celebrabit, critque sicut indigena terre.*

IX. Nec esse quod opponas, frustra gentes suscipere iurum Mosiaca legis, quoniam a tali iure soluti assequi solent potestate. Quoniam responderit S. Thomas loc. cit. art. 5. ad 3. *Quod gentes perfectiores, & securius salubriter conseruebantur sub observantia legis quam sub sola lege naturali: & ideo ad eas admittentur. Sicut etiam non sicut transierunt ad Christianam, & secularis ad Religionem, quoniam aliqui hoc possunt salvari. Nec Christiani redantur Phariseos, & Scribas, quod gentes ad religionem iudaicam convertere debebant, sed quod eos ad pharisaicas traditiones servandas adducerent. Loquit quippe Christus Dominus Matth. xxiii. *Ve vobis Scribis, & Phariseis hypocritis, qui circumcitis membra, & adhaerent, ut faciant animum pro-**

fectum; & cum fuerit salus, facitis cum filius gehemae duplo quoniam vos. Et roverta illi qui ad aliquam communitatem, in sua legibus servandas relaxatam, alios adducunt, pravis fuis exemplis illius saepe certissimi duplo nequiores.

X. Finit legis Mosiaca eo pertinebat, ut homines disponeret, prepararetque ad Christum Dominum suscipiendum, qui venit non solviturus, sed impleretur legem. Quare lex illa non instituitur homines, sed iustificacionem quibusdam certis modis figurabat. Quare, licet soli Iudaei subiecti eisdem legis oneri essent; tamen, quatenus lex illa portendebat Christum venturum, & significabat quae per ipsum implenda erant, comprehendebat omnes. Nemo quippe saltem alicuius aeternam est, sine ante, sive post Mosiacam legem, abique fide aut implicita, aut explicita in Christum Redemptorem.

XI. Praecepta Mosiaca legis ad tria genera revocantur, videlicet ad moralia, caeremonialia, & iudicialia. Quae partitio describitur Deut. v. *Te vero hic tria memora, & loquar tuis omnia mandata mea, & caeremonias, atque iudicia. Praecepta moralia ad naturalia, & caeremonialia, & iudicialia ad voluntaria, sive positiva legem pertinent. Cetera omnia quae in Mosiaca lege continentur, aut non sunt praecepta, aut ad haec revocantur. Fuerunt in eadem lege plura consilia de rebus tum moralibus, tum caeremonialibus, tum iudicialibus. In re moralia fuerunt vota, ut habetur Deut. xxiii. *Quoniam vocatus Dominus Deo tuo, non tardabis reddere. In re caeremonialia fuerunt spontanea oblationes. Narratur enim Levit. xxi. *Qui obtulerit oblationem suam, vel tota solvere, vel sponte offerens, quodvis illud obtulerit in holocaustum &c. Tandem in materia iudiciali haec narratur Exod. xxi. *Si pignus a proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei: ipsum est enim solum quo operitur indumentum carnis eius, nec habet aliquid in quo dormiat. Urgente necessitate, sub praecepto hanc cadum; sed, necessitate ablata, consilii sunt. Quae omnia perspicue de more explicat Angelicus 2. 2. quest. c. art. 2. Nam virtutes intellectuales ordinant bene actus rationis in se ipse; virtutes autem morales ordinant bene actus rationis ad alia virtutibus possibiles; & exteriores operationes. Et ideo ministerium est quod lex divina convenienter disponit praecepta de actibus omnium virtutum; ita tamen quod quaedam, sine quibus modo virtutes, qui est boni rationis, observari non possunt, cadunt sub obligatione praecipit; quaedam vero****

que pertinent ad hoc esse virtutis perfecta, cadunt sub administratione iustitiae.

XII. Ad precepta moralia, non modonaturalia, sed etiam supernaturalia mandata revocantur. Fuertit enim & in veteri lege mandata fidei, spei, & caritatis. Immo cetera mandata ad haec divorevocantur, inquit Christus Dominus Matth. xxii. In his vobis mandatis universa lex pendet, & Prophetae. Precepta autem fidei, & spei procedunt legem ipsam. Precepta moralia partim continentur in Decalogo, partim revocantur ad illum, veluti additiones.

XIII. Precepta ceremonialia presse accepta ad Dei cultum attinent, ut docet S. Thomas I. 2. quael. ci. art. i. Ceremonialia precepta determinant precepta moralia in ordine ad Deum, sicut iudicialia determinant precepta moralia in ordine ad proximum. Precepta ceremonialia quatuor erant, quae spectabant sacrificia, instrumenta, iherosolima, & observantias. Tria erant sacrificiorum genera: holocaustum, hostia pro peccato, & hostia pacifica. Haec omnia figurant exprimit S. Thomas loc. cit. quael. ci. art. 3. ad 2. Triplex erat sacrificiorum genus. Quoddam erat quod totum comburebatur: & hoc dicebatur holocaustum, quod totum immolatum. Huiusmodi enim sacrificia offerrebat Deus specialiter ad reverentiam maiestatis ipsius, & animum devotum suum: & conveniebat perfectioni status in implentio consistorum. Et ideo totum comburebatur, ut sicut totum animal resolutionem in caputem sursum ascendebat, ita enim figuraretur, totum hominem, & omnia que ipsius sunt, Deo dominum offerrebat, & esse offerenda. Aliud autem erat sacrificium pro peccato, quod offerrebat, & reverentiam statum penitentiam in satisfactione peccatorum: quod dicitur in duas partes: nam una pars eius comburebatur, altera vero cedebat in usum sacerdotum, ad significandum quod deprecatorum sit a Deo per ministerium sacerdotum: nisi quando offerrebat sacrificium pro peccato populi, vel specialiter pro peccato sacerdotis: tunc enim totum comburebatur. Non enim debebat in usum sacerdotum venire ea que pro peccato commiserantur, ut nihil peccati in eis remaneret. & quia hoc non esset satisfactio pro peccato: si enim cedebat in usum eorum pro quorum peccati offerrebat, ideo esse videtur ut ea non offerretur. Tertium vero sacrificium vocabatur hostia pacifica, quae offerrebat Deus vel pro gratiarum actione, vel pro salute, & prosperitate essentium, & debito beneficii vel accipiendi, vel accepti. & con-

venit statim profectum in implentio mandatorum: & ista dividebantur in tres partes: nam una pars comburebatur ad honorem Dei; alia pars cedebat in usum sacerdotum; tertia vero pars in usum essentium, ad significandum quod salus hominis precabit a Deo, dignitatis minister Dei, & cooperantibus ipsis hominibus qui salvantur. Si plura enipis, consule sanctum Doctorem, ubi plura invenies vasta eruditione, & profunda doctrina referata. Perpende quanta perperitate ex habitu ceremoniarum colligat ad veritas novae heretodoxos omnia nostra dogmata.

XIV. Hostia pro peccato distinguitur Lev. xi. ab hostia pro delicto. S. Augustinus quael. xx. in Levit. peccatum mali commissionem, delictum boni neglectum, seu omissionem, vel etiam ignorantiam boni vocat. Quod aliud sonat delictum, nisi derelictum, & qui delinquit, non delinquit nisi bonum? Potest etiam videri illud esse delictum quod imprudenter, nisi ignoranter, illud peccatum, quod ad reverentiam committitur.

XV. Hostia pacifica, ut iam S. Thomas in adducto textu explanavit, offerrebat pro gratiarum actione. Ex subdit ibidem: Hoc autem generatim offerrebat, quod sanguis, & adeps non combent neque in usum sacerdotum, neque in usum essentium, sed sanguis offerrebat ad captivandum altaris in honorem Dei; adeps vero aburebatur in igne. Cuius ratio una quidem fuit ad excludendum idololatram. Idololatra enim abierunt de sepe sanguine victimarum, & comestant adipem, secundum illud Deuter. xxxii. De quorum victimis comestabant adipem, & bibebant vinum libanatum. Secunda ratio est ad reformationem humane vite. Prohibebatur enim eis usus sanguinis ad hoc quod horrent humani sanguinis effusionem. Tertia vero ratio est propter reverentiam divinum: quia sanguis est maximus inestertus ad vitam, ratione cuius dicitur anima esse in sanguine: utpote autem abundantiam nutrimenti demonstrat: & ideo, ut offerrederit quod a Deo nobis est vita, & omnis honorum sustententia, ad honorem Dei offerrebat sanguis, & aburebatur adeps. Quarta ratio est, quia per hoc figurabatur essentia sanguinis Christi, & pinguedo caritatis eius, pro quam se dedit Deus pro nobis. De hostia autem pacifica in usum sacerdotum cedebat per dexteram, & armis dexte, ad excludendum quantum divinitatis speciem, quae vocatur spiritualitatis: quia scilicet in spirituali immolatur immolatorum aburebant, & similiter in esse peccatis. Et ideo ista offerentibus subrehebatur. Per hoc etiam significabatur quod se-

cedere erat necessaria sapientia cordis ad intendendum populum, quod significatur per pedes, quod est regnum cordis; & etiam firmitudo ad sustentandum defectus, quae significatur per armam dextram.

XVI. Inter omnia haec sacrificia holocaustum erat precipuum, quod totum in Dei honorem consumebatur, nihilque in hominum ulium cedebat. Animalia quae praefato sacrificio dicebantur, ex quibusvis terris, ovibus, bouibus, & istis. Rationem autem cur potius dicta animalia ex quadrupedibus immolabatur pro aliis, S. Thomas pertinet loc. cit. quael. ci. art. 3. ad 2. hic verbis. Fermo quidem ad excludendum idololatram; quia omnia alia animalia offerrebat idololatra dicit fuit, vel eis ad maleficia utebantur; ista autem animalia apud Aegyptios, cum quibus conversati erant, abominabilia erant ad occidendum: unde ea non offerrebat in sacrificiis dicit fuit. Unde dicitur Exod. viii. Abominatios Aegyptiorum immolabimus Domino Deo nostro: Oves enim colebant & hircos venerabant, quia in eorum figura demones apparebant. Hircos etiam utebantur ad agriculturam, quare inter res sacras habebant. Tres alias rationes describit, quas breviter gratia praetereo. Ex avibus turture, & columba immolabantur ad mentis simplicitatem, cordique caritatem significandam. Pises non adhibebantur in sacrificiis, quia extra aquam moriuntur, & ideo non erant materia apta facienda in templo celebrandis. Occiso animalium peccatorum abolitionem praeferebat. Modus macchandorum animalium lege definitus erat, qui minus animalia affligebat; ut & occidentium clementia eluceret, & detrimentum occiditum animalium vitaretur. Animalia prohibita in sacrificiis erant quae maculam, defectumve habebant: quae figura illas sententias respiciendae quae filias, filioque caecos, gibbos, lapidos, & filioque non immolant, attingunt, & non raro blandit ignominia detrahant: & non raro blandit sententias, & tantum non minis, & fraudibus intradi Dei domum compellant, ut domum propriam generent. In holocausto non offerrebat nisi masculus, quod feminam animal imperfectum, & velut immundum. Qui ovem habere non poterat, offerrebat panem, & hoc deficiente, farinam, aut spicas. Sal offerrebat, quia impedit corruptionem.

XVII. Precepta ceremonialia, secundo

loco indicata, spectant instrumenta colendi Deum, ut sunt tabernaculum, arca foederis, propitiatorium, candelaabrum, mensa, duplex altare, vasa, velles sacerdotales, & plura alia eiusmodi. Tabernaculum templum parvum mobile erat: quia filii Israel quadraginta annorum spatio per desertum ambulaverunt, passim sedem instantes. Occupata promissionis terra, continua habere debebant: idcirco Deus diluisti templi additum, ut quidem, prostratis hostibus, summa populus foretetur pacis, & quod tempore contigit Salomonis. Plura viderentur, figurantque in praefato tabernaculo deprehendit S. Thomas loc. cit. quae apud ipsam legi possunt.

XVIII. Arca foederis firmam in tabernaculo, post in templo servatam, constabat ex lignis Setim, intus & extra deaurata, & coronata aurea insignita. In eadem duae tabulae lapideae erant, ut narratur Reg. III. cap. viii. In arca autem vocat aliud nisi duas tabulae lapideae, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando populi Dominus factus cum filiis Israel, cum egredieretur de terra Aegypti. Contra S. Paulus narrat ad Hebraeos 1. Arcam testamenti circumetiam ex omni parte auro, in qua auro aurea habebantur, & virge auro, quae frondebat, & tabulae lapideae. Quae apparentes contrarietas facile evanescit, si dicamus, primum solas duas tabulas lapideas, ut narratur III. Reg. in arca fuisse; post virgam Aaron, quam ex Scriptura ipsa scimus initio fuisse a Moysie in tabernaculo repositam, ex tabernaculo temporis decursu translata simul cum manna fuisse in arcam. In tabernaculo residebat arca inter duos Cherubim, qui te muris respiciebant vultibus. Super eandem arcam propitiatorium, sicut abas Cherubim, ac ite ab ipsis deferretur.

XIX. Fulam de candelaabro habet S. Thomas loc. cit. art. 4. ad 6. orationem. Pauca ex eodem perscribo. Candelaabrum erat institutum ad honorificentiam tabernaculi. Pertinet enim ad magnificentiam domus quod sit bene luminosa. Habebat autem candelaabrum septem columnas, ut scriptum dicit, ad significandum septem planetas, quibus totus mundus illuminatur. Et ideo praefatum candelaabrum ex parte australi, quia ex illa parte est nobis latetium orientis. Alia vero symmetria erat institutum, ut iugiter in tabernaculo esset firmus boni odoris, tunc propter conversationem tabernaculi, tunc etiam in ceterum futuris quibus operibus actibus excellens figuravit, & occisione animalium. Et enim quae sunt facta, deliquuntur, quasi vicia, quae vero sunt boni odoris, bonius magis appetuntur.

Mensa autem apponebatur ad significandum quod Sacerdotes templo deservientes in templo vicium habere debebant. Unde duodecim panes propositi mensa, in memoriam duodecim tribuum, filios Sacerdotibus esse licitum erat, ut habetur Matth. xii. In atrio vero extra tabernaculum constituebatur altare holocaustorum, in quo offerrebat Deus sacrificia de bis que erant a populo proposita. Et idem in atrio ponebat esse populus, qui huiusmodi Deo offerrebat per manus Sacerdotum, sed ad interiora altaris, in quo ipsa devotio, & sanctitas populi offerrebat, non poterat accedere nisi Sacerdotes, quorum erat Deo offerre populum. Est autem hoc altare extra tabernaculum in atrio constitutum ad removendum cultum idololatricum. Nam Gentiles intra templa altaria constituebant ad immolandum idolis. Figurative vero ratio omnium horum assignari potest ex relatione tabernaculi ad Christum qui figurabatur. Plurima docere persequitur lectura digna, que consilere poterit.

XX. Vasa erant plurima diversi generis. Mosaicis, labeteis, hydris, acetabulis, phylais, thuribula, citharis &c. Divisim quoque erant sacerdotales vestes. Sacramenta dupliciter veniunt: alia ad totum populum, et circumcisio, etis aqua paschalis, purificationes, expiationeque a peccatis; alia ad solos Sacerdotes atque ardebat, ut raho, capillorum, ablutio pedum, comestura panis propositionum. Hec omnia Christum futurum, etique legem presentiant. Circumcisio baptismi, agnus paschalis Eucharistia, expiationes sacramentorum penitentia portendebant. Observantia legales diversis similes erant, ut discretio ciborum, ablutio a sanguine, ab asidpe, ieiunia Nazareorum, vota, solemnitates, certus vestium usus.

XXI. Presentia iudicialia regimen populi spectabant. Quatuor ordine sunt apud S. Thoma. i. 2. quæ. civ. art. 4. in quilibet hominum societate. Quadrupes autem ordo in aliquo populo inveniri potest. Unus quidem Principum populi ad iudicium; alius autem substitutum ad iuramentum; tertius autem eorum qui sunt de populo ad extraneos; quartus autem ad domesticos, sicut patris ad filium, mariti ad virum, &c. dicunt ad servum. Et secundum istos quatuor ordines assignari possunt præcepta iudicialia veteris legis. Dantur autem quatuor præcepta de institutione Principum, & officio eorum, & de reverentia eis exhibenda: & hæc est una pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quatuor præcepta pertinentia ad contractus ad iuramentum; puta circa impetum, venditiones, & iudicia, & penam

& hæc est secunda pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam quatuor præcepta pertinentia ad extraneos; puta de bellis contra hostes, & de susceptione peregrinorum, & advenarum: & hæc est tertia pars iudicialium præceptorum. Dantur etiam in lege quatuor præcepta pertinentia ad domesticam conversationem, sicut de servis, & uxoriis, & filijs: & hæc est quarta pars iudicialium præceptorum.

XXII. Deo quilibet horum ordinum coetu constituit Deus præcepta iudicialia. Præcepta que ad principum regimen attinent, describit S. Thomas i. 2. quæ. civ. art. 1. Animadvertit ille, in quolibet ordine Principum duo esse spectanda. Unum, ut omnes aliquam partem habeant in Principatu, quia hoc paci servandum idoneum est; & hunc ordinem amant omnes. Alterum speciem regimini spectat, cum sint diversa Principatum genera. Præcipua sunt Regnum, in quo unus presidet, præcipueque; & Aristocratia, seu potestatis optatum. Unde inquit, optimus ordinatio Principum est in aliqua civitate, vel regno, in quo unus presidet secundum virtutem qui omnibus præsit; & sub ipso sunt eligendi principes secundum virtutem: & tamen talis principatus ad omnes pertinet, non quia ex arbitrio eliguntur, non quia etiam ab omnibus eliguntur. Talis vero est omnis politia bene commissa ex regno, in quantum nonne presert; & aristocratia, in quantum multi principes sunt secundum virtutem; & democratia, id est potestate populi, in quantum ex popularibus possunt eligi Principes; & ad populum pertinet electio Principum. Et hæc fit institutio secundum legem divinam. Nam Moyses, & eius successores gubernabant populum, quasi singulares principes, quod est omnium species regni. Eligebant autem septuaginta duo seniores secundum virtutem. Plura alia ibidem legito.

XXIII. Animadvertendum autem, modum eligendi Principum Israelitici non esse presertim in Scriptura, ut ipse S. Thomas advertit: quoniam Deus sibi reservavit hanc electionem: idcirco regimen Israeliticum non fuit nec monarchicum, nec aristocraticum, sed theocraticum; & utque ad Sadeim etiam modo theocraticum perduravit. Populus ad mala primum ferre recitavit regimen iudicum, quos Deus ipse populo Moysen, & Ioseph eligebat; ideo petiit a Samuele Regem. Samuelem idem ferenti respondit Deus I. Reg. VIII. Audi vocem populi in omnibus que loquuntur tibi: non datur te abiecerunt, sed me. Plura que huc pertinent, legere apud S. Thomam poterit hoc. cit.

XXIV. Legem Mosaicam abrogatam a Christo Domino, negant Cerinthus, & alii heretici, qui circumcidendos Christianos contendebant; sed antiquam docerunt semper Catholici, evangelicis testimonij nisi. Lucae quippe xvi. dicitur: Lex, & Prophetæ usque ad Iosephum. Item S. Paulus ad Galat. III. Lex præceptorum non est in Christo. At ubi noni fides, iam non sumus sub pedagogo. Et ad Rom. vi. Non estis sub lege, sed sub gratia. Tandem Apostoli abrogatam in Concilio Hierosolymitano declarant legem, ut narratur Act. xv. Abrogatio hæc ceremonialia, & iudicialia, secus moralia comprehendit, mandata. Plures istius abrogationis congruentes rationes perhibet S. Thomas i. 2. quæ. civ. art. 3. Manichæi, quibus, ad hoc quod attinet, accessit Lutherus, non modo ceremonialia, & iudicialia, sed etiam moralia præcepta abrogata fuisse contendebant. Erosent hunc expulsi Catholici ostendunt asserens Decalogum descriptum in lege Mosaicâ obligare omnes. Disputant dumtaxat Theologi catholici, obligent ne eisdem mandata detologica, quibus lege natura, a simul quia lege Mosaicâ lata sunt? Disputatio tanti non est, ut examen nostrum exeat.

XXV. De tempore quo abrogata est, disputatio fuit. Sed vera sententia est, ante Christi mortem non cessasse. Siquidem Christus, quoad vixit, eam servavit, & circumcisi non se subiecit. Tunc itaque obligare desit verus testamentum, cum novam promulgatum fuit: quod post Christi mortem contigit. Dissident Theologi, quodnam temporis intervallum mors Christi includat. Alii descendunt, comprehendi totum tempus quod fluxit a die mortis usque ad resurrectionem. Alii utque ad Pentecosten extendunt, contendentes, Mosaicam legem viguisse usque ad Spiritus sancti apparitionem. Communior, & mihi probabilior sententia est, legem Mosaicâ desisse continuo ac Christus Dominus mortem operiret: quoniam tunc velum temporis ipsum fuit, transiitumque sacerdotium; & ipse Christus Dominus exclamavit: Consummatum est.

XXVI. Quoniam lex Mosaicâ statim post Christi mortem obligare desierit, tamen non illico illius observatio novâ fuit. Animadvertit S. Thomas i. 2. quæ. civ. art. 4. quod omnes ceremonie sunt quatuor præstationes fidei, in quo consistit interior Dei cultus. Sic autem fidei interior potest homo professari factis, sicut & verbis. & in utraque præstatione, si aliquid homo factum potest, &

moraliter parcat. Quomodo autem sic eadem fides quam habebat de Christo, & quam antequam patres habuerant; tamen quia ipsi præcesserunt Christum, non autem sequuntur; eadem fides diversis verbis significatur a nobis, & ab eis. Nam ab eis dicebatur: Ecce ego concepit, & pariet filium: quia sunt verba futuri temporis. Nos autem idem representamus per verba præteriti temporis, dicentes, quod concepit, & peperit. Et similiter ceremonie veteris legis significabant Christum ut natiurum, & passurum, nostra autem sacramenta significant ipsum iam natum, & passurum. Sicut igitur peccare mortaliter qui nunc suam fidem protestando dicit Christum natiurum, quod antiqui pie, ac veraciter dicebant; ita etiam peccare mortaliter, si quis nunc ceremonias observaret, quas antiqui pie, & fideliter observabant. Tunc enim omnes ceremonie portendebant Christum futurum, & nunc autem omnia nostra sacramenta annuntiant Christum natum, passum, & in cælis regnantem. Quapropter si quis, morte Christi peractâ, utralpale Mosaicâ ceremoniam ad significandum Christum futurum, peccat, & quidem graviter.

XXVII. Id solum in disputatione vocatur, utrum, si quis eo tempore quo nondum omnino publicatum Evangelium fuit, observasset legalia Mosaicâ, præscindendo ab eorum significatione, sed quatenus a Deo præscripta erant, peccasset mortaliter. In utraque partem disputant Augustinus, & Hieronymus, quorum disputationes recenset S. Thomas loc. cit. art. 4. ad 1. Diversimode sensisse videtur Hieronymus, & Augustinus. Hieronymus enim dicitur duo tempora: unum tempus ante passionem Christi, in quo legalia non erant mortua, quæsi non habentia vim obligatoriam, aut expiatoriam profuso modo; nec etiam erant mortifera, quia non peccabant ea observata: statim autem post passionem Christi inciperet esse non solum mortua, id est non habentia virtutem, & obligationem, sed etiam mortifera, ita scilicet quod peccabant mortaliter quicunque ea observarent. Unde dicitur, quod Apostoli legalia nunquam observaverunt post passionem secundum veritatem, sed solum quodam pia simulatione, ne scilicet scandalizarent Iudeos; & eorum conversionem impedièrent. Quæ quidem simulatio fit intelligi de eis, non, quidem ita quod illi actus secundum veritatem non facerent, sed quia non faciebant sanquam legem ceremonias observarent; sicut si quis peccatum virtutis membri abscideret propter sanitatem, non causa legalis circumcissionis observanda. Sed quia indecens videtur quod

Apollini ea occiderent propter scandalum quae perissent ad occidendum vitae, & doctrinae, & quod simulationem videretur in his quo perissent ad salutem fidellium; in quo concordant Augustinus distinctis tria tempora: unum quidem ante Christi passionem, in quo legalia neque erant mortifera, neque mortua. Ad aliud autem post tempus Evangelii divulgati, in quo legalia sunt mortua, & mortifera: tertium autem est temporaneum, scilicet a passione Christi usque ad divulgationem Evangelii, in quo legalia quidem fuerunt mortua, quia neque enim aliquam habebant, neque aliquae se servare tenebant; non tamen fuerunt mortifera, quia illi qui concessi erant ad Christum ex Iudeis, poterant illa legalia licite observare, diuinum non sic poverunt spem in eis, quod eis reputaretur sibi necessaria ad salutem, quasi fides Christi sine legalibus iustificare non posset. His autem qui convertebantur ex gentilitate ad Christum, non inerat causa ut observarent. Et hoc Paulus circumcidit Timotheum, qui ex patre Iudae, genitrix autem: Timotheum; qui ex Gentilibus natus erat, circumcidere voluit. Ideo autem voluit Spiritus sanctus ut scilicet inebatur his qui ex Iudeis convertebantur, observatio legalium, sicut inhibebatur his qui ex Gentilibus convertebantur, gentilitatis ritus, ut quaedam differentia inter hos ritus ostenderetur. Nam gentilitatis ritus repudiabatur tanquam omnino illicitus, & a Deo semper prohibitus, ritus autem legis cessabat, tanquam impletus per Christi passionem, usque a Deo in futurum Christi iustificatus.

XXVIII. Ex his manifeste constat legales caeremonias mortuas quidem fuisse post Christi mortem, sed rituum mortuarum; cum Apollini Spiritus sancti illustratione per se eandem servaverint usque ad sufficientem. Evangelii promulgationem factam, ut patet ex circumcissione Timothei. Paulus ipse more Nazazarorum caput sibi tetondit, putricavit seipsum cum Iudeis, timentum intravit, oblationem fieri pro se coniecit, ut colligeret cor. Act. xv. Quae sane S. Paulus non peregrinasset, si mortifera tum temporis mandata legalia fuissent. Neque illa simulationem, ut contendit S. Hieronymus, S. Paulus ceteraque Apollini peregerunt, sed sincero animo, ut cum Augustino defendit S. Thomas. Quae enim sunt reipia mala, vel simulationis testis ipsi nequeunt: alioquin fecerunt gentilitatis ritus sub simulationis fucio celebrare Apollinos potuisset, ut factus Gentiles ad Christi fidem adduceret; quemadmodum efficaciter argumentatur S. Augustinus epist. ix. ad Hieronymum. Si propterea Paulus

illis illa sacramenta celebravit, quia simulavit se Iudeum, ut Christum iustificaret, cur non etiam sacrificavit cum Gentilibus, quia & sic qui sine lege erant, tanquam sine lege factus esset, ut eos quoque iustificaret; nisi quia & illud fecit ut natura Iudaeus, & hoc totum dicit, non ut falleret se fugeret esse quod non erat? Et, ut paucis controversiam perstringam, quis isent inficias, in te gravissima, quemadmodum est religionis negotium, mandatum peccatum esse morale? Mendaciae itaque fuissent Apollini, impietatis, & scandalum rei, si mortifera legalia observasset.

XXIX. Plura Scripturae divinae testimonia opponit S. Hieronymus. Act. xvi. narratur, Paulum circumcidisse Timotheum propter Iudeos qui erant in illis locis: & I. Corinthi, cap. ix. haec de seipso Paulus testatur: Factus sum Iudaeus tanquam Iudaeus, ut Iudaeos lucraret. Item II. Corinthi, xvi. lubidit: Cum esset affatus, dolo vos cepi. Primum testimonium, nisi dilucida in, ingerit: quoniam observantur Apollini legalia, quia ad se mortifera non erant, ut factus ad Christum Iudaeus allicerent; & hoc in sensu testatur Paulus: se Iudaeis accommodasse, ea omnia concedendo, agendoque quae fieri licite tum poterant. Alterum testimonium perperam opponitur, cum ibi nulla sit legalium mentio, sed sermo de vitiis ministris Dei exhibendo. Inquit Apollolus: Sed isto. Ego vos non gravavi; sed cum esset affatus, dolo vos cepi. Quibus verbis removet S. Paulus suspicionem Corinthiorum, qui gravamen ministrorum obtinebant. Audiendum interpretacionem S. Thomae in hunc textum I. II. v. Ego, id est dolo, concessi quod ego in passiva mea, & verum qui mecum sunt, aliquod accipiunt non gravari vos; sed facti evangelii, concessi aliquid, dolo &c. id est per alios devoti vestri bona vestra plurima. Sed hoc est falsum, quia nihil ex eo dolo feci. Haec ergo suspicionem excludit consequenter, cum dicit: Numquid pro aliquam eorum quos nisi ad vos, circumcivendi vos? S. Paulus, dum ad Galat. v. inquit; Si circumcidamini, Christus vobis nihil proderit: loquitur de is qui existimabant ad salutem necessariam esse circumcissionem, quam ipse in Timotheo fieri concessit, non ut necessarium, sed ut indulget Iudaeis legalia adhuc permitia, at non necessario observanda.

XXX. Si legalia permitia erant, cur ergo Paulus reprehendit Petrum, Barnabam, & Iudaeos Antiochenos, quod legalia servarent? Inquit enim Paulus ad Galat. ii. In faciem eius respisti, quia reprehensibilis erat. & simulationis eius concesserunt ceteri Iudaei, ut

ut & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cum voluissent quod non recte ambulantur ad veritatem Evangelii, dicit Cepia carum comitibus: Si tu, cum Iudaeus sis, gentilitur vivis, & non iudicaris; quomodo Gentes cogis iudicare? S. Hieronymus contendit, simulare Petrum illa omnia egisse, simulatorem fuisse Pauli reprehensionem. Quam interpretationem, ut falsam, rejicit Augustinus epist. xix. cap. vi. Et primum probat, alterum esse Apollini errasse, inquit: Si hoc facit Petrus quod facere debuit, inentitus est Paulus, quod cum videret non recte ingredierent ad veritatem Evangelii. Quisquis enim hoc facit, quod facere debet, recte utique facit: & ideo falsum de illo dicit qui dicit, eum non recte fecisse quod eum necesse facere debuit. Si autem verum scripsit Paulus, verum est quod Petrus recte tunc non ingrederetur ad veritatem Evangelii: id ergo faceret quod facere non debuit: & si tale aliquid Paulus ipse non fecerat, correctum potius estiam ipsum credam Caesopoli sui correctionem non potuisse negligere, quam mendaciter aliqua in sua epistola posuisse, & in epistola qualibet; quanto magis in illa in qua praedicavit ut Iudaei. Quae autem scribo vobis, eccae coram Deo, quia non mentior. Ego quidem illum Petrum sic egisse credo, ut Gentes cogeret iudicare. Paulus ergo, teste Augustino, legalia observavit eis in circumcillationibus in quibus non scandalum, sed edificationem Iudaeis esset, no scilicet illi existimant ea mala esse quae per Moysem a Deo praescripta erant. Contra Petrus, Antiochic legalia servando, Gentibus ad Christi fidem converteri scandalum fuit. Car quia Gentibus antiam credendi preorixit, se legalium observacionis attritos esse, cum tamen liberi ab eisdem essent. Petrus se Gentibus conversis iudicavit, ut cum Iudaeis legalia servaret. Ergo (colligebant haec convertere ad Christum Gentes) legalium observatio necessaria est, si Petrus, ut illa servet, a nobis recessit. Et reipa hoc pacto S. Paulus loc. cit. argumentatur: Si tu, cum Iudaeus sis, gentilitur vivis, & non iudicaris; quomodo Gentes cogis iudicare? id est exemplo, & cum doctrina tua. Ambo ergo Apollini eisdem conditionem omnino erant; videlicet legalia nec esse mortifera adhuc, nec necessaria ad salutem. Paulus ea adhibuit sit in circumcillationibus in quibus illorum observatio opportuna erat. Contra Petrus ea occasione illa adhibuit in qua Gentes scandalum passae sunt, existimantes legalium observacionem necessariam ad salutem esse. Ideo merito a Paulus te

prehenus. Error itaque Petri, non doctrinae, sed invidentiae, & conversacionis minus caute facti; ut sapienter advertit S. Augustinus loc. cit. Neque enim negamus in hoc sententia fuisse iura Petrum in qua & Paulus fuit. Non negue tuoc eum, quia in ea se verum esset, docebatur; sed eius simulationem qua Gentes iudicare cogebantur, arguebat: non ob aliud, nisi quia illa omnia simulatorem quae Gentes iudicare cogebantur, tanquam quod illi dicebant, qui sine circumcissione, praeparati, atque aliis observacionibus umbrae satyrorum putabant credentes salvos esse non posse. Simulatio Petri, facti, non animi, conversacionis, non doctrinae fuit, sed suo facto quo se subduxit Gentibus, occasione credendi eidem dedit, observacionem legalium necessariam esse ad salutem. Ipse tamen periculosus erat legalia iam cessante. Sciendum tandem, Augustino accessisse Hieronymum, qui itam extenuavit sententiam; ut testatur Augustinus epist. cclx. Si plura cupis, lege Augustinum, & Thomam loci laudatis.

XXXI. Obtinuit etiam post Redemptoris mortem legalium usus. Desit cum Christi morte obligatio; mortuaeque praecipua legalia remanentur, novo promulgato teedere. At tempus definitum quo mortifera esse coeperunt, designari vix potest. Cum munior opinio cum templi destructione mortifera facta fuisse legalia prohibitorum docet. Consequentiam dilacionis perhibet S. Augustinus epist. xix. Legalia, sicut desinunt corpora usque illorum, ad desinenda erant qualimodo ad spiritum, nec similia. Si religiose non autem desinenda continent, vel immo contra obsecrationem, tanquam canum morsibus, proicivenda. Non tamen ideo fuerunt, tanquam diabolica Gentium praestigia, fugienda, etiam cum ipsa gratia iam ceperat recedere, quae umbris talibus fuerat praesentia, sed permittenda paullulum eis maxime qui ex illo populo cui data sunt, veniant. Postea vero tanquam cum honore sepulta sunt, a Christianis omnibus reparabiliter deservenda.

XXXII. Aequo solo templo, cessavit hostia, antiquumque id sacrificium, populosque per terram dispersis ambulavit profugus. Tunc argumenta reprobationis tum legalium, tum populi apparuerunt. Accedit quod tum promulgatus Evangelii adeo late insonavit, ut distantiario dilatio necessaria non videretur. Unius aut alterius caeremoniae diutius obtinere conseruendo. Signidem a sanguine, & suffocato diti ablutione: Christiani, non quod lege Moysaica essent prohibita, sed quod Apollini in Concilio Hierosolymitano hanc

preceptum abstinendum. De hoc precepto scribit sanctus Augustinus Lib. XXXII. cont. Faust. cap. XLII. qui sequitur: *Nam quod de offensione sanguine antiqui ingenui preceptum est, id est ipsi Noe, dicitur, quod tam quod significare significamus, plesque intelligunt. Et in actibus Apostolorum hoc lege preceptum est ab Apostolis ut abstinere Gentium tantum a fornicatione, ab immolatis, & sanguine, & a quibusdam edentibus carum carum sanguine non esse effusis. Quod ali non habet intelligunt, sed a fornicatione, immolatis, & sanguine, ne qua homicidii fecerantur.* Transiit vero illo tempore quo duo illi pariter, unus ex circumcissione, & alter ex precepto mententes, quarum in angulari lapide concordarent, tamen quibusdam suis proprietatibus distinctis eminebant: & ubi Ecclesia Gentium distinctio efficitur, ut in ea nulla Israelitica carnalis appareat: quia in hoc Christianus non observat, ut tardus, & minutius articulo non attingat, nisi quarum sanguis effusus est, aut leporem non edat, si manu a ceruice percussus nullo clemente vulnere occisus est: & quod ferre pueri adhuc tangere ista formidant, & ceteri terribuntur, ita omnium animos in hac se tenent sententia veritatis: *Non quod intrat in de vestram, vos contingat, sed quod exit in vultum eorum naturam, quam scietas admittit humana, sed que iniquitas comitit peccata vendemans, iam vero de antiquorum factis, & que stultis atque inordinatis videntur peccata, dum non sunt, & que vera peccata sunt, que ob causam conscripta sunt, peccata, magisque commendata Scripturae ipsius veneratione, sufficienter iam sermone demonstramus.* Ex quibus pater, preceptum illud economum tempore Augustini iam obsoletum fuisse.

XXXIII. Precepta iudicialia Mosaicæ, licet vim amiserint obligandi, mortifera tamen non evaserunt: nili quis ex affectu ad Mosaicam legem eadem servaret. Ita docet S. Thomas 1. 2. quæst. cxi. art. 3. *Precepta iudicialia sunt quædam moralia, quia non habent vim obligandi, non tamen sunt mortifera: quia, si quis Princeps ordinare in re ipsa illa iudicialia observari, non peccaret, nisi forte hoc modo observarentur, aut observari mandarentur, tanquam habentia vim obligandi ex veteri legis institutione: talis enim inventio obligandi esset mortifera.* Et huius differentie ratio potest accipi ex premisso. Dicitur est enim, quod precepta caremotalia sunt generalia primo, & per se, tanquam instituta principaliter ad figuranda Christi mysteria et futura; & ideo ipsa observatio carum præiudicat fidei veritati, secundum quam consensum

ille mysteriorum iam esse completa: Precepta autem iudicialia non sunt instituta ad figurandum, sed ad disponendum statum illius populi, qui ordinabatur a Christo; & ideo, mutata statum illius populi, Christo iam veniente, iudicialia precepta obligationem amiserunt. Lex enim fuit penamque dicens ad Christum, ut dicitur ad Galat. iii. *Quia tamen hominibus instituta precepta non ordinantur ad figurandum, sed ad aliquod faciendum, ipsa eorum observatio absolute non præiudicat fidei veritati, sed tenent, referantur tanquam ex obligatione legis, præiudicat veritati fidei, quia per hoc habentur quod status populi ad hoc dicitur, & quod Christus novum vult.*

XXXIV. Hæc paucæ perlinunt, in qualem qualem Mosaicæ legis ideam delineantur. Plurima que eruditionem præstant, præteriti, & quod maioris momenti argumenta discipulanda supersint. Hæc que delibari, instituto modo satis esse censui: ideo ad alia propro.

CAPUT II.

De lege nova a Christo instituta. Eiusdem præcepta, & Mosaicæ discrimen, & distinctio. Erroris Lutheri, Calvinii, & Hobbesii.

I. LEX evangelica nova nuncupatur, quod renovat hominem, Deique filios constituit gratiæ dono. Dicitur etiam testamentum, seu pactum, quo nobis Deus Filius suum donavit. Panca quoque ea multis de hæc explanabo, iis missis que eruditionem tantum, & historici puncta respiciant; cum eo disputatio nostra pertinet, ut animorum lectoris, moreque informet. *Lutherus de libert. Christi.* negat, Redemptorem nostrum esse legislatorem. Nullo opere, nulla lege homini christiano opus est, cum per fidem sit liber ab omni lege. Huc spectant æquationis Reformatoris vota, ut nempe, legem divinam excusso iugo, vitis sceleribusque viam aperiret liberrimam. Unius interioris affectus parvi sceleratissimi homines iudicant fieri, bonis operibus in sensu Catholicorum, nempe que cordis duritiam frangerent, præparentur: animam ad donum Dei suscipiendum, & congruam satisfactionem essent offensio Deo, reiectis, docuit homo benignissimus. Hunc eundem errorem, sicuti cetero, adoptavit versitior Calvinus in commentariis ad Paulinam Epistolam ad Galatas vi. ubi hæc eructando exclamavit: *Oh miserabilis institutio! perniciosa errorum præiudicantium Christum novum legislatorem! quasi*

veterem legem abrogaverit, at novam Christianis omnibus legem imponeret. Non fuit id Christiani officium, sicut ipse dixit: Non enim Deus Filius suum in mundum &c. ... Non habuit professio, Christus id operis, ac muneri, ut novam institueret legem, sed ut ab hominum cervicibus servile illius legis iugum auferret. Hoc illud est, quod Paulus clamat, Deum misisse Filium suum, factum sub lege, ut eorum qui sub lege erant, redimeret. Nostri vero novissimi Theologi, divino asserentes consilio, quo liberare legislatorem, qui nos in doctrinam traheret servilem, suscipiendum dixerunt. Hæc tamen estiam quibus novi illi Reformatores emendare depravatos mores, abolere corruptelas, eliminare superstitionem, & ad Christi exemplar conformare Christianorum vitam contendunt. Redemptor Christus liberator est, secus legislator: Lex enim servitutis iugum imponit; Christiani autem libertatem affecti, a lege soluti sunt. Lex Mosaicæ antiquata est, Christus nullam impoluit. Ergo Christiani, quemadmodum Gentiles, sola lege naturali stricti sunt. Thomæ Hobbesii impudentius Luthero & Calvinio debacchatus est in legem evangelicam, sicuti mixtus capitali principio, quo constituit, nullam legem vim habere, nisi sit a potestatis summis confirmata: quem errorem supra prolagavi. Scribit autem in suo Leviathan cap. xiii. *Quoniam ergo servitor noster regnum suum in hoc mundo esse negavit, & non ad indicandum, sed ad servendum mundum venisse se affirmavit; non abis legibus non subiret quam legibus civitatis, nempe Iudearum quidem legibus Mosaicis (ad quas non extenduntur, sed adimplendas venisse se dicit Matth. x.) Gentis autem alias civitatum suarum legibus civilibus. & genus humanum universum legibus naturalibus. Manifestum ergo est Christum, & Apostolos eius nullam novam legem, que nos in hoc mundo obligaret, sed novam tantum doctrinam astraxisse, que ad mundum convertendum prepararetur: & potius solentem novam, in qua doctrina illa continetur, quam non esset Princeps, & legislator, qui observationem eius imperaret, non erat lex; sed ad perducendos homines ad salutem consilium tantum, quod uniusquisque acciperet, vel revertere suo periculo potuit sine iniuria. Universum ergo Evangelium consilium tantum est, quod quisque accipere, vel repudiare pro libertate valet abique iniuria? Hi sunt sapientes nostri qui adversus catholicam Ecclesiam explicarunt veritatem. Nec mirum quod tot gentes factuaverint, cum sub reformationis obtentu*

iniquitatis habeant ad Atheismum usque laxaverint.

II. Quod? Nullam legem Christus condidit? Quo ergo pertinet illarum verba: *De Sion exiit lex, & verbum Domini de Hierusalem?* cap. 11. Quod quod cap. v. legislatorum Messiani divinum appellat idemmet Prophetæ? Dominus enim index esset, Dominus legifer esset, ipse salvabit nos. Quibus veris Christi Dominum portendi, testatur omnis antiquitas ante Lutherum & Calvinum. An non ipse Christus voce Ioannis cap. xvi. clamavit: *Mandata mea servate?* & cap. xv. *Si præcepta mea servaveritis, manebitis in dilectione mea?* Similia per Mattheum reperit. Et tandem S. Paulus I. Cor. ix. ait: *Non sine lege Dominus esset, sed in lege esset Christi.* Novatores autem nostri, repudiata Christi lege, fidem Christi amplecti volunt, ut iustificamentum sola animas, pallia penitentia, que Deum offerendum propitium reddat, præparet, cor nostrum ad donum iustificationis suscipiendum. Opera bona dumtaxat volunt ut pignora, & argumenta acceptæ iustificationis. Legem reiciunt: quia lex Christi concupiscentiam coercet, calitatem præscribit, avaras tenet, Pontifices venerari iubet. At fronsus Reformatores nostris, castitas immane iugum est, subiecti rectoribus, argue vicariis, sequuntur, ab usibus abstinere detestantur, legem nullam ferre valent; sed appetitibus dediti, sola fide, que in mente fluit, nihilque passionibus incommotum, immo flagitia passionum impetu perpetrata aholo, se regunt, Dei allequi gloriantur. Quis tanta demerit recogitare portentosa valet, quin homines istos deridat simul, & execretur? Christi Republica sine lege? Christi regnum abique mandato? An istius regni subditi homines non sunt, qui legum freno contineri in officio, & iudicii Regi iuxta Christo debeant? Quænam republica, quodnam regnum antiquam fuit ab lege lege?

III. Que contra obarguunt, factis sunt, & incepta. Plura Scripturarum testimonia obtrudent, que Iudæorum more secundam litteram, non secundum spiritum intelligunt; quamvis & littera ipsa eos occidat. Hæc sunt que opponunt. *Lex per Moysen data est, gratia, & veritas per Iesum Christum:* Ioan. i. *Non estis sub lege, sed gratis:* ad Rom. vi. *Si spiritum ducimini, non estis sub lege:* I. ad Galat. v. *Ubi spiritus Domini, ibi libertas:* I. ad Cor. cap. 11. Plura alia id genus obficiunt. Ecclesiam a Mosaicæ lege Christianos declarant novi testamenti divini Scriptores, & Christi legem gratiam vocant, quia gratiam

tiam cum ipsa nobis Christus infundit. Lex Moisaica onus imponebat; at gratiam non imperiebat. Contra Christus suam ferendam legem tanta gratiarum copia nos donavit, ut legis fide iugum suave esset, & leve. Lex Moysis servituti, Lex Christi libertati est. Audiamus S. Augustinum Lib. cont. Advers. & Prophet. cap. 111. *Lex igitur dicitur esse per Moysen, facta autem est gratia per Iohannem Baptistam; cum per eius spiritum caritate distilla in cordibus nostris sit ut quod lex precepit, impletur. Etenim quia per Iohannem sublevar, non littera, sed spiritus impletur. Unde illud quod scriptum est, Non concupiscit, per Moysen lex est: sed per Christum fit gratia, quando quod iubetur, impletur. Veritas uatem facta est per Christum, propter illa que in prophetia legis sunt promissa: quia in Christo eminent rediit. Ut paucis omnino comprehendam, lex Christi lex est libertatis a servitute peccati: lex est filiorum, qui amore virtutis, non formidine peccati, Domino parent. Iusto non est imposita lex: non quod iusti liberi a lege sint, sed quod iusti virtutis amore flagrant, ut etiam abique lege virtutum officia implerent.*

V. Præcepta legis evangelicæ tres in classes tribuuntur. Alia moralia, alia ceremonialia, alia fidei sunt. Præcepta moralia in natura sunt, & ad illud revocantur; quæ Christus non instituit, sed claris explicavit, inculcavit, & ab erroribus quibus hominum pravitare implicata erant, purgavit. Ceremonialia, seu sacramentalia ipse instituit, abrogatis iis quæ Moisaica lege præscripta erant. Fidei arcana, quæ umbris & figuris involuta erant, nova luce perfudit, declaravitque. Quare divina illa arcana quæ ante illius adventum consule tantum, & implicitè credebantur, nunc expresse credenda sunt.

VI. Novi Reformati Decalogi mandata impossibilia observari auserunt, potissimum interioribus actibus. Quare prava desideria interna nihil pendunt. Omnia peccati originalia ne inquinata esse contendant. Sacramentalia mandata similiter rejiciunt. Sacramenta, ut signa utilia ad excitandam fidem, admittunt, sicut, ut necessaria ad salutem. Hæresis illas, seu verus deliria, conceptis verbis Scriptura divina improbat, & Ecclesia catholica in Concilio Tridentino damnavit. Nihil frequentius in Evangelio inculcatur quam mandatorum custodia. Inquit enim S. Iohannes epist. I. cap. v. *Hec est enim caritas Dei, ut mandata eius custodiamus: & mandata eius gravia non sunt. Si non gravia, et*

imvis impossibilia. S. Mattheus cap. v. *Non vultis solvere legem, sed implere; &c. cap. xviii. Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Sexcenta alia eisdem adhibere possent, ut delramenta calviniana labelfactorem. Sed miserationis potius quam constulationis digni sunt cæci Calvinistæ: & quod homines docti, acuti, & eruditi tam solida commenta adoptaverint, ineptique cavillationibus obterege conentur, argumenta tunc illorum reprobandis. Ut abusus, & corruptelæ plurimum Catholicorum, quibus semper abundavit, mundas, austeræ, universam Christi legem de medio tollalant. Præcepta ipsa sacramentalia necessaria ad salutem negant; quamvis Evangelicæ Ioannes clamet cap. 111. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.* Quæ luculenta verba cavillari minime erubescit Calvinus; quemadmodum præceptum eucharisticum, quod inculcat S. Iohannes cap. vi. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Lutherani, Calvinianique, cum adversus communionem sub unica specie disputant, præceptum suscipiendi utramque speciem exaggerant; & secum pugnantia omnia præcepta expellere a Christo lata negant, & præcepta committuntur que non sunt. Unicum fidei præceptum admittunt, cum tamen Christus Dominus non minus fidem quam baptismum susceptionem, quoad fieri potest præcipiat Marc. xvi. *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit; qui vero non crediderit, condemnabitur.* Cur primum fidei mandatum, secus alterum baptismi admittant Calvinistæ, non aliam præter eorum oblationem, & caritatem assignare rationem valent.

VII. Congruentes rationes cur Christus præter mandata que actus internos dirigunt, tulerit præcepta que exteriora officia moderantur, assignat S. Thomas 1. 2. quest. cxxii. art. 1. his verbis. *Principaliter legis novæ est gratia Spiritus sancti, quæ manifestatur in fide per dilectionem operante. Hanc autem gratiam consequuntur homines per Dei Filium hominem factum, cuius humanitatem Deus replevit gratia; & exinde est ad nos derivata. . . . Et ideo convenit ut per aliquam exteriora sensibilia gratia a Verbo locarum profusius in nos deducatur; & ex gratia interiori, per quam caro Spiritus subditur, exteriora quodam opera sensibilia producantur. Sic igitur exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt. Uno modo sicut invidentia aequaliter ad gratiam; & talia sunt opera*

sacra-

sacramentorum quæ in nova lege sunt instituta; & sicut baptismus, eucharistia, & alia huiusmodi. Alia vero sunt opera exteriora, quæ ex instinctu gratia producantur; & in his quædam differentia est attendenda. Quædam enim habent necessariam convenientiam, vel convenientiam ad interioram gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit. & huiusmodi exteriora opera sunt præcepta, vel prohibita in lege nova; sicut præcepta est confessio fidei, & prohibita negatio: dicitur enim Matth. x. *Qui confitebitur me &c. . . . Alia sunt opera quæ non habent necessariam convenientiam, vel convenientiam ad fidem per dilectionem operantem: & talia opera non sunt in nova lege præcepta, vel prohibita ex ipsa prima legis institutione; sed relicta sunt a legislatore, sicut Christus, unicuique, secundum quod aliquis altius curam gerere debet: & sic unicuique liberum est circa talia determinare quid sibi expedit facere, vel vitare, & cuiusvis generis prædictis circa talia ordinare suis iudiciis quid sit in talibus faciendum, vel vitandum. Unde etiam quantum ad hoc dicitur lex Evangelicæ lex libertatis: nam lex veteris multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.*

VIII. Non una, sed pluribus rationibus differt lex nova a veteri. Et primum Moisaica lex ordinata fuit ad novam, a qua perficienda erat. Quapropter dicit Christus Dominus Matth. v. *Non veni solvere legem, sed adimplere. lex perficere quæ illa portendebat.* Utriusque legis finis unus est, ut homines Deo coniungantur. Porro unus Deus est & veteris, & novi testamenti, iuxta illud S. Pauli ad Rom. 111. *Unus Deus est qui iustificat circumcissionem ex fide, & per quoniam per fidem.* Animadvertit S. Thomas 1. 2. quest. cxxv. art. 1. quod licet eadem fides utriusque legis sit, tamen statum in testamento novo habet diversum ab eo quem in veteri habebat: nam quod illi credebant futurum, nos credimus factum. Sed precipuum discrimen novæ a veteri lege hoc est, quod nova

vin continet iustificandi, secus illa, ut doctet S. Paulus ad Gal. 11. *Scientes autem quod non iustificamur bono ex operibus legis, nisi per fidem Iesu Christi: & nos Christus Iesu credimus, ut iustificemur ex fide Christi, & non ex operibus legis: propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro.* Lex veteris quædam legali munditia exteriori purificabat homines, & veram interiorum iustitiam significabat quidem, & ad eam præparabat; conferre tamen eam minime poterat. Quare omnes veteris testamenti vini Dei iustificationis donum messant fide in Christum venturam affecit tant. Lex vero nova gratiam iustificationis conferit: quia præsentem, non futuram, Christum iustificationis fontem continet. Advertas tamen velim, iustificationis donum non conferri ab ipsis præceptis, quæ solum præscribunt, & declarant quæ agendum, quidque credendum sit: sed a sacramentis, quæ virtute meritorum Christi Domini respici gratiam infundunt. Tandem dicitur alie discriminis rationes occurrunt. Lex veteris lex timoris, nova lex amoris est; lex Angelorum militiarum, hæc ipsius Christi ore promulgata fuit: illa bona temporalia, hæc æterna præmia promittit.

IX. Adversus evangelicæ legis durationem primis Ecclesiæ seculis varii errores obtinuerunt. Montanus seculo secundo antiquum Evangelium, leque perfectionem promulgante legem effudit: quem Iulianum renovavit Manichæus tertio Ecclesiæ seculo. Mahometus ultra progressus, tres leges commentus est, Moisaicam, evangelicam, & tertiam quam ipse invenit, Alcoran contentam. Evangelicæ promulgata, abrogata fuit Moisaica, & Alcoran evulgato, cessavit Evangelium. Quæ deliria confutatione non egent. Lex quippe Christi iugis ad seculorum consummationem durabit, teste ipso Christo, qui Matth. xxviii. promittit Apostolis suis: *Ego ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.*

DISSERTATIO IV.

DE IURE POSITIVO HUMANO PUBLICO,
ET PRIVATO,

seu

DE LEGE VOLUNTARIA HUMANA.

PRÆLOQUIUM.

US naturale gentium, & divinum positivum breviter hactenus exposui. Ius positivum humanum, publicum, & privatum, sacrum, & civile, quantum instituti mei ratio patitur, interpretari aggredior. Illius iuris illustrationem potissimum sibi vendicant Lutherani Doctores *Pufendorfius*, *Thomasius*, *Hobbesius*, *Gollastus*, *Goringius*, *Vitriarius*, & alii lucipublici Protestantes. Cum illis in hac dissertatione manus mihi conlenderet, & palmeque faciendum, homines illos superciliosos, nimiaque superbia urgentes, plus reuerentiarum quam lucis iuris scientiæ ingentes eviderent commentarios, & magna volumina, nihil detraho, quin hæc omnia proba, & præconis etiam extollo. Sed addo, tanta eorum errorum caligine hæc omnia obcurasse, ut plus damni quam commodi atulerint imperitis lectoribus illis qui peregrina, insolita, & extranea magis facere, contemptis domesticis & solidis, conuolucunt. *Samuel Pufendorfus* præ ceteris & crassissimis erroribus ius istud humanum publicum fecidit; & potestatem sacram, impoienti furore abreptus, e folio penitus deinde infeliciter pertentavit conatu; & unicam supremam potestatem civilem, in sacra & profana dominantem, propognat; Singulari hoc de argumento libellum edidit inscriptum, *De habitu religionis christiane circa vitam civilem*. Illius male conlancinam, & maledicentissimam, atque rusticissimam illo extarati, opusculo sophismata, & vanissima commenta, obiter licet, & aliud agens profusio. Ex militibus, in otio aliquando abundaui, et peragam. Ea pauca dumtaxat in præfationum delibabo que satis sint ad expergefaciendos sapidas illos qui illorum Auctorum captiosis commentis, & exquilitis præstigijs turpiter fasciantur.

CAPUT I.

Legum humanarum fundamentum hominum societas. Obiter de societate coniugali, paternæ, herili, domesticæ, & civitatis. Institutio civitatum legum necessitatem ostendit. Summe Pufendorfii, & Christiani Thomasi commenta refelluntur.

Plures sunt hominis status. Naturalis, seu physicus, qui suam naturam attribuit essentialibus definitur prodit. Moralibus ex liberis officiis coalescens. Adventivus, qui ex aliquo facto libero homini adve-

nit. Plurimi autem sunt status adventivii, quos entia moralia Pufendorfus appellat, eoque solo calamo exponit *Lib. I. de I. N. & G. cap. 1.* quæque nos, utpote quæ per via, & minimi momenti, præterimus. Modi ne, an qualitates appellandi sint eulmodi status, inter quaestiones inutiles similiter reitimus.

II. Primus inter omnes adventivius status est societas coniugalis, quæ, iure naturæ spectato, est simplex societas maris & feminae, sobolis procreandæ, riteque educandæ causa iuita.

III. Auctores protestantes Pufendorfus, Tho-

masius, *Fleinmiesius*, ceterique omnes exponentes ius naturæ, matrimonium contractum, officium uxoris in matrimonium, & contra, implicant: quam methodum absolute non improbarem: si Scriptores ethnici essent. At cum hi Christiani sint, & ad sola iuris naturæ decreta, legesque civiles magnam matrimonii sacramentum revocent; idcirco, eorundem reitidæ methodo, ego peculiari tractato matrimonium contractum, spectato naturæ iure, & sacramenti dignitate, iuxta ius divinum, a Christo Servatore nostro inuestum, explicabo, & illorum Protestantium errores refellam.

IV. Societatem coniugalem consequitur proles, unde societas paternæ, seu domesticæ proficiscitur. Libert quippe abique parentum subsidio vivere minime valent: idcirco necessaria societas vineulo una coniunguntur. Ex altissimo parentum debito alenda, educandaque proles oritur potestas patris in filios. Hanc patriam potestatem fuisse ego exposui *Lib. II. in xv. Decalogi mandatum*. Quamobrem præterea que de hac scribere interpretis iuris naturæ solent. Eodem quoque loco *severitatis herili* iura declaravi, videlicet que sit dominorum in servos potestas, & quod ipsorum dominis parandi debuit.

V. Ex hac triplici societate, coniugali, paternæ, & herili, coalescit societas domesticæ, seu familiaris, quæ spectato naturæ iure, perfecta dicitur quodammodo potest. Hæc quatuor societas consequitur altera, nempe civitas, quæ his omnibus perfectior est.

VI. S. Thomas *de regim. Principum Lib. I. cap. 2.* Franciscus Victoria *relect. III. c. 1.* Christophorus Lavelius *Tom. II. tract. 1. de civitate christiana* singulari eruditionis copia ante Doctores protestantes originem, proprietates, & regimen civitatum, seu humanarum societatum, in unum locum conveniendum, explanarunt. Hanc civitatis institutionem produnt. Societas hominum est imperitiorum, & *liberitatem ob basissimam tranquillitatem concessit*. Verbis diversis civitatem definitum a. hii, sed eodem resident. Dividitur ex diversitate regiminis in simplicem, & mixtam. Simplex in monarchicam, & polyarchicam. *Mosaricia* est summa potestas penes unum, qui omnes sobolis absolutio imperio regit. Polyarchica potestas est quæ residet in pluribus. Si pluralitas restringitur ad optimates, civitas est aristocratica, si ad populum extenditur, appellatur democratica. Mixta conlurgit, quando eulmodi regiminis forme miscentur, & temperantur.

VII. Civitatum originem non tam a libe-

ra hominum inventionem, quam ad ipsa naturæ auctori P. Franciscus Victoria *relect. III. c. 1. m. 3.* Rationem promit ex S. Thoma *Lib. I. de regim. Princ. cap. 1.* Homo, animal sociale cum sit, communicationem appetit. Prima & fundamentalis communicatio est maris cum femina, sine qua humanum conlistere genus nequit. Quapropter Deus continuo ac hominem condidit, dixit Gen. 1. *Non est bonum hominem esse solum*. Quam primam societatem consequitur altera huiusmodi cum parentibus, & parentium cum filiis, & his duabus tertius accedit servituti, familiaris, & domini: quia homines vitam agere nequeunt absque aliorum hominum ministerio, & auxilio. Ex his tribus primis societatibus coalescit prima communitas domesticæ, & economicæ regimine directæ. Porro secuti prima communicatio abique secunda, & tertia diu durare nequit; ita societas domestica necessario indiget communicatione politica civitatis, quæ ex pluribus familiaribus conlurgit. Nulla quippe familia sibi sufficit, atque quævis instituta est necessaria ad humanam vitam. Alia ex parte, si familie separare cõverent, neque pax servari, neque iniurie reprimi ordinare possent. Quapropter peroptime inquit Cicero *Lib. de amicis* *lib. III. Principi* *Deo is rebus humanis esse gratias quam homines habere inter se societatem videtur*, & *perfectam, quæ civitas dicitur*. Hæc societas coire in maiorem societatem valet, puta in Principatum, in Rempublicam, in Regnum.

VIII. Heine lequitur humanarum legum, & imperitiorum potestatum, quæ legum transgressores puniant, eorundemque observationem promoveant, necessitas. Siquidem non minus recte rationi conlatae est societas quam societati regimen aliquod, & leges, quibus bonum commune promoveatur, & societatis perturbatores coercentur. Sed habet verba ipsa S. Thomæ transcribere, ut videant spectabundi naturalis iuris militarios Protestantes, quanta perspicuitate iuris naturalis, & humani principia iam a pluribus seculis ante illorum *Dysformationem* fuerint explanata. Inquit ego Angelicus loc. cit. *Et si quidem homines conceperint singulariter vivere, sicut molis animalium, nullo alio dirigente indigere ad finem; sed ipsa sibi invicemque esse Rex sub Deo summo Rege, in quantum per lumem rationis civitatis datam sibi suis actibus seipsum dirigere. Naturæ autem est homini ut sit animal sociale, & politicum, in multitudine vivens, magis etiam quam omnia alia animalia; quod quidem natura-*

tuales necessitas declarat. Aliis enim animalibus natura preparavit cibum, tegumenta pilorum, defensionem, ut dentes, cornua, ungues, vel saltim robustitatem ad fugam. Homo autem institutus est nullo cibum, sibi a natura preparato; sed loco omnino data est ei ratio; per quam sibi hoc omnia efficitur maxime potest preparare. Ad quae omnia preparanda unus homo non sufficit. Nam unus homo per se sufficere vitam transigere non potest. Est igitur homini naturale quod in societate vivatur ut ait . . . Si ergo naturale est homini quod in societate multorum vivat, necesse est in hominibus esse per quos societas constituitur, id est, cum existantibus hominibus. Et unaqueque res vel sit ipsi proprium providenti, multum in diversa dispartetur, nisi etiam esset aliquis de eo quod ad bonum commune institutio pertinet, eorum habens: sicut et corpus hominis, et animalibus animalis diffluit, nisi esset aliqua vis regulis communitatis in corpore, quae ad bonum commune omnium in bonum intendit. Quod consideravit Salomon dicit: Ubi non est gubernator, contrahit populus. . . Operis igitur esse in eorum utilitatem aliquam regiturum. Plurima alia quae ibidem huc pertinentia S. Thomas habet, praetereo, quae penes ipsum videre poteris.

IX. In illius anglice doctrinae conspectum veniant commenta Sancti Petri Pufendorfii, qui Lib. VII. de iur. nat. & gen. cap. 10. §. 4. cum de more accedit Thomaeus, inq. inq. p. dicitur. Lib. I. cap. vii. num. 21. Et sequuntur. dicitur. Civitatem quae fit, naturalis libertatis iustitiam facit, ac imperio se subicit. . . Atqui ad hoc naturaliter scitur homo, ut nemini subiectus esse, ut omnia suo agere arbitrio, ut proprio consilio in omnibus velificari velit. Similia Thomaeus scribit. Haec est ergo illorum arguatio. Naturali inclinatione homo se fertur ut nemini subiectus esse velit. Civis libertatis necessarium imperium, & dominium in homines, qui societatem componunt, includit. Ergo naturalis hominum inclinatio societati civili repugnat. Et Pufendorfus, qui ita arguatur, ille ipse est qui in societate, veluti in postlimo iudamento, principia naturalis iuris constituit. Quenam ergo ad istam societatis Pufendorfianae notio? Ut homines brutorum more congenerentur, & impotentes naturae appetitiones lequantur. Et hi sunt, quos sublimis Metaphysicus quidam appellant? Quantum ergo est Pufendorfii, Thomaeus, aliorumque Protestantium sectioe colligere potui, homines illi ingenio quidem valent, sed fatuata, & iudicio laborant: Si quid boni in

scripitionibus eorum occurrit, totum mutari a nostris sunt. Quae illorum sunt propria, si quamdam eruditissimi excipias, inepta sunt, & vana commenta, vix anceillis digna. Ecce quia enimvero non deprehendit vanitatem arguentionis factae? Liber sane homo est; at libertatis illius radix, & ut probavi, principium recta ratio est. Recta autem ratio ordinatum societatem amandam appetendamque proponit. Amat homo libertatem; sed eam libertatem qua praeclaret est. Haec autem libertas, cum sit creata, natura sua subiectionem importat. Natura sua filius subiectus est patri, uxor marito, famulus domino. Societas haec domesticis consistit officioque imperio, & obedientia nequit. Haec eadem ratione patetfamilias civis haec naturalis inclinatione sui, & familiae conservatio-nem cupit. Ergo eadem inclinatione appetit ordinatum libumillionem rectori societatis: amat tranquillitatem, & felicitatem propriam, qua sine gubernatore potiri minime valet. Homo liber est. Audio. Ergo a natura lege, a Dei imperio exemptus? Non ergo natura legibus, non divinis mandatis subiectus homo erit? Libertas haec in saepe natura subiecta nascitur Deo, naturae, & societatis legibus. Falluntur ergo, & quidem graviter. Doctores protestantes, dum libertatis naturam inferunt ex ordinata subiectione ad illas leges sine quibus consistere haec libertas tranquille nequit. Numquid corporis membra aliquid patiuntur detrimentum, quod vi moderatrici substantur? Conferunt vane istorum ratiocinium cum solidis, utaque profunda Metaphysica S. Thomae; qui sua, & per spacia oratione evincit hominem naturae inclinatione ferri in hunc imperandi, parentique ordinem, sine domesticum, sive politicum; & tum nemonem deprehendit quam sint leviculi homines illi, qui omnium antiquiorum doctrina contemp-ta, iuris naturalis & voluntarii scientiam sibi superbiuncule arrogat. Sapienter ergo cum S. Thomae PP. Victoria, & Javello definiunt, civitates, & Respublicas haud esse hominum inventum, sed ipsius naturae rationalis factum.

X. Caetera itaque efficiens proxima civitatis est ipse tactus hominum consensus, a teclara ratione didatus. Plura autem sunt quae ad civilem hanc societatem coeundam impa-rent: ut advertunt post S. Thomae Victoria, & Javello, nempe malorum metus, arrium, commerciorumque necessitas. In civili quoque societate tres hominum classes maxime eminent, mercatorum, militum, iudicum seu

senatorum. Mercatorum, militum, iudicumque quae vite aeternae sunt necessaria; misericorditer est repellant quae sunt perniciosa; leniores rem communem dirigant. M. Tullius Lib. I. offic. cap. xviii. civitatis ordinem optima describit his verbis. Cum hoc sit natura commune omnium animantium, ut habeant societatem procreandi, prima societas in ipso coniugio est, proxima in liberis, deinde una domus, cui sunt communes omnia. Id autem est principium urbis, & quae sit Senatorium Respublica. Sequuntur factum coniunctiones, post consobrionum, sobrinorumque; qui cum una domo caeteri esse possint, in alias domos, tamquam in colonias exeunt. Sequuntur con-tributa, & affinitates, ex quibus etiam plures propinquique, sua propagatio, & iohles origo est Respublicarum. Sanguiis autem coniunctio est Respublicarum devincit caritate homines. Magnis est enim eadem habere morumque maiorem, vident uti facit, sepulchra habere com-muniae. Sed omnium societatum nulla praesertim est, nulla finitior quam eam cum sociis sociis similes sunt familiaritate contrahit. Solus illius Ethnici liber motum, atque vitu-totum documenta continet, quae plus in-lu-totum solas scripturae Aristoteli, Thomae, Cam-briculis, Wolfius, ceterique Protestantibus.

XI. Civitatis forma est summum imperium. Civis finis est bona, tranquillaque vita; quae motum honestate, amore mutuo, iustitia, & requiritur ordine consistit. Illam exterius or-antur honorum, divitiarumque copia, & paz. Plura de civitate simpliciter, & mixte proprie-tatibus scribitur praeter Victoriam, & Javello, Grotius, Pufendorfus, Thomaeus, a-liquique; quae omnia praetereo, utpote nullius ferre momenti.

CAPUT II

De maiestate, seu summa potestate civili. Eiusdem origo, & transgressio. Errori Vi-trianum, Thomae, Pufendorfii, ceterorumque Protestantium vices reselluntur.

habolentur heterodoxi Protestantes. Hae summa potestas a legibus coactivis, exceptis natu-ralibus, & divinis, libera est. Nec pro-terea Reges aliqui impium Principes cele-beres sunt; sed sanam legum directionem, tam-nam non conditioni, subicuntur. Antecessio-rum leges abrogare succellentes valent; ut Grotius ipse advertit Lib. I. cap. xlii. §. 7. Plures maiestati summe perpetuatam adscri-bunt; quod temporaria maiestas non summa, sed praeterea potius dicenda sit. Ad hoc gratis alienatur. Tempus quippe nec privatorum, nec publicorum iurium mensura est; ut ad-vertit laudatus Hugo Grotius loc. cit. §. 11. cui accedit Vitranius Lib. Inst. cap. xlii.

II. Dividunt potestatem summam in abso-lutam, & limitatam. Nulla illa conventione restringitur, quemadmodum illa, saltem quan-tum ad alium & exercitium eiusdem. Altera partito est in partimotalem, absolute pro-prietatis iure sultam; ut illa quae regnum im-perii belli acquiritum possidet: & non patri-moniam, qualis est aqua regnum per legem delatum obtinet. Tertia diviso est in evidem, quae primum iudiciorum utilitatem spectat; & in seipsum, quae primario in im-potentiam commo-dum cedat. Alia denique est electiva, successiva sua.

III. Summe potestatis originem a Deo com-munitur accellunt Scriptores omnes. Idque declarat Salomon Prov. viii. Per me Reges regnant, & Aquae conditores iusta de-creant. Et profecto quemadmodum inferiores Principes a summa maiestate; ita summa maiestas terrana a supremo Rege, Dominio-que destinatum pendens necellum est. His-lud in disputationem vocant cum Theologi, cum isti, si ne a Deo proxime, aut tantum ferre potestas summa? Immediata a Deo habente contendunt plures, quod ab homini-bus neque conuincitur, neque legitime ac-ceptis haberi possit. Omnes enim patrefamilias equals sunt, solusque oeconomica in prop-ria familia potestate fruuntur. Ergo civi-lem politicamque potestatem, qua ipsi ce-ant, conferre alius nequeunt. Tum si potestas summa a communitate, tamquam a superio-re, uni, aut pluribus collata esset, revocari ad naturam eiusdem communitatis posset; cum superior pro arbitrio retractare communi-atum potestatem valeret; quod in magnam so-cietatis detrimentum recideret.

IV. Contra disputant alii, & quidem proba-bilius ac verius, adverteutes, omnem qui-dem potestatem a Deo esse; sed addunt, non transferri in particulares homines immedia-te,

to, sed mediante societatis civitatis. Quod hæc potestas sit immediate, non in aliquo singulari, sed in tota hominum collectione, docet conceptis verbis S. Thomas 1. 2. q. 3. art. 3. ad 2. & q. xlviii. art. 3. quæ inquam Dominicus Soto Lib. 1. q. 1. art. 3. Adelma in Part. q. xviii. art. 3. Covarruvias in præf. cap. 1. Ratio evidens est: quia omnes homines nascuntur liberi, respectu civitatis imperii; ergo nemo in alterum civili potestate potitur. Neque ergo in singulari, neque in aliquo determinato potestas hæc reperitur. Consequitur ergo in tota hominum collectione eandem extare. Quæ potestas non confertur a Deo per aliquam actionem peculiaritatem a creatione distinctam; sed est veluti proprietatis ipsam rectam rationem consequens, quatenus recta ratio præscribit ut homines in unam moraliter congregati expresso, aut tacito consensu modum dirigendo, conservando, propagando que societatis participent.

V. Heine inquit, potentiam residentem in Principe, Repe, vel in pluribus, aut ecclesiasticis, aut plebeis, ab ipsa communitate aut proxime, aut remote proficisci. Nam potestas hæc a Deo immediate non est. Id enim nobis constat peculiari revelatione debere; quemadmodum scimus, Saulem, Davidem quædam a Deo fuisse. Ab ipsa ergo communitate dimanet oportet.

VI. Fallam itaque reputamus opinionem illam quæ aliter, potestatem hanc immediate a Deo confert Regi, Principi, & unico supreme potestati, excluso Republicæ factæ consensu. Quamquam licet hæc verborum potestatem non est. Nam potestas hæc a Deo antequam nature est, generis disposita, & ordinavit ut ipsa Republica pro societatis conversatione, & defensione uni, aut pluribus supremam regimini potestatem conferret. Immo facta designatione imperantis, aut imperantium, potestas hæc a Deo manere dicitur, quatenus iure naturali, & divino tenetur societas ipsa parere imperanti. Quoniam res ipsa Deus ordinavit ut per unum, aut per plures hominum societas regatur. Et hac via omnia conciliantur placita; & oracula Scripturarum vero in sensu exponuntur. Qui resistit potestati, Dei ordinatio resistit. Et iterum: Non est potestas nisi a Deo: ad Rom. xlii. Et Petrus Epist. 1. cap. 11. Subiecti estote omni creature propter Deum, sicut Regi &c. Item Ioan. xix. Non habetis potestatem adversum meculum, nisi tunc datum esse desinet. Quæ, & alia testimonia evincunt, omnia a Deo, ju-

deratore, disposita, & ordinari. At non propterea humanis consilia, & operationes excluduntur; ut sapienter interpretantur S. Augustinus tract. vi. in Ioan. & Lib. xxlii. cont. Faustum cap. xliii. & S. Ioannes Chryostomus hom. xxviii. in Epist. ad Rom. Non est potestas, nisi a Deo. Quid dicit? Ergo omnis Princeps a Deo constituitur? Ipsi non dico. Non enim de quocumque Principe mihi sermo est. Sed de ipsa, id est de ipsa potestate. Quod enim Principatus sunt, quodque non simpliciter, & remota causa ferantur, divina sapientia opus esse dico. Propterea non dicit: Non enim Princeps est nisi a Deo. Sed de re ipsa differit dicens: Non est potestas nisi a Deo.

VII. Quod opponant, potestatem, a communitate collatam, esse revocabilem ad nuntium, nullius momenti est. Nam, si absolute conferatur, nullo revocari modo potest. Si vero pacta, aut conventiones intercedant; servanda hæc sunt, tamquam in bonum societatis adiecta. In regnis successivis primus imperans immediate, ceteri successores mediante a Republica potestate accipiunt.

VIII. Heine colligit, iure nature strictam communitatem esse, summam exercere maiestatem aliqua regimini aut monarchici, aut aristocratici, aut democratici, aut mixti, forma. Quoniam fieri nequit ut multitudine populorum levis moderari Republicam valeat: quia in quolibet negotio singularum expectari placita debent; quod humane conditionis facilitatem excedit.

IX. Hanc controverfiam vix calamo, & redundantis eruditionis copia versat P. Natalis ab Alexandro diff. vi. in lex. xv. & xvi. Sed non pari perspicuitate. Contentid, potestatem regiam immediate a Deo esse. Sed non valde bene confians, inquit: Ex eo quod regni dominatio iure gentium introducit, sicut ecclesiastica potestas &c. Et post pauca subdit: Est regni potestas, condita iure a Deo non sit immutata instituta, sed media hominum electione, qui publicam potestatem, in Republica residentem, in unum transfuderunt; certum nihilominus est potestatem a Deo in genere immediatam originem a Deo habere, & homines in unam primam generis societatem & Republicam sub Adamo Principe condidit. Nemo inquit, potestatem in genere a Deo esse, & postea populi electione, aut consensu, ipsam Principum potestatem a Deo immediate proficisci, populoque iure naturali, divinitus parere supremis potestatis debere. Hoc, & non amplius, licet non ad-

eo loculatore, probare videntur argumenta P. Francisci Victoria in cit. relict. de potestate civili. Quæ omnia evincunt, de voce, non de re, tam acriter disputare Theologos plures hæc in controverfia.

X. Maiestas supremæ, prerogativas, & iura, alia maiora, iure regia interspecifica vocant, utpote a regia potestate inseparabilis; ut sunt conservatio, & defensio Republicæ; alia minorata, seu regalia extrinseca; suntque subditiis, & tributa ad potiora iura expensentur tranquillitatem, & securitatem tam internam, quam externam Republicæ. Huc quippe spectare potestatis summi studia debent; minime vero eo appropriatione Republicam moderantur.

XI. Opponunt cum Machiavello Hornius Lib. II. de civit. Part. 1. sect. 6. & 17. & Vittrarius de sum. potest. illud Reg. 1. cap. xviii. Hoc est ius Regis qui imperaturus est vobis. Fictus vestros tollet, & ponet in servitibus suis, facietque sibi equites, & prætoribus qualiter suorum suorum. . . . Filias quoque vestras faciet sibi conjugiarum, & hereditas, & participas. Agros quoque vestros, & vineas, & alvina optima tollet, & dabit servis suis. Heine Hornius Reges Produs vocat, effutitque, id eos in territorio omni posse quod Deus in universo. Et Vittrarius inquit, an Samuelis VIII. describitur verum ius regium, adfirmant: quia omnes alii ibi designati, nullum nullum continent. Quod commentum adeo abiudicant, ut nec consultatione egeat. Lippia, & tonioribus notum est, Deum ibi abulium regie potestatis describere, & ad pietandam populi temperantem, & scelerata, prædicere pravissima, & oppressiones sub petro lege tenenda. Vera Regis iura describit Deuteronomus XVII. Cuius legis constitutus, non multiplicabit sibi equos. . . . Non habebit uxores plurimas, que alienent animum eius, neque vineas, & qui immensa possidet. . . . describit sibi Deuteronomium legis ius in volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus Levitica tribus, & habebit secum, legentique illud omnibus diebus vite sue, ut discat timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & cæceronios eius, que in lege præcepta sunt. Hæc ius Regum prerogativa. In supremo dignitatis fulgore luxum, saltum, superbiam in ordinem redigere temperantque & modellat: fructo legem Dei, studiumque germanam interpretationem a Sacerdotibus accipere, & submissa audire, eaque omnia exequi que lex divina præscribit.

XII. Munia, & prerogative Regis sunt

Rempublicam ab externis defendere, faciemque servare. Heine consurgit ius maiestatis, & pacis, omnibus facultatibus in hunc finem necessariis orantur; videlicet imperandi libertatis, tributa bella & aquæ, iuxta libiditorem bona parvula, imponendi, facienda incendi, eaque omnia peragendi quæ sunt, & securitati Republicæ opportuna iudicaverit. Quod postillimum Regibus Deum incolat in laudato Deuteronomii textu, est, quod legem Dei custodiant, curentque observari a subditiis, verum Deum cultum, sanctamque religionem tantum sectam reponent. Religionem diversitatis populorum animos in partes contrarias, in diffidia, factiones, & rixas trahunt. Ius sacrum quo Principes potuntur, eo tantum pertinet, ut religionis unitatem, cum una sola vera sit, promovcant, Ecclesiam teneant, ordinem sacerdotalem protegant. Contra, Protellantes cœnant, & qualibet religionem, dummodo in se Reipublice non sint, admittendas a Rege tendunt. Nec eror intellectus (inquit Hermannus Kemmerichius in Elem. I. N. & G. Par. II. cap. viii. fol. 238. num. 25.) etiam qui circa religionem admittentur, ut que hæreses omnino novari solent, prævi subditi desunt, modo sub preterito religionis Reipublice non turbetur. Hæc sunt facta protellantes, & Libertas consentient. Quis pro ingenio religionem effingat. Tattari, & Alani, Mundi, & Gorthi, Sarmata, & Cimberi, Torce, Perze, & Indi iura nomina colat, iustique religiones exerceant, quin regia impedit maiestas. Quæ omnia latius explicat Ictopus Petrus Bellinus in Com. Comment. Philosph.

XIII. Dominium maiestatis regia iure supremum, & eminentis legis naturalibus, divinitusque coercetur. Possunt summi imperantes bona libiditorem in publicum, urgentem necessitate, utis convertere, domos, diruere, agros exurere, & plurima alia res ferre; sed tempore aequitatis, & iustitiam legis servatis. Insuperficiæ potestatis, Græcius, Pufendorfus, & Coringius, Vittrarius, Thomassin, Hertius, Heinecius ius calamo hæc omnia dispiciunt. Modos acquirunt, amittendæque maiestatis summe, iura belli, pacisque, fœderum pacta, & conventionum late evolvunt. Hæc omnia præterea, utpote ab instituto modo aliena. Quia quod hinc cum ad ius civile maiori ex parte attingant, omnes fere legulei ad latietatem versant. Nec est quod illi plaudant heretodoxi Protestantes, quasi soli hæc exornaverint partem. Iusta tamen laude eorundem conatus, studia, & molimina deservenda minime funt.

Inno diligentiam, laborem, & eruditionem magnopere commendanda dicitur; quemadmodum errores quos aduersus iuris naturalis decreta erugant, refellendis occasione data excusantur. Grotius civitatis, & potestatis summe originem ordinationem humanam vocat. Pufendorfius immediatam originem dicit ex patris. Contra sentit Thomassinus respond. iur. Lib. III. cap. vi. num. 73. ubi hæc habet. *Si enim (inquit) civitatis originem simpliciter ab hominibus impedit (ut contempnit aliquo modo Patenduntur): Dicit non potest antecedentes præcipue Formidit in societas civilis institueret; sed sufficit si postea instituta prohiberetur. Malus, similiter Lutheranus, carnifici manu cremari Hæretici Thomassinus scripta curavit, quod causam imperii immediate a Deo non derivari. Vitriarius Influss. I. N. & G. p. cxxi. cap. 111. singulariter evolavit errorem, neque societas humana potestatem summam Regi, five Principi communicandam. Populus nunquam concessit potestatem Regi, quam nunquam habuit; sed solus Deus; & populus libet, Regem sibi eligendo, inter manus Dei, a quo proxime accipit, eam resignat; qui postquam a populo Rex est electus, cum Regi confert. Hæc pauca deliballe sufficiat. Nec enim singula excutere, potest otium, aut inliciti ratio sinunt; sed nec est operæ pretium.*

CAPUT III.

De iure civili publico, & privato. Iurispublicæ protestantes impetierit confundunt ius civile supremum cum sacro. In examen præcipue vocant doctrinam quam tradit Samuel Pufendorfius in libello inscripto, De habitu religionis Christianæ ad vitam civilem.

QUÆ hic tractanda propositi, dispartata sunt. At, quia Doctores Lutherici, potissimum Pufendorfius, illa confingunt; idcirco & nos hoc in capite eodem discutienda suscipimus. Contendunt novatores, supremæ potestati civili annexam esse potestatem in sacra; que duo non minar ac exaliam a terra invicem distant. Ut confuso vitetur, caput istud in sequentes paragraphos tribuo.

§. I.

Origo iuris civilis, eiusdem acceptiones varias. Discrimen ius publicum inter & privatum. Incepte gloriantur Scripserunt Lutherici, & se tenebris in lucem eduxisse ius publicum.

I. Iuris civilis origines elegant, eraditoque scalamo explant præclaros istos Vincentius Gravina Lib. III. Et quosdam ius istud antonomastice Romanum appellatur, adiectum librum singulare, de Romano Imperio. Verum nos illa dumtaxat que nostro more formandorum instituta conducunt, in medium adducemus.

II. Iuris civilis acceptiones varias. Quandoque somitur pro omni iure, five naturali, five gentium quo civis utitur. Sed acceptio hæc impropria est. Secundo pro iure Romano habetur. Sed vera acceptio pro iure politico, quod legumlatores condunt ad optimum cuiusque Reipublicæ regimen.

III. Ius civile hoc in significato acceptum duplex, publicum, & privatum. Illud tria nuncupatur, quod manifestum, non privatum sit; & sub respectu aspectu consideratur. Primum a causa effeclrice vocatur publicum, quod publica auctoritate conditum est. Ad quod pertinet tutela, testamenti confessio, beneficium legis Falcidie, & alia iura, de quibus scilicet late disputant. Secundo ius publicum vocatur ab effectu, quatenus omnibus commune est, & univiersi respicit civēs. Quo in sensu opponitur privilegio, quod non ad univiersi, sed ad singulos attinet. Tertio a fine ius publicum suam accedit denominationem, prout commune & univiersalem respicit utilitatem, tranquillitatem, & commodum. Et iuxta hunc locum accipit Imperator ius publicum §. fin. Inst. de l. & l. & l. ius l. ius l. ius, ait, ius publicum esse quod ad statum rei Romanæ spectat.

IV. Communium iuris publici finitio, in hac tertia acceptione spectati, hæc præbetur, ius illud quod dicitur, & principaliter ab publicis causis, & utilitatem univiersalem constitutum est. Moderni scilicet tribunt illud in antiquum & commune contentum in ultimis tribus libris codicis; & in speciale five hebeterrimam, quod facta Romani imperii translatione a Grecis ad Germanos in Caroli Magni periona, Leonis III. Romani Pontificis auctoritate, coalescit ex Constitutionibus, Receptibus imperii, Capitalionibus Imperatorum. Istius tamen iuris Romano-Germanici primum, potissimumque fundamentum est BULLA AUREA Caroli IV.

V. Qui-

V. Quibus constitutis, hoc inter ius publicum & privatum scilicet discrimen assequant. Lex omnia propter bonum commune fertur, hæc tamen diveritat, quod ius civile privatim immediate, & directe, & in executione singularum utilitatem, & commodum spectat; quod postea in bonum Reipublicæ conat; & coalescens ex subordinato, bonis, & commodis, cedit. Contra ius publicum directe, & in executione principaliter utilitatem publicam intendit; quæ postea in singulos manat. Finis itaque publici iuris immediatus est bonum publicum tam in intentione, quam in executione.

VI. Iuris publici auctor est summa potestas, in imperio Imperator, in regno Rex, in principatu Princeps, in republica Magistratus, penes quos summa residet maiestas; quoniam ius publicum est vera lex, vocaturque ius legale; lex autem ab eo egreditur qui curam gerit communitalis. Quilibet Reipublicæ, immo quilibet civitatis, non solum alicui, ius habet iura tum publicum, tranquillata; quia, his solatis iuribus; tranquillata; pax, commune bonum considerere nequam valent. Hinc ius tum publicum, tum privatam Romanum, cum ipsa fere Reipublica ortum habuit; quavis non continuo ac leges private inditute prodierunt, scriptis consignata fuerint. Quilibet itaque principatus qui superiori non agnoscit, sua iura publica, & privata habet. Et iura five publica, five privata unius principatus, regni, aut imperii, nisi quidquam iura naturalia, aut divini continent, non aliteriun libidinos alterius principatus, sed illos dumtaxat qui subiecti sunt illi supreme potestati a qua iura manant.

VII. Iurispublicis protestantes sibi plaudunt, quod ius publicum excomerent, & veint in sepeles incens, ad vitam revocaverint. Et respice Coringius, Hornius, Masius, Herinius, Pittavarius, & innumeri alii ingentia volumina ediderunt, quibus ius publicum Romano-Germanicum illustrant. Et, ad hoc quod attinet, laudanda et erudenda diligentia, labor, industria, & eruditio a ceteris Germanis, qui ex illorum vigiliis, & sudoribus fructum capiunt. At ceteris nationibus, ab Imperio Teutonico libere, nihil ex illorum operibus proficere valent. Revolvi ego ingentia volumina Heritii, Virtrarii, aliorumque; ac itam intellexi, me oleum, operamque ludere in eorū lectione: non quod eisdem scripta methedo, eruditione, & criticismo careant; sed quod ad solas imbuedos Germanici imperii subditos attineant.

Quemadmodum illi otio, & litteris abutentur, si libros qui iura publica, & privata, Veneta, Gallica, Hispanica, Anglica, Polonica, legere vellent; nisi peculiarem haberent ingenium, quemadmodum Romani, qui Græcorum leges exscripserunt, ut inde optimas pro sua republica regimine leges eruerent; quia tamen eruditione imbui illi debent qui principatus regimini, vel ministerio destinati sunt, aut publicas talis principatus moderant academias, & univiersitates. Quare licenti commendandi sunt hereticoi Protestantes, qui exornando iuri publico Claresco strenuam navigant operam; ita censura digni essent aliorum regnatorum; & univiersitarum moderatores, si proprie nationis publica & privata iura ad communem patriæ utilitatem illustrare negligentes. Verum hæc nihil ad nos.

§. II.

Iurispublicis protestantes Grotius, Goldastus, Pufendorfius, Coringius, ceterique eiusdem sectæ ius sacrum cum civili promiscuent, seu univiersalem regimini pertrahant. Nonnulla effata ex libello Pufendorfii de habitu religionis Christianæ ad vitam civilem delibantur.

I. Protestantium studia in iure publico illustrando commendavi. At nemo ratione prædicit, & partium studio vacare potest non improbare eorumdem comatus, quibus ius publicum christianiorum Imperantium incredibili confusione obrebrabant; & inepitissimis paradoxis implicabant. Liberum agmen ducit Samuel Pufendorfius; lutherico fermento præ ceteris infectus, qui in suo libello de habitu religionis Christianæ ad vitam civilem, suam bilem, comerra, & rustica convicia, homine honesto indigna, evomit in Papatum; nullumque non movet lapsum, ut ius in sacra Principibus tribuat. Nemo mihi vitio vertat, si homines istos durtior interdum excipiam ferula: quoniam illi adeo forentes in Catholicos debachantur, ut non homines, sed immanes feras, ex silvis illis septentrionalibus erumpentes, im, odipneque repetendum esilitio, sectas omnes mansi & minus commiterationem mereri. Verum Lutherana, & Calviniana, ceteraque protestantes turbe tam impotentis insipientie falsaque timent, ut minime illas possint aduersus quindocim seculorum cultiones Christianæ institutionis nationes serviles erigere, & univiersæ catholicæ Ecclesiæ do-

Inno diligentiam, laborem, & eruditionem magis commendantur dicimus; quemadmodum errores quoque adversus iuris naturalis decreta evolvunt, refellendos occasione data excusantur. Grotius civitatis, & potestatis summæ originem ordinationem humanam vocat. *Pufendorfius* immediatam originem dicit ex pactis. Contra sentit *Thomasius* *Ursperger*, *urs. Lib. III. cap. vi. num. 73.* ubi hæc habet. *Si enim* (inquit) *civitates originem simpliciter ab hominibus impeditur, ut contrariet aliquo modo putandum est; Deum non potest antecedentes preceptis. Formidat ut societates civiles instituerentur, sed sufficit, si populus institutum prohiberet. Mallus, similiter Lutheranus, carnis mani cremari *Hæsit Thomasius* scripta curavit, quod causam imperii immediate a Deo non derivari. *Vitriarius* *Instit. l. N. & G. q. cxxi. cap. 111.* linguarum evolavit errorem; nequas societates humanæ potestatem summam Regi, sive Principi communicandam. *Populus nunquam concessit potestatem Regi, quam nunquam habuit; sed solus Deus; et populus libet, Regem sibi eligendo, inter manus Dei, a quo proxime accipit, eam resignat; qui postquam a populo Rex est electus, cum Regi confert. Hæc panca debilibet sufficit. Nec enim singula extorere, pro otium, aut infinita ratio sumunt; sed nec est operæ pretium.**

CAPUT III.

De iure civili publico, & privato. *Iurispublici præstantis* suspexit *confunduntur ius civile supremum cum sacro. In examen præcipue vocant doctrinam quam tradidit Samuel Pufendorfius in libello inscripto, De habitu religionis Christianæ ad vitam civilem.*

QUÆ hic tractanda proposui, dispartata sunt. At, quia Doctores Lutherici, potissimum *Pufendorfius*, illa coniungunt; idcirco & nos hoc in capite eodem discutienda suscipimus. Contendunt novatores, supremæ potestati civili annexam esse potestatem in sacra; que duo non minas ac eadem a terra invicem distant. Ut confuso videtur, caput illud in sequentes paragraphos tribuo.

§. I.

Origo iuris civilis, eiusdem acceptiones variæ. *Discrimen ius publicum inter & privatum. Incepte gloriantur Scriptores Lutherici, si e tenebris in lucem eduxisse ius publicum.*

I. Iuris civilis origines elegant, eruditique scalam explanant præclarus *Sibus Vincentius Gravina Lib. III.* Et quæcumque iuris antonomastice Romanam appellatur, adiectum singularem de Romano Imperio. Verum nos illa duntaxat que nostro more formatioribus instituta conducunt, in medium adducemus.

II. Iuris civilis acceptiones variæ. Quædoque somitur pro omni iure, sive naturali, sive gentium, quo civis utitur. Sed acceptio hæc impropria est. Secundo pro iure Romano habetur. Sed vera acceptio pro iure politico, quod legumatores condunt ad optimum cuiusque Republicæ regimen.

III. Ius civile hoc in significato acceptum duplex, publicum, & privatum. Illud tria nuncupatur, quod manifestum, non privatum fit; & sub respectu aspectu consideratur. Primum a causa efficiente vocatur publicum, quod publica auctoritate conditum est. Ad quod pertinet tutela, testamenti confessio, beneficium legis Falcidæ, & alia iura, de quibus scilicet late disputantur. Secundo ius publicum vocatur ab effectu, quatenus omnibus commune est, & universis respicit civēs. Quo in sensu opponitur privilegium, quod non ad universos, sed ad singulos attinet. Tercio a fine ius publicum suam accedit denominationem, prout commune & universale respicit utilitatem, tranquillitatem, & commodum. Et iuxta hunc locum accipit Imperator ius publicum §. *fin. Inst. de l. & l. Titus l. i. in §. huius, ait, ius publicum esse quod ad statum rei Romanæ spectat.*

IV. Communitas iuris publici finis, in hac terra acceptioe spectati, hæc præbetur, *ius est quod dicitur, & principaliter ab publicis causis, & utilitatem universalem constitutum est.* Moderni scilicet tribunt illud in antiquum & commune contentum in ultimis tribus libris codicis, & in speciale sive *hædædium*, quod facta Romani imperii translatione a Grecis ad Germanos in Caroli Magni periona, Leonis III. Romani Pontificis auctoritate, coalescit ex Constitutionibus, Receptilibus imperii, Capitalationibus Imperatorum. Iltus tamen iuris Romano-Germanici primum, potissimumque fundamentum est BULLA AUREA Caroli IV.

V. Qui.

V. Quibus constitutis, hoc inter ius publicum & privatum scilicet discrimen assequantur. Lex omnis propter bonum commune fertur, hæc tamen diveritat, quod ius civile privatim immediate, & directe, & in executione singularium utilitatem & commodum spectat; quod postea in bonum Republicæ committitur, & coalescens ex subditorum bonis, & commodis, cedit. Contra ius publicum directe, & in executione principaliter utilitatem publicam intendit; quæ postea in singulos manat. Finis itaque publici iuris immediatus est bonum publicum tam in intentione, quam in executione.

VI. Iuris publici auctor est summa potestas, in imperio Imperator, in regno Rex, in principatu Princeps, in republica Magistratus, penes quos summa residet maiestas; quoniam ius publicum est vera lex, vocaturque ius legale; lex autem ab eo egreditur qui curam gerit communitalis. Quilibet & Republica, immo quilibet civitas, non subdita alicui, ius habet iura sua publica, tum privatata; quia, his solis iuris iuribus; tranquillitas, pax, commune bonum considerere nequaquam valent. Heine ius tam publicum, tum privatam Romanum, cum ipsa fere Republica ortum habuit; quamvis non continuo ac leges private instituta prodierunt, scriptis consignata fuerint. Quilibet itaque principatus qui superiorum non agnovit, sua iura publica, & privata habet. Et iura sive publica, sive privata unius principatus, regni, aut imperii, nisi quidquam iuris naturalis, aut divini continent, non aliteringunt libertatis alterius principatus, sed illos duntaxat qui subiecti sunt illi supremæ potestati a qua iura manant.

VII. *Iurispublici* protestantes sibi plaudunt, quod ius publicum excommerant, & veint in seipulos incens, ad vitam revocaverint. Et respicit *Coringius, Hornius, Masius, Herinus, Pittavicus, &* innumeri alii ingentia volumina edidit, quibus ius publicum Romano-Germanicum illustrant. Et, ad hoc quod attinet, laudanda et eundem diligenter, labor, industria, & eruditio a ceteris Germanis, qui ex illorum vigiliis, & sudoribus fructum capiunt. At ceteræ nationes, ab Imperio Teutonico libere, nihil ex illorum operibus proficere valent. Revolvit ego ingentia volumina *Hertii, Vitriarii, aliorumque*; ac itam intellexi, me oleum, operamque ludere in eorum lectione: non quod eundem scripta methode, eruditione, & edificatorio carerent; sed quod ad solas imbuedos Germanici imperii subditos attineant.

Quemadmodum illi otio, & litteris abuterentur, si libros qui iura publica, & privata, Veneta, Gallica, Hispanica, Anglica, Polonica, legere vellent; nisi peculiarem haberent ingenium, quemadmodum Romani, qui Græcorum leges exscripserit, ut inde optimas pro sua republica regimine leges eruerent; qua tamen eruditione imbui illi debent qui principatus regimini, vel ministerio destinati sunt, aut publicas talis principatus moderantur agendas, & universitatem. Quare licet commendandi sint heterodoxi Protestantes, qui exorandam iuri publico Claræo strenuam navarunt operam; ita censura digni essent aliorum regnatorum; & universitatum moderatores, si propriæ nationis publica & privata iura ad communitatem patriæ utilitatem illustrare negligerent. Verum hæc nihil ad nos.

§. II.

Iurispublici protestantes Grotius, Goldastus, Pufendorfius, Coringius, ceterique eundem facta, ius sacrum cum civili promittentes, seminipublicum regimina pertrabant. Nonnulla essata est libello Pufendorfii de habitu religionis Christianæ ad vitam civilem delibatur.

I. Protestantium studia in iure publico illustrando commendavi. A nemo ratione prædicit, & partium studio vacare potest non improbare eorumdem comatus, quibus ius publicum christianorum Imperantium incredibili confusione obrebrabant, & ineptissimis paradoxis implicarunt. Iltorum agmen ducit Samuel Pufendorfius; lutherico fermento præ ceteris inflatus, qui in suo libello de habitu religionis Christianæ ad vitam civilem, suam bilem, commera, & rufica convicia, homine honesto indigna, evomit in Papam; nullumque non movet lapsem, ut ius in sacra Principibus tribuat. Nemo mihi vitio vertat, si homines istos durtiori interdum excipiam ferula: quoniam illi adeo fortes in Catholicos debacchantur, ut non homines, sed immanes bestias, ex silvis illis læpenteantibus erumpentes, im, odique immanes, ænolcas. Alias dixi, fœpique repetendum exitum, scetas omnes mansi & minus commiserationem mereri. Verum Lutherana, & Calviniana, ceteraque protestantes turbe tam impotenti furore falvæque tumant, ut minime illas potest adversus quindocim sæculorum cultiones Christianæ institutionis nationes eversiones erigere, & univerfæ catholice Ecclesiæ do-

Primum, ante natum Lutherum, ubique Christianorum receptam, continere, & desiderandam propinare. Ut impune, liberique suos pudissimos in vulgus propagare errores possent, hierarchiam ecclesiasticam subvertere, iudicis supremi, in religionis controversiis dirimendis de medio tollere, inestodium cum imperio confundere, eadem terra miscere, exquilita fraude, & captivis commentis perterrituram.

II. Samuel Pufendorfius in citato opusculo hierarchiam ecclesiasticam, seu potestatem in sacra, legitimam a potestate politica, sacramentum papisticum, modum politicum, quod imperia lacerat in partes, quod regimina pervertit, urbanissime appellat. Catholici Doctores luthericas fabellas, adversus hanc divinitatem veritatem invehit, omni argumentorum genere milites labelactantur. Idcirco actum agerem, si ex insulito hanc veritate controversiam vellem. Veram quae Pufendorfius in citato opusculo obtrudit, constitutione peculiaris digna videntur. Hierocorum potestatis sacra, & profana conflare Pufendorfius conatur. Religionem christianam politico statui subicere, non politicum statum religioni funderi. Et adeo necessariam iudicat hanc unicam potestatem summam, sacra & profana moderantem, ut Lib. II. de iure nat. & gent. cap. 17. n. 8. fol. 962. expedire alicui ut publice civitas cuiusmodi doctrinae veluti perlonet, & in Apologia adversus Bekmannum, quem Aftinum Tenebrionem appellat §. 6. pag. 7. scribit. Dico nulla dogmata universalis... contra ius naturale, & suam politiam pugnantia, sub specie religionis obtrusa, in civitate esse toleranda: quibus sane potestativissima sub religione larva alibi irrepsit, nemo remaneat symoniacus peritio est qui ignorat. Et de quibus huiusmodi dogmata: dicitur summi imperantis ecclesie fuit subiecta, omnibus sacerdotibus cuiusque Christianae ecclesiae necessariis dependendum a Sede ecclesie extrinsecis: in Sacerdotes summo imperio civili nullam esse potestatem. Fanaticorum hominum deliria, & commenta pro oraculo divinitus inspirati &c. Cum igitur Aftinus Tenbricio meam sententiam hactenus respiciam, tangam orthodoxos fundamentis repugnantem demerit, necesse est. Pevara, & longe villosa scribit in opusculo praefato de habitu religionis &c.

III. Lutherus, post hominum memoriam adducissimus, primus hanc inveniit errorem. Siquidem Tom. II. pag. 76. inquit: Neque Papa, neque Episcopus, neque alius cuiusquam la-

bet ius unius syllabe constituenda super christianum hominem, nisi id fiat eiusdem confessione. Quicquid alter fiat, spiritus tyrannicus fit. Omnes Sacerdotes aequales esse essent.

IV. Si percontretur a Iuripublicis Lutherics, quam Ecclesiam formam, quodnam regiminis sacri systema ex Patriarcha Lutheri principis constituerit; herere sane illos videbis, & pro regnorum, Principum, atque imperatorum diversitate, varias deprehendes, mutuoque pugnantis Resolutions christianas. Non una apud eos Ecclesia, sed alia Lutherica, alia Calvinica, alia Zuingliana, alia Presbyterica. Ne multa: ex doctrina Lutheri regimen Ecclesiae democraticum, immo anarchicum est. Quid quod Pufendorfius scribere non puduit in eo opusculo de habitu relig. christ. Dec. §. 71. pag. 193. In Ecclesiis formandis non est opus deo super eorum regiminis forma introductum, absurdum adeo sunt quaestiones, an monarchica, aristocratica, an democratica forma competat Ecclesiae. Haec siquidem forma cadunt in statum aliquem, Regnum Metaphysicum, & sapientissimus Idenus Ecclesia statum non esse Nulla est rethi, & definiti regiminis forma praevia? Haec sunt sciza qua Iuripublicis Lutherici evolvant, & mutuo sibi communicant. Nam Marthaeus Pfaffius Tubingensis Doctor de orig. iur. eccles. pag. 88. haec Pufendorfii ridicularia commenta recitat his verbis: Unde Quaevis ista valde insipida est, ut recte omnino animadvertit Samuel a Pufendorf in aucto libello de habitu religionis christiana ad vitam civilem, cum disputatur, nam Ecclesia sit monarchica, vel politica aristocratica, vel democratica: est enim analogia quaedam hic invenire datur, cum omnis directio superioritatem quandam supponere videatur, multoque, & hinc variis admittit; fatuissimumque est ab omnium eiusmodi comparationibus inanim abstrahere, quoniam civili negotio vis Ecclesiae quae altioris loci indignitas, adhibere.

V. Vettitia qua declinare saluti homines controversiam hudent, haud continentenda. Intellegunt quippe & ipsi, Adhabatur more se in lite hac cum Catholicis pugare; nihil illi tenere in quo pedem figant. Quamobrem tanquam fundamentum suae haedelicae turis potestatum Lutheris praeficit, nullam in terra dirimendam in religionis negotio controversiam iudicem praesidere, sed quempiam, privato imbuium spiritu, iudicem esse in fidei libris sentendis. Hanc Luthericam doctrinam, univere antiquitatis incognitam, variis delineat fucis, & inepti ob-

lept-

leptis nugis conati sunt debachantis magistris discipuli. Istorum commenta, incredibili confusione, verborumque circuitione implicata, ea qua fieri potest claritate pertrahenda sunt. Et quoniam Pufendorfius praecertit omnia argere, ex illo eadem delibabimus.

VI. Ecclesiam non esse statum, sed societatem in statu esse Doctoribus, & auditoribus consilium, esse docet Pufendorfius etc. libell. tit. §. 30. & 31. Hanc societatem collegium etiam appellat, in quod coire omnes, quoniam admodum in civitem societatem, naturali libertate praediti valent collegium illud regulas, rationes in disciplina divini cultus servandas praescribit. Eisdem ecclesiasticas leges vocat, quibus derogare sine naturalis libertatis lesione nec summa potestas valet, excepto litium, turbaturque eventus, in quo suprema Reipublicae auctoritas suum interponere iudicium debet. Duplex inquit ius sacrum, magistratum & collegiale. Magistratum suprema inspectio praesidere collegio alicui, cuiusque pacem promoveri, impedire non Doctoris principia a religione naturali aliena, impostitioneque iusta invitant, ne contentius vis inferatur per anathematis, alioquin censuras, irritare controversas, deinceps censura publicum, iura matrimonialis, & beneficentia, & haec ecclesiastica distibuerat. Ad iura collegialia reducit ministrorum institutionem, administrationem ecclesiasticorum redituum, indictionem feriarum, iudiciorum & compilationes amicitiales super litibus ecclesiasticis, & exteriorum poenitentiae disciplinam.

VII. Quomodo etiam omnes ingredi collegium hoc vaicant: tamen subdit ille, expediat, ut eorum coetus aliquis designet perionas, Ecclesiam representantes, quae coetus nomine exteriorem dirigat disciplinam, quin valent articulos fidei definire, sed coetus doctrinam historice exponere, & haudere. Principibus non modo ius Sacerdotum univere, sed etiam Christianis, tribuit: sed iura collegialia tacito coetus consensu in supremas potestates transita esse docet. Quapropter Principes possunt hanc iurium administrationem committere Consistorio, potissimum ex viris politicis constanti: cui adungi Theologos Doctores non erit inutile. Nullam inter Sacerdotes, Doctores, & auditores discrimen, nisi ministerii diversitate. Excludere a laica coetus indigno, iuris esse vel collegii, vel magistratus constituit.

VIII. Sed ut magis patefaciam Pufendorfii & in Ecclesiam Romanam impotentem ratione. Theol. Tom. VI.

hiem, & de potestate Principum in sacra inestissima paradoxa, pauca ex univere illius erato libello delibabo, quibus haec paradoxa inest imponam. In ipsa dedicativa epistola ad Serenissimum Electorem S. R. I. Fridericum Brandenburgensem heroica factura commemorat suorum Reformationum, qui molestissimum Ecclesiae dominatum extulerant: quos, inquit, hactenus Sedis Romanae adalere proprie insulitanti, velut aduersus divinum institutum retrahentes, rebelles, ac se fuisse iura coire in exitum pertrahentes. In quaestione quoque necessarium Scripturam impotentia id colomnie genus spargere haud veretur. Qui fortius pro Petri cathedra hactenus perarant, homines fuere paupertate, modestia, rerumque humanarum omnium contemptu illustres: notamque mercenarii calami si quis meretur, in est Pufendorfius, qui Principibus vellicando, adulandoque, ex inima forte & pauperie Dynasta evasit. Pergit illic: Quibus Sacerdotibus esse obtinere par est.

IX. Ut vero istorum orationibus, chimantas suas in medium adducat, & formam regiminis Ecclesiae christianae delineare studet. Primum omnium constituit, Ecclesiam christianam non esse statum aliquem sui legis circumscriptum, & ab uno capite directum. Quoniam inquit §. 13. pag. 54. qui temporalem, aut statum condit, necessum est ut quid terrarum habeat, ubi vises sedem forarum, novaque patriam figure possint. Ex ut evincat, Ecclesiam non esse republicam, aut statum aliquem, maiorem libelli partem occupat. Scripturarum testimonia, quae alio pertinent, hic congerit. Nec desunt (inquit §. 21. pag. 131.) rationes ex quibus evincat, non potuisse ad Apostolicam unam Ecclesiam esse indolem statum habentem. Quosdam rationes illic? Subdit continuo: Quoslibet statum primitivis suis esse securitas, ac ut constanti nomine virtutibus istorum interior areantur. Quam ad hanc reserendum plurimum opus est, & quidem statum qui ad iura extendens libenter fuit. Hoc pluribus solis explicat in quibus pag. 132. Qui tam sub aliquo statu dicitur, si votum se in statum conferre velit, necessum est ut vel in aliam locum commigret, aut praesent imperium loci, ubi agit, excutiat... Sic Romulus novum statum condidit Regnum Albanorum imperio reuincit, & qui novo statum accedere volebant, deserta sustopidit, Romam commigrauerat. Tam prolixo & asiatico stilo hoc unicum punctum firmare studet, ut pliquam dias libelli partes insumat.

X. Ex quo recidant istius praclari, & su-

periclitio Lutheri Doctoris conamina, ut emicat Ecclesiam Christi non esse statum ad exemplum illius status quem Romulus formavit ex rapinis, cadibus & latrocinis. Incredibilia ferunt Lutherica haec paradoxa, nisi typis essent edita, & quidem ab illis qui in supremo subtelio synagogae Lutheranae sedent. Excitant in mentem vent, Christi Ecclesiam statum esse, sui rempublicam illi similem quam Romulus condidit? Quid tam absurdum conatum, fomiatum unquam? Frustra ab hoc praecario Doctore quaeritur veritas Ecclesiae christianae potestatem & imaginem. Ubique crepat Ecclesiam collegium esse, seu collegium per regna, provincias, civitates, & oppida dispersa. Haec quippe scribit §. 39. pag. 180. Postquam hactenus praefixi sunt ipsorum, Ecclesiam non esse statum, nisi ut inspiciantur ad quodam demum generis corporum moralium Ecclesiae sui referenda, prout quidem ille se primus habebat sui imperia Principum etiam. Eae igitur constat habuisse iudicem collegiorum, seu eiusdem societatum, quae plures homines eorum ipsidem negotii gratia inter se convehunt, salvo summorum Imperantium in eisdem iure. Quae de re ipsa postea ubi de collegiis, & corporibus, & imperata, factis Capitulis. Exeat ad istos Patritios, Ulpianos, Trebonianos, Coniacios remittit ledere, suos, ut, quid sit collegium, atque inde Ecclesia, discent? Cur eisdem ad Scripturae testimonium non mittit? Ab istis, quia fit Ecclesia perdendum; non ab Apostolicis, non a Patribus apostolicis, non a xxi. feculorum Doctoribus? Ne multa, Ecclesia quam Puseiosus deinceps, illa ipsi est que nunc in populo iudica spectatur. Antequam Ecclesia iudica tepida esset, summum habebat Sacerdotem, Synedrium Hierosolymis relictum, universum populum iudaicum, per quem dispersum, moderabatur, regebat, & controversiae omnes ibidem definitabantur, summa unitate servata. Ecclesia Puseiosiana, seu protestantica, summus Sacerdos delinuit, fractaque unitate, totis collegiis in quibus provinciae, regno dispersi coalescit, non levis ac nunc est Ecclesia iudica. Nullum in his collegiis, sine iudicis, five protestantis, facturum Deo offerunt. Nullum caput, mille restor, qui haec collegia, five iudicia, five protestantica, moderet. Nulli liborum collegiorum unitas, ordo nullus; doctrix varia, dogmata opposta. Immo plius unitati inter synagoga iudicaria quam inter collegia protestantica elucet. Horrondiora reprobandis, excelsis, oblationis, & divini sacrosi flagella in syna-

gogis protestantibus quam in iudaicis spectantur.

XI. Adeo splendida & peripua est Ecclesiae forma, quam Catholici Romani Christi delineant, ab Apostolis perfectam accepimus, ut velipie Puseiosus, licet damissima, tenebrarum calligine usquequaque circumfusis, loquere coactus fuerit §. 75. pag. 177. *Calorem assignat habet quod incitatur, nihil, & primus unitatem fides conferatur, universales componi, ac huius composi, regis iudicis, possit, si veritatem Ecclesiae & ab uno quoque, sine primis in fit, sine seratus & plurim conlocat, regatur, &c. At, ut habelliana protestantica Ecclesiae constitutione defendat, subdit illico §. 76. de pag. eadem: Sicut pernitius inspiratur, in castro eiusdem: utinam Monarcha ecclesiasticus ostentari apparebit. Qui ergo controversiam, quam in dies adversus doctrinam excitatur, delinuit? Concilia? Constitutionis? Nulla (inquit pag. 177.) *Nulla potestas legislatoria competit, ut Ecclesiae leges vel nonnes pro imperio imponent. Quid, si Concilia haec quidquam in fidei controversiis desistant? Respondet continuo ibidem: Ad quam destinationem impotentiam Ecclesia non tenetur. Quid inique agendum? Singuli homines, spiritum lutherico adhi, definitione Conciliorum ad sacras literas extendere & expendere debent, nunc eisdem consentit? Quid, si redra haec protestantica scindatur in partes, & alii congruere dament definitiones divine Scripturae, alii permedent? Respondet §. 46. pag. 211. *Præterea, ubi aliquid aliud & controversie circa dogmata in Ecclesia eorum fuerit, in diversa tendentibus Doctoribus, istas componende cura ad summum imperantem spectat. Haec idem reperit §. 48. pag. 216. Denique cum per religionem christianam summa summorum imperantium haec immendantur, hinc..... potest, compertis ingruendi quidam canonem, seu statutum in Ecclesia receptum sit? &c. si quae experta fuerint vel superacta, ut hinc non iribus adstantia, abolenda. Quod si septem hi imperantes essent Societas, Anglicani, Graeci, Armeni, Melchioriani; quae legis protestantica, aut catholica, moderna debent? Interius, respondit, quoniam et probatur dogmata quae sibi videntur. Si tibi similia paradoxa incredibilia videntur, audi Puseiosiorum qui §. 49. pag. 227. haec reperit. *Præterea ad tranquillitatem civitatis non est solute necessarius est omnes eorum circa seque religiois capita consentiant, seu, quod videntur, assensu circa capita religiois per se non turbat quietem civitatis.... Quare igitur Princeps eorum leges & quibus po-****

trator attendere suo sensu, qui, si errant, non ipsius, sed suo sensu periculo errant. Haec recidunt Potentiorum, & omnium Protebantium studia. Quisque Lutheranus index utpremsus est in controversiis fidei. Nullum in christiana Ecclesia imperium, nullus index qui in alios sententiam dicat. Iuvenes & senes, docti & indocti, mulieres & viri, omnes & singuli Sacerdotes, iudices & arbitri sine religionis. Quod passim obtrudit, unitatem Ecclesiae alius unitate rependam esse, verum habet; unus quippe Deus, una fides, unum baptisma. At curum ad hominem, nec meo iudicio idoneum, potuisse tam crassis antiquis ingulm suum torquere. Si quisque lutherico imperio insitatus ea credere debet quae sibi videntur factis iuris consona; quo heri modo potest ut fidei unitas servetur? At omnibus credendi sunt, articuli fundamentales. Ita ne vero? Equis definitur, hostantium esse articulos, fecus alios credendos? Quis fancivit hoc, licet illos esse fundamentales? Ubina? Scripsit sanctae taleni peribent ubi quibusdam.

XII. Eni specimus quod ecclesia huius regiminis perhibet Puseiosiana, & cum eodem ipsius, exteriose protestantis Doctores. Si consilia regiminis pictura est contrariis delimitata coloribus, si nulla nota facies aspiciatur, si omnia perturbata, ridicularia, & veluti chamara, pluribus conchata monstris, appareant, non mihi, sed l'ufendorho, sed P'halio, unde haec transcripta sunt, id tribus veim. Si quidem adeo monitula est regiminis farana, ut, quo exprimeret eam nomine possint, vel ipsi agerent. Nam ubi anonyam, alii monarchice christiani, alii aristocraticam professio factam sibi miram, alii democraticam appellam. Sed primi in hac denominatione experimenta notio ne aliis palmam precipiant, anonyam, seu anonimam eam vocantes.

§. III.

Potestatis in sacra distinctio notis. Turpiter erant Doctores Lutherici, qui ante & naturalis, & diviniscentie Principibus hanc potestatem effluunt. Nonnulla praemittuntur ad hoc Puseiosiorum.

I. **H**ugenii Graeti opus posthimum typis plures praedit, incipitum de imperio summorum potestatum circa sacra. Caussa, quam Grotius vertit, adeo alienda est, & vana, ut neque tanti viri acemine, & eruditione potuerit aliquo probabilitatis colore tueri, illam, non lecur, ac alii Protestantes,

agit Grotius, confesse felicet, & peccetate. Nullam illius potestatis notionem perhibet. In suo Patrum testimonio truncata exhibet, & in coramum deorogant sentium. Imperatores, Reges, & principes l'pionius, secundum Deum, in cuius regimine, & religionis defensoribus, atque protectores appellat. Et hinc usq in sacra illdem Grotius trinit. Arguatur adeo vane, de ridicularia, ut Grotius non dignolatur. Inquit enim cap. 1. num. 3. *Effectus summi imperii sunt obligatio, & actio. Si autem plures essent summi imperantes ut plures, possent esse imperia contraria, aut contrarietatem implicare. Et post pauca inferre: ut eodem tempore idem homo ab hoc ius iussus ad forum, ab illo ad castra, ab illo iussus ad templum, si hie unusquis pareat tenetur. Quam sint haec vana, & nequam, nemo non videt. Ipse Grotius diligitur ius in haec a lacorum exercitio, quod Patribus tribuit. Idem ergo homo, iussus a collegiis, aut a collegio recedere a sacra ecclesia, & a iure potestate ius ad forum, eodem tempore parere tenetur. Sed quid ambrae conlectamur, & haeris? In medium prodiit Grotius ex S. Thomae Aquinate, ex P. Francisco Victoria, Caetano, Suarezio, alique catholicos Doctores plura testimonio, sed omnia similito in tenuis exploria: nec opus ea expendere est: cum esse instituto Auctoritas illius sententiam labellavertit alii. Unum in commendationem Grotii, quod alias indicavi, repetere iuvat, videlicet falsam insulstante causam nullam veritate, non aliorum protestantium Germanorum more, convictis nempe, calumniis, & impoliter advenas Papatum, sed hostiles, licet infirma & falsa, disputatione. Prima manifestare est eodem Graeti opere vana & inepta commenta possent; quia eadem sunt ac aliorum Protestantium: sed non est quod resellere figillatim eadem debeam. Porro, antequam ultra provehor, notio potestatis in sacra, quae est disputationis materies, praemittenda est.*

II. P. Franciscus Victoria inter primos catholicos Doctores provinciam hanc pro dignitate illustravit rellat. de potest. eccles. Iplius potestatis nomen enucleat, illudque a potentia diltinguit. Haec enim quid physicum prodiit. Sic inquit lib. 1. num. 1. Materiam, intellectum, voluntatem, potentias vocamus. Contra potestas, ut advertit S. Thomas in 10. distict. xxiv. quæst. 1. art. 1. quoslibet, 2. ad 3. praeter facultatem agendi, dignitatem, auctoritatem, & eminentiam praesertim, & intracta contra moralia numeratur. Potestas in-

UNIVERSITATIS TORONTO

UNIVERSITATIS TORONTO

que in Ecclesia est vis, & facultas ad aliquid spirituale, & supernaturalis praeiudicium, a civili potestate distincta.

III. Quid autem nomine *forum* veliam, exponendum est, ut plena potestas in *legibus* habeatur intelligentia. Itaque que in christiana Ecclesia sacra sunt, alia attinent ad sacramenta, alia ad regimen concientiarum internam, alia ad disciplinam exteriorem. Ex quo sequitur, triplicem esse potestatem in Ecclesia, alteram ordinis, alteram iurisdictionis interioris, tertiam iurisdictionis exterioris. Primum sacramenta constituenda & ministranda spectat, nempe, baptismum, & sacros ordines conferre, eucharistiam conferre, offerre, & ministrare, christina, & oleum infirmorum benedicere. Ad potestatem iurisdictionis interioris pertinet abolere, & ligare concientias. Potestas iurisdictionis exterioris controversias fidei dirimit, Concilia convocat, & interim praesidet, beneficia confert, Ecclesiam universam constituit, in delinquentes animadvertit, poenae spirituales imponit, Quibus declaratis, sic finiri in communem valet potestas in sacra: *Est facultas iurisdictionis ad Dei cultum, & salutem salutem ordinatam.*

IV. Potestas ordinis lutherica communis omnibus est, etiam mulieribus, per baptismum collata. A curia tamen, vel a Principe ministris quibusdam separatur, qui mere profana est. Nam, si quis exercet caeremonias, haec non reputantur a Christo, vel ab Apostolis instituta, sed ab hominibus, & veluti *Populi* reliquae habentur. Haec itaque potestas omnes homines, & fœmine mortalibus imbuta sunt, & Principes eorum emanantur modo, iuxta eorum *effectum potestatis*, a Stricio in sua *disquisitione de potestate*, &c. notis recantantur, videbunt, quibus *Præmissa* in suo territorio est *Papa*. Plures numerat Principes, qui doctores, palliores, & principatus munere defuncti sunt. Rex enim protestanticus ius papale, episcopale, & synodale possidet in suo territorio: quia inquit *Cuius est regni, illius est religio.*

V. *Potestatem* ab hac potestate *maiestatica* in sacra eximit religionem internam, in baptisate sita, quam a Deo revelatam, ab omni potestate imperio liberam. Quam libertatem in iure naturali fundatam ait. Subdit, potestatem ordinis, seu manus docendi non esse civis Christiani adscriptam; sed peculiaris vocationis fructum esse; Principes non fieri vi professionis christiani. Episcopos, & doctores Ecclesie: non quod haec duo Principatus, & Episcopatus, pugnent; sed quia ob negotiorum gravitatem utrumque

munus obire idem homo commode nequit. Principi tamen, ut supremo collegi capiti, tribuitur ius constituendi ministros Ecclesie, convocandi Synodos, placendi Ecclesiasticos delinquentes.

VI. Fundamenta quibus *Potestatem* suam superstruit luthericam machinam, haec sunt. Religio, sive naturalis, sive in *statu* gratie, personalis est: neque exoritur per alium potestatem, sed ex seipso, & causis exterioribus dicitur, lumine exteriori coadiuvante, dirigi debet, omni exteriori coadiuvante subnotata. Neque enim homines, in republicam coemptes, quantum ad religionem se imperantibus submittere. Cultum externum Deo exhibendum summi imperantis determinare valent, hanc tamen; cum rituum disciplina, tametsi varia, religionem non tollat.

VII. Haec sunt ratiocinia *Noode*, & *Pufendorfii*; quos proclatos Metaphysicos vi appellat. Quis non videat has esse nugae & peras? Libera utique religio est: quia non coacta, sed libere suscipi, aut rejici potest. At postea quod quis suscipere illam velit, non proprio iure, sed iuxta articulos Ecclesie iuxta revelatos tenere debet: alioquin tot essent religiones, quot crederet. In religione naturali ille Polytheismus, hic Deismus; in christiana ille Arianismus, alii Nestorianismus, alii Manicheismus, alii Lutherianismus, alii Calvinismus profertur iure possent. Et reipse apud Luthericos, & Calvinicos in eadem familia plures sunt religiones. Qui autem semel libere religionem suscipit, Deo fide data, plecti iure debet, tamquam perditus reus, si ab eodem deficiat, aut proprio arbitrio temperate, & corrupte illam tentaverit. Libertas *potestatis* christianam republicam, uno divino spiritu vivificantem, moderatamque, in barbaricas turbas, & fanaticas sectas convertit; & ad *Indifferenciam*, & *Atheismum* aperit amplissimum; quin necessaria confessione Atheismum inducit. Hoc est monstrum illud portentum quod Lutherus legitur, quod magnam septentrionis partem devoravit. Qui libi temperare valet qui devorandis universo mundo propinet fanaticos istos, qui adversus quindecim saeculorum Doctores omnes, adversus Ecclesiam universalem, cum Latinam, tum Graecam, novam Ecclesie regimen, *anonymum*, *anarchicum*, *phantasticum*, fœderatam, tranquillitatem, Deo, & hominibus perniciosa, funestum, exitum invehere audeat? Haec omnia inveniuntur rationum momentis, & lacrymabilis experientia

tia millies demonstrant Catholicorum Theologia. Quas rationes prætereo, ne institui limitate transiitum.

VIII. Clament Protestantes: Iure nature convenit supremis imperantibus potestas summa: ergo ius in sacra. Quoniam nature auctor eam tribuit potestatem que tranquillitatem, non confusionem pariat. Si duæ essent potestates, una alteram elideret, & esset *status in statu*, principatus in principatu. Singe haec sunt indignæ hominibus christiano. Duce sunt potestates civiles eisdem ordini ministerio, & superioris, in temperate, & ordinatæ, ut una alteram firmet. Ex nature iure proficisci sequitur quod est supra naturam. Religio revelata divina est, omnem nature ordinem prætergressiens; imo, ut iamam dictum: iam, ipso nature lumine infertur, sensuata esse potestates illas. Monstrum est republicam in republica, principatum in principatu constituto. Alteratum ergo dicendum. Aut Christus Dominus mortuorum dissolutionis, & confusionis inveniit, dum in Romano Imperio suam constituit novam imperatorem, cuius supremus Magistratus fuit Collegium apostolicum sub capite Petro, suscepta potestate iurisdictionis: aut in apostolo & chimerica est Religio lutherica. Sed prædiximus uerumque hoc Doctores Lutherici.

Nature ius summi potestatis competit ius in sacra? Ergo nature iura violavit Christus, dum repugnantem supra potestatem, suam condidit religionem. Ergo perditionis & iustitiae simul rei fuerunt Apostoli, dum Evangelium, Regibus, & Imperatoribus oblitterantibus, predicantur. Quid ad hæc? Ius nature nonne Ethnicis neque ac Christianis commans? Iure naturali convenit summis imperantibus potestas in sacra? Ergo & ethnicis imperantibus. Quid? Aliud ne ethnicorum imperantium: aliud christianorum Principum nature ius? Quid reponere præclari Metaphysici iuris nature insaturatores, sed vere corruptores?

IX. Evidentius demonstrat, iure naturali non convenire summis imperantibus ius in sacra. Republica civilis natura sua diversa est a christiana; cum illa naturalis, hæc supernaturalis sit. Ergo utriusque respectu regimen & tribunal infante distant. Iure igitur nature inferri nequit ut qui uni præsedat, præsedat & alteri. Fines istius duplicis potestatis omnino diversi sunt; politici, pax & tranquillitas civilis, christianæ spiritualis æterna laus. Ex huius diversitate media quoque diversa exiliunt, & a di-

verso principio proficiscuntur. Potestas summa civilis ab auctore nature primus, & post a communitate modo supra explicato; potestas in sacra a Deo auctore supernaturalis emanat.

X. Evidenter igitur constat Doctores luthericos toto ostio aberrare, dum ex principis iuris naturali colligere utriusque potestatis, civilis, & supernaturalis, necessarium conclusionem irritam, & ridiculam conatu audent.

§. IV.

Turpius erat Pufendorfius cum suis, ex antiquis fœderis iure inferens iurisdictionis potestatis consistere ius in sacra.

L. PLura arguit Pufendorfius cum ceteris Doctores luthericis ex veteri testamento, quibus evincat summæ potestatis tribuisse Deum ius in sacra. Nam reges iudaei arcam fœderis custodiebant, transferri alio creabant. Edificabant, dedicarentque templum. Frangerent serpentem æneum, & idola exterminarent, & solio summum Pontificem detulerunt, & plura alia præstiterunt, que iudicant potestatem in sacra omnino a Deo fuisse.

II. Haec omnia inferunt, Reges iudaeorum corruptelas religioni perniciosas, idololatricas genti oppositam aboluisse, divinum cultum promovisse, Præfata omnia præstitisse etiam Imperatores, omnesque Principes christianos, zelo protegendæ religionis divine succentes, historica præstant documenta. At propterea ne potestatem offerendi sacrificia, ministrandi sacramenta, ordinandi Sacerdotes, dirimendi fidei controversias iurisdictionis fore?

III. Veritas hæc, cum a Iosepho Dei voluntate pendat, ex iis que Regibus iudaeis in *monita* lege concessa fuerunt, evincenda est. Nullibi autem in veteri testamento habetur. Dunt Regibus concessit ius in sacra. Hæc sunt iura omnia que Regibus illis Deus tribuit, distincte descripta Deuter. cap. xviii. Cum ingressus fueris terram quam Dominus Deus tuus dabit tibi, & possideris eam, & dixeris: Constitutum super me Regem, sicut habetis omnes per circuitum nationes: eum constitutum quem Dominus Deus elegit de numero fratrum tuorum. Non poteris alterius gentis hominem Regem facere, qui non sit frater tuus. Cumque fuerit constitutus, non multiplicabis super eum, non reduces populum in Ægyptum, equitatus numero sublevaris, præstitum eum Dominus præcipiet tibi ut regnas quodam

quam amplius per eandem viam revertentur. Non habebit exone plurimas, que alliciant animam eius, neque argenti, aut immensa pondere. Possunt autem scilicet in solo regni sui, descripti sibi Deuteronomium legis hinc in volumine, accipiens exemplar a Sacerdotibus levitica tribu, & habebit secum, legentique illud omnibus diebus vitæ suæ, ut illic timere Dominum Deum suum, & custodire verba, & ceremonias eius, que in lege præcepta sunt. Non elevetur rex eius in superbiam super fratres suos, neque declinet in partem dexteram, vel sinistram, ut in longæ tempore regnet ipse, & filii eius super seipsum. Cetero, Pulcherror: potestas in sacra nome politica civili nobilior, eminentior, splendidior?

Deus insignitum regis recentet munia; & hoc eminentissimum, & potentissimum in sacra sibi. Hæc sunt capita legum. Eligendus a Deo Rex est, ex populo israelico, & non ex gentibus. Equorum multiplicatio, & non est populi in dextera, uxorum multitudine, divitarum multiplicatio eidem prohibentur. Ut a Sacerdotibus, legum sacrarum iudicibus, accipiat Deuteronomium, & modeste tractet fratres, iubetur. Hæc sunt iura Regis a Deo instituti. De Rego enim tyrannico, cuius mentio fit i. Reg. viii. nullus nobis sermo est.

IV. Quid quod infimet Reges antiqui fœderis basilice facti sunt, nullo te in sacra iure potiri. Audiunt Doctores lutherici Regem Iolaphat se factum II. Paralip. xxx. *Amarus Sacerdos & Pontifex vobis in his que ad Deum pertinent, presidebit. Porro Zabudius Filius Symeas, qui est Dux in domo David, super te operari erit, ne ad Regis officium pertineat.* Cavillari hic nequeunt Protestantes Amariam Sacerdotem prædesse ex regia ordinatione. Quoniam Rex declarat se destinare Zabudium Ducem, ut ex præter quo ad Regem attinet. America vero ex executione que sunt pontifice auctoritatis. Hoc solum testimonium ora omnium Lutherano-rum, tamen impudentissima, occidit. Ut tamen eorum aulus adversus omnes tot faculorum sapientes fortis reprimatur, alterum textum transferre non minus luculentum iuvat, ex eodem Deuterono, cap. xvii. *si difficile est antiquum apud te iudicium esse presideris inter sanguinem & sanguinem, rursam & sanguinem, lepram & lepram; & indicium intra portas tuas videris verba variare: surge & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus: & contesque ad Sacerdotem levitico generis, & ad iudicem qui fuerit illi tempore: quævisque ad eis, qui indicabunt ti-*

bi iudicii veritatem. Et facis quæcumque dixerint tui profecti loco quem elegerit Dominus, & docerit te iuxta legem eius; & sequere sententiam eorum: ne desinatibus sollicitudinem, neque ad frustum. Qui autem fuerit iudicis, minus oblitus Sacerdotis imperi quoniam tempore ministrat Domino tuo, & desitio iudicis, notetur homo ille.

V. Sermo hic est de divinis legis controversiis. Hæc defendenda, non ab Regno, sed ab summum Sacerdotem, & ab eo dicenda Deis iubet: & poenam mortis infligit illi qui summi Sacerdotis iudicio non acquiescit. Ultimo supplicio inguladunt omnes Doctores luthericos Deus hic iubet, quod summi Sacerdotis iudicio acquiescere nonint: qui libertatem conscientia, que est Trinitas protestantica; nulli iudici subiectam iactant: qui non i. m. summi Sacerdotem in divine legis controversiis, sed proprium cerebrum, sanctorum spiritus agitant, unico consulendum hærent. Innumera alia testimonia transcribere ex veteri lege possem, ut illud Aggæi ii. *Hæc dicit Dominus exercituum, Interrogabo Sacerdotes legum: & illud Malachæ i. *Labia sacerdotum custodiant scientiam, & legem requirunt ex ore eius: non ex ore Regis: & illud Paralipom. II. cap. xxv. *Non est nisi officii, Ovis, ut addeas inchoam Dominum, sed Sacerdotum... qui consecrati sunt ad ministrandi ministerium. Sed illa omnia prætereo. Provoco Doctores protestantes, ut vel unicum textum producant in quo ius in sacra adscribitur Regibus Iudæis.***

VI. Opponunt illi multi Regum facta, ex quibus sua lutherica dialectica colligere incendant; ac si ex factis Regum protestantium Angliæ, & Germaniæ colligere ipsi legitime possent ius in sacra religionis christiana. Obiicit etiam Regem Iolaphat constituisse Sacerdotes, & Levitas in Hierosolym, ut legitur II. Paralip. cap. xxi. Ergo ius habebat in sacra. Resp. Itaque transcribere textum nolo, cum illum supra recitaverim, in quo error luthericus expressè probatur. Sacerdotes in veteri lege designantur a Deo, ex sola tribu Levi consecrantur ab Aaron, tamquam summo Sacerdote, cuiusque successores. Ex his Sacerdotibus aliqui designantur a Rege ad ministeria officiosa obeunda; quemadmodum & nunc id passim fieri ab ipsis Catholicis solet. Designat Rex hos Episcopos, illos Sacerdotes, ut sacra munia obeant in tuo regno. Propterea ne ius habet in sacra, & Episcopos, vel Sacerdotes instituit.

VII. Alia Regis Davidis facta ostendunt.

Da-

David, inquit, adtulit plures corruptelas ecclesiasticas, ut ex II. Reg. cap. v. patet. Eructi enim & templo claudos, & cæcos. Er abo Reges reprehenduntur, quod non sustulerunt exellu. Ergo habebant ius in sacra. Resp. Verum Iudæis erat ante templi dedicationem sacrificare in excelsis, sive in quocumque loco ubi tabernaculum non esset. Si enim tabernaculum in excelsis adtulit, licite sacrificia potuerunt offerri, ut constat ex III. Reg. xii. *Abiit Salomon in Gabaa, ut immolaret ibi: erat enim excelsus maximus.* Populus templi ad hoc non alibi quam in templo licite sacrificia erant iuxta legem datam, nisi ex specialis Dei iussu, uti legit Samuel in Ramatha, & in Galgalis. Sacrificia ergo in excelsis vetera Iudæis erant. Reges iure reprehenduntur, quod sacrilegum abutunt non sustulerunt. Et tunc Principes reprehensione digni essent, si in suis statibus extra loca consecrata offerri sacrificium permitterent. Disputandum est abute iuris ab abutu facti. Disputatur, non sit ostendendum sacrificium deterioratum, sacrilegum vellebus. Abi adfirmant, negant alii. Abusus iste est circa ius. Quis iudex istius abutis, seu controversiæ?

Rex? Obstant advertari vel unicum in Scriptura velatum. Summus Sacerdos est legitimus iudex; hæc res ipsa divina veritas in excelsis sacrificat. Contra desinitum incendanturque ius præstatum corruptelas, quas facti voco, ut cetera peccata contra legem. Porro, quod hæc facti corruptelas non sustulerunt Reges, reprehenduntur. Quia quilibet patetfamilias in sua domo, quilibet tunc in suis civitate, quilibet Princeps in suo statu tenetur pro viribus abolere corruptelas adversus religionem. An non essent reprehensibiles Principes catholici, si sacrarum imaginationem conculationem tolerarent; aut si in contemptores non animadvertent? Propterea ne ius in sacra illos habere inferunt? Hæc ratione David Rex esset cæcus, & claudos, & templi, & ius in eisdem contemptorem poluerat Iolaphat.

VIII. Opponunt alia Regis Salomonis facta, videlicet hoc dedicaverit templum, quod desolaverat ab officio summi Sacerdotem Abiathar, illicque instituit Sadoe, ut habetur III. Reg. vi. Resp. In dedicatione templi nihil egit Salomon quod ius in sacra redolere. Nam obtulit illud templum Domino, seu divino cultui deputavit; quemadmodum viri, & mulieres libeliter obulerunt hyacinthum, coccum, byssum, purpuram, metalla, ligna, & plura alia. Tria functionum genera peracta sunt in hac dedicatione a tribus diversis

personarum ordinibus. Populus gratias agit, & lætissime signa exhibuit, Salomon oravit, & gratias peregit, Sacerdotes toleranteram, tabernaculum, & sacrificia immolantur. Legatur integra dedicatio narratio, in qua nihil sane occidit quod vel remote indicat quidquam potestatis in sacra Salomone egisse. Deposuit Salomon Abiatharem. Verum habet. Ergo lætissime potestatis ius id peregit? Hoc Scriptura divina non asserit. Egerunt Imperatores christiani in exilia egerunt Pontifices, absque legitime? Limites potestatis regis divina lex nobis declarat. Facta licet contraria narrentur; sed non probantur a Scriptura. Plures & docti Theologi catholici respondent, singulari Dei afflatu Salomonem & solo destruisse Abiatharem: & non levitæ ex ipsa Scriptura adducunt documenta quibus id evincatur.

IX. Plura alia facta, que obrudi ad adversarios solent, mihi facio, utpote nullius momenti. Ex quibusdam enim factis ambiguis, & in errorem lenium dactis, velle insinueri, reclamante lege, summe est tenentur. Paucis rem concludo. Ius divinum universum veteris testamenti partem in tria præceptum genera, in moralia, ceremonialia, & iudicialia. Hæc duo ultima post Christum sustulit. In quo ergo præceptum genere adscribitur potestatis summi ius in sacra? In primo? Precepta moralia omnia Decalogo concluduntur, sicutque naturalis iuris. In universa autem Decalogo nullibi Principibus ius in sacra tribuitur, nec illius mentio fit. Fac in aliis duobus præceptum generibus tractatum fuisse summum potestatis ius in sacra. Quid inde? Ius divinum contentum in his præceptis est, ut sit unicum templum, ut sacrificia sint cruenta, ut Sacerdotes ex sola tribu Levi assumantur, ut iudices, & Reges a Deo sint eligendi. Hæc omnia, & cetera alia hæc iure contenta abrogata a Christi Domino sunt. Ergo, tametsi in veteri testamento Principes iudicet ius in sacra habuissent; nullo modo hæc colligi potest, hæc eodem iure potiri Principes christiani in sacra. Alioquin concedere Doctores protestantici debent, circumcidenda quoque naturalis & divino iure iudicet potestates luthericæ esse, & quæ debere sacrificia cruenta offerri, mactare victimas, & unicum habere templum.

§. V.

Crossius erat Pufendorfus cum ceteris Lutheris, dum vi neci testantur summas potestates tunc potiri in sacra contentis.

I. Suis controversiæ definitio tota pendet à voluntate divina. Deum potissime utramque coniungere potestatem, nemo inficiatur. In eo difficultatis veritur cardo, prædicitur de id Deus, an secus. Facti autem illius veritatem non aliunde haurire possumus, nisi vel ex ipsa nova lege, quam Christus condidit, vel ex testimoniis Apostolorum, aut ex Ecclesiæ praxi. Ut a primo capite insitum ducam, Christus Dominus Christianorum supremum regimen Petro commisit Ioanni xxii. *Pasce oves meas: & iterum Petram asisquam Ecclesiam meam: & porce insit non prevalens adversus eam: & tibi dabo claves regni celorum: & tandem Lucæ xlii. Tu aliquando conversus confirmas fratres tuos. In his testimoniis exploratam est Ecclesiam suam regendam, imbuendamque commendatæ Petro, eiusque successoribus. Quid enim clavium nomine Christus intelligit, Scriptura ipsa testatur, supremam sanctæ potestatem. Nam, cum Deus à Sobn in Eliacim potestatem tumam tranquillit, clavium metaphora silis est, et declarat Prophetæ Isaiæ cap. lxxv. *Ad, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo, ad Sobnam præpositum templi, & dices ad eum: Quid tu hic? Expulsum te de statione tua, & de ministerio tuo depopulavit. & vesibo servum meum Eliacim: & induam illum tunica tua, & circum tuo conferatulo eum. & possentium dabo in manu eius: & dabo iterum alienis David super lumerum eius: & aperiet, & non erit qui claudet, & claudet, & non erit qui aperiat.**

II. Quid quod hoc clavium symbolo communis hominum consensio utitur, cum supremam potestatem alicui tribuere velit? Si civem suam civitatem submittere alicui Principi desinat, claves eidem offerunt. Apud supremam civitatis Rectorem claves custodiuntur. Quid plura? inquit S. Gregorius lib. IV. epist. xxxi. *Sanctis Evangelium scripturis inquit quod tunc dominica omnium Apostolorum Præcipit tunc Ecclesiæ cura commissa est, ipsi quippe dicitur: Tibi dabo, claves regni celorum. Edificaverunt nobis Doctores Iulianus, cur Christus has claves non dederit Pilato, & Herodi, Tiberio. Nam quemadmodum est Pi-*

atoribus creavit Apostolos, eadem facilitate Tiberium, Pilatum, Herodemque convertere poterat, illdemque claves tribuere. Cur ex suis discipulis non creavit aliquem Regem, qui supremi regiminis claves confignaret. Obmutescant necellum est, vel nugas, rancidulique terras reponant.

III. Apostolos ipsos audiamus, S. Lucas Act. x. narrat verba Pauli inquit: *Attendite vobis, & vobis Grego, in quo nos Spiritus sanctus posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei. A Spiritu sancto continuis sunt Apostoli, eorumque successores, præsides, & rectores Ecclesiarum. A quo autem protestantice supremæ potestates accepterunt Ecclesiarum regimen? A spiritu sancto? Non: quia hic Apostolos inquit sapienter Ecclesiarum rectores, iudices, & pastores. A quo ergo? Repetit iterum S. Paulus Ephel. 4. *Superaddidisti super fundamentum Apostolorum & Præphetarum ipso summo angustius lapide Christo Iesu. Christiani adifici fundamenta Christi, Apostoli, & Præphete. Ubi sunt supremæ sacrali potestates in hoc edificio illarum non meminit Apostolus, sed Lutherus duntaxat. Tandem idem S. Paulus ad Ephel. 1y. Et ipse dedit quædam quidem Apostolos, quosdam autem Præphetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores, & Doctores ad consummationem sanctarum inopis ministerii, in adificationem corporis Christi. En genuinam christianæ republice imaginem, et eisdem ministerii distinctam formam. Corpus mylicum. Christianifides sunt, qui, veluti milites in huius mundi callis consistunt, pugnare adversus potestates tenebrarum debent, ut victores ingredi caelestem Hierusalem possint. Quinam doctes, quinam rectores, quinam illius divine militie Imperator supremus? Apostoli, Præphete, Evangeliste, Pastores, Doctores sub Imperatore Petro. Nulla hic Regum, nulla civitatum Principum mentio. Doctores in huius mundi creatum Dei verbum, Ad hoc etiam sum, cum non deberent, provocant. Perhibent ergo nobis aliquem divini verbi textum, in quo Ecclesiæ fuit regimen supremi istius terrenei mundi potestatis, ius in sacra, seu in Ecclesiam suam moderandam tribuerit. Hactenus nec verbum quod hoc indicet, exhibere in publicum valeorut.**

IV. Praxim ipsam Ecclesiæ consuetudinem, quis polt Christi Domini abutim in celos: & ad Patrem suum regressum, christianam Ecclesiam moderatus est? Quis clavium tenuit? Quis primam celebravit Synodum Hierosolymitanam? Quis illam indixit? Apostoli,

stoli, Petro præside. Quis controversiam definivit? Nonne Apostoli? Quis transgressores fidei Deo dare permisit? Patrem; qui Ananiam, & Saphiram ab violatam oblationem Deo factam ultimo supplicio addixit. Quis leges, nempe abstinentiam a sanguine, ab immolaris homiculorum, a suffocato, pro optima Ecclesiæ disciplina rogavit? Apostoli. Altum ubique de Regibus, de Principibus silentium. Nulli tum, inquit, Reges christiani erant. Eregie. Sed neque Apostoli, neque Evangeliste, neque caput Apostolorum, anrequam Christo eligerent, erant. Sed quia optime ordinatam rempublicam insinuare voluit Christus, idcirco inquit Rectores, & Principes Apostolos, qui illam regerent. Quid quod vel ipse Lutherus velut insani scissitose a vera Christi Ecclesiæ facta, synagoga antichristianam & satanicam insitunt, Reges supremos Ecclesiæ suæ rectores declaravit? Alterum ergo. Aut Lutherus erravit; aut bisphemandum est, et rassa Christum Dominum. Doctores isti theobici Christum Dominum insinuant, & quibusdæ rerumpublicarum institutionibus, vel ipsi iustitico, latronumque capiti Romulo possunt. Nam illi omnes formam regendorum principatum præferunt. Accepalam vero illam rempublicam Christum reliquit, supremoque destitutum Imperatore fatentur oportet. Si Christus Regibus committere Ecclesiæ suæ regimen voluisset, cur id non prælitit, cur illdem regi sui claves non confignavit? Edisserant hoc nobis. Cur Reges non informavit, qua via, rationeque promulgare Evangelium, consistere sacramenta, ordinare Presbyteros, & cetera exercere ecclesiastica munia deberent?

V. Insurgit Samuel Pufendorfus, & in suo libello de habitu religionis christiane ad statum civilem, hic negavit. Videndum, inquit, insituerit ne Christus suam rempublicam, tanquam statum, a civili selunctum, & independentem. Adfirmant Catholici: contra procedunt Theologi contendunt, Ecclesiam christianam esse collegium in statu civili libertate naturali constatum, & quoad iurisdictionem exteriorum civilis Principum regimen debent: necnisi enim conscientiam suam quæ iudex supremus est. Ut hic vana prædoxia insudet Pufendorfus, & rei pollice principis sua eludit ratioemta. Si itaque arguatur. Christus nec imperium, nec rempublicam, nec statum aliquem insituit. Heinc nec milites delegit, nec modum pugnandi, atque defendendi ab hostibus statum suum præscripsit. Populum suum non vi, & impo-

rio, sed doctrina, & amore regere docuit. Non territorium aliquod delegit, non tributum a populo solvenda impoluit. Quia omnia a statum, sui principatus institutione absona sunt, & aliena. Idcirco Christus Rex veritatis tantum dicitur est: & Apostoli, non ut Principes, sed ut veritatis præcones: ad docendas gentes, non ad fundandum principatum missi sunt sine pera, & calesit. Nec veta, inquit S. 28. fol. 107. in univeria Scriptura imperi reperitur. Ambitionem, & avaritiam Christi illdem prohibuit, ob quam corruptam Romanam Ecclesiam ait, quod pecunia studium sit omnium superfluitatum, & malorum radix. Quæ evincunt, Christum non instituisse regnum politicum, & civile, cuius proximus finis sit terrena prosperitas: neque Apostolos ad eiusmodi regnum amplificandum destinatos fuisse. Sed Catholice docent, regnum spirituale Christum condidisse. Et huic moderando regno Apostolos, non Reges, Christus præfecit.

VI. Risurur secundo. Potestas, Apostolo tradita, fuit potestas docendi, canonicè inquit exper. *Pasce oves, inquit S. 20. nisi imperi prodis, sed tantum præbenda pabula iuggerit. Quin vetat Christus vi compellere aliquem in suam Ecclesiam; nec iubet punire trasagatos; sed monet excutendum pulverem a pedibus, alioque absendum. Hæcitas clavium nihil iurisdictionis prodis, iudicij S. 23. sed solam remissionem, aut retentionem peccatorum, non per modum iurisdictionis, veluti pro tribuanti trasfissi peccatorum; sed sola concessa fide amonitioni Christi. Hæc Remissa sunt tibi peccata. Neque quidquam concludit alia testimonia, pergit Doctor Luthericus, Super hanc Petram &c. & alterum, Sic tibi ficut Ebnicæ, & Publicanus.*

VII. Hæc sunt luculenta interpretamenta quibus Doctores Lutherici incredulit impudentia divinis testimoniis abutuntur. Nihil in litera Scripturæ tam exploratum perspicuumque reperitur quod illos pro ingenio eludere non pudeat. Nihil iurisdictionis præferunt eiusmodi leges *Pasce oves &c. Super lance petram &c. Tibi dabo claves &c. Quo dicitur Scripturæ testimonio munis præclarus protestantice Theologie professor hæc sua commentaria, quæ libere, non argumentationibus, ratiocinationibus? Heinc colligit lesor prudens, quæ sit illorum cæcitas, quæ fatuitas, dum tam competita testimonia, cavillari verborum circutione non erubescunt. Clavium potestas est mera declaratio remissionis peccatorum? At declaratio ad revelationem,*

quis eis consilium ad aeternam salutem, etiam ubi constanti asserit temperari.

XIV. Mediantini oculos intendite, Doctores Lutherici, in hanc nativam sedem vestre imaginationi. Vos, quemadmodum scilicet Donatus, prius in verum Christi Ecclesiam luminis armatis potestates: humanum sanguinem effuditis: eedibus, atrocitatis, sacrilegii, stupris, desolationibus magnam Germaniam partem implevitis, ut dira heretium monstra quaquaverum grastrantur. Post, ab ipsi Donatus emendicata veritas, in Catholicis reprehenditis pro afferenda veritate iollam punitionem; subdit inquit Augustinus: Quos in vobis modo reprehendunt, ut decepti imperitis, dicentes, non debere Christianis contra huiusmodi Christi aliquid a christianis Imperatoribus consilium, & ipsi priores fuerunt.

XV. Ex altero latere in hac ipsa epistola, quam obtruditis, vos adortur Augustinus. Vestram defectiohem ab unitate Ecclesie catholicae, & infamem perditionem vobis impropriet his verbis. Quomodo vos nefario fecere ab unitate catholica tamquam ab ora dominica, separatis, quae usque ad tempus ventilationis necesse est ut habeat & frumentum in horreo revolvendum, & paleam ignibus consumendam?

XVI. Porro, ut propinquius accedam ad retendendam Pseudodofsi fraudem, & malam fidem in oppositione recitari Augustiniani testimonii, mea intertext transcribere quae proxime praefatum textum antecessit. Sic erit prolequitur contra Donato-Luthericos Augustinus in illa ipsa epistola quam pro laudat Politicus Pseudodofus. Tum vero illi sic exarsissent, & tanto sunt edicium simulati incitati, ut contra eorum insidias, atque violentias, & aperteissima atrocitas vix alle vestra communione Ecclesie passim esse secure, vix ulla via iuta quae iter regeret quatenus adversus eorum scilicet pagani catholicam praedicerent, eorumque demeritam perpensa veritate conconvenerent. Usque adeo profic non solam latere, vel quibuslibet clericis, sed ipsi quoque Episcopis catholicis quemadmodum proponebatur dura condidit. Aut enim taceunda erat veritas, aut eorum immanitas perferenda. Sed, si veritas taceatur, non solum nemo fuerit ausu libenter liberandus, sed multi etiam illum seditione persequendi. Si autem veritatis praedicationem forte eorum ad laevandum provocaret, aliquibus liberatis, vobis ipsa firmata, rursus a sequenda veritate sententia impeditur infirmo. Cum igitur his angustis affigeretur Ecclesia, quisquis existimat, omnia potius

UNIVERSITATIS

sustinenda quam Dei auxilium, ut per christianos Imperatores ferretur, fuisse poscendum, parum attendit non bonam de hac negligentiam, sed potius rationem. Quod enim dicitur, quod contra suas impetates leges iustas constitutus non habuit, non petiisse a Regibus terra Apostolorum &c.

XVII. En hinc, candorem, & sinceritatem luthericam. Augustinus docet imperantem auxilium implorandum adversus insidias, fraudes, levitiam, & persecucionem hereticorum, qui Christi Ecclesiam vexant, expugnant, qui sacrilega atrocitatis peragunt, bona ecclesiastica diripiendum, monasteria solo regando, virgines Deo desponsatas consiliprando, & scelerata flagitia ubique patrando; quemadmodum pra omnia lectionis fuerent pereregeti protestantes. Pseudodofus vero, omni extra fronte, nulloque insulso pudore, praefato sancti Augustini testimonio vafre summa adhibuit, ex eodem colligens, S. Doctorem summis potestatibus tribuisse ius in sacra. Tribuit illis ius, immo debet ad propandam catholicam Ecclesiam, ad repraesentand, plebs doliendum, veteri ut immanes fere, devallant, & Lutherici Evangelium pervertunt, corrumptunt, depravant. Quo liquidem candore audierant Augustini, aliorumque Patrum doctrinam, eorum pervertunt Scripturarum oracula, Aliorum Patrum testimonia expendere onitro, quod sint eadem mala fide prodela, & quod ea iam milles Theologi catholici pleno in lumine expulerunt.

§. VI.

Errores Pseudodofsi tribuentis summis potestatis ius in sacra, ex ipso iure civili, canonicis, & Catholicorum consensu refelluntur.

Quoniam Pseudodofus undique coccidit apocrypha, & adlaterata documenta, quibus suo capiti erroris fundamenta, quibus suo capiti erroris fundamenta, quibus suo capiti erroris fundamenta, cum faciat; opere pretium est hunc luthericam factionis primipulum in hac controversia exagitare, eique commenta vanissima penitus contere. Itaque non modo iuris naturae decreta, Scripturarum tum veteris, tum novi testamenti oracula, sed ipse tum civile, tum canonice leges hanc iuris hereticam praesentunt. Pauci promam ex his quae larga manu Theologi catholici iam in medium adduxerunt.

II. Imperator Iustinianus in Authentica constituit. cxxxi. haec statuit. Si Ecclesiasticum negotium sit, nullam communionem habe-

ben-

beato civiles magistratus cum ea disceptatione, sed Religiosissimi Episcopi secundum sacros canones solum impoantur.

III. Canonem diph. x. cap. vii. hunc refert diredum ad Imperatores Constantinopolitano. Libenter accipitis, quod lex Christi secularis vos subiciat potestati, atque isti trimalibus subdit. Dedit enim & nobis potestatem: dedit & principatum multo perfectiorem Principibus vestris. Si Pseudodofus vellet exprimere & Catholicorum doctrinam, & protelantanicam heresim, damnamam in hoc canonem; quibus aliis uteretur veritas? Quidquam ne desiderari luculentius valet?

IV. Gelasius Papa ad Anastasium Imperatorem dicit. cxxvi. can. x. Duo sunt, Imperator Augustus, quibus principatibus hoc mundus regitur: auctoritas sacra Pontificum, & regalis potestas: in quibus tanto gravius est pondus Sacrosanctum, quanto etiam pro ipsis Regibus in divinis fidei redduntur examine rationem.

V. Sanctus Gregorius ad Episcopum Metensem dicit. lxxi. can. ix. Quis dubitet Sacrosanctus Christi Regum, & Principum omnium fidelium patres, & magistrus cenferi? Novus miserabilis infantia esse cognoscatur, scilicet patrem, discipulus magistrum sibi conetur subiugare, & iniquis obligationibus illam sine potestati subicere, a quo credit, non solum in terra, sed etiam in caelis se ligari posse, & solvi?

VI. Innocentius III. Pontifex, Protestantium magno opere inimicus, antiquorum omnium doctrinam proponit in doctis de sacros, & obed. can. vii. his verbis. Non negamus quod praecelati Imperator in temporalibus illis duntaxat qui ab illo accipiunt temporalia. Sed Pontifex in spiritualibus excellit, quae tanto sunt temporalibus digniora, quanto anima profertur corpori.... Nolle declinat, quod fecit Deus dum luminaria magna in firmamento caeli luminare maius, ut possit diei, & lucinare minus, ut possit nocti. Utroque magnum, sed alterum maius. Ad firmamentum igitur caeli, hoc est universali Ecclesie, fecit Deus dum magna luminaria, id est ius instituit dignitate, quae sunt pontificalis auctoritas, & regale potestati. Sed illa, quae praestit dicitur, id est spiritualis, maior est; quae vero carnalis, minor; ut quanta videri solem & lunam, tanta videri Pontificem & Regem differentia cognoscatur.

VII. Haec est omnium antiquiorum canonum vox: Non me latet, Doctores protestanticos parvi facere canones; quod eorum Coryphaeus Lutherus flammis illis Vittemberga addidit. Sed parum refert quod Conc. Theol. Tom. VI.

ceci homines meridiane laei claudere oculos velint; Nobis fat est, veritatum luculentiam proponere illis qui electi a Deo sunt; tamque confirmare vult sanctiorum hominum testimonium.

VIII. S. Ignatius vir apostolicus, quippe ex Evangelicis Ioannis ore christiane religionis documenta susceperit, in epistola ad Philadelphos haec scribit: Principes subditi estote Caesari, milites Principibus, Diaconi Presbyteris, Presbyteri & Diaconi, atque omnes Clerici, simul cum omni populo, & militibus, atque Principibus, sed & Caesares obidiant Episcopo, Episcopus vero Christo, sicut Patri Christus: & unitas per omnia servetur.

IX. S. Athanasius in Epistola ad solitariam vitam agentes, refert verba Hostii Gordubensis, qui unus ex Nicenis Patribus fuit, quibus sic allocutus Imperatorem Constantianum est: Desine, queso, Imperator, ne tu nullo Ecclesiae praesidi; neque ubi in hoc genere praecipis: sed potius ea a nobis scite. Tibi Deus imperium commisit; tibi, quae sunt Ecclesie, concedit. Et quemadmodum qui tuum imperium malignis oculis caput, contradicti ordinationi duntaxat; ita & tu cave ne, qui sunt Ecclesie, ad te trahens, magno crimini obnoxius sis. Et, post relata haec Hostii verba, ipse Athanasius subiicit. Quando a consilio pro auditum est, quod iudicium Ecclesie auctoritatem suam ab Imperatore accepit? Aut quidnam unquam hoc pro iudicio agitatum est?

X. Sanctus Ambrosius Episcopi. cxxxiii. sic Valentinianum Imperatorem affatus est. Noli te precare, Imperator, ut patres te in ea quae duntaxat sunt, imperiale aliquid suscipere. Noli te extollere, si vis duntaxat imperare. Esto Deus subditus. Scriptum est enim, Quae Dei, Deo, quae Caesari, Caesari. Ad Imperatorem palatia pertinet, ad Sacerdotem Ecclesie, Publicorum tibi maxium ius commissum est, non sacrorum.

XI. Quod quod vel ipsi Imperatores hanc saltem veritatem, & hierarchiam ecclesiasticam summo venerati fuit obsequio? Rufinus Lib. I. cap. xi. post Socrumenum Lib. vi. Hist. cap. vii. refert Valentinianum Imperatorem lenientem se loquentem de controverfibus fidem dirimendis. Mihi, qui unus & nomen sacerdotum sum, non licet eiusmodi negotiis me interponere. Sacerdotes, & Episcopi, quibus haec cura sunt, ubi cumque ipsi liberum fuerit, consentiant ad habendum Concilium.

XII. Basilus Imperator in oratione habita in Concilio generali VIII. in quo Photii Patriarchae causa discussa fuit, haec dicitur O. etl.

est. De vobis autem scitis, tam qui in dignitate, quam qui absolute vestramini, quid quid amplius dicam non habetis, quam quod nullo modo vobis licet de ecclesiasticis causis sermone movere, neque penitus restitite integritati Ecclesie, & universali Synodo adesse. Hac enim investigare, & querere Patriarcharum, Patriarcharum, & Sacerdotum est, qui regimini officium foris sunt, qui sanctificatione, legum, & solenni potestatem habent, qui ecclesiasticas actus sunt claves; non vestrum, qui passi debemus, qui sacrificant, qui legem, vel a legemini absolute regimini.

XIII. Hec sunt testimonia que primum tulerunt sancti viri, Apostoli proximi, quando nondum, fatentibus Lutheris, corrupta Ecclesia erat. Nullam ergo patiatur exceptionem, Pollicitoris etatis Patres doctrinam a maioriu acceptam proponantur. Imperatores Constantinus Magnus, Valentianus, Iustinianus, Basilus, Carolus Magnus, Ludovicus, ceteraque posteriores eamdem potestatem in sacra soli Sacerdotio attribuerent. Et Lutherici Doctores in tanta luce adversus tam luculentis, & tam multa testimonia excuciant? Quid itaque parit Pufendorfus in suo est libello §. 25. Neque his sufficit diuturnam usurpationem reparare: nam ipsi etiam distinctionem naturam potestatis neque firmam, aliudque turis fundamentum sepserunt, cum fieri posse ut iudex ab initio auctoritas successit tempore intercederent de auctoritate degeneraret. Tanta est vis veritatis, ut vel ipsa effrenatio mentis libido reuicta aggreffi illum nequeat. Fieri posse, inquit cavillatur Luthericus, ut modica ab initio temporis diuturnitate creverit. Fuit ergo ab initio auctus. Cur ergo rogam negas? Sed integrum, que nunc est potestas in sacra, penes Ecclesiam fuisse ab initio testatur Scriptura sacra, Patrum testimonia, canones sacri, iura ipsa civilia. At Lutherici Doctores, Rabbini & Pharisei execratione obliuioresque cum sint, non letus ac Hebrai abique Sacrificio, & Sacerdotio, abique templo & altari, delirantes, & fientes maleolis & purissimum mendicis debecanatur adversus Catholicam Romanam Ecclesiam. Omnia documenta vel exploratissima cavillantes, vitiosissimos, inepertissimi itaque sine abique intentione, ut tenebris veritati splendidiolus affundant. Namquam mihi in mentem venisset, tam absurda paradoxa, tam vana commenta, tam inperas negas edi in luce potuisse a viris luthericis, qui in diversis a religione controverfiis nec iudociti, nec incediti sunt

UNIVERSITATIS
VINDOBONENSIS

(licet ipsi ergo doctores, & eruditores se se pueriliter lactent) nisi haec omnia in eorumdem libris legitime. Sed hoc tunc non probate gentis iudicia & argumenta. Illi a via veritatis aberrantium characteres, ut videntes non videant, ut acuti ad vana, acuti ad vera sint.

§. VII.

Iurispublici Pufendorfi insensata Politia.
Illius quibus illudit Principibus, fraudem, potentia ad imperitios, ut istius Auctoris, aliorumque scilicet doctrinam solentiam detestantur.

I. Venerius Pufendorfus, cum vidisset Lutherice religionis causam, ad tribuna theologicum delatum, penitus coramtem, & utiqueque pendulam, ad machinellie politicae principia illam revocavit. In universis ius operibus Populorum ad nascentem alique crepat. Et postquam, tam in opere de I. N. & G. tam de officio, bono, & cetera, haec machinellie politicae lemma spergit. In ipsa praefat. ad I. N. & G. nupatur, arcenam rationem Populorum, & fundamenta sacrae istorum republice esse, immensum conscientiarum, non ratione, sed auctoritate Saeculorum regi. Eo illis consilia & molimina perierunt, ut laqueus vase factus quibus vel ipsa de I. N. & G. opera identidem aligerit, a perdas, & imperitios qui eorumdem lesione dolentur, implice, captivum, de illis ipse testatur, & quaeque veritates, & religionis iudicio recta, principia sacrae politicae convellere, natura sua turbas excitare, & existibiles morbos in civitate producere. Prolixam perorationem finem imponit iure libello de habitus religionis christiane ad vitam civilem, in qua gradua varia effundit: nullum praejudicium suamque imperatibus magis noxium, quam si eorumdem iudicii pensant ab extraneis Sacerdotibus. Quid aliud est continere uniti status habitantes ab extraneis potestate pendentes, quam hostilia praedia in proprias excipere arcas, & inimicorum causam in proprium inducere statum? Quid, si ex Principum civitatemque dicitur legis sustententemque fuerunt legere illos potestates, parteciti itaque sint oportet Principes atrocitate, ne unquam Pontificiorum errorosa dogmata de dupli potestate, civili, & sacra, in suos ingredientur ditiones. Operandum foras, inquit, ut Principes socium committant, & naturalem rationem in consilium adhibeant, & populi liberi, qui factam Romae nam curant

vere nullum. Nam saltem qua inter controversas pontificis agitantur, ubi quis non illo animum asserunt velle, talia iudicia ultra se afferunt, in utram partem favore Principum inclinare debet, & utram suis procedendi modis reddat suspensum. Nihil ad vellendum, ad adunandumque Principibus validum. Hac sunt statistica & machinellie politicae arcana. Tanta nupatur praesidentia, ut mirum non sit, si scilicet non pauci his decipiantur facti. Comparat utramque Ecclesiam, luthericam, & catholicam, ut utrumque dogmatum preferendam iudicem insensatam. Lutherica in fronte praefert sinceritatis notam: Scripturam sacram omnibus legendam porrigit, veluti fidei obryssam; & quibuslibet etiam semellis, & rusticis interpretandum sinit. Sed haec obryssata non diversa apud Luthericos est, quam sunt hominum cenera, & cogitationes. Lutherica Pontificiorum libros legendos permittit. Alteratur ergo. Aut calomniatrix est, dum bilaterat Catholicorum libros idololatricam, superstitionem, & perniciosissimis erroribus scaturire: aut iniqua est, dum libros veneficos, & seditione plenissimos indistinctam legendos tolerat. Pontificia Ecclesia vel ipsam Scripturam sacram suis sublineat, sedum Protestantium libros; Scripturam sacram omnibus, linguam latinam calentibus, concedit, & libros Protestantium, mendiciorum, calumniarum, & fraudum plenissimos, doctioribus tantum praesentissime facultatem legendi imperit. Denique concludit pontifice Eccliesc scriptores, non veritatis amore, sed emolumentorum, divitiarumque fiducia, partimque iudicii abrepere, causam propriam agere. Quantus Cleri pontifici splendor! Qui factus, quae divitiarum opulentia, qua potestas? Cleri lutherici exiguae opes, splendore nullus, tota ambobus summarum potestatum imperio subiecta. Quamam verolimite, qui est victores private fortunam limitet nunquam transiunt? (Transiunt tamem Pufendorffus, & ab ima ad magnam affluescit fortunam.) Pontificia Ecclesia conatit populos, & Principes omnes adversus eos qui Belliam magnam (sic vocantur sanctissimi Petri Apostolorum Principis cathedram) de medio tollere cupiunt. Eo magis, inquit, necessarium est ut fideles magno studio amorem servent ipsi illius illecebrat iusta obrepere, animos asserment, ut cum patientia expectent, quousque deus eisdem, quem per prophetas, his factum praedixit, repraesentat. Quid autem consilii capiendum sit Principibus, & populi liberi, qui factam Romae nam curant

tant, postquam tam atrocia edictum, & in immunitatis exemplo ab eadem subinde editi conipiscunt, ipsi, etiam maiora momenta, si nonna non laesa est, intelligunt.

II. Luce profero Politici Lutherani mens que tot deliria peperit: depravatum animus, qui tot menationorum, calumniarum, & maledictio rum contumem concitavit. Synagoga lutherica, stupris, crapulis, confessionationibus, libidibus, turbis, leditionibus parta, invasione Germaniae cladem intulit, & veluti hydra inomans in dies ferocians, & bellucibus, leditiones intestinas, in Cantare proditiones, in Dei templa facillima frequenter perpetravit. Quis abique horrore legere potest nullicam languinariam tumultum, initio defensionis lutherice excitatum an. 1521, tot credibus, atrocibus, rapidisque onuliam? Quis in Austria sollicitavit allam nullicam leditionem? Quis Principes, Regesque Germaniae, & mutuo, & in Cerates toties armavit? Quis schismaticam conurationem trulentant, & tanto Germanorum sanguinem inadentem? Quis Bohemicam, quis Hibernicam, quis Lipsiensem perfidam consirationem, ut ceteras ileam, parturivit, nisi fatalis illi, & celerata lutherica synagoga, sacra reformationis obecta? Germanorum historie haec, & peiora impetatio portenta narrant.

III. Religio catholica, caritate, paupertate, mansuetudine, patientia sub Imperatoribus Ethnicis, alia, nunquam leditiones, aut conurationes concessit legitur, ut Tertullianus, Athanasior, & ceteri prioris aetatis scriptores Patres. Et tamen tum suprimum in sacra potiebatur potestate. Quid ergo nupatur Luthericus Pufendorfus, statum in statu perniciosum esse republice tranquillitati, & te politice principis? Dicit, & religionem hanc infesalem esse protestanticam synagoga. Historiam cum civilem, tum ecclesiasticam, evolvant Doctores Lutherici, intelligentque, soles haereticos, Donatistas, Arianos, Iconoclastas, ceterosque eorum Patres, & Patriarchas antecessores, turbas, & leditiones cum permisit; nunquam vero catholicam id perseverantem religionem, que Principibus, Regibus, Imperatoribus obedientiam, fidelitatem, obsequiumque praestandum, solvenda vestigia, orandum pro iis docet. In quolibet bene instituta republica diversa negotiorum genera in luas classes tribuntur. In republica catholica temporaria Principibus, spiritalia Sacerdotibus commissa a Deo sunt. Neuter in alterius mellem falcem mittit. Principum studia & consilia temporaria tra-

Ant potestate summa. Hi nec, sub tanta sollicitudine male oppressi, de fidei articulis controversis disputandis, religionisque officio defendendis idonei? Quid recte rationi, & regimini tranquillitati accommodatus, & opportunus, quam duo suprema luminaria, alterum, quod diuinum, alterum, quod terrenale, utriusque illustrant? Quos temporales Principes in terrenis occupant; Successores Domini, a terrenis scis expediti, pro omnium salute cum Deo negotia tractant. Cleri diuiti nonne sunt in statu, & per saltum excurrunt; & tandem in Principum ararium immigrant? Quid Reipublice interest, in hoc, aut in illo lobbido diuitias reperiri; dummodo intra status confinia dirahantur? Quo salum, pompas, luxum, ceremonialique corruptelas obtrudit? Heine ne fallitas, aut veritas religionis lauranda? Nulla ergo in mundo religio vera fuit; cum nulla unquam a vitio, & carnisque immunitate fuerit. Genua Evangelium Politici nostri, intelligentes Dei Ecclesiam agro frumento, & rianis utique ad ventilationis diem pleto, cooperatam a Christo esse. Hanc Romano-Catholicam Ecclesiam *Professulam Babilonicam, Babiloniam Apocalypticam*; istius vero Ecclesie Clerum, *Solidam continentem, gemmas, lumenque nulla fide dignos, Principes ad tyrannidem instigantes, sedera & multitudine religionis profusione exultantes, urbanillime appellat Luthericus Pufendorfus. Et hac rursus scribendi ratio perpetua est huc iuris naturae, aequi & boni praclarissimum inlauratori contra libi aduertentes.*

IV. Quae haecenus ex libro Pufendorfi, data occasione, decersimus, intrare, & non leui pudore, inire. Iam semidocti debent qui acerrimum Metaphysicam, Iuripublicam insinem Pufendorfum depreciant, eisque lectione delectantur, antiquam solida iuris & naturalis, & diuinae, humanique principia didicerint. Ne vero suspicentur isti, me odio pericium contra Pufendorfum, suadere imperitis ut abintant ab illius operum lectione, causam appello ad ipsos Doctores Luthericos, qui aperte hinc testantur, Pufendorfum Atheismi solenne trineum esse. Id supra ex Bruckero indicauimus. Sed modo aliam allegare scilicet uerit. Iacobus Fridericus Kerriannus in *histor. uniuers. Atheismi* haec tenit cap. X. §. xv. pag. 510. *Et in iis procedunt, etiam Samuelum Pufendorfum, quem de iure naturae, etiam doctor apologeticus pro Venio pag. 27. refert. Et addit Gualterus Andrus in H. E. T. 2. h. 17. c. 26. §. 10. pag. 379. Iulium Vittebourg, qui Ioseph. Gerhardum*

Ram, cuius tragadiam descripsimus §. 10. uenimus Atheismi et scriptis Pufendorfi iustitiae existimaverunt, quibus Pufendorfus ipse respondit, & imposuit fibulam. Nec testimonis extranei opus est, cum opera ipsa typis edita peribant Pufendorfum, hominem ture obrepum, sermone lutherico ebrium, mendacem, impudenterque impudensimum. Ubi in uniuersis eius operibus adhortatio ad pietatem? Ubi uera uirtus inuigi? Ubi moderatio, modestia, & probitas uirtus? In talibus oppositorum impotens maledicus, in Catholicis rabidus calumniator, erga Principes uilissimus & mendax adulator. Hi sunt ipsius Atheistae characteres. Plura sileo, cum non pauca supra dixerim.

V. Et reuera, quid in causa est, cur non pauci hodierni scilicet tam impudenter religionis capita in diuicium adducant? Una prolecto ex causis est librorum transalpinorum incanta lectio. Illa nugandi, conciliandi, & deridendi praecipua Romanae Ecclesiae dogmata libertas. Illa contra potestatem in sacra, sacra, & adultera Politica in legentium animis uenefica relinquitur semina, quae sine fine laeta adolefcunt, & tandem emittunt inuisibiles abortus, nodum dubitationis, ambiguitatis, arguta aduersus diuina mysteria ratiocinia. Hac uia ab imperio uulgo aotam eruditionis captant, scilicet apparere ambunt, & postremum tam magistri nugaces, & inflati, quam auditors inoditi, & uouitate cupidi, sin fidem profus amittunt, ita tamen eam extenuant, obnubilant, ut Atheismi proximi sint, unquo pede Catholicismi, altero Atheismi uia percurrunt. Hae principia, haerentes impietatis illiusque hodie tam audacter aduouerunt grassantur.

VI. Nemo itaque mihi uicio uerit, quod inlanti limite materogues sim. Quoniam, si Lutherani Doctores, ut *Pufendorfus, Thomassius, Barbeyracus, Cumberlandus, Budeus, Henricus, Bruckerus*, ceterique ipsa opera philosophica, & historica de iure naturae continenter replent desideria, calumnias contra Ecclesiam Romanam; si inter ipsos de naturae iure principis controversias intrudunt *Pepinismum, Romanismum, Iupelitionem papistam*, inuicem errores luandere lectoribus inuident; numquid minus expediens erit, & nos illorum refellere mendacia, fraudes detegere, calumnias retundere, luthericas haereseis proligare, proligatasque declarare, & notae aliqua religionis dogmata promouere, atque imperitis subsidium ferre? Hoc pertinent quae haecenus scripsimus.

CAPUT IV.

De iure ciuili privato. Eiusdem notio, & partitio.

I. IUS publicum §. 1. capitis superioris est postum est. Brevissima oratione iuris ciuili privati explicatio exhibenda nunc est. Definitor autem Ius auctoritate suprema potestate conditum ad singulorum ciuium utilitatem immediate, & principaliter ordinatum. Hae descriptio distinguit hoc ius a quolibet alio. A naturali, quoniam hoc nec a uoluntate humana pendet, nec mutationi obnoxium est. Differt a iure gentium, quia iure non est unius ciuitatis, aut principatus, ut civile; sed communiter omnium fore gentium. Differt tandem a iure publico, quod iure immediate, & per se ad publicam utilitatem dirigitur, ex qua pollea singulorum utilitas dimanat; contra ius civile priuatum immediate singulorum commodum respicit, ex quo publica coalefcit utilitas.

II. Hoc autem priuatum ius multiplex est. Aliud uocatur *metum*, quod ex sola humana pendet uoluntate; aliud *mixtum*, quod ius naturale, vel gentium includit. Rursum aliud *commune*, quod extenditur ad uniuersum principatum, uel imperium. Aliud *particulare*, seu *municipale*, quod intra fines provinciae, aut ciuitatis concluditur. Tribuitur tertio in *scriptum*, & non *scriptum*. Ius *scriptum* est quod expressa sanctione, Principis auctoritate promulgatur. Nec requiritur ut lex ipsa scriptura consignetur; sed fatis est ut a Principe expresse intantum, promulgatumque praecois uoce sit. Scripturae enim perpetuatae deseruiunt. Ius non *scriptum* est quod moribus uterium introducitur, & tacito consensu approbatur.

III. Ius civile scriptum aliud in specie tale, aliud *pratorium* uocant. Illud hoc pacto finitur. *Ius civile est, quod ex legibus, plebiscitis, senatus-consultis, decretis Principum, auctoritate prudentum uent.* Ius uero *pratorium* est quod *Prator* intraducent adiuuandi, uel supplendi, uel corrigendi iuris ciuili gratia propter utilitatem publicam, quod & *honorarium* dicitur, ad honorem Pratorum lic nominatum. Ad ius ergo civile reuocant *leges XII. tabularum*, plebiscita, senatus consulta, responsa prudentum, Principum placita, & haec legitimum habere causam dicuntur: quae uero nullius desinra sunt legibus, sed Pratoris edicto lata, in ipsam naturalem equitatem reducuntur, & ad ius

pratorium attinent. Quomobrem ius *pratorium* est ueluti explanatio ciuili iuris. Clarior quippe confirmat causae comprehensio in iure ciuili: quos uerba generalia includere uidentur, perstringit, prout aequitas polulatur; & tandem non comprehensio includit; ideoque supplet id in quo ius civile deficit. Plura de hoc iure pratorio, quae lecti trahant, sileo, quod nimium ab instituto recedant.

IV. Iuris ciuili uia haec est. Modo interpretatur iuris naturalis & gentium ambiguous casus; modo plura adicit solo humanae arbitrio, prout tali nationi, populo, uel genti expedire iudicat. Plura coniectaria ex iure naturae, & gentium dimanant, quae iusta humanarum mentium discrepantem in uarias partes trahi possunt; & ius civile desinit, quod in sensu accipienda sunt. Plura adicit, ut praefata iura magis firmet. Uniuersales conclusiones limitat, amplificat, conditionibus illigat, & pacit; prout magis expedire publico bono iudicat.

V. Singulae respublicae suam habere, habentque ius civile. Et quoniam inter omnes respublicas Romana celeberrima est, de iure ciuili Romano pauca dicam. Subinitium Romana ciuitas iure caruit, solaque uoluntate regebatur: tamen aucta continuo ad populi regimen ius ciuium conditum est. In XXX. curias tribuit Romulus ipse populum, & sanctione, quibus dirigenza curiae ille erant, condidit, legesque *uicariae* dicitur, quae temporis successu Numa Pompilius celebratissimus Rex auxit, sicuti & eundem iustitiosum, quae subinde *leges regiae* appellatae sunt, & tempore Tarquini Regis in unum uolumen Sextus Papius insignis Ictus collegit; diuinitus propterea fuit ius *Papirianum*. Ex Actis Regibus, una cum ipsis antiquate regiae leges ferat. Quia uero consistere respublica tranquillitas sine lege haud poterat, tres fuere defecti uiri, nempe, *Spur. Posthominus, Ser. Sulpicius, A. Manlius*, milique in Graeciam, ut Lacedaemoniorum, & Atheniensium potissimum, leges conferberent, Romam deferendas. Reuerdit, elapso biennio, cum legibus legatis anno U. R. C. CCC. l. convocatis centuriatis comitiis *Decemuiri* ex ordine senatorio electi fuere, qui ex Regibus, & ex Graecis delatis legibus sus condiderunt intra anni sparium, & facta omnibus inspicendi, & examinandi facultate, in XII. tabulis, siue eboris, siue aereis incitum est. Tabula *Prima* formam instituit, agitandique iudicii cum tinebat. *Altera* praescribat rationem persequendam

furum, iudicium prorogandi, & testes excitandi. *Tertius* rem iurariam complectebatur, & depositi actionem, & rei indicatæ executionem. *Quarta* definebat ius parentum in liberis, & ius emancipationis. *Quinta* ius testamentorum, successiones ab intestato, hereditatis divisionem, iura tutelaram statuere. *Sexta* prohibebat venditiones, usucapiones, possessiones, & repudiorum iura. *Septima* de damno illato in agros, in pecora, in proprium corpus, & famam agebat, & pœna contra fidas, veneficos, parricidas, homicidas, aq̄ue ratorum, & patronorum fraudes in pupillis, & clientis decernebat. *Octava* iura prædiorum rusticorum, & urbanorum constituit, definiti ambitu patiens, & ipso inter confines fundos, itenque spatio vite; tradereque alumnis quorundam collegiorum ferende sibi legis facultatem. *Nona* vetabat privilegia, & cœtus nocturnos, paniebat sedulitatem, & redeuntis ad Romani populi fidem recipiendos iubebat, licet antea descivissent: iudices pecunia corruptos capite multabat, & iudicium de capite civis Romani ad Comitæ centuriata relevabat. *Decima* iura sacrorum, & sepulcrorum, & cæremontiarum, & iusurandam designabat. *Undecima* iura comobisrum declarabat, & de sacris stercoribus, & de vi postremam legem agebat. *Duodecima* de pignore, de calumniolo, falsoque iudicio plura definebat.

VI. *Hæc XII. tabulæ* minus apertis ad omnia definienda que crescente republica occurrerant, adiectæ fuerunt **ICTORUM** interpretationes, que ius civile communi nomine appellabantur. Temporis decuria iura iuribus addita fuerunt tanta copia, ut in immensum pene excreverint, & duo librorum millia vix capere eadem valent. *Iustus Cæsar*, primus omnium tantam librorum molem contrahere deliberavit; sed morte immatura, & violenta oppressus perficere consilium non potuit; illaque executioni demandavit *Hadrianus* Imperator opera & studio *Sabiti Juliani*, Iſti celeberrimi, unumque consilii volumem, *Edictum perpetuum* nuncupatum, quod insigniores Iſti Romani, Ulpianus, Paulus, Cuius, & Scævola, alique plures interpretati sunt. Postremo tempore succeedingas Imperatoris constitutiones plures ediderunt, quas utique ad Constantinum Magnam Gregorius & Hermogenes Iſti, privata auctoritate collegerunt; dictisque est *Codex Gregorianus* & *Hermogenianus*. Theodosius minor anno Christi CCCCL. Imperatorum, præcipue christianorum, constitutiones in unum

redivit volumem, quod *Codex Theodosianus* etiam appellatur. Ilius codicis usus obtinuit usque ad Imperatorem Iulianianum. Is, cum vidisset plura Prætorum Edicta, Novellas, Theodosii iunioris, & aliorum Principum constitutiones in laudato codice desiderari, operam potissimum *Trebotiani*, & sexdecim aliorum Iſtorum studio ius univiersum in unum corpus redigere constituit, perfectaque, & in libros digestit.

VII. *Hoc Iulianianum ius* per totum imperium legis vim, ipso vivente Iulianiano Imperatore, obtinuit, viginti longè antè imperium intervallo. At, eibente tempore, illius auctoritas decrevit, valdeque dimissa incavit. Sæculo XII. pristinum recuperare splendorem coepit, Lotharii Imperatoris tempore, studio potissimum *Irenæi* qui Comitisse *Mechildis* hortatu & iussu Bononie ius Iulianianum profectus est: quem secuti sunt *Bulgarius*, *Marinus*, *Jacobus*, *Hugo*. Nec modo in Italia scholis, sed in foro ipso magna ius istud auctoritate pollebat. Italia exemplum lecta est Gallia, & Hispania, ut advertit *Seravius ad ff. Exerci. 2. ubi. 34.*

VIII. Quatuor potissimum in partes tribuitur ius Romanum Iulianianum, in Pandectas, Institutiones, Codices, & Novellas. Omnia collecta sunt ex diversis iuribus. Populus simul cum Senatoribus, & Patriciis iussum simul cum Senatoribus, & Patriciis *Plœbiscita*. Senatus ius *Senatus-consulta*, Principis *Principum placita*, Aedilis, Prætorive *Prætorum edicta*, Iſti *Responsa prudentum* edidere. Ex his omnibus coecluit ius Romanum Iulianianum, cui, præter hæc, inserta sunt XIII. edicta a Iulianiano edita proprio motu, & aliorum Imperatorum Novelle constitutiones. *Pandectæ* appellantur alio nomine *Digesta* ab ordine, & forma, lub qua disposita, & digesta sunt. Quandoque etiam dicuntur *Codex iuris auctoritatis*, quoniam in Pandectis, five digestis præ reliquis libris, & leges, & negotiorum definitiones, & iurium artes traduntur. Pandectis triaginta septem Iſti Symbola contulerunt, ex quorum responsis Digestorum leges compactæ fuerunt. Hanc compilationem præterierunt *Trebotianus*, *Constantinus*, *Theophilus*, *Dorotheus*, & alii præclarissimi Iſti anno Christi DXXX. promulgataeque sunt anno DXXXIV. *Digesta* hæc tres in partes tributa sunt. Prima comprehendit *Lih. XXIV.* & vocatur *Digestum vetus*, quod præcedat ceteras partes. Altera includit *Lih. XXV.* usque ad XXXVIII. & dicitur *Digestum inferiorum* seu etiam *inferiarum*, quod inter vetus & novam, medium sit, & leges fortissimas continet. Reliqui libri *Digestum*

novum componunt. Itaque *Digesta* libris quinquaginta comprehenduntur. Citatio legis alicuius ex *Digestis* hoc signo ff. notatur. Car tali signo citentur, ratio nulla præter factum, seu usum. Institutiones, seu instituta sunt iuris compendium, iussu Iulianiano, & studio *Trebotiani*, *Theophili*, & *Donati* scriptæ sunt. Vim iuris obtinent. Quatuor libris, & KCIX. titulis constant, quorum singuli suas habent rubricas.

IX. *Codex*, ut dictum est, alius *Gregorianus*, alius *Hermogenianus*, alius *Theodosianus*, alius *Iulianianus*. Primi duo codices sermone perierant. Theodosianos quasi integer exiit; sed eodem ut Iulianianus venit. *Codex Iulianianus duplex*, *Primes*, & *secundæ lectio*nis. *Prime lectio*nis est ille quem Iulianianus ex codicibus Gregoriano, Hermogeniano, Theodosiano, & aliorum Imperatorum conscriptionibus concinnavit, & Iulianianum nuncupatum, anno Christi DXXX. imperii sui tercio evulgavit; sed vix lucem aspexit, itram interiit. *Codex secundæ*, seu *repetite lectio*nis post laudata volumina ab Imperatore consecutus est anno imperii sui IX. & hic iuris auctoritatem obtinuit; & hic est quem Iſti citant. Distributus est in Libros XII. Tres tamen ultimi, de iure publico agenter, posteriore tempore adiecti sunt.

X. Iſti *Cicilius*, *Antonius Anagninus*, *Conitus* huius codici constitutiones nonnullas adiecerunt, quas, ut spurias, communiter adiecerunt eroditi. *Basilis Macedo* Imperator, ætatis Filias Leo Philosophus novas *Pandectas* condidit in LX. Libros distributas, quos libros *Basilicos* appellant. Numquam tamen nec in Oriente, nec in Occidente vim legis obtinuerunt. Ad solam editionem hodie libri *Basilici* conquiruntur ab illis qui selectas construnt bibliothecas.

XI. *Novellas* Iulianianus suo codici adiecit, quæ sic appellantur, quod novissime post editum codicem eas condiderit, & contineant volumem constitutionum, quas ipse Imperator diversis temporibus pro rerum emergentium occasione edidit; & præter constitutiones continent *Authenticas Collationes novam*, in titulos & capita distributas. Græcæ compositæ fuerunt, paucis exceptis, quæ latine editæ sunt. *Novellæ authenticæ* nomine etiam insigniuntur, ut distinguantur ab Epitome, in quam præfatas Novellas contraxit *Julianus Patriarcha* vir præclarissimus. Quare respectu istius Epitome, *Novellæ authenticæ* titulo donatæ merito sunt. *Authenticum* enim auctoritatem præfert: ideo auctoritatem legis, non Epitome, sed *Novellæ*, unde *legum*

tracta Epitome, obtinere merito debent. *Tredecim* Iulianiani Imperatoris Edicta, & alia Iuliani, & Tiberii Novellis adiecta, nulla potiorum in dirimendis causis auctoritate.

XII. *Recensitis iuris civilis partibus* adiecti sunt libri *Feudorum*. Hæc iura feudalia *iura militaria* olim vocabantur. Alii *Longobardis*, alii Germanis feudorum originem adferunt. Primam collectionem conscripsit *Conslus Mediolanensis*, *Obertus de Otis*, & *Gerhardus Nigro*. Nulla publica sanctorum hæc iura feudalia approbata fuerit; sed tacito generali consensu a sæculo XV. approbationem obtinere. Libri *Feudorum* duo, primo, & secundum. *Conatus* est variis Imperatorum constitutionibus feudalis *quintum* colligi. Plura de his omnibus, quæ paucis perlinxerit, disputant Iſti, sed, quia minus instructo meo consentanea, illa prætereo.

CAPUT V.

De iure canonico, seu Ecclesiastico.

I. *Canon* vox Græca est, quæ latine redidita *regulam* exprimit. Ius itaque canonicum ius regulare est, sic nuncupatum, quod ex canonibus, seu regulis, quas Ecclesia sancivit pro formando Christianorum moribus compactum sit. Hæc ratio etiam ius civile canonicum, seu regulare appellari potest: cum & illud ex regulis pro republicæ, civiumque officiis dirigendis editum fuerit. Verum usus obtinuit solum ut ius ecclesiasticum canonicum appelletur; eo quod respectu & regulas meliores, quæ interdum errata iuris civilis emendant, & finem nobiliorum spectat, & a potestate Iulianiorum proficiunt. Appellatur modo ius *Ecclesiasticum*, quia & disciplina Ecclesiæ regenda deservit, & a potestate Ecclesiæ dimanat. Dicitur etiam ius *pontificum* quod a summis Pontificibus, Christi Domini in terris locum tenentibus, collectum approbatumque pro universali Ecclesiæ regimine fuerit. Denique ius *sacrum* dicitur, tum ratione materie, tum ratione finis, tum ratione principii unde proficiunt.

II. *Explicita* voce, res ipsa definienda est. Porro ius canonicum est ius positivum ab Ecclesiæ catholica conditum approbatumque, seu republica catholica ad pacem, tranquillitatem, iustitiam, æternamque beatitudinem dirigunt. Dicitur ab Ecclesiæ conditum vel in Concilio congregata, vel a Romano Pontifice, tamquam legitimo Capite,

& Christi Domini Vicario, approbatum, vel institutum. Quædam enim decreta seu canones in ipsi Conciliis generalibus constituantur, quæ, approbante Romano Pontifice, vim legis in universali Ecclesia obtinent: & ipsi summæ Pontificis plures decretales, rescripta, & constitutiones condunt, & promulgant, quibus universa Ecclesia subiecta est. Pro catholica republica hoc ius constitutum est: quæ de illis qui foris sunt, Ecclesia non indicat, neque in legibus ecclesiasticis, neque penis coercetur. Denique finis quo ius istud fideles dirigit, divinus est: ideo media præscripta, nempe divinum cultum, acrorum observationem, & cetera omnia que viam ad æternam beatitudinem sternunt. Igitur tam ex principio, quam ex materia quæ præscripta, quam ex universalitate, & fine in quem tendit, ius canonicum iure civili præstantius est. Illud enim a potestate facta, nempe a Christo, Apostolo, eorumque necessariis dimanat. Ius materia spiritualis est: iurisdictionis omnes fides, per universum orbem diffusio, obtingit: & finis tandem est ipsa æterna animarum salus. Contra ius civile a mæra potestate seculari originem accipit: materia quoque terrena est, & temporalis: iurisdictionis intra limites principatus, populi, vel nationis coercetur: finis denique felicitas temporalis est, & civilis tranquillitas.

III. Ius canonicum suam repetit originem ab Apostolis, qui pro Ecclesiæ regimine omnium primi Concilia celebrarunt. Locum primum occupat Hierosolymitanum, anno Christi XXXIV. circiter habitum in domo Marci Iohannis mariti, in quo S. Martinus Apollolomum alio adscribitur est. Alterum similiter Hierosolymitanum ad sedandam Græcorum & Iudæorum querelam, in quo pro Ecclesiæ disciplina Dionysius septem, & plura alia statuta sunt. Tertium convocatum anno Christi LII. similiter Hierosolymis, præcipue ut occurrerent controversiis Antiochiæ exoticis, definiturque, non esse ex Gentibus ad Christum convertos circumcidendos, neque legibus cæremonialibus subiectos, abstinendos ad immelialis simulacrorum, a sanguine, a suffocato, a fornicatione. Quartum denique anno circiter LVIII. idem Hierosolymis tenentur, in quo priores Concilii decreta firmantur, & Iudæis christianam religionem profitentibus usus legalium permissus est ad tempus; damnatioque sepeliendæ debitus honor deferretur: quia, ut supra dictum est, licet post Christi mortem cessaverint legalia; tempus tamen

quo ceperint esse mortifera certo non potest defini.

IV. Hæc sacrorum canonum initia. Plura alia pro Ecclesiæ disciplina constituta sunt. Plura non scripturis, sed cordibus impressa. Plura postea S. Clemens Petri discipulus scriptis consignavit sub titulo *Canonum Apostolicorum*. His adiectæ fuere *Constitutiones apostolicæ*, in octo libros tributa, quæ aliqui ipsi S. Clementi, alii Scriptori locali III. adscribunt. Ut ut res se se habeat, ænum est antiquas esse, & plurima utilia continere documenta; & eisdem Ecclesiæ Græca olim locum legem, & Pontificis habitum. Snam de iurisdictione temporis amiserunt auctoritate, quod ab hæreticis plura fuerunt intrusa; plura adalterata, ut viri eruditissimi antea advertentur. Quare posteriori tempore Ecclesiarum Pastores, vel extra Synodos, & Pontifices Romani plures ediderunt constitutiones, decreta, & canones, quibus occurrentibus controversiis providerent. Quæ omnia literis consignata in immensam creverunt molem, confusionemque non parvam inducebant; cum nullam, nisi temporis, quo edita fuere, ordinem haberent. Quare, ut facilius illorum esset intelligentia, omni confusione sublata, in ordinem digesta fuere, & in unum collecta volumina.

V. Variæ sunt canonum præfatorum collectiones. Decem circiter numerantur. *Prima* adscribitur *Dionysio Exiguo*, Abbati Romano, celebri sexti sæculi Scriptori, *Terentio*, Ecclesiæ Carthagenensibus Diacono. Et hæc collectio *brevisarium* appellatur, quod in ea non exhibebantur, sed citentur canones. *Tertiam* collectionem concinnavit *Martinus Abbas Benedicinus*, & Ecclesiæ Bracarum Episcopus post dimidium sexti sæculi; eamque probavit Concilium Lucense II. anno DLXXII. celebratum. *Alias* collectionis canones plures hoc Decreto inserit Gratianus sub nomine *Martini Papæ*, ut observat Antonius Augustinus Dial. x. & xi. in *Gratianum*. Hoc eodem tempore *quartam* excogitavit *Crescentius Episcopus Africanus*, eamque in *Concordiæ canonum*, seu *Libri canonum*. Collectio hinc quintæ Auctorem aliqui volunt esse *V. Ildarum* Hispanensem Episcopum. Sed hæc opinionem communiter erodit reiciunt: quia collectio istius Auctoris laudat Concilium Tolentanum II. celebratum anno DLXXV. & Concilium VI. habitum anno DCI. XXXI. eisdemque inserit epistolas Gregorii II. & III. qui Pontifices Romanæ Sedi præfuerunt post annum DCC. Sanctus autem Ildorus Hispanensis Episcopus

scopus evivis decessit anno DCXXXVI. Quare verius alii hæc collectionem constatam esse arbitrantur ab *Ildoro Mercatore* Episcopo Sebontensi, dicto *Mercatore* seu *Peccatore*, quo nomine episcopus subscibat. Hic obit anno DCCG. Alii utramque componunt opinionem, contentes S. Ildorum Hispanensem primam hæc collectionem incepisse; eamque subinde ab *Ildoro Peccatore* completam esse, pluribus adiectis epistolis, & canonicis. *Brosardus* seu *Burchardus*, Episcopus Wormatiensis ex Monacho Benedictino alij sumptibus, sextam collectionem ex summorum Pontificum, & Conciliorum decretis, & sanctorum Patrum sententiis compilavit, eamque sub *Decretorum* nomine in XX. Libros distribuit anno MXX. Eodem sæculo *speculum* conficit Cardinalis *Deus deus*, Gregorio VII. summo Pontifice romanæ. Octavam edidit *Aselmus* Marchionis Episcopus Lucensis. Nonæ parentem habet *Isoannem Gullum* Episcopum Carnotensem. Hanc in compendiarii redegit *Hugo Gotalanensis*. Post hæc novem Collectiones prodit tandem *Corpus iuris canonici*, quo hodie Ecclesiæ universa utitur.

VI. Hoc ius canonicum aliud scriptum, aliud consuetudine investum est. Scriptum, aliud commune pro universa Ecclesiâ; aliud peculiare pro aliqua provincia, diocesi, vel communitate editum est. Ius commune aliud est quod legitima auctoritate corpus iuris canonici constituit, in eoque continetur: aliud quod extra illud corpus divagatur; ut sunt plures Decretales dictæ *Extravagantes*.

VII. Hoc corpus iuris canonici tribus voluminibus constat. Primum volumen Decretum *Gratiani* continet in tres partes digestum, quarum prima distinctionibus centum & una constat. Et singule distinctiones divise sunt in *canones*, seu capitula. Comprehendit secundæ xxxvi. *causas*, seu controversias, quarum singule fere comprehendunt plures questiones; & hæc in canones dividuntur, seu capitula. Tertia inscripta est de *Consecratione*, quinque distinctionibus tribus in canones constans.

VIII. *Gratianus* hoc suum Decretum hoc timo inscripsit, *Concordantiam discordantium canonum*; quod in eo simul concillare quorundam canonum contrarietatem, eoque in meliorem ordinem digerere studuit. Opus *Gratiani* maior ex parte constat Conciliorum decretis. Alterum iuris canonici volumen complectitur postillimum *epistolas decretales* summorum Pontificum, & divium est in quinque libros. Tertium volumen divisum est in tres partes. Prima continet librum VI.

Decretalium divisum in quinque libros, non sicut ac alij priores Decretales. Secunda Clementianis a Clemente V. editas, & a Joanne XXII. evulgatas. Tertia Extravagantes comprehendit, quarum plures condidit Ioannes XXII. etaque corpori iuris inseruit. Aliæ extra iuris corpus vagantur.

IX. Pauca nunc de istius iuris canonici auctoritate dicenda occurrunt. Canoniarum non pauci, ut Abbas, Archidiaconus, Tullius, alique, textus omnes Gratianæ legis vim obtinere propugnant. Quoniam, inquit, ab Eugenio III. probatum hoc opus fuit, & tacito aliorum Pontificum assensu firmatum. Sed communior, & vera sententia docet, Decretum Gratianicum vim legis non habere, nec ab aliquo Pontifice unquam probatum fuisse. Legitur in Scholis, quemadmodum Libri sententiarum Petri Lombardi, ob commoditatem collectionis antiquiorum canonum, & sententiarum, que in hoc Decreto habentur. Quare tantum auctoritatis Decreto huic defertur, quantum potuntur documenta, que in eo adducuntur. Singuli ergo canones citati ad suos fontes revocandi sunt, ut inde colligatur, cuius sint ponderis habendi. In hoc autem Decreto habentur textus sacre Scripture, constitutiones Apostolicæ, Conciliorum decreta, sanctorum Patrum sententia, textus alij iuris civilis, sacra historica, & interpretationes eisdem de Gratiano auctoritate polient que possunt extra illud, & in propriis sedibus locata. Textus sacre Scripture suam a Deo auctoritatem habent; & hæc cetera omnia quoque laudantur, a suis auctoribus. Decreta Conciliorum a Conciliis, sententia Patrum a Patribus &c. suam hauriunt auctoritatem. Interpretationes Gratiani sunt Doctoris privati, que si rationis, & communis doctrinæ consonant, admittendæ, sicut reiciendæ sunt.

X. Disputant Canonice, cuiusnam sint auctoritatis *Pales*, Decreto Gratiano adiectæ. Et primum de voce ipsa litem inhiitant. *Pales* iuxta canones fuit Decreto superadditi. *Cor Pales* vocentur, non una est Canoniarum sententia. Alii *Pales* dici contendunt, quod res nullius momenti continent. Idque tolli alicuius ex ipso Gratiano, qui rogatus quid de his additionibus suo Decreto factis sentiret, respondisse fertur, *Pales esse, nec de meo genio*. Alii sufficient, *Pales* dicitur hæc additio ex Gratiani discipulo, dicto *Pales*, seu *Protospales* vel *Pocospales*, aut *Quartospales*, quem Cardinalem fuisse nonnulli sentiunt: cuius studio collectos additos canones ferunt.

Communior sententia nomen istud repetit a Graeco adverbio *ἄνωγ*, id est *insum*, seu *admittens*, quae post editum Decretum ab ipso Gratiano, ab aliis posterioribus scripta fuisse; quae temporis decursu librorum opera, vel intruse fuerunt in Decretum, vel omisae. Et quoniam utiles habite fuerunt, omnia eiusmodi capitula inserta Decreto fuerunt. Antiqua exemplaria non pauca eiusmodi paginas continent. *Palaestra* ista, seu canones, vel capitula sunt *extra*, minoris auctoritatis quam Decretum. Quare examinandis sunt canones illi, & quatenus doctrinae communium non repugnant, admittendi, vel emittendi sunt.

XI. *Isidori Mercatoris* seu *Precatoris* epistolae quas fusa collectio inseruit, ad erigendum vocantur non Canonicis modo, verum etiam eruditores elapsi seculi Scriptores. Legimus illorum Pontificum, sub quorum nominibus referuntur, partes esse propugnanti Franciscus Turrianus, & Severinus Binius, aliique. Sed verior, & communis eruditiorum sententia confectis meritis ab episcopalis iure, & merito accenter.

XII. De secundo volumine Decretalium minor dissentio est. Quamquam enim paucis negent libros istos vim sententiae oppositam defendit. Horum librorum collector suas habuit vicissitudines. Primus compilator fuit *Bernardus Balbus* Episcopus Papiensis. Alteram Compilationem aggressus fuit *Gilbertus Abbas*, & *Alanus* Episcopus Altiodorensis; eamque perfecit *Joannes Vallenstis*, cui inseruit omnes Decretales usque ad Innocentium III. Tertium tribuitur *Bernardo Archidiacono* Compellano, quam curante Innocentio III. abiecit *Petrus Beneventanus* eiusdem Pontificis scriba. *Tancredus Bononiensis* concinnavit quartam ex Decretalibus, quas post duodecimum Pontificatum annuum edidit Innocentius III. & ex Canonibus Concilii Lateranensis, sub eodem Pontifice celebrati. Quintam hanc curavit Honorius III. Haec omnes collectiones, curante Gregorio IX. in unum Pontifice, in ordinem redegit, & in quinque libros distribuit *S. Raymondus de Pennafort* O. P. Et hoc volumen est quod vim legis habet. Excipiuntur tamen nonnullae Decretales; quae contraria consuetudine abrogatae sunt. Interdum canonum contrarietas occurrit, & tunc quando conciliari una nequeunt, posterior standum est.

XIII. Tertium iuris canonici volumen vim quoque legis habere declaravit Bonifacius VIII. Iisdem consecravit *Gualterius* Archiepiscopus Ebreundenis, *Beverginus* Episco-

pus Bertrensis, & *Ricardus de Sines* ex successorem Gregorii IX. Pontificem rescriptis, & Concilio Romano Lugdunensi primi, & secundi decretis.

XIV. Haec pauca delibatae sufficiat. Qui plura cupit, consulat Canonistas, qui & de recentioribus tribus voluminibus, & de Clementinis, atque Extravagantibus plura disputant, quae ab instituto nostro aliena sunt. Unum & alterum verbum de Rubricis. Rubricae vocantur quae praefixa titulis sunt. Quae titulis Decreti Gratiani praefixae occurrunt, vim legis non habere, convenit penes omnes. Contra quae praecedunt titulos, seu capita librorum voluminum, magna sunt auctoritates, quae auctoritate apostolica praefixae sunt. Rubricarum illarum aliae sunt declarativae textus abiectionis ambigunt. Aliae disponent, & determinantes, quandoque amplificantes, & extendunt. Quando itaque aliqua textus ambigunt, aut diversam praesertim intelligentiam, ille privarelyter sensus debet qui Rubricae conformior est. Glossa etiam, licet vim legis non habeat, magnae tamen auctoritatis est.

CAPUT VI.

De potestate legis condenda.

QUE haecenus dicta sunt, satis evincunt, supremas potestates auctoritate legum ferendarum polleere. Haec facultatem sibi Plebanorum, & Videlicet, in discrimen vocantur. *Martinus Lutherus Lib. de capt. babilon.* huc eructat *Clamo fidenter Christianis nihil aliud esse posse imponi legem, sive ab hominibus, sive ab Angelis, nisi ingratum volunt. Liberi enim sumus ab omnibus.* Calvinus, utpote callidior atque acutior, de more veritate suam promittit sententiam. Inquit enim Lib. IV. Insistunt, cap. x. *Huius generis constitutiones impugnavimus animus est, quae in hoc feruntur, ut animas intus coram Deo ligent, & religionem iniiciant, ac si veritas ad salutem necessarias praecipiant.... Haec quaestio plerisque ideo inaspirat, quod inter eos non, ut vocant, & conscientiae forum, non satis subtiliter discernunt. Propter hoc difficultatem arguit, quod Paulus observandum esse magistratui praecipit, non parvo scilicet metu, sed propter conscientiam, non sequitur politicos quoque legibus obstringi conscientias; quod si ita esset, caderet quicquid proximo capite diximus, ac dicturi sumus de spirituali regimine. Haec est doctrina eorum quos.*

quos preclari Iuripublici Lutherici, & Calvinici, ut Proterus, & divinos Reformatores, adorant. Leges istas quae determinant materiam legis divinae praescriptam, admittunt. Leges mere humanas aut penitus rejiciunt, aut contendunt in foro duntaxat exteriori, secus in conscientiae foro obstringere. Et hoc, tanquam iuris publici infirmitates, depreciantur eorum lesari. Sed plura, nunquam tamen satis, diximus supra adversus istorum Reformatorum commenta.

II. Veritas fidei est, supremas potestates facultate legum condendarum infirmatas esse. Nam Christus ipse legem Caesarem de tributo solvendo observari praecipit. *Reddite quae sunt Caesari, Caesari:* Luc. xx. Leges quas servandas inculcat Paulus Apollolus ad Rom. xiii. late a Paganis erant; & tamen, teste eodem Paulo, in conscientia obligabant. Turpiter ergo heresarchae Lutherus, & Calvinus errantur, effutientes humanas leges conscientiam non obstringere. Sed edisserant nobis novi illi sapientes. Leges, in Concilio Hierosolymitano ab Apostolis late, an non obstringebant conscientiam? Quod si legum ab Ecclesia rogatur fidelium conscientias ligantur, ut certum est, quidni & posteriores? Minor ne nunc quam olim Ecclesiae auctoritas?

III. Obiiciunt 1. Deus praecipit nihil addendum legi suae Deuteron. xii. *Quod praecipit tibi dominus, hoc tantum facito, nec addas quicquam, nec minuas.* Et Apostolus Iacobi cap. iv. *Unus est legislator, & iudex, qui potest perire, & liberare.* Respondeo. His & similibus textibus perpetuo abutuntur novatores, qui solidae plebi facum faciunt, ut sua deliria luadere queant. Nihil suae legi addendum Deus iubet quod eisdem contrarium sit, quod eam corrumpat. Quid quod, est Iudeis, tanta legum laetitia onus, ut ventum condere leges tulisset, non propterea hereticum concludi possit, eadem tenent? Christianum prohibitionis? Unus est legislator nosse Deus primas, & supremas; at ille ipse declaravit, se communicasse Principibus terrenis facultatem legum constituendarum pro communis regimine, sive Ecclesiae, sive Principatus.

IV. Obiiciunt 2. Ecclesia non valet quicquam praecipere de fide credendum, quod non sit a Deo revelatum. Ergo neque imponere aliquid sub pena peccati, quod non sit a Deo praescriptum. Accedit quod, si lex humana conscientiam obstringeret, eiusdem obligatiois esset ac divina, eisdemque auctoritatis. Resp. Obiecta paritas fatilis est. Nihil de fide credendum esse, nisi quae a Deo revelata sunt,

Scriptura ipsa testatur, & ratio evincit, quod Deus sit infallibilis auctoritatis, vi cuius praetenduntur esse firmus assensus. At Scriptura ipsa divina declarat, plura pro temporum opportunitate occurrere, quae Principes vel prohibere, vel praecipere valent, pro ut expediens publice subditorum utilitati fuerit. Non minus trivialis, & ridiculosa est argumentatio altera. Lex humana vim obligandi habet ab ipso Deo, vel auctoritate naturae, vel auctoritate gratiae. Ideo lex humana semper est inferior legi divina, a qua suam haurit vim, & auctoritatem.

V. Certum itaque est summam potestatem auctoritate praedita esse ferendi leges. Pauca nunc dicenda occurrunt de personis in quibus haec reposita potestas. Et, ut a supremo omnium Principe initium ducamus, summam Pontifex potestatem a Deo ornatus est ferendi leges spirituales pro universa Ecclesia. Civiles autem leges duntaxat pro provinciis, vel temporali principatu subiectis, ferre valet. In ceteris regni, & provinciarum Principibus, Reges, Imperatores, summa auctoritate potuerunt eas rogandi leges quas politice respiciunt congruas, necessitate estimaverint. Imperator pro toto Imperio, Rex pro universo suo regno, Princeps pro toto principatu, & quilibet civitas non subiecta pro suo territorio leges, subditorum conscientias obstringentes, condere possunt.

VI. Disputant Iuripublici, valet ne Regina leges condere? Conscientiam communitatis, Regimam non coniugatum condere leges posse, non secus, ac Regem. Siquidem quae ratione capax est regni & iurisdictionis, eadem potest leges ferre. Si vero nupta fit, tunc multo astrictius, ad maritum Regem facultatem legum ferendarum pertinere; quod ratione matrimonii uxor in eundem talem transmutatur potestatem. Sed haec opinio nihil falsa est. Regni hereditatem nisi voluntaria ratione, & castissime Regina transferat in maritum, ut matrimonium non sit hoc translatio. Dotem marito dare usoribet; secus suam peculiarem hereditatem. Dignitatem ab uxore maritus participat, appellandusque est Rex. Regimen familiaris, uxoris, & cetera, quae viri sunt, maritus peragere debet; secus regnum, quod uxor Regina possidet, gubernare, dirigere, legesque ferre.

VII. Dictum supra est, summam Pontificem leges ferre posse pro universali Ecclesiae regimine spirituali. Est enim divinum iure Ecclesiae caput. Ergo a Deo potestatem accepit Ecclesiam dirigendi. Nec multis opus est ut hanc confirmemus veritatem; cum innume-

mera sint volumina quibus illa demonstrata, & ab impiis nonis Iudaeis, & Calvinicis asserta est. Porro non iuxta Petro, sed ceteris quoque Apostolis potestatem legendam legum pro Ecclesiis suarum regimine concessam fuisse, ex divinis similiter Scripturis exploratum est. Inquit enim S. Lucas cap. vi. *Elegit duodecim ex ipsis, quos & Apostolos nominavit.* Quomodo nam vero immediate omnes a Christo Domino electi fuerunt; ita ab eodem potestatem legendam Ecclesiarum acceperunt. Constituit illos Principes super universam terram, & denuntiavit illis: *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos; Ioan. xx. & omnibus dixit: Quodcumque ligaveritis super terram, erit &c. Matth. xviii. & S. Paulus I. Cor. vi. Nescitis, quia Angeli iudicabunt, quae magis saecularia? Si Principes, si Rectores supremos Ecclesiae suae Rempitor divinus Apostolos constituit; necesse illisdem conlinit iurisdictionem illam quae iuxta est supremam potestati.*

VIII. Verum quia Christus IESUS, qui est ipsa sapientia Patria, optime ordinatae suam insinuit republicam, ipsam sub uno capite, seu unicum dilectam sponfam, delegit, omni schismate, & divisione sublata, atque a Petro supremo Principe, suoque Vicario pendere ceteros Apostolos voluit. Si enim ipsi supremi fuissent, nulla ordinatio subiecti, schismata inter hos necessario exorta fuissent: nec ordinis, & iurisdictionis unitatem servasset; atque adeo nec una dilecta, immacolata, & sancta, sed plures existissent sponae. Petro ergo, & eius successoribus data est potestas universalis in totam Ecclesiam. Et ideo sola Petri Cathedra semper appellatur Apostolica, ob prerogativam perpetuam a Christo illi collatam. Et quales vocantur Apostoli, quia reipfa habebant potestatem universalem in universum orbem, in quem disperserunt: necdum enim dicecesses, intra quarum confinia limitanda potestas esset, instituta erant. Idcirco limitata singulari potestas necessaria tum temporis erant, semper tamen ad caput supremum ordine servato. Quamobrem Petrus poterat ceterorum Apostolorum leges temperare, & moderari. Fundata, & aucta Ecclesia, atque in suas partia dicecesses, vel ipse optimi regiminis ordo pollularet, ne unus in alterius dicecessim falcem mittat, sed ut quaeque suae excolendae vineae operam navet. Quotique reipublicae recte instituta aline est, iuris, alius progressus, & incrementi modus regendi. Episcopi ergo Apostolis succedant in Episcopatu, sicut in Apostolatu; seu, ad hos non transit

potestas universalis qua instructi Apostoli erant, sed limitata intra propria dicecessa confinia, sic exigente optimi regiminis & unitatis ordine. Haec omnia penes Catholicos certa sunt.

IX. Quod in disputationem Theologi vocant, est, num Episcopi immediate a Christo, an a summo Pontifice potestatem iurisdictionis accipiant in suas Ecclesias? Duo tamen inter eos certa sunt. Primum, iurisdictionem Episcoporum, Archiepiscoporum, Patriarcharum, sive a Pontifice summo, sive a Christo derivatam, subiectam esse capiti Ecclesiae. Alterum, Episcopos in sua dicecesi ferre leges posse, nulla perita a Pontifice facultate. Nihil tamen pro universa Ecclesia statuerent valent, nisi leges quae universalis Ecclesiae regimen spectant, aut limitate, aut extendere. Nihil ergo in fidei controversiis nihil in universalibus ieiuniis, & aliis legibus universalibus mutare, aut alterare possunt. Quibus possit.

X. Duplex est sententia. Prima asserit, hanc potestatem iurisdictionis Episcopos a Pontifice immediate accipere: quia regimen Ecclesiae monarchicum est: ergo ad unum revocari caput debet. Hoc autem fieri nequit, nisi ab hoc uno capite pronant in omnes inferiores Rectores potestas iurisdictionis. Quam sententiam confirmare student auctoritate S. Thomae in IV. dist. xx. quest. 1. art. 4. *Papa habet plenitudinem potestatis pontificalis quasi Rex in regno; Episcopi autem assumuntur in partem sollicitudinis, quasi iudices singulis civitatibus praesitit.* Verum ex hac auctoritate non aliud concluditur, nisi quod Episcopi, veluti membra, a capite pendent, eique subiecti sint, ut unum cum capite morale corpus constituant; minime vero quod ab hoc capite potestatem accipiant, ut in corpore physico contingit. Siquidem impletus Christus Dominus, & caput, & membra delegit, & omnibus, servato subiectiois ordine, potestatem necessariam contulit. Quare secunda sententia docet, hanc iurisdictionis potestatem Episcopos immediate a Christo Domino accipere. Quoniam Episcopi sunt Apostolorum successores. Eorum dignitas & officium ex Christi institutione est. *Posuit eos Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, A.B. xx. Si illos Rectores Ecclesiarum Spiritus sanctus insinuit: ergo ad eodem potestatem dirigendi Ecclesias suas acceperunt. Non per Petrum, seu mediante Petro, in eos regimen derivavit Ecclesiarum; sed illismetipso regere Ecclesiam destinavit.* Ergo immediate contrahit illis eam potestatem

tem

tem quae Ecclesiarum regimini necessaria est.

XI. Si res ipsa spectetur, sive una, sive altera sententia praevaleret, perinde fere est. Nam certum est in omnium sententia, hanc Episcoporum potestatem a Christo Domino proficisci. Certum quoque est, in potestate Pontificis haud esse Episcoporum sine hac potestate insistere. Dissidium tamen eo recidit, utrum Christus, seu Petrus, an, hoc medio respectu, in Episcopos suam derivaverit potestatem. Quod sane dissidium, ut mea minima praefert opinio, tanti non est, ut eadem prolixius debeat. Ceteroquin in utraque sententia ordo unitatis, & subiectiois peroptime servatur. Quoniam Pontifex summus corrigere errantes Episcopos, eorumdem leges, Ecclesiae bono repugnantes, abrogare, potestatis exercitium, si Ecclesiae utilitas posulerit, exercere, & ea omnia quae in bonum commune cadunt, constituit valeat.

XII. Praeter Pontifices summos, & Episcopos singulos, legum condendarum potestatem pro universa Ecclesia, fruuntur in primis Concilia generalia, ut ex Apostolorum Actis cap. xv. planum est; neque negari abique errore in fide id valet. Disputator duritaxat, habeant ne leges istae, ab oecumenico Concilio late, vim obligandi ante Pontificis confirmationem. Adfirmant plures; sed communiter, & mihi verior sententia docet absolute loquendo necessarium esse summi Pontificis confirmationem, ut praefatae leges vim obligandi Ecclesiam obtineant, quando Pontifex ipse Concilio non praesentat. Tunc enim leges praesentatae confirmant, nisi contradicant. Id est, & unitatis ordo, & perpetua consuetudo, optima legum interpretis, suadent. Siquidem in omni republica optime ordinatae leges universales a capite potissimum obtinere approbationem debent. Exemplum omnibus Conciliis imitandum praetulit primum oecumenicum Concilium Nicaenum, in cuius synodica epistola ad Sylvestrum summum Pontificem haec habentur. *Quidquid constitutum in Concilio Nicaeno, praecuram, vestri oris confirmato confirmetur.*

XIII. Quomodo nam Concilia generalia pro universa Ecclesia, sic Concilia nationalia, quae a Primatibus convocantur, quibus interveniunt Archiepiscopi, & Episcopi pro tota natione, & provincialia, a Metropolitana Suffraganeae celebrata, pro universa provincia; & dicecesana, quae ab Episcopo cum suis Parochis, Abbatibus, & Decanis fieri solent, pro tota dicecesi ferre leges valent. Quae leges vim obligandi subditos fideles

continuo ac promulgatae sunt, obtinere; quia potestatis confirmationis opus sit. Habent enim propriam, & innascentiam caput, in quo obligandi potestatem obtinent. Si tamen quid dissilium communi doctrinae continerent, eadem abrogandi, aut corrigendi Pontifex summus facultate potitur, ratione illi divini primatus, atque adeo iurisdictionis in universam Ecclesiam. Haec consequitur, leges Concilii provincialia, a summo Pontifice confirmatas, in Ecclesia obligandi vim habere; si tamen declarat reipfa eiusmodi leges extendendas ad universam Ecclesiam esse; secus, si absolute, nullaque adiecta declaratione, Concilium, sive nationale, sive provinciale, sive dicecesanum, confirmat. Tum enim leges confirmatae nationis, provinciae, dicecessis subditos devincunt.

XIV. Quae, nisi quae declarantibus Sacrae Congregationis Cardinalium? Habent ne vim legis? Respondet. Omnes adfirmant eisdem declarationes summi momenti esse, maximoque in pretio habendas. Num autem vim legis habeant, ita ut non tantum in casu particulari desinno, sed in aliis quoque similibus obligent, in utraque partem Theologi disputant. Prima sententia negat, quod eisdem declarationes quae communiter circumferuntur, promulgatae solummodo non sunt; quomodo nam promulgatae leges debent. Ergo legum prerogativa earent. Adfirmat altera sententia, oppositio mixta fundamenta, quod leges noviter conditae promulgatae egent, fecerit legum declarationes.

XV. Diffinitioe opus est. Si eiusmodi declarationes coram Pontifice discutiantur, estque Pontifex approbet, confirmet, & promulgari in urbe esse iubet, & a Praefecto Congregationis sigillo munite procedant, tum vim legis habent. Contra, si a solis Cardinalibus, inconsulto Papa, facte sint, tum vim legis non habent. Ut legis interpretatio vim legis obtineat, prodeat ab ipso legislatore necessum est.

XVI. Capitulum Ecclesiae cathedralis, mortuo Episcopo, condere leges obligant; valet, quae tandem abrogantur, donec fuisse ab Episcopo successore abrogatae. Capitulum enim Ecclesiae cathedralis succedit Episcopo mortuo in regimine tum spiritualium, tum temporalium bonorum. Regimini autem consistere absque iurisdictione nonquit.

XVII. Tandem Ordinibus Regularium ad est instituendum legum potestas tum ratione voti obedientiae, tum ratione iurisdictionis a Pontifice concessa. Quae leges, ut vim obligandi habeant, a Sede apostolica con-

fir.

firmate esse debent. Penes quae personas haec condendarum legum potestas residet, a cuiusque religionis instituto pendet. In aliquo Ordine, ut in rebus Praedicatorum, Iohannis Capitulum generale haec potest facultate, & haec quidem limitatio, quod ter confirmata a tribus immediatis generalibus Capitulis sanctio sit, ut vim legis obtineat. Quamvis quoque tamen Religionum Superiorum praecipua graviter obligantia edere valeant, quibus parere sub gravi culpa libidini astringuntur.

CAPUT VII.

De personis quae legum humanarum observationi subdita sunt.

Quest. I. Principes supremi astringuntur ne leges a se latae ferantur & edantur. Primum omnium diversitas imperantium distinguenda est. Nam quando Imperium dividitur in Respublicam, sive Aristocraticam, sive Democraticam, dubio procul legum observatio alicui sunt eadem illi qui praesident, ut Duces in Senatu, Episcopi in Conciliis. Omnes enim funt partes illius corporis, & linguae toti sunt subiectae. Legum quoque ratio diversa est. Nam aliae sunt quae aequae Principem, ac subditos debeat, ut leges ferendam, precandam, aequitatis servandae, aliae quae subditis, sicut Principibus, conveniant, ut quae iussum in immediatos, pompae, luxuriae, & cetera id genus videntur. Sermo nunc est de primis, scilicet de secundis legibus.

II. Principes supremi, ut Pontifices summi, Reges, & ceteri legumlatoris astringuntur vi directiva servare leges a se latis, sicut vi coactiva. Ita docet S. Thomas 1. 2. quae. xcvi. art. 5. ad 3. *Principes dicitur esse solutus a lege quantum ad vim coactivam legis: nullus enim proprie cogitur a seipso. Lex autem non habet vim coactivam, nisi ex Principis potestate. Sic igitur Principes dicitur esse solutus a lege, quia nullus in seipsum potest iudicium condemnationis ferre, si contra legem agat. Unde super illud Psalmi. I. Tibi soli peccavi &c. dicit Christus, quod Rex non habet hominem qui sua iudicet: Sed quantum ad vim directivam legis Principes subditi legum propria voluntate, secundum quod dicitur contra de Const. cap. Cum omnes. Quod quilibet iuris in alterum statuit, ipse eodem iure uti debet. Et Sapientis dicitur auctoritas: Patere legem quam ipse tuleris.... Imperator etiam hic a Domino. Qui dicant, &*

non faciant, & qui alius onera gravia imponunt, de ipsi nec digito voluit ea movere, ut dicitur Hierem. xxxiii. Unde quantum ad Deum iudicium Principes non esse solutos ad vim quantum ad vim directivam eius, sed debere voluntatem, non coactum, legem implere. Esi etiam Principes supra legem in quantum ad expediens fuerit, potest legem mutare, & in ea dispensare pro loco, & tempore.

III. Disputant Theologi, undenam lege Principum obligatio proficiatur. Dominicus Soto Lib. I. quae. vi. art. 7. Vasquez 1. 2. disp. cxxxv. cap. vii. Aravus 1. 2. quae. xcvi. disp. lxx. scilicet 5. Martinez Tom. II. quae. xcvi. art. 5. dub. 1. concl. 2. & alii plures iullunt, obligationem hanc consequi legem ipsam. Quamobrem alicuius peccare mortaliter ipsam iuramentum proficere, nisi noceret: Horas canonicas, audiam Sacram, ferret ieiunia, legitimam dispensatione, quae tempore rationabilem causam postulat, fabulari. Quoniam, ut omnes fatentur, Principes vi directiva legis subiectus est: ergo legem violans in materia gravi peccat mortaliter contra illam virtutem in qua legem transgreditur.

IV. PP. Salmanticensis tract. II. cap. 111. quae. 3. num. 40. se nunquam intelligere potuisse fatentur, quomodo legislator valeat per ipsam legem obligari: quia lex est imperium superioris, & nemo in seipsum potest iuramentum exercere potest: quoniam par in parem non habet imperium. Reiciunt adverte sententiae rationes. Principes, inquit, neque ut Dei ministri, & per virtutem ab ipso receptam, se abstringere vult, alioquin & Sacerdos posset seipsum absolvere. Item, si Principes subiecti legis directivi essent, penes quoque subire deberet: quod non concedunt Auctores adverte sententiae. Et concludunt num. 42. Principes ex sola congruitate, proficiunt ex iure naturali, legum a se latorum observatio alicuius esse. Quamobrem non peccare illos mortaliter contra leges a se latis, etiam in materia gravi violatas, probabile putant Iohannes Patres, praecilo scandalo. Pro qua opinione citant Bonacinum, Dianam, Woodum, Azorium, Rodriguez, & Castropalium. Eam quoque amplectitur P. Claudius La-Croix Lib. I. cap. 11. num. 695.

V. Haec opinio fallis mihi est, varique ratione tunc quibus nititur. Recta ratio supra Principes & Legislatores omnes dominat. Haec parere Principes omnes debent. Ad haec recta ratio lex omnis iusta dimanant. Haec recta & suprema ratio, quod bono communit expediat, quid repugnet, deimit,

legisque condit. Quid ergo obstruunt? Par in parem non habet imperium? Supremum ratio parum non habet; sed omnibus imperio. Haec recta ratio principium est iuris naturae: de iure ab ipso naturae iure proficere aliter vim illam quae legibus Principes obligat. Rationale quae opponuntur, nempe Sacerdotium non posse abolvere seipsum, vane sunt. Nam divina est, & supernaturalis lex abolitionis, in quam nullam habet Sacerdos potestatem; sed illa ut iuxta Deum praescripsum debet. Vis directiva illa est quae sub culpa obstruit. Coactiva potestas praesupponit culpam. Si igitur iuxta Salmanticensis legem dirigendi potestatem Principes debent, hi legi obligari ad culpam subiecti sunt; cum lex, quatenus dirigens & praecipiens est, astringat sub culpa. Vis coactiva adicitur: quia homines lege plus peccat quam culpa videntur. A lege itaque personali solvi Principes vult, minime a lege dirigente, seu praecipiente sub culpa. Paucis verbis hanc doctrinam expresse Angelicus inquit: *Unde, quantum ad Deum iudicium Principes non esse solutos a lege quantum ad vim directivam eius: sed debent voluntatem, non coactum, legem implere.* Divino ergo iudicio tenentur Principes legem implere. Peccat igitur, & quidem graviter; hi in materia gravi legem a se latis transgreditur. Immo ergo Salmanticensis portari in suas partes audent. Thomam, dum auctor non peccat graviter Principem, praecilo scandalo. Sumptum ergo debent, in quibusdam rebus, dum Principes videlicet legum violatores. Quoniam exemplo subditis praere debent Principes, qui Regis ad exemplum totus composuit ordo. Severissima obnoxio Christi in Pharisaeos, quam S. Thomas suae doctrine inseruit, luculentius confirmat sententiam nostram. Si subditi scandalum patiuntur, dum vidant Principes legum violare leges; consequitur, communit alicuius sententiam esse, Principes legibus esse subiectos.

VI. Omnes tandem fatentur, teneri Principes servare leges rerum pretia taxantes: quia iure naturae haec servari debent. Item leges irritantes alicuius contractum: quia ius naturae ubi ut contentiones sint aequales, repugnatque iuri naturali ut una pars contractum leat, locus alteri, subiecta sit. Potest tamen Principes ex rationabili causa se cum in lege dispensare, ut dictum est. Quare, si Principes testamentum condiderit, omnis solemnitate praescriptis a legibus quae ipse rogavit, validum esset: quia praesentium est, se voluisse ab eisdem, dispensatio-

ne media, liberare. Principes itaque servare quantum ad Deum iudicium leges tenentur a liberandis latis penes in transgressores latis sunt. Uxores Principum non secus ac alii subditi, legibus praere obstruuntur.

VII. Quae. II. *Sunt ne poeri legentis legibus subiecti?* Respondeo. P. Claudius La-Croix Lib. I. cap. 11. num. 696. ceteri Butlerbaum cum multis aliis pro sententia adfirmant; & pro sententia negante Dianam, Castropalium, Burghabrum, & alios: concluduntque more suo *Utraque sententia est factis probabilis.* Non vero, quibus haec scribentibus ratio displicet, dicimus, legibus omnium alicuius pro tempore congruo quo committere praesumit, quos lumine rationis persolvat esse. Ceterum, si aliquibus poeri iam illud ante septennium alicuius, hi eisdem legi dictata debent. Hoc lumine persolvat ante septennium peccant, si leges violant. Quis ergo peccant, si leges ecclesiasticas violant? Si, completo septennio, illa rationis violent, a peccato excusantur, quod libertate nisi delicti: ergo si ante septennium ipsa sint lumine rationis illustrati, atque adeo liberate praesumant, legibus servandis alicuius erunt. Completo vero septennio, illucione rationis lumine tenentur confiteri, audire Sacram, abstinere a carnibus: ut satis in explicandis Ecclesiae praecipis dictum est.

VIII. Quae. III. *Quomodo infideles, amenitates, etiam a legum observatione excusantur?* Respondeo. Infideles legibus, si lux naturae non sunt, quia nullam in eisdem Ecclesia iurisdictionem habet. Ametentes vero, etiam, alitque inimici comprehendi sint subiecti; sed a lege excusantur ab amenitate, vel ignorantiam, aut infirmitatem. Heic colligitur, minime peccate eos qui amenitates, puerilique ante rationis aequae carnes portant comedendas diebus ebullitis, a Missa audienda retrahunt diebus festis, qui penes ante teptennium, utaque rationis inducent in monasteria Sanchimonialium. Peccant tamen qui infideles, aut amentes adultos in monasteria praere introducent. Quoniam, est amentes, vel infideles non sunt leges eiu modi observationi alicui; tamen, quia ex coramdem ingreffi eadem alicuius contempnunt, ac si legibus servandis obnoxio essent; iudicio quo eisdem illuc ingredi curant, graviter delinquent.

IX. Quae. IV. *Tenentur ne Clerici patres legibus excusantur?* Respondeo. P. Claudius La-Croix loc. cit. num. 698. pro sententia adfirmantem referat Castropalium; & pro negan-

te Suarez, Vaquez, Azorium, Filioleum, Laymann, Bolebaum, & alios, afferentes probabilitatem non obligari. Vis Probabilitatis ubique fertur.

X. Salvo privilegio exemptionis, Clerici subiecti sunt legibus civilibus: quia sunt membra republicae, & veri cives. Scriptura ipsa divina eodem subicit Principum legibus, ut ex verbis Pauli Apostoli ad Roman. 13. colligitur: *Omnia anima potestibus subalternis subdita sit.* Quod testimonium deponit Theodoratus: *Et sacerdotes, & Antistes, & monasteria citam professus, ut debent parere quibus demandati sunt principatus.* Doctorina isthac absolute vera est. Hinc tamen doctrina isthac absolute non minus Clerici immunitatis ecclesiasticae privilegio fruuntur. Quae immunitas alieni maior, alicubi minor est. Ideo quique hae patrie consuetudinem consulere debet.

XI. Quæst. V. Peregrini, & advena subiecti non sunt legibus sue patrie, & locorum per quae transeunt? Respondet. Peregrini dicuntur qui a loco proprii domicilii recedunt redeundi animo. Vixi nullibi sedem fixam habent. Advenæ & forenses in uno loco domicilium habent; in alio habitant. Certum est peregrinum, advenam, forensium, ad aliquem locum accedentem animo ibi perpetuo manendi, continuo eisdem loci legibus obnoxium esse: quia tunc in loca eisdem loci sit. Similiter qui animo manendi majori anni parte accedunt ad aliquem locum, ut scholasticus universitatis, illius loci legibus subiecti sunt, & eisdem forum sortuntur, & parochiam. Certum quoque est, quando leges eadem sunt in propria patria, & in loco per quem advenæ, & peregrini transeunt, aliterni eiusmodi peregrinos, & advenas illarum legum observationi. Certum tandem est advenas, & peregrinos debere illas leges locorum servare quae spectant contractuum, testamentorum, matrimoniorum solemnitatem, & illarum quarum transgressio detrimentum inferri locis, per quem fit transitus, habitantibus.

XII. Quæst. VI. Peregrini, advenæ, & forenses obnoxii non sunt legibus loci per quem transeunt sine animo ibidem commorandi, si manent ubique, aut ibidem diu? Resp. In duas oppositas opiniones divisi Auctores sunt. P. Viva quæst. 131. art. 3. n. 6. laudat Suarez, Salas, Castropalman, Lessium, & alios apud Dianam, insistentes, illos teneri, maxime si ibi permanent sint aliquot diebus. Subdit continuo, se probabiliter iudicare sententiam Sanchez, Bonacina, &

Azorii: quia brevis mora non est sufficiens ad iniciendam advenam hanc obligationem. PP. Salmanticenses tract. 11. cap. 111. quæst. 5. §. 1. nom. 56. referunt per prima sententiam plures præter laudatos Theologos. Sed n. 58. addunt: *Quantum dicta sententia sit probabilis, non minus est probabilis sententia negans.*

XIII. Nostra sententia est, eiusmodi peregrinos, advenæque obnoxios legum locorum, per quae transeunt, observationi. Quoniam id tranquillitatis, ordini, & quieti, optimoque regimini pollicia expedit. Advenæ sententia exleges efficit eiusmodi advenas, peregrinos, & forenses. Nam propria patrie legibus non sunt subiecti, neque locorum per quae transeunt. Edeles ergo sunt diebus præstatis respectu civilis, & ecclesiastici regimini. Quid quod S. Ambrosius quoniam illationem hanc definitivè, ut habetur ex epist. cxviii. apud S. Augustinum: *Cum Romanam venio, sabbatum ieiunio: cum Mediolanensem, non ieiunio. Sic & ita, ad quancunque Ecclesiam veneris, eius morem serva, sicut quum non vis esse scandaloso, neque quancunque ibi. Quæ auctoritas refertur dist. xx. cap. 111. & Glossa animadvertit heinc dimanasse hos verus:*

Cum fueris Romæ, Romano vivito more: Cum fueris sibi, vivito sicut ibi.

XIV. Recitentur non Probabilitarium auctoritas hanc S. Ambrosii sententiam, licet Canonibus insertam, equare valet? Quia quod non Ambrosius modo, verum etiam Augustinus cõceptis verbis Probabilitarium horum improbat opinionem? Etiam Lib. III. Confess. cap. viii. inquit: *Quæ contra morem hominum sunt flagitia, pro motum diversitate vitanda sunt; ut pactum inter fe civitates, aut gentis consuetudine, vel lege firmatum, nulla civis, aut peregrini libertate violetur. Turpis enim omnis pars est sui universa non congruens.* Adfirmant vel ipsi Probabilitate teneri peregrinos, advenæque servare Principibus locorum, per quae transeunt, tributâ, vestigalia, ceteraque onera civilia: A tributis vero quæ ecclesiasticæ potestatis Deo solvenda imponunt, vi Probabilitatis Christi fideles solvant.

XV. Quod obtrudunt Salmanticenses do S. Bernardus Græco, qui transiens per loca Latiorum iuxta ritum suum celebrare valet, vanum est: quia privilegio peculiari potiorum Græci suum ubique servandi ritum. Quod secundo opponunt Salmanticenses, iniquitates loc. cit. moraliter non esse in aliquo loco qui maiore parte anni ibi non commoratur, magis abnoxium est, & nimiam præter laxitatem

tem. Qui ergo quatuor, quinque, & sex mensibus in aliquo moratur loco, exleges sunt; cum non teneantur eisdem loci servare leges. Et hanc opinionem æque probabilem reputant ac oppositam i. Apagæ similia Probabilitatis commenta. Vanum quoque est quod opponit P. Viva, nempe brevem moram non efficere aliquem subditum legibus loci per quem transit. Nam verum est, non efficere subditum absolute; sed tantum pro illa mora quæ in eodem detinetur loco. Solus transitus constituit advenam, & peregrinum subditum ad solvenda tributâ, & gabellâs. Ergo hæc mora magis est subditio subiectio, ut solvere spirituale tributum debeant.

XVI. Advenæ igitur, & peregrini eas servare locorum leges debent quarum observantiam non maiorem temporis, quo ibidem detinentur, longitudinem postulat. Nec enim ibidem diutius commemorari astringuntur, ut implere leges valeant. Dum quis transit per locum, ubi dies seculi est, ad alium, ubi non est dies seculi, intercepte iter non teneatur, ut ibi Sacrum audiat. Quia, si ibi detinere se tantum deberet, ut ego pabulum, aut sibi cibum lameret, precioso scandalo, non astringeretur longioris aderte moras, ut Sacrum audiret. Teneatur vero Sacrum audire, si in eodem loco pernoctatur, aut si festum sit in toto territorio, quod percurrere valet ad meridiem debent. Precepta vero negativa, ut abstinere a carnibus, semper implere debent: quia hæc longam non expolent moram.

XVII. Quæst. VII. Peregrini, & advenæ teneantur ne leges patrie, a qua absunt, servare? Respondet. Communis, & vera sententia est, peregrinos, & advenas non esse subiectos legibus proprii territorii, a quo abique fraude absunt. Idque declaratum est Cap. Ut amittatur de Constitution. in 6. ubi Bonacina. VIII. hæc docerunt. *Statuto Episcopi, quo in omnibus qui fuerint commiserant, excommunicationis sententia promulgatur, subditi eius, extra eius diocesim existentes, missionis ligari non solvantur; cum extra territorium ius dicenti non pareatur impune.* Ratio est evidens. Quilibet legislator in condendis legibus respicit utilitatem, tranquillitatem, & commodum proprii principatus. Dum subditi extra principatum commorantur, nec turbare, nec fovere tranquillitatem, & pacem civitatem valent.

XVIII. Quæst. VIII. Peccant ne qui delibato animo discedunt a proprio territorio ubi lex teneat, aut festi viget, ut alio se transfereant? Couc. Theol. Tom. VI.

res ubi eiusmodi leges non sunt? Respondet. P. Claudius La-Croix refert Sanchez, Suarez, Bonacina, del Bene, & alios septendecim committunt, de Pasqualigo, docentes, per se illos non peccare, seu non esse prelatos legi subiectos. Pro adversa sententia refert Salas, Sayrium, Ledesma, & alios quinque. Adhæret prima. Excipiunt vel Tridentinum circa matrimonium. P. Dominicus Viva quæst. 131. art. 3. nom. 8. asserit, communem esse opinionem quæ docet, posse quemquam eo animo recedere a propria civitate, & loco ubi viget lex teneat, & eo se transferre ubi non viget. Hanc eandem opinionem defendunt Salmanticenses. tr. xi. cap. 111. punct. 5. num. 67. Ratio illorum immorari est, quia Christiani in hac fuga a legis observantia uruntur iure suo. Preceptum, inquit, non vetat exire a tali civitate; sed obligat tantum ibi commorantes, ut legem servent.

XIX. Hæc opinio talis, & laxa est, nulla, ut ego quidem arbitror, probabilitate fulta. Quare dico, absolute eiusmodi Christianos esse veritate legum transgressores. Hanc nostram sententiam docebat S. Thomas 2. quæst. cxlyii. art. 4. ad 3. Circa peregrinos, & operarios distinguendum videtur: quia, si peregrinatus, & operis labor commode differri possit, aut dimitti abique detrimento corporalis salutis, & exterioris status, qui requiritur ad conservationem corporalis, vel spiritualis vite, non sunt propter hoc Ecclesiasticæ pretermittenda. Si vel ipsa peregrinatio, homo animo suscepta, differenda sit, dum commode potest, ut lex servetur; licet non erit calido animo peregrinationem suscipere, ut lex eludatur? Quid quod vel ipsi Probabilitate exulare non audent eam qui de se illo abique necessitate iter suscipere, aut die teneant, animo subleverti interdicti Millam, vel leoniam?

XX. Ratio sententiæ nostræ est: quia nemini sua status debet parere, ut habetur cap. Ex rectoribus de re script. Patrocinatorum autem illis fraus, & quidem manifesta, si animo eximendi fe ab observantia legum eos se transferant ubi leges non sunt. Non est fraus, inquit Probabilitate, in eum se transferre locum ubi lex non obligat. Aliud est enim, inquit P. Viva, ponere impedimentum ad executionem precepti obligantis; aliud vero fugere obligationem. Theologis cavillationes istæ, & nuge non congrunt. Meri enim verborum illus fuit huiusmodi argumentationes. Edisserant nobis. Si quis dole, & fraude circumvenire leges præstas vellet, quæ alia via, nisi indicata, id præstare possit? Nec

Nec opus aliis argumentationibus est; cum ipse communis sensus hanc alturam, & vagram fugam perhorrescat. Lex non vetat exitum e loco, bona fide suscipitur; sed lex ipsa naturalis, cuique infusa, prohibet dolum, fraudem, alituram, qua lex eludi tentatur. Urbanus VIII. in Brevis ad Archiepiscopum Coloniensem declarat, incolas loci ubi Synodus Tridentina videtur, immigrantes alio ubi non obtinent, animo contrahendi clandestine matrimonium abusus domesticis mutationibus, non contrahere legitimum matrimonium, ob hoc principium quod frans, & dolum favore nemini debeant. Et si non lavet frans ad hanc Tridentinam legem extendendam; cur patrocinari debeat ad alias violandas? Inquirent, esse speciale rationem, cur in hac, secus in alia lege, patrocinari frans non debeat. Sed edisserent nobis hoc peculiare discrimen. Frans quippe eadem eundem semper effectum parit. Verba innumera conglomerauit Probabilitas, ut discrimen assignent inter eam qui executioni legis impediturum apponit, & eam qui fugam arripit, ut legis observantiam declinet. Sed omnia sunt vana, & inepta effugia, quae longiore non possunt sustentationem.

XXI. Quæst. IX. Qui discedit die festo a proprio loco, tenetur ne die discessit Sacram audire? Respond. Salmanticenses hoc, cit. n. 6. respondent, certum esse apud omnes hunc non obstringi audire Missam, si, antequam exeat, vel illo quo exeat, tempore Missam non celebraverit: quia non tenetur aliquid tempus expectare. Oportulum conceptis verbis docet S. Thomas loco mox a nobis laudato. Tenetur enim expectare, nisi damnum, aut necessitas excolet. Subdunt, quod, si tempore discessit celebraverit Sacram, & aliud non suspexit, tenetur tunc prefatus Christianus audire Missam.

XXII. Quid, si toto mane Missam celebraverit, & tu velis exire citius horam tertiam, assistas ne e Sacram audire? Pro sententia adfirmante laudant, Suarez, Filliucium, Laymannum, & alios. At illi totius negant. Audi illorum argumentationem, quam totidem referre verbis lubet. Quia (inquit num. 67.) si in illo loco est hora octava matutina, & sint in eo alie Missæ, fr hora decima, aut undecima dicende, non obligaris audire Missam hora octava, cum posses alia hora audire illam. Sed non teneris expectare totum tempus, pro quo obligat præceptum. Ergo, si exoas, iam non teneris ullo modo; cum iam vis obligatione exemptus. Unde non teneris præ-

venire obligationem, tametsi scias impedimentum superventurum. Pro hac opinione laudant Tapian, Dianam, Castropalium, Sanchez, Salas.

XXIII. Tu, christiane lector, iudex esto, quo indulgentia, ne dicam laxitas, adducat novus opinandi modus probabilisticus. Si una tantum celebraretur Missa, illam audire abstringeris. Si toto mane aliquid ad meridiem Missæ celebraretur, solutus a lege es. Quid, si Sapienter Eucharistiarum similia legeris, paradoxæ, quæ (ut mea minima, pateret opinio) testium ledunt commoneant, quo bonam fidem violant, horroremque ingerunt extremum? Quid his declamationibus, & investivis causam tuam agis? Ita sane. Nam adeo recte rationi advertita recitatis mihi apparet opinio, ut eandem vel reselleret pigeat. Nam, si omnes conculcator Christiani, probabilitatis abulibus non preventi, omnes uno ore fatebuntur, se debere audire Sacram illa hora qua commode valent, dum prævident superventurum impedimentum.

XXIV. Quæst. X. Qui discedit a proprio loco in quo abicit præceptum ieiunii, ad locum in quo nullum est ieiunii mandatum, potest ne ieiunium sumere? Respondo. Indignaris fortasse mihi, quod tam vana, & sere nugæ quæstionibus proponam? Sed lux sunt familiares non patet Galilei. Pro sententia adfirmante te posse sumere ieiunium, recensent Salmanticenses hoc, cit. n. 68. Sanchez, Suarez, Filliucium, & Dianam: quia ieiunii præceptum est indifferens, inquit. Ergo ieiunium sumere poteris in loco unde discedis: & prandium, & crenam in loco ad quem pervenies. E contrario, si in loco unde proficisceris, non est ieiunium, poteris prandere, antequam exeat, & vesci carnis; sero autem eccare, non tamen carnes comedere. Pro sententia negante laudant Castropalium, Bellinus Ponce, & Gualdum: quia, inquit illi, antequam egrediaris, nondum adhuc excoletis causa, nec fat est spes futura exemptionis; sicuti spes futuri privilegii non te eximit ab observantia ieiunii, antequam illud alsequaris. Concludunt vero Salmanticenses: num. 70. his verbis, Inter has duas satis probabiliter sententias medium tenemus, & dicimus, ratio nem habendam esse de loco ubi maior parte diei unaliquæ inventur, ut dicamus posse, vel non posse frangere ieiunium, illud de quo loquimur: quia frequentissimum est in moralibus quod maior & portior

pars trahat ad se minorem. Nos vero dicimus, & frequentissimum, & in tabe materia allegatum principium damnum esse ab Ecclesia. Damnum est in recitatione Horarum canonicarum, damnumque inferius in præcepto ieiunii, quod non fecus ac illud dividuum est. Quare falsum est quod docent laudati auctores, te posse frangere ieiunii præceptum, si moraris in loco ubi vigerit uique ad decimam horam; in alio vero loco ubi præceptum non urget, concedere ad libitum. Siquidem omnia quæ Auctores citati addocent pro suis opinionibus firmandis, mera effugia mihi videntur ad leges circumveniendas, eludendasque. Ieiunium ergo, & cetera præcepta servare debet, usque ad mortem in locis ubi præcepta videntur. Ita prescribit vel ipse communis sensus. Principium qui nituntur adversari, nempe quod præceptum ieiunii indivisibile sit, falsum omnino est, ut iam adnotavi, & in libro intercripto Quæstionis Appellente fuisse probavi.

XXV. Quæst. XI. Quis dicendum sit in casu quo est speciale præceptum & in loco unde discedis, & in loco ad quem accedit? Respondo. Quæstionem hanc proponit P. Claudius La-Croix Lib. II. cap. 11. dub. 3. num. 686. namque ita exponit. Tertius exit loco ubi est speciale ieiunium. Discedit a parochia sua, ubi est speciale præceptum servandi festum Sancti Patroni Ecclesie, & accedit ad aliam parochiam, ubi est quoque speciale festum Patroni eiusdem parochie. Quid tum? Abstringitur ne ieiunare, aut audire Sacram? Respondet P. La-Croix. Plures cum Castropalio dicunt teneri. Sed Ioannes Sanchez... cum Tamburino... & Burgabero probabiliter negant: quia in primis non tenetur ratione specialis præcepti in suo territorio ex quo exit... deinde nec tenetur ratione specialis præcepti in altero territorio ad quod venit: quia non est subditus iurisdictioni horum Superiorum. Ergo neutro præcepto tenetur: & consequenter, si abicit scandalum, potest non ieiunare, non audire Sacram, sed indulgere servilibus.

XXVI. Vin' lepiora, & dulciora? Hæc tus ab unico præcepto, unde proficisceris, animo illud eludendi, te liberant Casuiste multi. Tu nunc Charybidi declinas, in Scyllam te lapsum vides: quod in illo ipso loco quem, animo te subdociendi præcepti oneri petis, aliud offendis præceptum simile. Et tamen tanta est Probabilitatis vis, & efficacitas, ut ab his quoque scopulis, & laqueis te eripiat, & faucibus tuis oppara

convevia instruat, & ab onere audiendi Sacri te exolvat.

XXVII. Hæc sunt nova argumenta, ut mihi videtur, unde colligere vales novam opinandi methodum, quæ, invitis Auctoribus, bona fide illa utentibus, le ipsa excolet. Undique verum præceptorum vitiosus Christianus devincitur. In loco unde egreditur, obstrictus est; in loco ad quem accedit, iterum ligatur: & opinandi modus occurrat adeo subtilis, quæ Christianus ille omnia hæc ligamina impone frangat, & solatia vinculis, queat & ventri indulgere, & ludis, quin vel Sacram audire, vel quam ieiunii severitate coercere abstringatur? Et quia hæc elata voce imposturamus, declamationis, & exaggerationis arguimus.

XXVIII. Quæst. XII. Discipulus volente confessa discipulo egredi et animo, ut a peccatis reservatis quæ propria Parochia confiteri recusat, absolvatur? Respondet. Clemens Papa X. in sua constitutione Superna conceptis verbis prohibet ne Regularis absolvatur advenas, & peregrinos a peccatis, reservatis in propria dioecesi, a qua discedunt hoc animo obtinendi absolutionem in alia dioecesi, in qua profata peccata non sunt reservata. P. Dominus Viva quæst. 111. art. 3. numer. 9. refert P. Suarezium, Basilium de Leon, alioque, proponantes posse hunc absolvi qui hoc animo declinandi reservationem in qua aliam peregrinatur dioecesim, & c. Quamvis (inquit P. Viva) Clem. X. in laudata constitutione prohiberet Regularibus: & eadem videtur esse ratio in hoc de sacrisaribus Confessoribus ne hoc absolvent, si in fraudem reservationis id facerent, hoc est, ut explicat Platellus num. 909. si id faciant ad declinandum proprii Episcopi iudicium. Hac autem fraude circumscripta, si peregrinatus, ut opportunitatem habeat absolvi, quam in propria dioecesi habere non possunt, absolvi poterunt. Si quidem non dicitur fraudem committere qui utitur iure sibi concessio. Concedit autem tunc vis commune ut quilibet peregrinus possit absolvi a quolibet Confessario a peccatis, si tamen non reservatis in dioecesi, aut constituitur, quamvis ea sint reservata ubi peccata ea peccata commisit.

XXIX. Ius commune concedit facultatem, ut quilibet peregrinus possit ea intentione ut absolvi non a reservatis obtineat? Sed hoc vis commune restringit Clemens X. Alterum ergo. Aut Clemens X. non potest hoc vis restringere, aut invalida absolutio est

Sed Clemens X. abolitionem prohibuit, quando in fraudem declinandi iudicium proprii Episcopi quis aliam petit dicecesim. Eiusque. Sed quando hec fraus perpetratur, nisi cum quis ea intentione ad aliam accedit dicecesim, ut ibi aboliatur? P. Viva autem de eo loquitur qui *has intentiones* peregrinatur. Si hac fraus non est, quamvis erit in questione nostra? An necesse est ut peregrinus dicat: *Dicecesis a mea dicecesi, & aliam peto, ut delictum iudicium meo Episcopo?* Hac ne exprobra contemptio opus est, ut fraudem illam committere dicamus? Quis adeo insulserit, ut id admittet? Ad veram ergo fraudem, de qua Pontifex loquitur, sufficit aliquem peregrinari, seu discedere a propria dicecesi, & aliam adire, ut *opportunitatem habeat abolitionis, quam habere non potest in propria dicecesi*, ut loquitur P. Viva. Et hoc agendi ratio non opponitur Clementine constitutioni? P. Suarez. scripsit ante constitutionem Clementis X. ideo exultatione dignus est, si tamen prelatam opinionem defendit. An vero qui post hanc constitutionem scriperunt, exultatione digni sint, ceteri iudicent. Ni fallor, sapienter P. Viva extensas propositiones ab Ecclesia proscriptas. Quod non alia ratione, occasione data, id repetit, nisi ut lectores cauti sint in legendis commentariis, & sententiis quas dicitur Auctor bona fide, & pia intentione faciliorem reddendi legum observantiam proposuisset.

XXX. Quæst. XIII. Si peregrinus committit delictum extra locum sui domicile, puniri ne a proprio Superiore valeat ob hoc delictum? Respondit. P. Viva referit Basilium de Leon, & Gabrielem, docentes, Superiorem non posse punire in delictum degentem extra territorium, nec ob delictum intra, nec ob delictum extra territorium perpetratum. Quam

opinionem ille relinquit, & subscribitur communi, que docet verum esse non posse Superiorem punire subditum, quando tamis, quam res ab eodem commissa extra territorium extant; secus, quando delictum perpetratum sit intra territorium. Quare, si subditus degens extra territorium occidat scilicet, aut flagita hominem existentem intra territorium in quocensare latet fuit in homicidas, in obnoxius erit censuris: quemadmodum qui extra templum degens, & scilicet explodens, interficit hominem in templo extantem excommunicationem incurrit latam contra occidens in Ecclesia. Similiter Beneficiarius extra dicecesim degens, atque adeo non residens in loco sui beneficii, obnoxius est excommunicationi lata a proprio Episcopo adversus non residentes. Utique Superior exercere iurisdictionem contentiosam extra territorium nequit; at non propterea desinit esse iudex delictorum que subditus, etiam extra territorium existens, modo dicto perpetravit. Licet ergo Superior ius dicere, & iudicium contentiosam insinuere extra suum territorium nequeat; tamen statueri plura valet que obligant subditos, etiam extra territorium degentes. Potest Episcopus inherere ne Presbyter subditus extra dicecesim celebrat; quemadmodum Provincialis regularis sub prena excommunicationis precipere subdito valet ut extra provinciam exiens ieiunet, abineatque a tali officio. Advertendum tamen, quod, ut Superior possit ferre preceptum in subditos extra provinciam, seu territorium degentes, necesse est ut subditi non transferant domicilium; sed remaneant re ipsa subditi proprii Episcopi, aut Provincialis. Si enim efficiantur subditi alterius Episcopi, aut Provincialis, tum cessat omnis in eisdem potestas.

DISSERTATIO V.

DE LEGUM HUMANARUM EFFECTIBUS, ET VI OBLIGANDI.

PRÆLOQUIUM.

Aucis dissertationem hanc expediam, quod argumenta in eadem tractanda nec momentola, nec implicata difficultates sint. Occurrent aliquæ Casuisticæ opiniones convellendæ, potissimum invecæ a Caramueli, laxarum opinionum magistro, & defensore. Sed eas brevi manu explodam, non secus ac paucas aliorum qui Caramelis vestigia persequi voluerit. Potissima, & gravioris momenti controverfia discipulicam obligationem legis dubie spectat, contra quam allegare Probabilistæ solent istud essatum: *Mors est expeditio possidentis*: cuius legitimo sensu basilice abutuntur. Paucis quoque hanc controverfiam abolvam, cum alibi ex instituto eandem veritatem. Et quoniam brevis est dissertatio, breve quoque Præloquium est. Ad rem.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ, & laxæ Casuistarum.

Hucusque adversus heterodoxos Ictos decretatum ut plurimum est: ideo Casuistarum laxas opiniones, præter unam, & alteram Caramuelis de more non recensui au-

te *diff. 11.* ubi locus opportunus videbatur. Quoniam vero in præsentia potissimum controverfias in utramque partem a Casuistis disputatas examinandas iudicium iuxta constantem methodum, primum propositionem in hac materia proscriptam ab Alexandro VII. post quorundam Moralistarum opiniones laxas præmittam.

Thesis ab Alexandro VII. proscripta, que est 28.

Populus non peccat etiam si absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Propositiones laxæ Casuistarum.

1. „ Leges adhuc pontificie promulgari debent in lingulis regnis, provinciis, & dicecesibus, ut ibi habeant obligare. “ *Torreçilla tom. 1. summ. tract. 11. disp. cap. 1. mon. 11.*
2. „ Leges humane tam civiles, quam pontificie acceptari debent a populo, ut obligare valeant. “ *Torreçilla loc. cit. n. 13.*
3. „ Lex, seu constitutio pontificia quæ nullo non est recepta, quantumvis ex causa id contingat, non obligat. “ *Idem Torreçilla in propos. damnat. tract. 11. consulti. 6. num. 94.*
4. „ In materia levi nec lex, nec superioris preceptum sub letali obligare queunt. “ *Idem Torreçilla tom. 1. summ. tract. 1. disp. 1. cap. 4. num. 16.*
5. „ Conc. Theol. Tom. VI.

5. „ In propositione 28. damnata ab Alexandro VII. de populo absque causa legem non acceptante, non venit damnatum dicere, graviter non peccare, etsi absque causa eam non acceptet. “ *Idem in propos. damnat. in dict. propos. num. 11.*
6. „ Actiones nimium difficiles, quæque contentantur fragilitati humane nature non sunt, nequeunt esse materia legis humane, nec sub humano precepto cadere: unde causa sufficiens hæc est ad eas non acceptandas. “ *Idem in propos. damn. ad propos. 28. Alexandri num. 5.*
7. „ Sufficiens causa est ut quis a lege deobligetur, quod immediate post promulgationem videat vel a maioribus, vel a maiori parte non incipi observari. “ *Idem ibid. n. 9.*

Sed Clemens X. abolitionem prohibuit, quando in fraudem declinandi iudicium proprii Episcopi quis aliam petit dicecesim. Eiusque. Sed quando hec fraus perpetratur, nisi cum quis ea intentione ad aliam accedit dicecesim, ut ibi abiolvatur? P. Viva autem de eo loquitur qui *has intentiones* peregrinatur. Si hac fraus non est, quamvis erit in questione nostra? An necesse est ut peregrinus dicat: *Difecto a mea dicecesi, & aliam peto, ut delictum iudicium meo Episcopo?* Hac ne exprobra contemptio opus est, ut fraudem illam committere dicamus? Quis adeo insulterit, ut id admittet? Ad veram ergo fraudem, de qua Pontifex loquitur, sufficit aliquem peregrinari, seu discedere a propria dicecesi, & aliam adire, ut *opportunitatem habeat abolitionis, quam habere non potest in propria dicecesi*, ut loquitur P. Viva. Et hoc agendi ratio non opponitur Clementine constitutioni? P. Suarez. scripsit ante constitutionem Clementis X. ideo exultatione dignus est, si tamen prelatam opinionem defendit. An vero qui post hanc constitutionem scriperunt, exultatione digni sint, ceteri iudicent. Ni fallor, sapienter P. Viva extensas propositiones ab Ecclesia proscriptas. Quod non alia ratione, occasione data, id repetit, nisi ut lectores cauti sint in legendis commentariis, & sententiis quas dicitur Auctor bona fide, & pia intentione faciliorem reddendi legum observantiam proposuissit.

XXX. Quæst. XIII. Si peregrinus committit delictum extra locum sui domicile, puniri ne a proprio Superiore valeat ob hoc delictum? Respondit. P. Viva referit Basilium de Leon, & Gabrielem, docentes, Superiorem non posse punire in delictum degentem extra territorium, nec ob delictum intra, nec ob delictum extra territorium perpetratum. Quam

opinionem ille relicto, & subscribit communi, que docet verum esse non posse Superiorem punire subditum, quando tam is, quam res ab eodem commissa extra territorium extant; secus, quando delictum perpetratum sit intra territorium. Quare, si subditus degens extra territorium occidat scilicet, aut flagita hominem existentem intra territorium in quocensare latet fuit in homicidas, in obnoxius erit censuris: quemadmodum qui extra templum degens, & scilicet explodens, interficit hominem in templo extantem excommunicationem incurrit latam contra occidens in Ecclesia. Similiter Beneficiarius extra dicecesim degens, atque adeo non residens in loco sui beneficii, obnoxius est excommunicationi lata a proprio Episcopo adversus non residentes. Utique Superior exercere iurisdictionem contentiosam extra territorium nequit; at non propterea desinit esse iudex delictorum que subditus, etiam extra territorium existens, modo dicto perpetravit. Licet ergo Superior ius dicere, & iudicium contentiosam insinuere extra suum territorium nequeat; tamen statueri plura valet que obligant subditos, etiam extra territorium degentes. Potest Episcopus inherere ne Presbyter subditus extra dicecesim celebrat; quemadmodum Provincialis regularis sub prena excommunicationis precipere subdito valet ut extra provinciam exiens ieiunet, abineatque a tali officio. Advertendum tamen, quod, ut Superior possit ferre preceptum in subditos extra provinciam, seu territorium degentes, necesse est ut subditi non transferant domicilium; sed remaneant re ipsa subditi proprii Episcopi, aut Provincialis. Si enim efficiantur subditi alterius Episcopi, aut Provincialis, tum cessat omnis in eisdem potestas.

DISSERTATIO V.

DE LEGUM HUMANARUM EFFECTIBUS, ET VI OBLIGANDI.

PRÆLOQUIUM.

Aucis dissertationem hanc expediam, quod argumenta in eadem tractanda nec momentola, nec implicata difficultates sint. Occurrent aliquæ Casuisticæ opiniones convellendæ, potissimum invecitæ a Caramueli, laxarum opinionum magistro, & defensore. Sed eas brevi manu explodam, non secus ac paucas aliorum qui Caramuelis vestigia persequi voluerunt. Potissima, & gravioris momenti controverfia discipulicam obligationem legis dubie spectat, contra quam allegare Probabilistæ solent istud essatum: *Mors est expeditio possidentis*: cuius legitimo sensu basilice abutuntur. Paucis quoque hanc controverfiam abiolvam, cum alibi ex instituto eandem veritatem. Et quoniam brevis est dissertatio, breve quoque Præloquium est. Ad rem.

CAPUT I.

Propositiones damnatæ, & laxæ Casuistarum.

Hucusque adversus heterodoxos Ictos decretatum ut plurimum est: ideo Casuistarum laxas opiniones, præter unam, & alteram Caramuelis de more non recensui au-

te diff. 11. ubi locus opportunus videbatur. Quoniam vero in præsentia potissimum controverfias in utramque partem a Casuistis disputatas examinandas iudicium iuxta constantem methodum, primum propositionem in hac materia proscriptam ab Alexandro VII. post quorundam Moralistarum opiniones laxas præmittam.

Thesis ab Alexandro VII. proscripta, que est 28.

Populus non peccat etiam si absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam.

Propositiones laxæ Casuistarum.

1. „ Leges adhuc pontificie promulgari debent in lingulis regnis, provinciis, & dicecesibus, ut ibi habeant obligare. “ Torrecilla. Tom. I. summ. tract. 11. disp. cap. 1. mon. 11.
2. „ Leges humane tam civiles, quam pontificie acceptari debent a populo, ut obligare valeant. “ Torrecilla loc. cit. n. 13.
3. „ Lex, seu constitutio pontificia quæ nullo non est recepta, quantumvis ex causa id contingat, non obligat. “ Idem Torrecilla in propos. damnat. tract. 11. consulti. 6. num. 94.
4. „ In materia levi nec lex, nec superioris preceptum sub letali obligare queunt. “ Idem Torrecilla tom. 1. summ. tract. 1. disp. 1. cap. 4. num. 16.

„ Conc. Theol. Tom. VI.

5. „ In propositione 28. damnata ab Alexandro VII. de populo absque causa legem non acceptante, non venit damnatum dicere, graviter non peccare, etsi absque causa eam non acceptet. “ Idem in propos. damnat. in dict. propos. num. 141.
6. „ Actiones nimium difficiles, quæque contentantur fragilitati humane nature non sunt, nequeunt esse materia legis humane, nec sub humano precepto cadere: unde causa sufficientes hæc est ad eas non acceptandas. “ Idem in propos. damn. ad propos. 28. Alexandri num. 5.
7. „ Sufficientes causa est ut quis a lege deobligetur, quod immediate post promulgationem videat vel a maioribus, vel a maiori parte non incipi observari. “ Idem ibid. n. 9.

P 3

8. „ Lex

8. Lex humana five civilis, five ecclesiastica, quavis de materia gravi, non censenda, graviter obligare, quantumvis verbo decernatur, statuitur, & insumitur, nullius, inquam, exprimitur: quous enim est ut verbo precipio, iubeo, prohibeo, veto, vel interdictio iuritate. Idem Tom. I. sum. tract. 2. disp. 1. cap. 5. num. 16.

9. Omnis lex in presumptione fundata, cessante presumptione, adhuc in particulari, desinit pro foro conscientie obligare illum in quo praesumptio cessat. Idem ibid. cap. 5. num. 307.

10. Generatim cessante sine adequato legis in quolibet particulari, cessat lex illum obligare: & idem dicendum de precepto generali. Idem ibid. num. 20.

11. Et hoc procedit, etiam si ex inobedientia scandalum sequatur: tunc enim non adstrum, sed pativum erit, cum non obediens utatur iure suo iuxta opinionem problemum, que excipit cum ab obligatione obediendi, cessante in illo sine quod si ignorat qui scandalum patitur, sibi imputare debet. Idem Torrecilla ibid. n. 7.

12. Aliter procedit, quando sine legis, vel precepti est scandalum vitare: hoc enim vitari, cessat pariter lex, & preceptum obligare. Unde Clerici arma lacteo portantes, pariterque Religiosi occulte adibus profanis, etiam in manifestis, assentes, nec graviter peccant, nec censuras incurrunt, etsi sub illis haec omnia illis sine prohibita. Cessat enim in illis scandalum, quod est finis legis. Idem Torrecilla Tom. I. sum. tract. 11. disp. 1. cap. 5. num. 47.

13. Non sunt denunciandi Sancto Officio retinentes libros prohibitos, non est haereticus, aut eius suspensio. Sic D. Franciscus Verde in solutio qu. viii. corollar. 85. sub num. 447. fol. 118. apud Torrecilla in propol. damn. ad propol. 45. Alexandri VII. num. 22. fol. 485. cui consonat Tamburinus in Decalogum Lib. II. cap. 1. §. 7. n. 58. dicens excommunicationem Sancti officii precipiens intra 8. dies exhibere libros prohibitos, in illis praecite tendere, qui haereticus, vel errores continent.

14. Negae excommunicationem illam incurrunt similes libros, aut scripta prohibita legentes, si inhibito alia caussa quam haereticus, aut eius suspensio sit promulgata. Sic Bordenius T. I. facti Trinitatis in causis Fidei cap. xiv. qu. xxxiii. num. 78. pag. 354. ibi: Quare in legibus huiusmodi libros prohibitos alia ex causa

quam haereticus, vel eius suspensio, incurrat excommunicationem, aut aliam poenam &c. (X. ponit varia exempla librorum prohibitorum) & ait: Respondeo in his causis, nullius, inquam, censura in legibus huiusmodi libris, aut scriptis prohibita.

14. Grave non est, servata substantia, a modo precepti deficere. Sic Torrec. Tom. I. sum. tract. 11. disp. 1. cap. 11. num. 43. & laudat Caramuellem, & Leonardum de Murcia.

15. Probabile est leges humanas, adhaec ecclesiasticas, neque indirecte posse ad actus internos nos obligare. Idem ibid. disp. 1. cap. 11.

16. Salmanticenses tract. 11. cap. 11. punct. 9. num. 164. querunt, utrum peccet qui impedimentum opponit, ut liber a lege impedienda evadat, & respondet his verbis. Satis tamen est probabilis, & ab inretrico forte prohibitorum sententia, negans in tali causa peccare: quia eo ipso quod aliquis extrahat ab obligatione legis, seu lex illum non obligat (sive hoc bona fide, sive mala intentione, sive sicite, sive illicite factum sit) est incapax delinquendi in effectu contra talem legem: ergo, ex quoquevis motivo ponat impedimentum, quod ipsum extrahit ab obligatione ieiunii, non peccat contra ieiunii preceptum, sed utitur iure suo, quo potest exonerari a lege, & extrahi ab obligatione illius. A hoc lenientia laudant utroque Sanchez, Fillucium, Azorium, Fagnones, Villalobos, Salmanticenses Scholasticos tract. xiiii. de peccatis lib. 6. num. 153.

17. P. Dominicus Vita Tom. I. quast. vi. artic. 6. num. 4. Dico quod si probabiliter tantum creditur legislator aut non potuisse, aut noluisse in tali causa verbis legis comprehendere obligare, possit etiam subditus sicite in eo casu legem non servare. Unde id verum est, non solum si subditus habet formidinem de opposito, sed etiam si deus ex altera parte probabiliter, minus maior probabilitas quod legislator potuerit, ac valuerit obligare, ut docet Suarez Lib. VI. de leg. cap. viii. num. 3. Sanchez Lib. 1. cap. 13. num. 14.

18. Salmanticenses tract. 11. cap. v. punct. 8. n. 91. Si deus infirmitas que mortaliter iudicabitur perpetuo duratura, & obtinens a Pontifice dispensationem concedendi carnis pro tota vita, non recidendi officium divinum, non ieiunandi, etiam si postmodum saltem PERFECTAM acquirat, poterit uti tali dispensatione, donec a Pontifice revocetur. Idem dicimus, si pro hoc anno, pro hac Quadragesima obtineas dispensationem a Superiore non ieiunandi, vel abstinendi a carnibus, quia infirmitas pro tota illa censetur duratura: etiam si per accidens cesset, potes ut tali dispensatione utaris. Ita Auctores citati, qui licet non omnes ita in particulari loquantur, mens tamen illorum est quam diximus.

19. Salmanticenses ibidem cap. vi. §. 2. num. 18. docent, sufficere dictum unum cum simili Doctoris alicentis, tempus ad conseruetudinem requiritur preterisse, ut per eam lex abrogata censetur: etiam si plures alii oppositum sentiant.

Porro impetratis, atque perditionis seculum est arma frangere in imprium illum Principem a quo accepta illa licet. Sed cunctis illis Politicis illas iuris, ut aiunt, non in sum presumunt est. Ideo orandum pro illis est, imminde dispartum.

IV. Alter, & potissimus legis effectus est obligare subditos ad ea praecitanda que leges prescribunt. Lex enim, ut ex doctrina S. Thomae vidimus, imperium est rationis practicum, in quo duo includuntur, nempe distinctio rationis, cuius est instituire, dirigere, illuminare; & actus voluntatis, qui legislator legem obediens subdit omnes subditos suos. Leges autem iubent, prohibent, permittunt. Permissio, quae toleratur peccata, facti est, non iuris. Legum actus sunt imperare, prohibere, permittere, punire. Si plura cupis, consule S. Thomam 1. 2. qu. xcii. art. 2.

V. Quae I. Quoniam sit legis humanae materia? Resp. Materia legis humanae, sicut ceterarum legum, sunt actus humani, qui praecipit, aut vetari possunt, quatenus aut conferant, aut repugnant bono communi, quod lex unice spectat. Quae & cuiusque legis virtus praecipit, & cuiusque virtus vitari humana lege valent, quia quocumque virtus conducti, & quocumque virtum obedi communi bono. Heine haud consequitur legislatorum humanum posse praecipere omnium virtutum officia, ut omnia vitia collective accepta prohibere. Quoniam obiectum humane legis moraliter possibile sit oportet ipsi subditorum communitati. Omnia autem virtutum officia peragere, omniaque vitia devitare, hominum communitati moraliter impossibile est, spectata humane naturae imbecillitate. Lavior ergo vitia permittit legislator humani possunt, ut praviora vitentur. Ea potissimum vetare legislatorum humani debent quae societatem perturbant, bonoque communis ruinam, aut grave inducant detrimentum. Permittere autem populo cetera mala quae homines privatos inhiunt, & personalia vitia appellatur.

VI. Obiecta. Lex naturalis, & divina omnes virtutes praecipit, omniaque vitia prohibet. Ergo idem praestare legislatores humani poterunt. Resp. Consequenter falsa est. Legislator divinus, supremus & universalis Dominus est, qui non tantum subditorum felicitatem in communi, verum etiam in particulari respicit. Cuiusque subditi vires licet comprehendit, auxilia, gratias cuique imperit, quibus & virtutes exequi,

CAPUT II.

Qui sint legis effectus, & quoniam materia.

I. PRIMUM, potissimumque legis officium est subditos bonis virtutolque efficere, ut docet S. Thomas 1. 2. quast. xcvi. art. 1. Quae quidem officium, seu fructus legis est subditum dirigere in bonum commune: & virtus subditorum eo fecerat, ut legi id praescribenti pareant. Haec autem obedientia bona est: bonus igitur subditus est, dum id praestat quod lex mandat. Bonitas itaque subditi, effectus legis est; hocque convenit cuique legi in communi acceptae. Nunc autem sermo est de lege humana, ut distincta a lege naturali, aeterna, & evangelica, quae hominem in quocumque genere bonum facit. Legis vero civile effectus eo tendit, ut efficiat damnatae bonum civem, non bonum virum. Nam bonus civis ille est qui parit legibus, quae bonum si commune civitatis spectant, idque tractare valet, etiam si malus vir sit, ut in Romanis patet.

II. Heine consequitur quamlibet legem bonum rationis, & commune subditorum praestare felicitatem. Quapropter, si supremum potestas aliquam legem ferret quae non promoveret commune bonum, atque adeo non efficaciter subditos bonos civis, lex non esset, sed legis larva, ut optime definit S. Thomas loc. cit. ad 4. Lex tyrannica, cum non sit secundum rationem, non est simpliciter lex; sed magis est quaedam pervertit legis.

III. Ex quibus colligitur, turper errare quosdam inique Politice munitatis, qui contendunt pro arbitrio laeprema potestates leges ferre, nec non componere, sedera hinc cum religionis, atque virtutis derimento posse. Omnis quippe potestas a Deo est, teste Apostolo, & ipsis Principibus latentibus,

& vitia declinare queat. Contra legislatores humani, quemadmodum singulorum vires extendere haud valent, nec auxilia opportuna impertire possunt, ita neque eorumdem fingentem perfectionem promovere ad illos attinet.

VII. Quæst. II. *Possumt ne legislatores humani præcipere, aut vetare alius iudicantes?* Resp. Effectus humane legis est honor efficere libidinos; & cum alius genere suo indifferenter, nec bonus, nec malus efficiat homines; idcirco in propria indifferenter specie silentes, nequeunt esse humana legis materia. Verum, quia nullus reus, seu in individuo alius qui bonus, aut malus non sit, reperitur; ideo quilibet actus indifferens potest in hac aut illa circumstantia cum bono communi plus minuste aut convenire, aut pugnare; atque adeo esse materia legis præcipientis, aut vetantis. Ex tam bonitas, aut malitia solum actuum ex sint, a legislatore in lege rotunda præscripta, habetur.

VIII. Quæst. III. *Videntur ne legislatores humani sine coercitioe, sine cruciatu, alius mere interiori dicere, & absolute præcipere?* Resp. Adfirmantem sententiam propugnat Henricus a S. Ignatio Tom. II. Lib. I. cap. xvii. ut valde probabilem; & licet, inquit, oppellam sentiat magna turba recentiorum; secum tamen habere contendit venerandam cantemuriam, laudateque pro hac sua sententia Globam sup. Cogitationes dist. 1. de pariti. Maiorem in 16. dist. 213. quæst. 111. Albertum Pighium Lib. II. de Hierarch. ecclesiæ. cap. xvii. Adrianum in 16. quæst. 14. de Confess. & questio. 1113. quæst. 1111. Jacobum Brandum questio. 1. Isaacum Latornam de Confess. serm. Molanum tract. v. de Reipub. cap. lxxxi. Jacobum Baum Lib. II. Instit. cap. viii. Medicum eisd. de Orat. quæst. xv. Rosellam verb. Absolute, Franciscum Sylvium 2. 2. quæst. civ. art. 4. & alios.

IX. Oppositam sententiam defendunt Salamancaenses tractat. x. cap. 1. punct. 12. & tractat. xi. cap. 1. punct. 5. & laudant pro eadem S. Thomam 1. 2. quæst. xci. artic. 4. Caietanum 2. 2. quæst. xi. Tappam quæst. vi. artic. 4. Gregor. Martinez 1. 2. quæst. xcvi. Granadae contr. vii. tract. 111. part. 1. disp. v. Caltopalmani tractat. 111. disp. 11. punct. 6. Bonacinam disp. 1. quæst. 1. punct. 5. Salas disp. 11. de legibus, Suarez Lib. 111. cap. 111. Gordonium Lib. II. quæst. ix. & alios.

X. Ut difficultem implexatamque questionem maiori quæ fieri perplicitate potest enucleemus, distinguamus oportet legem direc-

tivam a lege coactiva. Lex directiva obligat in conscientia; ac nullam poenam imponit. Hinc legi directivæ subiecti sunt ipsi legislatores. Lex coactiva ultra obligationem in conscientia, penas infligit. Hæc lex coactiva iterum duplex est. Alia coactiva, coactione interna, quæ & sub culpa, & sub poena, ipso facto ante iudicis sententiam tubunda, alitringit. Alia est coactiva coactione externa, quæ poenam, post causæ recognitionem, a iudice infligendam; prædicat. Hanc distinctionem optime explicat Cardenas cris. 25. & alii.

XI. His positæ, dico cum secunda sententia, Legislatorem humanum ecclesiasticum, neminem civilem, præcipere haud posse directe, & per se alius mere interioris lege coactione externa. Hanc sententiam conceptis verbis docet S. Thomas 1. 2. quæst. xci. art. 4. *De his potest homo legem facere de quibus potest iudicare. Iudicium autem hominis esse non potest de interioribus actibus, qui sunt, sed solum de exterioribus motibus, qui apparent. Et tamen ad perfectionem virtutis requiritur quod in utrisque actibus homo recte existat. Et ideo lex humana non potest coercere, & obligare sufficienter interiores actus; sed necessarium fuit, quod ad hoc superveniret lex divina. Quarto quia, sicut Augustinus dicit in 1. de liber. arbitrii, lex humana non potest omnia quæ male fiunt, punire, vel prohibere; quia, dum asserere vellet omnia mala, sequeretur quod etiam multa bona tollerentur, & impudenter nihilis communitis, quod est necessarium ad conservandum humanam. Ut ergo nullum malum improbiorem, & impunitum remaneat, necessarium fuit supervenire legem divinam, per quam omnia peccata prohibentur.*

XII. Ex hac doctrina satis aperte colligitur, non posse præcipere, aut prohibere legislatorem ecclesiasticum omnes alius interiores lege cogente coactione externa. Siquidem De his (inquit Angelus) potest homo legem ferre de quibus potest iudicare. Indefinitum ergo requirit Angelicus in legislatore. Cur? Ut possit punire delinquentem. Subdit enim quarto loco, quod lex humana non potest omnia punire. De illo ergo iudicio loquitur quod ad punitionem requiritur. Et cum nullus legislator humanus de interioribus hominum actibus iudicium ferre queat; idcirco nullus legislator humanus legem condere valet potentem alius mere interioris punitione iuridica, quæ causæ recognitionem postulat. Hanc doctrinam confirmat Angelus 2. 2. quæst. civ. art. 5. ubi inquit *Alio modo non*

tenetur inferior suo superiori obedire, si alicui tenetur præcipere in quo ei non subdatur. Dicit enim Seneca in III. de Beneficis: *Errat, si qui existimat servitutem in totum hominem descendere. Pars enim melior excepta est. Corpora obnoxia sunt, & descripta domini; mens quidem est sui iuris. Et ideo in his quæ pertinent ad interiores motus voluntatis, homo non tenetur homini obedire, sed solum Deo.* Quæ duo testimonio, ut miris, evidenter probant, nullam potestatem humanam posse lege coactiva coactione externa præcipere directe, & per se alius omnino interioris. Et quod huc tendat Angelici doctrina, patet. Quandoquidem ideo hominibus quibus hæc denegat potestatem, quia actus omnino interiores non subiacent humano iudicio. Ergo, si homines iudicare eiusmodi actibus nequeunt, neque poenam, & damnationis sententiam in eosdem ferre valent; cum hæc sententia actionum examen, discussionem, & iudicium requirit; consequitur præfatas leges homines condere non posse. Hæc omnia certa sunt præter omnes.

XIII. Ubi nunc in controversiam venit, possit ne legislator humanus ecclesiasticus præcipere, aut vetare lege dirigente, & curantem animarum salutem, coactione intere interna, idest obligante ad culpam, subdito omnino iudicio, & poena exteriori. In qua controversia aqua protecto mihi undique hæret. Ex una parte testimonio S. Thomæ adeo luculenta videntur, ut excipere interpretationem non valeant. Ex altera parte, quod aliqui in calu præcipere Ecclesie alius mere interioris possit, non continentem rationum momenta extiterit videntur. Doctrinam S. Thomæ tanti facti, ut religiosi mihi verum ten velatum inquam ab eadem discedere, non quod S. Viri auctoritas proratione, aut lege mihi sit; immo, si ratio occurreret, quæ oppositam doctrinam evidenter ostenderet, illa relicta, hæc amplecterer; sed quia ubique eisdem sententias tam firmis rationibus montas invento, ut ratione, non auctoritate cogente, in eisdem concedere doctrinam cogar. Igitur testimonia allata evidenter demonstrant non posse, ut diximus, legislatorem humanum lege puniente, quæ causæ cognitionem postulat, alius interiores præcipere, quia scilicet Ecclesia non iudicat de interioribus. Ceterum ex præfata S. Thomæ doctrina evidenter non inferitur, Ecclesiam in aliquo peculiariter casu non posse a homine internam præcipere, aut vetare. Neque hoc gratis asseritur. Nam 2. 2. quæst. xxi. art. 4. ubi, salus rem dicitur, & ex articuli ti-

tulo, & ex totius doctrinæ scopo, non solum gravi fundamentum, colligimus, mentem S. Doctoris eo spectare, ut evincat absolute, & per se loquendo hominem non esse interioribus actibus subiectum humane potestati, sed Deo. Ibi enim disputat, utrum necessarium fuerit aliquam divinam esse præter humanam legem; atque, quia lex humana non potest coercere, & obligare sufficienter interiores actus; subditque, quod lex humana non potest omnia quæ male fiunt, punire, vel prohibere. Unde valde probabiliter colligitur, non posse quidem Ecclesiam absolute dirigere sufficienter fideles in interioribus actibus; ideoque necessarium esse divinum legem quæ id præstat; posse vero dirigere in aliquibus, qui neque cognitionem, neque iudicium, neque punitionem forensalem postulant. Qua fallax interpretatio constituta, sequentem statuo conclusionem.

XIV. *Legislator ecclesiasticus potest lege dirigente præcipere alius mere interioris ius in casibus in quibus expediens iudicatur id opportunum esse ad salutem æternam.* Rationes valde probabiles id evincunt. Nam hoc est idcirco ecclesiasticus legislator inter & civiles, quod hi solam potestatem exteriorem, tranquillitatem, & bonum commune subditorum dirigat, & per se respiciunt; illi e contrario animarum salutem primum, & per se spectant. Duplex ergo in Ecclesia potestas: altera quæ exteriorem disciplinam lege exteriori cogent; altera quæ lege directiva interiori æternam salutem promovet. De prima nullum diffidium. Alteram evincere videntur tum auctoritates Scripturarum, tum rationes, & mos in Ecclesia quandoque servatus.

XV. Preterea quum Christus Ecclesie sue contractus, animarum internam regimen potissimum spectat. Inquit Christus Petrus, et alique successores Ioan. xxi. *Pascite oves meas;* & Matth. xvi. *Quicumque ligaveris super terram, erunt ligata & in calis.* Fidelium animæ non exteriori modo, sed interioris quoque nutriu, & roborati indigent. Unique Christus Dominus, quæ illustrationibus mentem illustrat, quæ gratiarum copia spiritum interiori alit, & inlaurat, inquam primum & supremum Pastor invisibilis; at ex laudatis testimoniis satis aperte colligitur, voluisse quoque medicis suis Pastoribus, quos hic in terris constituit, suas oves tum interioris, tum exterioris alere. Et, cum ratio evidens non occurrat quæ oppositum evincat, non est, cur verba absoluta, & illimitata Christi Domini ad solum externum regimen coercantur.

XVI. Confirmat hæc omnia Ecclesie mos-
 ses praxis, qui non raro interiores actiones
 modo præscriptis, modo vetatur. Innocen-
 tius XI. hæc propositionem, que in ordine
 10. est, proseripit: *Non tenetur proximum
 actum interno diligere.* Nec est quod reponas,
 nihil hic præcipi, aut vetari; sed id tantum
 declarari quod naturæ, & divina lege præ-
 scriptum est. Quoniam Pontifex summus pro-
 hibet, non modo exterius hæc doctrinam
 docere, sed præcipit eandem interius exe-
 qui, & ut veram habere. Theologi qui ante
 damnationem hæc doctrinam, ut probabili-
 lem, interiore persuasione propugnabant,
 ignorantiam iuxta Probabilitatis excubant potestatem. At, si quis nunc post Ecclesie defini-
 tionem eandem doctrinam interius defende-
 ret, ut probabilem, libere ne a culpa inobedi-
 entis, debita iureiuratori legislatoris ecclesie-
 sedem, nedum a peccato contra præceptum car-
 itatis esse proximum esset? Idem summus
 Pontifex Ven. Innocentius XI. sequentes propo-
 sitiones Michaelis Malinos damnavit que
 sunt 65. & 66. Prima hæc est. *Præpositus
 obedientiam est in exterioribus & latius voti
 obedientiam Religiosorum iuramento ad exte-
 riora pertinet.* In interiore vero aliter res se
 habet, quo solus Deus, & directus intrin-
 sicus. Altera. *Res digna est nova quadam doctrina
 in Ecclesia Dei, quod anima quoad internam
 gubernari debet ab Episcopo; quod si Episcopus
 non sit ex ipso, anima ipsam cum suo direttore
 regat.* Novam illam doctrinam, quæ nec sacra
 Scriptura, nec Concilia, nec Canonibus, nec Bul-
 lis, nec Sæculi, nec doctorum cum veneratione
 tradiderunt, nec tradere possunt; quia Ecclesia
 non indicat de occultis. Et anima sua habet
 etiam quæ nec compescit bene visum. Harum
 propositionum doctrina eo pertinet ut Passio-
 nis Ecclesie regimen admittat animam.

XVII. Dux aliarum propositionum ab Ecclesia
 proscriptæ confirmant sententiam nostram.
 Alexander VII. hæc thesauri damnavit: *Qui
 facit confessionem voluntarie nullam, satisfactio
 præcepto Ecclesie.* Alteram damnavit Ven.
 Innocentius XI. *Præcepto communionis anime
 satisfactio per sacrificium corporis Domini manduca-
 tionem.* Etiam in his propositionibus de in-
 terioribus animæ subiectus sermo est. Ex more
 ritque, & consuetudine Ecclesie constat, in-
 terius animæ regimen potestati Ecclesie sub-
 iectum esse.

XVIII. Rationes quoque idem evincunt.
 Nam Ecclesie regimen societatem non mere
 humanam, & civitatem moderatur, sed chris-
 tianam; que, ut talis, ad finem supernaturalem,
 & divinum tendit. Illius finis salutis

eterna est. Huius finis proportionata sunt mediis
 necessariis est. Ergo summum Pastor cuius est
 animas in hæc finem dirigere, potestate in-
 structus est præscribere ea que hinc finem com-
 plectendo idonea sunt. Porro actus interiores
 potissima omnia sunt que viam ad hunc asse-
 quendum finem sermant. Ergo qui respere,
 & docere in hunc finem animas debet, præ-
 scripta media præcipere, aut vetare potest, prout
 cognoant, aut obtant eadem nisi aliquando
 futuris esset potestas in finem, si nihil in me-
 dia iuris haberet.

XIX. Quæ omnia iterum præ Ecclesie
 confirmantur. Nam reipia Ecclesia præcipit
 attentionem interiore orationi necessariam.
 Et, licet attentio hæc orationi vocali con-
 nexa sit, non apparet cur Ecclesia præcipere
 nequit meditationem mere internam per
 horam plus, minusve. Et reipia non præcipit
 Regulæ exercitii spiritualia, quæ potissi-
 mum in meditationibus fieri solent. Præcipit
 regulares reipia obligant subditos ad actus
 internos, ut ad Sacrificii Missæ applica-
 tionem, ad orationem mentalem. Quid quod
 Regulares vi voti obedientie voluntatem adhibent
 Prelati, non solum quantum ad actus
 exteriores, sed etiam quantum ad actus
 interiores? Et vi illius voti plura habere Pre-
 lati subditis possunt que interiorum anime
 moderationem spectant.

XX. Quæ contra obicere solent, hæc revo-
 cantur. Ecclesia ea præcipere, aut vetare
 potest de quibus indicandi potestatem habet.
 Sed Ecclesia de occultis animi internis motibus
 iudicare nequit. Ergo neque de eisdem
 ferre legem valet. Resp. Negat consequens
 actus internus nequit iudicium ferre, utrum
 actus internus reipia elicitur nec ne sit, aut
 bene vel male exercetur. Idcirco iudicium
 contentiolum infirmum, penamque a iure præ-
 scriptam infligere propter eundem actus Ec-
 clesia nequit. Factum illud Ecclesia igno-
 rat; & ideo reipia hoc factum, prout igno-
 ratum, non potest pœna ferre. Ecclesia ve-
 ro præcipit interiore meditationem, atten-
 tionem, idque genus similia, & prohibetque
 contraria, quorum malitiam, aut bonitatem
 evidenter cognoscit. Quare non quod igno-
 rat, sed quod manifeste comprehendit, lu-
 bet exequendum, aut vitandum. Ex quo
 animæ nescit, utrum reipia subditis id præ-
 scriberet, an liceret; Idcirco in eandem iudicium
 contentiolum non infirmat. Neque illius
 occultati facti cognitio necessaria est, ut id
 præcipiat aut vetetur quod locum in iura
 clare scimus bonum, aut malum esse. A
 iustore disputatione abstinere quoniam, ut ex
 utra-

utriusque sententia examine collegi, diffi-
 dium potius de vice quam de re est. Nam
 que necesse, ab Ecclesia præcipi, utriusque
 sententia Auctores fatentur. Sed Auctores
 sententiam negantis Ecclesie potestatem in
 actus internos, dicunt, ideo iure præcipi
 omnia indicata officia ab Ecclesia, quia
 connexta per se sunt cum exterioribus acti-
 bus. Alii contendunt, Ecclesiam eadem præ-
 cipere, aut prohibere posse, nullo etiam ad
 hæc connexionem respectu habito. Verum,
 si res penitus inspicitur, vix quidquam
 Ecclesia præcipit quod non sit cum exte-
 riore regimine aliquo modo coniunctum. Quare
 disputatio tanti non est, ut salus displicenda
 sit.

XXI. Quæst. IV. *Potest ut Ecclesia præ-
 cipere, saltem indirecte actus internos cum ex-
 ternis connextos?* Resp. Triplex differentia
 actuum, Alii sunt mere interni; alii exteri
 tantum; alii mixti ex utriusque. Menda-
 cium mixtum est ex interno iudicio aliter ab
 eo quod verba produnt, indicante, & ex
 prolatione externa verborum. Confessio la-
 sacramentalis componitur tam ex manifesta
 externa profectionum, tum ex interiore
 dolore. Alii distinguunt duplicem connextio-
 nem actus internos inter & externos. Pri-
 mam dicunt per se, in qua actus interior est
 veluti forma exterioris in genere moris, &
 virtutis. Sic est attentio ad orationem ex-
 teriorem, consensus interior ad contrahen-
 dum matrimonium, celebrandum que m-
 ber contrahum, intentio iniuncti ad bap-
 tizandum. Aliam vocant per accidens, in qua
 actus exterior absolute nullam dicit cum
 interiore connextionem; sed mere concomi-
 tantem ad illum se habet. Caramuel, de mo-
 re laxiora promovens, negavit Ecclesiam
 posse præcipere actus externos propter actus
 mere internos. Quapropter negat, Superio-
 rem posse vetare accellum ad talem domum
 nullatenus, ob evitandum consensum internum
 in adhibendum. Quam erroream opinionem
 late constat illius adversarius P. Cardenas
 scrip. ut. d. sp. xxv. Sed nec existantiam me-
 ritur opinio omnibus improbat, & præstus
 inepta, & regimini ecclesiastico perniciosa.
 Ratio Caramuelis vana est. Qui nequit finem
 mere præcipere, neque media potest: quæ
 media specificantur a fine. Lex humana non
 habet potestatem in actus mere internos,
 qui sunt sine actu exteriorum. Ergo ne-
 que externos præcipere valet. Præmo pro-
 positio erronea est. Nam Ecclesia non habet
 potestatem in sacramenta, & alia, que iuris
 divini sunt; & tamen plures ritus & cere-

monias præscribit que ordinantur ad sacra-
 menta, & ad ea que iuris divini sunt, tan-
 quam ad finem. Quare communis est omnium
 Theologorum sententia, posse Ecclesiam præ-
 cipere actus exteriores, connextos cum in-
 terioribus; & connextos potestatem inter-
 lectam eisdem concedant in actus interiores.
 Siquidem, licet actus externus ordinetur ad
 internam, ab eoque, tanquam a fine,
 speciem capiat; tamen non propterea de-
 finit esse externus. Ergo manet sub regimi-
 ni exteriori Ecclesie. Non est itaque sur
 Ecclesia illam præcipere nequit, etiam potestatem
 directam in actus internos non ha-
 beret. Porro forma & essentia moris plu-
 rium actuum exteriorum sunt ipsi actus in-
 terni. Ergo Ecclesia quæ præcipere directe
 actus externos valet, indirecte interiores ita
 imperat.

XXII. Quæst. V. *Præcipit ne Ecclesia va-
 let actus externos occultos?* Resp. Adfirmant
 communiter omnes. Quapropter, quantum ex-
 terni sunt, sub potestate Ecclesie cadunt,
 utpote sensibiles, & humane discutibiles, &
 iudicii capaces. Quod autem occultum sit,
 relictumque cognitionem fugiant, per acci-
 dens est. Pollant enim in publicam cogniti-
 onem venire: & hoc fat est utrumque po-
 testati subiectum. Quapropter forma, &
 adtertia, homicidia, sodomitæ, & cetera iudicio
 delecta, quamquam occultissima, legisla-
 tores humani punire valent. Nec est quod
 opponas, non posse legislatorem ea prohibere
 que nequit iudicare: quoniam eiusmodi delicta
 indicare natura sua valet; licet quando-
 que per accidens, ob tælium defectum, iu-
 dicium exerceri nequeat.

CAPUT III.

*De legis humane obligatione. Unde eiusdem cog-
 nitionis obligatio. Intra ne sit oportet, ut ob-
 stringat. Quia de legibus inuicem. Plures
 hæc de re quaestiones.*

I. Legem naturalem, divinamque naturæ
 supra est. De legis humane obligatione in
 præsentia sermonem instituis. Legem
 hæc, dummodo iusta sit, obligare, & ven-
 titas fidei est, quam declarat Apollolus Paulus
 ad Rom. xii. *Omnis animus potestatis
 subijctionibus subiectus sit: non est enim potestas
 nisi a Deo: que autem sunt, a Deo ordinantur
 sunt: itaque qui resistit potestati, Dei iustitiam
 resistit. Qui autem resistunt, sibi ipsi*

amittere. Sed hæc responsio non videtur omnino solida: quia vera poena culpam supponit, ut omnes fatentur. Addunt obligare Prælatos sub culpa, ut poenam tantam in legibus transgressores infligant; & hi sub culpa debent poenam ferre, seu poenitentiam precipiant a constitutionibus. Responsa hæc tubulosa essugia mihi videntur, ut præfatis constitutionibus vera legis notio tribuatur. Sint nec ne veræ leges, quid videt? Si dicamus, eiusmodi constitutiones veras; & in toto rigido sensu leges non esse, aliquid ne deperdunt? Minus ne subditos affringunt? Nequaquam. Dicamus ergo constitutiones esse, quæ veram legis rationem non habent: quæ neque ad culpam natura sua obligant, neque veram poenam, quæ culpam precedat, imponunt. Sapientes Ordinum Insuperiores & dignos gravæ tot legum ad culpam obligantium onere prædilectissime nolumus. Ne vero hinc Religiosi eisdem negligendi, aut violandi anam arripere; immo, ut intelligerent, quanta diligentia implende essent, cuilibet transgressioni poenitentiam prescripserunt. Nec ideo, sicut optime advertit B. Humbertus Ord. Præd. Magister Generalis in commentariis ad S. Angulini regulam, his sanctionibus vim obstringendi sub culpa ademerunt, ut minus solliciti & diligenter fervarentur, sed ut tranquillitate conscientiarum providerent. Ut autem hanc suam disciplinam aliquo temperant rigore, poenitentias transgressores iubeundas taxant, & contemptoresque ad culpam damnant. Et qui in more habent erumdem laxitatem violationem, in gravi culpa periculo reperiuntur. Hæc parte aliquam legis rationem participant; et altera a vera legum natura recedunt. Itaque mera consilia non sunt, nec veræ omnino leges; sed constitutiones quæ ad leges revocantur. Et, ad hoc quod attinet, forsitan plerique fatentur.

IV. Quæst. I. *Leges iustis pariter obligantur.* Hæc tenens de legitimis iustis. Nunc breviter displicendum, quam pariam iniuste leges obligationem. Et primum omnium, unde lex aliqua iniusta dicitur, edisserendum est. S. Thomas 1. 2. quæst. xvi. art. 4. ut declarat, quæ lex sit iniusta, explicat prerogativas legis iustæ; & per oppositionem ad leges iustas legem iniustitiam constituit, inquit ergo: *Dicitur namque lex iniusta, inquit, quando scilicet ordinatur ad bonum commune.* & ex aliis, quando scilicet lex lata vim excedit potestatem ferentis; & ex forma, quando scilicet secundum equalitatem proportionis imponitur subditis cetera in ordine ad bonum

com-

commune; & ex altiore, quando scilicet lex lata non excedit potestatem ferentis; & ex forma, quando scilicet secundum equalitatem proportionis imponitur subditis cetera in ordine ad bonum commune. Cui enim tanta boni sui pars multitudini, quilibet homo hoc ipsum quod est, & quod iustus, est multitudini; sunt quilibet pars id quod est, est totius. Unde & natura aliqum detrimentum in se pati, ut saltem totum. Et secundum hoc leges, huiusmodi cetera proportionaliter inferent, iuste sunt, & obligant in foro conscientie, & sunt leges legales. Iustitia autem sunt leges dupliæ. Uno modo per contrarietatem ad bonum humanum & contractio predictis: vel ex se, sicut cum aliquis præfatus leges imponit oneratas subditis, non pertinentes ad utilitatem communem, sed magis ad propriam cupiditatem, vel gloriam; vel etiam ex altiore; sicut cum aliquis legem fert ultra sui communitatem potestatem; vel etiam ex forma, puta cum irregulariter ordinatur dispensatur, etiam quædam ad bonum commune. Et huiusmodi magis sunt violentiæ quam leges: quia, sicut Augustinus dicit, ... Lex esse non videtur, quæ iusto non fuerit. Unde tales leges non obligant in foro conscientie, nisi forte propter vitandam scandalum, vel turbationem; propter quod etiam homo iuri suo debet cedere, secundum illud Matth. v. Qui arguerit te in mille passis, vende cum eo alia duo; & qui altulerit tibi iuramentum, da ei & passum.

Alio modo leges possunt esse iniuste per contrarietatem ad bonum divinum, sicut leges tyrannorum inducentes ad idololatram, vel ad peccatum aliud, quod sit contra legem divinam. Et tales leges nullo modo sunt obligatorie, sicut dicitur Act. iv. Obediite oportet Deo magis quam hominibus.

V. Adæ laudatæ est angelica doctrina, ut nulla egeat interpretatione. Leges iniuste sunt vel ex contrarietate ad bonum commune, vel ex fine; vel ex forma, ob iniquitatem onerum distributionem; aut ex legislatore, quatenus limites eius potestatis excedunt; & tandem ex oppositione ad bonum divinum, ut quando Principes, sive tyranni, leges legitimi, quidquam iubent quod sit contra legem divinam. Lex iniusta contra legem divinam nunquam servanda est. Lex humana iniusta similiter absolute servanda non est. Ac accidere potest ut inobedientiam scandalum pariat, & non vitandi scandalum causa obediatur leges subditi debent.

VI. Quæst. II. *Leges iuste tyrannorum servandæ non sunt?* Resp. Duplici ratione tyrannus nunciari quis potest, regimine, & usur-

patione. Iustus primi tyranni leges servandas esse ceterum est. Tyrannus quippe eiusmodi legitimus Princeps est, tyrannidique notam sibi ob onera iniusta, leges vero boni communi adversantes, siveque faventes cupiditati. Ob ista vero iniusta statuta principum non exiunt; sed legitimam rationem possident, quia iustus condere leges valet. Tyrannus regni usurpatione aut leges fert, antequam regnum pacifice possideat, & domi populi arma adhuc adversus eum fringit; & cum nullæ sunt eisdem leges, tamen iuste, ex defectu legitime potestatis. Aut leges fert, postquam pacifice regnum usurpatione possidet, populo sive ex imbecillitate, sive alia ratione contentente, illamque, ut Regem, aut Principem suscipiente; & tum leges ab eodem late, si iuste sint, servari debent. Peccat tyrannus usurpando, & retinendo regnum iniuste usurpationem. Contentente plures Theologi, peccare quoque eiusmodi tyrannum leges iniuste utriusque reipublice ferendo, eo quod potestatem careat esse ferendi, & reipublica coacte, non licet contentente in eisdem tyrannidem. Sed veritas alii propugnant, peccare quidem illum usurpando, & retinendo regnum, ut quædam legitima prescripctione illud possideat; secus vero leges iuste ferendo in reipublice bonum. Quoniam, licet reipublica coacte contentente in usurpationem tyrannicam; hæc tamen posita, contentente ut lapsus iustus, & iustis dirigatur, quia necessario legum moderationis indiget.

VII. Quæst. III. *Unde colligenda sit generis obligatio legi?* Resp. Obligatio legis est voluntas legislatoris, & voluntas legislatoris est eisdem verba colligenda est. Verba autem que imperium, & præceptum legislatoris produunt, communiter sunt sequentia: *Iubeo, mando, precipio, volumus, decernimus, intendimus, obligamus omnes, tenemus, debent, oportet, necesse est.* Eiusmodi voces expriment vim legis iustitiam. Legis vero prohibentis obligationem produunt sequentia verba: *Prohibeo, veto, interdictio, nemini liceat, nemo possit, caveant omnes, abstineant &c.* P. Claudius La-Grève Lib. 1. de leg. num. 656. contendit, eiusmodi verba, *volumus, ordinamus, sancimus, statuimus*, per se non prætere gravem obligationem, sed indifferentia esse ad legem, *consilium, exhortationem, regulam.* Quæ interpretatio falsa est. Subdit continuo num. 657. verbum oportet non importare imperium, sed honestatem & convenientiam; iudicet domine Sanchez, Tapia, & alii. Sed neque hæc inter-

pre-

precepto consistit. *Opertes* idem sonat ac necessarium est. Necessitatem inquit, non convenientiam tantum prodit. Quare fines interpretaciones exequilia effugia videntur ad eludendas leges. De more Auditor ille congerit varias hinc de re opinionem, saluo sollicitudinis sit. Quasi dicendum sit, quando verba ambigua, & dubia sunt, infra reformam. In presentia tum communi Theologorum consensu dicuntur, verum consuetudinem regionis, in qua lata fuit lex, optimum esse interpretem. Materia gravitatis, necessest mali vitandi, temporum conditio, & alia similes circumstantiæ plurimum conferant ad eruendam gravem legis obligationem. Verbum imperativum in legibus Pontificis, & in decretis Conciliorum vim præcepti præfert, ut communitur Theologi docent.

VIII. Quæst. IV. *Unde colligendum sit, legem sub mortali, aut sub veniali obligare?* Resp. Didum est, omnem veram legem sub culpa obligare. Hæc culpa aut mortalis, aut venialis esse potest. Undenam ergo hæc ab illis distinguemus? P. Suarez *Lib. III. cap. xxv. num. 3.* ex intentione legislatoris id erui posse contendit. Negat alii, quia, si materia præcepta levis omnino sit, nequit legislator pro sua voluntate eam gravi affectare obligatione. Alii defendunt ex gravitate materie deducendum hoc esse. Sed contra pugnant plures, inquit, legislatorum materiam gravem sub levi præscribere obligatione posse. Alii dicunt, colligendam hanc obligationem, esse ex verborum *visio, præcepto*. Sed hæc quoque interpretationem ceteri rejiciunt, ut fallam. Nam eodem modo prohibentur, non *machabæus, non occides, ac non mentiris, ut advertunt Salmanticenses Tract. XI. de legibus cap. 11. punct. 1. num. 15.* Quare optime concludunt perdocti viri, ex pluribus colligendam esse obligationem, aut gravem, aut levem, nempe ex gravitate materie, ex verborum efficacia, ex pœne impositione, ex intentione legislatoris. Ne multa. Quando materia natura sua gravis est, & verbis propriis legis præcipitur, nisi expresse legislator declaret, se velle sub culpa tantum levi, concludendum est, legem gravem, & sub mortali obstringere liberos. Verba autem propria legum supra recitavimus. Hæc est vera, & communis sententia, quam docent Dominicus Soto *Lib. I. de iust. quæst. vi. art. IV. Aravius 1. 2. qu. xcv. art. 11. dub. 1. concl. 4.* Salmanticenses *Tract. X. cap. 11. punct. 1. n. 16.* & alii.

IX. Quæst. V. *Valet ne legislator præcipere materiam levem sub gravi culpa?* Resp. Materia que sit omnino levis, nequit a legislator sub gravi culpa præscribi. Voluntas legislatoris recta ratione in terenda lege dirigi debet. Recta autem ratio iubet ut gravitiori materie obligationis gravitas respondeat. Ergo materia ulquequoque levis respuit obligationem gravem. Si contra materia que absolute spectata levis est, comparata ad aliquem finem, gravem induat circumstantiam aliquam, tum sub gravi culpa prohiberi a legislator potest. Sic Deus levem nomi celebrationem Adamo prohibuit, ut eundem obsequium erga suum supremum Dominum expectaretur. Et inter Claustrales læpe præcepta sunt de re absolute considerata levi, que ob aliquem finem gravitatis circumstantia afficitur, & apta fit ut graviter prohibeatur, ut imperetur.

X. Quæst. VI. *Materia respice gravem potest ne a legislator sub levi obligatione imponi, aut prohiberi?* Resp. Duplex negat hæc quaesitio. Responsum sententia. Negat altera absolutè. Quoniam ad ponendam obligationem in tenore voluntas legislatoris requiritur. Qualitas vero obligationis ex materie levis, aut gravis qualitate defendenda est. Obligatio enim proprietas legis est, que a voluntate legislatoris, facta hypotheli quod condere is legem velit, minime pendet. Ergo quemadmodum nequit legislator levem sub gravi, ita neque gravem sub levi obligatione præcipere materiam valer. Pro hæc sententia sunt Dominicus Soto *Lib. I. quæst. vi. art. IV. Valquez 1. 2. Tom. II. disp. cclviii. cap. 11. num. 17.* Bellarminus *Tom. I. part. II. contro. v. lib. III. cap. 11. Tapia Lib. IV. quæst. ix. art. 11. memb. 6.* Gregorius Tract. 1. 2. quæst. xciv. *dub. vi. conclus. 2.* Becanus *Tom. II. tract. 111. cap. vi.* & alii plures. Oppositam sententiam defendunt Salmanticenses *tract. XI. cap. 11. punct. 11. §. 1.* & præcedem laudant Lessius, *Auditor, Gordonium, Bonacium, Dianam, Pálam, Sanchez,* & alios. Eamque evincere contendunt tum ratione, quod quantitas major aut minor obligationis a voluntate pendat legislatoris; tum exemplis plurium laetorum Ordinum, in quorum regulis res gravissimæ, ut perpetua a carnibus abstinencia, septem mensium ieiunia, & cetera eadem sub levi culpa, ut in primitiva Regula Carmelitarum, præscribuntur.

XI. *Nostra sententia mihi aridet: idcirco mediam inter utramque seligo, & dico legislatorum non posse pro arbitrio augere, vel min-*

nuere legis obligationem. Quare, si materia levi subiecta sit omni ex parte gravis, nullæque adit circumstantia, in cuius evadit levi, tum legislator nequit pro voluntate materiam gravem legi subiectam præcipere sub levi culpa. Potest forte, aut non leve legem veluti, verum positio quod condere legem velit, iuxta materie gravitatem temperate obligationem debet. E contrario, si materia, aliunde gravis ob aliquam circumstantiam gravem, possit obligationem levem, tum legislator sub levi præscribere materiam gravem poterit. Diximus quippe *num. præced.* rationalem esse debere legislatoris voluntatem. Porro recta ratio præscribit ut legum rigor pro circumstantiarum varietate temperetur, augeaturve. Tranquillitas conscientiarum, & multitudine consiliorum in causa facit cur SS. Ordinum Patriarchæ aut sub levi culpa, aut sub sola pœna res, aliquam materiam, præscriberent. Gravitatis, aut levitatis materis ex ordine ad bonum commune consideratur, & prout magis, aut minus conducit bono communi, graviori, aut leviori obligatione præscribi a legislatore debet. Sic explicatam sententiam nemo improbare iure valet.

XII. Quæst. VII. *Quoniam sunt regule, unde colligi materia gravitas debet?* Resp. Prima est. Quando res præcepta Dei, aut Primæ caritatem, aut iustitiam spectat, & in hunc finem conducit absolute, sub gravi culpa obligat. Quoniam officia que ledunt caritatem, iustitiamque, mortem animæ inferunt. Hinc conflat, res hæc humanas que Deum amandam a credendum, sperandum, colendum, aut proximi dilectionem, iustitiam, atque legum divinarum observationem præscribitur, genere suo sub mortali obligare. Altera regula iam supra indicata est. Leges, aut præcepta que leves materias iubent, spectanda sunt ut comparata ad bonum commune, & finem earundem legum. Finis legis ecclesiasticæ est animarum æterna salus. Legis moralis finis proximus est trium virtutum observantia. Finis legis civilis est pax, & tranquillitas subditorum. Que ergo materia hæc aliquid ad hoc conducunt, graviter obligant, etiam absolute, & circumstantiis præcis, res levis essent. Que vero temote, & parum in hunc finem conferunt, leviter obligant. Porro, quando a legislatore, a Prælato res ipsa sub gravi obligatione res aliquam leves præcipitur, credendum est, nisi eviderent ratio evincere oppositum, magis pro præceptam ad finem, & bonum commune societatis conducere.

Quando inique Regularium Prælati veant ingredi in cellam alterius fratris, in talem feminarum domum, aut scandalum vitandis, tum legislator nequit pro voluntate materiam gravem legi subiectam præcipere sub levi culpa. Potest forte, aut non leve legem veluti, verum positio quod condere legem velit, iuxta materie gravitatem temperate obligationem debet. E contrario, si materia, aliunde gravis ob aliquam circumstantiam gravem, possit obligationem levem, tum legislator sub levi præscribere materiam gravem poterit. Diximus quippe *num. præced.* rationalem esse debere legislatoris voluntatem. Porro recta ratio præscribit ut legum rigor pro circumstantiarum varietate temperetur, augeaturve. Tranquillitas conscientiarum, & multitudine consiliorum in causa facit cur SS. Ordinum Patriarchæ aut sub levi culpa, aut sub sola pœna res, aliquam materiam, præscriberent. Gravitatis, aut levitatis materis ex ordine ad bonum commune consideratur, & prout magis, aut minus conducit bono communi, graviori, aut leviori obligatione præscribi a legislatore debet. Sic explicatam sententiam nemo improbare iure valet.

XIII. Quæst. VIII. *Quoniam sunt materia le-*

vis

vis per continuationem fiat gravis? Respond. Quoties materie parvitates moraliter coniunguntur inter se, tunc componunt materiam gravem; quando & contrario inter se moraliter non ununtur, tunc non gravem materiam, sed magnum multitudinem, & pluralitatem efficiunt. At inquire, unde colligendum sit, materie parvitates inter se moraliter coniungi. Respondet id colligi potissimum ex effectu, quem parant. Si enim materie parvitates multiplicatae gravem aliquem effectum inferant, tum moraliter coniunguntur inter se: disparate quippe multiplicat effectum; ac unam gravem non producant. Exemplis res datur evadere. In die ieiunii repetita functiones alicuius cibi in se parva quantitates moraliter ununtur. Cur? Quia, licet absolute parvae sint praefate cibi quantitates, tamen simul acceptae constant materiam gravem; & moraliter coniunguntur ad effectum quem producent in corpore humano iubeocho tempore. Frustraneum quippe illa die repetita illa functiones parvi cibi efficerent ieiunium. Similiter qui eodem festivo die lapsus laboraret parvis temporis intervallis, quae temporis intervalla motum constituerent temporis partem, graviter peccaret: quia illa temporis intervalla respectu eisdem festi moraliter coniunguntur. Materie parvitates in genere iustitiae moraliter ununtur, etiam respectu diversorum. Quandoquidem licet parva foras, quibus ad hoc surripitur obolus, ab altero duo solli, ab altero medius iulius &c. nulli persone gravem effectum, seu damnum inferant; tamen gravem effectum inducunt in accipientem, nempe retentionem rei alienae in magna quantitate: quae retentio indebitum restitutionis. Hac ratione venditores mercium, qui plures emptores defraudant parvis quantitatibus, licet nemo eorum gravem grave damnum lubeat, grave commodum asequuntur: idcirco in ultima parva quantitate, ex qua unita aliis parvis quantitatibus coalescit materia gravis, praefati venditores graviter peccant. Porro iure parvae illae quantitates moraliter ununtur, si ad eandem personam utantur; ut quando ab eodem homine parvae res surripit, quae simul accedunt magnam constant quantitate: quia tum duplici ex parte moraliiter furiosa ununtur, & propter damnum illarum illi persone, & propter effectum in accipiente solidum, retentionem nempe rei alienae in gravi quantitate. Quare interdum, dum parva bona alicui surripuntur, non tot parvitates requiruntur ad materiam gravem conflandam,

quot requirerentur, si a diversis personis, quantum nulla fabret grave detrimentum, parva bona surripere.

XIV. Quaesit. IX. Quando interrumpi reportari materiae parvitates debent? Resp. Trialunt principia, unde debet colligi interruptio & separatio parvarum rerum. Temporis intervallum, conditio praecipi, diversitas personarum. Si diversis diebus etiam parvam cibum quantitatem sumas, tamen singulis id praestes diebus, non propterea parvae illae quantitates moraliter ununtur, quoniam ieiunium diei onus est. Similiter, si diversis diebus festivis parvulis temporis morali laborares, vel diversis diebus quodcumque officii divini omitteres, licet ex partibus illis simul sumptis gravis coalesceret materia, non propterea peccares moraliter: quia morali nexu parvitates illae haud coniunguntur. Praceptorum quoque diversitas moralem partem continuationem abrumpt. Diebus festivis Quadragesimae modicum officii partem omittis, modicae cibi quantitates sumis, modicae temporis parte laboras. Parvitates illae nulla morali nexu copulantur ob praecceptorum diversitatem. Similiter, quando plures homines, nulla gravis conspiratione, consilio, adhortatione, vel cognitione, sed sortito casu ex eodem ieiunio, ex eadem vinea quiddam surripere, licet grave detrimentum domino inferrent, nemo illorum peccaret mortaliter: quia nulla inter eos conjunctio foret, in hypothetico facta quod abique iura adhorratione, vel scientia, singuli parvam surripere portionem.

XV. Ps. Salimantienensis tract. XI. capit. 1. par. 11. §. 2. num. 31. docent, cum quis consideret, effugere in causa ut plures homines parvam cibi quantitatem sumerent, parvae temporis morali laborarent, vel exigua bona surripere, non peccare graviter, quod ob personarum diversitatem partes illae nullo modo coniunguntur. Laudant per hoc opinionem *Castropalaum, Tapani, Suarez*. Hac doctrina mihi haudquaquam probatur. Quoniam, licet respectu diversorum hominum partes illae disparate omnino sint, & nemo illorum ob hanc rationem moraliter peccet; tamen, ut mea praefert opinio, respectu consulentis, qui causa est omnibus praefatis hominibus comedendis, laborandis, furandis parvas quantitates, partes illae moraliter coniunguntur: quia in hac omnes partes ille in se habet. Qui vero pluribus feris diebus festis aliquod magnum opus efficiendum, vel magnam pecuniam quantitatem surripere, vel ingentem pilam die ieiunii pro collatione co-

me-

medendum imperaret, hac cautione sane versura, ut singuli modicum tantum partem exequendum sumerent, letaliter non peccarent? Haec mihi absurda videntur. Idcirco alio, hunc mortaliter peccare: quia ipse revera suo consilio, & influxu materiam gravem, ex parvis partibus moraliter comparatam, ad veritas recentia praeccepta ponere. Qui sub initium Quadragesimae deliberaret singulis diebus parvam cibi quantitatem extra prandium, & collationem comedere, illum graviter non peccare, docent laudati Theologi; quod ratione diversorum dierum partes illae moraliter non coniunguntur. Peccet nec ne moraliter mihi later, & bilances desunt, quibus gradualiter ponderem. Ceterum hunc ego non absolverem, nisi primum deponeret propositum. Qui his technis circumvenire Dei legem student, negotium salutaris parum curant, & minus licere cum divino legislatore causam agant.

XVI. Quaesit. X. Quandoquidem violatio legis in materia parvae est contemptus mortalis exadit? Resp. Dupliciter contemptum distinguit S. Thomas in 1^a 2^a dist. 14. art. 3. quae. 1. 1. Alter est universalis, cuius legis transgressioni communitas: qui enim legem transgreditur, legem contemnit. At contemptus iste non constituit speciale peccatum a legis transgressionem distinctum. Alter est peculiaris, qui formalis nuncupatur. Contemptus iste respicit legis iudicium, quia & legem, & eius legislatorem parvipendit. Legem violat quia legem alpernat, illamque rejicit, ut inutilem. Qui vero aliqua passione abreptus contra legem peccat, tunc non est contemptus, sed ex infirmitate legem infringit. Tunc aliquis transgreditur (sicut S. Thomas 2. 2. quae. 14. art. 9. ad 3.) ut contemptus, quod voluntas eius renuit subirei ordinationi legis vel regulae: Et ex hoc procedit ad faciendam contra legem, vel regulam. Quare autem & converso propter aliquam particularem causam, puta concupiscentiam, vel iram, inducitur ad aliquod faciendum contra statuta legis, vel regulae, non peccat ex contemptu, sed ex aliqua alia causa: Etiam si frequenter ex eadem causa, vel alia simili peccatum iteret.... Frequentia tamen peccati dispositura inducit ad contemptum. Ex hac peccandi frequentia leges contemptum Theologi colligunt, non formalem & expressum, sed interpretativum. Contemptum hunc silius nos exposuimus in *Disquisitione Apostolicae Monasticae dist. v. Qui violat legem huius divinam, sive humanam ex contemptu formalem, aut legislatoris in materia quantumvis parva, semper*

Caus. Theol. Tom. VI.

peccat mortaliter: quia illius peccati obiectum formale non est materia parvitas, sed legis, aut legislatoris contemptus. Porro quod contemptio legislatoris divini sit grave licet, nemini vel dubitatio in mentem venit: Legislatorum autem humanus, quantum legislator, Deum representat, cum omnis potestas a Deo sit. Ergo eisdem quoque contemptio gravis est.

XVII. Distingueda est contemptio legis, & legislatoris a contemptu rei praecceptae. Quis transgreditur legem quia rem praecceptam parvipendit, & nullius momenti illam reputat: si res parva sit, venialiter, si gravis, mortaliter peccat. Distinguitur similiter Theologi contemptum legislatoris, seu superioris, non ut superior est, sed ut homo est. Et hunc non esse proprie contemptum docent. Quare, inquit, si quis refugeret exequi imperium, non quatenus imperium est, sed quatenus in hac materia est inutile: & despicere superiorem, non ut superiorem, sed ut hominem inopudentem, inodiosum, ineptum; tunc non peccare hunc peccatum contemptus formalis, sed peccatum communitate dictum, plus minusve, iuxta maiorem aut minorem materiam gravitatem, aut superioris despectionem, ascendit. Doctrina haec, periculis plena est. In superioribus non potestas conditio, non peculiaris merita, sed personae quia a Deo dimanant, spectanda est. Et ego quidem existimo, raro accidere peccatum formalem contemptum; at non adeo rara, sed frequentia occurrere timo peccata contemptus virtualis, qui interpretativi, quem continuata legum transgressio dispositura inducit, ut inquit Angelicus.

CAPUT VI.

De legis parvitate obligatione ante, & post sententiam iudicis.

I. LEX parvitas a poena quam imponit, nomen sibi: & distinguitur a mortalitate, quae conscientiam stringit, nulla adiectione transgressioibus poena. Lex ista duplex. Altera simplex, seu pura poena, quae nullo imposto praeccepto, dumtaxat poenam subeundam decernit; puta, si quis frumenta detraherit, aut introdixerit, si quis arma detulerit, tantum poenam solvet. Lex parvitas mixta, decernit, & poenam includit: Praecipium, cuiusmodi sub tali poena, ne hoc fiat.

II. Poena alia passiva, ut pecuniarum solutio, flagellatio, mutilatio &c. Alia privativa, quae aliquo bono transgressores privat,

Q

vant,

vant, et excommunicatio, irregularitas, & hanc Navatri sententiam propugnat eum eodem Diana: quia, inquit, potest Republica obligare transgressores legum ad poenam sustinendam; quin obligat ad culpam. Sic potest custodibus in bello lub poena vite imponi vigilia; qui obliquant sub mortali ad vigilandum. Nequedicit, subdit, peccare eum mortaliter qui vite periculo se le exponit. Nam, ut notat Diana, potest aliquis tam caute legem transgredi, ut non subita periculo, ut deponatur. Ubique doctrina Diana recurrit. Quo ergo legationes sunt feliciores, Quam huc Diana doctrina & recte rationi, & Principum potestati, & tranquillitati Republice repugnat, nemo non videt.

III. Quæst. I. Undenam argui potest legem poenalem mixtam obligare sub gravi culpa? Resp. Leges alie ecclesiasticæ, alie civiles. Primum de illis, post de his dicendum est. Leges ecclesiasticæ, quæ aliquid prescribunt sub excommunicationis maioris poenæ, semper obligant sub gravi culpa. Quoniam hæc excommunicatio non infligitur, neque contrahitur, nisi ob peccatum mortale; ut communitate docent omnes. Quæ vero adiecit poenam excommunicationis minoris, ut illius poenæ non inferatur, transgressorem legem esse mortalem, quia ob culpam tantalem contrahi poena ista valet. Attendenda ergo est materia gravitas, vel paritas, quæ legi subiectam; si materia præscripta gravis sit, transgressio mortalis; si levis materia, levis violatio erit; ut committere docent omnes. Alias censuras irregularitatis, suspensionis, interditi laras in leges negant alii Theologi signa esse obligationis sub gravi culpa. Sed, opinione ista nulla, obicimus, penam recitatis nunquam a legatore infligi, nisi ob culpam gravem; idemque dicendum de degradatione, depositione, & seclis privatione. Hæc omnia manifeste indicant, voluntatem legislatoris gravem imponere obligationem. Præfate quippe poenæ magnis bonis spiritualibus privant transgressores. Leges autem ecclesiasticæ quæ etiam poenæ infligunt, mixtæ sunt, includuntque præcepta positiva adhibitis poenæ, quæ vincunt, legatorem summo iudicio legem observantiam velle.

IV. Quæst. II. Poenæ temporales, sufficiat a lege poenali, sunt ne sufficientes hinc obligatio sub gravi culpa? Resp. Martinus Navatri in *lib. cap. xxviii. num. 55.* prius omnino docuit, nullam legem poenalem si ve ecclesiasticam, si ve civilem, quæ temporales poenas infligit, in conscientia obligare. P. Dominicus Viva Tom. I. de *leg. quæst. iv. art. 2.* referens hanc opinionem inquit: *Probabiliter tamen sententia Navaræ, Costar. Reginald. Palai, & aliorum apud Dianam, Hæbrah, apud Dianam, passim P. Viva utitur,*

& hanc Navatri sententiam propugnat eum eodem Diana: quia, inquit, potest Republica obligare transgressores legum ad poenam sustinendam; quin obligat ad culpam. Sic potest custodibus in bello lub poena vite imponi vigilia; qui obliquant sub mortali ad vigilandum. Nequedicit, subdit, peccare eum mortaliter qui vite periculo se le exponit. Nam, ut notat Diana, potest aliquis tam caute legem transgredi, ut non subita periculo, ut deponatur. Ubique doctrina Diana recurrit. Quo ergo legationes sunt feliciores, Quam huc Diana doctrina & recte rationi, & Principum potestati, & tranquillitati Republice repugnat, nemo non videt.

V. Ut propositæ quaestiones perspicue respondeam, dico primum, leges poenales mixtas; quæ verbis, præscriptis, inobtemperantiam, & veritas, &c. quædam imponunt poenandum, vitandamque, obligare in conscientia sub gravi culpa. Et ratio evidens est. Nam dicunt leges sub gravi culpa obligant, licet gravissimas infligant poenas. Leges omnes quæ præceptiva vocant, obligant in conscientia. Ergo si ultra præcepta poenas adiecit, gravior se obstringere subditos legislatores declarat. Quare sententia Navatri, qui ait, *leges humanas etiam præceptivæ non obligare ad poenam æternam*, nullo modo probabilis est: & rationes quas allegat, nullius sunt momenti. Nam quod opponit, odia esse restringenda, verum habet, sed iuxta rationis & equitatis regulas. Quod subdit, Principes non cogit de culpa, postquam sola poenarum severitate & exemplum moderari, vanum commentum est. Nam theologi Principes de culpa poenæ æternæ nihil cogitabant. Et tamen Apollolus Paulus clamat his patendum esse propter eos *constitutum*. Consuetudo quam allegat Navatri, & contra eamdem urget, eum communis Theologorum sententia oppositum defendat: nec consuetudo ex transgressorum multitudine, led ex doctrina sana, & sanctorum hominum auctoritate sumenda est.

VI. Dissidium est de lege poenali, quando videlicet legislator poenam imponat verbis præceptivibus, adhibeatque verba, *statim, ordinamus* &c. PP. Salmanticensis *lib. i. cap. 11. punct. 3. §. i. num. 51.* docent, legem *pure poenalem* non obligare in conscientia. Advertunt tamen expiendias esse leges quæ pretium rerum taxant, aut aliquod aliud debitum solvendum præscribunt: quia etiam leges non obligant in poe-

penales, sed prout declarant, & expriment obligationem legis naturalis. Quamvis constitutio non emittent: quia legislator potest obligare ad solam poenam. Ergo ad hanc solam legem adstringere subditos dicendum est, quod præceptum non adiecit. Et laudant pro hac opinione Sanchez, Castropalano, Bonacino, Aravena, Suarez, & alios. Nec admittunt limitationem, quando nempe poenæ infliguntur sunt gravissimæ: ut poenæ mortis, infamiae, threnum, carceris perpetui, publicæ flagellationis, amissionis omnium honorum &c. Et ad oppositum fundamentum, quod exponere te mortis, infamiae, perpetui carceris &c. periculo sit peccatum mortale, respondent, esse peccatum letale contra legem caritatis, scilicet contra legem poenalem. Heinc concludunt, nullam legem, si ve ecclesiasticam, si ve civilem, pure poenalem, quantumvis gravissimam imponat poenas, obligare in conscientia: quia ad incurrandam poenam etiam gravissimam, non requiritur culpa theologica; sed fat est civilis & politica. Et laudant pro hac opinione Castropalano, Tapian, Navarum, Reginaldum, & alios.

VII. Opinionem hanc, ut minus probabilis, relicto: & sententiam, quæ mihi probabilior est, expono. Leges poenales obligant ex verbis legislatoris, ex materia gravitate, ex poenarum atrocitate habenda est. Si ex verbis legislatoris deprehenditur eum nolle obligare sub culpa; sola poena subeunda violatoribus erit. Tum vero ex verbis legis hoc erit, quando legislator declarat, se nolle ad culpam obligare, quantum omnia verba ad culpam obligant. Et, non obliget, exprime id legislator debet; ut reapse omnes Instructores sacrorum Ordinum præstiterit, quando ad culpam obligare noluissent. Concedo, non semper necesse esse ut legislator conceptis verbis exprimat se nolle sub culpa reapse obstringere subditos, led ex verborum forma quandoque id erit legitime potest; ut quando legislatores hæc distinctiva formula utatur: Nemo extrahat frumentum; aut, si extraxerit, solvat quinquaginta aureos: nemo arma deferat, qui detulerit, eadem amittat. Tum enim alientior & ego, nullam adesse obligationem sub culpa theologica reast. Quibus potest, si dico, quætes leges poenales imponit gravissimæ, mortis, infamiae, threnum, exili, confiscationis omnium bonorum, obligare sub culpa mortali; etiam præceptum verbis expressum non continetur in lege. Quoniam legislatores rationabiliter se gerere in legibus

condendis, sentire nos convenit. Porro contra rectam rationem ageret legislator qui atrocissimas infligeret poenas his qui nullam præterirent culpam. Poenæ prædictæ sunt legislatores humani obligandi ad culpam; ergo, quoties poenæ mortis, infamiae, perpetui carceris infligunt, lub culpa reapse obstringunt. Quoniam, ut dictum est, atrocium poenarum importum argumentum est, legislatorum velle omni efficaciori modo quo valet, abstringere subditos suos ad observandam legem. Valet autem eos ad culpam obstringere. Ergo reapse eorum ligat. Et ropterea omnes Principes, Reges, Imperatores, utrum subditorum conscientias obstringere velint esse legibus quarum observantiam lub captis poenæ infligunt, neco minus esset qui non responderet, se velle omni & meliori possibilibus modo subditos suos obligare, atque adeo lub culpa; cum lub culpa obstringere eos valeant. Immo possibilibus Principes intendunt potestate sibi a Deo collata ut, obligandi scilicet subditos ad legem sacram observantiam lub culpa reapse; cum sciant hoc esse possimum vinculum obstringendi subditos bene moratos. Quid? Oportet nos tenere illi vobis potissimum huc potestatis vim? Quæ omnia confirmantur ex materia gravitate. Poenæ atroces enarrant namquam infliguntur nisi in materia gravi, & gravissima; quæ conducit bono communi Republicæ.

VIII. Heinc colliges, graviter peccare illos qui violant leges veteres ne aliquæ merces sunt introducuntur, aut extrahuntur, lub poenæ exili, perpetui carceris, infamiae &c. Quoniam leges istæ obligant in conscientia ob rationes datas. Et librum legum violatores periculosi sunt bono communi principatus. Introducho exterarum mercium lege gravissime nocet artificibus patriæ, detrimentum inferit Principi ariario, & plurima mala parit. An oppositum leges veteres ne animalia in aliena patria immittantur, ne cadantur ligna silvarum, prohibentes pitationem, venationem &c. obligant nec ne ad culpam; ex qualitate, & quantitate poenarum, ex forma legum colligendum erit. Leges enim illi villarum, oppidorum &c. non sunt veteres leges ex defectu potestatis.

IX. Ut poenæ omnia concludamus, vitæ Principis condant leges quæ lub pure poenales; quæ, ut dixi, in materia gravi includunt obligato totius potestatis conatu; poenæque adiecit, ut heinc subditi evidenter intelligant, comprehendunt obligationis gravitatem. Graviores itaque illarum legum, non modo peccant contra caritatem,

tem, quia periculo infamiae, trinitium, exiti perpetui se exponunt; verum etiam quia violant legem poenalem, quae sub culpa obligat. Illudque memoriam commendandum, quod lex quoque natura sui obligat ad culpam; & exemplum ab hac obligatione exceptio est pecculorum, quae, nisi a legislatore exprimitur, praesumitur. In dubio autem, utrum legislator excipiat nec ne ab hac obligatione, tenendum est eum non excipere, sed contra obligare sub culpa reatu; quodquid in oppositum dicant Probabiliter; Sed de hoc futurus intra.

X. Quæst. III. *Violatores legum poenalem tenentur ne taxatas poenas lueri ante iudicis sententiam?* Resp. Poena imponitur a legislatore alia ferenda, alia lato sententia sunt. Aliae passivae quae nullam violatoris actionem expolunt; aliae positivae, quae executioni mandari nequeunt obique transgressoris actionem. Conveniunt poenas omnes, poenas spirituales infamiae, ab ecclesiasticis legibus, sunt lato sententia, a transgressore subeunda est ante iudicis sententiam. Eiusmodi poenae sunt excommunicatio, suspensio, interdictum, irregularitas &c. Ratio est, quia legislator reipsa potest infligere eiusmodi poenas ante iudicis sententiam subeundas. Ergo quoties in sua lege declarat, reum ipso facto obnoxium fore eiusmodi poenis, reipsa eadem perferre ille debet. Excipienda tamen est, irregularitas, quae infamiam parit: quia nemo censendus iure infamis est, nisi post iudicis sententiam.

XI. De aliis poenis temporalibus privativis, ut de deprivatione vocis activae, & passivae, idem docent multi & graves Theologi: atque adeo nulla electio est quae praesupponit privationem ipso facto latam vocis passivae in electo, & vocis activae in electibilibus. Ad id tamen, non tenet reum se voce privare ante iudicis sententiam, si notam infamiae subiret: quia ius ad propriam famam standam prevalere humano iuri, talem poenam imponenti, debet. Addunt, debere reipsa tam electores, quam eligendos abstinere ab electione & activa, & passiva: quia, cum legislator potestatem habeat infligendae poenae, ipso facto incurrendae ante iudicis sententiam, consequitur subditos ipso facto eam incurrere. Potuntur poenae illi iure purganda: verum, post obedientiam legi praestitam, subdunt alii, quod dum poenae privant iure iam acquisito ad aliquam rem, tunc poena non incurritur ante iudicis sententiam, declaratoriam saltem criminis, vi cuius subeunda poena est; etiam si lex enun-

tiet, poenam subeundam esse ante iudicis sententiam. Quare qui ius acquisivit, ut eligat, aut eligatur, antequam his iuribus privetur, sententia iudicis criminis declaratoria praecedat oportet. Ratio quam assignant, valde congrua est: quoniam lex opportunus, & apta esse debet hominum conditioni, & nimis severitatis experti. Nimirum autem rigorem & severitatem praesert quod homines non addit, sponte suis bonis iam acquisitis se se privent. Hanc sententiam defendit Dominicus Soto Lib. 1. *quæst. vi. art. 6. Molina Tom. II. tract. 11. disput. xxv. Caietanum in sum. verb. Poena. Salmanticenses tract. 11. cap. 11. punct. 3. §. 2. n. 59. Turley tract. de leg. cap. v. sect. 1. & alii plures. Excipiuntur aliquae poenae, quas ipso iure, & consuetudine ante iudicis sententiam reipsa rei subeunt; ut poena qua coniuges ob incestum criminem, cum alterius consanguineus perpetratum, a debita petitione privantur. Poenas autem positivae, quae consistunt in actione positiva transgressorum, non incurritur ante iudicis sententiam, tamen in lege dicitur, ipso facto, non expectata iudicis sententia, manet sententia est.*

XII. Aliae poenae sunt quae non aliquo acquirentore privant, sed inhabiles declarant homines ad aliqua bona, seu iura indisplicenda. Haec tamen, si praesert loqui velimus, poenae non sunt, sed impedimenta, a legislatore ob bonum commune iulle praescripta. Et eiusmodi poenas, a iure sive canonico, sive civili latas, incurrit ante quancumque iudicis sententiam communiter Theologi docent. Quamobrem Beneficentia, qui officium divinum non recitant, incurrit poenam retentionis fructuum pro rata in Concilio Lateranensi I. taxata: & Pastores Animarum incurrit poenam latam in Concilio Tridentino. *cap. XIII. de Reformatione*, contra non residentes in suis Ecclesiis. Quare illi pro tempore quo non residerint in suis Ecclesiis, restituere beneficii fructus debent ante iudicis sententiam: cui debito non tam ex positivo, quam ex naturali iure obnoxium tum Beneficentia, tum animarum Pastores sunt. Qui consequuntur beneficium secundum, quod simul cum primo retinere nequeunt, ipso facto inhabiles sunt ut alia aliquantur nisi renuntient. Similiter electio haereticis ad beneficium ecclesiasticum ipso facto irrita est ante iudicis sententiam. Poenam quoque inhabilitatis ad futurum matrimonium, non expectata iudicis sententia, incurrit maritus, qui propriam occidit uxorem, ut cuius altera matrimonium incant, aut alter-

ram agnoscant cum futuri matrimonii promissione.

XIII. Conditiones quae legislator praescribit pro aliqua dignitate, vel gradu assignando, quae sub poenarum nomine comprehenduntur, licet poenae absolute non sunt, ipso facto, & non expectata iudicis sententia, inhabiles reddunt candidatos ad dignitatem, aut gradum. Quare electus Episcopus, si infra annum non consecratur, privatur Episcopatu: & electus ad beneficium curatum, beneficium privatus remanet. Ceteras poenas, sive positivae, sive privativae, sive ex utriusque mixtas, non incurrit transgressores ante iudicis sententiam declarativam criminis, etiam si in lege dicitur, eadem ipso facto, non expectata iudicis sententia, incurri. Quapropter non privantur limoniaci beneficiis obtentis, media simonia confessionalis; licet PIUS IV. in sua constitutione ipso facto eisdem beneficiis limoniacis privet. Eodemque modo explicanda lex est, iara a Bonifacio Papa III. & confirmata a Gregorio XIII. contra eos qui in curia aliquid pro gratia, & iustitia accipiunt.

XIV. Dices: Ut quid leges praescribunt poenas ipso facto, non expectata iudicis sententia, subeundas, si committere Doctores oppositum docent? Irregularitas videtur, & vana eiusmodi clausulae, si nunquam executioni demandantur, nisi post lites & expensas forentes. Praefata clausula vana aut superflua minime sunt. Quoniam in praefatas poenas ipso facto, & non expectata iudicis sententia incurrit transgressores, posito quod reipsa violatores legum fuerint. Quare in iudicis arbitrio minime est eiusmodi poenas aut coarctare, aut temperare, aut mutare. Ad quid ergo iudicis sententia requiritur? Ut declaratur crimen ob quod subeunda poena tenet. Quo declarato, ipso facto perferre reus poenam debet. Et in hoc relucet mitis & sua vis modus legum. Constituant ipsi poenas, desinuntque, quas perferri a transgressoribus volunt, nullo alio iudice super qualitate, aut quantitate poenarum sententiam ferente. At simul permittunt ut iudex criminem recognoscant, declarentque revera perperatum esse.

XV. Quæst. IV. *Qui a contractu inito renuntiat, subire ne poenam conventionalem debent, latam in eiusmodi renuntiantes, ante sententiam iudicis?* Resp. Saepem inveniunt aliquem contractum reciproco consensu poenam constitutum, puta quinquaginta aureorum, ab illo subeundam qui inito contractui non steterit.

Convenit poenas omnes, poenas debere esse licitas, honestasque, non reprobatas iure: ut sunt ille quae constituntur sponsi, solvendas ab eo qui sponsalia frangit, quaeque proscriptae sunt in *cap. Gemma* de sponsi. ut poenae matrimonii libertatem impediunt. Poena quoque moderata esse debet intra meritum contractus. Certum quoque est, neantem ex contrahentibus in poenam incurrere, si absque urritio, aut alterius culpa contractus executioni non mandetur.

XVI. Quibus constituitur, ut certis poenas omnes, disputant in utramque partem Theologi super proposita quaestione. Negat prima sententia, ante iudicis sententiam subeundam poenam esse a reo qui contractui celebrato stare reculerit. Quoniam praesumendum est, contrahentes poenam illam sibi imponere iuxta dispositionem iuris communis circa leges poenales. Porro secundum ius commune respectu omnium est, quod nemo poenam habet nisi post iudicis sententiam. Ergo ad normam legis communis interpretanda est conventio illa poenalis quam mutuo consensu habent contrahentes. Quandoquidem hac poena conventionalis, non secus ac lex generalis poenalis, odiosa est. Ergo eodem modo restringenda, ac benigno in sensu explicanda. Hanc sententiam, praeter alios, defendit P. Viva Tom. I. *quæst. 11. art. 11. num. 5. ubi citat Lessium, Sanchez, Valquez, Paluum apud Dianam.*

XVII. Opposita sententia mihi probabilior apparet, nempe partem quae culpa sua a contractu inito recedit, iure constitutam poenam debere ante iudicis sententiam. Siquidem conventio illa poenalis quidam contractus est, libero consensu celebratus. Sed quilibet honestus, & iustus contractus, libero reciprocoque consensu celebratus, non expectata iudicis sententia, executioni demandandus est. Ergo & praefatus. Quod laudata conventio fit quidam contractus (species, addita primo contractui, seu conditio eandem contractum concomitans, nec in dubium revocari a quoquam potest. Ergo quae ratione ante iudicis sententiam celebrare primum contractum partes altitudo sunt, eadem exequi secundum debent. Quod vix exemplo confirmari potest. Qui votum edit: quidquam exequendum, adiecta conditione subeunda poenae, nisi votum impleverit, ante iudicis sententiam poenam lueri debet quam in hypothetico fructu voti sibi praescripserit. Nec aliud assignari dicimus votum inito & contractum potest, nisi quod ad contractum celebrandum duo concurrunt; unus vero votum edit. Quod

discrimen nullum est. Hoc tamen intelligendum est, dummodo contrahentes non convenerint, penam non esse subendam, nisi iudicis sententia expectata: quo in casu cessaret omnis questio.

XVIII. Quæst. V. *Legum penalium violatores tenentur re, prolati iudicis sententia, seipsum penam sequi; an debent expectare iustitiam executionem?* Resp. Penæ dupliciter generis. Alie quas reus propria actione abique illa sententia nota exercere potest; cuiusmodi sunt ieiunia, disciplina, exilium, & similia; & hæc penas, non expectata iustitiae executione, luere reus debet: Alie sunt penæ quas reus infligere sibi propriis manibus non potest; ut supplicium mortis, abscissio capitis, mutilatio manus &c. Eiusmodi penas nec iudex exequendus a reo præcipere licet, nec reus solvendi exequi seipso tenetur; sed tantum perferre illas a ministro iustitiæ iustitias debet; & ea præstare que ex parte sua conveniunt, ut scilicet accedendo, cervicem gladio supponere. Hæc penas quemadmodum patienter ferre reus astringitur post latam a iudice sententiam; ita potest eisdem via licita declinare occasione data. Potest reus fugam arripere, ut mortem devitet; non vero ministris iustitiæ agredi, vel ferre iure valeat.

XIX. Quæst. VI. *Tenetur ne iudex penam a lege taxatam reo applicare?* Resp. Aut iudex est Princeps supremus, aut Principis minister. Cum Princeps supremus personam iudicis sustinet, potest penam a lege taxatam minuire, immo & augere, non ex materia voluntate, quia & Princeps supremus legum auctoritas habet; sed ex personali congruentia, & iuxta circumstantiarum, & reorum diversam conditionem. Cavendam tamen Principi est ne nimia indulgentia improbis anam præbeat ad perturbandam societatem. Quare, si rei solitarii delinquere adversus societatem, inferioritiam, seu clementiam Principis in eiusmodi reo est intransmissa crudelitas adversus innocentes. Spectanda itaque sunt plures circumstantiæ, ut supremus Princeps iure queat minuire, vel augere reorum penam. Iudices vero inferiores nequeunt minuire, & multo minus augere penam a lege taxatam. In aliquo casu iuriviam penarum pia interpretatione possunt temperare; dummodo id rei bono, & communi utilitati congruat; sicut, cum delictum aliqua atrociori circumstantia affectum est, poterit tamen iudex augere penæ severitatem, prout expedire bono communi Reipublice cognoverit.

XX. Quæst. VII. *si iudex abique causa penam a lege prescriptam veniat, an tenetur ad restitutionem?* Resp. Via contingere casus valet in quo iudex tenetur ad restitutionem penæ quam applicare reo negligit. Difficultas esset de penæ pecuniaria, applicanda vel sileo, aut parti læte, vel pauperibus. Et tam, si abique ulla legitima causa iudex ex peno penam applicare omiserit, a restitutionis onere ipsum non liberaret. Quoniam pars læsa ius habet ad compensationem damni sibi a reo illati; & iudex ex officio tenetur iustitiam administrare. Quare in similibus eventibus non legale modo iustitiam, verum etiam commutantem violat. Iudices omnes, tum superiores, tum inferiores, causi esse debent in declinandis cum rigoris, tum indulgentiæ extremis. Inferiores vero iudices possunt, quoad loque, præcipue pecuniarum atrocitas declinanda, & temperanda est, in benigniore parte, legem interpretari; quoniam istius atrocitatis instrumentum nemini præiudicium inferit, & animum miseri rei aliquantulum recreat.

XXI. Quæst. VIII. *Lex in præsumptione fundata contra legem divinam, veritate deficiente, obligat ne in conscientia?* Resp. Causa contentus in proposita quaestione infirmo di est. Duo nobiles coniuges plorium annorum spatio, matrimonio tolemani ritu contracto, eundem thalamum habitant, seque agnoscunt. Elapso hoc annorum intervallo, nobilis mulier impotentia maritum accular, litemque eidem intentat pro dirimendo Matrimonio. Lis in tribunal agitur, & tandem declaratur matrimonium nullum ob impotentiam. Solato matrimonio, ambo coniuges matrimonium nova inveniunt, ambo prolem continuo legitime nascuntur. In foro exteriori iudices præsumunt matrimonium nullum esse. Fallit præsumptio hæc Lex, seu sententia, in hac præsumptione falsa fundata, obligat, seu efficie ne ut mulier, aut maritus, qui certo scit se non esse impotentem, valeat alteri mulieri nubere. Sententiam negantem defendunt communiter Theologi. Quoniam nulla falsa præsumptio prævaleat legi naturali, aut divina potest. Præsumptio hæc in foro exteriori valet, quia secundum allegata & probata reputatur vera. At, facta hypotheli, quod unus coniugum certo sciat se carere impedimento illo quod iudices existimant adesse, & vicinus nullum declaravit matrimonium, nunquam matrimonium inire valet: quia indissolubilitas matrimonii iure naturali iubetur.

& divino. Opponi impotentia respectiva nequit contra factum. Nam maritus certo scire potest se esse, aut non esse potentem cum sua coniuge; nam certo scire potest ab impotentia nec ne signaculum virginittatis. Impotentia hæc respectiva colligi nequit ex defectu prolis; aliquid omnes coniugati qui prole carent, dirimere matrimonia possunt. Ex solo ergo fundamento, quod cum tali coniuge coire maritus nequeat, colligi hæc impotentia respectiva potest. Et tam mulier, quam maritus certo scire hæc impotentiam valet. Ergo, admilla hypotheli quod uxor, aut maritus certo sciat se non esse impotentem, tamen in foro exteriori nullum declaratur matrimonium, nunquam poterit contrahere aliud matrimonium; & si contraxerit, nullum erit. Quid, si mulier læta sua dextera impediatur ne maritus regis claustra virginittatis transiret? Duplex, immo multiplex, & continuata iniquitas foret. Utrum postea fieri possit ut maritus sit impotens per decem, aut duodecim annorum spatium cum coniuge virgine, & post elapsam iuventutem, & solutum cum eadem matrimonium, exeat potens continuo cum alia deponata virgine: soli qui ratione carent, in discrimen adducere hoc valet. Sententiam hæc defendunt Theologi, qui adversum legem fori exterioris latam esse sub conditione, videlicet ut ex allegata, & probata apparet. Sic docent Dominicus Soto Lib. I. quæst. vi. art. 4. Suarez Lib. III. cap. xlii. & Lib. V. cap. xxv. Caltepolani tract. xli. disp. 2. punct. 11. non. 12. Salsas disp. xvi. sect. 7. non. 12. Aravius in 1. 2. quæst. xlii. disp. xlii. sect. 3. distinct. 24. non. 26. Tapia Lib. VI. quæst. xlii. art. 2. Gregorius Martinez quæst. xcvi. art. 2. dub. 3. Bonacina disp. 11. quæst. 1. punct. 7. Diana 1. Part. tract. 2. resol. 27. Salmanticenses tract. xi. cap. 13. punct. 4. non. 78. Plura alia exempla adducunt Salmanticenses, que omnia mihi non probantur, ut illud de constitutione Clementis VIII. qua largito numerum interdictus Regularibus; quam constitutionem, in præsumptione fundatam ambitionis, illi contendunt; qua ambitione cessante. Heiam numerum largitionem afferunt. Laudata constitutio ex tenuitatem custodiatur: quare abiolatam est interdictum.

XXII. Pro omnium tamen exemplorum elati intelligentia animadvertendum est, duplicem distingui a Theologis præsumptionem, aliam iuris, aliam facti. Præsumptio iuris

ca dicitur que in tali aut tali contractu dignoscit periculum fraudis, damni, fallaciae communitur, & semper occurrere; idcirco legem abiolatam condidit legislator, quæ talem contractum in omni casu vetat; quamquam in aliquo casu periculum illud non addelet. Præsumptio facti, quam etiam desumptio vocant, determinat in hoc particulari casu rem accidere; & ex hac hypothetice legislator, vel iudex decernit rem ita habere; in quo iudicio tacita conditio includitur, si factum rempse sic se habet. Quare si fallitas præsumptio, seu facti in foro exteriori probatur, subditæ ab obligatione legit abiolvetur. Consilium Tridentinum prohibet matrimonia clandestina ex præsumptione fraudum, fallaciae, damnorum &c. que talia consequuntur matrimonium. Et quia eiusmodi fraudes communitur in simili contractu coniugatorum, idcirco legem abiolatam talit; ita ut matrimonium nullum sit, etiam si nulla fraus occurreret. Quoniam legislator ad id quod communiter accidit, secus ad aliquum rarum, & particularem eventum, animum in condenda lege intendit. Præsumptio iuris non est præsumptio proprie dicta: quia lex que abiolat prohibet in omni eventu aliquid contractum, non innititur præsumptione, sed iudicio certo & abiolato.

CAPUT V.

De lege tributorum.

Tributi originem alii a tribubus, quia quondam tributum vestigialia solvebantur, alii a verbo tribuere repetunt. Tributum penio publica est quam ad Principatum sumptus, & communes Reipublice expensas populi fundunt. Tributum aliud reale, quod pro solvendi immobilis solvitur, & vulgo dicitur *Campatico*, aliud personale, quod pro industria, bonisque mobilibus populi pendunt, vulgoque appellatur *Testatico*, seu *Capitatio*, quod per capita solvitur. Alie sunt tributi accipientes. Nam penio imposta rebus que in civitatem inducuntur, aut ab inde exportantur, *scilicet* succipitur. Tributum quod solvitur pro rebus que vehantur per pontes, aut flumina, appellatur *Ponticium*; quod penditur ob viarum custodiam & insularum, *Pelagium* dicitur; & tandem quod exigitur pro personarum operibus, vocatur *Angaria*.

II. Quæst. unic. *Lex que tributum imponit, obligat ne in conscientia?* Resp. Angelus, Navarrus, Socino, Bartholomæus Medina, & alii negantem sententiam defendunt. Ita-

rum ratione hae sunt. I. Communis hominum sentis, lex universalis consuetudo invaluat, leges tributorum esse mere penales, quae in conscientia non obligant, sed solum ad malam subeundam, si vestigialia non voluntur. II. Leges illae tributariae distinctivae sunt, videlicet, solvæ aut, nisi solvatur, deprehensus multatus dubis. III. Quia solutione poenae imposta satis providetur sumptibus Principatû. IV. Quia tot vestigialia in multa sunt, nunquam duram esset in conscientia obstringere subditos ad tot tributa solvenda.

III. Hanc opinionem, ut laxam, fallam, & verbo Dei repugnantem, communis Theologorum sententia improbat. Perlocutus Alphonsus a Castro Franciscanus litis acri & elegantissimè hanc doctrinam, cui errorem aperitissimam, profligat Lib. I. cap. x. de lege naturali, cuius pauca transcribere verba libet. Ex hac falsa (inquit) doctrina nihil conficit minus denegasse Regi Hispania tributis. Rem nihil notum narri, quam ego ipse vidi, & non quam ex aliorum relatione didici. Nam multi mercatores in portu Hispanica locis me de hoc re consuluerunt, quibus constanter, & eodem tenore semper respondebam, illos qui talia tributa denegant, peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem... Hae causae sunt quae me ad hoc opus scribendum impulerit, ut huius erroris persistere, quem sciebam multorum peccatorum fuisse causam, occurrerem. Timebam enim illud scire. Vix mihi, quia tacui: & illud lenis: Qui alios ab errore non revocat, seipsum errare denuntiat. Quo est utur doctrina, & catholica niliter potissimum possiderant sententiam, quae deest sacra suspensio exerceri, & quae fuerit subdito fuit, sine peccato vitari?

IV. Adeo luculenta sunt divinarum Scripturarum testimonia, quibus tributorum solutio praescribitur, ut mirari libeat, Theologorum aliquem reperitum fuisse qui sub culpa reatû solvenda esse tributa negare ausus fuerit. S. Paulus ad Romanos XIII. inquit: Ideo & tributa praestatis: utique enim Dei sunt in hoc ipsum servientes. Reddito ergo omnibus debita: cui tributum, tributum, cui vestigial, vestigial. Christus Dominus Matth. XXI. Reddito ergo quae sunt Caesaris, Caesaris. Quid luculentius adduci potest, ut evincatur, divina lege solvenda Principibus esse tributa?

V. Lex ipsa naturalis Principibus esse tributaria praecipit. Nomen famulos, qui dominis suis opera locant pacto mercato, siue naturæ pretium illud debetur? Principes pro operas suas populis locant, ut serviant, imperando, regendo, defendendo populos, quemadmodum

servi intervencit. Nec aliud discrimen reipse est, nisi, quod isti intervencit, illi subent, dirigiturque. Ergo stipendiam, non locum ac servis, ex iustitia debetur. Porro pretium istud solvitur tributorum, & vestigialium contributione. Leges itaque quae taxant, & designant quantitatem tributorum, in conscientia obligant; sicuti in conscientia aliter praeceptum leges quae decimarum solutionem praecipunt pro Pastoribus qui animas dirigit. Militibus qui pro patria pugnant, iure naturali, & divino stipendia debentur. Potiore ergo iure solvenda congrua stipendia sunt Principibus, qui universam Rempublicam sua civitatis, quae militari regimine defendunt, conservant, atque communem omnium pacem, & tranquillitatem procurant. Tributa quippe haec, non tam ad Principes sumptus, quam ad Rempublicam onera solvenda, penduntur.

VI. Ut autem facilius hae tributa exigant, pacto pretio, et locat publicano, contradidit quae celebratur atrinque onerosus & publicus, nisi in eis empta in Principe possident exigendi praesata tributa: qui vero ipsa istud violant, contra commutatum iustitiam peccant, & restitutioni obnoxii sunt. Quam communem Theologorum doctrinam confirmo auctoritate S. Augustini, qui epist. xxv. ad c. xcv. Olympio causam Bonifacii Coepiscopi eius commendans, defraudationem vestigialium improbat. Inquit enim: Nolimus taxari, quoniam istis debitor sum, in hoc scopusum habere in conscientia. Neque enim frans ista, quae sesto fiebat, ideo non fiebat. Et ille quidem Paulus, postquam Episcopus factus est, & venenariatus suis omnibus rebus propter immensam cumulatione fiscalium debitum, exacta penitentiam, in qua etiam in paulus debitorum arguitur, hoc exigor agellus, unde videtur suspensio, tuncquam Episcopus comparavit, solvissime tuas potestissimè domi, ut etiam ex ipse, morem suum sequens, cum siso non solveret, nullas neccitatum molestias poterat. Ipsi autem (Bonifacius) qui eisdem Ecclesiae defuncto est ordinatus, tunc ibi agros solvere, & cum posset pro solis fiscalibus debitoribus que de memoratis possessioeculis esse contraxerat, imperiale beneficium postulare, totum malis consisti, quod eas Paulus de argento propria, cum esset siso obnoxius, de bustato empta, ut eas Ecclesia, si fieri potest, non vacaret Episcopi iniquitate, sed manifeste christiani Imperatoris liberalitate possidet. Quod si fieri non potest, melius inopia laborem ferri Dei tolerant, quam ut necessarium facultatem tam conscientia fraudis obtineant. Ad hoc usque suffragium postinus imperatris dignetur. Ennotat

Pa-

Paulus sub potentissima domus nomine agros, ne vestigialia solveret. Conscientiae id libet venit illius successore Bonifacius. Hinc Augustinus Olympio in dignitate constituto commilitum mendat, ut remissionem debitorem fiscalium ad Imperatoris liberalitate obtineat, patefacit antecessoris iniquitate. Hae doctrina falsiori non eget commentario.

VII. Fundamenta oppositae opinionis nullius profus sunt momenti. Consuetudo, quae obstridit, manifesta est corruptela. Non a multitudine praevicatorum, sed a divina lege rependa est tributum homellae, & iustitia. Leges tributorum non sunt mere penales, sed mixtae & poenae adiunguntur, ut efficacius subditi ad observantiam inducantur. Neque poenarum solutiones satis sunt ad principatus sumptus: nec hi sufficerent, defraudatores tributorum culpam evaderent. Quod autem obstridit, non conscientia ad solvenda tributa, immutatio inest Evangelio, tributa tributa. Si ex difficultate legis observatione colligeretur, legem non obstringere in conscientia, quod leges tum naturales, tum divinae in sumum abirent. Ceterum, cur leges tributariae dure, cur difficiles sunt? Dura ne lex quae iubet abentes servatores, famulos, ministros? Principes supremi immitti sunt, qui vigilat, qui laborant, qui omnes curas impendunt, atque studium in regendis subditis, in defendendis ab hostium iniuriis, opprobrioribus, & devastationibus. Non est dura lex quae imperat solvendum stipendium custodi dominus tax, & dura est lex quae praecipit solvenda stipendia, universi principatus. Principi totius civitatis, universi principatus.

VIII. Inuita, inquit, tributa sunt. Quis est iniustitia istius index? Tam facile iniustitiae reos Principes arguit? Iustitia, prudentia, clementia, benignitas, atque providentia splendidissimum exemplum moderate impositionis tributorum tibi perhibet haec immortalis & invicta Veneta Republica, sub cuius fastuosissimo regimine scribo, solentur vivo. Siquidem, ut praeterea moderatam taxationem, illi ipsi qui tributorum leges condunt, tributa solvant. Erant ne contra-meritios nimium austeri? Sed quid rationes conquirimus? Factum loquatur. Ardet iam ab anno 1741. tota Europa immansissimè bellis. Resonant ubiqueque divini tonitrua fulmina. Solus fore Principatus iste felicissimus exemptus a trasculento flagello, & incredibili tranquillitate freuens exultat. Praeter tamen singulare divine protectionis subditum ingentis militum multitudine sui principatus con-

stia propugnat, in qua militia sustentanda magnam pecuniarum summatam expendit; & tamen nullo peculiari tributo subditos gravavit locus in tanto annorum intervallo.

IX. Ceterum fac aliqua inania tributa esse: vix enim, attentata mania infirmate, & ministrorum alioquorum malitia, vitari potest quod partio latem tributorum respecta alicuius iniustia sit. Sed non propterea leges tributariae ob aliquam iniustiam divilione, praeter Principis voluntatem, & ex ministro, aut reatoris alicuius pravitate prolescent, iniuste dicenda sunt. Sed tale tributum respecta huius aut illius subditi iniustium est. Et tum subditi plus aequo gravati ad Principem accedere liceat, ut iniustum gravamen auferatur. Mundus iniustis abundat: & quantumvis Principes iusti & equi sint, non ideo a principatu iniustitias omnes auferre valeat. Inuitum tributum a subditis non debetur. Tum vero iniustium est, aut cum deest potestas in illo qui tributa imponit; aut non imponitur propter bonum commune; aut non est iusta partio; sed in hoc tertio casu non tributum abluote, sed divilio iniusta respecta huius aut illius subditi iniustia est. Quare divites, & mercatores, qui tributa iusta solvere reculant, arcedi a sacramentis iust, & ad restitutionem urgend.

III quippe non solum peccant, quod tributum defraudant; sed plebierum pauperumque gravatum & opprobriorem fontes efficiuntur. Quare nullo modo Dei ministro ad sacramenta istius admittere debet, nisi & defraudata tributa prius restituant, & in postum solvant. Pauperes, non raro ob veram impotentiam solvere tributa continent.

X. In dandum autem, sit nec ne iustum tributum, suspensio est: quia in dubio requirit praesumendum pro Principis iustitia, qui imponenda tributa ius possidet: nec est cuique privati desinare, iustum ne, aut iniustum tributum sit. Alibi forte de hoc argumento sermo recaret. Interim alius incolo, nullam privatium licite posse tributum solutionem omittere iniustitia praetextu: quia nulli privato licet iudicare, tributum esse iniustum, ut supra dictum est. Tandem illud semper praesens habendum, Principes tributa exquirere in commodum, & iustitiam, & felicitatem ipsorum subditorum.

CA.

CAPUT VI.

De lege irritante.

LEX irritans ea dicitur que non solum actus prohibet, verum etiam nullum efficit, declaratque. Porro penes omnes convenit, legislatores posse non solum vetare, sed etiam nullos efficere actus illos quos iudicaverint bono communi repugnare. Expedi autem communi Republica, sive Christiana, sive civili, quod aliquæ actiones, aliqui contractus non liciti modo sint, verum etiam irriti & nulli. Lex irritans duplex. Alia que ipso facto nullos efficit contractus; ut sunt profectio religiosa, emissio ante legitimam aetatem, matrimonia clandestina, vel lotra iusta gradus prohibita. Alia que iuratum præscribit irrationem. Prima lex cuiusmodi formulis actus irritat. Sic *ipso facto nullos, inanis, insignis*. Altera dicit: *si hoc modo fiat, irritatur, abrogatur, rescinditur*. In priori sensu actus, in posteriori post iudicis sententiam actus nullus est. In iure lex irritans, alia est *explicite*, que conceptis verbis declarat, actum ipso facto nulium, *inane, irritum*: alia *implicita*, que non his explicitis, sed acquilientibus verbis declarat contractum nulium; ut quando addicit aliquam conditionem, necessario servandam in contractus celebratione. Conditionis istius omisio nulium efficeret contractum; tamen verbis expressis nulium talem contractum lex non declarasset.

II. Rufus lex irritans alia est *penalis*, que in odium transgressoris actum nulium dedit; ut est illa que matrimonium irritat ob exorcidium, vel ob adulterium, patrum cum promissione futuri matrimonii & altera, que nullam deest collationem futuram cum beneficiis: alia, que non in penam aliquo private persone, sed ob bonum vel commune, vel etiam privatum, statutum esse nullam; ut est illa que irritat contractus delictuosos solemnitates, & conditionibus a lege præscriptis; qui actus, præcisa lege irritante, mali non essent, sed vel indifferenter, vel boni.

III. Ibi communiter defendunt, actus prohibitos nullos esse; & textum opponunt latens perspicuum ex l. *Non dubium*, cap. de leg. & consil. Principium, in quo hæc habentur. *Ita que lege prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro infectis etiam habentur: licet legislator fieri prohibuit tantum, nec specialiter dixerit inutile esse debere quod factum est.* loque iure canonico confir-

mator. Regula enim lxxv. de reg. iur. in 6. hæc præscribit. *Quæ contra ius sunt, debent utique pro infectis haberi.* Et iterum *caus. xiii. quæst. 11. cap. 231.* hæc præscribit. *Imperiali constitutione sancitum est ut contra leges sint, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habenda sint.*

IV. Textus isti ita perspicui videntur, ut nullam excipiant interpretationem. Verum, & alii textus canonici iuris, & communis iuris ecclesiastici, & civilis fori oppositum manifeste decernunt. Nam in cap. *Ad apostolicam*, de Regularibus expressè definitur: *Nulla fieri prohibentur que tamen facta tenent.* Prohibetur matrimonium contracti ab eo qui simplici calitatis voto obstrictus est. Et tamen contractum validum habetur. Ante Synodum Tridentinam illicitum erat matrimonium clandestinum, at non invalidum. Leges oppositæ nullos actus definiunt, sed non ante sententiam iudicis. Nulli ergo vi adductum legem actus sunt; quia accedente iudicis sententia, ab illo die quo celebrati sunt, non a die sententiæ prolatæ, irriti, & inanes intelliguntur. S. Gregorius *relatum consil. xlv.* solum narrat, legem imperialem decernere actus prohibitos nullos: quam legem ipse non approbat, neque confirmat, nisi in sensu iam expolito. Et hæc est communis Theologorum doctrina. Quando vero leges præscribunt aliquam conditionem servandam in contractu, tamquam (ut ita dicam) formam eiusdem, si conditio omittatur, contractus nullus est. Exemplo res patet. Ecclesia præcipit matrimonium contrahendum coram Parocho, & testibus. Comissio hæc ad substantiam contractus pertinet. Quomobrem, ea omisita, nullus est contractus. Prohibent matrimonium contrahendum absque declarationibus, aut tali tempore. Conditiones illæ accidentales sunt, quibus omisitis, contractus validus est.

V. Quæst. I. *Lex irritans obligat ne in conscientia?* Resp. Adfirmans sententia communis est, hæc in sensu, videlicet, actus declaratus irritus licite exerceri nequit: quoniam leges irritantes simul prohibent ne actus peragantur. Heinc sequitur, infirmos actus, celebratos adversus legem irritantem, nullam patere observantiam obligationem. Quare matrimonium clandestinum nullo vinculo obstringitur. Testamentum delictuosum solemnitates a lege præscriptis, nullam inducit obligationem. Ideo heres ab intestato nihil tradere obstringitur heredi instituto medio testamento non solemn. Verum de his plura, dum de testamentis sermo erit.

VI.

VI. Quæst. II. *Unde colligendum sit, conditiones præscriptas a lege pertinere ad ipsam contractus substantiam, vel ad accidentia?* Resp. Vix regula generalis pro omnibus contractibus assignari valet. Plura disputant Theologi, qui in etiamen vocari non expedit: quia constitit, ut dixi, regula generalis nequit. Ex verbis legis id colligendum est. Si lex clausula irritante actum servandam, adiecta substantialem pertinet. Quando conditio servanda post initum contractum præscribitur, accidentalis reputanda est. Sed hæc regula fallere potest, nisi verbis legis consona sit. Ideo semper verba verba pro oculis habenda sunt, & sincera interpretanda. Sæpe eiadmodum, quod sint fundate in presumptione fraudis, doli &c. Ex quo inferitur, sublata fraude, actus prohibitos non esse irritos. Quo interpretatio plerumque falsa est. Nam legislatores ex longa experientia contemptum habent, reipsa tales, & tales contractus fraudibus, doli, & damnisque obnoxios esse. Quapropter legem condunt absolute prohibentem, & irritantem similes actus, qui semper nulli sunt; etiam aliquo in casu particulari fraus absit. Leges ergo permansio in sensu exponenda sunt, nulla verborum circutione.

CAPUT VII.

De lege dubia. Læxioes Probabilissimarum opinionationes præferuntur.

QUÆSTIO proposita, alioquin gravissima, sulo calamo delectuenda est Tom. II. *Apparatus ad Theologiam Christianam Dissert. I.* Quare, ne actum agam, illic lechorem remitto. In præsentia lxxv. quidam Probabilissimarum opinionationes retellam. Dubium est, cum intellectus, expensis utriusque partis rationibus, anceps & suspensus læzet, quod assensum præbeat alicui parti. Aliud vocant speculativum, aliud præficum. Penes omnes certum est eam peccare qui præcise dubitans operatur. Probabiliter plures institunt super hoc argumento quæstiones. Et primum desipiunt, posse speculative dubitantem deponere dubium præficum, & licite operari, quando occurrit probabilis ratio de operationis honestate; cui non officere contendunt dubium speculativum. Dubium quod de aliqua lege oritur, sub diverso aspectu considerant. Nam primo dubitari potest, exte ne lex, & promulgata sit? Deinde, potest existentia legis, dubium oriri valet, an

sub lege comprehendatur casus hic particularis? Tertio, certum de lege dubitare valet, iusta de sit res præcepta, utilis, vel necessaria ad finem inceptum? Quarto dubitare quis potest de legitima legislatoris potestate. Quinto occurrere dubium potest, utrum adimpleveris nec ne legem iustam, & a legitimo superiore latam? Tandem dubitare valet, utrum lex inceptis obligare, vel an transierit observantiam temporis?

II. Quæst. I. *Qui dubitat, existit ne lex, an ferat, liber ne a lege est?* Resp. Intrepidè adhibent Probabiliter, dubitantem de legitima existentia ab observanda lege liberum esse; idque probabiliter esse definit P. Dominicus Viva Tom. I. de leg. quæst. xv. art. 2. num. 2. contra, inquit, Probabiliter. Quod ut evincant, loco primi principii constitunt regulam illam iuris: *In dubio melior est conditio possidentis.* Quomiam (inquit Sal. manticensis tract. xi. cap. 11. punct. 6. num. 1. leg.) possessio novus titulus est ad rem, quem non habet alia pars que non possidet; & cum cetera sint paria, & pro utraque parte dubium daret, illius parti que possidet, proculdubio melior est conditio. Ob hæc enim rationem in materia iustitia omnes assentant meliorem esse conditionem possidentis in dubio: quia, cum dubium sit circa utramque partem, ille pro qua stat possessio, novum titulum habet, quo caret altera pars que possessione caret. Laudant pro hac opinione plures Probabiliter. Ex hac doctrina inferunt communem inter Probabiliter opinionem, dubitantem tempore, utrum lex existat nec ne, liberam a lege esse: quia subditum tan potest situm his utramque, quam se habere certum est.

III. Exscriptam doctrinam Salamanticensem, penes Probabiliter committentem, utro admittente nunc volo, & aio, in quocumque materia, sive iustitia, sive aliarum virtutum, meliorem esse possidentis conditionem. Verum ex hoc principio ineluctabili argumentatione argo Probabiliter. Si in materia iustitia evidens non esset, sed dubia agri possessio, quid tum? An allegari dicta regula possit? Melior est conditio possidentis? Nemo id allegerit. Certa ergo, & extra disputationem sit oportet agri possessio, ne Petrus citari dubium possessor contra Paulum, qui agri iure ac Petrus potitur in agrum, super quo il pendet, perseverare in agri possessione valeat. Obstant nobis Probabiliter, subditos evidenter possidere libertatem adversus leges naturales, & divinas, humanasque

Aqua

Aqua hic heret: & Probabilis veluti piceas obmutantur. Quendam homines ratione praediti subditi nascuntur legibus naturalibus, Christiani legibus divinis, et legibus civilibus. Certe sciunt homines, le libertatem habere. At quoniam iudex definitur, in dubio leges extant homines evidentur possidere libertatem contra legem? Adfirmant Probabiliter, negant Probabilioriter. Dubia itaque possessio est. Perperam ergo Probabiliter obtundunt possessionem libertatis adversus leges. Immo, cum priores hominibus leges sint, leges possident adversus hominum libertatem. *Lex. cit. & Tom. I. Hist. Probabilis et Rigoris iusto calamo palam scilicet, hanc probabilium doctrinam insensam esse non contentiar modo, verum etiam Principibus, & locustatis tranquillitati.* Quid quod vel ipsi Probabiliter semper ipsi propriis analogis contententur? Quando dubitatur, lex Principis iusta ne sit, an iniusta, in favorem Principis praesumendum esse, vel ipsi concedunt. Porro perinde est dubitare, exsistat ne lex, an secus; & an iusta, vel iniusta sit. Lex enim iniusta, lex non est. Ergo quoties dubito, iusta ne lex sit, dubito, exsistat ne, an secus lex. Verum, ut dixi, scilicet agerem, si falsus hac de questione sermone protraherem.

IV. Quod II. Qui certus de lege, dubitat vero, an hoc in particulari subiecto sit legis observantia, exemptus ne a lege est? Resp. Mutuo bellum gerunt Probabiliter super hac questione. Qui laxiora sequuntur, defendunt sententiam adfirmantem. Ex quibus sequitur (inquit P. Dominicus Vava) non obligat legem, si dubitatur de eius sensu, an scilicet habeat casum comprehendat. Eandem opinionem defendit Salas qu. XXI. tract. VIII. dist. unic. sect. xv. art. 3. quia lex impropiissime possidere dicitur, nec impropiissime reputat Tapia Lib. II. quae. xv. art. 3.

V. Oppositam opinionem, ut probabiliter, defendunt Salmanticenses loc. cit. num. 112. quia, cum certus sit de lege, & dubites, an tenearis in casu illam servare, lex possidet, & praecedit rationes dubitandi; ergo melior est conditio possidentis. Quemadmodum, si quis certus est de debito, dubitatur de solatione, tenetur solvere; quia creditor possidet ius certum quod amittere habet debet ob debitum dubitationes.

VI. P. Claudius La-Croix Lib. 1. de leg. n. 789. qu. lxxxvi. censum tenent opinionum Probabilium iustum pagamentum, & de more laetorum arbitrio eadem porrigit, ut favore Probabilium, quae sibi magis arde-

rint, illas eligant. Titulus eius catalogi hic est: Quid dicendum sit in variis dubiis circa leges? Audi eundem responsa, quae paucis perscrutans totidem fere verbis fide summa: quidemquid fabulatur plus iusto probabiliter doctrinae amatores nonnulli.

VII. In dubio, an sit nec ne lex, praesumi potest non esse: quia possessio iust pro libertate. Haec opinio, ut falsa, reiecta iam est.

VIII. In dubio, an sit promulgata, docet Diospilillo praesumi debere, quod non: quia promulgatio est aliquid facti, quod non praesumitur. Haec opinio falsa est. Promulgatio conlequitur legem. Ergo certus de lege, nisi habeat evidentes, aut saltem probabiles rationes, oppositum evincentes, praesumat necessarium est legis promulgationem. Advertit tamen, quod, si lex iusta recepta sit, promulgationem praesellere praesumendum est. Necessaria sane admitto.

IX. In dubio, an lex iusta recepta nec sit, Bonacina, Sanchez, & alii dicunt, praesumi debere; eam receptam esse, ut contra Alex. Salas, Diospilillo negant. Videtur tamen esse distinguendum: nam, si sit talis lex, ad cuius obligationem legislator preterit acceptationem populi, probabilior videtur secunda sententia; si autem lex non indigeat acceptatione populi, prima videtur praesumenda. Videri potest Moya tract. vi. dist. 1. quae. 1. num. 14. & 15. Opus Moya: ab Ecclesia damnatum est.

X. Ut colligas, P. Moyam eidem, ac P. La-Croix, methodo insistere, an quid scribat Moya ille, ad quem te remittit. Inquit enim loc. cit., Si vero dubium esset, an lex sufficiens iam promulgata, congruo tempore elapso a maiori parte communitatis sic recepta fuisset; locum habere possent Caramuelis opinio ante decretum Alex. III. in sententia exigente acceptationem a maiori parte communitatis, ut valida sit lex; nam in hoc dubio legem non obligare in conscientia, si penalis sit, tradunt Alex. & Salas, quorum opinionem probabiliter esse propter eorum auctoritatem.

XI. Vides, qua exequita arte introducit sit damnata Caramuelis doctrina? Deinde ipse absolute sententiam firmat, dum dicit, In dubio etc. Immo sequenti num. 15. citato sic pergit, Et absolute loquendo id probabiliter

bile putant alii, quibus adhaeret Magister Serra. Totum opus Moya: contrafacit enim est laxioribus Moralitarum opinionibus; idcirco ab Ecclesia damnatum. Et ad talem magistram passim remittit P. Claudius La-Croix. Serra, La-Croix, Zanardi, quorum opiniones lasas passim transcribit P. Moya, Dominicus sunt. At ego neque Dominicanorum, ac exterorum falsas improbo opiniones, ut omnibus iustis rerum estimatoribus competuit sit exploratimque, me non partium, non simularis, sed propiciendi Christianorum saluti studio haec scribere. Quid enim demeritis, quam ob vanam suilem queorundam domesticorum Scriptorum exhibitionem defendendam errores fucate, moralisque christianam corrumperere? Satis consilium Scriptorum extirpationis, & pietatis, si dicamus bona fide pioque zelo errasse, dum opinionum falsas quas ipsi veras credebant, proligamus. Qui quamlibet domesticorum opinionum ab errore immunes propagare contendit, ne inhiat splendidi tantillum obtineat, in magno, mea quidem sententia, versatur errore. Sed de hoc plura in loco. Regrediamur ad P. La-Croix.

XII. Sic ergo persequitur suum censum. In dubio, an consuetudo sit iudicia ex devotione, an ex animo le obligandi, nullam autem & Reginaldus praesumendum esse, quod iudicia sit ex animo le obligandi. Contra Diana, Palqualigus, alique multi cum Suarez probabiliter dicunt, praesumendum esse, quod sit iudicia ex devotione tantum, si que non obliget sub peccato.

XIII. In dubio, an legem ferens sit legitimus superior, ve p. an legitimus sit electus nec ne, Sanchez dicit, subditum tenent obedi. Contra Mendos, alique docent, non tenent. Ovidus probabiliter sic distinguit. Si superior habeat possessionem sui officii, subditus tenetur obedire; contra, si nullam officii possessionem acceperit, subditus potest non obedire.

XIV. In dubio, an superior potestatem habeat hoc imperandi; aut hoc, quod imperat, potestatem ipsius excedat, Diana, Ovidio, alique apud Mendos defendunt, ut probabiliter, subditum non tenent obedire; sed Sanchez late ostendit oppositum.

XV. In dubio de milita legis, si quae apud Dianam cum Diospilillo dicunt, probabiliter esse quod subditus non tenetur obedire. Sed Ovidio dicit, oppositum tamen esse certum.

XVI. In dubio, an lex contrae praesumptum, vel tantum consilium, aut exhortationem, dicendum est posterius, ut notant Sanchez, & alii. Similiter in dubio, an lex obliget sub mortali, aut sub veniali tantum, tenendum est obligare sub veniali tantum, quia libertas est in possessione: probatque fide Gohla, leges omnes humanas, si nemque divinas benigne interpretandas. Hinc sententiam nostram tenent Navarro, Sanchez, Diana contra Laymanum, & alios apud eundem Dianam. Apud Dianam legit La-Croix, apud Dianam P. Viva. Opera Dianae sunt omnium mercium officinae, licet damnatae propositionibus taceant. Et auctor iste passim ut magister laudatur. Sed pergit P. La-Croix.

XVII. In dubio, an sit, vel non sit causa sufficiens exculans a lege, Salas putat, non esse obligationem, si lex sit iudicia: quia faventium est libertati, quantum possimus. Num. 598. quod Diospilillo dicit non esse in probabiliter. Vin, Bencignus? At nos hoc appellamus omnium laxitatem tantum. Sed, subdit Auctor nosse, alii oppositum tenent.

XVIII. Haec pauca debellatitacis, pluribus omittis. Haec methodus probabilistica, quam pyrrhioniam vocare soleo, in christiana exponenda Theologia mihi summopere semper duplicavit. Namvi Probabilis omnes recentiae opiniones probabiles sunt, licet oppositae: quoniam nullam, ut fallam, aut improbiabilem, Auctor explodit. Lectorum delectum omnes porrigit. Quid iuvat, quod interdem dicat, hanc esse probabiliterem, alteram minus probabilem; cum apud ipsam iudicia sit opinio minus probabilis regula conscientiae? Si in hac methodo exagitantia saltem, ceteri iudicent. Iudicia nostra leges non sunt, quae obligationem vim imponant. Immo sententia quae scribitur, sapientium inditio ex animi sententia supponimus. Quid aliquid inelamatur sit, nos videmus ad simulatam periculis adversus vel Auctorem, vel Institutum haec scribere, nihil pendimus. Deus est qui iudicat, non homo. Auctores omnes, eorumque iustitia colimus; & ea relictissimus que Christianorum atrox lauti officere exilissimus. Si quis inspicitur, nos minus sincere representatensis omnium opinionum, contextum a P. La-Croix, eius opus omnibus patens legit. Utinam, quemadmodum ab inventiva, & similitate, ita ab errore immunes inveniremur. Erroribus, deceptionibus, illusionibus nos obnoxios esse utro facerimus. Veram, ne alii erandi occasione praebamus, illos admittimus; ac nos ita abique examine amplectentes illosque rogamus, & obtestamur, ut si quid minus red-

UNIVERSITATIS

UNIVERSITATIS

Sum, minus pietati consonum, aut plus iusto rigidum offenderit, velint illud non modo sequere, sed resellere, & profigare; & universam christianam Rempublicam admonere, ne deceptum fuisse. At iniquit: Quid opus erat rescribere continentem opinionem quas congregit P. La-Croix? Ut contemptum lectoribus facerem, qualis est metho-
sus probabilis, qui super eadem omnino actione dux, & quidem directe oppositas, vias eundi ad eam patefacit. Ideo ad-
monendo necessario existimo, ut hac metho-
do, & doctrina ablineant, cauteque sint in
legendis similibus libris.

CAPUT VIII.

*An subinde moris, aut gratia, sancti
periculum ab observantia lege
eximat?*

I Super exposita questione varia sunt Au-
ctorum placita. Plures defendunt, om-
nem legem istam, sive divinam, sive hu-
manam, temper obligare; etiam aliqnod
grave damnari, immo mors ipsa tabeunda
esse. Quam sententiam acriter defendunt
Crisostomus, Doctores, & alii. Altera sen-
tentia iulinet, nec humanam, nec divinam
legem obstringere, quando foret gravis da-
mni, fame, amissionis bonorum, aut mortis
optendat periculum. Utraque sententia per
extrema graditur.

II. Ut que veritati propinquior existimo,
in medium proferam, nonnulla certa pre-
mittunt opus est. Quae sua natura intrinse-
ce mala sunt, lege naturali, & divina pro-
hibita, ut mestri, fornicari, peccare, blas-
phemare, & id genus similia, obligant sem-
per, & in omni circumstantia, etiam cum
vite periculo: malum enim nunquam perpetuan-
dum est. Quando res precepta natura
licet mala non est, sed ideo mala evadit, quia
prohibita, absolute cum vite iactura, aut
gravi detrimenti periculo non obligat. Ideo
precepta non comedendi carnes dies veneris,
ieiuniorum, sessorumque observatio, & si-
milis non urgent; si eorumdem observantia
mortem, aut grave detrimentum inferret.
Tum vero mandata sua cum vite periculo
obligant, quando eorum observantia bono
communis necessaria est. Committitur carnis de-
votio, & scandalum in religionis christiana contem-
pntem, & scandala: tum cum mortis
periculo servandum preceptum est. Quo-
modo autem eiusmodi legum observatio sit nec
bono communi necessaria, regula consti-

tui generalis nequit; sed ex circumstantia-
rum varietate colligi id debet, prudentem
que iudicio definitur. Quibus possit.

III. Lex humana, sive ecclesiastica, sive
civilis, absolute non obligat cum vite,
aut infamia, aut honorum amissionis pericu-
lo. Quoniam eiusmodi leges prescribere ea
nequeunt que iuri nature obliant. Iure au-
tem nature homines tenentur absolute prop-
riam servare vitam, famam &c. Ergo eiu-
modi leges non obstringunt, dum talia mala
imminent. Contingere vero circumstantie
possunt in quibus, ut dictum est, etiam illae
leges cum vite discrimine urgeant; ut quan-
do illarum transgressio graviter bonum com-
mune laderet. Legislatores enim humani
potestate praediti sunt: ea imperandi que ne-
cessaria ad bonum commune Republicae iu-
dicantur. Libent Principes subditis excubias
agere; dum obliantur civitas, parum civi-
tatis custodire. Parere subditi debent, licet
vite periculum imminet. Gallitane in
civitate, Parochi ex officio inferre agro-
tis abringunt. Non sufficiant illi, aut ini-
quitate sua impiere officia propria negli-
gant: iubet Episcopus Sacerdotibus, qui vi
officii non sent huic ministerio subiecti, ut
agrotis assistant: cum vite periculo parere
superiori debent omnes, & singuli, quibus
superior preceperit. Quoniam, cum sint
omnes absolute exempti, non est maior ratio
cur iste potius quam ille subiectus Praetati
imperio sit. Omnes ergo in hoc casu & sin-
guli obedire abringunt. Alioquin, si sin-
guli dicere possent: Cur ego, & non ille
tam nemini imperare Episcopus valeat. Ra-
tio obvia est, Legislatores humani est pre-
cepto iure valent que bono communi aut
Republicae, aut religionis expedire cogno-
scunt: Dictarum legum observatio existit,
immo necessaria est bono communi tum Re-
publicae, tum religionis. Ergo praecant in
his eventibus subditi legibus eiusmodi opor-
tet. Haec sententia communis.

IV. Dicitur haecenus est, quid vi precepti
superioris praetari teneantur illi qui liberi
ab omni officio, vel dignitate sunt. Nunc, quid
agere ex caritatis lege possint, explicare de-
bemus. Convenit penes omnes, quembet
posse caritatis, & conciliumque virtutis amo-
re exponere propriam vitam mortis pericu-
lo. Patet quilibet Sacerdos, & Christianus
luc infestis servire: potest quoque castitatis
amore abstinere a matrimonio necessario vi-
tae servandae: ex amore pudicitiae, seu ca-
stiratis negligere verendum curatum: si-
clicite vales donare in naufragio tabulam fra-

tri, & omittere sui defensionem: denique
conciliumque virtutis studio succensus potes,
ut dixi, tuam vitam mortis periculo expo-
nere, ut docet S. Thomas in *II. dist. XXXIII.
quae. II. art. III.*

V. Ipsi leges, tum divinae, tum natu-
rales, sua habent exceptiones, in quibus ob-
servantia obviatim suspendunt. Lex natu-
ralis solum vetat; ut excipit necessitati
extremae casum: vetat homicidium eadem
lex, excepta necessaria defensione ab initio
aggressore. Secreti cuiusdam est de iure natu-
rae: ar, quoties silentium grave detrimentum
inferret Republicae, natura lex oppolitum
praecipit. Plura iussit Dominus in lege ve-
teri, quorum observantia non urgebat, pericu-
lo mortis imminente. David sanctus, ut
mortem vitaret, prohibitos divina lege pro-
positionis panes manducavit. Fortitudo Ma-
chabaeorum praesidiis in sabbato ob vite
defensionem laudatur; licet praetati tali die
vestium esset.

VI. Duo adversus ea que haecenus dicta
sunt, opponunt illi qui contendunt, absolute
leges humanas cum mortis periculo obli-
gare. Moniales, etiam servandae vite causi-
ca, nequeunt & clausura egredi. Carthusia-
ni cum mortis periculo abstinere a carni-
bus debent. Respond. Neutra oppositio quid-
piam facit negotii. Non prior. Nam lex
ipsa excipit tres eventus, in quibus ob mor-
tis periculum egredi a monasterio Sanctimo-
niales valent. Primus est incendium, inun-
datio, hostium incursio. Alter est lepra,
sive alius morbus qui ceteras mortales in-
fectores. Tertius est pelis. Quos casus ex-
ceptit S. Pius VI. in Bulla sua incipit *Diocis,
& hostilia.* Tres alios casus invenit can-
stutudo, accedente propi Praetati approba-
tione. Primus, quando transferenda Monia-
lis est ad aliud monasterium, ut illud regat,
vel observantiam regularem introducat.
Alter, quando in proprio monasterio corrip-
tu nequit de peccato delicto. Tertius est,
quando alio in monasterium transferri debet.
En quomodo leges istae temperant obliga-
tionem ad evitandum mortis periculum. At
quid, si medicorum iudicio definitur quod
Monialis graviter agrotans lenitate recu-
peratura esse & clausura translata? Primum
hoc medicorum iudicium fallax est. Ceterum
iure legislatores prohibere, Moniales
ob hanc causam egredi & clausuram, ut tollant
occasionem plurium eorumdem. Ideo ad
hoc evitanda abstrada, que summpere
notia esse bono communi tam sancti In-
stitut, clausura reputata fuit huic bono com-

muni necessaria, quae prevaleat debeat hu-
ius aut alterius Monialis vite, admitti etiam
hypothel valde rara, quod egressus fan-
tatem requirerent.

VII. Carthuliani, destituti omni cibi, ne
fame perirent, caribus velci cenabant; ut
etiam peccallam voto ab eorumdem euab-
stinere deberent. Dum vero illi cibi praestati
sunt, abstinere a caribus debent, etiam si
(quod raro accidit) mors subeunda foret.
Quoniam lex illa de perpetua abstinencia a
caribus tantum splendore offert sacro illi
divinoque Instituto, ut etiam in casu mortis,
hucus aut illius Religio vite preferenda
sit bonum commune. Plura haec de re
Theologi disputant, quae utpote non neces-
saria, praetereo.

CAPUT IX.

*De voluntate, seu intentione necessaria ad
impledendam legem.*

I. Precepta legis, alia sunt negativa,
alia positiva; alia per cessationem ab
opere vitio, non fructibus, non machaberi;
&c. haec per executionem operis, seu per
actus positivos implentur. Duplex distingui-
tur voluntatis actus in lege positiva implenda:
Alter intentionis, qui voluntas intendit
praecipuum implere; alter imperatus, quo
res precepta executioni demandatur. In-
tentio implendi praecipuum necessaria est:
quia actus quo lex impletur, humanus, sui
deliberatus sit oportet. Ut autem actus eiu-
modi sit, ab intentione agendi procedere de-
bet. Quomobrem qui audit Milliam, qui
officium profolveret, omni intentione subla-
ta exequendi rem praecipuum, minime debito
suo satisfaceret.

II. Heinc intertur, praepca negativa non
servandi, non machabandi impleri posse abli-
que intentione, & libertate. Quare, si quis
etiam occide non fuerit, non meretur, &
non furnicere, praepca implere. Contra,
cum praepca positiva existunt pro obligantia
positivos actus humanos, necessum est ut
illi deliberati sint: & quo coacte exegeretur
actus a praepco positivo iussos, minime
praecipuum impleret.

III. Adversus tamen velim, aliam esse in-
tentionem, qua intenditur praepco observantia
& aliam, qua intenditur praepco re-
cepti. Rufus alii est intentio expresse, alia
intentione interpretativa. Quibus constitutis,
sequentibus questionibus, quod praepcui, res-
olvitur.

IV. Quæst. I. *Necessaria ne est aliqua intentio vel expressa, aut virtualis adimplendi præceptum; vel sufficiens intentio ponendi rem præceptam?* Resp. Convenit penes omnes, non requiri intentionem expressam adimplende legis. Idque conceptis verbis docet S. Thomas 2. 2. quæst. civ. art. 3. ad 2. *Licet actus virtutis eadem sub præcepto, possit tamen aliquis implere actum virtutis, non attendens ad rationem præcepti.* Quod ad intentionem interpretativam attinet, disputant in utramque partem Theologi. Quam intentionem interpretativam considerant sub duplici aspectu. Primum appellant negativam: puta, dum quis attendit Missam audit præceptum ignorans; hunc satisfacere præcepto communitur docent. Auditores: quia virtualiter audit voluntas illam implendi. Alterum positivam vocant, ut dum quis scians esse legem, positivam intentionem elicitur non adimplendi legem modo actu quo aliquo lex implitur. Quæ sententia clarior hoc pacto exponitur. Deliberate audit Missam die festo, deliberate recitas officium divinum: ut simul elicitur actum quo intendis non implere præceptum. Theologi plures hunc non implere præceptum asserunt. Quoniam, inquit, necessaria est intentio, sicut virtualis, & interpretativa satisfaciendi præcepto. Porro ille qui expresse deliberat se nolle satisfacere, hanc intentionem interpretativam non habet. Ergo non satisfacere præcepto. Idque confirmant, quod auditio Sacri in die festo, recitatio officii divini, non modo religiosis, sed obediunt etiam officia sunt. Necessaria ergo voluntas est, qua superiori (aut alicui obediens) servari debet. Debes obedire. Exemplum rem committit. Debes ex iustitia Petro centum; quam summam ex liberalitate eidem donas; alingeris postea solvere debitum ex iustitia.

V. Opposita sententia ait, hunc satisfacere præcepto audiendi Sacri, perfolvendi divini officii, qui deliberate auditis Missam, recitans officium, expressam voluntatem habere non satisfaciendi præcepto. Parentur tamen hunc peccare, si in voluntate perseverat non adimplendi præceptum toto tempore apto ad præceptum exequendum: non quod violat præceptum audiendi Sacrum, recitandi officium, teinonandi &c. sed quia præceptum naturale, quo hæc voluntas non implendi præcepti vetatur, infringit. Itaque si toto illo die quo præceptum inquit audiendi Sacri, perfolvendi officii &c. quis velit, Missa audita, officio perfoluto, ieiunio peractis, his actibus implere præceptum, reipsa implet, nec tenetur aliud recitare officium; aliam

illo die audire Missam. Si tamen tempore congruo pro observantia præcepti non recitaret voluntatis contraria, non peccaret. Quoniam, inquit, Theologi isti, lex libere rem exequendam, videlicet Sacrum audire, officium perfolvere; lecus animam implendi præcepti. Et quoties res præcepta ponitur, habetur obedientiam materialis sufficiens ad evitandum peccatum. Hanc sententiam defendunt Salmanticenses tract. xi. cap. 11. puncti. 8. num. 145. & pro eadem laudant Castrupalatum, Suarez, Valentiam, Sanchez, Lessium, Bonacinam, Aragoniam, & alios.

VI. Hanc disputationem renicio inter illas quas vanas & frivolas appello. Nam, excepto casu quo vir scrupulosi exagitatus advertens, seu tinnens cum debita attentione se non implere debitum suum in recitando officio, audiendo sacro, deliberaret se nolle hoc actu satisfacere præcepto, sed aliud audire Sacrum, iterumque recitare officium constitueret; excepto; inquam, hoc casu, in quo quid sit agendum, in regulis pro evitanda scrupulosi dictum est, quæstio proposita verbis laudat, & occasionem vitiositatis arripit. Nam quis ratione predictis prefatos hos duos pugnantes actus elicit? Quis tam stultus, ut velit peccatum committere, dum actum virtutis exercet? Nam qui constituit se nolle hæc audire Missam, hæc recitatione officii implere præceptum, vel deliberat aliam audire Missam, aliud recitare officium, vel definit se recipere nolle toto illo die adimplere præceptum, licet deliberato rem præceptam ponat. Ego in primo casu non modo permittem, & obligatum declararem (aut aliam obediens scrupulosi alicuius circumstantia) ad audiendum aliud Sacrum, recitandum aliud officium; sed in secundo sit officii actus tertiam Missam audiendam, tertium officium recitandum (ut ita dicam) imponerem. In secundo casu hominem reciterem, ut dementem, tamquam qui vellet peccare, ut peccaret: nam rem præceptam attendit & diligenter exequitur, urgente præcepto: & præceptum implere recusat. Delirium hoc mihi apparet. Sed inquis: Si reipsa similis reperiretur stultus, quid sententia ferret in ipsum? Ad aliam audiendam Missam, ad aliud recitandum officium obligarem; ut peccati poenam lueret.

VII. Quæst. II. *Utrum satisfaciendi legi, debet se finem legis intendere?* Resp. Finis legis alius extrinsecus, & est ipsa res præcepta; alius extrinsecus, & est id in quod legislator rem præscriptam dirigit. Sine primo consistere res præcepta nequit. Abque posteriori sub.

CAPUT X.

De pluribus præceptis eodem actu implendis; & de impedimentis que aut opponuntur, aut non remouentur, ne lex implatur.

substantia rei præcepta reperiri valet. Igitur, ut quis satisfacere præcepto, intendat deesse, est finem intrinsecum præcepti; ut ex dictis patet. Finis autem extrinsecus legis absolute non cadit sub lege, idcirco qui ponit rem præceptam, satisfaciendi præcepto, tamen non intendat finem illum in quem legislator rem præscriptam dirigit. Excipe casum in quo legislator finem suum expresse prescribit intendendum a subditis. Sed tum finis extrinsecus inducitur conditionem rei præceptæ; ut quando Prelati prescribunt ieiunia, preces, sacrificia ad averendam calamitatem; tum obstringuntur subditi se conformare ad voluntatem superioris.

VIII. Quæst. III. *Impleri ne præceptum valet actu vitioso?* Resp. Salmanticenses tract. xi. cap. 11. puncti. 8. num. 147. sententiam adfirmant delendum, nulla adiecta distinctione: inquit enim: *Qui audit Missam autem videns mulierem, vice, apponi actum fecundum substantiam; ergo implet præceptum. Ita communiter moderni contra nonnullos antiquos.*

IX. Videamus, utrum nonnulli isti antiqui melius sentiant quam multi moderni. Non modo nonnulli, sed tota veneranda antiquitatis corona detestatur præfatam opinionem. Quod ut perspicue declarem, distinguenda est circumstantia que substantiam actus præcepti inficit, a circumstantia que actum præceptum comitatur, & personam operantem, non officium executionis, pollicetur. Audit qui devote, & attente Sacrum: circumstanti inanis gloria sumus: dilahitur ad videnda oblecta vana. Hæc venialia peccata non inficiunt substantiam actus ex motivo, seu fine religionis predicti. At si quis ad Ecclesiam auditurus Sacrum animo alpicendi mulierem accedat, finis iste corrumpt substantiam actus, quo implendum præceptum est. Finis quippe intrinsecus audiendi Sacri est religiosum obsequium Deo præstandum. Qui animo vidende amaret ad Sacrum audiendum pergit, non religionis officium, sed libidinis flagitium exercet. Hæc est antiquorum doctrina, opposita modernorum opinionum, que nulla gaudet probabilitate. Consule que dixi in explicatione præcepti audiendi Sacri.

QUÆST. I. *Impleri ne uno actu plura præcepta videntur?* Resp. Primum omnium excipiendum sunt iustissime mandata. Nam certum est te non posse uno actu implere præceptum solvendi centum aureos ex contractu, & restituendi centum aureos debitos ex furto. Certum quoque est plura præcepta eodem die occurrentia, quæque super eandem materiam cadunt, unico posse impleri actu. Sic eadem Missa audiri satisfacit præcepto diei dominice, & præcepto alterius Sancti eodem die recurrentis. Eodem ieiunio satisfacit præcepto quatuor temporum, & præcepto quadragesimali. Sacerdos Beneficiarius una officii divini recitatione satisfacit & ordinis & beneficii mandatis, &c. sic de aliis similibus. Hæc omnia communia sunt, & certa.

II. Quando autem præceptum superveniens cadit super eundem actum, tum legislatoris intentio examinanda est. Nam superior potest abique dubio aliquid præceptum imponere peculiari, & distincto actu implendum. Et reipsa quando superiores aliquid præceptum imponunt ex novo, & singulari aliquo rationis momento, tunc distincto & singulari actu implendum est. Edidisti votum ieiunandi. Contellarius tibi in calparum poenitentiam ieiunium imponit. Advenit præceptum ecclesiasticum ieiunandi. Tria ieiunia necessaria sunt. Si contellarius iubet ut Missam ter in hebdomada audias, non potes inter hoc actus numerare audientem Sacri diei festi, nisi Contellarius id exprimat. Contra, si Contellarius iubet ut per mensam audias Missam singulis diebus, tum comprehenditur etiam dies festi.

III. Quæst. II. *Satisfieri ne potest eodem tempore diversis præceptis?* Resp. Quando præcepta eodem recidunt, communis Theologorum sententia affirmat. Vales igitur eodem tempore audire Missam, & perfolvere horas canonicas, vel poenitentiam a Confessario impostam agere: quoniam hæc duo præcepta eundem finem habent; nec attentio ad divinum officium impedit attentionem ad Missam. Quid, si Contellarius pro poenitentia prescriberet tres Missas audendas? Posses ne eodem tempore omnes audire? Adfirmat P. Sanchez Lib. I. cap. xiv. n. II. cui

non repugnant Ledema, & Salmanticenses *tr. xi. cap. 11. punct. 9. num. 153.* Sed hæc opinio mihi improbabilis omnino est, quia legem circumvenit, immo eam delidit. Confeffarius qui tres audientes Missas præferbit, maiorem se imponere penitentiam intendit quam si unam, aut duas iuberet. Porro tres Missas eodem tempore audire non est maior penitentia quam quædam audire. Nemini Christianorum, lumine naturali indicanti, hæc casuistica opinio in mentem veniret. Vix ego contentum abique peculiari necessitate ut quis eodem tempore & Missam die festo audiret, & horas canonicas persolveret. Contrariam sententiam, utpote contrariam, non improbo. At qui tam severa œconomia tributa Deo debita solvunt, nescio quo animo divitias misericordie divine copiosas sperare valeant. Die festo non satisfaciunt præcepto audiendi Missæ, dum sua contrahunt peccata.

IV. Alteram casuisticam opinionem, quam docent *Banarius, Eshobus, Pinogius, & Ekanides in SS. Sacramenta*, te videlicet posse plures Missas pariter simul audire a diversis Sacerdotibus, ab uno usque ad consecrationem, ab altero usque ad finem, & præcepto satisficere, damnavit Alexander VII. Satisficere præcepto Ecclesie de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audire. Hinc colligo eo plures recentiores Theologiam casuisticam dirigere, ut vim legum extenuent zelo minuendi peccata. At nonquam abundantius peccatorum totiens inundavit Christianissimam quam post inveniunt Theologiam probabilisticam.

V. Quæst. III. *Peccat ne qui impedimentum opponit, ut a lege implenda liber sit? E. g. voluntarie infirmitatem contrahit eo animo, ut a ieiunio liber sit, aut ab alio præcepto.* Respondent Salmanticenses *tr. xi. cap. 11. punct. 9. num. 164. his verbis: "Satis tamen est probabilis, & ab intrinsicoforse probabilior sententia negans in tali casu peccare: quia eo ipso quod aliquis extrahatur ab obligatione legis, seu lex illam non obligat (sive hoc bonafide, sive mala intentione, sive licite, sive illicitè factum sit) est incapax delinquendi in effectu contrariam legem: ergo, ex quoacunque motivo ponat impedimentum, quod ipsum extrahit ab obligatione ieiunii, non peccat contra ieiunii præceptum; sed utitur iure suo, quo potest exonerari a lege, & extrahi ab obligatione illius."* Pro hac sententia laudant utroqueque *Sanchez, Filiucium,*

Azarium, Engwiler, Villalobos, Salmanticenses Scholasticos tract. xliii. de peccatis dub. 6. num. 103.

VI. Hæc opinio non modo intrinsecus nec probabilior, nec probabilis est; sed ledit sensum communem. Qui impedimentum opponit, ne legem servet, eodem tempore simul animum habet non servandi legem: idcirco enim, ut fatetur contraria sententia, impedimentum adicit, eoque animo, ne legem servet. At qui animum habet non servandi legem, contra legem peccat. Respondent arguti adversarii, hunc non habere animum non servandi legem, led animum liberandi, & subducendi se legis observationi. Callida sane & veritatis cavillatio. Ecur suadet se a legis obligatione extrahere, nisi eo animo ne legem servet? Si Christiani beno præditi sentis, similes audirent argutiones, scandalum perferent. Et tamen eiusmodi ratiocinatio per totam recurret Theologiam casuisticam. Peccant ergo dubio procul omnes contra præcepta quorum observationem declinare impedimentorum appositione student. Quoniam lex que officium imperat, simul vetat id omne quod cum eodem pugnat, atque adeo impedimenti appositionem. Alioquin ludicra lex esset.

VII. Quæst. IV. *Peccant ne contra præceptum qui impedimenta non remouent, cum sine gravi damno possint? Respondeo. Sententia affirmans vera est: & opposita falsa, nulla frenans probabilitate. Quandoquidem legislator, qui finem imperat, simul media ad finem necessaria præferbit. At non adhibere impedimenta, aut eadem removere, cum facultas adit, media sunt necessaria ad finem. Ergo præstanda sunt ab eo qui sincere vult legis observationem. Peccant ergo ii omnes, & quidem fraudulenter, qui pila ludant, qui formicant, ne delatigari ieiunium: qui inebriantur, ne Missam audiant, aut horas canonicas persolvant: peccant, inquam, contra præcepta ieiunandi, audiendi Sacri, recitandi officium.*

VIII. Quæst. V. *Qui non potest totum implere opus præceptum, asstringitur ne partem quam potest exequi? Resp. Sententiam adfirmantem solo calamo demonstravimus in opere inscripto *La Quarissima Appellante*. Quare paucis nunc rem expediemus. Quando dividuum est præceptum, semper qui non valet totum, implere quam potest partem debet. Tum autem dividuum præceptum dicitur, cum singulae partes sigillatim acceptæ fini a legislatore præstituto conducunt. Sic, quia in qualibet horarum canonicarum re-*

citatione, in unica comestura, aut in sola abstinencia a carnibus relictæ finis præceptorum ieiunii, & horarum canonicarum, ideo qui nequit totum officium, partem persolvere, qui nequit & unicam comesturam, & abstinencia a carnibus servare, alteram quam valet partem exequi debet. Quapropter vix sequentem præpositionem damnavit Innocentius XI. *Qui non potest recitare matutinam & laudes, potest quædam reliquias horarum ad nihil tenetur: quia maior pars trahit ad se minorem.* Fostile est quod obicitur, accesserim legi principale, quando ambo sunt dividua. Tum valet dicta regula, quando ambo individua sunt, sine a lege intento spectato.

IX. Quæst. VI. *Quando duo occurrunt præcepta que simul servari nequeunt, quid agendum? Resp. Conferenda invicem præcepta*

sunt, & quod gravius est, atque præstantius, præferri debet. Præceptum naturale voluntarium, voluntarium divinum humano, humanum canonicum civili, & mandatum supremi Principis, interioris legislatoris præcepto, & tandem affirmativum negativum præse debet. Res perspicua ex se est. Natutale est de rebus absolute necessarium. Deus superior homine est, & Princeps supremus Principe inferior. Præceptum excellentioris virtutis anteponendum est præcepto virtutis inferioris. Hinc præceptum caritatis, que est omnium virtutum forma, antecedere debet aliis virtutes. Negligenda ieiunia, preces, auditio Sacri, & cetera eiusmodi, ut caritatis officia erga proximum graviter, non leviter tua ope indigentem exercitas, quando omnia simul præstare nequeas.

DISSERTATIO VI.

DE LEGIS CESSATIONE, INTERPRETATIONE, DISPENSATIONE, ET CONSUETUDINE.

PRÆLOQUIUM.

Dissertatio hæc plura comprehendit gravioris momenti, & difficilioris resolutionis ob calumnicas subtilitates, & laxitates: idcirco severiore indiget examine. Omnia de more expendam, utriusque extremi & *Rigorismi, & Laxismi* declinatis. Nil frequentius in ore, & in calamo Probabilitæ habent quam cessare legem cessante fine. Hanc proterea quæstionem loco primo expendam. Opiniones que nihil videntur laxæ, severo sillo de more perstringam, salvo obsequio æque Auctores. Fucus Probabilitæ aqua dulci ablut negat, sed acri, falsoque liquore abstergi dumtaxat potest. Fucus iste plus lectoribus, qui desunt legi rigorem cupiunt, quam cessata famulis, qui occultata deformitatem student, placere solet. Et hæc est unica & sola causa cur frequenter æctuum oleo infundimur, quo efficacius inveteratas laxitates expungere valeamus. Eodem sillo errata nostra confundant ahi.

CAPUT I.

Improbabilis, & laxa est plerumque Probabilistarum opinio que defenditur, non obligare legem, subdito eiusdem sine in particulari.

I. **F**inis legis duplex: intus unus, externus alter. Primus est ipsa rei præcepta honestas. Secundus est quem legislator

intendit. Hic considerari duplici ratione potest: quandoque enim iunctus est sui intrinsecus, & quandoque seorsus ab illo est. E. g. ieiunii, cuius res præcepta sanapte natura honesta est, finis primus & intrinsecus est temperantia, quam consequitur carnis mortificatio; orationis intus finis religio est: quare legislator præcipiens ieiunium, non potest non intendere temperantiam,

non repugnant Ledema, & Salmanticenses *tr. xi. cap. 11. punct. 9. num. 153.* Sed hæc opinio mihi improbabilis omnino est, quia legem circumvenit, immo eam delidit. Confeffarius qui tres audientes Missas præferbit, maiorem se imponere penitentiam intendit quam si unam, aut duas iuberet. Porro tres Missas eodem tempore audire non est maior penitentia quam quæcumque audire. Nemini Christianorum, lumine naturali indicanti, hæc casuistica opinio in mentem veniret. Vix ego contentum abique peculiari necessitate ut qui eodem tempore & Missam die festo audirat, & horas canonicas persolveret. Contrariam sententiam, utpote contrariam, non improbo. At qui tam severa œconomia tributa Deo debita solvunt, nescio quo animo divitias misericordie divine copiosas sperare valeant. Die festo non satisfaciunt præcepto audiendi Missæ, dum sua contrahunt peccata.

IV. Alteram casuisticam opinionem, quam docent *Banarius, Eshobus, Pinogius, & Ekanides in SS. Sacramenta*, te videlicet posse plures Missas pariter simul audire a diversis Sacerdotibus, ab uno usque ad consecrationem, ab altero usque ad finem, & præcepto satisficere, damnavit Alexander VII. Satisficere præcepto Ecclesie de audiendo Sacro qui duas eius partes, immo quatuor simul a diversis celebrantibus audiat. Hinc colligit eo plures recentiores Theologiam casuisticam dirigere, ut vim legum extenuent zelo minuendi peccata. At nonquam abundantius peccatorum totiens inundavit Christianitatem quam post inventam Theologiam probabilisticam.

V. Quæst. III. *Peccat ne qui impedimentum opponit, ut a lege implenda liber sit? E. g. voluntarie infirmitatem contrahit eo animo, ut a ieiunio liber sit, aut ab alio præcepto.* Respondent Salmanticenses *tr. xi. cap. 11. punct. 9. num. 164. his verbis: "Satis tamen est probabilis, & ab intrinsicoforse probabilior sententia negans in tali casu peccare: quia eo ipso quod aliquis extrahatur ab obligatione legis, seu lex illam non obligat (sive hoc bonafide, sive mala intentione, sive licite, sive illicitè factum sit) est incapax delinquendi in effectu contrariam legem: ergo, ex quocumque motivo ponat impedimentum, quod ipsum extrahit ab obligatione ieiunii, non peccat contra ieiunii præceptum; sed utitur iure suo, quo potest exonerari a lege, & extrahi ab obligatione illius."* Pro hac sententia laudant utroqueque *Sanchez, Filiucium,*

Azarium, Engwiler, Villalobos, Salmanticenses Scholasticos tract. xiiii. de peccatis dub. 6. num. 103.

VI. Hæc opinio non modo intrinsecus nec probabilior, nec probabilis est; sed ledit sensum communem. Qui impedimentum opponit, ne legem servet, eodem tempore simul animum habet non servandi legem: idcirco enim, ut fatetur contraria sententia, impedimentum adicit, eoque animo, ne legem servet. At qui animum habet non servandi legem, contra legem peccat. Respondent arguti adversarii, hunc non habere animum non servandi legem, led animum liberandi, & subducendi se legis observationi. Callida sane & veritatis cavillatio. Ecur suadet se a legis obligatione extrahere, nisi eo animo ne legem servet? Si Christiani beno præditi sentis, similes audient argutiones, scandalum perferent. Et tamen eiusmodi ratiocinatio per totam recurret Theologiam casuisticam. Peccant ergo dubio procul omnes contra præcepta quorum observationem declinare impedimentorum appositione student. Quoniam lex que officium imperat, simul vetat id omne quod cum eodem pugnat, atque adeo impedimenti appositionem. Alioquin ludicra lex esset.

VII. Quæst. IV. *Peccant ne contra præceptum qui impedimenta non remouent, cum sine gravi damno possint? Respondeo. Sententia affirmans vera est: & opposita falsa, nulla freuens probabilitate. Quandoquidem legislator, qui finem imperat, simul media ad finem necessaria præferbit. At non adhibere impedimenta, aut eadem removere, cum facultas adit, media sunt necessaria ad finem. Ergo præstanda sunt ab eo qui sincere vult legis observationem. Peccant ergo ii omnes, & quidem fraudulenter, qui pila ludant, qui formicant, ne delatigari ieiunium: qui inebriantur, ne Missam audiant, aut horas canonicas persolvant: peccant, inquam, contra præcepta ieiunandi, audiendi Sacri, recitandi officium.*

VIII. Quæst. V. *Qui non potest totum implere opus præceptum, asstringitur ne partem quam potest exequi? Resp. Sententiam adfirmantem solo calamo demonstravimus in opere inscripto *La Quarissima Appellante*. Quare paucis nunc rem expediemus. Quando dividuum est præceptum, semper qui non valet totum, implere quam potest partem debet. Tum autem dividuum præceptum dicitur, cum singulae partes sigillatim acceptæ fini a legislatore præstituto conducunt. Sic, quia in qualibet horarum canonicarum re-*

citatione, in unica comestura, aut in sola abstinencia a carnibus relictæ finis præceptorum ieiunii, & horarum canonicarum, ideo qui nequit totum officium, partem persolvere, qui nequit & unicam comesturam, & abstinencia a carnibus servare, alteram quam valet partem exequi debet. Quapropter vix sequentem præpositionem damnavit Innocentius XI. *Qui non potest recitare matutinam & laudes, potest quædam reliquias horarum ad nihil tenetur: quia maior pars trahit ad se minorem.* Fostile est quod obicitur, accesserim legi principale, quando ambo sunt dividua. Tum valet dicta regula, quando ambo individua sunt, sine a lege intento spectato.

IX. Quæst. VI. *Quando duo occurrunt præcepta que simul servari nequeunt, quid agendum? Resp. Conferenda invicem præcepta*

sunt, & quod gravius est, atque præstantius, præferri debet. Præceptum naturale voluntarium, voluntarium divinum humanum, humanum canonicum civile, & mandatum supremi Principis, interioris legislatoris præcepto, & tandem affirmativum negativum præse debet. Res perspicua ex se est. Natutale est de rebus absolute necessarium. Deus superior homine est, & Princeps supremus Principe inferior. Præceptum excellentioris virtutis anteponendum est præcepto virtutis inferioris. Hinc præceptum caritatis, que est omnium virtutum forma, antecedere debet aliis virtutes. Negligenda ieiunia, preces, auditio Sacri, & cetera eiusmodi, ut caritatis officia erga proximum graviter, non leviter tua ope indigentem exercitas, quando omnia simul præstare nequeas.

DISSERTATIO VI.

DE LEGIS CESSATIONE, INTERPRETATIONE, DISPENSATIONE, ET CONSUETUDINE.

PRÆLOQUIUM.

Dissertatio hæc plura comprehendit gravioris momenti, & difficilioris resolutionis ob calumnicas subtilitates, & laxitates: idcirco severiore indiget examine. Omnia de more expendam, utriusque extremæ & Rigorismi, & Laxismi declinatis. Nil frequentius in ore, & in calamo Probabilitatis habent quam cessare legem cessante fine. Hanc proterea quæstionem loco primo expendam. Opiniones que nihil videntur laxæ, severo sillo de more perstringam, salvo obsequio æque Auctores. Fucus Probabilitatis aqua dulci ablut negat, sed acri, falsoque liquore abstergi dumtaxat potest. Fucus iste plus lectoribus, qui desunt legi rigorem cupiunt, quam cerosa famulis, qui occultata deformitatem student, placere solet. Et hæc est unica & sola causa cur frequenter æctuum oleo infundimur, quo efficacius inveteratas laxitates expungere valeamus. Eodem sillo errata nostra confundant ahi.

CAPUT I.

Improbabilis, & laxa est plerumque Probabilitatum opinio, qua defenditur, non obligare legem, subdito eiusdem sine in particulari.

I. **F**inis legis duplex: intus unus, externus alter. Primus est ipsa rei præcepta honestas. Secundus est quem legislator

intendit. Hic considerari duplici ratione potest: quandoque enim iunctus est sui intrinsecus, & quandoque seorsus ab illo est. E. g. ieiunii, cuius res præcepta sanctorum natura honesta est, finis primus & intrinsecus est temperantia, quam consequitur carnis mortificatio; orationis intus finis religio est: quare legislator præcipiens ieiunium, non potest non intendere temperantiam, non potest non intendere pietatem.

mortificationem, carnalique compressionem; & in oratione prescribenda non potest non intendere religionis honestatem. Quoties igitur actus precepti natura sua honesti sunt, finis intrinsecus legis est ipsa res precepta. Et tunc finis extrinsecus legislatoris coniungitur cum fine intrinseco, hoc in sensu, quod legislator nequeat non intendere ea que tenent preceptum necessario consequuntur, ut in exemplis allatis patet. Datur vero finis extrinsecus, qui omnino a voluntate legislatoris pendet; ut quando in principis ieiunium, proceus ob aliquam finem peculiarem, puta ad placandam divinam iudicantiam, ad impetrandam pluviam, auxilium contra hostes &c. Finis omnino extrinsecus legis est, quando res precepta natura sua indifferens est, ut delatio armorum, extractio aut introductio mercium, & cetera eiusmodi, que legislator ob aliquem, vel plures fines precipit, aut vetat.

II. Quoties lex precipit actus natura sua bonos, ut sunt illi quos primo loco indicavi, semper lex constituit, etiam si cessare finis extrinsecus legislatoris. Quoties ipsa actus preceptorum bonitas & honestas sunt finis precipiendi, & intrinsecus legis, quem in lege roganda non potest non intendere legislator. Et hoc verum est penes omnes, qui dicunt legem tunc cessare, quando causa tota, seu adaequata legis desinit & evanescit. Porro, dum consistit res precepta bonitas & honestas, non cessat causa adaequata legis, etiam si cessare finis extrinsecus eiusdem. Similiter quando res precepta est indifferens, pluresque sunt fines extrinseci a legislatore intenti, ex quibus omnibus coalescit totus finis adaequatus; cessante uno, aut altero sine non desinit, nec cessat lex. Ita lex evadit, dum omnes omnium fines desunt. Duo in veteri foedere erant leges circumlocutionis fines, peccati originalis abolitio, & distinctio Iudaei populi a ceteris gentibus. Desiciente uno hinc, consistebat alter; ideo lex urgebat, etiam si peccatum originale deletum specialis gratia fuisset.

III. Cum finis adaequatus legis omnino cessat, communitur respectu omnium loquax cessat. Prohibita est communicatio unius civitatis cum altera ad pestem vel contagionem vitandam; sublata omnino pelle vel contagione, lex evanescit. Prohibitus est ingressus in talium domum ob vitandum scandalum mulieris suspecte fame: alio mulier abiit, lex cessat, quod causa adaequata legis sublata sit.

IV. Quasi. I. Expositio de *est Principis declaratio, qua definitur legem cessare*. Respondet. P. Dominicus Soto Lib. 1. quasi. vi. art. 8. docet, legem vim non amittere, nisi vel Princeps, vel consuetudo legem abrogaverit. Communis sententia oppositum docet, nempe legem cessare, eo ipso quod finis adaequatus eiusdem cesset. Quoniam hoc ipso redditur inutilis lex illa communi bono. Aliqui tamen nimium habent laxam. Salmanticenses tract. xi. cap. xv. punct. 1. numer. 4. proponunt haud requiri quod innotescat tunc communitatis, sed lat esse quod michi in particulari notum sit finem legis adaequatam cessasse. Quae opinio laxa est; & reuocanda. Nam, si iudicium hoc ferre cuilibet hominum esset, actum de pluribus legibus soleret, & publica perturbatio facile contingeret. Doctrina Dominici Soti recte explicata veritatem accedit. Non requirit determinate Principis declarationem concedit & ille; sed consequentiam postulat, nempe communem civitatis, seu populi consensum. Quam doctrinam sic explicatam defendit Doctor eximius P. Suarez Lib. 7. cap. 18. num. 12. ubi inquit: *Solum ergo est necessarium in de tali cessatione publice, & manifeste constet per evidentiam facti generaliter nisi in tali Republica, vel communitate*. Fatetur ergo & nos, non requiri Principis declarationem. Sed negamus, iudicium cuiuscunque particularis lat esse, ut dicatur finem adaequatam legis cessasse. Necesse igitur est ut id communitur competum sit universae Republicae, vel communitatis. Et haec est vera sententia.

V. Laxior est opinio quam ibidem proponunt laudati Salmanticenses, iniquitates, fat esse opinionem probabilium, qua iudicatur finem legis adaequatam cessare, ut lex ipsa amplius non obliget. Quae doctrina vix admittitur ab ipsis melioris notae Probabilibus. Nam lex in possessione est. Possessio autem probabilitate sola non asseritur. Reponebat haec verba: *Et licet lex sit in possessione, probabile est non esse; cum sit probabilis esse utilitatem*: citantque *Castroplatum*, & *Grandium*. Haec sunt Probabilium axiomata, quae universalem morum Theologiam pessumdam. Ut opinio sit probabilis, fat est a quatuor vel sex Auctoribus (ut abundanter loquitur) illam defendi. Sat ergo erit quatuor vel sex Casulistas dicere, cessasse finem legis, & continuo evanescet lex: quod quam sit absurdum, nemo non videt. Sed alibi data opera haec principia labefacta. Quamobrem non est recuquenda crambes. Sat fuit admodum ille lectorem, ut captus in librorum lastrone sit.

VI.

VI. Animadvertendum est ex Caietano, finem legis cessare duobus modis posse. Primo negativiter, quando lex inutilis est bono communitatis; tamen, si illam impleat, malum non est. Secundo *convarie*, quando observantia legis in hoc casu vitiosa est: quem casum exceptum a lege esse docet S. Thomas. Quod ergo in dispositionem nunc vocatur, est sequens quattuorculum.

VII. Quasi. II. *Cessante negative sine adaequata lege in particulari, cessat ut legis obligatio*: Respondet. Admittat prior sententia, quam propugnant Gradus, Henriquez, & Navarrus, Ledesma, Sylvester, Diana, &c. *Viva quasi. vi. actus. 5. pro hac sententia*: citat Caietanum, qui 2. 2. quasi. 100. artic. 1. conceptis verbis oppositum docet. Sed excusandum P. Viva, qui Auctores legit penes suam Dianam, ex cuius ratione passim Auctores citat. Rationes istius opinionis haec sunt. Finis legis est tota ratio, & veluti anima eiusdem; qua sublata, deficere lex debet. Nec lex in communi tantum obligat, sed etiam in particulari. Ergo quemadmodum, cessante fine legis in communi, desinit lex pro omnibus, sic, cessante sine legis in particulari casu, cessabit pro tali casu lex.

Et hoc patet in correctione fratrum: cessante enim profectus sine, lex corrigendi non urget. Hanc sententiam satis probabilis vident Salmanticenses *loc. cit. num. 5*. Si satis probabilis; ergo iuxta Probabilium principia licite eam amplecti quis queque valet.

VIII. *Opposita sententia vera, & loquax probabilis est*. Illam communitur defendunt vel ipsi Probabiles. Primum omnium transferenda est doctrina S. Thomae, qua sola resolvitur omnes casus quos disputant moderni Moralitae. Docet Angelicus 1. 2. quasi. 101. art. 6. *Omnis lex ordinatur ad communem hominum salutem; & intantum obtinet vim, & rationem legis; secundum eam quod ab hoc desinit, virtutem obligandi non habet*. Contingit autem multoties quod aliqui observant communi saluti est utile ut in pluribus, quod tamen in aliquibus casibus est maxime nocivum. Quia igitur legislator non potest secundum singulares casus intueri, proponit legem secundum ea que in pluribus accidant, ferens intentionem suam ad communem utilitatem. Sed tamen hoc est considerandum, quod, si observantia legis servandum verba non habet subitum periculum, cui oportet statim occurrere, non pertinet ad quemlibet ut interpretetur quid sit utile civitati, & quid inutile civitati; sed hoc solum pertinet ad Principes, qui propter huiusmodi casus habent auctoritatem in

Cenc. Theol. Tom. VI.

legibus dispensandi. Si vero sit subitum periculum, non potest tantum notam, ut ad superiorum recurri possit, nisi necessitas dispositionem habet amexam: quia necessitas non iudicatur legi.

IX. Lex ergo communitatem iuxta Augustinum respicit, & id quod communitur, & in pluribus accidit. Cuius omnes comprehendere nequit. Quod repetit 2. 2. quasi. 101. art. 4. *Statuta communitatis proponuntur, secundum quod multitudinem conveniunt*. Et ideo legislator in eis statuendis attendit id quod communitur habetur, & in pluribus accidit. Si in aliquo casu lex sit noxia, id est esset finis contrarius, tum aut est periculum in mora, & necessitas legem non habet, aut periculum subitaneum non est, & ad eundem superior est. Ad quemlibet non pertinet de legis fine iudicium ferre, utrum scilicet lex illa utilis nec ne sit civitati. Sed hoc solum pertinet ad Principes, inquit Angelicus. Duo alia verba contra Probabilistas transcribo ex eodem Angelico 2. 2. quasi. 101. art. 4. *Nam si causa sit EPIDEMICA, per se ipsam licite potest homo statim observantiam praestare, praeterint observantiam interveniente, vel si nos posset de facili recursum ad superiorem haberi*. Salmanticenses cum Probabilibus contendunt, fat esse causam probabilem ad legis observantiam praestendam. S. Thomas requirit causam evidentem; immo adiecit, praeterint observantiam consuetudine, vel cum facili ad superiorem recursum non patet.

X. Ex quibus omnibus hinc pro communi sententia ratio formatur. Lex fertur propter bonum communitatis, & propter id quod communitur accidit. Hoc sine adaequato legis in communi vigente, nunquam lex cessat in particulari, seu nullas particularis subditus a lege exemptus est. Cuius Quia lex non fertur propter particularem casum, sed propter id quod communitur accidere solet. Quare licet respectu huius, vel illius repta non accidat, hoc non tollit quin lex obliget: quia lex id spectat quod planeque accidere communitur solet. Vt lex annorum delationem ob periculum irritam, diffensionum, & perturbationum. Periculum illud semper imminet; quamquam respectu huius, aut illius repta nec rixae, nec perturbations evadunt. Qua de causa fortitudo semper est peccatum mortale: quia fiet aliquis status providere educationi generande prolix valeat, communitur tamen haec providentia natura sua desinit; ideo nunquam occurrere casus potest in quo fornicatio licite evadat.

XI. Contraria sententia falso, ut dicitur,

R 3

supposito spectato laborat. Negatur enim cessare finem legis vel in particulari, dum finis adqueque legis in communi consistit. Quod aliquis in particulari non experiat malum quod lex prohibet, hoc non tollit quin finis legis etiam respectu huius consistat: quia finis legis etiam respectu huius est quod ob hominem commune tenatur servare & ipse legem, qui vetat mala passim contingentia; quamquam casus occurrit in quo res ipsa non eveniant. Fallunt itaque est principium cui opposita nititur opinio. Utique anima legis est eisdem finis. Sed hic etiam in particulari consistit, quando respectu multitudinis viget in communi. Securus ego lum, inquit, nullum respectu mei armorum delationem, accessum ad monasterium Monachum peccatum parere. Ego. At finis propter quem iustitia lex est, non est hic casus tuus particularis; sed casus qui communitur occurrunt. Communitur autem occurrunt mala, hominum multitudine inspecta, quae lex prohibet. Et hoc lat est ut & tu, respectu cuius non occurrit casus legis, subiectus sine legis observationi. Quod de correctione fratris obtruditur, vanum est. Preceptum quippe illud, cum sit affirmans, non obligat, cum spes fructus non adit.

XII. Tandem abiurda quae necessario contrariam consequuntur opinionem, illam improbabilem profert reddunt. Ea quippe admittit, omnes fere humanae leges in nihilum occiderent. Quisque pro suo affectus commodo & ingenio contenderet, legis finem locum non habere. Quin hac regula leges ipsas naturales quisque metiri auderet. Divites omnes contenderent finem vestire formationis eorum respectu non consistere; cum habeant unde & mulier, & futura proli providere abunde possint. Librorum hereticorum lectionem, accessum ad monasterium, armorum delationem, pompam usum, & plurima alia quae sibi licita fore iudicaret.

XIII. P. Dominicus Viva defendit hanc nostram communem sententiam *quæst. vi. art. 5.* Verum, ut sua benigna propensione obsecrande, post confirmatam communem sententiam responsa adversariorum refert, nec ea reicit; sed de more lectori facultatem facit ut quid sibi magis expedire videbit, seligat; quoniam ita sub finem disputationis exaltat adversariorum responsa, ut vel ipsi stupidi intelligant, quo Auctoris illius animus pendat. En quam verum in praxi fit, si *Probabilium* quasilibet opiniones regulas esse conscientiarum. Quid enim adversantes opiniones oppugnant, dum illas pro-

habiles, licet minus, agnoscunt? Verum & de hoc fute alibi. Responsa adversariorum; quae *intrepida* P. Viva appellat, vana sunt. Nam præcipuum repositum quod refert P. Viva, apertum continet errorem. Fallunt, inquit, legislatores habere finem illum universalis, quod pars conformetur toti, quando cessat finis immediatus legis in particulari. Nam hoc non est utile, sed damnosum communitati, eo quod singulos obliget, & aggravet in casu quo cesset finis legis abique ulla utilitate. Hinc dicunt, cessante sine directo, & immediato legis, cessare animam legis; atque adeo non obligare, ut pars conformetur toti, quando in parte cessat ratio cui conformetur toti, & nullam adhibet scandalum.

XIV. Respondum illud, quod totidem fere verbis refertur a P. Viva, ab imis legum fundamenta iussidit; leges omnes adicitur, & pervenit; subditos ad rebellionem irritat, & accendit; antilogis, & falsis suppositionibus fultur. Quae abiurda irrito conatu declinat, seu fucare adversarii student. Et, quod ad primum attinet, error manifestus est, quod pars non debeat conformari communitati in nostro casu. Ut enim ad incitas cum iuris adversariis redigam P. Viva: cedo: consistit ne in questionis nostrae casu finis in communi? (Hic enim est questionis status, num vigente sine in communi, & cessante in particulari, modo explicato, & explicando, cesset lex.) Minime. Ergo subditus particularis tenetur conformare se communitati, quae patitur detrimentum, quando pars se toti subtrahit. Si quidem inde bonum commune eisdem affertur, & viget, quod partes conspiciunt in bonam rationem. Iam dictum est, quod, licet casus legis, puta ritæ in delatione armorum, seductio in lectione librorum, scandala in ingressu in monasteria, re non contingant; non propterea cessat legis finis, ut declaravi. Quoniam finis legis etiam in hoc particulari est, ut pars conformetur toti. Obtinuit communis loquendi usus, ut dicatur cessare finem legis in particulari, quando malum quod prohibere lex intendit, in illo particulari non evenit; ut tantum in sensu dicitur, finem legis in particulari cessare. Ceterum non cessat legis finis quantum ad obligationem legis servandæ etiam ab illo particulari. Immo quia legislator humanus prævidere omnes casus particulares nequit, omnes subditos obligat ad observandum, aut virandum id quod communiter contingit; ut sapienter de more dicitur S. Thomas 1. 2. qu. xxv. art. 6. ad 3.

Nul-

Nullus hominis sapientia tanta est, ut possit omnes singulares casus excogitare: & ideo non potest iudicare per verba sua, exprimere ea quae conveniunt ad finem intentionem: & si posset legislator omnes casus considerare, non oportet ut omnes exprimeret propter confusionem vitandam; sed legem ferre debet secundum ea quae in pluribus accidunt. Si ipse legislator exprimere casus omnes vellet; quæ, amabo te, consilio non eveniret? Si singuli subditi metiri legis obligationem vellet ex respectuum erit semetipso diveritate: quæ abiurda non consequeretur? Ad, inquit P. Viva, ad abstrusa quæ adducuntur, respondent *intrepida*. Intrepide sana, immo qualiter & temperate quoniam ratio deest, & communi sensus. Nec vacat diutius immorari in opinione aperte falsa refulgentia. Nec est quod regetas, illam magnos habere patros. Magni sane, quod iura digna laude docere. Sed, ad hoc quod attinet, errantur, quemadmodum & in aliis. Hæc pauca adicere libit contra dexteritatem illam qua P. Viva, sinaperte, saltem per cuculos, laxiores insinuat opiniones solet, quas ille credit probabiles.

CAPUT II.

De legis abrogatione.

I. A. Brogatio, seu revocatio legis est ea quæ legem promulgatam, & obligationem de medio tollit. Duplex est: alia *negativa*, quæ lex delatitudine aboletur, nulla alia lege contraria substituta; alia *positiva*, quæ lex lata revocatur, nova loco eiusdem, & quidem contraria invecita. Et hæc aut est formalis & expressa; quæ, clausula expressa, priorem legem abolet, aliam substituendo; aut virtualis, dum, omnia clausula abrogante antiquam legem, nova lex conditur, quæ cum priore pugnat. Dissert abrogatio a derogatione, quod illa totam, hæc partem legis abolet.

II. Leges, etiam iustæ, absolute revocari queunt. Ceterum, dum nova lex conditur, veteri antiquata, rationalis causa occurrit necessitas est: quia lex iusta non est, nisi sit bono communi consentanea. Ergo abrogatio positiva non a sola voluntate, sed potissimum a recta ratione legislatoris proficisci debet. S. Thomas optime exponit qua ratione mutari leges valeant 1. 2. quæst. xxviii. art. 1. *Lex humana est quoddam diclaminationem, quæ dirigitur humani actus, et secundum hoc duplex causa esse potest, quod lex humana iuste mutetur; una quidem ex parte*

rationis; alia vero ex parte hominum; quorum actus lege regulatur. Ex parte quidem rationis, quia humane rationi naturale est videtur ut gradatim ab imperfecto ad perfectum perveniat. Unde videmus in scientiis speculativis, quod qui primo philosophari sinit, quædam imperfecta tradidit, quæ postmodum pro perfectioribus suis tradita magis perfecte. Ita etiam in operabilibus: nam primi qui intendunt inventire aliquid utile communitati hominum, non valentes omnia ex seipsis considerare, insinuantur quædam imperfecta in multis deficientia, quæ posteriores mutaverunt, insinuant aliquid quæ in paucioribus discere possunt a communi utilitate. Ex parte vero hominum, quorum actus lege regulatur, lex recte mutari potest propter conditionem hominum, quibus secundum diversas eorum conditiones diversa expediunt: sicut Augustinus ponit exemplum in L. de libero arbitrio, quod si populus sit bene moratus, & grævis, communi legem libitatis diligentissimum casus, recte lex fertur, quæ tali populo licet creare sibi Magistratus, per quos Respublica administraretur. Porro, si pulsatim populus depravatus habeat venale suffragium, & regimem flagitiosum, sceleratissime committit, recte admittit populo talis potestas danti honores, & ad prætorium bonorum redit arbitrium.

III. Duo itaque principia sunt legis humane abrogandæ, & mutandæ. Alterum est ipsa ratio humana, unde lex manet: quæ, cum sit imperfecta, mutationi obnoxia est. Alterum est humane nature conditio, cui uno tempore lex expedit, & alio tempore nocet ob varias rerum vicissitudines. Illud tamen advertunt sapientes omnes, raro mutandas leges esse, quæ leni læta ipsa experientia inventa sunt bono communi consentanea. Paucissimi sunt legibus condendis peridonei. Quamobrem, cum ad mutandas leges multipliciter legislatores, facilius error occurrat, & mutatio legum inducit contumeliam; Divina providentiam sunt documenta quæ in hunc finem promittit S. Thomas loc. cit. art. 2. *Lex humana instantum recte mutatur, inquantum per eius mutationem communi utilitati providetur. Habet autem ipsa legis mutatio, quantum in se est, detrimentum quoddam communi saluti, quia ad observantiam legum plurimum valet consuetudo; instantum quod ea contra communi consuetudinem sunt, etiam si sint leviores de se, gravata videntur. Unde, quando mutatur lex, diminuitur vis contractiva legis, inquantum tollitur consuetudo. Et ideo nunquam debet mutari lex humana, nisi ex alia parte*

R 4

144

tantum recompensetur communi saluti, quantum ex ipsa parte derogatur. Quod quidem contingit vel ex hoc quod aliqua maxima, & evidentiissima utilitas ex novo statuto provenit; vel ex eo quod est maxima necessitas, ex eo quod lex confusa aut manifestam iniquitatem continet, aut eius observatio est plurimum nociva. Unde dicitur a Iurisprouto, quod iurebus novis constitutionibus evidentes esse utilitates, ut velle recedat ab eo iure quod equum deo visum est. Hæc adeo luculentia sunt, ut expolitionem renitent. Opponit sibi Doctor Angelicus, artes in dies mutari, & perit, quidni ergo & leges? Respondit, antea scilicet ratione iura perfectionem repererat. Legum vis, & robur a consuetudine plurimum pendet: ideo dispar ratio. Quæ doctrina ipsa experientia firmatur. Immortales, & invicta Respublica Veneta, quæ antiquarum sanarum legum tenax acerrime est, & pro immobili regula habet, servavit scilicet nihil innovavit, in imperi ditantante ceteris omnibus principibus ad perpetuum suam gloriam præstat, eminetque. Nisi tamen evidentiissima, ut inquit Angelicus, sit utilitas, aut nisi noxia ob temporum vicissitudines lex antiqua fiat, exulet mutatio omnis.

IV. Quæst. I. Quando lex antiqua abrogata cessatur, nova supervenient? Resp. Quando lex nova servari firmi cum antiqua requirit, illa promulgata, hæc abrogata cessatur, citantur dicitur clausula abrogans. Si quidem quoties legislator quid præcipit, quod una cum antiqua servari nequit, dum illud vult, hoc recitat. Quæ nova lex, ut antiquam abrogat, promulgari debet. Quando vero abrogatæ est tantum negantia, non requirit promulgatio. Expedi tamen ut populari compertum sit, illum a legis onere liberum esse. Cum in aliqua provincia viget aliqua peculiaris iustitia & legitima consuetudo, non abrogatur per legem generalem oppositam; nisi in hac lege generali expressa clausula, abrogans talem iustitiam consuetudinem, inserta habeatur.

V. Quæst. II. Quis abrogare legem valet? Resp. Qui fert legem, abrogare eam valet. Inferior legem superioris abrogare nequit; contra vero superior abolere inferiorum leges potest; ut Pontifex leges Episcoporum, & Rex leges Magistratum. Sed requiritur ad hunc effectum ut superior sit, non dignitate tantum, sed iurisdictione etiam. Quæ de causa Archiepiscopus licet dignitate superior sit Episcopo, non propria abrogare Episcopi leges potest. Quia Episcopus in ferendis legibus ab Archiepiscopo non pendet. Succed-

for potest antecessoris leges abrogare. Legislatores provinciarum, regnorum nequeunt leges ferre quæ abrogent ius commune universale, quod a superiori potestatem larum est: quia inferior in superiori potestate caret.

VI. Quæst. III. Potest ne inferior legem a se latam, confirmatam a superiore, abrogare, & mutare, eidemque derogare? Resp. Duplex est confirmatio. Altera, quæ vim legum tribuit, & tum hæc est, quando leges feruntur ab inferioribus, potestatem ad condendas leges habentibus. Quare dum illi statuta, leges condentes, recurrunt ad superiorem per legum confirmationem, eam leges illæ totam vim a confirmatione recipiunt, eadem confirmatas mutare, vel abrogare nequeunt. Altera est, quando inferiores facultate potuntur condendi leges pro propria provincia, congregatione &c. & eas conditas confirmari a superiore curant ad maiorem auctoritatem, & dignitatem: tum easdem mutare, & abolere valent, nisi superior in confirmatione expressam clausulam addidit, quæ mutatio, vel alteratio prohibetur. Leges latæ in Synodo abrogare Episcopi valent, quia soli Episcopi ipsa leges ferunt. Parochi, ceterique, non ut iudices, sed ut consulentes, Synodo interlunt.

C A P U T III.

De legis interpretatione, & episcopi. Opiniones P. Viva. falso pro se citantis P. Suarez, & aliorum Probabilistarum refelluntur.

I. Interpretatio, quæ declaratio legis est, duplex. Alia authentica dicitur, seu iurisdictionis, quæ a solo legislatore fit, habetque legis vim. Alia doctrinaria, quæ legi valet, & a Doctorem iudicio proficitur. Addi solet tertia, quæ nuncupatur *usualis*, quæ ab usu, seu consuetudine pendet.

II. Inferior nequit authentice interpretari superioris legem, ut ex dictis capite superiore pateat. Heine Theologorum nemo authentice interpretari legem naturalem, aut divinam potest. Interpretatio vero doctrinaria quique non modo humanas, sed naturales, & divinas declarat leges valet, regulas iustitæ prædicensque interpretationis servat.

III. Quæst. I. Quando legislator prohibet legis interpretationem, scilicet ne sit Doctorem ex instituto, non obiter, eandem interpretari? Resp. Adfirmat P. Caltopalauus tract. 111. disp. v. punct. 4. §. 2. num. 6. & Sa-

las disp. XXI. sect. 2. Equa ratione id evincitur? Quia, inquit P. Caltopalauus, regulariter loquendo, quoties in aliqua lege prohibetur interpretatio, solum vetatur interpretatio *frivola*, quæ est contra mentem legis. Pape! Lege peculiaris opus est ad frivolas interpretationes vetandas? Mirum, quod non dicit prohiberi interpretationes authenticas, licet doctrinales. His distinctiunculis, & e fugis leges omnes eliduntur. Si Pontifex prohibent interpretari propositiones ab Ecclesia damnatas absque peccati facultate, eundem doctrinam quæ in antecessum delatit eundem modi propositiones. Et quantum plures interpretationes ineptissime, nedum frivole sunt: Auctores tamen non frivolas, sed graves, & legitimas illas reputant. Falsa ergo, & legislatoribus iniuriola est opinio Caltopalauus, & aliorum quos ipse citat.

IV. Quæst. II. Quæ regule in interpretatione servandæ? Resp. Primam, & potissimum regulam assignat S. Thomas 1. 2. q. xvi. art. 6. ubi in arg. Sed contra adducit auctoritatem S. Hilarii. Intelligenda dicituram ex causis est assumenda dicens: quia non sermo nisi, sed res debet sermo esse subiectus. Ergo magis attendendum est ad causam quæ movit legislatorem, quam ad ipsa verba legis. Primum ergo spectandum, quia hæc est veluti legis anima; verba autem instrumenta sunt quibus intentio legislatoris exprimitur. Quare verba intentioni, non intentio verbis, subdenda sunt, ut habetur L. XVII. ff. de legibus: Scire leges non est earum verba tenere, sed vim, & potestatem. Quæ intelligenda sunt, quando ex universo legis textu intentio legislatoris innotebit. Ceterum, si legislatoris voluntas ambigua fuerit, tum inharendum verbis est: quia absolute loquendo, verba sunt quæ nobis referunt legislatoris voluntatem; nec in ambiguo casu melior, quam verba, haberi leges interpretis valet.

V. *Secunda regula.* Prescribitur L. XVII. ff. de Reg. iur. Quoties scilicet sermo duas sententias exprimit, ea potissime accipitur quæ vel *secunda* aptior est. Præcipue inspicienda est ratio in lege allegata, & scopus quo lex pertinet. Tota legis substantia, & eundem spiritus lumine perspicendus est. Et his omnibus mature expensis, ea preferenda sententia est quæ ad legis spiritum magis conformatur.

VI. *Tertia regula.* Quando legis verba ambigua apparent, interpretanda sunt iuxta communem intelligentiam loci, & patrie, in qua condita lex est. Quæque fere gens

quibusdam phrasibus, formalique loquendi utitur, quæ ex communi sensu regionis intelligentiam suam propriam sentiam habent. Verba ergo nunquam ad sensus metaphoricos detorquenda; sed iuxta naturalem regionis, loci, & sapientum intelligentiam exponenda sunt. Legislatorem enim iuxta communem loquendi sensum utrasque verba, præferendum est; alioquin nihil certi haberetur. Id eundem attendendum, cum ex naturali verborum intelligentia absurdum aliquod lequatur: tum enim illud vitandum est, etiam verba ad sensum metaphoricum, & improprium transferenda essent: quia potius præferendum est, legislatorem minus doctum fuisse, & expectandum in verbis aptum ad suam mentem declarandam intelligendum, quam voluisse iniquitatem, & absurda. Quando itaque nullum lequitur absurdum, lex generatur, & indefinita loquens, non est restringenda; nec restricta, & definita, amplianda, aut distinctiombus implicanda, iuxta illud axioma: *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.* Lex indemum universaliter equivaleat, nisi ex adiunctis aliud colligatur.

VII. *Quarta regula.* Quando de valore alienius actus disputatur, sit nec ne validus, interpretanda lex est, ut valeat actus: quia nemo præsumitur quidquam iniuste agere, servata tenore verborum proprietate.

VIII. *Quinta regula.* Lex in favorabilibus amplianda, in odiosis restringenda. In lege igitur favorabilis non modo sensus naturalis, sed etiam civitatis attendi solet. Sensus naturalis ille est quem verba efferunt iuxta communem intelligentiam. Sensus civilis est qui ex fictione, ut dicitur, iuris, seu ex ipsa arte iurisdictionis inspicitur: quaque enarrans suas phrasales formalique habet, ut notum est. Illi nomen iuxta sensum naturalem solum filium legitimum, iuxta artem civilem etiam adoptivum significat. Mortis vox loquens mortem naturalem, iuxta civiles leges etiam professionem monasticam significat. Plures alia regulas præscribitur tum Icti, tum Theologi, sed, nec sententia, parum deservientes particulari interpretationi, quæ iuxta circumstantiarum diversitatem varios sensus inspicit leges. Ideo eadem prætereo.

IX. Quæst. III. *Extendenda ne lex edictum in ea non comprehensum ob similitudinem, vel idoneam rationem?* Resp. Lex prohibet unum casum, & non alterum: hic tamen similis est illi ob rationis similitudinem, vel idoneitatem. Similitudo in variis rationibus fundatur, quarum una similis alteri est, non eadem. Identitas rationis est, quan-

quando eadem omnino ratio viget pro casu comprehenso in lege, & pro non comprehenso. Communior sententia est, legem non extendi ad casum non comprehensum ob rationum similitudinem. Quandoquidem ratio legis non est lex: neque ratio legis necessitatem imponit legislatori comprehendere omnes casus qui eidem omnino non sunt. Sicut itaque libere legislator hunc pro alio casum includit in sua lege, ita alium non includit. Quae ergo ratio ad hunc non includendum extendenda est? Idque exemplo constat. In *Clement. 1. de electione* prohibetur ne quis eligatur in praelatum. Convenit diversi Ordinis: & tamen veritas non intelligitur electio Regularium in Episcopatum Ecclesiae, in qua cum Clero seculari interesse choro, & Capitulo debet, ipsamque Clerum facultatem dirigere.

X. Quando tamen eadem est omnino adaequata ratio, nisi quidem in oppositum urgeat, extendenda lex est ad casum non comprehensum: & ita lex quae prohibet sanguinis, seminis etiam effusionem in Ecclesia, ne pollutetur, prohibet. Quamvis tamen sit eadem ratio, si non sit adaequata omnino: non videtur extendenda lex: immo exceptio a regula firmat regulam in contrarium. *Glossa Lib. XV. ff. de legibus*. Verum vix assignari aliqua generalis regula potest. Exempli aliqua subiciamus, in quibus eadem adaequata ratio porius viget. Lex quae eximit virum a reddendo debito uxori adulterae, liberat quoque uxorem ab hoc onere respectu mariti adulteri. Similiter, si sponsus ob absentiam sponsae liberatur a sponsalium vinculo, sponsa quoque ob eandem sponsi absentiam libera a sponsalibus est. Et communiter in correlativis extensio ad casum non comprehensum ob rationis adaequatam identitatem locum habere solet. Hoc idem evenit in his quae, ut dicunt, acquirantur, ut sunt electio, postulatio, pactionatio, possessio. Lex quae disponit de electione, disponit de postulatione in his in quibus acquirantur. Ad ea quoque quae connexa sunt, vel quorum unum continetur sub altero, lex extenditur. Quare lex quae concedendi testamenti facultatem concedit, ad codicillum faciendum extenditur: & cui facultas codicilli faciendi desenerat, facultas etiam testamenti instituendi suspenditur.

XI. *Quaest. IV. Quando legislator dedit aliquem casum, extenditur ne deciso ad alium similem casum?* Respond. Quando Pontifices, Principesque decidunt aliquem casum, seu controversiam, ad omnes alios

casus in quibus eadem ratio viget, deciso extenditur. Quamobrem Pontificibus damnantibus propositiones aliquas, ad alias omnes opiniones quae sunt eidem omnino rationi, proscripiendo extenditur. Leges enim non sunt de singularibus, nec casus decisi limitat illas; sed loco exempli se habent. Hinc colliges, librum aliquem prohibitum quae esse in quacumque alia lingua, & possitiam vernaculam, quando nullum omnino discrimen est praeter solam linguam diversitatem. Nec aliquem ratione proferendum hunc veritatem inquiri posse iudico. Quid? Prohibita ne propositio aliqua haeretica, aut erronea lingua Latina erit, secus pronuntiata lingua Gallica, quando eadem profus est per identitatem, excepta idiomatis diversitate? Tor libri Angli, Hebraici, alterutro idiomate prohibentur latine verbi. Numquid prohibiti non sunt in lingua vernacula, unde translati fuerunt? Opponunt, dialogos *P. Daniele* vetitos fuisse lingua Latina anno 1693. deinde prohibitos fuisse lingua Italica. Ergo ipsa sacra Congregatio prohibitos non intellexit in aliena lingua a Latina: alioquin superflua fuisset nova prohibitio. Vana, & minimam traesa oppositio. Exploratum ne erit sacra Congregationi factum veritatis omnino per identitatem eundem cum Latina, vel Gallica? An non poterunt corrigi in verborum Italica errores, & cetera alia ob quae liber latine verus vetitus fuit? Ut illius facti veritas constaret, sub examen eandem librum induxit. Eundem per identitatem cum Latina versione invenit, & continuo illum anathematice censuit. Ne multa. Hypothesis identitatis utriusque versionis comperita non erat: idcirco novo examine praemissa, & identitatis deprehensa, prohibitionem iteravit. Nihil haec doctrina consuleret, propositiones latine verbe ex Hispanico, Italico, Gallico, Anglico idiomate, & a sancta Sede damnatae, in proprio idiomate damnatae non forent: & propositio latine scripta damnata ut haeretica, Italice pronuntiata talis non esset: quo nihil absurdum dici potest. Nihil frequentius in ipso foro civili, passimum Venetiae, occurrit quam similes casus deciso. Et, nisi verum, & patens discrimen assignetur, decisi primi casus extenditur ad secundum. Quin licet lex ipsa non extendatur ad casum verbi non comprehensum; iudex tamen in definiendo casu simili, respectu cuius non sit lex peculiaris, tenetur legem ipsam ad similes casus extendere, & ad illius legis normam eundem definire. Immo apud Ictos loco axi-

matias habetur, quod casus similis expresso, non est omittis a lege, & quod casus non expressus potest decisi per legem casus expressi.

XII. Lex poenalis iuxta communem opinionem non extenditur ad casum non comprehensum, ob rationis similitudinem, potissimum quantum ad poenam. Poena enim restringenda, non amplianda sunt; ut habetur in l. 42. ff. de poenis. Interpretatione legem poenae multatior potius quam exasperanda. Item reg. ap. iur. In poenis benignior est interpretatio facienda. Quam doctrinam confirmat S. Thomas 1. 2. q. 90. art. 6. Unde Larisporus dicit, quod nulla ratio iuris, aut aequitatis benignitas patitur ut quae saluberrime pro salute hominum introducuntur, eas non iurisperitae interpretatio contra ipsorum commodum perducamus ad severitatem. Non modo quoad poenam, sed neque quantum ad preceptum, legem poenalem extendi ad casum non comprehensum, docent communiter Auctores. Quoniam, inquit, quemadmodum legislator nolit extendere poenam, ita neque preceptum. Verum id est circumstantias colligendum videtur. Ceterum absolute loquendo doctrina sibi coheret. Nam poena intelligitur ob legis transgressionem. Ergo ubi non est poena, nec transgressio legis est.

XIII. *Quaest. V. Quibus in casibus licitum est uti episcopa, seu episcopa?* Resp. S. Thomas de episcopa duos instituit articulos 2. 2. q. 91. c. 1. ubi evincit virtutem esse, iustitiaeque partem. Episcopa est correctio, & emendatio legis, & exceptio casus particularis ob circumstantias, quae si legislatoris note fuissent, illum casum excepisset. Quia (inquit S. Thomas) hoc est, art. 1. humani actus, de quibus leges dantur, ut regulariter contingentibus consistunt, quae insuper modis variari possunt, non sunt possibile aliquam regulam legis iustitiam in nullo casu deservire; sed legislatores attendunt ad id quod in pluribus accidit, secundum hoc legem ferentes: quae tamen in aliquibus casibus servata, est contra aequalitatem iustitiae. Contra commune bonum, quod lex intendit. In his ergo casibus locum episcopa habet in quibus si lex servetur, peccatum committitur; ut si redderes depositum illudium illi qui in patrie prodicionem illum converteret: seu tunc episcopa locum habet, ut perdoctus more suo Caietanus docet 2. 2. q. 91. c. 1. quando finis legis cessat contrarie; id est, quando legis observatio vitiosa erudit. P. Dominicus Viva q. 6. v. art. 6. contendit, locum habere episcopam etiam tum cum cessat finis legis negative in particulari, si observantia legis incommodum

afferat: quia tunc ratione incommodi finis legis cessat contrarie. Auctor illic haec ipsa q. 6. v. art. 3. precedenti non est alius, ut ex capite superiore vidimus, defendere aperte opinionem illam quae propagat, cessante sine legis in particulari negative, cessante legem respectu particularis persone. Sed nunc aperte itane propagat opinionem. Si incommodum a legis observantia absolute excusetur, nulla lex observaretur; cum quilibet incommoda se humanitari.

XIV. *Quaest. VI. Requiritur ne certitudo, an satis est probabilitas, ut usus episcopa licitus sit?* Resp. P. Dominicus Viva q. 6. v. art. 6. n. 4. respondet, non modo fact esse probabilitem, sed etiam minorem probabilitem. Unde id verum est (inquit) non solum si subditus habeat formidinem de opposito; sed etiam si detur ex altera parte probabilitas, immo maior probabilitas, quod legislator potest, & voluerit ad talem casum obligare, ut docet Suarez Lib. VI. de legibus cap. VIII. num. 2.

XV. P. Viva pro hac via laxa opinionem citat Doctorem eximium P. Suarezium, quem iustus superis, in Probabilitum petrae hanc Probabilitatem additorem. Forte P. Viva legit Suarezium apud Dianam. Nam Doctorem eximium concepta verbi oppositum docet cit. Lib. VI. de legibus cap. VIII. num. 2. & seq. Ubi refert sententiam Caietani, & Soti, qui utique docent, ex iudicio probabili licitum esse uti episcopa, quando necessitas urgeat, & non pateat recursus ad superiorem consulendum. Haec sunt verba Doctoris eximii libid. num. 4. "Hanc vero assertionem imitant Caietanus, & Soro supra, ut locum habent; quando occasio est subita, & urgentis periculum, ita ut non detur tempus consulendi superiorem: alioquin dicunt in illo casu recurrendum esse ad superiorem, & ita exponunt D. Thomam, utentem illa distinctione, quia non potest in alio dubio verificari, ut statim dicemus. Haec vero doctrina aliquibus modernis non placet, neque putant distinctionem illam divi Thomae de casu in quo potest vel non potest conveniri superior, posse applicari ad casum formidololum, cum iudicio probabilis." Et, relatis duobus modis adhibendi episcopam quos moderni excipiunt, num. 6. resumit doctrinam Caietani, & Soti, inquit, "Nihilominus sententiam Caietani, & Soti censere esse praesertim certam quoad hanc partem, ut, quando non potest esse conveniri superior, licet ex probabilis sententia, aut iudicio episcopa uti, fore ca-

„ sus excipi iudicetur a potestate legislati-
„ ris, five a sola voluntate. Ratio est, quia
„ iudicium probabile in rebus moralibus ius-
„ ficit ad prudenter operandum, praesertim
„ ubi regula certa applicari non possit. ut
„ ex materia de conscientia supponit. Item,
„ quia alius modus operandi est ultra huma-
„ nam conditionem, & prudentiam; cum
„ nam omnes lere cogitant humana coniecturalis
„ fit, & praesertim in rebus agendis. Item,
„ quia imponeretur gravissimum onus homi-
„ nibus, si nunquam liceret eis uti epikia
„ ex iudicio probabili, quando non patet ad-
„ tus ad superiorem. Quis enim auderet un-
„ quam excusari a lege positiva propter ne-
„ cessitatem occurrentem: cum nemo sit tam
„ certus de sufficientia cause, quin dubitet.

XVI. Evidens itaque est Doctorem existimam
de illa probabilitate sermonem habere cuius
ulium in moralibus actionibus omnes fatemur
licitum. Quenam probabilitas haec? Quae
caeret certitudine evidenti, quam vis in mo-
ralibus habere committere possumus. In to-
to hoc capite nec verbum habet P. Suarez
de maiori probabilitate in scriptis maioris.
Hic docemur docet, non esse necessariam
cognitionem evidentem, cum haec haberi com-
munitur nequeat, sed satis esse probabilem
quam maior haberi communitur nequit. Quae
tam ita fit, quo fundamento auctus est P.
Dominicus Viva in praesidium laxae fidei opi-
nionis Doctores eximii patrocinium allegare?
Et addit nihilominus Probabilitatem malam
fidem nobis explorare in exponendis casibus
licitatis laxitatis? Heine colligere fas est quo
obsequio suspicium eximio inclinet S. Theo-
logos, quos aeque ac domesticos ad impoliti-
cis assero, occasione data, dum veritatis de-
fensio id postulat.

XVII. Verum enim vero, ut evidenter
colligant lectores, non esse Casuistis multis
sufidendum, dum Auctores allegant in patro-
cinium suarum opinionum, aperte praetium
est palam facere, quam longe distet Doctorem
existimus a laxa doctrina P. Viva. Non modo
P. Suarez non docet, licitum esse uti epikia
ex iudicio probabili in conspectu maioris pro-
babilitatis; verum etiam addit, non posse
quempiam ex probabilitate absoluta uti epika
qua, quando recurrit pareat ad superiorem.
Sic enim pergit *ibi* num. 8., Maior mihi
difficultas est circa aliam partem opinionis
Caietani, quod, flante iudicio probabili,
non liceat illo uti sine interpretatione, vel
consensu superioris, quando non est peri-
culum in mora, sed conveniri potest.

Et post expositas rationes dubitandi continuo
u. 9. his verbis concludit. „ Nihilominus in-
„ hoc etiam non est recedendum a communi
„ sententia, quae videtur esse communis pro-
„ vna, & praesertim confirmata. Et ad hoc
„ suadendum valere possunt rationes factae in
„ secundo membro praecedentis sententiae.
„ (Quae excludit usum opinionis probabili in
„ casu nostro.) Et praeterea, quia inordinata
„ las relinquere verba legis, ubi potest certo
„ consistere de mente, & voluntate legisla-
„ ris. Et ideo in omni epikia solum pro-
„ babilis debet hic ordo servari. Et quatinus
„ ordinario magis necessarius sit in epikia quae
„ est de sola voluntate legislatoris, quam in
„ illa quae circa potestatem versatur; nihilomi-
„ nus in utraque servandus est iuxta mat-
„ terie necessitatem, vel probabilitatis gra-
„ dum: quia, ut dixi, semper ibi incitetur
„ coniectura de voluntate legislatoris. Ne-
„ que contra obstat illa ratio, quod iudicium
„ non redditur certius ex hoc quod fit, vel
„ non sit recurrit ad superiorem. Hoc enim
„ est verum de certitudine speculativa, non
„ vero de certitudine practica. Nam, cum
„ potest consilii superioris, cessat necessitas
„ utendi iudicio probabili de voluntate eius:
„ quod secus est, quando est periculum in
„ mora. Et ideo non potest illud iudicium
„ probabile ad praxim applicari ex principio
„ certis, quod in necessitate uti possumus in-
„ dicto probabili ad evitandum aliquod gra-
„ vamen, vel ad convenientem observationem
„ legum.

XVIII. Docet Doctorem existimus iudicij
probabilis ulum licitum esse, necessitate urgen-
te. Docet licitum esse usum talis iudicij, quan-
do certitudo evidens haberi non possit. Nam
quam in toto hoc capite vel remove indicat,
licitum esse usum minoris probabilitatis in
conspectu maioris; ut alio, & per summam
instauram eum laudat P. Viva, qui postquam
pro laxa sua doctrina citavit P. Suarez, me-
moriat postea doctrinam quam modo rescripsi,
& ut solent Probabilistae, manifestis antio-
gij semetipsum conficit. Haec pauca, data
occasione dixi, ut vindicaretur P. Suarez,
quem ob doctrinam, & pietatem magni fa-
cior, a nota Probabilistae, a quo cum P. Ca-
margo auctore fuisse alienum. Ceterum, si ad-
vertarij Probabilistam illum velint, cum illis
ob hanc controversiam contentiosis funem
non ducam.

XIX. Sed, ut magis pateat benignitas do-
ctrinae P. Viva, audi praetium calum quem
proponit ibidem. „ Quare, si aliqui Doctores,
„ in fa-

„ facientes opinionem probabilem, dicant
„ posse legislatores obligare ad. Missum an-
„ diendam cum tali incommodo, verbi gra-
„ tia, quod a conficiatur pedibus iter trium
„ miliariorum ad illam rependum, & plu-
„ res alii Doctores fulsissent oppositum, pot-
„ erit licite non audire, quamvis
„ possit illam ex supererogatione audire. „
„ Quis, amabo te, non mirabitur, conspiciens
„ tam benignam Christianis proponi opinio-
„ nem? Ut opinio fit probabilis, fat est ut
„ aliqui Doctores eam doceant. Qui sunt hi
„ Doctores? Aliqui Casuistae. Et illi aliqui effi-
„ ciant opinionem probabilem; etiamdum plures
„ Doctores oppositum doceant. Si aliqui ergo
„ Casuistae doceant, te non teneri audire Missam
„ die dominico, si iter trium miliariorum
„ pedibus conficiendum sit, liber ab audiendo
„ Sacro es, licet plures Doctores oppositum do-
„ ceant, & quatinus ex supererogatione possit
„ Missam audire? Potes illam audire ex super-
„ erogatione; & non teneris, ut implex di-
„ vinarum & ecclesiasticum praecceptum? Una ho-
„ ra conficit iter trium miliariorum. Unius
„ horae labor in die festo levis materia est iuxta
„ Casuistas: immo iuxta plures Probabilistas
„ duobus horis poteris laborare die festo, quin
„ graviter violes praecceptum: quia levis mat-
„ eria est. Labor vero minoris unius horae adeo
„ gravis est, adeo incommodus, ut te ab obli-
„ gatione praeccepti audiendi Sacri eximat?
„ Haec sunt diversa pondera Probabilistae, qui-
„ bus humanitati contra legem consistunt. Et
„ pensis dubitando heres; verum etiam rati-
„ onibus dubitando heres; & auctoritatem ponere
„ tioniam, & auctoritatem ponere plurimum
„ Doctorem in adversam partem referant. Quo-
„ nam aliqui tales Doctores te admodum ut
„ excusatis hoc maior rationum pondus, illisque
„ adhaerere, vi consuetudinem arcanae reflexionis quam
„ ipsi excogitant. Illam vilitatis artem
„ fufius alibi proslipavimus.

CAPUT IV.

De aequo, & bono.

I. Ad maiorem S. Thomae doctrinam de spit-
„ En illustrationem pauca addere iu-
„ beret. Nihil frequentius in ore hominum habent
„ quam *aequum, & bonum*; inter se transfigurant
„ componantque *de aequo, & bono* aequum. E-
„ pikia, quam supra angelica doctrina inter-
„ pretaus lum, aequitatem, & bonitatem com-
„ plectitur. Et quoniam non omnes, quod haec
„ duo *aequum, & bonum* significant, perspicuum
„ habent, iudicio paucis eadem exponam.

II. Non pauci aequum, & bonum in homi-
„ num arbitrio collocant: quod uno in sentia
„ verum habet. Nam vir bonus, & aequus ad
„ equitate appellatur, etique probus, & comis
„ suavis, humanus. Ideo iudicio boni & aequi
„ viri dicitur componendas lites esse, quatenus
„ vir bonus & aequus non ex arbitrio, sed ad ius-
„ titiae normam, quam praer ceteris comparant
„ habere vitam bonam & aequam praesumunt,
„ quid cuique tribuendum sit, decernit. Proba-
„ bus quippe, animi candor, morumque integri-
„ tas, ut Aristoteles ipse docet, ad aequitatem,
„ & iustitiae notitiam assequendam plurimum
„ conferunt.

III. Aequitatem pro ipsa iustitia, seu iure
„ acci-

accipit ICTUS ff. de iustit. & iur. l. i. ubi inquit. Ita est ars boni & equi, cuius merito quis non sacerdos appolet. Quod dictum hoc pacto exponit S. Augustinus Lib. de quant. Anim. cap. ix. inquit. Nihil, ut aratoris, dicimus esse iustitiam, nisi agrum iustitiam autem ab equalitate quodammodo equitatis. Cum vero lex addeat, iustitiam illam in Sacerdotes appolet. Quamvis iudicium non iuris iustitiam, ac iustitiam sed equitatem, legitur etiam iustitiam prece debere, quandoquidem Deus Optime. Max. iuris personam iustitiam Sacerdotis, ad equitatem humanam iudicium, & sententiam dirigit suam. Sicut enim illa in ditione voluntatis precestrata. Vix enim equitatis, vix regni eius, ad Hebr. 1. & Psalm. xlv. ex editioe lxx. & Psalm. x. Equitatem vidit vultus eius. & Psalm. lvi. Oculi tui vident equitatem. & Psalm. cxviii. Equitas testimonia tua. & Omnia mandata tua equitas. & Prov. cap. vii. Meum est consilium, & equitas. Ita ipsam in iustitiam ditionem confensit esse equitatis.

IV. Sapientiores omnes iuris interpretes hanc equitatem animam legis appellant. Aristoteles Lib. 2. ad Nicomachum cap. x. inquit. Hic est iustus equi, & boni iuris, ut legis emendatio sit habens, ubi propter gentem sermone deficit. Et paulo ante. Equum, iustum quidem est, non quod leges constituit, sed tamen illius quod leges constitutum est, emendatio. Vir bonus & equus est veluti aliorum legislator, & moderator legis, cuius rigorem minuit, temperat, & quae generali sermone completi non possunt legislator, decernit, definitque, ut bonus prudens arbitretur. Cum enim omnis lex, ut periclitetur ad veritatem S. Thomas hoc. cit. cap. super. generalis sit, & univerte loquatur, fieri nequit ut omnes casus temporum, locorum, & personarum comprehendat. Ea itaque quae legislator praevidet omnia, vir bonus & equus corrigat, emendat, adicit. Quae omnia praeter legem, si addeat, infinita prope sunt humanorum officia, quae melius una lege nequeunt. Idcirco decreto equi bonique viri definiti debent.

V. Acute ait Aristoteles Lib. III. Polit. cap. 1. legem esse mentem sine appetitu, quo prodit, solam rationem in condenda lege habere locum, appetitionibus omnibus excludi. Vir equus & bonus ipso legislatore praefertitur sit oportet, cum eiuſdem legem accommodare actionibus humanis debeat, & pro circumstantiarum varietate temperare, & extendere, aut coercere. Quae omnia exequitur

iudicium, confirmatum prudentiam, & strenuam, & mentis penetrationem, animi candorem, miram integritatem, iustitiam amorem constantem. Quot sunt illi equi bonique viri, his dotibus orati? Paucissimi. Et tamen videri ipso de triuo homines legis interpretandae, & amplificandae, emendandae, & minuendae iustitiam usurpare. Superiores omnes hac equitate, & bonitate esse praediti debent, ut legem applicare occurrentibus eventis scient. Vtrum plerumque, quo sunt indoliores, imperitioresque, ad audiendum le legis interpretes mutant, & sub larva equi, & boni legem perſumunt. Alii legis cortici, non fecus ac Iudaei, plus equo furientes, obſtinatae, perſectaque pro ingenio tetroque humore legem duram, formam, & a circumſtantiſſiſſimam considerant. Et ad huius legis abstractae normam, contra legis spiritum, & legislatorum mentem, subſtitorum conformare mores admittunt. Exequitur prudentia operis est (qua profecto recti ingenii homines delicti sunt) ut pro aequo, & bono legis observatio promoveat queat.

VI. Paulus Comitulos, Antiprobabilis aegregius, l. 1. Rati. cap. x. praeter plura alia nonnulla effata M. Tullii ex oratione pro Aulo Caelina collegit ad equitatem illustrandam, quoque hoc transcribere pretium operae existimavi. Sunt autem eiuſmodi. Ex equo & bono, non ex cellido vestroque iure rem iudicari oportet. Scriptum sequi canoniciſſimis est: boni iudicis, voluntatem scriptoris, auctoritatemque defendere. Secunda sententia. Si voluntas, tacitis nobis, intelligi possit, verbis omnino non uteremur: quia non possit, verba reperta sunt, non qua impellerent, sed qua indicarent voluntatem. Tertia sententia pro secundae. Non ex verbis totum pendet ius, sed verba servibus hominum consistit, & auctoritatis. Quarta sententia. Imperium iudicis nullum est, si sexualis hoc nobis concesserimus ut ad verba nobis obediatur, non ad id quod ex verbis intelligi possit, obtemperat. Quinta sententia. Non quibus verbis, quidque dicitur, queritur, sed qua res agitur. Sexta. Causae ratione, non verbis ponderantur. Septima. Fieri non possit ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oportet.

VII. Praefatas Ciceronianas sententias dubios articulis S. Thomas cit. quaeſt. cxxx. 2. 2. comprehendit. In priore quippe articulo, ut advertit etiam laudatus Comitulos, docet id amplectendum esse quod, praetermissis legis verbis, iustitiae ratio polset, & communis utilitas. Consentaneum quippe est ut legum verba negligantur, quoties equitatis, & bo-

ni communis iactura imminet; cum legis spiritus bonum commune spectet. Haec in altero articulo libidit, iustitiae nomen primum inquit, post iustitiae legalis convenire. Nam iustitiae legalis dirigitur secundum episcopiam: unde est quasi superior regula humanarum actionum. Similia scribit in IV. dist. xv. qu. 111. art. 1. quaeſtione. 4. Ad veritatem dicendum, quod praecipua iuris positivi magis obligant ex intentione legislatoris quam ex ipsiſſis verbis: ideo transgressio talis praecipii magis est reputanda qui obicit intentioni legislatoris, quam qui deviat in aliquo a legis ordinatione. Intentionem autem legislatoris debet quoque vel ex conditionibus non ferat. In quo autem praebuitur credit possit, si legislator adesset, eum obligare non velle; talis non est reputandus praecipii transgressus.

VIII. Sed, ut altius menti infixa sit Aequitatis doctrina, lubet eiuſdem pauca effata auro eodemo digna ob oculos ponere. Primum habetur 2. 2. quaeſt. cxx. art. 1. Non fieri possit ut eligamus regulam legis iustitiam qua in nullo casu deferret. Secundum ibid. ad 1. Sequi verba legis, in quibus non oportet, viciſſim esse. Primum confirmat 1. 2. qu. xcvi. art. 6. ubi allegat auctoritatem Hilarii ex Lib. IV. de Trinit. Intelligentia ditorum ex causa est assumenda dicentiſſis: quae non feruntur, sed vi debet esse sermo subiectus. Quae verba sic illustrat. Magis est attendendum ad causam quam auctoritatem legislatorum, quam ad ipsa verba legis. Secundum effatur: Omnis lex ordinatur ad conservandam hominum salutem, & in tantum obtinet vim, & rationem legis; secundum vero quod ab hoc deficit, virtutem obligandi non habet. Unde Iustinianus dicit, quod nulla ratio iuris, aut equitatis benignitas patitur ut quae salubriter pro salute hominum introducantur, ea nos duriore interpretatione contra ipsorum commodum perducamus ad severitatem. Tertium effatur in resp. ad 3. argum. eiuſdem articuli. Nullius hominis sapientia tanta est, ut possit omnes singulares casus excipere: & ideo non possit sufficienter pro verba sua exprimere quae conventioni ad finem intendant. Quartum effatur in eod. resp. Si possit legislator omnes casus considerare, non oportet ut omnes exprimeret propter confusum mentandam; sed legem ferre debet secundum ea quae in plerisque accidunt.

IX. Quae haecſum transcripsi, hac brevi sententia comprehendit idem Sanctus Doctor 1. 2. quaeſt. xc. artic. 2. ubi inquit. Unde omnis lex humanitus posita in tantum habet de ratione legis, inquantum a lege naturali deri-

vatur. Si vero a lege naturali discordet, iam non erit lex, sed legis corruptio. Haec collige, iuris naturalis scientia praeditum esse debere illum qui interpretandam legem minus gravissimum assumeret. Sanctus Antonianus l. 1. Part. tit. v. cap. xix. fule de aequitate scribit. Pauca hic delix. Septima regula est pro scripturalem dispositione, praecipuum dicitur applicatum, id est interpretatio, vel declaratio; aequitas enim quam Philosophus nominat episcopiam, praeponderat iuris rigori, secundum iuris superioris. Est autem aequitas iustitia, pensata omnibus circumſtantiſſis particularibus, dicitur misericorditer temperata. . . . Unde Philosophus 1. Ethic. dicit, quod episcopia interpretatio legum est melius quam iustitia legalis. Et secundum hanc virtutem episcopia possunt praecipua Dei, Ecclesiae, Praetoriae, seu iudicum benigne interpretari; & in foro quidem contentioso eius est interpretari cuius est condere, vel sententiarum; sed in foro conscientiae circa praecipua & humana, & divina dicitur, quod pertinet ad quolibet pro facto suo, si tamen rationabiliter interpretetur.

X. Paulus Comitulos plures aequitatis regulas tam ex iure pontificio, tam ex iure civili, atque ex ipso M. Tullio collegit. Leſſorum utilitati consulens ex eodem huc illas transcribo.

§. I.

Aequitatis regulae et iure canonico haerent.

Sequentium regularum princeps, unde omnines proficiscuntur, haec est, quam Christus Dominus Luc. cap. vi. haeruit: Pro ut vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis similitur. Quae lequuntur, ex iure pontificio collectae sunt.

1. Quod quicquid iuris in alteram statuit, ipse debet uti eo. cap. Cognoscetes de constitutionibus.
2. Patere legem quam tu ipse tuleris. ex eod. cap. & tit.
3. Constitutio apostolicae Sedis omnes adstringit; & nihil debet vel ambiguum, vel obſcurum continere. cap. Quoniam de constit.
4. Rem quae culpa caret, in damnari vocari non convenit. cap. Cognoscetes eod. tit.
5. Licitur iure Ecclesiae, & personis ecclesiasticis nulla est attributa facultas, quos obsequendi maueat necessitas, non auctoritas imperandi. cap. Ecclesia S. Mariae de constit.
6. In reſcripto apostolico, ut valeat, intelligitur huc clausula, Si preces veritate intantur; quamvis non apponatur. cap. Ex parte de reſcriptis.

7. Papa patienter sustinet, si non fiat quod grava fuerit et infamatione suggestum. *cap. Si quando eod. tit.*

8. Experiments falsum, vel taceat-veritatem per fraudem, & exscriptio pontificio nullam consequitur enolumentum. *cap. Super litteris de refer.*

9. Coniunctio quæ canonicis obviat institutis, nullus debet esse innotens. *cap. Ad notitiam de consuetudine.*

10. Iuri naturali quacunque consuetudine aliquatenus derogari non potest. *cap. Cum tanto eod. tit.*

11. Romanus Pontifex iura omnia in sermone pectoris sui censetur habere. *cap. 1. de constitutionibus. Lib. VI.*

12. Propter officium ecclesiasticum beneficium datur. *cap. ultimo de referendis. Lib. VI.*

13. Quæ ducuntur et quo animo fiant, in meliorem partem interpretantur. *de regulis iuris cap. 11.*

14. Utilitas scandalum nati permittitur quam ut veritas relinquatur. *cap. 111. eod. tit.*

15. Quod non est iustum in lege, necessitate facit licitum. *cap. iv. eod. tit.*

16. Quod latenter, aut per vim, vel alius illicite introductum est, nulla debet inlibitate subsistere. *cap. v. de regulis iuris.*

17. Cum sunt partium iura obscura, reo favendum est potius quam actori. *de regulis iuris in vi. regula 10. sumpta ex ff. eod. tit. 1. Favorabiliores.*

18. Cum quis in ius succedit alterius, iustam ignorantiam casum censetur habere. *ex reg. iur. Lib. VI. reg. 14.*

19. Odiæ resistunt, favores convenit ampliare. *reg. 15. eod. lib.*

20. Non debet aliquis alterius odio prægari. *regul. 22.*

21. Mutare consilium quis non potest in alterius detrimentum. *reg. 33. ex lege, Nemo potest mutare, ff. de regul. iur.*

22. Utile non debet per inutile vitari. *reg. 37.*

23. Ex eo non debet quis fructum consequi quod nihil extrinse impugnetur. *regul. 38.*

24. Qui contra prohibetur, prohibentur omnia que sequuntur ex illo. *reg. 39.*

25. Imputari non debet ei per quem non stat, si non facit quod per eum fuerat faciendum. *reg. 44.*

26. Inpeticus in obicibus quod est verisimilis, vel quod plerumque fieri consuevit. *reg. 45.*

27. Locupletari non debet aliquis cum alterius iniuria, vel iactura. *reg. 48. sumpta ex ff. eod. tit. 1. Iure nature. Verum in lege*

civili legitur coniuncte. *Derivatione & iactura nisi dicamus, & usurpatum esse pro vel.*

28. In penis benignior est interpretatio facienda. *reg. 49.*

29. Semel Deo dicatum non est ad usum humanum ulterius transferendum. *regul. 51.*

30. Cui licet quod est plus, licet trique quod minus. *reg. 53. ex lege eod. tit. Non debet.*

31. Qui prior est tempore, prior est iure. *reg. 54. ex l. Quoties utriusque, ff. eod. tit.*

32. Qui sentit omnia, sentit debet commodum, & e contra. *reg. 55. ex l. Secundum naturam ff. eod. tit.*

33. Non est obligatorium quod contra bonos mores est præstitum iuramentum. *regul. 58.*

34. Non est in mora qui potest exceptione legitima se tueri. *reg. 60. ex l. Nulla intelligitur ff. eod. tit.*

35. Nullus ex consilio, nisi fraudulenter non sit, obligatur. *reg. 62. ex l. Consulit, tit.*

36. Quæ contra ius sunt, & debent utique pro infectis haberi. *reg. 64. ex l. Non dqbium, c. de legibus.*

37. In pari delicto, vel causa potior est conditio possidentis. *reg. 65. ex l. Cum par delictum, ff. de reg. iur.*

38. Potest quis per alium quod potest facere per seipsum. *reg. 72. ex l. Quod inusu alterius ff. eod. tit.*

39. Factum legitime retractari non debet. *reg. 73. ex l. In ambiguis, §. 1. ff. eod. tit.*

40. Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet ab aliis in exemplum. *reg. 74.*

41. Frustra sibi fidem postulat ab eo servari qui fidem a se præstitam servare recusat. *reg. 75.*

42. In malis promissis fidem non expedit observari. *reg. 75.*

43. Delictum personam non debet in detrimentum Ecclesiarum redundare. *reg. 76.*

44. Rationi congruit ut succedat in onere qui substituitur in honore. *reg. 77.*

45. In argumentum trahi nequeunt que propter necessitatem aliquando concessa sunt. *reg. 78.*

46. Nemo potest plus iuris transferre in alium quam sibi competere dignoscatur. *reg. 79.*

47. Qui contra iura mercator, bonam fidem presumitur non habere. *reg. 82.*

48. Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti. *regul. 84.*

49. Contractus ex conventionione legem accipere dignoscuntur. *reg. 85. ex l. Contractus ff. eod. tit.*

50. Damnum quod quis sua culpa sentit, sibi debet, non aliis imputare. *reg. 86. ex l. Quod qui ff. eod. tit.*

51. Certum est quod is committit in legem qui

qui legis verba complectent, contra legis sua culpa nititur voluntatem. *reg. 88. ex l. Non dubium eod. de legibus.*

52. Frustra legis auxilium invocat qui committit in legem. *cap. Quia frustra de usuris, & c. uli. de immuni. Eccles.*

53. Quæ metus, & vi sunt, de iure debent in irritum revocari. *ex cap. Abbas de iureque vi metuse, & ex l. 1. ff. eod. tit. in qua lege est bis verbis: Quod metu factum est, ratum non habebit, dicit Prator.*

§. II.

Regulae iure civili selectæ.

1. IN omnibus quidem, maxime tamen in iure, æquitas spectanda est. *ff. de reg. iur. regul. 91.*

2. Qui iurisdictioni præsit, ad similia procedere, atque ita ut dicere debet. *ff. de legibus l. 10. tit. 12. & 26.*

3. In iis que contra rationem iuris constituta sunt, non possumus legi regulam iuris. *l. 14. eod. tit.*

4. Scire leges non est earum verba tenere, sed vim, ac potestatem habere. *l. 16. eod. tit.*

5. Benignius leges interpretandæ sunt, quo voluntas earum conseruetur. *l. 17. eod. tit.*

6. In ambigua voce legis ea potius accipienda est significatio que vitio caret; præsertim enim etiam voluntas legis ex hoc colligi potest. *l. 18. eod. tit.*

7. Cum lex in præteritum quid indulget, in futurum vetat. *l. 21.*

8. Inevitabile est, nisi tota lege perspecta, una aliqua eius particula propostita, iudicare, vel responderi. *l. 23. eod. tit.*

9. Nulla iuris ratio, aut æquitatis benignitas patitur ut quæ salubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriorè interpretatione contra commodum ipsorum perducamus ad severitatem. *l. 24. eod. tit.*

10. Contra legem facti qui id faciunt quod lex prohibet; in fraudem vero legis facti, qui, falsis verbis legis, sententiam eius circumvenit. *l. 24. eod. tit. est Pauli Iuricon-sultissimi.*

11. Fraus legi fit, ubi id fit quod fieri non iult, fieri autem non veruit: & quod distat verbum ab intellectu, hoc distat frans ab eo quod contra legem fit. *l. 29. eod. tit.*

12. Rectissime illud receptum est, ut leges non solum iussu legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium abrogentur. *l. 31. eod. tit.*

13. Optima legum interpretatio consuetudo. *l. 36. eod. tit.*

14. In ambiguitatibus que ex legibus proficiuntur, consuetudo, aut rerum perpetuo similiter iudicatarum auctoritas vim legis obtinere debet. *l. 37. eod. tit.*

15. Beneficium Imperatoris, quod ab eius indulgentia proficitur, quam plenissime interpretari debemus. *l. ultim. ff. de cons. principum.*

16. Actionem ex improbitate sua nemo consequitur. *ff. de furtis, l. Itaque falso.*

17. Si, ut maleficium fiat, promissum sit, nulla est obligatio ex hac conventionione. *ff. de pactis, l. Iurisdictionem §. Si ut maleficium.*

18. Quoties pactum a iure communi remouit, servari hoc non oportet. *in ead. l. §. Si pactum.*

19. Si stipulatio sic interposita de his pro quibus pacisci non licet, servanda non est, sed omnino rescindenda. *in ead. l. & eod. §.*

20. Pacta quæ turpem causam continent, non sunt observanda. *l. Si unus, §. Pacta, ff. de pactis.*

21. Illud nulla pactione effici potest, ne dolus præteratur. *ff. de pactis, l. Si unus, §. Illud, & l. 1. §. Illud ff. Depoliti.*

22. Cui iuridictio data est, ea quoque concessa esse videtur sine quibus iuridictio explicari non potest. *De iurisdictione omnium iudicum l. 2.*

23. Quid enim tam contractum esse consentio, quam error qui imperitiam detegit? *ff. eod. tit. l. Si per errorem, & in l. Ad prohibitionem c. de hoc, & eod. dicitur, inscientiam errantis non habere consensum, & in l. Cum testamentum c. de iuris & facti ignorantia, dicitur, errantis nullam esse voluntatem; & in l. Nota idcirco eod. tit. habetur, errantis nullam esse voluntatem.*

24. Nemo in necessitatibus liberalis exiit. *ff. de adimendis legatis & fideicom. l. Rem legatum.*

25. Non donat qui necessarius operibus succurrit. *ff. de donationibus inter virum & uxorem, l. Si quis pro uxore.*

26. Digna vox est maleitatis repnantis, legibus alligatum le Principem proniter. *cap. de legibus & constitutionibus Principum, l. 4.*

27. De auctoritate iuris nostra pendet auctoritas in ead. l. & revera maior imperio est, subministrare legibus principatum. *in ead. l. 8.*

28. Non quidquid iudicis potestati permittitur, id subiecti iuris necessitati. *l. Omnem ff. de iudicis.*

29. Si delictum non ex animo, sed extra

venit, noxia non committitur, *cap. Si adversus delictum, l. 1.*

30. Id demum quod maior pars omnium iudicavit, ratum est, cum & omnes iudicasse palam est.

31. Si ex tribus arbitris unus in quindecim, alius in decem, tertius in quinque condemnet, quinque praestari debent: qui in hanc summam omnes consenserunt: ex 1. Diem proferre & si plures arbitri *ff. de arbitris. Eadem sententia repetitur in l. Inter pares ff. de re iudicata; ubi sic: Si tresvis summam condemnationis iudicet, minimum summam spectandam esse iustitiam scribit.*

32. In re debita benigniore interpretationem sequi non minus iustus est quam ruitus. *ff. de regulis iuris, l. Ea quae, reg. 153.*

33. Omnia quae animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perici possunt. *ff. eod. reg. 177.*

34. Non debet maioris conditionis esse quam auctor meus; a quo in me ius transit. *ff. eod. l. In omnibus officiis.*

35. La natura debet quem iure gentium dare oportet, cuius fidem secuti sumus. *ff. eod. l. Cum amplius.*

36. Nemo ex suo delicto conditionem meliorem facere potest. *ff. eod. reg. 177.*

37. Nemo damnatum facit, nisi qui id facit quod facere ius non habet. *ff. eod. l. Nemo damnatum, reg. 195.*

38. Non videtur vim facere qui iure suo utitur. *ff. eod. reg. 198.*

39. In pari causa possessor potior haberi debet. *ff. eod. reg. 171.*

40. Bona fides tantum possidendi praestat, quantum veritas; quoties lex impedimento non est. *ff. eod. l. Bona fides, reg. 177.*

41. Minus est actionem habere quam rem. *ff. eod. Minus, reg. 204.*

42. Cum de iure aueritur, melior est conditio possidentis. *ff. de regul. iur. reg. 169.*

43. Aequilibrium visum est, creditorem ita agere rem debitoris, ut suam ageret. *ff. de solvitiobus, l. 1.*

44. Libertas omnibus rebus favorabilior est. *ff. de regulis iuris, l. Libertas, reg. 167.*

45. Infinita est estimatio libertatis, & necessitudinis. *reg. 137 ff. eod.*

46. Servitutum moralitatis comparamus. *ff. eod. Servitutem, reg. 209.*

47. Esti nihil facile mutandum est ex legibus, tamen ubi aequitas expostit, subvertendum est. *ff. eod. Et si nihil.*

48. Omnis definitio in iure civili periculosa est: parum est enim, ut subverti possit. *ff. eod. Omnis definitio, reg. 202.*

§. III.

Sententia ex diversis Marci Tullii libris collecta.

1. **L**EX est ratio summa, infra in natura, quae iubet ea quae faciendum sunt, prohibetque contraria. *l. de legibus.*

2. Lex est recta ratio imperandi, & prohibendi. *in eod. Lib.*

3. Legem bonam a mala nulla alia re, nisi naturali norma, dividere possumus. *in eod. Lib. l. de legibus.*

4. Honestas, & turpia, natura, non opinione iudicanda sunt. *in eod. Lib.*

5. Iplum bonum non est in opinione, sed in natura. *ibid.*

6. Omnes viri boni ipsam aequitatem & ius amant: nec est viri boni errare, & diligere quod per se non sit diligendum. *l. de leg. 7.*

7. Nihil est profectio praestabilius quam plane intelligere, nos ad iustitiam esse natos, neque opinione, sed natura constitutum esse ius. *in eod. Lib.*

8. Injustam legem non esse legem, probat in *H. de legibus.*

9. Natura norma legis est. *in eod. Lib. II.*

10. Opinionibus vulgi reputatur in errorem; nec vera ceramur. *in eod.*

11. Posturi pena divina exitum, humana dedecus. *in eod.*

12. Ad divos adeunto caste: pietatem adhibet: oper amovens: si quis secus faxit, Deus ipse vindex erit. *in eod. II. de leg. Sanctae vota reddundo. Amba haec sententia in legibus erat Romanorum.*

13. Magistratus haec est vis, ut praestit, praestititque recta, & utilia, & coniuncta cum legibus. *in III. de leg.*

14. Ut enim magistratus leges, ita populus praestit magistratus: vereque dicti potest, magistratum legem esse loquentem, legem autem munus magistratum.

15. Qui bene imperat, parerit aliquando necesse est. *in eod.*

16. Non solum ut obediunt magistratibus, sed etiam ut eos colant, & diligant, praescribimus. *ex eod.*

17. Nulla imperia sunt: illic cives modeste, & sine regulatione parento, *Lex erat haec Romanorum, in III. de leg.*

18. Salus populi suprema lex esto. *Lex est rimulosa, ex eod. III. Lib.*

19. Intercessor non male salutaris, civis est. *ex eod. Lib. Rex Romana.*

20. Est iniqua in opinione recufanda, pro-

termis bonis, malorum enumeratio, vicio-rumque selectio. *Lib. III. de leg.*

21. Ut enim cupiditatibus Principum infestis foret tota civitas, sic emendari, & corrigi continentia. *in eod. Lib.*

22. Nobilium vita, viliusque mutato, motes principum civitatum puto. *in eod.*

23. Principes vitioli plus exemplo quam peccato nocent. *Lib. III. de leg.*

24. Vi opprimi in bona causa est melius quam male cedere. *in eod.*

25. Impediri bonam rem melius quam concedi male. *in eod.*

26. Nihil tam contrarium iuri & legibus, nihil minus civile & humanum, quam composita & confluita Republica quidquam agi per vim. *in eod. III.*

27. Noxiae poena par esto, ut in suo vitio quique peccat: vis capite, avaritia multa, honoris cupiditas ignominia lanciat. *in eod. III. Lib. de legibus.*

28. Fundamenta iustitiae sunt, ut ne cui noceretur, ut communi utilitati servaretur, & cum tempora commutatur, commutata officium, ut non semper sit idem. *in l. de officio.*

29. Fundamentum iustitiae est fides, id est dignorum, conventumque constantia, & veritas. *in eod. Lib.*

30. Fides appellata est, quia fiat quod dictum est. *in eod.*

31. Promissis ferenda non sunt, quae sunt in quibus promissis, inutilia. *in l. & III. officium, nec si vix plus noceant quam illi proficiat cum promissis. in l. officio.*

32. Illis promissis standum non est quae coactus quis metu, aut deceptus dolo promiserit. *l. officio.*

33. Quod verum est, simplex, sincerumque, id est naturae hominis appetitum. *in eod.*

34. Duobus modis fit iniuria, vi, & fraude. Fraus quae quasi suspensa, vi, levis videtur. Ut tramesque alienissimum ab homine, sed fraus editio digna maiore. *in eod.*

35. Totius iniuria nulla capitalior est quam eorum qui tum cum maxime fallunt, id tamen agant, ut viri boni esse videantur. *in l. de officio.*

36. Nullum officium referenda gratia magis necessarium est. *in eod. Lib.*

37. Dare beneficium in nostra potestate est: non reddere viro bono non licet. *in eod.*

38. Quidquid sine detrimento potest commodi, id cuique tribuendum est, vel igno- *in eod. Lib.*

39. Vinculum humanae societatis est ratio, atque oratio. *in eod. l. officio.*

40. Offerre se periculis sine causa nihil stultius. *in eod. Lib.*

41. Quae prava videntur esse delicta, neque a multis intelligi possunt, ab iis est diligentius declinandam. *in l. officio.*

42. Non attinet quidquam tequi quod assequi nequeas. *in eod. Lib.*

43. Studia nostra naturae regula metiamur. *in l. officio.*

44. Victus, cotinque corporis ad valendum referatur, & ad vires, non ad voluptatem. *in eod. Lib.*

45. Omnis actio vacare debet temeritate, & negligentia: nec vero agere quidquam casus non possit causam probabilem reddere: haec est enim fere descriptio officii. *in eod. de officio.*

46. Cavendum ne maior poena quam culpa sit. *in eod. Lib. & in III. de legibus.*

47. Nobis a natura constantia, moderatio, temperantia, reverentia partes datae sunt. *in l. officio.*

48. Sine reverentia nihil rectum esse potest, nihil honorum. *l. officio.*

49. Officia omnes in furdia arte verfantur: nec vero quidquam ingenium potest habere officina. *in eod. Lib.*

50. Nihil est agricultura melius, nil uberius, nil dulcius, nihil libero homine dignius. *in eod. Lib.*

51. Nihil laudabilius, nihil magno & praecario viro dignius placabilitate, atque clementia. *in eod. Lib.*

52. Ut enim tutela, sic procuratio Reip. ad utilitatem eorum qui commissi sunt, non ad eorum quibus commissa, gerenda est. *in l. officio.*

53. Negligere quid de se quisque sentiat, non solum arrogans est, sed etiam omnino dissolutus. *ex l. de officio.*

54. Contentumtur ii qui nec sibi, nec alteri proliant, ut dicitur: in quibus nullus labor, nulla industria, nulla cura est. *in II. officio.*

55. Ius non esset, nisi esset aequabile. *in eod. Lib.*

56. Fundamentum perpetuae commendationis, & laetiae est iustitia. *in eod.*

57. Rem familiarium dilabi finere flagitiosum est. *in II. officio.*

58. Habere quatuor Remp. non modo turpe est, sed sceleratum etiam, & nefarium. *in eod.*

59. Omnes immemores beneficii oderunt. *in II. officio.*

60. Multa quae natura videtur honesta, temporibus sunt non honesta. *in III. officio.*

61. Vir bonus nihil cuiquam quod in se transferat, detraxerit. *III. offic.*

62. Hominem hominis incommodum suum augere commodum, magis est contra naturam quam mors. *in eod. Lib. ubi id preclaris consistit argumentis.*

63. Homo naturae obediens homini nocere non potest. *in eod. Lib. Sae cuique utilitati, quod sine alterius iniuria fiat, servandum est. in eod. Lib.*

64. Hoc ipsum utile putare quod turpe sit, calamitosum est. *in III. offic.*

65. Eadem quae utilitatis, honestatis est regula. *in eod. Lib.*

66. Dolus malus est, cum aliud est simulatum, aliud actum. *ex definitione Aquilae in eod. III. de offic.*

67. Vir bonus est is qui prodest quibus potest, nocere nemini. *in eod. Lib. sed post aliquanto addit: Nihil lacessit iniuria.*

68. Nihil quod crudele, urbe: est enim hominum naturae quam sequi debemus, maxime inimica crudelitas. *in eod. Lib. III. de offic.*

69. Qui non propulsa iniuriarum a suis, iniure facit. *in eod. Lib.*

70. Vir bonus ne cogitare quidem quidquam audebit quod non audeat praedicere. *in eod. III. de offic.*

71. Cato ad fidem bonam statuit pertinere notum esse emptori virtum quod nollet venditor. *in III. offic.*

72. Ratio postulat ne quid infidioso, ne quid simulato, ne quid fallaciter. *in III. offic.*

73. Quoniam iuris natura fons est; hoc intelligitur secundum naturam esse, neminem id agere, ut ex alterius praedicti iustitiae: nec illa permittit vitae maior inventi potest eam in malitia simulatio intelligitur. *in III. offic.*

74. Nihil cuiquam debet, nisi quod est turpe, non reddere. *in eo parados, quod sapientes liberi, & stulti servi.*

75. Id quod imperatur, necessarium; illud quod permittitur, voluntarium est. *in II. de iure.*

76. Leges in consilio Scriptoris, & utilitate communi consistunt. *in eod. Lib.*

77. Indignum est requirere litteris legis utique, quae voluntate eius qui scripsit, defenditur. *in eod. Lib.*

78. Velle quod non deceat, id ipsum miserum est: nec tam miserum est non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat. *ex Lib. de Philosophia, sive Historicis, apud Augustinum Lib. XIII. de Trinit. cap. 111.*

79. Quae perdifficilia sunt perinde habenda sepe sunt ac effici non possunt. *in partitionib. orat. ubi de genere deliberandi.*

80. Quod permagni intererit, pro necessitate sepe habetur.

81. Infelices qui omnia sibi licere existimant. *ex iocerto ad Varronem.*

C A P U T V.

De dispensatione a lege.

Dispensatio de dispensatione pro omnes humanas leges divagatur. Ex dispensationum frequentia, & nimia facilitate universa disciplina tum ecclesiastica, tum monastica extremas patitur ciades. Quamobrem diligenti examine exponenda est controversia: quod ut praesens, caput illud in sequentes tribuo paragraphos.

§ I.

Dispensationis notio, eiusdemque partitio.

Dispensationis notioem perhibet sanctus Thomas 1. 2. quest. xviii. art. 1. inquit: *Dispensatio proprie importat commutationem, aliquam communitatis ad singula, seu, et veluti aptare communis legis obedientiam subditorum viribus, pro quarum diverditate temperanda est, & relaxanda. Quare communis dispensationis finitio est: Iuris relaxatio ab habente legitimam potestatem ex iusta causa facta. Differt ab interpretatione, & epikia: quia interpretatio non est actus iurisdictionis, sicut neque epikia, sed est doctrinalis legis declaratio, qua fieri a quolibet sapiente potest. Dispensatio actus iurisdictionis est, solum superius competens. Aliquando tamen dispensatio pro ipsa interpretatione a S. Thoma accipitur hoc est, ad 3. ubi laudat dispensationem locum non habere in preceptis iuris naturae. Subdit tamen: *In aliis vero preceptis qua sunt quasi conclusiones preceptorum communium, quodque per hominem dispensatur, puta quod mutuum non reddatur praedicti patri, vel aliquid huiusmodi. Dispensatio haec mera est interpretatio, qua declaratur a quolibet ratione recta praedito in hac circumstantia legem naturalem non obligare. Dispensatio autem praese accepta actus est iurisdictionis, quo a legis onere subditus eximitur. Verum tamen est in quolibet dispensatione interpretationem legis praecedere. Tenetur enim, ut infra dicitur, dispensatio expendere legis rigorem, subditi indigentiam,**

&

se boni communis utilitatem: quibus interpretatis, & expensis ad actum iurisdictionis exercendum accedit, subditum a legis onere subducendo. Differt ab irratione: quia legem irritare est eam abolere, impediendo ne obligationis vim obineat: item ab abrogatione, & derogatione, quae omnes comprehendit; dispensatio contra tantum determinatas personas eximit, manente lege quantum ad alios. A commutatione distinguitur, quia haec obligationem omnino non tollit, sed in alteram mutat.

II. Dicitur dispensatio solet primo in particulari, & integrum, seu totam. Tota est, quando antea legis obligationem & quantum ad culpam, & quantum ad poenam; partialis est quae partem tollit obligationis. Iterum tribuitur in tacitam, & expressam. Tacita signis, expressa verbis exhibetur. Quando tamen signa sunt manifesta, & evidentia, expressa est dispensatio. Nulla sunt determinata verba quibus impedienda dispensatio sit; sed quilibet uti dispensatio valet.

III. *Quest. I. Ut subditus liber sit a lege, sat ne est ut praesumat superiorum fore dispensationem?* Resp. Certum est, dispensationem, cum fit quaedam iuris vulneratio, odiosum esse, atque adeo restringendam, limitandamque, neque extendi posse ultra verborum rigorem. Certum quoque est, praeter dispensationem expressam, dari dispensationem tacitam, seu viralem, & interpretativam, ut vocant. Quae dispensatio tacita tum est, quando ex signis, & consuetis praesumitur voluntas superioris, quod hic & nunc velit dispensare.

IV. Ad propositum inquit quaesitum responderet, satis minime esse ad dispensationem, et praesumere Praesumat dispensationem fore, si licet indigentiam tuam; sed necessariam esse praesumptionem voluntatis praesentis, quae superior antecederet ad actum, seu ulium, dispensationem velis te ipsa tibi impertire. Ratio evidens est: voluntas futura nequit effectum exemptionis praesentis a lege parere. Porro dispensatio a lege debet procedere actum quem tu, ut solutus a lege, exorere debes. Vis contrahere cum consanguineo. Hunc actum praecedat dispensatio necesse est. Non ergo sufficit te praesumere Papam dispensatum, si licet necessitatem quae premeris; sed requiritur ut dispensationem impertiar, qua solutus a legis obligatione contractum parare queas. Quae admodum ad te obligandum non sufficit lex futura, sed lex praesens: ita ad te solvendum a legis vinculo non sufficit futura solutio, sed ne-

cessaria est praesens. Haec doctrina communis est.

cessaria est praesens. Haec doctrina communis est.

V. Obicitur. Sufficit licentia futura praesumpta. Ergo & dispensatio futura. Antecedens patet. Ut subditus, puta Religiosus, expendat, aut recipiat pecuniam, cuius alius voto paupertatis vetatur, fiat est ut praesumat praeferat Praetatum concessuram fore licentiam, si licet conventientiam talis actus: Ergo similiter fiat est ut praesumat concessuram fore dispensationem, si peretur ab eodem. Resp. Negatur consequentia. Differt enim haec duo, licentia, & dispensatio. Illa non laedit legem; sed est veluti legis impletio. Nam si lex prohibet ne quis loquatur, ne comedat, non expendat pecuniam, ne egrediatur a conventu absque licentia, non agit contra, sed secundum legem, obtenta licentia: & Praetatum licentiam impertiens non laedit legem, sed legem conformatur, dum tamen iuxta praescriptum legis illam impertit licentiam. Dispensatio autem praese accepta vulneratio legis est: ideo restringenda, non dilatanda, ut licentia, quae favorabilis est. Ratiobus ergo de futuro nullo modo sufficit ad dispensationem; licet sufficere interdum possit ad honestandam licentiam.

VI. *Quest. II. Unde colligi possit, velle reipsa Praetatum dispensare?* Resp. Signum certum unde colligi id potest, est, quando superior praecipit actum qui exerceri absque dispensatione nequit: ut si Episcopus, licentia te esse irregularem, super qua irregularetate dispensare queat, te ad ordines sacros promoveat; si Papa, iuris Sempronium Sacerdotem esse irregularem, promoveat ad Beneficium. Quoniam non praesumitur Principem pugnancia velle praecipere. Doctrina communitatis penes omnes.

VII. *Quest. III. Sola taciturnitas Praetati esse ne sufficiens signum colligendi eundem velle dispensare?* Respondeo. Adfirmant communitate Probabiliter, quos refert, & sequitur P. Viva *quest. viii. art. 5. num. 5. Salmanticenses tract. xii. cap. x. punct. 2. num. 1.* Quoniam, inquit, qui tacet, dum contradicere commode valet, & tenetur ex officio, & non contradiat, consentire praesumitur, iuxta iuris regulam *art. in 6.* Nec praesumendum delictum in superiore est, quasi velis subditi romani.

VIII. Doctor eximius P. Suarez *Lib. VI. de legibus cap. xxi.* relata praesata opinione, subdit; Canonibus communitate contraria propagare sententiam. Distinguitque triplicem ratiobus habendum: de futuro, quam iam exclusimus; de praeterito, quae similiter

S 3

in-

61. Vir bonus nihil cuiquam quod in se transferat, detraxerit. III. offic.

62. Hominem hominis incommodo suum augere commodum, magis est contra naturam quam mors. in eod. Lib. ubi id preclaris consistit argumentis.

63. Homo naturae obediens homini nocere non potest. in eod. Lib. Saepe cuique utilitati, quod sine alterius iniuria fiat, servandum est. in eod. Lib.

64. Hoc ipsum utile putare quod turpe sit, calamitosum est. in III. offic.

65. Eadem quae utilitatis, honestatis est regula. in eod. Lib.

66. Dolus malus est, cum aliud est simulatum, aliud actum. ex definitione Aquilae in eod. III. de offic.

67. Vir bonus est is qui prodest quibus potest, nocere nemini. in eod. Lib. sed post aliquanto addit: Nihil lacessit iniuria.

68. Nihil quod crudele, urbe: est enim hominum naturae quam sequi debemus, maxime inimica crudelitas. in eod. Lib. III. de offic.

69. Qui non propulsiat iniuriam a suis, iniuste facit. in eod. Lib.

70. Vir bonus ne cogitare quidem quidquam audebit quod non audeat praedicare. in eod. III. offic.

71. Cato ad fidem bonam statuit pertinere notum esse emptori virtum quod nollet venditor. in III. offic.

72. Ratio postulat ne quid infidioso, ne quid simulato, ne quid fallaciter. in III. offic.

73. Quoniam iuris natura fons est; hoc intelligitur secundum naturam esse, neminem id agere, ut ex alterius praedicti iustitia: nec illa permittit vitae maior inventiri potest eam in malitia simulatio intelligitur. in III. offic.

74. Nihil cuiquam debet, nisi quod est turpe, non reddere. in eo parados, quod sapientes liberi, & stulti servis.

75. Id quod imperatur, necessarium; illud quod permittitur, voluntarium est. in II. de iure.

76. Leges in consilio Scriptoris, & utilitate communi consistunt. in eod. Lib.

77. Indignum est requirere litteris legis utique, quae voluntate eius qui scripsit, defenditur. in eod. Lib.

78. Velle quod non deceat, id ipsum miserum est: nec tam miserum est non adipisci quod velis, quam adipisci velle quod non oporteat. ex Lib. de Philosophia, sive Horstio, apud Augustinum Lib. XIII. de Trinit. cap. 111.

79. Quae perdifficilia sunt perinde habenda sepe sunt ac effici non possunt. in partitionib. orat. ubi de genere deliberandi.

80. Quod permagni intererit, pro necessitate sepe habetur.

81. Infelices qui omnia sibi licere existimant, ex iocerto ad Varronem.

CAPUT V.

De dispensatione a lege.

Dispensatio de dispensatione per omnes humanas leges divagatur. Ex dispensationum frequentia, & nimia facilitate universa disciplina tum ecclesiastica, tum monastica extremas patitur ciades. Quamobrem diligenti examine exponenda est controversia: quod ut praesens, caput illud in sequentes tribuo paragraphos.

§ I.

Dispensationis ratio, eiusdemque parvitas.

Dispensationis notione perhibet sanctus Thomas 1.2. quest. XVII. art. 1. inquit: *Dispensatio proprie importat commensurationem, aliquem communis ad singula, seu, et veluti aptare communis legis obedientiam subditorum viribus, pro quarum diversitate temperanda est, & relaxanda. Quare communis dispensationis finitio est: Iuris relaxatio ab habente legitimam potestatem ex iusta causa facta. Differt ab interpretatione, & epikia: quia interpretatio non est actus iurisdictionis, sicut neque epikia, sed est doctrinalis legis declaratio, qua fieri a quolibet sapiente potest. Dispensatio actus iurisdictionis est, solum superiorum competentis. Aliquando tamen dispensatio pro ipsa interpretatione a S. Thoma accipitur hoc est, ad 3. ubi laicis, dispensationem locum non habere in preceptis iuris naturae. Subdit tamen: *In aliis vero preceptis quae sunt quasi conclusiones preceptorum communium, quodcumque per hominem dispensatur, puta quod mutuum non reddatur proditori patri, vel aliquid huiusmodi. Dispensatio haec mera est interpretatio, qua declaratur a quolibet ratione recta praedito in hac circumstantia legem naturalem non obligare. Dispensatio autem praese accepta actus est iurisdictionis, quo a legis onere subditus eximitur. Verum tamen est in quolibet dispensatione interpretationem legis praecedere. Tenetur enim, ut infra dicitur, dispensatio expendere legis rigorem, subditi indigentiam,**

8

se boni communis utilitatem: quibus interpretatis, & expensis ad actum iurisdictionis exercendum accedit, subditum a legis onere subducendo. Differt ab iritatione: quia legem irritare est eam abolere, impediendo ne obligationis vim obineat: item ab abrogatione, & derogatione, quae omnes comprehendit; dispensatio contra tantum determinatas personas eximit, manente lege quantum ad alios. A commutatione distinguitur, quia haec obligationem omnino non tollit, sed in alteram mutat.

II. Dividi dispensatio solet primo in partialem, & integram, seu totam. Totam est, quando antequam legis obligationem & quantum ad culpam, & quantum ad poenam; partialis est quae partem tollit obligationis. Iterum tribuitur in tacitam, & expressam. Tacita significat, expressa verbis exhibetur. Quando tamen signa sunt manifesta, & evidentia, expressa est dispensatio. Nulla sunt determinata verba quibus impertienda dispensatio sit; sed quilibet uti dispensatio valet.

III. Quaest. I. *Ut subditus liber sit a lege, sat ne est ut praesumat superior fore dispensatorem?* Resp. Certum est, dispensationem, cum sit quaedam iuris vulneratio, odiosam esse, atque adeo restringendam, limitandamque, neque extendi posse ultra verborum rigorem. Certum quoque est, praeter dispensationem expressam, dari dispensationem tacitam, seu viralem, & interpretativam, ut vocant. Quae dispensatio tacita tum est, quando ex legis, & consuetudinis praesumitur voluntas superioris, quod hic & nunc velit dispensare.

IV. Ad propositum iurium quaesitum responderet, satis minime esse ad dispensationem, et praesumere Praesumat dispensatorem fore, si licet indigentiam tuam; sed necessariam esse praesumptionem voluntatis praesentis, quae superior antecederet ad actum, seu ulium, dispensationem velis te ipsa tibi impertire. Ratio evidens est: voluntas futura nequit effectum exemptionis praesentis a lege parere. Porro dispensatio a lege debet precedere actum quem tu, ut solutus a lege, exerceas debes. Vis contrahere cum consanguineo. Hunc actum praecedat dispensatio necesse est. Non ergo sufficit te praesumere Praesumat dispensatorem, si licet necessitatem quae praemisit, sed requiritur ut dispensationem impertiat, qua solutus a legis obligatione contractum parare queas. Quae admodum ad te obligandum non sufficit lex futura, sed lex praesens: ita ad te solvendum a legis vinculo non sufficit futura solutio, sed ne-

Cove, Theol. Tom. VI.

cessaria est praesens. Haec doctrina communis est.

V. Obicitur. Sufficit licentia futura praesumpta. Ergo & dispensatio futura. Antecedens patet. Ut subditus, puta Religiosus, expendat, aut recipiat pecuniam, cuius alius voto paupertatis vetatur, fiat est ut praesumat prout Praetatum concessurum fore licentiam, si licet conventientiam talis actus: Ergo similiter fiat est ut praesumat concessurum fore dispensationem, si peretur ab eodem. Resp. Negatur consequentia. Differt enim haec duo, licentia, & dispensatio. Illa non laedit legem; sed est veluti legis impeditio. Nam si lex prohibet ne quis loquatur, ne comedat, non expendat pecuniam, ne egrediatur a conventu absque licentia, non agit contra, sed secundum legem, obtenta licentia: & Praetatum licentiam impertiens non laedit legem, sed legi conformatur, dum tamen iuxta praescriptum legis illam impertit licentiam. Dispensatio autem praese accepta vulneratio legis est: ideo restringenda, non dilatanda, ut licentia, quae favorabilis est. Ratiobitio ergo de futuro nullo modo sufficit ad dispensationem; licet sufficere interdu possit ad honestandam licentiam.

VI. Quaest. II. *Unde colligi possit, velle reipsa Praetatum dispensare?* Resp. Signum certum unde colligi id potest, est, quando superior praesumat actum qui exerceri absque dispensatione nequit: ut si Episcopus, licens te esse irregularem, super qua irregulartate dispensare queat, te ad ordines sacros promoveat; si Papa, & semper Praetatum Sacerdotem esse irregularem, promoveat ad Beneficium. Quoniam non praesumat Principem pugnanti velle praecipere. Doctrina communitatis penes omnes.

VII. Quaest. III. *Sola taciturnitas Praetati esse ne sufficiens signum colligendi eundem velle dispensare?* Respondeo. Adfirmant communitate Probabiliter, quos refert, & sequitur P. Viva quae. VIII. art. 5. num. 5. Salmanticenses tract. XII. cap. x. p. 107. 2. num. 1. Quoniam, inquit, qui tacet, dum contradicere commode valet, & tenetur ex officio, & non contradiat, consentire praesumitur, iuxta iuris regulam 2. in 6. Nec praesumendum delictum in superiore est, quasi velis subditi roman.

VIII. Doctor eximius P. Suarez Lib. VI. de legibus cap. XII. relata praesata opinione, subdit; Canonibus communitate contraria propagare sententiam. Distinguitque triplicem ratiobitioem: de futuro, quam iam exclusimus; de praeterito, quae similiter

S 3

in-

improbatur; & de presenti, de qua sola disputatio est. Et hanc opinionem Canoniam in foro exteriori praevalere potissimum ait *num. 22.* ob praevidentem Scripturam auctoritatem; immo *num. 23.* addit, neque in foro conscientiae solam taciturnitatem sufficere ad positivam dispensationem, nisi aliae conditiones occurrant.

IX. Haec mihi verisimilior sententia est. Et primum, cum, teste *P. Suarez*, communitur proponitur a Canonistis, & istis, quorum auctoritas in hac potissimum materia magis facienda est, praefati hoc solo capite debet alteri quae a quibusdam Provincialibus dicitur. Porro, si in foro praesertim exteriori praevaleret haec opinio, ut inquit *P. Suarez*; quid in & in foro conscientiae? Ut alibi ex sapiente *P. Hirculo* animadverti, communitur illius distinctionis fori interni, & exterioris abusus committitur. Nam, quando eisdem principiis iudicia utriusque fori formantur, & dirimuntur, eadem sint utriusque iudicia oportet. Porro quantum principia sunt quibus Canonistae, & isti improbant dispensationem, solo consensu tacto superioris nihil pro foro exteriori? Non sane alia, nisi quae Theologi ipsi adhibent, aut adhibere debent pro foro conscientiae. Ergo idem utriusque fori, ad hoc quod attinet, iudicium. Antecedens patet. Nam principia quibus praefati Auctores nituntur, sunt haec. Iura ipsa oppositum continent. Nam in cap. *Com. tan. dudum* de praebenda. haec habentur: *Quoniam nullus per patientiam toleratur, quae, si deest, fuerit iudicium; exegente iustitia non debent tolerari.* Ex quo Glossa colligit, patientiam Praelati non esse iustitiam legum consentans necessariam ad dispensationem. Huc quoque pertinent quae habentur cap. *Super. se. de cognat. spirit. id in Ecclesia sua dissimulare poteris, ita quod nec contradicere, nec tamen iudicare praesitisse consensum.* Neque laetetur laudata iuris regula, *Qui tacet, consentire videtur*, contra opinionem. Quoniam licet id verum sit in pluribus casibus, numquam tamen locum habet haec regula, quando necessarium est exercitium iurisdictionis, & in materia odiosa, ut est illa de dispensatione a lege. Nam patientia, seu taciturnitas nihil operatur. Quomodo inferitur, Praelatum non respicere dicitur: sed nullo modo inferri ex illa taciturnitate positivus consensus necessarius ad dispensationem valet. Quare merito Canonistae loco principii hoc habent: *illa quae tantum in potestate consistunt, non esse sufficientia legum dispensationis, quae actum positivum requirit.*

X. Rationum quoque momenta mihi gravia videntur. Nam taciturnitas Praelati iurata sua quid aliud prodit, nisi permissionem? Hic est unicus taciturnitatis effectus; vel ad summum est iudicium dubium, & de valde incertum positivum consensus. Sed ex dubio, & valde incerto consensu colligi nullo modo potest certus dispensationis effectus. Quod illa taciturnitas Praelati praesentis, & videtur, & potest impedire sit incertissimum, nedum incertum iudicium, evincere videntur. Ex diversis, oppositissime oriuntur principia haec taciturnitas potest. Ergo est ex certis dispensationis concedendis colligi consensus nequit. Consequentia certa est; & antecedens evincitur. Haec prohibet taciturnitas potest. 1. Ex Praelati negligentia. 2. Ex nimia omnivocantia. 3. Ex pusillanimitate. 4. Ex ignorantia. 5. Ex malitia. 6. Ex studio scandalum vitandi, maiorique mali declinandi. 7. Ex praevisione repugnantiae subditi ad malum propositi. Quis infelix iudicet, ex his, anique principii omni haec Praelati taciturnitatem posse? Insuper ergo colligitur Probabiliter ex hac taciturnitate consensus concessio dispensationis. S. Bernardus, & Trithemius docent, relaxationem in ecclesiastica, tum in monachica disciplina ex Praelatorum aut negligentia, aut omnivocantia, aut pusillanimitate, aut malitia manare. Omne malum a capite. Omnes Patres testantur, cuiusque disciplinae rursus praecipue a Praelatorum culpa proficere. Posunt quandoque etiam lege culpa vitanda maioris mali causa abusus tolerare ad tempus. Ad cavendum ne sint canes muti, qui latrare negligunt, aut ossa, & carnem comedunt; cavendum ne sint muti, ut perleverare in Praelatura, ut ad maiora conficere, ut suis consilere & commodis, & rationibus valeant; cavendum ne sint muti, ut appareant prudentes, benigni, misericordes; cavendum ne mundanae prodentiae praedibus fascinati extendant legem, sicut pellem, & complices grassari sinant. Aliqui obmutescunt ex quadam placidi, & torpidi temperamento, quae cum sita sint, quis ex sola Praelati taciturnitate colligere dispensationis concessionem poterit? Nisi ergo aliae conditiones manifeste, & evidenter concurrant, numquam ego ex sola taciturnitate inferri legitime posse consilio positivum dispensationis consentium in dispensationem. Haec sunt principia, si quorum cum istis, tum Canonistae in foro exteriori improbant omnes dispensationes sola taciturnitate mixtas; & haec sunt principia quae in foro conscientiae,

nisi

nisi me mea fallat opinio, eisdem dispensationes damnare potius iure debent.

XI. Nullius apud me ponderis sunt adversae sententiae rationes, quae omnes huc recidunt: nempe, praesudendum esse Praelatum, cum videt, & non impedit, cum facile possit, velis dispensare, ne ipse peccet non impediendo peccata. Ex his quae diximus, vanam, arbitrariam, & consentitiam esse hanc praesumptionem constat. Quoniam ex septem & amplius capitibus oritur haec taciturnitas potest. Auctoritates quae iure civili, & canonico allegantur, disparatae omnino sunt, nihilque concludunt.

§. II.

De iis qui dispensant in lege divina, & humana, & respectu quorum valeant.

I. DE dispensatione iuris naturalis fide dispensati supra *differ. 11. cap. xiv.* Quare, ne actum agam, illic te remitto. Circa dispensationem ab iure quae divino iure praesertim sunt, primum indubio ex de quibus nulli est apud Theologos disputatio. In lege divina evangelica, de qua sola nunc sermo est, viget illa praesertim quae de Profeta, ut facultas, & iurisdictione dispensandi ab his legibus sine mandatis evincatur, adduci tenet debet adeo periculosum, & incertum, ut nullam admittat exceptionem, nulloque iuris interpretatione solvatur. Hic textus habet: *invenit non est.* Ergo vera sententia nostra. Accedit quod, ut dixi, si quoque dispensatio est odiosa, haec odiosissima apparet, quod divina humanae subicit. Praeterea expedit Ecclesiae, & in eadem editi mandati firmitas, & immutabilitas haec alijurum praecipuum. Quid vero bono communi Ecclesiae conducit, quod in aliquo particulari eventu huiusmodi potest dimittere uxorem a se non cognitam? Nihil sane. Contra vero summiore dignitate Ecclesiae, quod nullo in casu eiusmodi divina vincula infringantur. Facta plura congruunt concessorum dispensationum, quae illatissimi enucleate in praesens non vacat. Nam parum falla sunt, partim non pertinent ad ius divinum. Et, si quae vera sunt, sententiae, quae probabiliorum reputantur, Pontifices adhaerent. In pluribus quae adducuntur, Pontifices summi non dispensationum, sed interpretum officio defuncti sunt. Illis enim, ut custodibus divini depositi, & ut in-

num. 6. Bonaccia *diff. 1. quest. 1. punct. 2. num. 17.* allicque.

II. Contraria sententia vera est, & communiter ab antiquis, & a recentioribus Auctoribus propugnatur. Eam conceptis verbis docet S. Thomas 2. 2. q. *lxxviii. art. 11.* ubi legere potest Franciscum Sylvium, qui solo calamo hanc controveriam vestiat. Facti mihi non sunt non est, ut dicitur per dignitate habet quoniam valeam. Quare eam paucis expedio. Certum est peccatores, Pontificem hanc dispensandi in iis quae iuris divini sunt, potestate carere. In hoc difficultas vertitur tota, concesserit ne eidem Deus hanc potestatem? Porro nullus adduci textus potest, ex quo id clare colligatur. Quoniam essent textus lolet, *Quodcumque ligaveris super terram &c.* nihil peculiare pro hac dispensandi facultate continet. Alioquin, si quid evinceret, probaret, Pontifices posse in omnibus iuris divini mandatis dispensare: quod & adversari concedere recusant. Nihil ergo ex textu laudato colligitur pro dispensandi in praesertim iuris divini potestate. Porro, cum dispensatio sit, ut omnes latentur, odiosa, legique volentari; ardua, & non amplissima est; etiam respectu illarum legum quae dispensationibus sunt subiectae. Quid ergo dicendum de legibus divinis quae nullo modo subiori dispensationi humanae? Profeta, ut facultas, & iurisdictione dispensandi ab his legibus sine mandatis evincatur, adduci tenet debet adeo periculosum, & incertum, ut nullam admittat exceptionem, nulloque iuris interpretatione solvatur. Hic textus habet: *invenit non est.* Ergo vera sententia nostra. Accedit quod, ut dixi, si quoque dispensatio est odiosa, haec odiosissima apparet, quod divina humanae subicit. Praeterea expedit Ecclesiae, & in eadem editi mandati firmitas, & immutabilitas haec alijurum praecipuum. Quid vero bono communi Ecclesiae conducit, quod in aliquo particulari eventu huiusmodi potest dimittere uxorem a se non cognitam? Nihil sane. Contra vero summiore dignitate Ecclesiae, quod nullo in casu eiusmodi divina vincula infringantur. Facta plura congruunt concessorum dispensationum, quae illatissimi enucleate in praesens non vacat. Nam parum falla sunt, partim non pertinent ad ius divinum. Et, si quae vera sunt, sententiae, quae probabiliorum reputantur, Pontifices adhaerent. In pluribus quae adducuntur, Pontifices summi non dispensationum, sed interpretum officio defuncti sunt. Illis enim, ut custodibus divini depositi, & ut in-

5

pre-

premis magistris, & capitibus universæ Ecclesie commissa est facultas interpretandi, & declarandi in controversiis, & ambiguis casibus iuris tum naturalis, tum divini, quid oneris nec imponant hæc divina iura, ad universæ Ecclesie bonum respectu semper habito.

IV. *Quæst. II. Quibus competat dispensatio a legibus humanis?* Respond. Potestas dispensandi duplex. Altera ordinaria, quæ dignitati, aut officio annexa est; altera delegata, quæ a superiore, illam iura habente, impertitur. Docent omnes, quemlibet superiorum qui legem aliquam fert, posse ad eandem extimere subditos aliquos: Sic Pontifices valent dispensare in omnibus legibus ecclesiasticis universæ Ecclesie. Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi dispensare valent in legibus aut a se, aut in Synodis suis latis; Vicarius generalis Episcopi nequit dispensare in legibus Episcopi, absque expressa licentia. Episcopus, Archiepiscopus Metropolitanus valet dispensare in legibus latis in Concilio provinciali, in propria diocesi, fecus extra illam. Quoniam in Concilio provinciali omnes Episcopi iudices sunt, sed inferior Concilio est. Igitur quilibet Episcopus potest a legibus in præfato Concilio consensitis dispensare; nemo vero quidem iurisdictionis habet in præfatis legibus extra propriam diocesim. Si tamen Concilium, quod iudiciali fuerit est, sibi facultatem dispensandi reservasset, nemo, nec Episcopus, nec Archiepiscopus, possit ab eisdem legibus reservatis dispensare: quia singuli inferiores Concilio sunt. In legibus que contractum annexum habent, in quo commodum, aut damnum tertii includitur, superior dispensare nequit.

V. *Quæst. III. Inferior in legibus superiorum dispensare nequit?* Respond. Certum primo est, quando legislator supremus sibi facultatem dispensandi reservavit, nullum inferiorem dispensare a tali lege valere. Certum si mittit eum inferiorem ex concessione superioris posse in inferiorem ex concessione superioris posse in inferiorem legibus dispensare. Disputant Theologi, quinoniam, & in quibus legibus Pontifex concesserit Episcopi dispensandi potestatem. Communitur docent, in sequentibus casibus Pontificem facultatem dispensandi Episcopi concessisse.

VI. Primo in legibus in quibus hæc verba continentur, *Statutum, precipimus &c. donec in ea dispensetur*: ut habetur in cap. Postulati de Cleric. excomm. ubi dicitur clericum excommunicatum, non posse retinere beneficia, nisi cum eo fuerit misericorditer dis-

pensatum. In Concilio Tridentino maioris claritatis gratia *sess. xxv. cap. vi.* expresse Episcopi conceditur quod valeant in occultis casibus, irregularitatis, alique dispensare.

II. In materia quoque levioris momenti. III. In iis que communiter contingunt, ut in ieiuniis, horis canonicis, festis, alique similibus dispensare Episcopi queunt. Est enim onus importabile, si in his que in dies occurrunt, necessarius ad supremum legislatorem recusus esset. IV. Leges pontificæ, late pro una provincia, vel diocesi, substantur Archiepiscopo provinciali, aut Episcopo; quæ, cum late sint pro bono publico talis determinati loci, consentaneum est ut loci Episcopus, aut Archiepiscopus valeat hanc legem ulum temperare, & pro tempore, personarumque diversitate ab eisdem dispensare. V. In legibus pontificis universalibus, ut in impedimentis matrimonii in votis, in irregularitatibus, dispensare Episcopi valent, quando difficilis est ad Pontificem recusus, & spericulum in mora. Quoniam & iurium æquitas, & bonum publicum id exigunt. VI. Ratione consuetudinis inferiores possunt dispensare in legibus superiorum. Sic Parochi dispensare cum suis parochianis valent in ieiuniis, festorumque observatione: quoniam consuetudine, & quidem rationabili, id introductum est.

VII. Quibus constitutus, disputant Theologi, num inferiores queant in cunctis legibus superioris, quarum dispensatio expresse reservata eidem superiori non sit, dispensare? Adfirmat prima opinio. Nam ab excommunicatione lata in corpore iuris, & non reservata, quilibet inferior absolvere potest; ut constat ex cap. Nuper de sent. excomm. quia, ut in hoc textu dicitur, hoc ipso quod superior illam non reservaverit, prefamur facultatem dedisse inferioribus absolventi.

VIII. Communis, & vera sententia negat, inferiorem posse in lege superioris dispensare hoc ipso quod dispensatio reservata superiori non sit, nisi ex aliis capitibus id constet; quemadmodum in casibus enumeratis patet. Ratio evidens est. Inferior non habet potestatem in superioriorem, atque adeo nec in leges ab eodem conditas. Ergo iurisdictionem super eisdem exercere legibus nequit absque eisdem facultate. Fundamentum contrarie sententie illam destruit. Ideo quilibet inferior Sacerdos facultatem absolventi habet ab excommunicatione non reservata, quia re ipsa Pontifex illam concessit ob bonum commune spirituale, cum necessaria sit eiusmodi absolutio ad sacramenta frequentanda: & alio-

alioquin casus frequenter contingere possit. At facultas dispensandi non est concessa a Pontifice. Ergo auctoritas allata non confirmat, sed destruit eandem opinionem.

IX. Si dubium occurrat, valeat ne inferior in aliquo casu dispensare a lege superiore; quid agendum sit, dictum supra est. Excludi enim necessitate, aut servanda lex est, aut recurrendum ad superiorum; etiam si dubium sit positivum, & cum probabilitate inconcludit, ut dicunt Probabiliter, quorum opinionem iam supra habefadimus.

X. *Quæst. IV. Legislator supremus valet ne cum dispensatione commutationem contingere?* Respondet. Adfirmans sententia vera est, immo Lexæ expedit ut dispensationi aliquid commutationis adiciatur. In dispensatione a ieiunio, si qui dispensatur, dives sit, elemosina congrua adicienda est. Pro dispensatione ab observantia audiendi Sacri, aut diei festi, præceps imponenda sunt. Concilium Tridentinum *sess. xxv. cap. xxviii. de reform.* iure sancteque præcipit ut omnis dispensatio gratis concedatur; ut excludat omnem simoniam umbram, vetat ne dispensatio quidem ex dispensationis concessionis emolumentis percipiat.

XI. Illud licet animadvertendum, quod opus adfectum per modum cuiusdam commutationis, seu compensationis, sit proportionatum & paratum, & sibi legis a qua dispensatur; ut divinus in dispensationibus ieiuniorum, elemosinæ, in quibus elemosinæ, & præceps congruunt legis hui. Cavendum ergo in dispensationibus vel ab ipsa simonice suspensione.

XII. *Quæst. V. An potestas delegate dispensandi sit ample interpretanda?* Respondet. Potestas delegata alia est annexa iuri, dignitati, vel officio, quæ ordinaria equivaleat. Alia est collata ab homine, quæ duplici consensu modo potest: nempe aut per modum pure commisionis, & in favorem alicuius determinatæ causæ, quæ morte concedentis expirat, si causa seu iudicium incessum non sit: nam si fuerit incceptum, durat donec absolvat causa fuerit. Alia est in favorem delegati, quæ si absolute concedatur, ab Episcopo Sacerdotibus audiendi consilioibus. Qui habet potestatem ordinariam, potest eam delegare. At qui habet tantum potestatem delegatam, non potest eam subdelegare, excepto delegato Papæ, vel alterius supremi Principis, qui potest re ipsa acceptam facultatem subdelegare, quoties id ex-

preste eidem non prohibeatur. Quando vero delegatus inferioris habet expressam facultatem subdelegandi, eam quoque subdelegare valet iuxta facultatem sibi concessam. Porro super proposito quæsto disputant Theologi, qui distinguunt potestatem ab ipsa dispensatione. Primam ample interpretandam continent, quando potestas concessa est in favorem delegatorum respectu boni communis, seu ad abolivendum indistinctim in omnes personas, ut est potestas concessa Regularibus ad abolivendum. Si vero sit facultas concessa respectu determinatæ personæ, tum strictè interpretandam afferunt. Verum, ut ego quidem arbitror, cum hæc potestas iurisdictionis sit, live in primo, live in secundo casu, nullo modo ampliandam existimo, sed rigido in sensu interpretandam.

XIII. *Quæst. VI. Respetu quarum davi legum dispensatio possit?* Resp. Respetu priorum subditorum tantum extenditur dispensandi facultas. Quare Episcopi possunt dispensare subditos propriæ diocesis, Generales Religiosum universæ propriæ Religionis subditos. Provinciales subditos læe provincie, &c. Quare enim modi Prælati dispensare cum subditis suis valent, quemadmodum Episcopi etiam in legibus pontificis respectu illorum casuum quos supra enumeravi, videlicet in ieiuniis, horis canonicis, festorum observantia &c. Respetu vero constitutionum Ordinis res de le clara est. De secularibus inservientibus in Cœnobitis disputant Casuibus, non Prælati Cœnobiorum valeant cum ijs dispensare? Adfirmat *Bordonius, Antonius a Spiritu sancto, & Palqualigus*. Sed Auctores isti ex illis non sunt qui in re morali magno in pretio haberi debeant. Nam Prælati regulares iure ordinario cum præfatis dispensare certe non valent in ieiuniis, in abstinentiis, festis, ceterisque legibus ecclesiasticis, neque si privilegium, quæ tantum sacramentorum administrationem, & sepulcrum in propriis Ecclesiis impertitur.

XIV. *Quæst. VII. Potest ne legislator secum, quemadmodum cum aliis, dispensare?* Resp. Adfirmant omnes, quemcumque qui facultatem potest dispensandi cum aliis, posse quoque secum dispensare indirecte, quatenus concedere alteri facultatem potest ut secum dispentet; vel quando cum communitate cuius ipse pars sit, dispensat, effectu dispensationis sui valet. Difficultas est, utrum superiores immediate possint se dispensare a legis observantia ex modo quo subditos dispensant. Adfirmans sententia vera est. Siquidem, quantum nemo in semetipsum, exercere queat in-

risditionem coactivam, aut contentiosam, aut que petit iudicium in ferenda sententia; tamen nihil impedit quominus valeat superior exercere in seipsum iurisdictionem voluntariam, qualis est iurisdiclio dispensationis. Iurisdiclio contentiosa partium distinctionem expolcit. Iurisdiclio que sententia pro modum iudicii pronuntiat debet, petit distinctionem rei, & iudicis. Quamobrem nec Pontifex, vel semetipsum a peccatis absolvere, quia solutio hanc pro modum iudicii impeditur. Hac eadem ratione nemo semetipsum a censuris absolvere valet. In dispensatione autem legitur votorum, iuramentorum nulla iudicium exercendum; nullum in alteram personam iudicium exercendum; idcirco quilibet superior qui alios, etiam seipsum dispensare valet. Hanc intentionem docet S. Thomas 2. 2. quæst. cxxxv. art. 8. *In aliis iocum* (Episcopos regularis) *potest dispensatione sui, secundum quod requirit necessitas persone, vel officii, & contra bonum cum quibus vivit, & secundum quod etiam Fratris Religionis in talibus locum dispensant.* Sane Thome communitur indubitanter Theologo.

§. III.

Utque licita sit dispensatio absque iusta causa in data. Potest interium superius, quia non dispensant. Peccant frequentius, quia dispensant. Laxe Probabilisarum opiniones restringuntur.

Dispensationem istam semper obtinuit in Ecclesia certum est. Necessitas dispensationem istam naturam legem constituit. Nam lex que communiter adducitur spectat; neque comprehendere, aut declarare casus omnes valet. Idcirco legum casibus interta eventuum varietatem, & diversitatem personarum quantitates temperare legum observantiam debent, leque modo relaxare, modo ad usum observandas curare. Dispensatio communiter appellatur *legis ulterioris*; quod nisi in sententia verum est. Eam ego non minus recte appello *legis remissionem*. Eo quippe tendere ambe debent, lex, & dispensatio, nempe in bonum commune. Et qualiquando non expedit communi bono legem observari, idcirco ad illam dispensationis remedium, quo bono communi providetur.

II. Quare vix lex humana fuit sine dispensatione. Antiquissimum istius usus nobis perhibet Scriptura ipsa divina, & Paulus Apostolus in ecclesiis Corinthienses severissime adhibuit. *In cor. cap. vi. legitur tra-*

didisse huiusmodi sententia in interitum carnis, ut spiritus saluus sit. In altera vero Epistola subdit cap. 11. *Cui autem aliquid dominus dicit, & ego. Nam & ego quod dico, si quis dicit, propter vos in persona Christi.* Sanctiores Ecclesie Patres Apostoli Pauli tractat exemplum imitantur. *Detrahendum* (inquit Angulimus epist. 1.) *est aliquid severitati, ut maioribus malis sananda caritas sinceræ subveniat.* Innumera afferri exempla ex Historia ecclesiastica possent, nisi præcælitura, & necessaria in longo cursu brevitas impediret, que dispensationem alium vel ipsi primis christiana religionis in carnis evincunt. Nemo ergo in mentem veniat, mihi alium in hac gravissima, & impeditissima questione rigorem suadere in votis ac animo esse; quin benignum, prudentem, suavem cupio superiorem, qui legum iugum delinere pro temporum, personarumque diversitate mature sciat. Cum S. Bernardo *Lib. 14. cap. xv. de consid. ad Evag. dicere possum*; *Non sum tua radius, ut ignem peritos vos dispensatores, sed in adificationem, non in destructionem.*

III. Utique igitur extremum devitare superiores debent: quod adeo difficile est, ut Christus Dominus quod *Lucan. cap. xii. exclamaverit*; *Quis potest esse fidelis dispensator, quos castigat dominus super familiam suam?* Peccant superiores, si nimia severitate legis cortici inhærentes, legitime spiritum aut ignorantem, aut legum resistentem, dispensare, quoties bono communi expedit, committunt. Periculum gravissimum imminet legum iudicibus omnibus ab hostibus domesticis, necne per ab affectum internorum præligit. Amor erga illum faciem & iustitiam, aversatio contra illum diffidenciam & iniustitiam dispensationem depingit. Frequentius in laxitate quam in rigore extremum incidunt ob rationes alibi illius explicatas. Severitas avertit subditos, concitat odium, & invidiam libidinum. Homines autem amari appeti, extolli cupiunt. Idcirco frequenter illucit, & invadit dispensationes. Quibus delibatis, quod propositi episcopatum est.

IV. Salmanticenses tradunt, *vi. cap. v. punct. 6. num. 66. defenduntur, superiores non peccare mortaliter ex genere suo dispensantem pro ingenio absque iusta causa in lege a se condita, præcisè scandalo, & damno tertii.* Quoniam, inquam, legislator dominus est imperium legum. Pro hac opinione, que etiam probabilior reputant, citant *Cestropalium, Villalobosium, Dianam, Sanchezium, Leymanum.* P. Dominicus Viva *quæst. viii. art. 4. num. 3.* communior appellat hanc opinionem,

nam, quia benigniorem. Peccare tantum venialiter Auctores illi præsumunt superiores contendunt. Continentur ad manus habent *liberam suam*, quia alii ex aliis ponderant malitiam gradus, & passim ad levem pro libito non pauci declinant. Præfatam opinionem, ut mirum laxam, ridiculam; quoniam viam aperit latissimam negligentiæ, contemendique legibus.

V. Porro, ut præfate opinionis laxitas clarius apparat, advertendum, sermonem esse de legibus, iuxta naturam suam graviter obligantibus, & quod in gravi materia, *pro libito*, ut citati Auctores docent, dispensationes concedantur. Dicimus ergo, superiores, five inferiores, five inferiores, peccare mortaliter absolute, & ex genere suo, quoties a legibus, etiam a se conditis, & graviter obligantibus, absque causa dispensant. Ita docent Patres omnes, qui dispensationes iusta causa delictus, vocant prævaricationes, & legum dispensationes. Dispensatores istos infideles, delinquentes, perdutores discipline compellant. Adeo nec acie solam perficerent, si culpas duntaxat veniales in iusta dispensando committerent? Nemo Patrum, nullum Consilium dixit unquam, venialiter solum superiorum in gravi lege sine causa dispensantem peccare. Unde ergo hanc distinctionem eruerunt? Probabiliter Salmanticenses primo locum laudant P. Sanchez, & ex eo alios. En vixit de ordine fontem primum. Navarra videtur animum dedisse, qui falso pro tali opinione citat Caserium, oppositum docentem.

VI. P. Suarez *Lib. VI. cap. xxi. II.* nostram propugnat sententiam, laudatque *Cateianum, Armillam, Valentiam, Cocerriestium, Suran,* aliosque; & laudare potuisset antiquos graviores Auctores omnes. Ratio clara est. Omnis legislator ex iustitia legis fore observantiam curare astringitur, quia ex iustitia promovere commune bonum debet. Hac omnes illius curæ & iustitia pertinent; cum in hunc finem electus princeps sit, & superior. Ergo a lege dispensando adhibentur peccat contra iustitiam. Porro peccatum contra iustitiam genere suo mortale est, ac communis Theologorum doctrina fert. Et quidem, ut P. Suarez advertit, triplicem iustitiam Principis violat sine causa dispensans: communitativam, quia ex officio suo tenetur Principes eumdem dispensationem non impetiri; quilibet enim obligatio que officium constituit, ad iustitiam commutativam pertinet; iustitiam legalem, quia agit contra commune bonum; iustitiam distributivam, quia acceptionem personarum committit. Hæc au-

tem personarum acceptio directe ledit iudicium distribuentem, etque genere suo peccatum mortale, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. lxxii. art. 1. Nam illud est peccatum genere, & natura suo mortale, quod iura propriam speciem respectu fieri mortale potest, ut patet in vitiis capitalibus, superbia, avaritia &c. At iuxta omnes Theologos acceptio personarum in re gravi est peccatum mortale. Ergo genere suo peccatum mortale est. Quis Catholicorum tenuis communitatis, gratis casus non damnabit *pro libito* absolvere quempiam ab integra Quadragesima omni labiata causa, Sacerdotem liberare ab horarum canonicarum penio solvendo? Quis itaque ad verbe sententia laxitatem non perhorret? Nec est quod scandalum obtudat. Nam id scilicet est quod afferimus, scandalum nempe scandalum esse opinionem hanc: nam natura sua scandalum parit, etiam si scandalum respectu accidens non sequatur. Fac severissimum esse ab observatione integre Quadragesimæ, & a rectitudine canonicis horis dispensationem. Nemo respectu scandalum paritur. Propterea nec scandalum dispensatio hanc omnino arbitrari non parit? Si legislator legem pro communitate iustissimam condedit, exciperet quodammodo pro arbitrio, nulla occurrente causa; an non peccaret, & quidem graviter, ob personarum acceptionem? Quid autem aliud est dispensatio, nisi a legis observatione exceptio? Accedit quod superior, five Prælati, five Episcopus, five Pontifex, hæc dispensandi facultate laqueæ naturæ leges sine contemptu, & transgressionibus exponit. Neque excolare se Probabilis valent, respondendo, opinionem suam excipere circumstantiam scandalum. Quoniam opinio ipsa scandalum, ut dixi, natura sua parit, dum propugnat, peccare duntaxat venialiter superiorum in materia graviter dispensantem pro libito absque causa. Et lectores ipsi qui lacrarum legem, canonumque vim collent, & immantia committunt, atque monstra abhærent, que talis opinio nempe necessaria consequuntur, presentibus, scandalum perferunt.

VII. Holinæ-colle, Principem, & quemlibet supremum legislatorem graviter iudicium peccare, dum pro libito, & absque causa legum dispensat in lege a se imposta. Subiectos legibus suis Principes diximus supra, consentiente Theologorum ratione. Ridicula autem subiectio esset, si pro libito afferre a se legislatores, atque excusare observationis legum possent. Quis enim est, inquit P. Suarez *loc. cit. num. 11.* qui nolo servare aliquam legem, non auserat ipsi eandem

dem obligationem gravem, si possit, etiam si in hac ablatione peccatum committatur vitale, ut mortalem culpam evitet?

VIII. Responsa que *num. 67.* exhibent Salmanticenses ex alijs Probabilibus, pace illo- rum dixerim, inepta sunt, & pora pataque effugia. Ad auctoritatem Concilii Tridentini *sess. xv. cap. xviii.* cuius gravissima verba *sess. 3.* referam, ubi nullas esse eiusmodi sine causa dispensationis decernit, respondent, Concilium loqui vel de dispensatoribus delegatis, vel de dispensatoribus ordinariis inferioribus, vel de dispensationibus que leandalem, aut damnum inferunt. Quis non videt, hæc mera esse effugia? Ubi vel leve vestigium apparet, Concilium tibi loqui de dispensatoribus delegatis? Quin, ut infra videbimus, omnes prorsus dispensatores alloquitur. Non ardet hoc effugium? Iubant citari Auctores. Accipe alterum. Concilium loquitur de dispensatoribus inferioribus. A unde de hoc erant? Non sane aliunde quam ex arbitrio proprio, ut assilicæ causæ succurrant. Respondit hoc victiosum est, laboraque falsisupposito, quod inferiores maiores non peccent dispensando in legibus suis; quam salutarem hæcenus profugavimus. Inventum arbitrium est, quod superiores minores nequeant, possint vero maiores abique causa dispensare, quin graviter peccent. Eadem quippe ratio, ad peccatum quod attingit, omnium est, ut mox dicemus. Neque hoc, respondent tertio docti viri, tibi responsum placeat? Accipe ultimum. Concilium loquitur in casu scandali, & damni contra tertium. At Concilium absolute pronuntiat, *subreptitias*, id est nullas esse eiusmodi dispensationes que replica scandalum pariant, & bono communi grave detrimentum inferant. Ex his tribus responsis, quibus gravissima Concilii Tridentini doctrina elidit tentatur, iterum colligam quam infra fiti, & laxa contraris opinio.

IX. Eiusdem generis sunt responsa que ad argumenta a ratione petita obtrudunt. Negant peccata contra iustitiam legalem, aut distribuentem esse genere suo moralia. Sed oppolitum Theologi docent omni S. Thoma. Nam in violatione iustitiæ distribuentis acceptio personarum semper occurrit, que natura sua peccatum grave est. Perperam cavillantur, id verum habere, quando fit iniuria alteri. Nam, si vis occidat, five leticis, Theologi absolute docent, victiosum graviter esse hanc abolutionem acceptioem. Præterea inferre gravem iniuriam communi bono, cui promovendo iustitia legalis insidit, non est genere suo gravis culpa? Legalem

autem iustitiam violat iniustus dispensator. Tandem iustitiæ commutantis transfereat est vel ipse supremus superior, qui ex officio promovere legum observantiam verbo, & exemplo abstringitur. Huic rationi nec verbum respondent adversarii.

§. IV.

Utrum dispensatio sine iusta causa concessa, invalida, & nulla sit.

Quo maioris momenti est questio proposita, eo est difficilior, atque implicatior. Insuper esse dispensationem sine causa iusta datam, hæcenus palam feci. Discutiendum nunc, an invalida. Distinguitur communiter Theologi dispensationem quam concedit superior, a legum quas ipse tulit observatione, & dispensationem quam impertit, ab iis legibus quas supremus condidit. Patenter omnes, dispensationem concessam ab inferiori in legibus superioris nullam esse. Nulla est, inquit, dispensatio Episcopi in legibus pontificis; nulla est concessa a Pontifice in legibus que iuris divini sunt. Dispensatio ergo limitatur respectu legum quas dispensator ipse condidit, vel eius antecessor.

II. Validam esse communiter recentiores Theologi defendunt talem dispensationem, tametsi iniustam. Eorum unica ratio hæc est, quam omnes ad unum afferunt. Tota vis qua lex potitur obligandi, pendet a sola voluntate legislatoris. Ergo sicul postet legem non condere, & eam abique causa abrogare; ita poterit valide, nulla existente causa, quocum illi placebit, dispensare. Hæc est tota & unica ratio quam producant Suarez *Lib. VI. cap. xix.* Salmanticenses *tract. 11. cap. v. num. 6.* & ceteri omnes.

III. Olim Irripentis eo quæ narratam rationem amplificarent, ut voluntatem pontificiam regularem esse dispensationem, & quamcumque actionum docerent. Et hæc iurisperitorum imprudentes, insperatæque potestatis pontificiæ ultra iustos limites amplificationes omnes collegit *Martinius Lutherus*, easque Catholicis exprobravit. Sed de more per lummam calumniam: quoniam ante ipsam prudentiores, sapientioresque catholici Theologi vana hæc lectorum commenta profugant. Quid quod celeberrima Congregatio *Novemvialis*, sic nuncupata, quod quatuor Cardinalibus, & quinque Prælati constaret, ab ipso summo Pontifice Paulo III. instituta, exaggeratam plus iusto facultatem pontificiam in dispensationum concessione propulavit? Hæc quip-

quippe verbis Cardinalis Contarinius, sapienter, & tuerdus religiose verum gerendam dextera, sicul publice expulsi legi vinculum quodque relaxare, ut plenius evertentibus casibus, & necessitatibus pro communi utilitate fatissis, & necessitatibus legem solvere, exemploque potius quam certo personarum horum maiorumque indulgere, nihil aliud est, quam unicusque ad leges transgrediendo aditum aperire. Quapropter sciunt universi, sacratissimos canones exacte ab omnibus, & quoad eius fieri poterit, indistincte observandos. Quod si vis inflare ratio, & minor quodque utilitas populiaverit cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate profandum erit. Alioquin facta dispensatio SUBREPTITIA ERIT.

VII. Concilii decretum non divinum, aut naturalem legem præstat, sed de factis canonibus sermonem habet: de factis canonibus inquam, quos lumen Pontificis ipsi, aut Concilia considerat. Hæc exacte servandos Concilium aliis inculcat. Quoniam frequens ab his dispensatio aditum unicusque ad illos transgrediendo aperit. Tandem que pro iusta, validaque dispensatione servanda sunt, Concilium præterito. Non esse dispensationes concedendas decernit, nisi *urgens iustaque ratio, & minor quodque utilitas* cum aliquibus interdum dispensandum esse populiaverit. Et quoniam quique rationem nullam, urgentemque, & maiorem utilitatem facile sibi effugit, cum dispensatio commoda sibi est; idcirco iudicet Concilium, summa maturitate hæc causam iustam, & utilitatem expendendam recognoscendamque esse, antequam dispensatio imperetur. Quod si levis factura fuerit, *subreptitiam*, id est nullam, declarat esse dispensationem.

VIII. Nullam esse dispensationem abique iusta causa concessam, testatur communi consensione Pater omnes, S. Bernardus *Lib. II. de Consil. cap. iv.* *Ubi necessitas ardet, excusabilis dispensatio est. Ubi iustas privocet, dispensatio laudabilis est.* Utilitas, dico, communitatis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane iustas dispensatio, sed vultus dispensatio est.

IX. Ne quis autem putet hæc esse peculiarem S. Bernardi opinionem, audiat eundem S. Doctorem *Lib. de dispensat. & præcept. cap. 11.* *Nam quid autem heridico, vel falsis sentio, vel primus dico? An non hoc ipsum met & Papa Gelasios sentio? At siquidem: Ubi necessitas non est, inconvincibilis manent factum. Ubi nonnulla alia referbam.*

quæque verbis Cardinalis Contarinius, sapienter, & tuerdus religiose verum gerendam dextera, sicul publice expulsi legi vinculum quodque relaxare, ut plenius evertentibus casibus, & necessitatibus pro communi utilitate fatissis, & necessitatibus legem solvere, exemploque potius quam certo personarum horum maiorumque indulgere, nihil aliud est, quam unicusque ad leges transgrediendo aditum aperire. Quapropter sciunt universi, sacratissimos canones exacte ab omnibus, & quoad eius fieri poterit, indistincte observandos. Quod si vis inflare ratio, & minor quodque utilitas populiaverit cum aliquibus dispensandum esse, id causa cognita, ac summa maturitate profandum erit. Alioquin facta dispensatio SUBREPTITIA ERIT.

VII. Concilii decretum non divinum, aut naturalem legem præstat, sed de factis canonibus sermonem habet: de factis canonibus inquam, quos lumen Pontificis ipsi, aut Concilia considerat. Hæc exacte servandos Concilium aliis inculcat. Quoniam frequens ab his dispensatio aditum unicusque ad illos transgrediendo aperit. Tandem que pro iusta, validaque dispensatione servanda sunt, Concilium præterito. Non esse dispensationes concedendas decernit, nisi *urgens iustaque ratio, & minor quodque utilitas* cum aliquibus interdum dispensandum esse populiaverit. Et quoniam quique rationem nullam, urgentemque, & maiorem utilitatem facile sibi effugit, cum dispensatio commoda sibi est; idcirco iudicet Concilium, summa maturitate hæc causam iustam, & utilitatem expendendam recognoscendamque esse, antequam dispensatio imperetur. Quod si levis factura fuerit, *subreptitiam*, id est nullam, declarat esse dispensationem.

VIII. Nullam esse dispensationem abique iusta causa concessam, testatur communi consensione Pater omnes, S. Bernardus *Lib. II. de Consil. cap. iv.* *Ubi necessitas ardet, excusabilis dispensatio est. Ubi iustas privocet, dispensatio laudabilis est.* Utilitas, dico, communitatis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane iustas dispensatio, sed vultus dispensatio est.

IX. Ne quis autem putet hæc esse peculiarem S. Bernardi opinionem, audiat eundem S. Doctorem *Lib. de dispensat. & præcept. cap. 11.* *Nam quid autem heridico, vel falsis sentio, vel primus dico? An non hoc ipsum met & Papa Gelasios sentio? At siquidem: Ubi necessitas non est, inconvincibilis manent factum. Ubi nonnulla alia referbam.*

VI. Concilium Tridentinum, post præ-

X. Misi ceteris Patribus, & Conciliis, in medium adduco doctrinam S. Thomae, qui licet conceptis verbis non exprimat, nullam esse dispensationem illicitam; ea tamen consistit principia unde evidenter id inferitur. Inquit enim l. 2. q. xxvi. art. 4. *ille qui habet regere multitudine, habet potestatem dispensandi in lege humana, qua sua auctoritate vincitur; ut scilicet in personis, vel in casibus in quibus lex deficit, licentiam vincatur in preceptum legis non servetur. Si autem alique hoc ratione, pro seculo redigatur licentiam tribuatur, non erit sicubi in dispensatione, ut sine habet intentionem ad bonum communitatis; improprie autem si rationem dispensandi ignorat. Propter quod Dominus dicit: Luc. xii. Quis potest se habere dispensationem, non praevidens, quem constituit dominus super familiam suam?*

XI. Ut istius doctrinae vix plenus percipitur, in mentem revocanda doctrina est quae legem decernat a suprema ratione ferri propter bonum commune, quae suprema ratio erga est voluntatis Principis condens legem. Et quoties boni communitas aut custodia, aut incrementum postulat legem, eam ferre Princeps astringitur. Late legi Princeps qui illam condidit, subiectus est, ut communitati Theologi fatentur, quantum ad vim dirigentem, licet quantum ad debitum observantiam. Quae doctrina ut certa concludatur, sequitur, legem non subiectum legi esse, ut verum dispensatorem, & conservatorem eiusdem. Ergo quemadmodum cuiusque dispensationis infidelis, & iniusta non sunt, & invalidae actiones; sic nullae sunt dispensationes illicitae, & iniustae. Quandoquidem licet supremus legislator non recognoscat potestatem superiore coactivam, subiecti tamen potestati superiori dirigenti, nempe supremae rationi. Porro respectu istius supremae potestatis inferior est, merique dispensator; infidelis quidem, si cum boni communitatis detrimentum dispensat; imprudens autem, si rationem dispensandi ignoret.

XII. Concilia, & Patres dispensationes sine legitima causa excusatae, sobrepititas, nullas, praevaricationes, & legum dispensationes passim appellant. Videamus tunc quid argumenta a ratione petita includent. Et primum dispensatio sine causa data, est iniusta, ut omnes fatentur. Ergo nulla. Consequentia videtur evidens, non minus ac necessaria. Nam licet iniusta est nulla, omnibus fatentibus. Ergo dispensatio iniusta a lege nulla erit. Idem quippe principis boni communis, & utilitatis subditorum dirigitur dispensatio quibus lex recusat. Ergo, ad hoc quod attinet, eadem u-

triusque ratio. Accedit quoque, licet legislator possit, aut non possit legem condere, & conditam etiam abrogare; quae abrogata, etiam iniuste, vis obligandi cessat; tamen, quamdiu lex consistit, tandiu legislator subiectus legi eidem est, & ut subditus parere adstrictior. Ergo quemadmodum omnis inferiori Praesuli in lege superioris dispensatio, sine causa data, nulla est, & invalida; ita quoque dispensationem iniustam legis, conciliant a supremo legislatore, invalidam, & nullam dicere cogimur. Si iuxta Evangelium, Concilia, Patres, & Theologos ipsos iuniores, legislatores etiam supremi sunt legum dispensatores, & administratores; ergo non domini absolvi: ergo pro arbitrio dispensare nequeunt. Si dominio carent, pro arbitrio dispensandi facultatem non habent. Ergo, dum pro libitioria dispensant, nullae sunt eorum dispensationes. Tandem subditus in dispensatione iniuste uti peccat, si iustitiam commotat. Ergo invalida dispensatio. Nam si valida dispensatio legis esset, obligatio legis cessaret. Legis obligatio non cessat, quia subditus dispensanti peccat. Ergo dispensatio a lege sine causa facta, iniusta, utaque valida est. Et ut evidenter haec fiat doctrina, Principis exemplo eam confirmare lubet. Communitati Theologi fatentur, Principes supremos subditos esse legibus a semetipsis latis. Atqui iudicialia & iustitia haec subiectio foret, si iniusta dispensatio valida esset, excusareque a culpa. Possent quippe Principes secum dispensare abique ulla causa, sua dispensatione, licet iniusta, posita, si valida esset, cessant leges vinculum, liberique sola eorum voluntate Principes a legum observantia evaderent. Quod absurdum adeo immane, & monstruosum est, ut nemo illud propugnet iure valeat. Porro si peccant Principes legem violantes, quia iudem non suffragatur dispensatio iniusta; eadem ratione peccant, & subditi. Si peccant, ergo legis vinculum ablatum non est: ergo dispensatio nulla. Quoniam ea dispensatio iniusta, & nulla est quae a legis vinculo non solvit subditum. Et tunc non solvit, quando res ipsa subditi est iniusta dispensatione utens peccat, & quidem contra legem. Nam, soluto legis positivae lumine, non peccat contra ius naturae, quod ut suppono, non vetat talem actionem. Nec ius naturale trahit ut patet consensum communitatis; si a lege quae praecipit subiectum ad totam communitatem, pars libera, media valida dispensationem, inferunt.

XIII. Opposita sententia communis est inter iuniores. P. Suarez *Lib. VI. cap. xix. n. 6.* fatetur, S. Thomam non favere iustae opinioni.

Fundamentum cui receptum opinio nititur, supra expositi. Illud mihi nullum facessit negotium. Nam condere, & abrogare Principes supremam legem suam valent. Peccabit utique, si legem iustam abroget: peccabit, utique dum illam non restituerit, si necessaria bono communi sit. At abrogata, vel non condita, nulla est obligatio. Verum habet. Ergo, vigente lege, dispensare pro arbitrio ab illa valet? Consequentia toto oberrat otio ab antecedenti. Nam, usquodum lex consistit, subditus eidem Principi est, cuiusque observantiam procurare tenetur tamquam fidelis cultor, depositarius, & dispensator. Potest Princeps legem non condere; potest quilibet a voluntaria promissione, & donatione abstinere: at, lege posita, Princeps, utique dum lex consistit, eidem parere debet: facta promissione, donatione libera, & a parte acceptata, eisdem stare promissor, vel donator debet.

XIV. Respondent Theologi iuniores, adverse sententiae propugnatores, legem non esse indivisibilem regulam, quae posita, omnes obligent, quasi extimi atque ab eadem nequeant. Sicut condendo legem potest sub initium pro libito aliquos eximere; ita, lege promulgata, potest pro libito aliquos dispensare. Quoniam licet vis tota pendet a voluntate legislatoris. Haec recidunt omnia istius opinionis argumenta, quae ex utroque diximus, contra, non nisi soluta remanent. Quis unquam individuum communitatem legem est? Dividam illam fatentur; cum se ipsa dividant, nulla occurrente causa. Sed negamus dividi abique ulla causa valide posse ob rationes satis iam explicatas. Negamus, legislatorem initio legis condende abique causa eximere a lege quemquam posse.

XV. Non minus imbecilla videntur ad alia argumenta facta responsa. Ad Principis exemptionem negant paritatem: quia inquit, obligatio Principis non est immediate a lege ab eodem lata, sed a lege naturali; subditorum vero ligamen a lege politica, seu a Principis voluntate dimanat. Effugium arbitrium est ad ista argumenta declinandam. Lege naturaliter universaliter tam subditi, quam Principes supremi, abique causa legem humanam non servant, contra eam legem humanam peccant, seu contra virtutem praescriptam a lege: neque peccatum illud peccatum capit ad aliquo praecipio violato naturalis iuris, sed ab ipsa transgressione positivae legis.

XVI. Ad Concilii Tridentini decretum nec verbum reponunt. Tri responsa quae ex Probabilibus referant Salmanticenses, supra, ut evidenter vana, reticemus. De Patrum auctoritate aliam apud eos silentium.

XVII. Conferas nunc velim utriusque opinionis momenta, & eam eligas sententiam quae firmioribus nititur fundamentis. Mihi pro sententia alicentis dispensationes iniustas esse invalidas, stare Concilia, Patres, & luculentiora argumenta videntur. Auctoritas iuniorum tanti mihi non est ac antiquorum. Nec tamen ex iniuriosis desunt qui hae sententiae adhaerant. Nam P. Gabriel Vazquez l. 2. *disp. cxxxviii. cap. iv.* in hanc propendit sententiam. Expertus enim est homo acutus auctoritatum vim, & auctoritatum pondus. Plures quoque isti eam aperte propugnant; quos inter Rebuffus in *practico tit. de dispensat. ad plur. sent. n. 85.* & celebris Covarruvius in *IV. II. Part. cap. vi. §. 9. n. 15.* ubi haec habet: *Dispensationes a Romano Pontifice concessae contra ius, sine causa, esse sic contra positum, animam totam tenent esse: talis enim dispensatio dispensatio potius dicitur esse.* Excipit tamen dispensationes quae astantur impedimento irritantia, & inhabilitates legales. Haec dispensationes validae esse quantum ad effectum impedimenta tollendi, concedit Covarruvius: ita ut adus facti vi talium dispensationum validi sint. At non propterea subditi tui sunt in conscientia quantum ad legis obligationem, si vi talium dispensationum legem non servant.

XVIII. Disputatio haec, alioquin gravissima, si penitus dissipatur, & praxi applicetur, facilius fortasse evadere. Sermo nunc est de lege prope humana, ab ipso legislatore condita: in qua nihil iuris vel naturalis, aut divini includitur, quae paucissima sunt. Nam si ipsi adversariorum iurium occurrat, iam & ipsi adversarii fatentur dispensationem iniustam esse, & invalidam. Restringerit ergo disputatio ad aliquam legem peculiarem mere humanam, cuiusque toris dicat, aut naturalis expertem. Non multum devorarem, an dispensatio ab aliqua peculiari legem momenti lege sine causa valida ne, an invalida sit. Ceterum in lege, tamen humana, universalis, & conscientiam communi a populis acceptata, & consuetudine roborata, quae licet absolute abrogari a Pontifice possit, tamen in praxi vix potest, quae dixerit, sine causa validam dispensationem esse? Papa dispensat ab integra Quodestissima alioque Christianis, ab horis canonicis aliquos Praebendatos, a redditibus ecclesiasticis divites, omni iusta causa subditi; qui propugnantes, dispensatos illos tutos in conscientia esse? Quod si quis non fuit, nullo est dispensatio. Ipse Franciscus Silesius, tametsi benignae doctrinae propugnator, sententiam Caetani, Covarruviae, & aliorum amplius l. 2. q. xxvi. art. 4. *cond. 5.* peccare nempe illos.

illis qui dispensatione sine iusta causa concessa utuntur. Quod autem peccent vel contra legem naturalem, non se conformando ad communiter, vel contra legem positivam, patrum refert pro maxi. Patet nam conclusio. Dispensationes in legibus levioris momenti, quibus bonum commune leviter laeditur, validae sunt ob materiam parvam. Verum dispensatio a legibus maioris momenti, & que diu a saeculis vigent, in materia gravi, abique iusta causa concessa, iniuriter, invalida, & nullae sunt ob rationum momenta, quae allegari: quicquid in oppositum disputant iuniores.

§. V.

Dispensationes a sacris canonibus in quibus aliquid iuris divini, aut naturalis includitur, ut dispensationes recipiendi plures prebendas, non residentium, simileque, omnium Theologorum, etiam tumorum, consensu nullae sunt.

Q. Uod utilio proposita pressis proximae est: & ideo hinc graviter, & decisione utilior est ea quam §. praecedenti explicui. In hac quippe ad theologiam criticam revocatur usus dispensationum quae reipia obtinent. Et quoniam confunduntur eisdem dispensationes cum iis de quibus supra disputatum est; ideo gravia absurda consequuntur. Plures enim ob hanc confusionem existimant, omnes dispensationes pontificias in iis sacri canones prohibent, validas esse, eo quod leges humanae sint: minime distinguentes inter leges mere humanas levioris momenti, quibus nihil superioris iuris inest: & leges humanas pro universali Ecclesia, & in quibus aliquid iuris naturalis, aut divini viget. Porro ut huic deceptioi occurrat, in hoc §. palam faciam, nullas omnino esse dispensationes sine causa datas ab iis legibus in quibus iura aut divina, aut naturalia includuntur, quemadmodum sunt iuxta gravissimos Theologos & Canonistas illos quae vetant pluralitatem prebendarum, & absentia a residentia.

II. Praemitto doctrinam S. Thomae, eo fundamentum univerſae conclusionis. Inquit ille quodlib. ix. art. 15. Sunt quaedam actiones quae absolute consideratae, deformitatem, vel inordinationem quandam important, quae tamen ad quibus circumstantiis convenientibus, bene efficiuntur. In numero harum actionum videtur esse habere plures prebendas; cum hoc quod est inordinationem continet; & ipse quod non est possibile aliquid deſerere in plurius Ecclesiis, in

quibus est prebendatus; cum prebendam videtur esse ordinatae quasi quaedam stipendia Deo libidem ministrantium. Sequitur etiam in aliquibus defraudatio voluntatum testatorum, qui ad hoc aliqua bona Ecclesiae testantur, ut certis numeris Deo servitium ibi esset. Sequitur etiam inaequalitas, dum unus pluribus beneficiis abundat, & alius nec unum habere potest: & nulla alia huiusmodi, quae de facili patet. Unde non potest contineri inter indifferentes actiones, nullo minus inter eas quae sunt secundum se bonae, ut dare elemosinam, & huiusmodi. Quia vero has inordinationes pluralitas prebendarum continet, tamen alie circumstantiae possunt supervenire ita honestantes actionem, quod praedictae inordinationes totaliter evaduntur: ut puta, si sit necessitas in pluribus Ecclesiis eius obsequii, ut possit plus servire Ecclesiae, vel tantumdem absent, quod alius praesens, & quae alia sunt huiusmodi: & tunc, istis conditionibus supervenientibus cum recta intentione, non erit peccatum, etiam nulla dispensatione interveniente, si consideretur tantum secundum ius naturale: quia dispensatio ad ius naturale non pertinet, sed solum ad ius positivum.

III. Ex hac S. Thomae doctrina evidenter inferitur, nullas omnino esse dispensationes habendi plures prebendas, percipiendi pensiones, commorandi extra residentiam, iusta causa subacta: quoniam eiusmodi actiones absolute, & secundum se consideratae deformitatem produunt, & advenientes circumstantiae, illam exunt deformitatem. Potro si reipia circumstantiae non interveniant, nulla humana dispensatio suffragatur. Nam recta intentio, vel potestas humana nequit tollere deformitatem quae cum lege naturali, aut divina pugnat; sed necesse est ut reipia circumstantia interit, vi cuius adus iuxta legem naturalem, aut divinam rectus evadat. Siquidem leges ipse naturales, & divinae excipiunt casus particulares ab absolutis; seu ut dicit Angelicus, actio quae absolute repugnat legi naturali, adveniente circumstantia, eidem legi conformis est. Quam doctrinam si perscrutari tabulent (dignello opportuna est) Auctores manuales, tot cavillationes vanissimas non agglomerarent; neque immorantur verum sententiam illarum particularium, per se, de se, secundum se, absolute. Hinc per transcendiam.

IV. Pluralitas itaque prebendarum, percipio pensionum, absentia a residentia, repugnant naturali, divinaeque legi. Ut itaque eidem consona evadant, vera & realis circumstantia superveniat necessum est: & rum dispensatio pontificia ligamen sacrorum canonum, qui praefata prohibent, auferte potest.

Hac

Hinc doctrina inconcussa est, cui contradicere nemo ius valet. Errores Fagnanos cap. Quia de Prebend. num. 13, refert hanc S. Thomae doctrinam; & deinde hoc adicit: Cessantibus eiusmodi circumstantiis quae deformitatem, seu inordinationem tollunt, licetum non est plures prebendas obtinere, etiam cum dispensatione: eo quod dispensatio non aufert ligamen iuris naturalis, sed solum ligamen iuris positivi.

V. Sed quid S. Thomam, Patres, Fagnanos, & Concilia laudo? Probabilis ipse docent quae hanc sententiam firmant. Concedunt ipsi omnes, inferiores nihil potestatis habere in lege superioris. Atqui Pontifices summi, & ceteri mortales, inferiores sunt Deo, lege naturali, & divina. Ergo, cessante legitima causa, nihil potestatis habent in legibus iuris naturae, & divini. Audiamus ipsos Salmanticensis tract. xi. cap. 5. post §. 2. ut ro. §. Modo ad hunc sumus de inferiori se dispensant in lege superioris; ut quando Pontifex dispensat in votis, iuramentis, matrimonio, residentia Episcoporum, quae sunt de iure divini... Dicendum est ergo secundo, dispensationem datam ab inferioribus in legibus superioris sine iusta causa esse nullam... quia inferior non recipit potestatem dispensandi in lege superioris ad beneplacitum eius; sed solum censetur eam concedere superior in ordine ad rationabilem & prudentem dispensationem.

VI. Iusta ergo subacta causa, nihil suffragatur dispensationes percipiendi pensiones, retinendi plures prebendas, absentia a residentia. Pii fideles impendunt redditibus Ecclesiae donantes, ut eximiam Pauperibus, & pauperibus, viduis, & orphanis providerent. Deo iustitiam honorum litantur, ut Deo ministri & ipsius & pauperes alerent. Quiescent ergo Dei honor, bonum Ecclesiae universitatis possulant ut ex bonis unius Ecclesiae aliquid accipiant, ut aliarum Ecclesiarum ministri alantur, in id consentire pii, & prudentes domitores praesumuntur. Quoniam una est Christi Ecclesia, & vinculo caritatis omnes ministri unum sunt. Supremus ergo dispensator Romanus Pontifex potest dubio procul ex redditibus omnium Ecclesiarum ministris de Ecclesia optime meritis, iusta exigente causa, providere, quomodo nempe id bonum commune Ecclesiae possit avari.

VII. Verum enimvero, si ex Ecclesiarum redditibus pensiones darentur Clericis concupiscentibus, barbaris, qui multis, non Deo inseruiunt, qui pro Christi Ecclesia nihil unquam operati sunt, non facis litterarum illustrant, non apostolica ministeria peregr-

rant, non morum sanctitate, non verbo, non exemplo Christi causam; & Ecclesiae incrementum promoverunt: illis, inquam, pensiones darentur, quis affereret validas easdem esse? Quid, si hominum, & semellarum officii; & meritorum laevi confictis extorquerentur? Si Patres omnes, fures, latrones, usurpatores sacrilegos compellant vel ipsos Ecclesiarum legitimos Pastores, qui omnes curas, & studia excolende vineae impendant, si quidem praeter congruum victum, & vestitum, sibi ad saltem, additios confanguineos, ad vanas pompas de propriarum Ecclesiarum redditibus applicant; quid de illis dicendum qui nec Ecclesiae addidi, nec Ecclesiarum ministerio operam navant, nec in Ecclesiae utilitatem quidem operantur? Eri ne pauperum panem, Christi patrimonium devotare sua poterunt conscientia, quacumque interveniente pontificia dispensatione?

VIII. Neque obrudat Pontifices ergo infideles dispensationes? Tu ne index pontificiarum dispensationum? Papa dispensavit. Quid ultra quaerendum? Alioquin univerſa turbaretur christiana Republica: conscientiae questionibus torqueretur. Delicate iane conscientiae, quae pauperum sanguine saepe delictationis medicamine lambere tanta crimina sibi blanditur. Quid conscientiarum scerpulos opponunt illi; cum nil minus quam de iustitia pensationem cogitent, damno eadem assequantur? Invalidas & subreptitias dispensationes extorqueri in curam principum, in superbia humana nequit indulta. Principes, Pontifices, esse vigilantissimi, & sanctissimi, & ministerium locutionis decipiant, & potentiarum intercessionibus quandoque indulgent; vitandi maioris mali causa, prudentia tubet. Ex pluribus ergo oriri principis dispensationis iniustitia potest: & quocumque ex capite iniusta, & invalida dispensatio sit, nihil eadem utentibus suffragatur. Damna ergo adeo frequentissimum pensationem utum? Absit. Non utum, sed abutim & iniustitiam damno. Non dico, abulum serpere, aut corruptelam grassari. Quid? An insanum me reputas, ut in ea quae supremae legislatores, summique Pontifices peragant, censuras intorqueri velim? Tanta dementia profecto non laboro. Quid scilicetum, validam, vel iniustitiam, aut nullam, definitio. Quae vero sunt, peccatus agnor.

IX. Verum, ne quis suspicetur, quidam a me per exaggerationem dictum, iustitiam quae adversus eiusmodi dispensationes iniustas virtus sancti pronuntiat, S. Bernardus epist. vii. ad Adam Monach. n. 6. Mira caecitas, & stupenda providentia! Malum, quod iam coe-

perunt, opera tamen cauti fuisse non implere, nisi causa licetia. Conceptum dolorem, sed non perpetuam iniquitatem, docere utique conceptum PAPA prebere assensum. Quo iure? Quare saltem compendo mali? Nunquid illos aut malum esse desistit, aut voluimus tum esse, quia PAPA concessit? Quia vero malum esse noget, assensum prebere malo? Quod tamen summum scilicet Pontificem iniquitatem errandam, nisi aut CIRCUMVENIUM BIENDECTIO, aut IMPORTUNITATE FACTUM.

X. Doctissimi Cardinalis Bellarminus, Romanæ Ecclesie fidei promissarius, & vindex, epist. ad Nipon. hac contra multas dispensationes scribit. His articulis secutus reddidit multos, tatum vero notum. Quoniam PAPA non est dominus, sed dispensator: Ideoque qui iniquam dispensationem petit, iniquitatis causa est, & qui se utitur, eadem semper terretur iniquitate.

XI. Ioannes Trithemius in suo libro Pontificis cap. vii. prolixo sermone invehitur contra dispensationes falsis rationibus. Pauca transcribo. Nec dispensatio fuit licita, que falso narrationibus fuerit impetrata. Scilicet in supplicationum necessitate, in intentionis supplicantis integritate, in usi dispensationis honestate, in auctoritate dno, quod PAPA cum Romanis posse dispensare. Ceteris suis enim quibus summus Pontifex utitur sine evidentis iustitie communi, & necessitate manifestâ ab aliquo approbata Religioe utitur adhibere. Quando autem causa narrationibus fuit, dispensatio non liberat, sed damnat impetratorem. Summus Pontifex, auditus narrationibus supplicationum, caute respondere consuevit. Si ita est, inquit, ut narrati, fiat quod petitis, & sic iura que sequitur. Respondet caute, indulget secrete, & sub certis limitibus dispensat. Omnes causas & rationes quas in supplicatione narrestis, conscribat, & solâ sunt. Quando dispensatio legitima est? Quando exorbitat, & summus Pontifex auctoritate, quæ non modica, fraudis, dolo, & importunitate petitoris deueniente non timuit?

XII. Cardinalis Tolotus, doctrina, & probitate clarus, in Institut. Sacerd. Lib. V. cap. lxxviii. PAPA dispensatio sine causa non habet licetiam in foro exteriori, & coram Deo, sed tantum in foro exteriori. Unde dispensationes tenent, etiam cum dispensatione, si non ad hanc causam legitima, secus non sunt. Et exorbitatur, quia PAPA dicit, & ipsius est concedere quomodo dederit: hæc, inquam, non exorbitat. Si enim quis pecuniam accipiat ab æcerosis, quæ sit male disposita rem domini, & contra iustitiam, non potest ea retinere. PAPA autem non est dominus bonorum, & redituum Ecclesie,

sed tantum universalis DISPENSATOR. Unde ficit, cum dispensat Pontificem in foro, non facti homines secutus in conscientia, nisi iustitia adit: ita in conscientia, & conscientiam dispensatione. Causa autem hæc debet esse utilitatem Ecclesie cuius sunt bona, si cum utilitate via in Ecclesie iuris, vel universali utilitatem tendat, non est causa legitima.

XIII. Eodem sermone loquuntur Patres concilii, quibus adhibere iubet honestatissimum reformationem, omni exceptione maiori, & quod solum sufficere pro causæ definitione debet. Hinc autem est BENEDICTI XIV. Pontificis Maximi feliciter memorati. Elapso quippe anno MDCCCLVIII. die XVI. Maii, in Romæ prætorio, domi in sacra Congregatione que sigæntis gratia dicitur, causa gravissima ageretur coram SANCTISSIMO Imperatoris officiorum vacabilibus facta ab Innocentio X. Pontifice summo Ottonio Nardellidie die 26. Decembris 1644. post Prætoriorum auditu vota, coram illo loco Purpuratorum Patrum Collegio, atque numerosissima auditorum frequentia (publice causa disputata) doctissimus Pontifex etiam voce hæc lingue vernacula, que sincere latine verto, pro tribunalis sedens pronuntiavit. Sciam intelligantque omnes, PONTIFICES SUMMOS esse dominos administratores, & dispensatores ecclesiasticorum reatum. Atque adeo INNOCENTIUM X. dicitur præfata Olympia esse causabilis, de quibus causa agit, nequam non petitis. Pii fides sancto Petro, non Pontificem oportet bona sua detinere. Quamobrem quidquam NOS impetiri oportet vestro constantissimo semper recusatimus. Et testimonium hoc, factumque, omnibus Pontificibus, iustitiam, verum est. Sententiam autem definitivam, r. p. Romanis editam, contra Actorem donatarium dixit Pontifex summus, etiamque obtinuit ut tria temporum missa sacra Camera foret. Que idcirco scripsi, et ut sententia hæc fletus propugnata: manus adhibere iumen, & ut hæretici intelligant aliquando, que sit Romanæ Sedis doctrina. Ad abusus quod attinet, nulla inquam hominum Curia, tametsi sanctissima, ab huiusmodi prolixo fuit.

§. VI.

De causis que ad licentiam, validamque dispensationem requiruntur.

Nulla designari certa regula potest in qua dispensationem accipiat, que pro licentia, & valida dispensatione requiruntur. Causarum quippe cognitas a pluribus circumstantiis loci, temporis, personæ petentis, &

superioris dispensantis pendet. Pauca generatim delibabo. Et primum, quando certa est causa & evidens, que ab observatione legis excuset, non est necessaria dispensatio, quia necesse non habet legem. Quid, si causa dubia sit? Dubitatione passente, necessaria est dispensatio petita. Probabiliter hanc adferunt dubitationem, media probabilitate. Salmanticensis hoc. cit. n. 73. docent, eum qui probabiliter indicat se habere sufficientem iurisdictionem, dotatationem, etiamve iurisdictionem, que exolet eundem a recitandis horis canonicis, a ieiunio &c. non indigere dispensatione, sed absque exemptione a lege est. Hanc maxime doctrinam supra reseremus. Cum enim max. Probabilitas ad prohibentem iudicandum sit sit, utrumque iunctorum auctoritas, quibus facillime probabilitatem sibi format, atque adeo communitur homines media hæc vi probabilis a lege exempti essent. Immo tum locus est dispensationi, quando prohibetur in utramque partem dispensatur.

II. Generalis regula quam communiter tradunt Patres, Concilia, præcipue Tridentinum, & Theologi, est, quod sufficientia causa pro legitima dispensatione, accipienda, penfandaque fit ex respectu ad bonum commune. Huc temper spectare Prelatus, & quisque dispensator debet, nam videlicet dispensatio concedat bono communi, aut eadem talem non repugnet. Pro oculis per habentur hæc S. Thome doctrina in 2. quæst. xcvi. art. 4. ad 2. Quando cum aliquo dispensatur, ut legem communem non servet, non debet fieri in preiudicium boni communis, sed ea intentione, ut ad bonum commune proficiat. Spectanda est pietas, qualitas personæ petentis, temporum circumstantie. Nam hoc tempore expedit dispensationis concessio, secus alio. Ratio quare vitandi materia mali, declinandæ rerum turbationum, iusticiens esse causa valet pro dispensationis concessione.

III. Quæst. I. Quid, si de causa sufficientia dubitetur? Resp. Distinguitur Probabilis dubitatione de substantia, seu de existentia causæ, nam videlicet detur nec ne causa; & dubitatione de causa sufficientia. In primo casu, inquit Salmanticensis hoc. cit. n. 75. & 76. dispensator supremus poterit valide, & licite dispensare; in altero vero non valide, nec licite. Distinctio hæc debet esse substantiæ, & sufficientiæ causæ licitæ est, & vaia. Nam quando dubito, sit ne causa sufficienti, dubito, detur nec ne causa pro dispensatione. Dubitas, an habes incommodum; aut certus de incommodo, dubitas, satis ne illud sit pro dispensatione. Dubitatio hæc, ad

proximam quod attinet, eadem est. Immo dubitatio prior licitior non vacat. Nam est, aut non est incommodum: solumque dubitatio potest de eisdem sufficientia pro dispensatione. Que dubitatio superioris iudicio iudicanda licetere est; & tam petens dispensationem tutus in conscientia erit, dispensatione obventa.

IV. Quæst. II. Valida ne est dispensatio, quando repta datur causa sufficienti pro eadem, si dispensator illam ignorat, & alioquinne dispensationem impetratur? Resp. Gerum penes omnes est peccare dispensationem, cum indicat non esse causam, & nihilominus dispensationem concedit. Cerum etiam est non recitari in superioris cognitionem iudicalem causam, sed sit esse privatum, que prædenter, & mature concedere dispensationem valet; quamvis in iudicium revocari talis dispensatio queat. Dispensator vobis, valida ne sit dispensatio, quando vera extante causa, eaque a dispensatore ignorata, is nihilominus mala fide dispensationem impertiat. Mihi probabilis est quod valida hæc, eaque uti tunc conscientia dispensanti possit. Quandoquidem cognitio quam requiritur Concilia pro licita dispensatione, eo pertinet, ut exploretur, an repta causa reperitur. Porro si causa legitima reuera exiit; quod superior cum ignoret, hæc ignorancia non autem a superioris postulatione dispensandi; sed tantum declarata, pravam esse eundem voluntatem, qua dispensationem impertit. Cur ergo valida non erit dispensatio hæc? Peccabit utique dispensator, causa ignorata, dispensationem concedens. At quando repta vera & legitima causa occurrat, & potestas ad dispensandum, ignorantia dispensantis nocere petenti dispensationem non potest. Accedit & quando postulationem dispensationem, manifestam habent causam cum possint, & debeant dispensari. Et certi esse de dispensationum cognitione debent, hoc nimiam durum, & periculosum ellet; & scrupulis aque perplexitatis omnes dispensati torquerentur.

V. Quæst. III. Tenet ne dispensator, causa legitima occurrente, dispensationem impertiri illam petenti? Resp. Triplex distinguitur dispensatio, prohibita, debita, & permessa. Prohibita est que pugnat cum bono communi; malitiam occurrat causa cum concedatur. Debita, quæ, necessitate urgente, concedenda est. Permissa, que, contra extante causam, negari, aut impertiri valet. Igitur superior neque dispensationem poterit erant tum cum sufficienti dispensandi causa adit. Quoniam dispensatio, indulgentia, misericordia, gratia communiter appellatur. Immo omnes

fateri, sobrie, & raro dispensationes, etiam causa sufficienter occurrunt, impertinentias esse. Dispensatio quippe qualibet legis vulneratio est. Quare ab indigendo legi hoc vulnere abstinendum est; nisi congruentia sit valde urgens. Poterit quoque cum uno, secus cum altero dispensare; non tamen pro libito, ut voluit Salmanticensis *loc. cit. n. 80.* quia nihil pro libito agere dispensator debet, nisi in gravi materia; sed quia aut diversa potentiam conditio, aut alia contentio, pro uno quam pro alio prevalens. Debita, & necessaria tum dispensatio erit, quoties utgens aut vitandi mali gravis, puta scandali, aut boni communis promovendi causa postulat. Si quique impedit proximi malum, eum possit, alienatur, quanto magis Prelatus, qui vi officii suo prospicere lubidiorum bono, & a mali defendere tenetur?

VI. Quæst. IV. *Utrum inpositio nullæ potestatis sufficiat causa sit dispensationis consideranda?* Resp. Adfirmantem opinionem defendunt PP. Salmanticensis *tract. xi. cap. v. punct. 2. §. 2. n. 49.* ubi hæc habent: *Quando causa sit dispensandi non ad id, potest impoisse illa nullæ potestatis: & ex illa re solvas sufficientes causa dispensationis.* Hæretici qui hæc legunt, aulam oblatrandi arripunt, & infamandi lege nostras, veluti *durissimas*, quasi idem condantur, ut eorum dispensatione pecunie conquirantur. Quare, ut illorum ora obstruamus, dicimus & Concilio rum, & Theologorum voce, nunquam nullam pecuniarum sufficientem dispensandi causam præbere. Sed, posita congrua dispensandi causa, oportet interdum elemosinam imponi merito potest. Et res ipsa elemosinæ omnes que pro impedimentorum matrimonii dispensatione offeruntur, nisi operibus applicentur. Omnis tamen suspicio avaritiæ, & mercimoniæ autorenda est.

§. VII.

De dispensatione superstitiæ, obreptitiæ, & per metum extorta.

I. **F**AMULUS est distinctio dispensationis superstitiæ, & obreptitiæ. Ea dispensatio dicitur *superstitiæ*, in qua postulator reticet ea que expressè in petitione iuxta ius, & consuetudinem. *Obreptitiæ* tum est, quando in petitione falsas exponitur. Dispensatio, sive *superstitiæ*, sive *obreptitiæ*, nulla est. Sequitur superioris. Quoties reticetur veritas, aut exponitur falsitas, deest dispensatoris consensio. Ergo dispensatio nulla est. In qua-

libet enim dispensatione hæc includitur conditio, *si res ita sit.* Et hoc patet ex *cap. de fid. instr.* ubi Innocentius III. inquit: *si tales per se ipsos non veritatis, aut falsitatis expositionem litteras nostras etiam certis constitit imperasse, carere volumus imperatoris, & eis non obstantibus, ad voti executionem compelli.*

II. Communia hæc, & obvia. At cuius veritatis reticentia, aut falsitatis expositio reddit dispensationem invalidam, definiti vix, ac ne vix quidem potest. Que communiora sunt, indicabo. Si quidquam reticetur, etiam sine dolo, & culpa, eorum que secundum iura, & statum Conciliaria declaranda sunt, ex *cap. 11. de hislit. pletes.* dispensatio nulla est. Igitur si quidquam, aut reticetur veritatis, aut exponatur falsitatis quod pertinet ad causam finalem, que videlicet movet, & iudicat Papam, seu Principem ad dispensandum, dispensatio nulla est. Quam regulam omnes admittunt. Si autem taceatur veritas, aut exprimitur falsitas, que licet non inducat, impellit tamen Principem ad dispensandum, aliqui negant invalidam esse dispensationem. Sed celeberris Fagnanus *cap. Super litteris, n. 67. cum commaniori Canoniarum consensu, etiam tum eam invalidam asserit; nisi subreptio oriatur ex inculpata ignorantia.*

III. Quærum sint veritates que non debent exponi secundum iura, & consuetudinem Canoniarum, dicitur in tractatu de matrimonio. Interim hæc eho regula generalis. Quando reticetur aliqua veritas, aut producit aliqua falsitas, qua sapienter, prudenterque iudicio calus expositus vitatur, invalida est dispensatio; etiam si Pontifex dispensatoris fuerit, facti veritate narrata; quia ad dispensationem necessariis est consensus pretens voluntatis, nec sufficit futurus. Porro quando calus revera vitatur, diversus est a calu recto. Ergo consensus presens Pontificis non est in calum verum, sed in falsum. Quotiesque talis calus moraliter diversus est per reticentiam veritatis, aut expositionem falsitatis; tum dispensatio nulla est. Heine colligit, falsum esse illorum regulam qui dicunt, veritatis reticentiam, aut falsitatis narrationem tum non vitare dispensationem, quando Pontifex dispensationem reticere concessit, veritate narrata, & falsitate omisa. Quoniam consensus futurus, & conditionatus hæc sufficit ad dispensationis valorem, ut diximus; sed presens requiritur.

IV. Dispensatio per metum extorta absolute valida est: quia metus non tollit simpliciter voluntarium, & libertatem, sed dimittit

at secundum quid, ac committit dicitur. Ceterum, si dispensator absolute non prædicent consensum, licet verisimilius extoritur, procedere, nulla dispensatio foret. Porro an dispensator habeat, nec ne voluntarium, videbimus que consensum, quando metu conclusam dispensationem concessit, præsumendum est, quia nemo præsumitur alium in verbum, alium in animo falsum habere, nisi ex circumstantiis constet. Si metus iniuste inculetur, sit, peccavit postulator metum incutiens; at, supposita vera, & legitima dispensationis causa, uti concessa dispensatione poterit, illa, supposito consensu dispensatoris, dispensatio valida est, & soluto peccato metu iniuste incutiendi licita. Quod sit valida, constat ex dictis; quia iura excipiunt tantum matrimonium, & abolitionem ab excommunicatione: que duo metu facta nulla sunt; ceteri autem contractus, & officia valida sunt; quia exceptio non est, prædicto peccato metu iniuste illati, constat ex legitima causa, quam supponimus exilire pro dispensationis concessionem. Si vero metus iniuste incollus sit, valida, & licita est dispensatio tum in petitione, tum in usup. Potest autem superior dispensationem ex gravi metu iniuste sibi inculo revocare in penam delicti; & contrarium est per eandem revocet. Immo vix contentorem subdito ut dispensatione uteretur metu iniuste inculo extorta. Quandoquidem, licet verum fit metum absolute non aufere libertatem, tamen suspicandus ratio libelli, habuerit nec ne superior libelle libitum consensum. Et cum valore actus agatur, consensu erit confirmationem dispensationis concessæ postulare.

§. VIII.

Quibus de causis obrepta dispensatio cesset.

I. **Q**UÆSI. I. *Constante causa finali ob quam concessa sit pensatio est, cessat ne dispensatio?* Resp. Duo, ut certa, præmittenda sunt. Si dispensatio sortita sit iustum, & totum iustum effectum, revocari laud potest. Dispensatus que est ad inopiam matrimonium, ad sufficiens ordines sacros; post contractum matrimonium, post susceptos ordines revocari dispensatio nequit. Si effectus dividuus sit, & unus sortita, secus alterum dispensatio fuerit; respectu huius, non illius revocatione obnoxia dispensatio est. Quibus positis, dicitur primo est, dispensationem nullam esse, si causa finalis, seu inducens & motus

vens non consistat tempore quo a Papa, vel eius Penitentiarum dispensatio impetratur. Quia, nulla existente causa, superiores concedere dispensationes nolunt, nec possunt. Idem dicendum, dum eiusmodi causa cessat, antequam delegatus a Papa commissionem dispensandi executioni fuerit. Porro hæc causa finalis, nisi fit individua cessare vel in toto, vel in parte. Si cesset tantum in parte, cessabit dispensatio. Difficultas itaque tota in hoc vertitur, cum, cessante omnino causa finali principali, & inducente (de minus principali nec dispensator) post obtentam dispensationem, antequam executioni demandetur, eandem perlatat, valeant dispensata illa licite uti. Duplex est intentio Salmanticensis *tract. xi. cap. v. punct. 8. num. 88.* utramque de more probabilium asserit, ipse negantem amplectitur, quia inquit, licet ablati per dispensationem hæc, hæc non reviviscit, nisi per novum aulam legislatoris. Legislator seu superior, qui dispensationem concessit, legem non renovat. Ergo consistit, & durat dispensatio. Contra hæc cessat, cessante causa finali in totum: quia ad legis cessationem non requiritur novus legislatoris actus, quemadmodum necessarium est ad renovandam legem per dispensationem ablatam. Pro hæ opinione laudant *Cassianellum, Perer, Salas, Suarez.*

II. Oppositæ opinio mihi probabilior est, immo unice vera, præcipue si dispensatio extoratur ab observatione alicuius præcepti, pura audiendi Sacri, ieiunandi, recitandi divinum officium &c. Quis Christianorum sincerus sine salutis amator & studiosus, a dictis præceptis servandis ablinebit, propterea quod ex iusta causa dispensatus fuit, si hæc causa omnino evanuit? Adeo mihi comperita hæc veritas est, ut eam efficacius probare nequeam quam ad intimum communique sentium Christianorum eam appellando. Laboris incommode quod duraturum per totam Quadragesimam bona fide experitis: ideo pro tota Quadragesima impetras dispensationem a ieiunio, ab audiendo Sacro, a recitando divino officio. Obtenuta dispensatione, post unum aut alteram hebdomadam convalescis, sanus exis. Hoc in casu liber eris a ieiunio, ab officio recitandi, ab audiendi Sacri officio; Communionem Christianorum sentis hoc ego repugnare existimo.

III. Contrariæ opinioni argumentatio i'phollita est, & cavillatoria; Dispensatio non tollit legem, ita ut dispensator renovare legem habeat (inane est commentum istud) sed evincit ab observatione legis, quibus exemptiois supposita, & durante. Dum hæc evanescit,

fecit, lex suum effectum habet, obligatque, quoniam opus fit novo actu legem instituari, cum nonquam ablata lex fuerit.

IV. Ut alium laxam, & communi sensui repugnantem relictum sequentem opinionem Salmanticensium loc. cit. num. 91. Si detur *infirmis* quia moraliter indicabatur perperam dicitur, & obstat a Pontifice dispensationem concedendi carnis pro tota vita, non veritatem officii dicitur, & non tenendum etiam post mortem saltem PERFECTAM accipere, poterit uti tali dispensatione, donec a Pontifice recedat. Ideo dicitur in hoc loco, quod in hoc Quodraginta similia dispensationem admittere non recipiatur, vel abstinentia a carnibus, quia infirmitas pro tota illa vita censetur, & etiam post mortem esse, quod non tali dispensatione. Ita dicitur etiam, qui licet non amittat in particulari loquuntur, mens tamen liberum est quam dicitur.

V. Non multum opus est ut tantum laxitatem relectam. Septem enim communis sensui honorum ingerit. Etiam perfectam seminare recipere, poterit non edere carnes, non audire Sacrum, non leuare, non recitare horas tamquam. Cur hoc? Quia infirmitas per accidens cessat? Etiam hic locum hoc diffinitio per accidens, & per se habet? Ut alias dicit, & etiam scriptum, Salmanticensis Theologus pluribus modis magis facit, et non propterea, si quod revo laxus docent, cum lectorem detrimento proterere illud debet. Quin quo sunt maioris auctoritatis, eo dispensatio admodum lectores sunt, ne facius le in errorem pertrahant.

VI. Quæst. II. Cessat ne dispensatio ob mortem dispensator? Resp. Si dispensatio absolute concessa sit, dureque dispensationis causa, non cessat ob mortem concedentis; quoniam dispensatio donationis comparatur, quæ facta, & acceptata durat etiam post mortem donatoris. Obtinuit dispensationem pro integra Quodraginta, uti eadem valeo, etiam in media Quodraginta dispensator mortuus fuerit. Contra, si conditioni illigata dispensatio fuerit, cessat morte dispensatoris; ut si eisdem modo clausula circumscripta sit, *dummodo bene placuerit, ad circumscriptum* &c. Quid si, antequam dispensator decedat, incertus fit actus, vel iudicium? Poterit incertum iudicium persequi. Facile tamen obtinuit auctoritate confessiones Titii, abolvendi a centuriis Sempronium, incepta ante mortem dispensationis iudicia pericula valet.

VII. Quæst. III. Potest ne dispensator suam revocare dispensationem? Respondeo. Si dispensator dispensationem abique legitima causa

impertit, non modo revocare illam valet, sed tenetur, etiam in opinione illorum qui validam talem dispensationem esse propugnant. Dispensationem vero ob iustam causam concessam, atque ab eodem potest ob novam occurrentem causam. Abique causa vero iustam, licet atque dispensationem revocare non debet, nec licite potest. Quia licet iudicium concederet, ita peccaret, si pro libito eandem revocaret, quia nihil pro arbitrio agere licitum est, sed rationabilis causa dirigere eandem quamlibet debet. Revocatio tamen, etiam arbitraria, valida est: nec uti quis dispensatione revocata potest.

VIII. Inferior nequit dispensationem a superiore concessam revocare: contra, superior valet dispensationem concessam a subdito inferio revocare, si dispensatio fit in legitimis latet ob ipso superiore, si in legitimis ob inferiori. Quare Pontifex summus revocare dispensationes impertitas ab Episcopis in legitimis siue pontificis, siue episcopalis, & diocesanis, valet. Ut tamen licite revocatio sit, ex rationabili causa esse debet. De valore enim non disputatur; cum semper valida sit revocatio facta a legitimo superiore. Quando tamen inferior dispensat in lege superioris ex iusta causa, datam dispensationem illam revocare non potest, docent Salmanticensis loc. cit. n. 99. & laudant Sanctes, Bonaventura, Salas, Martinez: quia sicut inferior valide sine iusta causa dispensat in legitimis superioris nequit, ita revocare illam dispensationem sine causa non potest. Hac opinio absolute nulli non aridet. Nam inferior in legitimis superioris denegare dispensationem potest, etiam si iusta occurat causa dispensandi, dummodo necessitas manifesta non urgeat. Quinid ergo & datam dispensationem revocare valide poterit, etiam abique peculiari causa? Dispensatio omnis vulgaris legis est. Eccc non poterit dispensator autem hoc legis vulnus? Hoc sola vulnus ablatio iusta esse causa revocationis potest. Quod tamen limitandum dico, nisi ex revocatione scandalum, aut damnum legatur. Quoniam tum dispensatio foret necessaria; & ideo revocatio nulla tum dici potest.

IX. Quæst. IV. Quando non cessat dispensatio per renuntiationem? Resp. Quando renuntiatio est sine damno tertii, & ante secutum effectum facta a dispensato, tollit dispensationem: quia quicque renuntiare proprio favori valet: dispensationem vero non infringit renuntiatio quæ fit in damnum tertii. Dissol-

ralli

rall consanguineam, oblines dispensationem ducendi eam in matrimonium. Dispensationi huic renuntiare nequit, quod talis renuntiatio esset in preiudicium tertii. Renuntiatio quoque nulla est, superiore legitimo illum dispensationem precipiente.

X. Ut itaque renuntiatio valida sit, duo requiruntur, voluntas dispensati, & voluntas dispensatoris. Ut quodam enim dispensator non acceptat renuntiationem, dispensatio non intelligitur abrogata. Duobus modis dispensatus renuntiare dispensationi valet, expresse, & tacite: illa verbis, hæc signis peragi valet. Completa renuntiatione, nullus amplius dispensationis valet. Dispensatio tacite renuntiatio colligendum sit, dispensationem tacite renuntiatio dispensationi. Aliqui contendunt, non aliam decernalem fac esse ad inferendum, dispensationem renuntiare dispensationi, quando, ob lata occasione eadem ostendi, nunquam alius eadem ille fit. Sed merito alii hæc impugnant opinionem; quia omnino utendi dispensatione nullo modo pugnat cum voluntate eandem retinendi. Omnino enim utrum cum sola iuris possessione pugnat. Sola ergo taciturnitas, aut omnino utendi dispensatione signum sufficiens non est dispensationem eadem renuntiasse. Sed alie circumstantie requiruntur, ex quibus solis colligi poterit quod dispensatus cedere iuri & favori suo velit.

XI. Et hæc de dispensatione dicta sufficiant: quoniam plura in aliis tractatibus dicta sunt; & plura, quando de sacramento matrimonii proferuntur, & dictum sunt. Fusc quoque dispensationem de dispensatione votorum, ab omnino vulgaremque opinionem hanc que accet, Regulares privilegio potiri dispensandi ab obligatione votorum, reicimus.

CAPUT VI.

De lege non scripta, seu de consuetudine.

NIL frequentius hominibus est quam abusus, & corruptelas consuetudinis larva obere. Peccata ipsa, cum a multitudine perpetrantur, consuetudinis fuso delimita prodire in publicum non erubescunt, & tantum non legis vim sui usurpant. Tantentem rapidum, secum omnia abipientem, vitiosum morem, five iniquam consuetudinem Patres appellant. Pariter omnes in hoc consuetudinis simulacrum inveniunt. Salomon ipse adversus pravos consuetudines clamavit, iniqui quæ Sep. v. Interuenient tempore, corruptelas inique consuetudinis, hic error tamquam leu cessantes est. S. Augustinus Lib. de fid. Sp.

et cap. xv. acriter contra inique consuetudinis prædicia incedit. *Frustra quidem, qui ratione vincuntur, consuetudinem nobis obiciunt, quasi consuetudo maior sit veritate. In Evangelio Dominus ait: Ego fam veritas: Non dixit, Ego sum consuetudo. Itaque cedat consuetudo veritati. Confessorum iura peccatis, & cepit licitum esse quod publicum est: clamavit Cyprianus. Nobis in præsentia, non de præva, sed de iusta consuetudine sermo habendus est. Et quia ipse præva cum gentibus, adultera cum ipsona, pravata cum iusta consuetudine confanditur; ideoque inoleo, & prærogative veræ consuetudinis sequentibus paragraphis explicabimus.*

§. I.

Quid, & quomodo sit consuetudo.

Communis consuetudinis finitio ea est, quam tradit D. Idorus Lib. I. cap. 114. *etymolog.* videlicet: *Est in quoddam moribus institutum, quod pro lege suscipitur, nisi deicit lex.* Dupliciter accipi consuetudo solet, pro iure nempe, & pro factu. Consuetudo facti non aliud est quam actuum repetitio, & usus, lex mox; atque veluti materia ipsius consuetudinis iuris. Ex repetitione enim actuum humanorum proficitur consuetudo iuris, quæ vim legis obtinet. Et hic est significatio prioris partis datæ definitionis: *in quoddam moribus institutum.* Ius studium voce, non scribitur, sed moribus, seu actuum repetita frequentia paritur. Clarior est, & opportunior hæc altera definitio. Consuetudo illius rationabile, legitimo tempore præscriptum, moribus perfecte communitatis volentibus obligare. *Principis consensu institutum.* Rationabilis sit oportet consuetudo, non levis ac lex: quia utraque bonum communitatis publicum spectare debet. Quare nulla consuetudo vim legis assequi valet: quæ sit contra bonum commune locietatis. Tempus congruum necessarium est, quod decennii intervallo concludi solet. Sed de hoc infra. Non cuiusque locietatis, sed perfectæ dumtaxat mores consuetudinem inducunt. Societatem autem perfectam, non domum, non conventum, non collegium, fed civitatis, provincia, regnum consistunt. Requiritur præterea quod moribus communitatis volentibus obligare, inducatur. Nec satis ad consuetudinem invadendam est actuum frequentia aut ex libertate, aut ex devotione; sed ex intentione se obligandi induci debet. Annoverit tamen Dominicus Soto Lib. I. de iustit. & iur. quæst. 129. art. 4. it-

ter

terdum contingere quod consuetudinis initium, & devotio inceptum, continuatur ex obligatione possit. Quando vero id contingat, ex circumstantiis colligi debet.

II. Consuetudo descripta convenit, & differt a iure, & a prescriptione. Cum iure convenit: quia & iuris consuetudo quaedam est, sed limitata ad fori iudicia. Heine Romane Curiam iurium facere legem Ibi docent, quatenus ex usu & more quo Romae deciduntur lites, referuntur quaestiones propolitur, expanduntur bullae, rescripta, ceterisque diplomata, consuetudo consuetudo, quae servari in iudiciis, & saltem diplomatum expeditione solet. Differt autem ab hoc iure absoluta consuetudo, quae omnes a ratione comprehendit, & ad omnes se se extendit materias quae cadere in bonum communis possunt. Convenientia consuetudinis cum prescriptione in hoc fit, quod etiam prescriptio requirit aliquod tempus, & quidem non interruptum; non voce, & scripto, sed factis, ex quo oritur ius, inducitur. Differt autem a prescriptione consuetudo, quod hic communiter respicit, illa etiam in singulari persona reperitur. Consuetudo vim legis, praescriptio dominium parit. Haec bonam fidem postulat, illa etiam ab actibus malis repellit orsa sua potest. Consuetudo tacitam, aut expressam consensum supremam potestatis postulat, iure prescriptio.

III. Consuetudo triplex. Alia contra legem, quae novam legem non inducit, sed abrogat veterem. Alia est secundum legem. Quae non tam consuetudo, quam observantia seu interpret legis est: & lege abrogata, cessat quoque consuetudo. Tertio tandem consuetudo est praeter legem: haec ex frequentia producit actum in materia de qua lex scripta nihil decernit. Haec solum vim legis, non novum ius inducit, quando ceterae conditiones adint.

IV. Rursus dividi in rationabilem, & in irrationabilem consuetudo solet. Haec tamen divisio impropria est: quia consuetudo irrationabilis putanda est corruptela. Ulterius dividitur ratione materiae in ecclesiasticam, & civilem. Illa adhibet ad finem spirituales, haec adhibet ad finem politicum ordinatis inventior.

§. I. I.

Quam consuetudinem observare possint. & quae conditiones ad veram consuetudinem requirantur.

I. Consuetudinem abrogantem legem introducere illi soli valent qui legem evare teneant. Lex quippe abrogatur per

actus contrarios. Poero & damtaxat qui legis observationi subiecti sunt, actus legem contrarios edere queunt. Sola tamen persona privata, etiam si Princeps sit, nequit consuetudinem inducere: quia quemadmodum lex, ius & consuetudo communiter spectat: immo nec communis imperfecta, ut familia, collegium &c. sed solum communis perfecta, ut civitates, provinciae, regna consuetudinem inducere possunt, ut iam dixi. Quamvis civitates, & praeterea, & regna, quae a suprera potestate diriguntur, nequeunt leges condere, possunt tamen consuetudinem inducere. Sufficit ad inveniendam consuetudinem communis perfecta capax ut legibus dirigatur: quia tum ex Picipis tacito consensu consuetudinem, quae vim legis habet, introducit. Necesse tamen est ut maior communis pars in actum frequentat, vel in eorum omissione curat, ut consuetudo introducat. Poeri, amentes nec legibus dirigi, nec consuetudinem inducere valent. Hominum coetus nequit inducere consuetudinem abrogantem legem: terminam, nec e contrario. Sicut nec homines laici leges Ecclesiasticorum, nec Ecclesiastici laicorum leges possunt aliqua consuetudine abrogare, aut consuetudinem vim legis habentem inducere. Ceteris mercatorum, sicut peculiaribus legibus diriguntur, sic in eorum consuetudines queant. Denique quilibet communis quae ius particulares legis habet, potest consuetudinem sive abrogantem, sive vim legis obtinere inducere.

II. Quae I. Quae sunt conditiones ad veram consuetudinem necessariae? Resp. Quinque pro vera consuetudine requiruntur conditiones. I. quod sit rationabilis. II. quod sit ex publica frequentatione actum liberorum. III. quod congruo temporis intervallo duret. IV. quod interveniat Principis consentus. V. quod ex animo obligandi inducatur.

III. Est et rationabilis consuetudo quae bono communi congrua, & utilis. Si invidiosa, honorum communis iustitiae, aut contraria: vim consuetudinis obtinere nequit ob rationem iam datam, quod consuetudo naturam legis induit, quae semper est propter bonum commune. Heine contra legem, sive divanam, sive naturalem, nulla praevalet consuetudo potest, quia actus contrarii illi legibus intrinsecus vitiosi sunt, ideoque nunquam ratione conformes. Ita docet S. Thomas, cui omnes Theologi subterfunt, 1. 2. qu. xcvi. art. 3. ad 1. *Naturalis, & divina praecedit voluntate divina, ut dictum est: unde non potest mutari per consuetudinem procedentem voluntate hominis; sed solum per auctoritatem divi.*

divinam mutari possit: & inde est quod nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem divinam, vel legem naturalem.

IV. Contra legem etiam humanam praevalet dumtaxat consuetudo potest. Quia licet omnis lex humana, ut iusta sit, rationabilis esse debeat: evanire tamen circumstantiae possunt, vi quorum irrationabilis evadat: & ideo rationabilis sit opposita consuetudo oportet. Maxime quippe ipsius populi diu continuata circumstantia est, vi cuius interitum non expedit legem veterem observari. Mirabilis est doctrina quam tradit Angelicus, cit. ad 2. *Possibile est quod deique praeter legem agatur, in casu scilicet in quo deficit lex; & tamen alius non erit malus. Et cum tales casus multiplicentur propter aliquam mutationem hominum, tum manifestatur per consuetudinem, quod lex ultimus non est utilis: sicut etiam manifestatur, si lex contraria verbo potest derogare. Si autem alius minus ratio eadem propter quam prima lex utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit: forte propter hoc solum tantis legibus videtur, quoniam non est possibile secundum consuetudinem patrie, quae erat una de conditionibus legis. Difficile enim est consuetudinem multitudine removeri. Igitur quando lex ipsa, licet aliunde bona, & propter universalem multitudinem contrarietatem observari vix possibilis est, ipsa populi contrarietas circumstantia esse potest ob quam lex fit inutilis, & praevalet consuetudo opposita debet. Difficile enim est, inquit Angelicus, multitudinem consuetudinem removeri. Advertendum tamen, quod, si consuetudo sit bono communi societatis adversa, nunquam consuetudo, sed contraria erit. Ille vero bono communi honestas apponit sunt consuetudines quae laxitates inveniunt, subditos quae solutes efficiunt, ut infra finis dicitur.*

V. Triplicem consuetudinis statum distinguunt Theologi, inceptionis, progressus, & praescriptionis. Qui contra legem consuetudinem introducunt, peccant toto tempore quo lex praevalet. Quare non solum in exordio, sed etiam in prospectu illi legem violant. Salmandicenses rati, xi. cap. vi. pont. 3. §. 1. n. 13. docent, non peccare eos qui violant legem in progressu consuetudinis: & citant pro hac opinione Montefines, Caetanum, Castropalancum, Laymannum, & Soto. Expendere omnes, non valet; nec est operae pretium. Unum examini Dominicum Soto Lib. 1. de iust. & iur. q. vii. art. 2. ad 1. ubi damtaxat asserit, abrogata lege per consuetudinem, haec utentes non peccare; quod omnes asserunt. At quidem lex praevalet, non video quae eximii ratione a peccato possint illi qui legem violant. Quo-

nam si, antequam lex praescribat, secundi resisterent, primis, lex vigorem non amitteret.

VI. Quae II. Quotidiam tempus requiritur ad introducendam consuetudinem? Resp. Omnes adfirmant longam tempus requiri ad consuetudinem inducendam. Sed circa eandem definitionem non una est omnium sententia. Alii vult definitam deliquit quantitatem non posse, sed arbitrio praetorum relinquendam: nam in aliqua materia brevis, in alia longius tempus necessarium est. Ut consuetudo introducat contra ea quae singulis diebus, aut hebdomadibus occurrunt, brevis tempus exigitur: quae ut consuetudo invehatur adversus ea quae lem in anno contingunt. Alii decennio tempus illud comprehendit latuunt: quoniam, inquit, iura longum tempus postulant ad introducendam consuetudinem. Sed decennium longum tempus reputatur. Igitur illud intervallum sufficit.

VII. Alii distinguunt legem civilem a canonica. Pro consuetudine contra illam decem, contra hanc quadraginta annos postulant. Casproulus, Lassus, Accursius, & alii per ultra quod decennio non sufficere defendunt. Nihil certi assequendum mihi occurrit. Sed circumstantiae spectandae sunt, potissimum quae sit & natura legis abrogandae, & indoles consuetudinis introhendae, & communis praetorum consensus.

VIII. Salmandicenses de cit. §. 2. num. 18. docent, sufficere dictam aequi eximii Doctoris auctoritatem, tempus ad consuetudinem requiritur praescriptum, ut per non lex abrogata consuetudo etiam si plures illi oppositam sentiant. German hoc est iniquitatis radices probabiliter. Declinare illi blanduntur Editores posteriores quos aliorum Auctorum opera reciderant, damata ab Alexandro VII. opinionem 27. quia in praescripta sententia dicitur, si liber sit, dicitur iustitiam & modernam, debet opinio casus probabilis, dum non constet relictum a Sede apostolica tanquam improbabilem. Ut videt, allata est sententia haec ad honestandam doctrinam precedentem: quia subdit: Diximus unius eximii & praecellantis Doctoris dictum reddere opinionem probabilem. Opinio damata hanc auctoritatem consuetudinem opinionem probabilem adhibebat Doctori non eximio, non praecellenti, sed iuniori & moderno. An non Doctores eximii & praecellentes iuniores & moderni? Quis legitimus iudex, non ille Scripser eximius sit, an non eximius? Quae facilitate dicitur, sufficere unum Doctorem ad efficiendam opinionem probabilem, eadem quoque desinitur, hinc iuniorum Doctorem esse eximium, praecellentem, illuminatum, eminentemque Praesentatum. Obiter, data occasione, dico his

voculis non esse apostolica decreta deludenda. Auctoritas unius contra plures nulla est iuxta communem sensum; nisi rationes istius unius prevaleant rationibus a pluribus allegatis. Sed hoc praxer institutum, opportunitatem ad profulgandum laxatorem.

IX. Tempus consuetudinis invenienda idoneum, continuatum morositer sit necessarium est. Nulla vis hoc diffricat. Hoc ipsum in prescriptione necessarium est. Quate fit intra tempora intervalva communibus, aut maior pars communitatis agat contra invectam consuetudinem, aut fit Princeps resistat, interitum tempus est, & elapsum amplius non computatur.

X. Quæst. III. *Quinam actus, & qua rationem frequentia requirunt ad terram consuetudinem?* Resp. Communis sententia est quod actus illi debeant esse liberi, publici, & frequentes. De frequentia actuum non una est opinio. *Digna, Lessius, Martines, Reginaldus* docent sufficere duos aut tres actus ad inducendam consuetudinem: quis, inquam, quod bis aut ter fit, frequenter fieri dicitur. Hanc opinionem communiter recusat: quis consuetudo longo tempore introducitur. Bis vel ter in longo tempore frequentiam non preferunt. Quot poro actus necessarii sint ad hanc frequentiam, nemo definire præcise valet. Prædanti arbitrio id relinquendum esse, res ipsa declarat. Nam in una materia plures requiruntur, in alia pauciores sufficiens actus qui patefacere debeat firmam, & universalem populi consensum.

XI. Altera conditio actuum est, quod sint liberi, seu humano modo exerciti: quemadmodum enim lex a ratione, ita & consuetudo proficiat debet. Quare fit populus meta contractus quidquam agat, non præsumitur vel consuetudinem inducere. Hinc sequitur ignorantiam quoque impedire ne consuetudo introducatur, quia ignorantia aufert libertatem. Igitur quando populus ignorans aliquam legem respice extantem, actus frequentat contra eandem, consuetudinem non inducit, quis prælati actus non sunt liberi, & humani ex defectu conscientie. Similiter quando ex causa falso iudicata inducitur aliqua consuetudo, causa cognita, consuetudo evanescit.

XII. Tertia conditio est, ut hi actus frequentes, & liberi, sint publici, & notorii quandoquidem actus occulti non possunt fieri hæc ex communi societatis, & Principis consensu. Præterea sicut ad legem scriptam necessaria est publica promulgatio, ita ad legem non scriptam necessaria est hæc promulgatio quæ non voce, sed publica factorum frequentia peragitur.

XIII. Disputant Auctores, an hæc publica notitia iuris sufficere debeat, an facti. Aliqui contendunt, necessariam esse iudicem, manifestationem, quæ videlicet in iudicio publice prolata fit. Sed prohibitor sententia est quæ defendit, sat esse publicam manifestationem facti. Consuetudo enim vim facti continet a populi, & Principis consensu. Quando factum ipsum notum est populo, & Principi supremo in eandem consensisse sententiam, superius probatio iuridica in tribunalibus, quæ tum necessaria ad hominum foret, quando veritas facti in discretionem adduceretur: at eum de facti veritate nulla subortitur dubitatio, non est cur notitia iuridica exquiratur.

XIV. Quarta conditio consuetudinis est, ut populus animo se obligandi eandem induat, & tamque tali animo talis tempore necesse pro consuetudine continuet. Si enim initium ex animo sese obligandi fuerit, progressus vero ex sola devotione fiat, consuetudo vim legis non obtinet. Plures sunt consuetudines, sola devotione portat, & sulte; ut alperio agne benedictæ in ingressu Ecclesiæ, salutato angelica ad B. Virginem facta sero & mane, dum campana sonat; cinerum aspersio ser. a. Quadragesimæ; accipio ramorum dominica Palmaram; plures vigilie in Sanctorum honorem. Intentio hæc obligationis imponenda aut feverior aut mitior esse valet. Nam potest aut sub levi, aut sub gravi culpa, aut sub poenitentiam omni culpa excludi, aut sub culpa tantum veniali introducti.

XV. An undem colligi potest, communitatem aliquam animam habuisse sese obligandi non ex præcepto, aut solum ex devotione, liberalitate, & urbanitate in consuetudine instituta? Hæc solent assignari indices. I. Quando populus in materia suapte natura gravi uniformi oblerentia talem consuetudinem servavit. II. Si superiores eiusmodi consuetudinis violatores severe reprehendant, & puniant. III. Si viri prudentes, optimeque morati culpe damnant consuetudinis transgressores. Quando hæc tria simul concurrant, nisi conscientiam se noluisse sub culpa obviare, colligendam videtur sub obligatione invectam fuisse consuetudinem. Regula tamen consilii universalis nequit. Actus enim quibus consuetudo invenitur, indifferentes cum sint, & liberi, nonnulli es personarum, temporum, materiarum diveritate, alique circumstantiis desini hæc obligatio potest. Genus quoque societas spectandus est. Nam fit societas communiter refugiat obligationem inducere sub culpa; respicienda hinc erit potest pro consuetudine interpretanda, ne sub culpa obliget.

XVI. Ultima ad consuetudinem necessaria conditio est consensus supreme potestatis. Qui consensus aut tacitus, aut expressus esse potest. Luber hinc transferere doctrinam S. Thome 1. 2. q. 104. art. 3. ad 3. *Sic enim fit libertas multitudini qua possit sibi legem facere, plus est confessor totius multitudinis ad aliquid observandum, quod consuetudo manifestat, quam auctoritas Principis, qui non habet potestatem evadendi legem, nisi in quantum gerit personam multitudinis. Unde licet singula persona non possit evadere legem, tamen totus populus evadere legem potest. Si vero multitudo non habeat liberam potestatem evadendi sibi legem, vel legem a superiori potestate postam revocandi; tamen ipsa consuetudo in tali multitudine prevalens obtinet vim legis, in quantum se per eos toleratur ad quos pertinet multitudinis legem imponere; ex hoc enim ipso videtur apparere quod consuetudo introducta.*

XVII. Hæc, ne corruptela sub larva consuetudinis insidiosa acciderent, advertendum est, tum patientiam, & tolerantiam Principum, & superiorum esse arguendum, & signum taciti consentus, quando Principes, & superiores sunt vigilantes, & expectati in extirpandis corruptelis, quando zelo Dei, & studio servandam legum succenti sunt, & quando nullum grave obest impedimentum aut vitium maioris mali, aut declinande rebellionis. Quare admittit, tacitum consensum facti esse ad consuetudinem invenendam, & aliarum actionum valorem; sed nego, semper tolerantiam, & patientiam superiorum signum esse validum taciti consentus, ut istos supra explicavi. Ex pluribus enim principis profecti hæc patientia, tolerantia, & taciturnitas valet.

XVIII. Pures docent, necessarium minime esse ut Principes habeant notitiam præcitam consuetudinis invenienda; sed lat esse illum habere notitiam generalem, generalitatem præbere consensum. Quam doctrinam absolute non improbo; dummodo consuetudo non ostendat in se, doneque communi consentanea. Quando tamen consuetudo introducenda derogat iuribus Principis, tum non videtur introducti consuetudinem posse abique notitia eandem Principis. Quia non est presumenda consensus Principii in consuetudinem quam ille legaturat. Si enim consuetudo fugit Principis notitiam, prohibere eam ille nequit. Quare plures Ecclesiarum consuetudines Concilium Tridentinum declaravit esse corruptelas. Et sine quodvis vir legis obtineat abique expresso, aut tacito Pontificis consensu consuetudines quæ sunt adversus iura pontificia, non videtur intro-

ducti consentaneæ. Ceterum hæc omnia ex variis circumstantiis desumenda sunt. Illud magis cavendum, ne sub fæco consuetudinis corruptela sepepat. Hæc pertinent consilia nostra in hac impedita materia.

CAPUT VII.

De triplici consuetudinis effectu, & de modis quibus consuetudo cessat.

I. Tres iuxta communem doctrinam sunt consuetudinis, vim legis habentis, effectus. Primus obligatio in conscientia. Alter abrogatio legis veteris. Tertius interpretatio legis.

II. Et ad primum quod attinet, consuetudo, vim legis obtinens, legit condiciones induit quantum ad obligationis affectum. Quare licet laxi, ita potest consuetudo obligare sub culpa gravi, vel levi; quod ex animo & intentione illam introducentium pendet. Idem obligat sansum populum illum a quo introdunda est, scilicet alterum. Quando consuetudo indiscriminatim tum a laicis, tum a Clero invenitur in rebus factis, ut in observatione festorum, ieiuniorum, precum, omnes obligat: quia tum unicus populus christianus est sub uno capite conlocutus. Si vero consuetudines istæ factæ introductæ aut a solis laicis, aut a solis Clericis, aut a solis Regularibus; tum obligatio unius iurisdictionis non extenditur ad alteram. Quilibet ex his iurisdictionibus peculiaribus legibus dirigitur: idcirco quilibet suas invenere consuetudines valet, quoniam consuetudo unius extenditur ad alteram: quemadmodum consuetudines unius civitatis, provincie, aut regni non dilatantur ad alteram civitatem, provinciam, vel regnum. Communia hæc sunt.

III. Secundus effectus consuetudinis est antiquæ legis abrogatio. Lex enim humana a voluntate hominum pendet: ergo quia voluntate inventa est, eandem abrogari potest, aut lege scripta, aut lege non scripta, nempe consuetudine. Abrogare autem potest legem aut quantum ad penam, & non quantum ad culpam, vel quantum ad utrumque, etiam si lex sit irritans contractus, seu actus.

IV. Disputant Auctores, nam, quando legislator veteri consuetudines contrarias legi suæ, sint eiusmodi consuetudines valide? Dispicendum distinguit prohibitionem. Prima prohibendi clausula indifferens est ad præteritam, vel futuram consuetudinem, quis est ista, *Non obstante quacumque consuetudine*. Secunda expressè futuram consuetudinem vetat; cu-

inmodi hae est. Nulla deinceps consuetudo introduci potest. Prima clausula tantum improbat consuetudinem iam inuestam. De secunda disputant: & *Salmaticenses* probabilioris defendunt, valere consuetudinem futuram, non obstante expressa illa clausula prohibente: quia, inquit *loc. cit. §. 2. num. 43.* talis clausula est legis humana; sed quilibet lex humana abrogari per consuetudinem contrariam potest: ergo & clausula praefata, non secus ac altera lex humana, abrogari valet. Laudant pro hac opinione *Dianam, Baccinam, Tapiam, Martirez, Suarez, & alios.*

V. Non sepegnno, possibile esse consuetudinem etiam contra praefatam clausulam: quia legislator potest reipia mutare suam voluntatem. At quaedam non constat legistorem expresse hanc suavitatem voluntatem, nulla opposita inuesti consuetudo valet. Nec sola naturam tax est: ut dicatur Principem tacite consentire: cum per praefatam clausulam expresse repugnet. Nec est quod opponas, etiam per legem expresse Principem contradicere; & tamen contra hanc legem introduci consuetudinem posse. Siguidem contra legem introduci consuetudo potest, quia natura sua lex humana vera consuetudini contraria subiecta est. At quando legislator expresse prohibet oppositae consuetudinis introductionem, tum inuesti consuetudo nequit: quia, peristente prohibitione, consensus Principis deest, immo expresse contrarius est. Igitur, ut contra dictam clausulam introduci consuetudo possit, necessaria foret expressa voluntas Principis, tali clausula derogantis. Et contraria opinio corruptelis invehentis favore, ut ego quidem arbitror. Quando enim legislator praefatam clausulam adicit, signum manifestum est & legem summopere necessariam esse, & contrariam consuetudinem esse perniciosam corruptelam.

VI. Tertius effectus consuetudinis est legis interpretatio. Si tamen lex clara sit & perspicua, consuetudo est obliuiscens, & executio legis. Obicium ergo, & dubium sentiam praesertim legem interpretatur consuetudo. Obicium enim lex esse potest aut circa materiam, aut circa eius extensionem, aut circa eiusdem obligationem leuem, vel gravem. Porro interpretatio haec duplex est, *authentica, & doctrinalis.* Ut interpretatio authentica dicitur, eas habeat conditiones oportet quae pro consuetudine, vim legis obtinente, necessariae sunt. Consuetudo quae doctrinalem appellant, coniecturatur, parum Doctorum auctoritate firmata, & nondum praefata.

Hae praevaleat legi nequit, usquequod tempus elapsum sit pro vera consuetudine necessarium, & aliis conditionibus extrinsecis.

VII. Consuetudo isdem modis cessat quibus & lex. Duobus tamen praecipue modis consuetudo abrogatur, nempe per legem expressam, & per consuetudinem oppositam. Tam vero lex consuetudinem abrogat, cum eadem expresse, & manifeste opposita est. Quare lex universalis abrogat utique consuetudinem universalem directe illi oppositam; locus consuetudinem peculiarem, nisi clara eiusdem in lege facta mentio sit. Si tamen adesse clausula generalis, abrogans omnes, & singulas consuetudines oppositas; tum, licet non feret peculiaris mentio huius aut illius consuetudinis, singulae abrogatae essent. Excepi tamen solet consuetudo immemorabilis, quae, nisi expresse revocata fuerit, consistit. Quandoquidem, dum Princeps abrogatam vult hanc consuetudinem, exprimere eam solet. Ergo in clausula generali non intelligitur abrogata.

VIII. Consuetudo alia consuetudine abrogatur. At quemadmodum lex non abrogatur nisi consuetudine legitime inuenta, & praescripta; ita neque consuetudo, vim legis obtinens, infirmari potest, nisi consuetudine contraria praescripta legitime sit, omnibusque necessariis conditionibus ornata. Illud tamen advertendum, quod neque lex, neque consuetudo per solum non vltim abrogantur; sed dumtaxat per positivam transgressionem legis, aut consuetudinis. Contingere enim potest, casum legis non accidere: quia facta potestate, violari lex nequit. Quando ergo dicitur, legem desuetudine abrogari, sensus est, legem per repetitas transgressiones eiusdem auctoris, locus per non vltim negativum, quia casus legis non accidit. Si tamen casus legis accidit, tum per omissiones contrarias lex abrogata valet. Quamobrem, si consuetudo inuenta sit per actus positivos, puta audiendi sacri, ieiunandi, servandi festa, consuetudo opposita introduci per omissiones oppositas potest. Contra, si antiqua consuetudo omissionibus parta fuerit, nova consuetudo introduci actibus contrariis positivis debet. Hae communia penes omnes.

IX. Tractandum hic de privilegiis esset; verum argumentum illud, cum non sit pro communi Christianorum directione, formandisque moribus necessarium, in aliud tempus dispendendum remittimus. Nunc enim inuita iustitiae tractatus, omnium utilissimus, quetti exponendum continuo aggredimur.

UANA

SIDAD AUTÓNOMA DE NUEVA
CCIÓN GENERAL DE BIBLIOTEC

